

अग्निगन्ध न० न गूढो गन्धो यस्य इव० । हिङ्गुद्रव्ये । अग्न्युद्ग-
सौत्मे द्रव्यमात्रे नि० ।

अग्नायी स्त्री० अग्नि+अग्नी-होष्ट् । अग्नेर्वीथिति खाद्याख्यायाम् ।

अग्नि पु० अद्भुति ऊर्ध्वं गच्छति अग्नि-नि नलोपः । अग्नौ
खनामप्रसिद्धे तेजोभेदे ।

अग्नि क पु० अग्निवत् कायति प्रकाशते क्-क । इन्द्रगोपकीटे ।

अग्नि कण पु० अग्नि-कण इत० । अग्निच्युतमुद्राग्ने ।

अग्नि कारिका स्त्री अग्नि-कारिका इत० । अग्निजले होमा-
धानादौ, अग्न्यहोपकौषधभेदे च । [धानादौ ।

अग्नि कार्य्य न० अग्नि-कार्य्य (क-अग्न्) इत० । अग्निजले होमा

अग्नि काष्ठ न० अग्ने. (उद्दोषनाय) काष्ठम् तादर्थ्यवद्वा त० ।
अग्न्युत्पादे ।

अग्नि कुक्कुट पु० अग्ने कुकुटश्च रक्तगणकुलिङ्गलात् । अक्ष-
दग्निव्याप्तश्च उद्धे दह्यति स्याते ।

अग्नि कोष्ण न० अग्नेः कोष्णः इत० । पूर्वदक्षिणयोर्मध्ये दिग्-
भागे तस्य वृत्तिरैकत्वप्रसिद्धेः । [क्षीति प्रसिद्धे कापे च ।

अग्नि गर्भ पु० अग्निगर्भं यस्य व० । सूर्यकालमग्नौ अग्न-
अग्नि चयन पु० अग्निघोषतेजोऽनेन धि-लुप्त । मन्त्रभेदे, काष्ठे

च । [स्तववृत्तिस्थाने अग्निहोत्रिणि ।

अग्नि चित् पु० अग्निं चित्तवान् धि-भूतार्थे किप् । मन्त्रपूर्वक
अग्निर्ज पु० अग्नि-जन-ह । अग्निजारइत्ये । खर्णे न० ।

अग्निजातद्रव्ये नि० । [न० । वह्निजातमात्रे नि० ।

अग्निजात पु० अग्नेर्जातः जन-त । अग्निजारइत्ये खर्णं

अग्निजार पु० अग्निं जारयति जु-अप् । अग्निजारनामकइत्ये
अग्निजाल पु० अग्निं जारयति जु-अप् । अग्निजार

इत्ये । [इत० । अग्निप्रियायाम् ।

अग्निजिह्वा स्त्री० अग्नेर्जिह्व । जाङ्गलीइत्ये । इत० । अग्नि

जिह्वायाम् । अग्निर्जिह्वा वेष्टा व० । देवे

अग्निज्वाला स्त्री० अग्नेर्ज्वलति । गजपिप्पलीइत्ये ।

अग्निदमना स्त्री० अग्निं दमयतीति दम्-लु । गणिकारी
[नामकश्च भेदे ।

अग्निदेवा स्त्री० अग्निर्देवो यस्याः । कृत्तिहाय्यतायां तस्या
अग्निदेवतायाम् । अग्निदेवतामात्रे नि० ।

अग्निनिर्वाण पु० अग्नेर्निर्वाणः (शीटवत् निष्पत्) ।
उपचारात् तस्मात् अग्निजारइत्ये । खर्णे न० ।

अग्निप्रसार पु० अग्निं प्रसृजयति जु-अप् अग्नेर्वा प्रसारः ।

चन्द्रादौ स्यातेऽग्न्यात्मके प्रसारइत्ये ।

अग्निवाङ्ग पु० अग्नेर्वाङ्गतिर्दोषमिहलात् । धूने ।

अग्निम न० अग्निरिव भाति भा-क । खर्णे । अग्निवत्
प्रकाशयति नि० ।

अग्निभू पु० अग्नेर्भवति भू-किप् । कार्तिकेये । खर्णे न० ।
अग्निजातमात्रे नि० ।

अग्निमणि पु० अग्नेर्-मणिः । अग्निपाधने स्यात्क्षीति प्रसिद्धे
कापे । सूर्यकाले मणौ च ।

अग्निमथन पु० अग्ने मथ्यतेऽग्नौ मथ्य-लुट् नलोपः ।
गणिकारीति स्याते गणिकारीइत्ये । तत्काष्ठोर्ध्वे हि

भटिति वह्निरुद्दीप्यते । अग्निमथनमन्त्रे च ।

अग्निमन्त्र पु० अग्ने मथ्यतेऽग्नौ मथ्य कप् । गणिकारीइत्ये ।

अग्निमारुति पु० अग्निमारुत+रञ् जुञ्ज कञ्भेदेः अग्नि-
वायुह्ययोर्देवोः इवे अणल्युत्तवी ।

अग्निमुख पु० अग्निमुखमिव यस्य । देवे, कृतद्रव्यं हि देवैर-
ग्निदारेष्वभासते । अग्निमुखे यस्य तक्षिन् । विमे, प्राप-

क्षपानेलस्य सत्ये स्यात्तात् । अग्निमुखः प्रधानतयास्यो
यस्य तक्षिन् वा । विमे । अग्नेर्मुखे त न० ।

अग्निमुखी स्त्री अग्निरिव मुखमप्यं यस्याः गौरादित्या
कीष्ट । (भिला) भज्जातवह्ये, प्राकप्राद्यायाम्, गायत्रीमन्त्रे च ।

अग्निरञ्जण न० अग्निः रञ्जतेऽनेन रञ्ज-लुट् । राक्षसादि
भ्योऽग्निरञ्जाकारके मन्त्रभेदे, अग्निहोत्रे च ।

अग्निरजस पु० अग्निरिव रज्यते दीप्यते रज्ज अम् नलोपः ।
रज्जवत् इन्द्रोपनामककोटे । अग्निर्वीर्यं, खर्णे व ।

अग्निवल्लभ पु० अग्नेर्बल्लभः खर्णे दाह्यतात् । धानइत्ये ।
अग्निनिवे नि० ।

अग्निवाह पु० अग्निं वाहयति ममयति बोधयति वा वाहूः
अप् । धूने, खाने च । वह्निवाहकमात्रे नि० ।

अग्निवित् पु० अग्निं विन्दते विन्द-क्विप् । अग्निहोत्रिणि
अग्निने । [खर्णे, वह्निरेतवि च ।

अग्निवीच न० अग्नेर्वीचम् तद्देवो जातत्वात् उपचारात् ।

अग्निवीर्य न० अग्नेर्वीर्यं, तद्वीर्यजातत्वाद् उपचारात् खर्णे
वह्निरेतवि, तत्प्राकभे च । व० । अग्निदल्यप्राकभमिति नि० ।

अग्निशिख पु० अग्निरिव शिखा यस्य । कुङ्कुमइत्ये, कुङ्कुमाइत्ये,
अग्निदल्यग्रिषे जाङ्गलीइत्ये च । अग्निदल्यस्य षाटपति नि० ।

अग्निशेखर पु० अग्निरिव शेखरमप्यं यस्य । कुङ्कुमइत्ये उच्च-
भाइत्ये जाङ्गलीइत्ये च । अग्निदल्यस्यापयति नि० ।

अग्निटोम पु० अग्ने. सोमं क्षु मन् पतम् । वागविभे ।

अग्निउ पु० अग्ने स्यात्तमर्हति स्या-क वतम् । वस्यौ (स्थिति-
वीर्ये) वीर्यमप्यं कदाहादिप्राये ।

अग्रलोहिता स्त्री० अपत्यपरिभागः लोहितं यस्याः न० ।

विद्योति प्रविष्टे शाकमेदे ।

अग्रवीज पु० अयं प्राथम्यं बीजसाम्राज्यं यस्य । क्रियाप-
तहृष्टशब्दे कलम इति प्रविष्टे काण्डजाते कुर्याद्वदिवत्
अग्रसन्धानी स्त्री० अये फलोत्पत्तेः प्राक् सन्धानं कार्यस्य
जनं यस्या ङीप् । यमपञ्चिकायाम् । यत् किं प्राथिवर्णस्य
प्राग्भवीयकमस्तुसारस्य गुमाद्युत्सूचनं सर्वं लिखते
धा यमपञ्चिका, कैचित् यमपञ्चिकेति वा कथ्यते । अप-
सन्धानकारिणि इति ॥

अग्रसन्ध्या स्त्री० अयं सन्ध्यायाः सन्ध्यायामेकदेशः कालवाचिना
कमस्यते इत्युक्तेः एक०त० । सन्ध्यापूर्वकमयेः अत्रा पूर्वार्थे
सन्ध्या इति क० । प्रातः सन्ध्यायाम् ।

अग्रसर त्रि० अये सरति गच्छति अय-छ-ट ७त० । अप-
गामिनि । क्षिप्रां ङीप् ।

अग्रष्ट पु० अष्ट (परिपक्ष) न०तः । परिपक्षाभावे । षड्० ।
परिपक्षद्वये सन्धाधिप्रधानौ त्रि० ।

अग्रहर पु० अये ह्रियते दीपतेतौ अय ह्र अय् । अग्रदेवे
बलानि, भागमेव च । अप-हृ-ट । अग्रहारिणि इति त्रि० ।

अग्रहस्त पु० अयं हस्तः अग्रयवारविनोदरोमादात् क० ।
हस्तायमे ।

अग्रहायणः अस्त्री० ह्य ग्रीष्माकालयोदिति काले वाच्ये
हा-न्युट् युक् च मास सभावं जहाति हायनो वर्षे
अग्र पूर्वं हायन क० चलम् । मार्गशीर्षे मासि तस्य
च वर्षादित्यम् अमरकोषादेः मार्गादिभारभ्य कार्त्तिकान्त्य
मासकीर्त्तनात् स्यादमगतम् ।

अग्रहायणी स्त्री० अस्मिन् जहातीति हायनो ग्रीष्मः अयाः
श्रेष्ठा हायना ग्राहयो वहाः संज्ञात्वात् चालं गौरादि-
त्वात् ङीप् । षण्मासेष्वक्षये । तस्य च नचतस्र रात्रौ
प्रथमहृत्यकाले श्रेष्ठोद्दीपना धाम्यानाहृत्यसिद्धौति इत्यते ।
नह नचत गौराग्रहायणे भासि रात्रौ प्रथममुदति ।

अग्रहार पु० अये ह्रियतेतौ ह्र-अय् । अग्रहरे (पूर्वोक्तिर्ये)
नक्षत्रारिणे देवे ज्ञेयादौ च । अय ह्र कण् । अपहा-
रिणि त्रि० । क्षिप्रां ङीप् ।

अग्रहस्त त्रि० न-पह-अय् । पङ्कण्यामेवे शिवनिर्मात्यादौ
प्रतिपङ्क्यामेवे तिङाक्षरवादे च ।

अग्रिम पु० अये भव अपस+डिअय् । ज्येष्ठमातरि । ज्येष्ठे
उक्तमेव त्रि० । [च त्रि० ।

अग्रिय पु० अये भव अपस+डिअय् । ज्येष्ठमातरि । ज्येष्ठे उक्तमे

अग्रिय पु० अये भवः अपस+डिअय् । ज्येष्ठमातरि । ज्येष्ठे उक्तमे
च त्रि० । [गामिनि ।

अग्रोगा त्रि० अये गच्छति अप-गम-कृतिप् अनुक्तम् । अप
अग्रोगे त्रि० अये गच्छति अये-गम-ङ्+धनुक्तम् । अपसरे-
धेयते ।

अग्रेदिधिषु पु० दिधि धैर्यं स्याति निरस्यति, दिधिषूः द्विष्ट्या
दुर्गमैः योषित् दिधि-षो-कृ-मलम् अये प्रधाना दिधिषूर्थस्य
अनुक्तम् । कथमावाहस्यते । पुनर्भूतिवाहकारिणि । निपा
दनात् यस्य हृत्वाकतापीयते । प्राग्दकनिष्ठमग्न्या सन्द-
ज्येष्ठमग्न्या च । ज्येष्ठार्थं यदाग्न्यायां कन्यायासङ्घाते-
दुज्य । अत्र चायेदिधिषूत्वेना पूर्वार्थे इति दिधिषूः स्यूतेति
ननुक्तम् । एतत्पक्षे च अये क्षत्रिवाहात् पूर्वार्थे दिधिषूः
ज्येष्ठानिवाहकाशसङ्गनक्षत्रार्थेक्षेत्रीयकारिणो अदना दक्ष्या
इति विदुः ।

अग्रोवण न० अये वनस्य ७त० अनुक्तम् । एतच्च । दनापदेये
अग्रोत्तर त्रि० अये सरति गच्छति अये छ-ट अनुक्तम् ७त० ।
अग्रगामिनि क्षिप्रां ङीप् । [च त्रि०

अग्र्य पु० अये भवः अपस+यत् । ज्येष्ठमातरि । प्रधाने ज्येष्ठे
अग्र इदित् गतौ स्वादि-आत्वेन सङ्कः सृट् । अङ्गते । आङ्गि-
अय पापकरणे अदनापुरादि० उभय० । अग्रयति-ते ।

अग्र न० शूरः अय अय् । पापे, अयने, इ-ले च ।
अग्रमर्षया त्रि० अयं पापं अग्रयतेनेन अय-अय ल्युट् । सर्वं
पापमायापं जये मन्नादौ । क्षिप्रां ङीप् ।

अग्रोर पु० पुंस्-ङीट् । च घोरः (मानः) न०त० । महादेवे ।
घोरभिरे त्रि० । भाद्रकण्वषट्शस्थान स्त्री० ।

अग्रोप पु० पुन-अय् न० न० । वर्षोद्धारणवाह्यवर्षविधेये ।
च च खदा वन अय +अ अपौ विवर्णः शूर एव च ।
एते आवातदनाना अग्रोपाय विद्वत्तने इति विद्योक्तं
दिशा खयादिवर्णानाश्चाग्रोपयवत् ।

अग्रा पु० न हानि सृष्टिकर्त्तृत्वात् न-हृम-अय् निपातनात्
वागु । प्रजापते । न हन्यते कीदृशवाया निविद्धत्वात् ।
क्षिप्रां गति इति स्त्री० ।

अङ्क (नृक) संख्याकरणे विहृयुक्तकरणे अदनापुरादि० उभय०
सङ्कः सृट् । अङ्कयति ते आङ्गि-क-त्-त । अङ्कापयति ते
इति कैचित् ।

अङ्क पु० अङ्क-अय् । दशकाव्यधिके अङ्क इति प्रविष्टे नाट
कपरिच्छेदे, प्रकृति, विह्वं, रेखायां, सुहृन्पक्षे, धर्मोमे च ।
कोटे वा अस्त्री० ।

अद्भुति पु० अद्भुत-गतौ अति कुलम् । धाते । पूजयामते
कर्माणि अति । मङ्गलि अग्नौ च । अग्निहोत्रिणि लि० ।
स्त्रियाम् अद्भुती च ।

अद्भुत लि० अद्भु-ल्युट् । अद्भुतधामद्वये दानोति प्रसिद्धे
स्त्रियामद्भुती । विष्णुकरणमात्रे न० ।

अद्भुपालि (सी) स्त्री० पा अलि अद्भु-पालि इत्० वा ङीप् ।
क्रोडपाले । अद्भुत पालयतीति अद्भु-पालि-इ । उपमा-
नरि (धारका) इति प्रसिद्धायाम् । अद्भुस्य पालिरिव
त० । आलिङ्गने च ।

अद्भुपालिका स्त्री० अद्भुपाङ्ग+क । भालायाम्, वेदिकाया,
क्रोडपालभागे, आलिङ्गने च ।

अद्भुत् न० अद्भु-अस्तुन् कुलम् । विष्णु, शरीरे च ।
अद्भुति लि० अद्भु-त् । चिह्निते, विजिते, कृतघल्यायाश्च ।
अद्भुन् लि० अद्भु (आलिङ्गनस्थानत्वेन) अस्माभि अद्भु+एनि ।
अद्भुनालिङ्ग-अद्भुतादिवाचभेदे, क्रोडविशिष्टे च । स्त्रि-
यामद्भुती ।

अद्भुर अस्त्री० अद्भु-उरच् । शोभादभिनवोत्पत्ते, भक्तिकाश
द्विज जाते च तण्डुलादौ, जघे च । शोभप्रत्ययते इति
धापस्यात् रुधिरं, क्षोभ च ।

अद्भुरक पु० अद्भुते यत्नं धृष्टीयतेऽथौ अद्भु-उरच् तत्
क । पद्म्यादीनां वायस्थाने वाचा इति ख्याते ।

अद्भुश अस्त्री० अद्भु-उभच् । हस्तिवाहनोपयोगिनि वक्राये
लौहास्त्रभेदे डाढश्च इति ख्याते ।

अद्भुशदुर्ध्वर पु० उ खेन धार्यते अवस्थायते दुर्-भारि धन्
तस्य अद्भुश-दुर्ध्वर इत० । उदैनाहस्तिनि ।

अद्भुर पु० अद्भु-धञ्+रादित्वात् जरच् । अग्निवोत्पत्ते
तण्डुलादौ । [लौहमयेस्त्रभेदे ।

अद्भूप अस्त्री० अद्भु-उभच् । हस्तिवाहनोपयोगिनि वक्राये
अङ्गौट (ठ) (उ) पु० अद्भुते लक्ष्यते कोवकैः । अद्भु-ओट
(ओठ) (ओल) । शीतवर्णधारं गन्धयुक्तपुष्पे दीर्घकण्ठक-
युक्ते रत्नवर्णकषे आकोङ् इति ख्याते ढ्ये ।

अद्भोलक पु० अद्भोल+क । आकोङ् इति ख्याते ढ्ये ।
अद्भोलसार पु० अद्भोलस्य सार इत० । अद्भोटव्यजाते
विषभेदे ।

अद्भोलिका स्त्री० अद्भु-नल् अच् सप्रसारणे अद्भोला+क ।
आलिङ्गनक्रियायाम् ।

अद्भु पु० अद्भु क्रोडे स्थापयित्वा वाद्यतेऽथौ अद्भु यापु
अद्भु-यत् । सार्द्धासज्जवायाम् चतुर्हंशाङ्गनाम । हरीत-

म्यालतिर्यं स्यादङ्गोदरे च हि वाद्यते इत्युक्ते क्रोडे
स्थापनपूर्वकं वादनीये अद्भुतादौ । अद्भुनीये लि० ।

अद्भु विद्युत्तकरणे अद्भुल्लरादि उभय० सकर्मक० सेट्
अद्भुति ते आलिङ्ग-त्त च । भालान्तरे अद्भुपयति ते ।

अद्भु न० अद्भु-अच् । देहे, अथयने, अभ्यासे, उपाये, मनसि च ।
अद्भुग्रह पु० अद्भु-ग्रह इत० । देहवेदनायाम् ।

अद्भुज न० अद्भुता जायते अद्भु जन-ह । रुधिरं । पुत्रे, नेत्रे च
पु० । देहजातमात्रे लि० ।

अद्भुण (न) न० अद्भुल्लय अद्भु ल्युट् प्रमोदरादित्वात् वा णलम् ।
(उठान) इति प्रसिद्धे प्राङ्गणे ।

अद्भुति पु० अगतिं यावन्नेन करणेन । अद्भु-अति कुलम् ।
वाहने । अग्नयेत पूज्यते कर्माणि अति । मङ्गलि, अग्नौ

च । अग्निहोत्रिणि लि० । स्त्रियाम् अद्भुती च ।
अद्भुद न० अद्भुं दायति शोधयति दै-क । तावत्, बाहु इति

च प्रसिद्धे बाहुभूषणे । बालिपुत्रे-धानरे पु० । अद्भुदान-
कर्त्तरि लि० । दक्षिणदिग्गजकरिणां स्त्री० ।

अद्भुता स्त्री० मगलमङ्गमसि वस्याः अद्भु+न । अद्भुसौष्ठववत्या
शोधयति, शोधयामाते, उत्तरदिग्गजकरिण्याश्च ।

अद्भुनामिष पु० मी-क अद्भुना-मिष इत० । अयोक्त्वये तत्-
पुष्पेण स्त्रिय खाद्मं भूययतीति । शोधयतिप्रत्ययमात्रे
त लि० । [आलिङ्गने,]

अद्भुपालि स्त्री० अद्भुं पाल्यते सवध्यतेऽल अद्भु-पाल-इ ।

अद्भुपालिका स्त्री० अद्भुं देह पालयतीति अद्भुपालि-
अलुत् । भादमा इति स्थावायाम् उपमातरि । अद्भु-
पालनकारके लि० ।

अद्भुमर्ह पु० अद्भुं मर्हयति संवाहयति अद्भु-मर्ह-यिच् अच् ।
देहसंवाहके-सेवके । अद्भुमर्हनकारके लि० ।

अद्भुमर्हक पु० अद्भुं मर्हयति अद्भु-मर्ह-यिच् अलुत् । देहसं-
वाहके-सेवके ।

अद्भुमर्हिन् पु० अद्भुं मर्हयति अद्भु-मर्ह-यिच्-यिणि । अद्भु-
मर्दके सेवके । अद्भुमर्दनकारके लि० । क्षिया णीप् ।

अद्भुरक्त पु० अद्भुते रक्ते रज्जुक्त इत० । कम्पित्यदेशजाते-
रत्नवर्णभूषयति-पुष्पारोवनीवि वायिजेतु मैदोश्च प्रसिद्धे
ढ्यभेदे । रक्ताङ्गमात्रे लि० ।

अद्भुरक्षणी स्त्री० अद्भुं रक्षतेऽथवा अद्भु-रक्ष-ल्युट् ङीप् ।
आहाराया इति प्रसिद्धे वस्त्रे । अद्भुरक्षकारके लि० ।

अद्भुराग पु० अद्भुं रक्षतेऽनेन अद्भु रज्जु-करणे वज्ज् ।
अद्भुसेवने कुट्टमादौ । भाने भञि । अद्भुस्य विवेपने ।

अङ्गराज पु० अङ्गे पु तदासकदेशेषु राजते राज-किन् उत्त० ।
अङ्गदेशाभिधे कर्णे ।

अङ्ग न० अङ्गे खावयने षाति अन्तर्भवति अतिप्रोषयात्
सहु चताडुमिव भवति अङ्ग-पा-ड । युष्मकले ।

अङ्गविक्रति पु० वि-क-किन् अङ्गस्य विक्रितिस्थाननादि-
यन्मात् १५० । अङ्गोवाडा इति स्याते अपफारोमे ।
इत० । अङ्गस्य विकारे स्त्री० ।

अङ्गविच्छेप पु० वि-च्छि-प-अङ्ग अङ्गस्य विच्छेप चासनं यत्न
न० । अङ्गुल्यादिव्यासभेदेन त्रिगद्विधे न्यते । इत० ।

अङ्गस्य चासनमात्रे ।

अङ्गवैज्ञान न० विज्ञतस्य भावः विज्ञत+अङ्ग अङ्गेन अङ्ग-
वेद्याचैतत् हृदयभागे प्रायते यत्न यङ्ङ० । आभार
इति स्यातायाम्-हृदयगतभावादेकैकेष्टायाम् । इत० ।
अङ्गस्य विकारे न० ।

अङ्गस्य पु० अङ्ग-अङ्गम् कृतम् । यद्विधि ईम्जनकृतम् ।

अङ्गसंस्कार पु० अङ्गं सकृद्यतेत्यत्र अङ्ग-सम्-क आधारे
यम् । देहसंशोधनादिविस्कारकारके खाने गौधुनपूर्णा-
दिनाङ्गमर्त्तने च । भावे यङ्ङ० इत० । अङ्गस्य संस्कारे
विशेषमाहौ । अङ्गं संस्करोति अङ्ग-सम्-क-कर्त्तरि-अणु ।
कृदुमादौ लि० ।

अङ्गहार पु० अङ्गं ह्रियते चात्यन्तेन अङ्ग-हृ आधारे
यम् । अङ्गुल्यादिव्यासभेदेन त्रिगद्विधे न्यते । भावे
यङ्ङ० इत० । अङ्गस्य हरणमात्रे ।

अङ्गाङ्गिभावः पु० अङ्गस्य अङ्गिनच भावः । गौधुनफलमात्रे ।

अङ्गाधिप पु० अङ्गि भा-क अङ्ग-अधिप इत० । अङ्गदेशपती
कर्णे । अङ्ग अङ्गाधिपतिरित्यपि ।

अङ्गार अङ्गी अङ्ग-आरन् । अङ्गदेशे-अग्निशक्त्याने
अग्निशून्ये वा आहार इति प्रसिद्धे-काष्ठखण्डे । मङ्गल
महे पु० । रत्नवर्णे लि० ।

अङ्गारक पु० अङ्गार+लार्णे क । रत्नवर्णत्वात् मङ्गलमपेक्षे,
करच्छकटये, भीमराज इति स्याते-भङ्गराजशब्दे च ।

अङ्गार्ये क । कुम्भिक इति विख्याते-अङ्गारकुम्भादे ।

अङ्गारक न० तैलमङ्गारकं नाम सर्वज्वरविनाशप्रदमिति
वैदकपरिभाषिते वैलशिशे ।

अङ्गारकमणि अङ्गी अङ्गारकस्य मणिः इत० । प्रवासे यस्य
मङ्गलपक्षामिकलस्य ज्योतिरे प्रसिद्धिः ।

अङ्गारधानिका स्त्री० अङ्गाराणि धीयन्तेष्टसाम् अङ्गार-धा-
आधारे ह्युट् टित्वात् ङीप् ततः सार्धे नष्ट् टाप् । अङ्गा-

राधारे (आहृटा) इति (धुनयो) इति च प्रसिद्धे पालभेदे ।

अङ्गारपरिभाषित न० अङ्गारे (अबलदन्मियाप्रकाष्टखण्डे)
परिभाष्यते परि-पच सार्धे शिबु क्त । कावाव इति
प्रसिद्धे-पक्षमासादौ ।

अङ्गारपुष्प पु० अङ्गारमिव लोहितवर्णं पुष्पं यस्य व० ।
जिवापुति, इति स्याते इङ्गुटीशब्दे ।

अङ्गारमञ्जरी स्त्री० अङ्गारमिव रत्नवर्णा मञ्जरी यस्याः
व० सबाह्यात्मकभावाद्युत्तले संज्ञात्वात् । रत्नवर्णे-(कट-
म्बा) इति स्याते कटछन्दसे ।

अङ्गारमञ्जरी स्त्री० अङ्गारमिव रत्नफलत्वात् रत्ना वञ्जी क० ।
रत्नवर्णफलवर्णा-कुच इति प्रसिद्धायाम्-पुष्पावतायं
कटछन्दसे च ।

अङ्गारमञ्जरी स्त्री० मञ्जरीति शब्दे एकदन्त, अल्पं एकदं,
मञ्जरी, तथादिवत् अल्पार्थं ङीप् अङ्गारस्य मञ्जरी इत० ।
(आहृटा) धुनासीति च प्रसिद्धे अङ्गाराधारे पालभेदे ।

अङ्गारि स्त्री० अङ्गार+मल्लं यन् टृषोढरादित्वात् कन्वोपः ।
अङ्गाराधारे आहृटा इति प्रसिद्धे पालभेदे ।

अङ्गारिका स्त्री० अङ्गारं विद्यतिस्थाः अङ्गार+मल्लं यन्
टाप् । आहृटा इति स्याते अङ्गारमात्रे ।

अङ्गारिणी स्त्री० अङ्गार+नि । अङ्गारधानिकामां (आहृटा
इति स्याते पाले) । अङ्गारवति लि० ।

अङ्गारित पु० अङ्गारनिवाचरतीति अङ्गार+क्विप् ततः
कर्त्तरि क्त । पञ्चमकसिद्धौ न० । अङ्गारं करोतीत्यर्थे
यिषि क्त । दण्डमात्रे लि० ।

अङ्गिका स्त्री० अङ्गम् आच्छादयति अङ्ग+नि-के स्त्रिया
टाप् । आहृटा इति प्रसिद्धे कङ्कुमवर्णे ।

अङ्गिन् लि० अङ्ग+इति । मपादे, अयववविधिषे, देहपति च ।

अङ्गिरस् पु० अङ्ग-अङ्गि विरागम् । खनामस्याति अङ्गिभेदे
मङ्गलोपसङ्गताते पुत्रे ।

अङ्गीकार पु० अङ्गं कर्त्तुमिच्छामि अङ्गं ह्रियते अङ्गं चि-ह-
यङ् । स्वीकारे अभ्युपगमे ।

अङ्गीकृत लि० अङ्ग-चि-क कर्मणि क्त । अभ्युपगते स्वीकृते ।

अङ्गुलि (री) स्त्री० अङ्ग-उलि-रलयोरेकत्व धरण्यात् रलम् ।
आहुत इति प्रसिद्धायाम् हस्तपादमाप्यायाम् वा ङीप्
अङ्गुलीनोरन्यतरेति यङ्गुः ।

अङ्गुरीय न० अङ्गुली भवम् अङ्गुलि-इ । शलमूलादित्वात्
वा रलम् । अङ्गुलिमूले अङ्गुलीति प्रसिद्धे ।

अङ्गुरीयक न० अङ्गुली भवम् अङ्गुलि-इ । शलमूलादित्वात्

वा रत्नं स्वार्थं क । अङ्गुलिभूषणं आङ्गुलीति स्याते ।

अङ्गुल पञ्च-उल । हस्तपद्माखायां आङ्गुल इति ख्याता-
याम् वाहत्यायनसुमौ अङ्गुले ष । यशोदेरैरङ्गुलमष्टसंख्यै-
रिति भास्कराचार्योक्तिः अथयशोदेरपरिमाणे तु न० ।
अङ्गुलि (ली) स्तो० अङ्ग-उलि । हस्तपद्माखायाम् आङ्गुलं
इति ख्यातायाम् । वा लीणि अङ्गुली ष । हस्तगुडा इति
ख्याते गजकर्णकादहमे ष ।

अङ्गलितोरण न० अहस्याः तोरणमिव कृतम् । चन्द्रादि-
द्वारा कृते ललाटस्याहं चन्द्राद्यं तन्मिलके ।

अङ्गुलित्रयं न, अङ्गुलिं त्रायते अङ्गुलित्रयैकम् । चामाटीति
प्रसिद्धे व्याकरणशक्तयेद्वाराण्यार्थम् अङ्गुलित्रये चर्माणि
वङ्गोधाङ्गुलिश्च इति भट्टिः ।

अङ्गुलिनाय न. अङ्गुलिनायतेनेन त्वै-क इत्. । शमा-
टीति प्रसिद्धे ज्याकर्मण्युक्तमस्तेद्विचारणार्थम् अङ्गुलिपदे
वर्णयति ।

अङ्गलिमुद्रा स्त्रीः अङ्गुल्या छंदं राति अङ्गुलि+छन्द रा-न
इत् । धारयितुर्नामाधरसमुद्रावहिते आङ्गुलीति मन्त्रिदे
यङ्गुलीभरणे ।

अद्भुतमोदन न० अद्भुतमोदनं मदनं यत्न व०। अद्भुतलि-
दयमर्दनजाते तल्लि इति प्रसिद्धे शब्दे ।

अङ्गुलिषट्का स्तो. अङ्गुली सङ्को यस्या. पतम् नः। (दाउ)
इति प्रसिद्धे व्यङ्गुलिसंश्लेषकारके यथागम्यम् ।

अङ्गुलिसन्देशे ५०. अङ्गुल्या अङ्गुलिध्वनिना सन्दिश्यते
सं-दिश्य-यत् । अङ्गुलिध्वनिहारा सभादाने, अङ्गुलिस्फोट-
नमात्रेऽपि ।

अङ्गुलिस्तोत्रं न० अङ्गुल्यो. स्तोत्रं ताडनं यत् न० ।
(ताडि) इति मण्डिते कङ्कनिद्वयमर्दनजाते शब्दे ।

महर्षिपुत्रो न अद्भुतीनां पञ्चमः पञ्चमः । हस्त्याना-
मद्भुतीनां शतदाये ताव अद्भुतं तर्जनीमध्यमाभिका-
कनिष्ठानाभिका । [पश्चिमे अद्भुतिभये]

अङ्गुलीयकं न० अङ्गुरीयकवत् वा रत्नाभावः । आङ्गुदीति
अङ्गुलीसम्भूतं पु० अङ्गुली सम्भूतः सम्-भू-क्तं उत० । वस्त्रे ।
अङ्गुलिस्पर्शमात्रे च ।

अनुष्ठ ७. यद्वा पाथौ प्राधान्येन तिष्ठति ऋक्-सा-क अन्वा-
 ख्येतिदिना बलम् । उदाहृतौ । अन्वाख्येति सूत्रेऽनुष्ठ-
 प्रयोगात् ऋक्-सा-कौचित्येन प्रापितम् ।

अद्भुतमात्र लि. अद्भुत+परिमाणार्थे मात्रश्च । अद्भुतमध्य-
पर्यपरिमिते । अद्भुतमात्रोद्धारोऽपि दृष्ट इति श्रुती ।

अङ्गप ३०. अङ्ग-दण । नजुणे घाणे स ।

अहस न० अह-असि । पाप्मे ।

अङ्गि पु० अघि गतौ इ । चरणे हृत्तमूले च ।

अङ्गि पु० अवि गतौ क्रि । चरणे दृष्टमपे च ।

अक्षिप यु० अक्षिप्या मूलेन विवति सिताजलादिकम् पा-क
शतः । दृष्टमात्रे ।

अङ्घ्रिपर्णिका सोः अङ्घ्रौ मूले कर्ध्वेऽपारम्भ या दर्शमहाः
 व० जातितात् अङ्घ्रौ ततः स्वर्गे मे सुखे टाप् ।
 विदुष्याकारपुष्पवति चाङ्गुलिया, इति ख्याते वृत्ते ।
 अङ्घ्रिपर्णीत्यभि नाम ।

सङ्गिवर्णिका श्री. जगन्नाथराय वल्लीय प्रणयनेन ततः
 सार्यं लेख्यते इति । चिन्तुष्काकारप्रमाणवति वाकुलिया,
 इति प्रसिद्धे इत्ये । अदधिवर्णिकायाम् ।

अथ अविस्मृतकथने उभयः भ्रातृः सकः सितः । अस्मि ते ।
आसीत् आविष्टः ।

अथ पूजने गतौ च इदित् परं भ्वादिः सकः सेट् ।
 यच्चति याच्यते आनयत् । अथवात् गतौ वा अथवात् ।

अथ अमृतकथने इदित् उभयं भादिं सकं सेट् । अक्ष-ति
ते । आक्षीत् आक्षिष्ट । [अक्षभिन्ने न० ।

अथक्षुत्तु त्रि. वज्र-उष्टि व. । मन्दनेत्रे नेत्रहीने च । म. त. ।

अचण्डी स्त्री० चडि कोपने ध्वं गौरादित्वात् ङीष् न०
त० । शान्तस्त्रभावायां गवि । कोपनभिन्ने लि० ।

अथ न० न चरति चलति-चर-ण्यप् न० त० । स्यादरे
स्थितिमोले शुधिव्यादौ चरणामन्नचरमिति सक्तः ।
चलनशून्ये वि० ।

अचलपु० न चलति बल-अच् न०त० । पर्वते, गौज इति ख्याति
शङ्खी शिखे वृक्षणि च । पृथिव्यां स्त्री० । चलनगून्ये लि० ।

अचलत्विप् ५० अथवा शतधा प्रकाशनेनापि मानिन्या
नमगमात् स्थिरां त्दि कान्तिर्यथ ५०। कोटिरे। स्थिर-
कान्तिमिति वि०। कर्म०। स्थिरायां हानौ स्त्री०।

अचिन्त्य न० चिन्ति-कार्यणि यत् न० त० । चिन्तयितुमियत्तया
परिच्छेत्तुशायको परजह्नुणि । चिन्तयितुमशायो वस्तुमानं
ति० । अचिन्त्याः खलु ये भावा इति आ तौ ।

अक्षिर न० वि-रक् न० त० । अल्पकाशे । अल्पकाशस्या-
यिनि दृश्यमात्रे वि० ।

अविरद्युतिः स्त्री० अविद्यया बद्धकालस्याविनो द्युतिर्यस्या
 ॥ ५० ॥ विद्युति । अस्तकालस्याविद्युतिमिति जि० । कर्म० ।
 अस्तकालस्याविद्यां कालो स्त्री० ।

अचिरप्रभा स्त्री० प्रभा अह अचिरा अचिरस्यायिनी
प्रभा यस्या य० । विद्युति । च्युता दिव स्याच्यु रवा च-
रप्रभेति भट्टि । अत्यकालस्यादिप्रभावति ति० । कर्म० ।
अचिराया दीप्तौ स्त्री० ।

अचिररोचिस् स्त्री० अचिरं रोचिर्वस्या य० । विद्युति ।
अचिरप्रभावति ति० । कर्म० । अचिरप्रभावाम् न० ।

अचिरांशु स्त्री० अचिरा अंगयोऽस्या य० । विद्युति ।
अत्यकालस्याधिकरणवति ति० । कर्म० । अचिरकिरणे पु० ।

अचिरात् अच्य० अचिर अहयोगि क्रिप् । शीघ्रे, अचिरमेव ।
अचिराभा स्त्री० अचिरप्रभावत् । आ-भा-अह् । विद्युति
अचेतनं ति० चित् पिच्-वृष् चेतना ज्ञानम् य० । चेतना-
ग्रन्थे । चित्त-ल्यु न०त० । ज्ञानविशिष्टमित्ये ।

अचेतस् ति० चित्त-अधि य० । विवेकशून्ये, दुष्टचित्ते, चित्त-
ग्रन्थे च । अच्ययी० । चित्ताभावे अच्य० ।

अचेतन्य ति० चेतनस्य भाव चेतन+यच् य० । चेतन्यरहिते,
ज्ञानशून्ये च । न०त० । ज्ञानभित्ते न० ।

अच्छ अच्य० छौ-क न०त० । आभिमुख्ये ।

अच्छ ति० न कृति दृष्टिम्, न+जो क० । छच्छे निर्मासे च ।
भल्लुके, स्टाटिके च पु० ।

अच्छभल्लु पु० अच्छ आभिमुख्येन भल्लुते गच्छति अच्छ+भल्ल-
अच् । भल्लुके । अत्र भल्लु इत्यपि दृष्टम् नाम ।

अच्छम् अच्य० न-हो कश्चम् । आभिमुख्ये ।

अच्छिद्र ति० छिट्-रक् य० । छिद्रग्रन्थे, अह्नहानि
छिद्रं तच्छून्ये वैदिककर्म्मणि च ।

अच्छिद्रावधारणं न० अच्छिद्रतया साङ्गतयावधारणम्
अत्र धारेल्लुट् । कृत्स्नं वैदिककर्म्मणोच्छिद्रतया अव-
धारणे जतैतत्कर्म्मोच्छिद्रमल्लिख्यमित्यारण्ये ।

अच्छोद ति० अच्छम् उदकं यस्य उदकशोदभावः । निर्माण
जघपति तडागादौ । तद्वामकमणिते चरणि न० ।

अच्युत पु० अच्युतं अच्युत-क न०त० । विष्णौ । अच्युतिग्रन्थे ति०
अच्युताग्रज पु० अच्युतस्य अण्यस्य अये जायते अय+जन क
इत० । नभभट्टे ।

अच्युताग्रज पु० अच्युतस्याग्रज् जायते अग्र+जन-क ।
इत० । कामदेवे । तदङ्गजातभावे ति० ।

अच्युतात्मज पु० आत्मनोऽग्रज् जायते जन-क इत० । कामदेवे ।

अच्युतावास पु० आ-उपत्ये सेव्यतेऽत्र आ नभ-अच् इत० ।
अदरद्वये । अन्तर्य सर्वव्याप्याभ्युत्थितस्य ततोपा-
ख्यातादागच्छसम् ।

अच्युति स्त्री० अच्यु-क्तिन् न०त० । चरणाभावे । वङ्ग० । नाम-
ग्रन्थे ति० ।

अच्य गतो चेषथे च खादि० पर- अक० सेट् । अजति । अचै-
पोत् आजीत् । अजिता वेता ।

अच्य दीप्तौ इदित् शुरादि० उभय० सेट् अक० । अज्जयति
ते । आश्लिजत् न ।

अज पु० न जायते जन-क न०त० । वज्रणि, विष्णौ, हरि,
जीवात्मनि ईश्वरे, ज्ञाने, भयरागौ, सूर्यवंधीयराजभेदे
दशरथवितरि, आत् विष्णोर्जाते कामदेवे च । अज-
रहिते ति० । जगत्कारणे सन्दर्जजमोद्युत्पात्मके प्रधाने
अजामेका तोहिसुखलक्षणा बह्वी प्रजा इजमानामिति
श्रुतेः । आग्याह स्त्री० ।

अजकर्ण पु० अजस्य कर्ण इव कर्णो यस्य य० । आगमस्य
सम्पादमानपल्लयुक्ते पितृपात्र, इति ख्याते आगकर्णे,
इत्ये भरिचपते च ।

अजकर्णक पु० अजकर्णश्च नावति मत्तद्वारा प्रकाशते कै-
क । पितृपात्र इति ख्याते इत्ये ।

अजकव अस्त्री० अजो विष्णु को जङ्गा च नाति मरत्तेनात्र
वा+अधिकरणं क इत० । शिवधनुषि । नावुट् इति
ख्याते वर्गदीर्घे पु० ।

अजकाव अस्त्री० अजको विष्णुमङ्गाणौ अयतीति अज्
उप० स० । शिवधनुषि ।

अजचीर न० कवाया चीरं पुद्गलाव । आगदुधे ।

अजग पु० अज कार्यं यत्तादृत्तेन गच्छति गम क इत० ।
विष्णौ । अजेन मनारि नह्यौ च ।

अजगन्धा स्त्री० अजस्य गन्धश्च गन्धोऽस्या । जीवाभोति
ख्याताया वनवभास्याम् ।

अजगन्धिका स्त्री० अजस्य गन्ध इव गन्धो यस्य य० तत्र
सार्धं के टाप् । नावुट् इति मणिते वर्गदीर्घावे ।

अजगन्धिनी स्त्री० अजस्य शेषस्य गन्धो येष एकदेश
भट्टमिति भावत् तस्याः फलाकारेणासीति अजगन्ध+
इति डोप् । गह्वरशिङ्गा इति मणिते अजगन्धीद्वये ।

अजगर पु० अजं काम मिरति निवर्ति ग् अच् । दृष्टव्ये ।

अजगव पु० अजगो विष्णुः मरत्तेन त्रिपुरासुरवधकाये
दस्ताति अजग+व । शिवधनुषि । [भट्टमि ।

अजगाव पु० अजग विष्णुमति अत्र-अण्य उप० स० । शिव-
अजग्न्य ति० न जघन्य (अधम) न०त० । अभमभित्ते मेषे च ।

अजजीविक ति० जीव्यतेऽनया जीवयतीति वा जीव-

मुष्-मुष् वा, अजयव अथविकयादिभ्यां पालनादिना वा जीविका जीवनीपायोऽस्य व० । ज्ञागक्रयविकयादिना जीविकावति ।

अजटा स्त्री० नास्ति लटा शिफा यस्याः व० । (भुङ्क्षामला) इति प्रसिद्धे शिफारहिते वचने ।

अजडा स्त्री० अजडयति स्वर्शमात्रादङ्गमर्हन्तं चावयति न+जट-णिच् ततः अच् । आत्कुपीति प्रसिद्धे वचने ।

अजड्या स्त्री० अजानां समूहः । अज+घञ् स्त्रीत्वात् टाप् । अजसमूहे । तद्वद्धानावर्षत्वात् स्वर्णयुक्तावाङ् ।

अजदण्डी स्त्री० अजस्य ब्रह्मणोदण्डोऽस्याः व० गौरा० ङीप् । ब्रह्मदण्डोदके ब्रह्मणो यन्नापदण्डस्य तदीयकठेन करणात्तथात्वम् ।

अजननि स्त्री० न+जन-आतोऽग्रे अणि । आक्रुशमाने जन्माभावे । अर्थाभावे अज्ययो० । जनन्या अभावे अज्य० ।

अजन्य स्त्री० लोकिजहेतुभिर्न जन्मते न+जन-णिच्-यत् । शुभाशुभमूलके देवकते भूकम्पादावुत्पाते । जन्मभिन्ने वि० । अजप पु० यस्तुलं जपति निन्दार्थे नञ्, जप्-अच् । कुपाठके । अजं प्राति रक्षति अज+पा-क । ज्ञागपाठके वि० ।

अजपा स्त्री० प्रवर्तनं जपितमगमना अथल्लोकारिता जप-अच् । दाशप्रदाशयोः पङ्क्तिमगमनागमनाभ्याम् अचरन्-म्मादनश्चे जपे, संघः, सोहमिति वा मन्त्रभेदे च । जपन्त्ये वि० ।

अजपात् (द) पु० अजस्य पाद इव पादोऽस्य वा अन्त्याकार घोषः । इदंभेदे तद्देवतात्वात् पूर्वभाद्रपदनघने च ।

अजभञ्ज पु० अजभेष्टतेऽर्थो भञ्ज घञ् इतः । वानुद इति प्रसिद्धे वरैरीदृशे तत्पत्रमजैरतिमीतितो भक्ष्यते ।

अजमीठ पु० अजोमोदं यस्ते चित्तं यव व० । अजमीर इति प्रसिद्धे देशे । तद्देशाधिपे राजनि अणि । अजमीठ दुषिद्धिदे ।

अजमीठा स्त्री० अजस्य मोद इव मोदो गम्यो यस्या अजं मोदयति वा । उद-घञ् इतः । मोदि-अन् वा । उपगम्य यस्या वनयमान्याम् यमागोमाये च ।

अजम्भ पु० नास्ति जम्भा दन्तोऽस्य व० । भेदे तस्य टनाभावात् । टनन्त्ये वि० ।

अजय पु० जि-अच् न० त० । शीरभूमिनगरस्थधिपते अजय इति नामके नद्विष्टे च । अजेन हागेन याति-या-क इतः । ज्ञागवाहने दानौ पु० । अजेवे जयन्त्ये वि० । अज्य० जवाभावे । नाभि जयो मादक्येनास्मात्

सिद्धि, भाद्र, इति च प्रसिद्धनामिकायाम् विजयायाम् स्त्री० । अजय्यं स्त्री० जि-अकार्यं यत् । जेतमशको दुर्जये शनौ ।

अजरा स्त्री० जृ-अच् न० व० । (हतकुमारी) इति प्रसिद्धे वचने तस्य जराभावात् । जराभ्यन्ते वि० । जराभावे अजरयम् अज्य० ।

अजर्यं न० न जीर्यति जृ-यत् न० त० । सौहार्दे ।

अजलोमन् पु० अजस्य लोमेव लोम (मञ्जरी) यस्य उपमानं व० । (श्रुकशिखी) इति ख्याते अजलोमवन्मञ्जरी-विशिष्टे वचने ।

अजवीथी स्त्री० अजेन मञ्जया निर्मिता वीथी यदं इतः । गगनचैतन्ये (यमनाला) इति ख्याते, ज्ञायापथे । यामारभ्य अगस्त्यस्थानपर्यन्तं पितृयानपथः ।

अजटङ्गी स्त्री० अजस्य मेपस्य षट्शुनित पत्रमस्याः व० । (माङ्कशिष्टा) इति प्रसिद्धे मेपशट्शुनित्यकत्ववि दृष्टे ।

अजस्त न० । न-जघ र । घन्ते निष्केदरहिते । तथाभूत-कावस्यायिनि वस्तुमात्रे वि० ।

अजहत्स्वार्थी स्त्री० न जहत् स्वार्थीयान् न+हा-घट १ व० । स्वार्थपरित्यागेन परार्थविकीकार्या लक्षणायां । तथा श्वेतो धावतीत्यादौ श्वेतपुष्पापरित्यागेन तद्वति मज्जणा ।

अजहृल्लिङ्ग पु० न जहृत् लिङ्गं यम् हा-घट १ व० । नियतनष्टके विशेषस्यान्यलिङ्गकत्वेऽपि खलिङ्गाद्याङ्गेन विशेषणे शब्दे । तथा चान्यत्र विशेषणस्य विशेषास्तुष्टादि-निङ्गलनियमेऽपि अस्य न तथा निश्चयः । तथा वेद ऋतिर्वा प्रमाणम् ।

अजह्रा स्त्री० न जह्राति श्रुतान् । न+हा-घ । श्रान्तं कुपीति ख्याते वचने ।

अजागर पु० जाद्वे णिच्-अच् न जागरो यस्मात् ५ व० । सेवनेन निद्राहावित्यकारणे यद्वेषयान्यनिशु जाग-रयत्कर्मणं नानि तादृशे (भीमराज) इति ख्याते भट्ट-राजे । भट्टराजः अजागर इति रमयशब्दात् तस्यां मन्निद्राहावित्यकारित्वम् ।

अजाजी स्त्री० अजेन हागेन आजोविशेषो गम्योक्तलात् त्यागे यस्याः अज-घञ् बीमाभावात् व० । धर्मा-प्रवेशेऽपि हागेन गम्योक्ततया त्यज्यमाने, जीरा इति प्रसिद्धे ओरके वचने ।

अजाजीव पु० अजेनद्रव्यघोषयादिना तत्क्रयविशया-दिना वा आजीवनि । आ-जीव-अच् इतः । ज्ञाग पाठके तत्तद्व्यवसायाभ्यामाजीविनि च ।

अजातककुद् ५० न जातं ककुदंभकृद् यस्य अन-क-न-
ककुदयन्स्यान्त्याकारलोपः । अङ्गुलैककुदंति अत्यवयवस्यै
गवादित्ये ।

अजातशत्रु ५० जातस्य अन्वमात्रस्य न शत्रुः अथाहमो-
जीत्यादिवत् नजीयवद्वितेन शत्रुशब्देनाभ्यासात् असमर्थ-
समाप्तः । दुरिष्ठिरे राजनि । एवमजातारिरपि तत्रैव ।
अजाति स्त्री० अज-जिन् न० त० । अदुत्तमौ । १० । जातिशून्ये
जात्यादौ अज्जन्त्ये च निये ति० ।

अजादनी स्त्री० अजैकृष्टाद्यतेऽपौ अन्यस्य दुःस्वर्गलेशाजैरे-
वाद्यते इति या अद-कर्णसि ह्युद् इत् । इरातभा इति
निबिडि इति च प्रसिद्धे स्मार्तेन दुःस्वदायके दृष्टमेदे ।

अजानि ५० नास्ति जाया यस्य न जायाया निरादेगः ।
जायादिति ।

अजानेय ५० अजैऽपि विविधेऽपि आनेदौ यथास्थानं माप-
णीयौ आरोहौ येन अज-पिप्पेने अर्धं वीमावाभायः आ-
नी-कर्णसि यत् ततः १० । वज्रयस्त्रप्रकृष्टिभि निर्भयेन
दद्यास्थानधारोद्दिष्टः प्रापके अत्रे, उत्तमात्रे च ।

अजप्रिया स्त्री० अजानां प्रिया । कुल इति स्वार्ते वदरीत्ये ।

अजि ५० अज-इत् । तेजसि । गतिमति ति० । तेज पदाजिः ।

अजिन न० अज-इत् न० वीमावाभायः । चर्मपि ।

अजिनपत्ता (स्त्री) (निका) स्त्री० अजिनं चर्मैव स्रष्टि-
पत्तं पक्षो यस्याः १० । चार्धचक्र इति प्रसिद्धे सविभेदे
(स्त्री) इत्यत्र गौरादित्वात् ङीप् । ततः स्वार्ये के
कृष्टे दापि-पत्तिका इत्यपि ।

अजिनपल्ला स्त्री० अजिनं (चर्मविकारत्वात् भक्ता) इव
मलं यस्याः अजिनपूर्वकानेन जातिवर्णं कोपं बाधिता
टाम् । टेपादौ इति प्रसिद्धे भक्ष्याकारकत्वे इत्यभेदे ।

अजिनयोनि स्त्री० अजिनस्य चर्मणः योनिः कारणं इत् ।
हरिणमात्रे । [चतरे ।

अजिर न० अज-इत् न० वीमावाभायः । उटानइति स्वार्ते
अजिह्वा ति० । वा मनु हिलासोपौ ततः न० त० । चरवे
अजिह्वाम् ५० अजिह्वं चरवं गच्छति गच्छ-ङ् । वागे ।
चरवगामिनि ति० ।

अजिह्व ५० अज-इत् ङीप् च जिह्वा रचना या नास्ति यस्य न० ।
भेदे । जिह्वाशून्ये ति० ।

अजीर्ण न० अ-भावे कृ न० त० । लठानलवाद्योऽन पुञ्जाद्या-
देरपाके, रोगभेदे च । कर्णरि के औषधकृत्तिवे ति० ।

अजीव ति० ओर-भावे अज् न० । जीववरहिते घटे गवे वा

अजीवनि स्त्री० न जीव्यात् नजीव-आलोच्ये वनि ।
अभिशापनियमे जीवनाभावे ।

अजैय ति० अज्जमयके न-जि-यत् । जयायोम्ये ।

अजैकपाद् ५० अणस्य आगस्य एक-पादइव पादौ यस्य
उपमाभ्यं वा पादस्यान्त्याकारलोपः । इहविद्येयं, गृहेवसति
पूर्वमादृशपदनक्षते च ।

अज्जूका स्त्री० अर्जयति या सा अर्जि-लक्ष इकारस्य जगम् ।
आर्जं नटकमं तद्विषयकत्वेने वक्ष्यामः ।

अज्जुटा स्त्री० अथति दोषं नाशयति अज-जिप् भटति
पङ्क्त्यते भट्-अच् ततः कर्म० । (भृङ् आनघा) इति
प्रसिद्धे इत्ये ।

अज्ज ति० न जानति न-ज्ञा-क । ज्ञानशून्ये, मूर्खे, अत्यदृष्टे च
अज्ञान न० ज्ञा-भावे ह्युद् न० त० । ज्ञानविरोधिनि

ज्ञानभागे (अविद्या) इति वेदान्तप्रसिद्धे जगत्कारणे,
ज्ञानाभावे च । १० । ज्ञानशून्ये ति० ।

अज्ञति ५० अन्व-जति । वायौ ।

अज्ञप्त ५० अन्व-जत् । प्रानभागे उक्तप्राने च ।

अज्ञित ति० अन्व-ज् । पूजिते, आज्ञाहिते च । अज्ञितवन्-
पादमिति भट्टिः ।

अज्ञितभु स्त्री० अज्ञिता पूजिता वनीकता या भूर्ध्वया ।
सुन्दरयोषिति, वनीकतभुवि च खिद्वाम् । कर्म० (भू) तया
भुक्तभुक्तवाम् स्त्री० ।

अज्ञ (नृज) मित्रये गतौ व्यतीकरणे च चडादि० पर० चन०
वेद् । अनति । आज्ञौत् । अज्ञिता अज्ञा । वि-व्यती-
करणे व्यनक्ति कालवितरेऽपि योग्यतामिति भावः ।

अज्ञान न० अज्ञतेऽनेन करणे ह्युद् । लक्षणे । भावे ह्युद् ।
विनीकरणे, मनने, चादिभ्ये, व्यतीकरणे च । कर्णरि ह्युद् ।
उत्तरदिग्दर्शकित्वा इत्यमनो-मातरि च स्त्री० । गिरि-
युच् । गतिरुत्तराभिन्ने शक्यतयात्वात्पक्षेभेदे शब्दत्वा-
यरे, स्त्री० । अकार्यवोक्तृत्वाद्यतिरञ्जनेति काव्यप्रकाशः ।

अज्ञानकेशी स्त्री० अज्ञानविष केनो यस्याः ११० । केय-
संस्कारके वृद्धिवाचिनोवापके गम्भिर्ये । यत्तुभोग्यात्
केयस्य लक्षणा स्यात् ।

अज्ञानाधिका स्त्री० अज्ञानाधिका लक्षणात् ११० ।
(वाजनाङ्) इति स्वार्ते कीटभेदे ।

अज्ञानावती स्त्री० अज्ञानं विद्यतेऽस्याः अविदितव्यवर्तनात्
अज्ञान-अन्व-जत् दोषेण । ईश्वरकोपस्य इतिशाम् ।

अज्ञनिका स्त्री० अज्ञना लोचने आर् कापि पूर्वांशरस्य

इत्यम् । (आजनाद) इति प्रसिद्धे अञ्जनाख्ये षोडशे ।
अञ्जनी स्त्री० अञ्जते चन्दनकुटुमादिभिरसौ अञ्ज-कर्मणि
ल्युट् णीप् । कुटुमाद्यनुष्ठिप्रायाम् स्त्रियाम् । करणे
ल्युटि कटुकारणे, कावाञ्जनपद्ये च ।

अञ्जलि पु० अञ्ज-अलि । संयुतकरपुटे, कुडवपरिमाणे च ।
अञ्जलिका स्त्री० अञ्जलिचि च कायति प्रकाशते अञ्जलि+कै-
टाप् । बालभूषिकाय् ।

अञ्जलिकारिका स्त्री० अञ्जलेः कारिका करणं क-भावे-
र्भविर्देभ्यश्चुल् । अञ्जलिकरणे अञ्जलेरिवकारिका सार्धमा-
त्रेष पत्रपुटस्य संयुतीकरायात् क-चुल् इव० । लज्जालु
इति ख्यातायाम् लज्जामौलततायाच् सा हि स्वर्गमात्रात्
अङ्गोत्तरेण पत्रपुट मधुर्त्तु कर्तव्यो अञ्जलिनिव करोति ।
अञ्जलेः कारः करणं नित्ययोगेन अल्पसा । क-भावे
भञ् इव० ततः नित्ययोगे मत्वर्थीयः टन् ठस्येकः टाप् ।
प्रतिमायां तस्या हि यत् निर्माणसमये अञ्जलिकरणं
तत् नित्ययोगेन तिष्ठति । अञ्जलि+क-कर्सि च्लुक् ।
विनयेनाञ्जलिकारके नि० ।

अञ्जस नि० अञ्ज-असच् । सरवे ।

अञ्जसा अव्य० अञ्ज-भावे अच् अञ्जं गतिं विलम्बं वा स्मृति
यो-क्लिप् । विलम्बाद्यने यैर्मेऽयाचार्ये च ।

अट गतौ भादि० सक० पर० सेट् । अटति आठोत् ।

अटनि (नी) दि० अटति मौञ्जीन् अट-अनि वा डीष् ।
भर्तुरपे गुणारोपणस्थाने ।

अटक्ष पु० अटति भ्रमति अट-अच् तं रोपति हिमनि
रुचं-क अटक्षिर्वा रक्षते न युज्यते रक्ष-क । (राक्षक)
इति ख्याते छडे । [डोषि दीर्घता । वने ।

अटवि (वी) स्त्री० अटनि चरमे वयसि यत् अट-अवि वा
अटाया स्त्री० अट-यङ्-भावे अ स्त्रीलात् टाप् । परि-
भ्रमणे हृदागमने च ।

अट्ट अतिक्रमे वधे च भादि० आत्म० सक० सेट् । अट्टते ।
आट्टि । [आट्टित् त ।

अट्ट कनादरे चुरादि० उभय० सक० सेट् । अट्टयति ते ।
अट्ट पु० अट्टयति कनाद्रियतेऽन्यदाय अट्ट-चु० पञ् ।
मासादसोपरिच्छेदे, मासोरोपरिच्छासंन्यच्छेदे, तत्र स्थिता
हि भरा अय्यान् क्षीनतया नाद्रियन्ते, अतिमये च ।
तस्मिन् सति च अयोक्तृकैश्चैवादाः ।

अट्ट अच्य० अट्टप्रकारं अट्टस्य गुणवाचितया प्रकारे हिलम्
शक्नुध्यादि० परक्षप् । अट्टकटे हाडे ।

अट्टहास पु० अट्टेनातिशयेन हासः हसं-घञ् इत० । उज्जहासि ।
अट्टहासकं पु० अट्टहास इव कायते कैक । अट्टहासेन
द्वानां वहिर्निर्गमादतिशुभ्रत्वं गच्छत् शुभे कुन्दह्ये ।

अट्टासकं पु० अट्ट इव प्रासादोपरिच्छेदमिव अटति पर्याप्तो
भवति अक्ष-असुच् । प्रासादोपरिच्छेद इटकादिच्छेदे ।

अट्टालिका स्त्री० अट्टाल+आर्थे क । इटकादिनिर्भूते राजपट्टे
अट गतौ भादि० पर० सक० सेट् । अटति । आठोत् ।

अट गतौ इदित् आत्म० भादि० सक० सेट् । अटते ।
अट उद्यमे भादि० पर० अक० सेट् । अटति । आठोत् ।

अट व्याप्तौ आदि० पर० सक० सेट् वेदव्याख्ये प्रयोग ।
अट्योति । आठोत् । [अट्टति । आट्टीत् ।

अट्ट अविद्योगे समर्थाने च भादि० पर० सक० सेट् ।
अट्ट शब्दे भादि० पर० अक० सेट् । अटति । आपीत् ।

अट्ट जीवने दिवा-आत्मने० अक० सेट् । अटते आषिष्ट ।
अट्ट(न)क नि० अटति यथेच्छम् नदति अण-अच् ततः कुक्का-
याम् क । अघने, निन्दिते च । दन्त्यमध्यधायम् ।

अट्टव्य नि० अण-उन् अणुलस्य सूक्ष्मशस्त्रस्य भवनं चेत्यम्
अणु+यत् । सर्वथादिशस्त्रसंयोग्ये (हनाभूमि) ख्याते छेदे
अणि पु० स्त्री० अणति शब्दायते अण-उन् । आरा इति ख्याते
रथप्रज्ञापस्थिते कीलके सूच्याद्यपमाणे च । स्त्रोत्रे वा
डोष् । अत्रादेर्दीर्घतायोग्ये । तेन आणि आयो ।

अणिमन् पु० अणोर्भावे अणु+इमनिच् । सूक्ष्मत्वे
सूक्ष्मपरिमाणे, ऐश्वर्यभेदे च यद्वशात् सूक्ष्मोभूय
सर्वत्र गन्तं प्रकरोति । ऐश्वर्याणि च । अणिमा लघिमा
प्राप्तिः प्राकाश्यं महिमा तथा । ईशित्वं च वशित्वञ्च तथा
कामावशाविता इत्युक्तानि । एतेषां सूक्ष्माणि ऐश्वर्य-
प्रदायनिरूपणे वक्ष्यन्ते ।

अणीयस् नि० अणु+इयत् । अतिदृष्टो अशोरणीयान्
महतो महोयानिति वृत्तिः । क्षियाम् (सी) ।

अणु नि० अण-उन् । कुट्टे, सूक्ष्मपरिमाणयति, दृष्टे, छेदे च ।
क्षियाम् अणो च । (चिन्ता, काङ्क्षानो, श्वासा) प्रथति
सूक्ष्मवाये पु० ।

अणुक नि० अणु+निपुणार्थे क । निपुणे । स्त्रार्थे क । सूक्ष्मे
शब्दे क । कुट्टे ।

अणुभा स्त्री० अणोर् सूक्ष्मा भा दीर्घवत्सा न० । विद्युति ।
अणु न० समन्ति संप्रयोगं ज्ञानि अनेन अम-ह टवर्गादि-

लेटि हस्य नेत्यम् । पृथोक्तावयवे, पविष्टिन्ने, रोच्ये च ।
अणुज पु० अणुजान् टिष्ठात् आयेते अम-ह । अणुजाने

पश्चिणि, सधे, मध्ये, कांक्षाय इति ख्याते ककुवासे च ।
 अण्डजातमात्रे नि० । अण्मात्रिकलुप्यान्त स्त्री० ।
 अण्डालु पु० अण्ड-आलु । द्विषविंशते मध्ये ।
 अण्डीर पु० अण्डः पुनर्यवभेदः अस्याख्योति अण्ड-ईरन् ।
 वृक्षे, समर्थे च ।
 अत बन्धने इति भ्रादि० पर० सक० सेट् । अतति । आनीत् ।
 अत बन्धने भ्रादि० पर० सक० सेट् । अतति । आनीत् ।
 अत प्रापणे, रातले, गती च भ्रादि० पर० सक० सेट् ।
 अतति । आनीत् । अतः अतितः ।
 अतट पु० तथ्यते आह्वन्यते भ्रष्टा इति यट् जडावातस्यान्तं
 तत्रास्ति यस्य व० । आहूरीति प्रसिद्धे आह्वन्यन्त्याभ्यन्ते,
 पर्जतायु, अस्याने, भूमेरपोभागे च ।
 अतल न० यस्य भूखण्डस्य तन् एवोदरात् इदमोदरात् ।
 सप्तप्रातःसमये प्रथमखण्डे, भूमेरपोभागे, तत्तन्मये नि० ।
 अतलस्यार्थं नि० न तलस्यापोभागस्य स्वार्थो यत्र व० ।
 अतिगभीरे ।
 अतस पु० अत-गती अण्ड । गती । आह्वयार्थं अत-अण्डं ।
 आह्वानि । गौरादित्यात् जीणि । तिष्ठि, त्विणि इति
 ख्याते अतरीहणे । तत्तलज्जाते चौमखले न० ।
 अति अख्य० अत० इ० । पूनायात्, उत्कर्षे, अतिक्रमणे,
 अतिमये च ।
 अतिक्रम्य नि० अतिक्रान्तः कणाम् । कयनायोमये, अचङ्केये,
 गटे च । [गते हणे]
 अतिकन्दक पु० अतिरिक्तः कन्दः यस्य व० । कलिकन्दना-
 अतिकेशर पु० अतिरिक्तानि केशराण्यस्य व० । कुमकट्टये ।
 अतिक्रम पु० अति-क्रम-पञ्च स्रखः । कल्लहने । अतिक्रान्तः
 क्रममिति प्रादि व० । क्रमोद्धतने नि० ।
 अतिशण्ड पु० परिभाषया निष्कृष्टावधि गते योगे ।
 अतिमन्त्र पु० अतिप्रयत्नो मनो यस्य व० । चम्पकडले ।
 अतिप्रयत्नमन्त्रमिति नि० ।
 अतिचरा स्त्री० अतिक्रम्य चरति दुर्गभूमिजातत्वात् इः प्राप-
 ताच्च अति+चर-अण् । पद्मचारिणीहणे उत्तरदेशमने,
 मन्त्रयोगे पद्ममिति प्रत्यङ्गनाम् सङ्गपद्मिण्यामिति केचित् ।
 अतिचार पु० अतिप्रयेन चारः अतिक्रम्य वा चारः अति+
 चर-वञ् । अतिप्रयत्नमने, खोतिःशास्त्रप्रसिद्धे यद-
 वादिपट्टपञ्चस्य सूर्य्यर्षपक्षविषे वासन्ते जोरुहङ्गिण्युतया
 वक्रमोद्यादिगत्या सङ्गमोग्यकालसङ्गता । राक्षानरक्षणमे,
 यस्य विषयेस्य इहदभिधाने दर्शयित्ते ।

अतिचारिण् पु० अति+चर-णिनि । पूर्वोक्तातिचारवति
 यष्टे । अतिक्रम्य अतिप्रयेन वा गन्तुमात्रे नि० ।
 अतिहव पु० अतिक्रान्तप्रमम् प्रादि० व० । छात्रिया इति
 प्रसिद्धे स्वनक्षत्रविषये, गालमाधना इति प्रसिद्धे जल
 तणभेदे च । सार्थे क । अत्र अतिहवकोरपीति नाम ।
 छात्राकारपत्रपुष्पवति शृङ्गका इति प्रसिद्धे शाकभेदे स्त्री० ।
 खोरस्यामिते छात्रा इत्येव नाम । छात्रातिक्रमकारिणि
 नि० । अतिक्रमेऽप्यर्थः । छात्रातिक्रमे अख्य० ।
 अतिजगती (वि) स्त्री० अतिक्रान्ता जगती इदमाचरणादां
 हर्षि प्रा० व० । तयोदमाचरणादे कन्दोभेदे । जगती
 भुवनकतिकालवति नि० । तत्र सुदिक्षिणी च (अतिजगति) ।
 अतिजव नि० अतिप्रयत्नो अजोयस्य व० । अतिप्रेमवति ।
 दुर्गगामिनि च ।
 अतिजानर पु० अतिप्रयत्नो जानरी निद्राराहित्यं यस्य
 व० । नीलरक्तं पश्चिणि तस्य रक्तं जानरकत्वात् ।
 निद्राराहित्यवति नि० । [पश्चिणाम् अतिदीर्घमने ।
 अतिडीन न० अतिक्रान्तं डीर्घं पश्चिमभेदे प्रा० व० ।
 अतितराम् अख्य० अति+चर-तवः आठ । अत्यन्तातिमये ।
 अतितीक्ष्ण नि० अतिप्रयेन तीक्ष्णः कटुरको यस्य व० ।
 मदीबादी । सनना इति प्रसिद्धे शोभाङ्गने पु० ।
 अतितीव्रा स्त्री० अतिप्रयेन तीव्रा पाकादी उर्ध्वरत्नात्
 प्रा० व० । पत्न्यसत्यां गोटद्वयं इति ख्यातायां द्वयं नाम ।
 अतितीव्रपुण्ये नि० ।
 अतिथि पु० अति सख्यति न तिष्ठति अत इति । अख्य-
 योगेन अत्यन्तवे वृद्धागते, विषये च तस्य इन्द्रियेषु
 संवर्णभावकात्ते यत्र वेदवि स्थितिर्नेतरकावमिति गति
 रहमीयते ।
 अतिथिसपथ्या स्त्री० अतिथीनां सपथ्यां पूजनम् अपर-
 धातुः कण्डूदितः तेन यत् ततो यद् । प्रत्यङ्गं पञ्चस्यस्य
 कर्त्तव्यपञ्चयज्ञमथ्ये अतुल्यचोरेतिपिपूजनादे ।
 अतिदिष्ट नि० अति-दिष्ट-तः । अतिदेशस्य कर्त्तव्यं । यथा
 प्रकाशितवत् विवक्षितः कर्त्तव्येति वाक्ये न प्रकृतिभूतदर्शयागादे
 रङ्गकाव्यार्थि प्रयाजादीनि विकृतौ प्रयादिवागेऽतिदे-
 श्यन्ते । अतिदेशोनाम रत्नरत्नमस्य रत्नरत्नं प्रयोगाय
 प्राप्तिः इति मीमांसायां स्थितम् । अण्डपञ्चस्यना
 गडपदेश्यावक्यमपि तथा ।
 अतिदीप्य पु० अतिप्रयेन दीप्यते अति-दीप-कर्त्तरि यत् ।
 रत्नविभक्ते चावचित्ता इति ख्याते वृष्टे ।

अतिदेश उ० अति-दिग्-धञ् । अतिदिग्शब्दार्थे व्याख्यात
रूपेऽर्थे । अतिदिग्शब्देनेति करणे षजि तत्प्रतिपादक-
वाक्येऽपि ।

अतिधन्वन् उ० अतिरिक्तं धनुर्वेषः व० धनुषोऽनङ् । उत्कृष्ट-
धनुर्वेषो योषे । मरुस्थानातिक्रमकारिणि वि० ।

अतिधृति स्त्री० अतिक्रान्ता दृष्टिश्चष्टादशाक्षरपादिका इति
प्रा० घ० । ऊनविंशत्यक्षरपादके छन्दोभेदे । दृष्टिर्धैर्यं
शक्त्योश्च स तदतिक्रमकारिणि वि० ।

अतिनु (नौ) वि० अतिक्रान्तोन्नावम् प्रा० घ० स्त्रीषे ह्रस्वः ।
नौकातिक्रमकारिणि । पुष्टि स्त्रिया च अतिनौ ।

अतिपतन न० अति-पत-ल्युट् । अतिक्रमे, अत्यये च ।
पातातिक्रान्तिरिति वि० ।

अतिपत्ति स्त्री० अति-पद् क्तिन् । अविष्मत्तौ, अतिक्रमे च ।
प्रति सेनामतिक्रान्ते वि० ।

अतिपद्म वि० अति-पद् न । अतिक्रान्ते ।

अतिप्रथिम् उ० अतिप्रथितः सुन्दरः पञ्चा० प्रा० घ० अते.
पूजार्थत्वात् न समाधानः । वृत्तपथे ।

अतिपातक न० अतिक्रान्तोऽत्यन्तदुष्टलेनाम्यत् पातकं प्रा०
घ० । पुंलिंगात्तुमाङ्गित्वमन्यत्वे स्त्रीषाञ्च उभयपि-
त्यङ्गणमन्यत्वे पातकविशेषे । पातकमतिक्रान्तवति
इत्यपीवेति वि० । [पात'कारे ।

अतिप्रगे अथ० अति प्रवीयतेऽस्मान् कारये नै-के । अत्यन्त
अतिप्रग्र उ० अति-प्रग्र वङ् । निरुत्तरप्रगे ।

अतिप्रसक्ति स्त्री० अति-प्र-धनुज-क्तिन् । अत्यन्तावगतौ,
प्रसङ्गमतिक्रान्त्याम्यत् सन्त्ये अतिप्रसङ्गे च । मध्ये लक्षणे-
संबन्धः प्रसङ्गः अलक्ष्ये तत्प्रसङ्गोऽतिप्रसङ्गः । प्रस-
ङ्गमतिक्रान्तवति वि० ।

अतिप्रसङ्ग उ० अति-प्र-धनुज वङ् । अतिप्रसक्तिवद्भ्ये ।

अतिप्रस वि० अतिप्रथितं वनं यस्य व० । अतिप्रथितमल-
वति । अतिप्रथितं वनं यस्या एव० । अत्यन्तवत्पायि-
कार्या पीतवर्णया वैडियाया इति स्वतायां लतायां,
निवाशिमेषे लतामृदुनिव' शिविते रामाय दत्ते अक्ष-
विद्याभेदे च स्त्री० । अतिप्रथितं वनम् प्रा० घ० । अत्यन्ते
वने, 'शास्त्र्ये, संम्ये च न० ।

अतिभूमि स्त्री० अतिप्रथिता भूमिर्भर्यादा प्रा० घ० । अति-
भर्यादायाम्, आधिक्ये च । अतिक्रमेऽव्ययी० । मर्या-
दातिक्रमेऽप्य० । भूमिं भुजं मर्यादां वाटिक्रान्तवति वि० ।

अतिमङ्गल्य उ० अतिमङ्गल्य इतिम् अतिमङ्गल्यन्तम् ।

विस्तृतम् । अतिमङ्गल्यस्ये अतिमङ्गल्ययुक्ते च वि० ।

अतिमर्यादं अथ० । अतिक्रमे अव्ययी० । मर्यादातिक्रमे ।
प्रा० घ० । मर्यादातिक्रान्त्यवति वि० ।

अतिमात वि० अतिक्रान्तौ मातामत्यं प्रा० घ० । अति-
प्रथिते, मातातिक्रमकर्त्तरि च ।

अतिमुक्त वि० अतिप्रथिते मुक्तः विदेहकैवल्यं गतः अति
सुख-कर्त्तरि क्त । निर्वाणसक्तिमति । अतिक्रान्ता मुक्ता ।
गौत्र्यात् प्रा० घ० । माधवोत्तमायां पु० ।

अतिसुक्तक वि० अतिसुक्त-स्वार्थं क । निर्वाणसक्तिमति ।
अतिप्रथितमुक्ते च । अतिप्रथिते मुक्तं विस्तारोऽस्य सुख-
भावे क्त व० । कप् । अतिविमुक्ते तिसृकण्डपे पु० ।

अतिमोटा स्त्री० अतिप्रथितो मोटो यस्या व० । नवमङ्गि-
कायाम् । अत्यन्तमोदवति वि० ।

अतिरथ उ० अतिक्रान्तो रथं रथिनम् प्रा० घ० । योष
विशेषे " अतिवान् योषधेयस्य संमोक्तोऽतिरथस्य च "
इत्युक्तवचने । रथातिक्रमकारके वि० ।

अतिरसा स्त्री० अतिप्रथितो रसो यस्या व० । रासा
इति स्वावागं भूषोऽस्वावागम् । [यद्यविशेषे ।

अतिरस उ० अतिक्रान्तोऽरसिन् प्रा० घ० अक्ष-समाधानः ।

अतिरिक्त वि० अति-रिक्-क्त । अतिप्रथिते, शेषे, भिन्ने,
भूत्ये च । भावे क्त । अतिप्रथे आधिक्ये न० । -

अतिरुच्य वि० अतिप्रथित रुच्य प्रा० घ० । अत्यन्तरुचे
खेहृन्त्ये । मणभूते कहुनोद्वादिभावे उ० । अति-
क्रान्तोरुच्यम् । अतिप्रथिष्येति वि० । [आधिक्ये च ।

अतिरेक उ० अति-रिक्-वञ् । अतिप्रथे, भेदे, प्राभावे,

अतिरोग उ० अतिप्रथितो रोगः रज वङ् । रुदरोगे-

अतिरोमश्च उ० अतिप्रथितः रोमश्च' अतिरोमन्+श्च ।
वनजाते कागे । अत्यन्तरोमास्ये वि० ।

अतिवक्तु वि० अति-वक्-लृच् । वाक्पटुके, वाचोयुक्तिद्वये च ।

अतिवर्थाश्रमिन् उ० अतिक्रान्तोऽवर्थाश्रमिणश्च प्रा० घ० ।
आश्रमादिवर्णभेदे मङ्गलार्थाश्रमिणभेदे च पञ्चमाश्र-
मिणि "यो वेदान्तमङ्गलार्थाश्रमपणेनैव केयव । आश्रम-
कोश्वर वेद सोऽतिवर्थाश्रमो भवेद्विद्वा' इत्युक्तवचने ।

अतिवर्त्तिन वि० अति-वृत्-चमि । अतिक्रमकारके ।

अतिवर्त्तुल उ० अतिप्रथित वर्त्तुल इति उच । वाटुकाकलाय
इति स्वार्थे वर्त्तुलाकारके कलाये । अत्यन्तवर्त्तुले वि० ।

अतिवाद उ० अति-वाद-वञ् । अत्युक्तौ, मङ्गोरवाक्ये,
अतिवादको च ।

अतिशयिन् लि० सर्वानतीत्य वदतीति अति वद-स्मिन् ।
 सर्वानतिक्रम्य वदन्तीति, सर्वमतस्य उन्नयेन स्वमतव्यव-
 सापके च । [क्रान्ते च ।
 अतिवाञ्छित लि० अति-वञ्छ-णिच्-क्त । वाञ्छिते, अति-
 अतिविकट पु० अतिशयेन विकटः विन-कटच् । इष्टस्मिन् ।
 अतिकराधे लि० ।
 अतिविषा स्त्री० अतिक्रान्ता विषम् प्रा० स० । आदृष्ट-
 द्रष्टुं स्वतायां लतायाम् । विधातिक्रमकारणे लि० ।
 अतिवृत्ति स्त्री० अति-वृत्त-क्तिन् । अतिक्रमे । वृत्तिर्जातिव्या-
 तापतिक्रान्ते लि० ।
 अतिवृष्टि स्त्री० अति-वृष्ट-क्तिन् । अत्यन्तवृष्टौ श्लोषधात-
 कोपद्रव्ये इतिभेदे ।
 अतिवैद्य लि० अतिक्रान्ते वेदां मर्यादां कूलं वा प्रा० स० ।
 अतिव्ययिते, निर्मल्यादे, सप्तद्रव्यातिक्रमकारणे च ।
 (अतिक्रमे व्यययोः । वेदातिक्रमे व्ययः)
 अतिव्याप्ति स्त्री० अतिशयेन लक्ष्यमलक्ष्यव्याप्तिश्रित्य व्याप्ति-
 व्यापनम् अति-वि-व्याप्-क्तिन् । अतिशयव्यापने 'लक्ष्य-
 लोकावस्थापि व्यापके' । तथाच यत्र यस्य स्थिति-
 चित्वा ततोऽन्वयानि वस्तु सन्त्यन्ते अतिव्याप्तिः । यथा
 पृथिव्याः गन्धो लक्षणं तत्रैव तस्य स्थितिश्चित्वा तस्य
 वायुदौ रसप्रसङ्गे अतिव्याप्तिः । यथा वा धूमे बहु व्याप-
 कता न तु जले, तस्याः जले प्रसङ्गौ अतिव्याप्तिः ।
 अतिशक्ति स्त्री० अतिशयिता शक्तिः कर्मसाधनसामर्थ्यम्
 देवज्ञं वदन् प्रा० स० । अतिशक्तिरेवमर्थः, अति-
 कर्तव्ये च । अतिक्रान्तः शक्तिम् प्रा० स० । सामर्थ्याति-
 क्रमकारणे लि० । अतिशयिता शक्तिर्यस्य व० अतिशय-
 वदयति लि० । अतिक्रमेऽप्ययी० । शक्त्यातिक्रमे व्ययः ।
 अतिशङ्करी स्त्री० अतिक्रान्ता शङ्करीम् चतुर्ह्वाचरशक्तिं
 इतिम् प्रा० स० । पञ्चदशाक्षरपादे सन्तोभेदे ।
 अतिशय व० अति-शोड-वच् । वाञ्छिते, अतिरिक्ते, च । अति-
 क्रान्तः शयं हसं प्रा० स० । हसातिक्रमकारणे लि० ।
 अतिशयित लि० अति-शोड-क्त । अधिके, अतिक्रान्ते च ।
 अतिशयोक्ति स्त्री० अतिशयेन उक्तिं निर्द्देशः वच-क्तिन् ।
 अर्थसङ्कारविषये अलङ्कारप्राप्तिप्रसङ्गे । साग-परि-
 अतिशयान्न न० अति-शोड-वृत्त अतिशयेन भवति नून-
 निर्द्देशात् दोषः । अधिक्ये, प्रसङ्गे च ।
 अतिशीत न० अतिशयितं शीतम् प्रा० स० । अत्यन्तशीतन
 सत्त्वं । तद्विभेदे लि० ।

अतिशोभन लि० अति-शुभ-वृत् । अत्यन्तशोभायिते, श्रेष्ठे च ।
 अतिसन्धा स्त्री० अत्यासन्धा सन्धा प्रा० स० । पूर्वदिक्सीय
 रत्निशेषदृष्ट्यादूषणोदयपर्यन्तः, भूयस्मान् पूर्वोत्तर-
 दृष्ट्यावकाशे कातः सन्धा तस्याः वापदे कान्ते ।
 अतिसर्ग पु० अति-वृज-वृज् । दाने, कामभारतद्वयायं
 यथेष्टं शिववाग्निव्याधिशिष्टापदुपायात् । १६१ इतिमति-
 क्रान्तिरि लि० ।
 अतिसृज्जन व० अति-सृज-वृत् । दाने, बधे, विप्रतर्भे च ।
 अतिसायम् कव्य० अत्यासन्नं सायम् प्रा० स० । सूर्याल-
 कायः सायम् तस्यासन्ने कावे ।
 अति(ती)सार पु० अतिशयेन सारयति ऐवयति अति-सृ-
 णिच्-वच् । बहुद्रवीभूतमलनिःसारके ज्वरामये
 रोगे । अतर्दीधितायि वा ।
 अति(ती)सारकिन् लि० अतिसारोदोगोः सारि अतिसार-
 इति कुञ्जच् । अतिसाररोगवति । अतर्दीधितायि वा ।
 अतिसृष्ट लि० अति-सृज-क्त । दने, प्रेरिते ।
 अतिसौरभ पु० उत्तरेभारतः अथि सौरभम्, अतिशयितं
 तदस्य व० । अत्यन्तशोभवति आभे । सौरभायिते
 वस्तुनामे लि० ।
 अतीत लि० अति-इन्-क्त । अतिक्रम्य गते, वापमतिमो-
 गिनि भूते कावे तत्तत्कालविषयार्थमाने च ।
 अतीन्द्रिय लि० अतिक्रान्तमिन्द्रियं तदविषयत्वात् प्रा० स० ।
 इन्द्रियादीये चमत्त्ये, जैमश्रीवज्रपादिकारणनालभूतेता-
 लीन्द्रियस्य तैर्ह्यसृष्टव्ये विषये । [सृष्टेऽत्यन्तशोभे च ।
 अतीव कव्य० अत्येव-इव अवधारणे प्रा० स० । अपहृता-
 अतुल लि० तुल-णिच्-वच् तुला वा नास्ति यस्य व० ।
 उपमान्य, अत्यन्तशोभायिते च । तिलहले पु० ।
 अतुल्य लि० तुलां सारङ्गमर्हति तुला-यत्नं न० । अनुपमे,
 सौन्दर्यातिशयशक्तिमि च ।
 अलङ्घि स्त्री० लक्ष्यं क्तिन् अत्यन्तमावाधेयं न० । हर्षि-
 राहित्ये । व० । अलङ्घिते, अपन्नोपिणि, योषुमे, च लि० ।
 अस्तु बधे आ० आत्म-वच-सेट् । अस्तुते आहृष्ट । चिन्ति
 अस्तुयति ते आतिष्ठत् त ।
 अस्मा स्त्री० अति संवृत्ति अत-तक् इडभावे । मातरि
 श्याम् । शोषे के कापि फल इत्ये । अस्तिका च ।
 अत्यन्त न० अतिक्रान्तोऽर्थः शोभायि प्रा० स० । अतिशये ।
 तद्युक्ते सर्वपरिच्छेदान्न क्रान्ते लि० । अतिक्रमेऽप्ययी० ।
 परिच्छेदातिक्रमे नामादिक्रमे च व्ययः ।

अत्यन्तकोपन वि० अत्यन्तं कुप्यति अत्यन्त+कुप-ल्यु
२त०स० । अत्यन्तकोपशालिनि ।
अत्यन्तगामिनं वि० अत्यन्तम् जगत्साध्यं गच्छति अति+अन्-
अत्यये अत्ययोभावः ततः-गम-णिनि । अत्यन्तिके, अति
शयगमनदीये च । क्षिप्रयाचत्यन्तगामिनी ।
अत्यन्तसंयोग उ० अत्यन्तेन साकल्येन संयोगः संबन्धः
व्याप्तिरिति यावत् अन्तर्भवदानमतिक्रान्तः संयोगो वा
अत्यन्त+सम्+युज्-ञञ् । अन्तर्बन्धश्चेत् ।
अत्यन्ताभाव उ० अत्यन्तः मित्य् । अभावः कर्त्त० । नास्तीति
शक्यामित्यस्याने नाद्यमानभावमिदं संबन्धभावे । यथा
भूतत्वे चटोनासि इति शक्येन व्यापयते भूतत्वे चटो-
भावः प्रतीयते । इ च न नाशः नापि प्रागभावः । नाश-
प्रागभावयोस्तु न अत्यन्ता प्रतिशेदिकाश्चे त्वेवैरुच्यन्ते ।
अत्यन्तिक वि० अत्यन्तं गच्छति अत्यन्त+ठ ठञ् । अति-
शयितभ्रमणकारिणि ।
अत्यन्तीष वि० अन्तस्थास्यः अत्यन्तम् अत्यये व्ययी०
अत्यन्तं गामी अत्यन्त+ञ् । अतिशयितगतिशेधे ।
अत्यञ्ज उ० अतिशयितोऽच्छेदश्च, कष्टप्रदादौ यस्य च ।
तैस्तत्र इति प्रसिद्धे तिलकीदृष्टे । अत्यन्ताच्छेदघटित वस्तु-
भावे वि० । वनबीजपुरे टावावेव इति प्रसिद्धे इत्येच्छी० ।
अत्यञ्जपूर्णं स्त्री० अत्यञ्जं पूर्णं यस्या जातित्वात् स्त्री० ।
अत्यञ्जप्रसूतो वनबीजपुरे टावावेव इति ख्याते इष्टे ।
अत्यय उ० अति+इन्-ञञ् । अतिक्रमं, अगमने, विगमने, दीर्घे,
जञ्जे, अतिक्रम्य गमने, कार्यसाधकश्रमाभावादि च ।
अत्यर्थं न० अतिक्रान्तमर्थमनुकूलं रूपं गति+ञ० । अति-
शये । तद्विशिष्टे वि० । अत्यर्थे अर्थः । अर्थभावे अर्थः ।
अत्यल्प वि० अतिशयितोऽर्थः प्रा०स० । अत्यन्ताल्पे अणुवरे ।
अत्यष्टि स्त्री० अतिक्रान्ता अष्टिं योद्व्याघरपादिकां इति
गति+ञ० । शम्भुद्व्याघरपादके इत्येभेदे ।
अत्याकार उ० अतिशयेन आकारे तिरस्कारः अति-आ-क-
ञ् । तिरस्कारे । अतिशयित आकारो भूषणं प्रा०स० ।
भस्मदेहे । अतिशयित आकारो यस्य च० । तद्विशिष्टे वि० ।
अत्याग्निं वि० तत्र विष्णुं भस्मार्थं यज्जगत् । कर्त्तृकाना-
मनुष्यान्वेन कर्त्तास्तुष्टादिनि, साग्निभेदे च ।
अत्याचार उ० अत्युक्त आचारः आ+चर-वञ्प्रभा० । अच-
रितारूपे । अतिक्रमे अव्ययी० । अचारतिक्रमे अर्थः ।
अत्याधानं न० अति-आ-धा ल्युट् । अतिक्रमणे, सम्बन्धमाने,
उपरिस्थापने च । अव्ययी० । अत्याधानातिक्रमे अव्य० ।

अत्याल उ० अतिशयेन सम्भन्ता अलति पर्याप्तिरिति अति+
आ+अल्-ञञ् । आलचिता इति ख्याते रक्तचिह्नक
इष्टे, तस्य अत्यल्पकाशेन सम्भन्ता व्यापनात् ।
अत्याश्रमं वि० अतिक्रान्तआश्रमान् तद्विशिष्टधर्मान् गति+ञ० ।
सर्वान्धमत्याग्निं पशुमाश्रमिणि संन्यासिनि । तत्प्राप्त्या-
श्रमिन् इत्यपि । अतिशयित आश्रमं प्रा०स० । एत-
माश्रमे संन्यासे उ० ।
अत्याहितं न० अत्यन्तमाधीयते तद्विशारण्यां प्रमोदीयतेऽस्मिन्
आ+धा-ङ् । अत्यन्तमीतो, माण्डानिगृह्णाकरे अग्रे च ।
अत्युक्ति स्त्री० अतिशयेन अनौचित्येन वा उक्तिः अति+वृ-
क्तिन् । अतिशयोक्तौ, अवाक्योक्तौ, निर्गुणे जने आदी-
पितशुषेण खवने ।
अत्युक्ता स्त्री० उक्त्वा एकाक्षरपादिका इतिः अतिक्रान्ता
नाम् गति+ञ० । द्वाक्षरपादके इत्येभेदे । उक्त्वातीक्ष-
रामपेदातिक्रान्तिरिति० ।
अत्युह उ० अतिशयेन जहते यद्वायते अति+जह्-ञञ् ।
काचकण्ठे जह्यो इति प्रसिद्धे दालूहे पंचिणि । अति-
शयेन जहृलर्कः प्रा०स० । अतिशयितर्के । नील इति
ख्यातौषधौ नीचिकायां स्त्री० । अतिक्रमेऽप्ययी० । वित-
र्कातिशये अर्थः ।
अत्र अर्थः अस्मिन् एवस्मिन् वा इदम्+एतद्+वा चमभ्या-
स्मन् प्रकृतेरनुभावश्च । अस्मिन् एवस्मिन् वेत्यर्थः ।
अत्रभवत् वि० इदम्+एतद्+वा प्रवसायास्मन् । पूजार्थं,
श्लाघ्ये, च । क्षिप्रामभवती ।
अत्रि (स्त्रि) उ० अद-लित् चमर्षिभ्यो हनिविभेदे । अत्र पक्षे
वा ततोपे आलिरित्यादि । विभिन्ने वि० बहुवचनान् ।
अत्रिजात उ० अत्येभेतात् जात जन-ङ् ५त० । चन्द्रे, अत्र
त्वायं तपसां कुम्भोत्पन्नेभेतात् जातो हि चन्द्रः ।
अत्रि (स्त्रि) न् उ० अद-लित् । चमर्षिभ्यो हनिविभेदे । प्रथ-
मे लोपः ।
अत्र अर्थः पु०-अर्थ-ङ् इषी० रजोपः । धर्मये, आराम्ये, आन-
न्द्ये, प्रथे, विकल्पे, प्रकरणे, सप्तशये, पञ्चान्तरे च ।
मद्वत् यं नाशार्थं क्लिप्त अर्थान्तरमयुक्तोऽर्थः अत्र
मद्वत्समर्थं भवति ।
अत्रिकर्म अर्थः अर्थ+भावते कर्तते वा हिम् । लोकारे ।
अत्रयन्त उ० अर्थ+अ-वन्ति । अर्थव्यन्तमकृतिविभेदे, तद्वन्ति
इत्येव द्वितीये वेदे च ।
अत्रयन्विद् उ० अर्थव्यवेदं तद्वत् कर्म वा भेति विद-क्लिप् ।

अथर्ववेदस्य यज्ञोद्देशोऽभीष्टयज्ञादिकस्य, तद्विहितानिवा-
रादिकर्मणश्च येष्वेति वशिष्ठः, दौ ।

अथवा अथः अथ+वा-क्लिप् । पदान्तरे ।

अयो व्य. अर्थ-हो प्रो. रलोप. । अथशब्दार्थचारम्भादौ ।

अद् बन्धने भा० पर० इदित् सक० सेट् । चन्दति । चान्दीत् ।

अद् भक्षणे व्यवने च षडा० पर० सक० व्यनिट् । अस्ति च्य-

सत् अधास व्यक्ता व्यत्स्यति सनि निवत्सति ।

अद् व्यञ्ज० अद्-क्तिप् । आस्ये ।

अदत्ता स्त्री० न० दा-क्त । अपरिणीतायाश्च स्त्रियाम् । अदत्त-
भाते त्रि० । अप्राशस्त्ये न० न० । अदत्तन्त्रं नयकोष-
शोकेनैव गृह्णान्ति तैरित्याद्यभिहितसवये दानाभावेनार्पिते
दत्त्वायि प्रत्याहर्तुं योग्ये त्रि० । [चैरे ।

अदत्तादायिम् त्रि० अदत्तमादत्ते आ+दा-णिनि इत्० ।

अद्वैत वि० इत्यत्र रक्त इत्यमलं न० न० । अतस्ते अद्वैत-
दर्शनमधिगम्य स स्थितौमिति भारविः ।

अदृष्टान् वि० इह-भावे एतद् ज० ४० । दर्शनायोगे, अतीन्द्रिये,
भावे, व्याकरणशक्तपरिभाषिते दैवे च । अथदी० ।
दर्शनाभावे अथ० ।

अद्वय ५० दृश्यते भिद्यते इति दत्तं पदं दत्त-कर्मणि वच्
न. १०। दत्तशून्ये द्विजस इति स्थाते द्वये। पत्तशून्ये
द्वयमात्रे वि०। पत्तकुमार्या स्त्री०।

अदस्त्विं न दस्यते उत्पद्यतेऽवृत्तिर्यत्र इदमया निर्धार-
णाय प्रतीतिरस्येवावृत्तिरिति च सम्भवति नाप्रतीतिरिति ।
न+दस्-विप् । अप्रतीतिरिति परोक्षे ज्ञाते वक्ष्यति ।

अदात्त इ० दधुमधस्ये दह-ध्वल् मत्त० । निरावारतया
 दाहावोये परमात्मि । दाहानर्हे मन्त्रोक्तिप्रभृतौ लि० ।
 अदिति (ती) स्त्री० न+दा-ङिति वा कीम् । दातुं हेतुप्रयो-
 ग्यायाम् भुवि, दितिरुत्तराभा तद्विरोधित्वान्द्वौ उत्तर-
 भातरे द्यप्रजापतेः कथ्यायाम् कथ्यप्रपत्तयाम्, अदिति
 देवताके पुनर्वसुनक्षत्रे च । दो-तिम् दितिः अण्डकद्र-
 हिते लि० ।

अदितिः ५० अदितेर्जायते लम-ङ् ५०त० । हेये ।

अष्टौन लि० दो-ऊ न० । कातर्यरहिते उदारे ।

अष्टमं न. दश-रत्नं न. १० । पुण्यादप्यहमे आग्रे, इन्द्रियतो-
 म्यत्वात् ब्रह्मादप्यहम् । अष्टमहेतवे मयादौ च ।
 दष्टमिहेति वि० । [पूर्वमष्टमे ।

अदृष्टपक्षं वि० न प्रथमं दृष्टः सह सुमेति स० परनि० ।

अवष्टि स्तो. विरुद्धा वृष्टिः विरोधाय नान्तः । क्रूररक्षो,

सरोषवद्वहौ, दर्शनामाने च । ४० । दृष्टिभूते वि० ।

अक्षा अव्य० अत्यन्ते अद् तं सुन्नतं गमनं ज्ञानं वा दधाति 'कप्' ।

याथास्थे, साक्षात्कारे, स्फुटे, अवधारणे, व्यतिशये च ।

अङ्गुत न० अततोनिन् अय्ययमाकम्मिफार्थे तथा भाति भा-हु-
तच् । आकस्मिके उल्कापातादौ, आलङ्कारिकप्रसिद्धे नव-
रसान्येतिविश्ववस्तुयिभावके रसे च । तद्वत् वि० ।

अङ्गितखन पु० अङ्गुतः खनो यस्य कन-व्यच् व० । मष्ठां
रेवे । कर्म० । आश्रयशब्दे । व० । तथागद्भवति लि० ।

अथ अथ० अक्षिप्रवृत्ति इदमगन्तव्यं निपातः सप्तम्यर्थे ।
अक्षिन् दिवसे । आधारात्तेषां च अक्षि सप्तम्यान्तरात्प्रकृता
तेनाद्यदिवसादादय इति अक्षिप्रवृत्तिप्रकृत्या इति कुमारः ।

अद्यतन वि० अद्य भवः अद्य+क्षु तद्भागमय । अद्यभवे वल्ल
माते । स्त्रियामद्यतनी ।

अद्यात्वे अथः इदमगन्धश्च इदानीमित्यर्थे निपाः । अमुनात्वे ।
अद्याखीना स्त्रीः अद्य नः परदिने वा प्रसोष्यते । अद्य-
अद्य+अ टिबोधः । आद्यसप्तप्रपादां गतिर्भस्मान् ।

अद्रिः ३० अद-क्रिन् । पर्वते, दृढे, धूर्त्वे, परिमाणभेदे च ।
अद्रिकर्णो स्त्री० अद्रिः अद्रिनामिका गिरिवाचस्पिका
तस्याः कर्णः कर्णद्वयं पर्वतं यस्याः गौरादित्वात् ङीष् ।

बाहूविहातस्यप्रायाम् अपराजितालतायाम् ।
 अट्टिकीला श्रीः अद्वयः कुलपलाः कीर्तिः शङ्ख एव
 यस्याः नमः । भगौ ।

मद्रिज्ज न. चट्ठी जायते जन-व ७त। पिपाजठ रति
खगामप्रसिद्धे नन्ददूत्ये। गेरि रति प्रसिद्धे दूत्ये रति
वेधित। पार्यस्ता स्त्रीः। धर्माभयमात्रे द्विः।

वृद्धितमया स्त्री. चतुर्हिमाचलस्य तमया । पार्वत्याम् ।

अद्विभिदु ४० अद्वि भिनति भिद-क्रिप् ६त० । एन्द्रे ।

सतायाम तस्याः धर्मतेष्यतिकडोरधूमिके जायमानत्वात् ।

प्रहिराज उः अदीर्घां राजा दध् । हिमाचले ।

— ११ —

ग्रहय न० द्वावयपं द्वयं जला व० । सजातीयविजातीयसंगत

भेदशून्ये परमप्राप्तिः । सत्तातीयद्वितीयरहिते, दयशून्ये च

वस्तुभावे वि० । जालि हय वस्तु मेते व० । बुद्धमेव पु० ।
पट्टयवाजिह्व प० । अहयं वदति वस्तुमेव वस्तु निवृत्तपं

नान्यदतो द्वितीयमस्तीति वदन्तीति वद-पिबि । अथैत-

यादिनि पैदानिबे वास्त्यार्थाभावेन छानात्कलं भवेत् वस्तु

व्याकरणशास्त्रे पूर्वपूर्वलोपात्तपदादेशत्तरल सूत्रेषु अनु-
वृत्तौ च ।

अधिकारविधि पु० अधिकारे कलत्राद्ये विधिर्विधानम्
विधा-कि ७त० । कर्मजन्यफलभोक्तृप्रापके विधौ यथा
यजेत इत्यनेन यागजन्यफलभोक्ता स्वर्गकामीति ज्ञायते ।
अधिकार्यवचन न० अधिकार्यस्य स्तुतिनिन्दाभ्यामारो-
पितस्य वस्तुधर्मादतिरिक्तस्य वचनम् वच-लुट् इत्० ।
स्तुत्यर्थवादे, निन्दार्थवादे च ।

अधिकृत पु० अधि+कृ-क्त० । आदध्यायाद्यवेकके, वाधये
कर्मजन्यफलसंभवनिधि च । कामित्ववति लि० । [पृ० ।
अधिज्ञिप्त लि० अधि+जिप्-क्त० । स्थापिते, निन्दिते, वृत्ताधिषेने
अधिज्ञेय पु० अधि+जिप्-वञ् । तिरस्कारे ।

अधिगत पु० अधि+गम-क्त० । प्राप्ते, प्राप्ते, लोभते च ।
अधिगम पु० अधि-गम-वञ् । प्राप्ते, प्राप्ते, लोभते च ।

अधित्यक्ता स्त्री० अधि+त्यक्त् । पर्वतस्योपरिभूमौ ।

अधिदेवता स्त्री० देवस्य देवता अधिका देवता देवताया-
न्योच्चरत्नात् । देवानामपि सूर्योद्दिष्टादीनामीश्वरे
इन्द्रादौ । ते च स्मृत्युक्ता बोध्या यदधिभावान् सूर्यादयः
सप्तकायं कुर्वन्ति ।

अधिदेवत न० देवतैव स्थाये अण् । अधिदेवतावत् समासाद्यौ ।
द्विष्टाण्येन, अलक्षणीनि पुरूपे च पु० । च च देवतानि
चक्षुरधिगतृषि सूर्यादीनि तत्तत्कर्माणि निवृज्य चक्षु-
रादीनीन्द्रियाण्यनुष्णहृतीति तस्य कर्मदेवतेश्चरत्नम् ।

अधिनाय पु० अधिनीयते बाहुना यन्माधारस्य स्थापयत्यन्माधार-
तत्तत्स्थानं क्षिपतेऽथै अधि+नी-वञ् । गन्वे ।

अधिप लि० अधि+पा-क । राजनि, प्रभौ च ।

अधिपति पु० अधि+पा-कति । प्रभौ । [प्रभौ ।

अधिभू पु० अधिभवति स्वामीभवति स्वायर्थ्येऽप्यति० भू-किप् ।

अधिमांसक पु० अधिको मांसो वयं व० कप् । दन्तरोम-
निषेधे "हृदस्य पश्चिमे दन्ते महाशोयोमहाकजः । काष्ठा
स्त्रायो कज्जलो गण्डयेः खोटधित्रांसक इति वैदाकम् ।

अधिमास पु० अधिको रश्मिमासादतिरिक्तः शुक्लप्रतिपदा-
दिद्वात्रिंशद्दिनामासः प्रा०च० । जनमासि अर्धमास-
मासोऽधिमार्गो विद्वत् दक्षिण्युक्तेः रश्मिर्जान्निवर्जितो
मासोऽधिमार्गः । तथाहि धीनादिखोरादिविषोपाधारमासः
प्रथमे ऋते । ते चैलाद्या इत्युक्तदिशा मेघस्य रवौ यस्य
चान्द्रमासस्सारमासः स वैशाख इत्येवं वैशाखादिलक्षणे
स्थिते यस्मिन् चान्द्रमासि रवौ राश्वत्तरसंक्रान्ते च, तस्य,

तदुत्तरस्य च चान्द्रमासस्य उभयोर्मेष्ये रवौ आरम्भात्
उभयोरपि वैशाखता, तन्मासोऽधिमार्गः संक्रान्तिर्जनित्यात्
हितोयः शुद्ध इति स्मृतौ प्रसिद्धम् ।

अधिराज पु० अधिको राजा प्रा०च० टक् । सार्वभौमे ।
अधिरोहिणी स्त्री० अधि+रुहोतेभनया अधि+रुह-करणे
लुट् । मर इति, सिद्धि इति च प्रसिद्धे कावचशादि-
निर्मिते उग्रस्थानारोहणमाधने सोपानद्वन्द्वे ।

अधियज्ञ पु० अधिज्ञतः सुमनसता यज्ञो यस्य व० । विश्वैः ।
अधियोगः युक्त-वञ् योगः अधिकयोगः प्रा०च० । ज्योतिष
प्रसिद्धेयानिकशुभयोगे । च च गमनसमयगमे, तस्माद्वा
चम्ये, वृद्धये, सप्तमे, नवमे, दशमे वा स्थाने पुष्यजीव-
मार्गवाणां मध्ये इयोरैक्यं, उक्तस्थानमध्ये अत्यन्तमद्वारे
वा स्थितौ यन्मां योगः तत्र यातः योमं प्रत्युद्गमिष्य
कथम् । गृह्यसं० वा० प्र० ।

अधिवास पु० अधि+वस-वञ् । निवासि । वाहेर्वाजि । गन्धमा-
स्थाद्यैः संस्कारे । अधिवासयति देवता यनेन अधि+
वस-णिच् करणे यञ् । यश्चाराधनपूर्वदिग्दे देवता
स्थापनादिर्भवति ।

अधिवासन व० अधि+वस-णिच् अधिकरणे लुट् । यश्चारा-
म्भात् पूर्वदिग्दे देवतास्थापनादौ । भावे लुट् । गन्ध-
मास्थाद्यैः पूजायाः संस्कारकरणे ।

अधिवासित लि० अधि वस-णिच्-क्त० । गन्धमास्थादिभिः
कर्मसंस्कारे, कर्मप्राप्त्याधिवासे देवादौ च ।

अधिविज्ञ स्त्री० विद्-भावे क्त० । अधि उपरि विद्मं विवाही-
शस्त्राः । कर्मपञ्चिकायाम् अध्यापयाम् क्षियाम् । कर्म-
पूर्वविवाहायाम् उपरि पत्न्या पुनर्विवाङ्करणे प्रागुदाया
भार्याया अधिविज्ञत्वम् । अधिविज्ञाक्षये देवमिति स्मृतिः ।

अधिव्यय न० अधि उपरि जययं प्राक्तायै स्वागमं श्रीञ्-
भावे लुट् । वृद्ध्या उपरि स्वागमे, तत्पूर्वकपाके च ।
अधिनीयते पण्यतेऽत्र, करणे लुट् टिप्पणात् जीप् ।
वृद्ध्याम् चाका इति, पूजा, इति च ज्ञातायाम् स्त्री० ।

अधिघाट लि० अधि+घाट-वृक् यत्नम् । अथ्यचे, नियमित
कार्यविशेषाकरणेन कृताकृततावेक्ये च ।

अधिष्ठान न० अधि+स्था-लृक् यत्नम् । अथ्यचे, नियमित
करणेन, शास्त्रविध्यात्करणे, स्थितौ, वेदानशास्त्रप्रसिद्धे-
चारोपाधिकरणे च । अधिकरणे लुटि । पु० । करणे
लुटि । वक्ते, प्रभावे च चक्ष्ये प्रभावेन च प्रवृत्तत्वादि
यश्चारात् ।

अधीत वि० अधि+इङ्-क्त । षठिते । भावे क्त । अध्ययने न० ।
अधीतिन वि० अधेनमनेन अधीत+इति । क्ताध्ययने ।

अधीन वि० अधिगतमिने प्रभु गतिः । आगत्य धनाधीन
रत्नादी त धने अ ध इत शक्ये समसि अध्युत्तरपदात् ख ।

अधीर वि० धीर धैर्यान्वित न० त० । चक्षुषे ।

अधीश वि० अधिक ईश प्रा० स० । अधिकप्रभौ सार्वभौमे ।

अधीश्वर वि० अधिक ईश्वर प्रा० स० । सार्वभौमे स्त्रिया ङीप् ।

अधीष्ट न० अधि+दिशोऽय भावे क्त । सत्कारपूर्वकनियते ।

कर्माणि क्त । सत्कारपूर्वक नियोजिते वि० ।

अधुना अध्य० अस्मिन् काले इदम्ग्रन्थस्य वि० । संप्रतीत्यर्थे ।

अधुनातन वि० भवार्थे अधुना+स्तुप् । इदानीमभवे स्त्रिया ङीप् ।

अष्ट वि० षष्ठ निश्चयते क्त न० त० । लज्जाप्राये । [नीये ।

अष्टयि वि० षष्ठ-अष्टार्थे यत् न० त० । धर्मपाठयोग्ये अगमिभवा-

अष्टौश्रुत न० अधर+प्रथमायां अस्ति अधरस्य अधादेशच ।
परिधानवस्त्रे ।

अधोऽक्षज पु० अथात् इन्द्रियात् जायते अक्षं प्रत्यक्षप्र-
नम् अक्ष ५ त० अधरमप्राप्तत्वाद्दीन तदास्य न० ।

अर प्रथमायां अस्ति अधादेशच । इन्द्रियायोग्ये, "अधी न
धीयते जानु यस्मात्तदाधोऽक्षज इत्युक्ते" लक्षणे वाचिन् ।

अधोजिज्ञास्त्री० अस्या जिज्ञा जिज्ञा अत्यर्थे क
अधोधरा जिज्ञा कर्मा० । आधजिभ इति ख्यातायाम्

तानुसंज्ञिज्ञायाम् । [भागे प्रातावकोके ।

अधोभुवन न० अधोऽधर भुवन लोका कर्मा० । भूमेरुपरे

अधोमुख वि० अधो मुख यस्य न० । अवाङ्मुखे, ज्योतिष-
मन्त्रे मन्त्रिणो नृणां भवेत्तु च । यत्र मूलस्थोऽस्य तत्तिका च

विधाया भवती तथा । तथा प्रकीर्त्य चैव अधोमुख
गण समूह इति । गौजिज्ञास्त्रिणो स्त्री० टाप् ।

अधोलोक पु० अधोऽधरो लोक कर्मा० । भूमेरुधरप्रातावे ।

अध्यक्ष वि० अधिगतीरक्ष व्यवहार गतिः स० । स्वस्य क्षेत्र
धारणादिव्यवहारेऽधिकृतः । अध्यच्छो न व्याजोति अधि+

अक्ष-अक्ष् । व्यापके । अधिगत मूलतया अक्षमिन्द्रियगति
स० । प्रत्यक्षज्ञाने । अर्ग आदित्वात् अक्ष्, तद्विवर्णे वि० ।

अध्यनि अध्य० अन्तौ अग्निषमीमे वा विमलय्ये सामीप्येऽर्थे
वा अध्ययी० । अन्तौ अग्निषमीमे वा । तत्र स्थाने

विवाहादौ स्त्रीभ्यो दत्ते भनादौ न० । स्मृतिशास्त्रे पाणि
मये गारिभाषस्य कृता यथा विवाहकाले यत् स्त्रीभ्यो

दीयते स्मृतिवसिधौ । तदध्यनि कृत सङ्घि स्त्रीधन
परिपोषितमिति ।

अध्यष्टा स्त्री० अधिकमष्टं बीजं यस्या इत० । अधिक

बीजवत्या मुद्र आसना इति ख्यातायाम् भूयामलकाम् ।

अध्यधीन वि० अधिकोऽधीन प्रा० स० । अध्यधीने गर्भदासे च ।

अध्ययन न० अधि+इङ्-स्तुट् । यदने गुरुस्योच्चारणादुच्चारि-

णि उत्सारणे च । अध्ययनश्चाक्षरमात्रपाठ इति वैदिका
शास्त्राक्षरपक्षमिति भीमायका ।

अध्यक्ष वि० अधिकमर्दं यस्य न० । खादैन सहितं वस्तुमात्रे ।

अध्यवसाय पु० अधि+यव+सो+ङ् । इतमेवमेवेति विषय

परच्छेदे निचये । च आत्मधर्म इति नैयायिका बुद्धिधर्म
इत साध्याऽय । उपात्तविषयाणामिन्द्रियाणां इत्तौ भवत्

बुद्धे रजसमोऽभिभवे सति य सत्त्वसत्त्वज्ञे सोऽयमध्यव-

साय इति हस्तिरिति बाध्यायते इति साध्यतत्त्वकौस्तुभ-
रिभाषितलक्षणं, कर्त्तव्यमिति योऽर्थं विषय भित्

चाक्षिज्यात् प्राप्तचैतन्याया बुद्धे परिणाम सोऽयमध्य-

वसाय इत्युक्तलक्षणे वा निचय । उद्वाहे च ।

अध्यातव्य अध्य० आत्मनि देहे मनसि वा विमलय्ये अध्ययी० ।

आत्माधिकरणे देहाधिकरणे विनाधिकरणे च । तद्धि
ज्ञान विद्याविषये आत्मतत्त्वे, स्वभावोऽध्यातव्यते इति

गीतावचनात् स्वभावे, भावस्य स्वरूप प्रत्यक्षचैतन्यमिति
तस्मिन्, प्रत्यक्षमिति च । अतएव अध्यातव्यमिन्द्रियादौ-

नामेतद्विषयकविद्यार्थस्य वेदान्तादौ प्रसिद्धम् ।

अध्यापक वि० अधि+इङ्-विच्-युष् । प्रागुक्त्याध्ययनकार-

वितरि, उपाध्याये च ।

अध्यापन न० अधि+इङ्-विच्-भावे स्तुट् । पाठनायाम् ।

कुवि त् स्त्रीलक्ष्णं टाप्, कश्चापरा गच्छिष्येति ।

अध्याय पु० अधि+इङ्-यञ् । अध्ययने, वेदादिशास्त्रस्य

एकार्थकविषयसमाप्तिद्योतके विचानस्थाने आश्रित्ये, 'य
मौर्वने परिच्छेदोद्घाताध्यायाद्व्यवहारः । उच्छास परि-

वर्त्तय पटल काण्डकेन च । स्थानं प्रकरणद्वयेन प्रवेष्टौ-

ज्ञासाहिकानि च । पुराणादौ परिच्छेदा अनेके परि-
कीर्त्तया इत्युक्तान्यतमप्रकारे च ।

अध्यारूढ वि० अधि+आ-इङ्-कसिदि, क्त । आरोहण

कर्त्तरि अधिके च ।

अध्यारोप पु० अधि+आ इङ् विच् पुक् च यञ् । अत-

स्मिन् तदुद्धारोपयोगिन्यादानम् निश्चिदधिगममपि

लभ्य तादृशारोप अध्यारोप यथा अक्षरप्रभात रज्जुमधि-
लभ्य सर्पारोप तथैव अजगद्रूपे मङ्गलि जगद्रूपारोप ।
तादृगे निर्यापाने ।

अध्यावाह्निक न० अध्यावाह्नं पितृव्यात् धर्म्मसङ्गम-
 सत्काशे लब्धं अधि+आ+वह-ल्युट् तत् सव्याये ठन् ठस्ते
 क । यत् पुनर्भवते नारी नोद्यमाना हि पैलकात् ।
 अध्यावाह्निके नाम स्तोत्रं परिकीर्तितमिति धृत्त्युक्त-
 नक्षत्रे पितृकुलान् भर्म्मकुलगमनकाये तेभ्यः प्राप्ते स्तोत्रेण ।
 अध्याशन न० अधि+आ+श-ल्युट् । भोजनोपरिभोजने ।
 अध्यास पु० अधि+आ+श-ल्युट् । अध्याशन् वहुव्री अध्याशारेण ।
 अधि+आ+श-ल्युट् । आशने । [निवेगिते च ।
 अध्यासित लि० अधि+आ+श-ल्युट् । अधिष्ठिते । विधि ।
 अध्याहार पु० अधि+आ+ह-ल्युट् । आवाह्यविषयदातुष-
 म्भान्, जपे, तपे, अर्चनेति प्रेरणे च ।
 अध्यूट् पु० अधि+य-ल्युट् । प्रभूति इत्येव च । आरुह्य
 कर्म्मणि लि० । अच्यधूट् नाम गीयते इति वृत्तिः । अधि-
 यमरि जलद्वारा यस्याः न० । कृतस्यप्रतिभायां क्षिप्रं
 कृतद्वितीयमिवाहस्य मायुदयोमिति स्त्री० ।
 अधीपण्य न० अधि+इ+प-ल्युट् । सत्कारपूर्वकमावा-
 यादेः प्रेरणे, प्रवर्त्तनमात्रे च । युधि टाप् तक्षिणे
 कर्णे स्त्री० । [अस्थिते च ।
 अध्वं न० धु-क् न० त० । चवे, विकारवत्, क्षम्ये,
 अध्वं पु० अध्वन्+गम ड । पयिके, हव्ये, उर्वे च । पयिमासक
 भावे लि० । गङ्गायां स्त्री० ।
 अध्वगभोग्य पु० अध्वनेन यातिशोभयान् कयप्रत्ययफलत्वात्
 भोग्ये इति० । आसङ्गा इति प्रसिद्धे आकाशकव्ये ।
 अध्वजा स्त्री० अध्वजि कावते जग-ट उत० । जीवा इति
 स्थाने लुप्यङ्गीकृत्ये ।
 अध्वन् पु० अधि+वह-ल्युट्-कनिष्प्रादेशः । पयि, अधिक
 इरादौष्ये च । (सर्वभक्षकत्वात्) कावे हिंस्ये च । अद्यते
 अद्यस्यो नक्षत्रेऽनेनेति कर्णे चमि । अयने ।
 अध्वनीन लि० अध्वानमत्तं गच्छति अध्वन्+ञ । पयिके ।
 अध्वन्य लि० अध्वानमत्तं गच्छति अध्वन्+यत् । पयिके ।
 अध्वर पु० अध्वानं सत्पथं यति रातं च । यत्ने । अध्वरति
 कुटिला न भवति धृ-ञच् न० त० । रावभावे, अष्ट-
 रक्षमये द्वितीयवर्षौ च ।
 अध्वरथ पु० अध्वर रथो यस्य न० । पयिपथे दूते । अध्वरे
 द्विगो पर्याप्तौ रथो यस्य न० । पयिपथनीयवृत्ते रथे ।
 अध्वर्यु पु० अध्वरमिच्छति अध्वर+अच्-युष त्वेति न्याकार
 नोप । यजुषेदंस्ते स्त्रीकाराणि अतिनि ।
 अध्वशाल्य पु० अध्वनि प्रत्यभिवाचयतीति क्तिप्+अच् ।

परिकानां पादवक्ष्यादौ सत्यसहचरारणे आसङ्गा इति
 स्थाने अपामार्गद्वये ।

अन जीवने अदादि+अन् अक+सेट् । अनिति आसीत् ।
 अन जीवने देवा आत्मा आहं सेट् । अयने आनिट् ।
 अनच् लि० नास्ति अयं चर्म्म नेत्यादिकमिच्छिं वा यस्य न० ।
 अन्धन् न्ये चतुर्दशान्दियन् न्ये च ।
 अनक्षर न० अक्षरस्थान्यक्षराणि यत् न० । सङ्गुपसाधेपके
 दोषोद्घोषकत्वात्, अपाथ्ये निन्द्यवचने, नास्ति इति
 प्रसिद्धे ट्ठवचने च ।
 अनक्षि पु० अक्षयक्षं मन्दमति न० त० । मन्दनेमे । न० ।
 तद्वति तत्त अनक्ष इत्येव ट्ठच् यमासान् ।
 अनग्नि पु० नास्ति अग्निः अत आतो वास्य । अतैन
 आर्त्तं वा विधिना अग्निहोमार्त्तं अहस्तादौ, सर्वथा
 अग्निन्ये प्रयजिते च ।
 अनघ लि० नास्ति अयं पार्थ उ खं अयनं कान्त्युर्वा यत् ।
 पादन्त्ये, उ अहोने, अक्षयन्त्ये मक्षन्त्ये इत्येव च ।
 अनङ्ग न० नास्ति अङ्गवाक्यो यस्य । अङ्गाने चित्ते ।
 अन्धे पु० । अङ्गन्त्यमात्रे लि० । [विशेषे ।
 अनङ्गु शिखर पु० अनेन चतुर्मुखं नवेगवति दण्डकभेदे कृत्यो-
 अनष्ट लि० न अक्षः निर्मल न० त० । कष्टे, अपक्षे च ।
 अनन्त न० न अन्त्यते विद्यते अनन्त-कर्मणि ल्युट् न०
 त० । नि अन्त्ये आकाशे, परब्रह्मणि च । अन्तं दोष-
 सङ्गति नारायणे पु० । तदाभूतवस्तुमात्रे लि० ।
 अननुक् पु० अन् अन्तं वक्तुमीति लि० । यद्वा इति मन्त्रे
 गति । क्षियां गति क्षीपि अतनुक् आह्वानीति च ।
 अनध्याय पु० अध्यायेऽध्ययनभारार्त्ते न० त० । अक्षय
 भाभावे । न अधीयतेऽस्मिन् कावे इति अधिकरणे
 चमि, अध्ययनाय निषिद्धे "आहर्मासद्वितीयायाम् ।
 क्वादिषु युगादिषु । अष्टकाश्च संक्राम्यो यदने शोधने
 हरे । अन्ध्यायं यजुर्नोतत्याद्युक्ते कावे, निर्वाते भूमि
 चवने इत्याद्याकाशिकानध्यायकावे च ।
 अनन्त पु० नास्ति अन् अन्त्याना यस्य न० । मक्षमांसुरच-
 सिद्धां किरोरगवाचा । ज्ञानं गुणता ज्ञाननि
 तेनाननोदयस्यते दलुतलजले पिश्यामेधे च । भङ्गी-
 र्कसादपरिच्छिद्ये मेधनामे, तदन्तारे वलभदे । अन्
 परिकेदे देयत ज्ञानत वस्तुतय यस्य नास्ति तस्मिन्
 धरनक्षत्रि आकाशे च न० । अङ्गुलिसारद्विति सिन्दुवार
 द्वये पु० । अयधिन्ये, दयत्तान्ये च वस्तुमात्रे लि० ।

अनन्तव्रत न० अनन्तस्य व्रततथाधनार्थत्वात् इत० ।
 भाद्रपलचतुर्दश्या कर्तव्ये सुनाम्ना ख्याते व्रते ।
 अनन्ता स्त्री० नास्ति अनन्तोऽस्या न० । विश्रव्यायाभोगौघी
 अनन्तमूल इति ख्याते मूलभेदे, मार्कस्याम्, धृतिव्याम्,
 इत्याद्या इतराभ्यां, दूर्वायां, हरितिकां च मूलक्याम्,
 गृह्याम्, च मूलम्यह्वे, च मूलमसाह्वे, म्हामलता-
 याम् पिपुल्या च ।
 अनन्त्यधुः नास्ति अनन्त्याधु त् सर्ववस्तुभेदाया तदात्मकत्वात्
 च सिद्धे तस्यात् जायते जन इ० । कामदेवे ।
 अनन्यदृष्टिः लि० न अन्यस्मिन् ध्येयभिन्ने दृष्टिर्यस्य न० ।
 एकान्विते । [अर्थाविह्वारभेदे इ० ।
 अनन्यथ लि० नास्ति अन्यथो यस्य न० । अन्यथान्त्र्ये ।
 अनय इ० अयं शुभावहो वि० ब्रह्मदण्ड न०त० । अयमदैवे
 धृतकारिणामपचयगमने च । मनो नीति नी-अन-
 म०त० । मयाभावे अनौतौ न० । तच्छब्दे लि० ।
 अनर्था लि० कर्तव्यं दारदोषकलम्ब न० । दारदोषकलम्ब-
 न्त्र्ये, प्रतिबन्धकान्त्र्ये च ।
 अनर्थ लि० अर्थो मूल्यं न० न० । अनर्थ्ये ।
 अनर्थ इ० अर्थं प्रयोजनं विरोधे गन्त० । अनिते । न० ।
 अनौट्टरहिते अर्थौ इ० आप्राप्तगतात् । अनौट्टभिषेय
 प्रयोजनं वा नास्ति यस्य न० । अर्थरहितकाले लि० ।
 अनर्थक न० अनौट्टभिषेयोऽप्राप्तकाले नञ्च न० । उर मन्त्रितः
 कम् वसावान् । वृद्धयार्थान्त्र्ये प्रलाभे, अस्वप्न्ये
 बाध्यो च । व्यर्थे लि० ।
 अनर्थान्तरम् न० कथोदयं अर्थान्तरं मयूर०त० । तत न०
 त० । अभेदे, एकार्ये ।
 अनल इ० नास्ति अल पर्याप्तिसिद्धं बहुदाहृदहनेऽपि तन्ने-
 रभावान् न० । वह्नी, अष्टवह्नयौ पक्ष्मवे वषी, अनल-
 दैवतत्वात् कसिकान्त्र्ये च । पिता इति ख्यातिं विज्जे
 ह्वे इ० तथा सर्वतः पर्याप्तिलेखे पर्याप्ते वीमाभावात्,
 भेदा इति ख्याते भ्रमालके ह्वे पित्रनामके देहस्थे आयु
 दौर्ले भातौ च । अन्यथो० । नञ्च जने अन्य० । न०त० ।
 त्रनभिन्ने । अन कलच् । पटितवर्ममये पञ्चाशत्कलाते वर्णे ।
 अनलप्रभा स्त्री० अनलस्य प्रभेव प्रभा यस्य न० । अलोतिश्रुती-
 नामिकाया कतायाश्च ।
 अनलि इ० अनित्यत्वं अन किप् अन अनिवर्तनं न० । चक
 ह्वे तस्य मधुमिश्रमराद्या जीवनधारणात् ।
 अनवधानता स्त्री० अवधोयते मनः, अनुग्रहं कर्तव्यकर्तव्यं

यथास्थितं प्रवर्ततेऽनेन अवधाय करणे स्फुटं अवधनं
 विचक्षणभेदं तदास्ति यस्य तस्य भावः । प्रमादे ।
 कर्तव्येकसंयतावेधेन वयोनिष्ठति, अवर्तयते च कर्त-
 व्यतावेधेन तत्र प्रवृत्तिः प्रमादः ।
 अनवरत लि० अवन्त-रन्-भावे क्त अनवरतम् तदास्ति यस्य
 न० । निरन्तरे उत्कृष्टे च ।
 अनवलोभन न० वीमनीयवयाननर वद्वे मासि कर्तव्ये
 गर्भस्य संस्कारविशेषे सुनाम्ना प्रसिद्धे ।
 अनवसर लि० अवसरस्य अवन्त-रन्-भावे अवसर उचित
 काय च नास्ति यस्य न० । उचितकायविहीने । न०त० ।
 अवसराभावे ।
 अनवस्कर लि० अवस्थित्यते शोचते अव कृ-अच् सुहागत
 अवस्कारो मञ्च च न वि यस्य न० । विमते ।
 अनवस्था स्त्री० अवन्त-रन्-भावे अवस्थिति न०त० । अवस्था-
 भावे, तर्कदोषविशेषे उपपाद्यस्य सम्यग्भाव उपपाद-
 कत्वात्वरूपं त्वे यत् तर्क उपपाद्योपपादकयोर्विनामि
 नास्ति साहचर्यकालावस्थादोषे तेन च तर्को न प्याह्य ।
 अनवस्थान न० अवन्त-रन्-भावे न०त० । अवस्थानाभावे ।
 न० । वायो इ० । चङ्गुचाले लि० ।
 अनग्रन काय स्फुटं न०त० । भक्षणाभावे, उपपादे च । न० ।
 भोजनान्त्र्ये लि० ।
 अनस्त न० अनिति प्रमादते काय कस्तन् । प्रफटे । करणे
 स्फुटं । मोदने । सातरि स्त्री० ।
 अनस्तया स्त्री० अस्त-वस्तुद्विधात् यत्-वत् न०त० । अस्तया
 वृषेण दोषारोपस्तद्भावे, अनिष्टनिपत्राह ।
 अनाकुल लि० न आवृत्त न०त० । व्यस्ये, एकाधे,
 स्थिरे, अस्वहृष्यकार्ये च ।
 अनाक्रान्ता स्त्री० आक्रान्तियोग्या सर्वतः कष्टकाष्ठतत्वात्
 च-अ-अच् न०त० । कष्टकारिह्वे । आक्रान्तभिन्ने लि० ।
 अनागत लि० आ-अ-अच् आगत न०त० । भाविनि, अप्राते
 अनुपस्थिते, आगमनवर्तुभिन्ने च ।
 अनगतात्तवा स्त्री० अतो स्तोपमस्येदं निराग्रनम् कर्त-
 वम्-अ-अच् न०त० । आगतमार्तव्यं यस्य न० । स्त्रीधर्म-
 न्याया लज्जिकाया ज्ञायाश्च ।
 अनाचार इ० आ-अ-अच् अगाग्रमन्त्रेभावे वा मजा त० ।
 कटाचारे, आचाराभावे च । न० । आचारहीने लि० ।
 अनातप इ० आ-अ-अच् न०त० । आतपस्य रौद्रमभावे ।
 सायावा च । न० । आवश्यन्त्रे लि० ।

अनात्मन् पु० अतति सातत्येन तिष्ठति अतः सनिन् क्रमागच्छे
भेदायै च न०त० । आत्मभिषे, अपकटात्मनि देहादौ
‘आप्ता’ प्राप्यते योऽयमलनं लभ्यतेऽथ वा । जानीयात्
सनात्मानं बुद्धानं ‘वपुरादिकम्’ इति प्रतिपादिते च ।
अनादर पु० आ+द-अच् आदर गौरवहेतुका सम्मानना
विरोधे नञ् त० । अतिभवे, तिरस्कारे च तस्य आदरविरो
धित्वात् । न० । आदरशून्ये नि० । [४० ।
अनादि पु० आदिः कारणम् पूर्वकालो वाच नास्ति यस्य
परमेन्द्रे । नास्ति आदिः प्रायमिकोपस्थात् ५४० ।
हिरण्यगर्भे पु० तस्यैव हृदेः प्रथमोत्पत्तेः । आदिशून्ये नि० ।
अनामन न० अनामनः अना-अच् अनां कौटम् अयमति
रुजति अना-अति । आर्योऽरोगे । नामशून्ये भवमायि
पु० तस्य वैदिकज्ञानाङ्गतायानामत्वात् । नामशून्ये नि० ।
अनामय पु० अना-अच् आनां तार्थं मायनेन मा-अ आ-
मयो रोगः न० त० । रोगामाये आरोग्ये । न० न० ।
रोगशून्ये नि० ।
अनामा स्त्री० ब्रह्मणः प्रिरुद्धेन साधनतया प्रहृष्टायोग्य
त्वात् नास्ति नाम प्रत्यययोग्यं यस्याः न० अनमत्वात्
ह्रात् । सनामप्रसिद्धायां मध्यमाकनिययोः मध्यमायास्तु-
ल्याम् । स्वार्थे क अनामिक्तायत् । तया हि गिनेन ‘मङ्ग-
प्रिरुद्धमितिपुराणे प्रसिद्धम् अतएव तस्या पवित्री-
करणार्थं पवित्रनामकञ्जयधारायै नियते ।
अनायास पु० आ-अच् अज् अस्त्वार्थे न०त० । प्रयत्नाभावे,
यत्नमायै, अक्षये च । न० । प्रयत्नशून्ये नि० ।
अनयासकृत न० अनयासेन अत्यप्रयत्नेन कृतं न०त० ।
अज्ञायासेन साधये काषादौ ।
अनारत न० आ-रत-कृत् आरतं विरति’ अज्ञानाभावे न०त० ।
अनते, अतिरते अतिच्छेदे च । न० । तद्वति नि० ।
अनार्जव पु० अज्ञोर्भावं अनार्जवं सरलता साधक्यं नञा
७४० । रोगे । अज्ययोः । अज्ञताभावे अज्य० । ६४० ।
कुटिबे नि० ।
अनार्थक(ज) न० । अनार्थदेये अनार्थकर्तादिभिषे होषान-
रादौ भव अनार्थ+क । अयुक्ताभावे । अति पक्षे तथिन्
आयते जन-ड । अनार्थदेशजाते नि० ।
अनार्थतित्त पु० अनार्थमियत्तित्तः शाक० त० । चिराता
इति ह्याते भूतिस्वे ह्ये ।
अनादृष्टि स्त्री० आ+अ-अच् अनादृष्टः आनादृष्ट न०
त० । अयम्यासामावे, आगमनाभावे च । न० । अदृष्टि नि० ।

अनादृष्टि स्त्री० आ-अयत्-अच् अनादृष्टः न० त० । अदृष्टदेव-
भावे अयोपघातकोपपूये इतिभेदे ।
अनाशक्त पु० । आ शक्त्यर्थे अशक्त आशक्त आ+अश्
अज् न०त० । अशक्तभोगाभावे, तमेतं ब्राह्मणा विविदि
यन्नि वेदास्तुवचनेन तपसादनागतेनेति श्रुतिः ।
अनाश्रान् पु० न वयसि नश-यिनि न०त०, न अश्रानि
कर्माफलं अश्रिणि न०त० वा । नाश्रान्ये, कर्मफलभी-
करि च परमेन्द्रे ।
अनाश्रुन् नि० न+अश-अच् नि० । अश्रनमस्तवति ।
अनास्था स्त्री० आ+स्था-अच् अस्था आदरः न०त० ।
अनादरे । न० । आदररहिते नि० ।
अनाहत न० आ-अन-भावे अनाहतं ऊर्ध्वे भोगी वा
न०त० । अर्धभोगादिरहिते नवीने वस्त्रे । तन्मयाक्षे
प्रसिद्धे हृदयस्थिते दास्यदक्षपक्षे ‘अर्धो मङ्गलमयः अर्धो-
टनाहृतो यम इत्यते अनाहृताएव तत्पक्षं क्षुनिभिः
परिणीतमित्युक्तवचने च कनिष्ठं पक्षे च आहृतमाधातः
कण्ठनालाद्याभिवारः तदास्ति यस्य ताहयः अर्धे अस्था
ति अर्थे आदित्वात् अच् । अनाहतमर्धेन च परापर्यन्तो
मध्यमावेरोरितिप्रसिद्धाया वाहृत्तौर्ना मध्ये मध्यमा
वाच् कथ्यते तस्याः हृदयपक्षे उत्पत्त्यात् । न० ।
आवातररहिते वस्त्रयावे नि० ।
अनिमेत नि० नास्ति निमेतः नियमेव वासो यस्य न० ।
नियवनिवासशून्ये परिधानके ।
अनिमिसेध पु० नास्ति निमिषः चतुःस्रान्दं यस्य मिष-
अज् कुटादि० न गुणः मिष आदि अज्-ना ६४० । चतु-
स्रान्दशब्दे देवे मत्स्ये च । मिषेरो इतिप्रतिपत्त्येव
सक्यते विष्णौ च । न निमिषवि चतुर्गति निमिष-क
न०त० । कावे । क्रियाशून्ये वस्तुनामे नि० ।
अनियन्त नि० नि+अनन् पु० क न०त० । अनियमिते,
उच्छृङ्खले च ।
अनिरुद्ध पु० न केनापि युद्धेन निरुद्धः नि+अन-कृ न०त० ।
कामदेवपुत्रे, उपापतौ, बापदेवपुत्रेणपदं यानिरु-
द्धास्त्वत्तुल्यस्य परमेन्दुरस्य अनिरुध्यस्य अत्यन्तस्य
वेतसोऽपिशतपरि अनिरुद्धास्ते अश्वे च अप्रतिरुद्धे नि० ।
अनिरुद्धपथ न० न निरुद्धः पथ्या यत् न० । आकाशे तत्र
कस्यापि गतिरोचनाभावात् । रुद्धवर्तं भिन्ने नि० ।
अनिरुद्ध नि० निरुद्धं जातिगुणक्रियासंप्रतिनिर्दिष्टमशक्यम्
निरुद्धि-शक्यायै अत एव न०त० । निरुद्धे निरुद्धे

परमात्मनि तस्य आतिशुषाद्याभावेन ददं तदिति निर्देशा
योग्यत्वात् ।
अनिर्वचनीय उ० निर्वचन निरुक्ति लक्षणादिका प्रापनं
तदगोचरतया निर्दोषमगम्ये विवदादौ, परमात्मि च ।
अनिल उ० अनिलत्वेन अथ- इत्युच्यते । वायौ, तैवेव स्वरूपेण
प्राचभारणात् तदेवताके स्वातिनलत्वे, "वाता पञ्चाय
हूनका" इत्युक्तगण्यदेवतायेदे, अथवायुमध्ये प्रथमे वचोच ।
अनिलसन्नक उ० अनिल वातरोगं कृत्ति हन् कृतत प्रायस्ये
क । दयडा इति स्थाने हन्ते तत्फलस्य वातमाशकत्वात् ।
अनिलसख उ० अनिलस्य वायो सखा उच्यते । वज्रौ ।
अनिलान्तक उ० अनिलौ वातरोगस्य स्थानकं अन्त करो
तीति अन्त+णच् वृष् । औवायुति इति स्थाने हन्ते ।
अनिलामय उ० अनिलकृत आमय आकां न० । वातरोगे ।
अनिलार जि० नासि निवारो निवारण यस्य । अपिच्छेदे,
सतते, अनिलार्थे च ।
अनिश जि० निशा चेष्टाभ्यासात् सा नासि यस्य न० । अवि-
रते, निरन्तरे, सदाभवे वस्तुनि, रात्रिनिर्वर्जिते च ।
अनिष्ट जि० दय-क्त विरोधे नञा न० । इदं स एखादे
विरोधिनि प्रतिबुद्धवेदनीये उ छे, तन्नाथने, पात्रे, विगादौ,
अपकारे च । नागवहाया स्त्री० ।
अनीक न० अनिलत्वेन अन्त-रैकानु । सैम्ये, तस्य हि औबनर
वसत्वात् । न नीयते अयथाव्यतिरेकात् । नी-किण् व०
कम् लक्षणाभावे । युद्धे, ततो हि प्रायेसरथमामधारणम् ।
अनीकाय्य उ० अनीके युद्धे विजति स्या क । युद्धगते सैम्ये ।
अनीकिनी स्त्री० अनीक युद्धं प्रयोजनतया अव्यवस्था अनीक
+णि । सेनायाम्, वृद्धादिधन्याविशेषवत्सा सेनायाश्च
तत्त्वस्था च कृत्ति २१८० । रथा २१८० । अथा
३५३ । पदातय १०२३५ सस्रिता २१८०० ।
अनीश उ० नासि ईमो नियन्ता यस्य न० । सर्वनिधनमरि
विष्टौ । न० । ईश्वरमित्रे सामिगिधे च जि० ।
अनीह जि० ईह चट्ट न० व० । सृष्टाद्युज्ये निष्ठे च ।
अनु अय्य० अन्त-उ । सहाय्ये, पहाय्ये, साहाय्ये, लघ्वे, हीने,
आप्तौ कश्चित्प्रकारमात्राभावे, भागे, अनुक्रमे, आयाचे,
उनीये च ।
अनुक जि० अनुकामयते अनु+कृत् न० । आपनावति ।
अनुकम् अय्य० अनुकामयते अनु+कृत् जिप् । वितर्के ।
अनुकम्पा स्त्री० अनु+कम्प च । दयायाम्, किञ्चिद्वचने च ।
अनुकरण न० साहाय्ये अनु+क-ल्युट् । अनुकरणे । तज्

देशभाषावयवादिभिः सहशीकरणम् । अनुक्रियतेऽनेनेति
करणे ल्युट् । सहशीकरणसाधने । यथा पटन्नामभक्ति
यन्दा अय्य० यन्दासातुकरणाणि ।
अनुकर्षाणो उ० अनुकस्यते स्वसमवेन चनेषु अनु+कृत् पञ् ।
रवाध स्थिते चकोपरिवहे काष्ठे, पूर्वैर्लूकोपात्तपदादेर
चरत्वात्प्राथम्यकारणे च । कर्चरि ल्यौ नानोपधत्वाय ।
अनुकल्प उ० कल्पयते विधीयते इति कल्प-ल्यि-ल्यच् कृत्यो
विहित आह हीन कृत्यो मुख्यकल्पादधम प्रा० व० ।
गौणकृत्ये, प्रतिनिधौ च । यथा गन्धमाने गृह ।
अनुकाशो जि० आपस्य अनिमित्तस्य सहसमनुकामं साहाय्ये
ऽय्यो० तत गच्छतीत्ये छ । सदेष्टमनशीले ।
अनुकार उ० अनु+क-वच् । देशभाषादिभिः सहशीकरणे ।
अनुकूल जि० ब्रूमाधारणं कोहेनानुबन्धमिति यावत् अनु-
गतसं गतिच० । सहचरे, सहगमे स्वपक्षपातिनि, अर्ध
"हाराष्ट्रमपिधे नायकभेदे च । सा० २५०० ।
अनुक्रम उ० अनु+क्रम-वच् न इति । परिपाक्याम् । आह
पूर्वे अय्यो० । यथाक्रमे अय्य० ।
अनुक्रमशिका स्त्री० अनुक्रमयते ययोत्तरं परिपाक्या कार-
भ्यतेऽनया अनु+क्रम-करणे ल्युट् स्त्रीत्वात् ङीप् सार्धं
के लुच् । अनुक्रमप्रापके पन्थायागे वक्तव्यस्य, पन्थगणे
च लक्षाधिक्ये, अर्धवचदायस्य चंदाहके इत्यादिरेवमिति चे ।
स्त्रार्थे काभावेदनुक्रमशोक्ति, तत्रैव ।
अनुक्रोश उ० अनुक्रोशयनेन क्रुध आक्रान्ते रौदने च वच् ।
दवायाम् । अनुगत क्रोधं गतिच० । प्राप्नोत्येके जि० ।
अनुग जि० अनु+गम ड । पश्चाद्गमिनि, सहचरे, आह
लोभ्य गते च ।
अनुगत जि० अनु+गम क्त । पश्चादगते, सहगते, आहलोभ्यं,
गते, सामान्यधर्मपरहणेन सहशीतेऽपिधे विशेषे च ।
अनुगम उ० अनु+गम वच् इदमाभावे । पश्चाद्गमने सहाय्यी
भवने, आहलोभ्यकरणे, सामान्यधर्मं गमेर्वा विशेषक-
पाचां संपदे च ।
अनुगुण जि० अनुकूलो गुणो यस्य । अनुकूले अनुगते च ।
अनुग्रह उ० अनु+ग्रह-अप् । अभीष्टवसादनेच्छाकूपे प्रवारे,
आहकृत्यो, अनिष्टनिवारणपर्यन्तेऽप्युपाधनेच्छाकूपायामभ्यु-
पसौ, विरुद्धोक्तानि स्थानाभ्युत्थानपूर्वकं हि यत् । प्रप
दाभमानाभ्यामनुग्रह उदाहृत" इत्युक्त लघ्वे दरिद्रादि-
प्रापके च । एको पक्षक अर्थोद्विपक्षो वा अतृप्तलक्षम्
गति च० । सहचरागतने सूयोद्विपक्षगतते च जि० ।

अनुचर वि० अतु+चर-ट् । अचरं, पदाहामिनि, दाषादौ, स्त्रिया ङीप् । अनुचरद्वयं दूतं यतिषः । दूतगुणे वि० ।
 अनुज वि० अतु पदान् जायते जन-ङ । पदाब्जाते सङ्को-
 दरे भ्रातरि । तादृश्यां भगिन्यां स्त्रीः ।
 अनुजीविन् अतुजीवित्माचयित् प्रीतमस्य अतु+जीव-
 णिनि । सेवके, आश्रिते च ।
 अनुभ्रा स्त्री० अतु+भ्रा-ञच् । स्वयंप्रवृत्तस्यान्यस्य प्रवृत्ति-
 विषयाकारणेन प्रवर्तमानस्यानुभवौ ।
 अनुतर्प न० अतुतर्पयहेनेन करणे षञ् । सूरामानपाते,
 मद्ये, मद्यपाने च । भावे षञ् । अभिलाषे पानेच्छायां ।
 अनुताप उ० अतु+ताप-षञ् । ददमनुचितं कृतमिति सङ्कमवस्तुनो
 दुःखजनकतया गानेन प्रदानाम् ।
 अनुत्तर वि० उत्तरउत्तमः नञा ण्यञ् । अत्यन्तचरे । इष० ।
 ' उत्तरवाक्यरहिते । न०त० । उत्तरदिग्भिन्ने स्त्री० ।
 अनुदान्त उ० अक्षरान्तः उच्चारित उदात्त' न०त० । वर्षी-
 क्षारणस्थानेषु कण्ठादिषु नीचोच्चारणप्रवृत्तियुक्तेषु स्वरभेदे ।
 अनुदित उ० अतु+दृष्ट+क्त ईपदर्थे न०त० । किरणमालेषु
 ईषदितसूत्र्ये प्रविरलवारके काष्ठे । उदितेऽनुदिते
 , येनेति अतु ।
 अनुदुत वि० अतु+दु-क्त । पदाङ्गते, "अर्द्धमात्रं दूतं प्रेष्यं
 दूताईवायतुदूतमिच्छुक्तसक्ये आदन्विषये कान्तविशेषे च ।
 अनुधावन न० अतु+धाव-लुट् । पदाङ्गते, तत्पत्तिव्या-
 यातुवरणे, अतुचञ्चाले च ।
 अनुध्या स्त्री० अतु+ध्या-ङ् । अतुचिन्त्ये, अतुपक्षे,
 व्यापकौ च । [वाच्ये च ।
 अनुनय उ० अतु+नी ञच् । विनये, प्रथिपाने, प्रार्थने,
 अनुनासिक उ० अतुगता नासं गतिषः । तनोच्चार्यमायायौ
 ङ । नाभाठगतेन घुमेगोच्चार्यमायेषु वयान्तेषु ङञादिषु ।
 अनुपट् अय्य० पटस्य वृत्तात् अय्ययी० । पदाङ्गते, अथवधाने
 च । अनुगतं पदम् गतिषः । पदाहामिनि वि० ।
 अनुपट्टिन् वि० अनुपदम् अनेन अनुपद+अनेच्छीत्यर्थे इति ।
 अथेवचवर्त्तित् । गगनेशान्तेऽरीत्यर्थे । स्त्रिया ङीप् ।
 अनुपट्टीना स्त्री० अतु पदस्य आत्माभ्युत्पादायः आत्माने-
 ष्ययी० । अनुपट् अनेत्यर्थे च । पदस्य आत्माभ्युत्पादायः
 पदरहायां पादकामान् मोक्षा इत्यादि श्लातायाम् ।
 अनुपपत्तिः स्त्री० अतु+पट-ङिन् । अतुपत्तिरिति वि० न०त० ।
 दुःपपत्ते, अथवधाने च ।
 अनुपम वि० अतु+मा-ञच् न०त० । अतुपमाने, आदृश्य-

रहिते उत्तमे च । कृपदाख्यस्य दिग्गजस्य योषिति स्त्री० ।
 अनुपतर वि० अतु+तर-क्त न०त० । अचिरते कतिहस्तेषु च ।
 अनुपलब्धि स्त्री० अतु+लभ-ङिन् न०त० । सामाभावे, प्रत्य-
 षाभावे च । तत्तु च कारणाणि "अतिदूरात् सामोप्या-
 दिदृश्यतात्त्विकोऽभवस्थानात् । औप्यग्राह्याधानादभि-
 मयात् समानाभिहारादिति भाष्यकारिकोक्तानि ।
 अनुपसंहारिन् उ० अयमते परिभाषिते इष्टेतिविशेषे ।
 च च इष्टान्तरहितोऽन्यो व्यतिरेकी वा इष्टेति । यथा
 सर्वगणित्यं प्रमेयत्वादित्युक्ताने सर्वस्यापि प्रमेयेन अ-
 न्ये इष्टानो नास्ति नापि व्यतिरेके इष्टान् सर्वस्यापि
 प्रमेयतया तदभावस्य कुत्साद्यधिके ।
 अनुपाकृत वि० अतु+पा-क्त न०त० । अन्तर्वर्ति प्रभोर-
 र्चनादिचिन्त्यकार उपाकृत्यं तद्वृत्तिः ।
 अनुपात उ० अतु+पात-करणे षञ् । अहयात्ने प्रविष्टे
 तैराधिके, पूर्वाह्नप्रातास्तृतीयाह्नपराह्नप्राते च । भावे
 चमि, पदान् पतने ।
 अनुपातक न० अतुपतयति त्यागुत्पन्नं नरकं मयति अतु+
 यत-विष्-लुङ् । अह्न्यादिमहान्पातकस्यैवेति-
 न्द्रादिजन्ये पापविशेषे । तानि च पतुमिन्तुमकारोत्तेज-
 स्तेन तावद्व्यस्त्यागि भावः वि० अतुपा० प्र० ।
 अनुपान न० अतु भेदनेन सह पदाहा रोयते कर्मणि लुट् ।
 औपधाते तेन सह, तत्पदाहा येने मधुपुङ्गादौ । पातक-
 जनस्य समीपे अय्ययी० । अनुपामीये अय्य० ।
 अनुपर्व्य उ० अतुगतं पूर्वं परिपाटीं गतिषः । दत्ताक्रमे ।
 अनुप्रासः उ० अतुगतं रसादाद्युपपन्नं प्रकाशं वाचं वल्ल्याभं
 समवर्त्तयमानं वनवर्षीश्वारयं वा अतु+प्र-ञच् ङन् ।
 आनन्दारे विशिष्टे एतरेवत्येति वररणां रचनावाम् ।
 अनुज्वल उ० अतु जु-ञच् । वज्राये, अतुचरे, दामे च ।
 अनुयुज्य उ० अतु+युज्य-ञ्जायते भाषादौ ङन् । यजने,
 रक्षावर्त्तकरोपकरणे, वातरिक्तादिरोपायामाभावे, रक्ष-
 तिप्रत्ययागमोदितानां सुखदुःखादिवाचिभेदाभेदमुप-
 मोये परिनिमग्नपदकायेषु अतुवभाषतया नचरे इष्टं प्रका-
 शनमपि वार्त्तादौ, सुखानुभाविनि अथवाते, प्रकाशस्य
 वर्त्तने, संवये, पादाह्नाभ्युपपत्तिपाने, आभासादौ षक्त-
 ज्ञेय अतिवर्त्तित्वमनोज्ञत्वमप्युपमोऽयमभावने च ।
 अनुयुज्यिन् वि० अनुयुज्याति अतु+युज्य-दिनि । अचरं,
 अतुचरे, अनुरोधिनि, आपक्षे च । स्त्रिया ङीप् ।
 अनुयुज्यी स्त्री० अतुयुज्यीतिवाचिनि आश्रितेऽनया अतु+

बन्धु पञ्च गौराः द्वाप । हिकारोगे, दृष्टान्ताय ।

अनुवन्ध्य ति. बधार्थं बन्धोऽनुबन्ध सत्यम् । बधार्थं बन्धे गवादी ।
अनुबोधः प्र० अतु बुध निष् घञ् । पूर्वनिष्पन्नानादेर्बन्धो-
पनार्थं पुनर्महानादी पञ्चाहो धे य ।

अनुभव ५. यत्+भू+यप् । स्मृतिभिन्ने ज्ञाने ।

अनुभाव ३० अतुभावयति उद्बोधयत्यनेन अतु+भू-णिष्-
कत्वे-चञ् । सोपदगुहादिजाते राक्षं तेजोविभवे ।
सामर्थ्ये च । कर्त्तुं शक्ति । अतुद्धारशब्दपरिच्छेदे एव-
च्यञ्छे । “भाष भनोगत साक्षात् स्वगतं अद्भ्ययति ये ।
तेरभमाश इति ध्याताः । इत्युक्तसंख्ये शुभम्भादौ ।

अनुमत वि. यह+भन-क्त । खयप्रहसे इद क्रियतानिति
प्रोत्साहनार्थमनुज्ञाते ।

अनुमति स्वी० अष्ट-भनंति । अष्टभौ अष्टप्रायाम् ।
अष्टमस्यते कक्षाहीनत्वेऽपि पूर्वमात्राङ्गितायादिक्रिया-
यानुप्रायतेऽस्याम् अपिचरणे तिन् । कक्षाहीनबन्धवत्या
गुरुचतुर्द्वीयतत्पूर्वमात्रेण ।

अनुमन्तु वि० अतु+भन हल् । सप्तदशोने कार्यादौ
प्रहसस्यान्यस्योत्साहर्षईनाईभतुप्राकसंरि ।

अनुभरण न० अठ+घड-ल्युट् । भर्त्तरि षते तद्देहाभापौ
तत्पादुकादिपश्येन पृथक्चित्तारोहणेन स्त्रीषा देहत्वाने ।

अनुमान न. अनु मि ना वा भावतो ह्युद् । व्याप्तस्य दर्शनेन
व्यापकस्य निश्चये यथा वस्तुधर्मस्य व्यापक इति धर्मसाक्ष्ये
व्याप्त दर्शने ततो भूय सहचार धाकस्याभादौ इहा यथात्
पर्यन्तादौ उद्भूयमानमित्यस्य धर्मस्य दर्शने तत्र वस्तुवर्त्तनीति
निर्दीयते । करणं ह्युद्दि । तद्वस्तुभूते धर्मादौ । नृतेरेव
स्तत प्राप्ताय, यत्र नृति आद्यात् न नृयते तत्र ह्युति
वाक्यात् नृतिवाक्यपक्षीकोते इति नृत्यनुभाषक ह्युतिवाक्य
मय्यनुमानपदेनाभिधीयते इति बीजशङ्का ।

अनुमिति स्त्री० अतः न-मा वा क्तिन् । प्राग्दर्शिते भावे
साधनात्मानशब्दस्यार्थे ।

अनुमोद पु० अष्ट+उद घञ् । ब्रह्मतत्त्वार्थि ब्रह्मसिद्धिवाता
करणेनान्यमोक्षसाक्षादनुसंध्यापारे त्वया सत्कृत तन्मोद-
तुमदमित्यादिभिर्वापवाच्ये ।

अमुयाज ३० अतः यज-घञ् कृत्वाभाव । दर्मपौर्णमासाष्टे
प्रयाजादिषु पक्षसु यागेषु ।

अनुयायिन् मि० अहं-या चिन्ति । महमे, अनुचदे,
दासादौ, पचाद्गामिनि च । स्त्रियां ङीप् ।

अनुयोग ५. अनुयुज्यते कथमाय नियुज्यते असु+युज

वज्रं । मन्त्रे । सति हि मन्त्रे पृष्ट कथनाय प्रवर्तते ।

धनुराग ३- अतु+रनुज+धञ् । अत्यन्तप्रीतो, खूब च ।

अनुगतो रागं गतिः॥ अतिरागानुगे लि० ।

अनुराधा ५० व्युत्पत्त्या राधा विमाणा गतिम् । स्वामामप्रसिद्धे
सम्पदमन्त्रम् ।

अनुरूप अव्य. रूपस्य सादृश्ये योग्यते वा अव्ययोः । साद
र्ये योग्यतायाश्च । अर्थसादृचि । सहगो, योग्ये च लि० ।

अनुरोधः ५०. अतुल्य-वज्रम् । अतुल्यं, आराध्यार्देष्ट-
सम्पादनेऽप्रायाह ।

अनुलाप ५० अतु धारवारं लयते लप-घञ् । लुक्भाषणे ।
अल्लोप ५० अतु-लिप भावे षञ् । अन्दादिमहने

कर्माणि वञ्चि । शत्रुलिप्यमाने बन्धनादौ ।

अनुलोमज ३० अतुलोमेन यथाक्रमेण जात जन-ड ।
 अनुलोमज ३० अतुलोमेन यथाक्रमेण जात जन-ड ।

परिणीतश्रित्यादिस्त्रीषु विप्रादिभ्य उत्कृष्टभ्यः वषट् ।
जाते मूर्धाभिषिक्तादौ सवीर्यवर्षे ।

अनुवर्त्तन् पु० अनुगतो वसंतमाराध्यादेरिष्टव्यादन गतिः
अनु+इत-ल्युट् । अनुरोधं, आराध्यादेरिष्टव्यादने च ।

अनुवाक ५० अमु+कथ्यते-वच-वच् कृतम् । गान्धर्व
अविज्ञेये, अग्यञ्च समूहे, वेदाग्रे गृह्यनाम्ना ख्याते च

अनुवाक्या स्त्री० अतु वच-एवम् । अस्मिन्ने
ममाला ततपाण्याया देवताज्ञानसाधने सवि ।

अनुवातः ३० अनु-वा+त । शिष्यदेयाद् गुह्येयगन्तरि बावौ
अनुवातः ३० अनु+उद वञ्ज । आतार्थस्य प्रतिपादने, वि

अनुवाद ड० चतुर्गद वल्मी प्रतापसिंह प्रतापसिंह,
स्त्रीपन्थाये, प्रमाणानुराधगतार्थस्त यदेनौहो मयि
एव भवति तदेव कथने ड ।

तस्य भावान्तरं कथनं च ।
 धनुर्वासिनः ज० अतु+उ० वच-स्युह । पूपादिना सौरभं
 विनाशो नैव भवति ॥

अनुष्ठान वि. अष्ट+धत्त क्। व्याप्ते, प्राप्ति, अस्तगते, प्रीति

विशिष्टे, अनुवृत्तिर्भवति च ।
अनुवृत्ति स्त्री० अनु + वृत् क्तिञ् । प्रवाहद्वयेणावृत्तौ, क्व

रोधे, सेवायाम्, व्यासकृत्ये, व्याकरणमास्तु प्राधान्यं
स्त्वोपात्तपदादीनामुत्तरत्वं स्वत्येवमुक्त्यर्थेण ह्येव व्याहारे

अनुप्रथय ३० अतु+शीठ अष् । अत्यन्तहेषे, पञ्चात्तापे, पूर्ववत्

अनुशयिन् ७०. अह+शीङ्+रति । यावत्तर्जय च

जोके सितला आवयेने एक कर्मणि पद्यासापान्विते भू

कोके जगत्पहायागन्तं प्रवृत्ते जीवे। पञ्चात्तापदुर्गेति॥
 अनुशासन न० अतु+पाथ ल्युट्। पाथने, व्यापायाम् उप
 देणे, नियोगकरणे च। शिष्यते व्याख्यायते सचपादि
 भेति करणे ल्युटि। अस्यादने। अस्यादन्ञ् अतवामृतयो
 विधेय अतुमियाया बोधनम् यथा व्याकरणे बध्निष्-
 न्दानामसाधुभो विविच्य प्रबोधनम्।
 अनुशीलन न० अतु उ० शील-ल्युट्। सुष्ठुरात्तोचने, पुन
 पुनरभ्यासे च।
 अनुशीलन न० अतु+पुच ल्युट्। शोके। स्त्रियै शिषि शिच।
 अतुगोचरा तन्नेपायै स्त्री०।
 अनुश्रवण उ० अतुश्रुते एवपरस्परवेसारपादतु अश्रव्यते,
 श्रुते एव गतु केनापि क्रियते वा अतु+श्रु+अप्। नेदे,
 तस्य श्रवणापादायकं स्वयंश्रवणतत्वात्।
 अनुपयुक्त उ० अतु+अनु+अन् क्तलम्। दयावाम्, आशक्तौ,
 एकस्य श्रुतपदस्य अश्रवणात्पदार्थवत्तुहसौ, अश्रोत्रेण प्रहं
 सौ तत्क्रियतानादौयकतया तस्य सिद्धिरूपे कृतिशक्त
 भवितुं प्रसङ्गे च।
 अनुपुष्टि स्त्री० अतु+पुष्ट+क्तिर् यत्तम्। सरसत्वाम्, अष्टा
 'सरपादके छन्दोभेदे च। [करणे]।
 अनुष्ठान न० अतु-स्था- भावे ल्युट् यत्तम्। द्विष्टिकर्मादि
 अनुष्ठायानि० उच्ये दक्ष नन्त०। अक्षरै, उच्यभिषे यीते च।
 "उत्सवे न०। अल्लोकि शीतवाधामपेशि शीतवाधामभि-
 गद्यन् कर्त्तव्यकर्माणि जङ्ग एव भवति दक्षस्य शीतेतिपि
 तदगण्यत्वा कर्त्तव्यकरणात् अजङ्ग एव अतु अग्रियते
 इति तयोक्त्यात्पुण्या। अक्ष कारिण्ये कति अतुण्य-
 क्ताऽपि। [टापि अत एतम्। शीतद्व्यायाम्।
 अनुष्ठापदक्षिका स्त्री० अतुस्था शीतवा वल्लीव दार्ढ्ये च।
 अनुसम्पान न० अतु+अम्+अम् ल्युट्। अनेत्रये, चिलने च।
 अनुसरण न० अतु+अ-ल्युट्। अनुगमने, सहशीलत्वे च। भावे
 भजि अतुसारोध्यन्।
 अनुस्यूत नि० अतु+सिच क् लट्। सजिते, सततध्वजे च।
 अनुसार उ० अ-अम् एतासादिनिरवत्सात् सारवाप्य
 मारा अतगत मारात् गतिश्च। सारान्तरेण उच्यतेभावे
 सिन्दुरेहया अश्वमामेऽनुगतिहे बर्धने अतुसारो विव
 र्गनेह्यस्य आश्रयस्यापचाविचरुते तस्य तदायम्।
 अनुसरण उ० अतु+अ ल्युट्। देवमापनेच्छादिना सहशी-
 लत्वे, साहचर्यादिविचरणे च। [कोके च न०।
 अनुक्त उ० अतु+अच सप्तम्ये क् क्तम् नि०। अनक्तविऽपुने

अनुपान उ० अतु+अच-कान नि०। गितार्तिप्रसङ्गदिन
 वेदाध्ययनकारिणि, वेदाणांनुवचनसमर्थे च।
 अनून नि० जन-क न०त०। परिपूर्णं, समर्थे, अहीने च।
 अनू निश्चित न०त०। अविशिते।
 अनुप नि० अतुपता व्यापेयम् उ० अच-अ- अतु+अचम्।
 अलभावे देहे, तत्त्वये सर्वदावाशिनि मरिचे, "वक्ष्यते" इ
 इत्यत्र वातश्लेष्माव्यापित। देयोऽ-प इति अ्यात" इत्युक्ते
 देवविभेदे च उ०। अनुवचर इति मरिचे देवे वा।
 अनुपयुक्त न० अतुवे अलभावे देहे जायते जन उ० त०। आदा
 इति अ्याते आश्रिते, तस्य जनमाद्योद्भवत्वात्। तत्
 स्थानजगतभावे नि०।
 अनुर उ० न स उक्त यस्य इ०। सूर्योद्योतौ कथये विम-
 ताश्चेष्टुमे। तस्य अर्थे एव गर्भे माता अण्डस्य स्त्रीऽ-
 आदृश्यध्वजविकृतत्वं उराये प्रविष्टम्।
 अनुस्सारिणि उ० अनुर सारिणि रपनियता यस्य। सूर्ये
 अष्टव उ० वालि अम्भस्तवा इत्तं यस्य अच शमधान।
 अकृष्टये अतुपनीते वातके।
 अतुत न०तत यत्त नन्त०। अत्यभिषे अयपायै। अतुतत्यत्र
 हारस्तु भावेय कथये एव कोके इत्युक्ते शक्तिं वक्ष्यमपि
 यथा इहे एततादि, तस्य एततमिदमिति प्रागक्ष। तद्वति
 नि०। उ०। शक्तिश्रेष्ठे न० तन्मागतवाञ्छयात्।
 अनेक नि० एतन०त०। एतमिद्रेषु बहुषु। मन्वसुखे
 उत्तरपदात्तुचारेण विद्वत्तन्तानियमैऽपि अतु बहु
 वचनामन्त्रेण तेन वतन्यनेके जपधेयिर्बोध्य इति भाव।
 अनेकप उ० अनेकाभा उपपद्यन्त्यां दार्ढ्या विगति प्रागक्ष।
 द्विषे इतिनि। [उपे]।
 अनेकरूप नि० अनेकानि वक्ष्यन् रूपाण्यस्य इ०। विम-
 अनेकान्त नि० न एकएवान् परिच्छेदो यस्य इ०। कानि-
 वतकथे, अतमिद्रे च। [विनि न०। शीतभेदे।
 अनेकान्तवादिन् उ० अति गति वेवेकान् न भवति वद-
 अनेकमूक नि० एते वधिरो अतो वाक्पक्षिरहितश्च नाभि
 यथात् १७०। आपान, रोवा इति अ्याते अवच
 वचनमक्षिरहित, गदे च।
 अनेकस्य उ० न इत्येव इव अति वक्षतेरेहोद्ये। शक्ति।
 अनेकान्तिक उ० एतान् निवर्त आरोगि एतान्+अन् न
 त०। अविचारिण इति वेदे। दयः वचनान्त्रे वक्ष्येयः
 न एतान्निवर्तते अविचारिण उ०। अनेकान्+अन्+अन्।
 अनेकवक्त्र उ० अनेक वक्ष्यमात्र लति इति इव च। इति।

अनन्त न० अय-तन् । खरुये, खवाये च । गेये पु० न० । गये, माने, सोमायां, निरुये, शवये च पु० । निकटे, मगोहरे च वि० ।

अन्तःकरण न० क-करणे ल्युट् । अन्तरव्यन्तरं, तद्वृत्ति यदायोगां ज्ञानादीनां वा करणं कर्म०, इत्त० वा । आन्-सुखादिषामेव आभ्यन्तरे इन्द्रिये मनोबुद्धिसादिषुदायि लयमाने । अन्तःकरणेन्द्रियं दृष्टदृष्टिमाने ।

अन्तःकुटिल पु० अन्तर्मध्ये कुटिलः । वक्राकारप्रमाणवयववि यक्षे । वक्रान्तःकरणे वि० ।

अन्तःपुर न० अन्तराभ्यन्तरं पुरं पृष्ठं कर्म० । अन्तर इति प्रविष्टे राशौ स्त्रीयां स्थानयोग्ये षष्ठे । तत् स्थितत्वात् राजमहिषायात्मनि । इन्द्रदक्षनाथे अयि कौत्वात् ङीप् । अन्तःपुरीत्यधि ।

अन्तःसत्त्वा स्त्री० अन्तराभ्यन्तरे गर्भे सत्त्वं प्राप्ती यस्या व० । गर्भिण्यां क्लियाम् ।

अन्तःस्त्रिंशद् पु० अन्तःस्त्रिंशदो मदस्यन्तं पञ्चमं यस्य न० । मदस्त्रिंशदिषु क्लिप्ति ।

अन्तःक इ० अन्तं करोति अन्तःसत् करोतीत्यर्थे णि-स्युच् । अये । आशकारके वि० ।

अन्तःकर वि० अन्तं कार्यं करोति क-ट उप० अ० । आशकारके ।

अन्तःस वि० अन्तःसत्त्वानं गच्छति गन्-ड । आशकारके । अन्तःसत्त्वानं गते च । क्त अन्तःसत्त्वानि यस्याये ।

अन्तःक कर्म० अन्तःकरन् इन्द्रागन्ध । मध्ये, माते, स्त्रीकारे चित्तं च ।

अन्तर न० अन्तं दाति ददाति दा-ङ् । अयवाये, अयवी, परिधानाद्ये अन्तर्दाने, भेदे, प्रत्यक्षरवैलक्षण्ये विप्रे, गह्वरे, छिन्ने, आक्षिप्ते, विनाशे, वक्षित्वे, अयवाये, मध्ये, चमये च । चदाकरपानि ॥ इन्द्रमिधाने ।

अन्तरङ्ग वि० अन्तर्मध्ये इन्द्राणि यस्य । आक्षिप्ते, व्याकरणा-याक्षे प्रविष्टे प्रलतिप्रत्ययकार्यमध्ये प्रकल्पानिते कार्ये च ।

अन्तरा सत्य० अन्तरेति इण्-ङ् । निकटे, मध्ये, विनाशे च ।

अन्तरात्मा पु० अन्तरेत्तीं आत्मा । अन्त करणे, चर्धान्त-मांमिति प्रभेदे, अन्तःकरणमिमानि जीवे च ।

अन्तराय पु० अन्तरं व्यवधानमयते अय-अण् । विष् । व्यव-धानकारके वि० ।

अन्तरास न० अन्तरं मध्यधीमाभ्यामिति ष्यङ्गादि आ-रा व रस्य वतम् । मध्ये, अयवन्तरे च । सर्वे अयि अन्तरास्य ।

अन्तरिक्ष न० अन्तः सर्वग्रन्थयोग्ये इत्येति ईच-कर्मणि यञ्, अन्तः । अन्तराणि यस्य वा इषो० यये तुल्यः ।

अन्तरास रितं वा । यन्मिषेधसङ्घातयोग्ये भूनीकसूर्य-मध्यरश्मिनि आकाशप्रदेशे । अन्त अन्तरीयमपि ।

अन्तरित वि० अन्तर्-इण्-कर्त्तरि क्त २त० । अन्तरं व्यवधानं करोतीति णिचि कर्मणि क्त वा । व्यवधानं गते, व्यव-धापिते, निरस्तृते च । [यातर्-इणम् । द्वीपे ।

अन्तरीय पु० अन्तर्मध्ये गता आपोऽस्य व० । अन्तर्-इणम् ।

अन्तरीय न० अन्तरे भवं गहादित्यात् । ह । परिधाने मध्ये "गामौ दृष्टम् गहादित्यात्पुनरिति जातु । अन्तरीयं प्रकृतं तदन्विष्टमयानयोरीयिषेवत्तये ।

अन्तरे अय० अन्तरेति इण् विष् । मध्ये ।

अन्तरेण अय० अन्तरेति इण्-थ उपगोदितेऽपि अय नेकम् । विनाशे, मध्यमे च ।

अन्तर्गुह वि० अन्तर्मध्ये गहुरिव निरर्थकः । धीवामध्ये जातस्य । गह्वर्गह्वरिष्यस्य गह्वरेषा निरर्थकम् । तद्विपर्यये ।

अन्तर्गुह न० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह वि० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह न० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह वि० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह न० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह वि० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह न० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह वि० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह न० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह वि० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह न० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह वि० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

अन्तर्गुह न० अन्तर्गुहम् । गह्वरमध्यं, गह्वरमध्यस्थं ।

यमयोत्यादिहृदारयकालयामिवाङ्गयोक्तिः । अन्यर्ग-
तवस्तुसातदि लि ।

अन्तर्वैशिक लि० अन्यर्थे राधाधामनरन्ध्रे नियुक्तः
नियुक्तार्थे ठ । अन्यःपुरे रत्नपाथे नियुक्ते कुलवामनादौ ।
अन्तर्वैली स्त्री० अन्तरस्य अलि गर्भः । अन्तर-महत्
नि० । गर्भवत्यां स्त्रियाम् ।

अन्तर्वैमि पु० अन्यःस्थित एव वाणयति उद्धारयन् कारयति
वण मन्वे दन् गुह्य भवन् । (देकुर) इत्यादि स्थात-
स्योद्धारयन्त्यस्य कारके व्यजोर्थनामके रोगभेदे ।

अन्तर्वाणि लि० अन्तर्गता अन्यःकरणे स्थिता शास्त्रवाक्या-
तिका वाणी यस्य न० न कम् उत्सव । वज्रास्त्र-
वाक्याभिने पण्डिते ।

अन्तर्वेदी स्त्री० प्रथियामध्यस्थितत्वाटलवेदीव । इति-
द्वारापथिप्रमाणमर्थने श्रवण्यसीति ब्रह्मार्पण इति च
स्थाते देये ।

अन्तर्हित लि० अन्यत्-धा-क्त । गुप्ते, तिरोभूते च ।

अन्तर् (ने) वासिन् पु० अन्ये समीपे वस्तुं ग्रीकमस्य वध-यति
पुत्रस्या वा लुक् । प्रिये । स्त्रियां ङीष् । समीपवर्तिनि लि०
अन्तर्ग्रथ्या स्त्री० प्रथवं ग्रथ्या वीह-वध् अन्यस्य नाशार्थं
ग्रथ्या चतुर्थ्ये इत् । मरणाथं भूमिश्रयायाम्, तद्वैत-
त्वात् इत्यने च । अन्य एव ग्रथ्या नियम्यारण्यक-
त्वात् कर्म० । भरथे ।

अन्तःस्था लि० अन्य स्वर्गोन्नतौ लोके तिष्ठतीति स्वा-क्तिप् ।
यत्नवाक्येषु वक्तुम् । वा विस्मयोपगोष्मत्वा अर्थि ।
अन्तःसायिन् पु० नक्षत्रेयानामनक्षत्रमाह कर्तुं योक्तमस्य
अन्तःशो-यिनि दुक् च । मायिने । अने इहे वधधि
अवस्थिति विधिनोति तत्पम् । सुविभेदे । अन्यस्य स्वतो-
वहते अन्तःनाशाय अस्त्विति । प्राविहंभके चारुणाकारौ ।
अन्ति (का) स्त्री० अन्यते संवधते अन्य-त् । नटाभिनयन-
कावे तदुक्तौ जेष्ठमग्नियाम् । स्वार्थे के टाप् अन्तिकेकवि
अन्तिक लि० अन्यते संवधते सामोद्येन, अन्य-पञ्च
शोऽस्मानोति मत्तरीयः उन् । सामोद्यपति । स्वार्थे णि
सामोद्ये पु० । बृहस्पत् न० । ओषधिभेदे स्त्री० ।

अन्तिकाराय पु० अन्तिके समीपे आनीयते आ-नी-कृत् ।
निहृदस्थे, अवलम्बनस्थाने च ।

अन्तिम लि० अने भवः अन्य-इव । अन्यभवे, अर्थे च ।
अन्य पु० अने पर्थने वधतीति अन्य-वध् । बाधार्थे । सम-
म् स्त्री० । अन्तिमे वल्लि लि० । दवा नक्षत्रार्थं

मध्ये रेखी, राशीनां मध्ये मीनः वशीनां मध्ये हकार
इत्यादि । संख्याभेदे त० “जलधिपान्तं परार्द्धमिति दम-
गुणोत्तरा संख्ये” इति भास्कराचार्योक्तिः परार्द्धप्रमाणे ।

अन्यत्र पु० अन्योऽधमः जायते जन-ड । अदे, च हि वशीनां
विपारीनां चतुर्थी मध्ये अधमो जातः । “रजकधमेकारच
नदो वधश्च एव च । कैवर्त्तमिदं भिन्नच धमेते धान्यना, धुता”
इति ध्रुवोक्तौ समुद्र रजकादिषु च । अधमजातमात्रे लि० ।
अन्यजन्मन् पु० अन्यं जन्म यस्य । अदे । च हि विमश्वि
यौरेयजन्मागन्तवं ब्रह्मणः पादात् शेषे जातः ।

अन्यदावत्तायिन् पु० “निवादस्ती त चराजान् पुननन्यायमा-
यिनम् । इत्यानगोचरं सूते, इति वक्तुः निवादस्त्रियां
चपराजानां चरटाकरात् इति स्थाते वक्षीयर्थे ।
“वक्ष्यात् वक्षःवत्ता सूतो वैदेहवत्ता । भागधायीमगौ
चैव धर्मेते न्यायवायिनः, इत्यङ्गिरसोक्तवाण्डादिषु च ।
अन्येष्टि स्त्री० इति यागः यज्ञ-क्तिन् अस्या इति । अतस्य
टाहादिस्थे चरमचक्षारे “नान्येष्टिनां स्त्रियश्च” इति ध्रुविः
अन्तर् न० अन्यते देशो वधतेनेन । अति वधने जन् ।
देहवन्धके “उन्नाः चाहंस्त्रयो व्याभाः पुत्राभन्वाधि
भूरितिः चर्द्ध्याभेन जोगति क्षोषामन्वाधि निर्हेतु” ।
इति वैद्यसोक्तपरिभाषयति नाडीभेदे ।

अन्युक् पु० अन्यते वधतेनेन कटि वधने इत् स्वार्थे के लुक्
अभिधानात् पुंल्लम् । हस्तिपादवन्धने निगद्वे, पादकीचे च ।
अन्यु स्त्री० अन्यते वधतेनेन कटि-ङ् । नितके क्षोपाट-
भूयते च । [न्दिभत् १ ।

अन्य इतिनाये अट० पु० लभः आरुवेत् । अन्ययति ते आ-
अन्य पु० न० अन्ययति चतुषा न पयसि अण् । चतुर्दहने ।
अन्ययतेनेति कट्ये वजि । अन्यहारे लभे च न० ।
अन्यवक् पु० अन्ययति अन्य-एव । देगभेदे, सुभिभेदे, यदुग्रं
वृषभेदे, हिरण्यलसुते देवभेदे च । तमधि, न० ।

अन्यकारिषु पु० अन्यकारस्य रिङ् । रिषे, अन्यवक्
तमघो रिषो ध्रुव्ये, चन्द्रे, वक्षौ च । ।
अन्यकार पु० न० अन्यं करोति क-अण्, लभ० ।
तेजोऽप्राये तमधि ।

अन्यकूप पु० अन्यवशीमस्यः च वापी रूपः । वासनादे
रूपे । अन्यः कूपो यत्न लभ० । नरवधेदे । अन्यस्य दण्ड-
वासव रूपस्य । कोदे । च हि चर्मदण्डवासनाकारः ।
अन्यतमम् न० अन्ययति अन्य-वध्, ताम्यति अनेनेन
तम्-वधि संर्द्धः - वध् चनाधावः । निविद्याकारे ।

अथतानिस्त्रयं तमिस्तामयस्तं तं यमिस्तं तमिस्तं तमिस्तं
यतोयम्यं तमिस्तं । निमित्तमिस्तं तं । तमिस्तं तमिस्तं तमिस्तं
तमिस्तं यम ७८ । नरकमिस्तं । तमिस्तं तमिस्तं तमिस्तं
भयमिस्तं तमिस्तं तमिस्तं तमिस्तं ७९ ।

अन्धमयिका श्री० अयं दक्षभावं सृणाति सुप-सुपुम् दीपं ।
देवतादृष्टे तस्मैने हि अज्ञाना भवतीति नैद्यामपिदम् ।

अन्धस् तः पद्याते पद-पञ्चनं तम् भव । आदने ।

अन्धिका स्त्रीः अश्वपति अश्व-स्युम् । रात्रौ, द्यूतभेदे श-
य्याम्, मित्राण्यौ प्रभौ, आन्दुलीति स्याते नेत्ररोगभेदे च ।

अन्तु ४० अन्य ३० । कृपे ।

अन्धुल पु. अन्ध-उल ; गिरीपदसे ।

अन्त्यु पु० अथ-र । देगभेदे, तत्त्वस्य भोक्ते, जातिभेदे च ।

अन्वयः ॥ अविद्यमानेन अन्वय-वस्तु अद्वयत्वे इति वा अद्वयत्वं
अवधारितया न जगिध । अद्वये, सिद्धान्ते, "यस्य चोत्पत्तिः"

मोक्षं धृत्यं भाव्यमुच्यते । ज्ञानं तु वित्त्यं तेनं निदमन
सदाकृतम्" इति च्युते श्रीहृदयवादायामात्रे, यच्च

ध्याम्, अन्नदेतत्वात् तस्या अन्नत्वम् अतएव वेदान्ते तेजो-
 शब्दादितिका प्रकृतिरित्यहम् । उपचारात् उपकरणे च ।

अन्तर्गोष्ठक उ० अक्षस्य मोक्षादेः पत्यं कोष्ठमिव व्यस्यते
 क। कुटी इति स्याते भान्यादेः स्यामनभ्याने ।

अत्र गन्धिः ५० अक्षरान् गन्धस्य गन्धो यस्य च० इत्युक्तम् ।
अतिपादे, उदरामये च दोषे । अक्षरान् गन्धो सेवो यत्

१. सभापति । सभापति भोजगदौ नि० ।
२. सभापति । सभापति भोजगदौ नि० ।

पञ्चादमसाधौ वासकाद्वैधानेन प्रथममनुभोजने ।
 अन्नमय दुःखस्य विकार आसन्नविकारो भवति । स्पृहाशरीरे ।

अप्रवृत्तिनामे निः। अप्रमयं हि भौम्यं यत्र इति श्रुतिः ।
अप्रवृत्तिनामे पु० दि० क० यम् इति० । अप्रमयं विनादे

शोभितमङ्गादिपरिणामने वरमभातौ पुनः । विभक्त
वसि । अथवा विभक्तौ ।

अन्नाग्रहणं न० अथस्य विभागेन आग्रहम् । अथनाग्रहणम् ।
अथ वि० अग्र-ग्रह । भित्ति, वरुणं च । अथनाग्रहणम् ।

अन्यतम वि. चम्पु. । वदना मध्ये विद्वारित एवमिदम् ।
अन्यतर वि. चम्पु. । ददोर्मध्ये विद्वारित एवमिदम् वचनम् ।

अन्यासः अथः अस्तु भवतः । अस्ति तेन, हिमांशं च । अस्तु
भवांश्च अस्तु भवति । अस्तु भवति । अस्तु भवति ।

पान्दथा बन्ध० य द-प्रकारात्ते वाह । विनाये, इतरप्रका-
रात्ते, विनाये, इते ५ ।

अन्यथासिद्धिं स्त्री० अन्यथा यस्य कारणतः विनापि सिद्धिः
कार्यजन्य तस्य अन्यथासिद्धिरिति न्याये परिभाषितरूपे
वस्तुनि यथा घटजन्यकारणे तत्र गर्हभस्य स्थित्वापि
तस्य कारणतः विनापि घटादिसिद्धिरिति घटादौ
गर्हभादेरन्यथासिद्धिः ।

अन्यदा अयम् अन्यस्मिन् काले दास्ये । अन्यस्मिन् काले ।

अन्यपूर्वा स्तो० अन्य पूर्वा दद्यात् । पर्वपतिमरणादौ
प्रयात् सततद्विषयतिक्कायां पुनर्भुवि । अयमेवादितादृशि

अन्यभूतं ३० अन्येन भ्रियते भ-कर्मणि क्तिप् । क्रीडिते ।

कर्मायिक्तो बन्धभक्तोऽप्याह । कर्त्तरि क्तिप् परपोषके त्रि० ।
 धन्यादृश त्रि० अन्यस्यैव दर्शनपस्य चत्वर्य+इङ् क्तिन् आत्माह

स्त्री । अथमहमे, अन्यप्रकारे च । इति अन्याहय , कुम्भे
• अन्याहोऽप्यत्रैवार्थे ।

अन्याय इ० न्यायो विचार, सङ्कति, व्योचितं, प्रतिपादयिष्य-
प्रतिपादयिष्यत् न०तः। विचारभावे, सङ्कत्यभावे, व्यो-
चित्यभावे, प्रतिपादयिष्यत् न०तः।

चित्ते, यथाह न्यायमित्रं च न्यायगोक्षार्थं त्वमित्रं यत्प्रते ।
म० विचारानुसारेण बौध्दिकानुसारेण, अचकृते, प्रतिष्ठादिपञ्चक

वाक्यशून्ये च त्रिः ।
अन्योदयः च अन्यथिन समादभिसे सदरेगर्भे भवः सदरः

यत् । एवमित्येते भिद्यमाने वैश्वामित्रे भातरि । यद्भो-
दर्थस्य संशयोति अस्ति । तथाभगिन्यो ज्योः । अज्यो

हरजातमात्रे वि० अतएव दादभागे तद्वचनमप्यादिभे
भास्वप्रसादीभामपि अन्योदर्थपदार्चतया सहस्यमित्युक्तम् ।

अन्योन्य द्विः चाम् + चर्माद्यतिष्ठारे । एवजानीयमिडा-
चरणे द्वितम्यमपदे चय । परम्परार्थे । कतदित्यस्यापि

सर्वमात्मना तन्मन्योऽन्यथै इत्यादि । अलङ्कारमात्मनविधे
अलङ्कारभेदे ३० तत्र बाहि १० परि०

अन्योन्याभावे इ० अन्योन्याभित्तिरु अन्योन्यास्य कभा ।
 भेदे भेदा हि यथा घटे घटस्य तथा घटे घटस्य घटा

२मि अक्षरमात्रम् न च धृत्वाभावेऽपि धृत्ये
धृत्व्या भवति अक्षरसंज्ञेनाभावाभावात् ।

अन्योन्याश्रयः वि. अन्योन्याश्रयतोऽपि का+नो यत् ।
 परस्परसाधने । आश्रयत तर्कविशेषे पु. । न च एवमि

॥ अथ शिवस्य शक्तिरूपं ॥
 ॥ शिवस्य शक्तिरूपं ॥

अथ हिमालय इन्द्रविभागे ।
अथ हि. अथ हिमालय इन्द्रविभागे । अथ हि, अथ हि,

यतुगे च । अस्तु० समीपेऽव्ययी० चि० । चक्षुर्निर्गते अव्य० ।
अन्वच० लि० यतु+अन्व+किन् । अन्वगामिनि, अन्वपदे च ।
अन्वयपु० अन्+इप्+अच् । वनगतौ, अन्वगतौ, अन्वृत्तौ, आनु-
कूले, कार्ये-कारणस्थानुसरणे, कार्यसत्तापादकस्वत्ता कस्य
कारणस्य कार्योत्पत्तौ, स्वत्तानियतस्त्वावति, कार्ये संबन्धे
च पदानां, पदोपस्थाप्यपदार्थानाञ्च परस्परसंबन्धे च ।
अन्वयबोधपु० अन्वयस्य पदोपस्थाप्यपदार्थानां संबन्धस्य
बोधः इतः । न्यायमते शब्दजन्ये शब्द इति नामके
प्रत्यक्षानुमानादिभिरेव बोधे । वैशेषिकमते शब्दजन्ये अन्व-
मित्यात्मके एव बोधे ।

अन्वयव्यतिरेकिन् लि० अन्वयव्यतिरेकौ लोऽस्य । आद्य-
भाषके वेतविधेये, यथा वृद्धिचाधने धूमः । स हि वृद्धिमात्रे
• महान्वादौ बहुभाषयति लघादौ च भाषामात्राभ्यां
वृत्तेरन्यथापि व्यतिरेकप्राप्तयेति न्यायमते प्रविद्धम् ।
अन्वयव्यतिरेकि स्त्री० अन्वयेन व्याप्तिव्यापनं निवर्तयता ।
स्थितिः इतः । यत् ध्वस्तल वृद्धिरित्येवं रूपानां व्याप्तिः ।
अन्वयवृत्तौ पु० अन्+अप्+इज-यञ् । वचेष्टं क्रियतामित्येवं
हराभाषनुशास्यम् ।

अन्ववाय पु० अन्ववायते उत्पन्नानुसंग्यते अन्+अप्+
अय-यञ्, इप्+अच् वा । वंशे, शलाके च ।
अन्वृष्टका स्त्री० अन्वृष्टाभट्टकाम् गतिः । अष्टकानन्तर-
तिथिपु गोचरान्पूर्वपराभट्टकपुनरासामांशं चान्वयमीषु ।
तत्तं चाभिनयस्य माह्वान्दृष्टकानाद्वय कर्तव्यम् ।
अन्वृह्य अर्थः अष्टि अष्टि गोष्ठाच्चैऽव्ययी० अच् । प्रतिदिने
अन्वाचय पु० एवस्य प्राधान्यादन्व आचीयते बोध्यते यत्
अन्+आ+वि-अच् । उद्देश्यसिद्धान्तसिद्ध्यधिकौ । दशा
भिदौ गच्छ यदि मां वसेत्प्राप्तानम्, अन्म भिषागमेव
उद्देशः न गमने, तन्मिद्गुप्तं गवाययनमनुवृत्तमपि
चाध्यतया निर्दिष्टम् ।

अन्वाजे अर्थः अन्व आचयत्यनेन अन्+आ+जि-हे । दुर्बलस्य
वभाषणे । धर्मव्यवहारिरूपबोधायम् ।

अन्वादेशपु० अन्+आ+दिश्च अच् । वृत्तागतस्य विहित-
कार्यान्तरविधानं पुनरपदेशे । यथा कनेन व्याहरण-
प्रधीतं व्यापनेन प्रपाठयेति व्यावपाठमर्थं पुनरपदेशः ।
अपितबदने, अनुवादार्थे च ।

अन्याधेय म० अन्+आ+आम् वत् । “विद्यावत् परतो वक्तु
मर्थं मर्थेऽनुवात् विद्या । अन्यधेयं तु तद्वैशि कर्म
वस्तुवृत्ताते” इत्यनुवाच्ये स्त्रीधने । वृत्ताधेये वस्तुनि लि०

अन्वासन न० अन्+आश्-स्तुट् । मवाङ्गप्रेमरूपे सेवने,
अनुशोचने च । आधारे स्तुटि शिष्यस्ये ।

अन्वाहार्य न० अन्व व्याप्ति, भाषिभाषि आक्षिप्यते अन्+आ
+हृ-यत् । प्रतिभाषकसंबन्धेऽभाषासावहिते आदे
“मितृषां भाषिकं आह्वानाहार्यं विदुर्बुधा” इति स्मृतिः,
वागदक्षिणायाम् ।

अन्वाहार्यपचन पु० अन्वाहार्यं प्रादायं यत्यतेऽनेन
चप+स्तुट् । दक्षिणानौ श्वेदेरक्षिणि स्थापितेऽनौ ।

अन्विच्छा स्त्री० अन्+इप्+अ लि० । अन्वेषणे ।

अन्विष्ट लि० अन्+इप्+अ लि० । अन्वेषिते ।

अन्वीक्षा स्त्री० अन् अनुप्रणादु रक्षा श्रुतार्थस्य युक्तावृत्त-
त्यपवाचोचना अन्+इप्+अच् । वेदान्मन्त्रव्याख्यान-
तदर्थपण्यालोचनायाम् । अतएवैतदुपयोगिनी विद्या
आनीतिरुच्यते ।

अन्वेषण न० अन्+इप्+स्तुट् । अनुवृत्त्ये । व्यवधानादिना
अट्यर्थं गतस्य प्रागर्थां प्रयत्नोत्पन्नानुवृत्तानम् । वाष्पा-
याम् । युधि । अन्वेषणा । तक्षिसेवायै स्त्री० ।

अप् स्त्री० वृद्धं आप-क्षिप् त्सः । जघे ।

अप अर्थः न पाति पा-ड । विद्योने, रिक्तौ, विपरीते,
निर्दोषे, आगन्ते, वन्दे, वीर्ये च ।

अपकर्म्मन् न० अपकृतं कर्म प्रा० । उदाहरणे । म० । उदा-
हरणवति लि० ।

अपकर्ष पु० अप+कच-अच् । उचितधर्मापेक्षया हीनतया,
स्वार्थव्यवहारात् पूर्वकावधारणे च ।

अपकार उ० अप+कच-अच् । अरिहोत्यादने, तद्गतौ इमे च ।

अपकारगिद् स्त्री० अपकारेण हेतवे गीर्यते गृ-क्षिप् ।
अर्थगवायम् । विद्ये इति च ।

अपकृष्ट लि० अप+कच-अच् । अपने, क्षीने, अभावात् पूर्व-
कापकृष्टम् पु० अपकृष्टं अर्थो गतिः क्षम धम् अह्निः । पदाने ।

अपक्रिया स्त्री० अप+कच-अच् । क्षीने, अपकारे च ।

अपक्रोश पु० अप+क्रुश्-अच् । निन्दने । उपक्रोशोऽप्यन् ।

अपक्षेपण न० अप+क्षिप्-स्तुट् । अप स्थापययोग्येतौ विदा
रिषेभे, अप पातने च । अपक्षेपणमन्यायम् ।

अपगत लि० अप+गच-अच् । जते, पलायिते, गते, दूरीभूते च ।

अपघन पु० अप+हन अच् वनादेयाः । देहे, वने नि-
वृत्तावर्जिते लि० । [च ।

अपघात इ० अप+हन-अच् । अपहृष्टहने उच्छेदप्रकारे

अपघय पु० अप+वि अच् । क्षीने, अपहरणे, मयने च ।

अपचायित लि० अप+चाय-चि-स्वायँ लिच्-धात् । पूजिते ।
अपचार उ० अप+चर भञ् । अहिताचरणे । अपगतचारे,
दूतहीने च लि० । [च-क्त । होने ।

अपचित लि० अप+चाय-क्त चायः चिभावः । पूजिते ।
अपचिति स्त्री० अप+चाय+क्तिन् प्रकृतेचिभावः । पूजायां
चि+क्तिन् । हानौ व्यधायाम् ।

अपटान्तर लि० पटेन विरक्तरिण्या अनन्तरम् । अव्यव-
हिते, आसक्ते, संसक्ते च । अवदान्तरमित्यत्राद्ये ।

अपटी स्त्री० अल्-पटः पटी न०तः । कानात् इति ख्याते
वक्तृप्रावरणे । [अप्ते च

अपट् लि० पटुर्दण्डः न०तः । रोगिणि, दृक्कारहिते कायां-
अपतर्पण न० अप+तप-स्युट् । रोगादौ उपवासे, हस्तभावे च

अपत्य न० न पतन्ति पितरोऽनेन पत-यत् न०तः । पुत्रद्विहित-
रूपे धत्वाने । [योऽपिचित्तेने गर्भदायिनिद्यादौ च ।

अपत्यद्वा स्त्री० अपत्यं तदेतु गर्भं ददाति । सेवनेन गर्भदायके
अपत्यशत्रु उ० अपत्यस्य शत्रुः इतः । कर्कटे ।

अपत्र उ० न द्विष्टते पत्रमस्य । अद्भुते तस्य पत्राभावात् ।
अपत्रप लि० अपगता त्रपा लज्जा यस्मात् ५५० । लज्जाहीने ।

अपत्रपा स्त्री० अप+त्रप-अच् । अत्युत्तेजनलज्जायाम् ।
अपत्रपियु लि० अप+त्रप-र-अच् । लुभावतो लज्जाप्रीति ।

अपस्य न० न पन्थाः न०तःवा अच् । क्रुप्ये, स्वीडभावे च । अज
वा अचोऽभावे अपयिन् इत्यपि । न० । पथिग्रन्थे लि० ।

अपथ्य लि० पथि (रोगिभोजने) कृतिं पथिन्+यत् न०तः ।
• रोगिभोजनायोग्ये । [अवदानमन्त्राद्ये ।

अपदान न० अप+दैप-स्युट् । मोक्षे, (प्रशस्ते) कर्त्तव्ये
अपदिश न० दिशयोग्ये अप+दिश+अध्यायी० । दिशोर्मध्ये

विदिश इति केषु इति च ख्याते ।
अपदेश उ० अप+दिश-पञ् । लक्ष्ये, स्वरूपाच्छादनरूपे,
हृत्ते, निमित्ते, स्थाने च ।

अपध्वंसज उ० अपध्वंस्यतेनेन अपध्वंसं वर्णाभा विस्तरुपता
धंपादकः सहरसमाज्यायते जन-द ११० । मित्रवर्ध-
नजनजाते करपादौ सङ्घोषण्ये । [पुण्यते च ।

अपध्वंस लि० अप+ध्वन्-ध-क्त । निन्दिते, परित्यक्ते, अव-
अपनयन न० अप+नी-स्युट् । दूरीकरणे, खण्डने च ।

अपनोदन न० अप+नृ-स्युट् । दूरीकरणे, खण्डने च ।
अपध्वंश न० अप+ध्वन्-ध-पक्षे भञ् । पतने । अपध्वंसते

अपध्वंस्यतया पततेऽनेन करणे भञ् । साधुव्यवधिने
अपध्वं भाषाध्वं वज्रादौ तद्वधनस्य मापहेतुत्वात् ।

अपमान न० अप+भि-मा-वा ह्युट् । अवज्ञायाम् ।
अपमित्यक्त न० अपमितिरपमानं तेनाङ्कं दृ खं यत् । अपमान
हेतुकदुःखदायके कष्टे, तदुपहृष्टे हि उत्तमवर्णमोमेऽना-
दरात् दुःखं भवति ।

अपसृत्य उ० अपसृजो ह्यलुः प्रा०तः । मरणहेतुरोमादिकं
विना प्रस्नादिना स्वयमन्यतो वा मरणे ।

अपयान न० अप+या-स्युट् । अपहरणे, पलायने च ।
अपर न० न पूर्यते यतः इ-अपादाने, अप् । गजस्य पदाङ्गानि ।

न इष्यति घनीययति इ-अच् । यत्नौ । अर्षाकीने, भिक्षे
च लि० । पथिमायां दिशि, कषाटेऽदिनिष्ठायां च स्त्री० ।

अपरक्त लि० अप+रन्-ज-कसदि क्त । विरक्ते, अननुकृते ।
अपरति स्त्री० अप+र-अ-क्तिन् । विरामे, निवृत्तौ च ।

अपरत्र व्यञ्ज० अपर+त्रल् । पद्यादये, प्रकाशे च ।
अपरत्व न० अपरस्य भावः त्व । अपर इति व्यवहारके स्यायमे

मुखभेदे, तच्च द्विविधं कालिकं दैयिकञ् तत्र भाषाहमरः
पौरव इति नाविकं, पाटलिपुत्रादपरा काशीति दैयिकम् ।

अपरपक्ष उ० अपरो निक्षेपः पक्षः कर्म० । प्रणपणे ।
अपररात्र उ० अपरं रात्रेः एकं त० दृष्ट् । रात्रिग्रहे ।

अपरस्पर न० अपरस्य परस्य द्व० पुल्लभदे द्वय । क्रियत्वात्ते
सन्तैकव्यतिशयाकरणे ।

अपरजित उ० पराजि-क्त न०तः । शिबे, विजयी,
अभिभेदे च । पराजितमिषे लि० । दूष्कायां, क्षमा

स्यावायां चतयां, दुर्गायां, शेषाक्षितायां, जयमोह्ये,
अधनहवे, प्रक्षिनीहवे च स्त्री० ।

अपरारुह्यत्वं उ० अपरादेर नव्वत् अतः दृष्टव्यो वाप्यो
यस्य अप+राध-क्त न० । लक्ष्यापाङ्गिचयके भाङ्ग्ये ।

अपराध उ० अप+राध-भञ् । अकार्यादिकराकरूपे दोषे ।
अपरान्त उ० अपरस्या अन्तः । पाषात्तदेभेदेऽतदेभेदाविनि लि०

अपराह्ण उ० अपरमहः एकं त० दृष्ट् अह्नादेयो कालश्च ।
विधा विभक्तदिनस्य तृतीये भागे ।

अपरिग्रह उ० परि+ग्रह-अप् न०तः । अतंघ्रे, स्वीकारा-
भावे च । नास्ति अन्त्यात्पौनाद्यतिरिक्तः परिग्रहो

यस्य न० । परित्राजके । परिग्रहनाशक्ये लि० ।
अपरिच्छिन्न लि० परि+च्छि-क्त न०तः । दयकारहिते ।

अपरिहार्य लि० परि+हृ-अत् न०तः । परिहर्तुमयोग्ये
अपरेद्युम् व्यञ्ज० अपरक्षिप्तहनि अपर+एद्युम् । अपरदिने
अपरोऽद्य न० परोऽतीतः अन्त्यामिन्द्रियाणां न भवति पर+
अक्षि+अधमवेष्टं ठप् लि० गृह् । विषयेन्द्रियचक्षुर्न

अप्ये प्रत्यक्षमे ज्ञाने । अर्थ आदाचि तद्विषये वि० ।
 अपर्णा स्त्री० न प्रणीत्यपि भोजनं यस्याः । हिवाद्रिजायाम्
 तपसि स्थितया तदा पर्थस्याधभोजनत् । पर्थन्त्ये वि० ।
 अपर्याप्त वि० परि+अप-क्त न० । असमर्थे, अपर्याप्तं च ।
 अपलाप उ० अप+लप-घञ् । सतोऽप्यसत्त्वेन कथनरूपे
 अपहृते, प्रेरण्य च ।
 अपवर्क न० अप+वृ-वर-र-अप्यायां कर्माणि चतुल् । वाचस्पदे ।
 अपवर्ग उ० अप+वृज-घञ् । दाने, निर्वाणयोगे, फलवाधने,
 वनाग्री च ।
 अपवर्जित न० अप+वृज-ल्युट् । दानादावपवर्गार्थे ।
 अपवर्त्तन न० अप+वृत्-णिच्-ल्युट् । परिवर्त्तने, वस्त्राभावे,
 अह्न्यास्रे प्रविष्टे भाज्यभाजकयोश्चभयोरपि तत्पर्यवर्त्तये
 कर्तव्यत्वेन विभाजने च ।
 अपवाद उ० अप+वद-घञ् । निन्दायाम्, आघातयाम्,
 प्रणये, विवाहे, निषेधविधिष्वे वाधके, वेदान्तप्रविष्टे उक्ते
 प्रतिभातस्य रजतस्य उक्तमात्ररूपतात्त्विके च ।
 अपवारण न० अप+वृ- । व-ल्युट् । अन्तर्धाने ।
 अपविज्ञ वि० अप+व्य-क्त । ज्ञाते, प्रत्याख्याते प्रतिधिर्भे,
 "मातामित्रभ्रातृसु तयोरन्यतरेषां वा । यं पुत्रं परि-
 त्तुहीयादपरिविद्धः स उच्यते इत्युक्त्युपेक्षयेदे च ।
 अपविद्या स्त्री० अपगतं विद्यं यस्याः इतः । शिष्यारिण्याम् ।
 अपवृत्त वि० अप+वृत्-क्त । परावृत्तयोक्ते ।
 अपयश्च उ० अपयजः यज्वाः ताव० । संवत्तभिन्ने यज्वा "नएव
 यज्जिह्वैकस्यप्रमादालम्बनादिभिः । अन्येषोच्चारिताः यज्वा
 अपयज्वा इतीरिता इतिहृयुक्तदिशा संवत्तयज्वाय अन्य
 ओच्चारणादुत्पत्तिं गते भागयथे ।
 अपशोक उ० अपगत. शोको यस्मात् इ० । अपशोके ।
 शोकादकृते वि० ।
 अपशु अय्य० अप+स्था-कृ पलम् । निर्हणे, शोभने, विपरीते,
 च । प्रतिकृते, विद्वद्भिः च वि० । काये उ० ।
 अपशुल वि० अप+स्था-लक्ष् पलम् । निमित्ते, विपरीते च
 अपमृद् वि० अपहतश्च योदति वृत्-अच् । कथये, नीचे च ।
 अपसर्जन न० अप+वृज-ल्युट् । दाने, परिवर्त्तने ।
 अपसर्ग उ० अप+वृ-अच् । उपसरे । अग्नि अपसरणे ।
 अपसृज्य उ० अपगतं सृज्यं यज् । टक्षितयामे । पिष्टतोपे न० ।
 अपस्तार उ० अपकोषते सप्तस्थाने विद्यमाने अप+वृ-अच्
 वृत्तायाम् । अत्रभिन्ने एकादे एकादशके वाये ।
 अपस्तात वि० अपसत्तं स्थातः । अतस्तद्विद्य स्थाते ।

अपस्मार उ० अपगत स्मारः स्मारणं यस्मात् ५४० ।
 भिरगीदृति स्थाते रोगभेदे । तस्मिन् सति तद्गोमिष
 खदानौ सर्वविषयश्रुतिर्नश्यति । [अपसारिते ।
 अपहृष्टा वि० अपसारणार्थो हस्तो यस्मिन् । गलहस्तादिना
 अपहृष्टार उ० अप+हृ-घञ् । अपसारणे, अपवदे, सौख्ये,
 सङ्कोपने, धनस्वाम्यनुपयोगिभ्यश्च च ।
 अपहृत्त उ० अप+हृ-अच् । सतोऽपि वस्तुनोऽसत्त्वेन कथन
 रूपेऽपलापे, प्रेरण्य च ।
 अपहृति स्त्री० अप+हृ-क्तिन् । अपलापे, अतद्द्वारास्रे
 प्रविष्टे अर्णोत्तद्द्वारभेदे च वा० १० परि० ।
 अपांशय उ० इतः । अलुक् स० । वृत्ते ।
 अपांनिधि उ० नि+धा-क्ति इतः अलुक् स० । वृत्ते ।
 अपांपति उ० पा+वृत्ति इतः अलुक् स० । वृत्ते, वृद्धे च ।
 अपांपित्त न० इतः अलुक् स० । वा । अग्ने, वस्तु जलवैतलत्
 तत्पित्तस्य "आकाशाद्युद्गोमैरग्निरग्नेराप" इति
 श्रुतिः । अथ वा लुकि अग्निर्कतिरपि ।
 अपाक उ० पच-घञ् न० । पाकाभावे, भुक्ताङ्गादेरग्निमाह्वा
 दिना पाकाभावे च । उ० । तस्याधने अजीर्णमारोगे ।
 इतः । पाकरहिते अभि वि० ।
 अपाकरण न० अप+वृ-ल्युट् । निपाकरणे ।
 अपाकश्राव उ० न पच्यते गाको यस्य । आर्द्रते तस्य सूक्ष्मेव
 भोजनार्थे पच्यते न श्रावः ।
 अपाङ्गेय वि० वृद्धिः वृद्धिं भोजने पच्यतेति अर्थात् इ
 न० । वृद्धिः सद्य एकदृष्टौ भोजनानर्हं स्वेन
 पतितौ । अथ अग्नि अपाङ्गस्य इत्यपि ।
 अपाङ्ग उ० अपाङ्गि त्रियञ् चवति जेतं यस्य अप+अङ्
 घञ् । नेत्रज्ञाने, तिलके च । अपगतोऽङ्गात् गङ्गादि०
 च० । अङ्गहीने वि० ।
 अपाङ्गक उ० अपगतश्च यस्य इ० । अपाङ्ग इति स्थाने
 अपागमि । नेत्राग्ने उ० । अपगतोऽङ्गि वि० ।
 अपाङ्गदर्शन न० अपाङ्गे नेत्रानाम्वा दर्शनं इतः । कटायो
 अपाटव न० अग्नि पाटवं पटुता यस्य पटु+प्राप्तेऽण् । उ० ।
 रोगे । न० । पटुताभिन्ने । इतः । पटुताप्रत्यये वि० ।
 अपाङ्ग न० पाङ्गं प्राङ्भोजनदासादियोग्यं न० । विद्यादि
 हीनेनाचारे, दाकादियोग्यताहीने इत्यपि, नडादौ च ।
 अपात्तीकरण न० अपाङ्गं प्राङ्भोजनदासादियोग्यं नित्यतेनेन ।
 निन्दितमतिव्यादिजनिते पापभेदे । "निन्दितेभ्यो धना-
 दानं पापिणं उद्धरीषन्म् । कपामोदरार्थं देवमपमस्य च

भाष्ये'मिति मनूक्ते तत्रैतन्मते निन्दितवनादानादौ च ।
 अपादान न० व्याकरणप्रसिद्धे विभक्तिविवक्षिते विभाग-
 जनकतत्क्रियानाभारे तत्क्रियान्वयविभागान्त्रे ।
 अपान पु० अपसरणेनानिन्येन अप+अन-अच् । सततमधो-
 गमनशीले, गृहादेशस्ये, "अवेनयत्यपानस्त आहारश्च
 नृणा पुन"रित्युक्तलक्षणं "भूतगुणवहोवायुरपान इति
 कीर्त्यते" इत्युक्तलक्षणे च वायौ । पुष्टे न० ।
 अपासाग्री पु० अपसृज्यते व्याधिरमेन सृज्-करणे घञ् कृत-
 दोषौ । आपाह् इति ख्याते इत्थे ।
 अपाया पु० अप+इण्-अच् । वियोगे, नागे, अपसरणे च ।
 अपार लि० उत्तरोऽन्विध पार न०च० । उत्तरावधिभूत्ये ।
 नद्यादेरन्वोपीने अशारे तीरे न० ।
 अपार्थ लि० अपगतोऽर्थोऽभिधेय प्रयोजनं वा यस्मात् ५६० ।
 अर्थभूत्ये, प्रयोजनभूत्ये च । न०कपि । अपार्थक्यमप्यपार्थं,
 निष्प्रयोजनं, अव्यवहार्यं वाक्ये च ।
 अपाहत लि० अप+आ-ह-क्त । अभावाद्दिते, अपतित्वे
 स्वतन्त्रे, उद्धादिते च ।
 अपाहत्य लि० अप+आ+ह-क्त । लुङिते, पराहते च ।
 अपाश्रय पु० अप+आ+शी-अच् । आश्रयभूत्ये । अपाश्रयतीति
 कर्त्तरि अश्रि । अधीने । करणेऽपि । चन्द्रातमे ।
 अपासन न० अप+अघ-णिच्-ल्युट् । मारणे ।
 अपास्त लि० अप+अघ-णेप्ते क्त । निरस्ते-अवधीरिते च ।
 अपि अर्थ० न विधिति गच्छति पि-गतां किञ्च न ठक् । अथवा
 केरपायोद्यानरूपाया, यत्तुल्यमार्गान्वितमत्युक्तिरूपाया,
 वा सम्भावनायां, सन्देहे, निन्दया, प्रज्ञे, सततत्वे,
 अल्पपदार्थे कामचारानुष्ठानाय अवधारणे, पुनरर्थे च ।
 अपिगीर्ण लि० अपि+गृ-क्त । कृते, शर्षिते, उद्घाते च ।
 अपितु अर्थ० अपि+तन् इ । किलर्षे, यद्यर्थे, यदापीर्षे च ।
 अपिधान न० अपि+धाञ् ल्युट् । आच्छादने, बाल अपेर-
 लोमे । पिधानमपि । [पिण्डमप्ययम् ।
 अपिनद्ध लि० अपि+नङ्-क्त । परहिते वचनादौ । अयेरल्लोपे
 अपीच्य लि० अपि+न-च्यते सौन्दर्यादीयते च्यु-ट् । उपसर्ग
 दीर्घ । अतिमुन्दरे । [इत्थे । पुष्कलीने लि० ।
 अपुच्छा स्त्री० नालि पञ्चमर्थं यस्या । शिखरहोने शिष्या-
 अपुनरावृत्ति स्त्री० पुनरावृत्तिरागमनं यत् ७१० । निष्ठांश्च
 उच्छौ । ६१० । पुनर्गमनभूत्ये लि० । न०त० । पुनरागत्यभावे
 स्त्री० । [६१० । कल्याणसुक्ते । न०त० । पुनर्जन्मानवे ।
 अपुनर्भव पु० न पुनर्भवे जन्म यत् ७१० । निनाय कोत्थे ।

अपुष्पकलद् पु० पुष्पे विनापि फलं ददाति दा-क उप० ६० ।
 पुष्पाश्रये फलं वति पनसोऽपुष्पराटिहणे ।
 अपूप पु० न प्रयते विधेय्यति पू-प । गोधूमादिदूर्णपिष्टके ।
 अपूरणी स्त्री० न प्रयते सत्ये कण्टकादृतया डुरारोह-
 तात् । शाल्मलिहणे । संस्थापूरणसाधनमिदं च ।
 अपूर्ण लि० न पूर्णं दृष्टम् । अपिदिते व्याघर्ये । ६१० ।
 कारणभूत्ये परमात्मनि पु० । वैधनिषेधक्रियान्ये कात्या-
 न्नरभाविनो सुख्य उद्योतं भूतयो पुण्यपापयो च० ।
 पूर्वकाद्यादिभिरे लि० ।
 अपूर्णविधि पु० अपूर्णं प्रमाणानुरेणाप्रति विधिर्विधानम्
 धि+धा-कि । अमाप्रमाणके विद्यादिपद्वेदोभे यद्वि-
 शेपे । यथा स्वर्गकामो यजेतेति लिङ्गयुक्तं वाक्यं प्रमाणान्
 रेणामास्य स्वर्गसाधनत्वस्य याने बोधयत् अपूर्णविधिं ।
 अपेक्षा स्त्री० अप+ईक्ष्-अच् । आकाङ्क्षाया, आर्यकारणयो
 रव्यवस्थस्ये च । अपेक्षते प्राप्त्यवसन्नं त्वामिति कुमार
 अपेक्षावृत्ति स्त्री० अपेक्षेक अपेक्षकत्वाकारिकाया अपेक्ष-
 तादिविपरिण्या बुद्धौ ।
 अपेक्षावृत्ति लि० व्यावर्तने प्रविष्टे हित्वाशारम्भ परार्ह-
 संस्थापेदे, हित्वादिष्वं हि प्राप्तामेवावृत्तिगोचर्यते ।
 अपोगण्ड लि० पुषाति पवते वा पु-विष् न पोर्गय्य एकदेशो-
 टस्य । मिषौ, वलिभे, विकलाङ्गे, अतिभीरी च ।
 अपोष्ठ लि० अप+उष्-क्त । निरस्ते, बाधिते च ।
 अपोदका स्त्री० अपगतसदृक यस्या ५६० । पूतिका इति
 ख्याति शब्दे ।
 अपोह पु० अपगत-जङ्गे वादिसङ्घातितस्त्रीं यस्मात् ५६० ।
 वादिसङ्घातिततर्कनिरासार्थके प्रतिवादिष्वङ्गावितिर्वाह-
 द्द्वे तर्कभेदे । अप+उष्-क्त वलिगुणे परस्मिन् । त्वाते,
 अतद्वाहती च ।
 अप्यति पु० अपापति इत० । वरुणे सङ्ग्रे च । [कादौ ।
 अपक्राण्ड पु० न प्रक्राण्ड स्त्वयो यस्य । अन्तर्भूत्ये निश्चि-
 अपक्राण्ड लि० न-क्राय घञ् न०त० । नाशे रङ्गभूमिस्थ-
 सामाजिकसन्निधाने एव प्रकाशे जनान्तरिकपदकोधनीदे
 रङ्गस्थपालादिविधायोय्ये । परमसूयि न० । न०त० । प्रश्न-
 नाभावे, गोपने च पु० ।
 अप्रलट्पुण्य लि० न प्रलट् पुण्यो यस्य न०च० । व्याकुले ।
 अप्रतिकर लि० न प्रतिप्रवृत्ते गोचरार्थं न व्यापितयति यच्चि-
 क-आभारे अच् । विद्याप्रपाये ।
 अप्रतिरथ न० न प्रतिशूलो रथोयत् । दुर्दार्थदाने, दुष्क-

अत्र न। क्षण्य न० (त्र) क्षण्य वेदे साधु मल्लान् + यत् । न०५॥
 द्विधाया वेदमिन्दित्वात् । नान्योक्तौ अयं न वक्ष्य इत्या-
 कारके वाक्ये ब्रह्मण्याभावे च । व० । ब्रह्मण्यद्वये लि० ।
 त्रा(त्रा)क्ष्ण्य पु० अत्राश्रये वजा त० । अपकटविभे ।
 ॥ धनौ भ्रा० व्याख० रदित् अक्ष० सेट् । यस्मै अभिषिक्त ।
 अभय न० भी-अच् न० त० । भयाभावे । इव० । भयान्वये लि०
 न भयमस्मात् । इव० । परमात्मनि, तत्त्वज्ञाने च । अभयं
 है जनक । प्राप्नोति सोमि श्रुति । हरितक्या स्त्री० ।
 अभयडिगिडम पु० अभयार्थे द्विगुण । जयढकायाम् ।
 अभाय उ० भू-अच् न० त० । नरणे अभियुक्तानतायाम् ।
 व्यायमते द्रव्यादिप्रदं भाव पदार्थलङ्घने ।
 अभायण न० भाव-ल्युट् न० त० । धौने, कथनाभावे च ।
 अभि अच् न० भाति भा-क्ति । कश्चित् प्रकारं प्राप्तस्य द्योतने,
 अभिषुख्ये अभिसाये, बोधाय, कथने, समुत्पादये च ।
 अभिक् लि० अभिज्ञामयते अभि+कम्-लि० । काशुके ।
 अभिक्लम पु० अभि+कम् भावे वज् अङ्गि । आरम्भे, आरौह्ये,
 युगे, श्रुतसंमुख्याने । कर्मणि वजि । आरभ्ये । [च ।
 अभिख्या स्त्री० अभि+ख्या अङ् । अभिधाने शोभाया, कीर्त्तौ
 अभिग्रस्त लि० अभि+पस-क्त । शत्रुभिराक्रान्ते ।
 अभिग्रह पु० अभि+पह अच् । मुट् इतिह्याते, प्रकाशहरणे,
 अभियोत्ते, अभिषुख्येनोद्यमे, गौरवे च । ल्युटि अभि-
 पक्ष्णमप्यल न० ।
 अभिघात उ० अभि+हन यञ् । महरि, क्रियाभेदेन द्रव्यस्य
 द्रव्यान्तरण संबोगविशेषे, यथा वर्षाशिरणकावे कण्ड-
 तांशुप्रभृतिषु स्थानेषु वायौ संबोग । संबन्धमात्रे च ।
 अभिघातिन् उ० अभि+हन लिङि । शत्रौ । प्राशुक्ताभि-
 घातरति लि० ।
 अभिघार उ० अभि+ह भावे-अच् । कोषे अभिषुख्येन
 वृतादे संघने । कर्मणि यञ् । विध्वंसने हते ।
 अभिघार उ० अभि+चर-अच् । द्विषाकसकैषु भारखोराटन
 सम्मानप्रभृतिषु अथर्ववेदतन्त्रादिप्रतिष्ठेषु कर्मणि ।
 अभिजन पु० अभिजन्यतेरिहान् जन-अच् अङ्गि । कुले
 स्वातौ, जन्मभूमौ, कुलत्रेणे च ।
 अभिजात लि० अभि प्रशस्त जावं जन्म यस्य । कुलोने,
 पण्डिते, वेदे च । अभिजन्मद्यप्यल ।
 अभिजित् न० अष्टौतमपरिभाषिते उत्तराषाढानक्षत्रस्य येष
 पतयोरशङ्कितवयस्यनक्षत्राद्यकलाचक्षुष्ये राशिचक्ष
 स्थानविशासककलाग्रे । अभिषुखीभूय जयति शत्रून्नेन

अभि+जि-करणे क्तिप् । शत्रुजयिनि, शत्रावृत्तुलम्भभेदे,
 पक्ष्द्वयधाविभक्तदिनस्यात्ने भागे स्मृतिप्रसङ्गे इतपकाष्टे च
 अभिञ्ज लि० अभिजानाति अभि+ञा-अ० । निपुणे, पण्डिते च
 अभिञ्जा स्त्री० अभि+ञा-अङ् । प्रथमसुखे ज्ञाने ।
 अभिज्ञान न० अभिज्ञायतेरनेन । अभि+ञा-करणे ल्युट् ।
 शोद्यमिति ज्ञानसाधने चिह्ने ।
 अभितस्तु अच् अभि+तभि-ल । सामीप्ये, अभिषुख्ये अभि-
 यतोऽर्थे, शीघ्रतायाश्च ।
 अभिट्टवण न० अभि+ट्ट-ल्युट् । वीतेन गमने ।
 अभिट्टोऽङ् उ० अभि+ट्ट-अच् । धाक्तोऽर्थे, अनिष्टविश्वने,
 अपकारे च ।
 अभिधा स्त्री० अभि+धा-भावे अङ् । अभिधाने, शब्दत्रिष्टे
 अर्थबोधजनकतायास्त्रिभेदे च । अभिधीयतऽनेनेति वट् लो
 अङ् । वाचकशब्दे । भट्टते अर्थफलजनकत्वापारम्भेया
 शब्दार्थनिर्वाया भावनायाश्च ।
 अभिधान स्त्री० अभि+धा भावे ल्युट् । कथने । करणे ल्युट् ।
 संशया, शब्दार्थप्रतिपादके निश्चयदोषादिनामके पत्ये च ।
 अभिधेय लि० अभि+धा-कर्त्तव्यि वट् । वाक्यार्थे, संशयि च ।
 अभिध्या स्त्री० अभि+ध्य-अङ् । परधनस्याजिहीर्षया, अक्षु-
 क्षाया, चिन्तने, विषयप्रार्थनाया च ।
 अभिनन्द उ० अभि+नन्-अच् । स्नाने, प्रतिपाद्यपुण्यकथनदि
 प्रवर्त्तके ज्ञाने, प्रशंसायाश्च । ल्युटि । अभिनन्दनमप्यल न० ।
 अभिनय उ० अभि+नो करणे अच् । दृष्टतभावन्यक्षेपे
 शरीरचेष्टादौ । भावे अङ् । अभिनयेपदार्थस्य शरीर-
 चेष्टाभाषया हभिरुत्तरणे । अभिनयति बोधयत्यर्थश्च
 आधार अच् । शरीरचेष्टादिभिरुत्तरदायकतायां कथ-
 कादौ इत्यकाव्ये ।
 अभिनय पु० अभि+ह-अच् । खने । शूने लि० ।
 अभिनवोद्भिद् (ह) उ० अभिनवसृष्टिवा जायते उद्+भिद्-
 क्तिप् क वा । अङ्गुरे । [च ।
 अभिनहन न० अभि+नह+ल्युट् । अभितोषन्ने, दृढवचने
 अभिमिर्मुक्त उ० अभि धर्मेत सायनलक्ष्मणा निर्मुक्त ।
 सूर्यास्तकाले निर्वाणमात्र, त्यक्ततत्कालक्षस्त्व्यकर्मणि ।
 अभिनिर्याण न० अभि मिर्+या+ल्युट् । जिगीषया गमने ।
 अभिनिवेश पु० अभितोनिवेश वज् । अवस्थानं कर्त्तव्य-
 भित्वापहृषयन्ति यत्र संबोगभेदे, योगमास्त्राप्रसिद्धे भर-
 भीतिजनके अस्त्रनिवेशे, अनिलैरपि देहा दम्भिर्भोगो
 वा भूदित् मर्यादनिवारणार्थमापद्ये च ।

अभिनीत वि० अभिनी-क्त । युक्ते, विनीते, अक्रोधने, चमा-
वति, भूषिते च । [आभिमुख्येन गते च ।]
अभिपन्न वि० अभि+प-द-क्त । अपराधवति, आपन्नते, सौख्यते,
अभिप्राय पु० अभि+प्र+इण-ञच् । आपये, चक्ष्मो व ।
अभिभव पु० अभि+भू-ञच् । पराजये, तिरस्कारे, अनादरे, च
अभिभूत वि० अभि+भू-क्त । किं कर्तव्यमिति ज्ञानशून्ये,
पराभूते, व्याकुले च ।
अभिमत वि० अभि+मत-क्त । सञ्चते, आहतं, अभिष्टे च ।
अभिमतत्त्व न० अभि+मत-ल्युट् । मन्त्रपठने संस्कारकरणे,
निमन्त्रणे, आह्वाने च । [हस्तोत्तरेभेदे ।]
अभिमत्य (त्व) पु० अभि+त-ञच् । मन्त्र इति एते मत-ञ ।
अभिमत पु० अभि+त-ञच् । युद्धे, मरणनिरपेक्ष-
मया कृते युद्धोत्सारे च ।
अभिमर्द्द पु० अभि+मृद-ञच् । युद्धे, मर्दो, पीडने च ।
अभिमान पु० अभि+मान-ञच् । आत्मलुक्कपांटीये,
मिथ्यामते, आर्षादिर्षे, छाने, मलने, हिंसायाञ्च ।
अभिमुख वि० अभिगतौ सङ्घं गतयोः । समुखे । लिखा ढीप् ।
अभिमुष्ट वि० अभि+मुष्ट-क्त । भेदये, मिलिते, संवेडे च ।
अभियुक्त वि० अभि+युज-क्त । परे युद्धे, आसने, व्यवहार
विषये, प्रतिपादिते च ।
अभियोक्त वि० अभि+युज-ञच् । व्यवहारे अपराधभोजन-
कर्मणि वादिनि, अभियोगकर्तारि च ।
अभियोग पु० अभि+युज-ञच् । अन्यतमस्य निजधर्मस्य
व्याप्य विज्ञापने, यज्ञार्थमाह्वाने, उपचिकीर्षयाक्रमणे,
आपत्ते, गणने, उद्योगे च । [मिदं, मनोहरे च ।]
अभिराम वि० अभिरम्यतेऽस्मिन् रम-आधारे षञ् । सुन्दरे,
आभिरूप पु० अभिरूपयति सर्वं आत्मक करोति चुम्ब-ञच् ।
मित्रे, विष्टो च । अभिरूपयति निश्चयति । दृष्टिने ।
उत्कर्षे रूपं यस्य । कल्पे, चन्द्रे च । मनोहरे वि० ।
अभिलाप पु० अभिभवति सहस्रान्तरेण करणे मद-ञच् ।
देवतानादिको निमग्नस्य विह्वलकर्मिणोऽहं करिष्ये इत्येवं
कर्म याज्ये । कर्मणि षञ् । शब्दे ।
अभिलाष पु० अभि+ल-ञच् । छेदने ।
अभिन्नाप (त) पु० अभि+न-आ-ञच् । इच्छाया, क्रोधे च ।
अभिनामोदनायै । [नद-ञच् । मयाये ।]
अभिवाद पु० अभि+वद-ञच् । अभिप्राये । अभि+पु०
भूभिवादन न० अभि+पु०-वट् । मृदु । अभिमुखोदरद्वारे
वा ३६ मयाये । अभिमुख्येन आदरपूर्वकया वाद्ये

आशी' कार्यतेऽनेन वद-विष्-ल्युट् । रुनामोदनाय
पूर्वकं मयने । वत्प्रकारस्य दृष्टमिधाने ।
अभिविधिः पु० अभि+वि+धाञ्-क्ति । व्याप्ति, सहाय्ये च ।
अभिव्यक्त पु० अभि+वि+ञ्-ञच् । उत्पत्त्यादिना प्रत्यक्ष-
योग्यतासाधने ।
अभिव्यक्ति स्त्री० अभि+वि+ञ्-ञच्-क्तिन् । प्रत्यक्षयोग्यताया
अभिव्याप्ति स्त्री० अभितो-आभि वि+जाप-क्तिन् । काक
ल्येन योने, सञ्वाययवसम्बन्धे, सञ्चतोद्वेगौ च ।
अभिग्रह वि० अभि+ग्रह-क्त । इदं तेऽदिष्टं भूयादित्येव
रूपस्य शुद्धिप्रादाभिप्रायस्य उद्देशे ।
अभिज्ञा वि० अभि+ञ्-ञच् । अर्थं परस्मिन् गच्छतीत्या-
दिना विद्यावाक्येन सैष्ठ्यविषयको दोषादोषो यस्मिन्
जने ज्ञायते तस्मिन् । [कृतमिति मित्यापवादे ।]
अभिज्ञास्ति स्त्री० अभि+ञ्-ञच्-क्तिन् । स्वर्णसेवादिकमनेन
अभिज्ञाप पु० अभि+ज्ञ-ञच् । स्वर्णयुक्तेन कृतमिथादि
विद्याद्वयकवाक्यवचने । द्विजगुह्यप्रतिवर्त्येण अभिज्ञ
ते भूयादित्येवमभिज्ञासाधने च ।
अभिपक्ष पु० अभि+ञ्-ञच् । परामर्शे, आलोचने, गणने,
व्यसने च "अभिपक्षजं विप्रविधानि" ति रघु ।
अभिपक्ष पु० अभि+क्ष-ञच् । दक्षान्छाने, यद्धे, छाने,
पीडने, सुतोत्पादनादिव्यापारे, शोभनतापाने, गच्छाजने च ।
अभिपक्षय न० अभि+क्ष-ल्युट् । काने, यथामे छाने,
शोभायुक्त्युत्तरे च ।
अभिपेक्ष पु० अभि+क्षि-ञच् । विप्रिना मान्यार्थे, सञ्चने,
आधिकारमाश्रये छाने, यथा राज्याधिकारार्थं राज्ये-
ऽभिपेक्ष बाधमाश्रये शक्तिदीक्षायापिकारार्थं शक्तिभिषेकस्य
मन्वादिना शिरसि अक्षरस्येपमप्रायेण भाङ्गेन च ।
अभिप्रेक्ष्य न० शिवया शिवोदभिमुखं मानम् अभि+प्रेक्ष+णि
ल्युट् प्रत्यये । शिवया शम्भो बोधयितुं तदभिप्रेक्ष्यमने ।
अभिप्रेत वि० अभि+प्रे-ञच् । वसिते, प्रीते च ।
अभिव्यन्दः पु० अभि+व्यन्द-भावे षञ् । एतद्वै शम्भो,
जनादिप्रत्यये च । कर्मणि षञ् । अर्थे । स्वर्ग-भि-
व्यन्दनमिति पुष्पार । वरुणे षञ् । जेभरोने ।
अभिव्यन्दनगरं पु० अभिव्यन्दने प्रभावमगतिहृद्वा तद-
तिवासेन कृत नगरम् । वासानगरे ।
अभिसन्ताप पु० अभि+सन्+तप-आधारे षञ् । युद्धे ।
भावे षञ् । अभिगणे, मयाये च ।
अभिसन्धान न० अभि+सन्+धा-ल्युट् । वसने, प्रगच्छे च ।

अभिसन्धि पु० अभि+सम्-धा-क्ति । अभिसन्धाने चदे ॥ ४ ।
 अभिसम्पान पु० अभि+सम्-पत आधारे घञ् । युद्धे । भावे
 घञि । प्रतने । [स्त्रिया ङीप् ।]
 अभिसरं वि० अभि+सरति छ+ट । सहारे, अनुचरे
 अभिसर्जन न० अभि+सृज-भावे लृट् । टाने, वधे च ।
 अभिसार पु० अभि+ह-प्रत्य । मत्ते युद्धे, साहाय्ये, शोधने,
 स्त्रिया एतौ वा संभोगार्थि निर्जनसङ्घेऽस्त्यगमने च ।
 अभिसारिका स्त्री० अभि+ह-घारेर्घो लुक् । कान्तमार्ग-
 नवा स्थं संकेतव्यापगामिनी, स्त्रैर्याने वा ज्ञानामयन
 क रणया स्त्रियाम् ।
 अभिसारिणी स्त्री० अभि+ह-णिनि । अभिसारिकायाम् ।
 अभिष्ट पु० अभि+हज-क्त । दत्ते उत्कृष्टे, लक्ष्णे च ।
 अभिहार पु० अभि+ह घञ् । अपविशोवेदा अभिगम्याज-
 मणे, साक्षात्सौख्ये, अभिघोने, कवचादिधारणे च ।
 अभीक्ष्णं वि० अभीक्ष्णमयते अभि+काक्ष-नि० । कासुक्ते,
 क्षामिन्, क्षूरे, निर्भये च । कबौ पु० ।
 अभीक्ष्णम् अथ० अभिष्णीति लृट्-अस दीर्घ । नित्ये, प्रवृत्तौ,
 भगे च । तद्धति द्रव्ये प्रकृष्टे भवे सतते च वि० ।
 अभीक्ष्णं स्त्री० भी-हृक् न० । प्रतन्त्रुलाम् असङ्घटितपल-
 लादभीक्ष्णमस्या । भयन्त्रुले वि० । [गतन्त्रुलाम् ।
 अभीक्ष्णवी स्त्री० न भीक्ष्ण्यि अस्मत्प्रतिपत्तात् पलाय्यस्त्रा ।
 अभीषङ्ग पु० अभि+सन्ज-घञ् दीर्घ । काकोमे, शपे च ।
 अभीषु पु० अभि+सन्-ङ् । किरण्ये, लागाम रुनि स्थाने प्रपद्ये,
 क्षान्ते, अहुरागे च ।
 अभीष्ट वि० अभि+ष्ट क्त । वाञ्छिते दधिते, हृद्ये च ।
 अभेद पु० मिट+वज न० । भेदाभावे, तादात्म्ये, अविवेके
 च । न० । विरोधपक्षे, भेदग्रन्थे च वि० ।
 अभेदा न० कश्चिन् मिट एषत् न० । कीरके । भेदानाहं वि०
 अभ्यप्र वि० अभिप्रवृत्तयः यस्या । निरुद्धे आसवे च ।
 अभ्यङ्ग पु० अभि+अनृज-घञ् कृतम् । तैकादिभूते ।
 अभ्यञ्जन न० अभ्यञ्जतेऽनेन करणे अनृज लृट् । तैसादौ ।
 नात्रे लुटि अभ्यञ्जे ।
 अभ्यधिक वि० अभितीरेधिक । सर्वोत्तमे ।
 अभ्यन्तर न० अभिगतमन्तरम् । अन्तरावे, मध्यस्थाने ।
 अभ्यसित वि० अभि+अस-रोगे क्त । रोगयुक्ते ।
 अभ्यसितीष्ण वि० अभि+असितपलं गामी च । यत्नमभि,
 सामर्थ्येन गन्तरि । [सामर्थ्येन गामिनि ।
 अभ्यसितीय वि० अभि+असितपलं गामी क्त । यत्नमभि,

अभ्यमित्य वि० अभि+असितपलं गामी दत् । यत्नमभि, मा-
 र्थ्येन गन्तरि । [दृष्टं नलम् । समीपे ।]
 अभ्यर्णं वि० अभि+अर्ह कर्मणि क्त अपिदूर्ये दृढभाव
 अभ्यर्हितं वि० अभि+अर्ह-क्त । उचिते, प्रेते, पूजिते च ।
 अभ्यवर्कषण न० अभि+अव+कष-लृट् । शलादेरुद्धारेण ।
 अभ्यवस्त्रान् पु० अभि+अवस्त्रान्-घञ् । शत्रोरात्मने, कर्मणि
 क्रियमाणे प्रहारे, आघातने, प्रभाते च । लुटि । अभ्यव
 स्त्रान् नमस्त्याज्ये न० ।
 अभ्यवहार इ० अभि+अव+ह-घञ् । भोजने । [हरणे ।
 अभ्यसन पु० अभि+अव लृट् । अभ्यासे दीन इत्येकक्रिया
 अभ्यस्त्या स्त्री० अभि+अव-वपताये कण्ठादि० शक् प्रत्यया
 नत्वात् अ स्त्रीत्वान् टाप् । गुणेषु टोपादौपणे ।
 अभ्याकाङ्क्षित न० अभि+आ+काङ्क्ष-क्त । निष्ठाभियोगे ।
 अभ्याख्यान न० अभि+आ+ख-लृट् । निष्ठाभियोगे,
 मिथोहातने च । [चौ । सम्मुखागतमाने वि० ।
 अभ्यागत पु० अभि+आ+गम-क्त । अष्टपूर्ये दृढ गतेऽति-
 अभ्यागम पु० अभि+आ+गम-घञ् अट् । निरोधे, सन्दे,
 अन्तिके अभिवसने, भोगे, स्त्रीशारे, फलसंभवे च ।
 अभ्यागारिका वि० अभि+अगारे तद्धते व्याघ्रत टङ् ।
 दृढद्वित्रिपुलादिपौषणे व्याजले । [आरम्भे च ।
 अभ्यादान न० अभि+आ+दा-लृट् । आभिषेकनादने,
 अभ्यान्त वि० अभि+अम क्त नि० । रोगयुक्ते ।
 अभ्यामर्ह पु० अभि+आ+मर्ह-आधारे घञ् । रणे । [च ।
 अभ्याश पु० अभि+अश्-आप्तौ घञ् । कवचमेनेत्यर्थं कान्तिके
 अभ्यास पु० अभि+अस-वञ् । आहत्तौ । शुरोराकर्षणं,
 गटं युक्तयुक्तविचार, वीन पुद्गेन तदाहति, श्रित्य-
 भ्योदानमित्येव रूपविद्याभ्यासे, वीन पुद्गेन कीर्तने, अ
 भिके, विजातीयज्ञानानन्तरिते सजातीयैकलक्षणज्ञानप्रवा-
 हरूपे ज्ञानादेरभ्यासे च ।
 अभ्यासादन न० अभि+आ+अद-णिच्-लृट् । शलाद्यै
 शत्रोर्वितीर्थताकरणे, शत्रो सम्मुखगमने च ।
 अभ्याहार इ० अभि+आ+ह-घञ् । अभिहारार्थे ।
 अभ्युत्थान न० अभि+उत्-स्था-लृट् । आदरेणासनादित
 उद्याने गौरवेणोत्थानादिना प्रत्युत्थने, उत्थितमाने,
 उद्यमे, उद्भवे च ।
 अभ्युदय पु० अभि+उत्-इच्-अच् । अभीष्टकाव्याणा प्राड-
 भावे, उद्भा, आशोखानादुद्भादिष्वकारे च । अतएव
 उद्दकनादम् आभ्युदयिकमित्युच्यते ।

अभ्युदितः पुं अभिः चर्चतः उदयिगयेन दत्तं गतं प्राप्तविहितं
कर्म यस्मात् । सूर्योदयकावे निद्रयाऽस्ततत्कालकर्तव्ये
मङ्गचारिणि । उदिते, प्रकाशिते च लि० ।

अभ्युद्यत लि० अभि+उत्-यम-ङ् । अयाचितोपस्थितेऽप्यदौ
अभ्युपगमः पुं अभि+उप+गम-ञ् अट्तिः । खोकारे
समीपगतौ च ।

अभ्युपपत्ति स्त्री० अभि+उप+पद्-क्तिन् । अभिहननारण
पूर्वकाभीष्टसम्पादनकृते अस्तपदे, आत्मने च ।

अभ्युपायः पुं अभि+उप+रप्-अच् । खोकारे आधिक्योपाये
अभ्य गतौ आदि+पर+सङ्+शेड् । अभति । आभूत ।

अभि स्त्री० अभ-गतौ-इन् । मौक्तिकालपक्षार्थं काष्ठचित्ते
जुहावे । लिख्यं जीपि आभीष्यति ।

अभेदः पुं अभे-बभूवे नञ् न+त० । न्याये, उचिते च ।

अम दीर्गे चुरा० उभय० अक+शेड् । अममति ते आमिभत् । व ।

अम गतौ, भोजने, शब्दे च आदि० अक+शेड् । अमति आमीत् ।

अमः पुं अम-ञ् अट्तिः । दीर्गे । अयकफलादौ दि० ।

अमङ्गलः पुं नाति नङ्गत्वं यत् । अरुणहृत्वे । इष० । उपचन्द्रत्ये
लि० । न+त० । मङ्गलामि । [पावे ।

अमत् न० अमत्तमस्य अम-भोजने आभारे ऋन् । भोजन-

अमरः पुं अ-पचादाच् न+त० । देने, अष्टशक्तिमये अमर-

विष्णुनामके आदिहे, खुशीहृत्वे, च हि द्विगोऽपि पुन पुनः
प्रदोहति, अक्षरा न निवर्तते । पादहे, तस्यापि वङ्गादौ
वङ्गापनेऽपि अक्षराः । अक्षिरसुखे च च हि वङ्गाकारं
मूर्धौ म्पितोऽपि न जीर्णति । इष० । मरणान्त्ये लि० ।
अमरविज्ञः पुं अमरपूजकः द्विजः प्राक् व० । देवसे
पूजारीणि स्याते किं । [रक्षगन्धार्वा स्त्री० ।

अमरमुष्मकः पुं अमरमविशेषं उच्यं यस्य । कटुहृत्वे,

अमरा स्त्री० अ-पचादाच् न+त० । दूर्वावा, पुटूया, शूषावा,

अरावी, पटहृत्वे, एतदुच्यते च । अमे आदित्यहर्ष ।

देवनगर्माभरावयाम् ।

अमराट्टिः पुं अमराणामट्टिः इत० । शनिदयते ।

अमराणयः पुं अमराणामाणयः । खगे । [रक्षगन्धार्वा ।

अमरावती स्त्री० अमराविद्योन्मेषां मत्तं नञ् दीर्घः ।

अमर्त्यः पुं यतिमर्हति यत् मर्त्यः न+त० । मरणान्त्ये देवे ।

अमर्त्यभुवनं न० अमर्त्यावा देवाणां भुवनम् । लभे ।

अमर्षः पुं मृद-शान्ती यञ् विरोधे न+त० । पचादिहृत्वे बोधे ।

अमर्षण लि० मृद-स्तु न+त० । शोषने, अक्षरने च ।

अमल न० अम+अमन् । अमले । निर्भये, दोषरहिते च लि० ।

लक्ष्मां, भूयस्त्वाम्, नामिनामायां च स्त्री० ।

अमा अन्त्य० न माति क्तिप् । सङ्घर्षे, निकटे च । अमावा-
स्यायां त्रिवी, चन्द्रस्य सर्वकलाव्यापकतया स्थितायां सूर्य-

किरशासंपर्कादटीप्रायां कलायास्तु स्त्री० ।

अमांसु लि० नाति मांसं यस्य । दुर्भये । मांसहीनो हि दुर्भयः ।

अमात्यः पुं अमा सङ्घं वधति त्वक् । मन्त्रिणि । तस्य सङ्घ-
चरत्वान् । [मनः कचदायके इ ले ।

अमानस्य न० मानसे साधु न भवति मानसं यत् न+त० ।

अमाव(वा)स्यास्त्री० अमा सङ्घं वधतचन्द्रार्को यत् वध-यत्

एतदा क्षणपक्षमेवतिथौ तद्धिने चन्द्रार्कोवेकस्यामिस्त्री ।

अमित्रः पुं अम-दोमे इत् । रिपौ । [लि० ।

असुक्तं न० अच-ङ् न+त० । सदा भायै हृत्किामेदे । सुकृतिभे

असुत्त अन्त्य० अदम्+अन्त्य० । परलोके, जन्मान्तरे च ।

अमूर्त्ति लि० मूर्त्ति+अर्थ आदित्वाट् न+त० । मूर्त्तिशून्ये
शब्दादौ । [अन्त्ये लि० ।

अमूला स्त्री० नाति मूलं यस्याः । अनिशिष्टहृत्वे । मूल-

अमृतं न० अ-ङ् न+त० । मोक्षे, कोनागिष्टहृत्वे, सदायां, लवे,

हृत्वे, अमृतं स्यादवाचितमिति मूर्त्ते अवाचितलभे च ।

अमृतहृत्ति न० । मरणान्त्ये लि० । विभोतके स्त्री० ।

अमृतजटाः पुं अमृतं जटा यस्याः । जटार्वादीहृत्वे ।

अमृतदीधितिः पुं अमृतमिवाभायानकरी दीधितिः किरणो
यस्य । चन्द्रे । [पदीर्घे पुं ।

अमृतफला स्त्री० अमृतमिव स्वादु फलं यस्याः । प्राञ्चानाम्

अमृतयोग्यः पुं योतिषमविद्यायां नक्षत्रविशेषस्तुत्यां वार-
विशेषं युक्त्याय त्रिवी ।

अमृतवल्ली स्त्री० अमृतमिव जीववशाभाय वल्ली । गुडव्याम्

अमृतस्तु पुं अमृतं दीधितिस्त्वभाभायनं सूते सू-क्लिप् । चन्द्रे ।

अमृतान् देवान् सूते । देवमातरि स्त्री० ।

अमृतसोदरः पुं अमृतं सोदर एवस्यानजं यस्य । कङ्के-

अवधि । उच्ये-अवधौ हि मृदादुत्पत्तिः । तज्जानीयत्वान्

घोटकत्वान् । [जतायाम् ।

अमृतधनं स्त्री० अमृतमिव सखि वरु-पचादाच् । इदानी-

अमृतान्वयः पुं अमृतमन्त्रो मन्त्रो यस्य । देवमात्रे ।

अमृतार्थनः पुं अमृतमर्थानि अम-न्त्यु । देवमात्रे ।

अमृताक्षरस्य पुं अमृतमाक्षरानि माहटाक्षरिणां

अर्गादं भूगोत्रं नवति आ+ङ् ह्यु । यदहे तस्मात्तद-

रुणहतामो महाभारते आदित्य ११४० ।

अमेधस् लि० नाति मेधा यस्य न+अधिच् । इष्टं, अत्युद्यौ च

अथेध न० मेधं पवित्रं न०त०। इतीये । पवित्रमिधे नि० ।
 अथोघ नि० बोधो निष्फलः न०त०। सफलं, अर्थवत् च । नद-
 भेदे पु० । पटोललतायां, हरितिकायां विहङ्गे च स्त्री० ।
 अथ गतो आदि० पर०सक०सिद्ध० । अथनि आसीत् ।
 अथक न०अथति योमं नतवस्थानपर्यन्तं गच्छति अथ-अनुत् ।
 नेत्रे । अथान्ते स्नेहेनोपगम्यते घञ् साधे क । पितरि ।
 अथवर न०अथि गमे घञ् अथ० घट्टकां रा त घत्ते अथ-
 रा-क । अथानवे साकाये, मथैरमध्युक्ते मथे, खनाम
 अथाने गन्धद्रव्ये, अथकधातौ च ।
 अथरि(री)प न० अथान्ते प्रच्यतेऽथ अथ-अरिप नि० वा
 दीर्घः । भाजनाखोला इति अथाने भर्जनपात्रे । अथ
 रीपमपि । दीर्घयुक्तस्तु विष्णौ, शिवे, मातुङ्गे, बाणके, आत्मा
 मकटके, नरकभेदे, अतुतये, सूर्यवश्रमयभेदे च पु० ।
 अथष्ट पु० अथाय चिकित्सकशब्दाय तत्राख्यापनं यं तिष्ठते-
 र्भिमतिरि स्यात् क पत्यम् । चिकित्सके, विमार्त चैत्यकन्याया
 जाते वहीर्णवर्णे, देवभेदे, हलिपके च । यूपिकाया स्त्री०
 साधे के तुल्ये अत इत्ये अथविकाथयज्ञेय वामनहाटीति
 प्रसिद्धायाम् आक्षेपितायाश्च ।
 अथष्टकी स्त्री०अथष्टकायति आदानार्थमाहुयति कै-क गौरा-
 डीम् । (पलाय) इति खालाया वताया पाठायाश्च ।
 अथा स्त्री० अथान्ते स्नेहेनोपगम्यते अथ-कर्षण घञ् ।
 मातरि, नाथोक्तावधि तत्त्वैव, अथानताया, कायीराज
 कथायाश्च ।
 अथासा स्त्री० अथान्ति यद्धं वाति घत्ते सा-क । मातरि ।
 अथासिका स्त्री० अथान्ते साधे के तुल्ये अत इत्यम् ।
 मातरि, पायु राजमातरि च ।
 अथिका स्त्री० अथान्ते साधे के तुल्ये अत इत्यम् । मातरि,
 धनराजराजमातरि, जगद्व्यादकन्यान् दुर्गायाश्च, अथका
 लतायाम् कटुके न अथाताया लतायाश्च । [स्त्री०]
 अथ न०अथि यद्धे-च । जसे । राखा इति अथाताया लताया
 अथकएक पु० अथन कथकमिव । कुशीरे, यष्टाटके च ।
 अथकिरात पु० अथनि किरात इव हिंस्र । कुशीरे ।
 अथुकीश पु०अथनि कोम वामन इव । शुभक इति अथाने
 धिपुमारे अथनन्तभेदे ।
 अथुधामर न० अथनि धामरमिव । मेवसे ।
 अथुज न० अथनि जायते । पद्मे । अथे हिंस्र इति
 अथाने हसे च पु० । यद्धे पु०न० ।
 अथुष्ट पु० अथ ददाति दा-क । मेघे, हलके च ।

अथधि पु० अथनि धीयन्तेऽथ धा-आधारे नि । सस्रे ।
 अथुवाची स्त्री० "अथिन् वारे सहस्राधुवत्कालं मिदुनं
 प्रजेत् । अथुवाची भवेद्विन्नं पुनस्तत्कालवारयोरिति"
 व्योतिपोक्ते "रजोयुक् स्थावुवाची खादि"ति कृतेय
 सूर्यान्मनार्हानचत्वमथमवरणे जातरजस्ताया भूमौ ।
 अथुविशुवा स्त्री० अथुधरिष स्ववति सु-यच् । पत्नान-
 वंश्चकायां द्रतकुमार्याम् ।
 अथुपत्ता स्त्री० अथनि पत्ने यश्च । उष्टाटके ।
 अथुप्रसाद् पु० अथनि प्रसीदन्त्यनेन प्र-सद्-यच् । निर्मा-
 लीति प्रसिद्धे कतव्ये । [च]
 अथुष्टम् पु० अथनि विभक्तिं भञ्ज-किम् । मेघे सस्रे हलके
 अथुमातज पु० अथुमाने अथमाने जायते जन-ह ।
 भाठक इति अथने यथुके । [प्रिप्यां स्त्री०]
 अथुसह न०अथनि रोह त जायते सह-क । पद्मे । अथप-
 अथुवासिनी स्त्री० अथुनि जनप्रधाने वसति वस-णिनि ।
 पाटलाहले । [हलके च]
 अथुवाङ् पु० अथुनि वङ्गि वङ्ग-यच् । मेघे, तन्नामनामके
 अथुवाङ्गिनी स्त्री० अथुन वाङ्गयति लौकात् वङ्गिपचा-
 रवति वङ्ग-यच्-णिनि । आनादिरचिते लौकाजल-
 वीचनीयान्ते ।
 अथुवेतस पु० अथुजातोवेतसः याक०त० । जनवेतसे ।
 अथुशिरिषिका स्त्री०अथु शिरिषः अथान्ते के स्त्रीत्यम् ।
 जलशिरिषे । [इति अथातायां जलौकायाम् ।
 अथुसर्पिणी स्त्री०अथुनि सर्पति स्रप-णिनि ७त० । (जो)क
 अथुलत नि०अथु अथु लत अथु उष्ट्रात्मकाम् दुष-
 चाराद्युक्ते तत वि-क-क । निशीवनयुक्ते वधवि ।
 अथुम् न० अथि-यद्धे घञ् । जसे, वामनासौधौ च ।
 अथुःसार न०अथस सार वा करोति वा विधत्ते । उक्ता-
 याम् । हले अथसाधारमपि ।
 अथोज न०अथधि जायते जन-ह ७त० । पद्मे । अथे पु० ।
 यद्धे पु०न० । जनजातमाने नि० । [पद्मशूरे]
 अथोजय(प)गुड न० अथोजाना समूह, अथोज+य(प)य
 अथोजयोनि पु० अथोज इतिनाभिपद्यं योनि-उत्पत्ति-
 स्थानं यस्य । विधातरि ।
 अथोजिनी स्त्री० अथोज+अन्-साधे, अदिति दे० वा इति ।
 पद्मशूरे, पद्मशूरेते जताहले च ।
 अथोद पु० अथो ददाति दा-क । मेघे, हलके च । जन-
 टनकहरी नि० ।

अम्भोधर उ० अम्भो धरति एज-वारणे अथ । मेघे ।

समुद्रे, हस्तके च ।

अम्भोधि उ० अम्भानि धीयन्ते यत्न धा-आधारे कि । समुद्रे ।

अम्भोनिधिः उ० अम्भानि निधोयन्तेऽस्य निन्धा-कि । समुद्रे ।

अम्भोराशिः उ० अम्भानां राशिरिति एकलोपचितत्वात् । समुद्रे ।

अम्भोरुह उ० अम्भानि रोहति रुह-क । पक्षे ।

अम्भय निन्धयां विकार अयन्-भयट् । जनविकारे फेडादौ ।

अम्भ उ० अम्भानि भौरभेण दूरं गच्छति अम्भ-उम् । आम्भयणे ।

फलपतादौ न० । एवं प्रायः सर्वत्र दृष्टव्यम् ।

अम्भानि उ० अम्भं रन्धं सर्वत्र पवतुष्यादौ अन्तर्निष्प्राशेति

अम्भ-अय् रस्य वा अम्भम् । (आम्भान्) अम्भान्तरुहणे सार्धं

के अम्भान्तरुहणे । वा रत्नाभावे अम्भान् । (के) अम्भान्तरुह ।

अम्भ न० अम्भ-रन्ध । (पोत) तन्ने । (रन्ध) रन्धे उ० । तन्धति निम्न

अम्भक उ० अम्भोऽस्य अम्भाने च । (मान्दर) ननुषट्ठे ।

अम्भोदशर उ० अम्भं केगदोष्य । केगदूरे ।

अम्भोद उ० अम्भान् ब्रूया शिवाऽस्य । अम्भान्ति ।

अम्भोजखीर उ० अम्भो जम्भोरः । (गोहानेषु) जम्भोरहणे ।

अम्भनायक उ० अम्भं रन्धं नयति नो-यन् । अम्भनेते ।

अम्भनिशा स्त्री० अम्भरुपे नि शेषेण गते मीट्-ड । गढोदये

अम्भम उ० अम्भं भव यस्य । अम्भमकड्डे ।

अम्भपती स्त्री० अम्भं पति यस्याः । पत्नीमोक्षतायाम् ।

अम्भपनस उ० अम्भ पनसः कर्म । (मान्दर) ननुषट्ठे ।

अम्भफल उ० अम्भं फल यस्य । निरुध्द इति स्थिति इत्याह ।

अम्भोदण उ० अम्भान् विद्यतेऽसौ कर्मणि लुट् । अम्भनेते

अम्भरुहा स्त्री० अम्भान् रोहति रुह-क । मातृवज्जनागवह्याम्

अम्भलोनि(णि)का स्त्री० अम्भं रन्धं नाति दृष्ट्वाति अम्भान्

तन्मन्त्रति अयुपाम्नात् कीनयति रुध्दं लुट् वा अम्भम् ।

आम्भय इति स्थिति मताभेदे ।

अम्भयती स्त्री० अम्भो रन्धो विद्यतेऽस्याः अम्भयन्तु वा अम्भम्

अम्भयान् इति स्थिति मताभेदे ।

अम्भयन्त्या स्त्री० अम्भ-कर्मणि ल्यट् । अम्भयन्ते, अम्भये ।

अम्भवाटिका स्त्री० अम्भान् रन्धं वाटिका अम्भान्ति ।

मातृवज्जनागवह्याम् । [अम्भय इति स्थिति पुके ।

अम्भवाटिक उ० अम्भरान्तिनोवाटिकम् । मातृवज्जनागवह्याम् ।

अम्भयोज न० अम्भान् योजनं कारयम् । (निष्प) इत्याह ।

अम्भयत् न० अम्भान् रन्धं इत्यस्यापठः । (निष्प) इत्याह ।

अम्भयेतस्य उ० अम्भयेतस्य रुध्दं । रुध्द इति स्थिति पुके ।

अम्भयाम् उ० अम्भं यामो यस्य । पुका इति स्थिति पुके ।

अम्भसार उ० अम्भो रन्धय वारः प्रधानं यस्य । पुके निम्बुने,

हिन्नावे च । काश्चिन्ते न० । [इति स्थिति इत्ये ।

अम्भरुहा स्त्री० अम्भरुहा, मता इति । आम्भरुहा

अम्भरुहा स्त्री० अम्भो विद्यतेऽस्या अम्भरुहा । निम्बुनाम् ।

अम्भारुहा उ० अम्भम् अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

अम्भारुहा उ० अम्भो अम्भारुहाकारयं यस्य । पुके ।

ज्ञारः । तथाच ज्योतिषोक्तगणितरत्ना मेपादित
पथादेकविंशो बीमादीनवधाये एवेदानीं विपुवादिष-
क्रान्तिर्भवति एषं विष्णुपदाटेनामपि तत्तदय एव यद्
प्रभासश्च । अथ द्वायमानुसारेण यद्भवमासुसारस्त्रीकार
दिनमानविशेषस्य सम्यगरिमाधस्य, ज्ञायापदविशेषस्य, च
बोधापेक्षिति विज्ञाने प्रसिद्धम् । करणे स्फुटि । उक्ताय
नक्षत्रासाधने भास्त्रे, “ज्योतिषामयनञ्चेति” सैन्यनिवेश
विशेषरूपेण प्रवेशमार्गे च “अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमव-
सिता” इति गीता । आधारे स्फुटि । पथि, स्फुटि, आधारे,
स्थाने, “ता यदस्यायं पूर्वमिति” मत्तु । प्रायुक्तराशि
चक्रस्य अंशरूपे गतिस्थानविशेषे च “तत्काले सायनार्क
स्येति” नीलकण्ठः ।

अयनसंक्रान्ति स्त्री । अयनेन राशिचक्रस्य पश्चात्, प्राग्वा-
नया ज्ञाता संक्रान्तिसंज्ञाया प्रभासद्वयस्य सञ्चार यन्त्र-
क्रम-क्रियम् । चक्रसंक्रान्ति, मेपादिभिर्द्वादशस्थ स्थानेषु
विभक्तस्य राशिचक्रस्य प्राक् पश्चाद्वा दीर्घमानतया
निर्दिष्टमेपादित्यानात् पश्चात् पूर्वम् वा यद्भवमासुसार
आक्रान्तराशिं विहाय राश्यन्तरे गमनं जनसंक्रान्ति अ-
नियतस्थानतया भवत्यतः । निर्दिष्टराशिस्थानेषु यद्वासा
मण्डलसञ्चार अवसंक्रान्ति राशिचक्रान्तिरिति बो-
ध्यते नियतमेपादित्याने एव आयमानत्वादस्यत्वम् । यान्येव
संक्रान्त्या यथा भासादिव्यवहारे न दोषः चक्रसंक्रान्त्या
तु यद्वादी दीर्घानुवा दृष्टविभिन्ने भवति ।

अयसं न० दण-यदन् । कौटि, तदि स्थावरभययस्थानवा-
दिध्यात् चलति ।

अयस्तान्त इ० अयसा मध्ये कान् रमणीय कक्षादिव्यात्
सत्वम् । कान्तिकौटि इति ख्याते कौटिमेहे । इ० । सवि-
भिन्नात्वे कौटिकर्षके पुत्रक इति ख्याते प्रसारमेहे च ।

अयस्तार इ० अयस-त-अय उप० सं० । कौटिकारे ।

अयाचित न० याच-क्त न० त० । अयतास्त्वहो “अयतं
सादाचित”मिति मत्तु । अयमिते वि० ।

अयि अयः दण-दन् । अथे । अतुनवे, संबोधने, अतुरागे च
अयुक्त्यद् इ० अयुज सप्तसप्त छद्वा अयः । इतो संज्ञा-
या बोधार्थम् (ज्ञातिव) इति ख्याते सप्तपञ्चदशे ।

अयुक्त वि० न+युज-क्त । विपवाचक्रतया कर्षण्येवभवति,
अयुजिते, आपद्विते च ।

अयुगम न० य युगमात्रम् । विजोड इति ख्याते विभगे ।

अयुगमच्छद् इ० अयुगमपि सप्त सप्त छद्वा अयः । सप्तपञ्चदशे

तस्य हि प्रत्येकपञ्चने सप्त सप्त पञ्चांशं विद्यते ।

अयुत वि० यु-क्त न० त० । न्यसंयुते । दशसहस्रसंख्याया न० ।
अये अयः दण-यच् । कोमे, विषादे, संभवे, स्मृतौ, सवृद्धौ च
अयोन इ० युज-यज् न० त० । योगाभावे, कुयोगे, वियोगे
च । न० व० । मिथुरे, कूटे, कठिनोदये च ।

अयोगव इ० अय इव कठिना गौर्वाण्यो यस्य वि० अच् ।
अज्ञातं वेष्टाया जाते प्रतिशोभजे सङ्कीर्णवर्णे ।

अयोगवाह इ० अस्तरसंभाषायस्तुलेषु अस्तरण् रत्यादिषु
अवर्द्धयन् भवति योग पाठादिदण्डपरसंज्ञको मेपाते तथापि
वाङ्मयनि पत्रयत्नादिकायांदिनां निम्नादयनि शब्दे अच्
कर्त्त० । अतुस्तारादिर्मादि, “अतुस्तारो विवर्गयन्त्र-
प्रयो चैव पर्यायतौ । अयोगवाहाविशेषा इति पिशाक-
उपदिष्टे ।

अयोमुरा इ० युज योसाकार अयसा निर्मितोयुगम् ।

योकोति ख्याते कौटुटिकायाम् । [इत्याम् ।

अयोदय न० अयोऽपे सजे यस्य । सुपठे तस्य सजे कौटु-
अयोधन इ० अयावि कन्यन्तेनेन कन-अप् पमादेयप नि० ।

हातुडोति ख्याते कौटुडहरे ।

अयोध्या स्त्री० युध यधत् न० त० । सरधूतीरे खनामस्या-
नया नैमर्याम् । योषनानर्हे वि० ।

अयोनिज इ० योनौ उपपातात् मातरि न जाते ।
परमेन्द्रे । सोतावा स्त्री० । [महे ।

अयोमल न० अयसो मलद्वय । कौटुग्य इति ख्याते कौटु-
अर न० अ-यच् । चक्रस्य भाभिनेत्योर्मध्यस्य कावे, शीघ्रे च
शीघ्रतादियुगमिति वि० । आर्षे के । यैरावे । पण्डे
मागडोति ख्याते इ० ।

अरघट्टा(क) इ० अरं शीघ्रं पशते चास्तोऽसौ । मङ्गाकूमे,
तदुपरिनिबद्धज्योत्सोमनकावे च । मार्वे च । तत्रैव
अरजस् वि० रज्ज् अयम् नक्षेप न० त० । रजोयुषहा-

अरग्यकुलत्थिका स्त्री० अरग्यस्य कुनयिका सत्यकुलत्थिका ।

वनकुलत्थीति रघुनातां कुलत्थिकायाम् ।

अरग्यकुसुम्भ ५० इत० वनकुसुम्भे ।

अरग्यचटक ५० इत० वनचटके ।

अरग्यनार्द्रक न० अरग्ये जायते जन+ड कर्म० । वन
आदा इति रघुनाते वनार्द्रके ।

अरग्यजीर ५० इत० वनजीरके ।

अरग्यधान्य न० इत०, मोषारादौ वनधान्ये ।

अरग्यसत्त्विका स्त्री० इत० । डाग इति रघुनाते दंगे ।

अरग्यसुद्ध ५० इत० । वनसुद्धे ।

अरग्यवायस ५० इत० । डांडकाक इति रघुनाते श्लोककाके ।

अरग्यवायुका ५० इत० । वनमैत्री इति रघुनाते वनवायुकाके ।

अरग्यनूरण ५० शांत० वनमये श्लोक इति रघुनाते वननूरणे ।

अरग्यखंडा ५० अरग्ये देव किंसुः । हके ।

अरग्यपटौ ५० अरग्याय गन्तुं पटो । ज्येष्ठशुक्लपञ्चाम् ।

“अथैवापि निने पथे पथी वारग्यमंशिता । अजनेक-
करासध्यामटलि विविने क्षिय ” इति कृतिः ।

अरग्यानी स्त्री० अरग्यस्य नि० कीट् व्यानुक्तं च । मकारग्ये ।

अरति ५० अ-रति । श्लो० । रम-क्षिन्तु नत० । अरतस्वित-
विततायाम्, रागाभावे, रतिविरहे, लोभे, “अ भोत्तन-
लाभेन चेतसो यानव्यतिः अरति मे” श्लो० इति रवि-
योगान्नसो व्याजुलीभावे च स्त्री० । न० व० । रागहीने वि०

अरति ५० अ-रति रतिः बहुवचिकरं च नाति यस्य ।

विलसतमित्रे बहुवचिकरं, तनुपरिभाषे, कपोतौ च ।

अरम् अयम् अर-अम् वा कस्य रयम् । वल्लभायेऽन-
मर्थे शीघ्रतायाश्च ।

अरर वि० अं-अरच् । कडाटे, अरिभावे च ।

अररे अयम् अरं शीघ्रं रति रा-हे । शीघ्रं प्रत्युत्तर
नामैक्यदा लते अतिप्रयत्नया धंशने ।

अरपुत्रि ५० अ अयु वय गायम् । (शोभा) श्लोभाह्वये ।

अरसिन्धु-अरावि चकाडापीठरुमानि विन्दते विन्दु+दा+पठे

अराति ५० न राति दटाति रायं अ-अ-तिच् । यत्नौ ।

अरान ५० अ-रिच् अन् अरनामति आ+आ-अ । सर्वरथे
प्रसहानि । उट्टेने वि० । वेद्योऽपि स्त्री० ।

अरि ५० अ-रि । श्लो० रघुनाते, चने, विष्णुपति, कामको-
पदि वटम्, तनुं रघुनाथायाम्, वटुं रघुनाथौ, ज्योति
रःपति अयारविडे वटुनाते च । [नकाटे ।

अरि ५० अ-रि अयम् अ-रि । रति इति रघुनाते औषधाय

अरिमई ५० अरं रोगरूपं गन्तुं श्रुति अर-अच् । काष्ठमईहने

अरिमेद ५० अरोर्विदुष्टदिरक्षेव भेदः सारः सन्तोऽयम् ।

(शुद्धावावना) हवभेदे । अरं ररि भेदति ररताम्

अथं शिष्टाति भिद-अच् । विदुष्टिरे ।

अरिपट्टक न० अट्टक अट्टे च ह० ततः परिमाणार्थे क पट्ट

रम् अरिस्वामिकं पट्टकं भाक त० । विवाहे कर्त्तव्ये

योगविशेषे, तथाहि दृष्टमते परस्परराग्नमेषया परस्परस्य

रागे पठये कटमने वा अशुभं, तयोः राग्नोर्मिद-

आग्निकावे पुनर्न दीयः गन्तुस्वामिकत्वेऽतीव दीयः

अरिपट्टवर्ण ५० पट्टो वर्णः मनुष्यायः पट्टवर्णः अतीनां

कामश्लोभोभनोभनमदमास्येदमायामनःशुक्लं बहुवर्णं

देवीभायवतवत् षिण्भागवतवत् गमकतया समाप्तः ।

काम दिव पट्टस्वानरेपु गन्तुव ।

अरिष्ट ५० रिष-क्त । न० व० । निरूपे, निर्वि, हवभापरे,

अचचभेदे, काके, कटुपक्षिणि, रीडा इति रघुनाते केनिम

हये च । कशुभे, अरयचित्ते तमे, अशुभे, अतिभागारे,

मये च न० । हव० । पुमे । अर्थे के । निर्वि, केनिम

हये च ५० ।

अरिष्टाति ५० अरिष्ट+नातिम् । शुभाभंभने । पुमहरे वि०

अरिष्टसूदन ५० अरिष्टमहरं सूदयति सूद+सुप् । शिष्टौ ।

अशुभमागये वि० । [सम्पादके रोगभेदे ।

अरवि ५० न रविर्बल । मलप्रमिताये भोजनयोग्यता

अरज ५० न रजति रज-क । शीतल इति रघुनाते हने ।

अरका ५० अ-उमन् । सूयं, सूयंभारयौ, पुष्टे, मन्त्र्यारणे,

नि-अर्ये, दावभेदे कृष्णभेदे, उद्भागहरे च अय्यन्नारणे

च । लक्ष्मिभित्तलो वर्षे ५० तद्वि वि० । कुड्मं,

विन्दुरे च न० । अज्ञिजामा यन्माहायाम्, अतिविषाया

मदोभेदे वटवृक्षायाम् अरि० ।

अरकाशोचन ५० अरुणे रते नीचने यस्य । पारावतपक्षिणि

अरकाशारायि ५० अरकः आरायिष्ये । मूत्रे, ।

अरकानुज ५० इत० । मन्त्रे । अरकानुजपयैव ।

अरकौटक न० अरकमृदकं द्रव्य । मरौभभेदे ।

अरकौटय ५० अरकमृदकं तद्विपरमोदयो-यम् । “अरयो

अरिकाः प्राग्विषयोप पश्यन्ते” इत्युक्ते मृदोदयात् प्रायः कामे

अरकौटा स्त्री० अरकमृदकं यन्माहायाम् । मन्त्रादि

दिग्भारात् अरौ पठन्त्यां नयाम् ।

अरकौषध ५० अरकः अरकः । पुर्वीति रघुनाते अरारणे ।

अरनुद वि० अरं वि अरौपि अरति मर-अच् अम् च ।

मर्मपीडके, हृदयपान्थिख्यमर्मस्थानस्थयकारके च ।

अक्षन्वती स्त्री० अक्षुत्यम् । अक्षिपत्राग्रम् ।

अक्षुत्क पु० अक्षर्ममस्थानं क यति योह्यते कै-क । अक्षमालेण
प्रथकारके भङ्गातकहणे ।

अक्षुत्कर पु० अक्षरेण करोति अक्षुत्क+क+यच् । भङ्गा-
तकहणे । अक्षकारिणि लि० ।

अक्षुत्क पु० अक्ष-उभ । अक्षे, रत्नखदरे च । मर्मस्थि न० ।
जणे, घने च पु० न० ।

अक्षुत्का स्त्री० न किञ्चिन्मूलमात्रेण रोहति आकाशे एव
रोहति । रुद्र+क । भ्रमासकष्याम् ।

अक्षरे अक्ष-र । रोपाङ्गाने, मोचयमोचने, अपकृतौ, अमयावाच
अक्षरेऽरे अक्ष-र । अक्ष-रोपावा द्विवक्तिः । मोचयमोचमादौ ।

अक्षरोक्त लि रक्ष-रोमां चञ् रोक्तस्त्रिं दीप्तिश्च । न० व० ।
दिह्न्त्ये दीप्तिरन्ये च । [कृत् त ।

अक्षरं तापे, लभौ च बुरा० उभ० सक० सेट् । अक्षरयति ते आर्थ-
गर्कं पु० अर्थ-कर्म्मणि चञ् कृतम् । अर्थे, रक्षे, तापे,
खदिके, विष्णौ, पण्डिते, आकन्द इति ख्याते हृषे,
आरक्ष इति ख्याते क्षायविशेषे च ।

अक्षरकान्ता पु० अक्षरार्किकरथ कान्ताऽनुकूलो यथा० कक्ष-
ज्ञ । ऊह्ङ्ङडिया इति ख्याते हृषे । इव० । सूर्यप्रियायाम्
अक्षरचन्दन पु० अक्षरं प्रियचन्दनं आकाशतः । रत्नचन्दने ।
अक्षरतमय पु० इत० । तप्यते, कर्षे, धमे, ग्रसते, वैषल्यतमनौ
च । यक्षमाया स्त्री० द्विचमनाम् । अक्षिणीकुमारयोः पु०
अक्षरपत्र पु० अक्षरं सूर्यरश्मिर्वा यत् यक्ष । अक्षरहणे ।
अक्षरपणोक्तम् । इत० । अक्षरपत्रम् यत् न० ।

अक्षरपादप पु० अक्षरं अक्षरहृदयं लोचनं पादपः । निम्बे ।
अक्षरपुष्पी स्त्री० अक्षरसामूहस्य पुष्पमिव पुष्पसमूहा ।
कुटुम्बिनीहणे । [सूर्यप्रियाया, ज्ञायावाच ।

अक्षरप्रिया स्त्री० अक्षरं प्रियाति प्री-क० । ज्ञायायाम् । इत० ।
अक्षरबन्धु पु० अक्षरस्य बन्धुरिव । गौतमे सूर्यबन्धु नौदे ।
अक्षरभङ्गा स्त्री० अक्षरस्य भङ्गा तन्निश्चयसंपर्के एव तस्या
सौन्दर्यम् ऊह्ङ्ङडिया इति ख्याताया लतायाम् ।

अक्षरमूला पु० अक्षरव सर्पाणां दुष्प्रसङ्गं भूयं यस्या । रश्मिरमूल
इति ख्याताया लतायाम् ।

अक्षरवृक्ष पु० अक्षरस्य वृक्षस्य समानवर्धे पुष्पत्वात् । रत्नपुष्प
लेभ अक्षरप्रिययोः बन्धुकहणे ।

अक्षरव्रत पु० अक्षरसाराधनार्थं व्रतम् । भावपुङ्खसम्प्रसार्यौ
कर्त्तव्ये अक्षरार्धनार्थं व्रते । अक्षरव्रतं व्रतं नियमः ।

"अक्षरपुष्पसत्त्वमुपादत्ते हि रसान् रवि"रित्युक्ते यथा
रविषा वोक्तद्वयं रक्षस्य चहणमेव प्रजापालनार्थमेव
राज्ञा मजाभ्यो यत् करस्य पक्षं तादृशं "अष्टौ भामान्
यथादिव्यलोयं स्तब्धोति रश्मिभिः । तथा हरेत् करं
राज्ञान्गित्यवर्त्तमानं हि तदिति" मन्त्रो व्रते च ।

अक्षरार्द्रम् पु० अक्षरस्य अतृप्तम्, आरद्रा । सूर्यकालमणौ, च
हि सूर्यरश्मिसंपर्कादुष्णस्वति ततस्तस्यार्कसमन्वितम् ।

अक्षरपल पु० अक्षरस्यावृणत उपलः । सूर्यकालमणौ ।

अक्षरं स्त्री० न० अक्षरं-कषट् कृतम् । कषाटनक्षत्रस्य रोधके
काषाटिहृषे, सप्तमतीक्ष्णतयाष्टौ पाथे लोचविशेषे च
"अर्थं क्रीलक षाटौ षडित्वा कषचं पठेत् । जपेत् सप्त-
मतीं यथादित्युक्ते । कक्षेच, कषाटे च न० । कुञ्जगणे स्त्री०
गौरा० ङीप् अर्थलो, खार्थं के, अर्थलित्यावाच ।

अक्षरं मूले भाटि० पर० सक० सेट् । अक्षरति आर्थीत् ।

अर्थ पु० अर्थ-वज् । क्षेयसत्त्वो पक्षणाधिं तस्यरूपे देहे
रजतादिद्रव्यरूपे मूले । क्षाभेरायं सयसार लोचलक्ष्य
प्रवेक्ष्य । अर्थ-वज् चञ् लक्ष्णादित्यात् कृतम् ।
पूजोपचारे दूषांस्तदादौ ।

अर्थ अर्थ-देवायं यत् । अर्थार्थं दीयमाने जनादौ । अर्थदान
योग्ये मूले लि० । [आर्षिड ।

अर्थ पूजायाम् उभ० भाटि० सक० सेट् । अर्थति ते आर्थीत्
अर्थ पूजायां बुरा० उभ० सक० सेट् । अर्थयति ते आर्थिबत् त
अर्थी स्त्री० अर्थ-आशारे कृत् । प्रतिभायाम् । भावेऽङि, पूजायाम्
अर्थि स्त्री० कर्त्तुं । बह्वादिप्रियायाम् । [लि० ।

अर्थि यत् पु० अर्थिर्विद्यतेऽस्य सत्त्वः । सूर्ये, वृक्षौ च । दीपे
अर्थिस्त् न० अर्थ-रश्मि । वज्राग्रे । शिखाया, मयूखे च ।

अर्थ अर्थाने भाटि० पर० सक० सेट् । अर्थं त, आर्थीत् ।
अर्थ अर्थाने बुरा० उभ० सक० सेट् । अर्थयति ते आर्थिजन्त ।

अर्थ अर्थ अर्थयति रक्षन् अर्थ-रक्षुम् । वाक् इति ख्याते
हृषे, तत्त्वकान्त्या हि रक्षन्निर्मायत । अर्थमकमेरि लि०
अर्थन न० अर्थं लुट् । स्वामित्वसम्पादके व्यापारभेदे
सम्पादने च ।

अर्थन पु० अर्थ-उभ० । खनामख्याते हृषे, मध्यमपाण्डने,
हृदयाधिपे कार्त्तवीर्ये, कटोदरे, मयूरे, धवले च । शुभ्र
तायुषवति लि० । अर्थजि इति ख्याते नेत्ररोगे न० ।

अर्थुनो स्त्री० गौरा० ङीप् । ऊपाया, वाङ्मयाया नद्या,
क्षिता गर्वि, कुट्ट्यायाम् ।

अर्थुनोपम पु० अर्थुनं खनामख्यातं हृष उपमा यक्ष ।

अर्द्धयाम पु० अर्द्ध यामस्य । अष्टधा विभक्तस्य दिनस्य रात्रेर्वी
अष्टमे भागे यत् रात्रेलाक्षावनेवाव्यवहारः ।

अर्द्धरथ पु० अर्द्ध रथस्य रथनामकयोधविशेषस्य । निरुद्धयेधे
अर्द्धरात्रे पु० अर्द्ध रात्रे । द्वितोवप्रहरणेष्वधे निमीये ।
अर्द्धवीक्षण न० अर्द्धमधूर्णं वीक्षणम् वि० ईष-स्युट् ।
कटाक्षदर्शने । [इति ख्याते चत्सुभेदे ।]

अर्द्धशफर पु० अर्द्ध मल्लतशफराक्षीनं शफरं । दाहका
अर्द्धासन न० अर्द्धासनं यत् । खेडव्यञ्जके सम्मानभेदे ।
अर्द्धमनसं क्षेपो यत् । निन्दायाम् ।

अर्द्धादित्य पु० भावभासीयामातिथिनक्षत्रवारविशेषयुक्ते "भावे
मासि स्थिते पक्षे आसा स्थावर्कचयुगा । नक्षत्रे चतस्रे देवि ।
व्यतीपातो यदा भवेत् । अर्द्धादित्य सविधेय" इत्युक्ते योगे ।
अर्द्धाक्षक न० अर्द्धमूरो अर्द्धाक्षं तल्लं कायते कायः ।
ज्योतिरधरपर्यन्ताङ्गाच्छादने बले उत अर्द्धाक्षमार्द्धाक्ष
पर्यन्ते चीलकाकारे पट्टिधेयवले च ।

अर्धपण न० अर्ध-पुण्ड्र-स्युट् । निमेषे, खालयाने च । करणे
स्युटि । मन्त्रादौ । जुह्वामभतौ स्त्री० । समदाने स्युटि ।
देशादिषु । अधिकरणे स्युटि । त्यागानिकरणे बहुधादौ ।
कर्मणि स्युटि । हविरादौ त्याग्यङ्गुले ।

अर्धिस पु० अ-र्ध-पुण्ड्र-स्युट् । इदमे, अपमाने च ।
अर्धं (र्धं) द्विधने, आदि० पर-एक-स्युट् । अर्धति आर्धति ।
अर्धं (र्धं) न० अर्धं (र्धं) द्विधं तस्मै उदेति अर्धं (र्धं) + उद् +
इण-इ । आर् इति ख्याते मासविशङ्काकारे रोमभेदे,
द्रव्यकोटिष्वख्याया तत्त्वख्यातेषु च । पर्यन्तभेदे पु० ।

अर्धं पु० अ-भ । बालके । [च ।
अर्धकं पु० अर्धएव अर्धकं । बालके, भूय, लगे, अल्पे, सद्यमे
अर्थ्यं लि० अ-यत् । क्षान्तिनि । वैज्ञे पु० । क्षिया टाप् ।
अर्धवैद्यज्ञातिक्षिया क्षान्तिन्याह । वैद्यवद्वान्मन्त्रोऽपि ।
अर्धो । वैद्यज्ञातीयाया क्षियाम् आतुर्ङ्ङीप् च ।
अर्धाणीयधि ।

अर्धमन् पु० अर्थ्यं श्रेष्ठं विमोते या कनिन् । मूर्ध्ने तद्भूतवले
उत्तममन्त्रमुनीनमर्धं अकृष्टले विनर्था राजनि च ।
अर्धमन् पु० अ-कनिन् । धोतके इन्द्र, गौकणपरिमाणे च ।
क्षियामर्धतो वद्वयाया कुक्षियामधि ।

अर्ध्याश्च अर्थ्यः अर्थरे काशे देये वा अर्धति अन्नुच किन् ।
प्रयो० अर्धादेर । पद्यात्काशे मध्यगते । विपर्यये च
अर्धाश्च + अधि तस्य भुक् । अर्धाकाशदौ अर्थ्ये च अर्थ्य-
तद्वरे अर्धाकतन इत्यादि ।

अर्ध्याचीन लि० अर्धाङ्गुले पद्यात्काशे भव च । पद्याङ्गे
अर्धसूत्रं च-असूत्रं भुक् च । वलिकाकारे पुष्पस्यरोगभेदे
वा प्रयो० सलोमे । अर्धमयत् ।

अर्धस लि० अर्धस + अत्युपेतच् । वलिकाकारकगुह्याधियुक्ते
अर्धोऽपि पु० अर्धोऽपि ह्यभ ट । (योऽ) अर्थे भङ्गात्तेके च ।
अर्धोऽपि स्त्री० अर्ध-ह्यभ ट टित्वात् ङीप् उप-सं । तान
भूत्याम् भङ्गातक्याह । [भङ्गातके ।]

अर्धोऽहित पु० अर्धोऽहितं सेवनेन तन्नाथकत्वात् । इत० ।
अर्धं पूजने, योग्यत्वे च आदि० पर-एक-स्युट् । अर्धति,
आर्धति आर्ध । [शक्ते च । योग्ये लि० ।
अर्धं पु० अर्धं कर्मणि चञ् । पूजायां गादिभिराराधये ईदृशे,
अर्ध्याण पु० अर्ध-स्युट् । बुद्धभेदे । भावे स्युट् । पूजने न० । करणे
स्युटि । पूजोपकरणे बुद्धादौ उप-यने च न० ।

अर्ध्या स्त्री० अर्ध-बुच् । पूजाया, योग्यतायाह ।
अर्धत्त पु० अर्धं कर्मणि यत् । बुद्धभेदे । पूज्ये लि० ।
अर्धन्त पु० अर्धं भच् । बुद्धभेदे ।
अर्धा स्त्री० अर्ध-अर्ध् । पूजायाम् ।

अल भूषणे वारणे, पय्याग्री च स्वा० उभ० एक० पय्याग्री
यक० स्युट् । अलत् तं यासीत् आलिङ् ।
अलक पु० अलति भूषयति अलम् अल-यत् । ललाटस्थे
क्षिप्राये कुटिलकषे, अङ्गलिप्रकुटुमे च । क्षिपकाङ्गितात्
कापि नेत्वम् । उभरपर्याम् अलमभयार्थं विद्वमभयार्थं
मयवस्त्रायां कन्यायाह स्त्री० ।

अलकानन्दा स्त्री० अलति पर्याग्रीति वुन् अलका नन्दयती त
अल् नन्दा कर्मा० गङ्गायाम् । अलके नन्दति अल् । कन्या-
याम् । वाङ् अलकैत्युत्थति [[पियासान] पीतसावद्वले ।
अलकप्रिय पु० अलकान् प्रीयाति अलकप्रियोति प्री-क ।
अलकाधिय पु० अलकाया अधिय इत० । उभेदे ।
अलकं पु० न रक्तोऽस्मात् एव० रस्य ललम् । आदात्स्,
स्वाधे के । अलककोऽथय तद्वेत्ती आदायाह ।

अलक्षय लि० नास्ति नश्यत्पतुमायकं रुचिर्हा दास्य । अन-
तुमने, रुचिर्हृन्मये च । नन्तः । उल्लस्ये न-य० । तद्वत् लि०
अलक्षित लि० लक्ष-क्षे भन्तः । अस्मिन्, अक्षयेनाननुभिते च ।
अलक्ष्यो स्त्री० विरोधाये नञ्जा न० । नक्ष्यो वद्वया निर्वर्तते
आनक्ष्योति ख्यातायाम् ।

अल्लगर्ह पु० ललति लुगति क्षिप् लग अर्धति अर्ध-अल्
अल् लुगन् वुन् अर्धं न भवति । विपर्यये अल्लग्रादे
टयो० धलम् टयोति वा अल्-अल् वा । अल्लगर्होऽयम् ।

अलङ्कारः न० अलङ्कार-भाषे लुट् । भूषयाम् । करणे
लुटि । वलयादौ भूषणे ।

अलङ्कारिणा लिख्यतम् ल-इच्छात् । अपके सङ्ख्यकरणशे
अलङ्कारिणा 'लि' अलं समर्थः कर्मणे ख । कर्मण्यभे ।

अलङ्कार ३० व्यसङ्ग-वञ् । भूषायाम् । करणे वञि
 हारादौ भूषणे, साहित्यविषयदोषगुणप्रतिपादके चन्ये,
 शब्दभूषणे-व्युत्प्रासादौ, शब्दार्थभूषणे-उपभादौ च ।

अलङ्कारा स्त्रीः अलङ्कार-य । भवायाम् ।

अलम् व्ययः व्यय+व्यस । भूषणे, पय्यांती, निवारणे, निषेधे
निरर्थे, प्रती, अत्यर्थे, अवधारणे च । [योषनमन्त्रे ।

अलम्बुक्षीण ति० अर्थः कर्षणः प्रतिपुष्ट्याय । प्रतिपुष्ट्या-
अलम्बुय प्र० अर्थः पुष्ट्याति पृथ-क प्रयो० यस्य तत्त्वम् । मङ्गलं,
० दमने, राक्षसभेदे च । मञ्जालिहृये स्वर्गप्रेक्षायाश्च स्त्री ।

अलंकार नः लक्षणाभाति सा-क मः । इत्यनेनापि दृष्टम्
 अदादिते जलाधारे वेदने सार्वभौमि । आलम्बनम् ।

अस्य त्रि० न लभति व्याप्रियते लभ्यते । व्यवहारकर्त्तव्येषु
गरीषापाठवमभिनीय कृताप्रवासे, क्रियामन्दे च । पाद-

रोगभेदे, दृष्टभेदे च पु० । वृंशपदीक्षितायां ज्ञो० ।
 अतस्तु पु० व्यक्तं करोति ह-ड । उदरामयरोगभेदे ।

अक्षात् ३० म० । ला० न० । कोयामा इति स्थाते
याद्वार इति ख्याते च भईदग्गकाठे ।

घृणाद्युक्ती. न लभ्यते न-पदि-उ जित् नलोपश्च इतिः ।
(लघु), तस्यासः । वा लङि । श्लोपश्च ।

अथि ३० अलति दधे, ब्रजिते, गच्छिते, वा अलधे भवति
अल-रज । भमरेष्टिके, काके, कोकिले, उराथाह ।

अलिक न० अक्षयते भूयते अद-कर्मणि भक्तन् । मनादे ।
अलिक-लि० नांलि निहमनुभाषकविदादि यस्य । कार्य्यादि

रूपलिङ्गरहितं यत्तुमुदे ।
 घलिङ्गार प० घानमलिः यत्तु-इतं तं ऊरयति अ-यत्तु

दृष्टोऽहम् । (आत्मा) इति ज्ञाते मन्त्रस्य अलापारे
 पादभेदे मण्डिते । [दृष्टिके, भ्रमरे च ।

अलिन् पु० अलः भयान् भयाङ्गः भयान् गतिर्द्वयोश्च भय+अनि ।
शालिन्टु पु० दण्ड्यते भूष्यते फल कर्मणा शिल्पः । हारमनो-

यादृष्टिर्द्वारं चिंतयन्, द्वायदृष्टिर्भागे च ।
 यलिपत्रिका शोभन्ति हि हि दृष्टि रव पलमया ॥ २० ॥ अपि यत

अलिप्रिय न० द्यभोर्न प्रियमभिक्तमःकृत्वात् । रक्तोत्-

पठे । पाठमाहसे स्तुति । अग्निशस्त्रभाष्यम् ।

अलिमोटा स्त्री० अलीन् मोटयति सुट-णिच्-अच् । (गणि-
वारो), गणिकारोद्वये ।

अलीक न० अल-रेकन । अग्रिये, ललाटे, सगें च । शलति
गच्छत्यधोऽनेन । असत्ये । मिथ्याकथने हि नरकपातः ।

अलौकिक वि० लोके विहितः ढक् न०त० । लौकिकप्रत्यक्षा-
मये, लोकादीते, चमत्कारिणि च ।

अल्प वि० कस-प । सुद्रे, रूपादेयं, सुंछ्रे, गर्दे च । स्वार्थं के ।
अल्पकमयत् । यगामे पु० । [वि० ।

अल्पगन्ध न. अतो गन्धोऽस्य । रक्तकैरवे । स्वल्पगन्धयुक्ते ।
अल्पतमू त्रि. अतो अल्पविमाणा तमूः शरीरं दस्य ।

अर्थ, इयं च, सत्यसिद्धिः च ।
अल्पप्रमाणकः उः अल्पं प्रमाणमस्य नः अप । (तत्त्वज्ञ)

(सरसज) वा इति ख्याते वृत्ते । अल्पमात्रयुक्ते त्रि० ।
अल्पमारिष इ० अल्प मारिषः मात्रः कर्म० । (नद्विधा)

इति श्रुत्वाते याको । [प्रमाणे भरमि ।
अल्पसुरस न० अल्पं सूरः कर्म० । होमा इति श्रुत्वाते अल्प

अल्पायुम् . प्र. अल्पमायुः जीवनकालो यस्य । क्षान्ते दग्धम् ।
तस्यैवाल्पायुष्कत्वात् । अस्याममम त्वे वि. ।

अल्पिका स्त्री० अल्पैश्च मार्गैर्भोज्यत इत्यम् । सङ्गपण्याम् ।
अल्पिष्ठ लि० अतिगण्येनात्यः अल्+इष्ठ । अङ्गुष्ठे ।

अल्पीयस् त्रि० अल्प+ईयत् । अल्पनात्वे । क्षिप्ता ङीप् ।
अस्मा लो० अल्पदे इत्यन क्षिप् अस्ते भयायै वदन्नाति

वाग्मन् अन्तःशाकः । मातरि । अन्तरीति अन्तः पर्याप्तः ।
माति सध्वानति अन्तःमाति कानाति वा । सध्वानाया

सर्वभक्षिकायां परमात्मदेवतायाम् सा च अमर्त्यदेवता-
ह्येवादिहोक्तो मयिदा ।

याव रत्नये, गती, स्पृहायां, ह्यौ, गोमायां अयत्ते, व्याप्ती,
आनिहने, मार्धने, प्रवेजे, मत्तायां, ह्यौ, अज्जये, रधे.

शामर्थ्यं, चक्षुर्गमं, तारणे, रज्जोत्पादने च यथादर्शं भुजः
चक्र० च भ्यादि० मीटं यरः। चक्षति धावोत् ।

सुखं सुखं कथं च । निश्चये, व्याप्तौ अनादरे, अनाकम्भे,
व्यामिश्रणे, शुद्धौ, दृष्टिभवे, निधोने, निवृत्तायां च ।

अथर्वकं पु० अथर्वकोषेति संवाक्यंन्यादिभिः अथर्वक-अथर्व ।
अथर्वकोषादभिः निम्ने ध्वन्यादौ ।

प्रत्यक्षात् पु० द्वावन्तर्गतम् । अस्मिन्नित्येवतात्पर्यं दत्तं
काले, देवे च । तत्र कालिकोऽवस्थाः क्रियान्तरमित्येत्यो

ग्यतामस्यादकं तस्यामर इत्युच्यते, "हत्वाशामे रवि
 भङ्गम्" इति भट्टः । इत्यानरम्यतिरोग्यतामस्यादको

देशिक स चावकाश इत्येव "अवकाशं तिलोद्वानिति" रघु
 अवकीर्णं वि० अव-क कर्माणि क । पूर्णिते, ध्वजे च ।
 अवकीर्णं वि० अवकीर्ण ध्वजं प्रगम्यस्य इति । जगज्जते ।
 अवकट वि० अव+कष क । दूरोक्षते, अपसरिते, नष्टिकारिते च ।
 अवकेशिन् वि० अवच्युतं क सुख सख्यात् १ व० अवचं नृत्यतां
 कलनृत्यतामीगितु गीरुमस्य अवक+ईश-चिनि । अफले
 हवे । अवसदा केरा विद्याने यस्य इति । अल्लकेयमुक्ते ।
 अवज्जय पु० अवज्जीयते प्रतिरूपदावेन स्वाधीनं क्रियतेनेव
 अव+ज्जी-अच् । पाश्चात्य प्रतिरूपत्वेन देवे भूल्ले, भाटके च
 अयक्षत वि० अव-क्ष-क्त । उपरि क्षतच्युते । [मर्त्ये च न० ।
 अवक्षेप पु० अव+क्षिप-अच् । निन्दावाह । ख्युटि अवक्षेपमथयत्
 अवगच्छितं वि० अव+गच्छ-क्त । तिरस्कृते, अवघाते च ।
 अवगच्छ इ० अव+गच्छ-उ क्कारस्य नेत्यच् । गच्छस्यञ्च ।
 अवगतं वि० अव+गत-क्त । निवृत्तते, हाते च ।
 अवगाढं वि० अव+गाह-क्त । निविष्टे अन्त प्रविष्टे, निमग्नं च
 अवगाह इ० अव+गाह-अच् । खाने, खान प्रवेशे च । आधारे
 चञ्चु । खानस्याने । पा खलोमे वगाहोच्यम् । ख्युटि अव
 गाहनमथय । [च ।
 अवगीतं वि० अव+गी-क्त । निखांदे जगत्प्रवर्ते, ईर्ष्ये, गर्हिते
 अवगृण्य पु० अव+गृण-क्त । होमे ।
 अवगृण्यते न० अव+गृण-ख्युट् । योनिना शिर प्रावरण
 क्रियायाम् । करणे ख्युटि । छच्छाच्छादने वक्षे ।
 अवगृह्यता स्त्री० अव+गृह्य-ख्युट् स्त्रीत्वाद् टाधि अत
 इत्यच् । स्त्रीणां छच्छावरणश्याम्, अवनिकायम् ।
 अवगृह्यते वि० अव+गृह्य-क्त । कृतावगृह्यते, पूर्णिते च
 अवगृह्य न० अव+गृह्य-अच् । व्याकरणे चित्ते प्रवृत्तार्थसंकेपे पदे
 आवगोरण न० अव+गुर-उद्यमे ख्युट् । वधायास्त्राद्युद्यमे ।
 अवग्र (पा)ह इ० अव+पह-अ धज वा । इष्टिजलप्रतिबन्धे ।
 अवग्रहण्य न० अव+पह-ख्युट् । प्रतिरोधे ।
 अवग्रह इ० अव+पह-अच् । बन्धे, (आता) वरहे च । [च ।
 अवघात इ० अव+हन-अच् । अवहनने, तस्य लाहेर्बिभृगीकरणे
 अवचय इ० अव+चि अच् । इष्मकलादादावे । [वक्षे ।
 अवचूड (क) पु० अवनता चूडायां यस्य वा होच । भजामोवह
 अवचूर्णितं वि० अव+चूर्ण-क्त । मिष्टे, विष्टे, पूर्णिते च ।
 अवचूलक अवनता चूडा यस्य इह नलम् स्रजया वन् ।
 आसरे । [अवच्छेदकतादिगुणके च ।
 अवच्छिन्नं वि० अव+च्छिद-क्त । सुदुर्लभते, निमित्ते, न्यायमते
 अवच्छुरितं न० अव+छुर-क्त । अदृष्टिम् । निमित्ते वि० ।

अवच्छेद इ० अव+च्छिद अच् । विरामे, परिच्छेदे एकदेशे च ।
 अवच्छेदकं वि० अव+च्छिद-अच् । एकदेशे व्यावर्तकविशेषके च
 अवच्छा स्त्री० अव+च्छा अच् । अनादरे ।
 अवट इ० अव+वट् । गते, क्रमे, ऐन्द्रजालिकजीविकावति च ।
 अवटि स्त्री० अव+वटि । गते, क्रमे च । वाडोप अवटोत्थि ।
 अवट्टीट वि० अवनता नासिका प्रा० अ० । नताये नाभाया
 गीटादेशे अग्रेष्वादिवादाच् । (छादा) नतनासिके जने ।
 अवट्ट इ० अव+टोक्-हृ । गते, इक्षमेदे, क्रमे च । पीतापह्ना-
 ज्ञाने, पीताया उन्नतभागे च स्त्री० । [गतिभेदे
 अवडीन न० अव+डी-ख्युट् । अवटोहणस्ये पक्षिणा
 अवतंस इ० अव+वन्त-अच् । कर्णपूरे, शिरोमूपाभेदे च ।
 अवतमस न० अवतमस हीनं तम प्रा० अ० । अत्यन्तकारे ।
 अवतार इ० अव+त करणे अच् । तीर्थे, (उत्तरिण्यादे
 मोषानयइती) । भावे अच् । अवरोहणे, देवानां प्रावेश
 वशेन प्राडुभावे च ।
 अवतारण न० अव+त-विच्-ख्युट् । भूतादीनामावेशनेन
 प्राडुभावे, अवरोपणे, राज्यप्रत्याने च । अवतारणमथय ।
 अवतोक्त स्त्री० अवपतितं तोकमस्या । स्वपदगर्भाया क्रियायाम्
 अवदंश इ० अव+दन्त-अच् । भर्जिते चर्चणद्रव्ये, (प्रदापा
 नीलाह्लादिधारके चर्चणद्रव्ये) । [प्रमोद्ये च वि० ।
 अवदात इ० अव+द-क्त । दाने, धीते च वषे । तद्वति, विपुले
 अवदान न० अव+दो ख्युट् । अवदाने, पराक्रमे, दतिक्रमे,
 इतिवचने, वीर्यमूले च । [ख्युट् । भेदनकर्तृरिति वि० ।
 अवदारक इ० अवदारयति इ विच्-अच् । (खोपता) अग्निमे
 अवदारय न० अव+द-विच् करणे ख्युट् । अग्निमे ।
 अवदाह न० अव+दाहते इह कर्माणि अच् । वीर्यमूले ।
 अवदा वि० वद वत् न० अ० । अधने, प्राप्तिनि, निन्दे, कथना
 योग्ये च । [विषयान्तरतो मनोनिवर्तते ।
 अवधान न० अव+धा-ख्युट् । मनोयोगविशेषे, वक्ष्यान्
 अवधारण न० अव+ध-विच्-ख्युट् । इत्यन्तापरिच्छेदे,
 अवधेति विषयपरिच्छेदके नियमे च । [निवे ।
 अवधि इ० अव+धा कि । मोमाया, कावे च । आधारे कि ।
 अवधीर अवप्रायाम् अद-चुरा० अभय० सकं० शेट् । अथधीर-
 यति ते आववधीरन्त । अतानरे अवादिधीरन्त ।
 अवधूतं वि० अव+धू-क्त । अग्निभूते निवर्तिते, शालिते,
 अनाहते च । "वीं विहङ्गाग्रजाम् रथान् आत्मन्येव स्थित
 पुमान् । अतिवर्षाभ्यो योमी अवधूतं च उच्यते" इत्यु-
 क्तवचने वक्ष्याममथ्यागिनि सप्तमसि इ० ।

अवधंस इ० अव+धन्+धञ् । परिस्थाने, पूर्णिते, निन्दायाश्च
अवन न० अव+ल्युट् । प्रोषणे, रत्नणे, प्रीती च ।

अवनत वि० अव+नन्+क्त । अधोभूते, खानते च ।

अवनति स्त्री० अव+नन्+क्तिन् । औदत्याभावे, दिग्बे, अधो-
नमने च । [वाच्ये न० ।

अवनक्तु वि० अव+नह्+क्त । सधिते, रोपिते च । रुद्रादि-
अवनय इ० अव+नी+ञच् । अधोनयने ।

अवनाट वि० अवभता नायिका प्रा०च० मत्तार्थे नायिकायाना-
टारहेः । अर्थ आद्याच् (छांदा) अवनतनायिके जने ।

अवनि (नी) स्त्री० अव+नि । भूमौ । वा ङोश्च अवनीत्यपि ।
अवनेजम् न० अव+निज+ल्युट् । प्रज्ञाचने, जाह्नविष्णु-
प्रदानार्थमास्तृतकुम्हस्त्रामुच्यते च ।

अवन्ति (नी) इ० स्त्री० अव+न्ति । भागवदेहे ।

अवन्तिका स्त्री० अवन्तिश्च कार्यति प्रकाशते । मातृवदेशोय-
राजधान्याटज्यमित्याम् । [वाञ्छिके ।

अवन्तिसोम न० अवन्तिषु अभिषुतं सोममिव प्राक्तनः ।

अवपात इ० अव+पत+ञच् । विषे, अधःपतने, निपाते च ।

अवपतति वि० अव+पु+क्त । बह्वावर्तते ॥

अवभास इ० अव+भास+ञच् । साक्षात्कारे, अन्यधर्मसा-
न्विकिद्वारोपेण भावे च ।

अवभृष्ट इ० अव+भृ+ल्यन् । सख्ययच्छमाप्तौ क्रियमाणे यत्र
शेषे कर्मणि, यत्राङ्गभूते यत्रान्ते स्थाने च ।

अवभृष्ट वि० अवभृता नायिका प्रा०च० मत्तार्थे नायिकायाना-
टारहेः । अर्थ आद्याच् । अवनतनायिके (छांदा) जने ।

अवम वि० अवमत्तादात्म्यमन् अव+मप् । कदाचिदादौ,
कुक्षिते, नीचे च । व्योतिप्रसिद्धे एकविधव्यान्तरति
एकस्मिन् दिग्भावे न० । अवमदिगमयम् ।

अवमत्त वि० अव+मन्+क्त । खानाते ।

अवमर्द् इ० अव+मर्द+ञच् । पीडने । [अभेदे च ।

अवमर्श इ० अव+मर्श+धञ् । आत्मोन्नत्यायम्, नाटकस्य धन्यं

अवमानना वि० अव+पुटा+मन्+ञच् । अपमानकरणे ।

अवमानित वि० अव+पुटा+मन्+क्त । ऊतप्रभावे ।

अवमोटन न० अव+मट+णिच्+ल्युट् । (मोचद्वा) परिवर्त्त-
नेनाप्यधापादनस्य परितोदने ।

अवयव इ० अव+यु+ञच् । देहादावङ्गे, उपकरणे, न्यायमते
प्रतिप्राचेतदाहरणार्थिषु पञ्चसु वाच्येषु च ।

अवर वि० अव+रा+क्त । चरने, अग्रे, कार्ये च । पचाद्वर्त्तिनि
देये कावे इ० तद्वर्त्तिनि वि० । कलिजहावाः पचाद्वर्त्तिने न० ।

अवरज इ० अवरस्मिन् काले जातः । कनिष्ठोदरे भातरि,

शूद्रे च । कनिष्ठोदरभग्न्यां, शूद्रायाश्च स्त्री० टाप् ।

अवरति स्त्री० अव+रन्+क्तिन् । विरामे, निवृत्तौ च ।

अवरवर्ण इ० कर्म० । शूद्रे,

अवरीण वि० अव+रीढ+क्त । तिरस्कृते ।

अवरुक्ष्ण वि० अव+रुच+क्त । आच्छादिते, वस्त्रादिना प्रतिरुद्धे च
यत्न-पुरवाशिन्यां भोग्यामां दास्या राजयोषिति च स्त्री० ।

अवरुद्ध वि० अव+रुह+क्त । अवतीर्णं, सख्यानाद्व्यतिने ।

अवरोध इ० अव+रुह+भावे ञच् । निरोधे । कर्मणि ञच् ।

राजान्-पुरस्यायां योषिति, राजदारुणं च । व्याधारे

वञ् । राजानः शूरे । ल्युट् । अपरोधनमप्यत्र न० ।

अवरोधिका इ० अवरोधे रक्षणादौ नियुक्ताः ङन् । राजान'-
पुररक्षणां नियुक्ते वाचनादौ ।

अवरोपित वि० अव+रुह+णिच्+ङ्क् च क्त । उत्पादिते ।

अवरोह इ० अव+रुह+ञच् । अवतरणे, ऊर्ध्वेष्टानुनिश्च-
देयमने, आरोहे च । पचाद्यच् । तरोर्मूलादुपपर्यन्त-
वारुढायां शुभ्रव्यादिवतायां । अपादाने षञि । लगे,
ततो हि भोगादभावे चर्त्तव्यतरन्ति ।

अवरोहश्चास्मिन् इ० अवरोहति क्षितीरपि ङन् । प्ररोहति
अव+रुह+ञ्यच् कर्म०, अवरोहति अधोगम्यति मूलमस्या
तादयो दास्या कर्म० ततः बाह्ये मूलमपि दास्या ।
वटहवे, तस्य ऊर्ध्वेष्टपि ङन् । प्ररोहः च । दास्यातादपि
षञ्जि मूलव्यतरन्ति ।

अवरोहिका स्त्री० अव+रोहति आत्मनभोगमन्ति रुह-
ल्युट् टाप् कापि, यतद्वत्त्वम् । अथगन्वाहतायाम् ।

अवरोहिन् इ० अव+रुह+णिनि । वटहवे । अवरोहिषाणोऽयम्
अवर्ष इ० अवर्ष+ञ्यच् निरोधे ञञाटः । प्रशंसनिरोधिनि अपरादे
अवलक्ष्य अव+लक्ष ञच् श्वेतवर्णं । तद्वति, कूर्णे च वि० ।

अवदेरतो बोधे, वल्लोत्थानेभावे ।

अवलम्ब इ० अव+लम्ब+क्त वि० इट्भावाः । (मात्रा) देह-
मध्यभागे । चन्द्रभागे वि० ।

अवलम्ब्य इ० अव+लम्बि+आधारे ञच् । आधारे । करणे षञि ।

अवनम्यसाधने दण्डादौ । अवनम्यनमप्यत्र ल्युट् ।

अवलम्बित वि० अव+लम्बि+क्त । आश्रिते, वस्त्रादिना बद्धे च

अवलम्बित वि० अव+लम्बि+क्त । वसिते, हस्तधरने च ।

अवलीङ्ग वि० अव+लिङ्+क्त । वसिते, हस्तधरने च ।

अवलीला स्त्री० अव+लीला । अनावागे, अनादरे च ।

अवलेप इ० अव+लिप्+धञ् । कर्म, शेषने, दूषणे, पञ्चमे च ।

अवलेपन न० अव+लिप-भावे ल्युट् । विषे, मलेषे,
सङ्गले च । करणे ल्युटि । चन्दनादौ ।

अवलेह इ० अव+लिह-घञ् । जिह्वापेक्ष सादने । कर्मणि
वजि । तथास्त्राद्ये औपधादौ च ।

अवलोकन न० अव+लुक्-ल्युट् । दर्शने, अनुसन्धाने च । करणे
ल्युट् । आलोके, नेत्रे च । [लतायाम् ।

अवसंयुज इ० अवसंयुज-प्रथमकाव्यायने जन-ङ् । सोमराजी
अववाह इ० अव+वह-घञ् । निन्दायाम्, विवाधे, आश्रयायाम्,
अवाधने च । [परपठे, पराधीने च ।

अवश्व लि० नास्ति वशमायकत्वे यस्य । अस्त्राधीने, कामादि-
अवश्वित् लि० अव+विश्व-क्त । अतिरिक्ते, परित्यक्ते, अविकले च

अवश्वम् अव० अव+श्व-ङम् । निचने, अश्वव्यतिहारणे च ।

अवश्याय इ० अव+श्या-घञ् । कुशभट्टिकायाम्, अभिमाने च ।

अवन्मयाय न० अव+न्मी-अच् । वृद्धीवत्प्रतापे स्थापने ।

अवयव लि० अव+लुक्-क्त । आसन्ने, आक्रान्ते, अवल-
क्षिते, प्रतिपद्ये च ।

अवयव इ० अव+लुक्-घञ् । लघ्वे, लघ्वे, प्रारम्भे, रोधने,
। गते च "रपोरवयवमयेन मन्त्रिणे"त इव ।

अवयव कर्त्त० अव+वय-प्रथमायाः वयस्याः वयस्या वाच्ये अवि
अवादेशः । बाह्ये प्रसादये च ।

अवसय इ० अव+वसन् न० व० । निवसे, पाने च ।

अवसय इ० अवसय+लार्थे यत् । आवासे, पाने च ।

अवसर इ० अव+स-अच् । प्रकाशे, जिह्वाशङ्कितमने, वषट्
वक्तव्ये, वत्सरे, मन्त्रभेदे, वर्षणे, क्रियास्थितिवीर्यवाच-
स्यादकृष्णे वाहितोत्पन्नाय च । [कामचारानुष्ठायाम् च ।

अवसर्ग इ० अव+सर्ज-घञ् । अतिवले, खण्डे क्रियतामिति
अवसर्प इ० अव+सर्प-अच् । चरे । [हृणवसर्पतायाम् ।

अवसाह इ० अव+सह-घञ् । मार्गे विषादे, लुकायां वक्ष्यते
अवसाह न० अव+सह-विच्-ल्युट् । कार्यावसलाधाने,
आश्रये च । [धत्तौ च ।

अवसान न० अव+सो-ल्युट् । विरामे, समाप्ते, सीमायां,
अवसाय इ० अव+सो-घञ् । समाप्ते, ज्ञेये, निचने च ।

अवसित लि० अव+सो-क्त । समाप्ते, खण्डे, ज्ञाने, परिपक्वे,
। निरपि, मूर्धितयामे च । अव+सि-क्त । संवदे ।

अवस्तान्द्र इ० अव+स्तन्-आधारे घञ् । त्रिगोत्रा सैन्यनि-
वेगस्थाने निरिरे, आक्रमणे च । [तप्ये, आक्रमणे च ।

अवस्तान्द्र न० अव+स्तन्-ल्युट् । सर्वाङ्गे शापगाहने, अव

अवस्तार इ० अव+वृ-अच् हट् । विहादिवसे । अपादने अपि

युद्धदेशे उपस्थादौ । [अवादेशः । अव+कालादौ ।

अवस्तात् अव० अव+स्तान् अवस्तात् अव+स्तान् अवस्तात् अवस्तात्
अवस्तार पु० अव+स्त-घञ् । परदा इति स्वाताया
जवनिकायाम्, आलारे च । [अवस्थाने च ।

अवस्था स्त्री० अव+स्था-अच् । कालकृत्यां देहादेर्दशायाम्,

अवस्थान न० अव+स्था-ल्युट् । स्थितौ । आधारे वजि ।
आवासे, प्रतिभायाम् ।

अवस्त्यन् न० अव+स्त्यन्-ल्युट् । हिंसने ।

अवस्त्यन् न० अव+स्त्यन्-ल्युट् । अव+स्त्यन्-ल्युट् । अव+स्त्यन्-ल्युट् ।

अवहार पु० अव+ह-कर्मणि च । चौरे, पादनामके, जलजले
भेदे च । भावे वजि । युद्धादिविधामे । कर्मणि वजि ।

निमन्त्रितविप्रादिभ्यो देवे इत्ये । [भावे ।

अवहित्वा स्त्री० न० न वहित्वा इति स्था-क टपोः । कृतम्

अवहेल न० स्त्री० । अव+हेल-अच् घञये च वा । अनादरे ।

अवाक्पुष्पी स्त्री० अवाक् अधोमुखं इत्यमरा । (मुल्लभा)
इति स्वावायाम् शतशुभिकायाम् ।

अवाक्शिरस् लि० अवाक् शिरोरस्य व० । अधोमुखे ।

अवाग्र लि० अवनतमपचस्य । नम्रमुखे ।

अवाहसुख लि० अवाह सुखस्य । अधोमुखे ।

अवाच् लि० अवाहति अव+अनुच-क्तिप् । अधोमुखगते,
अवरे-देशे, वावे च । इतिहासादिदि स्त्री० ङीप् ।

नास्ति वाक् यस्य इव० । वाक्प्राप्तये लि० । प्रवर्धये औ
अवाहौ, अव अवाचौ इत्यादिभेदः । कालाद्ये प्रपञ्चादौनां
स्थानेऽस्माति तस्य मुक् । अव+कालादावप्ये अच् ।

अवाच्य न० वच-ल्यत् कुलम् न० व० । वृत्तवने, वचना-
वहे, निवृत्तौ च अवाच्यम् । अव+कालादौ भवे लि० ।

अवान्तर लि० अवगतमन्त्रं वक्ष्यन् प्रा० घ० । प्रधानानः
मातिनि अवाहौ, सामाथस्य विभेदे च ।

अवार न० न वारमन् । नद्यादेर्जलमतिक्रमेण माये तीरे ।

अवारपार इ० अवारं पारय स्त्री यस्य अर्धवायम् ।
उभयजलवति सङ्घे ।

अवारपारीय लि० अवारपारे गच्छति+य । पारगामिनि ।

अवारिका स्त्री० नास्ति वारि यत् । धन्याके, तस्य अति-
शुष्ककलेन जलप्रत्यावात् ।

अवाससु लि० न वासोऽस्य । वस्तरहिते नम्ये ।

अवि इ० अव+इन् । सूर्ये, ज्ञेये, ज्ञाने, पर्वते, रूपिककल्पे,
प्रपौ च । अस्तमया क्षिया अस्त्रायाम् स्त्री० वा ङीप् ।

अविकट इ० अवि+सृज्ये कट् । मेघसंघाते । विकट उप

न०।। लघुभिन्ने सौम्ये ।

[अजगत्याहणे ।

अविगन्ता स्त्री० अवेन्द्रास्य गन्तृ रूपं गन्तः पुष्पादावस्याः ।

अविगन्त उ० विज-क्तं न०।। (करमया) चरचर्कटले ।

अवितथ न० न वितमं भित्था न०।। बल्ये ।

अविद्या स्त्री० विद-कथं न०।। विद्याभावे, अहङ्कारहेतौ अप्राने, विद्याविरोधिन्याम् अथार्थबुद्धौ च । वेदान्तमते भावाभावाभ्यामविविध्याद्यावत्तत्वायां भावायाम् ।

अविज्ञाकर्त्री स्त्री० न विद्वः अविज्ञः पर्येषः कण्ठोऽस्याः । पाठावतायाम् ।

अविनाभाव उ० विना व्यापकत्वे न भावः स्थितिः । व्यापकस्थित्युदोषिताह्मणां व्याप्तौ ।

अविनीत लि० अव-भो-क्त । उद्गते । कुचटायां स्त्री० ।

अविमित्र उ० अघो० भेषान् मीणाति भो-क्त । व्यासाहणे । विमित्रवपकारः न०।। प्रतिज्ञाभिले । न०।। अर्पकार शून्ये लि० । श्रोतावतायां स्त्री० ।

अविभक्त उ० वि+भज-क्त । संछेदे, विभागरहिते इत्ये-त्तामिति च । अविभक्ता विभक्ता वा अविच्छेदाः स्वापरे धमाः रति, अविभक्तो स्वापरे प्रसङ्गैः चैव तद्गतेरिति च श्रुतिः ।

अविभुक्त न० 'न विभुक्तं त्रिषाभ्यां यदविभुक्तं ततो विभु'-रित्युक्तवचने काशीमेले । वि+भृज-क्त न०।। उक्तमिमे लि० ।

अविरत लि० वि+रज अभे-क्त न०।। विरामशून्ये, अववर्तते इत्यादौ च क्रियाविशेषणले च० ।

अविरति स्त्री० विरामो विरतिः भावे क्लिप् न०।। विषयादौ स्विदविततायाम्, विरामाभावे च ।

अविरल लि० न विरलं न०।। घने, निमित्ते ।

अविलक्षित लि० वि+लक्षि-क्त न०।। विलम्बशून्ये तदायुक्ते इत्यादौ । क्रियाविशेषणले च० ।

अविवेक उ० वि+विच-यञ् न०।। सदसद्विवेकाभावे, चक्षुःसैककार्यकारणे, भले च । न०।। विवेकशून्ये लि० ।

अविवेकिन् लि० वि+विच-णिङ् न०।। विवेकविवेके, मूर्खे, मात्स्यायुषदेमशून्ये, विवेकोपेक्षालक्षिते च । साङ्ख्य-सत्ते प्रधाने, महदादौ च । प्रधानं सद्ब्रह्मद्वयः, महदा-दव्यय प्रधानान् न विविच्यन्ते (विद्यन्ते) इत्युक्तं तत्रैव ।

अविशेष उ० वि+विप-यञ् न०।। विशेषभावे, अग्रेदे च । न०।। विशेषशून्ये तस्ये लि० । साङ्ख्यदिग्दर्शिते तु तन्वा-त्रास्येण सूक्ष्मभूतेषु ताव च ददसेतदेवंगुणकमिति व्याहृततया नादुभूयन्ते इत्यविशेषाः ।

अविश्रान्त लि० वि+श्रम-क्त न०।। विरामरहिते इत्ये ।

अविप उ० अव-रपच् । सद्यश्चे, लघे च । डीप् । नद्यां स्त्री० विपशून्ये लि० । (यातरच्) विद्यायां स्त्री० टाप् ।

अविषोड न० अवेष्टं श्वम् अवि+षोड न पतम् । मेधाशुग्धे । अविषोष्ट न० विषष्टं शुभवार्तेष्वर्थावबोधनं सुखेन यवणा-मोमयस्य वि+सृज-क्त न०।। अल्पदशायाम् । [यत् ।

अवीचि उ० नाभि वीचिः धृष्टमज्ञं नरकभेदे अवीचिमयो-अवीजा स्त्री० ईपदर्थे नञा व० । अत्यसृजवत्यां प्राद्यायाम् । वीजशून्ये लि० । [प्रवर्तमाने निमित्ते अतुभावे ।

अवीत न० वि+रज-क्त न०।। व्यापकस्थिते व्यतिरेकहेतुन अवीर लि० वीरः उदादि नास्ति यस्य । उदादिशून्ये । न०।। वीर्यवर्द्धने । पतिपुत्ररहितायां स्त्री० । "अज्ञातपुत्रा-विधवा साववोरा परकीर्तितेति" श्रुतेः । [धाने च ।

अवेद्यं न० अव+ईच-लुट् । दर्शने, प्रतिजागरणे, अघ-अव्यक्त उर्ध्व+यञ्-क्त न०।। विष्णौ, कामे, मित्रे, चांस्त्र मते सर्वकारणे, प्रधाने, कषाद्यहीनतया चक्षुराद्यगो

चरत्ताहस्य, वेदान्तमते ब्रह्मचरीरे सन्नामस्यानां गच्छ प्रवृत्तिमिविषयैर्विगुण्यादिभिर्बर्कते निराकारे ब्रह्मणि च न० । अक्षये वस्तुभावे लि० । [ईपदर्थे अरवचर्थे । अव्यक्ताराग उ० न अतोऽत्यस्यतोऽरागोऽप्यिमा यस्य । अव्यक्ता स्त्री० अवेद्यं इह विनाशमस्य । श्रमविश्याम् । न विवक्ष्यतुङ्गस्य इय० । विवक्षाभिन्ने पूर्णाङ्गे लि० ।

अव्यञ्जन उ० नास्ति व्यञ्जनं शुभलक्षणं शुद्धं यस्य । इह-हीनयगो, शुभलक्षणशून्ये, चिह्नशून्ये च लि० ।

अव्ययङ्गा स्त्री० न विगतवचः वीजमस्याः । एवमित्यान् । अव्यय उ० न व्ययते यद्वा न वचसति व्ययभववचनयोः अच् ।

अवे० । व्ययशून्ये लि० । नास्ति व्यया यस्याम् ३० । हरितक्याम् शुष्माङ्गा स्त्री० । [व्ययशून्ये लि० ।

अव्ययिन् उ० अक्षरवचनेति वा व्ययते व्यय-रणि । अवे०, अव्ययविचारिन् लि० वि+चिन्+र-णिङ् न०।।

वेगादि प्रतिज्ञाचहेतुना निवारयितव्यमप्ये । व्यावर्तते अभिचारो व्याप्तेऽनान्नशून्ये हेतौ उ० ।

अव्यय उ० न० वि+रज-यच् न०।। घर्जाद्य विभक्तिषु सर्ववचनेषु च प्रकृत्ये गच्छन्तिधर्मविशेषे, यथाश-रादयोऽव्ययाः सर्वसैकस्याः मित्रे, विष्णौ च उ० । आदानरहिते विकारशून्ये लि० । परब्रह्मणि न० ।

"सद्यः सिधु सिद्धेयु सद्योश्च प विभक्तिषु । वचनेषु च सर्वेषु यद्य व्येति तदव्ययमिति श्रुतिः ।

अव्ययीमाद्य उ० अनव्ययमव्ययं तत्राद्येन अद्यय+पि-भ

अञ् । व्याकरणविधे सहायविधिषु । तत्र हि उपकुम्भ-
मित्यादौ अनव्ययस्यापि कुष्ठादिपदस्याप्यवयवम् ।

अञ्च वक्ष्या स्त्री० वि+चव+ञ्+अच् न०त० । इदं कर्त्तव्य-
मिदं नेति नियमाभावे शास्त्रादिपदद्वयायां अवस्थायाम्,
अविधौ च । [भोजनादौ एकवागस्थानायोग्ये पठितादौ ।
अव्यवहार्यं वि० वि+अव+ङ्+अच् न०त० । ययनासन-
अव्यवहितं वि० वि+अव+ङ्+अच् न०त० । व्यवधानरहिते
वाचानुसङ्गे ।

अव्याहृतं वि० वि+आ+हृ+अच् न०त० । वेदान्तमते आपकदो-
भूते बीजरूपे जगत्कारणेश्वराने । सांख्यदिनते प्रधाने च ।
अव्याप्यवृत्तिं वि० व्याप्य व्यापिकरणं देमादिकं साकल्येन
संशय न इति । स्वार्थित्येन । व्यापिकरणे देमादौ प्रदेय
विशेषस्थिते वक्ष्यति । यथा घटोभूतलादौ एकदेये एव
तिष्ठति इत्यतोऽव्याप्यवृत्तिः । व्याप्यवृत्तिसु जात्यादि-
घटादौ साकल्येन संशयश्च स्थित इति न्यायमते प्रसिद्धम् ।
अव्युत्पन्नं वि० वि+उद्+उत्+अच् न०त० । सद्यदायमदृष्टा-
वयवमोदमोदकतामक्तिः व्युत्पत्तिरूपेणैव अवयवार्थेन्युप-
पद्यते, यद्वाचानमिदं प्रसिद्धं च ।

अञ्चु संज्ञा-व्याप्ति च आदि-आत्म० वेद सक० । अञ्चुते
आदिष्ट आद्य आगमे ।

अञ्च भोजने ऋगादि पर० सक० वेद । अञ्चाति आग्रीत् ।
अञ्चकुम्भी स्त्री० अञ्चुते व्याप्ति आच-अच् आञ्च कुम्भाति
जलमाहणोति कुम्भ-उद् भूषो । सञ्चोषः दिव्यात् कीप्
कर्त्त० । गुरुवाहेन उल्लाप्यके जलोपरिजाते पाना
इति ख्याते तथभेदे ।

अञ्चन उ० अञ्चुते व्याप्ति आच-अच् । गीतसारहृते दन्त्य-
मथोऽप्ययमनायौ भवे स्युट् । व्याप्ति, भोजने च न० ।
कर्त्तव्यं स्युट् । अच् न० ।

अञ्चनमर्क्षो स्त्री० अचनञ्च गीतसारहृते अर्क्षमिव अर्क्षमन्त्राः ।
आरादौ इति ख्याते हृत्तभेदे तस्य गीतसारहृत्तमर्क्षमन्त्रात्
अञ्चनाया स्त्री० कतिबोभेनाचनमिच्छति अचन+अच्+
भवे च । भुम्लायाम् । [चम्लायाम् न० ।

अञ्चनायित् वि० अचन+अच्+कर्त्तृ-क । युजिते । भावे-ज्ञ ।
अञ्चति उ० स्त्री० अञ्चुते संज्ञति आच-अचि । मेधोस्ये चो-
तिवि वञ्च, प्रसारवर्णय उल्लासिमेधे, विद्युति च ।

अचञ्च वि० नास्ति यद्दो, वेदादौ वाचकयद्दो वा यस्य ।
यद्दोने, वेदे वाचकयद्दञ्जिते च "प्रधानेनयद्दमर्क्षमन्त्र-
मव्ययमिति" नृतिः "ईक्षतेनायद्दमिति" गारौरकचूलात्

अचञ्चरीर वि० नास्ति चरीरं तदभिमानो वा यस्य । "प्रत्य-
वाचप्रतिषेधो मिथ्याज्ञाने सृष्टेःके । नेतिनेतिस्वरूप-
त्वादचञ्चरीरो भवत्यय"मित्युक्तलक्षणे सकलानेवधरूपे देह-
नृत्ये धरमात्मनि, चरीराभिमाननृत्ये जीवभुक्ति च
"अचञ्चरीरं वान् सन्तं मिथ्याज्ञाने न स्यादतस्मि नृतिः ।
अज्ञास्त न० वाच-करणे इन् वाचं वेदादि विरोधे न०त० ।
वेदादिविरुद्धे नास्तिवागमादौ ।

अश्नितं वि० अच-कर्त्तव्यं क । भक्षिते । कर्त्तृ-क । तप्ते ।
अश्नितहवीनं वि० अश्नितारूपमात्रोऽयम् । पूर्वगोचारणत्वेन ।
अश्नितश्चय वि० अश्नितकृपा भवत्त्वेन य स्यु च ।
तस्मिन्नाद्ये असादौ । [इत् । चरौ ।

अश्नित उ० अच-संज्ञौ इत् । चरौ । भोजनायात् कर्त्तव्यं
अश्नित उ० अच-भोजने इत् । वही, राक्षस, कृत्य, नादौ च ।
• वक्षे न० । [वाम् । खाये के हृत्ते अश्नितवाच्यम् ।

अश्नितो स्त्री० नास्ति शिष्यस्यैः कीप् । शिष्यकीनायां स्त्रि-
अश्निति स्त्री० दयानामवयवं दयतिः दयकमदृष्टिता दयतिः
नि० अयोत्यादेयः । अष्टयुषिते दयते संख्याभेदे, तस्य दयान्विते च

अश्नुम न० नास्ति यथं यथात् ५५० । यामे "प्रयत्नादोपनि-
तमयुग्मं नाचयती"ति स्मृतिः । न०त० । अचनृत्ते । तद्वति नि०
अश्नोप वि० नास्ति मेधो यस्य । मेधरक्षिते सन्त्ये । क्रियावि-
येषत्वे न० । नञ् त० । येवाभावे ।

अश्नोक् उ० नास्ति योको यथात् ५५० । सनामख्याते
अश्नोक्ते, वक्ष्यते च । वारदे न० । कटुकहृते स्त्री० ।
इत् । शोचन्त्ये वि० । [कटुकोति ख्यातायां कटुक्याम् ।

अश्नोक्तीक्ष्णी स्त्री० अश्नोक् इव रोहति बह-स्थिति ।
अश्नोच्य वि० शुच-योग्यत्वे खल्व् न०त० । शोचिष्ठमवाये
अश्नोच न० शुचेभावे योचं न०त० । स्मृतिमित्रे, विहितकर्मणि
नधिकारित्वसम्पादके अचर्त्त, शुचित्वाभावे च । ख्याते
अच्य आशोच्यमथन "आशोच्यमिदमश्नोच्ये"ति स्मृतिः ।

अश्नकटली स्त्री० अचुते अच-अच् मर्षः । वाहकहृताम् ।
अश्नकुट्ट उ० अश्नति प्रसर एव आत्मादिनं कुट्टयति ।
वानप्रस्थभेदे, तस्योद्वृत्तादिनृत्तत्वेन तस्युदाहेतिना-

भोकरणं प्रसरे एव विहितम् । [प्रसरणमपौ ।
अश्नगर्भ उ० अश्नना जगो गर्भोऽयम् । पद्मा इति ख्याते
अश्नगर्भ उ० अश्नगर्भोऽजायते जन-उ । प्रकृतमपौ

अश्नोतिनयम् । [इत् ।
अश्नोत्त उ० अश्नानं इति भिनति इन्-उ । पापाद्यभेदे
अश्नोत्त न० अश्नोत्तो जायते जन-उ । प्रसरजाते मिश्राजसि,

लौहे च । अश्वजगत्स्थल । भिदके टङ्गनामाले ।
 अश्वसुदाराण ५० अश्वसुतं दादयति द-विष्-लु । पाषाण
 अश्वन् ५० अश्वते व्याप्ति, संहन्यनेन वा । कर्त्तरि करणे वा
 भिनृ । पाषाणे । [बुद्धाश्च । अश्वनामन् । अश्वनोऽश्व ।
 अश्वन्तं न० अश्वसोऽनोऽश्व शक० पररूपम् । कथम् चेत्ते,
 अश्वन्तं क० अश्वानमनयति । बुद्ध्याम्, दीपाधारणा-
 दने, ह्यपिगमे च । आनुतेति स्याते अश्वोऽकटके,
 अश्वपले कोविदारकटके च ५० ।
 अश्वपुष्प न० अश्वनः पुष्पमिव । शिलाजलनि, गैलेवे गन्धद्वये
 अश्वभास न० अश्वेव भाजयति पूर्यति करोति । भज-
 णिच् अण् ५०० जस्य सत्वम् । इत्यचूर्णकारके द्वापान
 दिले इति स्याते शौकपात्रभेदे ।
 अश्वभिद्व ५० अश्वानमुत्तिष्ठ जायते । पाषाणभेदे ह्ये ।
 क । अश्वभिदोऽश्वम् ।
 अश्वमरी स्त्री० अश्वानं रावि रा-क गौरा० ङीप् । मूलस-
 च्चूरीगे ष हि मूलद्वारे प्रसरति न कठिनमांश्च रचयति ।
 अश्वमरीञ्च ५० अश्वमरी मूलकच्छं हनि हन-ट । नक्षत्रहणे
 अश्वमरीचर ५० अश्वमरी हरति ह-ट । (दिधान) देवधान्ये ।
 अश्वसार ५०० अश्वनः सार इव । लौहे । ६५० । गतुल्य-
 कठिने वि० । [अश्वते अश्व-कर्मणि रङ् अश्वमपय ।
 अश्व(स) न० अश्वते नेत् कथम् वा अश्व-रङ् । चतुर्जले, रते च
 अश्व(स), प ५० अश्वं (रुं) पठति पा-क । राखते ।
 अश्वान्त वि० अश्व-भावे-ता न०० । सन्तते निहसिरहिते वा
 कर्त्तरि क्त न०० । श्वानभिदे वि० । [वा ङीप् ।
 अश्वि(श्वी) स्त्री० अश्व-रि । अश्वदेरपभागे गृह्यादिको व
 च्छंशु ५० अश्वते अश्वते वा । अश्व (अश्व) रङ् । चतुर्जले ।
 अश्वील न० शिबं माति गृह्णाति वा-क रस्य सत्वम् औ-
 चिध्यादिनात् न वा न०० । लज्जादिस्त्र्यादिकार्याम्
 धाम्यभाषायाम् ।
 अश्वेपा स्त्री० न विप्रयतेऽश्वोऽश्वम् सप्रगारात्मकत्वेऽश्वस्याः
 योगकारकतादात्म्यभावात् न परस्परनेनम् श्लिष-
 कच् न०० । चक्षिभ्यश्चिन्मन्तारायाम् । श्लेषः
 अश्वद्वारविगमे, संनभ्यो वा न०० । तद् हते वि० ।
 अश्व ५० अश्व-क्तम् । चोटके । [अश्वमन्वासाश्च ।
 अश्वकन्टिका स्त्री० अश्वस्य कन्टमिव कन्टोऽमूलमस्य ।
 अश्वकर्ण ५० अश्वस्य कर्ण इव मूलमस्य । सनामस्याते काल
 ह्ये । स्वार्थे के अश्वकर्णयोऽश्वम् ।
 अश्वखरज ५० अश्वच खरी च, अश्वी च खरच वा ताभ्यां

वायते पुंश्चान् । खरे चोटकभेदे । खराखलोऽश्वम् ।
 अश्वखुर ५० अश्वस्य खुरमिव खुरं मूलमस्य । नखीति स्याते
 गन्धद्वये । अश्वराजितायाम् स्त्री० ।
 अश्वगन्धा स्त्री० अश्वस्य गन्ध एकदेशेमेदमिव मूलमस्या ।
 गन्धकर्णद्वयपले सनामस्याते चतुर्हयभेदे ।
 अश्वज ५० अश्वं हनि हन-ट । कटवीरहणे तस्याश्वनाशकत्वात्
 अश्वखर ५० नखुरश्चः अश्व-नखुरे ह-च अश्वगन्धेनोत्पद्यते
 अश्वं तस्य नखुराभ्यामपिदकत्वात् । गर्हमेनाद्यास्तम्रे,
 खरचोटविगमे, मर्मभेदे च । जातित्वेन स्त्रियां ङीप् ।
 अश्वत्य ५० न खुरिन् शालासिद्ध्यादिवत् तिष्ठति स्या क
 नि० । सनामस्याते ह्ये, गर्हमाश्वहणे, चिरनस्याधि-
 तात् संभाररूपे ह्ये च "ऊर्ध्वरूढमश्वः शास्त्रमश्वत्" प्राङ्-
 रत्यय"मिति गीता ।
 अश्वपाल ५० अश्वान् पालयति पा-णिच्-लृच् कण् । चोट-
 कारके । श्वन् अश्वपालकोऽश्वम् जले न० ।
 अश्वपुच्छी स्त्री० अश्वस्य पुच्छमिव केसरोऽस्य । नागपश्यादिह्ये
 अश्ववांस ५० अश्वस्य वांसः केसर इव तटाकारमुत्पत्तात् ।
 काशा इति स्याते काये । इत० । अश्वस्य केये ।
 अश्वमार ५० अश्वं मारयति म-णिच् अण् । कटवीरे । खुर-
 अश्वमारकटोऽश्वम् । [वाकारान्वाङ्गे किङ्करे । स्त्रियां ङीप्
 अश्वमुख ५० अश्वस्य मुखमिव मुखमस्य । अश्वकारकले इ-
 अश्वसेध ५० अश्वो मेधते नक्षत्रेण मेध-चम् । यशभेदे ।
 अश्वसेधीय ५० अश्वसेधस्यायं हितोना ह । अश्वमेधाद्वये ।
 अश्वयुज स्त्री० अश्वं युजति रूपेणाश्वकरोति क । पश्चिमी
 नक्षत्रे तस्या अश्वतस्त्वपत्वात् । युज-क्तिन् अश्वयुगपि
 अश्वेन अश्वकारेण युज्यते तस्य चान्द्राग्निमन्त्रादि दौर्ध-
 नाश्याम् । तस्मिन् चान्द्रमासे च "अश्वयुजं कथयते ॥
 त्राहं जुषादि"ति स्मृति । नवर्थादिचि । अश्वयजोऽयम्
 अश्वरोधक ५० अश्वं रुद्धि रुध-णुन् । कटवीरे ह्ये ।
 अश्ववक्त्रा ५० अश्वस्य वक्त्रमिव वक्त्रमस्य । अश्वसवाकार-
 मुखमिव पुष्पाकारायाङ्के किङ्करे ।
 अश्ववारह ५० अश्वं मारयति खुरा-ह-अण् । अश्वारो-
 हिणि । दह-णिच्-अण् । अश्ववाहोऽश्वम् ।
 अश्वसन् नि-न कोभनं अश्व-खुरं दृढ च । परदिनास्यायिनि
 एकदिननिवां होचितेन दौ "अश्वमन्त्राग्निनेन हर्षयति"तिमनुः
 अश्वार्थ ५० अश्वस्याश्वीव अश्वं वभा० । देवर्षयह्ये ।
 अश्वसिधानी स्त्री० अश्वोऽभिधीयतेऽभिधार्यतेऽनया अभि-
 धा-खुट् । अश्ववयनरज्ज्यामिधानीऽश्व्याम् "रजान-

अभाटप्रभा दृढस्तेष्वामिषाभोगादत्ते" इति श्रुति ।
 अश्वारि उ० अश्वारि इत्त० । अक्षिपे ।
 अश्वारोह उ० अश्वमारोहति बह्व-अण् । अश्ववाहके, अश्व
 रोहणेन युक्तुर्नृत्ति च । अश्वगन्ध्या स्त्री० । [अश्वे ।
 अश्वारोहक उ० अश्वमन्त्रेद्विवावरोहति स्त्रुन् । अश्वग-
 च्छिन्नुं उ० हिर० अश्व सन्नि ययो इति । स्वयंवदायो
 अश्विनी स्त्री० अश्व अश्वारो विद्यते यस्या अश्व-इति ।
 सप्तविंशतिनक्षत्रमध्ये प्रथमे नक्षत्रे ।
 अश्विनोकुमार उ० हिर० अश्वीभूता संज्ञाकास्त्री सूर्यपत्नी
 तस्यामश्वरूपेण सूर्येण जाते कुमारौ । अश्विनैद्यो ।
 अश्वीय न० अश्वानां समूहोऽवेद्योहितं वा छ । अश्वसमूहे
 अश्वहिते ति० । [अश्वे ।
 अश्वोरस न० अश्ववाहक इव सुखम् वच्मना० । सुखे
 अप दीप्ती अक० गती, यद्गुणे च सक० आदि० उभ० सेट् ।
 अश्वतिते आपोतु आविष्ट ।
 अषट्छोणि ति० न सन्नि पट्छोणि ओत्तेन्द्रियाणि यत्र
 ख । ततोयजनकर्षाश्रुते द्वाभ्यामेव कृते भन्नाटौ ।
 अषाढ(क) उ० अषा(ड)या युक्ता पौर्णमासी अषाढी (डी)
 या यत्र मासे कण् वा क्लृप्त । वैशाखादितकृतीये मासे
 आषाढमासे । आषाढी पूर्णिमा प्रयोजनमस्य प्रयोजनार्थे
 अण् । मङ्गचारिभार्ये दण्डे, तस्य हि अषाढपौर्णमास्या
 विहितकर्त्तव्येतिगता आषाढ आषा(डो)डोष्ठयुग्मवत् ।
 अषाढा(का) स्त्री० षाडि शङ्खं वक्-षिष्पुंक्तिन् पलम् अश्व
 आद्यान् न०० टयो० वा इत्यम् । वाचिस्यवधिके पञ्चादिके
 मिथे, उत्तरादिके एकविंशे च नक्षत्रे । अषाढाव्यय ।
 अष्टक न० अष्टौ अष्टाया परिमाणमस्य अष्टन्-कन् ।
 पाणिनेरष्टाध्यायोपमे, प्रत्येकमष्टाध्यायान्तके अष्टेदोमे च
 अष्टका स्त्री० 'अष्टका तु सप्तम्यादा सप्तम्यादिदिनव्यभि'।
 तत्तत्तद्वर्षे सप्तम्यादिदिनवर्षे, अश्वत्ति पितरोऽथवा तिथौ
 अष्ट-एकन् । पौषमावसानगुणानां कृष्णादस्यां 'अष्टका
 पितृदेवते' इत्यजादपाठान् न द्रष्टव्यम् । तद्विहितपाठे च
 अष्टन् ति० बह्व० अश्व-आप्तौ कनिष्ठां तट् च । संख्यामेदे ।
 अष्टपट्टिका स्त्री० अष्टसु दिव् पाठा अस्या अन्यतोप
 डीय पट्टाये संज्ञाया कन् नक्ष । (हावरमालि) लतायाम्
 अष्टपाट् उ० अष्टौ पाठा वाच्य न० वा अन्यतोप धर्मागमे,
 गरभे, लतायाश्च । अष्टपाटोऽथयम् ।
 अष्टममूल उ० अष्टसु स्वायेषु उर कुरचदमयुष्मत्प्र-
 ट्पत्यमेगुप नेतृत्वापन्नं मङ्गलमस्य । नागचतुष्टयम्

अश्वे । अष्टानां सङ्ख्येयाणां समाहार । "नोकेऽस्मिन्
 मङ्गलान्यष्टौ भास्वण्योर्गौर्ज्ञातयन । हिरण्यं सर्पिरादित्य
 आपो राजा तथाऽपि" इत्युक्तेषु अष्टसु द्रव्येषु ।
 अष्टमान न० अष्टौ सदस्य मानं परिमाणमस्य । कुडवस्ते
 अष्टसदमिते परिमाणमेदे ।
 अष्टमी स्त्री० अष्टानां पूरणी । पञ्चदशकलात्मकचन्द्रस्य अष्टम
 कलाक्रियावृत्त्यायां खननामस्याताया तिथौ अष्टमेत्या
 पूरण्याह । अश्व-कृत् अष्ट संघात व्याप्तिं वा भाति मा-
 अण् क गौरा० डप् । कोटासुतायाम् ।
 अष्टमूर्त्ति उ० अष्टौ भूम्यादयो मूर्त्तयोऽस्य । 'चित्तिर्जलं तथा
 तेजो वायुराकाशश्चैव । यदाकश्च तथा चन्द्र मूर्त्तयोऽष्टौ
 विनाशिनः' इत्युक्ताष्टमूर्त्तिभारिणि मिथे ।
 अष्टलौहक न० अष्टानां औहानां धातुना समाहार ।
 "सुवर्णं रजतं ताम्रं सीसं कान्तिकं तथा । बह्वं गौहं
 तोल्यमौहकित्वाष्टौ धातवः कृता" इत्युक्तेषु अष्टसु धातुषु ।
 अष्टाकपाल उ० अष्टसु कपासेषु यस्यानेषु द्रव्यैः उरोडाये ।
 चक्षुरार्धकस्य तद्विषस्य तुल्यं आत्मम् । अष्टसु कपासेषु
 संख्यायै उरोडाये, तस्याभ्ये यत्रे च ।
 अष्टाङ्ग उ० अष्टावङ्गानि यस्य । योगविमेषे, जमनिमसाद्यन
 प्राणायामप्रत्याहारध्यानधारणासमाधिभेदे योगशास्त्रेति
 एतथा सङ्ख्यादि तत्तत्तद्व्यायं वक्ष्यते । "जानुभ्याङ्ग
 तथा पङ्ग्रा वाचिभ्यामृष्टरसा धिया । शिरसा वचना दृष्ट्या
 प्रणायोऽष्टाङ्गैरिति इत्युक्तचरणे प्रणामे "थाप शीरं
 कुमायं च दधि सर्पिं सतस्युलम् । दधं धिक्कारकश्चैव
 अष्टाङ्गोऽथ प्रकीर्तितः" इत्यष्टाङ्गवर्तिने पूजोपकरणेषु,
 शरीरपत्रके च तस्य प्रत्येकपङ्क्तौ अष्टपदङ्गमाङ्गकत्वात् ।
 अष्टादशान् ति० बह्व० । अष्टाधिका दश, अष्टौ च दश वेति
 वा । संख्याविशेषयुक्ते । पूरणे डटि । तत्पूरणे ति० । [पात्रने
 अष्टादश्याङ्क उ० न० अष्टादश अङ्गानि यत्र । वैद्यकमन्त्रि
 अष्टापद उ०० अष्टौ अष्टौ यदानीं दशजावस्य हतो संज्ञा
 शब्दस्य बोधार्थतादोकारात् आत्मम् । शरीरफलके ।
 अष्टसु धातुषु यद श्रतिज्ञा यस्य । इत्ये । गरभे लतायाश्च
 उ०, तयोऽष्टमदत्वात् । अष्टाधि विद्वित्तिरापद्यते आनपद-
 क्च । अणिमाद्यन्निर्दिष्टयुक्तं कैनामे । अष्टसंख्यातेन
 आपद्यते क्प । काडे ।
 अष्टि स्त्री० व्यसने भूमी विषयते अश्व-तिन् टयो० पलम् ।
 आठि इति स्यात् नोजे वीहम-वरपाटके छन्दोमेदे च ।
 अष्टीना स्त्री० 'आष्टापयन् वनिमष्टं रक्षा धातयनोत्-

असाधितम् यथा न साधितम् दुष्ट न.न. । ययुते ।
 असार इ. नाति शरीर यस्य । शारहीने एरययुते । न.
 न. । शारयिने । न.न. । निशारे नि. । “यमार. ययु

संसार" इत्युद्धृतम् । [प्रतिरूपकम् अयम् ।
 असि उ० अश्व-दीप्तौ जेपणे वा इत् । खल्ले । तस्मिन्नेषे विनक्ति
 असिस्ती स्त्री० सो-त्त शिता केसादौ युष्मा जरती तद्विधा
 अहहा क्रादेभ्यः छिप् च । अन्-पुरचारिण्यामहङ्गायां
 प्रेयायास् नदीभेदे च । [यत् । सुद्वीपधाने ।
 असिगण्ड उ० अक्षते विप्यते अश्व-इत् अशि' विप्रोगण्डो
 असित उ० सितः शुभः विरोधे न०त० । शुभवर्णमिदं तद्वि-
 द्यते लक्षणम् । तद्विनि जि० । छणपचे उ० । गोत्रोपधौ,
 अन्-पुरचारिण्यामहङ्गायां प्रेयायाश्च स्त्री० टाप् ।
 असितकार्त्तिक उ० असितयति छिप्-णुल् वा कार्त्तिकः शिखा
 यत् । वही तस्मिन्नासम्भवेन हि सम्भवासाधितयत् ।
 असितफल उ० असितं कर्णं कलं यत् । मयुनारिकेये ।
 असिदंष्ट्र उ० अशिरिष तोष्णा दंष्ट्रा यत् । मकराख्ये यादशि
 असिञ्ज् जि० सिद्धोनिप्रसङ्गं यत्क न०त० । अपक्वेऽनियम्ये च
 आयमते आश्रयासिद्धत्वादिभिस्त्रिभिर्दोषैर्दृष्टे हेतौ उ० ।
 असिद्धि स्त्री० सिध-क्रिन् न०त० । अनिमग्नौ, अपाके,
 आयमते आश्रयासिद्धिप्रभृतिविधिरहेतुमेवे च ।
 असिधाव उ० अशिं खड्गं भाषति मार्कण्डेयि भाष-अण् ।
 यस्मात्ता मार्कण्डे । अणुल् । असिधावक्रोड्याय ।
 असिधेनुका स्त्री० अशिधेनुवि यस्याः न० वा कप् । अशिधे
 उतस्यत्वेन तद्वत्तत्वाद्याम् इटिकायाम् ।
 असिपत्रक उ० अशिरिष तोष्णं पत्रमस्य वा कप् । इण्डके
 गुणनामकतये च । अशिरिष पत्राकारो यत् । मरक-
 भेदे । अशेः पत्रमिवास्मादकम् । खड्गकोपे न० ।
 असिपत्रवन न० अशिरिष पत्राकारो यत्क कर्त्त० । नरकभेदे
 "अस्मिन् वै निजनेदपयादानपदि अपगतः पापबहुद्वीपग-
 तलमशिवलयनं प्रवेष्टेति भागवतम् । [जन्मभेदे ।
 असिपुच्छ उ० अशिरिष धारायुक्तः पुच्छोदस्य । विपुनारे जल
 असिपुत्रिका स्त्री० अशेः पुत्रीयं स्त्रीषे कन् तुल्ये अत
 इत्तम् । इटिकायाम् । कन्याये अशिपुत्रीत्ययम् ।
 असिमेढ्रा उ० अशिरिष दीर्घः मेदो निवासी यत् । बिट्कटिरे
 असिहेति उ० अशिहेतुं भाषनमस्य । वड्गेन युद्धकर्त्तरि ।
 अस्तु उ० अक्षते क्षिप्यते अश्व-उ । शिप्ते । कर्त्तरि उ । तापे ।
 कर्त्तवे ल । वड्कत्तिव् शातुभेदे उ० वड् । [जि०
 अस्तुल् न० वरोधे न०त० । अश्वविरोधिनि उ० से । न०त० । तद्वति
 अस्तुधारया न० अस्तुना प्राचादिपञ्चबाहुलीया धारयम् ।
 ओषणे । [उर । अश्वविरोधिनि देहे । रात्रौ स्त्री० ।
 अस्तुर उ० अश्व-दीप्तौ उर । सूर्ये । अस्तुरि विपति देवान्

अस्तुररिपु उ० अस्तुराणां रिपुः । दानवशतो विष्णौ ।
 अस्तुरसा स्त्री० न सुतु रसो यस्याः पूव० । (नातुस्तलसी)
 वर्मरोहचे यस्या अतिशूरसत्तात् ।
 अस्तूर्यक जि० अस्तूर्य कृष्ण् इति यकि-वृज् । गुणेषु दीपा-
 रोपयथोवे । [रोपये ।
 अस्तूया स्त्री० अस्तूज-यकि अस्तूलात् टाप् । गुणेषु दीपा-
 अस्तूर्च(वा)य न० सूर्य-व्युट् रे परे दीर्घः नास्ति सूर्यस्य
 मनादरो यस्मात् न० पूव० पाठान्तरे अस्तूनामुच्यते तापो-
 वर्यात् अनादरे । [ननुमे सूर्यादर्थिनि राजदारादौ ।
 अस्तूर्यस्य जि० सूर्यस्य नपि न प्रत्यति द्य-अण् उच्यते । अस्त-
 अस्तूर उ० अक्षजं शोचिषं करोति क-ट । शरीरस्य दह-
 धातो, अनादेरप्रितस्य प्रथमे रक्षयता, रक्षय्य टाप्-
 रूपतेति वैदके प्रणिङ्गम् । [लिङि ।
 अस्तूग्वरा स्त्री० अक्षजं घटति ट-अण् । शोचिषधारिण्यां
 अस्तूज् न० न दृश्यते इतरागवत् संदृश्यते सङ्गत्यात् न०
 छन् किन्, अक्षते विप्यते इतलतो नाडीभिः अन्
 अजि वा । रत्ने, ऊर्ध्वे, विष्णुभाषिणे योऽथे योते ।
 असेचनक जि० न विप्यते तथ्यते मनोऽस्य विष-व्युट् संशया
 कन् । अत्यन्तप्रियदर्शने अर्धमाश्रयो न तथ्यति ।
 अस्त उ० अक्षते सूर्यकिरणा यत् आधारे त् । मक्षिमाभे,
 कर्मणि त् । चित्ते अवसिते च जि० । अद्यौ ज्योति-
 योक्ते लग्नात् सप्तमे स्थाने च न० । भाषे त् । अश्वधाने
 सेवे च न० । [निर्वाचयोक्ते ।
 अस्तक उ० अक्षं अश्वराटक्षितम् अवसानं वा करोति क-ट ।
 अस्तम् अयम् अश्व-तमि । नश्ये, अदर्शने च ।
 अस्तमन न० मननं यत् ज्ञानं अक्षत्वेन मनोज्ञानं यत् । सूर्य-
 देरदर्शनशब्देन भूगोलकक्षया तिरोधाने, "तिरोधा-
 नश्च यवैति तदेवास्तमनं रचे । मैरास्तमनस्यैव बोध्य-
 सर्वदाशब्दः इति ज्योतिषोक्तेः तत्कारणे च ।
 अस्तमय उ० अस्तोनीवते प्रायते दलं विन्-अण् । प्रलयदौ,
 धूम्रस्यास्तमयस्या मकराभावेनाप्यप्राप्तामलसं हि-
 योने बोध्यः "रविष्यास्तमयोयोगो विदोगमूदयो भवेदि-
 त्तुक्ते । अत्यपहारा रविनामे च । [मोचधे अस्तमिरो ।
 अस्तावल उ० अक्षते किरणाय आधारे त् कर्म० । पत-
 चाक्षि अयम् अश्व-यतिप् । लिङौ, विदमानतायाश्च "अक्षि
 नाक्षि न जागमीत्या"दि ।
 अस्तु अयम् अश्व-दीप्तौ तन् । अस्तुपायां, मोह्याम् प्रतिक्षेपे
 अस्तुपायाम्, प्रकथं, अस्तुपादे, मन्वायाम्, सस्ये, अस्तुपा-

प्रत्यक्षे वस्ते । इतिभ्रंजि वि० । [न-हा कनिज् । दिवसे ।
 अहन् न० न लङाति सर्वथा परिचर्तमानवात् न ग्यजति ।
 अहम् अह-अह । अहङ्कारार्थे स्वात्ममन्त्रितवाऽभिधाने वा ।
 अहमहमिका स्त्री० अहमहङ्गन्दोऽस्त्वय वीष्वाग द्विमम्
 ठङ् न ठिनीप । परस्परहङ्कारे अहमेवधमण्य
 इत्येव रूपायामन्योचोक्तौ च ।
 अहंप्रव्यिका स्त्री० अहं प्रव्योऽहं प्रव्यं इत्यभिधानं यत् ।
 योधानां युष्मदाधिक्येन अहमेव पूर्व आस्थावीत्यध्यवसाये ।
 अहममिति स्त्री० अहमित्याकारा पति आग गमन-क्तिज् ।
 अतिद्यावाम् अथाद्याद्व्यधर्मावधासुके अत्राने ।
 अहर्गण पु० अहर्ग गण अहृह । विश्विनात्मके मासे ।
 ज्योतिषमन्त्रिते अष्टाशा न्यवशाभाषनार्थमा एते वसमान-
 दिनपर्यन्ते दिवसकृते च ।
 अहर्दिन न० अहनि च दिवा च नि० । प्रतिदिने ।
 अहर्पति पु० अह्रा पति । सूर्ये अहर्गंवाद्योऽप्यत्र ।
 अहर्मुख पु० अङ्गोत्पन्नादिभाग । प्रत्यये । [स्त्री० ।
 अहृत्य नि० हृतेन न कर्त्त० । ह्नाकटे ज्ञेये । योगमपिपन्ना
 अहस्कार पु० अह करोति क-ट कष्ठादित्यात् धात्वम् ।
 दिगकरे सूर्ये, अर्धहरे च । [सूर्ये, अर्धहरे च ।
 अहस्यति पु० अह पति इत० कष्ठादित्यात् धात्वम् ।
 अहङ् अह्य० अहं लङाति अहम्-ङा क प्रयो० । सन्तोषने
 व्याप्ये, रंसे, ज्ञेये प्रकृते च । [च नि० ।
 अहार्थ्य पु० ह-गत न०त० । यस्ते । हर्षमशयो, अहरे
 अहि पु० आहनि आ-हम-दिन् ठिनीप आहो तुल्यच ।
 सर्वे, इमाएते, सूर्ये, भातपदे नीलके राहौ, पक्षि-
 के, वने, वने, वर्षस्वामिने अस्त्रिषणमज्ञे च ।
 अहिता स्त्री० हिनुष अह न०त० । वद्भान्न वायं पर-
 पोडामावे, माचिपोडामिहौ, अवास्तोवशाविपोडनाभावे
 च 'अहिवा परतो धर्म' इति छान्द ।
 अहिता स्त्री० अहिरेव आसि प्रकाशते इराक्षमत्वात् ।
 गन्ध लक्षणे । [मनोपेक्षे स्त्री० ।
 अहिच्छत्त पु० अहि पच-कार टमष्टटङ् । मेघट्टाङ्गणे,
 अहिजित् पु० अहिं सर्वे इताएत वा जितवान् नि-हि-
 टङ् च । विजौ रङ्गे च । [त्रिङ्गन्धमाकम् ।
 अहिजिष्ठा स्त्री० अहिमेतिव महावारविषायात् । मान-
 यदित पु० । न०त० । गतौ । वसन्ति वि० ।
 अहित्तिगुप्त पु० अहिपक्षे एव तेन रीत्यति टङ् । अह-
 यदिति, अर्धपेक्षे च ।

अहिहिम् ३० अहि संप्र ह्यकारं वा हिश्यन् हिप-भूते
किप् । गह्वरे इन्द्रे, मयूरे, नकुले विष्णौ च ।
अहिनिर्लस्यणी स्त्री० अहिर्निर्लस्यतेऽस्याम् निर-+भी-ल्युट् ।
(छान्दस) इति स्याते चर्मनिर्माणे ।
अहिपुत्रक ३० अहे पुत्र बृहस्पते इव वायति प्रकाशते क्रि-
क । सुदुर्घाकारे नौकाविशेषे ।
अहिमेन ३० अहे मेन गरलमिव तोह्नायुगलात् । अहिङ्
इति स्याते हृन्मभेदे । [उत्तरभाद्रपदमन्त्रे च ।
अहिमुध्न ३० अहेरिव मुध्नी मीवा यस्य । इदमभेदे, तद्वैजाले
अहिमय न० अहे, अहस्यत्वात् आहतकारत्वाच्च अहि-
हस्यात् व्यणाच्च अयं भी-अच् । कर्मभवे राज्ञा वयञ्च
जनिते भवे च । [भयनागिकायाम् भूय्यामन्नम्याम् ।
अहिमयत्ता स्त्री अहिभयं वाति वयञ्जयति दो-क्त । अयं,
अहिभज्ज ३० अहि भुङ्क्ते जिप् । गह्वरे, मयूरे नकुले च ।
अहिमर्हनी स्त्री० अहिर्मर्हनेऽस्या यट् ल्युट् । गन्धना-
कुलीनाधनतायाम् ।
अहिमार ६० अहि मारयति अ-विङ्-याच् । अतिदक्कहमे ।
अहिमेदक ३० अहिं मेदयति न्यसमावेच गमयति मारयति
भित-विङ्-यण् । अतिदक्कहमे । [ताम्रन्याम् ।
अहिलता स्त्री० अहिनीत्यस्मात्तामस्य तता शक-त० ।
अहीरणि ३० अहीरु ईरयति दूरीकरोति ईर अणि । त्रि-
शयस्यै तर्हनाहीतरे अयां वमायमे । [वेदपाठे ।
अह्रत ३० अहि ऊत कृष्णं वाय । ईशपापमोदति आश्रिते
अहे अय्य-अच् इ । सेवे, नियोगे च ।
अह्वेह ३० अ हिमोति हि इ न०त० । इतमन्याम् ।
अह्वेतुक द्वि० हेतुं प्रवीजप्रवृत्तिम् कर्तुं हेतुर्ह न०त० ।
अमाभिषज्जानरहिते, आपदाहिते च ।
अहो अय्य० अ+हा-हो । सोमे दिगर्थे विधारे, दयावा,
अहोधने, विधारे, प्रयथायम् विरुधे, अद्यादायञ्च ।
अहोरात्र ३० अहय रात्रिच टच् अता० । एत्येतिददद-
नञ्दहर्तिकावे मरिदट्प्रहासके वातुपे णिमे ईसाईमानन्द
इहदभिधाने । [अनुचक्ष्णात् ।
अहोवत अय्य० अहो च वत च इ० । घरे, अहोभरे,
अह्वय अय्य० अह्व इहि इहो० वरु दानं न०त० । दीपे ।

आ

[illegible]

सूतौ (आ एवं सन्त्ये इति सूतस्यान्यथापादने) अङ्ग-
कम्पायाम् । सप्तद्वये, अष्टौकारे, ईषद्वये क्रियायोगे,
भोभायं व्याप्नो च । वाक्यवृत्तिभिरेऽस्य द्वित्वमिच्छन्ति
आकाशमित्ति नि० आ+कपि-चलने क्त । कम्पायुक्ते, ईषद्वयमित्ति च
आकार उ० आकुर्वन्त्यतः कुर्वन्ति व्यवहारमत्र वा क-अच् ।
समूहे, गेहे च । आकीर्यन्ते धातवोऽत्र कृ-अप् । रत्ना-
द्युत्पत्तिस्थाने । [आकारे कर्षणस्यार्थं नियुक्ते ।
आकीर्यत्ति नि० आकारे रत्नाद्युत्पत्तिस्थाने नियुक्तः ठक् ।
आकर्षणं उ० आकष्यते विषयान्तरतोऽनेन आ+कष-अच् ।
पामके, शारिफलके, द्युते, इन्द्रिये धनियो धनुराभासे
च । भावे वजि । आकर्षणे । आधारे वजि । निकषे
उपसे । खलादिगतं धान्यमाकष्यतेऽनेन करणे वजि ।
अङ्गमाकारे आकुड़ा इति द्युतेः काष्ठभेदे ।
आकीर्यत्ति उ० आकर्षति शक्तिर्कर्मण्यं लौहं आ+कष-अच् ।
(युष्मक) इति द्याते अयस्त्वाने । आकर्षणकर्तृरिति नि० ।
आकर्षणी स्त्री० आकष्यतेऽनया आ+कष-अच् टिप्त्वात्
लौहम् । अङ्गस्य उपादाहरणार्थं (आङ्गमी) वजिकाभेदे ।
आकलेन न० अ+कल-अच् । आकाङ्क्षायाम् गणनेऽनुव्याने च
आकल्प उ० आ+कपि शिच्-अच् । नेषरचनायाम्, भूषणे च
कल्पयन्ते अयम् । आकल्पं नरकं मुक्तेः इति स्मृतिः ।
आकल्पक उ० आकल्पयति धन्यस्यान्यथां कल्पयति आ+
कपि-अच् अच् । अशाने, औत्तुष्टे, हृषे च ।
आकप उ० आकष्यते दत्त कप-अच् । सूर्यादिकषणवाधने
(कोटि) प्रसरभेदे । [गणने ठक् । अकम्पायाम् ।
आकास्मिक नि० अकम्पाय कारणमपत्तिं विनापि भवति
आकाङ्क्षा स्त्री० आ+काङ्-अच् । अभिरागे, व्यावयवे
वाक्यादिप्रमाणेभ्यो वृत्तपदं विना वृत्तपदस्यान्यव्यवहारे
वृत्तपदव्यवहारे, संशये च ।
आकाय उ० आचीयते वधिन् आ+चि वृत्तिः । निवासे ।
आकार उ० आ+क-अच् । मूर्तौ, अथर्ववर्णसामविषये च ।
आकष्यते आदिष्वह्यन्ते हृदयोभावेऽनेन आ-क-शिच्
चरये अच् । हृदयभावेऽनेन सुखप्रसादवैभवं गीत-
मोतिपूषके देहपेदने । भावे अच् । हृदये भावे, इक्षिते च
आकारगुप्ति स्त्री० उप-क्रिन् आकारस्य हृदयभावस्य गुप्ति
मोपपन्नम् । रत्नादिप्रतिपत्तयप्रसादस्य मयजनिविषयादा-
देव गोपने । [आङ्गाने । शुचि श्रीलाम् टाप् ।
आकारण न० स्त्री० आ+क-शिच् अच् । वृत् । वा ।
आकाशिक नि० अकाशे भवं ठक् । अथर्वयोस्य स्थिति ।

स्त्रिंशोऽपी 'आलिङ्गो वीक्ष्य मधुप्रदक्षि'मिति कुमारः ।
समानकाशौ आद्यनौ यस्य समानकालस्य अकलादेशः
इज्जत् च नि० । आशुविनाशितं, आदन्तयोऽभावात्,
पूर्वदिग्घे वक्ष्यते उत्पत्तिः । परेद्युस्तत्तमये एव नक्षरे,
"आकाशिकमनध्यायमेतेविति" मनुः आशुविनाशितात्
विद्युति स्त्री० ।

आकाश उ० न० समन्तात् काश्यते आ+काय-अच् । गगने ।
आकाशटीप उ० आकाशे दीपयामो दीपः शा० क० । "तला-
यां तिलतलेन सायं सन्धासमागमे । आकाशदीपं वे
दद्यादित्युक्तं लक्षणे टीपभेदे । [पाना] उन्मिकायाम् ।
आकाशमूली स्त्री० आकाशे भूमिभूतदेशे मूलमस्याः ।
आकाशरश्मिन् उ० आकाशे अस्तुमृषाचोदोपरिस्थितः सन्
रश्मिः । इमेव कृष्णचोदोपरिस्थिते रश्मिः ।
आकाशकक्षी स्त्री० आकाशस्य वक्षो पादेव अस्तुमृषामन्तात् ।
अनरेव इति एव तायां लतायाम् ।
आकाशवापी स्त्री० आकाशे भवा वापी । अदृश्योत्पा-
दकपुच्छलेनाकाशादियोल्लासां वाचि ।
आकीर्यत्ति नि० आ+क-अच् । व्याप्ते, निक्षिप्ते च । [अव्यादने च
आकुञ्चनं न० आ+कुञ्चि अच् । सहाये, प्रसारितस्य वंशित
आकुञ्चितं नि० आ+कुञ्चि-अच् । आमुने सङ्घोषिते च ।
आकुलं नि० आ+कुल-अच् । व्याकुले । [अव्यत्नाकुले च ।
आकुलाकुलं नि० आकुल+प्रकारे द्वित्वम् । आकुलप्रकारे,
आकृतं न० आ+कृ भवे क्त । आगये अभिगमये । [कृमे च ।
आकृति स्त्री० आ+कृ-क्तिन् । आकारे, अथर्ववर्णस्थाने, जातौ,
आकृतिच्छ्रुता स्त्री० आकृत्यति आ-कृ-क्तिर् अच् ।
आकिकरा स्त्री० "द्विरावेकरा किहित्कृतापाङ्गे प्रका-
रिता । वीक्षिताङ्गं इदानीमे ताराप्यावर्णनोदरे" मुक्त-
लक्षणे द्विभेदे शारिफाधिकम् ।
आकन्द उ० आ+कन्द-अच् । मारारे रोदने, आङ्गाने, शब्दे
च । कर्मणि अच् । मिमे, भ्रातरि च । आधारे अच् ।
दाहणे युद्धे, दुःखिना रोदनस्थाने च । आकन्द इति
अच् । सदेष्टाकर्मणाचरनः शान्तिपाहस्य प्रयोगेने
वृद्धवर्तमानि मये । [आङ्गमपमयत्त न० ।
आकम्प उ० आ+कम्प-अच् । अहङ्गिः । घट्टनातिक्रमणे । अच् ।
आकान्तं नि० आ+कम्प-अच् । कताकम्पे अभिभूते व्याप्ते च ।
आक्रीड उ० आक्रीडयन् क्रीड-अच् । श्रीकृष्णने उद्यानदौ
आक्रीड उ० आ+कृ-अच् । विश्रवन्ने, शपे, निन्दाया

ल्युट् आक्रोगनमयम् न० । [पागमोडया ज्ञाते वैरे ।
 पाञ्चश्रुतिक न० अक्षरान्तेन पागमोडया निर्दिष्टम् उक्त् ।
 पाञ्चपाटिक उ० अक्षरं मोहाखाने व्यपहारखाने वा नि-
 युक्तं उक्त् । अक्षरंके, व्यपहारोध्यो माह्विवेके च ।
 आक्षार उ० आ+क्षर-विच्-ञञ् । अक्षरमयमं कृतं त्वयेति
 उक्तं प्रति, अक्षरमयमं तया कृतमिति क्वियं च प्रति-
 दूषणे । ल्युट् आक्षारणमयम् न० । युच् टाप् । अक्षरं ।
 आक्षारित लि० आ+क्षर-विच्-ञञ् । आक्षारोमेवमविव-
 द्यावाटलेन दूषिते ।
 आक्षिप्त उ० अक्षमिन्द्रियं व्याप्नोति तर्कत्वात् । रङ्गकण्ठे ।
 आक्षीय उ० आ+क्षी-विच्-ञञ् । मोभाञ्जनकण्ठे । आ+
 क्षी-ञ् लि० । मत्ते ।
 आक्षेप उ० आ+क्षि-पञ् । भर्तने, अपवाद, आक्षेपे,
 भ्रमादिप्राद्वये निवेदे" अक्षोषह्वाभेदे च वा० १०२० ।
 आक्षेपक लि० आ+क्षि-पञ् । निन्दाकारके । "यदा त
 धमनी धर्मां कुपितोभयेति भावत । तदा विषय्याय
 रुद्धमुद्धेहं नमश्च । रुद्धमुद्धलाद्येवादाक्षेपक
 इति छान्द, इत्युक्तमप्ये वातरोगभेदे च ।
 आक्षोड उ० अक्ष-ओङ् अर्थे अण् । प्रतीयतुष्टये आक्ष-
 रोट इति स्याते । श्लोट । आक्षोटोऽप्यत् । [नीयत् ।
 आख उ० आखनमनेन आ+खन-ङ् । खनिते । य । आख-
 पाखण्डल उ० आखण्डयति भेदयति मन्तान् आ+खडि-
 ङञ् । रङ् । [भूषिके च । खननकर्तारि लि० ।
 आखनिक उ० आ+खन-कर्तारि रङ् । चौरे, खूरे,
 आखनिकयक उ० आ+खन-रूपे इत्यर्थः । खनिते ।
 खर । आखरोऽप्यत् ।
 आखरु उ० आ+खन-ङ् । खनिते, चौरे, खूरे च । कर्तारि
 रु । देवताइत्ये । "विमये एति मेवाति कदाचित् कुण्ठोति
 न । तदाह्वायु" मिश्रनमने कप्ये च ।
 आखुकार्यो स्त्री० आखी० पूर्वकश्च कर्त्तृ इव वर्तमाना ।
 (छन्दुकाव्यो) पूर्वकश्चैतद्व्यपवर्त्तता भवाम् । [गण्ये ।
 आखुग उ० आखना पूर्ववैषम्यम् । गव-ङ् । पूर्वकश्चैत
 आखुगर्णिका स्त्री० आखी० कर्त्तृ इव वर्तमाना जीप् अर्थे
 क्तु यत्तदप्यम् । (छन्दुकाव्यो) इति स्यातां भवाम् ।
 आखुभृज् उ० अणुं भृज् भृज् क्तिन् । पूर्वकश्चैतद्विज्ञाते
 आखुविपङ्गा स्त्री० आखुविच पूर्वकश्चैतद्विज्ञाते ।
 पूर्वकश्चैतदेवताइत्ये, देवताभेदनात्वात् ।
 आखेट उ० आखिद्यते आख्यते आखिद्योना आ+खि-ङ् ।

आखिद्यते आख्यते । आखे क्तु आखेटोऽप्यत् ।
 आखेटिक उ० आखेटे कुशल उक्त् । अग्राहकमने कुशले ।
 आखोट उ० आष खनिमिव उग्रानि पर्वान्यस्य । आष
 रोट इति स्याते शैवपीठौ । [च । भावे अङ् । कपने ।
 आख्या स्त्री० आख्यायतेतया आ+ख्या-ङ् । भंडाया, मासि
 आख्यात लि० आ+ख्या-ञ् । कथिते, व्याख्याते, व्याख्य
 प्रसिद्धे तिङन्ते पदे च "क्रियाप्रधानमाख्यातमि"ति यावत् ।
 आख्याट लि० आ+ख्या-ङ् । कथनकर्तारि । पाठयित-
 "आख्यातोषोभे" इति णिनि ।
 आख्यान न० आ+ख्या+ल्युट् । प्रसिद्धेतिङ्गन्तवने यथा
 अक्षतमन्यनाद्युपाख्यानम् ।
 आख्यायिका स्त्री० आ+ख्या-ल्युट् कापि अक्षरप्यम् ।
 विदिनहस्तानायां कथायां गद्यपद्यमन्ये च । कथने लि० ।
 आख्यात लि० आ+गम-ञ् । आयाते, उपस्थिते, प्राप्ते च ।
 भावे ङ् । आगमने न० ।
 आगन्तु लि० आ+गम-ल्युट् । अनियतस्यामिति अतिथी,
 आगमनयिषे च । आखे क्तु । आगन्तुकोऽप्यत् ।
 आगम न० "आगतं विषयकोभ्यो गतञ् गिरिजाश्रुती ।
 मतञ् बाह्वेदस्य तस्यादागमश्चयते" इत्युक्तमप्ये "अदिप
 प्रत्ययेन देशानां च तदार्थनम् । एतन्मैत्रु सर्मथा पुत्र-
 रथमवच । वदकर्मपाधमस्यैव ध्यानयोगपदार्थवि
 भिन्नलक्ष्यैर्मुक्तं त्वामं तद्विदोवदुस्मिन्मन्ये च तत्त्वार्थे ।
 "विह विह प्रमाथैस्तु कृतं वात्त पश्य च । आगमं
 शास्त्रमात्राभ्यामित्युक्तमप्ये शास्त्रमात्रे च । भावे अङ्
 अहं उपदेशे आगते च उ० । आगम्यते ज्ञायतेऽनेन
 कथ्ये च । व्यपहारो वदित्वादिपक्षे पश्येत्यादौ । आ
 तस्याति प्रकृतिप्रत्ययानुपपत्तेन प्राप्नोति अङ् । व्याख्य
 प्रसिद्धे प्रकृतिप्रत्ययानुपपत्तेन गच्छे आगम्यति इत्यदौ ।
 आगमन् न० आ+ङ्-अणुं रण मार्गः । कथयते, भावे च ।
 आगामिन् लि० आ+गम-ञ् । अ गन्तवे, प्राप्तिनि ।
 भविष्यति भावे, लङ् । च । [अ-यच् वा । मङ् ।
 आगार न० आ+ग-अर्थे च अङ् । आगम्यति आग+आ+
 गार्ग स्त्री० आ+गम-ङिप् अर्कोपे लकारादेः । इदं कर्म
 भवेत्तद्विषये प्रतिपादाम् च ।
 आगामी न० अगम्यतिङ् क्तु नकोपः अर्थे णोप
 तत स्यातां अङ् । कृत्ये, कृत्ये, कृत्ये, कृत्ये च ।
 आगम्य न० अगम्येतिङ् अङ् । अर्थे णोप । इदं कर्म
 रण्ये । "अगम्योऽहं कृत्यं कृत्ये देवोऽहं" मिश्र-

कलत्रेण यद्वापराधेदे यद्विप्रायः च । अग्निदेवनाले
 द्रव्यमात्रे वि० । दक्षिणपूर्वदिशि, अग्निव्योपति साहा
 याम् अग्निदेवताकायाष्टि च स्त्री० डीप् ।
 आग्रयणं न० अग्रहायणे नवग्रहे विहितं दृष्टो० हाद्योः ।
 नवग्रहनिमित्तं के दक्षिणे दृष्टे ।
 आग्रहायणिकं ड० आग्रहायणी पौर्णिमाधी यस्मिन् मासे
 ठक् । आग्ने मार्गशीर्षमासि । अण् । आग्रहायणीऽण्वत् ।
 आग्रहायणी स्त्री० अग्रहायणा अग्निरसा नक्षत्रेण युक्ता
 पौर्णिमाधी कण् डोप् । आर्द्रमार्गशीर्षमासपूर्वमासार्थं
 तस्या एव पूर्णिमाया अग्निरसा योगसम्भवात् ।
 आग्रहादिकं ड० अग्रहा प्रतोद्देशकस्य हारं करणमर्हति
 ठक् । अग्रदात्रीये द्विगे । [यामार्गे] ।
 आघट्टं ड० आघट्टयति रोगान् नाशयति अच् । रक्तवर्णं-
 आघाटं ड० आघटयति रोगान् प्रियोजयति आ+घट-णिच् ।
 घञ् इङिः नि० । रक्तवर्णं, पीताम्बाह । [नभ्याने ।
 आघातं ड० आ+घन-कञ् । आह्वने । आधारे कञ् ।
 आधारं ड० आ+घ-कर्त्तृणि घञ् । धृते । भागे घञ् । होमादौ,
 मन्त्रविशेषेण देवताविशेषाय प्रोक्तानि ।
 आधुर्यति नि० आ+धूर्य-क्त । चाजिते, भाजिते च ।
 आध्यायं न० आ+धा-ल्युट् । गन्धपुष्पे, द्रव्ये च ।
 आध्यातृणि नि० आ+धा-क्त वातस्य नलम् । स्फूर्तिगन्धे,
 आक्रान्ते च ।
 आङ्गिकं वि० आङ्गेन आङ्गनालेन विवृणं ठक् । आगव्यञ्जे
 इहनिष्पन्ने भूवेपादौ, अङ्गनालमात्रे च । घट्टे पादो न०
 आङ्गिरसं ड० आङ्गिरसो मनेरप्यम् अण् । इह्यमौ ।
 आचमनं न० आ+चम-ल्युट् । विभिन्ना जलपानान्ते, सुषादि ।
 प्रचान्ते, वैधर्म्यादौ अनुप्रासपूर्वकमहाङ्गव्यङ्ग्यपिडा
 याह, विस्तरो द्रष्टव्यमात्रे । [प्रसङ्गे निमित्तमात्रे ।
 आचमनकं ड० आचमनस्य सुखप्रसादनस्य कं जनं सक् ।
 आचमनीयं न० आचमनाय सुखप्रसादनाय हितम् छ्, आ+
 चम-कर्त्तृणि क्तोत्तरं वा । सुखप्रसादार्थे अछे । [मध्यमात्रे
 आचामं ड० आ+चम-भावे कञ् । आचमने । कर्त्तृणि घञ् ।
 आचारं ड० आ+चर-घञ् । चरिते, मत्वायुते आनामग-
 नादिव्यवहारे च । [ऐक्ये] द्विनमोपिधानतायाम् ।
 साचारी स्त्री० सम्बन्धुचारः प्रचर्यं दम्याः मौ० डीप् ।
 आचार्यं ड० "उपनीयं यः शिष्यं वेदमध्यापयेत् द्विजः ।
 मयसं सरहस्यं च तन्माचार्यं प्रचक्षते" इति धर्मकृतस्य
 वेदाध्यापयितरि, "आमाप्यतत्तत्तद्विशानाद्वारपरवसानतः ।

यमादियोगसिद्धिरादाचार्य इति कथ्यते इत्युक्तं नक्षत्रे
 मत्प्रस्थापने गङ्गाचार्यादौ च । क्षिप्रं टाप् आचार्या ।
 आचार्यपत्न्यान् आचार्यानी । डोप् न वायम् ।
 आचार्यकं ड० आचार्यस्य कर्म कन् । आचार्यकर्त्तृव्यक्तर्मणि
 आचितं नि० आ+चि-क्त । अङ्गीते, वाको, यथिते च ।
 दम्भारभितपरिभाषे, एकटपरिभाषे च ड० । [आच्छादिते
 आच्छन्नं नि० आ+च्छ-क्त । आहते । छद-णिच्-क्त नि० ।
 आच्छाद् ड० आच्छादयतेऽनेन छद-णिच्-करणे घञ् । वक्षे ।
 आच्छादनं न० आ+छद-णिच्-ल्युट् । प्रिषाभवस्ते ।
 आच्छिन्नं नि० आ+छिद-वकादृषङ्गे क्त । वकादृङ्गीते ।
 आच्छुरितं न० आ+चुर-क्त । कथ्यद्वाह्ये, नखाघातेन वाद्ये
 च । साचं क । आच्छुरितकसम्यक् । [मगयायाम् ।
 आच्छादनं न० आच्छिद्यनेन छिद-ल्युट् दृष्टो० दत्तव्योत् ।
 आच्छ आयासे (दीर्घविस्तारे) । इति आदि० पर० अक् ।
 ईट् । आच्छति आच्छीत् ।
 आजं न० आच्यतेऽनेन आ+अगृज-घञ्चै क । धृते ।
 अजस्तेम् अण् । क्षामसांघादौ नि० ।
 आजकं न० अजानं समूहः डुञ् । क्षामसमूहे । [हमे ।
 आजन्मसुरभिपदं ड० आ जन्मनः सुरभि पदमस्य । मन्त्रं
 आजानेयं ड० "गङ्गाभिर्भिन्नहृदयाः ज्वननस्य पदेपदे ।
 आजानेयं यतः संज्ञासामनेयास्ततः स्मृता" इत्युक्त-
 सङ्घे उत्तमाद्ये । अथयस्यैव आजानेयमन्त्रे इत्यम् ।
 आजि स्त्री० अजन्मस्यस्य अज-रन्तु न वीभावः । अमरभूमौ,
 संघाते, सुतेपे, लघे, मन्त्रादयाम् च ।
 आजीव ड० आजीव्यतेऽनेन आ+जीव-कञ् । आजीविकायाम्
 कर्त्तरि लुक् । आजीविकायाम् स्त्री० । [अर्धकारिके ।
 आजू स्त्री० आजयति आ+जु-क्तिर् दीर्घः । अर्ति विना
 आज्ञा स्त्री० आ+ज्ञा-अट् । निर्दोशे इदं क्रियमात्रि
 यामने, ज्योतिषप्रविष्टे मन्त्रात् दम्ये म्नाते च ।
 आज्यं न० आ अज्यते अज्य-ल्यप् नलोपः । धृते । [धृते च
 आज्यमागं ड० आज्यस्य भागो यन् । होमे आङ्गतिविशेषे,
 आज्यनेयं ड० अज्यना नाम वावरी तस्या अज्यत् ठक् । इदुपति
 आङ्गिनेयं ड० अङ्गनां भवः ठक् । (आजगार) कोटभेदे ।
 आटविकं न० अटव्यां भवः ठक् । आटपदे पैम् ।
 आटि(टि) ड० आ+ट-रन् । मराटिपिणिधि । आ+ट-
 रन् । आटिरयत्, मय्यभेदे च । आतिनेन क्षिप्रं वा कीट
 आटोप ड० आ+टप कञ् दृष्टो० ठलक् । देपे, संघाते, शत-
 ज्ञाने उदरमाभिभेदे च ।

आतस्वर उ० आ+तवि-चेप्, अरन् । कृप्, दप्, तर्क्यस्ते,
आरप्, सरम्, अस्मिन्नि, धनगर्जिते, आयोजने च ।
आतक उ० न० आदौकते अत् प्रयो० । सर्वतोद्गाहृत्माने,
प्रत्यक्षतद्वयमिति, एकलवतद्वयमिति च धान्यमानपात्रे, षट्
पञ्चादयदधिकद्विगतसप्तद्विगिरिमाणे, द्रोणस्य चतुर्थभागे च ।
आतकिक वि० आतक+भापाद्योर् ठञ् । आतकमितस्य धान्यस्य
वपनयोग्ये ज्ञेये तत्पात्रके, तत्सादके च । य । आतकीनोपल
आतकी स्त्री० आदौ-ते अत् प्रयो० । (अहर) इति स्त्रोते
मनीधान्यभेदे । [धनिनि च ।
आत वि० आ+त-ञ प्रयो० । युक्तै, विधिरे, सम्पन्ने,
आयवीन वि० अणुधान्यानां धर्मपादोनां भवनं ज्ञेयम् क ।
(गुनाडाडा) धर्मपादिभवनयोग्ये ज्ञेये । अञ् आचमनस्य
आति प० स्त्री० आ+त-ञ-रन् । रत्नचक्राभ्यसे कोचके,
कोटौ, वीक्षि च । [शब्दे, भवे च ।
आतङ्क उ० आ+तङि-ञञ् । रोगे, यन्त्राये, संस्पर्शे, छरज
आतञ्चन न० आ+तन्-ञ-स्तुट् । वेते, प्रापणे, आध्यायने,
उन्मादौ दध्नादिभावापादनाय अस्त्रद्वययोग्ये, निक्षेपे
उपद्रवे, द्रवद्रव्ये प्रक्षेपणोचिते कठिनद्रव्यस्य पूर्णने, तवि-
तत्त्वार्थाद्विधान्तरयोगेन कारणे च ।
आततायिन् वि० आतते शिलीर्षम् आगितु शीघ्रमस्य आत-
यिनि । मधीयते "अग्निदीनारदण्डे मन्त्रपादिर्धनापह् ।
जेनहारपहादौ च षड्ते आततायिन्" इत्युक्तप्रकारे ।
आतप उ० आ+तप-ञ । प्रकाशे उद्द्योगे, धर्मादाभोजके च ।
आतपत्र न० आतपात् जायते । वि०-क । ज्ञेयं । सार्थं कम् ।
आतपत्रकमथम् ।
आतपाभावा उ० इत० आतपस्याभावरूपायाम् छायायाम् ।
आतद उ० आतरत्येन न-ञ् । नद्यादे तत्पर्याय देवे भाटकादौ
आतर्पण न० आ+तप-स्तुट् । मोतौ । विष-भोजने मङ्गलायेपने
आतायिन् उ० आ+ताय-यिनि । वि० इतिरित्यते पर्यायभेदे
आतिथेय न० आतिथये इदं टञ् । आतिथिमित्रिके भोज-
नादौ । तत् साधु टञ् । आतिथिमय्यायां कुप्रसे वि० ।
आतिथ्य उ० सार्थं याम् । आतिथौ, तस्य सेवादिधर्मं याम् ।
आतिथिसेवादौ न० ।
आतिशक्ति वि० अतिशये दृङ्भोजात् परलोकायने
विपुल टञ् । यतस्य मूर्च्छादेर्दृष्टोक्तान्तरापर्यायभोजन
विपुले अतिशक्तिरित्यन्वये देवभेदे । "आतिशक्तिहास-
द्विहादि"ति वेदान्तमतम् ।
आतुर वि० आ+तुर-ञ । रोगयुक्ते ।

आतृष्य उ० आतृष्यतेनेन आ+तृष-क्यप् । (आता) दृष्टवि श्रेषे
आतोद्य न० आसमन्तात् तद्यते आ+उद-ग्यत् । वीणादौ च-
तर्विधे वाद्ये । [यस्युषाभिन्ने, काये च । आतगर्भोऽप्यस्य ।
आतगन्ध वि० आतोप्यहीनोदरिणा गन्धो गर्भो यस्य ।
आतगुप्ता स्त्री० आतनैव दुष्प्राप्तत्वेन गुप्ता इतरमर्पदेनेभ्यो
रविता । [आतुकुप्ती] सताभेदे ।
आतधातिन् वि० "धापादयेत् दद्यात्मानं स्वयं योऽगुदका
दिभि । अथैवैव मार्गेण आतपाती च उच्यते" इत्युक्त
रूपेण आतन स्वरूपीरस्य प्राणेन सङ्गं विरोजयितरि जने
आतघोष उ० आतानं घोषयति खगर्भे । काके, कुङ्कुटे च,
ताव्या (का का) (कु कु) अग्निनैवात्मनामैकदेशस्य घोषयात्
आतज उ० आतनो जायते, आत्मा वा जायते जन-इ । पुत्रे,
आत्मा च जायते पुत्र इति श्रुति आतजक्यायत् ।
अन्याया, मगोजन्यायां सुबौ च स्त्री० ।
आतदर्श उ० आत्मा स्वरूप इत्यतेऽल इश-ञञ् । दर्पणे ।
आतम् उ० आ+त-मनिन् । स्वरूपे, यत्ने, देहे, मनसि,
इत्तौ, सुबौ, यत्ने, वृद्धौ, वायो, जीवे, प्रकृषि च ।
आतवान्ध उ० "आतमात् कृत् पुला आतपिद अथ
सता आतमादुषड्वाच शिष्याह्वात्प्रमात्या इत्युक्ते पु ।
आतम् उ० आतना स्वयम्, आतनि मनसि वा भवति भू-
क्षिप् । चतुर्मुखे विधातरि, कामे च ।
आतमन्त्रो मन्त्रो० आतमै रक्षणे मन्त्रमज्ञा दुष्प्राप्तयेतर
वर्धनायैव अस्य स्वयं रक्षणात् । इराणभाभतायाम् ।
आतमूर्ति वि० आतान विभर्ति स एवम् । ओदरमात्ररूपे
आतमयोनि उ० आतमै योनि कारणमस्य । कटौ, कटौ,
विधातरि मनसिजे मन्त्रे च । [आतनो रक्षणे ।
आतदत्ता स्त्री० आतनो रक्षा दत्ता । इक्षभेदे । इत० ।
आतहम् उ० आतान कृतवान् कृत-किप् । "वेद्ययात्मन
मात्मानमहर्षिणां स्वयं हम् । कर्ता भोगेति मन्त्रे तद-
मात्मनो जना, इत्युक्तमस्य आतनो याचार्थप्राप्त-
रहिते, अथे, आतारतिभि च जने ।
आताधीन उ० आतनोर्धीन । पुत्रे, भ्रात्रके । मायाधारे च
आताभय उ० आतानमात्रयति आ+ति-ञ् । स्वस्य स्वा-
मेयचरपरे तर्कदोषभेदे ।
आतीय वि० आतनोऽप्यस्य । आतनं विनि ।
आतोद्गता स्त्री० आतनैरोद्भवति भू-ञ् । वायवर्षादभे
आता उद्गरो दत्ता । अन्यायाम् । इने उ० ।
आत्यन्तिक वि० अत्यन्त+भावे टञ् । अतिरमेन आति ।

आत्ययिक वि० आत्ययः नाशः प्रयोजनमस्य ठक् । नाशार्थे ।
 आत्येय पु० अत्येरपत्यं ठक् । अतिशयिष्ठमे, देहस्यैरक्षपातौ च
 आत्येयी स्त्री० न च नि कर्षयोग्यानि मीणि दिनानि यस्याः
 हृत् सभा० सा यस्याः सार्थं दञ् । हृत्तुल्यताम्, नदी-
 भेदे च । पुनः सार्थं कनि हस्तं आत्येयिकायाम् ।
 आत्यर्षण न० अत्यर्षणा सुनिना ह्येते वेदः अथ । तमधीते
 तत्र विहितं वा पुनरथ । अत्यर्षवेदस्य ब्राह्मणे, बहेदविहिते
 तेऽभिचारादिकर्मणि च । [पाठके विभे ।
 आत्यर्षणिक क्रि० अत्यर्षणं वेदमधीते ठक् । अत्यर्षवेद-
 आदर पु० आ+ह+अर् । सभादे, सभाने, आरम्भे च ।
 आदर्श पु० आ+हृत्+इत् इत्-अञ् । दर्शने, टीकायां प्रति-
 हस्त्यङ्के च । [सुट् । हस्तिगोशङ्के स्त्री० ।
 आटान न० आ+ह+ह्यट् । अहणे, अन्नाभरणे च । कर्मणि
 आटि पु० आ प्रपञ्चं दीयते षट्कृते आ+ह+कि । प्रपञ्चे; प्रा-
 मत्तायाम्, कारणे, साक्षीये, प्रकाशे, व्यवहारे च ।
 आटिकारण्य न० आदि पूर्य कारणं निमित्तम् । पूर्त्यनिमित्ते
 आटितेय पु० अटितेयत्वं ठक् । देवे ।
 आटित्य पु० अटितौ भवः पञ् । सूर्ये देवे च । आदित्यमण्डलये
 हिरण्ये विष्णौ, अर्कहस्ते अदितिदेवताके पुनर्गुणमन्त्रे वा
 आटित्यपत्त पु० आदित्यस्य अर्कहस्तस्य पूर्वमिव भवमस्य ।
 आपभेदे । इत् । अर्कहस्तपत्ते न० । [उभे अर्कहस्ते ।
 आदित्यपुष्टिका स्त्री० आदित्यवर्णं रत्नं पुष्पमखाः । रक्त-
 आदिदेव पु० आदौ दीयति स्वयं राजते । नारायणे,
 शिवे, आदिकारणे वेधदि च । [वर्गे नारायणे च ।
 आदिपुरुष पु० आदौ उरि देहे वसति क । त्रयमवीने हिरण्य-
 आदिम् क्रि० आदौ भवः अथ । आद्ये । [कार्ये ।
 आदिमत्तं क्रि० आदि कारणं विद्यतेऽस्य महत् । सकारणे
 आदिमराह पु० आद्योकराहः । विष्णौ तस्मादिवराहकृत्पत्न्यात्
 आदिष्ट न० आ+दिश-भावे क्त । आज्ञायाम्, उपदेये च ।
 कर्मणि क्त । उपदिष्टे, आकरण्यादिभेदे स्वानिजाते, यथा
 रक्तः स्थाने यत् आदिष्ठाने इति यथादिष्ट इत्युच्यते ।
 आदीनव पु० आ+दी-भावे क्त आदीनस्य वानम् वा-ड ।
 दोषे, स्त्रे, उद्वेगे च ।
 आहतं क्रि० आ+ह-क्त । पूजिते, सादरे, जवादरे च ।
 आदेश पु० आ+दिश-भावे घञ् । आज्ञायाम्, शास्त्रे, उप-
 देये च । कर्मणि घञ् । व्योतिषशास्त्रोक्ते, फले, आकरण्यादि-
 प्रकृतिप्रत्ययोपपन्नान्ते कार्यभेदे (वर्णस्थाने वर्णान्तरोत्तमौ) च
 आदेष्टु क्रि० पु० आ+दिह-हृच् । अतिव्रतं प्रतिबन्धेनसम्पन्नः ।

दनाथं कर्म क्रियतामित्यादेशकर्तारि मजनाने, आदेश
 कहेत्यामे क्रि० । [द्रव्यभाते, भावे न० ।

आद्य क्रि० आदौ भवः यत् । प्रपञ्चे । अट-अट् । अदमीय-
 आद्यमापक पु० आदौ भवः आद्यं सृष्ट्यं मयतेऽनेन करणे
 घञ् कर्मणः । पञ्चगुह्यपरिमाणे, मापा इति स्थाने मापकं
 चमकचला इत्युक्तेराद्यावन्निषेधम् तस्य कार्यविशेषोप-
 योगिताया गौल्लास सद्यत्वम् अतएव "दगार्दुष्टं प्र-
 दन्ति मापमिति भास्कराचार्येण मापस्यपञ्चगुह्यत्वमेषैकम् ।
 आद्युन क्रि० आदिना ऊनः । आ दन्त्ये । आ+दिन-क्त ।
 अग्निगोषायां निदातस्य नत्वम् ऊहृच् । [पेटुक] कर्मा-
 न्नराक्षाद्वारिहरेण वेदसमुदरपूरे ।

आधमन न० आधीयते आ+धा-कमनञ् । [वन्धकदाने]
 आधौ, योगाधमनविक्रीतमिति कृतं । [प्ररिति कृति] ।
 आधर्षितं क्रि० आ+हृ-क्त । अशानेनाक्रान्ते, "मर्तोपाधर्षितं"
 आधानं न० आ+धा ह्युट् । आधौ, सम्पादिना वृत्तिस्थाने,
 "आधाने चोपपाने" देति कृतिः । गर्भाधाने च ।

आधार पु० आ+ह-अञ् । अधिकरणे, आधारे, व्याकर-
 ण्ये शीघ्रयोग्यविधौ विधिकाभिधायकास्तेऽधिकरणकारणे,
 श्रवणस्याद्वयार्थं अलोपधर्मात् नञ्जेने हस्तिकोर्ध्वं जगन्धार-
 ण्यं आरवावे च । आधारवन्मसृष्टेरिति रुच् ।

आधि पु० आधीयते क्तोऽल । आ+धा-क्ति । मानवदुःखे
 अन्नाशायाम्, अधिष्ठाने, वन्धने, "आधौ प्रतिपद्ये क्रीते"
 इति कृतिः । व्यवहारे च । [यथिततायाम् ।

आधिक्य न० अधिकस्य भावः अञ् । अधिकतायाम् अति-
 आधिदैविकं क्रि० देवान् अग्निशाल्यादीन् अधिकतया निर्वृत्तं
 अधि+देव-उञ् दिपदद्वि । अतिवातादिहृत्तज्जाने हासे ।

आधिपत्य न० अधिपतेर्भावः अञ् । प्रभुत्वे ।

आधिभौतिकं क्रि० भूतानि व्याप्यवर्षादीन् अधिकतया ज्ञातम् ।
 अधिभूत+उञ् दिपदद्वि । व्याप्यवर्षादिज्ञानिर्तुं हासे ।

आधिदेविकं न० अधिदेवकासे देयं ठक् । अधिर्न वेदन-
 मधिपदेत्वं तत्र प्रथमविवाहान्तरं द्वितीयविवाहकासे स्थितं
 देयं घने । "अधिविधिव्यतिरेक्ये देयताविनेदनिर्गममिति" कृतं
 आधुनिकं क्रि० अधुना भवः ठक् । रदानीन्तने, नये च ।

आधेयं क्रि० आ+धा-घञ् । आनिते च उत्पद्ये "आधेयवा
 क्रिययति" भाष्यकारिका । [यथे हस्तिपदे ।

आधोरण पु० आ+धोर-गतिवाच्यं एव । हस्तिगतिपाठ-
 आध्मातं क्रि० आ+धा-क्त । शब्दिनं, दग्धे, दातरीगतायाम्
 उदरस्थीतवायाम् ।

आध्मान इ० “आध्मानमिति जानीयादेषं वान्निरोधज”-
मिस्तुते वातव्याधौ । आन्-भा-भावे ल्युट् । स्त्रीतदा
याम् । नलिकानामगन्धद्वये स्त्री० ङीप् ।

आध्यात्मिक वि० आत्मानं मन शरीरादिकमधिकृत्य भव ।
उञ् । शोकमोहव्यादिद्वये उ छे । [अरुणे च ।
आध्यान न० आन्-थ-ल्युट् । विनायाम्, उत्कृष्टापूर्वक-
आध्यर्थ्य न० आध्यर्थो कर्म, भावो वा अञ् । दन्तुर्वेद-
विहिते अध्वर्युसम्बन्धिनि कर्मणि, नङ्गावे च ।

आन इ० अन्-घञ् । अन् स्थितस्य प्राणवायोर्योसिकयोश्चापि
आनक इ० आनयति शोभाङ्गान् करोति अन्-णिच् ल्युट् ।
पठते, चरते, समन्दमेवे च । उक्ताहके लि० ।

आनकतुन्दुभि इ० आनक शोभाङ्गक इन्दुभिर्देवपाद-
विशेषो यस्य लण्यलम्बोत्पत्तेरथा पादौ तदुभये आनम् ।
हृत्पतिरिति बहुदेवे । हृत्तुलकाया स्त्री० ङीप् ।

आनत लि० आन्-न-क्त । कतप्रत्यये, अधीस्तले, विनयने च
आनति स्त्री० आनयति प्रत्ययीभवत्यनया आन्-न-क्तिन् ।
घनोऽपि । भावे क्तिन् । नक्षीभावे, अधोभवने, नक्षतायाश्च
आनञ्च न० आन्-न-क्त । चर्कणा बहुछले पठहृत्तुलादौ
पादौ केमभूषादिके च । अघिते, व्याप्ते, बद्धे च लि० ।

आनन न० आ अनित्यनेन आन्-अन ल्युट् । सहे ।

आनन्तव्य न० अनन्तरमेव चतुर्वर्णादितान् सार्येण्यञ् ।
अनन्तरे अन्वयवृत्ति । अनन्तरस्य भाव आञ् । आन्वयभावे
आनन्त्य न० अनन्तभावे लोभे वा अञ् । बाहुल्ये “आव-
न्यात् कुम्भधर्माणां”ति धृति देयकालाद्यपरिच्छिन्ने
“तदानन्तं समन्वृते इति श्रुति । अनन्तं सुखमित्यर्थे ।

आनन्त् इ० आन्-न-वञ् । कर्षे, छले, उ पात्रावे, जङ्गाणि च ।
आनन्दवति लि० सत्यज्ञानमात्रन्दं ब्रह्मे त श्रुतिः ।
आनन्दश्च उ० आन्-न-वञ्-अभुच् । आनन्दे ।

आनन्दन न० आन्-न-वञ्-ल्युट् । भगवान्भगवत्तुल्ये
कुम्भप्रदं कामन्दोत्पत्तेः ।

अनन्दमय इ० आनन्देन प्रचुर तत्त्वतत्त्वचने जयट् ।

जीवे, वेदान्तोक्तं सुपुत्रिष्ठावधि प्राप्ते च ।

आनन्दार्थ्य इ० आनन्दसार्थ्य इव । परमेष्ठे “स्त्री-
भूमनिकोपस्था सौम्या, पाशविषर्कता आनन्दार्थ्ययो-
गोऽनित्यतो दायकान्ममेदे च । इतः । अत्यन्तानन्दे ।

आनन्दि इ० आन्-न-दन् । कर्षे, शौड्ये च । कौशल्यानन्दि
हर्षोदाभ इति रामायणम् ।

आनर्त्त इ० आन्-अनन्तस्य आन्-अन-वञ् । अत्यन्तानाम्

रसे, जले, शारकावक्षितलदेये, तद्देयवासि च ।

आनास्य लि० आन्-अन-णिच् अभिभवे, यत् । अभिभवनोये
आनाय इ० आनयति सङ्ग्रहाननेन चान्-नो-घञ् । जावे ।
भावे वाच् आनय । आनयने ।

आनाय्य इ० आनाय्यते गार्हपत्यादानीय संस्क्रियतेऽपि
नो-ल्यत् आयादेश । वैदिकपरिधे दक्षिणाम्नी । [भेदे च
आनाह इ० आन्-अन-घञ् । देह्ये विमलरोधके वेदाङ्गोक्तो रोग
आनुपूर्वी स्त्री० पूर्वमतुल्यस्य अन्तुर्ध्वं तस्य भाव व्यञ् ततो
वा ङीप् यद्योप । परिपाकान् सूक्ष्मवधिके क्रमे
ङीपभावपक्षे । आनुपूर्व्यमयत्त न० ।

आनुमानिक लि० अनुमानेन प्राप्त ठक् । अनुमानमात्रविधे
साध्योक्तं प्रधाने “आनुमानिकमि”ति वेदान्तसूत्रम् ।

आनुश्रविक इ० अनुश्रावदश्रूयते अनुभवोवेदसाक्ष विहित
ठक् । अनर्गदिसाधनतया वेदविहिते कर्मसमूहे “इद-
दन्तुर्विक” इति शास्त्रवारिका ।

आवृत्ति लि० अवर्त्तयतीत्यञ् । अवर्त्तयति भावे । [अवर्त्तयति च
आवृत्त्यस्य न० अवर्त्तो वाहक न०-त० भावे व्यञ् । दयाया,
आन्तर लि० अन्तर्मध्ये भव० अञ् । आध्मानरे । [शैवाद्याये
आन्तरतस्य न० अन्तरतस्य अत्यन्तवदस्य भाव व्यञ् ।

आन्व न० अन्वत्यनेन अन् इत् उपधादीर्घ । नाडीभेदे । अन्व
स्येदम् अण् । अन्वत्यन्विति लि० । स्त्रिया ङीप् ।

आन्दोल दोहने यद-चुरा० उभय० दण० ङिट् । आन्दोल
ति ते आन्दुलोक्तं त । [अनुसन्धाने च ।

आन्दोलन न० आन्दोल ल्युट् । इन इनर्तने, सङ्कलने,
आन्वयिक लि० अन्वो भक्त चित्तस्य ठक् । पाथके ।

आन्वयिक लि० अन्वये प्रत्यक्षकृते भव ठक् । प्रत्यक्षज्ञाने
आन्वाहिक लि० अहनि अहनि अन्वहम् तत्त भव ठक् ।

प्रतिदिनसाधये पाहादौ ।

आन्वीक्षिकी स्त्री० अङ् अनु वेदप्रवृत्तान्तरनीया प्रीत्यन्त-
नीला सा प्रयोजनमस्या तत्त साप वा उञ्जि ङीप् । तर्ह-
विद्यायाश्च अध्याकविद्यायाश्च । [भेदे इ० ।

आप न० अपा समूह अण् । अपां समूहे । आप अण् वण्
आपगा स्त्री० आप जलसमूहं गच्छति प्राप्तेति । अद्याम् ।

आपण इ० न० आपणान्ते विकीर्णत्वम् षण्-घ । इष्टे,
कवचिन्नेत्यङ्गालायाश्च । भावे च । कवचिन्नेत्यङ्गालायाश्च इ०
आपणिक लि० आपणो व्याघातरोरस्यानि ठक् । कयादि-
वर्त्तति वाणिजे । [अङ्गद्वये तर्होऽपि च ।

आपति स्त्री० आन्-अन-क्तिन् । आपदि, प्रापने, अनिद-

आपद् स्त्री० आ+पद-किल् । विपत्तौ ।
 आपन न० आप-ल्युट् । प्राप्नो, प्ररोधे च । कर्षणे ल्युट् । क्रमे
 आपन्न लि० आ+पद-क्त । विपदपक्षे, प्राप्ते च ।
 आपन्नसत्त्वा स्त्री० आपन्नं सत्त्वं यथा । यम-त्याम् ।
 आपमिष्यत् न० अपमिष्य परीक्ष्ये निवृत्तम् अप+मि-ल्ल
 ल्यप् षतेनिवृत्तेऽर्थे कर्त्तृ क्त्वात् इति । तल्यरूपद्वय
 विविचयेन पश्ये । [वक्ष्य्य ततोयभागमवे विद्वन्प्राज्ञादौ
 आपराक्षिक लि० अ+राक्षे भव उञ् । लिषा विभक्तस्य दि-
 आपस् न० आप-अहन् । जले, आयेमिशोर्जातिविष्णुति
 'सर्वभारोभयं जगदि'ति देवोवाह्यमन् । [लतायाम् ।
 आपस्तम्भिनी स्त्री० आप लम्भाति लतुभ-णिनि । लिङ्गिभ्या
 आपाक् उ० आपयतेऽयं आ+पच+उञ् । (भोयान्) कुम्भ
 काटस्य लम्भात्प्राक्त्याने । [वञ् । तत्कारे, भर्गे च ।
 आपात उ० आ+पत-भावे चञ् । सङ्घातपते, । आवारे
 आपाततस्य अर्थः । आयात+उचिङ् । अनियमे विनेत्यर्थे
 "आपाततोयदर्शने"ति बाह्यिदमर्थे ।
 आपान न० आ समूय विभज्यत् । स्रापानां समूयोपवे-
 दने, (पत्ते) मदापानसमावाह ।
 आपानभूमि स्त्री० आपानस्य भूमि । स्रापानस्थाने ।
 आपिध्वर न० ईषत् विहरणम् । रुच्ये ।
 आपीठ उ० आ+पीठ-अच् । शिखानां शिरोभूषणं, लङ्
 'वर्द्धिनि' इतकाटे च । [पीठे लि० ।
 आपीत न० आपीयते आ+पि-क्त । प्राक्षिप्यते । ईषत्-
 आपीन न० आ+प्राय-क्त वीभावः तस्य नलम् । (मेष्ट)
 ऊषति । जूषे उ० । ईषत्स्पीठे लि० ।
 आप्यक्षि न० आप्यतां पिच्छाणां समूह उञ् । पिच्छसङ्घे
 पिच्छमप्यादेन जीव्यतोल्याद्यर्थे उञ् । पिच्छाजीवे, तद्-
 मक्षयकाटके, तद्दृष्टान्तरि, तद्भूषणगीमे च लि० ।
 आप्य उ० आप्यतां पिष्ट अङ् । कृत्तु, गोष्ठपूषादौ च । [वा
 आटच्छा स्त्री० आ+पच्छ-अट् । आनामि जिह्वाधायाभावाप्ये
 आप्र वि० आप-क्त । विष्णु, प्राप्ते, लभे, मध्ये, रागहेवा-
 दिवर्जते, वणयोमदेष्टि भ्रमादिष्ट्ये स्यामप्रातरि च ।
 आप्रकाम लि० आप्र प्राप्त्र काम आप्रकारिवयो येन ।
 सम्पत्कामे निमित्तम् । परस्मैप्रेते उ० ।
 आप्रि स्त्री० आप-क्रिन् । संबन्धे, योगे, भावे प्राप्नोति च ।
 आप्रोक्ति स्त्री० आप्रस्य कतिः वच-क्रिन् । कटिपेविषय
 निर्व्यापं विद्वानिवाक्ये, वणान्प्राक्ये च ।
 आप्य न० आप्र-ल्युट् । (कुट्) कुचद्वये । वक्षोभूते मन्वादी

प्राप्त्ये च लि० । अप्रविहार ल्यप् । जलविहारे भेनाथे
 लि० । [ल्युट् । तर्षणे प्रीणने च । ल्यु । तत्कर्त्तरि लि० ।
 आप्यायन न० आ+प्राय-ल्युट् । दम्प्री, पीतो च । [पृच्-
 आप्रच्छन न० आ+पच्छ-ल्युट् । आनन्दने गमनागमनमये
 वक्षुनामचोव्यकुचलजिह्वाभयानन्दसम्पादने ।
 आप्रपद अर्थः पदं प्रापदं तस्यार्थनम् अर्थ्यो । पादाप्यर्थने
 आप्रपदीन लि० आप्रपदं पादाप्यानां प्राप्नोति खः पादाप्यानां
 सम्माने वक्ष्यादी । [नत्वाना सर्वतः सकृच्छने च ।
 आप्र(प्रा) उ० आ+पृ-चञ्-अप हा । खाने । (खल्लाप) ।
 आप्रत लि० आ+पृ-क्त । स्मृति । भावे क्त । खाने न० ।
 आप्रततस्य उ० आप्रत वेदाध्ययनगमनं स्वार्थं प्रतमस्य ।
 अपीवदे, अतस्तद्वक्ष्यामि तन्नागरिभेदे स्मृतौ ।
 आप्रत उ० आ समूय वदम् वक्ष्य-भावे क्त । वदन्वदे ।
 आपरे तत् । मेण्यि । कर्षणे क्त । भूषणे । कर्षणे क्त ।
 योक्तो उ० । वदे आर्षे प्रतिवदे च लि० ।
 आप्रन्ध उ० आ+पन्ध-अञ् । वदन्वदे, योक्तो च ।
 आप्राधा स्त्री० आ+प्राध-अट् । पीडाया क्रमे च । वीहार-
 त्वागौ प्रपिडे । विद्योषेहेले मन्वीमदप्राधस्ये अतमर्थे
 रज्जुनिक्षेपाकायामाने भूच्छे ।
 आप्रिच लि० आ+विन भेदने, क्त । कर्तुं, अर्थ्ये च ।
 आप्रुक् उ० आप्रनमां किल् आप्रतकनीति उदु+तन-उ ।
 माद्योक्तौ भगिणीरवौ ।
 आप्ररथ न० आ+पृ-ल्युट् । प्रथ्ये । [भावे, व तदोपमं च ।
 आप्रा स्त्री० आ+प्रा-अच् । दीप्तौ, गोमयाम्, कानौ च ।
 आप्रापण न० आ+प्राच-ल्युट् । आप्रापे, परस्मैप्रेते च
 आप्रापित लि० आ+प्राच-क्त । अभिषङ्गीतस्य कति ।
 आप्रास उ० आ+प्राच-अच् । प्रतिविन्दे, दीप्तौ, चन्द्रादौ
 सङ्घटिदर्शनीत्याने चरतारये च ।
 आप्रास्त्र उ० आ+प्राच-अट् । चट् वटिनि, हादप्यति
 वा गच्छेद्वामने । दीप्ते लि० । [प्राप्ये च ।
 आप्रिजात्य न० अप्रिजातस्य भाव ल्यप् । कौरीवे
 आप्रीत्या न० अप्रीत्य् । अर्थ्ये । तद्विनि लि० । विचारिणेचत्वे न०
 आप्रीत्या न० अप्रीत्यस्य भाव ल्यप् । धौन-प्रेते ।
 आप्रीर उ० आ सङ्घे भियं राति रा-अट् । आप्रि रतिव्यति
 प्राप्तादप्यवसायवत्ये वक्ष्य्यारभेदे गोपे, देशभेदे च ।
 आप्रीरप्युक्(स्त्री) स्त्री० आप्रीरप्यं मङ्ग । गोपयामि, वदे वीट्
 आप्रील न० आ सङ्घे भियं राति आप्री+आ+च । वट्
 नदति, मयानवे च लि० ।

आभोग पु० आभुज-भावे आकारे वा वज् । वरुणस्य ऊर्ध्वे
परिपूर्णतायां, यत्ने, मानसमाप्तौ (मथिता) कविनाम-
ख्यापने च । [कथां नि बहुधा यै कर्मैवे आभे ।
आभुदयिक लि० आभुदयायै हृदयं वि कृतं टक् । वृद्धादि
आम लि० आ ईपत् आयते पच्यते आ+इम-वञ् । अयस्य
वैद्यकोक्ते अजीर्णत खे रोगभेदे पु० ।
आमगन्धि न० आमस्रावकस्य गन्धश्च गन्धो यत् इव
धमा० । अयस्कवादादिः स्वगन्धाब्धे ।
आमनस्य न० अयस्यं मनो यस्य तस्य भावः पच्यम् । दुःखे ।
आमनस्य म० आ+मन्-स्युट् । आमनन्दने, संशोधने,
कामचारावसाधने सन्यासस्थाने च । अयस्यकक्षे
नियोगो निमग्नये यथा आश्रितो भोजने, अक्षरणे प्रत्य-
वासाधने नियोग आमनस्यं यथा स्थलविशेषे धृतम् ।
आमन्यत लि० आ+मन्-क्त । आमन्यते, संशोधिते च ।
आकरणे संशोधने वा प्रथमा तस्या म० ।
आमय पु० आमं रोगं वात्यनेन या-ड । रोगे ।
आमयाविन् लि० आमयोः स्थानि विनि दीर्घः । रोगयुक्ते ।
आमर्शनं न० आ+अय ल्यट् । स्पर्शे । [निर्दीर्घमित्युक्तं ।
आमर्ष पु० न+अय-वञ् दीर्घः । स्पर्शे, "निकष्योर्न निराश्रमं
आमर्षकं पु० आ+अय वुन् । शयकहणे । छेप् । धामराय
नियमसाया च स्तो० । तस्याः कलं कवे सुगतिं तद्वित्तस्य
सुम् । भावीकृते न० । [सनामस्थाने वातरोगभेदे ।
आमवात पु० आमयति षोडशयि आम-विष्-अच् कर्म० ।
आमातीसार पु० कर्म० । सनामस्थाने रोगभेदे । [स्थाने
आमाशय पु० आमसाशयः । नाभिलम्बयोर्ध्वभागे अयस्य
आमिन्वा स्तो० आमिन्वाये विद्यते निष-सक् । तत्र पक्षे इति
दधिभोगकायां (हाना) गिहती । [अ आमिन्वीषमप्यम् ।
आमिन्वीय न० आमिन्वायै द्वितं क्त । आमिन्वीषकरणे द्वि
आमिप न० पु० आ+मिष-क्त । मन्त्रे, भोग्यवस्तुनि, उत्कीर्णे,
वर्षारुपादौ, मोक्षसुखे, कामे, कामसुखे, भोजने, विषये च
आमिपप्रियं पु० इत् । बहुवचसि । मांशमांसविषयि लि०
आमिपाश्रिन् लि० आमिपमयाश्च आय-विनि । मांसमक्षये
आमिप्यो स्तो० आमिपमर्षभेदेयमांसिकायां अटानांस्थाम् ।
आमुक्त लि० आ+अय परिधाने क्त । परिहिते । कर्षति क्त ।
परिहितकरणे अने । [मुक्तायां नाटकाङ्गे प्रकाशनायाम्
आमुस्य न० "आमुषं तद्विज्ञानीवात् दुष्प्रकाशना मते"
आमुष्यिक लि० अयस्मिन् परलोके भवः टक् टिबोपय ।
परलोके लब्धकार्ये अने वक्ष्यति । क्तिवां डीप् ।

आमुष्यायण लि० बहुष्याप्रत्ययीकृतस्यापि सङ्गतेन सम्प्रि-
तत्वेन च प्रख्यातस्यापयं कम् यथा अलक् । सङ्गोद्भवे ।
आमोद पु० आ समन्तात् ओदयति आ+उट्+णिच्-अच् ।
अ तदूरव्यापके गन्धे, गन्धमात्रे च । आ+उट् भावे घञ् कर्षं
आमोदिन् लि० अमोदोऽतिदूरगो गन्धोऽस्त्यभिन् । सप्तसप्त-
म्वितापादके कर्षरादौ, कर्षवति च ।
आम्नाय पु० आम्नायते आम्नायते आ+आ-वञ् । वेदे,
आत्मनि निगमे, सुहृदस्वरुपागते, सपुत्रदेने, धर्म, बुद्धिर्दम्य
कथने च । भावे घञ् । आम्नायि ।
आय पु० अय-रक् दीर्घः । सनामस्थाने हवे । तत्फलदाहौ न०
आम्नातक पु० आम् तद्वत्सु आ ईपत् अतति वाति आ+
यत् ख्युम् । आमता इति स्थाने हवे ।
आम्नावर्त्त पु० आम्नाय आ ईपत् तस्यारयतया वर्त्तते आ
+इट् अच् । आम्नातकहणे ।
आम्नेडित न० आ+म्नेड-उन्नादे अच् उन्नात्तेनैवाचर्यते ।
आम्नेड+आचारं क्तिप् तत् तत् । उन्नात्तेन यथा कथितस्य
इव दुःखं कथनं क्रियते यत् कथितस्य द्वित्वकथने ।
आम्ना स्तो० आ सन्त्य अम्नो रथो यस्याः । तिनिद्याम्
स्वर्णे वनि आम्निकायत् ।
आय पु० आ-इप्-अच् । लभे । प्राप्नोति, भूतगते, ज्योतिर्भूते
एक दशस्थाने, प्रासादौ सामिपाङ्गमाने वनितागारपानके च
आय-भूमिका लि० अय भूधेनापानमिच्छति । तीक्ष्णोपा-
येनाभीष्टसाधने अने । [अतिव्यययाविनि
आयत लि० आ+यत्-क्त । दीर्घे, आतटे च । आ+यत्-अच् ।
आयतच्छब्द स्तो० आतत् । छदोऽस्याः । नदस्य न् ।
आयतन न० आयतनेऽयं यत्-आधारे ल्युट् । हेऽदिबन्धन
स्थाने, आचये, विचामस्थाने, यन्त्रस्थाने च ।
आयति(तो) स्तो० आ+या इति वा ङीप् । उत्तरकाये,
प्रभावे, कचदानकाये च । आ+यत् क्तिप् । सङ्गमे,
देष्टे, प्राप्ते च ।
आयस्य लि० आ+यत्-कर्षति क्त । अधीने, यधीभूते ।
आयसि स्तो० आ+यत्-क्तिप् । स्पर्शे, धारिते, काम्ये,
धीनि, शयने, प्रभावे च । [मोक्षदाये स्तो० ङीप् ।
आयस्य न० अयसा विनि, तं तद्विचारे वा अय । मोक्षप्राप्तौ
आयस्य लि० आ+यत्-क्त । धर्म, लोभिते, कृते तीक्ष्णोक्ते
आयस्य पु० आ+यत्-अच् । देष्टे ।
आयस्य पु० आ+यत् अच् । वरिचने, अतिव्यये च ।
आयु पु० अय-लक् । जीवनकाले, "आ वधिना जटायुं नामि"ति

मट्टिः ।

[कम्पांश्च, कृष्णे च ।

आयुक्तं वि० आ०युज-क्तं । व्यापारिनि, ईषयुक्ते, निष्पुक्ते, आयुध न० आ०युध-कारणे घञर्थे क । प्रहरणमात्रे ।

आयुधिकं पु० आयुधं मिल्यमस्य ठक् । यन्त्राजोषे । तदर्थे क आयुधीययाव । [खोपाङ्गे ।

आयुर्वेद पु० आयुर्विन्दनेऽनेव घञ् । चिकित्साशास्त्रे वेद-आयुर्वेदिन् वि० आयुर्वेदोवेद्यायया विद्यतेऽस्य इति ।

आयुर्वेदो वि० वि० । [आयुर्वेदो हतोमे योगे पु० ।

आयुष्मत् वि० आयुर्विद्यतेऽस्य मत्तृ । चिरजीविनि । विष्णु-आयुष्मत् वि० आयुषे हितम् अत् । आयुषोहितकारणे घञ् ।

आयुषि यत् आयुषि न० । [उपुः ।

आयुस् न० उप-यमि-षिङ् । जीवनात्ते 'आयुषः क्षये' इति आयोग पु० आ०युज-यञ् । मन्त्रमास्त्योपकारे, व्यापारे, तोषे च

आयुषोऽयं पु० अङ्गाङ्गस्यायास्तस्य प्रतिष्ठोमवर्णयद्भरणे जातिभेदे आयोजन न० आ०युज-ल्युट् । उद्योगे, आहरणे च ।

आयोधन न० आ०युध-आधारे ल्युट् । बुद्ध्याने । भावे ल्युट् । बोधने, तत्पदे वधे च ।

आर पु० अ-यञ् । मन्त्रतयके, शनिपदे, मन्त्रात्मके लक्षणे दे

च । पितृदे, कोषे, प्रान्तभागे, सुगङ्गोक्षे च न० ।

आरकूट पु० न० । आरं पितृमं कूटयति कूपोकुरीति अच् । पितृनामरणे । 'किमारकूटाभरणे न शिव' इति वैश्वम् ।

आरक्ष पु० आ०रक्ष-यञ् । कृत्रिक्तभाषः स्वये, कृत्रिमलक्षक वर्णयि, धैर्ये च । रक्षके वि० । भावे यञ् । रक्षायाम् ।

आरग्वध पु० रगे-मङ्गाया किं आरगं रोगमङ्गायि कृत्रि अच् बधादेशश्च । बोधान् इति प्लान्ते इहे ।

आरह पु० आरहते विष्णुशब्दे आ०रह ठक् ठस्य नेचत् । अचोत्तमिन्वाते (आरह) हेमभेदे । [योदके ।

आरहण पु० आरहं देगे जायते जन-ह । (आरह) व्यानजाते आरणि पु० आ०रह कणिच् । आवर्त्तं घञर्थे अतोभ्यन्ते ।

आरण्य वि० आरण्ये भव. यत् । वनजाते अगमंङ्गादौ ।

आरण्यक पु० आरण्ये भव. ततः स्वार्थे क । यमि, अश्वार्ये, व्यापारे, निवारण्यने मत्तये, कुमिति च । वेदस्याश्विमेधे न० । "आरण्यकधर्मय वेदि" मनुः ।

आरति स्त्री० आ०रति क्तिन् । उदरमे, निज्जोषे च ।

आरनाल न० अ०रनाति आर-अ०यत्, न०-अये यञ् ।

आरो नभोगम्यो यस्य । काङ्क्षे । वा यत् । आरनालकमय

आरमटो आरभ्यतेऽनया आ०रभ-यति डीप् । भावे रचनाभेदे

आरम् पु० आ०रभ यञ् लृट् च । तरावम् वेदे-उदमि, दये,

उपक्रमे, प्रस्तावनायाश्च । कर्मणि-यञ् । आरभ्यमाये ।

आरम्भाद् पु० आरम्भश्च वादो दत्त । न्यायमते वैशेषिक मते च "प्रथिव्यवृत्तिवायूना क्रियायोगेजितान्तरं ह्यगु कादिकमेतैवकारभन्ते इदं महदिति" तयोः स्त्रीकारात्

आर(रा)व पु० आ०र-घञ् अच् वा । गद्यमात्रे ।

आरा स्त्री० आ०र अच् । चर्मभेदकात्मभेदे । टेको इति प्लान्ते लोहास्ते च । "आरायमानो ह्यवरोऽपीति" श्रुतिः

आरात् अ० आ०रा-आति । दूरे, कर्मणि च ।

आरातिक न० आरात्रायि निवृत्तं ठक् दीपो हि रात्रौते मद्यन्ते इदं दिनेऽपि दम्यते । (आरति) नौदालककर्मणि ।

आराधन न० आ०राध-ल्युट् । पात्रे, घाघने, पूजने, तोषणे, प्राप्ते च ।

आराधना स्त्री० आराध-युष् स्त्रीत्वात् टाप् । शिवायाम् ।

आराम पु० आ०र-आधारे यञ् । उदरने, हृदिघञने, श्रोत्रार्धने च । [वक्रगात्रिणि वि० ।

आरातिक पु० अरानं कुटिलं मिल्यमस्य ठक् । पात्रे ।

आर पु० अ-उण् । हृत्तभेदे, कर्मणे, अङ्कणे च ।

आरेवत पु० आरेवयति रेवयति मन्त्रं देव-पितृ-वित् अतति-अच् । अतलवारके (घोन्दाक) आरापवडके ।

आरोग्य न० अरोगस्य भवः अच् । रोगराहित्ये अनामने ।

आरोग्यशाला स्त्री० आरोग्यायं शाला । चिकित्साठके ।

आरोम पु० आ०र-पितृ-युञ् यञ् । अ टकिन् अन्धधर्मा-वभाषि यथा रक्ष्यार्थं यन्त्रम् । अयजानादारादौ य

सत्त्वपि बाधमानेऽभेदावबोधः शब्दः न प्रतिपद्यते ।

आरोह पु० आ०रह-यञ् । दैर्घ्ये । उतमस्तोत्रां नित्ये, आरोहणे, अङ्कणे, यतिगणभेदे च ।

आरोहण न० आ०रह-वरणे ल्युट् । भाषायादिरिति उच्चारणात् रोहणशब्दे (निदि) शोषाने । भावे यञ् ।

नित्यस्मात्तद्वर्ज-गमने ।

आर्चिक पु० अर्चां व्याख्याने ठक् । अर्चा व्याख्याने । अच् भवः ठक् । अर्च्यभवे वि० । ईदृक् आर्चिकमन्त्रमन्त्र वि० ।

आर्च्य पु० अर्च्योभाषः अच् । अरुणतया परमपारलाराहित्ये

आर्त्ति वि० आ०र-क्त । योहिते, दुःखिते, अगम्ये च ।

आर्त्तन न० अर्त्तौ भवम् अच् । क्षेप्ये, पुम्ये च । अतम्य

प्राप्ते अच् । अतमे घञप्रयादौ वि० । बोधयाम् स्त्री०

लोप । [यन्त्रोपाङ्गे ।

आर्त्ति स्त्री० आ०र-क्तिन् इति प्राची इति । रोदात्म

आर्त्तिज्य न० अर्त्तजः अर्त्त यञ् । अतिमयोगे वर्त्तति ।

आर्थिक ति० अर्थं गृह्णाति अर्थात् आगच्छति वा ठक्। अर्थ-
माहते दर्शयते च । [आरभ्य षष्ठे गच्छे च स्तो० न० ।
आर्द्रं न० अर्द्ध-रक् दीर्घ । क्रिस्ते, सजसवस्तुनि । अधिनीत
आर्द्रक न० आर्द्रायां भूमौ जातं पुन । (आर्द्र) सनाम-
स्याते मूलभेदे ।

आर्य्यं पु० अ-र्य्यत् । स्तमिनि, सुरै, सुहृदि च । अष्टकुलो-
त्तरे पूज्ये, अत्रे, स्रष्टे, नाचोक्तौ गान्धे, उदारवरिते,
मानचिते “कस्मैत्यनाधरन् काश्मकस्मैत्यमनाधरन् । तिष्ठ-
ति प्रकृताधारे सं वा आर्य्य इति कृतः” इत्युक्तवचने
जने च द्वि० ।

आर्य्यक पु० कतिपयेनार्थः भिन्नोरपि भूजत्वात् प्रायस्ये
कन् । पितामहे, मातामहे च । सार्ये कन् । येते द्वि० ।
आर्य्यपुत्र पु० आर्य्यः सपरो युवक इतः । पार्ये, युवपुत्रे च ।
आर्य्यावर्त्त पु० आर्य्याणामावर्त्तः । ‘आ स्रष्टातु वै पूज्या-
दा स्रष्टातु प्रथिमात् । हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यमाध्यावर्त्तं प्रच-
क्षते’ इति मन्त्रे दैवभेदे ।

आर्यं द्वि० कपिभिः प्रोक्तं स्मृतं वा अथ । कपिप्रणीते
धर्मशास्त्रे, तत्सूत्रे वेदे च । “आर्० धर्मोपदेशोतिष्ठत्”
आर्यं आदाय गीयुर्गमित्युक्ते विनाहभेदे पु० ।

आर्हतं पु० अर्हत्वे सार्ये कण् । मुञ्चिषे । तत्तत्त्वमिनि द्वि०
आर्हन्ती स्त्री० अर्हतीनामः अन् हन् च ङीप् ङङोप ।
शोभ्यमाना । [वङ्गपु च द्वि० ।

आल न० आलयनि भूयनि अच् । हरिताले । अनले,
आलभन न० आलभ-ल्युट् । मय्ये ।

आलस्यं पु० आलस्यि चञ् । अवलस्ये, आस्ये च ।

आलस्यन न० आलस्यि-ल्युट् । आस्ये, अलस्यनमते रस-
ज्ये विभाते च । [मध्यमिति ध्युति ” सार्ये च ।

आलस्यं पु० आलस्यं चञ् हञ् च । वधे, “अलस्यं गवा-
आलस्य पु० आलीयतेऽकिन् अच् । गृहे । अलसी० अलस्य-
ने । अलसी० “विषत भागवतं रक्षमाक्षमि” ति भागव० ।

आलयविज्ञान न० आलयं विज्ञानम् । बौद्धमते लयपर्यन्त
स्वामिनि अहङ्काराख्ये विज्ञाने तज्ज्ञे हि कर्मज्ञानाया
अधिकतया अनुभवजन्मस्कारस्य तच्छ्रुतं ज्ञाने यत्र प्रक-
ल्पनात् पूर्वावृत्तस्य धृतिवशमात्र ।

आलयाल न० आ सधनात् अलभयमात्रवि आल-ला-ल ।
इष्टमूले सेकार्यं ष्टादिषटिते जनाधारे सेतो ।

आलस्य न० अलसस्य भावः आञ् । अलसि धामस्येऽलस-
कर्म्येऽलस्यारूपेऽलसते । अलसस्य माझपादिनात्

सार्ये अञ् । अलसस्युक्ते । [रञ्ज्यां, वस्त्रमात्रे च ।

आलान न० आलीयतेऽल आल-ली-ल्युट् । गजप्रभनसाम्ने
आलाम् पु० आल-लप-ल्युट् । कपोपकदने, सम्भाषणे च ।

आलाम् स्त्री० आल-लपि लङ् नलोप । तृभ्याम् ।

आलामार्गं न० आ समन्तात् अलमस्यं वर्त्तते वात्यते
आल-अल-लप-ल्युट् चञ् । वस्त्रनिर्गते व्यजने ।

आलि(ली) स्त्री० आल-अल इन् । आगन्तकजलवारणार्थं
शस्त्रमेकजलधारणार्थं च इतिरूपे सेतो, सख्यां सम-
वयस्यायां, वङ्गौ, आरामादिहृदस्थाम्, सन्तौ च ।

वा ङीप् आलील्यथ । मुञ्चान करणे अल्यर्थे च द्वि० ।
भगदे, हरिके च पु० ।

आलिङ्गन न० आल-विनि-ल्युट् । भौतिकपूर्वकस्योद्देशे
चञ्छेपणे, परिस्पर्शे च । [लङ्गणे च ।

आलिङ्ग्य द्वि० आल-विनि-ल्युट् । आलिङ्ग्ये, यवाकति-

आलिङ्ग्यर पु० अलिङ्ग्यर एव अण् । आला इति स्थाते
अणुपे जनपदे अणिके ।

आलिम्यन न० आल-लिप-ल्युट् हञ् च । स्रष्टार्ये लेपने ।

आलीढ न० “नमिता पूर्वकृद्वा तं प्रथिता प्रथया भवेत् ।
अवधोयक्ष्माय” स्यादालीढस्य च लक्ष्यमित्युक्तलक्षणे

“आलीढं रक्षितं पादमित्युक्तलक्षणे च धर्मिनां याद्विन्ध्य-
विषयेष्वारक्षाने । आल-लिङ्-लत् । भुक्ते, लते च द्वि० ।
“विनायमालीढमिहासुराहंरि ति रघु । भवेत् लङ्गणे च ।

आलीनक न० आलीनत् प्रयासिन् आलिनसंभन्धमात्रेण लीयते
दूरीभवति आल-ली-ल चञ्छाया कन् । (रग) इतिस्थाते रङ्गे
आली पु० आल-लु-लु । अनामस्याते कन्दभेदे, भेलके, पिपके

यमिषि च । भारी इति स्थाताया सुश्रुतिनामौ स्त्री०
आलीक न० आलीरेष सार्ये कन् । मूलभेदे, काष्ठानुशङ्खानु
प्रभवित्वन्मस्ये च । रेवे भावे पु० । आ-लु-लुङ्गणे चञ्छाया
कन् ङीप् । आलसी रक्षाभगभेदे स्त्री० ।

आलेत्य न० आ-लिङ्-आभादे-ल्यत् । शिवपटारी ।

आलेत्यग्रेष द्वि० आलेत्यं चित्रमेव प्रेषो यश्च न० । एते,
तस्य चित्रे एव प्रतिरक्तिरूपेण व्यवस्थानात् ।

आलीक पु० आल-लुङ्-ल्युट् । दर्भे, लट्पत्तौ, रन्दिनामानोक्त-
त्वादि स्तुतिनाम्यौ । “आलीकमस्यं वयसां विराजति रघुः

आलीचन न० आल-लुङ्-ल्युट् । कर्मव्यवसायधारणे,
विवेचने च । “आमि ह्यालीचनं शानं प्रथमं निधिक-
त्यम् । बालककादिहोमकदमं दृष्टव्यम् । ततः
परं पुनर्वस्त्रधर्मादिनिर्दिष्टा । बुद्धावधीयते सापि

प्रत्यक्षमेव सम्प्रतेति संस्थोक्ते निर्दिष्टोक्तं शुद्धवस्तुविषयके
प्राथमिके भाने च ।

आवामन न० आ+अप्ते स्वाप्तेऽनं ल्युट् । आद्यस्यापनभावे
(पश्चादिति रसाते । वष-विच्-भावे ल्युट् । सर्वमुपहन्ते ।
आवरक न० आ+उ-करणे अप् संज्ञाया वुन् । अपवरके,
आच्छादके वस्तादौ ।

आवरण न० आ+उ-करणे ल्युट् । (ढाल) धर्ममयफलके ।
भावे ल्युट् । आच्छादने, वेदान्तमतविद्यादिना ज्ञान-
प्रकाशाच्छादने च । [भित्ति च ।

आवर्जित द्वि० आ+वर्ज-क्त । आहूते, चित्ते, दत्ते, धान-
आवर्त्तौ पु० आ+उ-वञ् । वज्राकारेण जलस्य स्रव्यं भ्रमणे,
भ्रुवाभ्ये रोमसंस्थानभेदे षोडशविभुजे वामावर्त्तनामके गणौ
आवर्त्तने, चित्तने च । अच् । मेधाविषभेदे मालिकधालौ व न०
आवर्त्तन न० आ+उ-गिच् ल्युट् । (आवदान) दुग्धादेरा-
जोहने । आवर्त्तते परिवर्त्तते अस्मिन् कावे । मध्याह्नोत्तरं
मदा प्रथमतः पूर्वार्धे दिशि सूर्योच्छ्वाया प्रथमे गच्छति,
तस्मिन् कावे 'आवर्त्तनसमीपे वेति ऋतिः । धातुश्रवस्य
द्वीकीकरणे च ।

आवर्त्तनी स्त्री० आवर्त्तते द्वीकोक्त्य आनोद्यतेऽत्र आ+उ-
गिच्-आधारे ल्युट् । तावदाधिततद्रवस्य द्वीकीकरणाधारे
म्लक्षणे (गुप्ती) पात्रभेदे, अणायाम् ।

अवर्त्तित द्वि० आ+उ-गिच् क्त । अभ्यसे, सुप्तिने च ।
आवर्त्तं ङ० आ+उ-वञ् । उल्लाङ्घने । [क्षिप्तं ङीप् ।
आपश्यता द्वि० अवर्त्तं भव्यः जनोष्ठा० वुन् । निवृत्तस्य
आवस्य पु० आवस्यत्, वच-अवच् । वसतिस्थाने, विद्याम-
न्याने, प्रसंगभेदे च । [वसनीयत्वे दानीकते धाम्ये च ।
आवसित द्वि० आ+अव+उ-क्त । पक्षधाम्ये, वर्दनामनर
आवस्यमान द्वि० आ+उ-वञ् । प्रसंगते ।

आवाप पु० आ+अव-वञ् । आबशाधे, (पश्चात्) पात्रभेदे, प्रसेपे,
भागे, वसने, गन्धविनये घराहविनये, निवृत्तव्रत
भूमौ, प्रधानदोषे च । [वाभरणे वसयते ।

आवापक पु० आ+अव-कर्त्तव्ये वच् संज्ञायां कन् । प्रकी-
आवापन न० आ+अव-विच्-वुन् । (तावत्) सूत्रयन्त्रे ।

आवास पु० आ+अव आधारे वञ् । वामस्थाने म्हादौ ।
आवाहन न० आ+अह-विच् ल्युट् । पात्रिध्याय देवानामाह्वने
प्राविश न० यदिना मन्त्रोच्चारणे निमित्तं ङ् । अच्यते । कर्म-
पक्ष सम्प्रतिनि द्वि० । [इति रसाते करमर्हद्वये च ।
आविन पु० आ+विज कर्त्तरि ङ् । उद्दिष्टे (प्राथम्यसाध)

आविश द्वि० आ+अव-क्त । विद्वे, वने, पराहने, चित्ते,
अभिभूते, भूषे च ।

आविष पु० आविष्यतेऽमेन अथ-पञ्चमे क । काष्ठादिभेदनासाधने
(मधर) (हरविन) सूत्राकारापे अक्षे । [आप्रे च ।
आविष्ट द्वि० आ+विष-क्त । भूतादिमले, वापेयशुक्ते, निविष्टे,
आविस् अच्य० आ+उ-ङ् । प्रकाशे । एतच्छब्देन सङ्घ-
भूषात् प्रकाशार्थं यथा आविर्भावः । कञ्धातुः प्रकाश-
करणेऽप्ये यथा आविष्कारः ।

आवीरचूर्णं पु० आ वननात् विक्षेपे च ईर्यते क्षिप्यते
आ+वि+उ-र-चञ् कर्त्त० । आशीर इति रसाते फन्गुनि
'आवीरचूर्णं वरिषं मृगतां परमेश्वरे'ति उपायम् ।

आवुक पु० आवति पात्रयति उक्त्वं संज्ञायां कन् । नाक्षोत्तौजसहे
गाहन् स्त्री० आ+उ-वञ्-संवादिशान्तिम् । परिदाम्यामनुक्तम् ।
आहस द्वि० आ+उ-क्त । वेष्टिते कताच्छादने ।

आहसत द्वि० आ+उ-वञ् । निहते, 'आहसतां युद्धस्य' इति
ऋतिः अभ्यसे, सुप्तिने च ।

आहसि स्त्री० आ+उ-वञ्-क्तिन् । अभ्यासे, पुनः पुनर्गुणने 'अहस्यः
प्रताडसिपाडादि'ति उपायम् । [हस्यारकहसे ।

आवेगी स्त्री० आवेयोऽस्तस्याः अर्ग आद्यच् गीरा० ङीप् ।

आवेश पु० आ+विश-वञ् । अहङ्कारभेदे, भ्रंशे, क्षमि-
निषे, आहर्षे, अहङ्कारे, यथा भूतावेशः । चक्षुभे,
भूतादिना रोमे च । [भूतावेशे रोमे, सूर्येणुपरिधौ च

आवेशन न० आ+विश-आधारे ल्युट् । मित्पात्रावाप्त्य
आवेशिक द्वि० आवेगे म्लक्षणे भवः आगता वा ङ् । अतिनी
असाधारणे स्त्रीये वान्धवादौ च । [वेष्टा ।

आवेष्टक ङ० आवेष्टयति खञ् । आवरणकारके दापीरादौ
आयंसा स्त्री० आ+अव-ञ् । अग्रामस्य प्राप्तिश्चायाम्,
दत्तायामांशवे च । [क्त । हयने न० ।

आयंसित द्वि० आ+अवि-क्त । शब्दिते, कथिते च । भावे
आयंसु द्वि० आ+अव-ङ् । इच्छावति, दत्तायामांशवे स्त्री-
कथयितरि च ।

आशय्य स्त्री० आ+अवि-ञ् । तामि, महीरे, ईश्वरिते च
आशय्य पु० आ+अवि-ञ् । अग्रामये, आधारे, रिभवे,
पक्षहसे वंशोक्ते कर्त्तव्ये स्थाने च । आ फलविपाशात्
चित्तभूमौ मेते इति कर्त्तरि अच् कर्त्तव्ये शयनादये
संज्ञारे, भण्डार्थकार्ये अहरे च । आधारे अच् ।
आशय्यति चित्ते । भावे अच् । यद्यने स्थाने च ।

आशर पु० आशयति आ+अ-ञ् । अमो, राक्षसे च ।

आश्रुतं वि० आ०+श्रु०-ञ । अश्रुतते, आकर्णिते च ।
आश्लेष पु० आ०+रूपदेकदेशेन श्लेषे सवत्स आ०+श्लिष०-घञ् ।
एकदेशसंबन्धे । [६ण् । रघादौ वि० ।
आश्व न० आशाना समूह चण् । अश्वघमूढे । अश्वैरुह्यते
आश्वत्य न० अश्वत्वस्य कालमित्यर्थे तस्य न लुक् । अश्वत्यफले ।
आश्वयुज पु० आश्वयुजो अश्विननक्षत्रयुक्ता पूर्णिमासौ यस्मिन्
मासेऽण् । शुक्लपक्षिपदादिके दशान्ते चान्द्रे अश्विने मासे
आश्वयुजो स्त्री० अश्वयुजा अश्विनीनक्षत्रेण युक्ता पूर्णिमासौ
'नक्षत्रेण युक्ता काल' इत्यण् । आश्वनमासीयपूर्णिमास्याम्
आश्वान्त पु० आ०+शन्-घञ् । निर्दत्तौ आश्वयदत्तौ भीतस्य
भयनिवारणार्थं शान्तने च । [चान्द्रे मासि ।
आश्विन इ० अश्विनो पूर्णिमा यस्मिन् मासे । शनान्तरव्याप्ते
आश्विनो स्त्री० अश्विना अश्वान्तरवत्या नक्षत्रेण युक्ता पूर्णि-
मा नक्षत्राण् । आश्वनमासिकपूर्णिमास्याम् ।
आश्विनेय इ० दिव्यं अश्विन्यो अश्वान्तरवत्या सूर्यपतगा
समाया अपत्ये ढक् । स्वर्गद्वयो । [गम्ये स्थाने ।
आश्वीन वि० अश्वेनैराश्वेनातिक्रम्यते षञ् । अश्वस्य एकाह
आषाढ इ० आषाढो पूर्णिमासिद्धन् मासेऽण् । अश्वनामख्याते मासे
आषाढो स्त्री० आषाढवरा नक्षत्रेण युक्ता पूर्णिमा 'नक्षत्रेण
युक्ता काल' इत्यण् । आषाढमासीयपूर्णिमास्याम् ।
आस उपवेशने अदादि० आस०+अङ्+सुट् । आले आसिच
आस् अङ्ग० आस् क्षिप् । आरण्ये, अपाकरणे, क्रोधे, वस्त्रादि,
पौडाया, समवेतर्जने च ।
आसक्तं वि० आ०+सक्त०-क्त । आसक्ते युक्ते विमयान्तरनिष्ठ
आ तत्परे च । निष्ठे सक्तते च न० । तद्धति वि० ।
आसङ्ग न० आ०+सङ्ग०-घञ् । अभिनिवेशे, प्राप्नोत्योपस्थिते
स्थापि नाशयो रक्षणमित्यर्थे, भोगादिषु च, कर्तव्याभिमाने
च । तद्युक्ते वि० । औदात्तवृत्ति स्त्री० ।
आसक्ति स्त्री० अ०+सृष्ट् द्विन् । संश्रये, लाभे, सन्निधौ ।
आवादिमते वत्तदर्थेन दत्तपदार्थस्याव्याप्तेस्त तयोराव्यव-
धानेन परेनोपस्थापने च ।
आसन न० आ०+सुट् । उपवेशने । आधारे लुट् पीडादौ,
हस्तिकम्बदेभ्यः, सन्ध्यादिषु बट्पु नपपुषुषु सनुडगादिभ्य
बद्धश्च भित्तौ, यावन्निष्ठसौ, अष्टाङ्गयोगमध्ये हतं वेदं
बद्धासमादौ । आसति स्त्रु मार्येऽण् । जोरकण्ठे पु० ।
सुष्ट टाप् । स्थितौ ।
आसव्य वि० आ०+वट्-क्त । निकटस्थे, उपस्थिते च ।
आसव इ० आ०+वट्-घञ् । मद्यमासे 'मेषुविद्वद्वैः पमे-

रपको रासयो भवेदि" लुक्प्रकारे मध्ये च । [वाचस्पते
आसवट्ट पु० आसवस् (ताडी) मदास् कारणं दु० शब्दः तदा
आमादन न० आ+इद-णिच्-लुट् । सन्निधापने, स्थापने च
आसादित लि० आ+इद-णिच्-कृ० । लब्धे, सन्निधापिते,
आयोचिते च ।

आसार पु० आ+इ यञ् । आरासम्पत्ति वेगद्वयै, प्रसरणे,
सैन्यानां सज्जते आग्नौ च । करणे यञ् । सङ्गद्वये ।
आसीनप्रचलित न० आधीनेन उपविष्टेभ्य मचलन-
आचरितम् प्रचल-क्यच् कृ० उपविष्ट निद्रावशेन प्रचलन-
रूपे (दोषा) दोषने । [आदने (घोषाने) इति स्थापिते प्राक्ते
आसुति स्त्री आ+ह-क्तिञ् । सोमनिषोदने अभिषवे, पदानि-
आसुतीवत्तु पु० आसुतिरहासि वचच् दीर्घः । गौष्टिके ।
सोमामिषमगमिणि वाग्निके लि० ।

आसुर इ० आसुरो द्रविणादनादिप्लुक्तवचने धनदानेन
कन्याविवाहे । असुरस्येदम् अणु । असुरसंनिधि लि० ।
क्षिया डीप् 'आसुरो रात्रिरन्यत्र' इति कृतिः ।
आसुरस्य न० इत० । "अयम्यमानो यद्वज्रमासुरस्य" उड-
च्यते" इति मूलं व्याघ्रिकथने ।

आसेचन लि० असेचन+साधेष्टु । असेचनार्थे अहनिहारकं
यस्य दर्शनं तत्र । साधे कन् आसेचनकमयञ् ।

आसेध पु० आ+विष-क्यञ् । राजाजयाज्याल ममनादे' प्रति-
" वेधकमेवरोपे ।

आसेवा स्त्री० आ+सेव-ञ् । अभिलाषपूर्वकं शौनःपुटन
प्रकृतौ । [आधारे यञ् । रणे ।

आस्तान्दन न० आ+स्तन्-लुट् । गोपणे, आक्रमणे च ।

आस्तान्दित न० आ+स्तन्-साधे णिच्-कृ० । अश्रुतिभेदे
परितगमने च । साधे कञ् । आस्तान्दितकमयञ् ।

आसार पु० आ+सृ-करणे यण् । इतिप्रत्ययकण्ठे क्लृप्त
इति ज्ञाते । लुट् । आसारवचन न० ।

आशिक लि० आशि परलोक इति शक्तिरस्य उण् । परलोका-
नित्यशक्ति "असीलुक्ता मनो यगदादिककमेन कथ्यते
इति निरुक्तप्रमाणे चरत्कारणनिष्ठते । आशीकोऽप्यत्र ।

आशिक्य न० आशिक्य भावः कर्म इति । वैदिकधर्मे अद्राव्य

आशीकजननी स्त्री० इत० । जलत्कारणविलां जलत्कार-
णार्थां वासुद्विगम्यां ममभवेत्याम् ।

आस्या स्त्री० आ+स्था-क्यङ् । आगमने, कपेज्यायां, यज्ञ-
यां, स्थितौ यजे च । आधारे क्यङ् । प्रतिवादा स्थाने च ।

आस्यान न० आ+स्था-आधारे लुट् । समानां विवाहव्याने

च । स्वीत्यसि वज्र डीप् । आस्यानीत्यत्रैवापे ।

आस्थित लि० आ+स्था-क्त । आकृष्टे प्राप्ते, वाङ्मयवति च
आस्थित न० आ+प्र-च कृट् च । प्रतिशायम्, पदे, स्थाने,
कले, प्रभवे च । ["रेरावाम्पातनकर्त्तव्येति कुमारः

आस्थानन न० आ+स्थु-णिच् लुट् स्थापनादेः । चालने
आस्थोत पु० आ+स्थु-यच् । स्वयं कलस्य स्थोतवान् शक्रेण
(माचटोका) महादेवाङ्गदेहं कालेन गच्छकरो च । [हा-
परमाली) वनमङ्गां स्त्री० । लुट् आस्थोदनमयत्त न० ।

आस्थोटक पु० आस्थोटोऽक्रेहक इति । (वाचस्पते) शैलीशै-
आस्थोटनी स्त्री० आस्थोयते विदायतेऽनया यस्तु-र-
करणे लुट् स्त्रीयात् डीप् । (तरुण) वेधस्थे ।

आस्थोत पु० आ+स्थु-यच् इमे० दक्ष ताम् । अर्कहमे
कोविदारहणे, भूषणग्रहणे च । साधे कन् । आस्थोतमोर्कहणे
आस्थोता स्त्री० आ+स्थु-यच् इमे० । अपराजिताया,
वनमङ्गाया (हापरमाली) सताभेदे च ।

आस्थु न० अस्तते पाशोद्वान्+अस-आधारे क्यङ् । दले ।
तक्षणे च । आस्थे भवा यति क्षोभः । सखभवे लि० ।

आस्थपत न० आस्थमेव यत्तवत्त । पङ्के ।

आस्थलाङ्गक पु० आस्थं लाङ्गकमिव भूषिदारकं यस्य । अङ्क-
आस्थलोमन् न० इत० । पुष्पसप्तजगते क्षोभि (दाहि) ।

आस्था स्त्री० आस-अस्त डीप् । स्थितौ, आस्थे च ।

आस्थासव पु० आस्थसाधव प्रचवः इत० । लालायाम् (द्रुपु)
(वाक्) इति स्थानायाम् । [अण् । निरन्तरास्थवसे ।

आस्थव पु० आस्थपति कनोऽनेन करणे क्यप् । क्षेमे । माघे
आस्थाह पु० आ+ह-कर्मणि यञ् । रक्षाभावे यञ् । रक्षाभवे

आह अयम् आ+ह-उ । आलेपे, निषेगे, दडकभावे,
उवाचैत्ये "महाह वर्षां विदितो महेन्द्र" इति कुमारः ।

आह्वित लि० आ+ह्व-क । पुष्टिते, ताडिते, बभ्यासुशोभी-
त्यादी भूषार्थके वाक्ये च । उवाचाम् पु० । उवाचने भूषणे
च क्यञ् न० ।

आह्वितलोच्य पु० आह्वितमर्थकं मद्यर्थं यस्य । पुणै प्रविदे
आह्वर पु० आ+ह्व-यच् । उपहारम्, अनाम्यतस्य वाद्यम्
येन परिभूते ।

आहव न० आहवमेवरेवत्य आ+ह्व-यच् संवहारणे
गुणः । सुद्धे । आहवतेत्यत्र आ+ह्व-यच् । यज्ञे ।

आहवनीय पु० आहववयति क् । गाह्वनीयमेवत्य हो-
मार्थं कृतं स्यादेव इति । आ+ह्व-यनीय । हरमेवे ।

आह्वर पु० आ+ह्व यञ् । आह्वरे, इत्यत्रास्य तदाह्व-

एवमेव भोजने च । 'नीराहाराय मे जीवा' इति स्मृतौ
जलपानेऽप्याहारमन् । कर्मणि यञ् । अन्नादौ मध्ये ।
आहारार्थे नि० आ+हृ-यञ् । आहरणार्थे, आगन्तुके,
कर्मिणे, आरोग्ये माघे रचिते रघोद्विज्जकभूमादौ च ।
आहार्य ऽ० आ+हृ-यञ् संप्रसारणे ढङि । जूपरमार्थे
गवादीनां जलपानाय प्रसारणादिना रचिते (पाल)जलापये,
युक्ते, आहारने च । [कृते, कृतायानर्थकारे च ।
आहित नि० आ+धाञ-ङ् । न्यसे, स्थापिते, अर्पिते,
आहितुमिच्छा नि० अहितृष्टे न दीयति ढङ् । आलपाहिष्य
आकृत नि० अहृष्टस्य आभिमुख्येण वावादेव कृतं कृ-ङ् ।
अहृष्टकर्तव्येषु पक्षेषु यष्टेषु । अनुययते भतयस्ते चेत्तन्व्ये ।
आकृति स्त्री० आ+कृ-कृति । देवोद्देशेन मन्त्रोपायौ द्विषे चये
आह्वेय न० अह्वेदिस् ढङ् । सर्वसंबन्धिनि चर्माधिपदौ ।
आह्वो अय्य० आ+ह्व-ढे । प्रप्रे, विजले, विचारे च ।
आह्वोपुस्तिका स्त्री० अह्वेन उपर्य ऋर मय् । अह्वो
उत्पत्तस्य भाष्ये । अह्वो स्त्रीलात् टाप् । दर्शन्ये आत्मनि
उत्कर्षसम्भावने ।
आह्वोस्ति अय्य० आह्वो च स्तिङ् इ० । विकले, प्रप्रे च ।
आह्वोक्ता नि० अह्वो साध्यं ढङ् । दिनवाच्ये, कामसम्बन्धानर्थ
पादौ च । इदमर्थे ढङ् । दिनसम्बन्धिनि । अह्वोपा-
नर्गते पन्थस्य प्रसारणसङ्के ण० ।
आह्वोद ऽ० आ+हृद यञ् । आह्वे । [च ।
आह्वय ऽ० आ+हृ य । नामनि संज्ञायाम् प्राविशार्थे स्मृते
आह्वान न० आ+ह्वे ल्युट् । आकारणे आह्वतौ च ।

इ

इ ऽ० अस् विष्णोरनन्तम् अ+इञ् । कामे । अस्तेदम् अ+इञ् ।
भेदे, दोषोक्तौ, निराकरणे, अनुकम्पायाम्, भेदे, विषय-
ये, निन्दायाम्, धर्मोपने च । [उद्गमज्ज्व इत्युद्गट् ।
इ गतौ आदि० पर० सक्र० अयिङ् । अयति येकीत् । अयसदयति
इत्तु आरब्धेऽभिप्रेयक एव क्तिन् अटाटि० पर० सक्र० अयिङ् ।
अधेति अय्येकीत् इय् इव तिङि न कति । अयीयन् ।
इच् ऽ० इय-ङ् । मरुररयति अयिपत्वे सनमस्यते इत्ये ।
इचुकाण्ड ऽ० इचोः काण्ड इव काण्डोऽस्य । कायइणे ।
इचुकुट्टक ऽ० इचु कट्टयति कुट्ट-यञ् । कुट्टकारके लघी-
भमादौ । [चुट्टगोचुरे च ।
इचुगन्ध ऽ० इचोरिव गन्ध एव देवाययो यय । कायइणे,
इचुगन्धा स्त्री० इचोर्गन्ध इव गन्धोऽस्याः । एतद्विदायाम्,

कृष्णभूमिकुशाण्डे, कामे, गोचुरे च । स्तार्थे के अत
इचम् । इचुगन्धिना भूमिकुशाण्डे । [धान्यविशेषे ।
इचुतुल्या स्त्री० इचुषा त्रय्या प्रतादिना । (जनार) ।
इचुनेत्र न० इचुर्नीयते पुनश्चादनायादौयतेऽनेन मी-इन् ।
इचोर्गन्धनि वा इचुसादके इचुनेत्राकारे तदुपमौ ।
इचुपत्र ऽ० इचोः पत्रमिव पत्रमस्य । (जनार) धान्यभेदे ।
इचुप्र ऽ० इचुरिव पूर्यते मृ कर्मणि घञर्थे क । मरुट्टये ।
इचुमती स्त्री० इचुषद्रव्योऽस्यास्यां मद्र । नदीभेदे ।
इचुसूल ऽ० इचोर्मूलं यन्मिव मूलं यन्मिर्यस्य । वंशइणे ।
इत्त० । इचुमूले तदुपमौ न० । [इचुमिमीडने यन्त्रे ।
इचुयन्त्र न० इचोस्तन्मिमीडनस्य यन्त्रम् । (महाशाल) ।
इचुर ऽ० इचुमिचुगन्धं दाति दा-ङ् । (तामसायना) कोक्ति
साख्ये इत्ये, कामे च । तत स्तार्थे क । तत्तार्थे, इचुमारे च ।
इचुरसु ऽ० इचो रस इव रसो यस्य । (नडा) इति स्थाने
तत्तभेदे । इत्त० । इचोः रस्ये ।
इचुरसकाय ऽ० इचुरसस्य कायः । पाकभेदे । शुद्धे ।
इचुवल्ली (श्लरी) स्त्री० इचुरिव वृक्षादा वल्ली वल्ली वा
वता । चौरविदायाम् । [इचुचेलै ।
इचुवटि (टी) टीका स्त्री० इचोर्वाटीव रवाऽर्थे के वा वृक्षः ।
इचुवालिका स्त्री० इचुरिव वलति वलु । तावमायना
इयि प्लान्ते इत्ये, कामे च ।
इचुशर ऽ० इचुरिव शर्याति शर-यञ् । कायभेदे तद्वे
मन्त्रगायकतेर्दत्तात् तस्येदुवत् हिंसकत्वम् ।
इचुशाकट ऽ० इचुषां भवनं चोत्तम् इचु+शाकटम् । (दो)
(कल) इति प्लान्ते इचुमवनयोग्ये चेलै । तदर्थे शाकिन् ।
इचुशाकिन् यद्यदोऽप्यसार्थं ।
इचुशार ऽ० इत्त० । शुद्धे । [ध्याम् सूर्यवर्ग्ये आदिराजे च ।
इच्छाकु ऽ० इच्छुमिच्छामाहरीति इचु+धा+ङ-ङु । कटु-
इच्छुरि ऽ० इचुरिरावचनाद्व्यक्ति आ+ङ-इन् । कायइणे
इच्छालिका ऽ० इचुरिव अयति व्याप्तिरिति वलु । कामे ।
इच्छु गतौ आदि० पर० सक्र० सेट् । अयति येकीत् ।
इच्छु गतौ इद्वि आदि० पर० सक्र० सेट् । इच्छति येकीत् ।
इच्छु गतौ इद्वि आदि० पर० सक्र० सेट् । इच्छति येकीत् ।
इच्छु अययते अयिपूर्वं एव द्वित् अदा० आत्म० सक्र०
अयिङ् । अयीते अय्येत् अय्यगीट् । अयिजने, अय्येयत
अय्यगीयत ।
इक्षित न० इति-ङ् । अधिप्रावय्यशब्देऽपि चेत्यायाम् ।
इक्षुद ऽ० इक्षि-ङ् इक्षुः रोमसम् दाति दो-ङ् । ताम्रवरी

गौरा० डीप् इन्द्रदीन्यन्त्येव ।

[वि०।

इच्छक इ० इय-यक । टावायेतु इति ध्याते इत्ये । इच्छायुक्ते
इच्छा स्त्री० इय-य । इदं मे भूयादिति मनोवर्धनं दे सुखे
तदाभने च वित्तवृत्तौ न्यायमते, “निर्दुःखत्वे सुखे वैच्छा
तज्ज्ञानादेव जायते । इच्छा तु तदुपाये स्वादिष्टोपाय-
त्वधीर्यदी” न्युक्तदिशा स्वादिष्टानेन वत्साधनत्वज्ञानेन
च जायमाने इदं मे भूयादित्येवं इमे आत्मवर्धनं
अभिलाषे च ।

इच्छावती स्त्री० इच्छादस्यस्याः कतप् मस्य कतप् । प्रैयुने-
च्छायायां कामायायाम् इच्छामानयुक्तायाश्च ।

इच्छा वि० इय-उ वि० । इच्छायुक्ते, इच्छागोचरे च । [इच्छे ।
इच्छा इ० इय-क्लिप् तृच् इत् जन्ते यस्य । (इन्द्रक) निचुत
इन्द्र इ० इच्छतेऽसौ यज-क्यप् । छरछरी, नारायणे च । पूज्ये वि०
इज्या स्त्री० यज-भाने क्यप् क्रीत्यात् टाप् । यज्ञे, यज्ञेष्टानाद्यर्थे
ताह टाने, यज्ञस्ये च । कर्मणि क्यप् । प्रतिमायां, गवि,
कुड्याश्च । [यच् । पुन'पुनर्वयङ्कारके ।

इज्याशील वि० इच्छां यज्ञं गोलयति पुनः पुनराचरति योल-
इट गती आदि० पर० सक० सेट् । एति गेटोल् ।

इडा स्त्री० इय अच् वा लस्य टात्तम् । गवि, शशि, भूमी,
लगे, वामनादस्यावाम् वक्रायां नाद्याह ।

इष्ट गती चित् भदादि० पर० सक० अनिट् । एति येगीत् ।
इतर वि० इना कामेन तरः त-य । गोच्रे भिन्ने प्राप्ते च ।
इतरेतर वि० इतर+हितम् । अग्नौन्नाये परम्परार्थे ।
इतरेतरयोग इ० इतरेतरस्य परम्परस्य योग एकपदार्था-
न्ययित्वेन संबन्धः । चार्थविशेषे, व्याकरणे यस्य इन्द्रमसासि
वमसामासा पदानां प्राधान्यं तथैव ।

इतरेष्टस्य अर्थः इतर-इष्टस्य । अत्यधिकइष्टवोच्ये ।

इतस् अर्थः इदम्+तसिन् । अतिप्रियत्वे ।

इतस्ततः अर्थः इतश्च ततश्च । अकिन्तु तस्मिन्निमित्ते ।

इति अर्थः इय-क्तिच् । ज्ञेयो, प्रकाशने, निदर्शने, प्रकारे,
अतर्कने, समान्त्रो, प्रकरणे, सङ्ख्ये, साधने, विवक्षा-
नियमे, मते, मन्त्रे, व्यवहारे, व्यवसायाम्, पराभवे,
माने, इत्यग्रे, प्रकरणे, उपक्रमे च ।

इतिकर्तव्यता स्त्री० इति इदं कर्तव्यं तस्य भावः । इदं
ज्ञात्वा इदं कर्तव्यमित्येवं परिपाटीरूपे कर्मातुष्टान्तके ।

इतिह अर्थः इति एवं च किल इ० । उपदेशपरम्परायाम्
यथाज्ञात वटे यच्च इत्युपदेशपरम्परैव न ह केनापि
दृष्टा तथा कथितम् ।

इतिहास इ० इतिह पारंपार्योपदेशे व्याख्येयमित्यु इतिह+
चास घञ् । “धर्मार्थिकाभिमोक्षायासुभदे मसमन्विताम् ।
पूर्वदत्तकथायुक्तमितिहासं प्रचलते इत्युक्तवचने इ०”
इत्तमकागके भारतादिष्वप्यने ।

इत्यम् अर्थः इदम्+यच् । इदप्रकारे अनेन प्रकारेणेत्यर्थे
इत्यस्मात् वि० इदप्रकारं भूतः प्राप्तं भू-क्त । एवं प्रकारमात्रं
इत्वर वि० इण् परण् । अधिके, गोचरे, क्रूरकर्मणि च । पर
इ० । अग्निगारिकायां स्त्री० ।

इद ऐश्वर्ये इदित् आदि० पर० सक० सेट् । इत्यति ऐश्वरी
इदम् वि० इदिकमि मनोपय । इदोर्गतिनि इमे चराच
इदानीम् अर्थः इदम्+दानीम् इङ् च । सम्प्रत्यये ।
इदम् न० इन्व-भावे क्त । आगमे, गोप्ते, पादयेत्ये च । कर्तरि
क्त । इदे, निश्चये च वि० ।

इधम् न० इन्व-भक्त । शमिति, अग्निवन्दीपने कर्ते च ।

इध इ० इण्-नङ् । सुखे, प्रभौ, अण्विशेषे च ।

इन्द्रिरा स्त्री० इति इर । लक्ष्म्याम् । [गोरोरते ।

इन्द्रि(न्दी)वर न० इन्द्रिरन्दी वा लक्ष्मीलसावरमोदम् ।

इन्द्रिवरिणी स्त्री० इन्द्रिवर+चमूहे देये वार्ये इति । उत्तम-
वसुदेवे, तदुक्तमन्त्रावाह । [यमह्स्याम् ।

इन्द्रिवरी स्त्री० इन्द्रो नक्षत्री इत्यादि इ-अच् गौरा० डीप् ।

इन्द्रु इ० अनति चन्द्रिकया भुवं क्रिन्ना करोति उत्-उ
कारेण । चन्द्रे, तद्वैवताके भृगुशिरोरुचौ तद्व-
चत्वे एवमन्त्रायुक्ते, कर्तुरे च ।

इन्द्रुकलिका स्त्री० इन्द्रुरिव छत्रा कलिका यस्याः । केतका

इन्द्रु कान्तः इ० इन्द्रुः कान्तोऽभीष्टोऽस्य । चन्द्रकान्ते मयी ।

इन्द्रु जनक इ० इत० । यद्ये । [नद्याम् ।

इन्द्रु जा स्त्री० इन्द्रो जायते जन इ । सोमोद्भवाया नर्मदा

इन्द्रु पुत्र इ० इत० । वृषपते । [नाङ्गुलीहते ।

इन्द्रु पुष्पिका स्त्री० इन्द्रुरिव शुभं पुष्पमस्या । [विषकाङ्गुली

इन्द्रुधत्ता इ० इन्द्रुः विभक्ति भ-क्लिप् । मित्रे । [राजपक्ष्याह ।

इन्द्रु मती स्त्री० इन्द्रु+मापत्ये कतप् । पूर्वमायाम्, अत्र-

इन्द्रु रत्न न० इत० । मन्त्राया तस्यान्वयदेवताकलात् ।

इन्द्रु लेखा स्त्री० इन्द्रो लेखेव । चन्द्रकलायाम् । तद्वैवताया
सोमलतायाम्, तद्वैवतायायनकारिस्थामध्वताया, तद्वैव-
ज्जलगुणलतायमानिकायाश्च ।

इन्द्रु लौहक न० इत० । इन्द्रुदेवताके लोहके, रौप्ये धातौ ।

इन्द्रु वल्ली स्त्री० इत० । चन्द्राविकारायां सोमलतायाम् ।

इन्द्रु इ० इदितर । देवाधिपे, परमेश्वरे, इन्द्रदेवते ऋणवन्त्रे,

हादगार्जमये अर्कभेदे, इन्द्रत्वस्यस्योक्तं षट्दर्शसंस्थान्विते,
विष्णुमादित् पञ्चमे योगे, कुतश्च ह्येव च।

इन्द्रक न० इन्द्रस्य क स्रक्षमिन् क यत् । सभापदे ।

इन्द्रकील उ० इन्द्रस्य कीलद्वयं यत्पुत्रत्वात् । अन्तरपर्वते ।

इन्द्रकोप उ० इन्द्रस्य कोपद्वयं सुखदायकत्वात् । मञ्जे, खड्गमात्रे

इन्द्रभोग उ० इन्द्रो भोगो रत्नकोऽस्य वर्णमिवत्वात् । इन्द्र-
चित्ते रत्नवर्णं कीटभेदे ।

इन्द्रजाल न० इन्द्रेण कौमहाद्योऽर्थेण जालं द्रष्टुमेषावरणम्
यथास्थितवस्तुदर्शनं कथमवधारणात् । मन्त्रौषधादिना अन्त-
र्यालितस्य वस्तुतोऽन्त्यधत्तेन दर्शनसाधने कुट्टकी (राजो)।

इन्द्रजातिक कि० इन्द्रजालं चित्तमस्य इत् । कुतश्चकारिणि

इन्द्रजित् उ० इन्द्रं जितवान् जि-भूते किप् । रावणहृते मेघनादे

इन्द्रदत्त न० इन्द्रस्यैव त्वनमात्रेण उद्भूतमनन्तादिन्द्र-
स्वामित्वमन् । आकाशे भवता चाल्यमाने क पक्षि सूत्रे ।

इन्द्रदाह उ० इन्द्रस्य मनुष्यस्य दाहं आत्मजाप्यतायाया-
गामिनादिन्द्रभुवनदाहसम् । देवदाहश्चेत् ।

इन्द्रद्व उ० इन्द्रस्य द्वयम् । कर्तुमर्हते, कुतश्च ह्येव च ।

इन्द्रधनुस् न० इन्द्रस्य धनुस्त्वि । 'रश्मिनिरेत्या नञ्प्रत्यय-
वातेन विरोधिता नञश्चि' । शस्त्राभुषणस्थाना इत्यनेन
तत् इन्द्रवदित् 'सुक्ते नञश्चि' भावुचाकिते नञ्प्रत्यय-
कारेण प्रत्ययने रश्मिनिरेत्ये ।

इन्द्रध्वज उ० न० इन्द्रस्य ध्वजः । मातृपुत्रहादव्या नयेण
प्रजाहाराय मूल्यान्ते अङ्किते शम्भदेवताके ध्वजे ।

इन्द्रनील उ० इन्द्र इव नील । 'चौरमध्ये चिपेदीव चौरं
चेत् नीलतां वयेत् । इन्द्रनीलमि'ति श्लाघामित्युक्तवचने
(पादा) भरतवर्मणौ ।

इन्द्रपद्मा स्त्री० इन्द्र इव नीलं पुष्पमल्ला (विपनाकुला)
जातौल्लङ्घ्ये । ४० वा कणि । इन्द्रपद्मिणीयम् । [३२]

इन्द्रप्रसू न० इन्द्रस्य तत्त्वानमेवो प्रसूद्वयं (दिहोति) श्लाघाते
इन्द्रभेदज न० इन्द्र इव भेदज जेतव्यता । (शब्द) शब्दजम् ।

इन्द्रमघकामिक उ० इन्द्रमघं कामयते मघ उक् । ऊङ्कुरे ।

इन्द्रयज्ञ न० पु० इन्द्रस्य कुतश्च ह्यस्य यज्ञादित्योजत्वात्
यगे वीजम् । कुतश्च ह्यस्य यज्ञाकारे तत्त्वरे वीजे स्त-
नामस्थाने । [रोगे] इन्द्रेण जुष्टे । नि० ।

इन्द्रलम् न० इन्द्रो (टाक) इति श्लाघाते मलकोपरि केशनागके
इन्द्रलुप्तिक नि० इन्द्रलुप्तमस्त्राणि इत् । (टाक) रोगमुक्तं

ग्रीविके (टेको) इति श्लाघाते वने ।

इन्द्रवंशा स्त्री० वर्षहत्तेषु हादभाक्षरपादके कन्दोभेदे ।

इन्द्रवज्रा स्त्री० वर्षहत्तेषु एकादशाक्षरपादके कन्दोभेदे ।

इन्द्रवारुणी स्त्री० इन्द्र वारयति पु० इ उन्नत् । (राखान
सप्त) विज्जरसाया येनमन्त्राया पीतप्रभाया लतायाम् ।

इन्द्रवृष्ट उ० इत् । देवदाहश्चेत् ।

इन्द्रवृष्टा स्त्री० इन्द्रो वृष्टारोगभेदे ।

इन्द्रव्रत न० इन्द्रस्य वर्षेण व्रतम् । 'वार्षिकायतरो भाषान्
वषन्तीऽस्थमिवर्षति । तथाविवर्षेत् स्वं राष्ट्रं कामैरिन्द्र-
व्रतं वरयि'ति श्रुत्युक्ते प्रजापालने राश्रीव्रतभेदे ।

इन्द्रव्रत उ० इन्द्रं व्रतं यातयिता यस्य । हवाहरे ।

इन्द्रवर्षाणि उ० चतुर्दशे मयौ । [वारिनामके वारदे च ।

इन्द्रसुत उ० इत् । जयन्ते मध्यमशायने प्राप्ते, कर्तुमर्हते,

इन्द्रसुरस उ० इन्द्रं कुतश्च ह्येव सुरसं पथ्यरम् ।
(निधिन्ता) निधिसुरे ।

इन्द्राणिका स्त्री० इन्द्रं कुतश्च ह्यनमति सुरेनेन कीचयति
यत्र विष्णुश्च स्रक्षतेन गतम् । (निष्पृष्टागम्) (निधिन्ता)

इन्द्राणी स्त्री० इन्द्रस्य पत्नी दीप्ता मातृक् च । पत्नीनाम्ना
मित्रपत्न्याम् । इन्द्रं कुतश्च ह्यनमति यत्र विष्णु-
(निधिन्ता) मित्रपुरे इत्ये स्त्रुलगात्, सूत्रैलायात्,

गौर्वादिषु गोक्षमबाहकासु शम्भे शायाना मातृकायाश्च ।

इन्द्रासु उ० इत् । मित्रा, च वि क्षयसादित्वौ वामनरूपेण
इन्द्रस्य पश्चात् जातः । इन्द्रावरुणोऽयम् ।

इन्द्रासुव न० इन्द्रासुधं धतुरित् । इन्द्रपुत्रं प्रत्यर्थे ।

इन्द्राशान उ० इन्द्रेण यश्नते भुङ्कते कर्मणि ल्युट् ।
(विधि) भङ्गायाम् ।

इन्द्रिय न० इन्द्रस्य प्रत्यगात्मन विज्ञानबुद्ध्यात्मन, तेन इन्द्रं
यत्र चक्षुः श्रवणं श्रोत्रपित्तमेवमित्यत इन्द्रेण इन्द्ररेचं चर्चं,

'श्रोत्रित्वेनैवास्मिन् इन्द्र+य । आत्मनो विमरोरश्मिकरण-
नयेन्द्राख्येण शानतर्थाभाधनेषु वसुधादिषु । मितिवन्ते

इन्द्रियनिग्रह उ० इत् । स्वस्वविषयेष्वप्युपादीनां प्रवृत्तिं
इन्द्रियव्रत उ० इत् । इन्द्रियाणां स्वस्वकार्याण्यमलक्षणे 'हा-

विष्ये कुतश्च ह्यजहातजिघ्रसा तथा । प्रकृता कीच्य
पहलकैर्लोदावर्त्तमत्तता' इत्युक्तप्रकारे एकादशेन्द्र-

याणां क्रमेणैकादशविधं प्राप्ते ।

इन्द्रियवृत्ति स्त्री० इत् । 'शब्दादिषु पञ्चानामालोचनमात्र
मिथ्यते वृत्ति । वचनादानविहरणोद्योगान्दयं पञ्चाना-

मि'ति वृत्त्यालोके श्रोत्रादीनां शब्दादिषु प्रकृत्यन्यायं व्यापारे ।
इन्द्रियसंप्रयोग उ० इन्द्रियाणां समयोगः स्वस्वविषयेषु प्र-
योगं व्यापारस्य । इन्द्रियसम्बन्धे । इन्द्रियपञ्चिकाः यत्र

इन्द्रियार्थ ५० इन्द्रियाणामर्थो विषय । मद्स्यसिद्धपरस-
गत्वात्कले इन्द्रियवेद्ये विषये ।

इन्द्रियायतन न० ६० । शरीरे ।

इन्द्रियार्थसन्निकर्ष ५० इन्द्रियाणामर्थं सन्निकर्षयै सन्न-
यन्निकर्ष सभय । प्रत्यक्षज्ञानहेतौ इन्द्रियविषययोगे ।

इन्द्र द्यौर्भादि० आत्म० अक० सैट् । इन्द्रते, रेण्विष्ट ।

इन्द्रन न० इच्छतेरन्मिरनेन इन्द्र-करणे ल्युट् । काष्ठे ।

इभ ५० इष्-भ निष् । इ० सनि, तत्सुखसंख्यके यष्टधर्यान्विते च

इभकण्या स्त्री० इभोपपदा कथा गात्र० । मञ्जविषयस्याम् ।

इभदन्ता स्त्री० इभस्य दन्तश्च शुभं शुभमस्या । शुभ
उपपत्त्या नागदन्त्याश्च, विषयोपधौ च ।

इभनिमीलिका स्त्री० इभं इक्षिनमपि निमीलयति सेवया
निद्रामयति । भङ्गायाश्च ।

इभमात्मक ५० इभ मात्मयति । (भाङ्गते) इक्षिष्यते ।

इभया स्त्री० इभैर्यादते भक्षयता प्राच्यते या इभयि क ।
सर्पक्षीराद्ये । [रुभे च ।]

इभय त्रि० इभ इक्षिनमर्हति यत् । मसुरभयति आद्ये,

इभ्या स्त्री० इभाङ्कित्वा इभयन्त । मञ्जकोष्ठे । [होर्

इयत् त्रि० इट् परिभाषयस्य इदम् वतुप् । एतावदर्थे क्तिवा

इयन्ता स्त्री० इयतो भावः तलु । सीमावा, परिमाणे, संख्यायाश्च

इरन्तद् ५० इरया ललेन माद्यति वृद्धौ इरा-भट् लघु
लुल सन् च । वज्रान्तौ मादवान्ते च ।

इरा स्त्री० इष् रक् इ कामं राति रा-क वा । भूमी, गवि,
सुरावाह, जले, यज्ञे च । [जलचरे, भूचरे च त्रि०]

इराचर न० इराच चरति चरट् । (गिष्ठ) करकायाश्च ।

इराज ५० इरया चरया वीरतेऽन्तौ अज चञ् । कान्त्यै ।

इरावती स्त्री० इरा भूमिम् अयति अज-शब्द लोप् । वट-
पट्टविक्षे, वा हि प्रागायभेटनेनापि भूमिमागच्छति ।

इरिया न० इ इट् निष् । उपरमभौ, निराज्ये, न्यूने च

इरेषा ५० इत० । वश्ये, वामीने, भूमिपतौ, विष्णौ च ।

इर्वीश् स्त्री० इर्व्यं याक प्रणे० । (काठश्च) कर्कशाश्च । न्यायु ।
इर्वानुरथ्यम् । [कुटी (स्वयं भिन्नप्रककर्कशाश्च) ।]

इर्व्याश्च(शु)श्रुतिक्ता स्त्री० इर्वीश् श्रुतिकेय सय स्त्रीटनाश्च
इत् गयने अक० गतौ चोपे च अक० तदा० षट्-सेट् । इत्ति

इत् चोपये चुरा० उभ० अक० सेट् । एतवतिने येतिवत् त ।

इत्तविला स्त्री० पुलक्युपनिषदाश्च कुपेरजनन्याम् । एतस्य-
च्येनेन कुपेरस्य ऐतवित इति नाम ।

इत्ता शब्द इत-क । भूमी, गवि, वाचि, लघुदीपलनवर्णभयो

वर्षभेदे तत्तुषीमा वेलाहृतशब्दार्थे वक्ष्यते । वैवस्वतमत्तक-
न्याया बुधपञ्चमाश्च । वा हि विष्णुवराट् पुरुमासाद्य
पुनः शहराणां च स्त्रीत्वगता बुधस्तु तामुपमस्य पुररवस-
त्तमाद्यामासेति पुराणे प्रसिद्धम् ।

इत्ताहृत न० इत्ता प्रविषी हता येन । नववर्षात्मकजन्तुहोमस्य
वर्षभेदे तच्च वर्षट् "प्रयान्माह्वयत प्रया गम्यमादन-
यैलत । इत्ताहृत मोलमिरेयोम्यतो निषाडशुक्ल" इत्यु-
क्तं चतुर्षीमावच्छिन्ने देमोऽपि ।

इत्ती स्त्री० इत्-इत् लोप् । (हात् लो) करवाक्किायाश्च ।

इत्तीश्च ० इत्तोव करवानिकेय शोभते शुभ-ट् । करवाक्किा
शब्दशब्दये स्तनाभग्न्याति मत्स्यभेदे ।

इत्त्वत् ५० इत् इत्त्व गि० गुणाभाव आद्यलक्षणे मत्स्यभेदे,
यमित्त्वयिति दैत्यभेदे च अग्निरौदेमस्यपञ्चताराविर-
स्याश्च ताराश्च स्त्री० व० व० ।

इव व्याघ्रौ इदित् व्या० पर० सेट् सक० । इवति ऐभीत ।

इव अर्थ० इवि-त् । वाटये, एतेषाद्यान्, ईपदर्थे, वाग्यालङ्कारे च
इय गतौ सर्वेषु च दिवा० पर० अक० सेट् । इयति, ऐयीत् ।

इय वाङ्मायाश्च तदा० पर० अक० सेट् । इय्यात्, ऐयीत् एयिता
एटा एयिता इहा । इट् । [ययित एयित्वा ।]

इय गौ इये अगादि० पर० अक० सेट् । इय्याति ऐयीत् ।

इय ५० इय-गतौ क्तिप् वाक्ता जिगीषूया चास्फिकृत् अर्ग
आदाश्च आशिने मावि ।

इयि(शी)का स्त्री० ईय मय्यादिषु (र) ईकृन् क्तिप् लुल्लय ।
गजनेत्रयोश्च । दीर्घमायस्तु काये, वृक्षमध्यवर्तिन्ये च
इयु ५० स्त्री० ईयते किस्तेऽनेन ईय च क्तिप् लुल्लय । वाये
तनुत्वाभ्यं पञ्चसंस्थान्विते च ।

इयुषि ५० स्त्री० इयनो धीवन्तेऽपि धा-क्ति । वाण्यादि लूणे ।

इयुपुष्टा स्त्री० इयो इयुषित इयमस्या । यरपुष्टाद्ये ।

इष्ट त्रि० इय त्त । पूजिते आभिव्यक्ति, मित्रे च । यज-त ।

वभ्रातौ कर्षणि, एरपुष्टये च ५० । सस्तारे न० ।

"एकाग्रिभक्त्यै हवनं लेवादा यज्ञ इत्यते । अन्वैद्याश्च
यद्वाग्विष्ट वदभिधीयते । अग्निहोत तपः शर्वं वेदाना-
श्चार्थप्राप्तयम् । आतिथ्यं वैश्वदेवश्च प्राङ्परिनिष्कृत्य लक्ष्ये
धर्मकार्ये च ।

इष्टका स्त्री० इय-ककृत् । (इट्) चट्-दिनिर्मिते मृत्पञ्चभूभेदे

इष्टकापय न० इष्टकानिर्वर्धिते मय्याः । इष्टकानिर्मिते
यपि । इष्ट कापयपान यज्ञः । अथोदासुहेतोः क्षीरे ।

इष्टगत्स्व त्रि० इदो गम्यो यस्य । अग्निर्यद्व्ये । वातुकायां न०

दृष्टा स्त्री० इत्यनेनया यज करणे ऋ । शमीहणे ।
 दृष्टापूर्वात् न० इदं न पूर्व द्वयो ममाहारः पूर्वपददीर्घः ।
 प्रागुक्ते अग्निहोत्रादी इष्टे, "वायोऋषवडागादि देवता-
 यतानि च । अक्षरदानभारान् पूर्वमित्यभिधीयते" इति
 मन्त्रे पूर्वम् च । [इप-क्रिन् । अभिनाये ।
 इष्टि स्त्री० यज-क्रिन् । यागे, दर्शयौषासाइयामभेदे च ।
 इष्ट्यसुन पु० अत्यन्ते शिष्यतेऽनेन अक्ष-ल्युट् इत् । घटुषि ।
 इष्ट्याम पु० इष्य, अत्यन्तेनेन अक्ष-ल्युट् इत् । चापे । इष्टून् अ-
 त्यति अष्ट् । बाणेष्वेके धात्वनि नि० ।

इष्ट् अथ० इष्ट्+इ इगादेशः । अश्निन् काले देवे दिग्बिवा ।
 इष्टत्वं नि० इष्ट भव इष्ट+ल्यप् । इष्टकालादिनाते ।

ई

ई स्त्री० अथ बिणो० पत्नी डीप् । लक्ष्मा म् । [पेयोत्
 ई कालौ अक्ष०, गतौ व्याप्ति च सक्त० अदा० पर० अनिट् । एति
 ई गतौ दिश० अक्ष० अक्ष० अनिट् । ईयते ऐष्ट ।
 ईष्ट् दर्शने आदि० आत्त० अक्ष० सेट् । ईक्षते ऐक्षिष्ट ।
 ईक्षणा न० ईक्ष-भावे ल्युट् । दर्शने । करणे ल्युट् । नेले ।
 ईक्षणीक नि० ईक्षणं इत्येवादीक्षणे शुभाशुभदर्शनं गित्त-
 मस्य ण् । शुभाशुभकलकलनेनोपजीविनि दैवते । शिवायै टाप्
 ईक्ष्वा स्त्री० ईक्ष-अ० दर्शने ।
 ईक्षु गतौ इदित् आदि० पर० अक्ष० सेट् । ईक्षति ऐक्षीत् ।
 ईक्ष गतौ गित्तायाश्च आ० आत्त० अक्ष० सेट् । ईक्षते ऐक्षिष्ट
 ईक्ष गतौ गित्त्ये च इदित् आ० आत्त० अक्ष० सेट् । ईक्षते ऐक्षिष्ट
 ईष्ट स्त्री० इष्टा लभ० सक्त० सेट् । ईष्टयति ते ऐष्टिङ् न
 ईष्ट स्त्री० अदा० आत्त० अक्ष० सेट् । ईष्टे इ इवे ईष्टिष्ये ऐष्टिष्ट
 ईष्टा स्त्री० ईष्ट-अ० । स्त्री० ।
 ईक्षित नि० ईक्ष-क्त० । स्त्रते कालने ।
 ईति स्त्री० ईयतेऽनया ई-क्रिन् । इत्ये उल्लाहिते प्रवादे,
 "अनिट् इति आदि० ममभा सुविक्ता रागाः । अल्लाघदाय
 राजान् । वडता इत्ये अगा" इत्ये कथे इष्टने च । [ईयते
 ईष्ट्यानि० अक्ष० दर्शनस्य । इष्ट्+इ-ल्यप् इगादेशे दीर्घः ।
 ईष्ट्यानि० नि० अक्ष० दर्शनस्य । इष्ट्+इ-ल्यप् इगादेशः
 दीर्घः । यगादेशः । इ ईयतेऽनया । अक्ष० ईष्ट् । [आदाय
 ईष्टा स्त्री० आत्त० मिच्छा आत्त० मन्-अ० । आत्त० मिच्छायाभि-
 ईष्टिनि० मि० आत्त० मन्-अ० । आत्त० मिच्छे, इष्टे, अयेतिने च ।
 ईर शमी वा दुरा० लभ० वधे आदि० पर० अक्ष० सेट् ।
 ईरयति ते ईरति ऐरिट् न ऐरीट् ।

ईर कथे अक्ष०, गतौ सक्त० अदा० अक्ष० सेट् । ईरते ऐरिट् ।
 ईर्य ईर्याया आदि० पर० अक्ष० सेट् । ईर्यति ऐर्यति ।
 ईर्य न० ईर-अक्ष० । अथे । इत्यादिपति वधः प्रयोक्तृस्य
 ईर्य ईर्याया आदि० पर० अक्ष० सेट् । ईर्यति ऐर्यात् ।
 ईर्या स्त्री० ईर्य-अ० । परोक्त्यामिच्छित्तायामात्तौ ।
 ईर्यान् नि० ईर्यां नानि ला तु । ईर्यायुक्ते ।
 ईर्या स्त्री० ईर-क्त० इत्ये लयम् । इष्टियां, भावि, मवि च ।
 ईरिया नि० ईर-क्त० इत्ये लयम् । स्त्रते ।
 ईश ऐश्वर्ये अदा० आत्त० अक्ष० सेट् । ईशे ईशिये ऐशियेति
 ईश पु० ईश-क्रिप् । परमेष्टरे । आभिनाते नि० । [नि०
 ईश पु० ईश-क्त० । महादेवे, परमेष्टरे, शिवशब्दार्थे च । आभिनि
 ईशान पु० ईश-गानप् । महादेवे, परमेष्टरे, शिवस्य अक्ष-
 त्तम्ये ईश्वर्यकर्ता च । शमीहणे स्त्री० डीप् । आभिनिनि
 "ईशानो भूतभव्ये"ति श्रुति । शिवशब्दार्थे स्त्री० डीप् ।
 ईशिता स्त्री० इमिने भाव तम् । आभिनायादेः अर्थमथे
 सर्वेषां आभितत्ये ऐश्वर्ये ईशितमयम् न० ।
 ईश्वर पु० ईश-वरच् । महादेवे, कल्पे, पातज्ञानोक्ते शेष-
 कर्म विधाकारयैरवराधते पुद्गलशेषे चैत शास्त्रिनि,
 "ईश एवाहमर्थं न च भासो गते परे । इष्टानि च सदे-
 अर्थमोपरतेन कीर्त्यते" इत्यादिशब्देषु परमेष्टरे,
 शिवशब्दार्थे वदरभेदे च । आश्वे, एशमिनि च नि०
 स्त्री० गौरा० डीप् । "ईश्वरी सर्वभूताभाति"ति श्रुति
 ईश्वरी स्त्री० ईश्वरा शिवस्य स्त्री० डीप् । इगाद्याम् । ईश-
 मनिप् डीप् राजादेशः । सिद्धिनीतदाद्या बन्ध्याशक्तं
 आत्त० लुङ् लटायात्तादा, जातुनी हथे च ।
 ईय लब्धे (वदुतमस्येवत्यत्त० कथय आशाने) शूदा० पर० अक्ष०
 सेट् । ईयति ऐष्ट । [ईयते ऐष्टिष्ट ।
 ईय दाने ईयणे, सर्वमे हिंसे च आदि० अक्ष० अक्ष० सेट् ।
 ईयत् अथ० ईय-अति । अत्ये विहिते च । [नि०
 ईयत्कर पु० ईयत्+त चम् । शेषे अत्ये च । अत्यप्रयामभाये
 ईयत्प्राप्त्यु पु० ईयत्कतेति त० । ऐयत्कते पुष्टे । तद्वति नि०
 ईयत्प्राप्त्यु पु० ईयत्कतेति त० । अत्यप्रयामभाये । तद्वति नि०
 ईयत्प्राप्त्यु पु० ईयत्कतेति त० । अत्यप्रयामभाये । तद्वति नि०
 ईया स्त्री० ईय-अ० । इत्ये अत्ये अत्यप्रयामभाये । तद्वति नि०
 ईयादन्त पु० ईय इत्ये अत्ये । ईयादेः ईयति ।
 ईयिका स्त्री० ईये इवे इति अत्येति तम् । मज्जति
 शीघ्रे, अत्यप्रयामभाये, अत्यप्रयामभाये च । "मज्जति मज्जति
 अत्यप्रयामभाये"ति शब्दात् । ईये ईयति ।

ईह चेदने भादि० आत्म० अक० सेट् । ईहते ऐहिट् ।
 ईहा स्त्री० ईह-अ । चेदायाम्, उदाये, वाञ्छायाश्च ।
 ईहायाम् पु० ईहां मयते अण् । इहे (नेकदावाच) अल-
 हारयास्तुतिते नाटकभेदे च साहि० इपरि० ।

उ

उ इहे भादि० आत्म० अक० उन्निट् । उयते औट ।
 उ नञ् उ-क्ति न तुल् । सम्बोधने कोपवचने, अतुल्यभाषायां,
 नियोगे, विप्रक्षेपे च । उत-हु । शिषे पु० । शिषेत् । कथने न०
 उक्त वि० वच-क्त । कथिते । एकाक्षरपादके छन्दोभेदे स्त्री० ।
 उक्ति स्त्री० वच-क्तिन् । कथने ।
 उक्त्य न० वच क्तु । नवविधातुल्यस्त्रीवचनभेदे, अङ्ग-
 वृत्ताख्ये यत्र प्रधानभूते मूलरूपे सामवेदस्याह, प्राये च ।
 वचनभेदे पु० । एकाक्षरपादे छन्दोभेदे स्त्री० । उक्त्यन्ये
 उक्त्यशास् पु० उक्त्याणि सामावयवग्रन्थाणि संवति-गंश्च
 क्तिप् मि० । वचनानि । [उक्त्याम्भूज आस चकार ।
 उक्त्येचने भादि० पर० सक० सेट् । उक्तति औक्तीत् ।
 उक्ततर पु० तदुक्त्या उक्त्यन्तुल्लेखे-र्यं एरच् । तत्तीयवच-
 प्राप्ते इये । जातौ स्त्रीले कीप् । [वि० ।
 उक्त्यन् पु० उच-कतिन् । इये, अथभौषधी च । सेचनकर्त्तरि
 उख गतौ भादि० पर० सक० सेट् । औक्कति औक्कीत् उक्को
 उख गतौ इदिह् भादि० पर० सक० सेट् । उक्कति औक्कीत् ।
 उखा स्त्री० उच-क । प्राक्प्रागे गिरादौ (हाङि) ।
 उख्य वि० उक्तायां स्वाख्या संस्कृतं यत् । स्वाक्षीपकोसावादी
 उग्र पु० उच-रन् गद्यानादेशः । अङ्गदेने, वायुधूर्ति धारिणि
 गिरे क्षत्रियात् जडायां शूद्रायास्तमने संकीर्णवर्णे,
 (जायदौ) उग्रपुण्ड्रात् शोभाञ्जनहृष्टे, केरलदेशं, मूरचंचके
 “उपः पूर्वजपान्नका इतिज्योतिषोक्ते अक्षयचक्रादे च
 वक्ष्यमाशास्त्रे विवे न० । उक्ते वि० । वषादां, वषाद्यां,
 वषाक्षे, उपजातेः क्षियां च स्त्री० टाप् ।
 उग्रकागुड पु० उग्र काण्डोद्वह । (कदेवा) कारविह्वल इक्षभेदे
 उग्रगन्ध इ० उपः गन्धं पुष्पोद्वह । वष्यके, कट्फले, धर्ज-
 कटवे लपने च । इह्नि न० । उक्कटगन्ध्यास्त्रे वि० ।
 यषायां वषायाम्, अजमोदायाश्च स्त्री० टाप् ।
 उग्रचण्डा स्त्री० उपा चण्डा कोपना कर्मा० । देशभेदे ।
 उग्रतारा स्त्री० उपः तपि भयात् कारयति भक्तान् । तारा-
 रुपायां देश्याम् । [यलुधिरसङ्घातके वि० ।
 उग्रधन्वन् पु० उग्रं धनुर्गन्धं च यवह सभा० गिरे गृहे च ।

उग्रनासिक वि० उपा दीर्घा नासिका यस्य । दीर्घनासिके ।
 उग्रश्ववत् इ० उपम् उक्कटं श्वगिरं नवः कर्णेन यस्य ।
 रोमहर्षणसुते पौराणिके सूते । [जनकतमे ख्यते अमे
 उग्रसेन पु० उपा सेनाऽस्य । यदुग्रं ये व्याङ्कनामके कंधस्य
 उच सव्याये दि० पर० सक० सेट् । उच्यति औचत्-औचोत् ।
 उचित वि० उच-क्त वच-क्तिच् वा । म्यक्ते, परिहरते, युक्ते ।
 उच्च वि० उच्चैष्य वाङ्मयीयते उद्+चि-उ । उच्चते ।
 उच्छटा स्त्री० उद्+चट-अच् । मग्नभेदे, गुह्यायां, बृहत्ता-
 याम्, भूम्यामलव्यां, नागरकुल्यायां, दक्षी (विशुद्धा) चक्षुष्याश्च
 उच्छृङ्खल वि० उद्+चटि-अच् । अलानोये, तत्राद्युक्तेष्वविलम्बिते
 उच्छतस् इ० कर्मा० । नारिकेले । [यथा तत्त उच्छैर्हस्तान्दामाद्
 उच्छतास न० उचः ताडः कुलताडः यस्य । पात्रगोष्ठां मत्त-
 उच्छन्द पु० उच्छिन्त । सत्याश्रयिचन्द्रो यत् प्रादि० चातु० व०
 मित्यव्ययोप । रात्रिभेदे । [सुदृढावर्षिते नीचारे
 उच्चय पु० उन्माद्य चयः चि-अच् । दुष्मादेरुक्तोदने । कुलाभ्यां ।
 उच्चाटन न० उद्+चट्-चिच्-णुट् । उच्चाटने अस्त्रसामात्
 विश्लेषणे ‘उच्चाटनं स्रष्टयादेर्भ्रंशनं परकीर्तितम्’ इति
 तन्नेति पठ्यमानान्तर्गतेऽभिचारभेदे च । [विजयाम् ।
 उच्चार पु० उद्+चर-चिच् अच् । उच्चारणे । कर्माणि अच् ।
 उच्चावच वि० उदक् उक्कटश्च आवाक्यमनद्वयं मयू० मि० ।
 उत्कटापकशरान्ते नानामेदे । [वक्ष्यचण्डे ।
 उक्कुल पु० उदवा बृहा यस्य उल्ल उल्लम् । ध्वजोर्हस्विते
 उक्कैः श्ववत् इ० उक्कैश्चनं नवोद्वह । उग्रतर्कणं चण्डजाते
 नेतवचं इ० इत्यस्य राहुभूते अश्वभेदे । उक्कैश्चनं
 गृह्योति नृ-असुन् । वधिरे ।
 उक्कैर्षुट न० उक्कैर्+षु-क्त । (उद्वरा) उक्कैर्षुटायाम् ।
 उक्कैर् स० अयम् उद्+चि ङेप् । अयचैर्गृहति, उच्चते च ।
 अकचि उक्कैरप्यल । [शास्त्रविद्वेदधर्मकथे च ।
 उक्कास्त वि० उक्तं शास्त्रात् ग० स० । अतिप्रान्नशास्त्रे
 उक्किख वि० उहता मिखा यस्य शा० व० । उक्काये ।
 उक्किस्ति स्त्री० उद्+किट्-क्तिन् । उक्किदे, नाशने च ।
 उक्किनीम्न उक्किखं मिथीन्मम् । लयाक्ते । विवहितमिथी
 नृयुक्ते ‘म० । ‘उक्किनीन्मामभ्यामिति’ नेपदूतम् ।
 उक्किट् वि० उद्+ग्रथ-क्त । भुक्तादयिष्टे, व्यक्ते च ।
 उक्किटभोजन पु० मन्त्रयत्तादयिष्टं देवर्षेयं वा भोजन-
 भक्ष्य । मन्त्रयत्तादयिष्टस्य देवर्षेयस्य च भोजनं ।
 उक्किटभोजन न० उक्किटं भवरोक्किटं मधु तेन मोदते
 वदते सुट लु । (मोम) शिष्याके ।

उच्छोर्षिक न० उच्छापिते शय्यातउच्छोस्त्र स्थापितं शीर्षं यस्मिन्
 म० कप्। शीर्षोपधाने (वाजिपात्र)। उद्धतशोर्षके धान्यादौ वि०
 उच्छून वि० उद्+श्चि-क्त। स्तोते 'हयोच्छूनैः किमेमि'रिति
 गटकम् उद्धते च। [नियन्तूरहिते, अग्रविषये च।
 उच्छृङ्खल वि० उद्धतं, शृङ्खलान्तः गति च०। बन्धनरहिते,
 उच्छृङ्खल इ० उद्+श्चि-पञ्। छेदने, विनाशने च।
 उच्छ्रापय वि० उद्+श्राव-विच्-त्यु। सन्नापके, उर्ध्वशोषके च
 उच्छ्रा(क्का)य इ० उद्+श्रि-अच् पञ् वा। उच्छ्रतायाम् उद्धतौ
 उच्छ्रित वि० उद्+श्रि-क्त। उच्छे, प्रहरे, संजाते, पक्षपक्षे च
 उच्छ्रसित वि० उद्+श्र-क्त। विहायिते, जोषिते, स्फुरिते च
 उच्छ्रास इ० उद्+श्र-पञ्। अन्तर्मुपश्राप्ते, आध्यायिका
 याः परित्येदे, प्राप्ते, आश्राप्ते च। [ति औष्णीत्।
 उच्छ उच्छे (कथययादाने) तदा० रदिम् मर० सक० सेट्। उच्छ
 उच्छ बन्धे सनापने च तदा० पर० सक० सेट्। उच्छति औष्णीत्
 उज्जययिािनी क्षो० विष्णुमादिश्वराजधान्याम् अथर्वन्यां पुण्यां
 मज्जासन न० उद्+जघ-ङिङायां हाये णिच्-स्युट्। भारणे
 उज्जुम्भ इ० उद्+जुभि-पञ्। विहाये स्फुरने च। [याम् न०
 उज्जुम्भित वि० उद्+जुभि-क्त। विहायिते। भावे क्त। चेदा-
 उज्ज्वल वि० उद्+ज्व-अच्। दीप्ते, विप्रे, विहायिणि च।
 ऊर्णे न०। उद्गाररसे इ०। [सुज्जभाषकारे'ति रघुः।
 उज्जत त्यागे तदा० पर० सक० सेट्। उज्जमति 'औष्णीत्' तस्य-
 उज्ज इ० उज्जि-पञ्। 'यथाधितस्यानेषु पथि, सेतेषु च आप-
 तिह्वानकातेषु यज् यजोपधयो विद्यन्ते तज् तज्जाह्वो-
 भ्यामेक्षेनं कथं सप्तशिनीवीनि ध्यून्ते कथय आदाने।
 उज्ज्वल इ० न० उज्जि-स्युट्। आपवादिप्रतिपत्तस्य विस्तीर्ण-
 रगिहस्य भाषादेः कथय आदाने।
 उज्ज्वलिता न० उज्ज्व+श्लि-अपङ्गारे क्त। ज्वलन्नामिना
 मज्जीतप्रसन्नां चोत्साकथय' सप्तशयनेषु उज्ज्वलारे।
 उट न० उ-उट् नेरन्। दधे, यथे च। [तन्वादिपक्षे।
 उटज इ० न० उटोभ्यो जायते जन+ङ्। पञ्चनिर्मितप्रासादां
 उट उपपत्ति भ्या० पर० सक० सेट्। औटत औटोत्।
 उट संज्ञतौ (औत्) पर० सक० सेट्। औटति औटोत्।
 उट् भो० न० उट-उ। मन्त्रे ज्ञेये च। स्तोत्रे वा ऊट्।
 उट्। हाप इ० उट्ति जलेषु पति पा-ङ्। ज्ञेये धेनावासां उट्ति
 मन्त्राणि पति। चर्द्धे षड् गाराणां पतिरतोऽरचकः।
 उट्। हापेति इ० उट्ति पति। चर्द्धे, ज्ञेये वरुणे च।
 उट्पय इ० उट्ति पत्या। आवादे।
 उट्पूर इ० उं शब्दं भूयोति सप्त उट्पूरः उट्पूर उट्पूरः

दृष्टोदस्य वा दलम्। (यष्ट दुष्पूर) यष्टाद्वे दृष्टे, तान्ते च,
 यष्टावयद्वयाम् देहस्थाम्, कुष्ठभेदे च न०।
 उट्पूर वि० उट्ति उट्पूरम्। अत्यन्तप्रचण्डे।
 उट्पूर न० उट्+टो-क्त। पक्षिणाम् ईशमने।
 उत अथ० उ-क्त। विकल्पे, सप्तशयने, वितर्के, प्रप्ते, यथार्थे च।
 उत वि० नेज् क्त संप्रसारणम् (वृत्ता) स्यते।
 उतथ इ० आश्चर्य' अद्वायां पलायुस्ये गुरोर्जेष्ठभ्रातरि
 उतथ्यतनय इ० इत०। गौतमे पुनौ।
 उतथ्यानुज इ० इत०। दृष्टव्यौ 'उतथ्यावरजो'यत्।
 उताहो अथ० उत च आहो च इ०। विकल्पे, प्रप्ते, विचारे च
 उत्क वि० उद्धतं मनोऽस्य 'उद्+क नि०। उद्धमन्ते अथ मन्यन्ते
 उत्कट इ० अतीव उद्+कटच्। रतोष्ठी, शरे च। तत्कपले।
 उडलवि (दारविनि) च न०। उडतः कटः व्यापरणं यस्य
 प्रादि० न०। सत्ये विषये, तीक्ष्णे च दि०। भिन्नकटे गले इ०।
 उत्कण्ठा स्त्री० उद्+कठि-ञ्। दृष्टव्यं कालावहनकमे औत्तुकी
 उत्कण्ठित वि० उत्कण्ठा जाताऽस्य तारकादि० इतच्।
 उत्कण्ठायुक्ते। नायिकाभेदे स्त्री०। वाङ्म० परि०
 उत्कार इ० उद्+कृ-अप्। धान्यादीनां रागीकरणे, प्रसारणे,
 हवापसारणे च हृत्पदादिविभेदे च।
 उत्कर्ष इ० उद्+कृ-अप्। अतिप्राये।
 उत्कल इ० 'जगन्नाथप्रान्तेय उत्कलः परिकीर्तित' इत्युक्ते
 ओद्देशे। उत्कः सन् याति वा+ङ्। व्याधे, भाट-
 वाङ्म० च। [जातायां सप्तमौ च।
 उत्कलिका स्त्री० उद् कलं-दुन्। उत्कण्ठायाम्, कामादि-
 उत्कलित वि० उद्+कल-क्त। उद्धमन्ते, दृष्टव्यं च।
 उत्कार इ० उद्+कृ-अप्। आदानां, रागीकरणे, उर्ध्वशोषे च
 उत्कास इ० उत्कासः कास'। कासभेदे, वनम्यादौ च।
 उत्कीर्ण दि० उद्+कृ-क्त। उज्जिते, जनेषु च 'मयौ
 रज्जसुकोर्णे' इति रघुः।
 उत्कृष्ट इ० उद्+कृ-अप्। केयकीटे (उत्कृष्ट) इति स्थितिः।
 उत्कृति स्त्री० वरुणिग्रयवरपादके उत्कृतेभेदे।
 उत्कोष इ० उद्+कृ-अप्। अन्त्यावर्ण्य करणं वादि-
 प्रसिद्धादिभ्योऽप्यङ्गेषु (पुष्प) इति स्थितिः।
 उत्क्रम इ० उद्+क्रम-अप्। उद्गतिः। अत्यन्तं, विपरीतमने
 उत्क्रोश इ० उद्+क्रु-अप्। उररे पक्षिणि।
 उत्क्रोषण न० उद्+क्रि-स्युट्। उर्ध्वशोषे। चर्द्धय स्युट्।
 अत्रने। काये स्युट्। अत्रने चर्द्धये चर्द्धये। [इति रघुः।
 उत्खात वि० उद्+ख-क्त। उखातिते 'उत्ख तमिहोदिता'

उत्पत्तामेति ३. 'उत्पत्तामेतिः शृङ्गायैवमश्रुता निग-
 द्यते' इत्युक्तमप्येव ह्यमश्रुतादेः शृङ्गादिना वृत्तिकारणने
 उत्त नि० उद्-ङ्ग । क्रिये चाद्रिस्तु नि ।
 उत्तंस ३० उद्+तन्-ङ् । कर्षाभरणे, शिरोभूषणे च ।
 उत्तम नि० उद्+तन्-ङ् । मंत्रे, स्मृते च । शुभ्रमासे न०
 उत्तम नि० उद्+तन्-ङ् । उक्तुटे । प्रियव्रतवत्पक्ष पुंनि ३० ।
 उत्तमर्षा ३० उत्तमर्षणस्य । शष्पमयोजके (महाजग) ।
 उत्तमसाहस्य न० 'हामीविगतकाहस्योदण्ड उत्तमसाहस्य-
 मित्युक्ते दण्डभेदे ।
 उत्तमाद् न० कर्म० । मत्तके । [नो निवृत्तौ ।
 उत्तम ३० उद्+तन्-ङ् । प्रवृत्तिव्यभिक्त्यामिष्टावन-
 उत्तर न० उत्तीर्यते प्रवृत्ताभिव्योगेभ्येन उद्+तन्-ङ् । राज-
 न्ये शिदिहताभिव्योगेभ्येन उत्तरादेः व्यचहारदे
 'ममक्षीद्यमिया वृष्टा तस्य भज्जनसुतर' मित्युक्ते दीप-
 भज्जनमाये च । विराटराजपुत्रे ३० । उदीष्यां दिशि
 विराटराजपुत्रावाह्य स्त्री० । अनन्तरे देगे, कावे च ३० ।
 अनन्तरदि देगकाण्डसौ नि० ।
 उत्तरकाल ३० कर्म० । भविष्यत्कावे आद्यौ ।
 उत्तरकुक्ष ३० नववर्षाकाण्डस्य उत्तुहीपक्ष वर्षभेदे ।
 उत्तरदीशला स्त्री० । आद्योद्यानायां गम्याम् ।
 उत्तरा न० उत्तरमङ्गस्य कर्म० । शकम्भा० । हारीर्ष्यदा-
 र्णि । उक्तमरदे नि० ।
 उत्तरपक्ष ३० कर्म० । मध्याया उपर्यात्तरणस्ये ।
 उत्तरपक्ष ३० वादे पूर्वपक्षस्य पूर्वपक्षे विज्ञापने ।
 उत्तरफाल्गुनी स्त्री० । कन्युत्तमोदरं नयति । नो-दी कर्म० ।
 आदिआदिमन्त्रेषु द्वादशे मन्त्रे दक्षिणीरक्षिततार-
 वाद्यात्मके ।
 उत्तरमाद्रूपद स्त्री० । भद्राय हितः भाद्रः पदं पादपदयोर्मा
 दस्याः न० ततः कर्म० । आदिआदिमन्त्रेषु चतुर्थे मन्त्रे
 पदगन्धेन समानः टाप । उत्तरमाद्रूपदस्य ।
 उत्तरमीमांसा स्त्री० । कर्म० । मन्त्रमीमांसायां वेदाव्यवस्थे ।
 उत्तरा शब्दः उत्तर+आह । उत्तरादि दिशि कावे देगे वेलेपे
 उत्तरा 'मिने पिश्वतापस्ये भविष्योक्त्यापटव क्रियते याः
 क्रियाः पिश्वता' मीमेने उत्तरादि वा दण्डमन्त्राद्यविविध-
 वृत्तौगण पादविद्याह । [तरकापुत्राविविधस्ये ।
 उत्तरात् नम० उत्तर+आह । दिग्देवताभिरुपे उत्तर-
 उत्तराधिकारिम् नि० । उत्तराधिकारी नि० ।
 पूर्वजाभिन्नमोदरेण हस्तमभ्यभिन्नमवति आताधिकारे

पुत्रपौत्रौ दायदे । (मंथी) रति स्मृते । [तिरे ।
 उत्तराभास ३० उत्तरमिवाभासं या+भास-ङ् । उपो-
 उत्तरायण न० 'भाषादि भागद्वयस्य कतवः पट क्रमादित ।
 उत्तरायणवादीकैरित्युक्तमप्येव भवत्ययात्मके पादादिहे
 भाषयत्के कावे । उत्तरादिभिर्सूर्यस्य अयनं दग्निम् कावे
 इति व्युत्पत्तेः । तदारम्भाकावे भक्तारम्भकपटिरेदिपि ।
 उत्तरापादा स्त्री० । आदिआदिन सपेप एकविंशतितमे मन्त्रे
 उत्तरासङ्ग ३० उत्तरे जङ्गमाने आसज्यते आ+मनुज-ङ् ।
 उत्तरीयस्ये । [रश्मिन् उत्तरास्मात् उत्तरमित्ये
 उत्तरादि शब्दः उत्तर+आह । दिग्देवताभिरुपे उत्त-
 उत्तरीय न० उत्तरास्मिन् देहभागे भवाः ह । जङ्गदेहभागे हस्ते
 उत्तरेण शब्दः आश्वदिग्देवताकाणां प्रथमान्तप्रमथनाया
 सपेप 'तत्वागारं धमरितित्वास्तु मरेणाक्षटीय' मिति मेघदूतम्
 उत्तरेयुस् शब्दः उत्तरास्मिन् दिने उत्तर+युस् । आ-
 गामिदिवसे इत्यर्थे ।
 उत्तान नि० । उहवत्मानो विभारोद्यमान् । विभारशब्दे,
 (विभार) भूमिभवनवृत्तवा ऊर्ध्वभागेन मिते, ऊर्ध्व इति च ।
 उत्तानक ३० उद्-तन्-ङ् । उक्तुटाने ।
 उत्तानपतक ३० । उत्तानमङ्गस्य पत्रमप्य । रते दण्डपत्रे
 उत्तानपाद ३० मयध्रुवो मनोः पुंनि ध्रुवमिति श्वभेदे ।
 उत्तानशय नि० । उत्तान । ऊर्ध्वपत्रः भवेत् मी-६३ ।
 च तमिगे तस्य च तदानीमवसाने भागव्यापानम् ।
 उत्ताप ३० उद्+तप-ङ् । उष्णतायाम्, क्षमापे च ।
 उत्तार नि० । उहता गारा यशः । उहताउहतेत्युक्ते । उह-
 मारः । शब्दमोक्षे । [उत्तरवे, उत्तरिते, उत्तरे च । प्रवृत्तिः ।
 उत्तान नि० । पुरा-वम-प्रतिपद्याम् अङ् । प्रतिशिते मङ्गलि ।
 उत्तीर्य नि० उद्+तन्-ङ् । पुत्रे, पारंगते च ।
 उत्तुङ्ग नि० । उहते शङ्खम् । अयुद्धते । [विरा भट्टमाये
 उत्तुङ्ग ३० । उहताः कथनभावेरेदिपि दृष्टोपमात् । भाषाणे
 उत्तीजना स्त्री० । उद्+तिज-ङ् । प्रेरणायां, अयम
 करणे, उदीपने, तीक्ष्णकरणे च ।
 उत्तीवित नि० । उद्+तिज-ङ् । मिते, उदीपिते च ।
 भावे ह । उत्तेजनायाम् । 'उत्तेजितं पश्येनं योत्रं
 उपदधनदेष्टुं अहमितिभेदे न० ।
 उत्तीरित न० । उद्-तन्-ङ् । अङ् । पुत्रे पतम् नि० । च-
 गतिभेदे । अयं आद्यनि । 'उत्तीरितोऽतिगदीय
 गम्योति न पश्यती' मित्युक्ते भेदे ।
 उत्तीमज न० । उद्+तन्-ङ् । उहते । उहं मीमा मोमने,

उत्तोलित वि० उद्+उ०+लृ+क्त । उत्थिष्ये, उत्तोलने च ।
उत्थित वि० उद्+त्यज+क्त । उर्ध्वचित्रे, परित्यक्ते च ।
उत्थान न० उद्+स्था+ल्युट् । ऊर्ध्वगतने, उद्यम, ऊर्ध्वभव-
नपेक्षायाम्, उद्गमे च । कारणे ल्युट् । उत्थाहे, पौरुषे,
हर्षे च । अधिकरणे ल्युट् । रणे, राजविवननरूपे वस्त्रे,
प्राङ्गणे, चैव च ।
उत्थानैकादशी स्त्री० उत्थानस्य हरेः निद्रात प्रमोधनस्य
काव एकादशी । आन्ध्रकारादिशुद्धैकादश्याम् ।
उत्थित वि० उद्+स्था+क्त । हृदियुक्ते, उद्यते, उत्पद्ये च ।
उत्थिताङ्गुलि पु० उत्थिता उद्युक्ता अङ्गुलवती धनम् । (आपठ)
विलुताङ्गुलिके करतले चपेटे ।
उत्पत्त पु० उत्पत्तौ ऊर्ध्व गच्छति उद्+पत+ञच् । पत्तिषि
उत्पत्तन न० उद्+पत+ल्युट् । ऊर्ध्वगतने, उत्पत्तौ च ।
उत्पत्ति स्त्री० उद्+पद+क्तिन् । जगति, जीवस्य देहमन्त्रये,
साध्यादिमते आदिर्भावे च । उद्+पत+क्तम् । ऊर्ध्वगतने ।
उत्पत्तिविधि पु० शीमांशकमते कार्यसंस्कारादेर्नै विधौ
यथा अग्निहोत्रं कुक्षीतीत्यादि ।
उत्पल न० उद्+पल+ञच् । नीलपत्रे, कुमदादौ, कुलोपधौ च ।
उत्पलसंगम्यिक न० उत्पलस्य गन्धर्व गन्धोऽस्य एतु समानं
संघायां कन् । गोपीपांश्वे चन्दने ।
उत्पलपत्र न० उत्पलस्य पत्रमिव । शिखरभेदे, स्त्रीषा लम्बादौ
मण्डपे च । ईशः पद्मीवरस्य दत्ते ।
उत्पलिनी स्त्री० उत्पलानि सन्त्यस्मिन् देये तेषां समूहो
वा इति । उत्पलपुष्पलताया, कुसुमवयस्युदाये च ।
उत्पवन न० उद्+पू+करणे ल्युट् । कुसुमगुडकाया पवित्रेण
जलादेवत्सर्पणे ।
उत्पश्य वि० उद्+इश+ञ । ऊर्ध्वदृष्टिकारके, उन्मुखे च ।
उत्पादन न० उद्+पट+णिच्+ल्युट् । उत्पन्नने ।
उत्पाति पु० उद्+पत+ञच् । उपद्रवे । उद्+पल+ल । अह-
कारागते प्राणिना गुमाशुभ्ररूपके दैवमित्रिते भूयस्पादौ ।
उत्पाटक पु० ऊर्ध्वस्थिता पादा यस्य कप् । अटपटे शर-
भाश्वे गजारातो एवमभेदे यस्य प्रत्यक्षचतुष्टयत्वाद्देहं
पादत्वम् । उत् पट+णिच्+ल्युट् । दितरि पु० । उत्ता-
दनकर्तारि वि० । [[दितरि] दितृप्रपञ्चि ।
उत्पाटशय पु० उत्पाद ऊर्ध्वचित्रपाद कन् मते यी ल्यु ।
उत्पिच्छन् वि० उद्+पिजि कन् । आच्छादयेत् ।
उत्प्रास पु० उद्+प्र+अच्+देशादिच् कच् । उपहासि ।
उत्प्रेषा स्त्री० उद्+प्र+इष्ट+ञ । उत्प्रेषने कर्षणकारे ।

भेदे च सा० १०० । [हमे उन्मच्छने (भासा) ।
उत्सवन न० उद्+मु-ल्युट् । उन्मच्छने, जलादेशपरिस्थिति
उत्सवा स्त्री० उत् जलादेशपरि भवते पु-अच् । नौकायाम् ।
उत्फुल्ल ति० उत्+फल्-क्त । दलानामखीव्यविश्लेषेण
प्रकाशिते कुसुमादौ । [जले च ।
उत्स ड० उन्-च् । पर्वथादिद स्ववज्जस्य पातस्थाने, धव-
उत्सङ्ग ड० उद्-सृज्-जञ् । मोडे । प्रहाडुल्लाने ति० ।
उत्सर्ग ड० उद्+हृज्-जञ् । व्याकरणोक्ते शामान्यविधाने,
दावे, त्यागे, दाने, यागभेदे, व्यपामवायीव्यापारे च ।
उत्सर्जन न० उद्+हृज्-ल्युट् । दाने त्यागे च । [च
उत्सर्पण न० उद्+हृज्-ल्युट् । उत्सर्पण इतरीगतौ, उन्मच्छने
उत्सव ड० उद्+हृ-जप् । व्यामन्दजनकम्यापारे विवाहादौ ।
उत्सवसङ्केत ड० उत्सव व्यामन्दजनन सङ्केत स्त्रीपुंसयोः ।
रत्नसंवररागादाङ्गानाम् वयम् । अस्मैषं स्त्रीत्येवं दाम्पत्यनि-
यमश्रुत्ये स्त्रीपुंसयोरुत्तरागमनात्सङ्केतकमै रविहारयाननि
पार्श्वतीये जातिभेदे । 'शरैरुत्सवसङ्केतानि' द्रष्टुं ।
उत्सादन उद्+घट्-षिच्-ल्युट् । उत्सारणे, उद्घर्तने च ।
उत्सारक ड० उद्+घट्-षिच्-ल्युट् । हारुपाने तेन हि
प्रमुहारातो जभा दूरीक्रियते । [श्यामान्तरकरणे च ।
उत्सारण न० उद्-घट्-षिच्-ल्युट् । दूरीकरणे, बाधने,
उत्साह ड० उद्+सह्-जञ् । उद्यमे, व्यध्यवभावे, कर्मव्य-
हान्त्ये श्विरतरे प्रयत्ने "उत्साहो भग्नमूनं स्यादिति
नीतिविदा मतम् । प्रभुशक्ति भग्नमूला तमाडात्साहान्
भवेदि'त्युक्ते रासां गुणविभवे, कल्याणे, हर्षे, शीर-
न्देयस्य भावदे च वाचि० १५८० ।
उत्साहवर्द्धन ड० उत्साहं वर्द्धयति हृष-षिच्-ल्यु । शीर-
रसे । हृष ल्युट् इत्० । उत्साहसा इदौ न० ।
उत्साहशक्ति स्त्री० उत्साहव्य शक्ति र्जनम् । रासां विभक्त-
येतौ वसे । [ध्रुवद्वरे, उपद्रुत, शक्तनत्यादि च ।
उत्सिक्त ति० उद्+सिच्-क्त । रक्षिते उद्धत, वर्द्धिते, उपरि-
उत्सुक ति० उद्+सृ-क्षिप् कणि लुप् । रटार्थस्योदगमय
उद्युक्ते, अभीष्टोपमिष्यतेत्युत्पद्योक्तं च ।
उत्सूह ति० उद्+सृह-क्त । सङ्के, सतीकर्म, दत्ते च ।
उत्सूह ड० उद्+सिच्-जञ् । रज्ज्वे, वस्त्रे उद्गम्य रहि स्थिते च
उत्सूह ड० उद्+सिच्-जञ् । देहे, उद्गतौ 'पयोधरोत्सूह-
निगमेति प्रसारः ।
उद् कथ्य० उ-क्षिप् शब्द द्वयोः दत्तम् । प्रहाते, विमाने,
प्राशये, उर्ध्वे, उत्कर्षे प्राशये, अग्राह्ये, गह्वरी, प्राशये,

वन्धने, भावे, मोक्षे, 'सस्य उद्दिष्टि नामेति' श्रुतेर्मन्त्रादिषु च
 उद्दक न० उद्-युत् नलोपश्च नि० । जले प्रयो० कलोपे
 उदस्यत् । [करप्रभेदे ।
 उद्कीर्त्य उ० उदेन जलेन कीर्त्यते कृ-कप् । (इहरकरमवा)
 उद्कुम्भ उ० उदकेन पूर्णं कुम्भं शाक० त० । जलपूर्णकुम्भो
 मान्युदकुम्भश्चास्ति इति भट्टि । [चतुर्मास्याम् ।
 उद्क्या स्त्री० उदकं शुद्धार्थं स्नानजनं पत्रकंदिने वर्धयित्वा ।
 उद्गट्टि उदगुत्तरस्थानि । हिमाचले ।
 उदगयन न० उदङ् उदोव्यानयनम् । उत्तरायणे नावादिक्षे
 मासपट्टके 'उदगयने अर्प्यमाशे' पक्षे इति ऋति ।
 उदग्र नि० उद्गतमयं यस्य । उच्चैः । [वृक्षादिपाने (कुपो) ।
 उद्दृष्टु उ० उदच्यते उद्दिष्टतेऽन्त उद्-+च-+वञ् । चर्कमेवे
 उद्दृष्टं व्यञ् । उद्दृष्टिदिदेशकाले वाच्ये प्रथमापह्नवीषमस्यार्थे
 अस्तीति तस्य लुक् । प्रथमान्वाद्यव्यञ्जितौ उत्तरदिगादौ ।
 उद्-+यानुच विन् । उत्तरे देगे काले च ३ । सादौ उद्दृष्ट
 उद्दृष्टौ । टिगि स्त्री० ङीप् उदोषी ।
 उदङ् उ० उद्-+यन-+कप् । प्रयारेणे ।
 उद्घ्नन् न० उद्-+यन-+कणे लुट् । पिधानार्थं पाने
 (वाक्पाने) । भावे लुट् । उद्घ्ननेत्यर्थे ।
 उद्घ्नित नि० उद्-+यन-+क्त । उद्घ्निते, पूजिते च ।
 उद्घि उ० उद्घ्नानि धीयलोऽस्मिन् धाञ्-आधारे नि उदा-
 'देग' । सघ्ने, घटे च ।
 उदधिमल उ० उदधेमल इव । सघ्नकने ।
 उदन्त उ० उद्गतोऽन्तोर्निर्घयो यस्मात् । वाक्ताम्यं उदन्तान्ते
 कुपनादिकने, वापी च । [अ । विपामायाम् ।
 उदन्त्या स्त्री० यत्तदादेन उदन्तिच्छति क्यच् उदन्ताय
 उदन्त्यत् उ उदकानि सन्त्यस्य मष्टप् उदन्ताय मस्य व । सघ्ने
 उदप आधाते (धौम) । पर-+क० सेट् उदपति । ओष्ठमीन्
 उदपान उ० न० उदकं पीबतेऽस्मिन् पा-ल्युट् उदादेश ।
 भूषकपीपस्ते स्याते लुजलाधारे ।
 उदमान उ० 'कुल्या स्यादुदमिहान्ते ह्रींविपादेन वादक ।
 चमरादेर्मन्त्रिभोगम उदमान उदाहृतं दल्ले मानभेदे ।
 उदय उ० उद्-+र-अप् । ज्योतिषोक्ते रात्रेरुदयस्ये मन्त्रे ।
 आधारे णच् । उदयस्ये पूर्ववर्त्ये 'यैर्यं दम्यते मा-
 भान् मतेपाद्यस्य ऋतं दम्यते' इति योग्यस्याने च
 भावे ऋच् । प्रयत्नदर्शनयोग्यमवयव, इन्द्रो, चक्षुःसौ उत्तमौ च ।
 उदयन उ० उद्-+र-लुट् । नक्षत्राणि, चक्षुःसौ, कुक्षमा-
 ग्रानि नक्षत्राणां च उदयनार्थाश्च । भावे लुट् । उदये

उदर न० उद्-+र-अप् । जठरे नाभिलानयो मध्यभागे । या
 धारे ऋच् । युद्धे । उद्-+र-अप् उदो दलोपश्च । उदरोगे ।
 उदरग्रन्थि उ० उदरे ग्रन्थिरिव । गुलागमकरोगे । [पञ्चमके
 उदरनाथ न० उदरं लायतेऽनेन ल्युट् । (चमरनाथ) उदर
 उदरपिशाच नि० उदरे वसुन्तं पिशाच इव । मर्द्धमचक्षे ।
 उदरस्मरि नि० उदरं विमर्त्तते भ-+रि लृच् च । प्रह्वयथा
 धाकरणेनामोदरमावरोधये ।
 उदरोग उ० हृत् । उदरी इति स्त्राते रोगे । [ह्याते रोगे
 उदराभय उ० उदरस्थानं रोगं याति नवति वा-+क । क्षान्त
 उदरावर्त्त उ० उदरे यावत्तं इव गभीरत्वात् । नाभौ ।
 उदरिणी स्त्री० उदरे गर्भोदकस्थला इति । गर्भस्थला ।
 उदरिन् नि० उदरं दृष्टुं अस्तीति बहुल्ले मल्लर्थात्
 इति । तन्दिवे (भृशुक्ते) । दृष्टुं । उदरिलोऽयम् ।
 उदर्क उ० उद्-+यन-+अर्ष-+वा षच् । उत्तरस्थाने भाषिक-
 लले शुभाशुभकर्माणि च ।
 उदर्पिन् उ० उद्-+यन-+र्ष रश्मिरस्य । उच्छिते वृक्षौ ।
 उद्वहन्तिनित्यत् कर्त्तव्यं उद्वहन्तिनित्यत् शिषे च ।
 प्रा०च० । उद्वहत्या मिश्रया न० ।
 उद्वसित न० उद्-+यन-+वि-+क्त । दृष्टे । [जलेन सधिते म्ने
 उद्वसितु न० उदेन जलेन अयति बध्नेति धि क्षिप् । यद्-
 उदात्त उ० उद्-+का-+दा-+क्त । वयोत्पत्तिस्थानेन उच्चैः स्वरेण
 उच्चारिते । हृद्ये, महति, दातरि च नि० अलङ्कारभेदे न०
 उदान उ० उद्-+यन-+यञ् । लङ्गमनोतन्तनवद्विद्युतो
 कच्छस्थे वायौ, उदरावर्त्ते नामौ, सर्वभेदे च ।
 उदार नि० उद्-+का-+रा-+क्त । दातरि, महति, मरये,
 दक्षिणे, गभीरे, अस्त्राधारणे च ।
 उदावर्त्त उ० उद्-+या-+ह-+यञ् । 'यदौर्जं जायते वावी-
 रात्रे' च चिह्नित्यर्थे । उदावर्त्त इति प्रोक्तो आधि-
 रिलुक्कण्ये वातम्याधौ ।
 उदासीन नि० उद्-+या-+यानच् । मध्यमे, विदमानयो
 रैकतरपदानुवचनार्थे, अजोरोर्गन्धे पते प्रभुमित्रप्रविकी
 व्युद्दिष्टे परतरे, उपेक्षके च ।
 उदास्यित नि० उद्-+का-+सा-+क्त । परे, हात्पादे, अ-
 ध्यमे, प्रभुच्छादयस्थानस्य ते मध्यमगति परित्राजके च ।
 उदाहरण न० उद्-+या-+ह भावे लुट् । एकदेशमधिगा
 यच्छिष्टविद्वांश्च यथे । कर्त्तव्यं लुट् । एतद्विद्वांश्च यथे
 दान्ते, प्रहृतविद्वांश्च विद्वज्जनस्ये उपोद्दिष्टे च । [ते च ।
 उदाहृत नि० उद्-+का-+ह-+क्त । उदानयोपमाने, वधि-

उदित वि० उद्+दिग्-क्त । कथिते, उद्गते, उद्गते, उद्गते च ।
 उदीचि वि० उदीचि उत्तरकाणां भवः यत् । उत्तरकाणादिभ्ये
 वृत्ति गरावत्या नदाः पविमोत्तरवेगे, (मातृ) गम्यन्त्ये च
 उदीरण न० उद्+ईर-ल्युट् । कथने, उद्धारणे च ।
 उदीर्ण वि० उद्+घृ-क्त । उदारो, महति, उद्दिष्टे च उदीर्ण-
 रागप्रतीरोधकमिति साधः ।

उद्घर उ० उद्घरयन् घर्षम् । इत्याभावः ।
 उद्घरयणी स्त्री० उद्घरयणीयत् घर्षम् । न डलम् ।
 उद्घरफला स्त्री० उद्घरफलायत् घर्षम् । न डलम् ।
 उद्घृतल न० ऊर्ध्वं मांति मा-क्त एवे० नि० । नखुमादि
 कण्ठमां काष्ठादिदृक्ते द्व्ये, गुणुञौ च ।
 उद्दृढ वि० उद्+वृ-क्त । ऊढे, स्पृष्टे, हते च । उद्दृढोच-
 क्तित्वेनेति साधः ।

उद्गत वि० उद्+गत-क्त । उदिते, उत्पत्ते, ऊर्ध्वगते, उद्गते च ।
 उद्गमनीय न० उद्+गत अनीयम् । धीतव्यम्वये 'स्योतव-
 युद्गमनीयव्यति' कुमादः । [वि०]

उद्गाढ न० उद्+गाह-क्त । अतिगमे । अत्यले । अतिगमयुक्ते
 उद्गाढ उ० उद्गायति साम उद्+गै-ल्युट् । वादवेदगायके ।
 उद्गार उ० उद्+गृ-यञ् । उद्गारे । [भेदे च]

उद्गीति स्त्री० उद्+गै-क्तिन् । उद्गीति, माताहते आर्या-
 उद्गीय उ० उद्+गै-यञ् । कामवेदावयवभेदे ।
 उद्गृही वि० उद्+गृ-उद्यमि क्त । उद्यमे ।

उद्गीहति वि० उद्+घृ-विच्-क्त । उपयमो, बहो, वदीर्णे,
 गत्यायिते, पाङ्गते च । [च० प्रथमे नि०]

उद्ग उ० उद्+ङ-यञ् नि० । कृष्टुटे, वस्त्री, बायां, प्रथवाया
 उद्गन उ० उद्+ङ-यञ् नि० । काउतव्यनायनेऽथ ल्यकारे
 यदुपति मिधाय काङ्ठं तथ्यते ।

उद्गृहीत न० उद्+गृ-ल्युट् । दृढकथा (भावा) गात्रादिबन्धे ।

उद्गाढ उ० उद्+घट-विच्-यञ् । राजस्यकपलमाने यदु ।

उद्गाढक उ० न० उद्+घट-विच्-यञ् । कुषात् अनीहार-
 कायं यम्यभेदे (चरचट्) (उरना) इति ग्याते । करणे ल्युट्
 उद्गाढकय न० । भावे ल्युट् उद्गाढकम् । प्रतिव्यति-
 राधे, समरमय भ्यादयत्तये च न० ।

उद्गात उ० उद्+ङ-यञ् । आरम्भे, आरम्भयते 'मामेन
 मेरुमयेन अयान बोद्यते इति । ग्या बोद्धे निर्वर्ते
 एतद्गातयत्त' विष्णुचकले प्राप्तामाहाङ्गम्यभेदे,
 कृष्टे, ग्रादे, दहते, यन्मरिचिदे च ।

उद्गम उ० उद्गति । गम्यकवेदे 'उद्गम' बोद्धे ।

उद्गान न० उद् दो-ल्युट् । वन्ने, बुद्ध्याम्, बाह्यावये, मध्यमये च
 उद्गामन् वि० उद्गते दाह्य' । बन्नेरहिते, अग्रतिवन्ने, यत्तम्ये,
 यत्तये च । उत्कृष्टे येन दाह्यं प्राप्तावयमये यत्त । वरये पु० ।
 उद्गाल उ० उद्+दल+विच्-यञ् । बद्धवारकटके, वनकोट्टे
 च । संघाया कम् । वेदप्रसिद्धे यमिभेदे ।

उद्दिष्ट वि० उद्+दिग्-क्त । उपदिष्टे, यमिनयिते च कृत्ः
 शान्ते प्रमादविषयज्ञानसाधने न० ।

उद्दीपन न० उद् दीप-विच्-ल्युट् । प्रकाशने, उत्तेजने च ।
 ल्यु । अथदादोक्तो दमाद्युद्दीपके चन्द्रादौ विभावे चा० ए०
 उद्देश उ० उद् दिग्-यञ् । अयमभ्याने, अयेपत्ते, यमिनाये च
 उद्देश्यतम् अयम् । उद्देश्यतमिन् एवेनेत्यर्थे संघेयार्थे च ।
 उद्दृष्टाव उ० उद्-दृ-यञ् । पचायने ।

उद्द्योत उ० उद्+द्युत-यञ् । प्रकाशे । [प्रगम्ये, आङ्गते च वि०]
 उद्भूत उ० उद्+भू-क्त । राजमर्क । शक्यादिषष्ठे, यमिनीते,
 उद्भूरयि न० उद्+भू-भावे ल्युट् । उत्तौ, वने, अयपुष्टौ,
 उद्भूतये च । कर्मणि ल्युट् । वानेऽप्यादौ ।

उद्भृषि न० उ० उद्+भृ-विच्-यञ् । उद्यमे ।
 उद्भृष्यि न० उद्+भृ-विच्-ल्युट् । रोमासे ।
 उद्भुव उ० उद्+भु-यञ् । वप्राप्तौ, कथादयिते यादवक्रिये च
 उद्भुम् न० उद्गीयतेऽस्मिन् भावः ल्युट् । बुद्ध्याम्, वसिते, उद्गते च
 उद्भुत्त उ० उद्भिते उद्+भू कर्मणि क्त । गले । भावे यञ् ।
 उत्तौ, उद्गारे च । [इडे आरम्भ्ये च १]

उद्भुत्त वि० उद्भुता भूत्वात् प्रा० व० अच् वसा० । निर्भरे,
 उद्भुत्त नि० उद् भू-क्त । उद्भिते, उद्भिते च ।

उद्भुतन न० उद् भू विच्-ल्युट् । उत्तेजने ।

उद्भुतन न० उद्गतिं भूमिं करोति उद्भुत+विच्-भावे ल्युट् ।
 भूमिर्भूते । 'यमान् उद्भुतं उद्भुतं विचलन्तम् । भूमि-
 म्भूतं देवं भोज्ये चोरेकमभ्ये भगिन्यभ्येभ्येरा' भि
 कृत्तये अथोपचरने भूमिभेदे च ।

उद्भुत वि० उद्-भू-यञ् । अविरे, भुक्तोभिते, हतो-
 हारे, प्रथम्यते, उत्तेजिते च । [उत्तः उद्भुतं यम्यते]

उद्भुतपाणि वि० उत्तरीयान् उद्भुतं च' कृत्तम् । यमिनेन ।

उद्भुतमान न० उद्भुतं वसितं उद्भुतं च' ल्युट् । बुद्ध्याम्

उद्भु उ० उद्भुत्तयत्तम् उद्भुत्तम् नि० । भदभेदे ।

उद्भुतय न० उद्+वृ-ल्युट् । गम्यकवेदे 'उद्भुत' यम्यते ।

उद्भुत्त वि० उद्+भू-यञ् । विचलिते अथ' दनेन उद्भुतय-
 च' विचलिते अथ' दनेन उद्भुतय-
 च' विचलिते अथ' दनेन उद्भुतय-
 च' विचलिते अथ' दनेन उद्भुतय-

उन्माय ३० उप+मय-करणे वञ् । आभिष-
दानेन सगादिद्वयार्थं निवेष्टिते कूडयन्त्रे (फांद) इति
स्थितिः । भावे वञ् । विनोद्योद्याने, हिंसने च ।
उन्माट ३० उट्+मट-घञ् । विक्षिप्तमे, भूताद्यानेषां चित्त
स्थानरहितौ, विरहिणं चरित्तदावस्थामेदे, काविकरो-
क्तते सतिभंगे च । [देवस्य वाणमेदे ।
उन्मादन ३० उट्+मद-णिच्-ल्युट् । ध्वस्तताकारके काम-
उन्मान न० उट्+मा करणे ल्युट् । उन्माने क्षणदेवदुःख-
मादवापने, तोलकादौ, परेषाणाम्ने च । [प्रकाशिते च ।
उन्मियित वि० उट्+मिप-क्त । मपुल्ले, विकसिते किञ्चित्
उन्मीलन न० उट्+मील ल्युट् । उन्मये, विकाशने च ।
उन्मुख वि० उट्+ऊर्ध्वं लुङ् । ऊर्ध्वांसे, उन्मुखे च ।
उन्मुट् वि० उन्मा उन्मा यस्मात् । उन्मुट्, विकसिते च ।
उन्मुलन न० उन्मुट्+णिच्-ल्युट् । उन्मादने उन्मुलनकरणे ।
उन्मुप ३० उट्+मिप-वञ् । वसुधादेरुन्मीलने, क्षिप्रप्रकाशे च
उप अयम्-व-क्त । अधिकायं, हीने, आरब्धे, प्राचीये, आरब्धे,
प्रतिवृत्ते-पुलाशाने, व्याप्तौ, पूज्यायाम् यज्ञौ, चाराम्ये,
दाने, दीपास्थाने, आचर्यकरणे आचये, निर्दग्धने च ।
उपकण्ट वि० उपगतः कण्ट इति । निकटे, कण्टावच्छे च ।
पामाले, अशानाम् स्फुटितगतौ च न० ।
उपकरण न० उपक्रियतेनेन उप-क-ल्युट् । प्रधानसाधक
रणेनेन यथासमोपयोगादौ व्यञ्जनादि, ययने अङ्गादि, खाने
दृष्टव्येनादि, पूज्यां दुष्प्रादि । भूदादीनां कृत्रमाभारादि
परिच्छेदे च ।
उपकार ३० उप क-वञ् । प्रधानसाधकपुण्यसंगदाने, उपकृतौ
उपकारक वि० उप+क-लुङ् । उपकारकर्तृदि । कृते टादि
अतरन्ते उपकारिका । अपाचये, पटनमितराजसदने च
उपकार्य वि० उप+क-ल्युट् । उपकारयोग्ये । राजाजने,
पटनमितराजसदने च कृते टादि ।
उपकुञ्जि कृ० उप+कुञ्ज-क् । कञ्जजोरे । ल्युटि टादि
अतरन्ते । उपकुञ्जिकायल द्वायायां सूक्ष्मैवावाह ।
उपकुर्व्या ३० उप-क-मानच् । सारथिकमञ्जुस्यकारिणि
वेदाध्ययनाय कश्चित्कालं मञ्जुस्यमनधारिणि ।
उपकुल्या कृ० उप+कुल-क्याङ् । पिप्पल्याम् उपगतः
कुल्यां लक्षितं वरः । सुख्यायने वि० । [जवायने
उपकूप ३० उपगतः कूप इति । कूपसमीपस्थे आतरन्ते
उपक्रम ३० उप-क्रम-घञ् । उपायज्ञानपूर्वकारणे, प्रथमारम्भे
चिकित्सायाश्च ।

उपक्रोश ३० उप+क्रुष-काङ्क्षाने वञ् । निन्दायाम् । आसन्न-
क्रोशे वि० । अन्वयोः । क्रोशसमीपे अन्व० ।
उपक्रुष्ट ३० उप+क्रुष्ट-ल्युट् । गर्हणे । निन्दके वि० ।
उपक्रुप्त वि० उप+कृप-क्त । विन्यसे, उपभोगार्थं प्रकृते च ।
उपगत वि० उप-गम-क्त । स्वीकृते, उपस्थिते, प्राप्ते च । [च
उपगम ३० उप+गम-वञ्ज् । अट्टङ्गिः । समीपगमने, अङ्गीकारे, दाने
उपगतीति कृ० उप+गै-क्तिन् । आर्याविशेषे कन्दोभेदे ।
उपगृह्य वि० उप+गृह्-ल्युट् । आविष्टे, प्राप्ते च । भावे
ल्युट् । आशिङ्गने ।
उपगृह्यन न० उप+गृह्-ल्युट् । आशिङ्गने, पश्यणे च ।
उपग्रह ३० उप+ग्रह-ल्युट् । कारावस्थने, वन्द्यकरणे, उपभोगे,
अनुकूलने च । कर्मणि वञ् । कारावस्थे नन्दायाम् । ज्योति-
योक्ते पश्यत्यने गगनस्थे ज्योतिःपदार्थे भूषकेलादौ च ।
उपग्राह्य न० उप+ग्रह-ल्युट् । उपगृह्यने (भेदे) ।
उपधातु ३० उप-हन वञ् । अपकारे, नाशने, दोषे च ।
उपह्व ३० उप+हन क वि० । आसन्ने आश्रये ।
उपचक्र ३० उपचिन्तं चक्रेण दृष्टव्यमात्मना । चक्रवाक्यविधि ।
उपचय ३० उप+चि-ल्युट् । दृष्टौ, उन्नयौ, ज्योतिषोक्तौ च कृतान्त-
द्वतीयवदगमैकादयस्थानेषु च ।
उपचरित वि० उप+चर-क्त । उपाशिते अङ्गणया मोक्षिते च ।
उपचर्यो कृ० उप+चर-क्यप् । चिकित्साया, सेवायाश्च ।
उपचाय ३० उपचयीते संक्षिप्ततेऽर्थे वि० । यत्र संक्षृतं कृते ।
उपचार ३० उप+चर-वञ् । चिकित्साया, सेवायां, व्यवहारे,
उत्कीर्णे, अङ्गणया श्रवणार्थत्वाग्नेनाभ्यासपरत्नकलने, अदधार्थ-
वाक्येन सलोपकरणे च उपचारपदं न वेदिदिति ज्ञानार् ।
उपचित वि० उप+चि-क्त । दग्धे, चण्डे, चङ्गिते, लभ-
हिते, श्रवणवदृष्ट्या वञ्जोपनीते च ।
उपचिन्ता कृ० उपचिन्ता चिन्तं वञ् । अनुपपन्नान् चिन्ता-
ताराचमोपस्थायां साधौ च ।
उपच्छन्द ३० उप+च्छन्द-वञ् । पश्यार्थं मार्गवेदपुरीषे च ।
तच्छिष्टपञ्चन्द्याति प्रयोज्यमिति रट् ।
उपजति कृ० वर्षहने कन्दोभेदे ।
उपजाप ३० उप+जाप-वञ् । भेदे, विच्छेदे, 'उपजापः कृतको-
जेति साधः । उपांशुजये च ।
उपजिह्वा कृ० उपगता ऊर्ध्वं कृ० जिह्वा यस्याः । काको
भेदे । प्रा० व० । उपरिस्थायां जिह्वायाश्च (आजिभू) ।
उपजीविका कृ० उपजीवयति उप+जीव-करणे कर्तृलोप-
चारान् ल्युट् । अत इत्तम् । जीवनीयायभूतार्थां वृत्तौ ।

उपजीविन् ति० उप+जीव-णिनि । व्यापिते ।
 उपजीव्य ति० उप+जीव-ण्यत् । आश्रये ।
 उपज्ञा स्त्री० उप+ज्ञा-कर्मणि अङ् । विनियोगेन खवद्व्याज्ये
 प्रथमं ज्ञायमाने । भावे अङ् । आश्रये ज्ञाने । [उपज्ञाने
 उपलोकन न० उप+लोक-कर्मणि ल्युट् । (मेट) उपहारो
 उपत्यका स्त्री० उप+त्यक् । पर्वतस्यासमाया भूमौ ।
 उपदेश उ० उप+इद्-प्र-ञञ् । महापानरोचके (वाटनी) अम्य
 इत्ये, अम्यद्रव्योपरकरणभावे, उपस्वारोगमेदे च ।
 उपदर्शक उ० उप+इद्-प्र-ञञ् । हारपावे । दर्शयितारिणि०
 उपट्टा स्त्री० उप+ट्टा-ञञ् । उत्तरे, उपलोकने च ।
 उपदेश उ० उप+दिग्-ञञ् । जन्मादिक्रमे, अक्षुभाकमे,
 हितकथने, प्रसक्तभावे च ।
 उपद्रव उ० उप+द्रु-ञञ् । उन्नाते शुभाशुभकृते भूकम्पादौ,
 रोगजन्येऽन्यन्दिन् विषादादादादौ विकारे च ।
 उपद्रुत ति० उप+द्रु-क्त । व्याकुले, प्राप्ते इत्ये च ।
 उपधा स्त्री० उप+धा-ञञ् । 'धर्माधिकानमोचैव प्रलोके हरि-
 योधने । उपेत धीयते यथाऽपुषा तेन कीर्तितेऽस्तुते
 धर्माधीषुपत्याधेन धर्माणां परोक्षे, आकरषोके,
 अन्यवर्णान् पूर्ववर्णे च ।
 उपधातु उ० उपमितः 'धातुमि' । 'सर्वादिप्रधानधातुपदेषु
 'समोपधातः सर्वधार्मिकं तारमाचिकम् । त्वत्तं कांस्तु
 " रीतिषु विन्दुद्वय विनाजान' इत्युक्तेषु समुद्र इत्ये,
 गरीरक्षेपु रक्षादिजन्येषु लङ्प्रकारिण्यु च ।
 उपधान न० उपधीयते पितरौ । (नामि) गिरौधने, प्रथमे,
 मतमेदे, निवे च । [शनक्ष्ये कपटे, रयचक्रे च ।
 उपधि उ० उप+धा-णि । अस्थायिस्तस्य वलनीत्येवा ब्रह्मा-
 उपधूपित ति० उप+धूप-क्त । आकस्मिके, धनप्राप्तये च ।
 उपहति स्त्री० उप+ह-तिङ् । विरुद्धे ।
 उप(मा)ध्मानीय उ० उप+ध्म ध्यायतेऽनेन उपध्मान्मोहलो-
 क्षार्थभाष । धर्मयोः धर्मो 'उद्धर्त्यभावे विरुद्धवर्गे वधे-
 मेदे तस्य व्यङ्गिका अर्द्धविभक्तिकारा रक्षा । उवाधानीयस्य
 उमनत ति० उप+नम-क्त । उपस्थिते, प्राप्ते च ।
 उपनय उ० उप+नी-ञञ् । उपनये 'अष्टाशौककर्मणा देन
 कर्मोपनीयते शूरोः । नामो वेदाय तस्योपाद शालो-
 पनयं रिड'रिति अष्टाशौकं धर्मारविषये । व्यावर्तते
 यो यो धर्मवान् न वद्विमान् अथवापि वेदादिशालास्ये
 आचार्यवरमेदे, प्राप्तावसपाकमे प्राप्ते मेदे च ।
 उपनयन न० उप+नी-ल्युट् । धर्मोक्तं अन्वयमेदे उपनयार्थे

उपनाह उ० उप+नह-ञञ् । वीणायां तन्त्रबन्धनस्थाने, प्रपा-
 नुपशमार्थं वेपनद्वये च । [द्वये ।
 उपनिधि उ० उप+नि+धा-णि । व्यापे मिशारेन स्थापित
 उपनिषद् स्त्री० उपनिबोदति प्राप्तेति ब्रह्मात्मभावोपदेशात् ।
 उप+नि+उद्-णिष् । ब्रह्मविद्यायां, तत्प्रतिपादके वेद-
 गिरौभागे वेदाने च । [वीथौ राजमार्गे ।
 उपनिष्कर न० उपनिष्करिणि सैवान्यत् (उप-निष्-कृ+ञञ् ।
 उपनिष्कृतमद्य न० उप+निष्-कृत-ल्युट् । राजपथे ।
 उपनेत्र न० उपगतं नेत्रम् । नेत्रहमीपे हते काचादिनिर्मिते
 नेत्रोपकारके इत्ये (चवमा) ।
 उपन्यास उ० उप+नि+उद्-ञञ् । वाक्योपक्रमे ।
 उपपत्ति उ० उपमितः पत्न्या । जारे ।
 उपपत्ति स्त्री० उप+पद-तिङ् । शुद्धौ, वद्वतौ च ।
 उपपद न० 'उपोपचारितं पदम् प्रा० ष० । समोपोपचारिते
 भावोत्तरे उच्चारिते यक्षवर्मादिद्वये यद्वे, व्याकरणे प्रत्य-
 यादिविधायकप्रत्यये समुच्चयनपदेन निर्दिष्टमाने पदे च । यथा
 कर्माण्येषु राजादौ कर्मण्योतिषप्रत्ययेन पदम् आचम्यवधि-
 धाने उपपदम् । [उचुः ।
 उपपन्न ति० उप+पद-क्त । युक्तिरुक्ते, 'उपपन्नं ननु प्रियमि'ति
 उपपातक न० उपमितं पातकेन । गोवधादिद्वये पापे ।
 उपपादन न० उप+पद+णिष्-ल्युट् । युक्त्या समनये
 इत्येवप्रतिपादने च । [प्रतिपादिते च ।
 उपपादित ति० उप+पद+णिष्-क्त । युक्त्या समनयिते, सम्यक्
 उपपुर न० उप समीपे इत्ये । उपरमोपे गन्धानगरे ।
 उपपुराण न० उपमितं पुराणेन । वर्णप्रतिष्ठायां युक्तिहर-
 पुराणवचनयुक्तेषु समनुमारायुक्तेषु अष्टादशत पन्थेयु ।
 उपपन्न उ० उप+पु-ञञ् । गगनादुत्थापातादिद्वये उपपन्ने,
 अन्तर्धर्मपञ्चे च ।
 उपसृष्ट ति० उप+सृ-क्त । वीरिते, पक्षे-चन्द्रेभ्यं च उपसृते च ।
 'उपसृष्टं वाताय' इति मातः । [शोषकारणे ।
 उपसृष्ट्य न० उपसृष्ट्यतेनेन स्रुट् । पट्टाचामरादौ भू-
 उपसृष्ट उ० उप+सृ-ञञ् । भोजनविशेषे उपवासने भोजने
 उपसर्ग उ० उप+सर्-ञञ् । आलोचने, ईद्वेन, पूर्ववर्णितेना
 मनेन धर्मान्दोषादने च । [ना० । १०००
 उपसा स्त्री० उप+सा-ञञ् । पारमे, यथाह्वारमेदे च ।
 उपसान न० उपलोदनेनेन उप+सा ल्युट् । पारमेऽप्यन्यपथे
 पादप्रतिपत्तिवोगिनि च, देन पारमे भवति तद्विन्, उरिद्वय
 च उपनिबोदौ च उपसासम् । भावे स्रुट् । पारमेऽप्यन्यपथे

उपमिति स्त्री० उप+भि-क्तिन् । घाटस्थाने उपमायाम् ।
 उपमेय वि० उपमीयतेऽसौ उप+भि-यत् । घाटस्थानये
 यथा चन्द्रर सज्जित्यादौ उपमम् ।
 उपमेयोपमा स्त्री० अर्थानुसारभेदे साहिं० १०५० ।
 उपयन्तु पु० उप+यन्-हन् । स्त्रियो विवाहकर्तार पत्नी ।
 उपयम पु० उप+यन्-यञ् अहङि । विवाहे । वा हङि ।
 उपयमयात् । [वैवाहिके मन्त्रे ।
 उपयमन न० उप+यम-ल्युट् । विवाहे । करणे ल्युट् ।
 उपययत्कवि० उपयम्य याचकः याच ल्यञ् । समीपे आगम्य
 याचञ्कार्त्तरे । [देवय देवे पञ्चादौ च ।
 उपयाचितकन० उप+याच-क्त स्यात् कन् । प्राप्तिने, स्नेहविधौ
 उपयुक्त वि० उप+युज-क्त । न्याये, रचिते, भुक्ते च ।
 उपयोग पु० उप+युज-यञ् । आचरणे भोजने, दहविधि-
 साधने आचारे च । [साधनतायाम्, प्रयोजने च ।
 उपयोगिता स्त्री० उपयोगिनो भावः तन् । आतृकृत्य, दह-
 उपयोगिन् वि० उप+युज-यिष्यन् । दहसाधने आतृकृत्ये
 उपयुक्ते च । [सनेजाशक्ते, रक्षणद्वयेण रक्ते च ।
 उपरक्त पु० उप+रज्जु-क्त । राक्षसले चन्द्रे सूर्ये च । अ-
 उपरक्षण न० उप+रक्ष-ल्यट् । रक्षति कैत्यादिस्त्राधने ।
 उपरत वि० उप+रत्न-क्त । किरते, निहते, धत्ते, सम्य-
 कान्तराश्रये च ।
 उपरतस्युद्ध वि० उपरता निवृत्ता स्युद्धा यस्य । सखि जीवने
 स्नातिले, विषयभोगादौ च आत्मनिवृत्ताभिवाये । 'पित-
 र्मुपरातस्युद्धे' इति श्रुतिः ।
 उपरति स्त्री० उप+रत्न-क्तिन् । किरतौ, सख्यप्राप्तौदास्ये,
 विषयेभ्य इन्द्रियाणां निवारणे, विहितकर्मणाम् विधा-
 नतस्यागच्छे चत्यादि "उपर्यः कर्माणां नेति धीरां सोप-
 रतिर्भवेदित्युक्तस्यायां" इदौ च ।
 उपरत न० उपरितं रत्नेन गतिः । मन्त्रसङ्घे "उपरतानि
 काचञ्च कर्षदोऽयम् तथैव च । शृङ्गायुक्तिसाया शङ्खे
 दल्युक्तकाचादिपु । [च 'केनोपरमे दद्यादिति' वैद्यकम् ।
 उपरस पु० उप+रस-यञ् अहङि विषयवैराग्ये, निवृत्तौ ।
 उपराग पु० उप+रज्जु-यञ् । रविवन्द्योपहृष्टे । यक्षणा
 राहविषितभूमिच्छायाया चन्द्रस्य, चन्द्रयक्षणेन च रवे
 मण्डलाच्छादनमिति सिद्धान्ते स्थितम् ।
 उपरि० अथ० ऊर्ध्व+रिल् उपादेशश्च । प्रथमापञ्चमीषष्ठ्य-
 न्नामैतन्तः ऊर्ध्वशब्दाय ।
 उपरिष्ठात् अथ० ऊर्ध्व+रिष्ठात् उपादेशश्च । उपरिभद्रसायै

उपरोध पु० उप+रुध-यञ् । आतृकृत्याय कदम्बपेठरोधे,
 समीपे रोधने च । [ति० ।
 उपरोधक न० उप+रुध-ल्यञ् । वासट्टे । अतृरोधकर्तारि
 उपल पु० उपनीयते उपलोच्यते गिरिरत्नेन नी-ड नस्य लयम् ।
 प्रमरे । अर्थ आदिवाद्वा । पाषाणवितायां घटि स्त्री० ।
 उपलक्षण समीपस्थस्य संसंबन्धिनश्च लक्षणं ज्ञानं यस्मात् ।
 खल्य स्यात्तस्य च अजङ्गत्वाद्यथा लक्षणया बोधके शब्दे
 यथा कालेभ्योदधि रज्ज्वाभित्यत्र काकपदं तस्य साम्या-
 देः आदेश बोधकम् । [उपलक्षे रिति' वैद्यकस्य लम् ।
 उपलब्धि स्त्री० उप+लभ-क्तिन् । ज्ञाने, प्राप्ते च । 'नाभाय
 उपलम्भा पु० उप+लभ-यञ् लृप् च । ज्ञाने, ज्ञाने च ।
 उपलिङ्ग न० उपमितं लिङ्गेन । शीतलिङ्गसाधनभावेन
 लिङ्गेनानुभावेन सङ्घे अशौकितसाधनभावेन अरिच,
 सूचके मूलभादौ उपद्रवे ।
 उपपट्ट पु० उपमितो वटेन । यट्टस्य सङ्घे विभासासङ्घे ।
 उपपन्न न० उपमितं वनेन । वनतल्ये जलनि आरोपितद्वन्द्व-
 वन्द्वे उच्यते । [वर्णमयम् न० ।
 उपवर्ध पु० उप+वृह-यञ् । शिरोधाने (वालिश) ल्युट् । उप
 उपवस्य पु० उप+वस-यच । पात्रे ।
 उपवास पु० उप+वस-यञ् । 'तथोदयमारभ्य आमाचरण-
 भोजनम् । उपवास इति द्यात' इति श्रुत्युक्तौ अनाहारे ।
 उपवाह्य पु० उप+वह-ल्यट् । राजवाहके ।
 उपविप पु० उपमितं विषेण । 'अर्धशौचं ह्युद्गीर्णं तथैव
 बलिहारिका । धरूरः करवीरश्च यश्च चोदविवा- कृता
 द्युक्तेष्वर्धशौरादिपु ।
 उपवीत न० उप+अज-क्त-वीभावः । अर्धमृतदक्षिणहस्तयो
 वासविस्थापिते कापसि वस्त्रे ।
 उपवीतिन् वि० उपवीतं विद्यतेऽस्य । समीपवीतवति ।
 उपवृद्धि वि० उप+वृह्-क्त । वर्धिते ।
 उपवेद पु० उपमितः वेदेन । वेदवन्दे आयुर्वेदादौ ।
 उपव्याघ्र पु० उपमितो व्याघ्रेण । व्याघ्रतल्ये स्थानले
 (वितावाध) विषकाशे पशुभेदे ।
 उपग्रह पु० उप+ग्रह-यञ् अहङि । इन्द्रियाणां निषेधे,
 दृष्टान्ताये, रोगप्रतीकारे, शाली च ।
 उपशय पु० उप+शी-यञ् । समीपशयने, 'कौनभासविष्टारा-
 आश्रययोगं स्यावहम् । विद्यादुपशयं आपेरिति' वैद्य-
 कौत्ते उपयोगभेदे च ।
 उपश्रव्य न० उपगतं श्रव्यम् अस्वस्थानं (भागाङ्) । पाशाभे

उपशाय ५० उप+शाय-पञ् । यासिक्कमटानां पयविष शयने ।
 उपश्रुति स्त्री० उप+श्रु-क्तिञ् । सहोकारे देवपुमाद्यपञ्चे च ।
 उपसृष्टे ५० उप+सृष्ट् यकदेवे च स्तेयः संवत्सः । व्यापारधे-
 ययोरेकदेशसंवत्से । यथा ऋहृष्टयोः । [टिपि लि०
 उपसृष्टम् न० उप+सृष्ट-स्युट् । सृष्ट्यावात् । सृष्ट्या-
 उपसंयुक्त ५० उप+सं+युक्त-अच् । पादपूर्वपूर्वकनमस्कारे
 उपसंयम ५० उप+सं+यम-पञ् व्यहृदिः । उपसंयारे ।
 उपसंयान् न० उपसंयोज्यतेऽनेन व्येज्-स्युट् । परिधानस्ये ।
 उपसंयार ५० उप+सं+य-अच् । यथाशौ, संयारे च ।
 उपसन्ति स्त्री० उप+सन्-क्तिञ् । सेवायां, वृद्ध्याये, प्रतिपादने च
 उपसन्न लि० उप+सद्-क्त । उपस्थिते, विकटागते च ।
 उपसम्पन्न लि० उप+सम्+पद्-क्त । यस्मात्संयुते शोचिते प्रभौ,
 पात्रेन संयुते साहाय्ये, यथाशौ, यते च । भिन्नायोपनमे ।
 उपसर ५० उप+सृ-अच् । स्त्रीष्व्यादिषु हुंगवादीनां गर्भा
 उपसर्ग ५० उप+सृ-अच् । रोगविकारे उपसृष्टे, सुभायुन-
 सृष्टौ सहाभूतविकाररूपे उत्पाते, व्याकरणेतिष्ठे, 'नि-
 पातावादीयेषां प्रादुक्तवर्णना । चोतयत्वात् क्रिया-
 योगे लोकाद्वगतादमे' इत्युक्तवचनेषु क्रियायोगे प्रादिषु च
 उपसर्जन न० उप+सृ-स्युट् । यद्यस्ये गौणे, विशेषणे,
 व्याकरणेति वपासमाप्ते प्रथमाननिर्दिष्टे च ।
 उपसर्ग्या स्त्री० उपसृज्यतेऽशी ह-यत् । गर्भसहस्रकीभ्यामायु-
 र्गतमयं गति । [कम् । चन्द्रार्कचर्यामे मण्डलाकारे परिधौ
 उपसूर्यक न० उपसर्गं सूर्यं सूर्याभिव चन्द्रं वा संयायां
 उपसूर्यकमण्डल न० उपसूर्यकं मण्डलं नेष्टनम् वक्ष्ये ।
 चन्द्रार्कचर्ये परिधौ । [युक्ते, विष्टे च लि० ।
 'उपसृष्ट न० उप+सृ-क्त । नेष्टने । व्याकरणेति प्रादुपसर्ग
 उपसेक ५० उप+सिप+अच् । सिचनेन नदूकरणे ।
 उपस्कार ५० उप+सृ-अच् सृष्ट् च । व्यञ्जनादिस्कारादे विष्ट
 ध्वन्याद्विष्टादी (नाटका) व्यष्टोपकरणे इषदुष्टृलनादौ च
 उपस्याट लि० उप+स्या-हृच् । सेवके, उपयते, अस्त्रिभेदे च ।
 उपस्थान न० उप+स्था-स्युट् । उपेत्य स्थिते, नमस्कारे च
 उपस्थित लि० उप+स्था-क्त । समीपस्थिते, प्राप्ते, आगते च
 उपस्थर्श ५० उप+स्थृ-अच् । स्पर्शे, स्तुते च । उपस्थस्थले
 इन्द्रायाम्यत् । पिथिना जलपानपूर्वके सहादिसर्गकमे
 येषाचमने । तयोऽपमृशेति रुचः ।
 उपसृष्ट लि० उप+सृ-क्त । आचान्ते कताचमने, सद्योपे
 याचनदौ सृष्टे च । [हारस्योपे व्यञ् ।
 उपहार ५० उप+हृ-अच् । (मेट) उपदीक्षे । अव्ययी० ।

उपहर ५० उप+हृ-अच् । युद्धे । निर्जने निकटे च न० ।
 उपांशु अच्० उप+अन्-अ-उ । निर्जने अग्रभागे च । 'जिह्वोषे
 आत्मेव किञ्चिद् देवतागतमग्रभागे । निजव्यवशेषोऽयः
 स्वादुर्भासुः स जपः स्मृत इत्युक्तवचने मन्त्रादेर्जपे ५० ।
 'उपांशुः स्वाच्छतयुष इति मनुः ।
 उपाकरण न० उप+धा+क-स्युट् । उपनयनपूर्वकं वेदस्य
 सहस्रे, त्रिविद्यां पूर्वार्थायां कर्तव्ये वैषकर्मविशेषे, संस्कृ-
 तपूर्वकं यणे धनूनां हवने, आरम्भे च ।
 उपाकर्मा न० उप+क-मिन् । उपाकरणस्यार्थे ।
 उपाजित लि० उप+धा+क-क्त । यद्ये कननाभिं कृतसंस्कारे
 पयौ, आरम्भे च ।
 उपाख्यान न० उप+धा+क-स्युट् । पूर्ववृत्तकथने, 'रासो
 वाख्यामलैवेति महाभारतम् । कथनभावे च । [मिमे च ।
 उपागम ५० उप+धा+ग-अच् व्यहृदिः । स्त्रीकारे, घनीया-
 उपाङ्ग न० उपमितमङ्गेन गतिः । काङ्क्षयते प्रधानोपयोगिनि
 'साङ्गोपगौरेहोदिता' इत्यमरः ।-
 उपाजि अच्० उप+अज-क्ती बीजाभावात् । दुर्बलस्य वहाधाने
 उपात्त लि० उप+धा+दा-क्त । यद्युक्ते, प्राप्ते च 'समं
 कैषिदुपसर्सेति स्मृतिः । अन्तर्गतमदे गजे ५० । ।
 उपालय ५० उप+यति+इ-अच् । लोकयात्राकारादि-
 क्रमे, व्यतिक्रमे, क्रमोद्धरणे, नागं च ।
 उपादान न० उप+धा+दा-स्युट् । सहस्रे, स्रष्टृविशेषे
 इन्द्रियाणां निवारणरूपे प्रत्याहारे, कार्याजननाद्युपादी-
 यनामे कार्याभिते कारये, यथा वृद्धादि वृद्धादेः, स्वर्णादि
 खनद्वारादेः, जननाभे च्युते । तच्च सर्वदा कार्येऽनुगतम्
 उपादेय लि० उप+धा+दा-अच् । वक्तृष्टे, पाक्षे, प्रधाने,
 विशेषे च उपादेये सुष्ठौ भूदेति महकारिका ।
 उपाधि ५० उप+धा+धा-क्तिन् । धर्माविनायाम्, विशेषये
 वषाधिर्भूयते वस्तु तदानीति स्रष्टृलूतम् । सधर्मोऽत्य-
 गतयावभासके, यथा दर्शनादि भगवंती नीलमादिर्ग
 स्वर्गतिर्विस्मृतसुखगतमवा, जगत्तुं च स्वर्गं रक्षां
 'मणिकपतवाऽवभासयति' अतोऽल दर्शनादि नीलमाद्य-
 वभासने उपाधिः । न्यायमते हेतुव्यतिचारोद्भावे
 साध्यव्यापके साधनाव्यापके पदार्थे च ।
 उपाध्याय ५० उपेत्याधीयतेऽस्मात् उप+धाधि+इ-अच् ।
 'एकदेशेन वेदस्य वेदः प्राथम्ये वा पुनः । 'योऽध्यापयति
 इत्यर्थमुपाध्यायः स अच्यते' इति मनुकृतवचने वेदकदेश-
 तद्व्याख्यापके । स्त्रियां ङीप् उपाध्याया उपाध्यायीति रूप-

इयम् । उपाध्यायस्य प्रज्ञोत्तमं स्त्री आनुक् वा उपाध्या-
यानी उपाध्यायी च । [कावाम् ।

उपामह स्त्री० उप+आ+नह+ङिप् उपसर्गदीर्घः । चर्मपाद-
उपान्तं पु० उपसितसन्नेन प्रा०ध० । निहते, धाने च ।

उपान्त्य वि० उपान्ते भवः यत् । आन्तावसोपभवे ।

उपाय पु० उप+अय+अच् । साधने, उपगमे, राशं रिपु-
निराकरणहेतुं साधनं हेतु च । [गमने च ।

उपायन न० उप+अय+ल्युट् । गोपकारके उपहारे, समीप-
उपायत वि० उप+आ+रम+क्त । निहते 'उपायताः पश्चिम-
रात्रगोचरादि'ति भारविः ।

उपासकम् पु० उप+आ+उप+अच् सम् च । निम्नपूर्वक-
दुष्टवर्णे, परस्परदुष्टये च ।

उपास्यते वि० उप+आ+इत+क्त । अमायनयनाय पुनःपुन-
र्भूमिबुद्धिर्दत्ते, प्रतिनिहते च । [वि० ।

उपासक वि० उप+अस्+ल्युट् । उपासककर्त्तरि, सेवके च
उपासक पु० उपास्यमाने गरा अस्म । उप+आ+उप+अच् ।
तस्य । [सेवने । युच् । देवतापाराधने स्त्री० ।

उपास्य न० उप+अस्+ल्ये ल्युट् । गराध्यासे । आश+ल्युट्
उपासित वि० उप+आ+इत+क्त । सेविते, कृतोपासने देवदेव वा
उपासि स्त्री० उप+आ+इत+क्त । उपासनायाम् 'उपासिभ-
वावतेति' कुचमाङ्गलिः ।

उपासित पु० उप+आ+इत+क्त । उपासितादौ अन्त्याया
तस्ये उपहारे । उप+आ+धा क्त । आदीविते, योजिते च वि०

उपेक्षक वि० उप+ईष+ल्युट् । विवादिगोर्जवपराजवाचंछेदे,
तत्कृतद्वर्षविषादस्ये, उदासीने, प्रतीकारावृत्तये च

उपेक्षा स्त्री० उप+ईष+ल्युट् । आने "इदं न मम स्वादितो",
आभेदे, औदासीन्ये, आनमेवञ्चे च ।

उपेन्द्र पु० उपगत इन्द्रम् अतुलनात् । विष्णौ । उ हि
कथयन्त आदितौ इन्द्रादपरं नामनक्षत्रवा संज्ञातः ।

उपेन्द्रवज्रा स्त्री० एकादशपरपादके इन्दुमेन्दे ।

उपेय वि० उप+इष+ल्युट् । उपायसाध्ये, प्राप्तये च ।

उपोढ वि० उप+उह+क्त । अस्त्रेणविशेषयुक्तं व्यदे धैर्ये
प्रियते, कटे कृतविशङ्के च ।

उपोत्तम वि० उपगत उत्तमसन्त्यम् । आन्तावसोपे उपान्ते ।

उपोदकी स्त्री० उपगतसुदकमल । पूतिकायाम् (पुदकाय ।

उपोद्गत पु० उप+उद्+हृन्+अच् । प्रकृतोपपादके उदाहरणे
प्रकृतार्थे वर्षयित्तमर्षाकरवर्षने, "चिन्तां प्रकृतविद्वांसो-
भोद्वातं विदुर्बुधा" इत्युक्तचण्डायां चिन्तावाद्य ।

उपोयय न० उप+उप+ल्युट् । उपवासे व्यहोरात्प्रभोजने ।
उपोयित न० उप+उप+भावे+क्त । उपवासे । कर्त्तरि क्त ।
उपवासकर्त्तरि वि० । [आध्यादौ सेवे ।

उप्त वि० उप+क्त । कृतवासे भाषादौ । अधिकरणे क्त । उप्त-
उप्तलट् वि० पूर्वकृतं पश्चात् कृतं पूर्वकावेत्यादि ह० । योज

उपनामनरं कृते सेवे (योजाकृते सेवे) । (काठान्) ।

उभृज आर्जवे तदा० पर० अच् । सेट् । उभ्रति क्रीडति ।

उभ वि० द्विप० । उ-अच् । द्विपविशेषार्थे । अस्म समासादि
इतौ प्रयोगो नास्ति । [उभे ।

उभय वि० उभौ अवयवौ यस्य उभ+अयट् । द्विपविशिष्टे-
उभयतस् अस्म० अम-नस्मि इतौ अयः । उभयपार्थे ।

उभययरा अस्म० उभ+याच् । इतौ अयः । उभययरादेवेत्यर्थे
उभययसुस् अस्म० उभ+युस् इतौ अयः । उभयदिनयोः ।

युयुस् । उभयेयुत्पत्त ।

उभृ अस्म० उ-इम् । रोपे, स्त्रीकारे, प्रभे च ।

उमा स्त्री० स्त्री-शिवस्य सा वल्मीः । दुर्गायाम् 'उमेति माता
मयसे विशिष्टा पचाङ्गपास्यां सुष्ठुस्त्री जगामे'ति निरुक्ताया
पार्थिव्याम् । उं शिवं याति पतितेन कथ्यते मातृक ।

शिवस्यजाम् । वे-अच् संस्कारणम् । हरिद्रायां
अतस्वीहते (महिना) भीर्त्ता, कालौ, गालौ च ।

उमाकट पु० उमाया अवस्था हरिद्राया वा रज कटच् ।
अवस्था हरिद्रायाश्च रजवि । [मिश्रादयोऽप्यत्र ।

उमाध्व पु० उमाया धवः पतिः इत० । महादेवे । उमाकालो-
उमासुत पु० इत० । कार्तिकेये । उमापुत्रादयोऽप्यत्र ।

उम्न एतौ तदा० पर० अच् । सेट् । उम्नति क्रीडति ।

उर गवौ (शैतः) पर० अच् । सेट् । ओरति क्रीडति ।

उरग पु० उरवा गच्छति उरन्+गम-इ सवोपम । धर्मे,
वहेवताके अस्त्रेणानवते च ।

उरगाश्रम पु० उरगावक्राति उरग+अल् ल्यु उप० घ० ।
गह्वरे । ल्युट् । उरगाश्रमश्च धौसके न० ।

उरग पु० अ० अल्, धातोश्च । सेवे । [दादमर्दन] इत्ये ।
उरगाश्रम पु० उरगस्य सेवस्य अवसोप अदि पुमं यस्य । दहृत्रे
उरग पु० उर उरकत भवति अम-इ इषोः उलोपः । सेवे ।

उररी अय० वे ररीक् । अङ्गीकारे, निखारे च ।
उररीकृत वि० उररी+क्त । अङ्गीकृते, निखृते च ।
उरग्यट् पु० उरग्यावृत्तयेन कट-विष्-च लुक् । कपवे ।
उरम् न० अ-असृज् भातोश्च । वयं ल्यवे ।
उरसिज पु० उरसि आसिते जन-उग० सप्रम्या अनुक् ।

श्रीवचोवाते सने ।

[प्रमसवचोयुते ।

उरसित नि० प्रमसवरोऽस्वस मावस्येनवयिय इवप् ।

उरस्कट पु० उरः कथते आग्नियतेऽनेन कट-वजने क ।

वालाभासक्तरोमभेदे तदीये यतोपयोताकारे दस्तभेदे च ।

[युक्वाकाऽऽ] । [उरक्षावमथल न० ।

उरस्य न० उरस्त्रावने तै-क । वजोरसने कवचे । लुट् ।

उरस्य पु० उरसा निर्मितः उरम्-वत् । सजाते कौरवे पुने

उरसत् नि० प्रमसवरोऽस्वस मावस्येनवयिय इवप् ।

प्रमसवचोयुते ।

उरी अथ० वैजू रीः । अङ्कोकारे, विसारे च ।

उरीकार पु० उरी-क-वत् । श्रीकारे, विसारे च ।

उरीकत नि० उरी-क-क । अङ्कोकारे, विसारे च । [वाचीप्

उह नि० ऊर्ध्व-उ हुतोयो हुलस । विवाडे, महति च क्लिप्तं

उहकम् पु० उहमहान् क्रवः यादोविक्रमो वा यस्य । विपौ

उहवृक् पु० उह-वै-जस आलोपय । एरएहवृक् रतौरएव च

उरोज पु० उरए जन-०-व । श्रीसने । [माकहवा] मर्करे

उर्ध्वनाम पु० उर्ध्वेन दूर्ध्वं नामी गर्भेऽस्य अर्ध्वं वमा-हुलः ।

उर्ध्वा श्री० ऊर्ध्वयते आकाशते ऊर्ध्व-उ हुलस । मेमादिगोमि

उर्ध्वं माने छादे च वकः श्रीडायात् आकः आकाशः वेद । उर्ध्वे

उर्ध्वं पु० उर्ध्व-रन् । लवविहारे (उडिपास)

उर्व हिंसाया भा० पर-उचक-वेद । उर्वति श्रीर्त्ति ।

उर्वरा श्री० उह-क-वत् । वर्मयस्युक्त्याय भूमी ।

उर्वशी श्री० उह-क-वत् । वर्मयस्युक्त्याय भूमी ।

उर्व । सर्वग्यायाम् ।

उर्वशीरमण पु० इ० । वन्धन्ये मुषडने इहरोनामके राशि

उर्वशी पु० उह-क-वत् । कर्मयाम् । छाते कन् वलैव ।

उर्वी श्री० उह-क-वत् । वृषवचनत्वात् वीप् । भूमी ।

उल दाने (वैलः) पर-वक-वेद । औचिति औचित ।

उलप पु० न० वल-क-वत् चमवारवत् । शाखापत्रमयमुतावां

उलायाम् । औचिते द्रव्यभेदे न० (उलुखट्) ।

उलू पु० वल-वचनाये लक वामवारवत् । वेवने, इन्द्रे, उर्वी

धनामातृवमुनिपुने च । तवभेदे न० । (उलुखट्)

उलूखल न० ऊर्ध्वं वत् उलूखं इति० तत् सति यद्वाति

ला-क । धान्यादिपण्डनवावने काकवने पाने (उषरी)

। गुण्यौ च । [श्रियुते, (शोयक) मल्लभेदे च

उलूपिन् पु० श्री० श्रयोतिरूपमालि रनि रस्य लपम् ।

उलू पु० उह उर रति रस्य लपम् । इहिल्लवने माह्व्यादौ

श्रीवचिभेदे । उहैवूनूध्विचकारेति नैवधम् ।

उल्का श्री० उप-दाहे क नि० यस्य लः । रेखाकारे गगनात्
वतसेजःपुङ्ख । (भेदे (स्थानोवातो)

उल्कामुखी श्री० उल्केन रात्रौ ज्वलत् सधं यथाः । श्मानी

उलमुक न० उप-दाहे रुक, मल लः । अहारे ।

उल्ल नि० उद्-मल-वत् । वडोमयुते ।

उल्लसित नि० उद्-मल-क । वरसिते, आन्दोहिते च । [उ०

उल्लाघ नि० उद्-मल-क नि० रोगनिर्मुक्तं, दधं, एषी, च । सति

उल्लाप पु० उद्-मल-वत् । काकुलाभ्ये, मोकरोपादिना

धनेर्विकारे च । [स्वाकीये परिच्छेदे च

उल्लास पु० उद्-मल-वत् । मवाये, आह्लादे, यन्त्रहाध्याय

उल्लिखित नि० उद्-मल-क । उल्लोके दूतकते उपदि

लिखिते, चिह्निते च ।

उल्लेख पु० उद्-मल-वत् । उहारेणे, अहारेभेदे वाचिभ्य

उल्लेखन न० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लोच पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लोल पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लाप पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लोचिनी श्री० । अकल्याणायां वाचि ।

उल्लाम् पु० वप-क-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लाम् उल्लव, उल्लवः ।

उल्लोच पु० न० वप-रन् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव पु० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

उल्लव नि० उद्-मल-वत् । वपने, खनने, उहारेणे च

ऊर्ध्वकण्ठी स्त्री० ऊर्ध्व कण्ठः मुखमस्याः न० बौरा० दीर्घ ।
 महाप्रतापरोचतायाम् ।
 ऊर्ध्वजातु वि० ऊर्ध्व जातनी यस्य । उपरिभागे स्वलजातुयुक्ते
 ऊर्ध्वं तु वि० ऊर्ध्व जातनी यस्य जातनी वा भु । उपरिभागे
 स्य लजातुयुक्ते । [मज्झासो मयमेदे
 ऊर्ध्वपाद उ० ऊर्ध्वं प्रस्था चलात् पादा यस्य । प्रस्थाये
 ऊर्ध्वपुण्ड्र उ० ऊर्ध्व ऊर्ध्वस्थ पुण्ड्र । हनुयटिरिव । लला-
 टस्थ ऊर्ध्वस्थे पुण्ड्रे लुप्त रेखाज्यात्मके तिलकभेदे ।
 तद्धारणे विविधविधादिर्हृद्दभिभागे वक्ष्यते ।
 ऊर्ध्वं यत्न० उद्-हेज् वृत्त धादेरारोपेण । ऊर्ध्वमार्गं ।
 ऊर्ध्वमान न० ऊर्ध्वमारीय भीरते येन मा-मुत् । पलकण्ठि-
 मिते प्रायापादौ (वाटसार) । तेन हि तृतादाधारोचितेन
 स्यादेर्गुह्यस्योचते । उद्धताप रश्मेदक्षपरिभागे च ।
 ऊर्ध्वरेतस् उ० ऊर्ध्वं न पतत् रेवो यस्य । नृहादेवे, वनबादौ
 स्रग्ग्रासिनि, भीष्टे च ।
 ऊर्ध्वलिङ्ग उ० ऊर्ध्वल्लिङ्गं लिङ्गं लिङ्गमस्य । नृहादेवे ऊर्ध्व
 लिङ्गं लिङ्गगामिति सम्बन्धाद्व्यञ्ज ।
 ऊर्ध्वलोक उ० ऊर्ध्वं । सर्गे ।
 ऊर्ध्वसित उ० ऊर्ध्वस्थितिभागे स्थित दृष्ट्यः स्थितिो वा ।
 कारवेष्टे (करवा) ऊर्ध्वोपस्थिति० ।
 ऊर्ध्वि उ० स्त्री० ऊ-नि अर्धेष्ट । तरङ्गे, प्रकाशे, वेगे, वल-
 क्क्रीचरेषामान्, वीडायाम्, उल्लस्यताम्, बुभुक्षायाम्,
 पदस्थ च 'मदा ह्रस्वा च पिपासा च प्रापस्य, मनस्य
 क्षतौ । गोकमोक्षी, गरीरस्य जराजस्य पदूर्ध्व' इति ।
 'पदूर्ध्वीकृतानामश्वाणा नमनोन्नमनादति । अतिवेग
 समायुक्ता गतिर्ध्वरेदाहते' सुल्लक्षणायाश्च गतौ स्त्री०
 ऊर्ध्विका स्त्री० ऊर्ध्वरिव कायति कै-क । तरङ्गवत्प्रकाश-
 भागे अद्वितीयके । कार्ये कन् । तरङ्गादौ च ।
 ऊर्ध्वसित् वि० ऊर्ध्वरिव वज्रताम्यस्य सप्तम् यथा०
 मस्य न व । वज्रे तरङ्गवति च ।
 ऊर्ध्वमालिन् उ० ऊर्ध्वमालाऽस्यस्य दनि । धृष्टे ।
 ऊप उ० ऊप रजायं न । चारुद्वि, प्रभाते, रश्मे चन्द्रमादौ च
 ऊपय न० ऊप-मुत् । गरिषे, विपलीप्रूले, मुष्टग्राह्ये । (विता)
 विवले उ० । विमल्यः चले च (चर) स्त्री० ।
 ऊपर वि० ऊप+मत्तर्पणौ र । ऊपवति चारुद्विक्तकायुक्ते
 देवे यक्षिहर्त्रे वीजे न प्रवीर्यति ।
 ऊपरज न० ऊपरज्जायते अन-क । (पाङ्ग) लक्षणेदे ।
 ऊपवत् वि० ऊप-मत्तम् मस्य च । ऊपरभूयौ ।

ऊपान् उ० ऊप-मन्त्रि । योरो व्याकरणोक्तेषु योरोपायुने-
 श्वार्थमात्रेषु यथमहहृष्येण वक्ष्ये ।
 ऊर्ध्व विवले आदि० आत्म० घक० सेट् । ऊर्ध्वते और्ध्व ।
 ऊर्ध्व उ० ऊर्ध्व-ध्व विवले आत्ममाविरोधिनातर्क्य आगमार्थस्य
 संययपक्षपक्षनिवारणेन, उत्तरपक्षमयवस्थामनेन निर्णयकृते
 प्रतीक्षणे, अन्वयितार्थकविभक्तिविश्रुत्यागम्यते कस्य-
 योग्यविभक्त्यादिकल्पने, यथा मार्गये धौम्याव इति वज्र-
 ध्वनमन्त्रितवति एकोद्विष्टे अगन्तितत्वात् सौम्य इत्येक-
 वचनान्ततया कल्पनम् यदान्तरेषाकाङ्क्षापूर्णे च । [च ।
 ऊर्ध्वा स्त्री० ऊर्ध्व स्त्रीत्वात् टाप् । अद्याहारे ऊर्ध्वमार्गे
 कृत्
 ऊर्ध्व गतौ आ० पर० वक० आनिट् । आर्ध्वति । आर्ध्व आर्ध्वति ।
 ऊर्ध्व गतौ कृहीत्यादि० पर० वक० अनिट् । आर्ध्वसि आर्ध्वत् ।
 ऊर्ध्व हिंसाया सा० पर० घक० धनिट् । अप्पोति । आर्ध्वति ।
 ऊर्ध्वय न० ऊर्ध्व-यत् । भवे स्वर्णे, हृदिमस्थिदे दायकमे भवे च
 ऊर्ध्व उ० उर-स विव । भङ्गो । नचले मेधादौ च उ० न० ।
 ऊर्ध्वगन्धा स्त्री० ऊर्ध्वान् गन्धवति द्विगुणितमन्त्र-ऊर्ध्व । अग्नि
 आङ्गीकृतेषु । नृहादेनाया, योरोविधायाश्च ।
 ऊर्ध्वगिरि उ० ऊर्ध्वं । कुलाचलभेदे नक्षत्रागमे पथ्यते ।
 ऊर्ध्वराज उ० ऊर्ध्वराजा राजा न० टप् । आत्मवति, चन्द्रे च
 ऊर्ध्वपद उ० ऊर्ध्वं चक्षुःश्रोत्रमदृग् मस्य च । नर्गदातोरस्य
 पथ्यते भेदे ।
 ऊर्ध्वोद् उ० ऊर्ध्वगतो वेद । देवदेवस्य सनामव्यति वेदभेदे
 ऊर्ध्व स्वर्गो हृदापर० वक० सेट् । अर्धति आर्ध्वत् ।
 ऊर्ध्व स्त्री० ऊर्ध्व क्तिप् । ऊर्ध्ववनेन निमग्नचरपादुते वेद्ये ।
 ऊर्ध्व वीक्षे मूर्त्तौ मन्त्रे च तदा० पर० वक० अक० च । सेट् ।
 ऊर्ध्वति आर्ध्वति । आनर्क । [आनर्क
 ऊर्ध्व गतौ चर्ध्वे च आ० आत्म० वक० सेट् । अर्धते आर्ध्वत्
 ऊर्ध्वीय न० ऊर्ध्व-देवत् किञ्च । भर्त्तृनामये कदाहृदौ । भवे,
 वरकभेदे च ।
 ऊर्ध्व जि० ऊर्ध्व-ज् । गरले । दिवा वा सौम्य कृष्णे धनु ।
 ऊर्ध्व गतौ वना० घम० वक० सेट् । अर्धोति अप्पोति, अर्धते
 आर्ध्वत् आर्ध्वत् ।
 ऊर्ध्व न० ऊर्ध्व-नि० वलम् । अथमर्थेन उत्तमार्थात् धर्मदेव-
 त्वेनाभ्युपगम्य स्थीते भवे, (धार) सत्ते, दुर्गे, दुर्गमप्री च ।
 देवर्षिपितृगणोद्देशेन यदाकच वज्रवेदाध्ययनप्रतीत्यादिकल्पे
 आर्ध्वार्थोक्तत्वे ऊर्ध्वमन्त्रमर्थेहीति रणः ।

जपासक्तुषो ३० दम्भ कथं मम देवमिति कुण्ठति व्यस्यपगम्य
यस्यायते कथं ॥ अस्मद् कुण्ठ कः नवन के प्रतिभुवि (आमिनि)
जपासार्गाण कथं परकीयमणवासीयतेन मार्गयति सुरा०
कथं-लुप्त० प्रतिभुवि । (आमिनि) ।

अष्टममुक्ति स्त्री० सप्त त्रिंशद् इति० । अष्टमोपधने ।

त्रेणादानं न० कणसादानम् । उत्तमर्षेणाधमर्षात् दत्त-
धनस्यधनस्य सहादिकपद्धते व्यादागव्यवहारमध्ये व्यय-
हारभेदे । 'तेषामादाव्यवदानं' निव्यादि मृति ।

घटायन् पु. नि. कण+मत्यर्थाय च नि । कणवति अथमर्थे
 कणवत्ते 'कणीम स्याद् यथाविते'ति पठति । [यस्यैव
 घटतं गतौ (सौम) पर. सक. सैट् । कृतोद्यते चार्त्ताधिक्य
 घटतं न. क-ता । 'कृतपञ्चयल सेय'मित्युक्ते ब्रह्मचरस्य
 उग्रशीर्ष्यज्ञौ भोषे, अले, कर्मकले 'कृतं शिवन्ता'वति
 षुति शुमिरे वाक्ये मानसादिवत्ते च । दोषे, वत्ते,
 वज्रिते च नि. ।

चतुर्धामम्. ४० कृतं सर्वं धाम यत् । परमेश्वरे, विष्णौ च ।
चतुर्धामम्. ४० कृतं धाम । सर्वविद्यैः ।

अतस्त्वेरास्ती० अतम् विभक्तिं अतस्त्वं-भ-क्त्वा । योगशास्त्रे
प्रसिद्धे विपर्यासशून्ये यथार्थज्ञानरूपे चित्तवृत्तिभेदे ।

चेदति स्त्री० न स्तिन् । गतौ स्पृहायाम् निन्दायाश्च । कर्मणि
स्तिन् । कर्मणि मङ्गले च ।

चतुः ५० नर किं । मिमिह इत्यथर्वो योत्रो वर्णं वर-
 द्विभ । मावादिमाहदुर्मेष्ट नतव वट्ट कमादिमि द्युत्तो काल
 भेदे । योषितद्वयमयुक्ते गर्भधारणयोग्ये स्त्रीयातवस्था-
 भेदे “अथ स्त्र्यामायिक स्त्रीणां तालय योद्वय वृत्ता”
 इति मनु । द्वौर्गो भावे च । विप्रश्नश्च ।

चतुर्मास वि. मत्तलयोग्य पुत्रादि प्राप्तिश्चेन्न, कसेयसौ
चतुर्मासी स्त्री. अ. ३०-३१. राजसूयायां स्त्रीभिर्निगद्याम् ।

अतुल्य ५० अतुल्य राजा इतः दृष्टं कथम् । अतुल्य अतुल्य ।
अतुल्य ५१ अतुल्य अतुल्य अतुल्य अतुल्य अतुल्य । अतुल्य ।

घाते अथ० अतः (घात) हे । वर्जने विनाशे च ।

आत्विज्वायु+यञ्-किन्। याजके, 'यज्नाभेय पाकयज्नाभिव्य
 षोमादिहान् मज्जान्। यः करोति इतो ययञ् च तस्यत्वि
 गिरोवाते' इति मन्त्रे आत्विजेयैदिकादिहान्करो ।

आहु न० शश-३ । प्रहर्षितभागे सिद्धान्ते च । समये
समये च वि० ।

महिम्नाः नमः स्तुतिः । ब्रह्म, देवभेदे, योगभेदे च ।
प्रथमं ब्रह्म दिना, रात्रिः च चतुः ऋतुः । नमस्तस्मै नमोऽस्तु

आर्द्धोत् आर्द्धन् । त्रिदा० पर० सेट् । अफति कार्फति ।
अफ दाने हिंसाया निन्दाया युद्धे च सक० श्लाघाया अक०
अभु पु० अरि स्वर्गे अ दत्तो वा भवति अ+भू-टु । हेरे ।
अभुञ्च पु० अभवो देश क्षियन्ति वसन्त्यव नि+ङ । स्वर्गे
वत्वे इन्ट् च । । स्वादो वृमन्ता अमृताणौ ।

अमुच्छिन् पृ० अमुच्छ बज्रं स्वर्गोपायस्थिति इति । इन्द्रे
अथ गौ तदा परः सकः सेट । अथपि व्याप्यते ।

चपम पु० कथं अभक्त । हवमे, अपिधिमेदे, सनिमेदे च ।
चपमतर पु० तत्त चपम ततये ददच । भारतवर्षे मन्द

यत्की दयमे । कातित्वेन क्षिया कीप् दयभतरी ।

चटपभा स्त्री० कपम इराचरति कपम+कृप्-प्रच् । पुमाका-
माय विद्या अकशित्वाय शिवायमाय ।

अपि पु० अथ-इति च । वेदे, मन्त्रद्वयं तु गौ, यत्तुवे-

जहपियन्न उ. कथुहेसको यत्र । मल्लयत्ते वेदाध्ययने ।
 सवन्नि स्त्रीः सवन्नि स्त्रीः किञ्च । सवन्नि स्त्रीः भाग्ययत्ते मन्त्रे ।

जाय्य उ० काव, कावप् । भृगभेदे । [इत्थे

चतुर्थप्रोक्ता स्त्री० कविभिरप्रोक्ता । एतावद्वाच्यं, अतिवला-

अथ सूक्त उ० अथो मृगो मृगो यत् । अथ सूक्त पन्थाया

अथ यत्तु वदन्ति तत्तु वदन्ति तत्तु वदन्ति । विभा-

३३

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । आर्ति आरौ । धार धारत ।

ए

ए. शब्दः दृष्ट-विश्वः । दद्यादा, चरतौ आदन्वये, अक्षदादा,

एक मि. एन् वन। एकलक्षप्रथमधंष्ट्यामिते, क्षेत्रे, तस्यै,

एकक वि० पठ+कृ० । अचङ्गाते । [परस्परकारके छात्रे च ।
पठकार्ये वि० । अचं कार्यं प्रयोग्यम् । पठपदार्थान्तरे

एकगुरु उ० यकोऽभिप्रो मुहूर्त्तः । यमानाद्यापि अनोर्थः ।
मलमल नः एवं चर्च हल । अस्मिन्ने । अर्धरे ५० ।

पुरोभेदे स्त्रीऽयम् वकासुरवर्धं मासहवा स्थिताः [मर्मादौ
 एकधर नि० एक मनु चरति वषाद्यात् । एकचित्कारिणि
 एकचर्या स्त्रीऽएकस्य चर्या चर, रूप । अथहायगमने ।
 एकजाति इ० एका जातिर्जननं यस्य । शूद्रे । एकजन्माप्यत्र
 एकजातीय नि० एक प्रकारो विधा यस्य प्रकारार्थे जाती-
 यत् । तत्प्रकारा ।
 एकतम नि० एक+हठसत् । बहूनां मध्ये जात्यादिभिर्निर्द्वायै
 एकस्मिन् । यथा भवतामेकतमः साधुः ।
 एकतर नि० एक+हतरच् । द्वयोर्मध्ये जात्यादिभिर्निर्द्वायै
 एकस्मिन् । यथा, भवतारेकतरः साधुः ।
 एकतान नि० एकं तानयति च० तन-इडायाच् अण् । अथय
 चित्रस्यैका एकाविपयासकृचि ते तद्वतचित्ते च ।
 एकतास इ० एक समसाचोमानं यस्य । समन्वितमने,
 तिष्ठेदरहितं च मध्यमीतादौ ।
 एकत्वं अ० एक+त्वं । एकस्मात्किञ्च । [व्यासभेदे च ।
 एकत्वं न+एक-त्वं । ऐक्ये, अभेदे, साम्ये, चादुष्कृत्यौ, भेद-
 एकदृशित्वम् इ० एकः केवलाः निष्ठावसोपवृत्तादिभ्यश्चेत्ये
 दण्डोऽस्यासि । “यदा कृदाभ्यवर्धितं परंमद्वयं समात-
 नम् । तदैकदृशं कन्द्यु सोमनीनां विषांमनेदिमुक्ताज
 दये परित्राजके ।
 एकदन्त इ० एकी दन्तोऽस्य । गणेषु । एकदंष्ट्रोऽस्य ।
 एकदंटा अर्थः एक+कांटे टाच् । एकस्मिन् काने इत्यर्थे ।
 एकदृक् ति० एका दृक् यस्य । एकनेत्रे काने । काने इ० ।
 एकं सर्वसमिधं पश्यति दृग्-क्रिप् । गिरे ।
 एकदृश इ० कर्म० । अथवने, प्रतीके ।
 एकधा अर्थः एक+प्रकारे षाच् । एकप्रकारे “एकधा बहुधा
 चैव दृग्दत्ते जगच्चन्द्रादिति श्रुतिः ।
 एकधुरास्त्रीऽएका धू कर्म० धृच् । एकधारेः तद्वहतीक्येऽण
 तस्य लुक् । एकधारवाङ्महे गवाटी । [वाङ्महे गवाटी ।
 एकधुरायश्च नि० एकधुरां वहतीति वच्-वच् । एकधार-
 एकधुरीण नि० एकधुरां वहतीति च । एकधारवाङ्महे गवाटी
 एकपक्ष नि० एक पक्षो यस्य । सहाये ।
 एकपक्षो स्त्रीऽएक पक्षान् अथपक्षो व तिस्रस्तः स्त्रीऽएक
 च । यद्यपि पतिव्रतायाह । यो धर्मरूपमोनामिति मनु
 एकपट न० एकं पटं पटमनियोग्यकामो यस्य । एकपटमनि-
 योग्यवान्ने तत्कामे । कर्म० । एकपिन् वटे । निजनि व
 पटवटे इति वाच । [हर्षनि वटि ।
 एकपटी स्त्रीऽएक पटोऽस्य । आश्रयान् वटो पट्या ।

एकपदे अर्थः एक+पट-के । एकपदादित्यर्थे ‘कपमेकपदे
 निरगम्य’मिति पुधारः ।
 एकपिङ्गु इ० एक नेत्रं पिङ्गुमस्य । कुन्दे स हि काक्ष्यं गौरी
 निरीक्ष्य तच्छापान् मध्येनो जातः पुनः शिरप्रवादात्
 तच्छुभ-पिङ्गुत्वं जातमिति पुराणकथा । एकपिङ्गुलोऽयम्
 एकभक्तव्रत पु म० “दिवाऽर्द्धमधेऽनीति भुञ्जते निधमेन सत् ।
 एकभक्तमिति प्रोक्तं रात्रौ तत्र कटाक्षने”स्तुते व्रतभेदे ।
 एकपटिका स्त्रीऽएका शटिङ्गाराली मस्याः व० कृप् ।
 [एकपट] एकपटोच्चारभेदे ।
 एकपराज् इ० एको राजते क्रिप् । शूर्वाभौते ।
 एकवचन न० वच-ल्युट् इत० । व्याकरणप्रोक्ते एकवचन
 वाक्ये सादौ तिङाटी च । [गवि ।
 एकवर्षिका स्त्रीऽएकी वर्षी वयःकालो यस्याः । एकवर्षादयः
 एकवर्षमिति स्त्रीऽएकवारिणा वंशमिति । एकावर्षमिति
 स्यात् तद्वति च । एकवर्षादयद्यद्येवम् । [भेदे च ।
 एकवीर इ० एको वीरः कर्म० । महावीरे कानिदरे द्वय-
 एकशत इ० एक शतोऽस्य । एकशतयुक्तेषु चरादिषु “यतो
 ऽयोधनरो गौरः भरथवमरो गया । यतं चैकाग्रका”
 इत्युक्तेषु प्रमुप ।
 एकग्रोश्च इ० एकः ग्रोश्च यस्य । व्याकरणप्रसिद्धे इन्द्रम्यानीने
 इतिभेदे । यथा वटः वटी इत्यत्र वटी ।
 एकश्रुति स्त्रीऽएका अमित्रा उदासादिभ्यश्चा श्रुतिश्चाकारम् ।
 शास्त्राग्रे प्रसिद्धे उदासादिभ्यश्चरितानामभिभागेनोच्चारणे
 एकसमं नि० एकस्मिन् वर्गे विचरति यस्य । अथकसमदि
 एकापचिते । [वर्षयस्यायां गवि ।
 एकहायनी स्त्रीऽएकीहायवी पयोमानं यथा डोप् । एक-
 एकाकिन् नि० एक+आकिन् । अथहावे ।
 एकाक्ष इ० एकमक्षि यस्य ण् स्यात् । काने । काने नि० ।
 एकाग्र नि० एकग्रं विचरो यस्य । निष्कामरथाऽप्या
 एकमात्रमवन्ने दिशेपर्यवर्तमाने च । भाषे यद्म तेकाग्रमवय
 एकाटश नि० एकशतमनु+पूरवे दृट् । एकशतानां वचनो-
 भूते । [मस्यादुने ।
 एकाटशान् नि० एकश दश च आत्मन् । एकाविष्टा-
 एकाटशद्वार न० एकाटम दारमित्यस्य । गरीरास्ते द्वे तत्र
 हि भागिकाभ्यमेवापि द्वयं इतिमिति षट् कृतम्यानि,
 कपमेकम्, गार्धाचक्ष्ण् अथ म्यानि मोवि, त्रहस्युर्भ-
 विरामेकाग्रम दाराणि सनि ।
 एकाद्वयी स्त्रीऽएकद्वयानां प्रथमा । उभयद्वयोऽनितरा

दित एकादशप्रत्यया निधौ । यत् हि इतिराष्टमस्य
एकाद्विप्रति स्त्री० एकेन न विप्रति एक+नञ् आटक् ।
एकोनविप्रति स्त्री० या तद्युक्ते च । एवमेकाद्विप्रतिराष्टमस्य ।
एकान्तं नञ् एत अन्तो निधयो यत् । अन्तान्ते ।
एकान्तस्य अन्त एकांन्त-नञिच । अन्तविचारिणि ।
एकान्तं स्त्री० एककान्तमन्त्र भव्य यत् । एककान्तमन्त्रे ।
एकाद्विप्रति स्त्री० एकेन न विप्रति । एक+नञ्+आटक्
इत्येव । न । एकोनविप्रतिसंख्याया, तद्युक्ते च । एवमे-
काद्विप्रतिराष्टमस्य [गवि ।
एकाद्वि स्त्री० एक अन्तो वयोमान यस्या । एकद्विअन्ता
एकायन वि० एकमयन विधयो यस्या । विप्रयान्तरव्यञ्जित
चित्ते एकायनस्यै । कर्म० एकस्यामे । [एकापचिते ।
एकायनगत वि० एकायनमेकविधय मनोहरा गत ।
एकायली स्त्री० एकाद्वितीया धावली भाला अणिवेषी ।
(एकनर) कारभेदे अर्धावलीकारभेदे च ।
एकाग्र्य वि० एक व्याप्यो यस्या । जन समगिते ।
एकाङ्गीण पु० एकमस्मि काण्डं तत्तुल्यं लाति छा-क पय
दीपय । वकडले पाठाया स्त्री० । [पुस्तकम् । एकदिने ।
एकाङ्ग पु० एकमङ्ग द्विगु० अच् । अङ्गाङ्गानां । पुत्रीति
एकाङ्गम वि० एकाङ्गेन मन्थते वन वज् । एकाङ्गम्ये देशे
एकाङ्गार पु० एकस्मिन् दिवसे एक व्याङ्गारो भोजनम् ।
एकदिनद्विप्रतिवाराभोजने । व० । तद्वि वि० । [एकले
एकीभाव पु० अनेकस्य एकस्य भाव एक+वि भू-उप० वज् ।
एकीय वि० एक+ल । एकप्रसभने, एकसन्धिविनि च ।
एकोद्दिष्ट न० एक उद्दिष्टो यत् । एकोद्देशेन विहिते आदेशे
“एकउद्दिष्टस्य यच्चाद्विप्रतिवाराभोजने तदुच्यते” इति स्मृतिः ।
तच्च प्रेतप्राज्ञ तत्तुल्यविधिकं वाचस्पतिक आह्वयति ।
एज कल्पने आदि० आत्म-यक० सेट् । एजते ऐजिष्ट ।
एज दीप्तौ आदि० पर० सक० सेट् । एजति ऐजीत् ।
एज शब्धने आदि० आत्म-यक० सेट् । एजते ऐजिष्ट ।
एज पु० एज कल्पे अच् उच्यते मेने । अधिरे वि० ।
एजक पु० एज कल्पे अच् उच्यते च । वनकल्पे प्रचुराङ्गे मेने
मेपमये च जातिलात् स्त्रीस्य अजादित्वात् ट् एटका ।
एजगज पु० एजो मेयो गजो भव्यलादस्य । दहृत् (टादमहन्)
एजमूक वि० अतिरहितस्योच्चिरावासी मूक । वाक्-
श्रुतिमक्तिरहिते ।
एजु(लोक) न० ईज (ल)उक नि० गुण । हिंसायाम् । अन्त-
र्जालास्युक्ते कृपे, भित्तौ च ।

एज पु० ए-अवस्य जेषम् । इत्यर्थे अने । स्त्रियाम् एजो
एजातिलक पु० एज कल्पकमिव विज्ञा यस्या । एजाद्वि सेट् ।
एत वि० पु० इण् तन् । कर्मरवर्णे । तद्वि वि० । स्त्रियामेजी च
एतद् वि० इण्-अट् तत्तु च । उदोर्वर्तिनि बुद्धिर्ध्वे ।
एध इहौ भा० आत्म-यक० सेट् । एधते ऐधिष्ट । [कावे
एध पु० इत्येतेऽन्विरेनेन इत्य-करणे यज् नि० वनोप गुणौ ।
एधस् अ० इत्येतेऽन्विरेनेन इत्य व्यभिनि० नलोप गुणौ । कावे
एधिते वि० एध-क्त । इक्षियुक्ते ‘मधुमद्विप्रतिवारा’ति भाव ।
एनस् न० इत्य अमृन् सेट् च । पामे, अपराधे च ।
एरका स्त्री० इत्य-रक । निर्गन्धितयमेदे ।
एरशु पु० ईरयति वायुम् मल वा ईर-अण्वच् नि० गुणश्च ।
इत्येदे (एरजी) । (भेरशु) ।
एरशुपतिका स्त्री० एरशुस्य पतमिव पतनस्या व०
सप्राया कज् यत् इत्यम् । इनीहले ।
एसा स्त्री० इत्य-अच् । एसाततायाम् (एसावी) ।
एसामर्थी स्त्री० एसावा र्थेभ्यः पथंनस्याः । राखायाम्
(काटा आधरव) ।
ए(त्ता)साबासुक न० एषेव वज्रत वज्र उण् रुद्रायाम् कज् ।
= वा वृत्त । यज्यप्रथमेदे ।
एष अन्त० इण्-वन् । सारथ्ये कनियोगे, व्यवधारणे कार-
नियोगे, विविपद्ये, ईदमेने ईदमेने च । विप्रोध्यवृत्त
अन्तयोमव्यवच्छेदे । यथा पार्थ एव भर्तृर्हरे इत्यादौ
पार्थाय पार्थे प्रत्यक्षभर्तृर्हरेत्यम् अव्यवच्छिद्यते । विप्रोध्य
वृत्त अव्यवच्छिद्यवच्छेदे यथा यज्ञ पादुर एवेत्यादौ
यज्ञे पादुरात्पार्थोऽव्यवच्छिद्यते । क्रियावृत्त अव्य-
वच्छिद्यव्यवच्छेदे यथा मोक्ष करोत भवत्येवेत्यादौ करोते
नीलतालापार्थोऽव्यवच्छिद्यते । गमरि वि० ।
एवम् अन्त० इण् वृत्त । सारथ्ये, इत्यप्रकारे, ‘एववादिभि
देवर्षाविति’ कुमार व्यवधारणे, स्त्रीकारे, अने च ।
एव गजौ भा० आत्म-यक० सेट् । एवते ऐविष्ट ।
एवषा पु० एव स्यु । औहस्ये वण् । दुच् । इत्याद्या पुन-
लोचनकाममाय स्त्री० । ल्युट् । (अर्षकारोतीना तला-
साधनेन० । विस्कोटमेदके अक्षरमेदे स्त्री० डीप् । साधं
कज् । यपक्षिकायत् ।

ऐ

एकागारिक वि० एकमसङ्घातनगरं प्रयोजनस्य उक् । शैदे
एकाग्र वि० एकाग्र+साधेण् । एकापचिते अन्त्यापक्षचिते

ऐकात्म्य न० एक व्याख्या स्वरूप यस्य तस्य भावः यम् ।

ऐक्ये एकस्वरूपत्वे ।

ऐकान्तिक वि० एकान्त व्याप्तिरिति ठञ् । अयमिचार्थिणि,
यस्य भाविनि । त्विया ङीप् । ऐकान्तिकी हरेर्भक्तिर-
त्मातायेन कल्पते इति पुराणम् ।

ऐकाहिक वि० एकाहे भव काळात् ठञ् । एकदिनवियमो
एकाहमन्ये भव । एकाहानन्तरं जायमाने चरे दिने
दिने एकवचने जायमाने चरे च पु० । ऐकाहिक चर
हन्ति तस्य भावावृत्तौ भवति चरनायकमन्य ।

ऐक्य न० एकस्य भव एक+यञ् । अमेदे एकस्वरूपतायाम् ।

ऐक्य वि० एचोर्विकार इव-यञ् । एचोर्विकारे पुढादी ।

‘ऐक्यं एवञ्चितं’ इति कृति ।

ऐक्यक पु० ऐक्योर्गावापत्तम् अच् वि० । स्वयंभवे चपे

‘ऐक्यं न० एवञ्च कम् फले याम् तस्य न लुक् । एवञ्चो
द्वयकचे ।

ऐण वि० एणस्य हल् एगस्येदम् अच् । एण्यन्यवर्णादौ ।

ऐण्ये वि० एण्या इदम् ङक् । एण्यन्यवर्णादौ ।

ऐतिह्य न० इतिह्य भारत्यर्थेदेश अतिर्हिट्यवक्रकोप-
हेमरति यावत् कार्ये यञ् । भारत्यर्थेदेशे । यथाव वटे
यस्य प्रतिवर्तनीयादि वरन्धरापदेनमायम् । न त के
भावेतद्वयमन्य कथितम् ।

ऐन्द्व न० ऐन्दुदेवताऽस्य । भूमिरीगणने चन्द्रसम्बन्धिनि
वि० । सोमराज्याम् स्त्री० ङीप् ।

ऐन्द्र वि० ऐन्द्रस्येदम् ऐन्द्र+यञ् । ऐन्द्रसम्बन्धिनि । एवेष्टा
नक्षत्रे न० त्विया ङीप् । ‘ऐन्द्रो तमसुरैश्चर’ इति दुर्गा-
देवताधेयः । ऐन्द्रदेवताके वि० । प्राच्या दिशि स्त्री० ।

ऐन्द्रजालिक वि० ऐन्द्रजालेन चरति । भावाकारके । (वज्रिकर)

ऐन्द्रि पु० ऐन्द्रस्यापत्यं इम् । ऐन्द्रपुत्रे, अयने, अर्जुने,
छत्रोद्वानदे, काळे च । [एकाग्र्ये ।

ऐन्द्रियक वि० ऐन्द्रियेण प्रकाश्य भुञ् । ऐन्द्रियजन्यप्रकाशे च
ऐर न० इरा अयं तद्विकारः । अयमने प्रकाशोक्त्ये
भरति च ।

ऐरावण पु० इरा एरा वनसुतस्य तस्य प्रथमपदादिति त्वत्वं
तस्य भव अच् । ऐन्द्रगजे ऐरावते ।

ऐरावत पु० इरा अयानि गन्तव्य इरा+भट्टप् अयं इरा
यान् भट्टकृतं भव अच् । भट्टकृताते ऐन्द्रगजे ।

ऐरावती स्त्री० इरा अयमय भट्टप् मस्य व इरायान्
तस्य भट्टकृता भवा अच् । विद्युति ।

ऐरिण्य न० ऐरिणे जपरे भव । लघुभवे । (पाङ्गा) ।

ऐरेय न० इरा अयस्त्वत्वं भव ङक् । अयमने भवे ।

ऐस् पु० इराया अपत्यम् । वृधपुत्रे पुष्ट्रवोनामके त्वयो ।

ऐस्विस्वि पु० ऐस्वित्वाया अपत्यम् अच् । कुनेरे ।

ऐशानी स्त्री० ऐशानो देवताऽस्या । उन्नरपर्वदिशि ।

ऐश्वर्य्य न० ईश्वरस्य भाव । अयिमाद्यभिधिवन्मते ।

ऐषमस् अयम् अस्मिन् वत्तरे नि० । वर्तमानवत्तर । [जात

ऐहलौकिक वि० इह लोके भव ङक् द्विवृद्धि । एहलौक

ऐहिक वि० इह भव काळात् ङक् । एहलोके भवे एहलो

मरे रश्मिनि चन्द्रचन्दनादिस्तुत्याहुभवादौ च ।

श्री

श्रीक पु० उच-क नि० यस्य क । मक्षिणि उपरि च ।

श्रीकस न० उच अहम् अह्नादित्वात् कृतम् । गृहे आचय-
भावे च । [उत्पण] केचकोटे ।

श्रीकोटनी स्त्री० श्रीक आचय मूर्ध्वपम् अह्वन भक्ष्य मस्या ।

श्रीवृ गोपणे, भूषणे, निवारणे च सक० शमय्ये अक० भा०
पर० सिट् । श्रीवृ न श्रीवृत् । [वृत्तकचे च ।

श्रीव पु० उच-वञ् ण्यो० च । शम्भे, जलने, परम्पराया

श्रीवृत्त इ० अच गन् तस्याकरणेन, जट् पुष्य श्रीम् तत
स्वरूपे कार । प्रणवे । [श्रीशङ्क-त

श्रीज बडे यद्-पुरा उच-यक० सिट् । श्रीजय-ति-त

श्रीजस् न० उच अयम् अयोपे पुष्य । दीप्तौ अयज्ये,
प्राणवने, मकार्ये, शमय्ये, अयोपिनीते प्रथमतयादी

विमरागौ, शङ्कादिहोयवे, धातनेजि, शानेन्द्रियायां
पाठने, काम्यपुष्यभेदे, गौडरीत्याम्, वैद्यकीते ‘अमरै

कलपुत्रेभ्यो यथा सम्बन्धते सधु । तद्दोष शरीरेभ्यो
धातु सम्बन्धते यथा’ इति सचये धातुरसमीप

वन्मते च । अच् । श्रीजगद्गोऽयम् ।

श्रीजिठ वि० अतिशयेनोन्नती श्रीजस्मिन् इदम् गतो
दुक् । अतिउन्नतिनि चारत्ये च । [उत्पिधान] गोपारे ।

श्रीडिका स्त्री० उ-ड तस्य नेस्व गौरा इम् अर्थे च कृत ।

श्रीडी स्त्री० उ-ड तस्य नेस्व गौरा ङीप् । (उडीध न. गौरा

श्रीड् ड० न० अय+ईप् ङगति उन्-रु दय ड । अयडम्

श्रीड्पुत्र पु० श्रीड् पुत्रमस्य । अयाडये ।

श्रीय अपचारेण भा० पर-यक० सेट् । श्रीपति श्रीणी ।

श्रीत वि० आ+यञ्+ङ् । अलज्योती ‘श्रीतु प्रीतयेति’
पुति । पटे दीप्त्यनौ च ।

औत्ता वि० धन-तन् कर्त्तृ युष् । विद्वासे ।
 औत्तन इ० उद्ध-युच् नलोपे युष् । भक्ते सिद्धाये ।
 औत्तनपाकी स्त्री० औत्तनस्य पाक इव पाकी यस्या ङीप् ।
 नीलकिष्टिकायाम् औषधिमन्त्रे च ।
 औत्तनी स्त्री० औत्तन इवाचरति औत्तन+किप्-तत् अच्
 गौरा० ङीप् । (विशेषा) बलायाम् ।
 औत्तन अच्-अन-मन् तस्यालोपो युष् । प्रणये, आरम्भे,
 लोकारे, औत्तन्युक्तवर्गोऽयेति भाष । अतुमौ, अथाकौ,
 अलोकारे मङ्गले, एभे, तेने, अक्षणि च ।
 औत्त इ० आ-उन्ति आ+उद्ध क नलोपे ङीप् । इक्ष
 भावम् । अरुणे (बीज) इति ख्याते कन्दे । आर्द्रे नि०
 औत्तल जेमे इति आ+पर-उक्-वेद् । औत्तलति औत्तलीन्
 औत्तल जेमे वा चुरा० उभ० पक्षे आदि० पर-उक्-वेद् ।
 औत्तल इति ते औत्तलति औत्तललत् त औत्तलीन् ।
 औत्त इ० उप चञ् । दाहे ।
 औत्तप इ० उप-ल्यु । कटुरसि (आल) इति ख्याते रसमन्त्रे ।
 औत्तपि स्त्री० औत्तोदाशी धीयतेऽल । औत्त+धा-कि
 लातिविषयत्वात् स्त्रीत्वे वा ङीप् औत्तपी च । कलपाकाले
 मीक्षियमादौ । [हिमालयशरे ।
 औत्तपिप्रस्य इ० न० । औत्तपिप्रधान प्रस्य पाक० ।
 औत्तपिपति इ० इत् । चन्द्रे । औत्तपिपीठायाम् । [अन्त्रे ।
 औत्त इ० अयते अन्त्राहारेण उप कर्म्मणि ङ् । (औत्त) दम्भ-
 औत्तपुष्प इ० औत्तपमानं पुष्प यस्य । बन्धकह्वरे ।
 औत्ती स्त्री० औत्त इवाचरति औत्त+किप् तत् अच् गौरा०
 ङीप् । विष्कलनामके (निमातुका) ह्वरे ।
 औत्तोपमफला स्त्री० औत्त उपमीयतेऽनेन औत्तोपमं फल
 यस्या । विन्दितासतायाम् ।

औ

औत्त न० अक्षां इषाका वृक्षश्च अच् टिचोप इवचमूहे ।
 इञ् । औत्तकमयत् ।
 औत्त वि० उच्चाया प्रकम्प्य अञ् । स्वालोपके भासादौ ।
 औत्तितो स्त्री० उचितस्य भाव आञ् स्त्रीत्वपक्षे विष्ठात्
 ङीप् यलोप । न्याय्यत्वे सत्त्वे च ।
 औत्तित्य न० उचितस्य भाव आञ् । उचितस्य भाव न्याय्यत्वे
 औत्तध्वर इ० अर्द्धशब्द यमेयु मध्ये यममन्त्रे, उच्छरामन्त्रे च ।
 औत्तगुण इ० उत्कृष्टाया भाव आञ् । अञ् । उत्कृष्टायाम्
 औत्तानपादि इ० उत्तानपादस्य मन्त्रमन्त्रादस्य इञ्

रेहिकमोगसाधनकृष्णांने औत्तितमयुडे निधस्तया
 तारकाकूपेण खिते मुननामके मृपते ।
 औत्तुर्गिक वि० उत्तमं सामान्यविधिर्मन्त्रं इञ् । सामान्य
 विधियोग्ये । [कोन कतलरेति रत्नावले] ।
 औत्तुवय न० उत्तुक्कस्य भाव आञ् । उत्तुक्कयाम् औत्तु-
 औत्तुनिक वि० औत्तन मिलमस्य इञ् । सूत्रकारे ।
 औत्तुनिक वि० उदरे प्रक्षित इञ् । आद्याने, (मेटुक) उदर-
 भागप्रस्थापेक्षे ।
 औत्तुखित न० उदरिणि आर्द्रजननयिते तन्त्रे सक्तम् अञ् ।
 उदरिण्युक्ते इत्ये । तत्पार्थे इति औत्तुखितकमयत् ।
 औत्तुर्ग्य न० उदरस्य भाव युष्पचनत्वात् आञ् । उदरतायाम्
 औत्तुसीन्य न० उदासीनस्य भाव आञ् । शुभाशुभयोग्ये-
 चायाम् ताडय्ये ।
 औत्तुस्य न० उदासे उद्+आस-अच् भावार्थे आञ् । वराम्ये
 अहराभ्युज्ज्वलायाम् मनोयोगविरहे ।
 औत्तुलक न० 'भावो बल्योक्तमध्यस्था कपिला सत्यकोटका ।
 कुर्वन्ति कपिषं सत्य यत् सोदाहात्मक मधु इत्युक्ते मधुनि
 औत्तुद् न० 'उद्भिद् वायुवचन यत्नात् भूमित सप्तमि'त्युक्ते
 वायुवचने, विद्वार्य भूमि निम्ना यत् चक्ष्वा धारया
 अनेत् । ततोवमोद्भिद् भावे'दुक्तलक्षणे जले च । उद्भिद्य
 आवते जन उ उद्भिज्जा तत् सापेक्षे औद्भिज्जमयत् ।
 औद्भिज्जिक न० उद्भिज्जात्वे लब्ध इञ् । विवाहकात्वे लब्ध
 भगदौ । 'मैत्रौद्भिज्जिकह्वरे'ति मृति ।
 औत्तुचारिक इ० उपचार एव विनयादित्वात् सापेक्षे इञ् ।
 उपचारार्थे ।
 औत्तुपनिषद् इ० उपनिषत्त्वेन वेदा अण् । वेदान्तात्तपेदी
 परमात्मनि 'तं तौपनिषद् उपपदि'ति मृति ।
 औत्तुनीविक वि० नीविषनीये व्याप्तं इञ् । नीविषनीये व्या-
 प्ते । 'औत्तुनीविकमन्त्रश्च किञ् स्त्री'ति भाष ।
 औत्तुप्य न० उपपन्न वत्तर्षा० सापेक्षे आञ् । शारद्रे ।
 औत्तुयिक वि० उप+यय चञ् उपायकोन लब्ध इञ् सुलक्ष् ।
 उपायलब्धे, युक्ते न्यायागतवस्तुनि च ।
 औत्तुसर्गिक इ० उपपन्नैव विन्यादित इञ् । नातादिशक्ति-
 भातजाते रोगमन्त्रे ।
 औत्तुस्य न० उदरस्य मेघशेदक अञ् । मेघादिभोजाते कथ्यते
 औत्तुस्य न० उदरार्थं समूह इञ् । मेघमन्त्रे ।
 औत्तु इ० उदरा निर्मितः अञ् । 'मन्त्रार्थं कृष्णार्थं अञ्-
 उत्पार्दनेनञ् । औत्तु न विजानीयादियुक्तलक्षणे इमे ।

और्द्धदेहिक नि० जर्द्धो देहः प्रोतदेहः तत्त्वं सर्वं तस्मै देवे
वा आहादि वच् । अतदिनमारभ्य सपिण्डोक्तवर्णानं क्रिय-
माणे जनदानाहादिवर्षे कर्मकलाये । अतुमतादिनात्
हृष्यदेहो और्द्धदेहिकमप्यत्र ।

और्व उ० उर्वस्यापत्यम् अण् । वाहनामके तस्योर्वमृनितातत्वात्
तत्त्वानश्च भूगोत्रस्य दक्षिणशोभायाम् । उर्व्यां भवः ।
पाण्डवणे ।

औलूक न० जलूकायां घृण्णुः अण् । मेचकघृण्णे ।

औलूक्य उ० वैद्येयिकदर्शनकारके कणादस्यौलूक्यमिति च ।

औशनस न० उशनसा शुकेण मोक्तम् अण् । शुक्रमोते
उमपुत्राणां दम्भप्रणयनरूपे शास्त्रे च ।

औशीर न० वध-ईरन् किञ्च ततः प्रज्ञायाण् । सपुदितयोः
शय्यापीठयोः ।

औषध न० औषधौ भवः अण् । रोगनाशके औषधिभवे ह्रस्वः,
रोगहारके द्रव्यमात्रे च ।

औष्ट्र न० उष्ट्रेर्दम् अण् । उष्ट्रद्वयादेर् ।

औष्ट्रक न० उष्ट्राणां व्यग्रहः घृष् । उष्ट्रघृष्णे । [गोदा

औष्ट्र नि० औष्ट्रभयः यत् । औष्ट्रस्थानो ज्ञातृमासे उदकैरव-

इति औत्तरानाशतर्कवाचस्पतिमहाचार्यविरचिते शब्दस्तोममहानिधौ

स्वरवर्णादिकाः शब्दाः समाप्ताः ।

औत्तरवत् ।

क

क पु० के गन्धे कव दीप्रौ वा ड । ब्रह्मवि, वायौ वात्मनि,
यमे द्रवमपगतौ सूर्यं अन्नो विष्णो, काळे कामधन्यौ,
राजनि, मयदे देहे मनवि, धने, प्रज्ञामे, गन्धे च । सुखे
मिरमि, जले रोगे च न० ।

कस उ० कस व । उपयेनगुने न्ये श्रीष्टमावसे । तैजस-
हृष्ये, कास्ये (ताम्ररङ्गमिश्रजनितातुष्टये । (काषा)
खर्गरजतादि नर्मितरागवाले । व्यावक इति प्रसिद्धे
परिमाणे च अस्ती० । प्रयो० ताम्रप्याल इति केचित् ।

कंसक न० कंसादिषु क जल यस्मात् इव० । (होराकष) इति
प्रसिद्धे नैलौघयौ तत्तद्वयोगादि अग्निवधयोगेन कंसादिषु
चक्षुरादितो जलं चरति । [आतिभेदे

कसकार पु० कस+क-अण् उप० । (कासारी) इति प्रसिद्धे
कसजित् पु० कंस+जि-क्लिप् इतः । कसजयजयकारिणि श्रीकृष्णे

कमठम् पु० कस+ठन् क्लिप् इतः । कसठस्यवाते श्रीकृष्णे ।

कसारति उ० कस+अराति इतः । कसव्यमलौ नीलव्ये ।

कसास्थि न० कस अस्थीव उपमितवशात् । सुकृतपा-

स्थिसङ्घर्षे (काषा) इति प्रसिद्धे शतभेदे ।

कक इच्छायाम् आदि-आत्म+कक+सेट् । ककते । व्यकटिच ।

कक गतौ आ द+इति च्यात् ० कक+सेट् । ककते । व्यकटिच ।

ककुत्तस्य उ० ककुत्तस्य इत्यस्य ककुत्तस्येति ककुत्त+स्य-

क । सूर्यवर्षीयव्यभेदे यदपत्यतया ककुत्तस्येति वक्ष्या-

भाज सूर्यवर्षीया अभवन् ।

ककुट् अस्ती० क कुट् कौति कृपण्ये क्लिप् ठन् च तस्य ट ।

इवकन्वदस्यमावपिष्ठाकारे (भुङ्) इति ख्यात इषाङ्,

श्वेतप्लावदौ वपचिह्ने प्रधाने प्रथमावभागे च ।

ककुट् अस्ती० कस्य देहस्य सुखस्य वा कु भूमि ददाति दा क ।

(भुङ्) इति ख्याति इषाङ्, प्रधाने, अपचिह्ने, ह्रस्वादेौ

प्रथमावभागे च ।

ककुट् उ० ककुट्स्थालीति मनुष्य भयनत्वेऽपि यदादित्यात् न

मस्य व । इव, हृषीकेशिग्रहे च । ककुटिष मावपिष्ठा-

स्थालीति मनुष्य दीप । कक्षाम् स्ती० ।

ककुन्दर न० कस्य मरोरस्य (एष्टमस्य) कु भूमि दारवतीति

ककु द-गिच-व्यच प्रयो० । प्रष्टवशाद्यस्य गार्वाकारे कृषके

ककुभ स्ती० क वात स्तुभति स्तुभन् क्लिप् प्रयो० । दिग्भि,

योभायाम्, वन्यकक्षायां, वाक्के, रात्रिभेदे च ।

ककुभ उ० क वात स्तुभति इति क प्रयो० । वीणाङ्गे, स्वरगाम्भीर्यं
सम्पादनार्थमधोवह्वालावयवमावसे । कस्य वातस्य कु भूमि
मात्र्यस्यात ककुभभा क । विलोप्योपाख्यानं वातभूमिप्र-
काशके चतनद्वये, रात्रिभेदे च । दिग्भि रागिणीभेदे च स्ती० ।
कक्ष्वा हास्ये आदि० पट्+अक+सेट् । कक्षत । व्यकक्षीत ।

कक्षोल उ० कक्षते गच्छतीति क्लिप् कक्ष् कोलति सख्यायति यच्च

कोल कक्ष चासौ कोलयेति कर्म० । गन्धद्रव्यभेदे (काकोल)

इति बहुभ्राषा ख्याति वनकट्टर, इति पाञ्चात्ये ख्याति ।

कक्षोलकन० इदमर्थे कक्ष् । कक्षीकट्टलजाति गन्धद्रव्यं वनकट्टर

इति ख्याति । तस्य कोपे कलवचनात् कोपकल इति प्रसिद्धि

कक्ष् उ० कक्ष-हिंसाया व । स्त्रीणाम् उत्तरीयवस्त्रस्य पञ्च-

ङ्गावस्त्रे अङ्गुले (यावत्) उतायाम्, गुम्फाव्ये, गुम्फावने च ।

पार्श्वभागे, राजान्न इरे, वाङ्गोर्ध्वे दृष्टमदेयनिहित धो-

धुं कसैकदेगे (काक्षा) वक्ष्याङ्गुले, वक्षिप्रव्यनरव्याम्,

काङ्गाम्, प्रकोटके, मृदुभित्तौ, वाग्ये व्यङ्ग्ये इरे कक्ष-

रोगभेदे च (काकविद्यासौ) स्ती० ।

कक्षालेचक इ० कक्ष वनस्पतरन खाम्य स्त्रीवाङ्गमूल वा कक्ष

राजगुहार्थं शोथेयते व्यवर्धय खुब्ध । गुहान्नपात्रके,

उद्यानपात्रे, रङ्गाजीवे, कर्षौ, जारे च । [मृदुलतायाम् ।

कक्षोत्था स्ती० कक्षात् गुम्फाव्यात् उत्तिष्ठति उद्+स्था-क् ।

कक्ष्या स्ती० कक्षे भवा यन् । इक्षितक्याम् हृस्वादिप्रकोटे,

वाटस्ये, वस्त्राव्ये, मैत्र्यायाम् गजवन्धनरव्यौ उद्योगे,

प्रार्थयइक्ष्याया नात्राद्यङ्गव इत इति, उत्तरीय

वक्षे च । [व्यकागीत् ।

कक्ष क्रियाभावे आदि० धट्+अक+अक+च सेट् । कक्षति व्यकागीत्

कक्ष् उ० कक्षि गतौ यच्च । (काक) यक्षिभेदे यक्ष पक्षेय मर-

पुङ्ग्विभवे । यक्षिरे कक्ष+इ विटाटमरे ता उंछा लेभे ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्षेष्ट कटि कक्ष्ण्ट इष्ट् च, कक्षि कौस्थे कक्ष्ण्ट

वा । कक्षे । सायं कक्ष् । कक्ष्ण्टोऽप्यल । [मात्रे च ।

कक्ष्ण्ट न० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कक्ष्ण्ट इ० कक्ष्ण्ट कक्षति कक्ष्ण्ट यच्च । कक्ष्ण्टोऽप्यल ।

कङ्काल पु० कं मुखं गिरो वा कालयति क्षिति कल-अच् ।
तद्गन्धर्वरहितगरीरारक्षितेभ्यश्चक्षुषे ।

कङ्कालमालिनु पु० कङ्कालानां मालादस्यस्य रणि । कट्टे ।
कङ्कु(ङ्कु) पु० ककि-उ । (काट्) धा० उभेदे । प्रथो-कस्य ग
कट्टयत् । [लस्य हिते । कट्टेक्षितयत् ।

कट्टेस पु० कट्टइय ईयति कट्ट+ईल-इ । अशोकट्टये । प्रथो-
कस्य रवे आ० पर० चक० सेट् । कसति अकषोत् अकषोत् ।
कस्य बन्धे, हेये च आ० पर० इदित् सक० सेट् । कसति अकसोत्
कस्य बन्धे सक० दीप्ति अक० आदि-आत् सक० सेट् । कसते अकसि
कस्य पु० कस-अच् । केये, इक्ष्म्यतिपुले, सुक्कयत्, मेधे च ।
कसित्यां स्त्री० । भावे घ । बन्धे योभायाद् ।

कषाक्षित ति० कष अक्षितो विकीर्णो यस्य । विकीर्णत्वे ।
'कषाक्षितौ विषयमिति भारवि ।

कषामोड न० कषमामोदयति आ० सुट्-णिच् अच् । (बाना)
इति श्याते गम्यद्रव्ये । [गवपतिवाङ्मे ह्ये ।

कषु स्त्री० कष-उ । स्वभावस्थाने (हृदिद्रा मानकं कषुरिति)
कञ्जर नि० कुक्षित चरति कु चट्-अच् कट्टेश । अनिते । तकेन०
कञ्जित् अय० कायते इति कम् चोयते निचोयते अर्थे यथात्
कम्+चि-किप् प्रथो० मस्य इ । आभिनयितस्त्रात्रा-
ज्ञाते मन्त्रे, हर्षे, गङ्गये च ।

कच्छ वि० कच-बन्धे-छ, कित जलेन कुणाति दीप्यते छ-इ वा ।
जलभागे देगे । तटे पुद्गलकृमे, नौकाश्च पु० । परिधा-
नाद्वे, (काष्ठा) वाराणास, श्रीरामास (मिस्त्री) स्त्री० ।
कच्छप पु० कच्छे पिबति पा-क । कुम्भे । श्विवा लातितात्
हीन् । नक्षत्रद्वयभेदे च ।

कच्छहृद्वा स्त्री० कच्छे जलभागे देगे रोहति रुह-क । हृद्वावात्
कच्छर वि० कच्छरस्यागिर र मस्य च । कच्छे रोहति । कुक्षितं
'हृदति कृ+हृट्-क कटादेश । परस्मैनामिनि । पुश्यां स्त्री०
कच्छ स्त्री० कचं टंमिं क्षति हो-ङ् । कच्छरारो रोहभेदे
कच्छो स्त्री० कच्छूं क्षति हुक-उत् टित्तात् हीन् । पटो-
नतभाव्याम् । [आभनधी) गङ्गाय्, गम्यद्रवाद् ।

कच्छरा स्त्री० कच्छूं रानि दशति रा-क । नृक्षमिध्याम्
कच्छोटिका स्त्री० कच्छरा टटिला वेत्तं पट भक्ष्यनिर्देहं
कुम्भं संभव रस्य । कच्छवेदने । अर्धे आद्याय स्त्रीत्वात्
टाप् कच्छवेदनमुक्तं भाष्याम् ।

कज रोचे (मौल) इति पर० चक० सेट् । कसति अकशीत् ।
कज्जल न० कुक्षितमीनिहा जपं येन च दण्डात् चो० कट् ।
'कज्जे । तद्धर्षनात् कजे पु० । कज्जेभेदे स्त्री० टाप् ।

कज्जलरोचक पु० न० कज्जलं रोचयति कच-लिच्-अच् ।
दोषाधारे (विषयच) । इति बहुभाष्या इति ।

कक्षिका स्त्री० कचि एतद् । वंशपाषाण्याम् (कक्षी) ।

कक्षुक पु० कचि-उकन् । योधादेः । चोलागतौ कक्षाहे लोह-
यस्मिन्, निम्बोके (खोवस) स्त्रीयां जूनिषाया वने च ।

कक्षुकिन् पु० कक्षुक+इति । प्राप्तामन उराधिकादिणि हार-
ष छे सप्ते जारे, यवे, चण्डे च । व्यावृत्तये ति० ।

कक्षुलिका स्त्री० कचि-उल मौलाः लोपे खाद्ये कन् जने टाप् ।
स्त्रीयां भूषांमरस्त्रे (काचलो) कनभावे । कक्षुलोचयत् ।

कक्ष्ण पु० कमिष्यत्यय जलादिवाचि तस्मिन् जले कृमिं वा
लायते जन-ङ । पक्षे, केधे, काटयत्वे विप्रतीकजातत्वात्
चट्टानवे च । [तस्य कप्यर्थेन केगत्त्वत्वात् ।

कक्ष्णक पु० कक्ष्ण केशरज कायति कि क । (मयना) पक्षिभेदे
कक्ष्णार पु० कं जलं जारयति जू-अच् । कृष्णे, मक्ष्णि च ।

कट्टे न० । अचि । कट्टरोचयत् ।

कट गवौ आदि० पर० सक० सेट् । कटति अकटोत् अकटोत् ।

कट गवौ भा० इदित् पर० सक० सेट् । कटति अकटोत् ।

कट गतौ भा० पर० सक० सेट् । कटति अकटोत् अकटोत् ।

कट गतौ भा० पर० सक० सेट् । कटति अकटोत् ।

कट पु० कट-अच् कटयि च वा । कृमिगच्छये, कटिपार्श्वे,
गडादिस्थिते आसने (माडुट्टा) (द्वय) । अतिचये, कटे,
द्वये, श्वे, श्वरवे, श्वोषी, इत्यग्रे च । क्रिया-
वाचके ति० । [कट रोहिण्याम् । कट्टरायत् ।

कटं वरा स्त्री० कटं हवोति कट्+ङ-अच् एम् च । (कट्) स्त्री०

कटक अस्मि० कट वृत् । मेघवासे पर्वतवभ्यगते, वाङ्-
भूषणे इत्ये, हस्तिदन्तपण्ड्ये, चने, साधूषण्ये, रातभा-
न्याम्, केनायाद् । [कान्दविधि राचमे च ।

कटम् पु० कटं श्वते पु-किप् दीर्घच । सङ्गदे, विद्याभेदे,
कट(टि)प्रोथ प्रोच-अच् कटस्य (कट्टा वा) प्रोयोनाचविश्वः ।

श्विचि कटिदेमस्मैनामपिपुटे कट्याद् ।

कटभङ्ग पु० भङ्ग-अच् इव० । चैत्यभङ्गद्वारा राजनिगमे,
धान्यां कृष्यभङ्गे च । [कृतायां, अथराजितायां ।

कटभी स्त्री० कट इव भाति इ मौलाः लोपे । ओतिहृती

कटभ्रारा स्त्री० कट विभक्ति भ्, अच् एम् च । (गम्यद्रवात्)

रात्रभाष्याम् । श्लोकावच्छेदे पु० ।

कटग्रहारा स्त्री० कटाने काययते कटं क्रमेण गरीरा

चर्मदेन यन्ना (काटा) गात्रोपेयनायाम् ।

कटोत्त पु० कटं गच्छे कटति आनेति अच् । कटाङ्गदी ।

कटासन न० कटस्य हणधान यासनमुपनि वाग्म् । वोरणमले
कटाहं पु० कटमाहनि अ० हन ड । महिषोत्रिमौ, तेम दे

पाकसाधनप्राप्ते, खर्परे, नरके च ।

कटि(टी) स्त्री० कट-रन् । शोणिते (काकांस) । कटिजारा
नलात् वा डीप् । [वर्णनं च ।

कटिच न० कटिं व्यायते वै-क । काश्चात् कटिचले कटि-

कटिस्तु पु० कट-रन् । कारयेत् (करेत्) ।

कटिस्तु न० कटौ धार्यं स्तूयं याक० । कटिधार्ये कापांस-
रक्षिते धातुमये वा स्तूय (चुनथी गेट) । [बहो धार्यते

कटौतल पु० कट्या तलमाहदस्य । वक्रखट्टे यतोऽधौ कटिदेये
कटोर पु० कट-रन् । जवने कन्दरे, च । कथा न० ।

संशया कन् नित्ये । तह त, तीक्ष्ण, मनुष्यरिणि च वि०

कटु न० कट-उ । दूषणे, दुष्टकार्ये, रक्षभेदे (भाण) तद्वति वि० ।

चम्यते, चीनकपूरे, पटोले, कटुकीलतावाह स्त्री० वा डीप् ।

कटुक पु० कटु स्तूपे संशया वा कन् । पटोले, सुगन्धित्वे,
अमरत्वे (आकन्द) कुटमहणे, (कुरी) राजसभये (राज

वर्षा) गुच्छीमिषुलीमरिचकृष्टे विकटानि न० । [कटूने च

कटकन्ट पु० कटु कन्दो मूलं यस्य । मिषुहवे (सजना) धार्जके,
कटुकफल पु० कटुकं फलमस्य । ककरोले ।

कटुका स्त्री० कटु+कपायां कन् । (कटुकी) कटुरोहिण्याम्,
माखल्या राजिकाया, (राजवर्षा) तिक्तावाहके च (तिक्तावाट)

कटुकी स्त्री० कटु+कार्ये कन् गौरा० डीप् । (कटुकी) कटुकायाम्

कटुकीटक पु० कटु कीट स्तूपे कन् । मयके । [पवित्रि ।

कटुकाय पु० कटुस्तेषु कायो यस्य । (तिक्तिर) स्टिडिम-
कटुप्रिय पु० न० । कटुर्धर्मस्वरस्य । मिषकीमूले, गुच्छीमूले च

कटुच्छट पु० कटु च्छट् पत्रं यस्य । तगरहले (तगर)

कटुतिक्तक पु० कटुदासौ तिक्तवति ज्यैष्ठ्ये कन् । भविष्ये,

मणहणे च कटुत्वस्याम् स्त्री० टाप् अत इत्यम् ।

कटुतुम्बी स्त्री० कम्ब । (तिक्तावाट) अवाभेदे । कटु तुम्बं
सुखमस्या ङिप् कटुतुम्बोऽप्यत्र । [निकमप्यत्र ।

कटुतय न० कटुना तयम् । गुच्छीमिषुलीमरिचाना मने । कटु-

कटुला स्त्री० कटु दलं यस्य । (काकुल) कर्कशात् ।

कटुफल पु० कटु फलं यस्य । रटोले । श्रीवल्लीहणे स्त्री० ।

कटुभङ्ग पु० कटु भङ्ग एकदेशो यस्य । शुद्धताम् । कटुरि
भङ्ग हितकारी कर्म० कटुभङ्गोऽप्यत्र ।

कटुभञ्जिका स्त्री० कटुर्भञ्जरी यस्या । अयापार्गे ।

कटुर न० कटु विपाके कटुरसराति रा-क । तर्के ।

कटुरस पु० कटुभोग्णो रसो ध्वनिर्गन्ध । भेदे ।

कटुरोहिणी स्त्री० कटु सती रोहति णिन् कटुकायाम्
कटुवार्ताकी स्त्री० कम्ब० । अतःकटुकारिकायाम् ।

कटुवीजा स्त्री० कटुवीजं यस्या । मिषल्याम् ।

कटुस्तेह पु० कटु स्तेह तैनादिदपो नियोगो यस्य । मण्डि-

काटार पु० कटो क्त कटुमावरणम् कटुकाति ङट-अण् । (काटार)

असभेदे । ङट-अणु कटुारकोऽप्यत्र ।

कटुफले पु० कट-क्षिप् कटु फलं यस्य । (कायफल) श्रीदर्शी-

हणे गाक्षायां (गाकार) वृहत्याम्, काकुमाचाम्, वार्ताक्याह
कटुर न० कटु भरन् । तर्के, दधिभरे व्यञ्जने च ।

कटु स्त्री० कटु+गुणचनस्याम् डीप् । (कटुकी) कटुकायाम् ।

कटु आध्य ने (उत्कट्यापूर्वककरण) वा वुरा० उभ० प्रते

भा० पर० सक० सेट् इडि । कटुयति ते कटुति ।

व्यक्तात्तु त व्यकटोत् । [अकाटोत् ।

कटु शस्त्रजीवने आदि० पर० अक० सेट् । कटति अकटोत्

कटु आध्याने उत्कट्यापूर्वककटुर्गै इडि भा० आत्म० अक०

सेट् । प्रायेणोत्तुम् । अत्र खडते उदकखट्ट । [तिरि च ।

कट पु० कट-अण् । सुभिभेदे कटुपीयशावाद्याम् तच्छाख्यार्थे

कटाकु पु० कटु बाहु । पक्षिभेदे ।

कटिञ्जर पु० कट-रन् कटिं कटिनं भरवति कृ+णिच् अच् ।

श्रुयो० सम् च । त्वस्याम्पलाग्रहणे वज्रावाह । [क्रे०

कटिनं लि० वट-अणच् । क्रूरे विधुर कटोरे मने च म्याख्याम्

कटिनपट पु० कटिनं शुभमस्य । कच्छपे ।

कटिनी स्त्री० कटिन+गौरा० डीप् । दण्डेयनवाधने कृष्ये ।

खटकायाम् । कटिनो विषयोति निष० स्तूपे स्तूपे कन्

अनैवाथे । [माख्याच्छविरिति भाव ।

कटोर वि० कट-थोरन् । कटिने, पूर्वे च । कटोरताराधिप

कट भेदे रक्षणे च वुरा० इडि उभ० सक० सेट् । कटु-

यति ते अचकटुत्तु त । [अति अकटिउत् ।

कटु इधे भा० उडि उभ० सक० सेट् । कटुति ते अक-

कटु भवत्ये तदा० पर० सक० सेट् । कटति अकाटोत् अकटोत् ।

कटुक न० कट-अच् चक्षायाम् कण् । [करकच्] उरणभेदे ।

कटुङ्गर न० कटु गिरति गृणाति वा अच् नि० सम् ।

माषघट्टाटिख डे (आगडा) वृषे ।

कटुहरीय वि० कटुहरणमिति । शुभभरणयोग्ये गगटौ ।

कटुख पु० कट-अणच् । याजन टिकायाम्, (डाट) कोणे,

मानभागे च ।

कटुखी स्त्री० कटुखो मुखया विद्यतेऽस्या अर्थ आद्यचि

गौरा डीप् । (कलवी) शाकभेदे तस्या कटुभ्रम्यस्यात् ।

कण्टार पुत्रश्च मेघने आरन् मलयकादेशम् । पिङ्गवर्णः । तद्वति
 ति० । कर्मकण्टकहारभाषा इति भाष ।
 कण्डु कार्मण्ये भा० पर० अक्ष० सेट् । कडुति ककटुत् ।
 कण शरत्परे भा० पर० अक्ष० सेट् । कषति कषाणोन्
 यकृणोत् । णिचि कषोकृत् त कषकृणुत् । णिचि कष-
 कण पु० कण निमीलने अण् । धान्यादेशेति सूक्तान्ते, वेदे च
 गौरा० हने च यन्जीरके स्तो० । अस्याथे टाप् । बुडामे,
 जीरके इत्यन्याम्, जेतभीरके च । [कषत् अथकायत् त
 कण निमीलने बुडा० उभ० अक्ष० सेट् । काषयति ते । यन्जी-
 कषाजीरक न० कर्म० । बुडजीरके ।
 कषामल्ल पु० मल्ल-अण् उभ० । श्यामचटके कषादे पुनौ 'कष'
 भक्षयतामुत्तरिणालिनि प्रकाशिका । लुप् कणमघोष्यत्
 कषिक पु० कणभित्तने अथ अस्त्वै उन् । गोपमूर्च्छे, (मरदा)
 अतिच्छन्ना । अन्निमन्त्रणे च स्तो० ।
 कषित न० कण अतिस्त्रे क् । दीडितामा मदे ।
 कषिष्ठ न० कषो विद्यतेऽस्य इति कषो तं शक्ति यो च ।
 मल्लमञ्जरी भाषादिभिर्वै च ।
 कषीयस् ति० कषन् ईषत् । कषमाले ।
 कषे अय० कण-के । अभिषापातिगये ।
 कणोर पु० कष एत् । कषिच्छरहणे । श्यामा इतिन्यास स्तो०
 कण्टक पु० कण्ट कटि खलु । अथपे, बुडयन्तौ रोमाश्च,
 मल्लाद्यस्मि दुमाहे (काटा) 'मल्लाद्युदूनकर्माणि केष्ट-
 उक्तञ्च नष्टकमि वि लोतिषीतो मन्त्रे, तद् नष्टकमि-
 कटममस्यानेषु च । [तिष्ठत् ।
 कण्टकद्रुम पु० मण्डकाचितो द्रुम शक० । शम्भुवीडवे
 कण्टकप्रारुता स्तो० ११० । इतनुकाशम् ।
 कण्टकफल पु० कण्टकाभित फलं यस्य । पनसद्वे (काटान्)
 कण्टकिकीयम् । [वैगुण] तस्याहने कण्टकाचितत्वात्
 कण्टकटन्ताकी स्तो० कण्टका चता इत्यङ्गी । वाताक्याम्
 कण्टकत्रैणी स्तो० कण्टकाका ग्रेयो यत् । कण्टकाक्याम् ।
 कण्टकारिका स्तो० कण्टकान् द्रव्यै कण्टकन्-क-खल
 खनामस्याने दष्टे । फले षि नूद् दुरितव्यादितान् स्तो०
 कण्टकारी स्तो० कण्टकन्-क-खलु । इहनाम् । कवेऽपि
 तस्य नूद् दुरितव्यादितान् स्तो० ।
 कण्टकाशुन पु० कण्टकमग्नौ अण-खलु । इह ।
 कण्टकित ति० कण्टकी रोमाश्चो जातोऽस्य इत्यथ । आन-
 उभे मेति कण्टकितत्वं इति कृषार ।

कण्टकिञ्च पु० कण्टकन्-इति । मत्स्यभदे, राजशूरहवे विक-
 हुमद्वे (दरचो) गोचरे, एटिरहने वरद्वे च मग्ने
 (वेद वाय) । वाताक्या गोणभिरुप्रास स्तो० ।
 कण्टकिल पु० कण्टकन्-इत्यण् । (वेद-वाय) । मग्ने । [याम्
 कण्टकिलता स्तो० कण्टकिनी जता कर्म० । (मग्ने) वसुवीरता
 कण्टकी स्तो० कण्टकन्-अर्थकाटितान् गौरा० उभे ।
 वाताकीभेदे । [इहनाम् ।
 कण्टतनु स्तो० कटि अथ कण्टा कण्टकाभित तनुर्धया ।
 कण्टटभा स्तो० कटि-अथ कण्ट टल यस्या । जेतस्याम् ।
 कण्टमत्त पु० कण्ट कण्टकाभित पत्त यम् । भिक्षुतहणे ।
 कण्टपतफला स्तो० कण्ट कण्टकाभित पत्त फलञ्च यस्या ।
 मङ्गदण्डाम् । [इतद्वे । (दरचो)
 कण्टपाट पु० कण्ट कण्टकाभित पाटो मूलं यस्य । विन-
 कण्टफल पु० कण्ट कण्टकाभित फलं यस्या । गोचरे
 पनसै मूलात् खताकरके, एरहभेदे च ।
 कण्टल पु० कण्ट-मल्लवर्षीयो वृ । शतुवे (शरवण)
 कण्टवल्ली स्तो० कण्टा कण्टकाभित वल्ली कर्म० । ओषधीषे
 कण्टात्तगला स्तो० कण्टा अर्चगला कर्म० । गोणभिरुप्रास
 कण्टालु पु० कटि-यालु । इहना, मग्ने वाताक्याम् ।
 कण्ट पु० कण्ट-तस्य जेतम् कटि अथ वा । पोषादुमीमने,
 मदनहणे, मग्ने, होमहृदाहाहो, इतिमिन्स्थाने च ।
 कण्टसाक्षिका स्तो० कण्टतवे अथ कण्टवक्ष्यस्थाने काले
 काट खलु । कण्टरीरान्-कषकर्मादौ ।
 कण्टागिनि पु० कण्टे अग्निं पाका कर्त्तव्यम् । पक्षिणि, तस्य
 कण्टाव उदयमानेष्वेवाग्नादे पाकाहेताभितान् कण्टा
 मितम् । [अग्निने च । जने गोक्षीमेष्टे च स्तो० ।
 कण्टाल पु० कटि-यावृ । द्रुपे कोण वृद्धे, वृद्धे, गौकाहे,
 कण्टिका स्तो० कटि-खलु । (एकान्त) कण्टामरुत्तने ।
 कण्टी स्तो० बुद्ध कण्ट अस्याथे डीप् । अथ कण्टवृद्धनरुत्तनाम्
 कण्टीरव पु० कण्टा रवो यस्य । भिक्षे, भक्षगजे, कपोते च
 कण्टेकाल पु० कण्टे काट सप्तम्या अयम् । मङ्गदे ।
 कण्डन न० कटि-खलु । उषसादिमा तयत् उदरे निरुपदा
 यस्याने (काटान्) । [कण्डनी चोदुग्मावेति मत्त ।
 कण्डनी स्तो० कण्टपतनेव कटि खलु । मणवे उद्वेगने च
 कण्डिका स्तो० कटि खलु । वेदकदेय ।
 कण्डु स्तो० कटि-ट । गमयपणे, तत्कारके दोने च (पुनश्चान्) ।
 कण्डुशूद्र पु० कण्डु कण्डु वा राति रा क । कारवन्-
 मतायम् (वरेता) अथपिङ्गाम् (अ नकुमी) स्तो० ।

कण्डू स्त्री० कण्डूञ् गजविषये सदाह्वितात् क्षिप् ।
 कण्डूयने गालवर्षणे । 'कयोत्तकण्डू'मिति कुमार ।
 कण्डूकरी स्त्री० क-टक् उप० । नूकमिष्याम् (आलङ्करी) ।
 कण्डून् ३० कण्डू हन टक् । आरब्धे गौरवर्षणे च ।
 कण्डूनि स्त्री० कण्डूय जित् । कण्डूयने गालवर्षणे ।
 कण्डूयन स्त्री० कण्डूय क् ल्युट् । कण्डूय गालवर्षणे ।
 कण्डूया स्त्री० कण्डूय क् कण्डूय-च-स्तीनात् टाप् । कण्डूय
 कण्डूय ३० कण्डूय-मन् । कण्डूयान्ते न्युरणे । कण्डूयुक्ते नि०
 कण्डूयोल ३० कण्डूय-ओक् । वयादिरचिते धान्यस्यापनयाने ।
 (डोह) उक्ते च । [शोकः]
 कण्डूय ३० कण्डूयानोरो यस्यात् १०० । नूकबोटे (नूक-
 कण्डू ३० कण-नन् । उगिभेदे । पमि न० ।
 कतक ३० तन हसि कस्य जलस्य तयो हस प्रकाशो यस्यात् ।
 १०० (गिराङ्गी) इत्यभेदे । यस्य कस्य कस्यकात् कस्यकात्
 कतम नि० कित्+उतमच् । वज्रना कयो एकस्य कतिप्रभेदेऽप्ये
 उतमच् । वज्रना मध्ये एकस्मिन् आ तर्गिभेदे विशेषधर्म
 शानाय श्रेते । इयोर्भेदे तथापि इतरच् । कतर ।
 कति नि० कित्+इति । उष्यामिदपरिणामय श्रेते ।
 कतिपय नि० कति+अयच् इक् च । कतिप्रभेदे ।
 कर्णुण कुक्षिं तथं को कदादेश । प्रची (पाकुतिवा) कुक्षि
 काया (पामा) सुगन्धित्वे च ।
 कत्तोयं न० कुक्षितमोषा गोवं यत् । मद्ये ।
 कत्य छायाया आ० आत्+अक् । सेट् । कत्यते अकत्यिच् ।
 कत रैपिये अट्+पुटा०उभ०अक् । सेट् । कत्यति ते अकच
 मत् त । [अधीकयत् न अकचयत् त ।
 कथ शब्दरचनाया अट्+पुटा०उभ०अक् । सेट् । कथयति ते
 कथक नि० कथ क् लुक् । तत्त्वनिर्णयार्थं वादरूपकथाकर्तृरि,
 कथोपजीविनि नाट्यवर्ष०कर्तृरि च । [रमनालये ति जाच
 कथङ्कारस् कथ०कथम्+उ यधुन् । कथं हतेत्यर्थे । 'कथङ्क-
 कथयन् कथ० कथम्+चन । केनाशेनेत्यर्थे ।
 कथक्षित् कथ० कथम्+क्षि । कथयन्नायं अतिवज्जेनेत्यर्थे च
 माचान् कथक्षिप् धारयित्मिति रसमञ्जरी ।
 कथम् कथ० कित्+प्रकारणे यत् कदादेश । केन प्रकारेणेत्यर्थे
 कथमपि कथ० कथम् च यवि च ह० । अतिवज्जेनेत्यर्थे अति-
 गौरवेणेत्यर्थे च । [यत् । यत् । कित्प्रकारपान्ने ।
 कथम्भूत नि० कं प्रकार भूत प्राप्ति कित्+हिवीयान्नादपि
 कथा स्त्री० कथ-अ । कथने, प्रबन्धकथनां काव्यकथां प्राप्ता
 . कथा विद् । परम्पराख्या या खान् या मताख्यायिका

मुधैरित्युक्तस्य वाक्ये प्रबन्धरचनाया कादम्ब्यादियन्ते,
 पञ्चमतिपक्षोपन्यासेन विचारण्याया, वादरूपे वाक्ये च ।
 कथाप्रसङ्ग ३० कथायां प्रसङ्गो यस्य । वावट्के । गोपीवधने
 बाह्वे, विषयेषु 'कथाप्रसङ्गेन अनेहदीरितादि'ति भारवि
 कट् रोदने, वैकुण्ठे अक् । आह्वाने मक् । आ० इदित् पर०
 सेट् । कन्दति अकन्दोत् । [अकादि । शिन्-कदयति ते ।
 कट् विह्वलीभावे दिवा० आत्+अक् । सेट् चटादि । कट्यते
 कट्ध्वन् ३० कुक्षितोऽप्या कदादेश गतः । ह्रमये । [ल्युट् । युक्ते
 कट् न० कट् शिन्-ल्युट् । घामे, मङ्गे, मारणे च । आधारे
 कट्ध्व ३० कट्-अभच् । सुनामख्याते इत्ये । सर्वे देवताड
 हये । वधूचे च न० । खां कन् । सचे म० ।
 कट्ध्वगोलकन्याय ३० कट्ध्वपुष्पस्य गोचके यथा सञ्चार्य
 वेध युगपत्पुष्पाच्छाद्यत्तत्किञ्चाहमे एकदोमसौ इहानमं
 कट्दरं ३० क ज खं इष्यति पचाद्यच् । येतच्छेदे (काटाव-
 छा) इत्यभेदे च । [क । विह्वलिते, दूषिते च ।
 कट्धित् नि० कुक्षितोऽप्ये कट्धित् कट्तीति शिन् कर्त्तृषि
 कट्धित् नि० कुक्षितोऽप्ये खान्नी क्ताति० । सति विभजे अदा-
 मरि, मुधे । 'आत्मानं धर्मकृत्यञ्च उवाचाराच पातयन् ।
 यो लोभात् सङ्गिनोऽप्यार्थान् च कट्धित् इति वदत इत्युक्त
 लक्षणेऽप्येवव्याख्यारके च ।
 कट्ध ३० कट्-कचच् । रमाह्वे । कजा हत्तात् टाप् । प्रत्री
 कतायां (पाकुतिवा) प्राप्तिहोषे च । [पताकायां, मगभेदे च
 कट्नी स्त्री० काय दस्यते त्वगादौ उल्लाङ्गस्यात् । रमाह्वे,
 कट्नीकुसुम न० इत० । (मोषा) कट्नी इत्ये ।
 कट्नीदण्ड ३० इत० । कट्नीमध्यस्थे दण्डाकारे प्रदार्थे (योड)
 कट्नी अथ० कट्नीन् कावे कित्+दा कदादेश । कट्नीन् कावे इत्यर्थे
 कट्नीय ३० कुक्षिता आख्या यस्य कदादेश । (कुड) इत्ये
 कट्नीयन कथ० कट्नी-चन । अतिवर्धिते कट्नीयि कानेऽर्थे
 शिन् । कट्नीय अथ० कट्नी-चिन् कट्नीयार्थे कट्नी-
 योत्यर्थे च । [तद्वति नि० ।
 कट्नीय न० कुक्षितम् ईषड्यं को कदादेश । ईषड्ये ख्ये ।
 कट्नी ३० कट्-ह । विह्वल्यर्थे । तद्वति नि० नागभातरि स्त्री० ।
 कट्नी स्त्री० कट्नी+प्रमायस् । नागभातरि कट्नीयताम् ।
 कट्नीपुत्र ३० इत० । सर्वे । कट्नी (ह) उवाचोऽप्यार्थे ।
 कट्नी नि० कुक्षितं वदति कट्नी-चन् कदादेश । गर्हितवा-
 यनादिभि । [यकागोह
 कट्नी प्रीति कथ० मतो कक् । आ०वर० सेट् । कनति अकनीत्
 कनक च० कन-नन् । सचं, विपुलकचं, तथापिने इहारे इहारे च

कनकक्षारं पु० कनकस्य तदुद्भावणाय चार० । (सोहाग) टङ्गे
तत्सम्पत्तात् हि भट्टेति कनकं दूयति ।

कनकच्छत्रं न, कनकदण्डं क्वं यस्य शक्यं । राजच्छत्रे ।
कनकप्रसवा स्त्री० कनकनिव प्रसवः पुत्रं यस्या । स्वर्ग-
कोट्याम ।

कनकरस पु० कनकमिव रसो यस्य । हरिताले ।

कनकलोद्भवः ५० कनतीति कना दीप्ता कला खवयव. तथा
उद्भवति उद्+भू-उच् । (५१) राजनिर्वासे ।

कनकाञ्चल उ० कर्म० । सुमेरुप इति, धान्य खलादिषु दशसु
 दानीयपर्वतेषु मध्ये द्वाभ्यां स्वर्गोपार्जते च ।

फलकाध्यक्ष ५० '३३०' ; सुदर्भरक्षणदावधिकते ।

कनकारक पु० कनकं देप्तं यथा तथा मृष्यति सर्वतो
व्याप्नोति मृ-स्व नु । कौटिल्यरुचि ।

कनकालुका स्त्री कनकनिर्मिता ध्वजु. संशया कम् ।
भट्टारि (भारी) सौवर्णकलसी च ।

कनखल पु० तीर्थभेदे ।

कनिष्ठ वि० अथमेवान्तिमदेन अत्यो युवा वा दृष्टम् कदा-
' देश । अतिदूरी, अत्यन्ते, अत्यन्ते च । अत्युजाया अर्थ-
'अ' सुदाहृतौ च स्त्री० टाप् । कनिष्ठभावात् । पञ्चमपि
अज्ञादिभ्यान् टाप् ।

कजी श्री. कन-अच् गौरा. होय । उहितरि ।

फनीजिका स्त्री. फन-ईन संज्ञाया कन् टाप् अयत् इत्यम् ।
अक्षताराया, केनिठाह्लौ च ।

कनीयस् ति० अथमनषोरतिगमेन युवा ज्ञयो वा ईव
कनादेग । इषोर्मध्ये अत्यन्तर सुवतरे, अनुत्तेव । स्त्रिया स्त्री ।

कनीयस नः कनी दीप्ति तस्मै यमति यस-इष् । ताम्बे ।

यान्तु पु० कथ-स । कामदेवे । हृदये न० । जं गुणमस्मीति वस् +
 व्यन्तरेण व । उपपत्ति वि० । [वन्द्यस्य ह्ये] । (काया)

कल्प्यः श्रो० कर्म यत् । एवमस्ति नौ (काय) दृष्टप्राप्तिसिद्धि-
कल्प्यः श्रीश्रीशक्तिरूपद्वयसंज्ञात्वात् कल्प्यादि शब्दास्तु यथेन
प्रतिपाद्यते अ-चक्षुः । उपलब्धेशान्ते ह्येते ।

वन्तः पुनः सन्त्यति सन्त्यति कन्त्यते वा कटि-उष्-निष्-थप्,
 पञ्च वा । चूरणे (योग) मयायाद्वेषे, वद्वेषे च (मात्रे)
 ईप्सु । [सुष्ठु] इति त्रयाते कन्ते च ।

कन्तगुह्यी श्री० कन्दोद्गाः पुद्गोः ॥ गुह्योऽभिदे,
कन्तः ॥ कन्ति-पट्टम् । [लब्धः]

‘तन्मन्त्रः ५. श्री. कम् अथैव हिंसां दम्भ-द-वध- । दम्भ-

कारे गिरिनितम्बदेये शुद्धायाम्, स्तोत्रे ४ पृ ४६ पृ ४८
अङ्क ५० । चार्द्धके न० ।

कन्दराकर पु० इत० । पर्वते ।

कन्दरालु पुः कन्दरा+गल्यर्थे लप् । गर्हभाण्डद्वये प्रह-
द्वये (पाकुड) आखोट द्वये च । [पाषाणभेदे द्वये ।

कन्दरीद्धवा स्त्री० कन्दरे उद्भवति णट् + भू-ञच् । सु-
कन्दर्प पु० कम सुखं तेन तत्र वा दृश्यति कम + दृ + णच्,

कम् कुन्वितो दरींऽध्यात् वा । कामदेवे ।
कन्दर्पकम् पु० कन्दर्पस्य रूप इव । स्त्रीविश्वभेदे ।

कन्दर्पजीव पु० कर्दमं जीवयति उद्दिपयति जीव णिव
अप्य । कामवर्द्धननामकद्वये ।

कन्दर्पमण्डल ५० कन्दर्पस्य मण्डल इव । इहपक्षिभेदे ।
कन्दर्प न० कश्चि-कलत्र । कपाते नवाङ्कुरे, कटध्वजौ इव ।

वादे, कन्त्सीमतापुम्ये च । कन्त्सी, मुक्ते बलाप्ये च पु० ।
कन्त्सी स्त्रीकन्त्सीयते स्त्री-ठ, कटि-कम्पदा गौरा, डीय ।

कन्दलीकुसुम न० ६० न० । भूमिकदम्बीपुमे, छायाके च

कन्दर्बर्हण उ० कन्देन वर्हते हृष-स्थ । शूरणे (श्रीः)
कन्दर्वह्नी स्त्री० कन्दादारभ्य वर्हती । वय्यकर्जोऽयम् ।

कन्दशूरण पु० कन्दप्रधान. शूरण शाक० (थोल) शूरणे
कन्द पु० गन्धी. कन्द उ सनीप । (ताथोया) अदनीपाने

कन्दुपक्व' तैत्तयपक्वमिति वृत्तिः । तद्युक्तादे भक्त्यन्यात्तमावे
 स गौतमो कन्दुगान्ध्यामिति वृत्तिः । [ति कृष्ण १ ।

कन्दुपक्ष ३० यदि उक्त । तेषु ध्वंसा कन्दुपक्षे कश्चिन्मनुष्यैरे
कन्दुपक्षे वि० कश्चिन्मनुष्यैरे विना कन्दुपक्षे पक्षं तदुच्यते ।

सुक्तनया भवतस्तु मातौ । कल्पकानि तैरेवेत्यादिष्वर्त्त
कन्टोड ३० कटि-थोड् । जेतोत्तमे । तीर्त्तोत्तमे ३० ।

कन्तोत पु० कन्दे ज्ञेय एत वैष्णव । कुपदे ।
कन्धर पु० कम् जम् धारयति वा । गेये । कम् निरुद्ध

भग। योवायाम् स्त्री० ।
कन्धि-मु० कम् दितो भीमतेऽङ्घ्रिन् कम्+धा णि । योवायम् ।

कन्य नः कदम्ब । पातके, कृष्णायाम् ।
कन्यका श्री-वदनाया कन्या वदना-वदनायादे हन्तिदयादि-

वर्षादा कुमाय्याम् ।

मम इति न चोक्तम् । अमुपाया प्रमाणात्, मेव दिना
मते दायी च ।

कन्याकुलं पुं कथाः कुला यत् । कान्यकुब्जदेशे तत्र हि
 वसुना 'कथाशतस्य कुलं च' इति रासायणकथा ।
 कन्याट पुं कथा अटयत् यत् । वासमवने ।
 कप चलने (मौल) पर० अक० सेट् । कपति अकपीत् अकपीत्
 कप चलने आदिः इति चाल० अक० सेट् । कम्पते अकम्पट
 कपट पुं न० के भूति नि अये पट इवाच्छादक । अन्यथास्ति-
 तस्य वस्तुनोऽन्यथास्तेनाच्छादने ।
 कपटिन् वि० कपट+इन् । कथयते । चीनाभासमन्त्रये पुं ।
 कपर्ह पुं पर्व पूरणे क्तिप् रात् वज्रोपे पर० पति० । अथ
 गङ्गाजलस्य परा पृथ्वां दाशति शुभ्रति क+पर+इप्-क ।
 कटजटाशम् । केन सुखेन पूतिं दाशति द-क । बराटके
 अत्यर्थे क्तु स्तोत्रे टाप् अतरन्वम् । कपर्हिकायम् ।
 कपटिन् पुं कपट+अस्त्वये इति । अकादेने ।
 कपाट स्त्री० न० कं शातं शाटयति वक्षिणयति षट् वक्ष्
 अण् । द्वारारण्येन वातरोधके स्तन, मण्ड्याते काशादौ ।
 अणन्तात् स्त्रिया ङीप् । कपाटीत्यण्यत् ।
 कपाल पुं न० के जलं पातयति अण् । घटादेरवयवे शिरोरिस्थि,
 यतीनां भिक्षापात्रे, कपरे च । कौमकप-कालम् । वनूचे,
 कुट्टोगभेदे च ।
 कपालधत् पुं कपालं मल्लव शिरोरिस्थमयं पालं विभर्ति
 भ-क्तिप् । विने । [शिने] इगांया स्त्री० ङीप् ।
 कपालमालिन् पुं कपालानां माला विद्यतेऽस्य इति ।
 कपालिका स्त्री० घृते कपालस्यार्धे क्तु अत इत्थम् । भञ्ज-
 नस्यवक्षणे (छापरा) । [क] तद्वति नि० ।
 कपि पुं मौल कप-इ । वारदे, राजानन्दने वराडे, कपिलवर्णे
 कपिकच्छ स्त्री० कपीनामपि कच्छ यस्याः ५७० । (आल्लुकी)
 कपिकच्छुतेनै श्लोकमिच्छाम् ।
 कपिका स्त्री० कप-उन् । नीलमिच्छुगारहणे ।
 कपिकेतन पुं कपि केतन ध्वजस्वर्णं बिह्यं यत् । अर्जुने
 कपिध्वजोऽप्ययत् । [तयात्वात्
 कपिच्छा स्त्री० कपीनां पूरेण । आम्नातकहणे तस्य सकुलेन
 कपिच्छूत पुं कपीनां पूत इव नियम् । आम्नातकहणे ।
 कपिज पुं कं जलमिष पिबान्ते वयंते पिबिज क नक्षोपः ।
 (पितारम्) मिहके ।
 कपिञ्जल पुं कपिषु पिबान्ते पिबिज-जलम् । कौरविकिरी,
 वातके च 'कपिञ्जल' नामनेति इति ।
 कपित्य पुं कपिनिष्ठस्य तत्कलपित्वत्वात् म्या क ह्रोः ।
 (कटमेव) हृदभेदे कपित्यवदराणम् इति भागवतम् ।

कपित्यत्वं पु कपित्यस्य त्वगित्वत्वं वक्तव्यम् । एतवानुकहणे
 कपित्यास्य पु० कपित्यं भवार्थं यत् । गोलाकुलास्ये वानरभेदे
 कपिप्रभा स्त्री० कपामपि प्रभा सप्तपुत्रप्रसारीः स्याः । (आल-
 कुमी) कपिकाशम् ।
 कपिप्रिय पुं इत० । आम्नातकहणे कपित्ये च ।
 कपिरथ पुं कपि कृतुमान् रथरत्न वाहनम् यत् । रामवन्दे
 कपोरये यत् । अर्जुने ।
 कपिषा पुं कव-इत्थं पादेयः । आमी, वाद्यदेवे, शार्ङ्ग-
 ण स्तरागणे सुनिभेदे, य च कर्हमप्रजाणतिरो देवहर्षा
 भगवत्त्वेन जान । कुल्लरे, दानवभेदे, पिबुल्लवर्णे च
 तद्वति नि० । शर्ङ्गार्णावां वति, नदीभेदे, राजपुत्रयोगात्
 शिङ्गाया युक्तीरकनार्मदगजकरिण्यस्य स्त्री० ।
 कपिलधारा स्त्री० कपिलेव शुद्धा धारा यस्याः । गङ्गायां
 'सर्गमद्याम् । कपिलानां धारा दुग्धधारा यत् । काश्चां
 प्रविष्टे तन्नामकतोर्णे ।
 कपिलशिङ्गपरा स्त्री० कर्ह० । पीतपुत्रमुतायां शिङ्गपायाम् ।
 कपित्याक्षी स्त्री० कपिलमक्षित्वं पुत्रमस्याः । पीतपुत्रायां
 शिङ्गपायाम् । [इत्थे] ।
 कपिलशिव पुं कपिलश्चेत्याश्चरणात् कपिलवर्णाश्चदेवाश्च
 कपिलोसफला स्त्री० कपिलोमन्यपि फलं कष्टयनमस्याः ।
 (आशकुम्भी) इरावतायाम् ।
 कपिलोष्ठ न० कपितुल्यां पिष्टं नो, कं धातु । पित्थे ।
 कपिवत्ता पुं कपेर्वत्तामिव वत्तामस्य । नारदे तस्य प्रापक-
 कपिहत्यास्यत्वं पुराणे प्रसिद्धम् । [आम्नातकहणे] ।
 कपिषष्ठान्य पुं कपिषु वदाथो वङ्गकलवत्त्वेन तत्प्रदानात् ।
 कपिवल्ली स्त्री० कपिरिव तल्लोमवत्स्या वल्ली । मज्जिमव्याम्
 कपिषु पुं कपि कपिलवर्णोऽस्यामि अस्त्वयं श । (शिमारण)
 विह्वले । कपिपीतमित्रे वत्त्वं च । तद्वति नि० । नदीभेदे,
 कपिशा नील्वेति रदु । साधव्यां मताद्याश्च स्त्री० ।
 कपिश्री स्त्री० कपिग+गौरा+ङीप् । साधव्याम् मदिशभेदे च
 कपिश्रीर्ध न० कपीनामिव शोभनमप्यु एत० । प्राकारण्ये ।
 कपिश्रीर्धक न० कपेः शोभनमिव कायति के+क । इट्ठे ।
 कपीव्य पुं कपिबिरिज्जते यज-व्यप् । शौरिक इमे ।
 कपीतन पुं कपीनाम् ईं लक्ष्मीं तजोति तन-व्यप् । आ-
 व्रातकहणे, शिरोवहणे च ।
 कपीन्द्र पुं कपिरिन्द्र इव । इतुमति । कपीनामिन्द्र । शुचीरे ।
 कपीष्ट पुं कपीनामिष्ट । राजादावे कपित्ये च ।
 कपूय वि० कुकिर्नं पूयते पुनी-विषरणे अच् ण्योः टमोपः ।

कुसिते । 'कूपयचरणाः कूपययोनिसापदाने इति श्रुतिः ।
 कपोत उ० कपोतः पोटद्वय यस्य । पारावते पवित्रात्वे च ।
 कपोतक न० कपोत इव कायति प्रकाशते कै-क । कौनोरारुहने
 कपोतपालिका स्त्री० पालयति पाश+पल्लु-उप० । खम्भाय
 प्रसारितदारुभेदे कौषादिप्रान्ते काष्ठादिरुविते पञ्चिवाच-
 स्थाने विवृक्ते (पायराखोष) ।
 कपोतपाक्षी स्त्री० कपोतात् पालयति कर्मण्यण् लप० ।
 प्रासादप्रान्ते दारुनिर्मिते पञ्चिस्थाने विट्टे (पायराखोष)
 कपोतबर्षी स्त्री० कपोतस्य वर्ष इव वर्षे यस्याः मौरा-
 णीम् । चरमंलायाम् ।
 कपोताक्षि उ० कपोतस्याक्षिरिव रत्नरत्नत्वात् । नवीनामश्रुत्ये
 कपोतारि उ० कपोतहारीः इति० ब्रह्मनपक्षिणि ।
 कपोल उ० कौलकप-कौलकम् । गच्छे । कल्ले (गाल) ।
 कफ उ० केन ललेन प्रलपति कल-ल । शरीरस्थे धातुभेदे
 स्त्रियणि । [लुगन्] । लासायाम् कात्यायने (युगु) ।
 कफकर्षिका स्त्री० कफं कूर्चति विकरोति कर्च-विकारे
 कफणि उ० स्त्री० केन ललेन कषयति स्फुरति रन् । भुजमध्य
 पन्थौ । कूर्परे (कुट्टर) क्लीबे वा णीप् । [इति कफके वि०] ।
 कफवर्द्धन उ० कफं वर्धयति इष-विष्-ल्यु । पिपडाकहणे । कफ-
 कफविरोधिन् उ० न० कफं निषेधति दि+वध-णिनि । नरिणे,
 कफविरोधकारके वि० । [वर्धकहणे, कफनाशके वि०] ।
 कफान्तक उ० कफप्रलययति तत्करोतीति ध्वज+विष्-ल्युन् ।
 कफारि उ० इति० । गृह्यग्राम् ।
 कफिन् वि० कफोऽवप्लव कफ+रनि । छेद्यमधने जने ।
 कफोणि उ० स्त्री० केन ललेन कषयति रन् उषो० कौलकम् ।
 भुजमध्यपन्थौ कूर्परे (कुट्टर) स्त्री० वा णीप् ।
 कवन्त्र उ० कं छलं भवति वन्त्र-ल्युन्, कं बध्यते द्विधाते-
 खात् वन्त्र-वन्त्र, केन वायुना बध्यते, कौषादुर्गन्धौ वा वसु
 दधायनं वाक्कम् । घट्टरे, धूमकेतौ, राहौ, राक्षसभेदे च ।
 कवे न० । 'मत्तयाथां चक्षुषे इतेषु कृतमूर्ध्नि । मदा-
 वेगात् कवन्त्रः सादेकोटमूर्धा क्रियान्ति इत्युक्तलक्षणे
 मिर-त्रय्याक्रियायुक्तदेवे अस्ती० । [त्रः] । कपिलहणे ।
 क्वचित् उ० कपयति कपयति कपि+कृ-ल्युन् । पक्ष
 कम् अयम् । कप-विट्भावपथे विष् । पाददूरणे, जघे,
 मल्लके, रणे, मञ्जरे, निम्बदाद्य ।
 कम् शम्भ्यानां भाटि० व्याज० वक्ष० षेट् । कामयते अची-
 कमत अचकमतम् । [अचकमतम् ।
 कम् शम्भ्यानां भुरा० व्याज० वक्ष० षेट् । कम्भते अचकमतम्

कमठ उ० कम चठन् । कच्छमे । यतीनां जलपात्रे न० ।
 कमरुहल्लु पु० न० मरुहन् मरुह् कस्य जलस्य मरुहल्लुति ला-
 क् । करडे, संन्यासिनां जलपात्रभेदे, श्रवणहले, चर्मसाद-
 जातौ च । [अमोक्तहल्लु उ०] ।
 कमन वि० कामयते कम-ल्यु । काष्ठे, अग्निहोत्रे, सुन्दरे च ।
 कमनच्छद् उ० कवनः सुन्दरः हृदोऽस्य । कङ्कणविणि ।
 कमनीय वि० नम-अनोयर् । मनोहरे, कामनायोग्ये च ।
 कमल न० कं जलममति भूययति कम्+ल-अच् । पद्मे ।
 कम-कलम् । ताव्ये, लोमनि, औपमे, जले च न० । वग-
 भेदे, चारवविद्धे च उ० । [अष्टमसूत्रे
 कमलख प)ण्ड न० कमलानां वसूहः कमल+(प)खण्डच् ।
 कमला स्त्री० कमलं दिव्यतेऽस्या अर्गण्यादित्वात् कच् ।
 लक्ष्माम् । कम कलच् वरन्तिशाम् ।
 कमलासया स्त्री० कमलभाष्यो यस्याः । वच्छाम् ।
 कमलासन उ० कमलभाषणं यस्य । चरानने ब्रह्मणि ।
 कमलिनी स्त्री० कन्यानां वसूहः देवो वा कमल+रनि ।
 पद्मवसूहे पद्मयुक्ततावाच्च ।
 कमलोत्तर न० कमलमनोत्तरयुक्तहृत् । उग्रधृग्धमे ।
 कविट् वि० कम-विट्भावपथोऽव । काष्ठे स्त्रियां । कस्मिन्
 कम्प उ० कपि-चलने घञ् । गात्रादिकल्पे वेपथौ । [चनने
 कम्पन वि० कपि युच् । कम्पयते । विभिरे भूतौ उ० भावे ल्युट्
 कम्पिल(स) उ० कपि-ल्लच् । (कमलाङ्ग) रोचन्याम् । कपि-
 रल्लच् करडे, 'देवीं कपिल्लासिनीं' इति श्रुतिः ।
 कम्पिलक उ० कम्पिलपत्र लोके कम् । (करनवा) करल्लभेदे ।
 कम्प वि० कपि-र । कम्पायति ।
 कम्प्य भूतौ भ्या० पर० वक्ष० षेट् । कम्पि ककम्पति ।
 कम्पल उ० कम्प कलच् । वागभेदे वाह्यादां, प्रावरि, कौषे च ।
 कम्पल्लयते भिषयोमनिर्मिते वक्त्राधनादौ, जघे च न०
 कम्पलिन् उ० कम्पलः गलरोमकूपसाक्षात्स्थस्य रनि । हृष्ये
 कम्पल्लयति वि० । [हृष्यमवाह्ये गकटे गम्भीरये च ।
 कम्पलिवाह्य न० कम्पलिना हृष्येण वाह्यम् वङ्-वपत् ।
 कम्पि स्त्री० कम-रन् वृक् च । दम्प्याम् (दाता) वा णीप् । कम्पी
 फल्लु पु० न० कम-ठ भुक् । यङ्गे गजे च । शब्दे, पद्मे, भनदे च
 न० । जीवाणां स्त्री० । [लार्थे कन् कल्लुक्शितायाम्
 कम्पुकरणी स्त्री० कम्पुटिव कल्लोऽस्याः । कम्पुपीवायाम् ।
 कम्पुयुषी स्त्री० कम्पु शब्द इव उग्रमस्याः । यद्गुप्यग्राम्
 कम्पुसालिनी स्त्री० कम्पुनां तल्लुप्यग्राम् । माराल्लस्य
 रनि । यद्गुप्यग्राम् ।

कस्योज इ० कवि योज । हस्तिभेदे, शङ्खभेदे "मसुनदं समा-
रम्भ स्वेष्टाहस्तिवर्धन कस्योभदेश" इत्युक्तदेष्टे च ।
कध्वार्तायिन् इ० कधुरिभातायी । शङ्खतल्लेखे तपूषकाले
शङ्खपिष्टे । [याम् (गंभार)]
कम्भारी स्त्री० कं जलं विभर्ति क०-१-२५ जण्युत्प० । गम्भा-
कम्भ वि० कम्भ-विटभाभयचोर । मैत्रुनेष्टावति कायुक्ते मनोहरे च
कर इ० क-यच्, क यच् वा । कृते, किरणे, राजपादौ
राजस्यै, वर्षोपस्ये, प्रत्यये, हस्तिहस्ते, हस्तनखत्वे च ।
किङ्किटकर्मोपपदे तत्कर्मकारके । यथा कर्मकर ययस्कर
करक इ० क इन् । करग्रहणे, पक्षिभेदे, दाहिमहणे, कोविदार-
हणे, वक्रुलहणे, करोरे, भारिकेलास्थि च (भारिकेलेर
लोख) । कर्मग्रहणौ इ० न० । कर-सायं वन्, वर्षोपस्ये
(गिण) इ० स्त्री० । क्षिमा गौरा०-छोप् करकी ।
करकङ्कणान्याय इ० कङ्कणवदस्य करभूषणार्थकत्वेऽपि यथा
करमङ्गलप्रयोगकालं तत्संस्कृतताद्यौतगतार्थं तादृशे इष्टाने ।
करकण्टक इ० करस्य कण्टक इव । नखे ।
करकाजल न० करकावाजलम् इत० (वरक) करकासन्निधौ
करकाम्बुस् इ० करकाया चम्बु इवाच्यो यस्य । भारिकेले ।
करग्रह इ० करस्य वक्रुलस्य वरेण यच्छे यच्छ यत् । विवाहे
करग्रहारम्भ इ० करस्य राजपादस्य धृक्चं प्रजाभ्य
आधानं तस्मात् । वार्षिककरस्य प्रथमादानार्थे (पुण्याङ्क)
करह इ० कौर्यते द्रव्यस्य कृ-यच् करोऽहो गर्भोऽस्य यत् ।
भारिकेलास्थि (लोख), मलकण्डोरे (भाचारुलो), कन-
हण्यौ पातभेदे च 'ताव्युलकरहवाङ्गिनी'ति बादध्वरी ।
करच्छद इ० कर इवावरकस्योदोष्य । पाछोटहणे (विहोटा)
करज इ० करे जायते जन-इ । भवे व्याघ्रनखास्त्रयव्यहरे
(नखी) च । कं गिर जलं वा रज्जयति रज्जुज विष्-यच्
वि० । (करमवा) करग्रहणे । [स्थिते हणे ।
करञ्ज इ० कं गिर जलं वा रज्जयति यच् । (करमवा) इति
करञ्जफल इ० करग्रस्य फलमिश्रालं फलं यस्य । कपिले
(कदम्बेन) । [इ छेन दोहाया मयि स्त्री० टाप् ।
करट इ० क-यट् । गजगण्डे, कावे, वृष्टमहणे च ।
करटिन् इ० करट भजनस्य तत् अक्षय्यं इति । हस्तिनि ।
करटु इ० क-यट् । (करयटिया) इति नामके विह्वे ।
करण न० क-यट् । शिवाभिषेकौ भाषात् अथवधानेन
वाधने व्याकरोति कारकभेदे, चर्चे, जेनी, जेने, रङ्गिने,
गमे च, करचं यस्य आत्मिसत्तयि इमार । भाव
रुद्र । शिवायाम् न० । ओ-नखोत्प्रेष वराहावधिने-

कादयस्य तिर्यङ्गैर्मु, यश्चेन आद्याद्यत्यादिने जातिभेदे च
(करयकायस्य) इ० ।

करणाधिप इ० करणानामिन्द्रियाणामधिप । जीने आत्मनि ।
करण्ड इ० क-यण्डन् । मधुचक्रे (मौषाङ्क), चन्द्रे, कारण्डमे
विह्वे, वंशादिरचिते उष्मपात्रे (पात्री), चन्द्रे च (कौटा),
यकवि रोमे स्त्री० टाप् ।
करतल इ० इत० । हस्तस्य तले, हस्ते च ।
करताल न० तल-प्रतिष्ठायां यच्च करे ताड्यो यस्य । बाद-
भेदे (करताल), तङ्गि करे स्वायधियै च बाधते ।
करताली स्त्री० करौ ताद्यते यस्य ताड-यच् इत० गौरा०
छोप् यस्य च । करतलधनी ।
करतोया स्त्री० करस्य गौरीविनायकादे प्रियकरस्य तोयात्
सबहुवचरितं चम्बूचं तोयं यस्या । कायस्थपदेष्टे स्वमा-
मस्त्रातायाम् नद्याम् ।
करपत्र न० करत् पत्रति-पत्र इन्द्र । (करात) कर्त्तव्ये दाह-
भेदे अक्षभेदे । करारेर पत्रं वाङ्मनं यस्य । जलक्रीडा-
याम् । तत् किं हस्ताभ्या परस्परसंयोग्य क्रीडते ।
करपत्रवत् इ० करपत्रमिव पत्रहन्तोऽन्वस्य मत्तम् । ताल
हणे । [रक्षैरयते च ।
करपर्य इ० कर हल इव परं यस्य । (भेद) भिन्नज्ञातकहणे
करपल्लव इ० करस्य हस्तस्य वल्लव इव । यदुद्यौ ।
करपात्र न० कर एव पात्रं जननिष्ठेयार्थं यत् । हस्ताभ्या-
स्तत्स्थित्य परस्परजनदानक्रीडने । कर्म० । हस्तहृत्ते पार्श्वे
करपाल इ० करं पावयति पाल यच् । चङ्गे । वज्राया वन्
टाप् अतस्त्वयम् । हस्तयौ । (शिंटा) स्त्री० छोप् ।
करपीडन न० करस्य वक्रुलस्य वरेण पीडनं यत्तत्वेन सार्धं
यत् । विवाहे । [गतिर्दस्य । चङ्गे ।
करवाल इ० करस्य वदनं विरुदितं । नखे । करे वासे
करम इ० कृ यत्तच् कर भाति भा क वा । मयिषव्यात् कर्म
शायस्ये करस्य बाह्यदेये, करिभाषे, उद्गृहीतौ (पर्व)
भाषयत्युच्यते, उद्ग्रे च । 'करमकण्डकहार'मिति भाव
करमभिया स्त्री० करमस्य उद्ग्रेय विद्या । उद्गमभाषाम् ।
(याजुष्यौ) ।
करमवल्लभ इ० इत० । उद्ग्रेये पीडुहणे, कपिलहणे च ।
करमादनी स्त्री० करमे उद्ग्रेयते कट-वर्त्तयि लुट्
टिप्ताम् शिवां छोप् । उद्गमभाषाम् । (याजुष्यौ)
करमह इ० कर मङ्गलि मद्-यच् । (करम्भा) करग्रहण ।
यन् करमहोऽन्वस्य । इत्यर्थे किं करयत्प्रातिरत्यतपयत्

करमर्दन पु० करं मृदाति मृद-स्यु । (करमर्दा) करमृदये ।
 करमाला स्त्री० कर- करानुलिपयं मावेव अपसंख्याहेत-
 यात् । 'आटभ्यानाभकास्यं दक्षिणार्धयोगतः । वर्ज-
 नीमनपर्थनं करमाला प्रकीर्तितेयुक्तवृत्तपायां अपसं-
 र्थायं करानुलिपयं दक्षिणार्धपायां मालायाम् । [कृष्णभेदे ।
 करमुक्तं न० करेण मृच्यते यत्नं प्रति चिह्नयते मृच-कृ । (मृटगी)
 करस्य वि० क-यस्यच् । भिजिते । भिजये उ० ।
 करस्मित वि० करस्यो भिजयं जातेऽस्य रतच् । भिजिते
 मधुकानिकरकरस्मितेति अयदेव । [दक्षिभिजितसमुच्चु ।
 करस्म उ० जेन जवेन रम्यते भिज्यते रत-वच् समुच्चु ।
 करसृष्ट उ० करे रोहति सृष्ट-क । नखे । [पापे (तरवार)
 करयाल उ० करं बाधयति रजति चु० वच-पालने यच् । क-
 करवीर उ० करं वीरयति चु० वीर-विश्रान्तौ यच् । उपाने
 यच् । सनामख्याते हृष्टे, स्सगाने, देशभेदे च ।
 करवीरक उ० करवीर इव कायति के क । यज्जुनहृष्टे ।
 कायं कनु । [करवीरौ । [(करवीर)
 करवीरभूया स्त्री० करवीरस्यैव भूया यस्या । आटक्याम् ।
 करयास्यो स्त्री० करस्य यावेव । यदुक्तो । [निर्गते जलकणे
 करमीकर उ० करस्य हिनहनस्य मीकर । हिनहनस्य
 करन्मूक उ० करस्य मूक । खूषीय । भले ।
 करसूत्र न० इ० । विवाहदौ हृष्टे मङ्गलार्थं दध्यमाने सूत्रे ।
 करझाट उ० करं झटयति दोषयति झट-दोषौ लिप्-यच् ।
 पद्मादिमूले, मदनहृष्टे, विष्णोत्तरौ, देशभेदे च ।
 करझाटक उ० करं झटकति झट-दोषौ लिप्-यच् । मदन
 हृष्टे । इत० । हलाभरणे छवर्थे । [(करमृदा)
 करामर्ह उ० करमाहृदाति व्याप्त-मृद-यन् उप० । करमर्ह
 कराल वि० क-यन् करोमिच्छेय तस्यै यस्मिन् प्रयागोति यत्न
 प्रयागो-यच् । विकटे भयानके । तेनभेदे (गर्जनैव) ।
 वर्जरेयुक्तार्थे, (तेजुपुन) च न० । दन्तरे, लजे च वि० ।
 (अभिलम्बन) हन्तभेदे उ० ।
 करास्कोट उ० कोष्ठ आस्कोट भक्षी यत्न । यद्यस्येव सङ्गु-
 चितस्त्रयेण स्थापिते एकमात्रे दन्तरकरस्थापितेन मन्दकरणे
 (तालिका) । इत० बाह्यास्कोटे ।
 करिक उ० क-रक । विट्छदिर । [त्र ।
 करिणो स्त्री० करिन्-उपो । उच्यता येनकायाम् देवताभेदे
 कटिदारक उ० कटिस्थं दद्याति हिननि द यच् । सिंहे ।
 करिन् उ० करं गुणहादहृष्टं जलीयर्थे दनि । हिननि ।
 करीर उ० कृ-रन् । घटे । मंशादुरे, विषामुर्वजस्य करीर-

मेवेति नैयधम् । भिक्ष्याम्, हनिदन्तये च स्त्री० ।
 करीप उ० न० । कृ-रन् । शुष्मगोत्रये । [वात्यायाम् ।
 करीपहृष्टा स्त्री० करीपं कपति कय-हिंसायाम् सच्-हृच् च ।
 करुण उ० क-उन । करुण स्ये रतभेदे कदम्बाग्रे हृष्टे च ।
 'दगासुटकुत्करुणे' इति नैयधम् । दोने, अग्रे उ० धिते
 करुणावति च वि० । दवायां स्त्री०, टाप् ।
 करुणविप्रलम्भ उ० करुणमात्रिणे विप्रलम्भः । यद्यद्वा
 प्रविष्टे यद्वा ररसमये विप्रलम्भभेदे माहि० १ परि० ।
 करुणापर वि० करुणायां पर-यासक, करुणा परा वा
 यस्य । अत्यन्तकरुणायुक्ते । [हिमां कहणासमी ।
 करुणामय वि० करुणा-मायुक्ते मयद् । प्रयुज्जकरुणावति
 करुण उ० कृन्-उप । देशभेदे । [रते ।
 करेटु उ० के अवे रेटति रेट-ड । (कृन्-टिया) इति स्वते
 करेयु उ० क-यन् । गमे । हनिद्यां स्त्री० ।
 करोट उ० न० के गिरिणि रोहते रट-सुगौ यच् । गिरोऽस्मिन् ।
 इन् । करोटिदण्ड स्त्री० वा डोप ।
 कर्क हास्ये सौल-पर० यक् । सेट् । कर्कति यक्कर्त्तु ।
 कर्क उ० करोति लपोति क्षिपते वा यथायथं वाक्यम् क-क
 तज्य नेत्स्यु । बहौ, त्रेतावे, टर्पणे, कुवीरे, कर्कटहृष्टे, कटके,
 मेवादितयदर्थे रागौ च । घटे उ० स्त्री० या डोप ।
 कर्कट उ० कौट-कर्क-यट् । सुदामलके, मटके, कर्करां
 पक्षिणि, जलकन्धभेदे कुवीरे, (काकवा) मेवादितयदर्थे
 रागौ, यावन्तीहृष्टे च । साधे कनु कर्कटकोट्येवर्द्धु,
 दसुभेदे च ।
 कर्कटदन्ती स्त्री० कर्कट इव दन्तं यस्य । (काकवागिड)
 हृष्टभेदे । स्त्रीयं कनु कर्कटदन्तिज्ञाथव्य ।
 कर्कटि स्त्री० कर्कट कट्टकनटति इन् यक् । (बाकुह) इरांरी
 गाव्यागोहये च । वा डोप । आसौ, कर्कटदन्ताद्व ।
 कर्कट उ० सौत्र-वर्ध-यट् । करेटुपक्षिणि (करकटिया) । [(हृष्ट)
 कर्कन्तु स्त्री० कर्क काण्डकं दद्याति धा-कृ नि० हृन् । इदर्थे
 कर्कर उ० कर्क-हास्ये-यट् । इदर्थे पूरुषाभायक्षयते कट्टे
 (काकर) सुहरे च । यज् । कर्क हासं राति रा-क इदं
 कटिने वि० ।
 कर्कराज उ० कर्कर कठिनमद्र यस्य । खड्गने पक्षिणि ।
 कर्करान्धक उ० कर्कर कठोर अतिपथिताम्बकारवन्ता
 यन्मु कूप कंठादा कनु । अत्यन्तान्धकारवति कूपे ।
 कर्करो स्त्री० कर्क हासं राति रा-क गौरा० डोप । (भारी)
 सनातजलपात्रे, कन्दोर्ध्वतदिकानिष्काशनाधने (भाजरा)

पात्रे च । कर्क+रा+ईक । कर्करीकोट्यल ।
 कर्करेट् पु० कर्कन्ति गन्धं रेटन्ते भाषन्ते रेट्-भाषणे ङ ।
 (कर्कटिया) इति ख्यातिं वगे ।
 कर्कश पु० करे कर्मात् कश-गन्धे अच् प्रयो०, कर्कं खादित्यम्
 व्यस्यये ग कृ षेपे विच् कर् कश्-हिंसाय म् अच् कर्ष०
 वा । करश्ले (करमवा) कासमहं, इक्षौ, खड्गं, खरम्पयं
 च । छात्रिके, क्रते, निर्दये, खरम्पयन्त च लि० ।
 कर्कशच्छट्ट पु० कर्कशं छट् पलमस्य । विष्टोडा) माछोट
 ह्ये पठोते च । कर्कशदन्तोऽप्यल । कोपात्कर्षा स्त्री० टाप्
 कर्कसार न० कर्कं हारं क्षेततां ददति गच्छति छ-अच् ।
 कर्कसे (दक्षिणितछात्र) । [कुष्माब्ज्वा स्त्री० वा छट् ।
 कर्काक् पु० कर्कं हारं क्षेतताच्छति श्र-उच् । कुष्माब्जे ।
 कर्कोटि पु० कर्क-ओट । संधभेदे, स्त्राये कम् । 'कर्कोटिको नाम
 सपे यो दक्षिण उच्यते' इत्युक्तनखणे सपे, विज्ञहणे,
 इषौ, (काकोन) ख्यातिं ह्ये च । [कोपात्कर्षाम् ।
 कर्कोटिकी स्त्री० कर्क-ओट-संज्ञायां कम् गौरा० ङोप् । प्रोत
 कर्कोटी स्त्री० कर्क-ओट गौरा० ङोप् । [काकुड् कर्कशाम्
 कुष्माब्जगञ्च । ध्याये कम् । कर्कोटिकाखल ।
 कर्कूर पु० कर्क-ऊर प्रयो० । (कर्कूर) गन्धद्रव्यं, यथा च ।
 कर्कुरे पोडाम् भ्रा० पर० सक० सेट् । कर्कुरेति अकर्मिन् ।
 कर्ण भेदेने अदान् चुरादि-उभ० सक० सेट् । कर्णयति ते अच
 अर्णन्त । आ अरणे व्याकर्णयति ते ।
 कर्ण पु० अ-गन्, कर्ण-भेदेने, अच्, कीर्यन्त इड् अङ्गणाय कृ-नन्
 वा । योलेन्द्रिये अरिम् कर्तिषातके, अङ्गदेहाभिषे प्रधासते
 कर्णान्ते, लिङ् अङ्गले भुजकोटिभिन्नाया तिर्यगेष्वायाश्च
 कर्णकीटी स्त्री० कर्णयति भिगमि अच् कर्षा स्वस् कीट
 'अल्पायं चीप् कीटी कर्ष्य०' (काण्डाद) गतपद्याम् ।
 कर्णाय न० इत० । कर्णमेवे ।
 कर्णजलका स्त्री० कर्णे जलूके । गतपद्याम् (काण्डाद)
 कर्णजलकम् इत्ययम् । [शास्त्रिलोचनेति भट्टि ।
 कर्णजह् न० कर्णस्य मयम् । कर्ण+जह् । कर्णमेवे 'कर्ण-
 कणधार पु० कर्णं नौकागतनिष्कपटदण्ड (फाल) धारय न
 ङ-लिच्-अच् । पात्रिके (काण्डादि) । [कर्णधृगभेदे ।
 कर्णमाली स्त्री० कर्णं धारयति धाम अच् । (कणधामा)
 कर्णपुष्प पु० कर्णं इव पुष्पं यस्य । ओरटापतायम् ।
 कर्णपू पु० कर्णं पूरयति पूर-अच् । कर्णभरणे, मोनोत्ये,
 मारीचहसे अङ्गोक्कहसे च एतप ५यि स्त्रीकर्मण्य भूषा ।
 कर्णमूरक पु० कर्णं पूरयति मूरम् । कर्णधारणे ।

कर्णमाल न० इत० । कर्णस्य मलाकरे पदार्थे, (ताणेर सल)
 कर्णवर्जितं लिङ्गते० । वधिरे (काणा) प्रोत्पन्नं । सपे पु०
 कर्णवध पु० विध-अच् इत० । कर्णवधमहमे संस्कारभेदे ।
 कर्णवेष्ट पु० कर्णां वेष्ट्यते यनेन । वुराड्ते । एतन् कर्णवेष्टको-
 ऽन्तेव । भावे ह्युट् । कर्णवरणे न० ।
 कर्णशृङ्खली स्त्री० कर्णस्य शृङ्खली । कर्णमोचके, तन्मध्य-
 काये च 'यवकस्मिन्कर्णशृङ्खली'ति नैपथम् ।
 कर्णमूल न० इत० । कर्णरोगभेदे । [उत्तमभेदे ।
 कर्णस्फोटो स्त्री० कर्णे स्फोटो विदारणं यस्या । (काणकाटा)
 कर्णाटि इ० 'रामनाथं समारम्भ श्रीरङ्गानं किलेश्वरि !
 कर्णाटदेष्ट इत्युक्तदेष्टं काव्यरीतिभेदे, स्त्री० ङोप् ।
 कर्णाभरणक पु० कर्णाभरणमिव कायति उद्यत्तार ।
 आरम्भे ह्ये । (धोन्दाल) [कर्णचालने ।
 कर्णास्फाल पु० कर्ण+स्फु-र-विच् स्फालादेष्ट इत० । कर्णिणं
 कर्षि पु० कर्षे इन् । शरभेदे कण्टकारिकाया स्त्री० वा ङोप् ।
 कर्षिका स्त्री० कर्ष-अच् । करकलाये, करनद्याङ्गनां,
 बीजक्रेपे पञ्चवरादे, धूपस्थान्, कुड्मिन्नाम् अन्तिमम्वहणे,
 अजहङ्गीहणे च । कर्ष+भूपणे इत्यम् । कर्षभूपणभेदे ।
 कर्षिकार पु० कर्षिकारश्चति श्र-अच् उप् । (गर्णियारी)
 ह्यभेदे, आरम्भह्यभेदे च (छोट धोन्दाळ) ।
 कर्षिरघ पु० कर्षे वानोष्मितास्स्य कर्षी स्वस् तल० ई
 शोभा यस्य न सधावान् कप् सधावौ रवोरघतल्यं
 शङ्कन् कर्ष्य० । आश्ववाह्ये वाने (पानकी) इत्यादौ ।
 कर्षीसुत पु० कर्षां कषमात् सुत । कषासुते ।
 कर्षोत्प पु० कर्णे उत्पत्तं उत्प-अच् उत्पन्ना दन्तम् । सूचके
 धियुने, धले च । [अचलमन्त त ।
 कर्त्तं प्रेषिके यद० चुरा० उभ० दन्त० सेट् । कर्त्तयति त
 कर्त्तन्ते न० कर्त्तौ सेट्ते कर्त्त-कृत् । सेटन् । तन्मिथ्यात्
 स्वयन्कामग्रन्थाधारे (काट्नाकाटा)
 कर्त्तरी स्त्री० कर्त्त-वच् कर्त्तं राति रा-क गौरा० ङोप् ।
 कर्त्तपत्रम्, धनीकतहिरण्यदे सेटनसाधने (कातारी),
 केसादिकनवाधने (कावि) अस्त्रे, 'प्रक्रमधगतयलो
 जन्तं वा प्रक्रमधगम् । कर्त्तरो नाम योगेयमिति
 व्योतिषोक्ते योगभेदे च ।
 कर्त्तुं नि० क-अच् । कर्त्तवे आचरणीते कारकालमयोत्तरि
 क्रियायमे स्वतन्त्रे तन्मयोऽङ्के च । चत्तरामने पु० ।
 कर्त्तुका स्त्री० कर्त्त-वच् इटभावे कषायां कन् । अङ्गभेदे ।
 कर्त्तुं मेदिलकरने यद० चुरा० उभ० दन्त० सेट्ते यद०,

मेष्ट । कर्मयति ते व्यचकर्त्त त । कर्म कर्तिवः ।
 कर्त्ति स्त्री० कर्त्त-ञन् गौरा० ङीप् । (कार्टाद्र) इति रसाते व्यल
 भेदे । कर्त्तृच फारिकाया स्त्रिया स्त्री० ङीप् । [यकर्मिन्
 कर्ह उमितरवे उदरमये च आ० पर० अक० वेष्ट । कर्हति
 कर्ह पु० कर्ह-ञच् । कर्हमे ।
 कर्हट पु० कर्ह-ञटन् । यद्गर्हरे, पहे च ।
 कर्हस पु० कर्ह-ञम् । पहे, पमि, मज्जाम्भ्यायायाधृतये प्रवर-
 यतिभेदे । मासे न०, यद्भवति लि० । [पहे एव हि प्ररोच-
 कर्हसक पु० कर्हमे जायति प्रकाशते कै-क । शालिभेदे, तस्य
 कर्पट पु० न० कृ-धर्मणि विच्-वर्-पट । कर्म० । उक्तये लोच-
 वस्त्रे (जातकानि), मलिनवस्त्रे च । करस्य घट० शब्द० ।
 यस्मादिमाकर्त्तमर्थं हस्तन्यसे यस्तस्यैकपाययत्ते वसे च ।
 कर्पटधारिन् लि० कर्पटं मलिनं लोचं रत्नं वा वस्त्रं धारयति
 चिनि । मलिनदिक्कगारके भिक्षुकादौ । [कर्पटोऽप्यत्र
 कर्पटिका लि० कर्पट-ङन् । कर्पटवस्त्रयुक्ते भिक्षुकादौ । रनि
 कर्पर पु० कृप् अरन् ललाभाव । कपावे धीर्गोर्वास्त्रि,
 (माधारजुमी), शस्त्रभेदे (कात), कटाक्षे च ।
 कर्परश पु० कर्परस्याय । (खापर) शर्करायाय ।
 कर्पराल पु० कर्परमति यन्-मध्य । कन्दराक्ष, कषीटहसे च
 कर्परी स्त्री० जय अरन् ललाभाव गौ० ङीप् । दाहर्त्तडा-
 शारभने द्वये (तुते) । [जातिवे ङीप् । कर्माधीश्वरि ।
 कर्पास पु० न० क० पाच । वस्त्रलोमी (कापास) द्रव्यभेदे ।
 कर्पासफल न० इत० । (माकाटी) कर्माधीश्वरि ।
 कर्पूर पु० न० कर्प-जर ललाभाव । ललाभस्याते गम्बद्ध्य
 कर्पूरमणि पु० कर्पूरमर्था मणि । रत्नभेदे, कर्पूराश्मयं
 कर्पूररस पु० कर्पूर एव रस । रचकर्पूरे ।
 कर्त्तृ भगौ भापर० सक वेष्ट । कर्त्तति व्यकर्मिन् ।
 कर्त्तृर पु० कर्त्त-जर । राक्षसि, गदायु । अर्थे, हरिताले च न० ।
 कर्मकर पु० कर्म करोति कर्त्त० । यमे । अर्थे लि० । स्त्रिया
 ङीप् । [कर्ममयू, मन्त्रविपादके वेदभागे च ।
 कर्मकारण पु० कर्मणा मयू दूर्वादिनाम् कारणम् ।
 कर्मकार पु० कर्म+त-ञच् । औहकारके जातिभेदे, (बामार)
 वेतनं भिना विगार) कर्मकारके, वाक्ये च ।
 कर्मक्षेत्र न० कर्मणा तद्विधानायाचितं क्षेत्रम् । भारतवर्षे ।
 कर्मोष्ठ लि० कर्मणि कुम्भं कर्मन्+ठ । क्रियाकुम्भे ।
 कर्मण्य लि० कर्मणि वायु कर्मन्+यत् । कर्मणि योग्ये, तस्य
 प्रयोगे च । वेतने अर्थी० ।
 कर्मदेवता स्त्री० कर्मणा यागादिना देवता । यजेन देवतं

प्राप्ते 'अग्निमु कल्येऽद्यमेधादि कर्म कला सत्यम् ।
 अवाय देवताः पूज्यास्तला कर्मदेवता इत्युक्तलक्षणे दे
 कर्मधारय पु० व्याकरणोक्ते अमेदान्ययिना समानविभक्तिनेन
 पदेन घटिते समासभेदे । [रूपे कारणे च ।
 कर्मन् न० कर्मन् । क्रियायाम्, व्याकरणोक्ते कर्त्तुरित्यत्र
 कर्मफल न० कर्मण फलम् । कर्मविष कजनिने सुखदुःखारी,
 कर्मरक्षणे च (कामराङ्गमेष्ट)
 कर्मभू स्त्री० कर्म कर्मणादि परिचरि, उपयादिकर्म वा तल्लभ ।
 कर्त्तृभूती, याव्यावर्त्ते, भारतवर्षे च विहितकर्मण्यन्तं सर्वे
 क्रियन्ते नान्यत्र । [जैमिनिप्रणीति पाल्ये ।
 कर्मसीमांसा स्त्री० इत० । कर्मकायप्रधानवेदभागविचारस्य
 कर्ममूल न० कर्मणा मूलम् । कुग्रहणे । तेन हि नैदित्वाति
 रजं कर्म निष्पाद्यते ।
 कर्मरक्ष पु० न० कर्मणि भोजनादौ रक्षे । रतिर्विषाद, रन्तुन-च
 (कावपाङ्गा) जम्बीरभेदे, तत्रोक्तमे हि भोजनादौ रक्षिभवति
 कर्मविधाक पु० विपच्यते विपच-कर्मणि घञ् कर्मयो
 विधाक । शुभशुभकर्मवत्ये तत्कर्मभूति सुखदुःखादौ ।
 कर्मव्यतिकार पु० वि-व्यति-ङ् घञ् । कर्मणा व्यतिकार
 इत० । परस्परकजातीयक्रियाकारणे, क्रियाविनिमये च यथा
 य कर्त्तुं येन कर्मणा रत्नं संवर्धति, रत्नोऽपि तज्जा-
 श्रीयते च कर्मणा तं संवर्धति, तयोः कर्मविनिमयो भवति ।
 यथा य घोषं ताडयत इत्यादौ । [छिद्यं कर्मकारिणि
 कर्म्यूर पु० कर्मणि च्छृ । प्रयत्नेन प्रादुर्भावकर्म समापके, काक-
 कर्मसङ्ग पु० कर्मणि च्छृ यागति च्छृ यत्न घञ् । इदमर्थं
 करोति यन्नेतत् फलं कर्म्ये इत्याकारकैर्भविष्ये ।
 कर्मसंन्यासिन् पु० वि० कर्मसंगि विधानेन संन्यासि च+
 ति+ञच्-णिनि । संन्यासिनामिनि यतो ।
 कर्मसाधिन् पु० साध्यात् यमति नि० मादौ इत० । 'सूक्तं
 लोमो यस्य कालो बह्वाभूतानि घञ् च । एते शुभापुष्ट्यर्थे
 कर्मयो नव साधिय इत्युक्तेषु सूत्रादिषु नष्ट ।
 कर्मसिद्धि स्त्री० इत० । रक्षादिप्रयत्नात् 'सकर्मसिद्धि
 पुनराद्यर्थे' इति कुमार ।
 कर्मार्थस्य पु० इत० । क्रियायादिव ज्ञातानायेकते ।
 कर्मार पु० इत० अर्थात् च अर्थः । कर्मारे (बामार) जा-
 भेदे, मर्मभेदे (विद्वत्तां), कर्मरु इत० च ।
 कर्मिष्ठ लि० अतिमयेन कर्मो रन्तु इत्येवम् । (विद्यारसे मने
 कर्मिष्ठिय न० कर्मणा क्रियायां साधनभूतविन्दियम् । इष्ट-
 पादादौ, एतो हि चत्तगदनादिद्विजा निमद्यत ।

कलाट् पु० कलाभंगमादत्ते आ-टा-क । स्वर्णकारे तेन हि
 अलङ्कारगठनाथं दृष्टोत्तमधनस्थोऽप्युच्यते ।
 कलाट्क पु० कलापति कला+अट्-खुब् । स्वर्णकारे गठ-
 नाथं दृष्टव्यांगस्य भोजनं तेन हि क्विवते ।
 कलानिधि पु० कला निधीयते इति । कला+नि+धा किं । चन्द्र
 कलामुनादिन् पु० कलमनुनादति णिनि । ध्वरे, चटके च
 कलान्तरं पु० अन्यथा कला अंग. धयू० इतिभेदे 'राष्ट्रे गवस्य
 यदि पञ्च कलान्तरं स्यादिति लोनावती, अन्यथा चन्द्र
 कलायाश्च, 'ज्योत्स्नानराशीश्च कलानराणीति कुमारः ।
 कलाप पु० कलापतेति चण-आप्-अच् । समूहे, मयूरपिच्छे,
 भूपणे, काङ्गाम्, तूले, चन्द्रे, व्याकरणभेदे पाथभेदे च ।
 कलापक पु० कलाप+क स्वार्थे कन् । कलापाथे, इल्लिखन्वभवे,
 रत्नमयवपारणे लोकाचरन्ते न० कलापके चरन्तिः स्यादि-
 त्युक्तेः । [पाश्चाति बटे च । कल+आप-णिनि । कौकिले
 कलापिन् पु० कलापेवर्द्धोऽस्याल इति । मयूरे तद्वर्द्धस्त-
 कलाप्यत् पु० कला+विभक्तिं कला+भ-किप् । चन्द्रे । [वां स्त्री०
 कलनाय पु० कलमयते कय-अच् । [मट्ट] भाष्यभेदे । गङ्गादुर्ध्या-
 कलालाप पु० कलमालयति आ+नप-अच् । भ्रमरे । [नि०
 कलावत् पु० कला+अस्त्यर्थे वटप् मस्य वः । चन्द्रे । कलावति
 कलि पु० कल-इन् । विभीषणहस्ते, विषादे, युद्धे, चूरे,
 अन्ययुगे च । कीरके स्त्री० वा डीप् कडी च ।
 कलिक पु० कल+नलघे ठन् । वज्रभेदे (कौचवक्) । मूले च
 कलिका स्त्री० कल-इन् स्वार्थे कन् । [कलि] कीरके, कीरच-
 कलिकापूर्व न० कलिकेय व्यर्थमदर्थं पुण्यापुण्यम् । प्रधान-
 कर्मजस्य प्रधानपूज्यस्य हेतुभूतप्रधानरक्षार्थं नान्ये उपयादौ
 कलिकार पु० कल करोति क-अच् । भूमादपक्षिणि,
 प्रतिकरणे च ।
 कलिकारक पु० कलि करोति क-अच् । गारदे । कलहकारके
 वि० कलिकार+कार्ये च । भूमादपक्षि पु० । [कल्याम् ।
 कलिकारी स्त्री० कलकाश्चरति कृ-अच् । [विपनाइलियाजा-
 कलिङ्ग पु० कलिं गच्छति गय-अच् समुद्रिङ् । प्रतिकरणे
 भूमादे, वृटजहसे, गिरीपहले, उच्छहसे, 'जगत्प्राप्तम्
 पथमार्गे कल्याणोत्तमं शिवं । कलिङ्गदेयं प्रमोक्तं'
 इत्युक्तदेम, 'लकनादमृतपथः कलिङ्गाभिषुषो यया' इति
 रघु । इन्द्रो च । योर्विति लिङ्गमात्रे (तेटङि) स्त्री०
 कलित वि० कल-अ । विदिते प्राप्ते, भेदिते, अङ्गीते, उक्ते ।
 भंघ्याते, जिगृह्ते, बहे च ।
 कलिदुग्ग पु० कल-अच् दुग्गः । विभीषणहस्ते तस्य हि मलस्य

राश्विक्कावाप्राये कलिना सुचिरं स्थितमिति भारतकथा ।
 कलिन्द् पु० कलिं ददाति यति वा खच् घञ् च । अहि-
 विषे, यतो यस्माननदी नि-सृता, विभीषणहस्ते, सूर्ये च ।
 कलिन्दकन्या स्त्री० इति० । यस्माना, कलिन्दादयोप्यत ।
 कलिप्रिय पु० कलिः कलहः प्रियो यस्य । गारदे, वानरे च ।
 इति० विभीषणे । इव० प्रियविवादे जने नि० ।
 कलिल वि० कल-इल् । गहने, मित्रे च । [छाङ्गल्याम् ।
 कलिहारी स्त्री० कलिं हरति ह्-अच् । [विपनाइलीरा]
 कलुप पु० स्त्री० कल-उक्च-लुप हिंसायां, क कस्य ललस्य लुपो
 घातकः इति वा । सङ्घे । पामे न० । तद्वति दि० ।
 कलेवर न० कले युद्धे वरे श्रेष्ठस्य तदुत्पन्नने इति युधि । वृष्णा
 अशुब्धः । देहे । [शार्ङ्गुषिके ।
 कलोपजीविन् वि० कला इति उपजीवति उप+जीव-णिनि ।
 कल्क पु० न० कल-क तस्य लेखम् । जतनेनादिभेदे, दम्भे, विभी-
 षणहस्ते, विषादाश्च, तुरस्वनामकगन्धद्वये, इतनेनादिभेदे-
 रेने शोषयित्वे च 'द्रव्यमात्रं मिश्रारिद्रं शुष्कं वा जल-
 मिधितम् । तदेव चूरीभिः पूर्वं कल्कद्वयमिधीयते इत्यु-
 क्तवचने इत्यभेदे, प्राये, पामे च । [क्वापने कलहे च ।
 कल्कन न० कल्कं करोति णिच्-भावे लुट् । दम्भे, गाद्ये,
 कल्कि पु० कल्क+नच् करोतीति णिच्-इन् । 'मन्त्रलपाम-
 उल्लस्य माञ्जुलस्य महाजनः । भवने विष्णुवधश्च कलि-
 प्रादुर्भवित्यतोऽमुकलस्ये कुरेत्ततरे ।
 कल्किन् पु० कल्क-इति । रात्रौ रात्रय रामस्य बुद्धेः कल्की
 ते द्योति विष्णोरवतारभेदे ।
 कल्प पु० कल्प-अच् कल् वा । वचनक्रियासुपदेशके, प्रिहा-
 कल्पस्यान्तरपादोनामयतये वेदाङ्गभेदे, 'बौधायनादिके
 अनुवेद्यकवचिधाने, सूत्रात्मके कल्पं पशुतिपात्रे, प्रकृतिदिने,
 मन्त्रे, विह्वले, कलहले, आये च । उत्तरपदस्यः साहचर्यं
 कल्पः । यथा पित्रकलः' शुचकलः ।
 कल्पक पु० कल्प-णिच् कल् । भाषिते । वृद्धे, कल्पगङ्गाके नि०
 कल्पतश्च पु० कल्पते कलदाभाव आच् कर्म० कलहये । [भेदे च
 कल्पान न० कल्प-भावे लुट् । कृत्रो, छन्दे, व्यायोके अनुमिति
 कल्पना स्त्री० कल्प-णिच्-इच् । चन्द्रयनादिना कर्तरां कल्पी-
 कल्ये, व्यायोके अनुमितिभेदे, रत्नमायाश्च ।
 कल्पान्ता पु० कल्पः । प्रत्यये ।
 कल्प्य पु० कर्म शुचकर्म यतिषो-क एयो+अत् रश्च कल्प्य ।
 नदकभेदे । प्राप्ते न० । तद्वति, कलिते च वि० ।
 कल्प्यपु पु० कलमयति कल-इप् न० माययति कलिमयति कल्प

नाम उ०। राजसे, निजवर्ण, लक्ष्मण, लक्ष्मणशङ्करवर्ण
च। तदति वि० श्रिया डी०।

कल्याणकण्ठ उ० कनसाध काडो यक्ष। शिषे तस्य स्वयं जेत
लात् विप्रयोगेण लक्ष्मणात् लक्ष्मणशङ्करता।

कल्य न० कल-यत्, कलाध साध कला+यत् वा। प्रभाते, मधुनि
श्यामिषोक्तं लज्जे च। बाकुश्रुतिवर्जितं यज्जीमने, वीतरोगे,
दले कल्याणे च जने वि०। [उपचारात् तत्कालमल्य
कल्यजग्धि स्त्री० अद-क्तिन् कल्ये प्रातर्जग्धि। प्रातर्गौजने
कल्याण न०। कल्ये प्रातर् जगते यद्यत्र यद्यज्जु हेहि,
मन्त्रे च। शुभयुक्ते वि०। श्रिया गौरा० डी०।

कल्याणक्षत् वि० कल्याण शुभ शास्त्रविहित करोति ल-किप।
शास्त्रविहितकर्मकारणे 'न हि कल्याणक्षत् कवि' इति मोता
कल्याणिका स्त्री० कल्याण+यस्यैव ठन्। मन मिलायाम्।
कल्लू जूजने अग्रे च भा० चात० अक० सेट्। कल्लुते अकल्लिष्ट
कल्ल वि० कल्ल-अच्। अक्षरे अक्षणेन्द्रियभूमे।

कल्लोय उ० कल्ल-ओयच् कल्ल जल नोल चक्ष यकादा कल
पले यत्तुलारस्य ललम्। मङ्गतरङ्गे, कृषे च। वैरणि वि०
कव सुतो पणने च भा० व्याख० दह० सेट्। कवते
यकविष्ट। [कवकानि चेति सुवि-

कनक उ० क-यत् संज्ञाया कन्। पाषे, भूक्ष्माज्जे, 'पसायु'
कनक उ० कं पातं वक्ष्यति वृक्ष-क। गृह्णायुडे हण्ये, पटह-
पाये च। वसणि, तन्कोत्ते पुसादी पाये भूजपमे लिपि-

ता धाये च देवमानन्त्यापयुक्ते वाक्यकोषे उ० न०
कवर उ० न० क-अरन्। अग्ने, लवणे वैशपाये च। खचिते,
संज्ञते, यववे च वि०। वरदाया स्त्री० टाप्। क शिरो
हयोति आच्छादयति क+ह-अच् गौरा० डी०। कैय-
दियासि कैपये, काकोष्ठा हिङ्गुयाक वरदावाह स्त्री०
कवर्गं पुःखचितौ वर्गं सपातिष्य। काटिप पक्षुव वर्णेषु।

एव चरगादय। [एवं चरय्ये चरयौयादय।
कवर्गीय उ० कवर्गं भव। कवर्गमध्यमे वर्णे। यत्। कवर्थ्य-
कयल उ० केन वलते कन-अच्। पाषे, विषेनाडो मल्लभेदे च
कवलित वि० कवल पाशं करोति लिष्ट-ठ। भुक्ते, व्यापे च
कयाट न० क वातं मटति वट-नेटने अच्। हारीशधने
काटयउ। कुट्टेऽह डी०। कयाटो।

कवि उ० क र। युक्ते, शास्त्रीकृत्यनौ, भास्करे, काव्यकर्तारि,
मङ्गणि च। यतीनागमनधर्मं सूक्ष्मादर्शिनं पवित्रते
च वि०। धानीने स्त्री० वा डी० कवी।

कविक न० क र कथाया कन्। यत्तने यदि मौडयय घोटक-

सुषाम्बनरे प्रथमयोजनार्थं दीयते तस्मिन्। [कव]।

कविका स्त्री० क-र कथाया कन्। खनीने, मल्लभेदे च
कविज्येष्ठ उ० कविपु ज्येष्ठ। वाष्पे कित्तनौ।

कविता स्त्री० कवे कर्म भागे वा तल्। कविते काव्ये
'भवति कविता काव्येति प्रथमराज्यम्। [तदति वि०]

कवोष्ण न० दैपदुष्णम् को० कवादम्। दैपदुष्णे सार्धे।
कव्य न० कृ यत्। पितुर्देयेन दम्पेऽप्रादौ। [पितृगणभेदे।
काव्यवाल्मु० कव्य पितुर्देय्यकं द्रव्यं बालयति पु० वृह-अच्।
कश्च शब्दे भा० अक० पर० सेट्। कयति अकयति अकाभीत्
कया स्त्री० कय-अच्। अवादेवालमार्थं दाहमसाधने
पदायें, (कोडा, चाकुड)।

कयाई वि० कयामर्हति अर्ह-अच्। कयया हाटो अदानेऽप्रादौ
कश्चिपु पु० कय-जु नि०। भक्ते, वस्ते च। सद्यस्ति योर्भा-
'वस्यो', श्रयायाश्च 'वस्य विवौ किं कयियो' प्रयाये'
रिति प्रयोगात्।

कयोरु उ० कं द्रव्याति न हिंसाया उ परकाटेष। दृष्टा
अति, अलज्जे सुलभेदे च (केपु)। सार्धे कन्। अयासे।
कयोरु स्त्री० कयोरु+अयिजातिवा चत्वात् अह् अलज्जे
(केपु)। [मनिने वि०।

कयसत् न० कय-कल चट् च। कयाया, मोहे, पाये च।
कयसीर उ० कय ईरन् मटच। कयसीराखे देम। [यत्
कयसीरज उ० कयसीरे जायते कन-ह। इहमे कयसीरज्ज्या-
कयु न० कय-यत्। अत्रयध्यमाने, भव्यभेदे च। कयामर्हति
कयाम्भयत्। कयाई अट मोटादी।

कयय उ० कयं सदां विरति या-क। 'मद्युल्लसने मोऽभू'
मरीचिरिति विवृत। कययलस्य पुत्रीऽभूत् कययमान्
च कयय इति विवृते सनिभेदे, अगभेदे मल्लभेदे च।

कय वधे भा० पर० अक० सेट्। कयति। अकपीत् अकाभीत्
कय पु० कय-अच्। (कवी) दाशकभेदे, 'कयवायाविभे भभ-
मते' इति नैषधम्। [कयइये च न०]

कयाय उ० कय ल्यु। अयके (काया)। भावे च्युट्। धर्मि,
कयाय पु० कयति कयम् कय-अय। 'मोनाकहदे रागे,
अन करवदोम' कयाये कर्मभिं पक्के ततो ज्ञानं प्रजायत'
इति वेदान्तपरिभाषायाम्। अरहणे (पगाडा), रवभेदे
(रवा), 'रत्नोत्तमिजिवये' च। तदति वि०। काये उ०।
कुट्टरानभावा स्त्री०।

कयायित वि० कयायो रत्नोत्तमवर्षाजानाऽय इत्यच्। जात
कयाये 'अयुक्ते कयायितस्त्रीति इति मार।

कपायिन् पु० कपाय+इनि । आलङ्घ्ये, नकुपह्ये, खल्लूरी
ह्ये च । (वययरागवति मि०)

कट न० कप-क सञ्चरह्नयो कपइति सेट् । गीह्याम्
व्यायाम् पोहायुते । गह्वे च मि० ।

कस गतो आ० पर० भक० सेट् । कसति अकशीत् अकशीत् ।
कस् गतने गतो च अदा० रदित आल० सक० सेट् । कसो अकषिप
कस गतने गतो च सक० अदा० आल० सेट् । कसो अकषिप
कसनोन्याटन उ० कसन कासरीगम् उल्लाटयति ल्यु । वाच
कटये, 'वाच कासनायक' इति पैशकीति । [च ।
करोक् पु० कस-उ यद्वागम । कपेरी, कूबरस मिये जलकन्दभेदे
कशीर उ० न० क जल तोरयति अच् मि० सेट् । रङ्गे (राह्) धातौ
कसूरिका स्त्री० कस कर टुट च गौरा० डीय्, कलूरी कापे
कस् हस् एत इत्यम् । अगमदे । टयो० जतो हस्
क छरिकायत् । [कसनाश्रितात् गत्यङ्गे ।

कलूरी स्त्री० कसति गन्धोऽस्या कस कर टुट च गौरा० टये ।
काह्वार ग० के कसे हुदने कूद-अप् टयो० इत्य र । खेतोत्तवे
कास्य न० कसेन निव्य दितम् कस अज । वाद्यभेदे, पात्राये च ।
सायें यज । ताम्ररङ्ग निमित्ते उपधातौ, 'उपधातुर्भवे
त्कास्य ह्याकाराणरङ्गो रितुते । सायें क् । उदा० ।
कास्यकार पु० कास्य+क-अप् लप् । (कासादि) आतिभेदे
कांक उ० कि-गन्धे कन् तस्य नेत्यम् । खनामस्याते पक्षिणि ।
छल्ले, आह्वे तिलके च ।

काककला स्त्री० काकस कला जययो जह्वावयवोयसा
काकजहाड्ये । [काकस नाय ।

काकग्री स्त्री० काक कृत्वि ट । यद्वाकरणे, तत्कलसेवने हि
काकविद्या स्त्री० काकवर्णा विद्या प्रान्तभाग कसे यसा ।
उल्लायाम् । टयो० । काक पक्षि, काकविही, काकचञ्चाल्यत्

काकच्छद् उ० काकस छद् पक्ष इव छदो यस् । अल्लगख्ये
काकजङ्गा स्त्री० काकस्य जङ्गोऽवयवो यसा । खनामस्याते
टये भेदे (केयोभाडेड्) ।

काकजम्बु स्त्री० काकवर्णा जम्बु । भुविजम्बुम् ।
काकतापीय स्त्री० काकमनसमये तावतनसतर्कितहेतुक
तदिव छ । अतिवर्कितसमये साहसिकावती ।

काकतिक्ता स्त्री० काकसापि तिक्ता । उल्लायाय ।
काकतिन्दुक उ० काकदर्पे तिन्दुक । काकपीलुक (इच्छ) ।
काकनासा स्त्री० काकस नासिन् मन्मसा । काकजहायाम्
(केयोभाडेड्) काकनासायत् ।

काकपत्त उ० काकस पत्त इव । यक्षकपाद्वयस्ये 'वाटाना

तमिखा भोजा काकपत्त' इत्युक्ते केसरचनाभेदे (काणधाट्टा)
काकपट न० काकस पटमिव । त्रिवै प्रतिनवर्णस्य उपरि-
लेपने तत्स्थानस्वरूपार्थं व्यक्ते काकपटाकारे चिह्ने ।
गोर्धस्ये काकपटाकारे केगपुत्रे च (गिका) ।

काकपर्णी पु० क कर्षणं पर्ययस्या । सुदृढपर्णम् ।
काकपीलु पु० काकमिव पीलु प्राक् । (कुचला) काकतिन्दुके
काकपीलुक उ० काकाना पीलुत्वि । (कपला) काकतिन्दुके ।
काकपुट उ० काकेन पुम् । कोकिते, कोकितया हि काकनाडा
व वसहिव्यमपनीय तत्स्थाने खडिस्व स्यात्येते काकया च
खडिस्वपुत्रा तत् परिपास्यते इति प्रसिद्धम् ।

काकपुष्प उ० काकदर्पे पुष्पमस्य । पक्षिपर्णे ह्ये ।
काकभीष्ट उ० क कान् भीष्ट । चेषणे ।

काकमाची उ० कानाम् चसते मचि अप् मचोय । कटमल
उतायाम् । (पुष्टकाचार) । [१५० । सुदृढपर्णम् । (सगारी)
काकमुग्धा स्त्री० रुद गच्छति रुद गम् क काका रुदा यसा
काकमुग्धा स्त्री० काकवत् रोषति अमरीये मूलम् अत्यन्त
आयते । (परगाह्या) वदाह्वे ।

काकसक उ० कुक्षित कल आयति के क । पोषायासुदृढम्
काकली स्त्री० कल इ ईत् कलि कादेय वा कीर् ।
छल्ले नपुंसकदे ।

काकवीरव उ० काकवी नपुंराज्यतो रतो यस्य । कीकिते ।
काका स्त्री० काक काकरणी विद्यतेऽस्या अर्थं आदाय् ।
काकन्या काकनाशाय ह् काकन्यायाश्च ।

काकाक्षिगोलेकन्याय उ० काकस एक चतुर्दश उभयोर्द्वयं
पक्षीणश्च बहु कार्यकारणभेदभेदकक्षोभयत्तस्ये इत्यने ।

काकाङ्गी स्त्री० काकस्याङ्ग नादैव कस्यस्या । पाकनाशाय च
काकाण्ड उ० काकस्याण्ड इव यत्त यसा । मद्गानिन् ।

काकमिन्तु स्त्री० दाहं नष्टाङ्गीतिदाया च डीह् ।
काकादनी स्त्री० काकैर्यतः यौ काक+पक्ष् ल्युट् । उल्लायाय

काकाल पु० काककोकैरिव जाति सा-क । द्राघकाक ।
काकणी स्त्री० कक क्षीस्ये पञ् तम् कर्णत अप् टयो० ।
(वृद्धि) पञ्चवृत्तये 'वराटकाना टगद्वय दत्तं वा काकि
यो'ति शीलायते । काकिनीत्ययम् ।

काकी स्त्री० काकस जातिस्वा हिवा लीप् । काकगोर्धति
काकरण्यतात् वायवोऽवतमायम् ।

काकु स्त्री० कक लप् । योक्ताभ्यादिभिर्धनेर्वाकारे, कलहा
प्रसिधे विवर्द्धकस्यै नञादी भेदे च । [सूर्यभयो भवे
काकुत्तस्य उ० ककल्य कर्षणमीय यद्भेदं यसा पत्तम् अर्थ

काकुद् न० काकुं ध्वनिभेदे दट ति धत्ते ट-क, काकुहसते-
स्मिन् चञ्चलं क वा गक० । तानुनि जिह्वेन्द्रियाविधान-
स्थाने (तानुया) ।

काकिन्दु उ० क कश्चलिन्दु प्रये० । (कुचला) कटुतिन्दुमे ।
काकिण्ड पु० काकानामिद । जिह्वे तस्य हि फल काकानामिदम्
काकोदर पु० कुक्षितमकति अक-अच् को कादेश काकमी-
पक्षितमदुर यस्य । सपे । [कन्] । (यस्यदुमर) द्रवभेदे ।
काकोडु(ड)स्वरिकास्त्री० काकमिया छडु(डु)मरी चयायाम्
काकोल उ० कक-लोस्ये स्वार्ये णिच्-चोच । द्रोणकान्ते, सपे,
अमरभेदे च । मरकभेदे, विषभेदे च पु० न० । वायस्याम्
अश्वगन्धायाम् स्त्री० । [होत् काकाह्विच ।

काक्ष शब्दायाम् स्त्री० उभ० इदिन् सक० वेत् । काक्षति अका
काक्ष जि० ईपत् कुक्षितमजि यस्य को कादेश । कुक्षिताये
जने, ईपहर्षने कटाक्षे न० ।

काक्षी स्त्री० काक्षे भवा अच् डोप् । सुवरिकायाम् (मरकट)
काक्षीव उ० ईपत् चोदयच्छाम् चोद-अच् कादेश । चोमा-
ज्ञनहर्षे (सजना) ।

काक्षा स्त्री० काक्षि-अ । इच्छायाम् ।
काक्षा स्त्री० कुक्षितमङ्गमस्या कादेश टप् । वचायाम्
काच पु० कथ्यतेऽनेन कच-वक्त्रे दोषौ च वच् । मिष्ठी,
(शक) मणभेदे, अक्षिकाभेदे चारि, (कच्) विकषणे
च (मोल) ।

काचन न० काचयति वृष्टाति अनेन कच-स्वार्ये णिच्-लुट् ।
पञ्चवक्त्रेणैवावा० । काचिदित्यर्थे अच् ।

काचक्षरण न० काचस्य लक्षणम् । काचोत्पादनवशमे लवणे,
(घोरा) । कण्ठक्षरणे (काकालोत्प) ।

काचसौमर्चल न० इत० । काचवृत्तिकामश्मये लवणे ।
काचस्थाली स्त्री० कचस्य स्वाशीव (पादलगात्र) । द्रव-
भेदे, काचमयपात्रे च ।

काचान्न उ० काच इवाजि यस्य । कपटकाक्षे इहह्वे ।
काचित् जि० कावे शिष्ये चित धृत प्रये० । शिकारुते पटाक्षे
काचन उ० काचि-दीप्तौ लुप् । अन्तर्मस्थाने, प्रेषे चमके,
नागक्षेत्रे उद्धमरे, धूलरे च । सर्गे पृथक्क्षेत्रे, काचन द-
उत्ते दीप्तौ च न० ।

काचनक उ० काचनमि काचित् प्रकाशने कै क । पविभेदे,
कोषिगारह्वे च । कृतिगारे न० । [वापाकृता] ।

काचनदली स्त्री० काचनमिव दल यस्या । स्वर्णकदल्याम्
काचनघोरी स्त्री० काचनमिव घोरी यस्या गौरा० डोप् ।

घोरिणिलतावम् ।

[गणितारी] ।

काचनपुष्पी स्त्री० काचनमिव पुष्पमस्या । गणिकारीह्वे
काचनार उ० काचन दीप्तिमत्प्रति कृ यण् । काच-ह्वे,
काचनाल पु० काचनावदीक्ष्य अनाति प्रयाप्नोति अन् अच् ।
कोषिगारह्वे । [कृतिगारा, गौरवनायाम् स्वर्णघोरीह्वे च
काचनी स्त्री० काचान्तेऽथवा काच दीप्तौ करणे लुट् डोप् ।
काचि(क्षी) स्त्री० काचि-इन् वा डोप् । स्त्रीकटिभूषणभेदे,
(चन्द्रहार गोठ) 'एवमिदमेव काचौ मेघला लघ्वद्विजा ।
वचव मोक्षय सेव' इत्युक्तमनय यस्मै, गुणायाम् 'ययो
ध्या मयुता माया कामी काक्षी अवनिकै'ति घुरीभेदे च ।
काक्षी(क्षिपद् न० इत० । अयने ।

काक्षिक न० कञ्ज-भात्यर्थमिदं शब्दं कुक्षिता काक्षिका
व्यतिरिक्त । आरवले (काजी) ।

काण उ० कण निमीयने चच् । काणे । एकपक्षयुक्ते जि० ।
काण्ड उ० न० कय यच् क तस्य नेत्यम् दीर्घ । लम्बे,
लघादिगुण्ये, द्रवस्थान्ये, (गुडी) पाण्ये, अवसरं, मस्तरे,
नाडीहन्ते, नावे, बद्धपरिच्छेदात्मके धन्यप्रकार्ये, निर्दि-
नस्थाने च । व्ययीह्वे उ० । [करोत्त] ।

काण्डकटुक उ० काण्डे व्यत्येपि कटुकलिङ्ग । कारोपे,
काण्डकीलक उ० काण्डे कीलमिव यस्य कप् उभा० । मोमे,
तस्मिन् कीटचवन्मात् हि कीलमिव कर्मज जायते ।

काण्डतिष्ठ उ० क ल्ठे तिष्ठ । भूमिस्थे (चिराता) ।

काण्डपट उ० काण्ड इव पट । (कानात) पटभेदे, यस्य
चकोचे काण्डरूपता भवति ।

काण्डपृष्ठ जि० काण्डमि पृष्ठे यस्य । मस्त्राजीवे । 'मृदु-
पृष्ठं कम्पा दो वे परकुल मृजेत् । तेन दुद्वारितेनापौ
'काण्डपृष्ठ इति कृत' इत्युक्तमनय जने उ० ।

काण्डरुद्धा जि० काण्डार मरोहति । कटुन्याम् (कृकी ।
काण्डरीमि-काण्डो बायोऽक्षति ईर । (गौरन्दा) बाणभेदे,
अपामार्गे न० । मञ्जिनाया कारवेग्राह्य स्त्री० डोप् वा ।

काण्डेडु उ० काण्डेन अन्वेय इचुरिद । (तालमायना) द्रवभेदे
काण्ड उ० क्लृप्ताधीत कच् । यजुर्वेदीयशास्त्रभेदे । अपत्यार्थे
उच् । कण्ठपुत्रादी जि० ।

कातर जि० ईपत्तरति स्वकाञ्चं कर्तुं शक्नोति इ+तृ कृ-
को कादेश । कपोरे, अथवाउछे, भीते, विरये, चञ्चवे च ।
वदधाधितकातराद्योति दृच् । के लठे कातरति हवन
च त विरोधतो मञ्जति । उद्धे ।

काट्टण न० कुक्षित तर्क काश्य । इक्षिततये ।

कामद्वि त्वि कमान् दृष्टि ता क । अमीष्टदायके, वनभेदे च
कामद्विधा स्त्री० कामं दोषि दुह-क धादेश । अमीष्टधन्याद
विलाम् चरयो गवि ।

कामद्वि स्त्री० काम दोषि दुह किए । चरयो गवि । [गवि
कामधेनु स्त्री० कामस्य चमीष्टस्य दोहकस्य हेतुर्हेतु । चरयो
कामध्वसिन् पु० काम ध्वसयति ध्वन्व् णिप्-णिनि । शिवे ।

कामपाल पु० कामान् प लयति पाह-रण्ये-अथ । वनभेदे ।
कामम् अथ० काम-विह्वलम् । अयुधमते, प्रकाशे, पर्याप्ते,
अस्त्रायाम् अयुधमते, अस्त्रायामुधमते, सन्ध्यायाम्, अवि-
ष्टागम्या स्त्रीकारे च । [रूपे, सुन्दररूपे च लि० ।

कामरूप पु० वननामप्यति देवभेदे । कामरूप यस्य । अथैव
कामरूपिन् पु० कामनी रूप यस्य इति । विद्यापरे । मनो-
रूपयति, स्त्रीध्यायधाराणि च लि० ।

कामिन पु० कामिन लक्षति लघ-ठ । वननकावे । लयते
लघ् । कामयुक्ते लि० । काम कानि कुनाति ल-ठ । रोग-
भेदे (कायोल) पु० स्त्री० स्त्रिया टाप् ।

कामवस्त्रम् पु० इत्० । आन्वह्ये तन्मृगं हि कर्ममयम् ।
कामवस्त्रा स्त्री० कामतो वस्त्र यस्य । पादलायाम् ।

कामद्वि पु० कामेन बीजाङ्कुरनिरपेक्षतया यथेष्टं द्वय ।
वन्द्ये (परमाद्या) ।

कामग्राम पु० कामस्य ग्राम इव कुलनगरेण । आन्वह्ये ।
कामसख पु० इत्० । कामस्य सखा+उच समा० । वननकावे,
तद्विषये पश्ये च । [वात्स्यायनपणीते पश्ये ।

कामवन्धु न० कामस्य तत्त्वमस्य वन्धुस्य । कामतत्त्वगतिपादके
कामाङ्गुश न० कामस्याङ्गुश इव । नये ।

कामात्मता स्त्री० कामात्मनी भाव तज । कर्मफल भिन्नाप्यो
कले । कामात्मता न प्रयोजति भव ।

कामात्मन् लि० कामे कलह+आयामात्मन करणे यस्य ।
अन्वह्यमावति, कामाङ्कुरविशेष । काम आत्मा सख्ययस्य ।
काममेव काममानविषयगत। कुलधिमन्त्रेण तद्वृत्ता वसुधामावे ।

कामान्ध पु० काम येन दमयति खरेण विरक्षितम् चुरा०
लघ्-अप् । कोकिल । कामेनाम् ११० । विवेकहीने लि० ।

कामाल पु० कामतोऽर्थमि अन् पर्याप्तौ लघ् । रक्तकाष्ठवहने
कामावशा(पा)यिता स्त्री० कामान् अवश्यते क्य+शीङ्
निनि+इत्य भाग तज । अथिमाद्यद्विषयैर्हयमये सख-
यहल्यतरुने ऐश्वर्ये । कामान् अवशात् निवेतु गीतमस्य
खर णिनि ततकान् । कामावशायितायैवार्थे ।

कामिन् पु० काम णिनि । नक्तकावे, पादपते चटके वा-

रमणमे च एतेवा 'कामाधियात् कामिलम् । कामवति
वि० स्त्रिया डीप् कामिनी । भेदक्षियाम् दृष्टि
द्रायाम्, मदिरायाश्च स्त्री० ।

कामीन पु० कामधनुगच्छति ख । रामणमे । कामातुगते लि० ।
कामुक पु० काम-णिङ् एक । अयोकह्ये, अतिगुह्ये, माध-
वोद्यतायाम्, चटके च । मृदुनकामनातिप्रयवर्त लि० । स्त्रिया
डीप् कामिनी । इच्छामातव्यान्त टाप् काचका । [सतायाम्

कामुककान्ता स्त्री० काचकानां कान्ता स्त्रिया । अनिष्टक
काम्यिल्य पु० कम्पिलाया नद्या अङ्कुरमयो देव एव । उत्तर
देशभेदे, तज आभाया सुगुणोपनान्याया वतायाश्च ।

काम्यल पु० कम्पलेन परिहृतो रथ । कम्पलेन वसन्ताद्देवते रथे
काम्यलिक पु० कम्पु मज्जु शिल्पमस्य । मज्जुकारे (शास्त्रादि)
काम्योज पु० कम्पोजो देवोऽभिजनो निवासो वा यस्य अल्

'कम्पोजदेवोऽप्येव, पुद्गागम्ये, लोम्पेदे च ।' भवभूत
दिरे, वाचपय्याम्, ह्यडम्प्याश्च, स्त्री० डीप् ।

कास्य न० काम णिङ् यत् । 'यत् किञ्चित् फलसदृश्यं, यथ-
दानवप क्रिया । क्रियते बहुलायाश्च तत्काश्च परिकी-
र्तितमित्युक्ते कर्मणि । कर्मयोगे, 'सुन्दरे च लि० ।

काय पु० कीर्त्येऽन्नादिभि विष्णु वम् नि० । देवे । न प्रजा-
यतिर्नृणां वा देवतास्य अण् इत अन्नादेव उद्दिष्टा
देव्य । मज्ज पतिदेवताके चरी, माजापलविषाके कनिष्ठा-
नामिकयोऽर्थभागे, खलान्कृष्णरूपे, ब्राह्मेतीर्थे, शब्दे,
अभावे, मूलधने च ।

कायस्य पु० काये तिष्ठति काय+स्था-अ । परमात्मनि, विनि-
करहत्तौ (कारण) जातिभेदे च । कायल्लिप्यनया स्त्रा०
ठप् । हरीतक्यस्य आनल्लयाश्च स्त्री० ।

कायिका स्त्री० कायेन निर्वाह्यता ढक् । गवादिफलकरण
रूपाया 'दोषाद्वाङ्मयैव कायिका वसतादृतेति खलु-
क्तावा लङो मलम्भ पणतदङ्गोऽदिदेवद्वौ च 'कायाविरो-
धिनी यच्च वचाङ्गोऽद्या त् कायिकेति मारदेवचनान् ।

कार पु० कृद्भिर्वाया, ककारेण वा भावे ण् । भव्ये निष्ये, शब्दे
क्रियायाश्च । कृ विभोये आभादे षच् । हिमाद्रौ, यतोच ।
कर्मोपदे कर्तरे अथ । तत्तत्कर्मकर्तारि यथा कर्म-
कार स्वर्वाकार इत्यादिः । कृ कर्मणि षच् विविधे
धान्यादिरागौ ।

कौरव लि० क श्लुच् । क्रियाजनके । क्रियोपाधिके सादान्
क्रियावधिनि व्याकरणोक्ते कर्तृकमादिष्ट षट्पु न० ।
कारकलीपक न० अल्लहारान्ने अर्धनक्षारभेदे वा०+प० ।

कारण न-क-विष् करणे ल्युट् । जेतौ, घट्यतिरेके का-
यांत्तु पतिस्मिन् यथा दण्ड विना षट्छातुत्यन्तिरेवो
दग्धो नष्टश्च करणम् । बाधने, दन्त्रिरे, देहे च । कस्
हिनाया सायें शिच् भवि ल्युट् । वधे । क्रियते इति
कर्त्तृणि ल्युट् । कर्त्तृणि, वाद्यभेदे च । कृन् हिषाया
विष्-युच् टाप् कारणा । यातनाया स्त्री० ।

कारणभासा स्त्री० अर्थानुसारभेदे साहि० १०५८० ।

कारणोत्तर न० कारणेन उत्तरम् । व्यवहारेण वाद्युपपन्नं
यस्य सत्यत्वेनाङ्गीकृत्य तत्रातिवृत्तताबाधनक रणकयने
यथा वायु शत धारयतीत्यभियोगे सत्य नष्टीत किन्तु
शोभितम् इय भूमिनिदीयानेन भुञ्जते इत्यभियोगे सत्यमि-
तस्य भूमि किन्तु दानेन श्रयादिना वा दानार्थं समेत्युत्त-
रकथनम् । कारणसम्येतदर्थे "मिथ्योत्तरे पूर्ववादे कारणे
मतिरादिनीति" कारणीत्यरेणि कारणव्यवस्थायोक्तम् ।

कारणद्वय पु० दन क दस्यनेष्वम् रण्य ईषत् रण्ड कार-
णद्वय त वाति वा क । कृषभेदे ।

कारणा स्त्री० ईप्त् रणा को कादेण । प्रियङ्गुद्वये ।

कारय पु० केत रकोष्ठः । काष्ठे ।

कारवी स्त्री० श्वार वाति वा क, केन जलेन रौति अच्, गौरा
, डीप्, र+श्च करणे मयूरकासेदम् अन्+च्-हिषाया
, शिच् क्तिप् काट् तस्यति अच् वा । मयूरप्रवायाश्च
, टायाम्, मयूरविष्णुयाम् । कारवेष्टे, लक्ष्मणाम् (तिज-
पात) कण्यजीरके च ।

कारवेष्ट पु० कारं वेष्टत वेष्ट अच् । (करेण) लताभेदे ।

कारवेष्टी स्त्री । सुदकारवेष्टायाम् (उष्णा)

कारवेष्टर पु० कारं करोति क-अच् जि० घट् । किमरुहये

कारः स्त्री० कृ-भिदादिवाह अट वि० दीर्घ । बभ्रुनागरे,
द्वयाम्, वीणाव स्थाकमयमाष्टे, सुवर्णकारिकायाश्च ।

कारागार न० कारेवागारम् । बभ्रुनागरे ।

कारापय पु० सस्वपासमयोरुपटचक्रकेनोराज्यविषये देशभेदे

कारि स्त्री० कृ-अच् । क्रियायाम् । प्रिस्तिवि जि० ।

कारिका स्त्री० क-पालयेनिर्देशे क्युत् । क्रियायाम् । कर्त्तरि

एवम् । नट्योपमिति । सत्यावरहस्या बह्वचार्थबोधके

श्लोके, प्रिये न क-भावे एवम् । यातनायाम् । क युष्

नापिकादिकथे, द्रष्टृभेदे च (घट्) ।

कारिता स्त्री० क-विष्-ङ् । 'कारिता नाम वा द्रष्टृर्वि-

वेनक्षयं कृतेति' कृत्तुके द्रष्टृभेदे (एट्) ।

कारोरी स्त्री० क जलमृत्कृतं क-अच् विष् कार् मेघा दधी

रयतीति रर अच् । दृष्टिस्मादिवाया यन्नक्रियायाम् ।
कारोरोमत्तु दृष्टिरिति श्रुति ।

कार् लि० क-अच् । प्रिस्तिवि, कारक च । विश्वकर्माणि पु० ।

कार्ज पु० क जनमाश्नजि, कृत्तिव रजति वा रज क ।

कार्भे, वल्मीके, नागनेत्रे, गैरिके खदजाते देहस्ये

निनादिषष्टे च ।

कार्षिक, मि० कष्या ग्रंथस्य टक् । दवालो दवापीले ।

कार्ख्यम० कष्यस्य भाव कर्त्तव्ये वा चञ् । दवायाम् ।

कार्त्तस्य न० कृतसरे थाकरभेदे भव, कृत घटता

स्तरावेन तस्य वैदिकाय माझपाय वा इदम् वा अच् ।

कार्त्त, पुस्तक, काष्ठमष्टके च ।

कार्त्तिक पु० कृत्तिकाया आत अच् । अर्धे, कृत्तिकायामेव

युक्ता पौषमासी कार्त्तिकी शक्तिन् भावे अच् । खनाम-

ख्याति मरुतोहितीये नये ।

कार्त्तिकिका पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी कार्त्तिकी

चा यत्त नासे टक् । क र्तिके मरुतोहितीये शम्भे ।

कार्त्तिकी स्त्री० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

देगमखयागमेयु न्यायमते प्राग्भाषमतिथोगिनि षटपटादि
विकाररूपे कार्ये, विनष्टरे, अवयववति, देहादौ,
विनादे, पुण्यापुण्यरूपे व्युत्पत्ते च । कर्त्तव्ये लि० ।
काश्य न० लघुस्य भावः पञ्च । कश्चिन्ते स्थावरे पञ्च । कश्चि
सालहृत्ते, नक्षत्रे (देव्यो) हृत्ते च उ० ।
कायपिपया उ० न० कर्षसायम् व्यय आन्ध्र-पञ्च कार्यस्य
आपणः । (काङ्ग) पोडशस्य पणेषु, पणे च । [तोला]
कार्पिक उ० कर्षसायम् उ० । पणचतुर्थभागे, कृष्यमाने च
कार्प्य उ० लघु क स्थावरे पञ्च । सालहृत्ते ।
काल उ० कुक्षितपलति अक्ष-अक्ष को कादेम । कण्यवर्णे ।
गङ्गति लि० । भौदे, कङ्गोलके, न० काउयति सर्वं चुरा०
कल० अक्ष । यने मङ्गाकाते शिवे, यनैचरे, कोकिले, रक्त
चिलके, कासमई, कण्डवडादिमये च उ० । अयं च
सर्वकार्येषु निमित्त कारणम् । स च आदितादिद्रिया-
मयवस्तुपलङ्माधिको षट् दिक्षुमे वा ।
कालिक उ० उ० कल-पुण् । जलौ, (देहव्यञ्जितभेदे) लभव्याये
च । कालगाके, यकति, बीजगणितोक्ते च व्यक्त राशिचिन्ता
भेदे च न० । [खज्जने, मलविदे, दास्ये च ।
कालकारु उ० काल कल्लो यस्य । मीधनखे शिवे, मग्दे
कालकुट न० कालकति कुटवति दक्षि, कुट-अक्ष । विवे,
कालस्य श्रयो कुटो राशिचिन्ता । देवासरणे देवैर्कृतस्य
पृथगालिनः । दैत्यस्य अधिराजानलक्षरव्यसदिभः ।
निर्वास कलकुटोदस्य लभिनि परिचीर्णित । वे-
दिकल्ले शङ्कनेरे कोदुषेसमनेऽभवदित्युक्ते हवननिर्यासरूपे
विषभेदे उ० न० । [च । कृत्ये ।
कालजन्तु उ० काल समय स्वमत्वा करोति ल-किप् तुक्
कालकेशी स्त्री० काल केय इव पलाटियेस्य । मोक्षायोपधौ
कालखण्ड न० कर्म० । दक्षिणपुत्रिसे मासवख्ये यकति ।
कालचक्र न० कालचक्रमिव षट्पट्परावस्थात् षटा परि
वर्त्तमानत्वात् । कालचक्ररूपे होत्रमाध्यात्मके सत्वर-
रूपे यत्ते । [ज्योतिर्विदि देवने ।
कालचिन्तक उ० काल चिन्तयति विचारयति चिन्ति खुन् ।
कालधर्म उ० इत० स्वतौ, समवस्थभावे च ।
कालनियोग उ० कावेन कृतो नियोग कालस्य वा नियोग
आप्ता नि-युज-पञ्च । देवाप्राया, कामकृतनियमे च
कालनिर्यास उ० कर्म० । पुण्यलौ ।
कालनेमि उ० राशभेदे द्विरप्यक्षयिषुके दैत्ये च 'कान
नेमिषे युजे दति इराण्य ।

कालपथ्य पु० कान कण्य पथ्येयस्य । तगरहृत्ते ।
कालपुच्छ उ० काल पुच्छोदस्य । 'गुणैरेणस्य कानपुच्छो मुनि
भिरोरित' इत्युक्ते स्वभेदे ।
कालष्ट उ० काल ष्टमस्य । श्वभेदे कङ्कपक्षिणि, चापे च
कोल्यम इव ष्टमस्य । कर्षस्य चापे ।
कालमान उ० काल मानस्य । कृष्णजीरके, कृष्णतुलसीसु ।
कालमूल उ० काल मूलस्य । रक्तचित्रकण्ठे ।
कालमेधौ स्त्री० काल वर्ण मिषति स्मर्यते मिष-अण् । मल्लि
शवान् बीनराज्याम्, लिहति च ।
कालरात्रि स्त्री० कालस्य रात्रिर्नामिका । सर्वभूतापहारी
षष्ठम् श्वयुदेव्याम् यमभगिन्याम्, श्वानरात्रौ, 'दीपा-
वद्यो ह या मोक्षा कालरात्रिश्चा मते'त्युक्ते कालिका-
मावास्यारात्रिमभये च ।
कालसवयु न० कर्म० । विडम्बयते ।
काललौह न० कर्म० । कृष्णायसे लौहभेदे ।
कालहन्त उ० काल वृत्तं हनत्यस्य । कुक्ष्यहृत्ते ।
कालश्राक न० कर्म० । श्राद्धीये श्राकभेदे ।
कालसर्प उ० नियकर्त्त० । कृष्णसर्पे महाविषे (केतुगसाप)
कालसार उ० कावेन सार मयत् । कृष्णसारमिधे क्ते,
कालसूत्र न० कालस्य यस्य सूत्रमिव । कुलपत्रसूत्र-
व्येदनरूपे मरुभेदे ।
कालसेय न० कलसा दक्षिणति भव दन् । तपो ।
कालस्फुट उ० काल स्फुटो यस्य । तमारहृत्ते, तिन्दुकहृत्ते,
अरिहृत्ते, दुष्प्रदिरे, उद्वहरे च ।
काला स्त्री० काल+यार्गाद्यात् । कृष्णविहति । काशयति
अक्ष । वल्लिवाम् । कल छेपे कर्त्तव्यि चञ् । श्वश्रमा-
याम्, पाटलाहृत्ते कृष्णजीरके, भीषिकायाश्च । [चन्द्रे ।
कालागुरु न० कर्म० । प्राग्भ्योतिपदेयोत्तमिके वृष्णागुरु
कालाग्नि उ० कालकारे श्वयुकारी अग्नि । प्रलयभो
कालाग्रादयोदयत्वात् । [कलविदे, कथिपुत्रे पक्षिणि च ।
कालानुनादिन् उ० अनुगदन् अतु नदति गिनि कर्म० । भ्रंकरे
कालानुसारक न० काल श्वभेदे इवातुसरति दूरगो
गच्छति ह खुन् । कल्याणवृद्धि पीताक्षचन्द्रे ।
कालानुसारिन् न० काल श्वभेदे इवातुसरति गच्छेन
दूरतो गच्छति लिनि । यैवे मयद्रव्ये ।
कालाशुसार्य उ० न० । कानेन 'श्वभेदेनातुसार्यते यद्
ह-पद्यत् । ग्रेलजे मयद्रव्ये, निप्रपाद्ये, (मिष्ट) तगरे च
कालान्तरविधि उ० कालान्तरे दशनकाशात् वैष्णवाकाशान्तं

विषं यस्य । मूषिकादौ । तस्य हि विषं कालान्तरे वष्टम् ।
कालायस्य न० कर्म० । लौक्यमेवे ।

कालाग्रुद्धि, स्त्री० । कालस्य शुभकर्मयोग्यसमस्य व्यग्रुद्धिः ।
शुभकर्मकरणेन गवोजके सन्त्याद्युक्ते कालतोषे ।

कालिक पु० । कावेर्वर्षादि चरति टक् । पक्षरगे, काल
लक्षणवर्षमनुसरति टक् । लक्षणपन्थे कालायुर्वि ।
प्रमड दीर्घः कालोऽस्य प्रमूढे टक् । वेरे । कालेन निर्हते
कालस्येदे वा टक् । कालभवे कालसंबन्धिनि च त्रि० । हासी
वर्षोऽप्यस्या टक् । देवीभेदे लघितल्लहरे, (विचालि)
ल्लहेण दैवसन्मुख्ये, नवसेधे, पदोत्थायाया रोमा-
न्त्याम् शाखा, कात्याम्, शिवाया, मेधावचौ, लक्ष्मिदेवे
छाया, काकोत्या, श्यामाखविहने प्रतिभासदेवहृदौ
कुम्भटिकायां, मिथिराया हरीतक्या च स्त्री० ।

कालिङ्ग पु० । कृतित्वात्तिङ्गमस्य । भूमिककोरौ, कलिङ्गि, 'छपे',
लौक्यभेदे च । कालिङ्गना राजा अयम् । कलिङ्गदेवपते
अपते वष्टुपु तस्य मुक् कलिङ्ग । 'कलिङ्गदेवनाम्न्य पञ्चा-
द्योजनं गिरे । दक्षिणस्यां महेष्वाणि । कलिङ्गा' धरि
कोर्मिया इत्युक्तदेवभेदे न० । गौरा-छीप् । राजर्कल्याम् ।

कालिन्दी स्त्री० । कलिन्दाद्रौ भवा अण् । वचनायाम् ।
कालिन्दीभेदन पु० । भिगति कृतेभाकर्षणेन गतिरौभवादिना
अतथा करोति भिङ्-ल्यु इत् । वनभेदे तालका च सुदृढिगे
कालिभन् पु० । कालस्य भावः । दमिन् । कृत्यतायाम् ।
जाली स्त्री० । जालो पक्षौऽप्यस्या टक् छीप् । देवीभेदे,
मन्त्रस्यार्थे व्यासार्थे हृदयार्थम् । कर्मस्यार्थे,
मरीचादे कालाङ्गना, लिङ्गति, राज्ञी, हयकाल्याम्,
विचालि) वक्षिजिज्ञामेदे च ।

जालीयक पु० । कालस्य वर्षस्यैव वृक्षाणां संज्ञार्थं वन् ।
दाक्षिण्ययाम् । कृत्यपन्थे न० ।

जालिय पु० । नवेरपन्थे टक् । 'देवभेदे, (जालाय कृष्ण लं
' तथै प्रभरति टक् । वक्ति । कालचन्द्रे न० । व्यर्थे
' वन् । कुङ्कुरे । कालिके चन्द्रे न० । कृत्वायाम् पु० ।
कालानिज वि० । कल्पनायां अग्रत टक् । कालो, कारोपिते,
उत्पन्नाभे च । [गर्भधारणयोग्यकालमाश्रयं कवि ।

काल्या स्त्री० । काल गर्भधारणयोग्यः समयः प्राप्नोत्यस्य ।
कायेरी स्त्री० । काल अज्जलं जेत् करीर तलेदमित्यम् । कदि-
भेदे । कृतिसमर्पित्य वेत्त वक्ष्या श्यादात् छीप् । वेद्यायां
१५० । सुदिद्यायाम् । [वविषे च ।

काव्य पु० । कविरेव स्यात् टक् । शब्दे । कवेः कव्यं । यन्मभेदे

काव्यलिङ्ग न० । कर्षावद्धारभेदे । सा० । पदि० ।

काव्यार्थापत्ति स्त्री० । अर्थावद्धारभेदे । सा० । पदि० ।

काश् दीप्तौ स्त्री० । आल० अल० भेट् । पायते अकाग्निट्,
कामागाम चक्रागे दिष्ट् दचक्षन्त ।

काश् टोमौ दिया आल० अल० भेट् । काश्चते । अकाग्निट्
णिच् अफसायत् ।

काश् पु० । काश्-अच् । 'रोगभेदे, सुते, लज्जभेदे च । तत्-
पुम्मे न० । खुल् । कायक । कायभेदे ।

काशिराज पु० इत् । टक् चमा० लक्ष्मीरिति लृक् । लज्जभेदे,
द्वितीयादे धन्यारौ लघे च ।

काशी स्त्री० । काश् अच् गौरा० छीप् । सनामस्ताया
नगव्या 'शमीतलवाहिनी गङ्गे'ति प्रचोक्तस्मान् ।

काशीश न० । कालचन्द्रे व्यतिगति कल्पय-णिच् तिपु मर्थ
हेदे क । (हीराक्ष) उपधातुभेदे तत्संयोगात् दन्ता-
दितो जनन्वपरात् तस्य जण्यथाधनप्रधानम् ।

काशीर न० । 'कशीर'रतेषु भव अण् । कुङ्कुरे, कुम्कर-
कृत्, टक् (वीक्षणा) । 'यारदावीरमापदम्' कुङ्कुवाङ्गित-
ल्लान्तम् । तावत् काशीरदेव स्यात् पञ्चाभ्योजनात्मक
इत्युक्ते देवे न० । च । तथा राजा अण् । काशीरुद्धे ।
तस्य वष्टुपु मुक् । काशीरा ।

काशीरज न० । काशीरदेवे जायते जन-ङ् । कुङ्कुरे, कुटे,
(कुङ्क) उम्करभेदे च । गौरा० छीप् । नाभ्याम् । कतिनि-
मायाम् स्त्री० । न० । काशीरजकायाम् ।

काश्यप पु० । काश्यपस्य गोत्राय वन् । विदाद्यम् । सुविष्टे, सुव-
भेदे, भोगभेदे, गोत्रभेदे, तत्प्रभारान्तगतजन्मभेदे च
• कश्यपप्रजजाते दि० ।

काश्यामि पु० । काश्यपस्यापत्यम् इत् । गौरायामे धन्ये ।

काश्यमी स्त्री० । कश्यपदेवस्य अण् छीप् । प्रविश्याम् ।

काश्यपेय पु० । कश्यपस्यापत्यम् टक् । छाये । गच्छे च ।

काठ न० । शास्-वल् । इत्यने दाक्षि । श्याम्

काठकटली स्त्री० । काश्यामि कटिना कटली मात० । वनकट-

काठकीट पु० इत् । सुदाम्ने कीटे । [पुष्टिभेदे ।

काठकुट्ट पु० । काठं कुट्टयति हिन्तिन अण् । (आठकोरा)

काठकुट्टान पु० । कुट्टयत्यसि दक्ष विदारणे अण् । गठ-
कुट्टात् इत् । लौकिकभाजनस्यार्थे काष्ठमिति कुट्टाय ।

काठतप्त पु० । दाट् । तदति हिन् । रचकारे वङ्गो (वृत्त)
रजते सङ्घोर्षहे ।

काठतप्तक पु० । दाट् । तदति अण् । रचकारे वङ्गो (वृत्त)

मायं पचति मागन्तुमातिविभ्योदानार्थम् ।
 किम्पवान् नि० किम्प+पच-आनच् । याज्ञोद्दरवृत्तिमानं
 पाककर्त्तरि लपणे । [लपणे नि० ।
 किम्पक उ० निन्दित् पाकोऽस्य (माकास) दतिरस्याते इत्ये ।
 किपु(पू)रूप उ० उक्तिः । देवयोनिभेदे देवगायके ।
 हिमाचलहेमकूटयोर्मध्यस्थं नववर्षात्तकजम्बूद्वीपस्यैकतमे नये
 क्रियत् नि० किम्प+परिमाणे, यद्यपि किम्प आदेशः यद्यपि । किं
 परिमाणे इत्यर्थे । [हिन्वे टिजोमेष्टुल् । उद्योगे उच्यते ।
 कियदेति कास्ती० कियत् एतत् आरम्भमाण करोति विधि
 किर उ० कृ क । श्रुते ।
 किरण उ० कृ-क्य । छये, रश्मौ च ।
 किरणमालिन् उ० किरणानां मालाऽस्य स इति । छये ।
 किरात उ० कीर्यन्नेष्टकरो यत् कृ-क्य मर्याददेशस्य पूर्वति
 अण् । लोचनजातिभेदे मर्याददेशाविधौ, अस्तगतौ,
 'तत्राण्डलसमारम्भं राममेवान्तं म्रिये । । किरातदेशो
 इति । निम्बग्रन्थेऽवतिनिर्दिष्ट इत्युक्तेश्च ।
 किराततिष्ठ उ० किरातदेशे उत्पत्तिस्थानान्वेनास्यस्य अण् ।
 कर्म० (किराता) ह्यतिष्ठे इत्ये, अद्भुतत्वाच्चे, भूतिन्वे च ।
 किरि उ० कृ-इत् । श्रुते ।
 किरीट उ० कृ-कीटन् । सुकुटे, गिरोवेभ्यश्च ।
 किरीटिन् उ० किरि-ट+इति । इत्यर्थे । सुकुटवति नि० ।
 किर्मी स्त्री० किरति किम् किर माति मा-क गौरा० छीप् ।
 मलाशब्दे, गच्छे, स्पर्शपुत्तिकायाम्, लौहपुत्तिकायाम् ।
 किर्मीरि उ० कृ-ईरन् किम् छटात्मनः । मारुतश्च, राक्षस-
 भेदे, क्षिप्रवर्णश्च । तद्वति नि० ।
 किल अर्थकित्त-क । पात्रांयाम् कृतश्रयार्थे, निवृत्ते, संभाव्ये प्रवि-
 श्यमाद्यद्योतके, सत्ये, ज्योति, अर्थो, अलोके, निरुत्कारे च ।
 किलकिञ्चित् 'एषां दुष्टिगतादियामिष किञ्चिद्विषम्' इत्युक्ते
 क्षीणा दिशाभेदे 'इमं यन्त्रीकिलकिञ्चित् किञ्चित् नैवधम्'
 किलजिला स्त्री० किलकिञ्चेति बोद्धव्या दित्यत व्यच् तत
 किम् । इत्यर्थे, किङ्कारे, शानरात्रौ मन्दावकरणे च ।
 किलाटक उ० 'नष्टमस्य पक्षस्य पिरुह प्रोक्त किवाटक'
 इत्युक्ते घोरनिकारे ।
 किलाटिन् उ० किलति क, षट् णिनि कर्म० । वंशे इत्ये ।
 किलास न० किल-क-तमस्यति व्यच्+लृच् । विष्णुरागे (इवी)
 किलिञ्ज उ० किल-इन् ततो जात अन-इ-इ० । कटे, शृङ्ग-
 काष्ठे च । [धर्माधर्माकनभूते अनित्ये चकारे च ।
 किविषय न० किल टिष् च वृत् । अपराधे, पापे, रोगे,

किञ्चल पु० न० । किञ्चलति शल-अच् । पल्लवे ।
 किञ्चलय पु० न० । किञ्चित् गन्धि चतुति कयन् । पल्लवे ।
 किञ्चोर उ० कञ्-ञोरन् नि० । हृदिगम्यौ, हृदये, तन्वा-
 नस्य 'किञ्चिच्छूर किञ्चोर स्नातयतो हिटगमात् परम् ।
 श्रुत्य इत्यत किञ्चि दिव्युक्ते टगवर्णोत्तरपद्मदशवर्षवयस्कं
 नि० । किम्वा छीप् ।
 किष्क शब्दे चुरा० आत्म० सञ्च० सेट् । किष्कयते अचिक्रियत
 किष्कान्य(न्य) उ० शोभद्देशे पर्यतभेदे । तत्तत्पुद्गाया स्त्री०
 किष्क उ० स्त्री० जिम्वा छ । सा दमाकृतिपरिमाणे, प्रोष्ठभेदे,
 हस्तपरिमाणे च । [गले च (नाडा) ।
 किष्क, पर्यन्त उ० किष्कमिति पर्यन्त यस्य । रचौ, अशब्दे, पाठ
 किसलय पु० न० । किञ्चित् सन्तति सन्त गतौ कयत् । पल्लवे ।
 कीकट उ० किञ्चित् कुञ्चितं कटति । यत् । मगधदेशे म० न०
 च 'कीकटम् गदा इत्येति वृत्तात् । लपणे, निर्द्दिने च नि० ।
 कीकश उ० कीति कगति कग मय्दे अच् । अशब्दे ।
 कीकस उ० कीति कसति कश् गतौ अच् । कर्मिभेदे
 अर्थि न० कटिने नि० ।
 कीकि उ० कीति मय्दे कावति हि । चापविधि ।
 कीचक उ० कीचक्यञ्च चरति चक-नक्षदौ अण् । देहभेदे,
 'कीचका नाम ते वज्रा ये खनन्त्यग्निराहुः' इत्युक्ते वेनु-
 भेदे (तवतावाग) विराटराश्रयावे, कैकायाधिपे स्वभेदे च
 कीचकजित् उ० कीचक जिग्वान् जि-भूते किप् । भीमभेदे
 सच कीचकभिरादयोपत । [अभीकित् त ।
 कीट मये इत्ये च चुरा० उभ० सञ्च० सेट् । कटयति ते
 कीट उ० कीट अच् । कर्मिभ्यः सूते जुहन्तमस्ये । सार्धे
 कन् । तत्रार्थे मगधजातो च । कटिने नि० ।
 कीटञ्ज उ० कीट इति क्व उक् । मय्दे ।
 कीटसा स्त्री० कीटयोः सायते जन, इ । जटनि नाशायाम् ।
 कीटमणि उ० कीटेषु यन्निधि । यद्योते ।
 कीटश्रु उ० किम्+श्रु-किप् किम की । किमकारे । ट ।
 कीटश्रु । क्व । कीटश्रोण्यात् ।
 कीनाश उ० कुञ्चित नाशयति किञ्चाति नि० । यमे, 'कीनागनि'
 कतनागिणि मिति काच नामरभेदे, कर्मके, पलाते, मुद्रे च ।
 कीर उ० कीति करयति कर अण् । एकपविधि, देगभेदे
 म० न० । गच्छे न० ।
 कीर्ण नि० कृ क । आच्छेदे, निश्चिते, विविधे च ।
 कीर्त्तना स्त्री० चुरा० कर्त्त-अच् टाप् । यमपि ।
 कीर्त्ति स्त्री० पु० कर्त्त-जिन् । यमपि ।

कीर्तित वि० पु० जतः क । कविते-स्थाने च ।
 कीर्त्तिगोप उ० कीर्त्तिरेव मेघ । मरणे । व० । मृते वि० ।
 कील वक्षे आदि० पर० चक० वेद । कीलति व्यकीलत ।
 कील उ० स्त्री० कील-क । व्यभिचिषायाम् । कर्त्तुं पञ् । गह्वी,
 गह्वे, कपोथी सन्धे, चेथे च ।
 कीलक उ० कील+स्यार्थे कृत्वा वा कृत् । कीलार्थे, गवा दोह-
 नार्थे च व्यञ्जनार्थे, गवा कष्टवृत्तार्थे सन्धे च ।
 कीलाल न० कीला इति विज्ञानमिति वारयति व्यञ् । जवे,
 क्षिपे च । कीलापोथीने विद्या लामि शा क । अच्यते ।
 कीलेन प्रतिशब्देन व्यञ्जते सार्थते व्यञ् पञ् । पयौ उ०
 कीलित वि० कील क । बह्वे । भाषे क । बह्वे न० ।
 कीश उ० कस्य वायोऽपत्यम् अत एव क्त्वि कृत्वा नान् रंभो
 यस्य । वानरे । [छोद् ।] कीशपर्यायव्यञ्ज ।
 कीशपर्या उ० कीश तन्मोमे पर्वणस्य । अवापार्थे । जातिते
 कु यन्दे भा० आत्म० चक० अजिद् । कथिते पञ्चोत् ।
 कु आसीत्तरे तदा० आत्म० चक० अजिद् । कुटादि । कुवते व्यङ्ग्य
 कु यन्दे यदा० पर० चक० अजिद् । कीति व्यकीलीत् ।
 कु यन्द् उ० कु+ङ् । गमे, निम्बायाम्, रैपदर्थे, निवारणे च ।
 भूमौ, धरायाश्च स्त्री० ।
 कुक आदित्ये भा० आत्म० चक० वेद । कोकते । व्यकीलित ।
 कुकील उ० को इति व्यञ्ज कील इव सन्धेयमान् । पर्वते
 कुकुट उ० को कुङ्कति कुट क । [छपमि] इति ख्याति शक्यमेवे
 कुकुट उ० कत्कारपञ्चमसङ्गतकन्यादागारि ।
 कुकुन्दर उ० क भूमि दारयति शनभूतवर्षये इ-यञ् नि० ।
 कुङ्कित कुन्दरत, खड्गते कामिनाम्न कुट्टनि० वा ।
 क्लीषां निषण्णस्य आचक्षीकारे इव शब्दाधोर्गह्वे ।
 कुकुर उ० क इति वी कुरति कुर-क । यद्वद्वीत्यवधमेदे तेषां
 वयातिशयात् राज्ञां भान्ति उदायधवा । कुकुरस्त्वय
 इति भाषः । द्वाहर्दे देशभेदे व० व० ।
 कुक्षल उ० को भूमे क्षूणं कुक्षित वा क्षूणम् कु-जञ्च भूतो
 कुगाममय । द्रव नवे, गह्वि सङ्कोषे गह्वे, रम्यति च ।
 कुकोल न० कुक्षित कोलत कुल अञ् । कोलित्वे ।
 कुकुट उ० कु-क्षि कु तेन कुटति कुट-क । [कुङ्क] ख्याते
 धमे, रघोन्माता, वनकुङ्क्रे, वृद्धिस्फुटि च भाष्ये कृत् ।
 तस्यैव अज्ञाज्ज्ञाते निपाद्यान्त धर्मे कुकुटक अतः इति
 मन्त्रे इहोर्वर्षये । निपायां स्त्री० ।
 कुकुटमक्षक उ० कुकुटसेव भनय यस्य । बन्धे [चट्] । प्रभेदे
 कुकुटमत्त न० क्वेभ्यश्चकृत्कृत्वा ह्यनान्य कीर्त्ति बह्वे

कुकुटशिश उ० कुकुटस्य शिशवे शिषा यस्य । कुकुटहस्ते
 यस्य हि उष्माणि कुकुटशिशान्त्वानि ।
 कुकुम्भ उ० कुकु इत्यव्यञ्जते अन्ध कौति कु-भञ् । वनकुङ्क्रे ।
 कुकुर उ० कोकते क्त्वि कुरति कुर-क । कुर-अन्धे क कर्त्तुं ।
 खनामख्याति पयौ । पयिपण्ण्डे व० । [छपमेदे
 कुकुरदु उ० कुकुरस्याभयो दुर्दृष्टि शक० । [कुङ्करीडा]
 कुकुवाच उ० कुकु इत्यव्यञ्जते वाक् यस्य । चारङ्गमने ।
 कुङ्कि उ० कुङ्क-ङ् । उदरे, उदरस्य वापद्विषाधयोश्च [किङ्क]
 कुङ्किष्मरि वि० कुङ्कि विभक्ति ध-ङ्-उत्तम् च । देवादि-ध-
 वक्ष्येनासीदरवाग्यद्वये ।
 कुञ्चिरन्त्र न० कुञ्चिरि-ङ्-न्त्रं हिङ् यत् । नवे ।
 कुङ्कु म न० कुञ्चयति आदोयते कुञ्क-उमञ् नि० उत्तम् । काञ्चीर
 देयते खनामख्याते मन्त्रद्वये । [मोक्षितिलाने पर्वतभेदे ।
 कुङ्कुमाङ्गि उ० कुङ्कुमखान्तरं अङ्गि । काञ्चीरदेयस्य कुङ्कु-
 कुञ्च रोधे, चम्प्ये, वेत्तने च सङ्क कौटिल्ये वक्त० पर०
 वेद कुटादि । कुञ्चति व्यकुञ्चोत् उद्योच ।
 कुञ्च उवे यन्दे भा० पर० चक० वेद । कोचति व्यकीलीत् ।
 कुञ्च उ० कुञ्च-सम्प्ले-यञ् । खने ।
 कुञ्चन्दन न० कुञ्चिर्न गन्धहीनतात् चन्दनम् । रक्तचन्दने,
 [वक्त्र] हस्तभेदे च ।
 कुञ्चफल उ० कुञ्चरिव फलमस्य । दाङ्गिम्भेदे ।
 कुञ्चर वि० कुञ्चयति चरति चर-यञ् । परदोषवृत्तगोत्रे ।
 कुञ्चला स्त्री० कुञ्चितं चैवमिव पल्लवस्या । विङ्गवर्षे गौटा-
 क्षी । व्यञ्जयता [व्यञ्जनादि] । [कोजित्वा, कुञ्जा
 कुञ्च कोत्रे, भा० पर० चक० वेद उद्दिह । कोजति व्यकीलीत्
 कुञ्ज उ० को इति व्यञ्ज जावते जव-क । पङ्कजपत्रे, नरक छन्दे,
 हवनार्थे च । कीर्त्तारं वायायव्याश्च स्त्री० ।
 कुम्भटि(टी) स्त्री० कु-क्षि कु भट्ट सकृत् रज्, वा स्त्री० ।
 [कुयाषा] मीहारे ।
 कुञ्चन न० कुञ्च-यञ् । कौटिल्ये खनादरे च 'वाताद्यान्त'-
 धर्मे च अभयनि यदा मेषा । तदा द्रष्टु न शक्नोति कुञ्चन
 नाम तद्विदं रिक्तुने नेवरोमभेदे च । पाञ्च यन्त्रमोरेणै ।
 कुञ्चि उ० कुञ्च कौटिल्ये रज् । "अष्टादिभेदे" इति कश्चि
 एटी च पुञ्ज' मिलिते सामभेदे ।
 कुञ्चिका स्त्री० कुञ्च यन्त्र टाप् । कञ्चजोरे, [चञ्] इति
 ख्याते कल्पभेदे [चञ्चो] रंजनायादी, गणकोशारे यन्त्र
 भेदे [काटी] उद्गादिनी इति ख्याति प्रपञ्चदायक ।
 कुञ्चित न० कुञ्च क । कञ्चयते । बन्धे सङ्कृतं च नि० ।

कुञ्ज उ० कौष्ठया जायते जन-ह ॥ हनिहनी, समना-
 स्तादिभिराश्नादिते मध्यमू च पर्वतादे स्थानभेदे पु० न०
 कुञ्जर उ० कुञ्ज+यत्पठे २ । हस्तिनि ।
 कुञ्जरच्छाय उ० 'योगोमवावयोदग्गा कुञ्जरच्छायसप्रक ।
 भवेन्मवावा सस्ये च गमिष्ये करस्यिते द्रव्यतो योग
 भेदे । [अस्याम् ।
 कुञ्जरपिप्ली उ० कुञ्जर इव सूना पिप्ली । गजपि-
 'कुञ्जराशन उ० कुञ्जरेरस्थते जग-भले स्युः । अक्षयद्वये ।
 कुञ्जल न० कुञ्जितं जलं यत् ॥ काञ्जिके । (आभानि) ।
 कुट कौटिल्ये तदा० पर० सप्त० से० कुटादि । कुटित अउ-
 टीत् चुकोट ।
 कुट प्रमाणे चुरा० आत्म० सक० सेट् । कौटयते अ० कुटत ।
 कुट वैश्वस्ये आ० इदित् प० आत्म० सेट् । कुटयति अउउटीत् ।
 कुट उ० कुट-अच् इमे (गड) गच्छते, ह्ये च । अटे पु० न० अट्टे
 स्त्री० कीन् । गिवाकुटे अस्मि स० आत्म० कुट् टलेवेत्यस्मै
 कुटङ्क उ० कुटं यद्वा कचति ह ॥ अट्टाकादये, (आल)
 गिरिविचटे च ।
 कुटज उ० कुटे पश्यते जायते जन-ह । (कुम्भी) ह्यभेदे यस्य
 फलम् इन्द्रयव । कुटे चटे जायते । अग्न्यस्यमौ श्रोत्राचार्ये च
 कुटजवीज न० इत० । इन्द्रयवे ।
 कुटझट उ० कुटम् वतीमवन्नुनाति । श्रोत्राचार्ये । कुलके च०
 कुटप उ० कुट-अच् । उर्गौ । अहममीपस्योपपत्ते, कुटवत्प-
 न भवेदे च । उर्गौ न० । [इति ।
 कुटि उ० कुट-एन् । ह्ये, देहे जने च । कुट्टये स्त्री० वा
 कुटिचर उटौ लठे चरति चर-अच् । वारिचरे व्युत्पत्ते
 कुटो टिः उ० अन्वा कुटी रैरन् । पर्वमागती (कुहे)
 कुटिल मि० कुट-एन् । अने भवतु च । तगरात् न०
 कुटिलग उ० कुटिल गच्छति गम-ह । सपे । नद्या स्त्री०
 टात् । वनगामिणि मि० । [वा क अच् । वतिभेदे ।
 कुटिली) चरक उ० कुडा कुटी वा चरति, चरति ह्यति
 कुटम्प उ० न० कुटम्-अच् । कोटिके वाक्त्रे सज्जती, द्वितीया
 स्ये च । [इट्पठत ।
 कुटम्प उती चुरा० आत्म० आत्म० सेट् । कुटम्पयत अउ-
 कुटम्पिनी स्त्री० कुटम्प+णि । पतिगुणादिगुणां प्रमथि-
 गतां क्षियाम् । [ति-ने अउउड् न ।
 कुट्ट छेदे, निम्नं च अट० चुरा० उभ० सप्त० सेट् । इड्य-
 कुट्ट प्रमाणे अट० चुरा० उभ० सप्त० सेट् । इड्यत अउउड् ।
 कुट्टक उ० इड् एन् । जीमन्वादी मयि च अति चहभेदे ।

केदके मि० । [क्षियया समागमकारयित्वात् ।
 कुट्टनी स्त्री० कुट्ट-स्युट् ङीप् । (कुट्टनी) परद्रुपेण रुद्र पर-
 कुट्टमित न० 'लेगलनचरतीया स्ये ह्येदेपि समुत्तात् ।
 ग्राह्य कुट्टमित नाम धिर' करविधूतनमित्युक्ते स्त्रीया
 विभावभेदे ।
 कुट्टल उ० न० कुट-अपठत् । उड्डये पिकाशोन्मुद्रकलितायाम् ।
 नरकभेदे न० दत्त रज्जुभिर्दन्तया नादकथ्यो दीयते ।
 कुट्ट केदने सौम पर० सक० सेट् । कौटित अकोटीत् ।
 कुट्ट वैकल्ये आलस्ये अक० भोजने सक० च इदित् आ०
 पर० सेट् । कुट्टयति अउउटीत् ।
 कुट्ट उ० कुट्ट-अच् । ह्ये ।
 कुट्टर उ० कुट्ट-वरन् । मन्वन्तदगुडवन्मार्चनस्ये । [ह्ये उ० ।
 कुट्टार उ० स्त्री० कुट्ट करन् । अक्षभेदे (कुडाल) क्षिया ङीप् ।
 कुट्टास् उ० कुट्ट-आहन् । वानरे ह्ये । यत्नकारे च ।
 कुट्टेर उ० कुट्ट-परस् । अत्रतन्मस्याम्, गहौ, (वाट्ट) इति स्थाने
 ह्ये च । आर्षे कत् । (वाट्टट्टासी) इति ह्ये ।
 कुट्ट वैकल्ये आ० इदित् पर० अक० सेट् । इड्यति अउउड् ।
 कुट्ट दाहे आ० इदित् आत्म० सक० सेट् । कुट्टयते अउउड् ।
 कुट्ट रसणे चुरा० इदित् उभ० सक० सेट् । कुट्टयति ते
 अउउड्पठत् न ।
 कुट्ट यदने सक० आल्ये अक० तदा० पर० सेट् । कुट्टादि ।
 कुट्टित अउउटीत् चुकोट । [ग्रापभेदे ।
 कुट्टप(म) उ० कुट्ट-अपठत् (अपठ् वा । प्रत्येकान्तरादये पति-
 कुट्टमल उ० न० कुट्ट-अपठत् । विज्ञानिभ्युपनिषायां,
 नरकभेदे न० ।
 कुडा न० इड-एन् । भित्तौ, विषये च ।
 कुडाच्छेडिन् उ० क्षिद-विनि इत० । कौरे मेन तद्विभित्तिं
 विदाथी बोधे क्षियते ।
 कुडाच्छेडिन् उ० कुडा अच्+इत् । अयने ।
 कुण्य आभारणे, मन्त्रस्ये च अट० पु० उभ० सप्त० सेट् ।
 कुण्यदति ते अउउपठत् न । [अकोटीत् ।
 कुण्य उपहारये इदे च तदा० पर० सप्त० सेट् । कुण्यति
 कुण्यप उ० कृत्-अपठत् उपधारयत् । उपधारणे कर्तृदेहे च,
 पूरये च तद्विनि मि० । कौटा-ङीत् । विन्मात्रिणाम्
 (कुदापानिक) ।
 कुण्णि न० कृत्-एन् । उपद्रव्ये (कुंदा) पश्चिमदे मि० ।
 कुण्ठ मि० इति-अच् । क्षिपाय प्रत्ये, अक्षभेदे, इट् च ।
 कुण्ठ । इट्पठत् । ह्ये ।

कुण्ड उ० कुण्डाते कुडि मदे कुडि-दाहे या घञ् । जीवति
भर्तारिजारेजे पुन मन्मदे पाये, जलाशये च । शोभोया-
नित्यावनस्य भवेदे पुन० । डीप् । स्यात्स्याम् स्त्री० ।
कुण्डपाय्य पु० कुण्डेन पीयते शोभोऽस्मिन् । यत्रभेदे ।
कुण्डल न० कुडि दाहे रतये वा कलच् । कर्णभूषणे, वेष्टने,
पाशके, बलये च ।
कुण्डलना स्त्री० कुण्डलं वेष्टनं करोति त्विच् ततोयुच् । वेष्टने
'विषमा कुण्डलनामवापिते'ति नैपथ्यं तन्मप्रसिद्धे सूत्रा
भारखिते शक्तिभेदे (जिविषी) इति ख्याते यकात्रभेदे
युहूचीलताया चर्पजातिस्त्रियाच्च ।
कुण्डलिन पु० कुण्डलन+चक्षणे इति । चर्पे ।
कुण्डलिनी स्त्री० कुण्डलं बलयाकारवेष्टनस्य इति । सर्पा-
कारेण निवेष्टनयुते तन्मप्रसिद्धे शक्तिभेदे, यथा० । [कुडि]
कुण्डिका स्त्री० कुण्ड+संज्ञाया कम् । कनकवर्णौ, स्यात्स्याच्च
कुण्डिन पु० कुडि-रजच् । क्षमिभेदे विदर्भनगरे देयभेदे च
कुतम् पु० कुडिभित्तं तयति तय णच् । खर्वे, यज्ञौ, जाकुले,
अतिथौ शवि, भागिनेये, दौहित्रे च । यद्ये, नेपालकस्ये,
कुशतये पञ्चदशधाविभक्तदिनस्याष्टमाशे जावे च अस्त्री०
च व मध्याह्नात् पूर्वात्तरदशहयान्तक सप्तर्षिरूप
काल । [उभे च ।
कुतस् यद्यन्ति+तच्चिन् कारदेशश्च । कक्षादिष्वर्थे, प्रत्ये, नि
कुतुक न० कुतं चर्मनिर्मितस्त्रेहपालनिव जायति कै-क
द्वयो० कुत्त । कलनिरपेक्षतया विकीर्णिते कौतुके ।
कुतुप उ० कुत्ता इत्त रुपच् । अल्पे चर्मनये हतादिस्त्रेह-
पात्रे (कुपी)
कुतुस्त्रुह न० कुक्तिं कुतुह कुगति० । कुक्तिरतिनुककले ।
कुतु स्त्री० कुक्षित तयते तन-ञ् । चर्मनिर्मिते हतादिस्त्रेह-
पात्रे (कुपा)
कुतुहल न० इत्तं चर्मनयं स्त्रेहपात्र इवति लिखति हल-
णच् । अपूर्णवस्त्रादिहलातिप्रत्ययेऽभेदे, कलनिरपेक्षतया
विकीर्णिते कौतुके च । प्रत्यये, अङ्गते च लि० ।
कुतुष्य न० कुक्तिं लयं कुगति० । (याना) कुम्भ्याम् ।
कुत अय्य० किम्+लृच् कारदेश । कक्षादिष्वर्थे । ततयिन् ।
कुलविदित्यन्ताच्च ।
कुत्स निन्दने शुरा० आत्म० सञ्ज्ञ० सेट् । कुत्सवते अचुङ्कवत
कुत्सा स्त्री० कुञ्ज-ञ् ठाप् । निन्त्यायाम्, परिवादो च ।
कुत्सित म० कुञ्ज क्त । कुञ्जमौषधे (कुञ्ज) निन्दिते लि० ।
कुय केगे (कोय) रदन् भ्रादि-ञञ्-सेट् । कुयति अकुम्भीत्

कुय पूतिगत्वे दिश० पर० अक० सेट् । कुयति अकुम्भीत् ।
कृय उ० स्त्री० कृय-ञच् । हलितृष्टय्ये चितकस्ये 'कुञ्ज
नागेन्द्रविनेन्द्राह्वयमिति' भाषा स्त्रिया ठाप् । कुयश्च पु०
कुटाल पु० भूमिं दलयति विदारयति दल-ञच् । (कोटाल) न०
भूमिजननशावने चास्त्रभेदे ।
कुट्टि स्त्री० कुक्षिता वेदगाह्या दृष्टिकर्ताऽऽख्या कुगति० ।
वेदगाह्यात्कर्तृकत्वाभावात् । 'याय काच कुड्डय' इति मनु
कुट्टाल पु० भूमिं दलयति उद+दन्-ञञ्-यक० । शोवि
दारड्ये, काकनासायाश्च, भूमिजननशावनेऽस्त्रे (कोटाल) न०
कुनख उ० कुक्षितनखकारके रोगभेदे । तथानखयुक्ते जने लि० ।
कुनखिन् लि० कुनख+चक्षणे इति । कुनखरोगयुक्ते घृह-
चिन्तनखयुक्ते जने च । [कारके लि० ।
कुनट पु० कुक्षित नटति नट् णच् । शोनाकट्ये । कुक्षितभाक्ष
कुनटी स्त्री० कौनडति अच् गौरा० डीप् । मन यिलायाम्
कुनसी स्त्री० सो इक्षिष्या मनद्वय गौरा० डीप् । वज्रह्वये ।
कुमाशक स्त्री० कुं नाशयति नश-गिष्-णुन् । उदात्तभायाम्
कुन्च् वक्तव्ये यनादरे च भ्रा० पर०-ञञ्-सेट् । कुक्षति अकुक्षीत्
कुन्ता पु० भूमिं उच्यति उन्द-त गक्त० । गवेषुकायां (गङ्गुक्ते)
धाये, मागस्यायुधे, भक्ते च ।
कुन्तल उ० कुन्तं कुन्तापाकारं खाति ला-ज । केये मानयने
जने, ह्वते च । जनपदभेदे म०-प० ।
कुन्तलवर्द्धन उ० कुन्तलान् वर्द्धयति धृध-गिष्-णु । भङ्गरेजे
तद्रूपसेवेनेन किं केयह्वति ।
कुन्ति उ० कथ-भिच् पु० देगभेदे । सुभिरिदादिमातरि स्त्री०
वा डीप् । वा च नूरसेनराजस्त्रीरणी प्रधानायां कथा
अङ्गुष्ठान् कुन्तिशेखराय पित्रा अप्रसूतायाय दत्ता ।
कुन्त्य स्त्रे स्त्रे च आदि-पर०-ञञ्-सेट् । कुप्ताति अकुन्तीत्
कुन्द उ० कु-भूमिं दायति द्यति वा दे दो-ना क नि० एम् ।
(कुंद) इत्यह्वयभेदे कुन्दुर्नामव्यह्वये अग्निमन्त्रे, (कुंद)
कुन्देराय निविभेदे, करवीरह्वये च ।
कुन्दु उ० कु भूमिचर्पति जम्बुद्विपात् लि० । एगव्यह्वयभेदे
कुन्दुर्को स्त्री० कुन्दुरिव प्रविहति कन्दगौरा० । यक्षकीशे
कुप आच्छादने इदिन् वा शुरा० उभ०-पथ आदि-पर०-ञञ्-सेट्
कुमयति ते कुयति अचुपकुयन् त अकुम्भीत् ।
कुप द्युतौ शुरा० उभ०-ञञ्-सेट् । कोपयति अकुपयन् त ।
कुप कोपे दिश० पर०-अक०-सेट् । कुयति अकुपय अकुम्भीत् ।
कुमाणि लि० कुक्षित पात्रिख न० । शकृद्वे ।
कुपिन् उ० कुप-किन्च् । तन्त्राये ।

कुपीलु इ० कृषित पीलु । कान्द्वौ (कुच) [दिनिन्दिते
कुपूय वि० कृषितं पूयते पूव विहरणे अच । आत्माचारा
कुपूय न० गुप कपू वि० । सर्वरूपाभ्यामन्यस्मिन् तैलसादी
उपगतौ (रक्षा) इति ख्याते भावौ च ।

कुच इति स्तूतो वा० चुरा० उभ० पले भा० पर० भक्त० सेट् ।
कुचयति त कुचति अचकुचत त अचकुच्यते ।

कुचे(निर) इ० कुच्यति ध० ए० च नवोपच । यवराजे नन्दीहले
च । इक्षित वैर देहोऽस्य । कुशावा कृतिगन्दोऽय
मरीर वेरुच्यते । कुवेर कुमरोत्ता दयनरर्षवमभ्योषवम् ।

कुक्षितशरीरे न० । मन्दे वि० । पाटसाहले, लताकरले च
कुवे(श)राक्षी स्त्री० कुवे(श)रसाणीपात्र इत्यमस्या वृ० उभ० ।

कुक्षि इ० ईप्सु उक्षमाजर्ममस गक्ष० । कक्षे, कषावागौ च ।
• 'हृदयं यदि वाष्टुचक्षतं क्रमस सचक्ष' । कुक्षो वायुयंदा कुर्वा
नम् । तं कुक्षमादिभे'दितुल्लवचणरोगवति जने (कजो) वि०

कुक्षिक इ० कुक्ष+कन् । कुम्भे । मन्त्राहणे इत्यप्रधाने हलो च
तनुमे न० । 'अमीकात् कुषवाहक त् सेवतोऽप्युत्तमम् ।

सेवतोऽप्युत्तमाह्लात् कुक्षक इत्युत्तममिति भारविहम् ।
कुमार केवौ चद० चुरा० उभ० चक० सेट् । कुमरयति ते
अचकुमारन् त ।

कुमार उ० कुमारयति स्त्रीऽङिति, कुक्षिको भारो यकात्, कौ
भरयति इटाम् वा । युते पक्षिणि कान्तिकैवे, माधोक्षी
दुवराजे, अश्वभारके, शिबुनदे, बरुचहणे, पञ्चवर्षीदे,
बाहणे च । क्षिया डीप् ।

कुमारभत्या स्त्री० भ० कपू इत० । प्रसवकाले गर्भिण्या
परिचर्यायाम् । 'कुमारभत्याकृयैरिति रङ्ग ।

कुमारिका स्त्री० कुमार+कृयति प्रथम इति डीप् तन सार्धं
कन् । पञ्चवर्षीयाया अविदाहिताया कन्यायाम नवम-
हिकाहणे, भारतवर्षस्य सचहभेदे च 'वर्षाव्यवस्थितिरित्तेन
कुमारिकास्ये इति चिह्नान्निरोधमिति ।

कुमारी स्त्री० कुमार+कीड् । नवमहिकावास, एतकुभायी
नदीभेदे अथराजिताया कन्याकन्याया स्य ललाया
वरुण्डने 'समाप्ते हादगे यथे कुमारोत्थमिधीयत' इति
कृत्युक्ताया हादवर्षीयायाम् अनन्ताया कन्यायाम्, श्लाघा
परिधि च । [अचकुमारन् त ।

कुमार केवौ चद० चुरा० उभ० चक० सेट् । कुमारयति ते
कुमारसक उ० कुमार+कुम् । सौवीरदेमे ।

कुमुद न० कौ भूमौ मोदते छद कि० । कैरवे, रक्षोयवे च ।
तपणे, यमोने च वि० ।

कुमुद न० कौ भूमौ मोदते छद क । कैरवे, क्लहारे, (कोर)
श्रोतोयवे च । व नरभेदे, दैयभेदे, कपूरे च उ० ।

कुमुदवान्धव उ० इव० । चन्द्रे तस्य कुमुदवकागकलेन
तद्वान्धवस्य एव नन्वाघाटोऽप्यन कर्परे च ।

कुमुदा स्त्री० कौ भूमौ मोदते छद क टाप् । (पाना) वारिप
एवम् गाम्भारेहणे, शासपणीहणे पातकोहणे, कट्टकवे च ।

कुमुदाभिख्य न० कुमुदसेगभिख्या मोभा यस्य । रणते ।
कुमुदिनी स्त्री० कुमुदाना समूह इति । कुमुदसमूहे । अक्षय्ये
इति । कुमुदगुह्यप्रविष्टायती कुमुदलतायाश्च ।

कुमुद्वत् वि० कुमुदानि प्रायाण्यस्मिन् एवमपू कक्ष च ।
कुमुदरुद्धदेमे । कौ० डीप् । कुमुदस्थाम् ।

कुम्भ उ० कु भूमि कुक्षितं वा अस्मति जनुम पूरणे अच रक्त०
चदे, सुदीगभेदे, इक्षिगिरि स्वभाषपिण्डभेदे, 'तै कि
मनकरीञ्चकुम्भकुचरे इति प्रचकारावयम् । कुम्भनर्णस्य उमे,
वेष्टापतौ, प्राणावापाङ्गे श्वाशरीघके वेष्टाभेदे, 'हम द्रोणा
भवेत् पारो कुम्भश्च द्रोणविपतिरित्युक्ते परिमाणभेदे'
भाष्यं द्रमस्य कुम्भभौहरतोऽभ्यधिकमिति ऋति ।

ज्योतिषप्रसिद्धे मेघावरिके दकादयरायौ च । युगुधौ,
विहति च न० ।

कुम्भक उ० कुम्भजन कायति निषसतया प्रकायते के क ।
"आगर्भरोधे हिता निरोध कुम्भक ऋत" इत्युक्ते
त्रचमत्राचत्वात्नेन प्राणवायोनिरोधरूपे प्राणावाङ्गे
योगशास्त्रादौ प्रसिद्धे व्यापारे ।

कुम्भकर्ण उ० कुम्भ जन कायर्वयस्य । रावसातने रावसभेदे
कुम्भकार उ० कुम्भ करोति क, अण उ० । जातिभेदे कजुभ-
पक्षिणि च ।

कुम्भकारिका स्त्री० कुम्भ-क खलु । कुलत्यायाम् (कुलवचकात्)
कुम्भकारी स्त्री० कुम्भ+क-ण्य डीप् । मन पिशाचा, कुच-
त्याहने कुम्भकारपत्न्याश्च ।

कुम्भतुम्बी स्त्री० कुम्भकारा तुम्बी । (गोमलाज) अथामुभेदे
कुम्भयोनि उ० कुम्भो योनिर्कल्पितस्त्वान यस्य । अथक्यतमौ
कुम्भयोनेर्मेहीज च इति रङ्ग । द्रोणाचार्ये, द्रोणपुत्रा
श्च । कुम्भसम्भवादयोपल । [पाकम्याने (कुम्भाग्रामा) ।

कुम्भाशाला स्त्री० कुम्भस्य पाकम्यासा इत० । कुम्भार-
कुम्भारण्ड उ० कुम्भकार अण्ड । कुम्भारणे, शालासर-
मन्थिच प शौर० डीप् कुम्भारणी स्त्री० कुम्भारणे ।

कुम्भिका स्त्री० कुम्भ+कस्येण ड् । (पाना) वारिपण्याम्
पाटसाहणे, द्रोणुमे च ।

कृष्णगामिनि मुनिविशेषे, सैन्धवगच्छे च ।
 वनपर्वत उ० कौ प्रविष्टा लीयते ली-ड कर्म० । 'महेन्द्रो
 मलय महा शक्तिमान्द्रवर्षते । विन्ध्य पारिपाया
 त्व च ते नृपपर्वता द्युतेषु' महेन्द्रादियु पर्वतेषु ।
 वृत्तपरादयोप्यतः ।
 कालधामिक न० कळे पालवति पाल-खुम् । (कमलाधेय)
 मारुभेदे । वगपालके लि० । [वृत्ता लिवाम्
 नलस्त्री स्त्री० वलक्षेव स्त्री नादगामिनी । वृत्तरजिकाया
 जलावार इत० । उद्योपिते धर्म० 'जीव प्रकृतिगन्धर्व टिक्
 जामाकाभेदे च । लिख्यते जीववाच कुलमिच्छमिधीयते ।
 वक्रगुहा निर्मलभेतेष्वारकृष्ट यत् । वृत्तावार च
 एवोक्त इत्युक्तये धाने च ।
 कुलाय पु० कुलं पञ्चिधशतोदयेत इत्यर्थः । पञ्चिधशवे-
 रोहे, ध्यानभावे च । कौ सायोगतिरस्मात् । देहे न० ।
 कुलायिका स्त्री० कुलाय० पञ्चिवाचध्यानं विद्यते इत्या उन् ।
 'पञ्चिवालाया (पञ्चिवालाया) ।
 कुलालि पु० कुल-कालम्, कुलमयति बल यत्, कुलमाहाति
 वा० ना-क वा । कुलभारे, (उवार) कुलभयनिधि च ।
 कुलाली स्त्री० कुलमयति यत् यत् । नीलोत्तमभेदे, अङ्गन
 भेदे, अरण्यकुलिकायाम्, कुलभारभात्यायाह ।
 कुलाह पु० कुलमाहति वा० हन-ड । ईषत् पीतवर्णं लक्ष्य
 जानौ यदे । तत संशया कन् । ककुवावे, (राहुकुवे
 'वाड्) इति स्थाते शाकभेदे च ।
 कुलाहल पु० कुलमाहलति व्यहते यत् । (कुकरौड्) हलभेदे
 कुलि पु० कुल इत् । हले । अष्टक यौ स्त्री० वा स्त्री ।
 कुलिक पु० कुल+अल्लप्ते इत् । अन्तर्नागमर्गतनागभेदे,
 (कुने वाड्) इति स्थाते गामे, ज्योतिषोक्ते इत्यादिवादे
 वेत्तभेदे च । कुलभेदे ति० ।
 कुलिङ् १० लौ प्रविष्टा मित्रति वारणं गच्छति यत् ।
 अटते, भूलाटे (किङ्) भूमिपलायनवशा वाग्यदिष्ण-
 रि प कृते च । कुलिङ् लङ्गे न० । न० । महत् ति० ।
 कुले कन् रटते । डीम् अर्कटट्टाहाम् । चित्किराहणे ।
 कुलिङ्गाली स्त्री० कुलिङ्गमल्लकलक्षया वत् समानां (विटारी)
 कुलिङ्ग पु० कुल+अल्लप्ते इति । वर्यते । अल्लङ्गति ति० ।
 कुलिङ्गीर पु० कुल-इरन् ईरन् वा । अकटे (काकडा) मेवा-
 नधिके वटर्षे रायी च ।
 कुलिङ्ग पु० न० कुली इक्षे येते यो-ड, कुलिङ्गं वर्यन् अति
 यो-ड वा । वयो । कौ विपति कुलिङ्गति तिङ्-क ।

अस्त्रिणहारहले, वक्रभेदे च । [भूमिन् भू ।
 कुली स्त्री० कौ लीयते ली-ड लोप् । वक्रकार्या, पद्मगा कटे-
 कुलीन पु० कुले व्याकृते यत् । देहद्वये । लक्ष्मो कुला-
 चारवति, वक्तु सौम्ये च लि० ।
 कुलीनक पु० कौ भूमौ नीन यो-क्त संज्ञा या कन् । वनभुजे
 कुलमाप पु० कौलति कुल-क्षिप् कन् मापोदिन् ७०० ।
 'अक्षिप्चाप गोभवा यन्वे च वपकादयः । कुलमाप इति
 अयन्ने इत्युक्तेषु यद्वास्वदोभूमादिषु 'अ हि कुलमापान्
 खाटनं विमिधे इति श्रुति' सूर्यस्य पारिपान्तिकभेदे,
 गृहधाम्ये यगदे । च । काष्ठिके मरीचिदिक्षाने च न० ।
 कुल्य न० कुल संक्षयाने कम् । अय्यि, अष्टद्वीपोरुपवति
 यणे, 'पृष्टे, व्यामिधे च । कुले यन्', कुलाय-इति वा यत् ।
 वत्कुलोद्भवे कुलहिते वं ति० । कुल-कम् टाप् । इति
 वायामकूनयाम्, जीरन्वालोभयो, उत्तुङ्गिवा, लू-
 मात्तौ च स्त्री० । [उत्पद्ये च ।
 कुल्य न० कुं भूमिं वाति गच्छति वा । लवणे, धूम्रभावे,
 कुल्य न० उक्तिर वङ्गम् । वीरके (वीरा) धातुभेदे ।
 कुवल न० कौ यद्यते वल रूपकमे यत् । यत्वे, सत्ताफवे
 च । कौलिके स्त्री० स्त्री । वदीकयेन ।
 कुवल्य न० कौलव्यनिर् योभाहेत्यतः । उत्पद्ये, नेतोत्यवे
 नीलोत्पद्ये च 'उत्पद्यवद्व्यामिधोर्पदे' इत्युद्भवत् ।
 कुवलयापीड लि० कुलवययापीडा भूयन् यत् । नीलोत्पद्य
 भूयवति जने । कंसाहरस्य कृत्तिरुपधारिणि दैवभेदे पु० ।
 कुवाह लि० कुलिङ्गं वदति यत् । अवरदोषकयमीवे । भावे
 यत् न० । कुलिङ्गवाक्ये ।
 कुविन्द पु० कु भूमिं विन्दति विद-य । रत्नगणे गृहीतमर्थं
 विद्रुक्कर्मणो जाते वर्णभेदे च (ताति) ।
 कुट्टितिद्रात् पु० कौ इत्यग उत्तिं वचन करोति क-क्षिप् ।
 (काटाकरात्) यत्ते हले । कुट्टितिद्रात्तकट्टि ति० ।
 कुवेया(यो) स्त्री० कुविने वयने कल्या अस्मात् वेग इत्, वा
 स्त्री । अस्त्राया दाम् (पात्) ।
 कुट्टा पु० न० कौ वेते यो-कुं वापं गति यो वाह यवति कुश
 कया । अय-अयति लृप्ते । कुतोमष्टमर्मकं दधति राय
 सते च 'दिपनामाहूयं कुश' इति इत् । योर्न प्रतय-
 'त्रेण' इति दोगभेदे च पु० । जये न ।
 कुय इती इदिन् भादि० पर० मक० सेट् । कुयति कुयुपीत् ।
 कुय वेदे इ० पर० मक० सेट् । कुयति । अङ्गन-अङ्गनीत् ।
 कुययान पु० न० अङ्गन अङ्गनायने भावार् ।

कशपुष्प न० कुश कारं पुष्पमस्य । यन्विषये हवे ।

कुग्राम न० कुश कनम् । कल्पये । तद्वति वि० । कुग्राम् लाति
ना क । हवे वि० । कौ छविष्ठा श्रमति चनयति वाय्यांश्चि
रन यत् । काय्यचतुरे वि० ।

कशानिन् वि० कुशज+अन्त्ये दनि । कस्याप्यवत । ' कुश-
निनो वतस्य वाचांभी'ति साहि० ।

कुशस्थल न० इत० । कान्ठपुल्लदेश । हारकाया स्त्री० ङीप् ।
कुशा स्त्री० कुश क । वला या, रण्ण, बहुकलोष्ठां, बालमाना
कोत्तमानाधैर्बोहृत्परगद्गुपु च ।

कुशाकर इ० कुशैराकीर्यते सतनादपेण मूषाच्छादनेन
वेष्टते आन-कृ यत् । यत्त ज्ञौ । म हि कुशकविज्जायां
कुशरा प्रवते ।

कुशापीय वि० कुश पयसि च । अतिरूक्षणे ।

कुशात्मनि इ० कुक्षित प्राप्ताविति । रोहितकहवे ।

कुशावती स्त्री० कुश अन्त्ये मशु मस्य र दीर्घ । रासा
- मजकुपुश राजधान्याम् पुण्याम् ।

कुक्षिक इ० कुश+अन्त्ये ङन् । जगद् भवितरि विज्ञानितस्य
पितरि च छविभेदे । कुश+रशये रकम् । काये, चर्जको,
विभीममहसे, लक्ष्मणहसे, तैलशेषे च । मेकरोत्तेर । वि०

कुक्षी स्त्री० कुश-अयोविकारेऽर्थे ङीप् नि० । कौटुविकारे जाते
कुक्षीलस इ० कुक्षित पीत जगति । अन्त्ये च, कुषीक वाति
धा क पा । क्षीनिचक्षारके भटे, चारणे, वाचके च ।
ज्वालाशङ्कितभाषायाचकारकत्वात् वाच्योक्ती छनी ।

कुक्षीलस इ० हि० । कुशस भवच इ० नि० । रासलस्यो ।
कम्पून इ० कुश कुलप् । तुषान्नी, अश्वकोष्ठके, रूढकादि-
निर्माणे शब्दादिनामभङ्गे स्थाने च ।

कुशालधान्यक इ० कम्पूकपरिगित धान्य वस्य । वाहना-
धान्ये वर्षमय सस्य अफुटवस्य सस्यस्य विधाहो
भवति ताज्जामसहिधान्ये वि० । [कर्मिकारहसे च ।
कुशप्रय न० कसे गते गते मे-अन्त्ये ङन् । धर्म, धारणधरणि,
जय भिर्ये द्वादि० पर० सक० सेट् । कुषाति अयोवोत् ।
निराये धे० निरयोवोत् निरयवत् ।

कुनाक इ० लघाति कुश कारु । वावरे छये, वसो च ।
परोत्तारिणि वि० । [छट्] रोगभेदे च ।

कुट न० कुषाति रोगम् देहं वा कुष-व्यान् । [कुट] विषभेदे
गुटगन्धि न० कुशसे (इह) ग्मोऽस्य इत वम० । वमबाहु
गुटगन्धिनी स्त्री कुशस ग्मोऽस्यास्या दनि । अन्त्ये ङन् ।
पुटोरी स्त्री० पुट रान् रय च ङीप् काकोदुम्बरिदाया

कुटनाशन इ० कुषं नाशयति नम विष्-स्यु । वासहो-
कन्दे, गौरवभे, विरोधहले च । [सोमराज्याम् ।

कुटनाशिनी स्त्री० कुषं नाशयति नम-विष्प शिनि ङीप् ।
कुटल न० कुक्षित स्थलम् अन्धकादितात् पलम् । कुक्षितक्षत्रे

कुटस्तदन इ० कुष छदयति छद-स्यु । धारयथे (भोन्तान्)

कुटस्तनू इ० कुष छनि हन-स्य । हसिकन्दे (हान्) कान्दा

कुटस्तत् इ० कुष छरति छ किन् तन् च । [विट्छटि ।

कुठारि इ० इत० । विट्छटिरे पटोरे, गमके च ।

कुष्ठिन् वि० कुष+अन्त्ये दनि । कुष्ठरोगयुक्ते ।

कुष्माण्ड इ० ईप्त् उच्चा पिचकैतत्वात् अण्येपु वेजेपु
यस्य सक० । (कुमडा) ख्याति हवे, शिषस्य गणदेशता
भेदे च । जातित्वात् श्रिया ङीप् कुष्माण्डोऽस्यल सताभेदे
अण्वेदमतिदेय सन्निधौपे कुष्ण एही पावगामीक्षेतिष्मति
आर्थे कम् कुष्माण्डोपि (कुमडा) हले ङीष्पी,
उमाया, कर्मागो च ।

कुस लोपे दि० पर सक्० सेट् । कुक्षति अकुक्षत् अयोवोत्
कुक्षित इ० कुष-क्त । जनयदभेद् । ईप्थभे इ० । तद्व न वि० ।
कुसीद न० 'कुक्षितात् सीदतस्यै निर्वायद्वेन गच्छति । चट्-
गुणं' वाटगुण कुषीदास्य तत अमृ शिक्तुके इहभेदे
(सद अयप्रयोगे, इह(सद) अयोविकारम् 'अनामशभनितसि
अत् दानपदव्यभिचारे । तत् कुषीदमिति 'स्य' शिक्तुके
स्वानस्य मूलधनस्य यथावस्थिते, ततोनाभाय कोलमयोधि-
मलांभा टणे, पट्णीते च धने अग्राग्यान्तिादच् । तत्
प्रयोगकर्तारि वि० ।

कुसीदिक वि० कुषीदाय हर्ष प्रयच्छति कुषीद+ङ् । हर्षा
जिदेविर्न वाट् निवे । [विना विनात् ङीप् ।

कुसुम न० कुष-उमक् । पुष्पे, फले, स्त्रीरजवि, नेमरीगभेदे च
कुसुमपुर न० (शटमा) इति ख्याति पाटलिपुत्रे नगरे पुष्पे,
दललोपे बहुवचनम् ।

कुसुममध्य इ० कुषमं मध्ये मज्जमयो यस्य । [पाठग ।
इतभेदे । [निति संता ।

कुसुमाकर इ० इत० । यमने अतो 'विदि मा कुसुमाकर'
कुसुमागम इ० कुसुम नामगमो यस्य जाते । वसने स्त्री ।

कुसुमाञ्जन न० कुसुमाकारमञ्जनं च० । मेजमनकानि
यस्य कार चट्छनभेदे । [यमोत्तमैः प्रमाकारतम् ।

कुसुमात्मिक न० कुसुममेवका अद्वय दम । कुसुमे मन्

कुसुमाधिप इ० कुसुमे कुसुमभावे, हरेषु यथा
नृप दमन्तितात् । वमकन्ते

भारे, मने च । तत संज्ञायाम् । नौकादौ युष्वाधारे
(भाष्यम्) कावमये द्वये ।

[रोमासे ।

कृपाङ्क (ङ) उ० कृपाकारोद्धृतिर्लक्ष्मणाकारम् वाचिन् ।
कृपाङ्क उ० कृ पृथिवीं विपतिं प्रयति अथ पूर्वार्धे । अष्टमे
कृपी स्त्री-कृप-अच् गो-टोच् । ज्ञेयविधारेण्ये चर्ममये पात्रभेदे
कूर्म उ० न० कुर्यते कुर-उट् नि० दीर्घ । भुरोर्गन्धे, भित्ते
नोमोस्ये, इन्द्रायि, केतवे, दध्ने, भयूरुष्ये, कुमरुषो,
अङ्गुमान्निधायोपरिभागे, अङ्गुष्ठा, शीर्षे, आचमनेदे,
तन्मोते वीजभेदे च (अम) ।

[दयोऽयम् ।

कूर्चशिरस् न० इत० अङ्गुष्ठात्वे (गुह्युदा) । [येष्टरा
कूर्चशीर्षे उ० कूर्च इन्द्र तदन् गोर्धमस । नारिकेले । कूर्च
कूर्चिका स्त्री० कूर्च-इन्द्र अत्यर्थे ण् । (सीदरा) इन्द्र
विकारे, अर्विकायां, लक्ष्मणायाम् कृदमने, कुक्षिकायाश्च
इत्यमार्जनसाधने इत्ये, - (कुक्षि) तत्पुष्पे च ।

कूर्पास उ० कूर्पासवत् धर्मम् ।

कूर्म उ० कुक्षित कौ वा जर्मिर्मेना यस्य उ० । कर्ण्ये,
'उन्मोलेन कृत कूर्म' इत्युक्ते देहस्य वादुभेदे च ।

कूर्मचक्र न० कूर्माकार चक्रम् । ज्योतिषोक्ते क्षपिकर्षोप-
योगिनि, तन्मोले जपदिकर्मापयोगिनि च कूर्माकारे चक्रभेदे
कूर्मपुराण न० कूर्मोप कूर्माकारेण भगवता उक्तम्
पुराणम् । अथादशपुराणेषु मध्ये पुराणभेदे ।

कूर्मदण्डक न० कूर्मस्य दण्डवत् दण्डो वज्रम् । गरावे (गरा) ।
दण्डाद्याङ्गी भा० पर० अक० गेट् । कूर्मा अङ्गुलीम् ।

कूर्म न० कूर्म अथ । गदादेर्जघनीयस्थाने तीरे, लपे, गैलपुत्रे च
कूर्मक उ० कूर्म एतन् । लसिपर्वते, वस्त्रोक्ते स्थाने । (अष्टदीपि)

कूर्मलप उ० कूर्म कर्षति कच-उच् एम् च । अष्टमे गदास्त्री०
कूर्म उ० न० कूर्म गम् कृदादि वरच् । रथस्य चक्रकाणश्च
इमे काष्ठे युगन्दरे कचवे च । एवे नि० ।

कूर्मगुड उ० कुक्षित उष्णं अष्टमे गोलेषु यस्य । (कुमहा)
हृदभेदे गण्डेवताभेदे च । आगतगुडेषु च द्वावप्येवमथ ।
हा कर्तो भा० उभ० अक० अणिट् । करति ते अकर्मणि अकृत ।
हा कर्तो गता० उभ० अक० अणिट् । करोति वृत्ते अकार्षित्
अकृत । कर्त्रिम् ।

[अकृत ।

कृत्वे सार्धं उभ० अक० अणिट् । कर्षति कर्षते अकार्षित्
कृत् ४० कृत् ४० मने ।

कृष्ण उ० कृत् कर्षति कच अर्धे अथ । (अष्टमे अष्टमे
कृष्णि सुधाकारेदे देहना मातु- ६ च ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । सुधाकारे देहस्य हातो ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

[मयूरे, अष्टमे च ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृत् १० कृत् कर्षति कच अर्धे । अष्टमे (कांक्षाम्)
कृष्णि ।

कृतस्वर उ० कृत स्वरौ यत् । खर्षोत्पत्तिस्थाने खर्षाकरे ।
 कृतस्वरान्ति० कृत अभ्यक्ष इत्यौ याथादिस्थानभोजनप्रापव
 ० कृपा कृपाभिजा दन । सुगन्धितशरभोत्तथाविद्यो जने ।
 कृतान्त न० कृत कार्यमकृत कारणं च मन्त्रा० इ० । कार्य-
 । कारणयो । कर्म० । कृते अकृत च कृपादौ । अत्रण
 ० कर्त्तृविगोपस्य मन्त्रण कृताकृतवत्तथाय कृमादौ वरणम्
 कृताञ्जलि उ० कृतोऽञ्जलिरिव पत्रमङ्गोचो येन । सञ्जानु-
 हये । सपुत्रीकृतज्ञेति० ।
 कृतात्मन् उ० कृत शिषित सञ्ज्ञतो वा आत्माऽन्तरणं
 यस्य । शिषितमिच्छे, सुज्ञान करणे च ।
 कृतात्यय उ० कृतस्य कर्मजन्यभोगस्यात्ययोऽवसानम् । भोग
 विना कृतकर्मनामे 'कृतात्ययेऽनुग्रहात्' इति शारीरकस्मृतम्
 कृतान्त उ० कृता अन्तो विपर्ययनाभो निचयो विनवरिच्छेदो
 वा येन । कृतशिष्यान्ते । कृतो नाशो येन । ठेग, पात्रे यस्य च ।
 कृतान्न न० कृतं पक्वम् उदन्नम् । कृत्तुकादौ पक्वम्, 'कृतान्न
 उदन्नं क्षिप्त' इति स्मृतिः ।
 कृतार्थेति० कृत अर्थं प्रयोजनं येन । कृतकार्यं ।
 कृतास्य ति० कृत शिषितमन्नं येन । शिषितास्ये ।
 कृति स्त्री० कृ-क्षिप् । प्रपन्नयत्ने, कर्मव्यापारे, शिष्यवृद्ध-
 पादके जन्मेभेदे च । [वृत्ति, विपुले, चाप्यौ, कृतार्थे च ।
 कृतिन् स्त्री० कृतमनेन दृष्टादिवादिनि । प्रविष्टते, योग्यं, पुण्यं
 कृत्ति ति० कृत कृ । कृत्ते, मेष्टते च ।
 कृत्ति स्त्री० कृत क्षिप् । चर्म्मणि, भूज्यमने च ।
 कृत्तिका स्त्री० कृत-क्षिप् चक्ष्वावा कृत् । अश्विनवधिके
 तृतीये नक्षत्रे । [यज्ञकावे घनो जातः । चन्द्रे ।
 कृत्तिकास्तु उ० कृत्तिकायाः कृत । स्कन्दे, कृत्तिकावचन-
 क्षातिवासस्य उ० कृत्तियर्म वाचो यस्य, कृत्ति वचो वच
 अष्टम् वा । शिषे ।
 कृत्य न० कृत कर्तृ । कार्यं व्याकरणीकेषु यत्कर्मयत्तव्या-
 नीयदन्तर्लक्षितमाख्येपु प्रत्ययेम् उ० । कर्त्तव्येति० ।
 कृत्यविद् ति० कृत्यकर्त्तव्यं वेत्ति विद-क्षिप् । कार्यार्थे,
 विविधे, कृत्यविदित्युक्तेति रक्षु । [द्विभेदे च ।
 कृत्या स्त्री० कृत्यं कर्तृ । क्रियायां स्यात्प्रकारक्रियाजन्ये,
 कृतिस्य न० कृति तैर्मन्त्रे च । विह्वलवणे, प्रायश्चित्तये, तरण-
 नापमग्नये, रसाग्ने च । विह्वले दादशविधपुत्रान्तर्यते
 उदभेदे च उ० । विह्वला निमग्नप्राप्तेति० ।
 कृत्यन्त न० कृत-कृत । कृते, ज्ञेते, उच्यते च । अक्षयेति०
 ज्ञानं न० कृत-कृत । नि० सम्प्र । ज्ञेदे, 'कृत्यन्त

नखभेदानां देदन्तु ववस्पते' इति स्मृतिः ।
 कृप कल्पते आ० आत्म० नृदि नृदि नृदि नृदि च उभ० कृतादि
 अक० नेट् । कल्पते । अकल्पम् अकल्पितं यत्कृत्तु । कल्पतादि
 कल्पिताये कल्पताये कल्पस्यति कल्पयति ।
 कृप दीर्घसे अट्-चुरा० उभ० अक० सेट् । कृपयति ते अक्षिपयत्-व ।
 कृप् युनौ चिदीकरणे वा चुरा० पठे आदि० पर० । कल्पयति
 ते कल्पयि अक्षिपयत् त अकल्पोत् ।
 कृप उ० कृप-ज । शरहत पुत्रे श्रेष्ठस्याजने कृपाचार्ये ।
 कृपण उ० कृप कान् । कृषौ । कन्दे, कृष्टे च 'कृपणा कल-
 हेतव' इति श्रुतिः । दीने, 'कार्पण्यदीपोऽपकृतसभावा' इति
 श्रुतिः आदातरि च जि० । [पृष्टेऽभावात् ।
 कृपा स्त्री० कृप-कृष्ट । दयायाः कृपारिप्रेतता दीनजानां-
 कृपाय उ० कृपा उदति वृद्ध-व । सङ्गे । कृप् । कृपाणीत्यस्य ।
 कृपितायाम्, कर्त्तव्याम् ।
 कृपास्तु ति० कृपा सति कृ-हृ । कृपास्तुते ।
 कृपी स्त्री० श्रेष्ठचार्यस्य पत्न्याम् परवती इति स्मृतिः ।
 कृपीट न० कृप-कोटम् । उदरे, गोत्रे च ।
 कृपीटयोनि उ० कृपीटस्य जखस्य योनि । कृषौ 'पापे
 दमिरन्नेराप' इति श्रुतेरस्य जखयोनिस्तु ।
 कृषि उ० कृष इ-धृप्यारयश्च । कोठात् स्रष्टे-जन्तौ ।
 तन्नातायाः दादाभ्याम्, उदरजातकीटयुक्तो रोच ।
 कृषिकशुलक उ० कृषिरिव कष्टकीडस्य । मित्रे उडुम्बर
 चित्तायाश्च । [ज । कौषेये (रैगमिक्से) ।
 कृषिकोपोत्य न० कृषे कोषात् उत्तिष्ठते उल्लयते उद-स्था-
 कृषिम्-उ० कृषि कृषि कृष न । विज्ञे, प्रख्यायौ, मोलकन्दे,
 भञ्जातके च । इन्द्रियायाम् स्त्री० टाप् । उदपदाया स्त्री० ङीप् ।
 कृषिज न० कृषिभिर्जन्यते जग कर्मणि ङ । अयुस्सगि चन्द्रे ।
 कृषितोजातेति० । सासायौ स्त्री० टाप् ।
 कृषिफल उ० कृष्य कृष्टेऽस्य । उडुम्बरे ।
 कृषिग्रीव उ० कृषीचा ग्रीव रक्ष । वृक्षोके ।
 कृषीनलक उ० कृषीन् रक्षयति जगवति रक्ष-ण्डुल दध्यम् ।
 वनकृष्टे । [अकर्मणि ।
 कृश तनकरणे दिश० पर० सक० सेट् । कृशयति अकृशय-
 कृश ति० कृश-ल नि० । अक्षले, स्रष्टे च ।
 कृशाङ्गी स्त्री० कृशमङ्गलभा । पिप्लुहृष्टे । कृशदेहेति०
 कृशास्तु उ० कृश-कातुक् । नष्टौ रक्षकहृष्टे च ।
 कृशानुरेतम् उ० कृशाभो वृक्षी रेतोऽस्य । शिषे । देव्या
 ओदमकमय शिरस्यस्थानी प्रयेव कृतोऽग्निमः

कार्तिकेये जात इति पुराणकथा अमुषम्यातया ।
 छप व्याकरणे विवेचने च तदा० आत्म० सक० अनिट् ।
 कथते । अकृतव अकृष्ट ।
 छप व्याकरणे विवेचने च भा० पर० सक० अनिट् । वर्धति
 कक्षाधीन् अकारादीन् अकृत् ।
 छपक ड० कृष कुन् । कावे छपे । कर्षणे लि० ।
 छप(ग/घ)र ड० तिनतल्लुशस्याक (कृश) घ)र, परिकीर्तित
 इत्युक्ते तिलमिश्रिते एकै तल्लुश्याद्यर्थे ।
 छपि क्त्वा० कृष इक् । वैद्यहस्तिभेदे भूमिकर्मण्युक्ते यस्यात्वा-
 दन्यापारे । कर्षणे इक् । भूमौ ।
 छपिजीविन् लि० कृष्या जीवति जीव णिनि । अयमस्त्रय
 वा कृतया कृषिपत्न्या जीविनि ।
 छपीयल लि० कृषिदस्तावति यन्त्रं ढीर्घ । कर्षके ।
 छटपच्य लि० कृते चोत्त खदमेव पच्यते प्रच कषण भान्यादौ
 छप्पा ड० कृत्-नम् । भगवतीऽप्यतारत रमेदे पाण्डेये देवकी
 नन्त्ये । “कृषिभूषाचक यद्द णव निहतिवाचक ।
 तथैरैक्य परमज्ञ कृष्णस्त्रयभिधायते” इत्युक्ते परमज्ञानि
 वेदव्याप्ति धार्यन्ते मध्यमपात्रद्वये च । कृष्णवर्णत्वात् कावे
 कोक्तिवे करमर्हते (करमचर) ह्ये नीटे वर्णे च तद्वति
 लि० । कावागुह्यणि अमुमज्जर्षि च न० । ग्रीपया,
 नीलीहये, कयादा, श्रावाया, नीलपुनर्नवायाम्, कृष्ण-
 जीरवे, गान्धार्था कटुकायाम्, राजसर्पे, पयश्वा,
 काकोण्या सोमराज्याश्च कृष्णवर्णत्वात् क्त्वा० टाप ।
 नीलाङ्गने, लीहे मरिचे च ड० ।
 छप्पाकलि ड० कृष्ण इव चूडाल कलि कलिकाऽस्य ।
 म्पनामस्थित पुष्पप्रधाने हले । [लि० ।
 छप्पाकाय ड० कृष्ण काये यस्य । मङ्घ्रे । कृष्णवर्णतल्लुशौ
 छप्पागन्ध ड० कृष्ण उभौ गन्धोऽस्य । शोभाङ्गहले ।
 कृष्णार्ग ड० कृष्णवर्णौ गन्धौऽस्य । कटुके । [स्थिते पुष्पहले ।
 कृष्णचूडा स्त्री० कृष्णस्य चूडा इव चूडास्य । समाम-
 कृष्णधूर्य न० कृष्णस्य धूर्यम् । मौडमवे (कोडार ड०) ।
 कृष्णजटा स्त्री कृष्णा जटा यस्या । जट मंस्याम् ।
 कृष्णजीरक ड० कर्षणे० । कृष्णवर्णजीरके (कालजीरे)
 कृष्णहोपायन ड० हरे भव फल कर्षणे० । १८व्याये नस्य
 पराभारत दसमाहोपे पत्र अन्वति पुराणम् ।
 कृष्णधूस्रधन् र ड० कर्षणे० (कनकधूतार) हयभेदे ।
 कृष्णपयो स्त्री० कृष्ण पयस्यया । कावत्तल्लुशौ कृष्णतल्लुश्याम्
 कृष्णमस ड० कर्षणे० । प्रतिपदायनाभस्यान्वाष्ट पञ्चदश

तिथिम् चन्द्रद्विकर शुक्ल कृष्णचन्द्रयामाक’ इत्युक्ते
 भाषाङ्गे वावे । [२२म् । करमर्हते ।

छप्पापाक ड० पच्यत इति पाक फल कृष्ण छप्पवर्ण पाको
 छप्पापाकफल ड० कृष्णपाक फलमस्य । करमर्हते ।
 छप्पाफल ड० कृष्ण पक्कावस्थायाम फलमस्य । करमर्हते,
 सोमराज्या स्त्री० टाप । [कटुकायाम् ।
 छप्पाभेद ड० कृष्णोऽर्थेन भेदभेदे खगडोऽस्य । वा लीम् ।
 छप्पासुत्र ड० कर्षणे० । (कान्तस्य) सुत्रभेदे ।
 छप्पासुच स्त्री० कृष्ण धन् रीरुति सह न । जतुकालतायाम्
 छप्पासवण न० कर्षणे० । चौवर्षतद्वये । (काशागोण) ।
 छप्पासका ड० कृष्ण वर्णं खाति स्थितिं ता क मद्याया कत् ।
 गुडाफल तस्याऽपृष्णत्वात्तयात्सम् “पञ्चकृष्णलकीमाप” इति मन्
 छप्पासा स्त्री० कृष्ण वर्णमर्हकवे खाति ला क गाय । गुडायाम्
 छप्पासौच न० कर्षणे० । अयस्याने ।
 छप्पालोचित ड० कृष्ण धन् रीरुति वर्णोऽर्थेनति सप्ता० ।
 रत्नकृष्णमिश्रितवर्णः । तद्वति लि० ।
 छप्पावक्त्र ड० कृष्ण वक्त्रमस्य । वानरे ।
 छप्पावर्ण ड० कृष्णो वर्णऽस्य । राक्षो धरे । कृष्ण अश्वो
 वर्णः । च्छ्रे । न० । छप्पावर्णवति लि० ।
 छप्पावर्त्म ड० कृष्ण वर्त्म धूमसाररूपमिति स्यान्मस्य । वडौ,
 राक्षो धरे, चित्रकड्वे च । कृष्णमपचित्ता वक्त्राचरण दस्य ।
 दुर्दकर्मकारणे लि० ।
 छप्पारङ्गिका स्त्री० कर्षणे० । जतुकालतायाम् ।
 छप्पावल्ली स्त्री० कर्षणे० । कृष्णतल्लुशं कर्षकाङ्ग ।
 छप्पाबीज ड० कृष्ण बीजमस्य । रत्नमिधौ । काश्चिन्ने न० ।
 छप्पाहन्त स्त्री० कृष्ण हन्तमस्या । पादलाहये नापयस्याङ्ग ।
 सहाया कन् खापि अत इत्यम् । गान्धार्था ।
 छप्पाशा(सार)र ड० कृष्णपावो शार (सार) शवनच
 वर्णोऽर्थेनति स० । कावसाररुदे ।
 छप्पाशालि ड० कर्षणे० । (कावधाम) भाग्यभेदे ।
 छप्पाशिशिका स्त्री० कर्षणे० । काकागुडाम् ।
 छप्पाशिशु ड० कर्षणे० । कृष्णगोमासुने (कालमज्जमा) ।
 छप्पाशुद्र ड० कृष्ण शूद्रमस्य । सहिने ।
 छप्पासर्पण ड० कर्षणे० । (राक्ष मर्ष) राजमर्षे ।
 छप्पासार ड० कृष्ण सारोऽस्य । पिपदाहये (पिप)
 छप्पास्तम्भ ड० कृष्ण स्तम्भोऽस्य । गदानहये ।
 छप्पाशुक्ल न० कर्षणे० । कावागुह्यणि, छप्प रुपभिक तद्
 जीहव् वारि मज्जती” मन्त्रमन्त्रे पञ्चकोटे ।

अप्याजिन न० कर्म० । कृष्णशरद्वचनमपि ।
 अप्यायम् न० कर्म० ट्वं यमा० । कृष्णसौहे चयपुत्राने ।
 अप्याचिह् ५० कृष्णः कृष्णता अर्धिम्यो दक्ष । कृष्णता
 कारकगिणे वृत्ते ।
 अप्याजक ५० कर्म० । विषमे (काजतनवी) वनवर्दे ।
 अप्यावाम ५० वृष्णस्यावामोऽध्वन् । अश्लहसे ।
 अप्याका श्री० कृष्णसंघायां कम् । (राक्ष) राजवर्मे ।
 कृष्णेषु ५० कर्म० । (काजवा) इक्षुभेदे ।
 कृष्ण श्री० कृष्णसंघाये वषट् । कर्षण, हायाश् भूमौ ।
 कृ विसेवे दृष्टा० पर० सक० सेट् । किरति अफारीत् । के०पि
 कृ विनने क्रांति० उभ० सक० सेट् । कृपति अक्ष, टोत् ।
 कृ विप्राने उपा० व्यास० सक० सेट् । कारयते यकोरत् ।
 कृता संघट्टे च० उभ० सक० सेट् । कीरयति-ते यक्षोर्त्तु-त
 क्षुत्ति लिङ्गु-क्त । रचिते, निवृत्ते, कृष्णेन औपानयनेति रङ् ।
 केकय ५० देवभेदे, तद्वाजसु यजो ब्रह्म नृत् । तद्देवज्ञान-
 भेदे च व० व० । तयोगात् जन्मजनकभावोपचारात्
 केकयी श्री० भरतमातरि । (मृतातिवृत्त) उदमे (देर)
 केकर ५० के कर्त्तुं कर्त्तुं योक्तव्यं क-अच् चानृक् ण० । निज-
 योया श्री० के कर्त्तुं कायते कर्त्तव्यं क-अच् चानृक् ण० । मयूरवाण्याम्
 केकायल ५० केका+यल्यप् वनच् मयूर ।
 केकिन् ५० केका+यल्यप् णि । मयूर ।
 केचन. यम् । किनः+चुवि अविहृप् ततवन । केविहृय्ये
 यर्ध केविहृय्यम् । । [केतल-त ।
 केत वनये यद० कुरा० उभ० सक० सेट् । केतयति-ते अवि
 केतक ५० केत निशये वृत्त । 'केतकः स्रष्टा' प्रमोक्षयुक्
 अक्षययद्' इत्युत्तमपये हसे । तत्पुत्रे न० । गौरादि०
 कीन् । केतकीयम् ।
 केतन न० कित-भावादिहृदयस्य करस्ते यदायं नृदृ ।
 अर्धे, निगमये, केतो, धने, विज्ञे, कृते च ।
 केतु १० वायु तव्य देवः । रोमे, दुगो, यतालयम्, विज्ञे,
 देवी च । राक्षी' दरेतालके उपपद्ये । तेरागयातद्वृत्ता
 कोतिविज्ञा व० । व० ।
 केतुमान न० 'हृदेनं केतुमानं प्रतीयां मन्मसादना दितुने
 लम्प्रीवरा मयूरजानने च्यादभेदे ।
 केत्ता र ५० के निरति दारोदय । वक्ष्यभेदे, मृत्प्ये
 निरतिभेदे, भूमिभेदे, यामवाये, सेते च ।
 केजिघात् ५० के लोके विरजोऽस्य मयूरम् । कर्त्तव्ये जीवा-
 र्धे निरतिभेदे । दारः दारोदयः वाये । वा चरि तन्मोर्

केन्दु ५० इक्षित इन्दुः को० कादेयः । तित्कहसे । संघाया
 कन् (गार) गायकहसे ।
 केमुक ५० के शिरवि कसयति वृजति यमउक् अनुक् म० ।
 (केन्दु) इतिप्राते केन्दुहसे । फलं केसुवर्जितमिति कृतिः
 केयूर ५० के वाद्यमिव याति या-जम् ननुक् ण० ।
 (वातु) (ताड) वाद्यभूषये ।
 केरल ५० व० व० । 'यमल्लयं सकारयं यावद्देमो जनाईम् ।
 • तावत् केरलदेयः खादिन्दुके देम । वैदिकयामानदिना-
 रिषि-असुधारिषि' कोविषपी माह्विका दवायोलाः ।
 पक्षेयः । सर्वे ते क्षत्रियाणां । वमलोर् निराकृत
 इति हृदरेयोक्ते माह्विभेदे च ।
 केस चामने म० पर० सक० सेट् । केसति सकेनोत् ।
 पिषि अविसेनत् । । [की० वा कीद् ।
 केमि ५० श्री० केन-इत् । परीक्षाभे, श्रीडायाह । इदियां
 केमिहृत् ५० केमे श्रीडायां हणः । केमिहृद्वहसे ।
 केमिसचिव ५० केमौ बह्वरः सहायः नर्मसिधे श्रीमाहि
 वदे मन्त्रिणि । [अविसेनत् ।
 केव धेने भा० वात्स० घञ० सेट् । केवते कमेष्टि, निवि
 केवल वि० केव-यल्यप् के वरति वजयति पद्य-इत् अनुक् ण० ।
 एवे, लम्पे च । निवृत्ते, प्रानभेदे, पुडे च न० ।
 केविका श्री० केव-यल्यप् टाप् । कोहण्टेयमभिदे केव
 इति प्याते पुत्रधारे हणे, भट्टारी च ।
 केव ५० किरयते किञ्चानि वा निग यच् नलोदव
 कस इयोवा । वरुते, सुभेदे, देवभेदे, विगी, धिगरे च
 वल्लभजानाभोवभासुविमेषोयं केवः । यत्न पदव-
 निम' वादादिपन्दा. केवभूदप्यराचिनः । वाचाकु त-
 मरा. वागो रचन्य भार उदयः । इत्' इत्' वनायच
 केवभूदप्यराचिण्टे ।
 केवकीट ५० इक्ष० । य्वास्ते केवकीटे । (उदग) [मार्गे
 केगपयां श्री० केव दवर्णवरा' आतिता' इ' । यरा-
 केवपाशी श्री० केव+वाच-गौरा० कीन् । विपारम् केव-
 नधन्यवृत्ताम् । [रामेहसे ।
 केवसद्यो श्री० केव वृत्ता वप्येयो वर म्, इ' इ' ।
 केवसार्जक व० केवन् वरत् वरम्-इत् । [रिग
 विहृति, वरत् केवसार्जकायां वदतिवायम् ।
 केवश ५० के अमे रोमते क-अच् । विहृय्ययतां जरा
 वाम्, यवयवयवकेदु, इडाहृते, वृहहृते, केवदेव-
 यत् मयूरजानमयुक् च । इ' इ' इ' न० । इ' इ' इ' न० ।

केशरञ्जन उ० केशान् रञ्जयति रञ्ज-णिच् चयु । अङ्गराज-
हृत्वे (भीमराज)

केशराज उ० केशा राजन्ते ऽनेन घञ् । अङ्गराजे (भीमराज)
केश(घ)रिन् उ० केश(घ)रा कश्यस्य ङि । केशे, अथे पुद्गल
हृत्वे नागकेशरहृत्वे, गीजपूरकहृत्वे हनुमन्तिरिति वानरभेदे च

केशरूपा स्त्री० केशस्यैव रूपमस्या । वन्दाकडले (परगाछा)
पोशव उ० केशो मङ्गलहरी चञ्चलरावणि यत्तुकम्पातया याति

वा-इ केम केमिन चर्यथावाचयति किमिति वा-कवा ।
विष्णो । 'वस्मान् त्वयैव दुडाला सुत केशो जगद्गर्भ ।

तस्मात् केशवनामा त्वं सोके स्वातो मविमोस्तुत्युक्तो ।'
'अथ गर्भो मे प्रकाशयन् नम ते केचपञ्जिता एषंसा केशव

तज्जात्वा प्राज्ञविजयतमा दत्तुं के पूर्यायंयदिति पदे
चटे च । केश-तामस्ये च । प्रमलकेशवति नि० ।

केशवर्जिनी स्त्री० केशान् वर्जयति दघ णिच् णिनि ।
चङ्गदेशीयतायाम् ।

केशवैश उ० केषस्य वैश । अरौषमणे । [चङ्गदेशीयतायाम् ।
केशवाहवा स्त्री० केशा आरोहन्त्यनया हृद् वचये च ।

केशिक नि० प्रमल केशोऽस्यस्य इन् । प्रमलकेशयुक्तं जने
केशिका स्त्री० केशिन इव कायति प्रकाशते कै-क । यता-

बरीहृत्वे । [ति । विष्णो, देवभेदे, केशि च उ० ।
केशिन् नि० प्रमल केशा सन्त्यस्य केश-इनि । प्रमलकेश-

केशिमिश्रदहन उ० केशिनं मिश्रदधति 'किमिति नि-इ-द-
णिच्-ल्युट् । इष्यं केशिहादयोऽथ च ।

केशु न० केशास्य कितं केश-इत् । इष्यं शुद्धये । अङ्गराजे उ०
केशर न० के जडे धरति हृ णिच् । किङ्गो, नागकेशरउभे

कासीदे, खलौ च । नागकेशरहृत्वे, ठाङ्गकस्यस्य केमे
विङ्गलभ्यस्यजडाया पुद्गलहृत्वे, वकुलहृत्वे च उ० ।

किङ्गले उ० न० ।
कै शब्दे भा० पर० अक० अणिङ् । कायति अकासीत् ।

कैकयी स्त्री० केशरागा देवाना राजा तस्यावत्यम् अदि कीपु ।
द्वयरण्य्या भरतमातरि । [कैकयदेशभये ।

कैकेय उ० कैकय-रा-न-नि-अच् नि० पत एष्य हृदि ।
कैकेयी स्त्री० कैकेयस्यापत्य स्त्री अण् । भरतमातरि द्वयरण्य्याम्

कैटभ उ० कोटभ् भाति भा क णाये अण् । देवभेदे ।
कैटभजित् उ० कैटभं जितवन् चि-भूते किप् णिच् ।

विष्णो । कैटभार्थादयोऽयम् ।
कैटय्य उ० कि-त-य-च-भ-कैटराति रा यजितकलान् क कच्छं

कैतव न० कितवस्य कर्ष णिच् । कपटतायम् स्वार्थे णिच् ।
यूने, वैदूर्यवधौ, धुकरगुण्यादौ च । [देवचमूरे न०

कैटार उ० कैटारस्य चेतस्त्वयम् अण् । कैटारज यमाधिपत्ये ।
कैटार(रि)क न० कैटार-चमूरायै वृन् ठञ् वा । जेतमन्त्रे

कैरव न० के जडे रौति हृ णिच् अण् क स० कैरोरी हृषस्य
मियम् अण् । कुष्टे, शुक्रोत्पे, यनौ च ।

कैरवियो स्त्री० कैरव-इणि । कुष्ठदण्डादे तदुत्पन्नतायाम् ।
कैरवी स्त्री० कैटराव हिता अण् । अन्ति-याम् ।

कैरात उ० किरात इव पूर इषाये अण् वल्लभगुण्डे,
किरातदेये (रयनदेये) भव अण् । भूमिमे शब्दरचनने च न०

कैरास न० कैरासदेये भवम् अण् । निङ्गो ।
कैरास उ० के जडे कासी लचनं दीप्तिरस्य अण् कृत्वा,

केनच स्मृतिहास्ये शुभ अण् केलीनां चमू अण्-
कैर्भ तेनास्तेऽन आस यन्ना । शिवपुराणे स्नाने ।

कैलासगति उ० इव० । चिने । [(केके) भीमराजौ ।
कैवर्त्त उ० के जडे वरति इत-अच् अण् क स० तत सार्थे अण् ।

कैवर्त्तसुस्तक उ० कर्म० । अवस्थितसुस्तके (केपुर) ।
कैवत्य न० केवलय पुरस्य उप विरहितस्य भावं । कोवे ।

कैशिका न० कैशानां चमू अण् । कैशचमूरे । नाटकाविवे
हृत्तिभेदे स्त्री० कीप् णा० इ प० ।

कैशोर न० किशोरस्य भाव अण् । 'वीगण्ड' द्रव्यार्थि,
कैशोरभाषणद्वयादित्युक्ताया किशोरामस्यायाम् ।

कैश्व न० कैशानां नमू अण् । कैशचमूरे ।
कोच उ० कोच । जुहवायाने अण् । चक्राङ्गी, हने,

अथवा चमू चर्यारोहणे, दहरे विष्णो च ।
कोङ्गिह उ० कोङ्गात् चक्रर काम् नदति न-इति अण् मू-

खलौ न-अण् । रत्ताकुष्टे, रत्ताम्रे च । [तद्वति नि० ।
कोकनदच्छदि उ० कोकदखरे अविर्दे र्वस्य । रत्ताम्रे

कोकनन्त्र उ० कोकयोर्वक्रा इवोन्मैलनकारितान् वभुर्दि ।
खलौ । [काको स्त्रिया टाप् ।

कोकिल उ० कोक आदने इतच् । सनामस्यात विङ्गभेदे
कोकिलाच उ० कोकिलस्यादीव रत्ताम्रे उभयस्य । (ताव

भाषया) हृत्तिभेदे, अरौषभेदे इण्गस्य वाच्य ।
कोकिलावास उ० इव० । आचहृत्वे ।

कोकिलेष्ट उ० कोकिल इव लण् इष्टु । (काजका इष्टभेदे ।
कोकूण उ० कोमिति कन्त्यल । 'अथाभ्यन्त' समारभ्य

कोटिदेशस्य मध्यमे सप्ततमान्देशो हि कोरुप परि-
कीर्त्तित' इहोक्तं देवभेदे ।

कौलटेय उ० श्री० कुलटाया सत्या व्यसवा वा व्यसवम् ।
 ठक् । सय व्यसवाय कुलटाया पत्ने । स्त्रिया स्त्रीपु ।
 कौलटेर उ० श्री० कुलटाया अत्या व्यसवम् ठक् । वसवया पुम्ने
 कौलिक वि० कुलटाय मत ठक् । कुलपयप्रागते । कुलेनावरितः
 ठक् । तुलाघाते । कौल कुलधर्मं प्रवर्तयति ठक् । कुल-
 धर्मावर्तके दम्नोक्ते शिवे, मन्दादेव ।
 कौलीन न० कौ द्रष्टव्या सोन यस्मान् चतुष्टयः । सुष्ठे,
 परोक्षे, दुष्टकाये च । कुलीनस्य भागः कर्म वा । कुलीन
 कर्मणि, भाषित्वान्ते च ।
 कौलिय वि० कुलेन नर ठक् । सत्कुलीनम् ।
 कौलियत उ० कुले भवति दत्तम् । कुलगते कुकुदे ।
 कौवेरी स्त्री० कुलेच्छेद्यम् व्यञ् । माद्वेदे उत्तरदिशि च ।
 कौशल्य न० पुत्रवत् भावः व्यञ् । क्रिय या मैत्र्ये ।
 कौश्लिका स्त्री० कुशवत्स्य प्रच्छां ठक् । कुशवत्स्ये । कुश-
 नाय स्तनत्रयाय नोयते ठक् । उवायने लवटीयने ।
 कौश्लेय उ० कौशल्याया व्यसवम् ठक् यथोप । रामचन्द्रे
 कौशल्या स्त्री० कुशवैव चादर्षादित्या व्यञ् । राममातरि
 कौश्याम्बी स्त्री० कुशाम्बे निर्बुका नगरीष्वे । वत्सपत्तने
 कौशिक उ० कुशिकस्य मोक्षायाम् कदाच । विद्यामित्रे सुगौ ।
 कोशे भवति ठक् । नकुले, व्यालघाते, मेघके, रज्ज्वे,
 शुगुडौ च । कोशेऽधिकतः ठक् । कोषाधारे ।
 कौशिकफल उ० कौशिकेन विश्रामित्वेण वष्ट कर्म वक्ष ।
 नादिके । [शत्रुत लोकशिक्षम् ।
 कौशिककाराति उ० इतः । मेघकासी काङ्गे नक्ष मेघज-
 तीपिको श्री० गरीरेशोपायलक्ष्मा पापेया निष्टता-
 स्त्रिया । कोशिकीति समाख्याति युक्तनुवाया दुर्गाद्या
 नदीभेदे । कौशिको चन्द्रमगा वेति खति । नाथे इतिभेदे च
 कौशेय वि० कोशाद्विषयः ठक् । कौशिकोप दिशति वत्से ।
 कौशल्या स्त्री० कौशलस्य राशेऽप्यस्य इड् । राममातरि
 पाणि गच्छन् दन्त्यमकारनिर्हन्तु दन्त्यस्य रवानयम् ।
 कौशल्यायन उ० कौशल्याया व्यसवम् क्रिय । न रामे ।
 कौशुम्भ उ० कुशम्भ + कौशे अण् । व्यसवत्सुधो प्राकभेदे च
 गणनेन इत्म् अण् । कुशम्भरागराजिते गन्तेशे वि०
 कौशुम्भिक वि० इत्यस्या चरति ठक् । मायकारणे शाययुक्ते ।
 कौशुम्भ उ० कुशुम्भे स्त्रियाति कुशुम्भेयस्य सव चर-
 त्वम् । विद्योपदेश्ये । कौशुम्भस्य वृत्तातेजा कोटिपूर्वम्-
 यमयम, इत्युक्तवत्के मयिभेदे ।
 कौशुम्भवत्स्य उ० कौशुम्भे स्वयि दम्प । विष्णौ ।

क्रोधयेथ वा० तु० लभ० पथे भवा० पर० 'यकः सेट्' घटादि ।
 क्रोधयति-ते क्रोधति व्यक्रोधत्-त व्यक्रधीत् प्रक्राधीत् ।
 क्रस दीप्तौ कौटिल्ये च दिवा० पर० थक० सेट् मे० । क्रस्यति
 व्यक्रधीत् व्यक्राधीत् क्रधयति-ते क्रधितो-क्रध्या ।
 क्रसे दीप्तौ वा० तु० लभ० पथे भवा० क्रधयति ते । क्रधति ।
 व्यक्रिधत् न व्यक्रधीत्-प्रक्राधीत् । शक्तित्वा क्रध्या ।
 क्रू यन्दकरणे कृदि० उभ० सक० सेट् प्रादि० । क्रुनाति क्रुनीते
 व्यक्राधीत् व्यक्रुधत् ।
 क्रूय इग्वे धार्दिभावे शब्दे च भा० आ० थक० नेट् ।
 क्रूयते व्यक्रुधित । क्रूययति ते । क्रूत ।
 क्रार कौटिल्ये भवा० पर० थक० सेट् । क्रारति व्यक्रादीत् ।
 क्रकच उ० क्र रति क्रधति प्रधायते क्र-शब्दे व्यञ् । व्यन्वि-
 तात्वे इत्वे । क्रपणे (क्राव) उ० न० । व्योतिगोक्ते
 योमभेदे च ।
 क्रकचच्छट् उ० क्रकच इव छट्टी वत्स । क्षेत्रीइत्वे ।
 क्रकचपाट् (ट्) क्रकचमिव पाट्टी वत्स वा अन्यथोप । कुक्कादि
 क्रकचछट्टी स्त्री० क्रकच इव छट्टी वत्स । (पट्ट) पाट्टभेदे ।
 क्रकण उ० क्र इति क्रधति प्रधायते क्र-व्यञ् । (कपार) पक्षिपि
 क्रपार उ० क्र इति यन्द कर्तुं योचनस्य ताच्छोऽप्यु (कपार)
 क्रकणे पक्षिण ।
 क्रतु उ० कृ कर्त । यथशक्ति, वद्वहिते वा यथे, सकले 'यथा-
 क्रतुशक्ति' तथा प्रेक्ष्य भवतीति सति । क्रकणः कटाव्याते
 नरीयाद्यालमर्षे छनिभेदे, वैष्वदेवभेदे, इन्द्रियेषु च ।
 क्रतुदोषनृद उ० क्रतुमाविद्धिवाया दोषं नदेति क्रिप् ।
 प्राधायामे "दहन्ते प्राधायमानां भावभाष्यं यथा भवा ।
 प्राधायामिनाया दोषः श्राम्यन्तीन्द्रियते च" इत्युक्तस्यो-
 त्तियदोषनामकत्वम् ।
 क्रतुद्विप् उ० क्रतु इति द्वि-क्रिप् । इतर, न क्रिडि च ।
 क्रतुध्वसिन् उ० क्रतुं दयवत् भवति ध्वस्त-व्यञ्-
 विनि । शिवे । [दिने ।
 क्रतुभुञ्ज० क्रतुं वष्ट इत्यहिरादिर्हन्तुं भुञ्ज । कृत् ।
 क्रतुराज उ० क्रतुर्गो राजा इत्यवभा० । राजभूयवने ।
 क्रोधयेथ वा० तु० लभ० पथे भवा० पर० थक० सेट् घटादि । क्रधते व्यक्रधीत् व्यक्रा-
 धीत् । क्रधयति ते । [चट् ।
 क्रध प्रतिहर्षे तु० लभ० थक० सेट् प्रादयति-ते व्यक्रिध-
 क्रधन न० क्रधयेथ इट् । भारये सेट्ने च राजदोषां वष्ट
 क्रधनपट्टिति प्रयोच्यन्तीदय । कटाया इत् उट् ।
 क्रद रोदने वैकल्ये वक्ष० काङ्गेने वक्ष० भा० पर० सेट् ।

क्रन्दति अक्रन्दती ।

[अक्रदिष्ट क्रन्दयति ।

क्रन्द चैकल्ये भ्रा० आत्य० अक्र० सेट् षट् दि० । क्रन्दते क्रन्दं निरनरपद्मकरणे चुरा० अक्र० उभ० सेट् । प्रायेणाह-
पूर्वं अक्रन्दयति ते व्याचक्रन्दत् न ।

क्रन्दन् न० क्रदि-भावे ल्युट् । शोकादिनाश्रुपातने । क्रिपयति क्रिप कपायाम् भ्रा० अक्र० अत्त० सेट् षट् । क्रपते अक्रपिष्ट क्रम गतौ वा भ्रा० पठो दिशा० पर० सक० सेट् । क्रामति क्रम्यति अक्रमीत् क्रमिन्ना क्रान्त्वा ।

क्रम उ० क्रम-यञ् । नियतपूर्वापरभावरूपे विधाने, अतुक्रमे, यज्ञौ, आक्रमणे, पादे च ।

क्रमि उ० क्रम ईन् । क्रमिपदार्थे ।

क्राक्रिमिन्न उ० क्रमि कृनि कृन् क । विह्वले ।

क्रमिज क्रमेणोपगते जन इ । अगुरुवन्दने । लाभाया स्त्री० ।

क्रसु उ० क्रम-उ । एवाके (सुपारी) ।

क्रमुक उ० क्रम उन् तत् कृत्वा क्रन् । भद्रसुखे बह्व-
दाक्षिण्ये, सुखादि, पट्टिकानोपे च । [क्रन् । तल्लैशब्धं ।

क्रमेल उ० क्रामति क्रम-विच् यञति अच् कर्त्त० । उच्चे । स्वार्थे
क्रय उ० क्रो-भावे अच् । क्रुत्यदानेन द्रव्यप्राप्तये ।

क्रयलेख्ये न० इत् । “स्वहं चोभादिर् क्रोत्वा तत्समुल्लासरा-
जितम् । पत्रं कारयते यस्य क्रयलेख्ये तद्व्ययम्” इत्यु-
क्तप्रकरणे क्रयस्वरूपप्रत्ये (कदाचा) ।

क्रयविक्रयिक उ० क्रयविक्रयाभ्यां औपति टन् । वणिग्जने
क्रयिक प० क्रयेन औपति टन् । वणिग्जने ।

क्रय्य लि० क्रनाय क्रेतार क्रोषीयुरितिवृत्ता प्रचारितस्य क्रो-
यत् क्रय्यकदर्थे इति नि० । क्रयनिमित्तं कृते प्रसारिते द्रव्ये
क्रय्य न० कव-एवत् रलयोरैकत्वात् । आगमायि ।

क्रव्याद् उ० क्रममति अद् क्रिप् । राक्षसे, खत्रादौ च ।

क्रव्याड उ० क्रव्यन्त अद् अण् । राक्षसे, पित्रे ह्येने, त्रव-
सासभकदेश्चो “क्रव्यादोऽष्टतमस्ये” इत्यमरनामधेये अथवात्

क्रशिमभ् उ० कृमस्य भाव इमनिच । कृमये ।

क्रान्त उ० क्रम-ज्ञा । अज्ञे । आक्रान्ते अतिक्रान्त्याप्ते सक्रान्ते
च क्रि० । [अतीतद्रष्टारि ।

क्रान्तिदर्शिन् लि० क्रान्तमतीतं पश्यति शिनि । पश्यते
क्रान्ति स्त्री० क्रम क्रिन् । आक्रमणे, गतौ खगोलमध्यस्-
-स्थायिगणेषु तिथ्यगोचरेखायाञ्च “अथवाद्यत्र यावत्
कदा तिर्यक् तदा परा । क्रान्तिकथा यया सूर्ये, यदा
पर्यन्ते माघयजित्पुनस्तदावामपि ।

क्रिमि उ० क्रम-इनि इजादे । क्रमिपदार्थे । [डीप्

क्रिमिन्न उ० क्रिमि कृनि कृन् क । विह्वले । सीमराज्या स्त्री०
क्रिया स्त्री० क-भावे ष टाप् । आरम्भे, चेष्टायाम्, इच्छिय

व्यापारे, पाकादिष्वन्मडतिनिमित्ते फुलव्यापाररूपे
धातोरर्थे, निष्कृतौ, मृज्यायाम्, घिवाया, चिकित्साया,
करणे, गर्भाधानादिसकारे, व्यवहारपादविशेषे च ।
‘सर्वेष्वर्थविवादेषु भवत्युत्तरा क्रिये’ति वदति ।

क्रियायाटः उ० कर्म० । व्यवहारे भाविवेख्यादिभिः प्रविज्ञा
सार्वसाधनरूपे तृतीये पादे ‘पूर्वपक्षं ह्यतः पूर्वोहितोय
चोत्तरं ह्यतः । क्रियायाटस्तृतीयं स्यादिति वदतः ।

क्रियाफल न० इत् । ‘उत्पत्तिराभिर्निमित्तं संख्यातय
चतुर्विधम् । क्रियाफलं प्राकट्यायां’ इत्युक्ते कर्मफलं चतु-
र्य्यादौ, यागादिन्ये पुण्यापुण्यादौ च ।

क्रियायोग उ० योगार्थं क्रियमाणे देहापचनादौ । ‘यस्य
वाह्यार्चसंयोगं क्रियायोगं न लभ्यते । प्रधानं कारणं
योगो ह्येतत्तिरिचरोत्तरम् । क्रियायोगस्तु योगस्य कारणं
परमं भवति ति पुराणम् ।

क्रियासममिहार उ० सम-अभि-ङ् वञ् । इत् । क्रि-
याया यौन पुन्ये । क्रियासममिहारेण विराज्यन् भवेति क
इति भाष । [क्रोषाति क्रोषीति अक्रोषोत् अक्रोशे ।

क्रोशे (मुखशयनेन द्रव्यप्राप्तये) क्वादि० उभ० सक० अगिट् ।

क्रोड खेडने भ्रा० पर० अक्र० सेट् । क्रोडति जनीडीति ।

क्रोडन न० क्रोड ल्युट् । परीक्षिते, क्रोडावाद्ये ।

क्रोडा स्त्री० क्रोड अ । परीक्षाये खेडने च ।

क्रोत उ० क्रो-ज्ञा । हादयपुत्रान्तर्यते ‘क्रोपीयात् वस्त्वपत्योश्च
मातापितृवैयमजिह्वात् । स क्रोतः सप्तमस्येत्युक्ते पुनर्भेदे ।
कृतकये वस्त्वपत्ये लि० ।

क्रोताशुश्रुष उ० क्रोति अशुश्रुष इत्यन्तादिना पचात्पापोयत् ।
अनादयविवादेषु ‘क्रोता शूत्येन य पण्य, क्रोता न
वक्तुं स यते । क्रोतास्तमय इत्येतद्विशदं पदप्रत्यये’ इत्युक्ते
विवादभेदे ।

क्रुध गच्छे दिवा० आ० अक्र० सेट् । क्रुध्यते । अक्रोडिड ।
क्रुध् उ० क्रुन्च क्रिप् । (क्रोच) चक्रभेदे । जातित्वे गण क्रुधा ।
क्रुध् उ० क्रुन्च कर्मणि वञ् । क्रुधपर्वते । अण् टाप् । वेपार्थभेदे
क्रुध्(धा) स्त्री० क्रुध-अण्पट् दिवात् क्रिप् वा टाप् । कामा
प्राप्तिहेतवे चित्तवृत्तिभेदे क्रोये ।

क्रुध क्रोये दिवा० पर० अक्र० शोषधर्मे सक० अगिट् ।

क्रुध्यति गत्यमभिक्रुध्यति क्रुध्यन् । [श्रोत्

क्रुन्च गतौ, वक्रणेश्चन्द्रादौ च सक० पर० सेट् । क्रुध्यति अक्रु-

क्रुञ्च क्रुञ्च लेपे च कृ० पर० अक० सेट् । क्रुञ्चति आकृञ्चति
क्रुञ्च रोदने आक्रोमे च सक० आ० पर० वानिट् । क्रोशति
अक्रुञ्चत् । [आह्रते वि० ।

क्रुञ्च क्रुञ्च-भावे क् । रोदने रवे च । आङ-तर्कणि क् ।
क्रूर ति० कृत-रन् भावे क् । कानि, निर्दये, परद्रोहकारिणि,
रुद्राये, उष्णे च । रक्तकरवोदे श्वेतवस्त्रे, कट्टपक्षिणि
च्योतिषोक्ते रविगङ्गमन्दराङ्गकेतुस्थे पक्षे, पूर्वोक्तय-
भरलोमसारूपे वक्ष्ये च पु० ।

क्रूरशक्तिं उ० क्रूरस्यं रोति च विनि । श्लेषकावे ।
क्रौञ्च वि० क्रौ-यत् । क्रौञ्चे वक्रुभावे ।
क्रौञ्च उ० न० कृञ्च पञ्च । कङ्के (कोक) । राक्षसे चक्रे च
उ० । अवावासरणि सुमान्दरे च स्त्री० टाप् । वार-
हीकन्दे उ० स्त्री० ।

क्रौडाङ्गि उ० क्रौञ्चे अङ्गि, रंख । कक्षये ।
क्रौञ्च उ० कृञ्च-यत् । परापरकारण विस्तृष्टकिमेदे, परानिष्ट
मिष्टाये, अमिष्टविषयहेतुके विस्तृष्टकिमेदे च ।
क्रौञ्च उ० क्रौषात् लायते जन-ट । क्रौञ्च 'क्रौषात् भवति
संनोह इति गीता । 'सैश्वर्यं साधुं श्रेष्ठं ईश्यांश्च वा
सैश्वर्यम् । सगृह्यजनस्य सार्वं क्रौञ्चोऽपि गणोचक
रत्नं व्यसनमेदे च ।

क्रौञ्च उ० कृञ्च-यत् । क्रौषयुक्ते, क्रौषयुक्ते, तन्मोक्षे च कष्ट
नेद्वेयु नैवभेदे, मलिनस्यस्य च्योतिषोक्ते 'रोमो-
मरुद्वर्गिभिरु विरोधोऽप्युच्यते । क्रौञ्चे निषमं चर्म
मिलु क्रौषयुक्ते वस्तुमेदे च ।

क्रौञ्च उ० कृञ्च-यत् । रोदने आह्वाने च । अचक्षुश्चक्षु-
माने (क्रौञ्च) क्रौञ्च सङ्कलितयेन तपांमिति बोधा-
वती । सतान्दरे सङ्कलितभावे । [स्थित्य क्रौञ्च ।
क्रौञ्च उ० क्रौषति क्रुञ्च-यत् । श्लाघने । सार्धं कर्तुं शीलैश्वर्यं ।
क्रौञ्चकपुष्पिका यो० क्रौञ्चकस्य पुष्पस्य च याम्यस्या ।
(वाङ्मयि) प्रथमपद्याम् । [श्रुगन्धा वाङ्मयाद् ।

क्रौञ्चि स्त्री० मृगं दृष्टं लक्ष्यं जीव । भूमिगुणस्थे, विदार्या,
क्रौञ्च उ० कृञ्च-यत् । (क्रौञ्चक) वक्ष्येदे कुरारपक्षिणि,
दैत्यभेदे, दक्षप्रपञ्चपक्षिणे चोभेदे, चर्मभेदे च ।

क्रौञ्चदारकाणां पु० क्रौञ्चं दैत्यं पर्वतं वा दारवति इति नि-
रूप्य युष्वा । कान्तिकेये स हि 'क्रौञ्चक्रौञ्चो ह्यतो दैत्य
क्रौञ्चश्री ऐमकन्दरे । क्रौञ्चं नृपुण्ड्रं वरिच विनमयो
सगायिका । स पैकलस्य टेलस्य स्वातदिलस्य कर्मका ।
सेततामगमनस्य सासा क्रौञ्च' स उच्यते इति उदाहरणम् ।

क्रौञ्चादन च० क्रौञ्चानां मत्तभेदानामदत्तं भक्ष्यम् । वृषादे,
(पेषु) विद्योदके, पिप्पल्यान् । यन्मरीचे स्त्री० । -

क्रौञ्च वधे वा चुरा० उभ० पक्षे आ० पर० सक० सेट् । घटादि० ।
क्रुञ्चति ते क्रुञ्चति अक्रुञ्चत् अक्रुञ्चति अक्रुञ्चति ।
क्रौञ्च रोदने अक्र० आह्वाने सक० इटिन् पर० आ० सेट् । क्रुञ्चति
अक्रुञ्चति । [अक्रुञ्चि क्रुञ्चति ते ।

क्रौञ्च बैकल्यं दि० आत्म० अक० सेट् । घटादि० । क्रुञ्च
क्रौञ्च रोदने आ० उभ० इटिन् अक० सेट् । क्रुञ्चति ते
अक्रुञ्चति अक्रुञ्चति । [अक्रुञ्चि क्रुञ्चति ते ।

क्रौञ्च अक्रुञ्चयाम्ये चुरा० उभ० अक० सेट् । घटादि० । क्रुञ्चति ते
क्रौञ्च क्रौञ्चो दिवा० पर० अक० सेट् । क्रौञ्चति अक्रुञ्चति । क्रुमि-
न्वा-क्रौञ्च । क्रौञ्च । [क्रौञ्च । क्रौञ्चति क्रौञ्चति ।

क्रौञ्च गवावी आ० पर० अक० सेट् । क्रौञ्चति अक्रुञ्चत् अक्रु-
क्रौञ्च उ० क्रुञ्च-यत् अक्रुञ्चति । आयादे, चने च । [क्रौञ्च ।
क्रौञ्च उ० क्रुञ्च अक्रुञ्च । आयादे । [क्रौञ्च क्रुञ्चति क्रौञ्चति ।
क्रौञ्च मने दिवा० आत्म० अक० सेट् । घटादि० । क्रुञ्चति अक्रु-
क्रौञ्च वि० क्रुञ्च-क्रौञ्च । यवाचं । [अक्रुञ्चति अक्रुञ्चति ।

क्रौञ्च आर्धभावे दिवा० पर० अक० सेट् । क्रुञ्चति । अक्रुञ्चि-
क्रौञ्च रोदने इटिन् आ० उभ० अक० सेट् । क्रुञ्चति अक्रुञ्चति
क्रुञ्चति वि० क्रौञ्चति । आर्धे ।

क्रौञ्च उपतामे दि० आत्म० अक० सेट् । क्रौञ्चति । अक्रुञ्चि-
क्रौञ्चति । क्रौञ्चति-क्रौञ्च । [अक्रुञ्चि क्रुञ्चति
क्रौञ्च विवाते कृपा० पर० सक० सेट् । क्रौञ्चति अक्रुञ्चति-
क्रौञ्चति वि० क्रौञ्च-उपतामे क्रौञ्च । क्रौञ्चति वा । उदाभावे क्रौञ्च-
क्रौञ्चति न० क्रौञ्च क्रौञ्चि न० वक्ष्ये क्रौञ्चति क्रौञ्चति अक्रु-
क्रौञ्चति (अक्रुञ्चति) । [क्रौञ्चति क्रौञ्चति ।

क्रौञ्चिका स्त्री० क्रौञ्चिक क्रौञ्चिकस्य उ० कृञ्चत् ।
क्रौञ्चि(य) नदे अक्रुञ्चयाम्ये च आ० आत्म० अक० सेट् । क्रौञ्च
(य)ते अक्रुञ्चि(य)ते । [क्रौञ्चि(य)ते ।

क्रौञ्चि(य) उ० क्रौञ्चि(य)-अक्रुञ्च । अक्रुञ्चति, अक्रुञ्चति, अक्रुञ्चति ।
क्रौञ्चि(य) उ० क्रौञ्चि(य)-अक्रुञ्च । अक्रुञ्चति, अक्रुञ्चति, अक्रुञ्चति ।

क्रौञ्च यथे उपतामे आ० आत्म० अक० सेट् । क्रौञ्चति अक्रुञ्चति
क्रौञ्च उ० क्रौञ्च-अक्रुञ्च । उ० क्रौञ्च, क्रौञ्चति, क्रौञ्चति ।
क्रौञ्चति अक्रुञ्चति । [क्रौञ्चति क्रौञ्चति ।

क्रौञ्चि(य) न० क्रौञ्चि(य) भावे अक्रुञ्च । क्रौञ्चति अक्रुञ्चति ।
क्रौञ्चि(य) न० क्रौञ्चि(य) मनिन् । अक्रुञ्चति अक्रुञ्चति ।
क्रौञ्चि(य) न० क्रौञ्चि(य) मनिन् । अक्रुञ्चति अक्रुञ्चति ।

अयनाशिनो स्तो० अयं काशं नामयति नमः-विश्व-विनि ।
जीवनीहरे । [यमा० । कृष्णपक्षे ।

अयमक्ष इ० अयस्य (चन्द्रस्य अयस्यं) पक्ष अयसादिपक्ष
चर संवत्सरे भा० पर०-पक्ष० सेट् । अरति अनारीत् ।

अर इ० अर-अच् । मेघे । 'कार्यकारणवृत्तन् नयते चरग-
यते' इत्यनेनपरेति० । 'अर शब्दाधिभूतामी'ति गीता ।

अरे न० । [यति ते कर्त्ताति प्रविशन्त त यथाजीवत् ।

अल गोपने वा कु०-उत्त० एवे भा०-पर०-पक्ष० सेट् । अल
अव इ० अ-अच् । सुते, (हावि) राजिकापेदे च ।

अवक पु० अ-अच् । राजिकापेदे, कपामार्गे च ।

अवयु इ० अ-अच् । सुते (हावि) [ए सुतं जायते ।

अवमत्रा स्त्री०-अव०-पक्षेयु यत्ना० । दूरावपुण्यान् तत्त्वमात्राये

आत्त न-अवस्य कर्म भावे वा-अच् । 'मोक्षे तेनो हतिदांश्चं
युक्ते पापयत्नायनम् । दानमीश्वरभावश्च आत्मनश्च समा-
वस्य'ति श्रुतेः अतिवक्तव्यं 'आत्म' द्वित्रलक्ष परस्परार्थ-
मिति भट्टि । [आत्मर्थं तत्त्वतोकारपराधुवे ।

आन्त नि० अन्त० । अहिनी केचिद्विगीकृत्येऽपि अति

आन्ति स्त्री० अन्त-किन् । अन्तमायम् आन्तये आन्तयकारि-
गोऽप्यकाराचिकीर्तयाम् ।

आम नि० औ-ऊ तस्यं । जीणे, दुर्भेदे च ।

आर इ० अर-अच् । (आर) अति स्वाते रसे, तपणे, आर-
जाते कावे, गच्छति, रुद्धे, धूषे च । उद्धवे (सोहामा)

यकाटे, विह्वलणे, सर्पिकाद्यादे च न० । [विटके च

आरक इ० अर-अच् । (आरि) नवकलिकाहन्दे पवित्राद्यादि

आरदला स्त्री० आरे देवेभ्यः । सुद्रवामकयाके ।

आरभूति स्त्री० आरभुता भूतिः । अयम् भिषगोपस्यभूमी
किमायर्थे आरभूमी प्राचयः समद्वितितेनूद्वट् ।

आरस्यक्तिका स्त्री० आरस्यक्ता क्तिका । उपरस्त्राणि ।

आरित नि० अर-अच्-ऊ । अश्वपदपक्षे, आरदोषे, आरिते च

आरित नि० इ० अर-ऊ । निर्णिके अतमप्राचये च ।

आये अये भा० पर० अय० अयिन् । अयति अयेरीत् ।

आहिंशया सा० पर० अय० अयिन् । विषोऽपि 'विमुन'

'लियस विमुन' । अयेरीत् । [अयेरीत् ।

आि गतो सक० निरासे अय० तदा० पर० अयिन् । अयति

आि हिंसायां क्ता० पर० अय० अयिन् । अयति अयेरीत् ।

आि हिंसायां दना० अय० अय० सेट् । अयति अयेरीत् ।

चिति स्त्री० चि-निवासे आधारे किन् । भूमौ, आने किन्

निवासे । चि-अने भावे-किन् । अने, रोचनाप्यगच्छत्ये च ।
चितिधर पु० चितिं धारयति अ-अच्-अय० अयिन् । अयति
अयेरीत् । अयति अयेरीत् ।

चितिपति पु० इति० । राजान् अयति एवं चितोपादयीष्य

चितिरुह इ० रोहति रुह-ऊ तत० । हरो ।

चितिवर्द्धन पु० चितिं वर्द्धयति हृद-अच्-अय० । अने 'कर्तोऽपि

चितिवर्द्धन'मिति भट्टि । [अयति ।

चिप मेरुषे तदा० अय० अयिन् । अयति अयेरीत् ।

चिप मेरुषे दिवा० पर० अय० अयिन् । अयति अयेरीत् ।

चिपिणि(णी) स्त्री० चिप-अयि वा जीम् । गौकादपुं (दाड)

अये, अयेरे च ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

चिप्ति नि० अय-ऊ । मेरुषे, अये, अयेरीत् ।

धास्याद्युक्ते प्रकतिप्रेरके पुरुषे, ईश्वरे च ।
 चौद्र न० चुद्राभि सरवाभिर्निर्दिष्टम् खण् । 'सविका
 कपिला खण्डा चुद्रास्याकृतकृत सपु । सगिभि
 चौद्र'मित्युक्तमित्युक्ते मधुनि ।
 चौद्रज न० चौद्राज्यायते जन-ठ । मधुजाते (मोम) धिक्कके
 चौद्रधातु उ० कर्म० । भाविके मधुनि ।
 चौद्रमिय उ० चौद्रमिय मिय साहस्यम् । सनरुपकपुत्रे
 इत० । मधुमिये ति० ।
 चौद्रिय न० चुद्राभि सतम् ढक् । धिक्कके । (मोम)
 चौम उ० न० चुनाया अतस्याधिकार खण् । अतसो-
 वल्लजजाते वस्त्रे, इहूचे, यथजे वस्त्रे च । सु-मन् प्रधा-
 दिवाद्य् कङ्कालिकायासु । [आयास्य
 चौमी स्त्री० चुमैव प्रसाद्याम् । अतस्याम् चुमानिर्निर्दिष्ट-
 चौर न० चुरेण निर्दिष्टम् खण् । चुरभिषाद्ये वचनादौ ।
 कण् तेजने अन्ता० पर० सक० सेट् । चौरौ भिषाद्योत् ।
 च्या स्त्री० चानते भार सन-रूप चपचाचोपच । प्रयायाम् ।
 च्याभृत उ० च्या प्रविर्षी विभर्षि पावयति वा भ-क्षिप्
 तक् च । नये, पथते च । भूधदादयोऽप्यत्र ।
 च्याय विभजने आ० आत्म० सक० सेट् । च्यायते चक्ष्माधिक
 च्योल विभजे आ० पर० सक० सेट् । च्योलति अच्योलोत् ।
 च्विड च्वेदे आ० आत्म० सक० सेट् । च्वेडते च्विडत् च्विडिच
 च्विड मोचने च्वेदे अक् । आ० आत्म० सक० सेट् । च्वेडते
 च्विडत् च्विडिच । [च'खदत्
 च्विड् जूनने दिवा० पर० सक० सेट् । च्विडति च्विडोत् ।
 च्विड् जूनने आ० पर० सक० सेट् । च्वेडति च्विडोत् ।
 च्विड् उ० च्विड-अच् । योगयोगद्वये, विभे, रचालके अन्यौ च
 योगातयोगे न० । इराचदे, इटिते च वि० । यथाकायास्य ।
 च्विडा स्त्री० च्विड अच् टाप् । योगातस्याम्, च्विडनादे सं-
 च्वेडित न० च्वेड-त्त । च्विडनादे ।
 च्वेला सचाकने, गतीचक० 'म्रीहाय न् अक् । आ० पर० सेट् ।
 च्वेसति च्वेसोत् विधि कृति अचचोत्त ।
 च्वेला स्त्री० च्वेस-अ । म्रीहायाम् ।

ख

ख उ० खडे-ड । खण् । खिन्ने, देहे, डरे, खण्, खणे,
 खिन्ने, आकाशे, खण्, खणे च न० ।
 खखख खणि आ० पर० सक० सेट् । खखति अखखोत्
 खग उ० खे च काशे गच्छतोति भव-ड । खण्, देहे, डरे,

खिन्ने, वायो, खूर्ध्वचन्द्रादिषु खणेषु च ।
 खगगति स्त्री० इत० । 'डीनं प्रदीनसुदीन सडीनं परिडीन
 कम् । विडीनमवडीनचुडानिडीन डोनडीनकम् । गतागत
 मपतत सस्यात' पक्षिषा गतिरित्युक्ते विहगगमने ।
 खगप उ० खगन् पाति पा-क । मरुहे अगपथादयोऽप्यत्र ।
 खगस्थान न० इत० । हुमखे कोटरे । [श्रेणविहने ।
 खगान्तक न० अग्नयति अग्न करोते विह-खण्, इत०
 खगोल उ० खं गोल, इव । भूगोलोपरिस्थिते मरुत्तमाकारे
 आकाशे वक्ष्य सस्तिमानभिधेयो इहदभिधाने इत्यत्र ।
 खच् भूतो, जलसौ च क्ता० पर० सक० सेट् । खञ्जाति अक्
 खीत्-खञ्जाचोत् । [खचत् न ।
 खच नवमे खद० डुरा० कभ० सक० सेट् । खचयति-ति अच-
 खचर उ० खे आकाशे चरति चर-ड । राक्षसे क्षिप्यां चीप् ।
 खण्, वायो, खण् अक्षतरे च । आकाशगामिनि ति० ।
 खचित वि० अच त्त । बडे चयत्तो च ।
 खज चण्ये आ० पर० सक० सेट् । खजति अज्जाजोत्-अजजोत्
 खज पशुसाया भा० पदिन् पर० सक० सेट् । अजति अचजोत्
 खज उ० स्त्री० खज अच् । दय्याम् (जाता) मन्ददखे च ।
 खजाका स्त्री० खज आक । दय्याम् । (जाता)
 खज्योतिस् उ० खे आकाशे ज्योतिरस्य । खजोति कोट ।
 खञ्जा(क) उ० खञ्जि गतिर्विकस्ये अच् वृत्तु । (खोडा) पादविकसे ।
 खञ्जलेट उ० खञ्ज इव खेटति अच् । खञ्जगिहने ।
 खञ्जलेख उ० खञ्ज इव खेति अच् । खञ्जनखणे । [खण्
 खञ्जन उ० खञ्ज, ख्यु । खनादख्याते विहने । खण् कन् तलै-
 खञ्जरीट उ० खञ्ज इव अक्षति क गतो खोत्तु । खञ्जनविहने
 खट काङ्गे आ० पर० सक० सेट् । खटिच अखाटोत्-अखटोत्
 खट उ० खट-अच् । अन्धकूपे, खणे, टङ्गे, तथे वाङ्गे च ।
 खटिक उ० खट-अच् । पुत्रपापौ । (जटि) खेजन्तौ
 स्त्री० खटिका विद्योतिरिति नैषम् । [असम्भवा वसेत्पुत्र
 खटिनी स्त्री० खट-अच् इति खेजन्तौ (खटि) न पति खटिनी
 खटी स्त्री० खट-अच् गौरा चीप् । (खटी) खेजन्तौ नवम्
 खट्ट हतो डुरा० उभ० सक० सेट् । खट्टयति ति अचखट्टात् ।
 खडा स्त्री० खड-अच् । 'अद्यापि काव्यखण्डे जाता खडि'ति
 कथ्यते इत्युक्त्या यथायाम् ।
 खडाका स्त्री० चुद्रा-खडा अत्यन्तं कन् अभाषितः खरस्यान्
 वा अत इत्यम् । अल्लवड्यायाम् ।
 खडाङ्ग उ० रागमेहे । खडाया अङ्गविभ । गरगडरे, रीगायुध
 विभे, प्रथमे च । इत० खडाया कर्त्ते न० । खडाङ्ग-र-

धारक इति वटुकलोत्तम् । [वटुकमेरुने च ।
 खडाङ्गभत् ३० खडाङ्गं निर्मातं च किप् ठक् च । गिने,
 खडाङ्गद ३० खडा अम् धाङ्ग-क्त निलयः । प्रसादवति ।
 खडात्रिते । लि० । [अण्विङ्ग ।
 खड मन्थने भङ्गने च आ० व्यात० इदित् सक्० सेट् । खडते
 खड भेदे चुरा० उभ० सक्० सेट् । खडयति ते अयोचडत् त ।
 खड नः खड-अच् । तएभेदे (खड) 'शानानरे, भेदे च पु०
 खडकी स्त्री० खडक् दन्त्यभक्तयन् करोति क-ड गौ० डीप् ।
 मसहारे (खिड्कि) । [प्लते तेखनद्रव्ये ।
 खडी स्त्री० खडि अच् नि० नलोप गौरा० डीप् । खनाम
 खङ्ग ३० खडि-ग नि० नलोप । गण्डकङ्क्रे तद्वति गण्डवपयौ
 च । (भाण्डार) खोरनामगन्धर्व्ये, अगौ च । लोहे न०
 खङ्गकोप ३० इव० । चर्मादिभवे अविषयने (घाण) वस्तुनि
 (डाढ) खङ्गावरके च । [खङ्गकोपे (घाण) च
 खङ्गपत्र ३० खङ्गस्य पत्रमिच्छादकम् । (डाढ) खङ्गावरके
 खङ्गमिधान न० खङ्ग पिबोयतेऽनेन । (खाण) खङ्गकोपे ।
 खङ्गिन् ३० खङ्ग-अक्षय्ये इति । गण्डारे । खङ्गधारिजने लि०
 खण्ड ३० खडि चञ् । भेदे 'खण्ड खड्डे यदुर्गता' इति देवी-
 साहाय्यम् । हिन्दवष्ये, इनुविहारे (खड) च न० ।
 कर्मणि चञ् । एकदेशे ३० न० । [भेदे ।
 खण्डकार्य ३० खण्डर कर्ष कन्दोयस्य । (भक्तकन्द) व्यापु
 खण्डकालु ३० खण्डर कायति कै क कर्म० । (भक्तकन्द)
 व्यापुभेदे । [काडको
 खण्डधारा स्त्री० खण्डे एकदेशे धारा वसा । कर्मव्याम्
 खण्डन न० खडि-लुट् । सङ्गने, भेदे, छेत्ते, निराकरणे च
 खण्डपरशु ३० खड्डवति खण्ड परशुरस्य । गिने तन्मिथ्ये
 जामदग्ने च । खण्डपरशुरस्य ।
 खण्डिक पु० खण्ड-अक्षय्ये ३० । खलाने, अक्षय्ये, कसे च । लुक्
 लि० खण्डिकोप ध्याय गिष्याय चषेठ ददातीति भाष्यम्
 खण्डित लि० खडि ङ । भेदिने लिङ्गे, विषादने च 'प्राप्तय
 चडिक्ते' अगिङ्तेषां कर्मावितेतुक्त्वाद्वादास्तियास्ती०
 खण्डो स्त्री० खण्डने गौरा० । वनसङ्गे ।
 खण्डोर ३० अपकृता खण्डो गुण्यदितात् २ । वीरसङ्गे ।
 श्रुतमाल ३० खे तमाव २३ । धूमे, सेने च । [अक्षदीप्त ।
 खट् अर्थे अक्-वधे वक्-आवर० सेट् । खदति आधादीग-
 खटिर पु० खट् किरण् । (खण्ड) द्रुमभेदे इन्द्रे, वन्द्रे च ।
 खटिरपतिका स्त्री० खटिरसेन पत्रवसा टिप् तव चञ्जाया
 नम् कापि लुक् । खटिखटिरे वज्रासुत्रायाश्च । कनमाने

खदित्पवीन्यथैव । [विना खटिरधारेणैव द्रुत ।
 खटिरसार ३० इव० । खटिद्रुमस्य निर्वागने धारे (खण्ड)
 खटिरिका स्त्री० खटिर खटिरमोक्षस्य उन् । नाजाया
 वसा हि खटिरान्वयिवाच ।
 खटिरी स्त्री० खट्-किरच् गौरा० डीप् । वज्रानुगतयाम्
 शाकभेदे (झावजोडा) लमावाच । [भेदे
 खटिरोपम न० खटिर उपमा यस्य । (काटारावणा) द्रुम
 खद्योत ३० खे द्योतने द्युत-अच् । ख्ये० कीटभेदे च (जोनासेपोका)
 खधूप ३० खमाकाय धूपयति धूप-अच् । (झाड) प्रभतौ
 अ० जोडने 'खधु खधूपानि ति भट् ।
 खन विहारे आ० उभ० सक्० सेट् । खनति खानादीन्-अक्षनीत्
 अक्षनिट् खायत्-अन्यात् । [कीडा] लि०
 खनक ३० खन-नुन् । सन्धि, सन्धिचौरे च । भूमिगरके
 खनि(नी) स्त्री० खन-ट वा डीप् । धातुरवाद्युत्तिस्राने ।
 आकरे भविदारणे च ।
 खनित न० खन दत्त । (खोन्ना) अक्षभेदे ।
 खपुर ३० खमिन्द्रियमाकाश वा विपत्तिं प्र च । गुहाकर्म,
 (घराटु) भद्रसुखे, व्यापनये च । जर्दगत पुटे, घटे च
 न० । अलसे लि० । [प्रथमीम्पाना] ।
 खमूली स्त्री० खे व्याकाशे भूमिमतरेषाणि सुखमरा । वादि
 खस्य गतौ आ० उभ० सक्० सेट् । खस्य त अक्षम्योत् ।
 खर ३० ख सप्तविंशतिमयेनाक्षय्य २ खमिन्द्रिय दति रा क
 वा रलबोरेकलम् । गर्भे, अक्षरते राक्षसभेदे च 'खर
 खरद्रुमपावि'ति भट्टि । कण्डकिटजभेदे, कामे, कट्टिङ्गे,
 कुररपविधि, इ० खखरमध्ये वस्तुभेदे रने धार्चचरे,
 मिमलस्ये च । तद्वति, कठिने च लि० । 'खरविशदमभ-
 वहार्य'मिति भाष्यम् । देवताइहसे स्त्री० टाप ।
 खरकोष्ठिका स्त्री० खरस्य काष्ठ वसा । वज्रामासीवभौ
 खरगन्धा स्त्री० खरोवक्षो यस्या । नागवन्ता न् । रानि च
 खरघातन ३० खरघातने घातय तद्ध्न विच् लु । नागसेवरे
 खरच्छट् ३० खर छट् पल्लवस्य । (एलुखट) तणभेदे ।
 खरणस्य(श्च) लि० खरा कठिना गाधिकास्य नाशिकाया नय
 नान्यलोप । यत्तच्च । कठिवनायिके ।
 खरत्वच् ३० खरा कठिना त्वक् यस्य । वज्रालुभेदे ।
 खरट्पण्ड न० खर उपायमेवया कठिनोदण्डोऽजावो यस्य । पद्मे
 खरट्टला स्त्री० खरं दन्त यस्या । काण्डुधरे ।
 खरद्रुपण ३० खरस्य द्रुमवधुनादकतापेदतो दत्त ।
 धर्करे (इतरा) वडदीमे लि० ।

खरध्वंसिन् पु० खर खरनामानं राक्षसं ध्वंसयति, धनुषं ध्वंसयति । रामे ।

खरनादिनी स्त्री० खर नदति नदं ध्वनिं । रेणुज्ञानामगम्यद्रव्ये खरपत ३० खराणि पलायस्य । शाकटुमे, मरुचके, अत्य-
पलपुत्रसाक्ष । गोविज्ञाया स्त्री० टाप् ।

खरपत्रक पु० खरपत्र+पत्राया कन् । तिलकद्रुमे ।
खरपादक्षि ३० खर पादे मूलेराटा । कपिलद्रुमे ।
खरपुष्पाङ्गो स्त्री० खराणि पुष्पाण्यस्या वा ङोप् । खर-
रायाके (शकुट इत्यर्थे) ।

खरसञ्जरी स्त्री० खरा मञ्जरी यस्या मौरा ङोप् । यवामां
खरवस्त्रिका स्त्री० खरा वस्त्रो यस्य आचो कन् । नामवस्त्राम्
(पान) । [गर्भभण्डे] । कर्म० उपपद्ये ।

खरगच्छ ३० खर उप० गच्छोदयः । ऊरुस्थले । इत०
खरस्तम्ब पु० खर स्तम्बोऽप्य । शिवायद्रुमे । खञ्ज्या स्त्री०
खराश्वा स्त्री० खरैरुद्धते भुज्यते अश्व-व । मयूरपिच्छायाम्
(चूडगटानेता) ।

खह ३० खन ऊरुपानादेश । द्रव्ये, अग्ने, दले, कामदेने
क्षेतवर्णे च । क्षेतवर्णमिति, निषिद्धचौ, निषेधे, मूरे च
नि० प्रतिशराया कसाया स्त्री० । [अखर्जित् ।

खर्ज्जि व्याग्राय अक्ष० मार्ज्जने पक्ष० पर० सेट् । अक्षति
खर्ज्जि न० खर्ज्जि खट् । कण्डुमे । [रीडुमे च ।
खर्ज्जि (खर्ज्जि) स्त्री० खर्ज्जि उ वा झट् । कण्डुमे, कीटभेदे, खर्ज्जि-
खर्ज्जि (खर्ज्जि) पु० खर्ज्जि (खर्ज्जि) कण्डुद्वयं हृदि हन टक् ।
कर्मभेदे, (ददभेदे) अर्कद्रुमे च ।

खर्ज्जि ३० खर्ज्जि राति अर्थने कण्डू ददाति । कीटभेदे
(खरापोका) (खर्ज्जि) द्रुमभेदे ३० स्त्री० । स्त्रीले ङोप् ।
गत्यने ह्ये च न० ।

खर्ज्जि दमने आ० पर० पक्ष० सेट् । खर्ज्जि अखर्ज्जि ।

खर्ज्जि ३० खर्ज्जिगच्छन् पु० जलम् । तच्छेद, धूमे, भिषागले
कपात्रे निद्रास्थयस्य च । भाटभेदे हस्ताग्रभेदे च न०
खर्ज्जि (ग) गतौ आ० पर० पक्ष० सेट् । खर्ज्जिगति कसर्गो (गो) न् ।
खर्ज्जि (ग) उ० खर्ज्जि (ग) अच् । कर्ज्जि, निधिभेदे खर्ज्जिगते (खर्ज्जि-
सोडो) "खर्ज्जिगते" खर्ज्जिगते"मिति धीयावतो
गच्छस्यति च । नीचे, गतने च नि० ।

खर्ज्जि (गो) ३० खर्ज्जि (गो) अट् । 'यस्यो यत् तं यामो नगर-
चैवत स्यात् । धिपत्त खर्ज्जि (गो) नाम नदी गिरिसपा-
पुत्र' इत्युक्तिरिति पाठे ।

खर्ज्जिगाम् नि० खर्ज्जि गाम् इत्यप्यदादयोऽस्य । कामने,

सुभ्रमाखाने तुमे पु० । [नताकभेदे ।

खर्ज्जि (गो) ज न० खर्ज्जि (गो) उ तस्या जायते जन-ट् । (खरसञ्ज)
खर्ज्जि गवे आ० पर० पक्ष० सेट् । खर्ज्जि अखर्ज्जि ।

खर्ज्जि चवने खर्ज्जिने च आ० पर० पक्ष० सेट् । खर्ज्जि अखर्ज्जि
खर्ज्जि न० खर्ज्जि-अच् । धान्यमर्हन्स्याने, (खामार) भुरि, तिष्ठ
कल्के च (खरुज) । नीचे बाधमे मूरे च नि० । खे धीयते
खी ड । खर्ज्जि । ख वर्ज्जत स्याति शा क । तमाजुमे ।
खर्ज्जि ३० खर्ज्जि सञ्जने अति ३० । खर्ज्जिगते (खामार
टाक्) तहति नि० । [करोच] ।

खर्ज्जि नि० खर्ज्जि भूमि इवाति मू किप् । खानयोधमकारिणि
खलाधारा स्त्री० खल आधरो यस्या । (तिनापोका) तैल-
भायिक याम् ।

खर्ज्जि ३० खर्ज्जि २ । तैलकीर्ति (खरुज)

खर्ज्जि (लीन) पु० न० खे खर्ज्जि (लीन) सीनं पु० वा तुल्य । अश्व-
सुखस्यादा कविताया (कविताय)

खर्ज्जिनी स्त्री० खर्ज्जिनी धा यमर्हन्स्यानामा समूह इति ।
धान्यमर्हन्स्यानस्ये । [मत्स्यभेदे ।

खर्ज्जि ३० खे खागोके खर्ज्जिगते लिगति क । (खर्ज्जि)

खर्ज्जिगार पु० अखर्ज्जि खर्ज्जि करोति वि-ज-पञ्च । अप्यगारे
तत्परणे हि अखर्ज्जिगति खर्ज्जि भवति ।

खर्ज्जि अखर्ज्जि खर्ज्जि उ । मञ्जे नाखर्ज्जि, गोक्षया, ताने, निषेधे,
अनुनये, राक्षस्य भूयस्वरूपयो, निषेधे, हेतो च ।

खर्ज्जिगते ३० खर्ज्जि धान्यमर्हन्स्याने यथा कपोता युगपत्
पतति एव निषेधणानामेकत्वं युगपद्व्यवस्थेभ्यामभेदे ।

खर्ज्जिगती स्त्री० खर्ज्जि गत्यने चाखर्ज्जि हवभा यस्या । यक्ष-
मर्हन्भूमिगच्छे चाखर्ज्जि (नि टकाय) ।

खर्ज्जिगो स्त्री० खर्ज्जिगो समूह यत् । धान्यमर्हन्स्यानसमूहे ।

खर्ज्जि ३० खर्ज्जिगति किप् खर्ज्जि गति ला-क् । खर्ज्जिभेदे, खर्ज्जि,
गर्भे, जातके, इतो (ममय) औपमर्हन्स्याने च (खर्ज्जि)

खर्ज्जि गच्छन्तिपञ्चतयो-मादुर्भावे क्त्वा० पर० पक्ष० सेट् ।
खर्ज्जि अखर्ज्जिगते अखर्ज्जि । [हिमे (खो) ।

खर्ज्जिगाम् न० इत० । खर्ज्जिगाम् खाकागाम् निद्रान्ति गते
खर्ज्जि ३० देयभेदे, दिवागच्छन्त्याने कटने, तह्येभ्यो गम्येभ्यो

निद्राक्षोपादिना खर्ज्जिगतत्वं । इत्येवमगम्य इत्युप-
पन्नं गतया दर्शितं पतिते खर्ज्जिभेदे च ।

खर्ज्जि गच्छे आ० पर० पक्ष० सेट् । खर्ज्जि । अखर्ज्जिगते-अखर्ज्जिग-
रुप ३० खाति इत्युक्तिरिति निषेधोच्येति धो-क् ।

(खो) च खर्ज्जि । खर्ज्जिभेदे ।

रसस्वस प० पोमा) नामककनकी द्रुमभेदे यस्य निवांश
काहिकेन (आफिह) ।

सुजाजिक पु० से थाकागे नीयते अज दन् आओगवि शेटसा-
मि दन् । जाजेषु खर) दण्डयुसोगे हि तथामाकायगति

खटि पु० स्त्री० खट ईत । शवरणे । स्त्री० वा डीप् अखट्टे ।
खगडव पु० इन्द्रपस्सनगरसहितस्थे वने ।

खति न० खन-क्त । गच्छे, पुष्करिण्यादौ च 'पुंति खातादि-
कर्त्त' चेति स्रुति ।

खातक पु० खन चञ्च खाधे कन् (खाह) परिखायाम् । खात
इव कायति कै क । अधमणै (कण्ठी) 'खात(द)को-

वितकी' खाल्लको वितवान् यदेति स्रुति ।
खाताम् स्त्री० खातस्य भू स्वनम् । परिखायाम्, अल्लभ्ये च ।

खाट भक्षणे भ० पर० ङक० सेट् । खात थखादीत् ।
खाटक पु० खाटति खा खण् । कण्ठपाकके अधमणै

'खाटको' वितकीना खादि ति स्रुति । भक्षके लि० ।
खाटिर 'य० खदिरस्य विकारः अयम् । खदिरवाणनिमित्ते

द्वयादे 'खादिरे' इष भ्रूति खादिर वीर्यकमस्येति
पुति । खदिरनिर्यासि (प्रपर) पु० ।

खारि(री) स्त्री० खमारानि रा क गौरा० डीप् वा सुच ।
• श्रीगच्छतयवधये भाव्यादिमाभये ।

खारीका लि० खार्या पाप, खारीपरिमाणमस्य वा ईकम् ।
खारीमतिपापदणनयोर्व्ये केने खारीमति भाव्यादौ च ।

खिष्ट भवे भ० पर० अक० सेट् । खेदति अयेजेत् ।
खिष्ट ईष्टे दिश० खधा० च आत्म० अक० अट्टि । खिद्यते

दिग्ने व्यतिष्ठ । लिङ् । [खिद्यत् । अयेसीम् लिङ्
सिपद् परिधाते टा० पर० अक० अट्टि सुधादि । खिद्यति

खिन्न लि० खिद्यत । दैत्युक्ते, अन्धे, सन्तुष्टे च ।
खिल कथम यादने टा० पर० लक० सेट् । खिलति अयेजीत् ।

खिल लि० खिल क । कृत्वादिना यदन्ते चेन्नादौ गारद
संज्ञिमे प्रथमायापरिगच्छे दधा सत्तेणौ शेषकृद्,

अजुर्वेद गिरिभक्त्यादि सङ्गामादत्त इति । खिलेपुहृद्
संज्ञ इति पु० लि० आयाप्य ये पिथी भद्रादयः । वीरकृद्

मुमा इतर मता ० ति मे अक्षरं भोते भावयते च ।
गु अये भ० आत्म० अक० अट्टि । अयत कसीट ।

गुल अये भ० पर० अक० सेट् । कोजति अयोजीत् ।
गुजाक पु० गु । अक० । देगारवसे । [खिद्यत्

खुट अये भ० पर० अक० सेट् । खुटत अयु
खुट भेदने अयु टा० पर० अक० सेट् । ख इति ते अयुखुटत म

खुड भेदने चुरा० लभ० अट्टि अक० सेट् । खुडयति ते अयुखुडत् त

खुर विषयने ददा० पर० अक० सेट् । खुरति अयोरीत् ।
खुर पु० खुर क । रुक्मंख्याते वन्द्या गच्छे, कोटद्वे, नक्षी

नामगच्छद्वे, नागिवाक्ते, खट्टादीना गादे च (चुरा) ।
खुरक पु० खुर इव कायति कै-क । विवहले ।

खुरणस्(स) लि० खुर इव नासिकास्थ नसादेश वा
अन्वखोप आवृत्त । खिदिनासिके ।

खुरखी स्त्री० खुर इव जाति वा क गौरा० डीप् । वराभ्याति
खुराखिष पु० खुराखामात्रिण कायति प्रजागर्त वै-क ।

(भाह) नाभिनास्रभायते, नाटावक्ते, उपधाने च ।
खु(खु)र्ह क्रीडाया आ० आ० अक० सेट् । खु(खु)र्हति कपु सु० ईट्

खेचर पु० खे चरति चरट अयुख् । शिने, ख्यादियके,
विद्याधरे च क्षिया डीप् । 'क्षित इति से यक्षात्

जिह्वा इति खे गता । शुभोरनामैषा जिह्वा खेचरी
नाम स्रुति केते' तन्त्रोक्ते सुभाभेदे स्त्री० ।

खेट भोजने अद० पु० लभ० अक० सेट् । खेटयति ते अयिखेटत् त
खेट पु० खेटयति । ख्यादियके अयिखेटुके लिङ्मा खेग'

इति खीतिवम् । अक०, पानभेदे च । खद्याया पु० ङ० ।
अधये लि० । कर्मणि लणे च न० । [खग्यायाम् ।

खेटक पु० खेट-पुन । कलके (डाग) खेटक पुष्पभाषणेति
खेट भोजने अद० पु० लभ० अक० सेट् । खेटयति ते अयिखेटत् त

खेट पु० खेट अयम् । मोक्षे, अयस्रतावाय ।
खेदिनी स्त्री० खेदयति खिद्यति लिङ् । अयस्रतावृत्ति

वेद्य न० खन-यत् । परिखायाम्, गडवाद्य समनं च लि० ।
खेल जानने गत्याय भ० पर० अक० सेट् । खेलति अयेखीत् ।

अयिखेत् त । [आरिखेत् स्त्री०
खेलन न० खेलन्पुट् । खेड याम् । खापारे ल्पुट् डीप् ।

खेला स्त्री० खेल-च । खेडायाम् ।
खेड खेने भ० आ० अक० सेट् । खेडत अयेखिड अयिखेत् ।

खेसर पु० खे ख्याव गडव मोक्षयामिनाम् खरति भ० ट अयु
अ० । लूभादयोक्ताने अयस्रदीप्तने वा अयस्रदे प्रमुभेदे

खे खेय्ये अक० खनने लिङ्गाय अक० आ० अक० अट्टि ।
अयस्रि जय खीत् ।

खोट गति गच्छते गग० पर० अक० सेट् । खोटत अयिखोटत् ।
खोट केने अय अ० आ० अक० सेट् । खोटत ते अयिखोटत् त

खोटि(टी) स्त्री० खे खद्या अक० । खेटटी इति अय
इति खे । [अयस्रि खीत् ।
खोट गति गच्छते अ० पर० अक० सेट् । खोटत अयिखोटत् ।

खोड छेमे यद० चु० उभ० सक० सेट । खोटयति ते अणुखोटतु ।
खोड त्रि० खोट गतिप्रतिधाते अच् । खड्डे । (खाडा) ।
खोर गतिवैकल्ये भा० पर० सक० सेट । खोरति अखोरीत्
अणुखोरत् त । [अणुखोर्त् त

खोल गतिवैकल्ये भा० पर० सक० सेट । खोलति अखोलीत्
खोर(ल) त्रि० खोर(ल) अच् । खड्डे ।

ख्यात त्रि० ख्या त् । ख्यातयुक्ते कथिते च । [अख्यत् ।
ख्या कथने यदा० पर० सक० सेट । ख्याई भातृकभाजविप्रयोगम् ।
ख्याति स्त्री० ख्यातिः । प्रपञ्चयाम्, प्रविष्टौ, कथने च

ग

ग पु० गै क । गच्छन्, गच्छे, छन्नीयन्तीति एकपुरुषर्त्तव ।
गगन न० गग युच् गोलादेश । अन्तःप्राभादिकम् आकाशे ।
गगनध्वज पु० गगनस्य ध्वज इव । मेघे, सूर्ये च ।

गगनेचर पु० गगने चरति चर टक् । सूर्यादिपथे, नक्षत्रे च
गगध्वजने भा० पर० सक० सेट । गगध्वजि अगगधीत् ।

गङ्गा स्त्री० गङ्गा गङ् । स्वनामधेयानि नदीभेदे ।

गङ्गाज पु० गङ्गाया जायते जन ड । भीष्मे, कार्त्तिके च
च हि अग्नौ विविङ्गस्य चित्रमोर्वस्य कौटुम्बमवतता अ
श्विन्या गङ्गाया वक्रमव तत्काज्यात इति पुराणकथा ।

गङ्गाधर पु० गङ्गा धरति धज अच् इत० । शिव, च हि
जटाया ताम्रधरयदिति पुराणम् । वधूश्च ।

गच्छ पु० गम श । कुम्भे लीलावतीप्रसिद्धे अहमभेदे च ।

गज मदेच्छने च भा० पर० सक० सेट । गजति अगानीत् अगनीत
गज चने भा० इदित पर० सक० सेट । गजति अगज्जीत् ।

गज पु० गज-अच् । हस्तिनि, अष्टवस्त्राया दिग्गजानामष्ट
तारु तयज्जन् । अरत्नीनां प्रतापप्रतिपक्षमुपलक्षितम् ।
गजप्रभायास्यातमित्युक्ते 'बाधप्रथनबाहुल्या निवृत्तकु-
लिको गज' इत्युक्ते च परिभाषाभेदे, ज्योतिषोक्ते बाह्य-
भेदे, वैद्यज्ञोक्ते गजपुत्रेण गर्भभेदे च ।

गजच्छाया स्त्री० 'यदेन्दु मिश्रेणमे कृत्वायैव भरेम्यत ।
मास्यः सिधिमवेत यः हि गजच्छायेति कीर्त्तित्युक्ते,
'कृत्वायैव तयोदया मणभ्यन्दकुरे रवि । यदा यदा
गजच्छाये तुल्ये च योगभदे' द्विगुणा द्वात्रिंशत्काया द्यौ
स्यादपरादिस्त्री गजच्छायति सा प्रोक्ष्युक्ते दम्बवराहौ च
गजता स्त्री० गजता वरह । गज । हस्तिपदमे ।

गजदन्त पु० गजस्य दन्त इति दन्तवत् । गजे । हस्तिदन्त
तत्स्वरूपवति त्रि० । इत० कटि० ने ० ।

गजपिप्पली स्त्री० गजे च विष्णोर्भात० । चनामरसा-

वाया पिप्पल्याम् । [इत्युक्ते यौगध्याकार्ये गर्भभेदे ।
गजपुट पु० 'हस्तप्रमाणो गर्भो य एत स त्व गजाङ्गव'
गजप्रिया स्त्री० इत० । गज्जकीदृशे । [छायाम् (हस्तिशाला)
गजवन्धनी स्त्री० गजा वन्धन्येऽत्र ख्यु० षीप् । हस्तिवन्धनश-
गजमध्या स्त्री० गर्भमध्या । यत्तुकीदृशे ।

गजवल्गवा स्त्री० इत० । बङ्गवीचामा गिरिकदल्या यत्तुकाङ्ग
गजसाङ्गय च० गजेन हस्तिनामकवधेण सहित आङ्गयो
यस्य । हस्तिनापुरे (दिङ्गो) । [हस्तिपाशके

गजाजीय पु० गजेस्त्वानाकादिमिराजीयते जीव अन् ।
गजानन पु० गजस्येगानन यस्य । गच्छे च हि धनिदक्ष्या
विम्वचस्तक पञ्चात् गजवत्तलेन तत्कुशमिति पुराणम् ।

गजारीह पु० गजमारोहति रूह अच् । हस्तिपाशे (माङ्गल)

गजा(श्)श्च पु० गजैरह्य द्याते कर्मणि ख्युट् । अत्रत्य
हुमे । यत्तुका स्त्री० षीप् । [गजाङ्गयमथय

गजाङ्ग च० गजसहित आङ्गावस्य गान० । हस्तिनापुरे ।

गजेष्टा स्त्री० गजानामिष्टा । विदार्याम् (भूमिपुत्राख्ये)

गञ्ज पु० गजि-अच् । अष्टपञ्चायाम् आधारे चम् । भास्त्रा-

गार खनौ चोढागारे च । पानरद्वे, कटुस्नाने,
मद्यभास्त्रे, मदिरामस्त्रे च स्त्री० टाप् ।

गङ्ग शैले भा० पर० सक० सेट् घटा० । गङ्गति अगानीत्
अगनीत् । गङ्गयति ते । [गङ्गति अगणीत् ।

गङ्ग वदनेकदेशे (गङ्गजन्यायापरे) इदित्त्वा पर० अक्० सेट् ।

गङ्ग पु० गङ्-अच् । मत्स्यभेदे (गङ्ग) विज्ञे परिष्कारो,
व्यवधाने, देवभेदे च । खार्ये क्तु गङ्गु(मत्स्ये) । [अपणे

गङ्गदेव्यज न० गङ्गदेवे मातृवरदेवे जायते जन-ड । बावट
गङ्ग(ति) पु० गङ्ग(त्)-इत् । इति सप्तम्ये दुष्टतया भारवङ्ग

भीत्या शयाने (गङ्गे) गङ्गादी 'वृक्ष अस्मि गोमङ्ग(ति)' इति
गङ्ग पु० गङ्ग उ । रोगे घातमककषीमर्थे मासवर्षके रोगे,

गङ्गगङ्गे कुक्षे, गङ्गाले विषमपक्षौ च आद्यान्तगङ्ग-
भूतत्वादाह्वार प्रक्षेपिकेति साङ्गि १०५० ।

गङ्गुर(ल) पु० गङ्गु उज्जरीगोद्वारा र ल थ । कुक्षे ।

गङ्गेर पु० गङ्ग परक् । भवे (गाङ्गे) ।

गङ्गुर(ल) पु० गङ्ग इर (इत्) वा टप्प नेत्तम् । भवे ।

गङ्गुरि(नि)का स्त्री० गङ्गुर क नेवमनुष्यानां उम । भेपात
गङ्ग्या केवपद्वती । तत्पद्वत्यद्विचित्रा गी ।

गङ्गा दक्षिणे यद० चु० उभ० सक० सेट् । गङ्गयति त
अजीमण्यत् त अजमण्यत् न ।

गङ्गा पु० गङ्ग चत् अच् मा । गिरातुवरे भूते, गङ्गु, वस्त्राणां,

(गणमन्त्रा २७ रयसंख्या २७ अश्वसंख्या २८)
पदातिरख्या । १५५ एष चक्षान्विताया सेनावाम्, एकैक
विकरणभेदमासेदुषा आद्यटादिधातुना समूहे, ज्योतिषोक्ते
देवादिमन्त्रकनचत्वाणा समूहे अन्तेऽपन्वोक्तेषु वर्णनयात्म-
केषु मयरादिषु अट्टय च ।

गणक ३० गणयति-गुण् । देवते ।

गणदेवता स्त्री० गण्य भन् गणीभूय वा देवता । सहस्र देवयं
प्राप्तेषु आदिन्या हाटय प्रोक्ता विष्टे देवा दग कृता ।
वमवद्याल्लंछाता पटविंशत् तृथिता मताः । आभाष-
राचठ पटविंशता पद्माग्नूनका । मङ्गराजिकनामानो
हे गते विगतिस्तथा । बाध्याहाटय विख्याता बह्वैका-
दश कृता इत्युक्त तत्तत्तत्त्वभेदान्त्रितेषु व्याख्यादिषु ।
गणनाय ३० गणना प्रमयादीना माय । गण्ये गिने च
गणनायकादयोऽप्यत्र ।

गणदत्त न० गणना रात्रौषा समाहार । गणशब्दस्य
-संख्यामन्त्रान् द्विगुणं पञ्चमना । दानिहन्दे ।

गणरूप ३० गणा वस्तुनि रूपाण्यक्ष । अर्धहृष्टे ।

गणशस्त्र अयं गगान्-गणान् इति गणशस्त्रम् । मध्यमस्त्रयं
गणशस्त्रं च गणान् हासयति क्वम विष्णुत्तुम् । चोरनाशगमे
गणान्त्र तं गणायोक्तम्, गणानां वाऽन्त्रम् । मठादौ वस्तुजननी-
देवतोक्तं हाते, वस्तुनामिकेऽन्ते च 'गणान्त्र गणिकान्त्रेति
महता निविज्ञानमर्थे गणितम् ।

गणिका स्त्री० गण्य समूहोपस्था भर्तृत्वेन उक्त् । वैश्यायाम्,
विजातार्थकत्वात् व्याख्याय (मुद्र) इतिव्याप्य ।

गणिकारिका स्त्री० गणक गणि गण इति करोति अथ
लीपु गणिकारी स्त्रायं के रूपम् । (गणियारी) दुने । कम-
भावे गणिकारीत्यर्थम् ।

गणित न० गण्य भावे ज्ञ । गणने । करणे च । व्युत्पत्त्य-
द्वये षड्भाक्ते । कर्मणि क्त । तत्तत्तत्त्वे संख्याति मि० ।

गणिय वि० गण एव । गणनीय ।

गणोद् ३० गण-पठ । कर्मकारण्डे, कर्मन्त्रा, वैश्यायाश्च ।

गणोश्च ३० गणनामीय । अनामरुताति देवे, गिने च ।

गण्ड ३० गण्ड अथ । पृथिव्ये, ज्योतिषमात्रे, गण्डके,
(गण्डर) चित्रे, भीष्मके विष्टे, गीरे कर्मभूषणे, मुद्रादे,
स्त्रोत्रे चाम्ने, ज्योतिषोक्ते विष्णुभाटिसंज्ञे बोधभेदे,
चाम्ने वैश्वकिचक्रमन्त्रे चकिचक्रमन्त्रादयश्चभेदे च

गण्डक ३० गण्ड+कर्त्तृ कन् । अनामरुताति ययो (गण्डर)
अस्माभेदे, अमरुतादे, अमरुते दे च ।

गण्डकारी स्त्री० गण्डं शब्दि भगवद्योजनरूपं चम्बिं करोति
क-अथ ङीप् । (हातजोडा) धराङ्कान्तायामोपधी ।

गण्डकी स्त्री० 'गण्डकाचकेशवे च गणपतिसिन्धु'मि-
त्युक्ते नदीभेदे ।

[गिरायाम् ।

गण्डकीशिला स्त्री० गण्डकाशिलाया शिला । गण्डय भ-

गण्डगात्र न० गण्डा स्फोटका मान्ते ऽवबने यस्य (थाना)

चौताफले ।

[द्वीपभेदे ।

गण्डद्वीप स्त्री० गण्डयुक्ता पत्न्यमती द्वीपं (गण्डद्वीप)

गण्डमाला स्त्री० गण्डाना स्फोटकाना माला । 'स्त्राङ्ग'उ

माना वस्तुभिश्च भवति रियुक्तयुगे रोगभेदे ।

गण्डमानिका स्त्री० गण्डानां पयोनां माना यस्य वा क-

यन इत्यम् । कान्ता लुङ्गणे ।

गण्डलेखा स्त्री० चिह्निते ऽयं खेला म्यमी गण्ड त्यनीय ।

प्रशकागण्डव्यस्यम् । गण्डविन्याद्व्यस्यम् । [पदेपुनरादे च

गण्डयैल ३० यैलस्य गण्डरय, राज-रुः पर्याताम् प्रतिपु म्युक्ते

गण्ड ३० स्त्री० गण्ड-उ । पत्नी उपधाने च । स्त्रीत्वे वा ऊङ्

गण्डूपट ३० गण्डयुक्तानि पटानि यदय । (विश्वे) जिह्मके ।

जाली ङीप् ।

गण्डूप ३० गण्ड-ऊचन् । सहपूरणयोर्म्ये तोमे 'गणाय

गण्डयजन्'मिति कुमार । अरिहृत्तामे, गणस्या प्रतिने

जने, करानुहौ च । [सम्प्रति, गणनीये च ।

गण्य वि० गणं जप्त्वा गणयन् गण-यत् वा । गण्य स्यात्

गत वि० गण-क्त । गते, गान्ते, गान्ते, गान्ते, गान्ते,

गमाते च । भावे क्त । गतने ।

गतागत न० गत वागतम् । गतागते 'गतागत फामक'रा

अभन्ते' इति गीता । गतवागतम् यत् । पृथिव्यतिभेदे

गतागता स्त्री० कृतोरयमाश्व तत्फल गभादि च गत

वातीरो यस्या । व्याख्याय दृष्टायात् ।

गति स्त्री० गम-भावाटौ जित् । गमने, पयि गाने, इगान्ते,

यात्रायाम्, लघाने, नाहीमण्यपणे, इत्यं कते, गान्ते च ।

गट ३० गट कच् । शीकण्यायुक्ते रोगे च । भावे च । कर्मने, गिने च ।

गटा स्त्री० गण्ड-ङ्ग ङा । अनामरुताति यौहादिशोभिते,

शौक्यमे वाक्षभेदे, गटवाहने च ।

गटाग्र ३० इत० शीकण्या ।

गटाधर ३० गटा धरतीति ङ-ङ्ग इत० । धर-ङ्ग ।

गटाराति ३० उत० शीकण्या ।

[गरदि वि०

गट्ट ३० गट्टिभ्यश्च गट्टि क, अच् वा अच्वाक्काभ्यङ्गभेदे ।

गट्टध्वनि ३० गट्ट-ध्वनादिभ्यश्च ध्वनि । ध्वनौ धादिना

मक तेन वायुना यथास्थानानुसारणात् भजाने अर्थकृत्तमन्त्रे ।
तदति वि० । [यमूचे न० ।

गन्ध वि० गन्ध-यत् । कथनोपे । यदाभिसे कविकते अपादे पद-
गन्ती स्त्री० गन्धतेऽनया पुन् ङीप् । छववहनीये शकटे ।
गन्तीरथ पु० गन्ती रथ इव लभोऽस्थानपाकवात् । शकटे
गन्धं श्रोत्रे चुरा० व्या० अक० सेट । गन्धयते अगन्धत ।
गन्ध पु० गन्ध अच । सच अच, तेने गन्धके गर्भे, सीमाभ्रने, वल-
चन्दनादीना प्रायपाह्ये सुगन्धे व च गन्ध पञ्चविध
'बुभोलीने वा हठो वा दाहक र्थत यथा । रथ गन्ध-
हृजोवाभि प्रायहोहोवयव वेति' पञ्चविधकारणवेदात्
हृदचन्दनादौ च ।

गन्धकिन्दक पु० गन्ध+अर्थ आद्यच् गन्धयुक्त कन्दोऽस्य कप ।
कर्मवर्षि । [पदादे] ।

गन्धकचूर्णं पु० गन्धकपानचूर्णं । (गन्धक) इति ध्याते
गन्धकाष्ट न० गन्धयुक्त काष्ठम् कर्म० । अयुहचन्दने ।
गन्धकुट्टी स्त्री० गन्धस्य कुट्टोवाशर । छरानामगन्धद्रव्ये ।
गन्धकुसुमा स्त्री० गन्धयुक्त कुसुम यस्या । (गन्धिवरी)
गन्धिकाटिहले । [विषा] गन्धवति भूलेषे ।

गन्धखेडक न० गन्धस्य खेडा अल कप् डलयोरेकत्वात् ।
गन्धजात न० गन्धो जातो यत् । तेजपत्रे ।

गन्धज्ञा स्त्री० गन्ध ज्ञानाद्यनया वजयेत् न । नाधिकारिणम् ।
गन्धतैल न० गन्धयुक्तस्य चन्दनस्यान्विधयोगेन जमितं
तैलम् । यन्महाकेय जगिते तैले । (आतरे) प्रभृतौ

गन्धत्वच स्त्री० गन्धाग्नित्वा त्वक यस्या । एकायाम् ।

गन्धदद्या स्त्री० गन्धयुक्त दत्त यस्या । अजमोदायाम् ।

गन्धन न० गन्ध भावादियु ल्युट् । उल्लेखे, प्रकाशने, छत्रने,
हिषामाह ।

गन्धनाकुली स्त्री० गन्धाग्नित्वा नाकुली राख्ता । राखामेदे

गन्धनिजया स्त्री० गन्धस्य निजयो यत् । नवमक्षिकायाम् ।

गन्धपत्र पु० गन्धयुक्त पत्र यस्या । तुलस्याम् । ग्रीमेदे स्त्री०

गन्धपत्रिका स्त्री० गन्धयुक्तं पत्रं यस्या अथ कापि अत
इतम् । अजमोदायाम् ।

गन्धपत्री स्त्री० गन्धयुक्त पत्र यस्या गौरा० ङी० । अथ

गन्धायाम् अन्धकायाम्, अजमोदायाम् ।

गन्धपलायिका स्त्री० गन्धयुक्त पलायं यस्या कप् । हृदयाम् ।

गन्धपापा ३० गन्धयुक्त पापम् । गन्धके ।

गन्धपुष्प पु० गन्ध पुष्पे यस्या । वेतले, अमोदहले भङ्गवारे
अयोके च । कौस्त्या, नील्याम् गन्धकारीहले च स्त्री० टाप्

गन्धफन पु० गन्धयुक्त फल यस्या । विले, कपले च । विदा-
र्या, यल्लक्याङ्ग स्त्री० टाप् । प्रियङ्गी स्त्री० ङीप् ।

गन्धवन्त पु० इत० । अच अट्टले । (गन्धभादान्) लताभेदे ।

गन्धमट्टा स्त्री० गन्धेन वेद्यमात्रवेचनेन भद्र यस्या ५०० ।

गन्धभाण्ड पु० गन्धस्य भाण्ड इति । (गन्धभाण्ड) लताभेदे

गन्धभासी स्त्री० गन्धवन्ता भासी कर्म० । जटाभासीभेदे ।

गन्धमादन पु० गन्धेन मादयति मद-स्थि ल्यु । पर्वत

भेदे । भवदे, वानदे, गन्धते च पु० ।

गन्धमादिनी स्त्री० गन्धेन भादयति मद स्थि णिनि । काका

याम् छरानामगन्धद्रव्ये च । [द्रव्ये] ।

गन्धमालिनी स्त्री० गन्धमालाऽवस्थिता इति । छरानामगन्ध

गन्धसुखा स्त्री० गन्धां सुखेऽस्या । हृदयस्याम् (हृत्वा)

गन्धसुगन्ध पु० गन्ध सुगन्ध त सुगन्ध+तकारोति स्थि-अण् ।
(गन्धभादान्) लताभेदे ।

गन्धभूल पु० गन्धो भूये यस्य । यल्लकहले यस्याम् । पु०

स्त्री० वा ङीप् । स्वाये कन् तल्लैराणे । ध्यातेऽयमहले च ।

गन्धशुभा पु० गन्धप्रधानो यत् । गन्धयोनौ कक्षारोहणे । (स्रनाम

गन्धराज्य च० गन्धेन राजते राज अच् । चन्दने, कण्ठगुग्गुली,

गन्धराज्ञी स्त्री० गन्धरा राजो ढक् ङीप् । मञ्जीगन्धद्रव्ये

गन्धर्व पु० गन्धवर्धत अर्ध गतौ अच् यत् । अङ्गभेदे,

अथे लोकिवे, स्वर्गमावले देवयोगिभेदे, गायनमात्रे च ।

गन्धर्वजगर पु० न० गन्धर्वजा गगराणि । गन्धाधिपाने

पुराकारे मीनपीतादिवरचमामेदे, इन्द्रजावे च ।

गन्धर्वरचयत् । [धे] नि षित् ध्याने ।

गन्धर्वलोक पु० इत० । सुहृदोकोपरि विद्याधरलोकस्या

गन्धर्ववेष्ट पु० इत० । पादवेष्टोपभेदे लङ्गोतिरिद्यायाम् ।

गन्धर्वकुला पु० गन्धर्वस्य कुलमेदस्य कुला पाद इय

पत्रमस्य । एरहहले । स्वाये कन् तल्लैराणे । भेदे ।

गन्धवन्ता स्त्री० गन्धाग्नित्वा लता । प्रियङ्गी । ध्याते जावि-

गन्धवर्ण्य पु० गन्धोपयोनी वर्ण्य । (गन्धवेनिया) इति

गन्धवती स्त्री० गन्ध+मदप् यत् । व्यासनातरि, भूमी,

वायुवह्णयोर्वह्न्याम्, छरयाद्यम् ।

गन्धवल्ग्वत् न० गन्धो वल्ग्वेऽस्य । (दारविनि) तवे ।

गन्धवल्ली स्त्री० गन्धाग्नित्वा वल्ली । अहदेनीनतायाम्

गन्धवह्नीकयत् । [नायकादौ वि०

गन्धवह्ण पु० गन्ध बहति बह्ण अच् इत० । बायो । गन्धयुक्तं

गन्धवारि न० गन्ध वाहित व रि । गन्धद्रव्येण वाहिते जने ।

गन्धवाह पु० गन्ध बहति बह्ण अच् इत० । बायो । नाधिकायास्त्री०

गन्धविह्वल पु० गन्धेन विह्वलयति ह्वल-विष्-अच् । गोधूमे
गन्धवोजा स्त्री० गन्धो बोजे यस्या । केचित्त्रायाम् ।

गन्धव्याकुल पु० गन्धेन व्याकुलयति वि+आन्+कुल विष्
अच् । कङ्कोषे । [वासमति] प्रथयौ ।

गन्धशालि पु० गन्ध प्रधान गति । आमोदयति धान्यभेदे
गन्धसार पु० गन्धयुक्त सारो यस्य । चन्दनद्वये ।

गन्धसारण पु० गन्धं सारयति घ-णिच्-ल्यु । दृष्टव्याम्
गन्धसोम न० गन्धां धोमोविधुयस्व । कुष्ठे चन्द्रोदये हि
तस्य गन्धः ।

गन्धा स्त्री० गन्ध-णिच् अच् । गन्धैर्धौ चम्पककलकायाम्
गन्धागु स्त्री० गन्धयुक्त आगु । कुष्ठव्याम् (एच॥)

गन्धाजीव पु० गन्धेन गन्धद्रव्येषांजीवति आ+जीव अच् ।
(गन्धधने) गन्धपण्डि ।

गन्धाक्ष पु० गन्धेनादा । चन्दनद्वये, नागरद्वये च ।
गन्धयुक्ते नि० । 'गन्धाढः सुमनोहर' इति गमम् ।

'सर्वद्वय्य, गन्धवतायाश्च स्त्री० ।
गन्धास्त्रा स्त्री० गन्धयुक्त आस्त्रो यस्या । वनबीजपूरके ।

गन्धार पु० गन्धच्छक्ति ऋक्छु ऋ० । रागे, धिन्तरे,
-रभेदे च । देहभेदे च० न० । [वताभेदे ।

गन्धाली स्त्री० गन्धमयति मन्थीश्रौति अन्-अच् । (गन्धभादाद्य)
गन्धालीगर्भ स्त्री० गन्धच्छेषी गर्भं यस्या । हृत्स्वैलायाम्

गन्धाटक न० गन्धाना गन्धद्रव्याणां टकम् । चन्दनाद्याद्यु
गन्धद्रव्येषु प्रसृतं दृष्टव्यमिधाने दृष्टम् ।

गन्धिनी स्त्री० गन्धोविद्यते भ्या इति । सर नाकगन्धद्रव्ये ।
गन्धिपर्या पु० गन्धि गन्धयुक्त पथं यस्य । सप्तकट्टमे (आशिम)

गन्धोक्तदा स्त्री० गन्धेन उक्तदा यस्या । दमनकङ्कोषे ।
गन्धोक्तमा स्त्री० गन्धेन उक्तमा उक्तदा । सदिरायाम् ।

गन्धोली स्त्री० गन्धयति ल्हयति गन्ध बोधच् गौरा
ङीप् । वरगाम् (वीरता) ।

गन्धिल पु० गन्धेन प्रायते गम ड न विधयति यमसि भाष
यति भस द्विच् । किरणं, खुर्ये च । आद्याया वलि-
प्रत्या स्त्री० वा ङीप् ।

गन्धिसन्त पु० गमनि+मठप् । ह्यर्थे । [ह्यर्थे]
गन्धिसन्त पु० गन्धस्यो हन्ता द्रव जलार्ककन्थाय यस्य ।

गन्धोर नि० गन्धति जलमय गम ईरन् आनादेशच् । निम्ब
व्य ने, अतस्तस्यै गन्धे उष्णमे उपादे च ।

गम गती भा० पर० घञ० णिङ् । गच्छति व्यागम ।
गम पु० गम वाय् । व्युत्पन्ने, जिगीषोर्वावायाम्, गमने, पवि,

दध्यापठे च । [कतात्तश्चास्य इति भाष्यम् । गमदितरि च ।
गमक नि० गमयति बोधयति गम-णिच्-ल्युन् । बोधके, गम-
गम्भारी स्त्री० कं छल विभक्तिं भ-अण् ङीप् पु० कस्य ग ।
(गामारी) द्रुमभेदे ।

गम्भीर नि० गच्छति जलमय गम ईरन् भुगगम नि० ।
निष्कस्याने, मन्दे गम्भीराय च । जम्बोरे, पक्षे, वृक्षभेदे

च पु० । सरे सन्ने च नाभौ च त्रिषु गम्भीरता शुभा ।
गम्भीरवेदिन् पु० गम्भीर मन्दं वेति विद-णिनि । 'विद-

कादेन यो वेति शिवा परिश्रितामपि 'गम्भीरवेदी
विद्येय व गम इत्युक्तचिह्ने, 'त्वग्भेदात् भोषितत्वायात्

माहस्य कृपनादपि । आत्मानं यो न जानाति न म्यात्
गम्भीरवेदिनेत्युक्तचिह्ने च गजे । त्वच् गम्भीरवेदितायत्व

मय पु० अचरभेदे, नागरभेदे, चन्द्रभेदे च । दीर्घभेदे स्त्री० डाप्
मर पु० गृ-निगरणे अच् अच् वा । विषे, रोगे, वषादिभि

पक्षे करणे च । [ङीप् ।
मर पु० मर विप इति । धर्मरे । मरभेदे (गडुक्) स्त्री०

मरत न० गिरति जीवन् गृ-अलच् । विरे, हर्मिरे, त्वग्भेदे च
मरागरी स्त्री० मर मृगविविधमागिरति आ+गृ-अच् गौ-

ङीप् । देवताङीप्ते ।
गरिभन् पु० गुरोर्भाष इमनिच् गरादेय । गौरवे । [धानमय

गरिष्ठ नि० अतिगमेन गुच् इरन् । गुहरे । दैत्यसुनिगरो-
गरी स्त्री० गृ गच्छे अच् गौरा ङीप् । देवताङीप्ते ।

गर्ह पु० गर्ह्यां डवते हो-ड पु० तडोप । वृक्षप्रमाणे
विगतगर्भजाते पक्षिराजे ।

गर्हध्वज पु० गर्हो ध्वज विह्वमस्य । निष्ठा ।
गर्हपुराण न० गर्हदेन मोक्ष इत्याम् । इराचभेदे ।

गर्हशय्य पु० हृत्-रितताया व्यहृत्पुने हृदयमारौ अश्वे ।
गर्ह पु० हृत् गृ-अल इति । अश्वाना नभोगतिहेतौ पक्षे (माछा)

गर्हस्त पु० गर्ह अस्त्वस्य सप्त्य वषादिभ्यां न नञ् च ।
मर्ह, विह्वमाने च ।

गर्ग पु० गृ ग । मृत्तय पुने हर्मिभेदे ।
गर्गरी स्त्री० गर्ग इति शब्द राति रा-क गौ ङीप् । डंभ

मन्त्रप्राप्ते, कलमे च । मरुभेदे, तक्षपधौ च पु० ।
गर्ग कर्वादेककण्ठे भा० पर० ऋक् । मेट् । गर्गीति । अग

र्गीति 'गर्जं गर्जं अण् कृते ति देवीमाहात्म्यम् ।
गर्ग रने शुरा । उभ-चक-मेट् । गर्गीति ति व्यक्तगर्ज-त

गर्जर नम-विच् मर जरयति कृ-णिच् अच् । (गाजर) कलभेदे
गर्जित न० गर्जं क । मेघशब्दे । कर्करिक्त । मरुत्कर्ज

गर्भे पुं गृ तत् । भूमिच्छिद्रे, स्त्रीनिमित्तव्यस्ये क्षुप्य कारेऽग्रे, रोग
भेदे च 'भुजु सङ्ख्याण्यष्टौ च गतिर्योऽन न विद्यते । न
तामदीगम्बधरा गतीनाम्' इत्युक्ते आते स्त्री० टाप् ।

गर्भिका स्त्री० गर्भोद्भूयसा ठन् । तन्मन्वपनशालायां (तामपर)
गर्ह रवे वा चुरा० टम् । यत्ते भ्रा० पर० चक० सेट् । गर्हयति-
ते गर्हति अजगर्हन्त न अगर्हन्त । [विद्वङ्गे च न०]

गर्हभ पु० गर्ह अमच० (गाभा) गर्हभे, गन्धभेदे च । देवकृष्णदे,
गर्हभशाय पु० स्त्री० गर्हभस्य भक्ष्य शाय । अद्भ्ययटिडुमे
(वासनहानी) भाग्यान् स्त्री० ङीप् ।

गर्हभाण्ड पु० गर्हभ गन्धविशेषमभित्ति अम ड, उल्ल जेत्पम् ।
पलादिजन्तुस्यतुल्याकारे डुमे (पाण्डु) डुमे ।

गर्हभाण्ड्य पु० गर्ह गन्धविशेषभाण्ड्ययति च्चे न । गर्हभ
इति आहुयो यस्य वा । कुण्डे ।

गर्हभी स्त्री० गर्ह-अमच० गौ० ङीप् । गोमयकीटे, केमकष्ट-
कार्या, अपराजितायाश्च । गर्हभ+पु० योगे ङीप् । राघव्याम्

गर्हू तिहाया पु० उभ० सङ्घ० सेट् । गर्हयति ते अजगर्हन्त न
गर्हन्त पु० गृध-पञ्च अच० वा । अतिशयसम्पूहारा, गर्हभ, गृहभूमेन
गर्हू भूति० गृधं डुच् । डुच् ।

गर्ह गती भ्रा० पर० चक० सेट् । गर्भति अगर्भति ।
गर्ह दण्डे अट० चुर० । आत्म० सेट् । गर्भयते अजगर्भत ।

गर्ह पु० गर्ह-दण्डे चक० । अङ्गहारः ।
गर्भ पु० अ भन् । मूत्रे देहजन्मकारके शुक्रशीपितादुभयव्यस्ये

'गर्भाग्रयगत शुक्रमासं ज्ञेयमज्ञम् । प्रकृति खरि-
का' इति तत्त्वार्थे गर्भकृतिर्गर्भात् । माधमिच्छे शिषी
कुली, नाटकव्यभिभेदे ममककष्टके, अपपरके, 'भाद्र-
कण्वचसुर्हस्या दावदाम्रते जलम् । तादृ गन् विज जो-
यादित्युक्ते म द्रव्यव्यवहृत्वा गङ्गागङ्गाज्ञानस्याने, व्य-
चये, पुत्रे, च ।

गर्भक पु० गर्भे केममध्ये जायति के क । केममध्ये माच्छे ।
गर्भकृष्ट न० गर्भं कृष्टं गृह्णन् । गृह्णन्मन्वपने ।

गर्भपातिनी स्त्री० गर्भं हन्ति हन्ति यिति । माद्रुचिकादौ ।
गर्भट्ट पु० गर्भे ददाति दा-क । पुत्रजीमदौ । क्षुपभट्ट स्त्री०

हृत् ङीप् । गर्भट्टीयवि यत्ताये । [पट्टयान्] ।
गर्भपाकिन् पु० गर्भं पाकोविद्यतेऽस्य इति । पटिकपात्वे

गर्भपातन पु० गर्भं पातयति पत विच०-प्लुत् । रत्नपोषा
अने (नालसज्जना) । [अधिचारीडुमे ।

गर्भपातनी स्त्री० गर्भं पातयेत्तया पत विच०-प्लुट् ङीप् ।
गर्भपातिनी स्त्री० गर्भं पातयति-पत विच०-प्लुति ङीप् ।

विश्रव्यादौ ।

[गर्भाया स्त्रियाम्

गर्भवती स्त्री० गर्भोविद्यतेऽस्या सत्प मल्ल व । आपत्
गर्भश्रय्या स्त्री० गर्भस्य श्रयेव स्थानम् । 'यज्ञमाभ्यानि-

वीनित्स्यावर्त्ता आ च कीर्त्तिता । तस्यास्तुतोमे त्यावर्त्ते
गर्भश्रया प्रकीर्त्तिते व्युत्पल्लवस्ये गर्भान्नित्स्थाने । 'गर्भश्रया

गतोवे ति वेणीसहार । [गर्भस्य पतने
गर्भस्त्राव पु० सु-पञ्च हन्त० । प्रकृतिज्ञानात् पूष्य रोगादिना

गर्भस्त्राविन् पु० गर्भं त्यागयति च्चे णिच शिति । हिमालयस्ये
गर्भाचार न० गर्भहराभारम् । गृह्णन्मन्वपने वाचगृहे ।

गर्भरागारम् । गर्भस्याने ।
गर्भधान न० गर्भं गृह्णन्वा काशीयते, जेन । दयविश्रव्या

दानार्गते गर्भपातस्य संस्कारपूर्वकं गर्भनिधेके ।
गर्भाश्रय पु० गर्भं आश्रयेत्यत्र श्री-श्रय् । गर्भवेदनचर्माणि खरावी

गर्भाष्टस पु० गर्भात् गर्भस्य हृत्समवाट्टकं । गर्भस्य हृत्पावधि
केऽष्टमे चासि वये वा । 'गर्भाष्टमेऽन्दे कुर्वातेति मनु ।

गर्भिणी स्त्री० गर्भोऽस्यस्या इति । गर्भवत्यां सगर्भाया स्त्रियाम्
गर्भापघातिनी स्त्री० गर्भस्य पक्षि उप+हृन्-प्लुति । गर्भमा

तिश्या गति । [हृत्पभेदे च ।
गर्भुत् स्त्री० गृ-प्लुति छट् च । खर्त्ते, खरावा, (जयना)

गर्भे मदे भ्रा० पर० चक० सेट् । गर्भति अगर्भत् ।
गर्भ पु० गर्ह-वञ्च । अभिमाने, 'शिवार्थैरुपतादय्यजुर्गनिर्वा

वलेरपि । इदमादिनात्येधामवकाः गर्भेरित' इत्ये-
वप्राभेदे च । [अजगर्हन्त । पत्ते आदिह्यम् ।

गर्हं निन्वा वा चुरा० पत्ते भ्रा० आत्म० चक० सेट् । गर्हयते
गर्हं हृत्पायां भ्रा० आत्म० चक० सेट् । गर्हते अगर्हन्त ।

गर्हू वि० गर्हं व्यत । निन्वे, व्यधये च ।
गर्हूवादिन् वि० गर्हो वदति वद-प्लुति । कुल्लिमवादिनि कवदे

गल्ल मयणे ज्ञाने च भ्रा० पर० चक० सेट् । गलति अगाहीत्
गल चारणे चुरा० आत्म० चक० सेट् । गलपते अजीगलत

गल पु० गल-अच० । कष्टे (मत्ता) सक्करदे (भुना) च दामेदे,
गलकमल्ले च ।

गलक पु० गल-दुनु । स्त्रयप्रकृतमल्ले । [मोषविच्छे
गलकमल्ल पु० गले कल्लव इव । पाप्माया गवां गलस्थिते

गलगण्ड पु० उभ० । (गरगण्ड) । रोगभेदे ।
गलगण्ड पु० 'वारम्भानन्दं यत् प्रलारम्भो न दृश्यते ।

गगादिस्त्रय सख्ये तमेवाकर्त्तव्यस्य'मित्युक्ते प्रलारम्भाभा-
वति पदायै, 'लक्ष्मणे चत्तरी च चन्द्रयादिति तल्लयम् ।

'लवोदगीचक्षकस्य आसने गलपहा' इत्युक्ते तिर्यकणे च

गन्धविह्वल पु० गन्धेन विह्वलयति ह्वल-विच्-अच् । गोधूमे
गन्धवोजा स्त्री० गन्धो दोजे यस्या । मेघकलयम् ।

गन्धव्याकुल पु० गन्धेन व्याकुलयति वि+आ+कुल विच्
अच् । कपोले । (वाधसति) मन्धवौ ।

गन्धशाशि पु० गन्ध प्रधान श्च शि । आशोदयति धान्यभेदे
गन्धसार पु० गन्धयुक्त सारो यस्या । चन्दमहले ।

गन्धसारण पु० गन्धं सारयति घ-विच्-ल्यु । दृढसंस्थाम्
गन्धसोम न० गन्धार्य धोमोविपुर्देस्य । कुष्ठे चन्द्रोदे हि
तस्य गन्ध ।

गन्धा स्त्री० गन्ध-विच् अच् । गन्धहेतोः चम्यक्तकलिकाद्याम्
गन्धारवु स्त्री० गन्धयुक्त आशु । कुहन्द्वयाम् (कुवा) -
गन्धाजीव पु० गन्धेन गन्धद्रव्येषांजीवति धा+जीव-अच् ।
(गन्धवेने) गन्धदण्डि ।

गन्धाक्ष पु० गन्धेनाक्षः । चन्दमहले, नागरहृदये च ।
मन्धुक्ते नि० । 'गन्धादा सुमनोहर' इति तत्त्वम् ।
अर्घ्यपूज्या, गन्धपलायाश्च स्त्री० ।

गन्धास्त्रा स्त्री० गन्धयुक्त अस्त्रो यस्या । वनजीवपूरके ।
गन्धार पु० गन्धसम्पत्ति ऋ-अच् उग्र० । रामे, हिन्दूरे,
-सरभेदे च । ईशभेदे व० व० । (सताभेदे ।

गन्धास्त्री स्त्री० गन्धसम्पत्ति मन्धस्त्रीति आन्-अच् । (गन्धास्त्रा)
गन्धास्त्रीगर्भ स्त्री० गन्धश्च स्त्री गर्भे यस्या । खल्लैः यस्या
गन्धाटका न० गन्धानां गन्धद्रव्याणां टकम् । चन्दगाद्यहृद
गन्धद्रव्येषु प्रवृत्तस्य दृढदम्भिधाने दृष्टव्य ।

गन्धिनी स्त्री० गन्धोविद्यतेऽस्या इति । छर भाग्यगन्धद्रव्ये ।
गन्धिपर्णी पु० गन्धि गन्धयुक्त पर्व यस्या । मन्धकदद्रुके (जातिभ)
गन्धोष्कटा स्त्री० गन्धेन उत्कटा उभ्या । दमनहृदये ।

गन्धोक्तमा स्त्री० गन्धेन उक्तमा उत्कृष्टा । मदिरागाम् ।
गन्धोष्णी स्त्री० गन्धयति शब्दयति गन्ध दोषश्च गौरा-
डीप् । १८११गाम् (गोवरा) ।

गन्धिस पु० गन्धेन आयते गन्ध उ न विषयस्य वधश्चि भाग
यति भव-तिष्ठ । निरूपे, हृदये च । आकाशे वसि-
ष्ठस्या स्त्री० वा डीप् ।

गन्धिसाग पु० गन्धिसागाम् । हृदये । (हृदये)

गन्धिसाक्ष पु० गन्धसोक्तो गन्धः इव उत्साहयन्कलात् यस्या ।
गन्धोर वि० गन्धति अलम्ब गन्ध-रन्तु भावादिस्य । निम्न-
अच्, अलम्बयाम् गन्धे दुष्प्राप्ते, दुर्बले च ।

गन्ध गौ ११० १२० मन्ध ० गन्धि । गन्धति यमस्य ।

गन्ध १० गन्ध २२ । गन्धभेदे, जितेधोर्वाद्याम्, यमने, राजे,

वदयथाठे च । [आलात समास इति भाष्यम्] गन्धितरि च ।
गन्धक वि० गन्धयति बोधयति गन्ध-विच् ल्युत् । बोधके, गन्ध-
गन्धारी स्त्री० कं लज विभक्तिं भ-अच् डीप् २० कस्य ग ।
(गन्धारी) दुग्धभेदे ।

गन्धोर वि० गन्धति लज्जतव गन्ध ईरन् भुगान्न नि० ।
निधम्याने, मन्धे गन्धोरायै च । लम्बोरे, मन्धे, कृष्णमन्धे
च पु० । सरे सचने च नाभौ च द्विपु गन्धोरता शुभा ।

गन्धोरवेदिम् पु० गन्धोर् मन्धं वेति विद-धिति । विद-
कावेन यो वेति शिक्षा परिचित्तामपि 'गन्धोरवेदी'
विद्येय च गज द्रव्यज्ञचित्ते, 'त्वग्भेदात् शोधितस्यानात्'
मासस्य क्रयमादपि । आत्मानं यो न जानाति स स्यात्
गन्धोरवेदितेयुक्तचित्ते च गजे । तच् गन्धोरवेदितामस्य
गय पु० लम्बोरे, मन्धोरे, मन्धोरे च । तीर्थभेदे स्त्री० टाप्
गर पु० गन्ध-निगरणे अच् अच् या । विषे, रोगे, यथावद्विके
पक्ष्मे शरणे च । (डीप् ।

गरञ्च पु० गर विप क्षुत्ति । बर्बरे । मन्धोरे (गन्धुर्) स्त्री०
गरल न० गिरति जीवन् ग-अलच् । विरे, सर्पविरे, तद्यम्ये च
गरागरी स्त्री० गर मूत्रक्षयिण्यगिरति धा+ग-अच् गौ-
डीप् । देवताडीपुमे ।

गरिम् पु० गुरोर्भा इवविष् गरादेश । गोरे । धान्यस्य
गरिष्ठ नि० शक्तिगयेन गुर इवम् । गुरोरे । दैवधुनिगरी-
गरी स्त्री० गुर मन्धे अच् गौरा- डीप् । देवताडीपुमे ।
गर्हट पु० गर्हट्टा इत्येते डी-हट्ट-तलोप । कर्षत्राजने
विनतागर्भजाति पक्षिराजं ।

गर्हट्टध्वज पु० गर्हट्टो ध्वज विधुतस्य । दिष्णौ ।
गर्हट्टपुराण म० गर्हट्टेन मेति पुराणम् । पुराणभेदे ।
गर्हट्टाग्रस पु० ११० विनताया ऋद्धयुगे चर्द्धमारौ यदये ।
गर्हट्ट पु० १२० गन्धा इति । सगन्धा नभोगतिहेतो यसे (पाशा)
गर्हट्ट पु० गर्हट्ट अक्षयस्य मन्धे यथादिनात् न मन्ध च ।
गर्हट्टे, दिव्यगमायै च ।

गर्ज पु० गज-ग । मन्धान् पुमे धर्मभेदे ।
गर्जो स्त्री० गर्ज इति मन्ध इति रा-ज गो० डप् । टप्
मन्धनशाने, मन्धने च । मन्धभेदे, मन्धपथौ च पु० ।

गर्ज लक्षाद्विषयस्य भा० १२० २३० मेट । गर्जति । अग-
र्जति गर्ज गर्ज गर्ज कृतेति देवोपादाकाम् ।
गर्ज ये चुरा- टप्-अच् मेट । गर्जयति ते अग्रगर्ज-ग
गर्जये नभ-विष् मन्धे उरदति ह-विष् अच् । गन्धोर् मन्धे
गर्जति न० गर्ज-अच् । मन्धभेदे । मन्धे मन्धे । मन्ध-विष्

गर्भे ३० गृत् ३० । भस्मिच्छेत्, स्त्रीनितम्बस्ये कृष्णकारेऽंशे, रोग
भेदे च 'धनुः सङ्ख्याख्ये' च मतिर्योर्ध्वं न विद्यते । न
तानदीगन्धर्वरा गर्भाणां इत्युक्ते स्त्राते स्त्री० टाप् ।
गर्भिका स्त्री० गर्भोदस्थस्या ऽन् । तन्मन्वपनशालायां (तातपर)
गर्ह रवे वा सुरा० ७८० पञ्चे भा० पर० चक० सेट् । गर्हयति-
ते गर्हति अजगर्हन्त न अगर्हति । [विट्ठे च न०
गर्हभ पु० गर्ह अमन् (गाथा) गर्हभ, गन्धभेदे च । जेतकुण्डे,
गर्हभश्राफ पु० स्त्री० गर्हभस्य भक्ष्यं प्राक् । मन्त्रयष्टिदुमे
(शामनहादी) भाष्यार्थ स्त्री० ङीप् ।
गर्हभाह्वं पु० गर्हभ गन्धविशेषमभति अम उ ङस्य जेपम् ।
पलादिष्वल्युत्पन्नाकारे दुमे (पाकुण्ड) पुंवे ।
गर्हभाह्वय पु० गर्ह गन्धविशेषमाह्वयति जेम् । गर्हभ
इति आह्वयो वक्ष्य वा । कुण्डे)
गर्हभी स्त्री० गर्ह-अमन् भौ० ङीप् । गोमयकीटे, जेतकुण्ड-
कार्थं, अपराजितायाह्व । गर्हभ-पु० योगे ङीप् । राक्षस्याम्
गर्ह्वं लिखाया च० उभ० सच० सेट् । गर्हयति ते अजगर्हन्त न
गर्ह्वं पु० दध-चञ् अच् वा । क्षतिग्रयव्युहाय, गर्हभ, बह्वह्वय
गर्ह्वं न वि० दध-युच् । कुम्भे ।
गर्ह्वं गती भा० पर० चक० सेट् । गर्भति अजगर्हति ।
गर्ह्वं दर्पे अद-पुर० आत्मा० सेट् । गर्भवते अजगर्हन्त ।
गर्ह्वं पु० गर्ह-दर्पे चञ् । अह्वहारे ।
गर्भं पु० न०-अन् । भूषे देहजन्मकारके शुक्रयोगितातन्मन्त्रज्ये
'गर्भगयगतं पुनरासन्नं जीवस्य चकम् । प्रकृति सवि-
का' च तत्पञ्चमं गर्भं विज्ञातं मालयिष्ये, शिशौ
कुम्भौ, नाटस्य भिभेदे, मनस्य कण्डके, अपवरके, 'भाद्र-
कण्णचर्तुषां यावदाह्वयते अहम् । तावद् गन् विज्ञानो-
यादित्युक्ते भाद्रकण्णचर्तुषां गङ्गाजलज्जावनस्थाने, अक्षे,
अनेा, पुंवे, च ।
गर्भकं पु० गर्भं जेगमन्त्रे कायति के-क । जेगमन्त्रे, माखी ।
गर्भगृहं न० गर्भं इव दृश्यम् । दृश्यमध्यभागे ।
गर्भघातिनी स्त्री० गर्भं हन्ति हन-णिनि । भाद्रलिखाह्वे ।
गर्भदं पु० गर्भं ददाति दा-क । पुंवे जेगमन्त्रे । अुपभेदे स्त्री०
त्वं ङीप् । गर्भदात्रीर्ध्वं चामां । [पटेवान्] ।
गर्भपाकिन् पु० गर्भं पाकोविद्यतेऽस्य इति । पटिकपाये
गर्भपातते पु० गर्भं पातयति पत णिच्-लुट् । रत्नशोभा
जने (नाचचञ्चला) । [कृषिकारीदुमे] ।
गर्भमातवो स्त्री० गर्भं माततेऽनया यत्-णिच्-लुट् ङीप् ।
गर्भपातिनी स्त्री० गर्भं पातयति पत-णिच्-लुट् ङीप् ।

विगल्याह्वे ।

[गर्भायां स्त्रियाम्]

गर्भवती स्त्री० गर्भोविद्यतेऽस्या भर्तृ बलम् । आपन्न
गर्भश्रया स्त्री० गर्भस्य श्रयेण स्थानम् । 'सुखनाभ्यासि-
योनिस्त्रियावर्ता चा च कीर्तिता । तस्यास्तुते स्वार्थे
गर्भश्रया प्रकीर्तिते' व्युत्पन्नचण्डे गर्भोत्पत्तिस्थाने । 'गर्भश्रया
गतोने'ति नेषीर्ध्वार । [गर्भस्य पतने
गर्भस्त्राय पु० अ-पञ्च ईत् । प्रकृतिकालात् पूर्व रोगादिना
गर्भस्त्राविम्बं पु० गर्भं स्त्रायति अु णिच्-गुणि । विगल्याह्वे
गर्भगार न० गर्भद्वारागारम् । दृश्यमध्यभागे शस्यह्वे ।
गर्भयत्नारम् । गर्भस्थाने ।
गर्भधानं न० गर्भं दृश्यता याधीयते, जेन । दृग्निधचङ्का-
रान्गते गर्भपातस्य संस्कारपूर्वकं गर्भनिद्रे ।
गर्भश्रय पु० गर्भं श्रयतेऽस्य यी-अच् । गर्भेऽनन्तरं क्षणं लपयौ
गर्भादस्य पु० गर्भात् गर्भस्य पञ्चस्य सदादस्य । गर्भस्य पञ्चस्य
केऽपने आसि वने वा 'गर्भेऽपने' इत्ये पुञ्जीतेति मत्त ।
गर्भोष्ठी स्त्री० गर्भोऽस्थस्या इति । गर्भवता सगर्भायां स्त्रियाम्
गर्भापघातिनी स्त्री० गर्भस्य हन्ति, उप-ञ्चन-णिनि । गर्भना-
तिश्या गवि । [तृणभेदे च ।
गर्भुत् स्त्री० ग-उति सट् च । अर्णे, कतायां, (सयना)
गर्वे मदे अ० पर० चक० सेट् । गर्भति अजगर्हति ।
गर्वं पु० गर्ह-चञ् । अभिमाने, 'देवर्ष्यकृपादण्डकुलविद्या-
नैरपि । इद्वामादिनामोपायवशां गर्वैरित्युक्ते-
ऽवसाधेदे च । [यजगर्हन्त । पञ्चे भादिह्वयम् ।
गर्ह्वं-निन्वायां वा सुरा० पञ्चे भा० आत्मा० चक० सेट् । गर्हयते
गर्ह्वं कृत्वायां भा० आत्मा० चक० सेट् । गर्हते अगर्ह्ये ।
गर्ह्वं वि० गर्ह-ह्यत । निन्व्ये, अथपे च ।
गर्ह्वमादिन् वि० गर्ह्वं वदति वद-णिनि । क्षिप्रमादिनि कवदे
गल मन्त्रे स्त्राते च भा० पर० चक० सेट् । गलति अग्राहीत्
गल चारणे चुरा० आत्मा० चक० सेट् । गलयते अजीगलत
गल पु० गल-अच् । कण्डे (गवा) धर्म्मरसे (धुमा) वाद्यभेदे,
गलकमन्त्रे च ।
गलकं पु० गल-वृत् । अत्यमृज्जन्मस्ये । [मांसपिण्डे
गलकमन्त्रे पु० गले कन्ध इव । साक्षायां गवां गलस्थिते
गलगण्डे पु० ७८० । (नरगण्ड) । रोगभेदे ।
गलगण्डं पु० 'आरम्भानन्तरं यत् प्रत्यारम्भो न दृश्यते ।
गर्भादिमृग सन्ने गवेयाङ्गमलपद' मिल्ले प्रत्यारम्भाभा-
वति पदार्थे, 'क्षिणपणे चतुर्षां च प्रमथ्यादिनिमृगयम् ।
'ज्योतिषीचन्द्रश्च अदायते गलपद्मा' इत्युक्ते त्रिष्यह्वे च

गन्तुन्ति का स्त्री० गन्-गत् स्त्री० अन्त्ये कन् अन्त्यारिधारा
 युतायां (भारता) कर्कश्या 'देवे देवामन्तिकेति' अन्तिः ।
 गन्तु(वे)स्तुनी स्त्री० गन्ते क्षत्रो यस्याः वा अन्त्य० । अन्त्यम् ।
 गन्तुहृष्टा पु० गन्ते हृष्टा । अथसारवाप्यं गन्तेऽपन्ते हृष्टो (गन्तादिभि)
 गन्ता स्त्री० गन्-अथ । लज्जालुनताभेदे, अन्त्युपायाच्च ।
 गन्तित ति० गन्-क्त । गतिते सन्ते, च्युते, हस्तादितो भेदे च ।
 गन्तेगण्ड पु० गन्तेगण्ड इव यन् । पतितभेदे (हङ्गुलेव)
 गन्तोद्देश्य पु० गन्तश्च उद्देशः समोपम् । गन्तसमोपम्ये इवये ।
 गन्तु/वाद्ये, प्रागल्भ्ये, आ० आ० सक० सेट् । गन्तुभूते अगन्तुभित्
 गन्त्या स्त्री० गन्तायां कष्टायां गन्तुः । अल्लसुचदाये ।
 गन्तु पु० गन्-ल तस्य गन्तम् । (गन्ता) गन्ते ।
 गन्तुक पु० गन्तुकिं किम् गन्तु तं आदि गन्तुहाति ततः सार्धे
 कन् । चपरे गन्तुगन्तुगन्तु । [भेदे च
 गन्तय पु०-अथ । गन्तयत्ते गन्तयत्तकोने पृ० भेदे वानर-
 गन्तय उ० पुट् गन्ते अरं तं आति ला-क । गन्तयिषे ।
 तन्त्यन्त्यन्त्यात् तन्त्युक्ते न० ।
 गन्तार उ० गन्तां किरवागन्तयि रन्त्युनिव । आवाकारे
 कृतवभूटदित्याने वातायने ।
 गन्तास्त्री स्त्री० गां भूमिस्त्येति व्युत्प० ङीप् । (गोसक्त) खता-
 भेदे, (गोकोडा) गन्तोदे, अथवाजिगायाच्च । [ङीप्] ।
 गन्ताद्गन्तु न० गोभिराद्यते अद्-लुट् । वासि । इन्द्राक्ष्यायां स्त्री०
 गन्तेडु पु० गन्ते दीयते देह् रन्त्ये क् पु० उ० उ० उ० अन्त्युत्प० ।
 (गन्तगन्ते) धर्म्यभेदे । [किं कोलेन टाप् अन्त्ये शर्णे ।
 गन्तेडु पु० गन्ते भीयते धाव्-आरण्ये क् । (गन्तगन्ते) धाव्यभेदे,
 गन्तेडुको स्त्री० न० । गन्तादीः गौरवः तदाभूतः इव कावति
 के क गौरा० ङीप् । (गौरवकाकुनिया) जनाभेदे ।
 गन्तेय अन्त्येयत्, अद्-पु० का० ल० सेट् । गन्तेयते वज्रगन्तेयत् ।
 गन्तेयया स्त्री० गन्तेय-युच् टाप् । अन्त्येयत् । ल्युट् अन्त्येयत् न०
 गन्त्य ति० गोर्दिकारः गन्ति भर्तुः, गोर्दितं, गोर्दिट्, वा धर्म्यत् यत्
 गोवन्त्यन्ति, गोर्दितादी च । अन्त्यां रागद्वये च न० ।
 गन्त्यति स्त्री० गोर्दितः । कौमद्वये कौशे च ।
 गन्तु गन्ते यद्-पु० उ० सक० सेट् । गन्तयति ते अन्त्यगन्तु त
 गन्तुन न० गन्तु-युच् पु० लुङ् । जानने, गन्तुः, दुःखे च ।
 दुर्गमे, दुर्गमेये च लिङ् 'गन्तुना कर्मयोग्यि'ति गोता
 गन्तुर पु० गन्तु-वरत्ति नि० । निजुक्ते । दन्त्ये, 'पने, रोदन्ते,
 विपपस्ताने, अनेकानपेक्षते च न० । प्रतायां न० स्त्री०
 स्त्री० लपते स्त्री ।
 गा गमौ आ० आ० सक० ङीप् । गते अगात् ।

गा स्त्री० सक० जन्मनि सक० लुङ् । जगति अगाधीत ।
 गाङ्गेय पु० गङ्गा+ङ् । गोष्ठे, कार्तिकेये च । 'यं गमं सुपुने
 गङ्गा पापदाहीप्रतेजम् । तदुत्तरं पर्वते न्यक्तं किरणं
 समपद्यते त्रुते स्वर्णं, तद्वाभनामके धुनूरे, सल्लके, अग्रे दृष्टि च
 गाङ्गेरुकी स्त्री० गाङ्गे जलमीरयति क्षिपति ईर-कु मार्ये
 कन् गौरा० ङीप् । भागवतायाम् ।
 गाञ्जर न० गां अरयति अ-लृप्-अथ । गङ्गेने (गाञ्जोर) ।
 गाङ्ग न० गाङ्ग-ङ् । अतिगन्ते हङ् । तद्युते, अगन्ते, सति च
 लिङ् । तत्, सगाढां तमसां प्राप्तेति रङ् ।
 गाङ्गिकय न० गङ्गिकानां समुद्रः पञ्च । वेङ्गासमुद्रे ।
 गाङ्गिड पु० गङ्ग-इत् पु० इडि । पन्थौ ।
 गाङ्गिड(खड्ग) पु० न० । गाङ्गिडं भिरस्याति वा पूर्वपद-
 डोः । अङ्गुलवापे, वापमात्रे च । [पाने, अङ्गुलवापे च
 गाङ्गिडो(खिड)विन् पु० गाङ्गिडो(खिड)व-इति । अङ्गुले, धातुमा
 गाङ्ग वैपिष्ये अद्-पु० सक० अक० सेट् । गाङ्गयते अङ्गमायत
 गाङ्ग न० गाङ्ग । देहे, गङ्गापञ्चगादौ च ।
 गातभङ्ग पु० भङ्ग-अन्त्य गायत्त भङ्गोऽवसादो दस्ताः ।
 गङ्गाभिस्याम् । इत० । अङ्गभङ्गे (गामोडा) स्त्री० ।
 गातानुलोपनी स्त्री० गातानुलोपयते अगदा क्षिप-ल्युट् ।
 अतुडेपनर्त्तिकायाम् ।
 गायक नि० गै-अकन् । गायके गानोपजीविनि ।
 गाद्या स्त्री० गै-अन् । आद्यान्ध्वति प्राक्तादिभाषादिभे
 पयो, खोके च । [अथादिष्ट । अन्त्यगन्तु
 गाध प्रतिज्ञायां पन्थे निहावाच्च आ० आ० अक० सेट् । गाधते
 गाध पु० गाध-अन्त्य । स्थाने, सिधायी, तत्तमर्मे च । [अपमिडे
 गाधिउ० गाध इत् । अन्त्येयत्, अन्त्युत्प० । विद्यामिडे पतति
 गाधिउ पु० गाधेयते जन्-ङ् । विद्यामिडे ।
 गाधेय पु० गाधि+अयते ङ् । विद्यामिडे हनौ ।
 गान न० गै-ल्युट् । गोपी, अन्त्ये च ।
 गान्दिवो स्त्री० गङ्गाया, वादवर्द्धस्य अङ्गुलस्य मतिरि च ।
 गान्दिवो नि० गन्तव्यस्य अङ्गुलस्य गन्तव्यमिति । 'दन्त्यास्त्री-
 ज्ञसंयोगः कवायाप वरत्त च । गान्दिवं च तं विज्ञेय'
 दन्त्युक्ते विद्याभेदे, भारवर्षयोपयोग्यभेदे च पु० । गानवर्द्ध-
 खोपमेदे अङ्गीकृत्य, पदलक्ष्यरक्षणमात्रेण च हस्तलया ।
 'प्रयुक्तवाच्येन गान्दिवमिति प्रयोगे' दन्त्युक्ते गाने च न० ।
 गान्धार पु० गन्तव्ये कौरवभङ्गयति अथ प्रकाशय । विन्दु-
 गीतिविषये रामभेदे, अरभेदे च । कन्तार इति स्त्राति
 देगोद्वये ति० । गन्तवे न० ।

मिर्तयते, वत्साम्, मधनयोदये, (गुहकायांवी) ।
 गुग्गुवाक उ० गुग्गुवाकादित्वात् थाक नि० (सुपारी) कसके
 गुह संवरणे भा० उभ० सक० सेट् । गृहति ते अगृहीत अधुना
 अगृहीत अगृह ।
 गुह उ० गुह-क । कतिंकेये, अये, राममिवे शृङ्गेरेराधिये
 चण्डालमये, गणे, विष्णो च । बिंङ्गुच्छेलतायाम् अय
 मिये देवयाने पर्वतगणे, हृदये च स्त्रीः । गुहां प्रवि-
 ष्ठाति गति ।
 गुहाय उ० गुहाय गते यागेने गी-पाच् । कप्ताने ।
 'विह्वलाग्रहास्तथतरुदीपिनकादा । पञ्चजम्बुकाळांरा
 द्वाद्या । सुगुहायवाः प्रत्युक्ते विहादिषु, हृदये, गुहौ
 च स्थिते जीये, ईदरे च 'गुहायाम् गह्वरे' इति गतिः ।
 गुहिल न० गुह-इत्थच् कश्चि । धने, वने च ।
 गुहा वि० गुह-अप । कक्षये, दम्भे, परमात्मनि च । रहसि,
 भगे, सिद्धे च न० । रहस्ये, गुहामर्हति दृष्टादित्वात् यति ।
 अपमानये च वि० । [ऊनेरधनरक्षणे देवयोनिभेदे ।
 गुह्याक उ० गुह्या क सर्वं यस्य, गुह्यं कृत्स्नं कायत कै क वा ।
 गुह्यकेश्वर उ० । त० । ऊनेरे ।
 गुह्यपुत्र उ० गुह्यं पुत्रमस्य । अवलम्बये । [जुगप । नूनः
 ग् विवाहागे गदा० कटा० पर० अक० सेट् । गुवति अगुविच
 ग स्त्री० गच्छत्यपानेन देहात् गम-इ टिठोपच । विनावा,
 मले च । गुहाय कर्पूरयानताकचनं भुजिङ्गताकचनञ्च
 ग्रामादिकम् ।
 गूढ वि० गुह-क । गुप्ते, ऊनेरे, गह्वरे च । रहसि न० ।
 गूढज उ० गूढं गुप्तं यथा तदा जात - गूढं बहु वा लाजः जग
 द् । दादयद्रमथो इत्यभेदे । [हि केनापि च इदमर्थम्
 गूढनीड उ० गूढं नीडं बाधस्थानं यस्य । खज्जलघने गदाधस्थानं
 गूढपत्र उ० गूढं पत्रमस्य । अङ्किते, करीरे च ।
 गूढपाद(ः) उ० गूढं पादा यस्य वा पादपत्रः । चर्षे ।
 गूढपुत्र उ० कर्म० । गुप्तपुत्रे, प्रसूयो ।
 गूढपुष्प उ० गूढानि संघटानि पुष्पाण्यस्य । पञ्जलभये ।
 गूढफल उ० गूढं यथा तथा फलति यत् । वदरे ।
 गूढमैद्यन उ० गूढं केनाप्यदस्य भेद्यनं यस्य । कांके ।
 गूढवह्निवा स्त्री० कर्म० । अचोदहृत् ।
 गूढसाधिन उ० कर्म० । 'अग्निना साधैति' इति प्रत्ययविषयं स्पष्टम् ।
 च । आत्यन्तं गूढो गूढसाधो यच्छत्ये' इत्युक्ते साधिमभेदे
 गूढाङ्ग उ० गूढाङ्गग्रहस्य । कक्षये ।
 गूढोत्पन्न उ० उत्पद्यते गूढे यस्य स च प्रायेण कश्चि सः । च

गूढे गूढ उत्पद्य कश्चि स्यात् यस्य तत्त्वज इत्युक्ते पुनर्भेदे ।
 गूढ उ० न० । गू-यच् । विघ्नयाम् ।
 गूर उ० अये चुरा० आ० अक० सेट् । गूरयते अजगूरत ।
 गूर मधे गतौ च दिवा० अ० अक० सेट् । गूर्यते अगूरिच ।
 ग्ट सेके च्वा० पर० सव० अयिन्ट् । गरति अगर्ति ।
 ग्टज ध्वनौ स्वा० पर० अक० सेट् । गर्जति अगर्जति ।
 ग्टज ध्वनौ स्वा० पर० अक० सेट् इटिच् । ग्टजति अग्टजति ।
 ग्टञ्जन उ० ग्टञ्जति मत्स्यत्वेन गत्यते रोगेषु ग्टञ्जि-त्सुट् ।
 'गम्भ कतिरसैत्तस्य रसस्तथाः चच, यदुने' इत्युक्ते गम्भ
 नूनभेदे (रघुन) इति ख्याति सूत्रभेदे च । विरटभयप-
 भांसे न० । [अगर्हिन् । गर्हिता-ग्टजा ।
 ग्टध विघ्नायां दिवा० पर० सक० सेट् । ग्टधति अग्टध-
 ग्टधु वि० ग्टध-लु । गुह्ये ।
 ग्टध उ० ग्टध-लु । (यक्षनि) अगम्भेदे ।
 ग्टधनरुषी स्त्री० अग्नस्य नक्षत्रपत्न्यादि अस्याः स्त्री ।
 ग्टध्याम् (गुह्येयादा) कृत्स्नकश्चे च ।
 ग्टधराज उ० इत० । ग्टधराजने ग्टधराजि ।
 ग्टष्टि स्त्री० सक्तं गम्भं ग्टहाति यक्ष-ति पु० इति० । पञ्ज-
 'ग्टयादां गति, ग्टयादां नय, ग्टयादां मोपधो, काज्जल्यदि
 ग्टय पक्षये अद० पु० आत्मा० सक० सेट् । ग्टयते अजग्टयत
 ग्टय न० ग्टय गृहार्थे क । इदमार्थात्तस्य दिरपि ते गृहे ।
 ग्टय-ग्टये याच् । कल्ले 'न ग्टहं ग्टहमित्याङ्-
 गृहिणी ग्टहयत्ये' इति कृति । गाननि, गृयादिभयने
 रागौ च । यद्गृयादिवादयस्यमतिङ् तज एकगृहे न०
 गृहिगृह मन्त्रयनानप्य 'गृयागारं धनपतिगृया'
 इति सेधवृत्तम् । कश्चिदपि गृयागृहत्वं न० ।
 गृहककम्प उ० गृहे कक्षय-इत् । मेघपतिगृहाम् ।
 गृहकान्या स्त्री० गृहे कलेव । इतकान्याम् ।
 गृहकारण उ० गृहं करोति क-पुन । (गरानि) गृहनि-
 श्वायकारके वर्षसंहरभेदे । [विषयकृते (पु)।
 गृहनाश्रन उ० गृहं नाशयति नश-पिच् लु । वनकपोते
 गृहगोधा स्त्री० गृहस्य गोधेव । (टिप्पिटी) गृह्याम् ।
 राधे कन् तमेव ।
 गृहपति उ० इत० । गृहस्थानिनि, गृहस्थे, पत्नियि, यमो च
 गृहगुम्भि स्त्री० गृहयोन्वा भूमि । रातागुम्भी ।
 गृहगमिण उ० गृहे गमयित्वा । मदीये ।
 गृहसुरा उ० गृहस्य सुराव । हृदरे । [गृहस्ये ।
 गृहमेधिन उ० गृहमेधेयते कश्चि ते वेद-मृदे पिबि ।

गृहमेधीय पु० गृहमेधिनोऽयं च । गृहस्यकर्तव्ये ६० ।
 गृह्यायु लि० गृह-आयु । पौरोहित्य । [समीपस्थीपवने ।
 गृह्याष्टिका स्त्री० गृहसमीपे यादिका चारामः । गृह-
 गृहस्य पु० गृहेषु दारेषु तिष्ठति अभिरमते स्था-क । गृह्णि
 गृहागत पु० गृहमागतः आनगम-क्त । आगन्तुके, अतिथौ ।
 गृहागते लि० । [पक्षे उपवने ।
 गृहाराम पु० गृहे गृहसमीपे चारामः । गृहसमी-
 गृहामग्राहणी स्त्री० गृहसमन्वृत्ताते अनेन अर+पह-कारणे
 ह्यु-होः । देह्याम् (देहोयाज) ।
 गृह्णिणी स्त्री० गृह-अप्यर्धे इति । भाषांयाम् गेहृकर्म-
 कृषायाम् । 'गृह्णिणी सविरो विपः सपी'ति रघु ।
 गृह्णिन् पु० गृहा गारा-अन्त्यस्य इति अह-ले ।
 गृहीत लि० अह-क्त । स्वीकृते, प्राप्ते, प्राप्तौ, हते च ।
 गृहेनर्हिन् पु० गृहे एव नर्हति न मुहे, माने समिवादि-
 च० । कापुद्वे रणभीदी गृहे आस्तावतिरिति ।
 गृह्ण पु० अह-पदाद्यै रीत्यादिना अह- । गृहाहते चने हने
 च अह-हारे, वैशेदितकर्मप्रयोगप्रापके गोभिनस्यदादौ
 अहमेदे च । अहैरिणि आगते, सप्तमीने धमे च
 लि० । गृहे भव-यत् । गृहभवे, वृत्तानि लि० । साधेकं न
 तमेसाधे । नगरदाह्यात् अमे स्त्री० टाप् गृहा ।
 गृ विद्यापने गुरा-आत्म-अक-सिद्ध । गारयते अजीगत ।
 गृ गृह्ये आदि० पर-प्रादि० अक-सिद्ध । गृह्याति अगरीत्
 गृ निगृह्ण तु० पर-अक-सिद्ध । गिरति-गिरति अगरीत्-
 अगरीत् । [नेदत् । नेदित्वा गेत्वा ।
 गेद् गती आ-आत्म-अक-सिद्ध । गेदते अगेदित् । अलि-
 गेन्दु(सु)कं पु० गच्छतीति ग गच्छति रवासे कृत् । कन्दुके
 अन्तिमिर्गते गोमास्ये स्त्रीकृतके । द्वयो-वा इत्ये गेदुक्क
 गेय लि० गे-अन्त्यमेवेत्यादिना कर्त्तरि यत् । गायेते । गाये यत् ।
 गौती 'गेदे केन विमोतं वा'ति रघु । कर्मणि यत् ।
 गातव्ये लि० पूर्याद् गेयं चावेति भाव्यम् ।
 गेय वने आ-आ-अक-सिद्ध । गेयते अगेयित् । अजिगेय-
 गेय अन्त्यमेवे आ-आ-अक-सिद्ध । गेयते अगेयित् । अजिगेय-
 गेद् न गो गच्छेती गच्छेती वा ईहः ईहितो यत् । गृहे ।
 गेदेनर्हिन् पु० गृहेनर्हिन् अर्धम् । [रणभीदी ।
 गेदेनूर पु० गृहपुत्र गृह । माने समिवादि च० । कापुद्वे
 गै गाने आ-पर-अक-सिद्ध । गाति । अगाधीत् ।
 गैरिक न० गिरौ भवः टक् । (गैरि इति स्त्राते र्गन्तव्यते
 उपप-तमेदे, अर्थे च ।

गैरिकात्त पु० गैरिकमिवानि पुष्पस्य । जलमधूके हृत्वे ।
 गैरी स्त्री० गिरौ आता अण् । (विदलाङ्गी) आङ्गीभीद्वे ।
 गैरेय न० गिरौ भवः टक् । (गैरज) गिराजतान् ।
 गो पु० गव-हो । हृष्ये, सर्मै किरणे, वृत्ते जवे, पगौ, चन्द्रे, वायो,
 कूर्त्वे, गृहमन्त्रमौगधौ च । गौरमेय्याम् इष्टौ, वाने,
 दिशि, मातरि, यावि, भूमौ च स्त्री० ।
 गोकण्टक-पु० गोर्धनोः दृष्टिश्च वा कण्टकः । सुदे, विष-
 गोघते खापटे, गिराहृतहृत्वे च (वेद-च) ।
 गोकर्ण पु० गोर्धने कर्णौ यस्य । कर्णे, 'अर्धमि' गोकर्ण-
 गरीरमहा इति चौरः । गौरिव कर्णावयव । अह-हरे,
 कृगमेदे, गणदेवगमेदे, अनामिकायुगविभूताहृगमाने,
 ६ गवे गोर्धमेदे च ।
 गोकर्णी स्त्री० गौः कर्णं इव यस्याः । सुर्वातयायाम् ।
 गोकील पु० गो-दृष्टिश्च कीलद्वय । आङ्गदे, सुषये च ।
 गोकुल न० गवां कुलं यत् । गोस्थाने गोत्रे, 'गोत्रे कन्दु-
 चावावा'ति कृति । अजनामके प्रसिद्धे स्थाने 'गोकुले
 रावकेपरावति पुराणम् । इतः । गोत्रम् ।
 गोक्षुर पु० गो-अरद्वय । गोक्षुरद्वे इतः । गवां सुदे ।
 गोप्रस्थि पु० गोर्धन्यतिरि । कटीषे (वहा) गवां यस्मि । पट्टि
 र्त्वे । गोत्रे । गोर्धन्यतिरि, गोत्रिजिजोषधी ।
 गोत्र पु० गोर्धन्यते यत्वे ह्यन-अह-हरे टक् । अतिथी तदा-
 गमने हि मृग्यकर्षां गोर्धनो विहितः । कर्त्तरि टक् ।
 गोचातके लि० ।
 गोचर पु० गावः इन्द्रियाणि चरन्त्यस्मिन् लि० च । इन्द्रिय-
 विषये कुर्यादादौ । गावचरन्त्यस्मिन् । गवां प्रचार-
 स्थाने, देशस्थाने, ज्योतिषोक्ते कर्मप्राप्त्यधिके तत्तत्
 स्थाने कुर्यादियहगमनेषु च । 'गोचदे वा विषये वा मे
 पदार्थिद्वयचदा इति ज्योतिषम् ।
 गोचर्यम् न-इतः । गवां चर्यम्, 'अप्रकृतेन दृष्टेन लिङ्गस्यै
 निषकर्मम् । दश ता चर गोचर्ये'तुके भविर्वातामेदे च
 गोच्छात्र पु० गां भूतिधाप्तादयति अद विष् अण् पु० ।
 भूद्व्ये (आकुलिय) । [इत्म् । गोच्छात्रिषु ।
 गोजा स्त्री० गवः दृष्टिश्च गोच्छात्रद्वयेण आरते रिट् आ-
 गोत्रिष्ठा स्त्री० गोत्रिष्ठे । [गोत्रिष्ठा कर्त्तामेदे । अह-अण्
 अवे वावे । [गवाट् वा । अह-अण् (गवाट्) गोत्रिष्ठे पु०
 गोहृत्वा स्त्री० गां भूतिं तृपति अहते त्रिपि च पु० । (गोपक)
 गोथी स्त्री० शुचिर्गन्त्रे लि० शुचि गोच-आपदेदेष्टे कृत् ।
 आवाधारे (शुच, एत ते आवाधारे हि दृष्टये, आवाधारे,

'विष्णुप गोपुडाहूते नि माभेदे, प्रीथोपरिमास च ।

गोऽग्रे पुं गोरेख इव । गोपजातिभेदे (गांठ) दृक्प्रभाभौ वदति
गोतोस पुं वृक्षस्य पुत्रे स्वभावात्साति सन्निभेदे ।

गोतोर्थ न० गोहेतुक तत्स्थित्या गोर्निमित्त । गोठे ।

गोत्र पुं गाष्ट्रिणीं व्यासत त्रै क । पर्वते । नायनि, कानने,
चेने पवि, झले सजातीवमणे, धौलायपमे यमे कपि-
शब्दाश्चोप दादिरुपेयु शाबिहल्यादिपु चतुर्विधौ धन-
नेपु च । विस्मरो दृष्टद्विधाने ।

गोत्रज लि० गोत्रे यमाने गोले जायते जन-ट । एवगोलोत्पदे
गोत्रभिदु पुं गोत्रान पर्वतान् भिनन्ति भिद-क्तिप् । दृष्टे ।
गोत्रा स्त्री० गोत्रा पर्वता सन्त्यस्या अर्थे य दिवाटप् ।
धराया । गो+धनुषे लङ् । गोधनुषे । [दन्ते पुं०

गोदन्त व० गोर्दन्त दन्तवधौ दन्त । हरिवाषे । इव० । गवा
गोद्वान न० गवा क्षेत्रादोदन्ते जिह्वेतोऽय टो-ल्युट् । केगान-
रुपसंस्कारभेदे 'अथ ह्य गोदानप्रश्नरत्नर मित दृष्टु ।
गोद्वारण न० गा भूमि दारयति द विष्णु ल्यु । बाह्ववे,
दृष्टवे च । [गोर्धमाह्वनकन्

गोद्वारी स्त्री० गदीभेदे । गोद्वारि । वरसति । दपि अवे
गोधन न० गवा धन समूह । गोधमूले । गोरे धनमस्य । गो-
धमधनति लि० । गोर्दधनम् । गोधुमेधने व० ।

गोधा स्त्री० पुण्यते वैद्यतेराह्वनना करवे धन्य । धनुर्गुणा
घातवारपाय त्रकोटि पद्मे चर्माणि । कर्नरि अच् ।
(गोवध) द्रवि ल्याते चर्माभेदे 'अथक शङ्खनी गोधति'
मह । सार्धं कन् धन्यैवाथे ।

गोधाप्रदी स्त्री० गोधेय प्रादो मूलमखा आह्वत्यात् जातिवाद्य
होवि पद्माव । (गोधाप्रदी) सगभेदे । सार्धं कन् धन्यैवाथे

गोधास्त्वन्व पुं गोधेय स्त्रीत्वस्य । निरुधिर ।

गोधि पुं मुध-इन । लकटे, गोधाका च ।

गोधिनी स्त्री० मुध धिति । दृष्टनीभेदे ।

गोधूम पुं मुध-नम । गोर्धमेदे (मांझग) गाद्वेदे च ।

गोधुलि पुं गोम्य उल्लिखे धलित्य कावे । (बन्धावपादस्थित
प्रथमदिग्भागे व्योम्नि स्फुरद्विरलसारकक्षविशेषे । सहे
गवा श्वरपुटोद्व कर्तारलोमिर्गोधुरिलुक्ते कावे ।

गोनर्ह पुं गा जल गदेयति नर्ह अण् । शारसपत्तिरि,
पर्वतभेदे च । किरलीकक्षके न० ।

गोनर्दीय पुं गोर्दं तसमीये देगे भव । पाणिभौ सनौ ।

गोनस पुं गोर्दिव मासास्य नसादेय । चर्माभेदे ।

गोप पुं गा भूमि वा पाति रक्षति पा क । (गोप्राना) जाति-

भेदे । यामाधिकृतं मुरजके उपकारके च लि० ।

गोपवोन्मत्ता स्त्री० गोपविद्धा घोखटा । दृष्टिकेचौ 'वृत्ती-
सदृशवारो दृष्ट स्तृष्ट्यस्यो भवेत् । अटशामेर भा
घोखटा गोपवोन्मत्ते कौचितेकृन् द्रष्टे च ।

गोपति पुं० इ० । गवा पत्तो हपे, (गार) हपपत्तौ शिवे, भूमि
पत्तौ, खपे श्रीकण्ठे, किरणपत्तौ र्थे, स्वर्गपत्तौ रम्य-
रूपमनामोपधौ च ।

गोपटल पुं गोपदमालाध्याम शक्ति स्ता क । गुवाके ।

गोपभट्ट पुं० गोपेभ्यो भट्टस्मात् भूव० । गालके । [यामायांस्

गोपभट्टिका स्त्री० गोमेभ्योभट्ट यस्मात् एध० भप अतश्चलत् ।

गोपवल्ली स्त्री० गा पाति पा-क कर्मा० । मूर्धावलाया इयामा
जताया (अयमावाक) ।

गोपा स्त्री० गा पाति पा क उट् । म्वापावलाया म् ।

गोपामसी स्त्री० गवा किरणानां नाम गोपि गोपान स्तिति
सो-क गौराः दीप । काद्यो छादर्मां पद्मे वमकटे
(पुटनी) मन्थनाधारे चक्राधारे रंगमङ्गर च । [तिले च

गोपाल पुं० सरभेदवभादिह भूमि वा पनयति । गोपार्थे,

गोपालकर्मटी स्त्री० । पाल अण् गोपालस्य गोरेखकस्य
प्रिया कर्मटी । सुदकर्म्याम् ।

गोपुच्छ पुं गो पुच्छ इव पुच्छी दक्ष । गोपङ्क उमानदे ।

गोपुच्छाकारव्यात कारभेदे । इव० । गोछाङ्क न० ।

गोपुर न० गात्र पथीले दक्ष प्र मूल० क । गुरदारे केर्लोपुलके च

गोप्य पुं मुख-यत् । दम्प्ये दाधीपुत्रे । दक्षणीयमात्रे गृह्ये च रि०

गोमती स्त्री० भरीभेदे वेदमन्त्रभेदे च । [अङ्गुगोमत्त त ।

गोम वेपने न्यद० बुदा० अम० अक० सैट् । गोर्दक्षि ते

गोमन्त पुं निष्पयवर्जोत्स प्रत्ययपर्वत ।

गोमय पुं० न० गवा पुटीयम् गो-वयम् । गोहरीणे (गोर्द)

गोमयच्छत्र न० गोमये तदाधारस्थाने छत्रमिव । विशीक्ये
(कातिया) । [रिजामोका] कटभेदे

गोमयोद्या स्त्री० गोमयादुत्तिवति लट्+ल्यप् क दाट् । (गुव

गोमयासु पुं गा विहता पाच विनोत म-उट् । गृहाने,
गवर्चभेदे च ।

गोमिन् लि० गो-न्त्यर्थे मिनि । गवा स्वातिनि । गृहाने पुं०

गोमुख पुं गोर्दिव मुखमस्य । यशभेदे मन्त्रे वृट्भा-

गारे वाद्यमासेय औरतसखिभेदे छेपने तन्त्रोत्ते नय

मानाध्यापनां पद्ममालादि नक्षत्रे दन्त्रभेदे च । शिवा

वैद्यदेवता महापद्मनयमुद्राया की० छोट् ।

गोमृत्तिका स्त्री० गोमूत्र साधनेवाया टप् । गोमृजजाया

सत या गोसलतल्यमन्त्रिदेशनिषेधति काव्यमये च ।
गोलेष्ट पु० मणिके होषमेदे च । 'मे मेदे गोपतिना इत्यु-
पक्रम्य यावादे हुताग्नौ दग्धा कोषामिना सदा ।
तमेष्टया मदीष्टया गोमेदे स तवोऽभवदिति पुराणेश्च
गोमेदता निवृत्ता ।

गोलेष्ट पु० गो मेधने वत् मेध याधारे धव् । यवमेदे ।
गोरक्ष पु० रक्षति रक्ष-यच् । बारहले (गोरक्षचालुनिया) ।
लक्ष्मिदे च । गोर किं लि० ।

गोरक्षकर्कटी स्त्री० कर्म० । कुत्रकर्कश्याम् (रावाकाकाङ्कु) ।
गोरक्षजम्बू स्त्री० गोरक्षे गोधे जम्बुरिव । भौष्टाफले
गोधूमे च । [[गोरक्षचालुनिया] कुषमेदे ।

गोरक्षतण्डुली स्त्री० गोरक्ष तण्डुल दीज यस्या ।
गोरक्षतुगी स्त्री० गोरक्षी तुम्बी । कुम्भाकारतण्डुलम् ।
गोरोच न० गो किरण इव रोचते हव-यच् । हरिताले
गोरोचना स्त्री० गोभ्यो जाता रोचना हरिश् । स्रग्मा-
प्राति गक्षप्रत्ये 'गोरोचनालक्तकुहुमेनेति तन्मम् ।

गोर्द न० गुर कश्चादित्यात् लि० । भक्तिर्लोकमलकस्ये हते
गोर्द पु० गुड वच् डलवोरेक्षम् । सवर्गोवर्गैः, मदनकुन्ते,
भर्त्तरि हते जारजे पुर्वे, ज्योतिषोक्ते भूगोषे खगोषे,
यकारादी पठ्यहृदीने च । मखडले न० । सार्धादी कन्
हते भर्त्तरि जारजाते पुर्वे, मणिके (आवा) गुडे, विषडे,
गव्यक्षे कत्राये च ।

गोला स्त्री० गो दीप्ति भाति ला क । गोदारोचन्याम्
चख्या, कुम्भाया पलाङ्गने, मणिके भवडुषे, बावक्रीडनके च
गोलाङ्क हा पु० गोदिन प्रथम लाङ्कलमस्य । जम्बुमले वानर-
भेदे व्यावर्भे च । [गिनीम्बे च (हातिया)]

गोलास पु० गवि गोमये लासो जम्बु यस्य । गोवधकीटे,
गोलिङ्ग पु० गोभिर्निक्षते विह्वलजने क । घण्टापाठनी
(घण्टापाठलि) । [ए रुलि] ।

गोलीट पु० गोभिर्लिङ्गते लिङ्-क । घण्टपाठवो (घण्टा-
गोलीक पु० न० इत० । वैजयन्त टलिषभागस्य स्थानभेदे,
विष्णुनवासस्थाने पु० ।

गोनेमिका स्त्री० गो गोमदस्य घोमास्य लीप् सत
सार्धे कनि ययो वृत्त । (वावरी) (गोधडा) इति च
ख्याताया प्रसरिण्याम् क्रोट कुप्यायाश्च ।

गोलीनी स्त्री० गोदिन गोलीमस्य गोमास्य लीप् । जेत-
द्वार्याम् । गोनीमस्य जाता यच्च वचायाम् । गोलीवा-
मियम् यच् । वेद्यायाम् ।

गोवन्दनी स्त्री० गवि भूमौ वन्दते लुट् । प्रियङ्गु, पीतदण्डो
त्यजे च । [भेदे घाघाद्विद्वारा तस्य हि गोवर्द्धकत्वम् ।
गोवर्द्धन पु० ना वर्द्धयति ह्यध लिच् लुट् । हृन्दावनस्ये पर्वत-
गोवर्द्धनधर पु० गोवर्द्धन पर्वत धारयत ह्यधच् । गोलस्ये
नन्दनन्दने । [समाध्यजे लि०] ।

गोविन्द पु० गवि विन्दति विद-य । श्रीकृष्णे । हृष्टस्यै च ।
गोविष्ठा पु० न० इत० । गोमये ।

गोशीर्षे न० गो गोशीर्षव गोशीर्ष पर्वत स्रग्माजालात् ।
मनवैकदेये जाते चन्दने । इत० गोमल्लोचन० ।

गोशीर्षका पु० गोशीर्षमिव कायति क्-क । द्वीपप्रदीपस्ये
क्षमभाद्रिजाते गोरीचनातस्ये चन्दनभेदे च । [गड्गे

गोशुद्ध पु० गो शुद्धमिव शुद्धमस्य यस्य । वरुण्डले । इत० गो
गोष्ठ सघाते व्या० व्याल० व्यान० सेट् । गोष्ठते व्यगोष्ठि ।

गोष्ठ न० गावस्तिष्ठत्यल्ल वज्रजे क पत्यम् । गना स्थाने ।
गोष्ठी स्त्री० गावोऽनेका वावस्तिष्ठत्यल्ल वज्रजे क पत्य गौरा-
लीप् । सभायाम् ।

गोप्यह न० गो पदम्, भाव पद्यते यस्मिन् देये वा पुट् ।
गो पद्यजाते गर्ते, गोपदप्रमाणे च । गोभिः सेविती
देय । गोप्रधाने ह्ये लि० ।

गोसरस्य पु० गाव सघर्षे, सघल्ल यच् । गोमे ।
गोसम्भावा स्त्री० गोविच सम्भयो घोमादिष्पाकारो यस्या ।
जेट्टार्यावा । गोजाते लि० ।

गोसुव पु० गाव सुवले बध्यमेत्त ए यच् । गोमधयर्षे ।
गोस्तान पु० गो काना इव गुक्तो यस्य । चतुर्दिक्कारे ।

गोशानी स्त्री० गोविच कान कानमस्या । झाद्याभेदे ।
गोस्थानके न० गवा स्थान राराये वच् । गोष्टे ।

गोहरितकी स्त्री० गो हरितकीव हितकारित्यात् । विस्वहृषे
गोहित पु० गवा हितं वक्ष्यात् १५० । विस्वे, गोमन्तायाश्च ।
गोहिकारके लि० ।

गोह पु० । 'वर्द्धये वसारश्च भुवनेनात्मग मिवे । गौहदेम
समाख्यात इत्युक्ते देये । वृद्धयस्य लो ४०४० । 'सार-
स्वता काव्यकुञ्जा गौडेय वचकोक्तया यच्च गोडा इति
ख्याताविन्यस्योनरवासिन ईत्युक्ते विन्यवर्धतोन्नरभा-
गवासिषु बाह्यलभेदेयु च ।

गोहवास्या (सूक्त) पु० न० 'गौदेव जेत हृष्टपल इव सारौड-
वास्याकमियुक्ते वास्तुभेदे । [काव्यदीपतिभेदे च ।

गोष्ठी स्त्री० गुहस्य विकार व्याप् । सराभेदे थलद्वारोणे
गोष्ठी लि० । कुवादावत यच्च । मुष्यदीपान् पटले मध्ये यष्टस्य

कृताशनश्च विज्ञेयो नवैते सहस्रकृत्परित्यक्तं सूर्यादि
क्रमेण बहिर्भेदे ।

ग्रामं पृथक् पृथक् चान्दनादेश विनाशं विनाशनाथं यत्नं चैव
 वचनं हि । यत्तु ग्रामं इति धोक्तं श्रुत्वा नाश एव वा
 'तथा श्रुत्वा ननाया सुमन्त्रं कुणीवला' ज्योतिषयोगप्रमाणे
 वदति । ग्रामं कंचिच्छेत्तु क्लृप्तं जपे विनाशो वा नश्यति, यथा
 जुद्धं विनाशं च येषो यथा भवति हि । तथा च नराणां
 च येषो यथा नश्यति यो यथा नश्यति । यत्तु च नराणां
 ज्योतिषदे तदर्थं ध्याते यत्तु च नश्यति यथा नश्यति यथा नश्यति
 ग्रामं यत्तु च नश्यति यथा नश्यति यथा नश्यति यथा नश्यति
 यथा नश्यति ।

प्रासङ्गी ५०५ मं भवति नी-क्षिप् सत्वम् । नादिते । पत्न्यै,
प्रधाने च वि० । प्रासङ्ग्यादा भेदस्याया, नीलितायाश्च स्त्रीः ।

प्राप्तता स्त्रीः प्रामाणां धम्मं तस् । प्रामाणसूत्रे ।

प्राप्तधर्मं उ० पाने मय कष्टं मर्त्यं । मैत्रुने व्यवाये ।

गाममुख उ० पासस तस यम० रहे ।

ग्रामस्थान उ० द० । कुकुरे । [विनि]

• प्रायश्चाज्ज ३०६१० । आसन्नं प्रायश्चाज्जं प्रायश्चाज्जं
प्रायश्चाज्जं ३०६१० । आसन्नं प्रायश्चाज्जं प्रायश्चाज्जं ।

ग्रामीण ३. पाने भर जम् । लङ्गुरे, कान्ने, घाम्बळकरे
 ४ । घामोड्ढे त्ति० । घामोपळ प्रचलत त्ति भाषापरि.
 मोल्लोदपै, माळझाकान्ने ५ स्त्री० ।

• प्राश्य मिं. यमि भव य । माताते भूदे, वागभदे, ज्योति-
 योति निवृत्तादिवाचिभदे । वागभदेवृत्तावाद्या याव्या
 मोक्षा इत्युक्तेषु पशुभेदेषु अज्ज्ञोव्यमृते भवत्तादिवाक्ये,
 ५ । तृताया भीत्याह, ज्योतिः ।

प्रास्यकन्द ४०-कर्म० । कन्दभेदे (धामेर बील) ।

आस्यकर्कटो श्रीः कर्मः । मुद्रायते ।

साय्यकुल्लम ४० वर्षे । कुसुम्भे ।

यास्यपशु ३० लक्षं । 'गौमिषोऽजो भवत्यथ अश्वः श्वरः
गर्हभा' इत्युक्तोऽयं प्रसङ्गः पशुषु ।

ग्रास्यवल्लभा स्त्री० इत० । पालङ्गशाके (पालङ्ग)

श्राम्याश्च पु० कर्म० । गदमे ।

ग्रावन् ५० यस्तुते यम-इ च आवन्ति वन-धर्मकौ विष्-
कर्गः । प्रस्तरे धर्षते, मेघे च । दृढे वि० ।

ग्राम प्र० ग्राम घञ् । पिबेत् कारे चक्षदे चरथे 'कुक्षुदाह-
प्रमाणं वा माह्वा प्रसिद्धेनसुखम् । एत ग्राम विज्ञाभोवादि
त्यक्ते सुखपरमयोम्यावादी ।

ग्राह्यं पु० ग्रहं प्राप्ते धनम् । आदामे प्राप्ते, धनं न । कर्त्तरि
ण । वलजन्तुभेदे (हृङ्ग) । [नरि वि०]

या एक इ० यह धुन् । अनेपल्लि विपये ५ । यही
 याहिणी ज्ञी० यह-पिनि । छुडुरानभासम् (विपद)
 ताव्यमनाहजे, यहीवाह । [कारके चयि० ।

ग्राहिन् इ. यह विनि। कपिले। पादके, मलमन्त्र-
ग्राहिकफल उ. ग्राहि मलमन्त्रं सर्वं बह। शमित्यष्टके।
ग्राह्य नि. यह-यन्त्र। अहीउचितै, महयोग्ये, उपादेये,
श्रीशाल्यै, चैवे व।

ग्रीवा स्त्री. गृ-व नि. । कथरायासः ।

ग्रीष्म ङ० पञ्चम नि० । निदासे, चर्मजगले आतदादौ तदा-
भारदासे कौश्याडयासौ अङ्गणि य तदति नि० ।

ग्रीष्मजा स्त्रीः पौष्णे जायते जन-इ । (शेषः आतः)
 चरन्त्याम् नवतद्व्याच ।

श्रीश्यामुष्मी स्तो- धे हे पुष्पं वस्त्रा । नरणापुष्पहवे ।

ग्रीष्मभवा स्त्री० पीडे भवति भू धृद् । नक्षत्रिणायाम् ।

श्रीगणेशाय नमः । (निम्न) यथाशक्ते ।

युव बोधो गतौ च भा. पर. वक्त. सेद. । शोचति अयु-
वत् अपोधीत् । युधिला युधा ।

श्लोक न०. योऽपि भवन्त्यर्थः । योऽपि भवन्त्यर्थः ।

ग्रैवेयं न. श्रीवाया भवं दृक् । श्रीवाभूपथे उक्तं । ग्रैवेयकृत-
पात । 'ग्रैवेयक भोजन्य ह'मिति शक्तिः ।

ग्लसु भक्षणे भा. आत्म. संक. मीदु । ग्लसते ग्लसिष्ठ ।
ग्लसित्वा-ग्लसना ।

गङ्गायाः आशानां वा पुरा० उभ० पक्षे भ्या० मक्त० वेद् । गङ्गायाः
यति मे भलहति अशङ्कहत त अशङ्कहीत् ।

बलह पु. बलह-घ । असादी हने पये, घृत च ।

ग्लासगु वि. ग्लै-सु । ग्लानियुक्ते ।

मनुजं शीर्षे मही च भ्वा० पर० सक० सेट् । ग्लोचति धाग्लु
चत-अग्लोचोत् । क्वा वेद । (धाग्लु चत-अग्लु होत् ।

श्रुत्वा च योऽयं गतौ च भ्याः परः सङ्गः कृत्वा वेत् । श्रुत्वा च
 श्रुत्वा च योऽयं गतौ च भ्याः परः सङ्गः कृत्वा वेत् । श्रुत्वा च
 यत्किंचिदपि । अत्रिण्येषा ।

स्त्वैव सेवने भा० आ० सक० सेट् । स्वेवते ध्यालेषिट् । अजिग्लेवत
स्त्वैव अन्वेषणे भा० आ० सक० सेट् । स्वेवते ध्यालेषिट् अज

स्तेषत् । [आस्तासीत् ।

गौ प्र० गौ-डौ । ५५५, ५५५ ५ ।

घ

घ ड् घट-ड । घटाया, घट्टयन्ते च ।

घट्ट हसने आ० पर० अक० सेट् । हसति अघट्टीत् ।

घट्ट वेष्टाय आ० आक० अक० सेट् घटादि । घट्टते अघट्टि
घटवति । घटा । [घटत्-व ।

घट्ट हिंसे सक० अघाते अक० पु० उभ० सेट् । घट्टवति-ते घट्टी
घट्ट युगी वा पु० उभ० यत्ने अघट्टयन्ते सेट् । घट्टयति ते
घट्टति । अघट्टयन्-त अघाटीत् अघट्टीत् । [घट्टत्-त

घट्ट शब्दकरणे चुरा० उभ० अक० सेट् इति । घट्टयति-ते अक-
घट्ट ड० घट्ट अच् । कसि, कृष्णशब्दार्थे परिमाणभेदे च ।

घट्टक नि० घट्टवति अघिषिष्टतया निरूपयति घट्ट पिप्-सुह ।
वाग्यलक्षणदिपु मध्यमार्तिनि यदायं, योजके च ।

घट्टना स्त्री० घु० घट्ट-युच् । वंशतकरणे, कोचने, मेखने,
करिणा समृद्धे च । [घट्टने च ।

घटा स्त्री० घट-अ । घटने, सभायां, सङ्घे, गजसङ्घाते, वेद्या
घटिका स्त्री० 'मुञ्चदरापादहित च मध्या भयं मलानां घटि-

का किलैवे'ति उद्भेतिविदाभरपोते पट्टमलाने इत्युक्ते
कावे । घटवति निहितकार्यकारणाय घट शिष्-वसुच् ।
दृष्टव्यदृष्टे मुहूर्ताङ्के वाते । अथो घट कन् । खल्ले
मुहूर्ते । द्वाये कन् । गित्तये न० ।

घटी स्त्री० घटेन कलमान्नापनेन सञ्चिदेष क्रमेण प्राप्या ।
दृष्टाङ्के कावे । अस्यायं ङीप् । सुटे घटे ।

घटीरन्त न० इत० । घुदादिभ्यो ङङ् हारण्यदयो अरघट्टे,
उद्भवे, अघृणीरोगभेदे च । [भेदे ।

घटीरन्त च पु० हिङित्वाया राघस्या भोगहेमात्माने राघ-
घट्ट आचने आ० आक० अक० सेट् । घट्टते अघट्टि ।

घट्ट आचने चुरा० उभ० अक० सेट् । घट्टयति ते अजघट्टन्-त
घट्ट ड० घट्टतेऽज यच् । अज्ञान यावत्तरासत्त्वाने (घाट) शक-

अघट्टस्याने च । भावे घञ् । आचने । [जातिभेदे ।

घट्टजीविन् पु० घट्ट कोवति जीव शिभि । (घाट्) नि घट्टि
घट्टति नि० घट्ट-त । निर्वर्तिते आचिन्ते, जलघटादेरुत्पत्त्यायम्
अजघट्टयन्तेन विद्मि घट्टादेरौ (कलत्र दिय घोट) ।

घट्टा दीप्तौ तना० उभ० अक० सेट् । घट्टति घट्टते । अघा-
लोत्-अघणीत् अघणिन् । घणिता-घट्टा ।

घट्टा स्त्री० हन ट तस्य नेघन् नि० च । काष्ठादिनिर्मिते
वाद्यभेदे । अतिवत्त या, जातन्त्राया, घट्टायाकलो च ।

घट्टाकर्मा पु० घट्टने कर्मायस्य । गिवातवरभेदे (पेटु) ।
घट्टापच घट्टोपनयित, घट्टापका हस्त्यादीनां यमयोभ्यो

• या हन्या' उप । 'दृष्टमन्त्रो राजमागे' घट्टापच
कृत' इत्युक्तपरिभाषे नगरधामनर्कनि ।

घट्टापटलि पु० घट्टने अ हन कर्माणि ट टस्य नेघन्
घट्टे नि०, घट्ट भनो यच् घाटकां साति मा-रुति कर्म० ।
(घट्टापचलि) हलनेदे ।

घट्टारवा स्त्री० घट्टारौति आ+ह अच् । (नगरवा,
हलभेदे यस्य कल पक्) सत् भञ्जयते ।

घट्टाली स्त्री० घट्टा तस्य हनति अघ-अर्पा ङीप् । कोपा-
तस्य भू । इत० । घट्टायेत्यौ ।

घट्टावीज पु० घट्टने बीजमस्य । नयवाने इत्ये ।

घट्टिका स्त्री० चुरा घट्टा खल्लार्थे कन् । चुराघट्टाया
तमुत्साकात्ताह (अर्काज) तात्पर्यजिह्वायम् । [इमे

घट्टेऽत्र ड० प्रत्ययायो मङ्गलस्य सैधानाम्ना पन्ना जाति
घन पु० हन-अच् घनादेश । नये, हलाया, कौचे, दाद्वे,
काटिके, विनादे, देहे, सौहृदादे, कपे, अश्वे, 'अश्वि फात' च
वन० मदिट्' इत्युक्ते घनादीनामङ्गलस्योभ्युपपत्ते च
• यथा भ्यायाचन २० चतुर्था ६४ । निविडे घाट्टे, पूर्वे,
इडे च नि० । काकलाया ह्यायो, मज्जमन्त्रे ङीप् च न० ।

घनकम्प पु० घनस्य मेघस्य कम्प इव । मेघोर्ध्वे करदे ।

घनच्छट्ट पु० घनो विविट्च्छट्टो यस्य । शिघ्रौ ।

घनत्वञ्च पु० घना निविडा तन्वयस्य । सोमे ।

घनद्रुम पु० कर्म० । विविट्छट्टो ।

घनशक्ति पु० इत० । धूमे तस्य मेघयोनितात् तन्माभिल धन-
अथोति सञ्चिचकरतामिति मेघदूने तद्वत्तोक्त । [विद्याम्

प्रमदत्त पु० घनानि घनापस्य । घनार्थेवायाम् । [स्त्रातया च
घनपट्टयो स्त्री० इत० । आकाशे तस्य सैधाधारतया गल्लहार-

घनरस पु० घनस्य रसो विद्यन्ते । जले । कर्म० । काष्ठादिनिर्मा
सादौ । अघट्टे पीतुषण्योऽपु० । व० निविट् रसि दि० ।

घनवस्त्रिका स्त्री० घना निविडा यस्त्री । कलत्राशुभतायाम्
घनवस्त्रौ स्त्री० घनस्य मेघस्य वस्त्रौ च । दिव्यति ।

घनसार पु० घनस्य सार इव मोक्षसात् । कर्पूरे, दक्षिणार्णे
धारदे, जले च ।

घनस्तम्भ पु० घन स्तम्भो यस्य । कोश अरघे ।

घना स्त्री० दृष्टव्यतायां माघपयसां । [रात्रिपद्ये ङी ति नेघम्
घनागम पु० घना-ने केवानामगमो घना । यथा-ने 'घनागमे

घनाघन पु० हन अच् नि० । इह भृगुभेदे मत्त-पादजे-
गले, अदे, अन्वो कषण्णे च । निरन्तरघाटके नि० ।

घनात्यय पु० घनाभावमयो बल कावे । परत्वादे ।

घनास्य पु० घनो दृढ आसयो यस्मात् पु० खर्जरहणे ।
 घनामल पु० घनोऽमल विरोधशब्दः । वास्तूक्याये ।
 घनोपल पु० इतः । घनश्च उपल इव सङ्ख्य कठिनत्वात् ।
 करणे (गिल) ।
 घग्घ गतो भ्रा० पर० सक० सेट् । घञ्घति अघञ्घोत् ।
 घरट्ट पु० घ-अच् घरोऽट्ट । यस्मात् पु० म० सक० । (जाता) 'प्रति
 हट्टपणे वरट्टादि'ति नैषधम् ।
 घर्घर पु० घन घन घरति दृष्ट सुक् अच् । वलद्वारिध्नौ
 नटभेदे हारे, वरभेदे च । कुट्टयट्टिकायाश्च स्त्री० ।
 घर्घरिका स्त्री० 'घर्घर-अस्त्वर्थे' टन् । कुट्टयट्टादम् वाद्य-
 भेदे । भट्टघाले, नटभेदे च पु० ।
 * घर्घ गतो भ्रा० पर० सक० सेट् । घर्घति अघर्घात् ।
 घर्घा पु० घ सेके सक नि० घुष् । अर्घान्तेषु न ज्ञान् निघञ्दि-
 नि-जङे, आतामे, योङे च । [ततो जघभेदे ।
 प्रार्थविघर्षिका पु० भर्षाया विघर्षिका ; (दाभाजि) दाभिका
 घर्षणाल पु० घर्षणाय अलति घर्षाप्तीति अल-अच् । पिशा
 घलले (कोडा)
 घर्षणी स्त्री० घ घर्षयि अयुट ङीप् । हरिद्रायाम् ।
 घप(स) जरणे भ्रा० आत्म० प्रक० सेट् र दन् । घव(स)ति
 अघ प(शिष्ट) । [घञ्घति ।
 घस भक्षणे भ्रा० पर० सक० अयिट् । घपति । अघपन् । दस्ता
 घस्तर ति० घ घस्तरच् । भगवन्गीये ।
 घस्त्र पु० घञ् रक् । दिवसे । छिन्ने ति० ।
 घाट पु० घु० घट-अच् । जीवाया पशुजाते । तस्मात्
 स्त्री० टाप् । स्थायं दन् अस्मात् ।
 घाटिका पु० पण्डिता चरति टक् । 'रात्रा प्रभोधयन्ने पण्डा
 गिलास पाण्डिका' इत्युक्तवचनेषु रात्रौ प्रभोधनाय पण्डा
 वाद्यिना इति प्राठकेषु, भुरुरे च । दण्डावदङ्के ति० ।
 घात पु० घन घञ् । प्रहारे, मारणे, अहस्य पूरणे, रुचने च ।
 करणे चैव । शये ।
 घातिन् त्रि० घन गच्छीत्यर्थे लिङि । हमाकरघरीये ।
 घातुक ति० घन-उकञ् । हिस क्रुरे च ।
 घार पु० घ सेके घञ् । रचने । [अध्वरे (घिलोह) ।
 घार्त्तिका पु० स्तेन नि र्गत तस्य विकारो व टक् । एतद्वरे
 यास पु० घ-कर्त्तव्य घञ् । मगदोभा मज्जे तण्णयेदे ।
 घिण पक्षे भ्रा० आ० सक० सेट् र दन् । निघते अघिणिष्ट
 घु भगौ भ्रा० आत्म० प्रक० अयिट् । घवते अरोट् ।
 घुट आर्त्तन भ्रा० आत्म० सक० सेट् । घ टटे अघुटन्

अघोटि । [जुषाट ।
 घुट प्रतिवर्ति तं कृटा० पर० सक० सेट् । घुटति अघुटोत्
 घुट पु० सक० घुट अच् । चरन्धन्यौ गुलके । दन् । तस्मात्
 स्त्री० वा ङीप् । स्थायं कन अस्मात् । [जुषाट ।
 घुल व्यापाते तं ऊ० पर० सक० सेट् । घुलति अघुलोत्
 घुष भ्रमणे तं पर० सेट् । घोषते अघोषिष्ट ।
 घुष् भ्रमणे तं पर० सेट् । घुषति अघोषोत् ।
 घुषा पक्षे भ्रा० आत्म० सक० सेट् । घुषते अघोषिष्ट ।
 घुष् पु० घुष्-अ । स्तनमल्लोते शास्त्रमन्त्रमौ ।
 घुष्ट पु० घुट क नि० घम् । गुलके । स्थायं कन् । तस्मात्
 घुर भगौ भीममवने च तं पर० सक० सेट् । घुरति अघोरोत् ।
 घुर्घर पु० घुरितव्यञ्ज भवि घुरति घुर-अ । (घुर्घुरिया) कौट-
 भेदे अकराट् च 'न घुर्घुरादितोऽतोति चा० इपरि,
 घुम कालौ कर्तौ च भ्रा० आत्म० सक० सेट् र दित् । घुमते अघुमिष्ट
 घुप पक्षे भ्रा० पर० सक० सेट् । घोपति अघुपन् ।
 घुप स्त्री० आदिप्रकरणे च वा घु० उभ० पक्षे भ्रा० पर० सक०
 सेट् । घोपति ते घोपति अघुपन् । अघुपन् ।
 घुष्टय न० घुष अघच् । उद्गने । 'घुष्टयैर्वल जगामोदरे'
 इति नैषधम् ।
 घूर्ण पु० घूर्णति कायति के क । लल्लके पेशके ।
 घूर्कारि पु० इतः काले तस्य वैचित्र्यैरपि भोक्तृविश्वम् ।
 घूर्कावास पु० इतः । वायोदहस्य तस्य निदिदृष्टव्यमाभा
 नुमतेन कोटरतल्लताम् दिशभीरोऽङ्कस्यावःसस्यामलम् ।
 घर हिवाया सक० जीर्णतायाम् अयन० दि० आत्म० सेट् ।
 घूर्णते अघुरिष्ट । घर्षे । [जुषित ।
 घूर्ण भ्रमणे तं उभ० सक० सेट् । घूर्णति ते अघूर्णन् अघूर्षिष्ट
 घ् सेके भ्रा० पर० सक० अयिट् । घरति अघर्षात् । [गर्दिभ
 घ् सेके घु० उभ० सक० सेट् । घारयति ते अजीघरन्त । घारयिषा
 घ् भासे अक० सेके सक० ऊ० पर० अयिट् । विघर्षति अघर्षात् ।
 घृषा दीप्तौ तना० उभ० अय० सेट् । घर्षाति दधुत अघर्षात् ।
 घृष्य सङ्घे भ्रा० आत्म० सक० सेट् र दित् । घृष्यन् अघृष्यष्ट ।
 घृषा स्त्री० घ सेके अच् । काचये, ददाय, जुष्टायाश्च ।
 घृषि पु० घ-नि नि० घुषाभाव । किरणे, ज्वालायां, तप्रे,
 सूर्ये च ।
 घृत न० घ मास गावे ज्ञ । दीप्तौ । कर्त्तरि ज्ञा० दीप्ते लि० सेका
 घञ् अर्चयि ज्ञ । जसे घृत्तनवनीने हा वि च भ० ।
 घृतकुमारी स्त्री० हतप्रधाना कुमारी । सनातनप्राजापयो-
 , ययौ तस्या हि द्दसे दक्षिणे घृतमिव अयति ।

घृतपूर उ० घृतेन धृतं पूर-अच् । पक्काभेदे (विशेष) ।
घृताची स्त्री० अघृतोभेदे ।

घृष्ट सधर्मे सक० हृष्टे अक० भा० व्यास० सेट् । धर्मे ते अवर्षित
घृष्टि उ० घय-क्तिच् । बराहे । किन्तु । धर्मेणे, खडाई, विष्णु
क्रान्त्या, बाराह्यास्त्री० ।

घृष्टिला स्त्री० घृष्टि लाति ला-अ । घृष्टिपयस्त्रीम् । (बाकुलिया)
घोट(क) उ० घुट-अच् खल् वा । अच् । [लोके प्रचिद् ।
घोटकारि उ० इत० । मृष्टिमे वस्स मृष्टिमेण मृष्ट वेदिवाधय
घोणा स्त्री० घुण अच् । अजगाधिकाया, नासाधाने च ।
घोणिम् उ० घोया नासाधस्वस्र घोस्याद्विवात् इति ।
बराहे तस्य दीर्घास्रत्यात् तपात्तम् ।

घोण्टा स्त्री० घुण-ट तस्य नेस्वम् । (वेयाकुल) यद्रीभेदे ।
घोर उ० घुर-अच् । मित्रे, कामिभेदे, कारखोजेच रज प्रवातेच
आक्रायादिभिरेपधर्मेण । विषे न० । दाहणे, भयानके,
हर्षणे च लि० ।

घोररासन उ० घोर रासनं शब्दोऽस्य । शृगावे ।

घोरा स्त्री० घुर-अच् । देवताहीनताया, भयानकाया रासौ,
कारखोक्त्या राजस्य मनोहरी, श्लोतिमोक्षे 'देवायुधमे'
सकमे भाकरस्य भवेतोऽत्राख्योक्तं रविप्रक्रान्तिभेदे च ।

घोल उ० न० घुड-कर्ण्यिण् अच् उल्ल ल । गते भविष्यति ।

घोप उ० घोपति गतोऽस्य घुप-आधारे अच् । आभीरपङ्कगम्
भावे अच् । ध्वनौ, अस्वद्वन्द्वे च । कर्त्तरि अच् । अणामार्गे,
आकारणोक्ते मण्डिगेपोत्पत्तौ बाह्यमयभेदे च । काशे न० ।

घोपया स्त्री० घुप-णिच् मुच् । लोके स्वाभिमार्गस्यै शब्दकारणे ।

घोमा स्त्री० घुप्यते भगवैरित्य वक्ष्यति अच् । यमकुल्याया,
मधुरिकाया, कर्कटशृङ्गे, कोमातकपात्रे ।

घ्रा गन्धपट्टये भा० पर० अक० पट्टयगाले अक० अचिन्ट् । जिमिने
अज्ञात-अज्ञासीत् । घ्राण-घ्रात । [व्याघ्राते लि० ।

घ्राण न० घ्रायतनेन घ्रा ख्युट् । नासिकायाम् । घ्रा क्त ।

घ्रायतर्पण उ० घ्राय नासिका तर्पयति ङष्-णिच् ख्यु । उग्रज्यौ

छ

छ उ० छ-उ । विषये, विषयदवायम् ।

छु ध्वनौ भा० आस० अक० अचिन्ट् । छवते अद्यपि ।

च

च अच् । चि-ड । अन्त्याचये (एकस्य माध्यान्तेनैव रसातुष्वे
पोक्तौ) यथा याम गच्छ याज्ञानिय याम यागमय

भेत् । छस्वमन्वीनयनन्वावुर्द्धिकम् । रुधस्ये (परस्पर
मेचारहितस्थानेकस्य एकस्मिन् कर्मादौ अन्त्ये) यथा
दिता इत्यत्र याम गच्छति । अत्रैकस्मिन् गमने कर्मणि
वितरित इत्यस्यापि अन्त्ये । इतरेतरयोगे (परस्पर
सापेक्षायापेकस्मिन् कर्मादावन्त्ये) तत्र च इत्युक्तमाहय
यथा पितापुत्रौ गच्छत । अत्रौभयोरपि एकस्मिन् प्रत्येक
रूपेण गमने परस्परसापेक्षतायैवान्वय अन्त्याचयादयमेवास्य
विशेष । सापेक्षता च स्वघटितनामोक्तवर्ति विभक्त्यन्त्य
विलेन । समाहारे (मिथितानामन्त्ये) यथा कुक्ष्याद
शब्दवति अन्त्ये कुक्ष्यादीनां मिथितानामिदानीम् इतरेतरयोगे
त प्रत्येकस्यान्त्ये अथवा तद्वर्ति पदस्य सप्तम्यपेक्षाप्यतत्तत्
पदार्थस्युक्तिरेव तत्र प्रधानं सङ्घटतेष्वेकत्वात् तत्त्वैकवचनता ।
व्याचक्षाय च पञ्चदशोभयत्न इतरेतरयोगस्य समाहारे
रूपसङ्घटतेषु माध्यान्त्ये द्योत्यते । पञ्चान्तरे, अथपारोक्ष्ये, हेतौ,
तस्यल्ले, विषयान्ते, पादपूरारे च । अन्त्ये, अन्त्ये,
कच्छये, चोरे च उ० । उर्जने निर्वाले च लि० ।

चक्र आत्मी स्त्री० पर० अक० सेट् इटि । चङ्गति अचङ्गीत् ।
चक्र प्रतिवाते सक० तस्यै अक० भ० उभ० सेट् चटा ।

चङ्गतिने अचङ्गीत् अचासीत् अचकिट् । चङ्गयति ।

चक्रास्र दोस्तो अद० अचा० पर० अक० सेट् । चक्राति
अचक्रासीत् । अचक्रचासीत् ।

चङ्गित न० चक्र भावे क्त । भवे । कर्त्तरि क्त । भीते लि० ।

चोडगासरपादके अन्त्येभेदे स्त्री० ।

चकोर उ० चक्र तस्यै अचरेत् । अणवाच्यते-पयिभेदे चकोर
शरशकरोति सरादि ।

चक्र आत्मी चुरा० उभ० अक० सेट् । चङ्गयति ते अचचङ्गत् त
चक्र उ० क्रियतेऽनेन लक्षणेन च नि० द्वितम । चक्राके

पलिवि, (चक्रा) रचाङ्गे, चाक्रा) घेये, कटवाने, राङ्गे, दमा
भेदे, कुम्भकारोपकरणे, 'कलसि जिघृषेयदण्डज जिघृ-

चक्रवर्तिका रते'ति नेष्टस्य अन्त्येभेदे । उर्जने, अणवाच्ये,
पाशजाले, वनरउल्ले, अङ्गुलभेदे, तन्त्रोद्देशे, सूत्राधारदिषु

स्थितेषु वट्टेषु वट्टेषु, चयतोमश्रा दणु देशाच्ययन्नेषु 'ओ-
चक्रमेतदुदितमि'ति तन्त्रम् । अन्त्योद्देशयोगिषु अचक्रमा

दिषु, वीरादिचक्रेषु, 'महत्त भैरवीशक्रे चयं वषोद्विजो
समा' इति तन्त्रस्य अक्षरादिके आत्यन्त्ये विद्येते च न० ।

अर्जनादेत्यात् द्वित्वस्य इति अन्त्येभेदेन वाच्ये सिद्धमिति न

चक्र उ० चक्रमिव कायति चै । आनेवापेक्षेनैव विगतमिव
अनेनैविल्लपट्टहमे तर्कभेदे ।

चक्रकारक म० नलःकतित्वेन चक्रवत् घटने करोति तत् स्तुब्ध
इतः । आग्रस्रगच्छाद्ये गम्यद्ध्ये ।

चक्रकुल्या स्त्री० चक्रस्य तद्द्वन्द्वेनाकारस्य कुल्येवाधारः ।
(चाकुलिया) ग्रन्थिपर्याम् । [चक्रमर्दे] (दादमर्दन)

चक्रगज पु० चक्रे चक्राकारे दहुरोगे गजद्वय मर्दकत्वात् ।
चक्रगुच्छ पु० चक्रमिव वेदनायुक्तं शुष्कं फलाको यस्य ।
अशोकवृक्षे । [विष्णौ, सर्पे च ।

चक्रधर पु० चक्रमस्त्यभेदं कथयन्त्येव वा धारयति धृ-अच् ।
चक्रधारा स्त्री० चक्रमस्य धारापम् । चक्रागे यद्वेगस्य तीक्ष्णता
सा चाप्येव यथेयमेव धारा । [नलःकतित्वेन गम्यद्ध्ये ।

चक्रमण्डल पु० चक्राक रो मण्डलस्य शुभ्रदि० मण्डलम् । आग्र-
चक्रमण्डाट पु० पद्म मण्डलमवस्थिति आग्र मण्डाटोऽन्यत्र चक्रे

चक्राकारे दहुरोगे मण्डाट गजद्वय मर्दकत्वात् । चक्रमर्दे
उक्ते (दादमर्दन) [ग्रन्थिपर्याम्

चक्रपण्या स्त्री० चक्रमिव पर्यन्तस्या ङीप् । (चाकुलिया)

चक्रपाणि पु० चक्र मण्डलस्य च पाणौ यस्य । विष्णौ ।

चक्रपाद पु० चक्र पाद द्वय गतिव्यवधानत्वात् यस्य । रत्नं
चक्रमिव पादोदस्य । कुम्भिनि ।

चक्रपुष्करिणी स्त्री० कृत्रिमकेषु निष्ठाया पुष्करिणी ।
कायोतीर्थस्य सप्तिकापिशास्ये चक्रतीर्थे । [वीर्ये ।

चक्रभ्रम पु० चक्रयो मेलनत्वात् भ्रमरिव । सूर्ये दिवाहि तयो
चक्रभेदिनी स्त्री० चक्रौ भिन्नमिति परस्पर विभोऽन्यमिति भिद-
यिनि । रत्नौ तत्र हि तयोर्विभोगं लोकमसिद्धं ।

चक्रधम पु० चक्रमिव भ्रमति अच् । कुन्दादेः प्रसिन्ना यन्मर्दे

चक्रमर्द पु० चक्र चक्राकारं दहुरोगे बह्नाति मर्द अच् ।
(दादमर्दन) लुपमर्दे । स्तुब्ध चक्रमर्दकोऽप्यत्र ।

चक्रला स्त्री० चक्र रोगभेदं ज्ञाति का क । लज्जतायाम् लज्जाभेदे

चक्रमर्त्तिन् पु० चक्रे भ्रमणवृत्ते, वर्तितुं चक्र सैव चक्र वा
वर्त्तमानौ वर्त्तयितुं योजनस्य इत इत विवृत्तं वा यिनि ।
सहस्रपर्यन्तान्तराधीनरे, आत्मकशाके च । चक्रात् वर्त्तन्ति

वि० । जलकाया जलामास्याम् व्यवहृते च स्त्री० ङीप् ।
चक्रवाक पु० चक्रमयेन उच्यते नव परिभाषये कर्माणि

चक्रं । सप्तमस्थाने चक्रे । [मर्जते । मण्डले न०
चक्रवाड(ल) पु० चक्रमिव वाडते वेद्यति अच् । लोकालोका
चक्रादृष्टि स्त्री० हृदरेषु पुनर्द्वयमवस्थितवदादृष्टेति कल्लुते

हृदिभेदे (हृदरे हृद) ।
चक्रग्रह पु० चक्रमिव ग्रह सैन्यस्यतिरवनाविशेषः ।
दुर्गस्य भगवत्कारो सैन्यस्यापने ।

चक्रा स्त्री० चक्र लक्ष्मी रक् । नागरसुताया कर्कशं हृ २०२ ।

चक्राङ्ग पु० चक्रस्याङ्गमङ्गचक्रमिमाङ्ग यस्य । हस्ते । अमङ्ग-

यस्य । रणे । [मोक्षकार्य, मञ्जिषादाह

चक्राङ्गा स्त्री० चक्र लक्ष्मिकरमङ्गमस्या । कठुलोहिण्या, हिष्-

चक्रिन् पु० चक्र+अच् लब्धं इ-न । विष्णौ, सर्पे, चक्रवाके,
कुम्भकारे सूर्यके तैलिकभेदे चक्रार्ति न, चक्रमर्दे व्याम

भस्ते, खरे, यामजातिके च । चक्रमति वि० ।
चक्रोत्पत्त पु० चक्रवत् अवयवस्योक्ति मनुष्यं मस्य व नि० जत

रूपम् । मर्दम, मण्डले च ।
चक्र कथने ज्ञाते च अदा० यात्वा० सक० षेत् । चट् । अथवा

अथवा भाष्यमते अङ्गाङ्गीतं अकपाल । ज्ञाते च
चमचयिष्ट । [चक्रान्ता ।

चक्रवर्त्तु च० चक्र स्तु च चक्रादेय । मन्दागमरोचने चक्रवर्त्तु
चक्रु अचस्र पु० चक्रुषा प्रवृत्तौति शु मचनु चक्रुरेव नव

मर्दो यस्य वा । सर्पे ।
चक्रवर्त्तु पु० चक्रवर्त्तु इति यत् । केतके पुण्ड्रलोमहस्ते, मोभाङ्गने

रवाङ्गने च । चौरौराङ्गने, स्वल्पमे, खर्चरीदले च न० ।
नियदर्शने, चक्रुर्हिते च वि० । कुलस्यिकाया, सुभगावाध,

अजग्रहात्, वनकुर्वत्येव वाह स्त्री० ।
चक्रुस् न० चक्र-उक्ति मिश्र तेन म चक्रादेय । मोचने ।

चक्र घावने चादि० सक० षेत् । चक्रोति अचक्रोति अचमने त
चक्रुर्द पु० चक्रु चक्रि षट् । रणे, हस्ते च । याममात्रे न० ।

चक्रुमण्य न० क्रम यत्त युट् । इन पु। भ्रमणे अतिमयभ्रमणे
इतलतो भ्रमणे, कुटिलभ्रमणे च ।

चक्षुरी स्त्री० चक्षुष मती चक्षु त ज्ञाति छा-क रस्य च चक्षु-
अक्षणे र वागौरा० ङीप् । भ्रमन्ती तिमिडोद्वे च ।

चक्षुरीक पु० चर ईकन् परकीकादित्वात् नि० । भ्रमरे ।
चक्षुस पु० चक्षु अचक्षु चक्षु मति या हात छा-क वा ।

क हके, दासौ च । चपरे, अक्षिरे च नि० । विद्युति
लक्ष्म्याश्च स्त्री० ।

चक्षु स्त्री० चक्षुष अच् । मन्त्रिर्मितं कर्मभेदे (चक्षु) अक्षेयति
रवावे कन् 'लृच् अलृच्' इति तस्य लृप् । हयमयप्रभे ।

चक्षु पु० चक्षुष त । एरवृक्षे, रत्नैरवृक्षे, नादीषमाके च ।
उल्लिखामिणे (ढीट) । आल वा कल इत्येके । चक्षु ।

चक्षुस्त्विति पु० स्त्री० चक्षु अक्षिरेव यस्य । कारण्डपमणि
स्त्रीत्यपे वा ङीप् । वा कच् अल्ले च ।
चट भेदे आ० पर० सक० षेत् । चटति अचटोत् अचाटोत् ।
चट नभे भेदे च च० लभ० सक० षेत् । चाटयति ते अचाटत् न

हुजुर्वमिते'ति दशोः। [वनरभेदे, शीतविभेदे च ।
 चन्दनं चैति णिप् लृ। मलयजाते गन्धधारे, रक्तचन्दने,
 चन्दनधेनु स्त्री० चन्दनेनाद्रिता धेनु । 'पतिप्रव्रवती नारी
 विद्यते भर्तुरपत । चन्दनेनाद्रिता प्लुत्सस्या स्वर्ग्य
 दीयते' इति वृहस्पत्याया चन्दनाद्रिताया देयधेनुम् ।
 चन्दनमुष्णं न० चन्दनखलं पुष्पमक्ष । खड्गे ।
 चन्द्र उ० चदि रत्न । इन्द्रौ, अङ्गशिरानक्षत्रे, कर्पूरे कामिले,
 हीरके, जवे, काश्ये, सुन्दरे, कषायार्णे मयूरचन्द्रके,
 गोवृक्षाफले च । आहादकद्रव्ये त्रि० क्षणे, बुद्धे च न०
 चन्द्रक उ० चन्द्र इव कायति कै-क द्वार्ये कन् वा । मयूरस्य
 प्रस्थिते चन्द्राज्ञतो पदार्थे, मत्स्यभेदे (चाँदा) सिन्धु-
 बोजे, शुभमरिचे च ।
 चन्द्रकला स्त्री० इत० । चन्द्रस्य पोद्गमे भागे, इतिवृत्ताभेदे च
 चन्द्रकान्तं उ० चन्द्र कालोऽभीष्टो यस्य । स्वनामस्थाने
 यणिभेदे तद्दर्शनं हि तस्य अञ्जसाभात् तत्कालत्वम् ।
 कैरवे, श्रीधराचन्दने च न० । रात्रौ, ज्योतिष्माया,
 चन्द्रयोग्या, चन्द्रपल्यास्त स्त्री० ।
 चन्द्रकान्ति न० चन्द्रस्य कान्तिरस्य शुभत्वम् । एतत् रूपं
 इत० चन्द्रस्य दीप्तौ । [पदीर्घ] गये ।
 चन्द्रकाशत्वं उ० चन्द्रकाशस्पर्शे सप्त मस्य च, अथायां पूर्वं
 चन्द्रकिन् उ० चन्द्रकाशस्पर्शे इति । मयूरे ।
 चन्द्रकूट उ० कामरूपस्य परमतभेदे ।
 चन्द्रग्रस्त उ० प्रगतवन्द्यस्य उपानाम्नया द्राव्या जाति चात्यक्तेन
 योगानन्दं वृत्तं हत्वा हतद्राव्याभिभेदे राक्षभेदे ।
 चन्द्रपुष्पी स्त्री० चन्द्र इव शुभं पुष्पमस्या । श्वेतकण्टकाभ्याम्
 चन्द्रमाला स्त्री० चन्द्रस्य कर्पूरस्य भावेव गुण्यगान्ध्यात् ।
 स्य, वैलाद्याम् । व्यान्नवधध्य इत्यर्थे ।
 चन्द्रभागा स्त्री० काश्मीरदेशस्थे नदीभेदे ।
 चन्द्रमण्डल न० इत० । चन्द्रस्य मण्डलकारे दिग्मे ।
 चन्द्रमसं उ० चन्द्रमाह्लादे मिधीतेनि अधिमासेषु चन्द्रं कर्पूरं
 नाति शुभयति या-यधि वा । चन्द्रे ।
 चन्द्रमौलि उ० चन्द्रो मोमौ यस्य । चन्द्रेश्वरे शिवे ।
 चन्द्रवल्लरी स्त्री० इत० । योगवताय न् । [श्रीभीकटाभाम्
 चन्द्रमल्ली स्त्री० चन्द्र इव वल्ली उपाधमन्त्रधुआविमान् ।
 चन्द्रवत न० चन्द्रस्य चन्द्रलोचनापदे मतम् निबध । वा-
 न्द्रावच्छेदके श्वे ।
 चन्द्रमाला स्त्री० चन्द्रं जालेबाधरो वता । व्येन्द्रमाला,
 चन्द्र इवाहारिका प्राचा । मातृदोषरिपे सन्ते । चिन्तरा'

रूपे चन्द्रे, तद्व्येतिरि जने गोत्रे च । भावे व्युत् ।
गती भवणे, आचारे, शीघ्रे च न० ।

चरणप्रतिष्ठ ३० इत० । गुल्फे ।

चरणायुध ३० चरणभ्यामायुधति आनयुध क० । कुट्टे ।

चरणव्यूह ३० चरणानां वेदगाथानां व्यूही विमेषेषोही-
निर्घर्षणं यत् । आग्रहणे चन्द्रेभेदे ।

चरम वि० चर-अमच् । अन्ते आश्रयने, यस्मिन्ने च ।

चरमाचल ३० चरत् यस्मिन् अचल कर्म० । व्यत्यासे ।

चरमालादयोऽप्यत्र । [एक व० । अर्धेभेदे ३० ।

चराचर न० चर-अचन् । जगति । समा-ह० । अङ्गभेदाङ्गभे-
दपरित(ज) न० । चर-ज्ञा (इत्य वा) । आनुगाने, सङ्घारे, प्रत-
कर्मादौ, वेदिने, लोकादौ च ।

चर ३० चर च । इत्याद्ये होमाद्ये याज्याद्ये 'अनवच्छादितान-
नरूपवातयोर्दशचरविति याचिका । अरुपाकपात्रे
भाट्टे च । [अन्त-त् । अर्थित चर्वा ।

चर्च अध्ययने चुरा० उभ० सक० सेट् । चर्चयति-ने कच-
चर्च उक्तौ मर्त्ये च त्त० पर० सक० सेट् । चर्चति कचर्चति ।
चर्चरी स्त्री० चर्च करतु गौरा० ङीप् । गोतिभेदे, कुटिल
क्षेत्रे, चर्मसीढायाम्, सटोपवाक्ये, लक्ष्मिभेदे च ।

चर्चा स्त्री० चर्च-अ । विचारे, विन्नायां, चन्दमादिना देव-
लेपने च । [विपने

चर्चित वि० चर्चा जातास इतच् । चन्दमादिना जगतामायु-
चर्च गती भवणे च भा० पर० सक० सेट् । चर्चति अचर्चति ।
चर्मकार ३० चर्म तन्मन् पाटुकादिक करोति ल-अच् ।

(चामार) पाटुकाकारे एवं चर्मकादादयोऽप्यत्र ।

चर्मखती स्त्री० चर्मोच्छ्रयाम् मज्ज नि० । नदीभेदे ।

चर्म्यट्टाण्ड ३० चर्मणा कवीदण्ड । कगायाम् (कङ्का)

चर्मन् न० चर मनिन् । रक्षा, रावा क नी, दन्तिभेदे वेन अर्ध-
उपलभ्यत त अन् 'प्ररोरावरक शर्मे चर्म इत्यनिधी-
यते इत्युने (डास) कश्चैव च ।

चर्मपाशुका स्त्री० चर्म निर्वृता पाशुका । उपानवि (जता)
चर्मप्रमेदिका स्त्री० प्रमिलति प्र-भिष्ट-एणु इत० । चर्म-
वेधनेऽप्यभेदे ।

चर्मप्रवेदिका स्त्री० चर्मणा प्रधीयते विष एतन् । अग्नि
चन्दोपवासं चर्मनिर्मिते भस्माग्नि दण्डे ।

चर्मिन् ३० चर्म-कृत्प्रत्ययानि श्रोत्रादिवादिनि । क-
काश्रवति लघुप्रत्ययानि, भूर्मादौ, अङ्गरेडे, कटस्याह ।

चर्या स्त्री० चर-अच् । निवृत्तापरिचारे चुराटि मयाद्युगाने

चर्व भजे (दन्तैश्चर्चने) वा चुरा० उभ० पक्षे भा० पर० ।
चर्वयति-ने चर्वति अचर्चयति-स कचर्चति ।

चर्वयि ३० कच यस्मिन् ३० आदेशयत् । जने 'स चर्वणीना-
सुदादि'ति भागवतम् । [चल चाल ।

चल गती भा० पर० सक० सेट् छळाट् । चलति अचासीत् ।
चल विवासे त्त० पर० सक० सेट् । चलति अचासीत् ।

चल म्रये चुरा० उभ० सक० सेट् । चालयति अचोचलत्-त

चल वि० चल चलादित्वात् वा अच् । तरले, चञ्चले, कम्प-
युक्ते । भावे क० । कम्पे । [प्रलादयोऽप्यत्र ।

चलद्गल ३० चलानि चञ्चलानि द्वाभ्याम् । अद्वयद्वये चल-
चला स्त्री० चल अच् । लक्ष्म्या विदुके च ।

चलाचल वि० चङ् अच् । मि० । अत्यनचञ्चले । काले पु०

चलि स्त्री० चर्च इन् ३० । (चङ्) कम्पे । [मय्यत्राये ।

चलिष्ठा स्त्री० चर्च कुन् ३० । कम्पे । (चङ्) इकन् ३० । चलि-

चल्य न० चर्चते चर्च-यत् ३० । (चङ्) इत्ये चलायां, कार्यासाध

चल्यवा स्त्री० चर्चयति जायते जन-३ । गजपिमल्लाम् ।

चङ्ग मये भा० उभ० पर० सक० सेट् । चर्चति-ने अचर्चातीत्-
अचर्चतीत् अचर्चति ।

चङ्ग मये भा० पर० सक० सेट् । चर्चति अचर्चातीत्-अचर्चतीत् ।

चङ्गक ३० न० चर्च-कट्ये कुन् । मद्यपानपात्रे । कर्मणि कुन् ।
अधुनि, मद्यभेदे च न० ।

चङ्गल ३० चर्च-आलच् । यस्मिन्वपुःस्यनायै काले यूपमर्च-
देये इत्यकारे कालयने लौकिके वा यदाचै ।

चङ्ग प्रत रचे भा० पर० सक० सेट् । चर्चति अचर्चति ।

चङ्ग प्रतारणे अट् चुरा० उभ० सक० सेट् । चर्चयति-ने
अचर्चयति-त । [चङ्गत् ।

चङ्ग प्रतारणे चुरा० पर० सक० सेट् चटा० । चर्चयति अर्चि-
चाकचय न० चक कच् चक प्रकटे द्वित्वे कचकलस्य
भावे । उच्चकतायाम् । चाकचकादिषाङ्गस्य संदेशम-
ल्लङ्घयति वेदान्तपरिभाषा । [मनी च ।

चासुय न० चसुग निर्मुक्त अच् । चसुसे ये प्राप्ते, वृत्ते
चासिक ३० चकल अच्चेन चरति टन् । इत्याद्युतिपाठक
याष्टिर्वावे ।

चाट्टेरी स्त्री० चङ्गुल गोमयेद्वे-रन्तो चाङ्गं गोमदमता
मोचति इट्-टन् गौरा० ङीप् । (चाट्टच) सुप्रभेदे ।

चाट ३० च० चट्-भेदे अच् । चाटो विधानमयाप रक्षा
प्रत्ययवर्तते चाटो "चाटवारचटायु इमं भवति
निष्पन्न"ति श्रुतिः ।

चित् पचने वा बु० पक्ष भ्या० उच० द्वि० अष्टि पटादि ।
चपयति ते वयोत ते । अथोचपत् त अचैपोत् अचेष्ट ।
चिकित्सक इ० कित रोगापनघने स्थायै सन् युक्तः । रोगापन
यनकर्त्तरि वेद्ये । [करण ।

चिकित्सा स्त्री० कित स्थायै च० च । रोगप्रतीक रोपाय
चिकित्सु द्वि० चिकित्सायि० योग्ये अर्थायै सङ्गत । साध्ये
रोगे रोगाद् मोचनयोग्ये जने च ।

चिकुर इ० चि द्रव्यगत गन्ध उरति ऊर क । केचै, द्रव्य-
भेदे, पर्वते चरीछपे च । चपरे, तरवे, चक्षुषे च द्वि० ।
चिक्षा भीहने च उच० सक० चेट । विद्वयति ते अविचिन्त त
चिक्षाया इ० चिक्ष किप् चिन्त अथत अथ बन्धे अच् ।
एव कष्टये । कष्टफले न० । मष्टये किन्धे चिन्तनं द्वि० ।
चिक्षायापुत्रवत्या उत्तमाया गमि स्त्री० ।

चिक्षन्ति स्त्री० चिद्वेव गति । चिक्षति परमेस्वरस्य विमल
चैतन्यमेवोच्यते इत्युक्तमेतथे । [स्वायै चल आमेव ।

चिक्षा स्त्री० चिन्तित्वम् । शब्द चिन्तोति चि उति नक्षोष्टये ।
चिक्षास्त न० चिद्वेवाहम् । अष्टमागके ।

चिट प्रेसवे भ्या० पर० सक० चेट् । चेटति कचेदोत् ।
चिट प्रेसवे बु० उच० सक० चेट् । चेटयति ते अथोचिदत् त

चित प्राप्ते भ्या० पर० सक० चेट् । चेतति कचेतोत् । चित्तम् ।
चित प्राप्ते बु० अत्त० सक० चेट् । चेतयति ते अथोचिदत् त ।

चित सती बु० उच० सक० चेट् इति । चित्तयति ते अविचिन्तत्
चित् स्त्री० चित अक्षरं इप् । प्राप्ते चेतनयाम् चेतये ।

चित् नम्य० चित क्रिप् । अग्राकस्ये यथा विज्ञित आदितम् ।
चित द्वि० चित् । इतचपने उच दी छपे च । शब्दा

हार्थकाशुक्ला स्त्री० ।
चित्ति स्त्री० चित्ति चित्ताया, शब्दे भेदात्स्त्रीत्वे निर्विषय
सङ्घे निर्विशेषचित्तिरेव केचित्ति अक्षेपचारं रक्तम् ।

प्रासादादिषु दृष्टक दिव्याया नार्थे अहमस्तीति (१८)
इति यस्याति पार्थे अस्ति वाचनं ये च ।

चित्त न० चित्ते प्राप्तेनेव चित्तम् । मनसि, मदानोर्
इत्युभयान्तरकृतिनि चित्त करणे, चित्ताकारे च ।

चित्तविशेष इ० चित्ति विज्ञानि योगात्पनरनि दिप कम् ।
• योगशास्त्रोक्त योगप्रतिपक्षे आध्यादिषु नष्ट । दिरोने

चित्तविज्ञान इ० चित्तस्य विज्ञातव्यत्वात् सङ्गत पृ० । एवम्
चित्तविज्ञान इ० चित्तस्य विध्वंसो विध्वेष भ्रमणपनरस्यात्
यस्यात् पृ० । उक्त्यादौने ।

चित्तसमुत्पत्ति स्त्री० अन्तर्बुद्ध भवति इति । इति स

सम्यगुत्पत्ते तत्तौ गर्भे च चित्तोद्भूतिरप्यत्र गर्भे च ।
चित्ताभोग इ० सम्यग् भोग आभोग एकविधयता इति ।
यकतिथये स्थिरचित्ततायाम् ।

चित्त्व इ० चित्ततरङ्गै चि क्यप् । अन्तौ । चित्ताया स्त्री० ।
चित्ति कथिते सङ्घे अन्तु च अद० बु० उच० सक० चेट् । चित्त-
यति ते अविचिन्तत् त ।

चित्त इ० चित क्रिप् लायत मै क वा प्रलोप चित्त-अच् वा ।
यमभेदे दृष्टोदाय चित्तायेति तर्पणमन्त्र । अथोचद्वये
(चित्ता) चित्कष्टये एरचद्वये अ० काशे इहभेदे नामागर्थे
च । नष्टि अन्तु च चिन् । देखे तिष्ठते गन्धद्वाराभेदे
च न० । स्थायै सन् उक्त्यायै (चिताय) दृष्टादे । चित्तच
कायति कै क आग्रभेदे इ० । [च (पुत्र) ।

चित्तकष्ट इ० चित्त कष्टोक्त । पारायते तद्भेदे भनकयोते
चित्तकष्टस्य इ० कर्त्त० कर्त्तव्यभेदे । [चित्तकारोच्य ।

चित्तकर इ० चित्त करोति त दृप् । पर्वसङ्ग्रभेदे । अच्
चित्तकाय इ० चित्त कायो यक्ष । (चित्ताय) आग्रभेदे ।

चित्तकृत इ० चित्त कृतस्य । पर्वभेदे ।
चित्तगुप्त इ० यमभेदे चित्तगुप्त्याय च यम इति तर्पणमन्त्र ।

चित्ततण्डुला स्त्री० । चित्ततण्डुलोद्वेगा । चित्तु ।
चित्तत्व इ० चित्ता तत्त्वस्य । भूतत्वये ।

चित्तदण्डक इ० चित्तोदण्ड काण्डो यक्ष क् । (चौक) मूरयो
चित्तपट इ० कर्त्त० । (चित्) मन्तौ यक्षे ।

चित्तपटिका स्त्री० चित्तायि पटाण्यस्ता चक्षुषां कन्
आपि अत इत्यम् । इति च चित्ता, कतिपयमन्त्र ।

चित्तपयी स्त्री० चित्तायि पयाण्यस्ता औप् । अग्रिम्यस्याम्
चित्तपट्टा स्त्री० चित्त पट्ट आभिधानं स्यात् यस्याम् । गोधा-

चताय, अश्वशरवादे प्रत्यभेदे च । [चिन्ति
चित्तपर्णा स्त्री० चित्तायि पर्णाण्यस्ता । (चाकृतिना) दृष्टिप

चित्तपादा स्त्री० चित्तायि पादौ यस्या । पारिक दक्षिणि ।
चित्तपुष्पी स्त्री० चित्तायि पुष्पाण्यस्ता औप् । अग्रिम्यस्याम्

चित्तपृष्ठ इ० चित्त पृष्ठस्य । कक्षविद पतिणि ।
चित्तफला स्त्री० चित्त फल यस्या । कष्टकार्या वास्तव्य

चित्तशान्ति इ० चित्तशान्तयो यस्या । शान्तिं पूर्त्य, चित्तशान्ति
अग्रभेदे च ।

अष्ट दशाक्षरपादके कन्दोभेदे च ।

चित्रवीर्यं पु० चित्रमायं वीर्यमस्य । रत्नैरकृते ।

चित्रशिखण्डिज पु० चित्रशिखण्डिनोऽङ्गिरसो जायते
जन-५ । दृश्यते ।

चित्रशिखण्डिन् पु० चित्र शिखण्ड यस्यस्य इति ।

'मरोचिरङ्गिरा अत्रि' उपस्य उल्लह कृत । रचिव-
येति मन्त्रेते प्रेयायितशिव खन' इत्युत्प्रेय समस्त सन्निपु
चित्राङ्ग पु० चित्रमङ्गस्य । रत्नरत्नके सप्ये च । [भेदे च

चित्राङ्ग पु० शालवराजस्यने विविधवैर्यभावरि, मन्त्र-
चित्राङ्गी स्त्री० चित्रमङ्गस्य । मङ्गिताया कर्णजलोकाविव

चित्रायस न० कर्म० अन्वयमा० । तं च्छन्ते (दृष्टान्त) ।

चिद्रूप पु० चिदेव रूपमस्य । आत्मनि, स्फूर्तिमति च ।

चिद्राकाश न० चिद्र आकाशस्य निवेद्यतात् स्यादधारता

च । सुखे मङ्गलि ।

चिद्राभास पु० चित् आभास' प्रतिबिम्बः । मुद्राभासप्रतिबिम्बे

कोमे मुद्रिद्विचिद्राभासादिति वेदान्त । [अष्टदशपरणे

चिन्ता स्त्री० चिन्ति-च । आगतभूतज्ञानजने संस्कारोद्बोधे पूर्ण-

चिन्तामणिपु० चिन्ताविमल (मङ्गलार्थे) मणि । चिन्ता

मात्रेण चिन्तितवस्तुदायके मणौ, स्यामणौ च । 'यथा

चिन्तामणिं सृष्टा ओषं काष्ठमतां त्रजे'दिति ।

चिन्त पु० चित्त-न पु० तस्य न' । (चिन्ता) मन्त्रभेदे ।

चिन्माय पु० चिदेव चित्+मायत् । चैत वस्तुपादके परमेश्वरे

'चिन्मयस्यादितोऽस्ते'कादि । [आयं कन् । अत्रैवाप्ये

चिदिष्ट पु० चि-दिष्टु क्तिञ् । (चिद्रा) इति स्थाने प्रत्यये

चिर न० चि-रक् । दीर्घकाले । नञ् लैनि पदार्थे नि० ।

चिरक्रिय नि० चिरवासेन क्रिया मस्य । दीर्घकाले ।

चिरजीवक पु० चिरं जीवति जीव यन्तु । जीवकहे ।

चिरजीविन् पु० चिरं जीवति णिनि । काके, जीवकहे,

मायमणिहे; मार्कण्डे, 'अथवाता रमिष्योर्जी हनुमाय

विभीषण । अत्र परमरासय मन्त्रे चिरजीविन'

इत्युत्प्रेय समस्त च । चिरजीविनि नि० ।

चिरस्त्रीविन् पु० चिरं जीवति जीव-विन् । चिरजीविपदार्थे

चिरण्टी स्त्री० चिरेण अट न पिब्यद्विहृत्य अर्हतेहम् अट-अच्

पु० । यौवनवयसि पिबतेहस्यायां निपास्य ।

चिररतिता पु० चिररतिनै रको यस्य । (चिराता) भूमिनि ।

चिररत्न नि० चिरे भव' त । चिरान्ते पुरातने ।

चिरन्तन नि० चिरम्+अन्त गट् च । उरातने । निरन्तरोप्य ।

चिरपाकिन् पु० चिरेण पाशोऽयस्य उज्जरतात् । अयि

चिरपुष्प पु० चिराणि पुष्पाश्चक्षुः । व' उट्टये ।

चिरम् अज्य० चि-रक् । वड्काभासे ।

चिररात्र पु० चिरा रात्रि अच् । वड्काभासे ।

चिररात्राय अज्य० चिररात्राय अयने चर-अच् । वड्काभासे

चिरविल्ल पु० चिर विनति विन-भेदेने व । करञ्जहे ।

चिरसूता स्त्री० चिरं सूता । वड्काभासप्रवृत्त्या मयादी ।

स यं कन् आवाच्ये ।

चिरस्य अज्य० चिरमस्यति अस्म एयत् शक० । दीर्घकाले ।

चिरात् अज्य० चिरमस्यति अस्म-क्रिप् । दीर्घकाले, गच्छे पु० ।

चिराय अज्य० चिरमयते अच् । चिरकाले दीर्घकाले ।

चिरायुष् पु० चिरमायुषस्य । हेने । चिरजीविनि नि० ।

चिरि हिमे स्नादि-पर० सक०-सिट् । चिरयेति अचिरायोत् ।

चिरेण अज्य० चिर+एणच् । दीर्घकाले । [चिर्मिडोच्य ।

चिर्मिटी स्त्री० चिरेण भटति अच् । डीप् पु० । कर्मकात् ।

चिल गति तु० पर० अक०-सिट् । चिलति अच्येनीत् ।

चिलिचिचि पु० चिल इन् चिर्णि शयं चिनोति चि-मच् ।

(विशेषगुणव्या) मन्त्रभेदे ।

चिल्ल गैमिष्ये भावकतौ च भा० पर० अक०-सिट् । चिल्लति

अचिञ्जति । [चिप् । क्रिप्तेने नि० ।

चिल्ल पु० चिल्ल-अच् । (चिल) चिल्लभेदे । क्रिप्+च क्रिप्स

चिल्लक पु० चिल्ल-यन् । चोमे । भिक्षिकाया स्त्री० ।

चिल्लाम पु० चिल्ल पर मन्त्राहादिपादाभाति भा-क ।

मन्त्रभेदे चोरे । [वाल्क्याये च ।

चिल्ली स्त्री० चिल्ल-अच् गौरा० डीप् । निशीकीने, चोमे,

चिदु न० चोद-अचरये च पु० रुच्य । योशोभोभागे श्याये

कन् तल्लेवाये । उपकुन्त्यये पु० ।

चिल्ल मचये वा पु० सम० सक०-सिट् । चिल्लयति ते अचि-

चिल्लन्त । [चयये ।

चिल्ल न चिद्र-अच्, चर-न तथाभासा चरन्च् वा । चाम्पने

चोिक मर्षये वा पु० सम० परमे १४० पर० सक०-सिट् । चोिकयति ते

चोिकति अचोचिञ्जन्त न अचोचोत् ।

चोन पु० चि-नच् पु० दीर्घ । 'मानसिगान् दृश्यन् चोन-

देय मदीनि' इत्युक्ते देभे, तद्देयये उने च० ४० ।

तन्वोने तद्देयाचारभेदे च । तद्देयोद्भवान्ते न० 'चोन-

चीन्मन्त्रमन्त्रद्वन्द्वोन्मे'मुद्रात् । वड्काभासोद्भिदे

चने, चयभेदे च पु० । यथावा, चीनट् च १८ । काये

कन् । वड्काभासभेदे । [अचिभेदे ।

चीतुकार पु० चोदिह्यमन्त्रमन्त्रात् न-पञ्च । मन्त्रभेदे

चीनमिष्ट न० मिष्ट-न मिष्टं पूषं हत० । (चीनर सिन्दूर)
 सिन्दूरभेदे । [चविचीमत् न ।
 चीम प्रथमायां आ० अक० सक० सेट् । चीमति अचोभीत् ।
 चीरं न० चि ऋनु दीर्घ । वम्बवत्ते चीराणि विपणित य-
 स्तीति भागवतम् । लेखनभेदे ब्रूयाया, चीयत् छत्र
 मय घरटे, वस्त्रभेदे च । [इत्थम् । अघुषीति
 चीरपतिका स्त्री० चीरविषयमस्या स्त्रायै कनु अत
 चीरपर्यायं इ० चिरनिर पर्यस्य । घातहर्षे ।
 चीरितच्छाट्ट इ० चीरवदाचरित कटो हन यस्य । पाठश्रुत्यागे
 चीण मि० चर नञ् इ० अत इत्थम् । कते, चीलिते, चपिते च
 चीय दह्यते सहती च आ० उभ० सक० सेट् । चीयति त अचो
 बीत् अचोबिष्ट । अचिचीयत् न ।
 चीय दोमो बुरा उभ० सक० सेट् । चीयत त अचोचिष्ट न ।
 चीवर न० चि ऋच दीर्घ । मिश्रवस्त्रे कीमोमादी ।
 चुक्क मोहने चु० उभ० सक० सेट् । चुक्कति त अचुचुक्क न ।
 चुक्क इ० चुक्क रक्त अत उभयम् । अक्षयते च (चुकापाठः)
 चाकभेदे, चुक्कभेदे च । स्त्रायै कनु (चामदन) ग्रावे,
 तिलिचाष्ट स्त्री० । [चिद्यायां चादिकभेदे च स्त्री० ।
 चुकाश्च इ० चुकमिषाश्चम् । इत्याम् । अक्षयोनाया
 चुक्कि का स्त्री० चुक्कैव स्त्रायै कनु । (चुकापाठः) चाकभेदे ।
 चुचु चुक न० चुचु/उ इत्यस्य च यच्च यति यत्त किञ् ।
 चुचये लग्नम् । [सेट् । चुचयति अचुचयीत् चुक्क ।
 चुच्य क्षति मत्स्ये पीडने चरादिमत्स्यान्ते च आ० पर० सक०
 चुट अस्तीभावे आ० पर० अक० सेट् । चोटति कचोटोत् ।
 चट अस्तीभावे आ० पर० अक० सेट् इदित् । चुपयति अचुपयीत्
 चुट छेदने वा० उ० उभ० पक्षे च । कुटापर० सक० सेट्
 चोटयति त अचुचुटत त पक्षे च । चुटत अचुगोत् चुचोट ।
 चुट छेदने बुरा० उभ० सक० सेट् इदित् । चुटयति त
 अचुचुटत न । [चुटत न ।
 चुट्ट अस्तीभावे बुरा० उभ० अक० सेट् । चुट्टयति त अचु
 चुट्ट छेदने बुरा० उभ० सक० सेट् इदित् । चुट्टयति त
 अचुचुट्टत न । [अचुचुटोत् ।
 चुड अस्तीभावे आ० पर० अक० सेट् इदित् । चुडयति
 चुड्ड (दूड) कते कते च आ० पर० सक० सेट् । चुडयति अचुड्योत्
 चुपा छेदने इ० कु० पर० सक० सेट् । चुषयति अचुषयीत् चुषोष ।
 चुत चरणे आ० प० अक० सेट् । चीतति अचुतत अचोतीत्
 चुट नोदने च० उ० सक० सेट् । चीदयति-ते अचुचुदत न ।
 चोदना ब्रूया ।

चुप मन्दगतौ आ० पर० अक० सेट् । चीपति अचोपीत् ।
 चुम्ब चुम्बने वा० उ० उभ० पक्षे आ० पर० सक० सेट् इदित् ।
 चुम्बयति ते चुम्बति अचुचुम्बत-त अचुचुवीत् ।
 चुम्बक इ० चुम्बि चुम्बन् । खनामख्याति अयस्याने मथी ।
 धूर्त्, चुम्बनकृत्तिरि, चम्बकदंभाभिश्च च वि० ।
 चुर कोरे (परद्व्यापहरणे) वा० उ० उभ० पक्षे आ० पर०
 सक० सेट् । चोरयति ते चोरयति अचुचुरत् त अचोरीत्
 चुरा स्त्री० चुर कटाप् । चौर्थे ।
 चुल सञ्जये बुरा० उभ० सक० सेट् । चेलयति ते अचुचुलत् त
 चुलुक इ० चुल-उकक् । प्रकृतौ मि बहपक्षे भाण्डभेदे च ।
 माधनात्मकमयीत्ये जले न० ।
 चुलुकिन् इ० अचुलुक्-अचुलुक् इति । मिश्रमात्रादे मत्स्यभेदे
 चुलुम्ब डोले आ० पर० अक० सेट् । चुलुम्बति अचुलुम्बीत्
 चुल्ल भावकतौ आ० पर० अक० सेट् । चुल्लति अचुल्लोत् । [वि०
 चुल्ल इ० क्षिप्तस्य चुलादेय अचुप्रत्यय क्षिप्ते नेत्रे तद्युक्तौ जने
 चुल्लि (क्षौ) स्त्री० चुल्ल र्त् वा डोप् चुद लिङ् वा । पाकार्थ-
 ममिषापरमस्याने (चुल) चुल्लो विर रोदितोमुह्यत ।
 अच् । चुल्लायत् ।
 चुडा स्त्री० चुद चङ् मि०, चुल सञ्जये दीर्घ अङ् डङ् ल
 वा । चदूर-चुडाया मत्स्यमध्यमिषाभावे, कुटिकायां,
 माडभूषणे मिषायासु, (अयो), भूषणमात्रे, जूमे, इय-
 मिषाकारात्मने संस्कारभेदे च । 'प्रथमेऽङ् हतीये वा
 चुडा चार्थे'ति वद ।
 चुडामणि इ० इत० । चिरोरजे चुडामणीमतविभूति ।
 चुडाञ्च न० चुडामणोश्चम् । इत्याम् ।
 चुडाल च० चुडा मिषाकस्यास्य । मत्स्ये । मिषामुत्तजने वि०
 चेलयुद्धाय, नागरसलायाम् उड्डाहणे च स्त्री० डप् ।
 चुषा सहोच्ये बुरा० उभ० सक० सेट् । चुषयति अचुषयीत् ।
 चुत इ० चुप त इ० । आच्ये, चाचुत-अचोमिष्यतीति चुसार
 अ० क० इ० अङ् हारि न० । स्त्रायै कनु आच्ये, चुपके च ।
 चर दाहे दिवा० आच्ये सक० सेट् । चुर्यति अचुरिष्ट । चुर्ण
 चूर्णं चेषणे चु० उभ० सक० सेट् । चूर्णयति ते अचुचूर्णत् न ।
 चूर्ण इ० चूर्ण पत्र । चेषणजाते रजसि धर्मा (आवीर) स्त्रायै
 इत्ये, ताक्ष्यचर्षोपयोगीन्द्र्ये च चूर्णमानीयता इ० मि त
 चूर्णक इ० चूर्ण-पुल्ल । चट्टय । स्त्रायै कनु अचूर्णम् । अच
 दोराचर सत्यमथा चूर्णक विद्वत् । मि० त० भेदे न
 चूर्णकार इ० चूर्ण करोति त अच् । चुर्णादी) कान्ति
 चूर्णकुन्तल इ० चूर्णं इति चुर्ण । चर्त् । विर

(अलङ्कारः ।) [महाभाष्ये, कपटैवे च ।]
 चण्डिं खीं । उ० चुर-चर-वा क्रिच् नि० । पञ्चलिखने
 स्यात् स्त्री० चुन-अ टैर्च । प्रासादोपरिस्थे ऋचे (चितापर)
 चूढायाश्च । [मूले, चाट-चाटभेदे च ।]
 चलिता स्त्री० चुन-मञ्चञ्चरे एरन् ए० टैर्च । हस्तिकर्ण-
 क्षुद्र पाने आ० पर० सक० सेट् । चूपति । अचूपीत् ।
 चृत द्विसे पत्यने च तटा० सक० सेट् । चवति अचर्त्तौह
 चृत(प) चदीपने वा चु० उभ० एणे आ० पर० सक० सेट् ।
 चर्त्त, यति-ते । अचोचृत(प)त्-व अचचर्त्त(र्ष)त् । पणे
 चर्त्त(र्ष)ति अचर्त्तौ(र्ष)त् ।
 चेष्टा(ड) पु० चिट-परम्ये णच् वा टञ्च ङ । दास्ये ञमवज
 ङीप् । दास्याम् । एरुन् । दास्ये, ङमवज्ये च क्षियां
 चेष्टि(डि)का । [चतुष्पादकवने च ।]
 चेत् यच्च० चित् निच् । यद्यर्थे प्रधानरे, व्यस्येदेष्टि सन्दि
 चेतकी स्त्री० चित-वृत् । इतिक्काम् तत्कचेष्टि स्त्री० ।
 चेतन उ० चित-युच् । आत्मन, जीवे परस्मैचरे प्राप्तिनि
 च । चैतन्यस्य नि० ।
 चेतनकी उ० चेतने करोति ङ-ङ गौ० ङीप् । इतिक्काम् ।
 चेतना स्त्री० चु० चित् पुच् । चुटौ चाने ।
 चेतनीया स्त्री० चेतनाय द्विधा छ । कश्चिनालीषे ।
 चेतस् ग० चित्-अष्टुन् । चिते । आत्मनि उ० 'बाचीवेताः
 चेत्यो निर्गम्ये'ति श्रुतिः । [भीने ।]
 चेतोमुख उ० चेतो मुखं द्वारमस्य । वेदान्तोक्ते शुपुष्पभिरानिनि
 चेदि उ० देशभेदे । तद्व्यस्ये ङने न० व० ।
 चेदिपति उ० चेदोनां पतिः । त्रिगुणां उपरिपररुचनान्ते
 ऋषे च । चेदिरासादस्योऽप्यम् । [अधिवेष्टन् ग ।]
 चेज् लोच्ये गतो च आ० १८०४० सेट् । चेजति अचेजोत्
 चेज् न० चित्त-आस्थादने वर्गस्थि द्यम् । इ० । चेज-मौल्ये
 ङच् । अथमे नि० ।
 चेज् चान्ते गतो च आ० पर० सक० सेट् । चेजति अचेजोत्
 चेष्ट ईहायां आ० आ० सक० सेट् । चेष्टत अचेष्टत् । अङ-
 चेष्ट-अधिवेष्टन् ।
 चेष्टा स्त्री० सेट्-अष्ट् । 'व्याख्यायते भवेद्विधा द्वावत्रय्या
 भवेत् जतिः । कतिमया भवेचेष्टे'त्युक्ते फादिके व्यापारे ।
 चेतन्य न० चेतन-भावे अर्थे वा प्रत्यञ् । चेतनायां, मत्प्राण,
 प्रकृतौ च । [चतुष्पादकवने च ।]
 चेपा न० चिप-छोष्ट् ङच् । छोष्टमते विश्रुताति रक्ते
 चैप न० चिपाना द्रवम् । अन्तर्गतमिदं महाउभे, देश-

वासे हृते, जवानां समाम्पतरी, नृत्तपेदे, फायतने,
 चिवाचिष्टे, जनसमावां, दक्षस्थाने, जवानां पिथाम
 स्थाने, देवस्थाने च । [इति रक्ते ।]
 चैत्यमष्ट न० चैत्यस्य समीपे गृहम् । चतुष्पथ्ये चैतमष्टि-
 चैत्यमष्ट ५० कर्म० । अथत्यादिपरिचिदे ह्ये ।
 चैत उ० चित्तानवद्येण युक्ता पौर्णमासी चैत्री यावत् न०
 टप् । सुनामस्थाने गृह्यमतिवमदादतमान् ह्ये मसि ।
 टप् । चैतिक । ङन् । चैत्रकोषाय प्रसूतभेदे च ।
 चैत्ररथ उ० चित्ररथेन गन्धर्वेण निर्दिष्टम् अण् । कुपेरोद्याने
 चैत्रावली स्त्री० चैत्रे सम्यक् चित्रास्याम् । चैत्रपौर्णमास्याम्
 चैत्री स्त्री० चित्तानवद्येण युक्ता पौर्णमासी चतु । चैत्र
 मासपौर्णमास्याम् तलैव तथोक्तमस्मान् ।
 चैद्य उ० चेदीनां जनपद नामयम् प्यम् । शिपुपाने ।
 चोदना स्त्री० चु० चुट-युच् । 'चोदना चोपदेशाय दिशिर्-
 कथयति' इति भट्टोजिने प्रवर्तनादावर्थे 'चोदन' लघ्वना-
 र्थे 'वर्त्त' इति भीमाचार्यस्यम् । मेरुपायां, तर्जनायाम्,
 प्रवर्त्तनायाश्च । [नि० ।]
 चोद्य न० चुट-अवत् । प्रसे, ब्रह्मपथे, अङ्गुले च । प्रेरणार्थे
 चोद्यन न० चुट-अष्ट् । अष्टमगने, हृष्टोष्मपने, मौने च ।
 चोर उ० चुर-अच् । चोयत्तर्त्तित परद्रव्यापहारो गन्धद्वय-
 भेदे, लघ्वमयाश्च । [अभिप्रेत्य उ० ।]
 चोरक उ० चोरः अगमस्त्रतहसद्वय वायति क्षे ज ।
 चोरपुष्पी स्त्री० चोर इव पुष्पमया रचितोऽपिपत्तात् ।
 चोरिका स्त्री० चोर इव पुष्पमया रचितोऽपिपत्तात् ।
 चोरा स्त्री० चोरद्वयं रचितोऽपिपत्तात् न पुष्पमया चोरी
 च द्यम् । गन्धद्वयमयाश्च ।
 चो(चो)रिका स्त्री० चोर-कर्त्तव्यि ट्ठ ठ्ठ वा । चौर्ये ।
 चोरा न० चुट-अवत् । स्त्री० चोरायां आगच्छति चोरी ।
 (चोरा) इति स्थाने भुम्भुं चोराभेदे च द्वाविह्वयिचोरोर्भे,
 देशभेदे उ० । [त्रिगुणपरिचिदे च ।]
 चोराकी उ० चुन-याम् गौरां ङीप् । फरीरे, नगरहे,
 चोली स्त्री० अस्त्रगोमं ङीप् । पुर्वाधने वक्षभेदे ।
 चोद्य नि० चुर अण् ट्ठ० । चोदयति अचोदयेत् ।
 चौड(वा) न० चुडा प्रवोजममम यम् । पूडास्मिन् चोडार-
 भेदे । वा हस्तः । [चह रक्ते । चोरायाम् अष्टमे उ० ।]
 चौर नि० चुरा चोराय चोराया अम् । अष्टमपरिचिदे ।
 चौर्य न० चोराया, भावः चोरो वा अम् । परद्रव्यप्राप्ते ।
 चोयन न० चुट-युच् । ट्ठिभेदे ।

च्यु गती ३०० व्यासः सक० अतिट् । च्युते अच्योड ।
च्यु हासे सहेने च चुरा० उभ० सक० अतिट् । च्यावयति ते
अच्युत्तत् ।

च्युत शरणे भा० पर० अक० भेट् । च्युतति अच्युतत्-अच्योवीत्
च्युति स्त्री० च्यु-जिन् । नरणे भावे च अपादाने क्तिप् । भवे

छ

छ लि० स्त्री-क । छेदककर्तरि, निर्गमने, तरणे च । छेदे न०
छगल पु० स्त्री-कचच् छट् च । मगुभेदे छागे । जाती छोए ।
जीवभेदे न० । छद्दहारकहले स्त्री० छाप । स्थापे कन् ।
मगु भेदे छागे ।

छगलान्त्री (छग) स्त्री० छगलछेगलान् अङ्गिर्वा अस्मा
गौरा० छोपे । छद्दहारकहले, छेदे च । छाये कन् । अस्मिन्नाये
छटा स्त्री० छे-अटन् । छोरी, परम्परायाश्च ।

छटामान पु० छेपे परम्परायाम् कलं दय्य । पुवाके ।
छत्त पु० छट्-णिच्-इन् हल । वचाशरत्नपद्मे (छातारिया)
मुपभेदे । आतपने न० । छतिछलावा (छला) छले स्त्री० ।
छत्तक पु० छत्तमेव आसति कै क । (राङ्गापुनेखाडा) छत्त,
मत्स्यरूपे मलिचि च । पाये कन् छले न० ।

छत्तमय न० छत्तमिव पल्लवश्च । स्वयंपद्मे, भूजपल्लवने पु०
छत्तपुष्प पु० छत्तमिव पल्लवश्च । तिलकटये ।
छत्तभक्त पु० छत्तस्य भक्ती यत्न । स्वयंपद्मे, वैद्यके आसति मन्त्रे च
मृचाक भ० अस्मा अतिछत्तमेव कामति कै-क । गिली भे
'छत्ताके निम्बराहणे'ति मट् ।

छत्ताकी स्त्री० छत्तमकति अक-लुटिचगतो कल् । रास्त्रायान्
छत्तं छेदनी च० पु० उभ० सक० भेट् । छटयति ते अचिच्छेदत् त
छत्त वनाधाने, जीवने च भा० पर० अच० भेट् । छटति-
अच्छटन्-अच्छटोत्-अच्छादीत् ।

छट् संवरणे वा० चुरा० वने भा० उभ० सक० भेट् इट् ।
छटयति-ते अचच्छटत् त । छन्ति-ते अचच्छन्तीत्
अचच्छन्टि । [अच्छटोत् अचच्छटि ।

छट् अवरणने भा० उभ० सक० भेट् । छटति छटते । अचछटोत्-
छट पु० छट क । पदे मलिचा पजे, धमिपण्डने, ममाज-
हणे च । [छट् । पिधाने ।

छटन न० छट् क्छट् । पदे, पणे, तिजरात) लये च । भावे
छटमय पु० छटापं पल्लवश्च । भूर्जपत्रे । [छट् ।
छटि पु० छट् इट् । मट्टे, चात) छति आसति छट्टाच्छाटने
छटिस् स्त्री० छट् इडि मट्टे (चाक)

छट्टतापस पु० छट्टना छडेन तापस । लोकतराण्यं
तापसतापसापनाय तापसलिङ्गादिणि तत्त्वमनस्तुता-
यिनि वैडालमतिजे ।

छट्टान् न० छाद्यते सख्यमनेन छट् मति । कपटे छटे ।

छन्त् पु० छदि संवरणे धातारनेकार्थत्वात् इत् इच्छादाम् धन् ।
आमिलाने, पत्रतायाम्, विपभेदे च ।

छन्त्स् न० छदि यधि । नेट्, खैरावर रे कपिछाये, निव
तासरवर्गमात्रादिमनिवेशवगात् च० चरणादौ एकादि
भेदे मयलभाटो छन्ति, पये च ।

छन्दोग पु० छन्द सामवेद नायति गै-क । सामवेदो विरादौ
छन्द लि० छन्-णिच् ता नि० । द्वाक्षादिने । निर्जले
रक्षति न० ।

छप गयी वा चुरा० उभ० पणे भा० पर० सक० भेट् इट् ।
अस्यति ते अस्यति अचक्षस्मत् त अक्षस्मीत् । [अन्ता

अस भयणे भा० पर० सक० भेट् । अमति अक्षमीत् । अमिता-
छट् वने चुरा० उभ० सक० भेट् । अट्टमति ते अचक्षट् त ।
अट्टम पु० अट्टे-णिच् ल्यु । निवहणे मट्टमहे च । भावे
ल्युट् । मने न० । [अमैरापे

अट्टि हीं स्त्री० अट्टे-णिच् इट् । अमनरोगे वा छीम् ।
अट्टिया स्त्री० अट्टे-णिच् ल्युन् । उक्ताधिकार्या, दिगुक्ता-
नायाश्च । धालये ल्युन् । वने ।

अट्टिकारिपु पु० इत् । अट्टिकायाम् । अट्टिनाशके दि० ।
अट्टिपु अट्टिं हलि-कन् उक् । निमभेदे । अट्टिनाशके नि०
अट्टिस् स्त्री० अट्टे इडि । वने ।

अल न० लो ललच् । शक्ते, मक्षपाच्छादने अल्लि, त्याशोने
तास्योन्नारेण मक्षुक्ष्य मक्ष्याच्छानिरक्षमेन वायुक्षी
प्रतिपादिता दक्षिणये च । यथा मेघानादागतोऽयं नक्ष-
त्रक्षत्रादिनि बादिन छत्रो मक्षक्ष्य मक्षनापाद्येपरि
स्थिते मतिपादिश तस्य मक्षक्ष्य-युक्तायस्त्रक्षनेन मास्य
मक्षक्ष्यक्षयवत्समिति यदुपपन्न हीयते ।

अलमा स्त्री० अल-नल्लरोति लिच्-भावे-ल्यु० परम्परा-
रणायाम् । [अलान् अलाम् य् यलतो च ।

अल्लो स्त्री० अल-णिच् तां साति ला-कनी० लोह । वल्ले
अवि छे० अलं अल्लर क्षिति मने वा नि० । [अल्लि ।
काली च । [अल्लि ।

अल्ल वणे भा० उभ० सक० भेट् । अल्लि ते अल्लारीत् अल्लारीत्
आग पु० लो-मन् । आग्रे । छाती निमं छीत् । गरी डाने च ।
इदमेव अल्ल् आग्रादमे आग्रादि च न० ।

छागल उ० छागलर प्रचाद्यम् । छागलमख्याते यमौ, छा-
गलस्यपत्यम् यम् । चागिभेदे ।
छागलान्न उ० छागो वाहनमस्य । चागौ ।
छाति वि० क्षो-कर्मणि कर्त्तरि वा क्त । छित्ते, उर्वये च ।
छातितराम्छदति काव्य० त्र० । उ० ।
छात उ० सुतोरेषावरणं कर्त्तुं तच्छीलमस्य ष । मिथे 'परदा
कविला सीता प्रायोहिमवती यने । कुर्वन्ति जलका
कारं तज्जं छात नमु स्तुत'मित्युक्ते मनुभेदे न० ।
छादन उ० छद-णिच् लु । मोनाम्नामहते । माने छद ।
छादने । करणे लुट । पले न० ।
छान्दस् उ० छन्दोवेदमधीतेऽम् । वेदाध्ययनकर्त्तरि ।
छान्दोग्य न० छन्दोग-पञ्चाखाद्याद्यैश्च । सामगानां धर्म
आवाये, (मन्त्रमाह्वानात्मके शास्त्रे) यदुच्ये च ।
छाया स्त्री० स्त्री-ष । ज्ञातयामावे, कालौ, मर्तव्ये, यावने,
अल्पो वेदज्ञौ, संज्ञामतिरुपाया दूर्योधनार्थायाम् । अम-
विशावरपादने छन्दोभेदे च ।
छायातनय उ० इत० । यन्त्रे 'छायाप्रमादयोषम ।
छायापुत्र उ० छायाया पुत्रस्य इव । आकाशे द्रष्टव्ये निज-
आयातुहने छायात्मके इव ।
छायाहृत् उ० ज्ञायामधानो हृत् याक० । यदाही हृत् ।
छिन्ननी स्त्री० छिन् इत्यस्य नाविकामद्व कर्त्तुं शक्त्वा-
यने अच् गौरा० ङीप् । (वाक्छिन्नो) ह्यभेदे ।
छिक्का स्त्री० छिक् इत्यस्य शब्दं करोति क्त । कृते ।
छित्तर वि० छिद-वरच् । तद्धृत् । वैरिणि धूर्त्तं छेदके च ।
'क्षियाङीप् । छेदने न० । [अच्छिदत् अचिञ्छत्, छिद ।
छिद्वैधोकरणे कथा० उ० सक० अनिट् । छिनति छिने अच्छीत-
छिद्विर उ० छिद-विरच् । कुठारे पावने, रज्यभेदे करारावे च
छिद्विर वि० छिद करच् । वैरिणि धूर्त्तं छेदके, छेदनस्ये च
छिद्वि भेदे अद् चुरा० उभ० सक० सेट् । छिद्वयति ते
अचिञ्छत् त । [छोतिमोक्षे सम्मोऽष्टमस्थाने च ।
छिद्वि न० छिद-रक् छिद्वि अच् ष । दूषणे, गर्ते, अवकागे
छिद्वान्तर उ० छिद्वान्तरं यत् । मते ।
छिद्वित वि० छिद्वि त । विद्वे कर्त्तव्ये ।
छिन्नपती स्त्री० छिन्नं पत्र यस्या । अन्वष्टावाम् । (आकण्ठादी)
छिन्नमस्ता स्त्री० छिन्नं मत्तं यस्या । यदाविदाया विद्याभेदे
छिन्नमस्य उ० छिद्योति रोहते रुद्रक । तिष्ठतु । सुह-
चा, यज्ञका, केवल्याश्च स्त्री० ।
छिन्नोद्भावा स्त्री० विद्यापुङ्गवति उद्-भू-अच् । पुद्गलाम् ।

कुलुन्दरी स्त्री० कुलु इत्यस्य दद्याति अच् ष० । (कुलु)
जन्तुभेदे अच्मपि ।
कुट् छेदने वा चुरा० उभ० पले त० कृता० पर० सक० सेट् ।
छेदयति ते कृति । अचुष्टुत्तं अचुष्टीत् ।
कुट् छेदने त० कु० पर० सक० सेट् । कृति कच्छुटीत् चुक्षीत्
कुप सर्म त० पर० सक० अनिट् । कृपति अक्षीणीत् ।
कुप उ० कृप-क्त । कुपे, अग्रे, अपरे, सुद्रे च ।
कुप छेदे भा० पर० सक० सेट् । क्षोरति अक्षीणीत् ।
क्षर वेदने त० कु० पर० सक० सेट् । कुरति अक्षुरेत् ।
कुरिका स्त्री० कुर-कुन् । कर्त्तुमभेदे (कुरि) । कुर क गौ-
ङीप् । कुरीत्यप्यल ।
कृद्व सन्दीपने वा कु० उ० पले भा० पर० सक० सेट् । कर्दयति ते
कर्दत । अचच्छर्दत्-अचिञ्छत् त अचच्छर्दत् ।
कृद्व देवने दीप्तौ च अक्ष० वगने सक० कथा० उभ० सेट् ।
कृषति धूने अचच्छर्दत् अचच्छर्दत् ।
कृप याचने हिंस्रं यन्त्रे अक्ष० वा चुरा० उभ० पले भा० पर०
सेट् । कर्षयति ते कर्षति । अचिञ्छत् त-अचच्छर्दत् त ।
अचच्छर्दत् । [मागरे च नि० ।
क्षेक उ० क्षी ईकन् । गृह्णाते पविष्टि, गृह्णे च । विद्वधे,
क्षेकानुप्रास उ० क्षेकस्य विद्वधस्य श्रियोऽनुप्रास याक० ।
अनुप्रासभेदे चन्द्रालङ्कारे । [द्वारभेदे ।
क्षेकोक्ति स्त्री० क्षेकाया विद्वधाया उक्ति । यकोक्तिरुपेक्ष-
छेद छेदने अद्-कु० उभ० सक० सेट् । छेदयति ते अचिञ्छत् त
छेद्व उ० छद-वच् । छेदने छेद्वे, भावने च 'छेद्व पुण् पुणं
छेद्वयति नीतारतो । कर्त्तव्यं यच् । खग्रे, 'वलाङ्ग
छेदविभक्तारमा मिति कुमार ।

क्षेद्वि उ० छेद नित्यं यर्षति टक् । वेतवे ।
क्षी छेदने टि० पर० सक० अनिट् । क्षति अचक्षात् अचक्षाधीत् ।
क्षोडिका स्त्री० क्षु० कृत्-एवम् । तज्ज्याङ्गुजानिते शब्दे ।
क्षु गतौ भा० आ० सक० अनिट् । क्षयते अक्षरोत् ।

ज

ज उ० जि-जन-वा ट । जिने विज्यौ, जनके, वेगे, सुतौ
विने, छन्दोपन्योक्ते पुत्रमर्थमे वर्णने च ।
जज गच्छे सक० कृषिं यक० अदा० जजा० पर० सेट् ।
जजति अजयोत् ।
जगज्जुः उ० जगतां चक्षुरिप सर्वपापघर्ता, कलात् । सर्वे
जगत् उ० जग-क्षिप् नि० यायौ । जज्जने नि० विद्वे शोके न० ।

जगतप्राण उ० जगतो प्राणो जीवन्मुक्तेष्वाम् । वायौ ।

जगत्साक्षिन् उ० जगता साक्षीय सर्वस्य साक्षाद्दर्शनात् । परम्ये

जगतो स्त्री० गम-क्षिप् नि० । इष्टिष्या, भुवने, जने, जम्बु

क्षेत्रे, वायुभेदे, दादायाचरपादेके छन्दोभेदे च ।

जगदाधार उ० इत० । वायौ, जगतामाधये च 'कासो हि

जगदाधार' इति स्मृतिः । [हावी'मिति स्मृतिः

जगद्भाति स्त्री० धा लृच् इत० । इगभेदे । 'उद्भास्य जग-

जगद्योनि उ० जगता योनिरुत्पत्तिः सद्भात् । शिबे, विष्णौ,

चिरश्रमार्गे, कुमारे च । इत०-उष्टिष्याम् । [भैरवभेदे च ।

जगद्भाय उ०-इत० । विष्णौ, तदीयलोकेभेदे, विमलापोठस्य

अगल उ० गल-अन्ते यङ्-अच् नि० । सदाकल्ले (गदेर मोडा)

मदनदले पित्तदले भूते च ।

जग्ध नि० अद्-क्ष । भुक्ते ।

जग्धि स्त्री० अद्-क्षिप् । भोजने, चक्षुर्भोजने च ।

जघन न० वक्तुं कृत्वा कृन्-वङ्-अच् इ० । स्त्रीषा जगिपुत्रो

भागे, नौपी च । 'पीनस्तनजघनया' इत्युद्धट् ।

जघनेफला स्त्री० जघने रज मध्यभागे फलमस्या अमुक्ष्ण० ।

काकोदुम्बरिकायाम् ।

जघन्य नि० कृन्-वङ्-अच् इ०, जघनमिध इवायं यत् वा ।

जघने, चरने, गर्भिते च । अङ्ग्रे उ० । जघनमनुगोचरितं

यस्य । पुष्पा क्षिते ।

जघन्यञ्ज उ० जघन्ये चरने जायते जन-ङ् । अङ्ग्रे, कनिष्ठे नि० ।

जङ्गम नि० गम-यङ्-अच् । गतिमन्वित्यतः ।

जङ्गल न० गल यङ्-अच् इ० । वने, रहसि च । माने उ० ।

जङ्गा स्त्री० जघन्यतः कुटिलं गच्छति गत्यर्थक्य कृते

कौटिल्ये यङ्-अच् इ० । सुलफजायोरनुरागे अयमेव ।

जङ्गाकारिक नि० कृ-अच् कर्-विशेष इत० ता अस्त्वर्थे

ठन् । जङ्गाय ननेनाजीवति प्रायके (धउर्ग) ।

जङ्गात् 'नि० जङ्गा वेगवती अस्त्वस्य लच् । भास्के जङ्गाजी-

विनि । 'हरिष्यैषाकृद्गर्धप्यतन्यहृत्समरा । राजीरय

तमा हयौ जङ्गाता परिकीर्तिता' इत्युक्ते च स्तेने पु० ।

जङ्गिल नि० अतिमयवेगवती जङ्गास्त्वस्य रज्ज्वच । वेगव-

जङ्गादि'यिष्टे भास्के ।

जज युदे भा० पर० अक० सेट् । जजति अजाजोत्-अजजोत्

जज योधने भा० पर० अक० सेट् इटि । जजति अजजोत्

जट संहतौ भा० पर० अक० सेट् । जटति अजाटोत् अजटीत् ।

जटा स्त्री० जट अच् । चक्षोर्यस्य लम्बे केच प्रतिनां पिच्छा-

यम, रुपादे सटावाम् दृष्टादेर्भूते, (जट) जटमाखा,

वेदस्य पाठभेदे, रुद्रजटायाम् नतायाम् शतायाम्यस्य ।

जटाजूट उ० इत० । जटाना जूटे (वस्त्रे) समूहे च 'जटा-

जूटसमायुक्तामिति दुर्गाध्यात्मम् । [गन्धद्वयभेदे ।

जटामासी उ० जटा सन्त्यते मन-स दीर्घ । खनामस्थाने

जटायु(स्) उ० जटा याति या कु, जट संहतौ अच् जट

सुंहतमायुरस्य वा । खनामस्थाने खगभेदे, युगुमौ च ।

जटाल उ० जटास्त्वस्य लच् । युगुमौ, बटे, कर्मरे, सन्तके

च । जटायुक्ते नि० । जटामाखा स्त्री० ।

जटावल्ली स्त्री० जटव वल्ली । रुद्रजटायाम् । [वा ङीप् ।

जटि(टी) उ० जट-इत् । बटछले, समूहे च । जटामाखा स्त्री० ।

जटिन् उ० जटा अस्त्वस्य इति । इले (पाकुड़) अस्त्वस्य युष्म-

पत्ययुक्ते इत्यभेदे । जटायति नि० ।

जटिल उ० जटा अस्त्वर्थे इत्यच् । चिह्ने, जङ्गाधारभेदे च ।

जटायुक्ते नि० । जटामाखा, पिप्पल्या, वषाया, ह्रमन

इले च स्त्री० । [भेदे विभौ (जहुन) ।

जटु(छ)ल उ० जट-उलच् इ० टस्य ठ वा । देहस्थो लण्यचित्

जटुर उ० जायते जटुर्गर्भौ वासिन् जन-अट् ठानादेग ।

कुचौ । उठे, कठिने उ नि० ।

जह नि० जलत घनीभवति जल-अच् ङस्य न । इटानि-

जानमिडे, हिमार्गे, छुके, बुद्धिजिने, अमकागे, वेदय-

कृष्णायमर्थे भूयै च । जवे, वीचके च न० । जहयति जल-

करोति शिष्-अच् । अकर्मिष्या भूम्यावकाशं स्त्री० टाप्

जतु न० जन-उ वोभादेग । जलक्षे, छायायाश्च ।

जतुका स्त्री० जल+इवायै कम् । (चामिका) मक्षिभेदे गन्ध

द्रव्यभेदे, जम्बा, शर्षपा, तिर्थक्ष्मणाम्, गिर्याम्बायाश्च ।

जतुकारी स्त्री० जल करोति क अच् ङीप् । जतुकावतायाम्

जतुरस० उ० इत० । अलक्षके ।

जतु न० जन इ तानादेग । खल्लमकययो घनी, कष्ट-

साधोभागस्ततयोरस्त्येव ।

जन जनने जुहो० पर० अक० सेट् घटा० । अजनि । अजकत्

अजजोत् अजजोत् । जनयति जनित । [यति जात

जन जनने दि० आ० अक० सेट् घटा० । जायते अजनिट् । नन-

जन उ० जन अच् । लोके पापरयोके, मङ्गलोकाद्बहुल्लोके च

जनक उ० इ० जन शिष्-एत् । पितरि निजिजाधिपे राज

भेदे च । कारणे नि० । [रामपत्न्याम्

जनकसुता स्त्री० जनकस्य सुततया स्वाता । भीमार्देया

जनता स्त्री० जनाना समूहः नम् । जनमसूहे ।

जननि(नि) स्त्री० जन-अन् वा ङीप् । मातरि, जननस्थ-

गन्धर्व्ये, दयाया, कटुकाया, भक्षितायाम्, अलक्षणे,
जटामालाञ्च ।

जनपट्ट पु० जना पदान्ते मन्थन्ति यत्न पट-य । हेम ।

जनमेजय पु० जन+ज-णिच्-यञ्-सञ्च् । पत्नीपुत्राजपुत्रे,
व्यपभेदे । ४० । जन्मेजयोऽप्यत्र ।

जनयित् पु० जन-णिच्-लृच् । धितरि । मातरि स्त्री० डीप्
जनलोक पु० सहोद्योकोपरि मुदनाभेदे ।

जनवत्सल पु० ६३० । येतरोहितहस्ते । जनप्रिये त्रि० ।

जनश्रुति स्त्री० जनेषु श्रुतिरेव न दर्शयिष्या । सत्यनिष्ठा-
साधारणलोकप्रशिक्षौ किम्वदन्याम् ।

जनस्थान न० दाहकारणस्य समीपे स्थानभेदे, अवाधार-
स्थाने च । जनस्थाने भ्रान्तमित्युद्धट ।

जनान्तिक न० ६३१ । जनसमीपे, अप्रकाशे, विपत्ताकारेण
स्थानप्रसाध्यांलिके जनान् । अन्योपामन्त्रणं यत् कदा
जनानां तत्त्वतमानिकमित्युक्ते नाटकैर्भिनयकस्त्रीरस्यो
ल्लसप्रमाणे च ।

जगद्भन पु० जगद्भनते वाक्यते चाभिष्टमसौ अर्द्ध-याचने
कर्मणि ल्युट् जन् जनमर्द्धवति वा अर्द्ध-हिंसायां लु
त् । तिष्ठौ ।

जगत्त्रय पु० जगतां कोकाशमात्रय । मन्त्रये ।

जनि(नी) स्त्री० जन-भावे इन् वा ङीप् । उभयौ बाभूव-
। भावभवे, जायते गभीरंश्लाम्, नायाम् । मातरि, कुषाया,
जायावाञ्च । जायते आरोग्यमनया । ज्येष्ठभेदे जगत्तावाञ्च
लनुस् न० जन-ङि । जलसौ ।

जनु नृ० स्त्री० जन उ वा ङङ् । उलसौ ।

जनेष्ट पु० जनानामिष्ट । उद्धरहस्ते । उदिनामोषधौ, ज्ञातीपुत्रे
एरिद्रायां जनुकायाञ्च स्त्री० । त्वाभिमानिनि जीवे ।

जनु पु० जन ह । जनमयोवे प्राणिनि अविद्यादोषात् टेह-
जनुकौ स्त्री० जन्तुभिः कायति प्रकाशते के-क । जायावा,
मस्याञ्चि कीटं प्रकाश । हिन्दवे च ।

जन्तु पु० जन्तू लभीन् इति टङ् । गीजपुरे । विष्टके,
हिन्दुनि च न० । प्राणिपक्षके त्रि० ।

जन्तुफल पु० जन्तवः फलेऽक्ष । उद्धर ।

जन्तुमारी स्त्री० जन्तू लभीन् सारयति च णिच् यञ्च उभ०
निष्कृते (निमकी) । [तल हि मङ्गलकोटानां स्थिति ।

जन्तुवा स्त्री० जन्तू कीटान् खाति खा-क । आगतये
जन्म न० जन-मति । उलसौ, याद्यद्यसम्यक्, गर्भावास्यो
मिति सारणेन हेतुमहत्वे, ग्यावाद्युक्ते अपूर्वदेहादिभि

सम्यक्, ज्योतिषोक्ते उन्मनस्ये, सादृष्टिके दशमे जन-
विभे च मन्त्रे, कन्धर्मे च ।

जन्मभास पु० ६३० । 'आरभ्य जन्मदिवसं दास्यत् विगृह्णानि
च । जन्मभास स विभेयं वर्ज्जितं सर्वकर्मस्त्रियुक्ते जन्म-
दिनावधिके त्रिंशदिनावधिके मासे ।

जन्मान्तरं न० अन्यत् जन्म भव० । भवान्तरं परावर्ते ।
जन्माष्टमी स्त्री० श्रीदृष्टव्य जन्मतिथौ सस्यावन्ते ग् याव-
यस्य दृष्ट्यादस्याम् ।

जन्मिन् पु० जन्मास्यस्य प्रीत्यादि० इति । प्राणिनि कीरे ।
जन्य त्रि० जन कर्त्तरि यत् । दायागाने । जन-णिच्-यत् ।
उत्पाद्ये, जनने च । जन्मं यथ दृष्टुमिच्छति वा दत्त ।
नयोदात्तातिमित्यलक्ष्येण त्रि० । अह्ने, परोपादे, प्रीती,
पुष्टे, हेतु च पु० । भाने यत् । जनने न० । मातृव्य
स्यावा स्त्री० । [पीत् जलपीत् ।

जप उच्चारणे वाचि च स्वा० पर० सक० सेट् । जपति जपता
जप पु० जप-ञच् । वेदमन्त्रादेरादौ सकृदुच्चारणे 'जपस्त-
स्त्रायणं ध्येयसकृदुच्चारणं ह्ये इत्युक्ते मन्त्रादिप्राये च ।
जपा(रा) स्त्री० जप-ञच् वा पठ्यत । सनामख्याते ह्ये तत्सुमेच
जप मेघुने स्वा० पर० सक० सेट् । जपति जपन्तीत् ।
जम मेघुने स्वा० पर० सक० सेट् इदित् । जमति जमन्तीत्
जम जमने स्वा० आत्म० षक० सेट् इदित् । जमते जमन्ति
जम गार्धे दुरा० उभ० षक० इदित् । जमयतिने जमजन्तुत्
जम जमने स्वा० आत्म० सेट् । जमते जमन्ति । [जाम्ना
जम भने स्वा० पर० सक० सेट् । जमति जमन्तीत् । जमिता-
जमदग्नि पु० परधुरामस्य धितरि उभिभेदे ।

जम्बती पु० हि० व० । जाया च पतिश्च ह० जायाया लम् ।
दम्बलौ स्त्रीपुरुषयो । [पङ्के, चैरावे, जेतन्याञ्च ।

जम्बान पु० जम्ब-यञ् जम्बालासति यादृशे काष्ठञ्च ।

जम्बालिनी स्त्री० जम्बा+जम्बल्ये इति । मद्याम् ।

जम्बीर पु० जम-विष् वीर-विशालौ क कर्म० । (गोदानेव)
हज्रभेदे, मन्त्रके, बिमार्ज्यके च ।

जम्बु(म्बु) स्त्री० जम्ब-ङ् नि० बुक् १५० वा ऊट (जाम) । इति
ख्याते ह्ये । तस्या फले कण्डू तस्य वा लुप् । जाम्बवम् ।
वा ह्यवे । जम्बु चायम् ।

जम्बु का उ० जम्बुरव कायति के-क । (गोदारजाम) इति
ख्यात ह्ये, खोमाकभेदे च । सार्धे क्नु जम्बु शब्दार्थे
जम्बु द्वीप पु० जम्बुद्विचिह्नो द्वीप गणः । समुद्रोपर्य
सनामख्याते द्वीपभेदे ।

जम्भक पु० जम्भ उलकादि० नि० । शृङ्गाले नीचे, वरुणे,
जम्भुकाय व (गोला-जम्भ) जम्भामे स्त्री० ।

जम्भ पु० जम्भ भज् । दैत्यभेदे, दम्भे जम्भीरे, यशे, हुनौ, तृणे च ।
भावे भज् । भवणे जम्भणे च । यः । जम्भया स्त्री० ।

जम्भभेदिन् पु० जम्भ दैत्य भिनत्ति भिद-भिनि । इन्द्रे
जम्भभेदनादयोम्यत् ।

जम्भाला स्त्री० जम्भ जम्भा लाति ला क । राजसीभेदे तस्या
कारणे ज्वरनागात् ज्वरनागे च तस्यैव जम्भाला अपि
भावा 'सुसुहृत्सोत्तरे गोरे जम्भाला भाव राजसी'ति ।

जम्भ पु० जि भाते कश्च । गम्भुषामभिभावे नारायणमार्गचरे
'एतो हौ पावर्गौ मल्ल जयो विजय एव'ति भागवतम् ।
विराट् । रण्ये घुमसक्तौ यधि वरे च ।

जयतज्ञा स्त्री० जयच्छविका ठक्का । वाद्यभेदे ।

जयद्वय पु० जयन् रथौ वक्ष । सिन्धुराजे दुर्योधनप्रतिनी-
पतौ खनामख्य ते जये, छल्ये, मोक्षे च ।

जयन्त पु० जि भाज् । इन्द्रस्य उमे चन्द्रे, घिते, विराट् । इन्द्रस्य
घुमसक्तौ भीमे च ।

जयन्ती स्त्री० जयति रोगान् अथवा चौ भाति वा जि-शब्द
होय । जरायाम् मादेत्याम् दुर्गाभेदे 'जयन्ती मङ्गला का-
शीति मन्त्र । पताकायाम् जयन्तीहमे, 'रोहिणीषष्ठिता
हन्ता' साधे च श्रावणे । इत्ये । शङ्करालादधोक्षिम् कलयादि
यदा भवेत् जयन्तीनाम सा प्रोहे भुक्तलघवे योगभेदे च ।

जयपत्त व० । जयपत्रम् पत्रम् । पूर्वोत्तरक्रियायुक्तं विधिं
दानं यदा न्यप । भद्रद्वारात् जयिने लेख्य जयपत्तं तदु-
च्यते' इत्युपनिषे ।

जयपत्त पु० जयेन भद्रप्रयेन भालयति पात्रं कश्च । खनाम
ख्याते चारकफलके हमे । इतः । विष्णौ, जये च ।

जया स्त्री० जि-कश्च । हृत्तिव्याम्, जयन्त्याम्, दुर्गाया, तत्
सङ्घर्षा, गणिकारिकाया, विजयायां (भङ्गा) प्रजाकामेदे,
वीरद्वयाय मु, यानाहमे ज्योतिषोक्ते 'जयोदशस्तमो चैव
हतोया च जया सत'त्युक्ते ति सचसुदाये च ।

जय वि० जय गमय जि-यत् प्रयज्यौ तदर्थे नि० । जेतुं शक्ते
जरठ वि० ज-जरठय् । कर्कशे, कठिने, पाण्डौ, जीर्णे च ।

जरा पु० न० । जू खिन्वन् । जीरके, हिङ्गुनि, औषधे,
कण्ठोपधौ च । काशभेदे पु० । कण्ठजीरके स्त्री० ।

जरत् वि० जू यजन् । हरे, जीर्णे, जरायुक्ते, उरातने च ।
'क्षिप्या जरती ।

जरत्का पु० ममसादेया पत्नी मुनिभेदे । ममसादेया स्त्री०

जरद्वय पु० जरन् गौ यच् सवा० । हरीले, गृध्रभेदे च ।

जरन्त पु० जू-माच् । मरिषे । जीर्णे वि० ।

जरा स्त्री० जू-कश्च । शैवस्यापादाकादस्याभेदे ।

जरायु पु० जराभेति जुष् । गर्भावरणवर्णाधि गर्भाभये,
चटावौ पक्षिणि च ।

जरायुज वि० जरायुगो आयते जग-ङ । 'यशस्य शृङ्गायैव
व्यालाद्योभययोदय । रक्षासि च पिशाचाश्च सतथाश्च
जरायुना इत्युक्ते पश्चाद्विभक्त्यानेपु 'यत्त चर्माकृति
छन्दा जरायु सा निमद्यते । एकमोषितयोर्योगसक्तस्मिन्
सजायते यत । तत गर्भो भवेद्युक्तात् तेन प्रोक्तो जरा-
युज इत्युक्ते गर्भे च । [द्विद्युत्तमिन्द्रकौ न्यभेदे ।

जरासन्धः पु० 'अरया सन्धितो यस्मात् जरासन्धस्तमोऽभव
जख्य पु० न० जू-जम्भ । ज्वरभावे । [अज(र्षी) कर्षी (र्षी, तु
जर्षी(र्षी) कर्षी भर्षने च तः परः सकः सेट् । अर्ष(र्षी)ति
जर्जर इ० न० । अर्ज-यर्जन् । एकध्वजे, गैलके, गम्भूष्ये च ।

जीर्णे वि० । [हृदये । जीर्णे वि०

जर्जरीक वि० जर्ज-रैकन् परं रीकादि० नि० । शङ्खिन्द्रे
जर्भो जगौ निन्द्याह तः परः सकः सेट् । जर्भति कजर्भति
जर्भित इ० जू-विच् कश्च । करण्यतिष्ठे । [अजर्जरीत् ।
जर्भो भर्षने पुनौ रक्षणे च आः परः सकः सेट् । जर्भति
जल व्याख्यादने जुराः चभः चकः सेट् । जालयति । ते
शयीजलत् त । [अजर्जरीत् । जल जाह ।

जल तीक्ष्णतादिभवने आः परः सकः सेट् क्वादि । जलति
जल्य वि० जल-कश्च । जडे । उदके, क्षोभे गम्भूष्ये, ज्योति
षोक्ते सम्भाविते पदार्थस्थाने, पूर्वोपादानक्षाने च न०
जलकण्टक पु० जलस्य कण्टकद्वय । शङ्काटके । (पानकट)
कुम्भीरे च ।

जलकपि पु० जले कपिरिव । शिखरारे जलजम्भेदे (वोहक)
जलकरङ्ग पु० जलस्य करङ्ग इवाभावर । भारिकेले, मेघे च ।
जले करङ्गद्वय । शङ्खे जलसतायाह ।

जलकाक पु० जले काकद्वय । (पानकौहो) पक्षिभेदे ।

जलकुन्तल पु० जलस्य कुन्तल क्षेत्र इव । शैवाले ।

जलधर पु० जलेधरति धर-टक् । पादादिषु जलजन्तुषु ।

जलज पु० जले जायते खव ड । शैवे शरीररक्षे हिष्णक
हमे, मास्ते ज्योतिषोक्तेषु कर्षट्प्रोममकरान्याईरागिषु च ।

जारभेदे, यणे च न० । शङ्खे पु० न० । अजजातभावे नि० ।

जलजन्तु पु० इतः जलस्येव पादादिषु, प्राणिषु । [(जीक)
जलजन्तुका स्त्री० जलजन्तु-अस्याय कन् । जलोकादाम्

जलद ५० जन्म ददाति दा-क । मेघे, कर्पूरे च जलदातरिणि ।
 जलदागम ५० जलदागमागमो यच्छिन्ना काले । वर्षाकाले
 जलधर ५० जनानां धर- ह-अच् । मेघे-कर्पूरे, यच्छे, तिसि
 मष्टये च । जलधारिणि मि० । [अन्तोमेदे व ।
 जलधरमासा स्त्री० ६० । मेघपङ्क्तौ, दादाधारपादकै
 जलधि ५० जलानि धोयन्तेऽथ भा-वि । मष्टये । त्रयोधि-
 प्रभतयोपयत्, चतुष्टयायां शंखाभेदे, 'जलधिधान्यं
 मध्यं पराद्यधि'ति स्त्रीभवती । [माधु ।
 जलधिजा स्त्री० जलधेर्जायते जल-ड । उष्ट्याम् । [वह्ना-
 जलनिधि ५० कलानि निधोयन्तेऽथ नि-धा-वि । चतुष्टे चतु-
 जलनिर्मम ५० जलानां निर्गम । नद्यादे जलभ्रमणे, अधि-
 तस्य जलस्रोतगती, प्राकारादिषु जलनिष्कारजलजानके च
 जलनीमी स्त्री० जलं नीलयति नील+तत्करीति णिष्+अण् ।
 गौषाठे । श्वारे कर्तुं जलनीमिकापयत् ।
 जलघटजा स्त्री० जलस्य षष्ठे उपरि जायते जन ष । गौषाठे
 जलप्राय न० जलं प्रायं मय । जलघट्टे देशे ।
 जलस्रव ५० जले प्रवते स्र-अच् । (उद्विराज) जलजलभेदे
 जलमुहुद न० ६० । जलविष् । [प्रस्तरहविहने
 जलमङ्ग ५० जले मङ्गविच निरन्तराजमौल्यजनतात् ।
 जलमार्ग ५० ६० । गवाक्षम् (माला) (नरदमा)
 जलसूच ५० जलानि सूचति सूच-णिच् । मेघे ।
 जलमोद न० जलेन जलयोगेन मोदयति धेनिच् छद-णिच्
 अच् । उगीरे (विशारदम्) । [धाराजम् ।
 जलयन्त्र न० जलानासृजेवेषाच्च यन्त्रम् । (कं हारा) म्याति
 जलवल्कन ५० जलानां वल्कन इव । कुशिकायाम् ।
 जलविषय न० एवं गुलादादिषं कालौ ।
 जलधेतस ५० जले जातो वेतस, शाक० । वेतसभेदे । [च
 जलव्याल ५० जलस्थो व्यालो द्विष । मर्मभेदे, वृत्तरत्नजिज्ञासौ
 जलशायिन् ५० जले चतुर्दश गते शी-र्णनि । न रायथे ।
 जलशुक्ति स्त्री० जलस्य शुक्तिरिव । शूलके ।
 जलशूक न० जलस्य शूकप्रभम् । गौषाठे ।
 जलशूकर ५० जलस्य शूकर इव । कुशीरे । [लीक
 जलसर्पिणी स्त्री० जले सर्पति सर्प-णिनि । असीराणाम्
 जलरक्षिन् ५० जले रक्षति । बाहाव्ये जलजलो । उत ।
 जलस्यै रक्षिदये जलभेदे ।
 जलपास ५० जलानां वाप इव एवम् । फेजे, यच्छेदेने च
 जलपाथ ५० ६० । तडागादी जलपथे, चतुष्टे च । जलमा-
 पारी यत् । यच्छेदे । उगीरे न० । जलपथे नि०

एवं अनाग्रयाद्योऽथ ग्रन्था श्रमार्थे गोधा ।

जलाद्री स्त्री० जलेनाद्री । जलेनाद्रीतत चजने ।
 जलाखूक न० ६० । गालके मन्नादिकन्दे मण्डपमयं च ।
 जलावर्त्त ५० च +वर्त-णिच्+अच् ६० । यतो जलानां भ्रमणे
 जलूका स्त्री० जलकोको यस्या ५० । जलौकायाम् ।
 जलेचर ज० जले चरति चर+ट्क यञ्कुश्च० । हंसादौ ।
 जलेन्धन ५० जलाशयेन्यनानि यस्य । बाह्वानधे । [हं
 जलेच्छा स्त्री० जले रोहते-हृङ्+अच् कमुश्च० । पटुमिनी
 जलेशय ५० जले शयति शी-अच् अणुश्च० । भक्त्ये ।
 जलेश्वर ५० ६० । वरुणे, यच्छे च ।
 जलोच्छास ५० जला दुष्प्रसक्तस्य उद्-हृङ्+अच् । प्रहृङ्-
 जलस्य निर्गमणार्थं, यथैकजलस्य चर्मोत्पन्नं च ।
 जलोदर न० जलप्रधानमुदरं वायाम् ५० । उदरासद्वर्गभेदे ।
 जलोद्भवा स्त्री० जले उद्भवति उद्+भू-अच् । सत्यमाश्रमादे
 जलोकस् स्त्री० जलकोषो वयतिरस्याः । (जीक) स्यात्वा
 रक्षणायाश्च । यधरवते व-व० ।
 जलौकस्य ५० जलकोषोऽस्याश्च अच् । (जीक) रक्षणायां
 जलौकसेन रक्षाकारिणिपुत्रेण वेङ्गजनेनेति यावद्वत्ता
 जलौका स्त्री० उच्यते नि० क जलकोषं स्यात् यस्या ।
 (जीक) रक्षणायाम् ।
 जल्प वाग्विमेधे आ- वर-कक० शब्द । जल्पति अजल्पेत् ।
 'नवि प्रत्येन कल्पवाग्विमेधे' इति म्यावदिमिमेधे ।
 जल्प ५० जल्प-अच् । परमतरिणारमुपार्थं अमाम्बाम्
 द्यै व श्रमभेदे, तत्पदमलो कदाद्यै वाटे, कपने च ।
 जल्पाक मि० अल्प पाकम् । यच्छेदितवायवतमणी-वापाश्च
 जल भवते चुरा० उभ० वाक्येऽस्ति । अध्यायि-ने उच्यते
 जल ५० जु-अच् । वेते ।
 जवन ५० जु-अच् । वेगवति गोत्रेने शेटक । (द्वैशभेदे, जाति
 भेदे च । (परवर्ग) स्याति वेगभेदे ।
 जयमिका स्त्री० जयम्वस्यां कृ-लृट् लङ् कम् । जयाम् ।
 जयस्य न० जु-अच् । यथे ।
 जयिन ५० जयि-अच् इति । जेटके, उच्ये च । वेतपति मि०
 जय भवे आ० उभ० मक० ईट् । जयति ते यार्थान्-चरन्ति
 जय मोक्षये दित्वा-वर-कक० ईट् । जयति अजयन्-जया-
 योश्च यज्जोय । [यजोययत् न ।
 जय भवे कदाचि ॥ जय- उभ० मक० ईट् । जयति ते
 जय रचये चुरा० उभ० मक० ईट् इति । जयति ते यार्थान्-
 जयत्युपायां स्त्री० जयत्युपायां । जयति ते, यार्थान्

जहत् जहत्तु चत्वा स्त्री० जहत् अनहत् साधोवा तादयो
 चत्वा । पाथ्यायैकदेश्यामेकदेश्यतौ चत्वायाम्
 यथा सोऽयं देवदत्त इत्यत्र तत्कालेव फलरूपार्थं यानेन
 केवलदेवदत्तमात्रार्थेन जानात् पाथ्यायैकदेश्यतया ।
 जहत्तु चत्वा स्त्री० जहत् साधोवात् चत्वरूपदोष कर्म० ।
 जहत् साधोवा चत्वायाम् । यथा आयुर्वेदम् ।
 जह् ३० अह् ३० यो रजसि भेदे येन गङ्गावतरणकाले गङ्गा
 भीतिविश्रान्तम् । [गङ्गायाम् ।
 जहत्तु यथा स्त्री० जह् ३० जनेषु तदुदरं गत्वा ततो नि सरणात् ।
 जहत्तु यथा स्त्री० यथापयजमस्यम् ।
 जागर ३० जाग्रत् अण् । निद्राभावे जागरणे, जगत्ते च ।
 जागरित न० जाग्रत् क्त० । इन्द्रैर्विषयोपलब्धिव्योस्यानसा-
 याम् । जीवो हि स्नादिदेवकर्माद्ये इन्द्रिविषयात्
 * अइमेवायं स्थूलविषयान् व्यवहारिकाद्य मदायान्
 यस्मादवस्थापनमुपैति तज्जागरितम् । कर्त्तरि-क्त० ।
 जागरण्युक्ते नि० । [विषयज्ञे जीवे ।
 जागरितस्थान ३० जागरितं स्थानम् । वेदान्तोक्तं
 जागरुत नि० जाग्रत् क्त० । जागरण्योऽपि, जाग्रमन्ते च ।
 जागर्या स्त्री० जाग्र-य । जागर्ये । अय । जागर्याम् । [रीत्
 जाग्र निद्राभावे यदापरिचयः स्रुज्जाग्र । जागर्ति यज्जाग
 जाग्रति ३० जाग्रत् क्तम् । अज्जी, जग्रे च ।
 जाग्रत् न० जाग्र-यत् । इन्द्रियादिभि विषयज्ञानयोग्या-
 यस्याम् । तद्वति नि० क्लिप्वा ङीप् ।
 जाह्नव ३० जह् ३० भव, तत् गोचिन्त यस्तु वा अण् । कविश्रुते
 धने निर्जलदेगे कृत्वादिषु यषु कुतश्चैवकीयस्य देये
 च तद्देवस्य नि० म० व० ।
 जाह्नवि ३० जहत् वदिमोहितस्य जह्व इत् । विवरेद्ये ।
 जाह्नविक ३० जाह्नव्याविषयिण्या कर्त्तरि ङ्क् । विवरेद्ये ।
 जाह्नवी स्त्री० जाह्वेरितम् अण् ङीप् । विषयिण्याम्,
 भूगतिव्याह ।
 जाह्नवी स्त्री० गम-यत् उच्यते नि० ङीप् । विषयिण्याम् ।
 जाह्नविक नि० जाह्नव्याविषयिण्या कर्त्तरि ङ्क् । विवरेद्ये,
 अह्नाजीविनि । उद् ३० । [च नि० ।
 जात न० जन-क्त० । जन्म, अन्त, अन्तर्नि च । उत्पत्ते, प्रसूते
 जातक न० जातस्य कृत्तम् क्तम् । जातस्य युगायुधनिर्वाहके
 इहजातवादी यस्य, जातकमन्त्रे यस्य इत्येव च ।
 जातकर्म्यम् न० जातस्य कर्म यस्य इत् कर्त्तुं प्रायसादि ।
 वक्षारभेदे ।

जातभात नि० जात एव भवत् । कथोजाते बालकादौ ।
 जातरूप न० जात रूपमस्यै प्रशस्तार्थे, रूपे ।
 जातवेदस्य पु० जातान् प्राणिन विन्दते जटानसत्तेन विद-
 .रुभे अहन् । वह्नी, चित्कहेते च ।
 जाति स्त्री० जन-क्तिन् । जन्मनि, अतृगतेकारणमुद्भिजनन
 समये, अत्रैवव्यङ्गेयं यत्तदुपदेवव्यङ्गेयं च धर्मभेदे, यथा गोव-
 भतृष्यत्वादि ब्राह्मचर्यमुद्भवादिषु । व्याकरणोक्ते प्रीया-
 यवत्याल्ले गोते, वेदयाद्याभेदे च । व्यायोगे साधर्म्य
 वैधर्म्याभ्या अ द्विगिरये शाब्दा कश्चिन्मयेषु दूषय-
 दानकये कर्म्ये, नह्जादिषु चतस्र स्त्रेयु, अह्नाभारभेदे,
 पुत्र्याम्, आभारक्या, कर्म्ये, अह्नादि, जातिके,
 मातृव्या, (प्रायेसी) उपप्रधानकहे च ।
 जातिकोप न० जात्या कविभि (जायकल) जात्याम् जय-
 न्याम् स्त्री० ङीप् ।
 जातिब्राह्मण पु० जात्या ब्राह्मण । 'तप श्रुत्याभ्या यो
 ज्ञेयो जातिब्राह्मण एव स' इत्युक्ते निम्नो विवे ।
 जातिशस्य न० जात्या, यक्ष (जायकल) जातिके ।
 जातिस्मर नि० जाति पूर्वजन्य स्मरति क्त-अच् । अतीत
 जन्मज्ञानकृतियुक्ते कथे ।
 जाती स्त्री० जन क्तिच् ङीप् । मानव्याम् (प्रायेसी) तदुपदेव
 जत भेदे च यस्यां फल (जायकल) ।
 जातीफल न० इत् । (जायकल) रतिव्याने कृते ।
 जातीय नि० जाती भव इ । यज्जाजातियुक्ते यजातीय
 विद्विच्छब्दात् जातीयवत्त्व । प्रकाटार्थे । यथा तार्किक
 जातीय तार्किकप्रकार । [अविच्छेद, निवेधे च ।
 जातु कथम् जै-भदे तत् । कदाचिदर्थे, यद्ये निम्नयाम्
 जातुधान ३० जात कदाचिद्वृत्त्यै नाय धन कविधानस्य ।
 यत्तये । [निम्नते यदाये ।
 जातुय नि० जतुनी विहार अण् पुगागम । जतुविहार-
 जातुकार्य ३० जतुभेदे ।
 जातेति स्त्री० वज्र क्तिन् इति जातस्य उच्चारणं कर्मभ्या
 इति दानभेदे । जातकर्म्योऽपि उच्चारणभेदे ।
 जातोच ३० जात प्रादव्यावस्य उच्चा ट्ठप्रधानम् । यद्वा
 जात्य नि० जाती भव इत् । कुलोऽपि, देव, काम्ये च ।
 जात्यन्य नि० जाती अन्य वशात् । अन्त्याम् 'आद्ययोश्च
 इत्येति क्तम् ।
 जात्युत्तर न० जात्या व्याहृतिवृत्त्या यथाप्रायेषां यथा-
 उच्यते । जातोक्ते च उच्यते ।

जानकी स्त्री० जनकसेव्यं दुहित्वेन यत् । सीतायाम् ।
 जानपदं मि० जनपदे भवः, तत आगतो वा यत् । देहस्य
 देहादागतं च । जनपदानो ह्यौ स्त्री० डीप् ।
 जासु न० जन-जुष् । ऊर्जज्जुषोर्मध्यभागे (यत्) । स्त्रिये
 कन् अयैवायं । [रामे ।
 जामदग्न्यं पु० जमदग्नेरथस्य यज् । जमदग्निपुत्रे परम-
 जामात्यं पु० जायां माति मिश्रति मिश्रते वा यत् । दुहितृ
 पत्नी, वल्लभे, स्नाति च ।
 जामि स्त्री० जन-मिष् मि० उट्तिः । जमिन्वां दुहितरि, सुपायां,
 कृत्स्निदां, सहित्विज्याम्, 'जायते' याति गेहासी'ति क्तु
 आश्रयत् पु० रामाद्यमभिधे भङ्गकारणे ।
 जाश्रवती स्त्री० जाश्रवतीऽपत्ये स्त्री । कृष्णस्य भायाम्भेदे
 माश्रयत्कृत्यायाम् 'जाश्र' जाश्रः गृहावासी । गृणु
 जाश्रतीत्यनेति सूत्रेण च । नामदभन्यात् ।
 जाश्रमदं न० जश्रमदे भवम् अयम् । सर्वे 'जोरमद' तद्वत्
 प्रायः सुचवायुशिरोविधा । जाश्रमदास्यं भवति सुचवं
 विज्ञभयमिच्छते सुचमभेदे (तद्वत् जमदग्नेरस्य) धुमरे च
 जायक न० जयति गन्धर्वान् जि-युत् । पीतस्यै सुगन्धिकाया
 दाया स्त्री० जन-यत् । 'पतिर्भायां' चरित्र्यमर्थमिच्छ जायते
 जायामाभि जायात्' गदस्या जायते पुनरित्युक्तायां
 * श्विगाम्, ज्योतिषोक्ते लज्जताः वज्रान् प्याने च ।
 जायाजीर पु० जायया जीवति जीव-क । गदे ।
 जायाजुजीविन् पु० जाय-जुजीवति यजु-जीव-विनि ।
 नडे, वेद्यायां, वक्षे, डु-य्ये च ।
 जायु पु० जायति रोमां जि-उत् । औषधे ।
 जार पु० जोर्यतेऽनेन कृ करणे वज् । उवपती ।
 जारज मि० जारज् जायते जन-ड । अनिपुणाशयवयवि-
 जाते जुर्येगोलेके च पुत्रे ।
 जारणी स्त्री० जारयत्यथा यु-ज-करके लुट् । म्युनजीरके
 जान पु० जु० जन मन्त्रके धम्, जन-घाते, शिष्य-यत्, जये-
 नियते इत्ययम् । कटम्बके गजालिप्ति 'गजालजानैर-
 भिनिष्ठातन्व' इति भट्टिः । मन्त्रधारणां च मन्त्रजानिभित्ते
 सनामस्यात आनाये, यस्मिन्कालिकायां धुमके, कन-
 पत्यदिवारकाये पाये च । यत्ते दम्भे समुहे दम्भजाते च
 न० । भायं फन् । गजालिक्छे पु० । मोवककने य-
 कनिहान्मृते, चारके च न० ।
 जामकारत पु० ज-कृतं ह्ये० । जानस्य सविज्ञादिघातमपि
 पापम् एते-मर्कटे (माकस्य) मादण सतिवस्य च ऊर्ध्वरिपि०

जालन्धर पु० विगतोऽस्ते देगे वदेयस्ये जने, व० व० ।
 जालपादं पु० जालमिव पादाभ्य पाद्मात् । हंसै (गरादि)
 पक्षिभेदे च । [भेदे ।
 जालवर्चुरक पु० जालाकारो वर्चुरकः । (काटाववला) इव
 जालिक पु० जातेन चरति जाल-उट् । वायुरिके लज्ज-
 जीविनि, कैवर्त्तं, मर्कटके च । जालोपजीविनि मि० ।
 जालिनी स्त्री० जाल-यन्त्रस्ये इति । चित्रभागायां, कोषात्
 क्याम्, (भिक्षा) यस्याः पक्षकस्योदे हि जालवत्तम् ।
 जाली स्त्री० जालं विद्यतेऽस्याः व्यञ् गौरा० डीप् ।
 (भिक्षा) लताभेदे । ['यामलयात् ।
 जाल्म मि० जालवति अपवारयति म । पादरे, मूत्रे, क्रूरे,
 जावात् पु० जावायता ययस्य यत् । सुनिभे ।
 जाल्मो स्त्री० 'सामुद्रात् पुरादायां यजु-समीप कोषतः ।
 तस्य कन्यास्वरूपा च जाल्मी तेन कीर्तिते' लुक्निर्दिष्ट-
 याया गृह्यायाम् ।
 जि जवे भा० परं० यक० यन्त्रे । जयति व्यजैर्गैर् ।
 जिगीषा स्त्री० जि-सन् य० जयेच्छायां, वज्रयं, वयमे च ।
 जिज्ञासु पि० जायतिच्छुः जा-सन् उ । जायतिच्छुः, उच्छ्रयं च
 जित न० जि-भावे ज । जवे । कर्षणि श्च । अभिमूर्ते पराजिते
 जयस्ये, वजीरते, यायसीकते च ।
 जितकाशिमि० जितेन जवेन कायते प्रकाशते इति ।
 जिताहने, जयि च । [जितेन्द्रिये ।
 जितात्मन् मि० जित वजीरत आका द्भिर्द्वयं सन् वा जेन ।
 जितेन्द्रिय मि० जितवति वजीरतासीन्द्रियाणि जेन । 'सुता
 ददा तया यथा भुजा मारता च यो मरः । न ह्ययति
 ग्मादति वा विलिने जितेन्द्रिय' इत्युक्ते कर्षणिपदस्य
 शाने जने । कामद्विहसे पु० ।
 जित्य पु० जि-यत् । दृष्टके लक्ष्मिपदीवरणार्थं म्युन्त्रकाये
 (मर) । अथ स्योतिरिति प्राकारिकी ।
 जित्वर सि-स्यत् । जयमीले । श्रिया छोप् ।
 जिन पु० जयति गंगारं जि-जुत् । गुरे, विष्णो च । जिगरे मि०
 जिस मले भक्त पर० यक० डेट् । जेमति यजेमीत् ।
 जिदि जिवायं म्या-प-यक-चेट् । जिरोति यतिरायं
 जिव प्रोचये भा० पर० यक० चेट् इति । जिर्धति यतिर्भात
 जिप मले भा० पर० यक० डेट् । जेपति यजेमीत् ।
 जिप्पा पु० जिय-जुत् । कलुषे, दम्भे, विष्णो, यथे, दृष्ट
 च । जिगरे मि० ।
 जित्ति मि० जा-स्य द्विवाट् इति । कटिने, मले, तारवके च

जिह्वाम् पु० जिह्वां गच्छति गम-ड। सपे, मन्दहजे च। मन्दगे,
कुट्टिचे च वि०।

जिह्वा स्त्री० चेदि अन्त्या लिह् व नि०। *रसज्ञानेन्द्रिये
रसनायाम्। [विषमरखावेस्त्वे विषमभेदे

जिह्वामूलीय इ० जिह्वाम्बे भवः क। कवाम्ब्यां प्राक् अर्ध-
जिह्वारद पु० जिह्वैव रदोदन्त्यवर्षणसाधनं यस्मै। दन्तहीने
लिह्यैव वर्षणकरे सते। [इह, जरति, चर्मपटे च।

जीम लि० ज्या-ययोहानी कर्त्तरि क्त्वा धर्मधारण दोष्य।
जीमूत पु० ज्या-क्तिप् जो- तदा जरया भूयो बद्धं सूचयन्ने
क्त। अयति नभः, जीयते वायुना वा जि-क्त सूट् टीक्ष्ण
वा। मेघे, सप्तके, पर्वते, हृत्किरे, देहादृष्टे, इन्द्रे
षीषातकीलतायाम्। [(जीरा) ख्याते पदार्थे

जीर पु० ज्या-रङ्। जीरणे, खण्ड्ये, अग्नौ च। संताप्यां कन्।
जीर्ये पु० जु-क्त। जीरके। शैलजे न०। जरायुक्ते लि०।
ख-जजीरके स्त्री०।

जीर्णपर्या इ० जीर्णानि पर्यायस्य। जदत्वे। पुरातनपत्र
मुक्ते लि०। कर्म०। पुरातनार्थे न०।

जीर्णो स्त्री० कृतिन्। जीर्णतायाम्।
जीर्णोद्धार इ० जीर्णस्य भग्नमन्दिनूदेरुद्धारो यत्। संस्कारभेदे
जीर्दे प्राणधारणे भ्या० मर० वाक्० चेद्। जीमन्त अजीवीत।
धिष् अजिजीवत् न अजीविषत् न।

जीव पु० जीर-क। देहाभिसानिनि आत्मनि असृज्याधि कीट
पर्यन्ते वेग्ये 'प्राणान् सृज्यन्त्येव धारयन् जीव उच्यते'
इत्युक्ते प्राणिनि। करणे वज्। जीवनोपाये। जीव-विष्
अच्। इजभेदे। भावे घञ्। प्राणधारणे।

जीवक पु० जीवयति जीर-विष् ध्वञ्। जीवधभेदे। मीत-
यावे ह्ये चयये च। शिबके, हृत्ताजीविनि, जीव्यात्
आगिनि धनु। आश्रादमानजीवने जने लि०।

जीवधन इ० जीवदा धनोभूति सैव शशिशमकवय यस्मै।
हिरण्यगर्भे। [चकोरपक्षिणि

जीवजीव पु० जीवान् जीवयति दशनेन हृत्किरत्वात् क।
जीवज्जीव पु० जीवान् जीवयति यच्। चकोरे, इजभेदे च
जीयन् न० जीव्यतेऽनेन जीव-न्पुट्। इतो, छडे, यजानि,
मैयङ्गोने च। भान् न्युट्। प्राणधारणे। जीवयति
विष्-ल्। पुनरे जीवकौपथे, वायौ, क्षुद्रफणकहजे च पु०
जीवगयोनि स्त्री० इत०। न्यायोक्ते देहे प्राणवध रकारणे
अतीतिर्ये यत्नभेदे।

जीवनतेज् पु० इत०। 'नित्या निश्च भति येवा गोरक्षा

विपणि' कपि'। हृत्तिर्भेदं कवीन्द्र टण जीवनहेतव'
इत्युक्तेषु विद्यादिषु जीवनोपायेषु दृश्यम्।

जीवनी स्त्री० जीव्यतेऽनया जीव श्रुट् क्रीप्। जीवन्त्याम्,
काकोल्यां, स्वर्णहरितकीभेदे, शब्दा, गुडूच्याम् बन्दायाश्च
जीवन्तिका स्त्री० जीव-भ् क्रीप् साधे कन् तुस्ते व्यत
इत्थम्। गुडूच्याम्, जीवात्यत्राकि, बन्दायां, हरितक्याश्च
जीवन्ती स्त्री० जीव-भ् क्रीप्। जीवन्त्यां, मधुमवाख्यौषधौ,
शब्दां, गुडूच्यां, बन्दायां, हरितक्याश्च।

जीवन्मुक्त लि० जीवन्नेव मुक्तः त्यागसंसारः। कृतात्मसाक्षात्
कारे भारव्यग्रभक्षययत्नं शुभुप्रित्तं व्यवहृत्तरि आत्मते
जीवे 'सुषुप्पद जायति यो न पश्यति ह्यन्तः पश्यन्नपि
चाद्व्यसतः। तथाच कुर्वन्नपि निष्क्रियश्च य स्यात्त-
विश्रान्त इतोह निश्चयइत्युक्ते मङ्गलान्तायुक्ते।

जीवन्मुक्ति स्त्री० जीवन्नेव मुक्तिः कर्तव्यभोग्यतादिभ्याम्।
जीवतो बन्धनिहतौ।

जीवपुत्रक इ० जीवयतीति क जीव पुत्र इव कर्महेतुतात्
इत्यर्थे कन्। (जीवापुत्रा) इजभेदे।

जीवपुष्पा स्त्री० जीवं पुष्पं यस्यां। इहज्जीवनयाम्।
जीवप्रिया स्त्री० इत०। हरितक्याम्। [हृदिनामौषधे च
जीवभट्ट स्त्री० जीवानां भट्टं यस्याः इह०। जीवनीकृताया
जीववल्ली स्त्री० जीवयतीति जीवा कर्म०। वीरकाकोल्याम्
जीवस्याम् न० इत०। मर्षणि।

जीवा स्त्री० जीव-चञ् जीवयतेरच् वा टाप्। धनुषो
गुणे, जीवन्तिकायामौषधौ, वचाया, पिङ्गिते, भनौ,
जीवनोपाये स्त्री०। [हृदीवभौषधे च

जीवात् पु० न०। जीव जायत। यत्ने, जीविते, जीवनीयेषु, कृत
जीवात्मन् पु० कर्म०। देहाभिसानिनि जीवे।

जीवाधार पु० इत०। हृदये, देहे च। [आजीवने
जीविका स्त्री० जीव-भ् कन् व्यत इत्थम्। जीवनोपाये

जीवितकाल इ० जीव-भावे क्त तस्य कान्। जीवनाधि
कावे चायुषि।

जीवितेश पु० इत०। यत्ने, प्राणसाधिते, 'जीवितेश्वर्यति'
जगाम वेति दणु। जीवतौ, चन्द्रे सूर्ये च। प्रियनाये लि०

जीवोपाधि पु० इत०। स्वशुभुप्रसिद्धाचद्वय्याश्च।

जीव्या स्त्री० जीवाव हिता यत्। हरितक्याप्, जीवन्त्यां,
गोक्षुरद्रुमायाश्च।

जु रंक्षि श्वा० पर० कञ्० कनिट्। जवति। ज्यजोरोत्। जत-
जु गतौ कौ० आत्म० कञ्० कनिट्। जवते। ज्यजोत्।

जुग त्यागे स्त्री० पर० सक० सेट् इदित् । जुहुति । अजुहोत् ।
जुगुप्सा स्त्री० सुप निन्दायां चार्थे सन् अ टाप् । निन्दायाम्
जुह् ५० जुगि-अच् । दृढदारकद्वये वा स्त्री० इति केचित् ।
जुटिका स्त्री० जट-संहृतौ टाप् ४० । विद्यायां, संहृतकेये च ।
जुड मेरुणे चु० उभ० सक० सेट् । जोडयति ते अजुजुडवत् ।
जुड पथे तुम० जुटा० पर० सक० सेट् । जुडति अजुडोत् अजुडो
जुड गतो तु० पर० सक० सेट् । जुडति अजुडोत् । [जीवत् त
जुत दीप्तौ भा० आत्म० सक० सेट् । जीवते अजीवित् । अजु-
जुन गतौ तु० पर० सक० सेट् । अजति अजोनीत् ।
जुर्न रथे भा० पर० सक० सेट् । अर्जति अजूर्जोत् । जूर्तः जूर्तिः
जुप मेरुणे चु० उभ० सक० सेट् । जोषयति ते अजुजुषत् त
जुप तसौ तर्के च वा चु० उभ० पथे भा० पर० सक० सेट् । जोष-
यति ते जोषति अजुजुषत् त अजोषोत् ।
जुप हृषे अक०, सिन्धे सक०, तदा० आत्म० सेट् । जुषते अजोषित् ।
जुट भ० जुप-ता । उक्छिदे । सेविते नि० ।
जुह् स्त्री० जुहोत्रया छ-क्विप् नि० । पञ्चप्राकारमिति
अर्धपन्नाकितिक्रमे यज्ञपानभेदे, पञ्चनये यज्ञपानभेदे च
'यस्य पण्यमसी जुह्वमवती'ति श्रुतिः ।
जुट ५० जट पथे च ४० । पथे, समुद्रे, जटामात्र ।
जुति स्त्री० जु-क्तिन् नि० दीर्घः । वेगे ।
जूर् वयोर्हानौ अक० वधे सक० दिश० आत्म० सेट् । जूर्त्ये
अजूर्जित् । जूर्णः ।
जूर्ण ३० जूर्-क्त । (उज्जुज) तथ्यभेदे ।
जूर्ति स्त्री० ज्वर-क्तिन् संप्रसारणम् । क्वरे ।
जुप वधे भा० उभ० सक० सेट् । जुपति अजुप्योत् अजुप्यित्
जुप ५० न० जुप-धञ् अच् वा । सदादीनां कामे (गूढ) ।
जुप्यथा न० जुप-लुप् । भातपुण्याम् (भारतुज) ।
जु व्यकारे भा० पर० सक० अजिह्व । अजति अजोर्जोत् ।
जुभ जुम्भवे (हस्तोन्ना) भादि० आत्म० सक० सेट् इदित् ।
जुम्भति अजुम्भित् ।
जुभ जुम्भे भा० आत्म० सक० सेट् । अर्भते अजर्भित् ।
जुभ ५० जुभि पञ् । उद्युक्तिये (हस्तोन्ना) अ टाप् । अयैव
स्त्री० ततः सार्धं कृन् अत इत्यम् जुभिराथत्यैव ।
जुम्भकाक्ष न० जुभि-धिष्-धुन् कर्म० । शिष्यस्य जुम्भोप
सहितनिष्कारकैर्ये ।
जुम्भयो स्त्री० जुभि-विभि । एकावयवम् ।
जु जरायां दिश० पर० सक० सेट् चटादि० । जोषति अजरत्
अजारीह् । जीर्णः । जरा । जरयति ।

जु जरायां वा जरा० उभ० पथे क्वादि० धादि० अक० सेट् ।
जारयति ते जूषाति । अजीजरत् अजरत्-अजारीत् ।
जेमन न० जिम-लुट् । मक्षणे ।
जेय नि० जि-बध्निश्च यत् । जेत्यभावे ।
जोप गतौ स्वा० आत्म० सक० सेट् । जेतत अजेपित् । पिप्
अजिजेपत् त । [अजिजेहत् त
जेह यत्ते भा० आत्म० अक० सेट् । जेहते अजेहित् । पिप् ।
जे चये भा० पर० सक० अजिह्व । जयत अजामीत् । जान ।
जेत नि० जेतैव जेत मञादि० अच् । जयमीये । परदे ५० ।
औपथे न० ।
जैती स्त्री० जेमय जेत-सार्धे अच् डीप् । अयमीहये ।
जेन ५० जिनोदेवतास्य अच् । शैवधर्मावतन्निजि अर्हदुपासके
जैमिनि ५० नेदोर्भावाच्छ्रवणैरि व्याकथ्ये सुनिर्भेदे ।
जैवात्सक ५० जीव-आत्सक वत-कृष् इतिच । चक्षे, औपथे,
कपूरे च । दीर्घासुक्ते नि० ।
जोह्यक ५० न० । जुगि-वर्जने वृष् नि० । अष्टवचन्ये ।
जोपन् अच्य० जुप-चट् । छेदे, मगंसाय, तुष्यीमर्थे, मज्जने च ।
जोया स्त्री० जुयते जुयते वा जुप-वज् । नायार्थम् ।
जोपित् स्त्री० जुप-इति । नायार्थम् ।
जु ५० ज्ञा-त । मझ्णि, मझिते, सोमजुने, रुधे च ।
ज्ञप गारुणे, आडोके, निगाने, गोपथे, क्षुत्तौ च चुरा० उभ०
सक० सेट् चट् । जपयति ते अजिजपत्-त ।
ज्ञपित नि० जप त्त । गारिते, चापिते च नि० जप्नोऽयम् ।
ज्ञप्ति स्त्री० जप-क्तिन् । बुद्धौ ।
ज्ञा बोधे क्वा० पर० सक० अजिह्व । जानाति अजानीत् ।
ज्ञा तपवात्ये चुरा० उभ० सक० सेट् चटा० । जपयति ते
अजिजपत् त ।
ज्ञा मेरुणे चुरा० उभ० सक० सेट् । जपयति ते अजिजपत् त
ज्ञातसिद्धान्त ५० ज्ञात-विद्वान् तत्पार्थो वेग । विद्वान्
ज्ञाति ५० ज्ञा-कर्त्तरि करणे वा क्तिच् । वितरि वितरथ्ये धरित
अनुत्पन्नानोदककोमलप्रपे एतयोर्मोक्षये विहयादौ ।
ज्ञातेय न० ज्ञातेर्भाक् टक् । जातिरे ।
ज्ञान न० ज्ञा-भावे लुट् । साक्षा परिगेषक्ये बुद्धिर्भावे,
'ज्ञानं हि १० वक्ष्यमाणोदकं निर्दिष्टलक्षम् । शिविल्लय
मंसादिद्योतकत्वादेवेष्टम् । संक्षयं पदमानीकनिषाट-
५ क्षमिदया लक्षोऽवयववाचकतया सेट् उपभारद्व' इत्युक्ते
नामाविषये बुद्धिपरिधामिषु । [अज्ञानभोवाये निष्ठाभेदे ।
ज्ञानयोग ५० ज्ञानिश्च योगः कौषं मङ्गलाम्पदी च ।

तथागत पु० यथा पुनरावर्तिनं भवति यथा गवोघातः । बुद्धिपुनौ
तथाच अयं तथेति चिनोति चि-ड । पूर्वोक्तायं दौर्गत्ये
तथाहि अयं तथा च हि च इ० । निर्दग्धे प्रविष्टमेवेत्यर्थे
तय न० । तथा तल पाथु यत् । अयं । तदति वि० ।
तद् वि० तन-यदि हिङ् । पूर्वोक्ते बुद्धिस्थे, परामर्शयोग्ये
विमलरूपिण्ये च । प्रकृति न० । 'आत्मतदिति निर्देशो
महात्मा' इति श्रुतिः ।

तदा अयं तस्मिन् कावे दाच् । तस्मिन् कावे दय्ये ।
तदात्मन् वि० च आत्मा यस्य । तन्मुख्ये ।
तदात्मन् न० तदेवस्य भाव तदात्मन् । तदाधि ।
तदानीम् अ० तस्मिन् कावे-तदा-दानीम् । तदेव्ये ।
तद्वत् वि० तस्मिन् गत आधिक्य । तस्मै एकान्विततया तदात्मन्
तद्वत् पु० अन्तर्हारीते कर्माह्वारभेदे ।
तद्वत्सविज्ञान पु० तन् वज्रोहो गुणस्य सुधीभूतस्य
(विमलरूपस्य) सविज्ञान विवेकवारतन्त्र्येण बोधन यस्य ।
व्याकरणोक्ते बहुव्रीहिसमासभेदे भवति च तन्मर्कसमास-
मेत्यादौ सुधीभूतस्य कर्माह्वानयनम् ।
तद्वत् वि० तदेव धर्म यस्य । कर्मण्ये च हि सर्वमेव धनमत्र
आत्मतयावधार्य आत्मनि तद्वत्त्वमेव अभिमतम् ।
तद्वत्सन् वि० उद्देशान्तरं विनापि सद्य धर्मो यस्य अविच्छि-
न्नात् । सधर्मोऽयमिति बुद्ध्या धर्मादप्रवर्तमाने ज्ञेये ।
तद्वत् पु० तेनैव विषयस्य तत्तत्प्रवर्तमाने अभिहिततया प्रयो-
गेन विना । व्याकरणोक्ते प्रत्ययभेदे । [स्त्रीत्]
तद्वि अथवादे कोटि सौ० पर० अयं वेद इति । तन्मिति अत-
तद्वत् अयं । तेन तस्य वा तस्या वा चेत् क्रियेत्यर्थे इति ।
तन्मिदमस्ति वाच्यं । तस्य तन् वा तन्मिति अयं इति । त-
न्मिदमेव यदा तद्वत् विषयस्य विभुता-वेवत् विवेक-
रित्यादि । तद्वत्त्वमेव कर्तृत्व यस्य । तद्विष्टे वि० ।
तन विस्मृतौ तना० उभ० चक० वेद । तनोति तनुते आगामीत्-
अगमोत् अतत-अततिष्ठ ततान तने । तनित्वा-तान्त्वा ।
तन उपकारे अद्यायं मष्टे काशते च वा० पुरा० उभ० एव
भा० भक्त० वेद । तानयति ते तनति अतोत्तमं न यवानोत्त-
मनोत्तम । उपपन्नोत्तं दध्यं । आतानयति दीर्घो भवति ।
तनय पु० तनोति कुलम् तन-कनय । पुत्रे । उद्भित्ति, अत्र
कुल्याया ततायां, धनकुलायाश्च स्त्री० टाप् ।
तनिसन् पु० तनोर्भावं दमनिष् । तद्वत्, काशे च ।
तनु स्त्री० तन च । देहे, मुर्च्छे वा जट्, तनूच । अल्पे, विरले,
कमे च लि० । शिवा वा ढीप तन्वी तनुः ।

तनुच्छाय पु० तन्वी छाया यस्य । पशुरकटने । इत० ।
देहच्छायाया स्त्री० न० । [स्त्री० देहजातमात्रे लि०]
तनु(पू)ज पु० तनो तन्मा वा जायते जन-ड । पुत्रे । उद्भित्ति
तनुत् न० तनु देह लायते जै-क । काशे । स्फुट् । तनुवाणमयत्
तनुत्व वा स्त्री० तनो तन्वा वस्त्व यस्या । स्फुटानिमये ।
तनुपत पु० तनूनि छायाणि पतयिष्य यस्या । स्फुटोद्भवे ।
तनुभस्त्रा स्त्री० तनोर्देहस्य भस्त्रे । भाषिकायाम् । शर्म० ।
स्फुटभस्त्रायाम् ।
तनुभृत् पु० तनु देह विमर्शि आत्मनि भागवत्ये च क्तिप् ।
जीवे 'वा इत्यत्रा तनुभृतामिति भागवतम् ।
तनुमध्या स्त्री० तनु कथं मध्यं यस्या । लग्नमध्याया शिवा,
मङ्गलप्रादेवे इत्योभेदे च । [च]
तनुवार न० तनु देह हृषोति ह अण् उप० । कन्ये सदाह
तनुवीज पु० तनूनि कषायि बीजानि यस्य । बीजवद्वत् ।
तनुच न० तन-चवि । देहे ।
तनूनपातु(ह) पु० तनू न वाभयति पत गिष् क्तिप् । काशौ,
जठरस्यलेपि मुक्तायां चनादस्य देहापातनम् । तनू न
पाति दमति वा मत् । ब्रह्म । अयं पते तनूनपातो दन्ता-
दिभेद तन्वा ज्वरं तय शक्ति तनूनयं इत्यादि तदति अद-
क्षिप् । बहो अस्मिन् पते तनूनपादौ दन्तादिभेद ।
तनूच न० तनो रोहि विरू च । लोभनि पक्षिणा पते च
तनुमुत्तनुत्तनूचहीनतामिति नैपद्यम् । [तन्]
तनुच गतो आ० पर० सक्त० । तनुति अतङ्गीत् । तनुत्वा
तनुच सङ्कोचने यथा० पर० चच० वेद । पाणिनीयगणे अन्त-
साहचर्यादय देहेषु बोधदेयगणे उद्भित्कण आमादि
कम् । तनक्ति अतङ्गीत् अताङ्गीत् ।
तनुज सङ्कोचने यथा० पर० सक्त० । पाणिनीयगणे (तनुच)
इत्यत्र तनुच इति पाठान्तरम् अन्तुसाहचर्यात् अयं
वृद्धिस्तान् मेहेव । तनक्ति अतङ्गीत् अताङ्गीत् ।
तनु पु० तन-तनु । पाछे अवस्थे सज्जते, सज्जते च ।
तनुकीट पु० तन्वी कीट । (पुटिकीका) कीटभट् ।
तनुमाम पु० तनूनामायस्य अणु सभा० । (पाकडभा) तदायाम्
तनुनिर्व्यास पु० तनूनिर्व्यास निर्व्यासो यस्य । ताडकट्टे ।
तनुपर्वन् न० तनो यनोपवीतस्य दानरूपं पर्वं । चान्द्र
। आनयपोषमाणस्य तद्विने हि वामनाय यनोपवीतदानो
त्तव भूतौ विहित ।
तनुभ पु० तनूनां सन्तानं भाति भा-क । शर्मे सके च ।
तनुर(ल) न० तनुर्विद्योऽक्षरं सच् वा । स्यात् ।

तन्नुवाप उ० तन्नुन् वयति वय-ञ्चण्डय० । तन्नुवाये (ताति)
 तन्नुवाय उ० तन्नुन् वयति वय-ञ्चण्ड । (ताति, जातिभेदे ।
 तन्नुविग्रहा स्त्री० तन्नुवो विग्रहे यस्या । 'वदस्वाम् ।' तत्-
 त्वचि नि बहुस्त्रवाणि प्रादुर्भवन्ति । [उद्दे
 तन्नुशाला स्त्री० तन्नुना वपनाय शाला । (तातपर) तन्नुवपन
 तन्नुमन्तात वि० तन्नुभि सन्वत व्याघ्रम् । स्यूतवस्त्रे ।
 तन्नुसार तन्नुवस्त्र सारो मज्जास्य । 'पुराकटये ।'
 तन्नु न० तन्नु-इन् । विद्वान्ने, श्लेषधौ, कुटुम्बकायै, प्रधाने,
 तन्नुवाये, परिच्छेदे, हेतौ, लभ्यार्थे चकत्प्रवृत्तौ, इति
 कर्तव्यतायाम् राष्ट्र, परस्मै चरये, अर्थसाधक, तन्नी,
 खराइचिन्तायाम् परिजने, तन्नुवायप्रसाकायास प्रवञ्चे,
 ग्राम्ये, धने, गृहे, वपनसाधने, कुले, वेदशास्त्राभेदे,
 वेदादिशास्त्रे, स्वामनस्याति शिष्याद्युक्ते भास्त्रे च ।
 तन्नुक न० तन्नाद्विदादपकृतम् कन् । नवीने वस्त्रे ।
 तन्नुता स्त्री० तन्नुस्य भाव तन् । अनेकोद्देशेन सज्जतप्रवृत्तौ
 यदा तन्नुप्रसङ्गाद्यनेककर्मोद्देशेन सज्जतस्य ने शते सर्व
 कर्माङ्गस्त्रानिहिति ।
 तन्नुवाप(य) उ० तन्नुवायि तन्नुन् वप(य)ति वप-वे-वा ञ्च
 ङय० । तन्नुवाये (ताति) । [उद्दे
 तन्नुका स्त्री० तन्नुयते तन्नु ई तत् । स्वार्थे कन् अथो लृट् ।
 तन्नी स्त्री० तन्नि ई । गृहस्थाम्, वीणाभेदे, देवशिरागाम्,
 रत्नानाम् नदीभेदे, युवतीभेदे च ।
 तन्नु स्त्री० वी० तद्-य । आलस्ये निद्रायाम् प्रमीलायाम्
 तन्नुलु वि० वी० तद्-आलुप् । निद्रागीवे ।
 तन्नु(स्त्री) स्त्री० वी० तद्-इन् वा वी० । आलस्ये निद्रायाम्
 तन्नुय वि० तद्दे सयत् । गङ्गावाग्ने भेदे ।
 तन्नुता वि० तद्दे सयत् । तदाकले । सा छात्रा यस्मिन् ।
 चास्त्रोक्तम् 'तस्मिन्निष्ठं तन्नात्वा तेन तन्नात्वा कृता ।
 तन्नात्वात्यन्विषयायि शिष्येप्रसक्तोक्तिः । न शान्ता नापि
 'शोदाले न मूढाश्चाविषयिणः, इत्युक्तेषु पक्षेषु शब्दादि-
 कर्तव्यभूतेषु भूतेषु ।
 तन्नी स्त्री० तद्-होण् शृङ्गपर्याम् । तन्नुलुश्लेषायाम्
 इत्याहस्त्रियात् । [चवपिच ।
 तप टाहे आ० लभ० सक० सेट् । तपतिने अतापोन् अतपीत्
 तप उपतपि सक० ऐङ्ग्ये आ० दि० आ० क्यट् । तपते अतप ।
 'तप दृष्टे उ० उ० सक० सेट् । तापयतिने अतपीत्-त ।
 तप उपतपि सक० ऐङ्ग्ये सक० आ० पर० क्यट् । तपति
 अतापोत् ।

तप उ० तप यच् । शीघ्रे ज्यैष्ठावाकाले कृतौ । "
 तपती स्त्री० तप-ग्रन् जि० । छायागाम्नाम् स्त्र्यैष्यत्वा, नदी-
 भेदे स्त्र्यैष्यत्वायाश्च वक्ष्योगात् कृत्प्रस्थापत्वा उच्यते ।
 तपन उ० तप-ल्यु । स्त्र्यैष्ये तापे भट्टातकहस्ते, नरकभेदे श्रीमे
 श्वरी अर्थकृते, सुद्राग्निनव्यहस्ते, स्त्र्यैष्यत्वात्तमौ च ।
 तपनतनय उ० इत० । यमे । यक्षगाया, यमीहृषे च स्त्री० ।
 तपनी स्त्री० तप-ल्यु गौरा० वी० । गोदायरीनयाम् ।
 तपनीय न० तप-अनीयम् । खलौ । खाद्ये कन् । आश्विपार्थे ।
 तपस् उ० तप-अण् । आग्ने भावे भावि, शिशिरे कृतौ, जन-
 शोकोपर्य्ये शोकभेदे च । आश्विपार्थे च तपोऽङ्कुरतेति
 श्रुति स्मार्तपरिवृत्तिभवे, वैधे के प्रजनने चान्द्रायणादी
 कर्मणि, ज्योतिषोक्ते सन्तोषनवनस्याने च न० ।
 तपस्य उ० तपवि तपसरण्याय साधु अनतिशीतोष्णत्वात्
 नत् । कालान्ने भावि । तपवि भावे भव दत् । कुन्दिदुष्य
 हृषे तपसरणे साधुवत् । तपस्मिरते वि० । [याज्ञ
 तपस्या स्त्री० तपसरति तपस्-अण् च । तपसरणे, तपयत्यौ
 तपस्मिन् वि० तपस्-अण्यर्थे विनि । तापसे, चान्द्रायणा
 दिप्रतधारिणि, अनुकूलने, दीने, प्रयस्तनयोवति च । इत-
 कट्टे, गत्यभेदे, चट्टने च उ० ।
 तपस्मिनी स्त्री० तपस्-विनि वी० । तपोयुक्ताया स्त्रिया,
 जटासांसा, कट्टुदोह्यस्याम् दीनायाम् वृकस्यायां, जिह्वाह
 तपात्यय उ० तपस् वी० स्त्र्यात्ययोऽवसानं यत् काले । वप-
 कावे 'तपात्यये वारिभिरुचिते'ति कुमा० ।
 तपोधन उ० तपोधनमनोवेदस्यात् यस् । तापसे, तपमहृषे च
 तपोवन न० इत० । तापवसेष्ये वनभेदे तद्भाषके तीर्थभेदे च
 तपकुम्भा उ० तप कुम्भो यत् । नरकभेदे ।
 तपकुम्भ न० 'तपकुम्भं विवेदमक्षिपलभ्य पय मिवत् ।
 पञ्चमेकं पितृं शर्मिलसकृच्च शिषीयते इत्युक्ते व्रतभेदे,
 'प्रयो इतदहं वायुं तप प्रतिपद्ये पितृं च तपकुम्भ
 इति गौतमोक्ते' उच्यते । [यत् । नरकभेदे ।
 तपपापाण्यकुण्ड न० तप पापाणां यत् तापं कुण्ड
 तपवाल्क न० तप वाल्का यत् । नरकभेदे ।
 तपसुद्रा स्त्री० तप सुद्रा चिद्रम् । वैष्णवोचितधर्माक्षये नि
 तापितकौशल्याकादिनां कते मगप्रदायुष्कारे 'कला धात-
 मयौ सुद्रा तापयित्वा स्यात् ननु । चक्रादिभिः तपभूष ।
 धारयेत् वैष्णवो नर इति तद्भाष्योक्ते' चिद्रभेदे ।
 तपसुराकुण्ड न० तप्राया चराया कुण्डं यत् । नरकभेदे ।
 तपस्त्रिंशुकुण्ड न० तपस्त्र्यैष्ये कुण्डं यत् । नरकभेदे ।

तम खेदे अकं इच्छाया सकं टिवा० शसा० परं सेट् ।
 तास्यति । अतमन्-अतमोत् । तमिवा तास्य ।
 तम पु० तास्यति तम-अच् । तमोराणे, मवानरे, राहौ च ।
 तमानहचे च राहौ स्त्री० । अन्धकारे पादाये च न० ।
 तम, प्रभ ३० तमस इव प्रभायस् । नरकभेदे । नरकभूमौ स्त्री०
 तमस् न० तम-अच् । नेमहचिरोपके नैयादिध्याने, गोके,
 माये, कात्यांकायां विवेके, विमोहार्जनविरोधिदोषे कारकोक्ति
 शुक्लरत्नकमेव तम इत्युक्ते शुभभेदे राहौ च । इतिरपु
 तमसं न० तम अहच् । अन्धकारे । नदीभेदे स्त्री० तमसापवाया
 तमस्विनी स्त्री० तमप् अहचये विनि । राहौ ।
 तमाल पु० तम-काठम् । रुनामल्लोते हजे, तिष्ठके, वरणः
 हजे, खड्गे, कंण्डलदिरे च । पंथलपि पु न० तालू-
 लवृत्ताम्, वरणहजे च स्त्री० ङीप् ।
 तमालक पु० तमाल+लायं कन् । तमालहजे, सुमियस्त्रयाये,
 न० । पलके (तंजपात) पु० न० । [च । तमालहजे पु०
 तमालपल न० तमालस पलनिव । तिष्ठके, (तमाला) पलके
 तमिभि) स्त्री० तम-इन् वा ङीप् । राहौ ।
 तमिस्त्र न० तमोऽप्यल २ नि० । अन्धकारे, कोपे, घर्माहङ्कार-
 भूते अज्ञाने च । आन्धकारराहौ स्त्री० ।
 तमिस्त्रपञ्च पु० तमिस्त्रप्रधान एव यावत् । तन्मपञ्चे । प्रथ
 , तमोऽन्धकारस्याविर्भावात् तस्य तन्मप्रधानत्वम् ।
 तमोम्र पु० तमोऽन्धकारं भौहचक्षानं वा कृति कृत्-इच् ।
 सूर्ये, वह्नौ, चन्द्रे, दुहे, मिष्णो, मित्रे च ।
 तमोज्योतिस् पु० तमवि अन्धकारे ज्योतिरस्य । सद्योते कीटे
 तमोऽपञ्च पु० तमोऽन्धकारमज्ञानं वापकृति अप+कृन्-ट ।
 सूर्ये, चन्द्रे, वह्नौ, घ्राणे च । तमोऽनुदाहरीयत् ।
 तम्य गती आ० पर० चक० सेट् । तस्यति अतश्चीत् ।
 तय गती दहये च आ० आ० चक० सेट् । तयते अतश्चीत् ।
 तरच् पु० तर् गति भागे वा विद्योति मित्रदुः पु० । समादने
 लुट्प्रथमे । [तर्च्यर्शीट्प्रथमे ।
 तरङ्ग पु० त-अहच् । (देव) उर्मौ वादुना जलस्य वक्ष्यतेन
 तरङ्गिणी स्त्री० तरङ्ग+अहचये इति । मयाम् । [चङ्गये च
 तरङ्गित लि० तरङ्ग संतापोऽस्य तर० इत्यच् । जातमरे,
 तरण पु० त-एच् । भेदने (होह) लगे च । भागे लुट् ।
 पारममने, इवने च न० ।
 तरणि पु० त-अधि । सूर्ये, भेदके, चङ्गहजे, हिरणे,
 तस्ये च । नौकायां, इतदुमायां स्त्री० वा ङीप् ।
 ट-एच् पञ्चपरिणामपि ।

तरण्ड पु० न० तृ-अहच् । यष्टिभीस्त्रयवन्धनवाधे, (हिर)
 . इने च । देवभेदे पु० । नौकाया वि० स्त्रीत्वपक्षे ङीप् ।
 तरतम मि० नृकायिकभाषावितेऽर्थे । तारतम्येन वर्तमान
 इति शारीरकभाष्यम् । [स्त्री० ङीप् ।
 तरन्तं पु० तृ अहच् । सङ्घे, इने, भेदके राहवे च । नौकाया
 तरपण्य न० तरस्य वयादिपारयानस्य पण्यं गुल्मम् । नद्यादेः
 पारयानार्थे देवे गुल्मे ।
 तरख पु० तृ-अहच् । शारभयस्य मणी हारे, तवे च ।
 चपरे, चाखके, विखारे, भाउरे मध्यमूल्ये-द्रव्यं, इहोन्ते
 पदार्थे च मि० । यमाम्, उरायाह स्त्री० ।
 तरलित मि० तरङ्गइवाचरति तरङ्ग+किङ्-ता । आन्दोनिने
 जम्पिते, धूते, लुलिते च । [भेदे ।
 तरवारि पु० तर् भस्त्रया गतिं कारयति इ-णिप् इन् । सङ्-
 तरस् न० तृ-करपादौ अहन् । कवे वेगे, भवेतममने, रीगे,
 तोरे, पानरे च । [इस्य वचनप्रत्ययान्तरं तमालम्
 तरस न० तरी वेगोऽप्यवितं वचनप्रत्ययिन् अच् । तारे नृक्ष
 तरसा अन्ध० तृ-अहच् । त्रिदिवीशये नैष्ठे ।
 तरस्त्रिन् पु० तरण+अहचये विनि । शायी, मङ्गले च । वेगवति,
 चूरे च मि० । [इममदशावाह ।
 तरिरी स्त्री० तृ-एच् ङीप् । नौकायाम्, वचनभेदे,
 तरिक पु० तराय पादवमनाव दितं ङ् । इने, भेदके । नौ-
 कायां स्त्री० टाप् ।
 तरी स्त्री० तृ-ए । नौकायाश्च । अङ्गीयमन्त्राव उभोपदि ।
 तर् पु० तृ-उ । हजे । [एवं इत्यलपडादयोऽप्यल ।
 तर्पाद्युगृह पु० नरुपा मनुष्यं तर्प+ए, घृह । इमान्
 तरुण पु० तृ-उभन् । दण्डहजे, ध्वजकरे च । पुन
 पुन्ये न० । नूतने दूति च मि० । दुष्टतां स्त्री० ङीप् ।
 तीवनस्य वृद्धमायां, दन्वीहजे (वेकोमौ) पुन्यहजे च ।
 तर्ह्यलुङ्ग पु० 'आद्यलुङ्गं तर्ह्यं चरमाद्यमौपि' इत्यु-
 क्ते कर्त्तराज्यर्थे च णेरे ।
 तर्ह्यहा स्त्री० तर्ह्य रोहति हृक्-क । वमादे (परमादा)
 तर्ह्यस्त्री स्त्री० तरोर्ह्येने । वमादे ।
 तर्ह्यमासिनी स्त्री० तरोर्ह्यविभक्तिः । वमद्विवादात् ।
 तर्क पु० तर्कम् । व्यास्य हा, 'तर्के, बुद्धिमान् विचारः,
 व्यापारोपयोगे व्यापकवस्तुने, दशा एव इति इति-
 नं व्यात् धनोऽयं च व्यात् । जीर्णोदादाये, कान्ता-
 विरोधिमात्रेण आकाशपर्योदये, अविचारद्वयान्वये
 व्यापके आकाशदादिहजे, चङ्गताये आकाश-

पतितस्वप्नार्थं कृते, उभेवायाज्ञ । [अतर्कत-त ।
तर्क दोषो अहं दितर्कं सक० चुरा० उभ० सेट् । तर्कयति ते
तर्कविद्या स्त्री० तर्क० । गौतमोक्तानां प्रमाणप्रमेयादीना
षोडशाना पदार्थानां विद्याया, काष्ठादाद्युक्तषोडशपदा-
र्यादिविद्यायाज्ञ ।

तर्कादौ स्त्री० तर्कशब्दनि च यश्च । जयनीह्वे । --
तर्कु पु० कृत उ नि० । (टोको) रवि ख्याते दन्तभेदे ।
तर्कुखासक पु० तर्कु खसयति खालयति खस-खिञ्च-खुम् ।

तर्कुचायले यन्त्रे (चरुका) ।
तर्ज्ज भर्ज्जने भा० पर० सक० सेट् । तर्ज्जति अतर्ज्जति ।
तर्ज्ज भर्ज्जने चु० व्या० सक० सेट् । तर्ज्जयते अतर्ज्जयते ।
तर्जनो स्त्री० तर्ज्जतेनया तर्ज्जं ल्युट् । अङ्गान्तिकस्येष्टुवौ
तर्पा पु० तर्प-अयु । पत्न्ये । श्वसु । गोवत्से, 'जन्मप-
माया तर्पकपद्विस्ति त कन्दोभ० । चर्याजाते मिथौ च ।

तर्ह्विने भा० पर० सक० सेट् । तर्ह्विति अतर्ह्विति ।
तर्ह्व स्त्री० तर्ह्व ह्व-वा क । कावनिर्भिगवा दध्याम् ।
तर्पण न० तर्प-ल्युट् । द्रष्टु । श्वसु । गोवत्से, 'जन्मप-
कर्मस्य पञ्चयज्ञानर्गते विद्वन्म, यज्ञाद्ये च ।

तर्पिणी स्त्री० तर्पयति गोपयति पिनि । पद्मचारिण्योमौ
तर्प गतौ भा० पर० सक० सेट् । तर्पति अतर्पति ।

तर्प्तिन न० तर्प-निन् । दूपापमागे । [माना दिने भागवदम्
तर्प ह० तर्प-अयु । अभिवागे दध्यायाज्ञ "निहसतवैरुपगोय
तर्हि अर्थ० तर्प-हिल । तर्किन् कावे दध्याय ।

तस्य प्रतिगवा वा चुरा० उभ० यत्ने व्या० पर० अक० सेट् ।
तास्ययति ते तस्यति । अतीतस्य त अगमात् ।

तस्य पु० न० तस्य-अयु । स्वहमे अथा भ्रमिगल करतलम् ।
अधोभागे, चपेटे, तालहसे च । खड्गहस्तौ व्याधारे,
स्त्रभावे च पु० । वने न० । ज्वालातसारणे, गर्भे च स्त्री० न० ।
तस्यप्रहार पु० तलेन चपेटेन प्रहार प्र-ह्व अयु । (चाप-
कारा) चपेटापाते ।

तलातल न० अतदादिषु माथे पक्षेये पाताथे ।
तलित न० तल-सारका० इतञ् । अटमाथे । [खले च लि०
तलिन न० तल इनन् । शय्यायाम्, शिरसे, खोले, तुल्ये,
तलुन पु० तल छनन् रस ल । पावौ । यूमि, तरुणे च लि०
युवत्या स्त्री० छीय् ।

तल्प पु० न० तल-अयु । शय्यायाम्, अट्टविकायां, दारेषु च ।
तल्पकीट पु० इत० । (छारणोका) कीटभेदे ।

तल्लज पु० वज्र आनी अय् वहन् वज । प्रहसो ललरपद

खोयम् प्रवृत्तावनेष्वेति समसिपि नियतलिङ्गस्य तेन
प्राज्ञाधीतज्ञान इत्येव ।

तट लि० तल तट । तनूकते द्विधाजते, दृष्टिने च ।

तट्ट पु० गज ह्व । (ह्वारा) जातिभेदे, विश्वकर्माय, सर्वकौ च
तस्य अलह्वारे वा चुरा० उभ० पर० सक० सेट्
इति । तंशयति-ते तस्य त अततंसन्-त अतंशीत् ।

तस्य उतसेपे दिवा-पर० सक० सेट् । तस्यति अतशीत् अता-
शीत् । तस्यिन् तस्य ।

तस्तर पु० तात् करोति तद-तञ् अय् नि० । चौरे, प्रकाशान्
काशान् परद्रव्यान् चारुके, दमनकह्वे, दन्तापाने च । चौप
वया क्षिपा स्त्री० छीय् ।

ताच्छील्य न० तत् शीलस्य अयु । नियततत्त्वभावे ।
ताट(ड)ङ्ग पु० ताद्यते ताड वा डस्य ट अङ्ग चिह्न यस्य
शक० । कर्मभूतभेदे ।

ताटस्य न० तटस्य भाव अयु । चौदाशीत्ये, नैक्ये च ।
ताडका स्त्री० राखीभेदे । [(कीडा) (चानुत्) ।

ताडनी स्त्री० ताद्यतेनया तड व्यापते ल्युट् । कपाशम्
ताडपत्र न० ताडयति अय् ताड पत्रमिव । कर्मभूतभेदे ।
ताडि(ची) स्त्री० चु० तड-ट । (ताडियात) ख्याते डकभेदे ।

ताण्डव न० तण्डुना क्षुनिना मोक्षतण्डवान यस्य अयु ।
'पुण्ड्र्य ताण्डव मोक्ष क्षीकृत्य वासुद्वयने रत्युक्तौ हृन्त
व्यते, तण्डभेदे उडतण्डये च । ।

ताण्डवमित्र पु० ताण्डवं मित्र यस्य । मित्रे, अत्यमित्रभावे लि०
तात पु० तन त् दोर्ध्व । पिदरि । अत्युक्तमि पञ्चे च लि० ।

तात्पर्य न० तत्परस्य भाव अयु । वक्तुं रिक्त्यायाम्, अभि-
भावे, तत्परतायाञ्च । [तडहेये च ।

तादर्थ्य न० तस्यै इदम् तदर्थं तस्य भाव अयु । तदर्थत्वे,
तादृश्य न० अथात्ता सदृश यस्य तस्य भाव अयु । अर्थभेदे,
स्वरूपे च । [तादृक् । नञ् । तादय । एतावद्युक्तार्थे

तादृश्च लि० तल्लेय द्येयमस्य दय भूश् । तथाविधेऽर्थे । किप ।
तान पु० तन-अयु । विलास्यत्वे प्रयोगाय मूर्च्छनामप्यनया ।

वालाकोऽप्यनप्यनया अन्तररुचिह्वार्य इत्युक्ते गगनादि
रुचिभेदे तानमदार्थित्वोपगन्तुमिति कुमार विभादे
च । ज्ञानविषये न० ।

तान्त्रिक लि० मन्त्र विज्ञानं तन्त्रात्मकयाज्ञं गणोते वेद १।
तन् । शास्त्रविज्ञाने, अस्त्रादिनि, तन्त्रयाज्ञाभिधे च ।

ताप पु० तप-अयु । श्लाघा, क्षण्ये च ।

तापस न० तपसि शब्द यत् । तपादयत्ने (तेजपात) । तप

अथ स अथ । तपस्विनि मि० । दमनकहणे, वकहणे ॥ ५० ।
तापसतात् ५० तापसोपयुक्तस्य । रुद्रदीहणे तत्तत्तादिना
तापसानां सर्वकर्मनिष्ठायाः ।

तापसप्रिय ५० तापसानां प्रिय ह्यायप्रदात् । प्रियावहणे
तापिष्ठ्ये (स्त्री) ५० तापिन आनयति जयति वा अद जि-या ड
ष्टयो० । तमावहणे । [पवित्रवाहिवदीभेदे ।

तापी स्त्री० तापयति यत् गोरा० डीम् । विख्यातस्य
तामरस न० तामरे अले चलि चष ड । पक्षे ताम्रे, खर्चे,
धुसूरे, हादयावरपादे अदीभेदे च ।

तामलकी स्त्री० ताप किं वा कर्म० । भूम्यामलकाम् ।
तामस ५० तमसि अथवा तमसि विद्यायुगे वा रय अय् । चर्पे,
लम्बे, खले च । तमसा शुषभेदेन निर्दिष्टम् अय् । सांख्योक्ते
तमोऽनले अहोरात्रौ मि० । तमस एहोरपथ्यम् अय् ।

राडहतैपु० ज्योतिषोक्तेषु केतुषु । तमसा व्याघ्रा अथ
डीम् । राम्नी, जटासांशाम्, तमोधिकारास्त्रिगह स्त्री०

तामिस्र ५० तमिस्रमस्त्रिजिन् च । सांख्योक्ते अष्टादशभिः
विपर्ययरूपाज्ञानभेदे, भीमेष्वाप्रतिप्राज्ञे श्रोत्रे तमिस्रा
पाणिनि दास्ये च । अज्जकारमने नरकभेदे न० ।

ताम्रान्न न० तम ऊच्यते दुग्गम्यं दीर्घम् । (पान) स्नाने पाग-
वस्त्रोद्वेगं गृहणे च ।

ताम्रं लुकरङ्ग ५० इत्० । (पानपात्र) ताम्रपात्राणां ।
ताम्रं लुपत ५० ताम्रलुपितं प्रथमम् । पिष्टाण्ये ।
ताम्रं लुपति स्त्री० तम लिप्तात् लुप लप्पने क ड् दीर्घ
कर्म० ताम्रवाह्या शब्दो । (पान) पागमहात् लुपति कर्म
अन्यार्थे । [विषयीपञ्जीभिनि जातिभेदे ।

ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं

ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं

ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं

ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं लिख्यम् अङ् । (ताम्रं) ताम्रं

ताम्रपत्र ५० ताम्रपत्रं पत्रम् । जीवशास्त्रे । कर्म० । ताम्रपत्रे
लेखनपत्रे न० । [महोदधे०] रिति रय् ।

ताम्रपथी स्त्री० नदीभेदे । ताम्रपथीसमेतस्य सत्ताहारं
ताम्रपथ्य ५० ताम्राणि पत्रवानि यस्य । चामोहणे ।
ताम्रपाकिन् ५० पच्यते पाकः प्रसुप्तादि ताप पाकः ।

चक्षुस्य इति । गर्दभाह्वहणे ।
ताम्रपथ्य ५० ताम्राणि पुष्पाण्यस्य । भूमिपथ्ये ।
ताम्रपुष्पिका स्त्री० ताम्राणि पुष्पाण्यस्य डीए कशापा
कन् हल । रत्नविह्वितं (मज्जतेयोदि) । [भानव्यास ।

ताम्रपुष्पी स्त्री० ताम्राणि पुष्पाण्यस्य डीए । जगन्नाम्,
ताम्रफल ५० ताम्रं फलम् । अमोहणे । [चान्दोग्ये ।
ताम्रमूला स्त्री० ताम्रं मूलम् । हाट् । इरावतायम्

ताम्रपुष्पी स्त्री० कर्म० । बलिपुष्पायाम् ।
ताम्रपुष्पी ५० ताम्रं पुष्पम् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।
ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

ताम्रपुष्प ५० कर्म० । रत्नपुष्पम् अङ् । कुलये ।

सारतस्य न० तारतमयोर्भावं यज् । पुनाधिक् । निर्जन
निधनमेतयोर्द्वयोस्तारतम्यविभक्त्येववचनित्वं दृष्टम् ।
तारपुष्प ५० तार निर्मले शुभ्रत्वात् पुष्पमस्य । कुन्दद्वये ।
तारसाक्षिक न० तारस्य रूपस्य साक्षिकम् उपधातुभेदे ।
रजतहस्त्ये उपधातुभेदे ।

तारशुद्धिकर न० तारस्य रजतस्य शुद्धिं धातुनरयोगात्
जातमलशुद्धिकरोति ॥ टक् । सोमके तत्त्वस्यर्कादि रज
तस्य मलशुद्धिकेति हिंसा । [स्योप्योच ।

तारापति ५० इतः । शिवे, चन्द्रे, इन्द्रायतौ, शालिवाने,
तारापति ५० तारापतिमिव यस्य । चन्द्रे, कादम्बरीकपां
प्रविष्टे स्वयम्भेदे च । [लत् । कर्पूरे ।

ताराश्च ५० तारो निर्मलं चमत्स्वयं यच्च भेदश्च शुभ्रं
तारिणी स्त्री० तारयति कृतं पिबति । शिवस्य
द्वितीयाक्षरं महाविद्यायाम्, तारयन्त्योर स्त्रियाम् ।

तार्किकं वि० तर्कं वेद्यधीते वा ङक् । तर्कशास्त्राभ्येति नद
मिमे च । तर्कशास्त्रं गौतमकणादहमसादिप्रणीतं शास्त्रम् ।
तार्क्ष्यं ५० । कर्षणप्रभौ । [रन्, कर्षणार्थे, रक्षाम्ने च ।
तार्क्ष्यं ५० तार्क्ष्यस्यापत्यम् यज् । गन्धे, गन्धे, शर्षे, यजे, श्वर्ये,
तार्क्ष्यीयकं वि० द्रव्योप-सार्धे ईदृक् । द्रव्ये ।

ताल ५ तल भुजं पिब यज् वा । खगागच्छाते इत्ये, विलता-
याम् कृत्युष्मभ्यमाभ्यां, परिमिते दीर्घपरिमाणभेदे,
करतले, कटाक्षोटे, (ताले) काण्डनयनाभ्येदे, (करताले)
खट्वाङ्गुली च । छेदप्रभमे न० ताडोद्गच्छमभिजातुश्च
प्रातः परिकीर्तितं द्रव्योत्ते हादग्धा इत्येन जातुमण्डव
परिभ्रमणोपलक्षिते कालरूपे नामभेदे, योतादौ द्विव
भागाद्विक्षाद्विधाभावे च ।

तालक न० तल एतत् । द्वारविधानयन्त्रे, हरिताले, आठव्याय
तालध्वज ५० तालविहितो ध्वजो यस्य । वज्रभेदे ।

तालनवारी स्त्री० भाद्रशुक्लनवम्याम् । तद्विने देवेभ्योविधानेन
ताडनाय स्त्री विहितम् ।

तालपत्र न० तालस्य पत्रमिव । कर्षणप्रभेदे वाङ्मे ।

तालपत्रिका स्त्री० तालस्य पत्रमिव पत्रमस्या ङीष् सप्तमा
कन् हुस । तावन्मते इत्ये ।

तालपत्री स्त्री० तालस्य पत्रमिव पत्रमस्या । यविनपत्र्याम्
तालपत्र्यं म० स्त्री० तालस्य पत्रमिव पत्रमस्य । मुरानामग्न्य
दस्य । स्त्रोले ङीष् । व्याख्या स्त्री० ङीष् ।

तालमूली स्त्री० तालस्य मूलमिव मूलमस्या । सप्तम्याम्
सार्धे कज । तालमूलिकायाम् ।

तालहन्ता न० ताडणे करतले हन्तं वञ्चनमस्य, तालहन्तं हन्त-
मस्य वा । व्यजने (शाका) सार्धे कन् । व्यार्थे ।

तालाङ्ग ५० तालरूपतश्चित्रं यज् ध्वजोऽस्य । मलद्वये ।

तालिक ५० ताडने करतलेन निर्दृष्टं ङक् । चपटे (पापट्)
(हाततालि) । ताडी-सार्धे कन् । तालमूल्याम् स्त्री० ।

ताली स्त्री० ताडने तन्निर्घर्षेण निर्दोषा यज् । (ताडी) ताल-
काठशुरायाम् । तल खलनाय यज् गौरा० ङीष् ।
(तादिनात) हज्रभेदे, तालमूल्याम्, (मूल्यामला) हज्रभेदे,
व्याख्यायाम्, (कहर) तालीयमन्त्राख्ये इत्ये, तालकहाट्टम
यन्त्रे (काटि) कुट्टिकायाम् ।

तालीश न० तालीश रोगान् मृति, यो-ङ । खनामस्थाने इत्ये
तालीशपत्र न० ताडीय ताडहृद् रोगनाशक पत्र यस्य ।
खनामस्थाने इत्ये, मूल्यामलायाम् ।

तालु न० तल्यनेन वर्षां तृजुष रस्य त । निर्वेष्टित्याधि
जने (वेद्यो) स्वाभेदे । सार्धे कन् तालुचमयत् ।

तालुजिह्व ५० तालु एव जिह्वा यस्य । कुभीरे तस्य जिह्वा
शूललेऽपि तालुनेव रसास्वादात् ।

तावत् चक्षुः० तवरिणापमस्य नि० । मास्ये, यवयौ, भावे,
श्वरधारणे, प्रथमार्थां पञ्चानन्दे, वाक्प्रमूषणे, तदेत्यर्थे च ।
'मर्त्तापि तावत् क्षणैर्मिकाया मित्रि रपु । तवरिणाप-
यति नि० स्त्रिया ङीष् तावती ।

[तैत्ति त
तिक गतो आ० आस० चक० वेद । तैत्ति जनेति विदुः शिबु यत्
तिक आख्येने वधे च सार० पर० चक० वेद । तिकोति ज्योतीकु
तित्त ५० तिक त । वक्ष्यते, कृत्तने, रचभेदे (तत्)
च । तद्वति वि० । पद्येदीपयौ न० । कटुकाया प्रभाभां,
किङ्कण्यायु स्त्री० टाप् ।

तिक्त ५० विक्तं वंशया कन् । भनिम्ने, (विराता) विरति
कृष्णदिने, निम्ने, इहदीद्वये, तिक्तार्थे, पदोये च ।

कटुव्यां स्त्री० टाप् । [नायाम् ।

तिक्तगन्धिका ५० तिक्तो गन्धो वेद्योऽपि यस्या । वर्याका-
तिक्तगुञ्जरा स्त्री० गुञ्जरे विक्ता राजदन्ता० । करङ्गे ।

तिक्ततण्डुला स्त्री० तिक्ततण्डुलोत्पन्नं यस्य यस्या । पिप्पलायाम्
तिक्ततण्डुलो स्त्री० कर्षणं कटुत्वस्याम् (तिक्ततण्डुल) [पिप्पलायाम्
तिक्ततण्डुला स्त्री० तिक्त इत्ये भिद्योर्धो यस्या । चीरपत्राम्,

तिक्तपत्र ५० तिक्त पत्रमस्य । (काकरोल) कर्काटके ।
तिक्तपर्ण्यं स्त्री० तिक्त पत्रं भिद्योर्धो यस्या । पत्तिद्रव्यायाम्

तिक्तपुष्पा को० विक्तानि पुष्पाण्यस्या । (काकनादी) पठाणाम्

तिक्तफल ५० विक्तानि फलानि यस्य । कतकड्ये (मिर्गाह्य)

तिक्तमटक उ० मद्र करोति चिच्चुष्टु तिलोऽपि मद्रक
कर्म० । पटोले ।
तिक्तरोहिणी स्त्री० तिक्ता सती रोहति बहू णिनि कर्म० ।
कुत्तायाम् (कटको) सार्धं कान् अन्तर्ये ।
तिक्तवल्ली स्त्री० कर्म० । मूलोन्नतायाम् ।
तिक्तबीजा स्त्री० तिक्तानि बीजानि यस्या । कटुत्वाम् ।
तिक्तशाक उ० तिक्त भाकोऽयम् । वरुणदुग्धं, खदिरद्वयं च ।
तिक्तसार उ० तिक्त सारो नैर्योऽयम् । ख दरे ।
तिक्तना स्त्री० तिक्ता स्त्रियं कान् तुल्ये अतश्चक्षम् ।
कटुत्वाम् । [ज्योतिषी ।
तिग आम्बन्दे हिवायासु स्था० पर० चक० चेट् । तिन्न ति
तिग्मा न० तिल मन्त्र जस्य ग । शीघ्रं, तद्वति दि० ।
तिम्बरश्मि उ० तिगारश्मयोऽयम् । चूये । तिम्बद्वादयोऽयम्
तिघ्न भयने स्था० पर० चक० चेट् । तिम्नोति अत्येतेत् ।
तिज तीक्ष्णकरणे, उ० भ० चक० चेट् । तेजयति ते अतीतिन त
तिज अमाया स्त्रियं चन निधाने न घञ् भ्वा० याम० चक० चेट् ।
तितिष्ठते तेजते । अतितिष्ठति अत्येतिष्ठ । [चाक्षर्य म
तित्त उ० तत् उ० चक० चेट् इति निष्ठात् न सन्नि ।
तितिष्ठा स्त्री० तिज सानौ भावे कान् य टाप् । अमाया
परामानादिषट्कने, अतीत्यादिहृषट्कने च ।
तितिष्ठु दि० तिज घञ् उ । प्राथवियोगफलकमिदमीत दि
चङ्गनमिच्छे । [(तिर) भविभेदे ।
तितिर(र)ि उ० तिति रजस्यकृपयद् राति रा क, डि वा ।
तिथि(थी) उ० स्त्री० अत दधिम् उ वा ङीष् । पञ्चदश
अङ्गुलान्तिपास्तु प्रतिपदादिषु, पञ्चदशहाराद्यु ।
तिथिचय उ० तिथीनः तिथ्युपलब्धित अङ्गुलानां चय सवा
रम्भी यधिमन् । दग्गे अमावास्याय सृ ॥ इत० । तिथीना भागे
तिथिप्रथी उ० तिथीन् प्रथयति सगत्या निष्पादयति प्र
थी किप् । अन्ते 'दायन्ती तिथिप्रथ' इति षड् ।
तिन्निडोक्त न० तिम आर्द्राभावे अयोक्तादवचेति नि० ।
उम (तेजु) हृषभेदे उ० कचोमे । तिन्निद्यायार्थे स्त्री० ।
हृष वा हृषे तिलिखीकादयोऽयम् ।
तिन्दु उ० तिज तु मगयादि० नि० । (तेजु) हृषते हृषे स्त्रियं
कान् (गार) इति ध्याते हृषे उ० स्त्री० हृषते चेष ।
तिम रचये आ० आम्ब० चक० चेट् । तमने अत्येतिष्ठ अतिम ।
तिम आर्द्राभावे आ० पर० चक० चेट् । तेजयति अत्येतिष्ठ ।
तिम आर्द्राकरवे दिवा पर० चक० चेट् । तिम्यति अत्येतिष्ठ ।
तिमि उ० तिम रज्जु । मन्त्रे वयस्ये, तद्वने महावाये मन्त्रमे

च । 'असि मन्त्रानिभिर्नाम तथाचा' इति मित्रिण । तिमि
हिमगिषोप्यसि तद्विषोऽयसि लघुषे ति रामायणम् ।
तिमिद्रिवा उ० तिमि मन्त्र गिरति न गिरत्य चम्
चम् च । मन्त्रभेदे, त गिरति तिमिद्रिगित मन्त्रामन्त्रे
तिमित लि० तिम कर्त्तरि क । निष्ठे छिन्ने च (मिने)
तिमिर न० । तिम किरच । अन्तरा, नेत्ररोगभेदे च ।
तिमिप उ० तिम रज्जु । आम्बकृष्णम्, नाटादे च ।
तिरुचीन लि० तिर्यङ्ग-स्त्रियं च । तिर्यग्भूते । 'गत तिर
चीनमनुसाराचेरिति भाष । [तिर्यग्भूते च
तिरस् चयम् तु अचुक् । अन्तर्हाने, तिरस्कारे अवज्ञायाम्,
तिरस्कृतिरिषी स्त्री० तिरस्+ञ णिनि नि० । अन्तर्हानाया
(परदा) 'तिरस्कारिण्यो जगदा भवतीति कुमार ।
तिरस्कार उ० तिरस्+ञ घञ् । अन्तर्हाने, अविज्ञेये च ।
तिरीट उ० तु रटक् । सोमहृषे ।
तिरोधान न० तिरगन्धा लुट् । अन्तर्हाने ।
तिरोष्ठित लि० तिरस्+धा क्त । अन्तर्हाने, आच्छादिते च ।
तिर्यङ् व्यञ्ज्य तिरस+यञ्ज्य किय तिर्यादेर्यु । वस्त्रे निबद्धे
च । ययु, ययिषु, रक्तगानि च दि० ।
तिल गतो आ० पर० चक० चेट् । तेजयति अत्येतिष्ठ ।
तिल छेदे उ० पर० चक० चणिट् । तिल त अतर्कोत् ।
तिल छेदे चुरा० उभ० चक० चेट् । तेजयति ते अतीतिष्ठ त
तिल उ० तिल क । सानागस्त्यो हृषे तत्तुल्येति उ० ।
तिलक उ० तिल कुन् तिल+कृषाये सत्ये वा कान् वा । तिल
हृषे, अन्नभेदे रोगभेदे मन्त्रभेदे च । शीघ्रचक्षु, नाद-
साह्ये व० । अन्तर्हानाये नावादी भावे चण्णादिदिग्भेदे
उभ० । प्रधाने लि० । रघुकुलतिष्ठ इति न टक् ।
तिलकट न० तिलक रज्जु तिम+कटच । तिलकाम् चयम् ।
तिलकल्ल उ० तिलक कल्ल । विष्णुके (पुन) ।
तिलकास्तक उ० तिल रज्जु सानकः इत्य । देहस्ये तिला
कारे चट्, रोगभेदे च ।
तिलकट्टन० इत० । (काट) तैजस्ये, दिव्य ते च (चल) ।
तिलतेल न० तिलक चट् तिम+तेलच् । तिलछेदे । तिल
रपोऽयम् । [तामां चयम्
तिलधेनु स्त्री० तिलनिर्मिता धेनु । दानार्थं पिबानेन तिल
तिलधेन्यौ स्त्री० तिलकचरणाभ्याम् । चण् । रक्तचक्षु ।
तिलधिमिषु उ० निष्कलानि तिम+धिमि । निष्कलिते
येज । तिलधेन्योऽयम् । [अन्नभेदे चयम् ।
तिलिम्ब उ० तेजस तिलिम्बिस्तेज इति कृष्णा रज्जु इति च ।

तिलोत्तमा स्त्री० 'तिउ तिलवभानीय रत्नानां वह्निनिर्घाता।
तिरोत्तमेति तत् तथा नाभेल्लुक्तनिर्वचने अष्टोभेदे ।
तिलोद्गम न० तिलमिश्रित बोधो यत् । जयरे ।
तिल्य न० तिउनां भवनं जलम् यत् । तिलमवनयोग्यं ज्ञेयं
तिल्ल गतो भ्रा० पर० सक सेट । तिल्लत यतिज्ञोत्त [जलैव]
तिल्य उ० तिल्यतेनेन तिल सेहने च् । लोभे खर्वे कन् ।
तिल्लङ्ग अय्य० तिलनि भावो यत् नि० । दोहनकावे 'या ति
रुनु जयन् सन्ध्या मिते भट्टि । अष्टाश्रयोभावनियम
मथाश्रयसमय पुल्लितोक्तिं प्राप्तादिकी ।

तिय उ० तुष्यन्त्ययान् तुष-क्यपि नि० । पुष्यमचले तिम
दोषो यत् अष्टादि० नि० । कलियुगे । तिल्ले मचले
जात अण् तस्य हक् । पुष्यमचलजाते नि० ।

तियफला स्त्री० तिय कठियुगेऽपि फलवत्या १५० ।
'नियमासकं लक्ष्मी'दित्युक्ते फामचक्याम् । [तीकत त ।
तीक याचने भ्रा० आत्मा० दिक० सेट । तीकते अतीक्षित अति
तीक्ष्ण न० तिल कल्ल दोषे च् । मरये, युद्धे, शिने, लौहे,
शस्त्रे, शीघ्रे, पाट्टवचने, ङ्कके, चक्रे उभे (फाउ)
रचे च, तद्वति नि० । यवकारे, चेतकृषे कुन्दुरके ।
अतीनेनेने आह्वीक्षेयाव्ये शम्भुनचले च उ० । तीमि
आत्मादिनि, निटाउसे उरुशो योगिनि च उ० ।

तीक्ष्णक उ० तीक्ष्ण+चपाया च । तीरचर्मणे, लक्षके च ।
तीक्ष्णकण्टक० उ० तीक्ष्ण कण्टकोऽस्य । पुधूरे, वहुँरे,
रङ्गदीहणे वये च । कम्पारीहल स्त्री० टाप ।

तीक्ष्णकन्द उ० तीक्ष्ण अन्धोमूलस्य । मलयगौ । [कतैयॉं
तीक्ष्णगन्ध उ० तीक्ष्ण गन्धोऽस्य । गोमाञ्जनहणे । वा कप ।
तीक्ष्णगन्धा स्त्री० तीक्ष्ण गन्धोऽस्या । वषाया, राजिकायास
कन्धार्था, सूक्ष्मतायाम् जीवन्त्याम् ।

तीक्ष्णपल्लु स्त्री० तीक्ष्णकण्टका यस्या । पिण्ययम् ।
तीक्ष्णतैल न० तीक्ष्णस्य क्षुद्र तैलम् । खुडीकीरे वर्ज्यरचे मया च
तीक्ष्णपत्र उ० तीक्ष्णानि पत्राण्यस्य । हस्तुहण्डम् ।
तीक्ष्णपुष्प म० तीक्ष्ण पुष्पस्य । लवङ्गे केतक्या स्त्री टाप ।
तीक्ष्णफल उ० तीक्ष्ण फलस्य । हस्तुहण्डम् ।
तीक्ष्णमूल उ० तीक्ष्ण मूलस्य । गोभाञ्जने, कुलञ्जने च ।
तीक्ष्णरस उ० तीक्ष्ण रसोऽस्य । यवकारे ।
तीक्ष्णशूक उ० तीक्ष्ण शूकोऽयं यस्य । खे
तीक्ष्णसारा स्त्री० तीक्ष्ण कठिन स रोरस्या । धिययायाम्
(गिर) । [अल्लभ्यमय्याम् ।
तीक्ष्णा स्त्री० वषायाम् कपिककाम मङ्गान्दोतिप्रत्याम्

तीक्ष्णायसु न० तीक्ष्णस्य अस् सभा० । (रक्षात) लौहभेदे ।
तीम केदने दिवा० पर० अक० सेट । तीम्यति अतीमोत्त ।
तीर मारगते कर्मचयासौ अद० चुरा० उभ० अक० सेट ।
तीरयति ते अतितीरम् त ।

तीर न० तीर-अण् । नद्यादे कृषे, छाये च । छीधके पु०
तीरभक्ति उ० (जिह्वेत) विदेहदये ।

तीर्ण नि० हृत् । उन्नीये अभिभते व्याप्तते च ।

तीर्थ न० हृत् यत् । शास्त्रे, यत्र जल उपाय स्त्रीरक्षि
नद्यादरवगरणे, चक्रादौ, 'मन्तीष पयसाभिराशय' इति
भारवि । विद्यादिपुण्यतपात्रे, उपाध्याये मन्त्रिणि
योगी दयने, ब्राह्मण, आगमे, निदने चान्तौ उपभूष
जलायवे, दैहिके मानविके भौतिके च विविधे पक्षि
स्त्रीने च । तत्र दैहिकानि तीर्थानि अहृत्कृषे दैव तीर्थे
अस्त्राहृत्कृषे च यम् (माजापयम्) । अर्धेऽहृत्कृष्यो
पैल भूवेत्तुहृत्कृष्ये ब्राह्मण्युक्तानि मानवानि, यथा 'सुत्र
तीर्थे यथा तीर्थे तीर्थमिन्द्रियदिपश्च । धर्मभूतद्वया तांश्च
सर्वथाकार्यमेव च । दान तीर्थे दानतीर्थे शम्भोयलीं
सुच्यते । ब्रह्मण्ये पर तीर्थे तीर्थेष्टं प्रियवादिता । दान
तांश्च इतिस्त्रीषु पुण्य तीर्थेष्टं हृतम् । तीर्थानामपि ततीर्थे
विपक्षि मयश्च परे युक्तानि । भौवानि यथा 'येवा
शरीरस्त्रीहृत् केचित मेध्यतया मता । मथा पुत्रित्या
उद्देशा केचित पुण्यतया मता । प्रभावाद्भुताञ्जने
सखिलस्य च तैलस्य । परिपुष्टात उन्नीनाम् तीर्थेना
उप्यता इत्येतैस्तुक्तानि । [मकयिवादिषु ।

तीर्थेकर उ० तीर्थे हितयाचनभाग करोति ह ठक । तीर्थ
तीव स्त्रीस्ते भ्रा० पर० अक० सेट । तीर्थति अतीवीत ।
तीवर उ० हृत् अटजन नि । वरुडे अये, वर्येष्टरजा त
भेदे (तीरोर) ।

तीव्र उ० तीव रक् । शिने । लौहे, कोपके, तीष्णे च न० ।
तद्वति उ सधे, अत्यये निताने च नि० । कटु रोहिण्या
राजिकाया, मल्लदृष्याया मङ्गाज्योतिष्याया नदीभेदे च स्त्री०

तीव्रकण्ट उ० तीव्र कण्टो यस्यात् १५० । शिनेने कण्टगे
उके अरये (कोष) तस्य कण्टोद्विताकोक मभिदा ।

तीव्रगन्धा स्त्री० तीव्रो गन्धोऽस्या । यवताम् ।

तीव्रगन्धा स्त्री० तीव्र यथा तथा ज्वालयति उद्दिगयति
शिविम अल्ल निच य । धातक्याम् । ततस् 'ने गात्रे
अण्यन्तं लोकायिदम् ।

तीव्रवेदना स्त्री० कर्म० । अल्लनदीदाशो यातनायाम्

तु हतो अकं हिषाया पूर्वां च सकं यदा परं जानि ।
तोति तयोदि । अतोयोगे ।
तु अजं तद-मितं दु । घसृज्जे, अजधारणे निरोगे,
प्रसंभायाम्, विनिपद्ये, उतागद्वानिहो, पादपूरये च ।
तुगा(श) ह्यो तुज-तुज वा यज् । यशरोचनायाम् ।
तुजं उ० तन्ज यज् । पर्वते, पुद्गामह्वये, नारिकेले, ज्योति-
योगेऽपि सूर्यादीनाम् अंगनिर्गमोपकथितेष्वपि राशिषु
च । उज्ज्वाहृत् उज्जे प्रधाने च वि० । किञ्चल्ये न० ।
तुजभट्ट उ० संदीप्तकटे कृत्तिवि । दक्षिणदेशस्य नदीभेदे ह्यो
तुजिनो ह्यो । तुज-चिसुम् नष्टम् । मन्दागतायाम् ।
तुज्ज न० तुज-उत्थम् । किं तुदा य्युदा इति ह्योः क । उनाजे
यस्यन्दये धाम्नि (तुप) । ह्योने अत्ये, त्वये च वि० ।
तुज्जड उ० कर्म । एएज्जये तस्य नि कारलान् तुज्जलम् ।
तुज्जधान्यकं न० कर्म । ह्योले (भुषी) ।
तुज दीप्ती चु० उभ-अक-सैट् इति । म्हायति-तस्य दत्त-त
तुज प्राणिवये च आ० पर-अक-सैट् इति । तुजति अज्जहीम्
तुज जिंसे आ० पर० सकं सैट् । तोजति अतोयोगे ।
तुज कवहे त० भ० पर-अक-सैट् । इति अउटोत्त ततोत् ।
तुज भेदे त० भ० पर-अक-सैट् । तुजति अउटोत्त ततोत् ।
तुज निमोहने आ० आ० अक-सैट् इति । तुजते अउटोत्त
तुज दिवाकणे आ० पर० सकं सैट् । तोजति अतोयोगे
अतोयोगे त ।
तुज्ज अनादे आ० पर० सकं सैट् । तुजति अउटोत्त ।
तुय इट्ठोत्तये त० पर० सकं सैट् । तुयति अतोयोगे ।
तुयि उ० तय-उत् । तुयये (तुम्) ।
तुयज्ज न० इति तोजने यच् । छसे ।
तुगु(पि) तैरी स्त्री-प्राप्त तयुं(पि) वन् तद् ईरयति
ईके वा ईर-यच् । काश्यायाम् तस्या कन्यस्यविदारे हि
विभीषणस्य आह्वानार्थमेत्यसौ । विविक्तयाम् (विभा-
क्या) तदा । यजेत हि तुगाहोवाह्यमनायाम् । सोमं
कम् तुस । तयज्जि(वि)विजयम् ।
तुगु(वि)किमी स्त्री-तयज्जि(वि) तयज्जि(वि) क-उत्त
(वि) क योऽ तय इति मनुष्यादीनामावापाम् ईर-यच्
तोरा० टोत् । विविक्तयाम् (विजयम्) ।
तुयि उ० तय-उत् । छसे, यत्तये च । विविक्तयाम्, मनुष्यां,
नाभौ च स्त्री-ना टोत् । सोमं कम् यजयम् । (भुविउत्ते)
तुयिउत्त म वि० तयिउत्त-उत्त म वि० तयिउत्त-उत्त म वि०
तय उ० तय-उत् । तययति तय उ० तय-उत् । तययति तय उ० तय-उत् ।

[illegible]

तुर न तर क । तूणे गोत्रे । नग स्त्रीत्वमपि तुरपाटिति
तरग पु तरेण वगेन गच्छति गम-इ । घोटके, चित्त च ।

तुरगस्तम्भ इ० तरग+गमूह स्तम्भ च । अश्वसमूह । इतः ।
अप्रक्षम्भ । [अश्वशब्दात्प्रक्षम्भ]

तुरगी स्त्री तुरगस्तुरगगन्धोऽस्तुशब्दात् अच गौरा० डे० ।

तुरङ्ग पु० तुरेण गच्छति गच्छ च सम् वा डिङ् । घोटके चित्ते
डिङ्प्रमाणाय तुरङ्गोऽप्यल ।

तुरि(री) स्त्री० तुर इत वा डीप । तन्त्रवायस्य कामादिनि
र्गते वयनवाधने (माउ) तद्वद्व्यातुरीतुरीति नैवधम ।

तुरीय त्रि० चतुर+तुरेण तृतीय त्रि० । चतुर्थे वदामोके
गुणे निरुपेये प्रज्ञापि ।

तुरीयवर्ण इ० कर्म० । श्रुते । [द्वयोऽप्यल ।

तुरङ्गवर्ण इ० तुरङ्गस्य वर्णमप्यल । विवरे तुरङ्गवर्णा
तुरङ्गारि इ० इतः । करनोरे इत्ये, कश्चि च ।

तुरासाङ्ग इ० तुरा नग सहिते तुरागवन्तम् आवाहयति अत्रि
भवति वा किं उक्तपक्षे गम्यम् । इत्थे ।

तुरङ्ग इ० तुर अत्रि च साधु कन् इत्युपोदिनि वलम् ।
गन्धद्रव्यभेदे (गिलावर) ।

तुर्य त्रि० चतुर्था पूरण्य यत् त्रि० । चतुर्थे । •

तुर्य हिम आ० पर सक० सेट । तुर्यति अतुर्यति । तुर्ये ।

तुर्यसु पु० यमातिव्यपतिगुणभेदे ।

तुल उग्रान्ते वा 'तुरा उभ० भवे अ पर सक० सेट । तोसय त
ते तोसति अतुलत त । तुलयति तु तुलायन्त त चित्त
तुलसी स्त्री तुलातिव्यपतिगुण अत्र सक० 'यशादपि तुला
नापि विष्णु पाविष्ये च । तुलसी तेन या प्लात' लुक्ते
सुलभाभव्यति इत्ये ।

तुला स्त्री० तुल मिदा० अट । साट्ये माने, यद्वादा दाह
मन्त्रादि पदगते भाण्डे, मेधागधित सप्तम राशौ तोलन
दृष्टे दिव्यमगारूपे विपर्वण माझ्णस्य सन्धेयगत
तुला धृतेति वारदोके परोक्षभेदे च ।

तुलाकोटि(टी) स्त्री तुलया तुला वा कोट्यति वृट् परि
तापे इ वा डीप । नूरे तुलाकोटकाणेरितुल्य ।

तुलाधर त्रि० तुलाया मानरूपकधर इ अत्र । नापि
कजे, तुलादाशौ तुलादगन्धारके गुण च ।

तुलापुरुष इ० भोग्यमहादानामगते दानभेदे विमलस्त
मन्त्रतुलादानादिपदको । [तुलादृष्टे]

तुलामान न० तुलाय मौलनार्थे मान मौलतेत्येव वा व्युत् ।

तुलावीन न० तुलाया वीज मलम् सुखायाम तनारमैव हि

मानं शास्त्रे दर्शितं यथा द्वाविंशत् प्रवदन्ति मायभक्ति ।
तुलित त्रि० तुला+वत्सरोति शिच्-कर्मणि क्त । परिमिते
सदशीकते ।

तुल्य त्रि० तुलया सञ्चित यत् । सदृगे । [भिरेवत्त पाने]

तुल्यपान न० तुल्येन सजातोयेन सद्य पानम् । सजातोयैवञ्च

तुल्ययोगिता स्त्री० अवहारोक्त कथावद्वारभेदे ।

तुवर पु० तरति हिनक्तिरोगान् सौ० त घट् च् त्रि० गुणा
भाव । धान्यभेदे कपायरसि च तद्वति त्रि० । आठक्याम
भौराद्रव्यसिक्तायासु स्त्री० । पिपत्त डीप । स्वायं कत
द्वारिकायमैव । [रक्तचक्रवर्त्तने]

तुवरीशिव इ० तद्वर्णा आठक्या रस शिक्ता यस्य ।

तुप गोत्रे दिना पर अक० अगिड । तप्यति अतुपत ।

तुप इ० तप च । विभीषणदृष्टे (वयडा) न ध्यात्वपि सुभा
ज्जाते द्रव्ये च ।

तुपानल इ० तपस्तानल । तपजात अग्नौ । [तद्वति त्रि० ।

तुपार इ० अलभतपस्यैव तप अरक्त । धिमे, कपूरे योते च

तुपित इ० तप कितच् । 'तोष प्रतोष सन्तोषे भद्र शान्ति
रिपस्यति । इत्यत्र कतिचित्सु खाहा सुदेवो रोचनो

द्विषट् । तद्विवा नाम ते देवा आसन् खाद्यमुनोऽनार' इदु
केषु द्वादशस्थेषु मतान्ते वटतिगतस्यैवैषु गणदेशेषु ।

तुष्टि स्त्री० तुप कितच् । सन्तोषे 'अज्ञातार्थस्य चोक्तस्य लतायोऽ
स्त्रीति वा मति 'रितुक्ताया बुद्धौ तुष्टिर्नवधेति चाङ्गोक्ताद्य

आध्यात्मिकदार्ष्टान्तेन नवभेदासु विभिन्नु मातृकामादेशेषु च ।

तुस ध्याने आ पर० सक० सेट । तोषति अतोषीत ।

तुह नभ आ० पर सक० सेट । तोषति । अतुहत् अतोषीत ।

तुहिन न० तुह इत्यन् । हिम अन्तराक्षि च ।

तुहिमांशु इ० तुहिनमवयो यस्य । अन्ते । हिमाशुमभवयोप्यल
तुल अनादरे आ० पर सक० सेट । तुहयति अतुहीत । शिच
अतुहत्त त ।

तूष्ण सङ्कोचे अद० पु० उभ० सक० सेट । तूष्णयति ते । अतुष्णत्त त

तूष्ण सङ्कोचे पु० उभ० सक० सेट । तूष्णयति ते अतुष्णत्त त ।

तूष्ण पूर्ये पु० उभ० सक० सेट । तूष्णयति, अतुष्णत्त त ।

तूष्ण स्त्री० पु० स्त्री० तूष्ण क स्त्रीत्वपक्षे मौ० डीप । नापाधार
स्वानगव्यति इत्युभौ । तूष्ण इ वा डीप सङ्कोचे स्त्री० ।

तूणीर इ० तूष्णे सङ्कोचे राति दन्त त टा क । तूष्णे, इत्युभौ

तूर किमे सक० नने अक० दिश आत्म० सेट । तूष्णति अतूरिड

तूष्ण न० अन्तराक्ष कट तस्य न । शीघ्र, अन्तर तद्वति त्रि ।

तूर्थ्य न० तर यत् । नाद्यभेदे ।

तस्याञ्ज् वि० तद्व-न जह् । तस्यामुक्तं सुखे च । [५]
 तस्या स्त्री० तद्व-न जिह् । पिपासाया, चोमे, चपाप्राभिलषि
 तस्यात्तय इ० तस्याया सीमल्य चोमी यथाह् ५५० । प्रमे,
 'तस्याद्ययुषस्यैते वार्हन्तो'ति अस्ति ।
 तद्व हिमे त० पर० सक० वेत् । तद्वति अतर्हति चयसत् ।
 तद्व हिमे वा पु० व० प० यथा० पर० सक० वेत् । तद्वति ते
 तद्वति अतर्हति न अतोहत् न अतर्हति चयसत् ।
 तु तद्वते इत्येव अतिभवे च आ० य० सक० वेत् । तद्वति प्रतारीत्
 तेज निशाने मानने च आ० पर० सक० वेत् । तेजैति अतेजीत्
 तेज प्रल इ० तेजस्करं कर्त्तुं यस्य । (तेजसः) इत्यभेदे ।
 तेजस इ० तेजयति अस्मन्मनिं वा तिज-चिप् च्चु । अये
 छञ्च । संज्ञायां कर्त्तुं । प्रताभिधे तद्वे, मूर्खायां, ज्योति-
 प्रकाशे स्त्री० ङीप् ।
 तेजप्रत्त न० तेज-च्यत् तेजं प्रत्तं यस्य । तवे (तेजपाता) -
 तेजप्रती स्त्री० तेजनं तेज आकृष्ये प्रत्तम् यस्य च । मज-
 पिमस्याम् ।
 तेजस् न० तेज-च्यत् । अण्वण्ययति अण्वण्यदी इत्यभेदे
 अण्वण्यते अण्वण्ययतकालध्वजाद्रूपतयाद्रव्यते भूते
 दीप्ता, मगदे, पराक्रमे, मोक्षे, मन्त्रोत्पादने इत्यादी, तापके
 'ज्योतिषि ध्वजादी मरीचकानां, दृग्दर्शनी-भाद्रहमे
 मज्जति, पिसे, 'अविषेपापमानादे प्रमुक्तस्य घरेण यत्
 प्राणायवेद्ययस्य न तेजः' अथवा दृग्मिमांसे अथवा ता-
 पेरस्यने 'तेजो निशानं यत्तं पाजिनां स्फुरत् रज-
 स्युक्ते अथवा आभाविधे भवे, चैदव्यासके परमज्यो-
 तिवि मज्जति, अण्विधे अण्वण्यते च ।
 तेजस्तती स्त्री० तेजस्+तति० मटप् यस्य च । मजपिम्-
 स्याम्, चये, (चट्) मज्जतीति मज्जती, चट् इत्यां, (तेज-
 वज) इत्यभेदे च ।
 तेजस्तिनी स्त्री० तेजस्+तिनि । तेजोयुक्त्यां 'स्त्रियां,
 ज्योतिष्यां कतायाम् (तेजवज) तेज कतायाह ।
 तेजोयस् वि० तेजस्+यतिप्रत्यये ईयसि विनेर्बुक् ।
 'तायुक्ते 'तेजोयसो न दोषाय वरे सम्प्रभुत्वोक्त'ति
 भागवतम् ।
 तेजोमय इ० तेजो यथाति यत्तं यत् । तद्विचारिकायाम् ।
 तेजोमय वि० तेजस्+यतिप्रत्यये वयट् । तेजामयुदे तेज-प्रभावे
 ज्योतिष्ये च । स्त्रियां ङीप् । 'तेजोवती वापि'ति अति
 तेजोमात्रा स्त्री० तेजसां वयस्युपायां वासां इत्या । इतिनेषु
 भूतानां सातिशयोक्त्य एव तेजोहयसि अस्ति इत्या ।

तेज कम्पे, ध्वनौ च आ० आ० चक० वेत् । तेजते अतेजिष ।
 तेज इ० तिज चच् । आर्हतिभवे ।
 तेजस न० तिज-च्युट् । आर्हतिरूपे । कर्मण्य च्युट् । व्यञ्जने ।
 तेव कीदृशे आ० आ० चक० वेत् । तेजते अतेजिष ।
 तेजस म० तेजसोविकाट् चण् । इति, भाद्रहमे च । साद्योक्ते
 चयस्योत्पत्ते वि० ।
 तेजसावर्त्तनी स्त्री० तेजसं भाद्रहमेवमावर्त्तते इत्य एव एत
 चिच्-आधारे च्युट् ङीप् । मृषायाम् । (छपी) ।
 तेजित्त इ० मज्जिष्यमी । यथादिप्रत्यये करणे न० ।
 तेजिरीया स्त्री० तिजिरीयोविकाराण्य । यजुर्वेदीयान्
 'आभेदे, अण्वण्यति । याप्रवत्येनः हि एततोऽधीत्य तेन
 अहं जिह्वादे स्तिमज्जने वसुहं अण्वण्य मज्जतीत्याद्ये
 वस्यामेवादिनतिचिद्विपक्षिणं इत्या तं भवितव्यमेव
 अतिचिद्विपक्षे एव विनेभ्यो या याया अङ्गीता इा
 तेजिरीया अस्ति इत्याधारी प्रविष्टम् ।
 तेजिरीयि(य)क वि० तेजिरीया भाषां वेत्तयतीति वा इह
 जन्तु वा । तेजिरीयायाधायिनि । (अद्वयुक्ते ।
 तेजिरीय च० तिमिरे नेजरीयभेद अत्यव्यय इव । नेजरीय-
 तेजिरीय वि० तौर्ध दर्शनमात्रं अतमनेन इव । याव्ययादे
 अतिचिद्विपक्षे इत्या ।
 तेज न० तिजस्य विकार चण् । 'तिराक्षिभ्यश्चकुनां छेह-
 खलचद्वृत्त विलुक्ते तिजस्येवातधीप्रभतीनां क्षिप्रवर्त्तनां
 छेहच्ये विकारे । (तेज) विकृते च (तिराक्ष) ।
 तेजकार इ० तैवं करोति ल-अण् (तेजी) (कज्) इति
 मसिधे वयस्यदे चार्किके वेतिनि । [५]
 तेजकिट् न० इ० (काट्) इति अण्वे तेजमने (चछ) पिपसावे
 तेजस् इ० जोषि त चमाराय चोऽथानुमध्यभागत तेज
 इदयोदेवेभ्यो लुक्ते देमे । तत्तत्तं जने च० च० ।
 तेजसाय न० तेजोयसि पाथ्य सत्तुं यस्यम् । तिजामनी च
 मोरी (हो) च तिजिषावि चर्म्म । तिजामनी अथवे
 जोषं कीदृशमध्यम् । एतानि तेजसायानुमतेषु
 तिजाम् । [मनेर्बुक् ।
 तेजस्य इ० तेजसिधे वयं यस्य मध्यरुणेति च० । अत्य
 तेजसा स्त्री० तेजं विवति च-अङ् । (तज्यावो) कोटभेदे ।
 तेजसायिका स्त्री० या यजुस् इ० । (तज्यावो) (कारण्य)
 इत्यभेदे ।
 तेजसला स्त्री० तेजस्ये कसे दला । इत्यदे, तिजोत्त च ।
 तेजसाविनी स्त्री० तेज आरक्षि च० पू एमी दिवि

जातिपुत्रद्वये तत्पुत्रेण वाशितं हि गन्तव्यं भवति ।
 तैलम्पाता श्री० तिष्ठस्य पावोदय ज नि० सम्यक् । स्वधा-
 याम् पुत्रद्वयेन वाशे च । [गन्तव्यमेवे ।
 तैलम्पाता श्री० तैलम्पातवर्गनेन विध-विध-व्युत् । (काकता)
 तैलीन् मित्रिनीनां भवनं चोत्तं च । तिलपवनयोग्ये चोत्तं ।
 तैप पु० तिलपवनयुक्ता पौर्णमासी तैपो चास्मिन् मये थण् ।
 चान्द्रपौषासि । [पौषस्य पौर्णमासीम् ।
 तैपो श्री० तिलेण नयलेण युक्ता पौर्णमासी थण् । चान्द्र
 तोक न० सौ० तु० तस्य वेत्तम् । अपत्ये पुन्ये दुहितृदिच ।
 तोटक न० द्वादशायत्तवादे कन्दोमेदे । [चतुष्टोत्तम् ।
 तोड अनादरे भा० पर० चक० सेट् । तोडति अतोडोत् । थिच्
 तोडो(री) श्री० तड-अच् गौरा० डोश् वा डल र । सनाम
 प्लाते तैलसाधने धान्यमेदे । [चावमरसे च ।
 तोत्त न० तुद० इन् । गवादिताडनदण्डे (धातुनि) -गनादि
 तोट् न० तुद० इनेन ह्युत् । तथेते छेत्ते । मारे ह्युत् । अघातान्
 तोमर पु० न० तु विष् तोर्मतो भियतेऽनेन च-अच् । तुल्येये
 शक्याये दण्डाकारेऽस्मभेदे (रायवाश) । [वि च ।
 तोमरिका श्री० तोमर०-चक्राया कम् । चाटव्याम् । [तस्य
 तोय न० सौ० तु विष् तवे पूर्त्तं याति या-क । तवे ध्वजाभावा
 तोयकाम पु० तोयं कामयते काम-अण् । जलनेतये । जल-
 भिलापुत्ते नि० ।
 तोयंक्ष्ण न० जलमात्रपात्रकमे प्रथमेदे । [जलदादि नि०
 तोयद् पु० तोयं ददाति दा+क । नेत्रे, छत्रे च । इते न० ।
 तोयधि पु० तोयानि धीयन्तेऽन था कि । चक्ष्रे तोयनिध्या
 दयोपय । [चाटव्याम् ।
 तोयपिप्पली श्री० तोये पिप्पलीच । (काचङ्गा) शाकभेदे
 तोयपुष्पी श्री० तोयेन बहुजलदानेन पुष्पायस्या । पाटवा
 हते । [ह्यु । कतके (निग्न्यात्स्य)
 तोयप्रसादन पु० तोयं प्रसादयति प्रसवद्वेय-
 तोयफल श्री० तोयप्रधानं फल शक्या । इषाटी कर्कटीभेदे
 तोयवल्ली श्री० तोयवन्निहितस्थाने वल्ली । कारवेले (जम्बे)
 तोयसूचक पु० तोय तोयवे चक्षुष्यति रोणे सूच-सुचन् । नेत्रे
 तोरण पु० न० तुद० इन् । बहिर्दारे, कामोपारिते दिङ्मादि
 काटे द्वाराद्याभागी च । कम्परासी न० ।
 तोल पु० न० तल अण् । शुभ्रातीतिवर्तिमाने कर्षे । साधे ननु
 ह्युत्तं वा । तोलकमथम् ।
 तोर्य न० त्वे चट्जादौ वाये मयम् अण् । चट्जादिप्रची ।
 तोर्यनिक न० त्व दत्तायामर कन् तोर्यापदार्थं निश्चयम् ।

तद्व्यगोतवाद्येषु सचदितेषु 'वनेऽपि तोर्यनिकमि'ति नैपम्
 तौलिक पु० तल्ला खीयति ठक् । चित्तकटे ।
 त्यज हानौ दाने च आ० पर० चक० यविट् । त्यजति अत्यासीत् ।
 त्यद् मि० त्यज-अदि डिङ् । तन्पदार्थे 'योवा ह्योवा मयाम्
 हति ति वेष्ट्याम् ।
 त्यागिन् मि० त्यज-पिणुन् । दागदि, ग्रे, वर्कनगोत्रे,
 कर्कफचत्यागिनि च 'यत् कर्मफलत्यागो च त्यागोऽभि-
 धीयते' इति गोता ।
 त्रक गतौ आ० आत० चक० सेट् । त्रकते अत्राहित ।
 त्रख गतौ आ० पर० चक० सेट् । त्रखति अत्रासीत् अत्रापीत्
 त्रख गतौ आ० पर० चक० सेट् इदित् । त्रहति अत्रासीत् ।
 त्रग गतौ आ० पर० चक० सेट् इदित् । त्रगति अत्रासीत् ।
 तद् चेराया आ० पर० अक० सेट् इदित् । तन्ति अत्रासीत् ।
 तप चक्राया आ० आ० अक० सेट् वा च० । तपते अत्रासिच
 अत्रात् । थिच् त्रपयति त्रापयति । मरा ।
 तपा श्री० तप-भावे अच् । लज्जाम् । अच् । कुचदाम् ।
 त्रवे कीर्त्तौ च । [वीरवे, रत्ने च ।
 तपु न० अन्वि ददा त्रपते लज्जते इव लज्जया त्रवीमति त्र
 तपुटी श्री० तप-उट् गौरा० डीश् । त्रपटीश्याम् ।
 तपुप श्री० त्रपते क्षिप् तप उच-दादे क क० । कर्कटीशये
 गौरा० डीश् । (वीरा) (यवा) प्लाते हते ।
 तपुस् न० त्रप-उधि । रत्ने ।
 तय न० श्री० नवाथाभयव त्रयोऽपयवा मेपां वा अयच् ।
 त्रिवर्षश्यायाम् 'अयत्रयवशाकमे'ति मनुः । क्षीतपत्रे
 डीप् । 'असौ नरायित्तलयो'ति भाष । त्रिवर्षश्या-
 निमित्ते नि० क्षियां डीप् । अगादिदेदमे, 'तवीर
 नीताइउचने वित्तर'मिति नैपम् । त्रुणादिमूर्त्तिवे,
 इरभ्याम्, हतौ । शीमराश्रीहते च ।
 त्रयीधर्म पु० त्रया वेदवेधे त्रिधियमानो धर्मः शास्त्र० ।
 वेद्वे धर्मे ऋषिरोमादी ।
 त्रयोदशन् मि० त्रयच दश च, त्रयिका वा दश । त्रयिच
 दशचक्राभिते । तत्रपूरे च चट् । त्रयोदश मि० चन्द्र
 त्रयोदशचक्राभिते त्रिधौ श्री० डीप् ।
 तस इतो यत्रे निषेचे च त्रुदा० चम० चक० सेट् । तसदति
 ते अतिमत्तम् ।
 तस भाषे वा० त्रुदा० चम० चले आ० पर० चक० सेट् इदित् ।
 तसदति ते तसदति कतमेधत् त अमधीत् ।
 तस मये वा दित् । चले आ० चक्रा० पर० चक० सेट् । तसदि

[illegible]

पोत्रो चमन्त नमसप्रसन्नस्यने न० । 'त्रिकोणान् गुरु
 पश्यन्ति' नि ज्योतिषम् ।
 त्रिकोणफल न० त्रिकोण त्रिकोणाकारं फलम् । गृहाष्टके
 (पात्रोक्तं) । [अनु तत्रैव ।
 त्रिगुणं न० त्रिगुणांशवर्गपदेर्देवे । तद्वर्गस्य जने न० ॥ ४॥ शर्ये
 त्रिगुण न० त्रयाणां त्रयानां त्रयाहार । शर्येतो प्रधाने ।
 त्रिगुणैरुज्ज्वले त्रुण संज्ञाने वज्र । त्रिगुणैरुज्ज्वले त्रि० ।
 त्रिगुणास्तत त्रि० त्रिगुण कला रुद्रं वाचं ज ह । त्रिधा-
 । क्वचन लक्षे चोदादी ।
 त्रिगुणात्मकं न० त्रयो, त्रया त्रयादयश्चास्मा रुद्रं
 दश वज्र । शर्यन्मतोत्रे प्रधाने, वेदान्तोत्रे त्रयाणे व ।
 त्रिगुणा त्रयो० रामायणवर्गके राघवीभेदे ।
 त्रिगुणाधिकेत इ० त्रि कलौ वा चैकोनोऽग्निधियो वेन ।
 - वाधर्षभेदे 'वृक्षानयो वे व त्रिधाधिकेता' इति वृत्ति
 त्रिगो(नो)त्र इ० त्रिधि नेत्रायदयः । त्रिधे । पूर्वपदात्
 चंदायादिति एते 'मासे' निर्दिष्टादित्यात् वा एत
 निति नोक्तिम् । कुम्भादि० नेत्रस्ये ।
 त्रितय न० त्रयाणां त्रयस्त्रयोऽथवा त्रयोवा त्रयम् ।
 - त्रयमर्थात् त्रितयस्त्रयाणाम् । त्रितयस्त्रयानि त्रि० ।
 त्रिदश न० त्रयाणां दशानां त्रयाहार । 'वाङ्मन चाय-
 दक्षेण, त्रयादक्षोऽवब्रुते चंदायाधमे व ।
 त्रिदश इ० त्रि० त्रिदशमप्यस्य इति । 'वाङ्मनोऽय
 मनोदक्ष चायदक्षश्चैव व । यस्मै ते त्रिधा दुदौ
 त्रिदशोति व अथत्वे इति मन्त्रो चंदायाधमेदे ।
 त्रिदशा त्रि० त्रिधि त्रिधि दशानि त्रितयम् दशा ।
 (गोयायिवा) गोवापदीकृत्याम् ।
 त्रिदश इ० त्रिचो दश चत्वारस्तत्रायाश्चा न तु हस्ति
 परिचायकया चत्वार्यानि व दश वेणुम् । ऐवेण । अथ
 वा त्रिधाचत्वारिण्यस्य दश परिचायकानां इदं धातुः
 'अभिज्ञातममद्वयो' एवस्यैव त्रिदश तन्मतोच्चार
 आनु उभयाभेदपरात् । अत्र त्रि त्रयुख्यवर्णति द्वे त्रया
 यको द्वादश, इत्य एकदश, चतस्रोऽष्टौ, त्रिंशे देवौ
 इति । अत्रैव यथा शुक्लदशुष त्रि व दश वेति
 जान्दोष्येर्निहितत्वात् त्रिधाचत्वारिण्योतर्णाय त्रि वेति
 द्विचत्वारिण्ये निहंसा ।
 त्रिदशाधिप इ० इ० । इन्द्र ।
 त्रिदशाध्यक्ष इ० त्रिधर्षा दशानां आपत्यत्रयुषीनां त्रिद
 - शानां देवानां वाऽध्यक्ष । त्र्यर्षाधिपि ब्रह्मर्षि, विष्णो

विद्यालयं पु० ६०० । खर्चः । विद्यावासादयोऽर्थः ।

विदिन ३० तयो मङ्गादयोदीव्यन्त इत्येव व्यापारे च,
विद्या सत्तादिभेदेन दीव्यन्ति प्रकाशने दिव्य-का वा ।
सर्गे, आकाशे, सुखे च न० । !

त्रिदिवेष ३० इतः । देवे त्रिदिवीषसादयोऽप्यत्र । १ । ॥

विदोषः ३० त्वयाणां वातपित्तश्लेष्मणां सन्निपातेन दोषः ।
वातादिसन्निपातजे विकारकारणे रोगभेदे ।

त्रिधा वक्ष्यः त्रि+प्रकारे भावः । त्रिप्रकारे । ॥ ३॥

त्रिधामन् ३० त्रीणि धामानि भूरादौनि स्वाभानि, तेजांसि
सत्त्वादौनि वा यस्य । जिने, विष्णौ, ब्रह्मणौ च । ३०

त्रिधारकः पुं, त्रिषु भूतेषु, धारां यस्मात् । शुद्धादृष्टे ।

विधारण ही श्री० विष्णु भाग्यु घारां दयालु जय्यं ।
 (तिकांटासिद्ध) महोदये ।

तृतीयमङ्गलम् । अथ चन्द्रोदयः । अथ चन्द्रोदयः । अथ चन्द्रोदयः ।

स्त्री० टाप् । त्रिनेत्रादयोऽप्यत्र तत्र वा स्थितिमिति भेदः
त्रिनेत्रा स्त्री० त्र्योपि नेत्राणीव मय्याः । बाराहीकन्दे ।

विपताकं न० तिलः यताका इव, यत् । यताकाकाएवहि-
। यथास्थिते सहादेः संध्यमाना निकासोपेनाः विद्यावहि-

अथोक्तत्वेन, विपत्ताकारितकटे ३०। 'विपत्ता' करं
कृतेत्यादि अथकारं लानामिकवष्टनिर्बन्धने स्थितम् ।

त्रिपथगाः स्त्रीः । अवाधां पथां समाहारः । अथ समाः । तेन
गच्छति गमः । गच्छामासः ।

त्रिपदा स्त्रीः त्रयः पादा यस्य पादस्य पात्रावः द्वावपीति
 द्वावि भावात् प्रदावः । इन्द्रोभेदे ।

तिपदी स्तोत्रयः पादा अस्याः पादश्च पाद्वाच्ये जीवि पद्मावः ।
 (गोदादिपद्य) गोपापदीश्यावाम् - अन्तोभेदे, संवपयां,
 कृत्विगात्रभ्ये - तापाद्वभ्यन्ते, तिपदोऽष्टे दिनामसौ ति पद्यः

अद्यादिप्राप्ताधारे च (तिमादा)। सर्वे कृत् तुस्तः त्रिप-
दिताश्च।

त्रिपर्यं लोषि, लोषि-प्रतिपत्तं पश्यान्मृशः। किंशुद्धे। वनका
पश्यान्मृशः वा टाप। टाप-वाहपश्यान्, वृत्रिपश्यान्मिदे व

त्रिपुट ५० त्रयः पुट्टा यस्य । (सिमांती) कलायमैरे शरे,
तालकयन्ते गोपते इत्यमरे ।

(तेजोहि) त्रिदशोपधौ, कर्णस्फोटायाम्, देवीभेदे च, स्तो-

१. चारः । पुंल्लभ्ये स्त्री० । डोप् । २. त्रिः । पुंल्लभ्ये स्त्री० । डोप् । ३. चारः । पुंल्लभ्ये स्त्री० । डोप् । ४. चारः । पुंल्लभ्ये स्त्री० । डोप् ।

विपुलान् न. त्रयार्षां प्रवृत्त्यां रक्षुदाकाराणां समाहारः ।

सवाटस्य तिथिन्. रेषामयात्मके, उभरेषामयात्मके च
तिरहभेदे.। आर्ये कन्.। वस्त्राः. सवाटगाक्षिणौ भस्मरे.

त्रिपुर उ० त्रीणि स्वर्गादित्यानि पृथक्पृथक् । अगुरभेदे ।

११ - समाहार द्विगुः पाठा० न हीष्टुं । पुराणमन्त्रे न० ।
त्रिपुरान्तकं इ० इत० । गिरेः । विश्वरूपादयोऽप्यत्र ।

त्रिपुरया स्त्रीः श्वेत्वा तातादिदोषान् प्रणयति इत्यर्थः ।
... इत्यादिदोषान् (कामतेष्वेति)

निपुष्कर न० षष्ठ्यादिभेदेन विधा क्षिते मास्यो तीर्थे वाराः
 कुरासिदिभेदा मयस्य भग्नराटकम् । आनेथ जारजो

योगःकरणं च विपुलं इति ज्योतिषोक्तेः योगभेदे पु.
तिभण्डी स्त्रीः लीनु बाहादिदोषान् भयङ्करी भण्ड परिभाष्ये

विभवे न० त्रयो भुजा यस्य । त्रिषोणस्यै 'विभजे भजयो

त्रिभुवन म० लयाशा भुवनानां लोकानां समाहारः । पार्श्व-
म डीम् । त्रिलोक्यां त्रिभुवनेषु स्वर्गलोकप्रधानादिषु ।

त्रिमधु नः खयाया मधूना मधुराणां समाहारः । इतं सितं
भाषिकं च विप्रेन्द्र मधुख्यमिषकं मधुरवै । तस्यै

दोतो मधुगतः, इत्यादिने मन्त्रविद्वन्ने तदभिज्ञे च इह ।
 त्रिसार्गगा स्त्री-विभिर्मातेर्गच्छति गम-इ । गङ्गायाः विभा

गैर्गैर् विदिवस्स भग्नः इति कुमारः । (पायदा) सुप्रभे
द्विषष्टि श्रीः विष्णु वातादिव यद्विदिव विश्वप्रज्ञात् । (देव-

तियासा स्त्रोत्रयो यामाः प्रहरा यथाः । विद्यासां राज्ञां
माहृत्स्वहायनचक्षुष्यं निरुद्धायां रात्रौ, हरिदायाम् ।

तेराव न० तिथ्यां, राखीणां समाहारः प्रथमाः। राजि

मन्त्रे, तदुपलक्षिते दिनतरे च मिरासमस्तु विभेदि'ति स्मृतिः।
तदेतत् ५० शिष्यो रेखा दत्त । यद्ये ।

ब्रह्मोकी ओ० मयादा सुगन्दीना, मोक्षाना ममाद्वारः
 होय । सोदमने 'यदि विमोक्षी मयमारहेति' भैरवम् ।

संशोकेषु पु० स्वभावात् शोकाभासः उत्तरपदविशेषः । अर्थः-

शिवे, विष्णौ च ।

[रुलतताव्याभिधवात्तत्वे ।

विष्णौक न० दय या लोहाना धातुना यमाहार । सुवर्ण
विचर्गं पु० त्रयाणा धर्मायकामाना वर्ग । धर्मायिकाध-
रूपेण पुरुषार्थेषु, विफलया, कटुत्विके, साह्योक्ते चत्त-
रजसमीक्ष्यपुनये । 'अथ स्थान च दृष्टि विचर्गो
ने तिरेदिना'भिर्युक्ते आत्ययकद्विरूपेण प्रदर्शये च ।

त्रिवर्णक उ० त्रयो वर्गा उद्योगस्य कर्म । मोक्षुरे । धर्माऽहि-
पात्ताऽक्षार्ये कर्तु । विप्रसाया विरुदौ ब्राह्मणचानियवेष्ट
रूपे हिनातिवर्णये च न० । [त्रिवर्णवयन्कावा भवि ।

त्रिवर्धिका स्त्री० त्रीणि वर्धाणि त्रयोऽस्या क्षार्ये कर्तु ।
त्रिविक्रम उ० त्रीन् लोकान् विरोधेण चामयेऽप क्रामति । +
'क्रम याच । विष्णौ 'त्रिरत्येव त्रयोलीला कोर्तिता छनि
सकमे क्रमते तात्ताया सख्यौ त्रिविक्रमो जगद्ग'न' इति
हरिवय बहिवयनयमये हि तस्य तयाक्षरपम् ।

त्रिवीज उ० त्रीणि त्रीणि बीजानि प्रतिफल यस्या ग्याभाक्ते
त्रिहृत्(ता) उ० त्रीन् अक्षयवान् हृषोति ह किप् त्रिभिरक्षयै
इता हा । (तेषोहि) षोषप्रियेदे, वचन इप् तिस्र इती
यत् । त्रिपुले वि० 'विमस्रोर्देहत त्रिहृ'दिति क्कति । तासां

त्रिहृतमैकैका करोतीति शुभक्तेषु भिन्निषेण तेजोलक्षणे च
त्रिहृतमर्षी स्त्री० त्रिहृत त्रिदोषम् पश्यन्महा । (हेतुका) हित
मोषिहायामे । शुभप्रवाहे च दक्षिणे लक्षरे च प्रयाते ।

त्रिवेणी स्त्री० तिस्र वेणु मवाहा यत्त कम् । शुभप्रवाहे
त्रिवेणु उ० त्रयोवचबोयत् । रचस्रस्र इत्ययमभेदे ।

त्रिवेदिन् उ० त्रयो वेदा पाश्चात्वेन धन्यस्य इति । शशादि-
वेदत्रयवाङ्मे ।

त्रिगङ्ग उ० स्वर्ग्यमयीव्यवभेदे । त्रिगु अवयवेण शङ्कुरि ।
शरमे, माङ्कारि जातके, खद्योते च ।

त्रिशश्वमत उ० त्रिच शशा अक्ष तादृशं वत्तं यत्त । त्रिले
त्रिश्रिश्च ई० त्रिच त्रिधा प्रतिफलस्य । त्रिले । राक्षधभेदे
च । त्रिभूते, मण्डलान्तरे च न० । त्रिषातयिहति
मायकादौ त्रि० ।

त्रिशिरस् उ० त्रीणि शिरास्यसु । राक्षधभेदे खरे, कुवेरे च
त्रिशीर्षिक न० त्रीणि शीर्षाण्यस्य कम् । त्रिभूते ।

त्रिभुल न० त्रीणि भूतानि त्रिधायाच यत्त । स्वनाम
स्थाने यत्तभेदे । मात्रे त्रि० त्रिधा लोप्

त्रिभूलिन् उ० त्रिभूलमण्यस्य इति । त्रिने । त्रिभूतभारि
त्रिभूत उ० त्रीणि गङ्गाण्यस्य । त्रिभूतपर्यन्ते ।

त्रि(वि)ष्टम् स्त्री० त्रिपु स्थानेषु स्थानाति स्तम्भ किप् पलम्

त्रे संप्रसारण वा । एकादशाक्षरपादके छन्दोभेदे ।

त्रिसन्ध्य न० त्रिदृशा सन्ध्यानां समाहार । त्रिकावे माहा
पराङ्मुखाद्याह्वरूपकावत्ये । त्रिसन्ध्य य मनेन्द्रियमिति ।

त्रि(प)सवन न० त्रीणि सवनानि यत्त फावे वा पयस ।

त्रिक्तावे । समाहारद्विष्ट । त्रैकान्तिके स्थानत्य च ।
'वायुतस्त्रि(प)सवन चरेदि'ति सूत्रे ।

त्रिस्तोतस् स्त्री० त्रिपु त्रीकेषु स्तोतो यस्या । गङ्गायाम
त्रिहृत्य त्रि० त्रिवार कवेन कट यत् । त्रिवारकहे चोक्ते
त्रिहायमी स्त्री० त्रयो ह्यायना वयोमानमस्या लोप षत्वस ।

त्रिवर्षायां भवि । [अयुर्मीत् ।

तुट छेदने दिश० तदा० तु० पर० चक० सेट् । तुयति तुत्ति
तुट छेदने चुरा० या० चक० सेट् । लोटयते अयुत्तुत्त ।

तुटि(गी) स्त्री० तुट-इत्तु किञ्च हा लोप् । छेदे, सपये चक्ष्मै
लाया, निमेषहवरूपे काष्ठभेदे, हागौ च ।

तुनृप्(म्) वध आ० पर० चक० सेट् । तुयति यत्तुयति ।

तुनृप्(फ) वधे आ० पर० चक० सेट् । तुयति यत्तुम्प्री ।

तृप(क) वधे आ० पर० चक० सेट् । तृप(क)ति यातोपी(की)त्
तेता स्त्री० त्रीन् इवा वि० दक्षिणान्निगार्हव्याहवमीवात्तके

सुहृदिने क्षमिन्त्ये, सत्ययुगान्तारवर्तिनि युगभेदे, द्यूत-
मोहाधाधनस्थानस्य यस्मिन् पात्रे त्रयोऽङ्कास्य पार्श्वस्य

उत्तमववा पतने द्युतविशेषे वराज्जाग्रा मध्ये त्रयोऽङ्का
सागतया पतने च 'त्रेताहृतवर्षस्य'मिति चन्द्रकविप्रदीपा

त्रेधा अय्य० त्रि० प्रसारार्थे धात् त्रैस्ते इयादेश । त्रिप्रकारे
त्रै पावने आ० या० चक० खदिट् । ज्ञायते आत्ता ।

त्रैयुगिक त्रि० त्रियुगार्थे प्रत्ययति त्रियुग अङ्केतमेकगुण
प्रयुक्तं 'तत्रप्रत्ययति भूनामि'ति ट् । एकगुण द्वया
त्रियुग त्रीतिरि वाई विप्रभेदे ।

त्रैयुग्य न० त्रयाका गुणानां चत्तरजगत्तया समाहार तत्र
सावै व्यञ्ज । इत्यादिषु गुणेषु त्रैयुग्य विप्रदा वरा इति

गीता । गुणत्रयसावैयुग्याऽप्य कर्षकमयुक्ते इहारे च ।
त्रैध न० त्रिप्रकारम् त्रि० च्छम् । त्रिप्रकारार्थे ।

तोडि(वे) स्त्री० पु० तुट-१ या डीप् । कटफे, चड्ढाम्,
(पक्षिर डोढ) पक्षिभेदे मत्स्यभेदे च ।

तोत्त न० । त्वे-उत् । गवादिताडने (पापनि) लघुहे ।

तौक गत्या भा० व्याप्त० एक० सेट् । तौकते, प्यौकश्चि ।
शिच् । अथतौकत् त ।

व्यम्बक इ० त्रीणि अन्धकाभि नेत्राण्यस्य व्युत्पन्नान् उहृद-
भिधाने । शिवे । कश्चित् साधायामिव द्युहारेयस्येष्ट-
त्वाद् वियम्बकोऽप्यस्य । वियम्बक स्वमित्रं ददर्शेति कृ० ।

व्यम्बकसंखु इ० इत० पञ्चमा० कुरेरे ।

व्यङ्ग्यस्य कृ० त्रयाणामह्य तिथीना स्त्रियों यत्नेकस्मिन् सौर
दिने । तिथितयसंयुक्ते एकस्मिन् सौरदिने ।

व्यङ्ग्यस्य इ० त्रीणि व्यङ्गान् वारान् व्युत्पत्तिं व्युत्पत्तिं ।
वारतयसंयुक्तारिषाभेकस्मिन् तिथौ ।

व्यौषी स्त्री० त्रीणि एतानि कर्तुं वाचि प्रत्या डीप् लस्यन ।
(सजाहनीम) आविष्टोमनि ।

त्य वि० तन-विच् अन्ध व । भिक्षे व्यत्यासिष्ये मर्त्यनामायम्
त्यक्पञ्चक न० लघु प्रहृक् । 'त्यौषीडस्यराश्यामिरीय
उहृदपाद्या । पचैते क्षीरिणो इच्छाक्रेषा लघुपञ्चकं सत-
मित्युक्ते न्यौषादिरुक्ते ।

त्यक्पुत न० । लघिप पञ्चमस्य । तुहृत्वि (दारविनि) तेज-
पक्षे च । द्विपुल्या स्त्री० डीप् । [स्त्रीत्वं डीप्

त्यक्पुष्ट्र न० लघु उच्चमिप । रीमाहे । जिहास्येने इ० स्त्री०
त्यक्ष काले भा० पर० एक० सेट् । त्यक्षति अलक्षित् अलाक्षित्
त्यक्ष संदवीभा० पर० एक० सेट् । त्यक्षति अलक्षित् । [[दारविनि]
त्यक्सार इ० लघि, लन् वा वारोऽस्य । वगे, तुहृत्वि च
त्यक्गन्ध इ० लघि लज्जन्त्ये गन्धोऽस्य । गारहे, लम्बोरे ।
त्यग्दीपान्त इ० लघोपसाम्ना यस्मात् ५५० । रुजिजन्दे ।
त्यक् संवरणे इ० पर० एक० सेट् । त्यक्ते अत्याचीद् अत्यचीत्
त्यक्(वा) स्त्री० लघु सपाः किप् वा टाप् । वल्कले, चर्मणि,
उच्चमिप च ।

त्यक् न० लघु-यच् । चर्मणि, वल्कले, लङ्गणे च (तिप्रपात्) ।
त्यक्सार इ० लघि मारीऽस्य रुज्जना० चर्मणा कपुष्ट् । वगे
त्यत् वि० तन-किप् यगे च तुहृत् च । अकार्ये वर्मणापादम्
लघुच गभी भा० पर० एक० सेट् । त्यक्षति अत्यक्षित् । तक्षिता
तक्षा । [क्षीत् प्रमात्यरे लापेट् क्यम्भ सेट् ।

त्यक् गद्गोरे इ० पर० एक० सेट् । त्यक्ते अत्यक्षित् अला-
त्यर वेगे भा० व्याप्ति० एक० सेट् मडा० । त्यरते अत्यरित् ।
गिप् त्यरति । त्यर ।

त्यरा स्त्री० त्यर-यच् । वेगे, अमीष्टताभावे निवृत्त्यास्यने च
त्यरित न० त्यर-क्त । योमे । त्यरति ति० ।

त्यरितोदित वि० त्यरितं योमं यदा तपोदितप्रसारितम्
वदन्त । योमोच्चारिते ।

त्यट् इ० लघु-लघु । देवशिल्पिनि विद्यार्थे, ॥ द्वादिभ्य
। मध्ये आदिभ्यभेदे, लघुषकारिणि (हृत्वार) वर्षपट्टभेदे,
चित्रान्नामं च । [किप् । वाट् । एताप्युक्तौ

त्याहृत् वि० वयेव दर्शनमस्य कृत् । त्यहृत्वे, ट । ताहृत् ।

त्याहृ इ० लघुपरमस्य । हृत्वाहृदे संज्ञानाम्नां एतत्पञ्चमा

स्त्री० डीप् । तदा देवताऽस्य कृत् । चित्रान्नमते ।

त्यि(पा) स्त्री० त्यि-चम-किप् वा टाप् । दीप्तौ । [क्षतिचम

त्यिप दीप्तौ भा० चम० एक० च्यतिट् । त्यिपति ते । अत्यिपत्

त्यिपंपति इ० इत० अगुच्य० । रुच्ये ।

त्यर कर्त्तव्यो भा० पर० एक० सेट् । त्यरति अत्तारीत् ।

त्यर इ० त्यर-उ । खट्वागुलौ ।

थ

थ इ० तुहृत् । पर्वते, भयवारणे, व्याधिभेदे, भयविज्ञे
नक्षत्रे च । रथवे, मृगवे, मये च न० ।

थुहृ कर्त्तव्यो इ० पर० एक० सेट् । थुहृति अथुहृत् ।

थुत्वार इ० थुदिपम्यक्तपदस्य पार ल-पञ् । भिटीवन-
। त्यागातन्त्रयस्ये ।

थुर्ध्व मये भा० पर० एक० सेट् । थुर्ध्वति अथुर्ध्वत् । थुर्ध्वः ।

द

ढ इ० दा देव दे वा क । वर्मणे दधे चय्यने च । भार्यादाय
स्त्री० । दातरि वि० दे । द पतिविद्वाते ति वैपथ्य ।

दंष्ट्रा इ० दन्त-यच् । वनमल्लिकाम्याम् (दंष्ट्रा) दन्त कटपादौ
कृत् । वर्मणि, वर्मणि, दोरे, चरने, दंष्ट्राभेदे, दधे च ।
दंष्ट्रान न० दन्त-भावे द्युट् । दन्तादिना चय्यने । चरने
द्युट् । वर्मणि ।

दंष्ट्रति वि० दंष्ट्रा वर्म दंष्ट्रावोऽस्य । अतएवाहं दंष्ट्राभेदे
दंष्ट्रा स्त्री० दन्ततेजसा दन्त-दन्त अन्ता० न डीप् । दन्तभेदे
दन्तपक्षिद्विद्वान्नाम्यासां द्विद्वान्तायां दन्तवती ।

दक्षिण इ० दक्षिण-कर्मणे दक्षिण । दक्षरे मये च । दक्षिणति वि०
दक्ष दक्षौ गोप्राये च भा० कर्म० एक० सेट् । दक्षते अक्षरित् ।
दक्ष वि० दक्ष कृत् । दक्षिणे वर्मणि मये दक्षिणे, दक्षभेदे च
दक्षरे, दक्षरे, दक्षभेदे, दक्षरे दक्ष-दक्षान्तायां दक्षः ।

स्थाने 'दद्यात् भाता पिता वा वं च पुत्रो दत्तको भवेदि'
लुक्ते इत्यभेदे ५० ।

दत्ताभ्रदानिक न० दत्तस्याभ्रदान पुनरादानमस्त्वस्मिन् ठन् ।
अष्टादशविंशत्यान्तर्गते दत्तास्तुन पुनरादानविषये 'दत्ता
द्रव्यमभ्रमस्य पुनरादावभिष्णति । दत्ताभ्रदानिक नाम
अप्यकारपद हि तादि'ति गारदोक्ते अप्यकारभेदे ।

दत्तास्तन पु० दत्त आस्ता नेन । 'दत्तास्तास्तु' इत्युक्ते
इत्यभेदे ।

दत्तिम लि० दानेन गिर्वत्त दा त्ति मेभू च । दानगिर्वत्ते ।
'भाता पिता वा दद्याद्वा यमद्वि पुत्रभाषदि । सङ्ग
मोतिस्त्वयुक्त य मोयो दत्तिम एत' इत्युक्ते दत्तकडले ५० ।
दृढ दाने एतौ च भा० व्या० म० सेट् । ददते अर्थादृढ ददते
दद्वु ५० दद द । रोगभेदे (दादृ) कश्चपे च ।

दद्वुभ ५० दद्वु इति इन-उक् । चक्रमर्हते । (दाद्वुभर्हते) ।
दद्वुण नि० दद्वु अस्त्वर्थे न । दद्वु न सुखच वा । दद्वुरोगवि
दद्वु ५० दद्विज्ज क नि० । लङ्गरीगभेदे (दाद्वु) ।
दधि दाने भाषये च भा० व्या० म० सेट् । दधते अर्थादधि ।
दधि न० दध-इन् । (दध) दुग्धविक्रिभेदे, पक्षे च । धा ति
हितम् । धारणकर्तरि नि० ।

दधिकृचिका स्त्री० 'दध्ना चक्षुष म क यत् खात्तदधिकृचि
के' लुक्तायामाभिधायाम् (क्षाना) । [(कएतवेव)
दधित्य ५०, दधिवर्णकित्तयस्मिन् स्या क ५० । कपिले
दधिपुष्पिका स्त्री० दधित् गुभ्र इत्यमस्या कश्चात् इत्यम् ।
द्वेतापराजितायाम् । कवमाये छीम् । कोल शिख्याम् ।

दधिपक्ष ५० दधिवत् प्र मत्तेष्वल । कपिले ।
दधिमण्ड ५० इत० दध मल्लि (भात) क्षमापि पदार्थे ।
दधिसक्त ५० दध-उक् । दधिमण्डा कत्तव्य । दधिमण्डितकत्तव्य
दधिसार न० इत० । नवनीत ।
दधीच(चि) ५० अयमनेरोररु कर्हमत्रापातिक्रियायां जाते
छनिभेदे, दत्ताभ्रदानार्थे यस्यास्थिभि देवेर्देव निमित्तम्
दधीचास्थि न० इत० । तेन निर्मितत्वेन तत्पारोप्य मन्त्रे
तन्नामके शीरेके च ।

दध्नु ५० दध-न । यमभेदे 'यौहस्वरात् दध्नुमेति यमत्तण्मन्त्र
दध्नु स्त्री० कश्चपपञ्जाम् दध्नुमजापते कन्याया दानवभाषदि
दध्नुज ५० दध्नुजायते लभ ५० । अष्टरे, दध्नुमस्तुमस्तवोदध्नुज
दध्नु ५० अन्तर्भाजितस्थर्थे दध्नु वत् । चर्षणसाधनेऽस्थि-
भेदे (दात) कुक्षे, पर्वतनितम्बे, छातुभि, हानिग्रह-
यस्यायाव ।

दन्तक लि० दन्ते प्रसित कन । दन्तार्ज्ज्वोपजीविनि ।
नयदन्ते, गिरिप्रदेशात् तिथ्यावर्हिगते पाषाणे च ५० ।
स्त्राथे वन् दन्तार्थे ५० ।

दन्तकर्षण ५० दन्तान् कर्षति क्षय-स्थ । जखीरे ।

दन्तकाष्ठ न० दन्तधावमार्प काष्ठम् । दन्तधावनसाधने
काष्ठे । तत् यस्मात् पु० विकृतलक्ष्ये ५० । [(रोट)
दन्ताच्छ ५० दन्ताच्छादनेऽनेन छद्-णिच्-य लुक् । कोष्ठे
दन्तच्छदोपमा स्त्री० दन्तच्छदोष् उपमीयतेऽनया अह ।

विखीरतायाम् (विखाश्रुता) - तत्कलेन हि खीरसाद्वत् प्रसिद्धम्
दन्तधावन ५० दन्तान् धावयति शोधयति धाव लुक् । छनि-
रक्षे, गुञ्जकरक्षे, वज्रवे च । भावे ख्युद् । दन्तशुश्रू ।
दन्तपतक न० दन्तश्च शुश्रूष्य पत दन् मल । शुश्रूष्यम्
दन्तपुष्प न० दन्तरश्च शुभ्र इत्यमल । पुष्पे, कतकफले च ।

दन्तफल न० दन्तरश्च शुभ्र फलम् । कतकफले । दन्तवत्
फलं ल । कपिले ५० । पिमस्याम् स्त्री० दाप ।
दन्तमूर्तिष्ठा स्त्री० दन्तश्च शुभ्र मूर्त यस्या कप् । दन्तीष्ठे
दन्तवर्द्ध ५० दन्तध्यान वर्द्धनम् । क्षण्णक्षे कपतिभेदे ।

दन्तवीर्यक ५० दन्तवत् वीर्याणि दल । दाक्षिणे इत्थे ।
दन्तशठ ५० दन्ताश्च यदति क्रुदयति अच् । खमीरे, कपिले
कर्करणे, नागरणे च । चात्रैषा पुष्पाक्षिकायां स्त्री० ।
दन्ताघात ५० दन्ताघाति व्या+ङ्ग-ङ्ङ् । निष्कृते । भावे
घम् । दन्तौघानवे ।

दन्ताशिया स्त्री० दन्ताश्च यति भुवयति, तिथ्यो वा यर्था-
श्रोति अष्ट+अण् लुक् वा । यस्याम् । (लागाम)
दन्तावल ५० दन्त+अस्त्वर्थे वलच् पूर्वहोम । कृत्तिनि ।

दन्तिका स्त्री० दन्त-तन+गौरा० कोट् स्त्रार्थे कन । दन्तीष्ठे ।
दन्तिन् ५० दन् इति । कृत्तिनि ।
दन्तिनी स्त्री० दन्त इति । दन्तीष्ठे । [(शोपधौ च ।

दन्ती स्त्री० दन्त तन् गौरा० कोट् । उड्स्वरपर्याय प्रत्ययपर्याय-
दन्तीवीर्य न० इत० । दन्ते कश्चपभेदे कवमाये ।

दन्तुर लि० छत्ता दन्ता अन्तरु दन्त+उरल् । उन्नतदन्त
युक्ते, उन्नतानवे विषये स्थाने च ।

दन्तुरच्छद् ५० दन्तर उन्नतानवे छेदो यल । मोक्षपुरे ।

दन्तुलुखलिक ५० दन्ताण्य उलुखल कण्डनपात्रेन विद्य
तेऽल ५० । रापभेदे च हि दन्तैरेव मोक्षादीन् कण्ड-
यित्वा खादति । इति । दन्तुलुखलीत्यल ।

दन्त्य लि० दन्ते दन्तपूर्वे वा भव यत् । दन्तदन्तमूलवीजनि
तवर्गादी र्थे । दन्तेभ्यो हित भट् । दन्तहितकारके ।

दलमोप ५० दलान्तर कोमोयस । कन्दुष्यद्वये तेषु उपम
कोमान्तराभावात्तयात्मम् ॥

दलनिर्मीक ५० दलतोति दलं पल्लवं निर्मीक इव यस्य ।
भूर्जपत्रद्वये तस्य द्विःपल्लवस्य निर्मीकाकारत्वम् ॥

दलपुष्पा स्त्री० दलं स्वयं विदेभिं पुष्पमस्याः । केतक्याम् ।

दलसिद्धि ४० दशेनाटक इव । स्वयंजातसिद्धद्वये, दृष्ट्याम्,

कन्दे, नागकेशे, गिरीषे, करिकर्णे, केने, सावके, पैरिडे च

दलसिद्धि न० दशेनाटकम् । नरुदके । नद्वयद्वये दमनद्वये च ५०

दलास्त न० दशेनात्मम् । वृत्ते (षुकांशवत्) ।

दलित नि० दल-क्त । प्रकुले, खण्डिते, व्यङ्गिते च 'व्येका-

दलितः विभाजितेनेति लोकाः । [सम्प्रदायद्वये]

दलेगान्धि ५० दले गन्धो यस्या इव स्यात् । सप्रम्यायल्लम् ।

द्वय गती भ्रा० पर० सप्त० सैद्वय इति । दन्ति अदन्ती ।

द्वय ५० द्वयोति द्व-अर्थ । द्वे, द्वागले च । भावे अर्थ । उपतापे

द्वयसु ३० दु-दु- उपतापे अर्थ । संतापे, मातादिदाहे च ।

द्वयानि ५० द्वयस्य वगत्यानि । दावानले ।

द्विषि नि० अतिप्रियेन दूर-दूरम् अन्यकोपः रागश्च । अति

दूरे । रीरुनि दशद्वयः । अत्रैवाप्ये द्विषो लोपः ।

द्वय दीप्तौ च० उभयभक्त सैद्वय इति । द्वायति-ते अददयत्-त

द्वय दंगने च० उभयभक्त सैद्वय इति । दंगयते अददयत् ।

द्वयक न० द्वय परिमाणस्य कम् । दमति, दशवद्यायाम् ।

द्वयकावत् ५० द्वय कवता यस्य । रावणे । दमकवरादयोऽप्यत्र

द्वयत् ५० द्वय परिमाणस्य अति । दशानां त्रयो-दशके द्वय-

चद्वयम् ।

द्वयधा अर्थ० द्वयकारम् अर्थ । दशदिग् ।

द्वयम् नि० द्वय-कनिम् । (दश) पञ्चाशद्वये ।

द्वयन ५० द्वयतेनेन नि० गतोपः । दले मियरे च । करणे

लुट् । कश्चे । भावे लुट् । दंगने, दन्नादिवापते च ।

द्वयनोच्छिष्ट न० दंगनेनोच्छिष्टं यस्य । अथरादिषुल्ले

देवतोदगनोच्छिष्टपरिपूतपुटे इति नाभः । विशाये ४० ।

द्वनोच्छिष्टे नि० ।

द्वयपुर न० द्वय दिग् निर्णयि मू-क । केवर्गीकृतके । द्वय

पुरो यम अर्थ स्यात् । मासवदेककथने ।

द्वयवत् ५० दानगोचरपानीर्यथागमनव्यवहारे च । उपा-

यः प्रादिधर्मानं द्वय बुद्धयानि ते इत्युक्तानि द्वय

द्वयम् नि० दशानां दूरम् इति मत् । येन द्वय सस्यां पृथगे

तस्मिन् । स्त्रियां लोपः ।

द्वयमिन् नि० नवतेरर्थं द्वयसो याऽवस्थामेदोद्वयस्य दूरपा-

नो ह् इति । नवत्युद्भवयोश्च इति ।

द्वयमी स्त्री० दशानां दूरयोः । शतायुर्दूरम् इत्युक्ते मरणा

शतायुष्यनियमात् यस्यायुषो दशधाविभागे नवव्यधिकाया-

नवव्यधिकायां तद्व्याख्यायाम्, चन्दस्य दशमकलायाः प्रवेश-

निर्गमात्तद्व्याख्यायके ति, दशमे 'दश' तस्यां दशमी च

यावदिति अतिः । 'उक्तादो भूक्यां अतिरिक्ता' अदश्या

द्वयं सु' इति निरुद्धावस्थामेदे मरत्युत्पादकत्वात् ।

द्वयमीत्यु नि० दशम्यावस्थायाम् तिष्ठति स्या-क । अतिद्वये

नवव्यधिकायाम्-लोपरागे-स्त्रिंशतीने, विषयेद्वयात् मर-

णावस्थामात्रेवाविधेये च ।

द्वयमूल न० द्वय मूलानि यत् । पाचनमेदे । दशानां मूलानां

समाहारः पात्राः । 'विलम्बिताकामा' रोपदाहागणि

कारिकाः । मालवर्षी श्रिपर्वी । वृत्तोदगोचरम् ।

उभयार्थं यत्तुभ्याम् । द्वयमूलदाहृतमित्युक्तेषु 'विलम्बि-

द्वयमूलेषु ।

द्वयस्य ५० द्वयस्य दिग् गती दयो यस्य । सूर्येद्वये मरमेदे

द्वयस्यसुत ५० इतः । रात्रे यत् द्वयस्यामजजदयोऽप्यत्र ।

द्वयहरा स्त्री० द्वयविधानि द्वयकारिणीति च पापानि

करति हृ-इत् । महाजगदिने ऋषिपुत्रस्याम् ।

शुद्धदशमीमधिक्यम् 'द्वयपापहर' यथासम्पत् । द्वयहरा

अत्रैवात्तम् ।

द्वया-स्त्री० द्वय-अर्थ नि० गतोपः । अथस्यायां, दीपनार्थम्

'अथेकमेव न च अथ न पल्लवं न दशानाम् । परोपकार

विरता अथिदीपा दशोत्तमा इत्युक्ता । विषे, काकत-

विषयस्यायां गर्भवाचकत्वाद्युत्पादात् । नास्तीत्येव दि-

व्यायाद्य, काकतते विरहितया जेताराद्याव्याख्यायके

ज्योतिषोक्ते नवव्यावृत्तमेव अथोद्विष्टायां अथमितेन

भोष्यकावे च विनष्टो हृदयमिधने ।

द्वयाक्य ५० द्वयानां तैत्तिरीयस्यैव अर्थः । द्वय-अर्थ । प्रदोषे

वलाहते ५० स्त्री० इतो न-क ।

द्वयाद्वयम् ५० 'यथा सत्त्वं सत्त्वं गतो' इत्युक्तं द्वयमूलम् ।

यत्तु च विद्वद्भिर्वा द्वयमेव अर्थः । द्वयमेव द्वयमेव

यथावत्तमस्यैव विनष्टोद्विष्टमिधने । [सह] ।

द्वयापचित् ५० द्वयव्यापकत्वं वर्तमानम् । पात्रादिदेवे शय-

द्वयाद्वया स्त्री० द्वयस्य दिग् चरोति या-इ-अ । द्वे

जीमन्ते । [इति । देशमेदे । भदोमेदे। स्त्री० ।
 दशार्णं पु० दश-वर्णानि दुर्गाणि ज्ञानानि वा यन्मन्त्रमथ
 दशार्चं पु० यद्वारादेये । तद्देशस्ये न०५० ।
 दशावतारं पु० दश मोक्षार्थेऽवतारावस्थ । विष्णो त्री चाव-
 तारा दृष्टव्यमिति दर्शयिष्यते ।
 दशाव्य पु० दश व्यस्य रचे वक्ष्य । 'रक्षस्त्रिचक्रं घोषस्य
 कुम्भामास्तव्यं वाजिन' । नामदाव्यवतो युक्ता दश देव
 मन्त्राव्यवस्थिते चम्पू । [काश्यास्येऽन्येमेदे ।
 दशाव्यमेधिकं पु० दश व्यस्येभ्यो मन्त्राणां कृता चम्पूवत् ।
 दशाव्य पु० दशमामस्तु । सप्तारारं च पञ्चमा । आहाराद्ये ।
 दश दिनेषु । 'दशाहं कृतमो मन्त्रेति च्युति ।
 दशोत्थनं पु० दशा वर्तमानं चम्पूवत् । मन्त्रे ।
 दशोरकं पु० मन्त्रे । तद्देशस्ये न०५० ।
 दस अन्तेमेदिन्यारं चक० चेत् । दसति । अदसत्-अदासीत्
 अदसीत् । दसिता दसता ।
 दस भासि पु० चक० चक० चेत् । दसति ते अदसत् ।
 दस दर्शने दशने च पु० आ० चक० चेत् । दसति । दसते अदसत्
 दस्युः पु० दस-यच् नानादेश्य । चैदे, रिभो, मन्त्रासाहचिके च
 दस्युः पु० दस रज्ज् । गर्हणे । अद्वितीकुमारस्यो, द्वि०५० । अद्विती
 - तारके च । [अददत् ।
 दह दीप्ती घञ् । दाहे सङ्० चक० चेत् । दहति । दहयति ते
 दह दाहे आ० पर० चक० अनिट् । दहति अघासीत् ।
 दहनं पु० दह ल्यु । आग्ने । विजयज्ञे, भङ्गातके, दुष्टवेतवि
 च । भावे ल्युट् । दाहे न० ।
 दहर पु० दह अरत् । मन्त्रायाम् धातुद्वयव्यवस्थाने (सुभि)
 सूक्तं दहरोऽग्निन् अन्नराकाशं इति कृति । अन्ते चमि०
 दहराकाशं पु० कर्म० । चिराकाशे ईद्रे ।
 दाण दाने आ० पर० चक० चेत् च क्त । यच्चति अदात् ।
 दा दाने लुङी० चक० चक० चेत् । ददाति दमे अदात् अदित
 दा छेदने अदा० पर० चक० अनिट् । दाति अदात् ।
 दाचार्याणी स्त्री० दशस्वाम्य स्त्री फिज् गौरा० ङीप् । अयि
 व्यादितारास्य, स्वतीनाम्या विषयव्याप्त ।
 दाक्षिणात्य पु० दक्षिणार्धादिभि यव दक्षिण+त्यक् । भारि-
 केवे । दक्षिणादिमन्त्रान्ते ति० ।
 दाक्षिण्य न० दक्षिण्य भाग यश्च । अत्युत्तले । दक्षिणा
 मरुति आ । दक्षिणार्धे अविजि । [हनेमन्तरि ।
 दाघी स्त्री० दस्य गोत्रापत्य स्त्री० इज् ङीप् । वाकिनि
 दाघीसुतं पु० इज् । व्याकरणकर्त्तरि भाषिनिघ्नौ ।

दाह्नि(लि)म दि० दह वञ् दाह तेन निर्हण इत्यप् वा
 लख ड । दाहिव्यह्ये स्त्रिया ङीप् 'त्रियोगिनोमैवत दाहि-
 नीमसाविति न० । [ह्ये । इत्० । दाहिव्यह्ये न० ।
 दाहिसमुप्य पु० दाहिस्य उप्यगित उप्यमस्य । रोहितक
 दाहिस्य पु० दा०-हिन्व डल्यनेत्तम् । सनामख्याते ह्ये ।
 दात वि० दो वञ् । क्षिप् । दैप क्त । दये ।
 दात्यह पु० दो-क्तुन् दिति स्रष्टव्यं वक्षति दितिवाट् स्रष्टव्य
 अथ दाह जह्-आदेरित आत्मन् । काचकाण्डके पयिमेदे ।
 दात न० दा इन् । देदनवाधने (दा)शब्दे । [अदीदांसि
 दात स्रष्टव्यारणे । छेदने च । आ० अक० आर्षा चन् । दीदासत
 दात न० दो-दं दा वा ल्युट् । हस्तिमदक्षे, पाशने, छेदने,
 पुतौ, स्थाने च ।
 दातव पु० द्यौरपत्यम् अण् । अदरे ।
 दातवारि पु० इत्० । देवे, विष्णौ च । कर्म० । हस्तिमदक्षे न०
 दातशीलं वि० दात शीलं सततमनुग्रहं यत् । वञ् दातरि ।
 दातशीलं वि० दाने शीलं दक्ष । मङ्गमेदे । [दक्षिते च
 दामितं वि० दा णिच क्त । दामिते, भगदिना मणीकते,
 दामन् स्त्री० न० दो मनिन् । दीक्षकाले पशुवन्धनरूप्यौ
 दम्पत्ये, मातायाश्च । स्त्रीत्वे वा ड् । दाता दाम् ।
 दामनपर्यवर्त्तनं इत्० । दमनमञ्जवतिषो चक्षुष्यवदङ्ग्याम्
 दामनी स्त्री० दातव प्रज्ञा० अण् वा ङीप् । पशुवन्धनरूप्यौ
 दामोदरं पु० 'दामानि चोक्तनामानि तानि यस्मिन्दातरे ।
 तेन दानोदरो देव' इत्युक्ते निश्चौ ।
 दास्यिकं वि० दक्षेण अरति भक्तं उक् । लोकेषु लीलादि-
 स्थापनायै धर्मचारिणि वैदाह्यमन्त्रविनि, दक्षयुक्ते च ।
 दक्षयुक्तिः पु० । [अदयत् ।
 दाय दाने आ० आ० चक० चेत् । दायते अदायिच चिच्-
 दाय पु० दा कर्मणि यञ् । 'दिभागेऽर्पेण पित्राश्च पुत्रैर्वत्
 मन्त्रातः' इत्युक्ते पित्रादिस्वम्बवति तदुपरमे तत्तच्च
 विभि पुत्रादिभि विमज्जनीये द्रव्ये, विराट्काले सामा-
 न्यादिभ्यो द्ये भवे च । भावे घञ् । दाने । दो-भावे
 यञ् । स्रष्टव्ये । दैप क्रपादी घञ् । अघुनि स्थाने,
 खवे सोष्ठुयमवाक्ये च ।
 दायभागं पु० दायस्य सन्ध्यास्त्रिभुवनस्य तत्तच्चविमरगा
 द्वौ तस्य सन्ध्याविभि पुत्रादिभिभागं विभजनं पुटिकापाता
 दिना व्यञ्जनम् । अष्टादशविधादानमर्गते विवादमेदे, ताह
 मविवादविषये पुत्रादिभि पित्रादिभनस्य विभजने च ।
 दायार्हं पु० दाय विभजनीयधनमादत्तं व्या+दा क । पुथे ।

दायमन्ति अद्वैतयोग उपपद्यमाने । सपिण्डे ।

दार ५० २००० दारयन्ति भ्रातृस्त्रेहम् दृष्टिपूर्वकम् ।

पत्न्याम् वा हि पत्युः भ्रातृस्त्रेहं भिन्नतीति लोकमभिहितम् ।

दारक उ० उच्यते भिन्नसिद्धं उदरं हे-सुनुम् । भावके नालिकायां

स्त्री० दाप्यं कृतं इत्यम् । भेदके त्रि० पायश्चक्रे उ० ।

दारकर्मण उ० दातृपक्षिके दारसंभवादर्थं कर्म । पित्रादि

संबन्धेयं दित्वातीनां दारकर्मणीति सूत्रिः ।

दारह उ० दददि देये भवेः अण् । विषये, शारदे, छिन्नयेः च

शरदा देयेन संयदिष्य अण् । दारहयपक्षिके कश्चिदे ।

दारह न० ह-उण् । कावे, पिचवे, देवदारौ च । मिलिनि,

दारयो च त्रि० । [कावे च न० ।

दारको उ० कण्ठशोथौ । दार-कार्ये कन् । देवदारुहृदे,

दारगन्ध्या स्त्री० दारपि गन्ध्या यस्यां (शोढां) गन्धद्रव्ये ।

दारण्य उ० दारयति चित्तं इ-नवे उच्यते । चित्तवैरोद्धरे,

भयानकरे च । भयानरे, दुःखे, भोषणे, भयहेतो च त्रि० ।

दारपिण्या स्त्री० दारपेयी-निष्ठा पत्न्यम् । दारहरिद्रायाम्

दारपेयी स्त्री० दारपयं यत् यस्यां स्त्रीम् । हिङ्गुपत्रायाम् ।

दारपुत्तिका स्त्री० दारपयो प्रमिका । काण्डप्रवृत्तिकायाम् ।

दारसारं न० दारप्यं शारं कण्ठम् । चन्द्रे । [प्रदये ।

दारसिता स्त्री० दारपेयी-विष्ठा मधुरतात् । (दारपिनी)-

दारहरिद्रा स्त्री० दारपयी-हरिद्रा । स्त्रीमन्त्रावायाम्

हरिद्रायाम् ।

दारहृत्ताक उ० हृत्ताकं कर्तुं दारिद्र्यम् । हृत्ताकं । निष्कार-

निर्मितं हृत्ताकारे (हृतां) प्रदये ।

दार्वट न० दारवत् निषकमिदा । निषकणीयविषयविचया-

नटन्याम् अट-प्रत्यये क । चिन्तामये, सम्प्रत्यये च ।

दाव्यापाट(न) उ० दाक्षिणापाटं हृन्-अण् वा । दान्या-

देहे । (काट्योक्ता) पक्षिभेदे ।

दायिका स्त्री० दारयति उत्सादि । नि० दायी दारहरिद्रा

मत्सा विकारः उक् । दारहरिद्राकाषोद्ये तस्ये । दायी

अर्धमात्रा कन् यगो सु० । गोजिघ्रातवायाम् ।

दायी स्त्री० ह-उण् गौ० टीप् । देवदारपि । उत्सा० नि० ।

हरिद्रायाम् गोजिघ्रायाम् दारहरिद्रायाञ्च ।

दास ५० २००० दस-अण् । कोश्वे (कोटी) चान्येदे, मधुमेदे च ।

देवतावीचया स्त्री० कोप् ।

दाद उ० दुःखेति दु-अण् । वने, वनवेष्टनी, अज्जिमाने च

भावे अण् । तावे । [वत्सोपेत्य ।

दावाग्नि उ० दासश्च वनस्याग्निः । वनोद्गरेऽग्नी । दाव-

दाविक नि० देविकायां मद्यां मंत्रः । अण् । देविकादेरेत

थात्तम् । देविकान्दोने । [मो(वी)त् ।

दाश(स) हिंसने स्वा० पर० मञ्ज० सेट् । दाशो(स्त्रो)ति कदा

दाश दाने च० उ० मञ्ज० सेट् । दाशयति-ते अदिदायत्-त

दाश दाने स्वा० उ० मञ्ज० सेट् । दाशयति-ते अदिदायत्-त

चिट् । चिच् अदिदायत्-त ।

दाश(स) उ० दशति मत्स्यान् दत्तम् अण् नि० दाशते मूष्यमप्ये

दाश-अण् वा । मत्स्योपजीविनि-धीवरे ।

दाश(स)पुर न० दाय(स)ान् शीवकान् विपूषिः पाशयति

यु-क । शैवर्ताहलके । [रवाय मैमिलीति भाटिकम् ।

दाशरथ उ० दशरथस्यैरम् अण् । श्रीरामे प्रदीपतां दाय-

दाशरथि उ० दशरथस्यापत्यम् अण्-उच्यते । दशरथस्यापत्ये

श्रीरामादिषु धर्तृषु । (वा.। विष्णो, दयाद्वैदेयके त्रि० ।

दाशार्चः उ० दार्य दानमर्चति कर्ष-अण् दयाहर्षमे भवः अण्

दाशरक उ० शारवदेये । तद्वैयस्ये जने च० व० ।

दास दाने स्वा० उ० मञ्ज० सेट् । दाशयति ते अदिदायत् कदा

चिट् । चिच् अदिदायत् त ।

दास उ० दास-अण् । अद्वे, प्रातात्मि, धीवरे, दानयाने

अद्वैतोपाधौ । अद्वे दश-प्रयोजनेदिनि कृतिः । कोश्वे

देववेष्टनी मत्तोदिः दास-अण् । मत्तोः शैवर्तश्च हि० ।

क्षिपां, कोप् दासी ।

दासी स्त्री० दश चपे कर्षयि अण् । मिष्टानाम्, शालजह्वा-

याम्, श्रीवर्त्मिकां, वेपाद्य । दाससं पत्नी कोट् । अद्वै-

यत्तम्, शैवर्तात्म्यामाह ।

दासेय उ० दासां चपयं उक् । दासोपजीवतां दासि । दासस

धीवरस्यापत्यम् उक् । आश्रमन्यां स्त्री० ।

दासेर उ० दास-अण् । उद्वे । दासा अणयं उक् । दासीउने

दासे । स्त्री० कन् । अनेपार्थे ।

दाह उ० दह-अण् । भस्मीकरणे, मायादिप्रत्याये च ।

दाहक उ० दह-अण् । चित्तकटणे, रक्तविजये च । दाह-

कश्चरि मि । क्षिपां दाहिका ।

दाहहरण न० दाहो हिवतेऽनेन सुहृद्विच-कर्तरि ल्यु

वां । शीतबभूवे (विषाद-मक) । दाहनायके नि० ।

दिक्षर उ० दिक्षु क्रियतेऽसौ कृ-अण् । तस्ये । दुर्बलां स्त्री०

दिक्षपति उ० इ० । दिक्षमधीचरेयु । अद्वै यज्ञिः विप्रपति

महर्षौ वंशयो महर्ष । कुनेर दैयः पतयः पूर्वादीना

मधीचरा इत्युक्तेयु इन्द्रदिपु । दार्यः शकः चत्वारः

देहिदेवा इतिः शशी । शीयस्त्रिदशमन्त्री च पूर्वदिना

रिति मन्त्र । एव दिक्पालाद्योऽपि इन्द्रादिष्वेव ।

दिगम्बर १० दिक् शून्यमेराध्वरं यक्ष । शिवे लक्ष्मणभेदे,
 'दिगम्बरा मध्यमतमाकुलरापादमशकम् । चैतन्यस्याग्नि-
 पट्टे रा गच्छापयनेरपी'कृते जीवस्य देहप्रमाणाद्भी-
 कारके बोद्धभेदे च । नन्वेति० । क निकाया स्त्री०डीध् ।
 शिवाभस्वरभङ्गापरकलात् । तथपि न० ।

दिग्गज प्र ६४०। 'ऐरावत पुष्करेश' नाम्न कुचदोऽञ्जन
 पुष्पदन्त सत्यभौम सुप्रबोध्य दिग्गजा'स्तुतेषु पूर्वा-
 दिदिक्षु भविष्यत्पाय स्थितेषु ऐरावतादिषु गजेषु ।

द्विध ५० दिह ता । विद्यात्तावाणे, बह्नी प्रपन्ने च । माने ज्ञा ।
 स्रजे वेपथे च नः । कर्मणि ता । विद्या नि० । माने द्वि० ।

दिङ्मात्र न० दिद्योरीतमात्रा कश्च । एवमे । इ० । कश्च
द्वितीया स्त्री० स्त्री अक्षरान्तने क्तिप् वा ङीप् । दैत्यधा-
तलि कश्यपपञ्चम् । भावे किन् न ङीप् । अण्डने ।
द्वितीया इ० द्वितेजायते जन-इ । अष्टरे । दि तद्धादयोऽक्षरान्
द्विषिपु(म्) इ० द्विषिपुमात्रान् इच्छति कश्च क्तिप् इ० वा
कुल । द्विषाया क्तिप् वा ङीप् ।

दिधिषू क्ली० दधाति याव दिधत्ते वाधा धिव वा क नि०,
 दिधि धैय्यं स्थाति सो क वा यलम् । दिष्टदावा क्षिवा युधुर्
 क्षियाम, 'क्षेद्यायां यद्युन्दायां कस्याय' उद्गातेऽनुक्त ।
 'वा वापेदिधिषूयां पूर्वा य दिधिषू' वदतेऽनुक्तम् ।
 'क्षेद्यायां यद्युन्दायां यलाम्' उदावा कनिष्ठागि यासु ।

द्विधूपति उ० इत० । 'आतुर्ब' तस्य मायायां योऽहो ज्येष्ठ
 ~ वासत । यथोपायि नियुक्तायां स ज्येष्ठो द्विधूपति दि-
 त्युक्तं पुनर्भूपदौ । ज्येष्ठं दिवः ह्यहं न जडायाः कविताया
 भगिन्या पत्नौ च ।

द्विन न० द्य त तम । सूर्यकिरणोपपत्तिरिति पट्टिद्वयसंज्ञके
 तद्विधिरेवा चतुर्धायासंज्ञके काये । तद् बहुव्याप्या पट्टि-
 द्द्वयसंज्ञकम् पट्टिद्वयम् गौषधान्द्रमासात्मकं तेषां हि
 चन्द्रोत्थोपरिस्थिते क्षणाद्यन्तेत्येव सूर्यस्य वक्षोक्ते
 किरणस्यप्रसङ्गः । शुक्लाभ्या पुनर्भूतेनाच्छादनात् न
 तत्संज्ञके । देवानामसुराणाञ्च शरीरवर्षासात्मकं तद्
 विदारस्त दृष्टमिदमे । नक्षत्रो दिव्यमानेन दुग्धचक्षु
 क्षणकान्तरमिति त विवेकः ।

त्रिनकर ५० दिन करोति छोदण कट् दिने कर
- किरणो यस्य वा । अर्थे ।

दिनद्वय ५० एकस्मिन् सावने गृहि विषेण विवय यदा

नदा दिनक्षय प्रोक्त इत्युक्ते एकमात्रनदिनवृत्तिविधि
वर्णनमेवास्ति ।

दिनपति ५० इत० । सूर्ये अर्कहस्ते च । दिनेषादयोऽप्यत्र ।
 दिनमणि ५० दिने मणिरिव प्रकाशकत्वात् । सूर्ये अर्कहस्ते च ।
 दिनम् अघाते तु-यात् । अक-मेद् । दिश्रयते अर्दिदिश्रत
 दिनादि ५० इत० । प्रातः काले ।

दिनान्त ३. इत्थं। दिवावसाने मायकावे। अदिदिन्यत न
दिभ मेरवे सुरा, उभ. सक. सेट्ट दित। दिभ्ययति त
दिभ्य सघाते सुरा, उभ. सक. सेट्ट. दिभ्ययति ते यदि दभ्यत त
दिलोप ३. अर्थवग्रे मयभेदे रणे पितरि।

द्विव प्रीतौ न्यायः सकंसेट इदित । द्विपति अदिपति ।
 द्विव जितोत्तमा यत्ने अयवदारे न्याया आभायाद्य द्विव ।
 वरः यज्ञः सकं वसेट । दीपति अदेपति । द्विपति क्षुत्ता
 द्विव भूजने उः आतः सकंसेट । द्वेयते अदिदेयत ।
 द्विव यत्ने उः यत्नः सकंसेट । द्वेयति ते अदिदेयत न ।

दिव् स्तो० दिव डिङि । स्तो० आकाशे च । [दिशे ये च
दिव न० दिव क । स्तो०, दिगोक्त्व० इत्यतः दलता । आकाश,
दिवश्च उ० दोषमन्यत्र दिवश्च शब्दः । 'नाटोपहितस
काल साधनो दिवश्च शब्दः' इति भागो० उक्तं । अत्र दिवश्च
शब्द उच्यते । आन्तरिक्षे दिवश्च शब्दो भौमो भवति
इति इत्युक्ते साधनादिव दिनेष ।

दिवसमुख न० ३४० । प्रभाति ।
 दिवस्युति पु० ३४० । अथ न० ३४० । रत्ने ।
 दिवस्युति न० ३४० । दिवस्युति न० ३४० ।
 दिवस्युति न० ३४० । दिवस्युति न० ३४० ।

दिवा व्यस्य दिव हा ! दिशे ।
 दिवाकीर्ति इ० दिवै कीर्ति सल यस्य दासौ सुरनर
 त्रिषेधात । नाभिते [यदुज्ज्वलं दिशान्नीमिति वृ
 दिवातन नि दिवा अय सु टु च दिवाभय । श्लिदा होच ।
 दिवाग्न्य इ० दिवा दिशे व्यस्य दर्शनावात । मिषहृदी
 'दिवाग्न्या प्राणिन केचि'दिन चरन्ती ।

द्विवाभीत पु० त्रिका दिग्धि भीत । प्रैरे प्रज्ञे, मेवज्ञे च ।
 'द्विवाभीतमिवाभ्यकारसि ति कुषार ।

दिवि ३० दिवसि । न मपयिषि ।
दिवि ३० दिव जायते न ह हलः अलु सः । एगरे
दिवसद्वयोप्यल । दिवि ३० दिव जायते न ह हलः अलु सः । एगरे

द्विविषयः पुं दिवि सीदति किप् छत्मादि० पत्यम् । दव
द्विव्यो(तौ)कस्(स) पुं दिवि दिवस वा श्येकस् यस्य ४०

अटनत्वम् । देने । 'नारकेण दिवौकस' इति उक्तम् ।
 दिवौकस इ० चन्द्रमंशये काशिराजे स्वभेदे ।
 दिव्य न० दिवि भव यत् । लङ्गे चन्दने, चन्द्रचक्षुषे, अलौकिक
 प्रभाषभेदे पुण्युक्तौ, तन्मोक्षे भावभेदे च । वाचकभेदे
 पु० । दीयते ज्ञेन दिव-वच । मनोहरे द्योतनात्कथं च नि०
 दिव्यगन्ध पु० दिव्यो मनोहरो गन्धोऽयम् । गन्धके । लङ्गे गन्ध
 स्वस्मैलाया श्री० । कर्म० । उन्नतगन्धे पु० ।
 दिव्यगायन पु० कर्म० । गन्धध्वने ।
 दिव्यतेजस् स्त्री० दिव्यं तेजो यस्याः । आक्षोभतायाम् ।
 दिव्यदोहद्व न० 'यत् दीयते तद्देवभ्यो मनोराज्यस्य धिष्णे ।
 उपपातितं दिव्यदोहं तद्दिदुषुषा' इत्युक्ते अमोघविषये
 देवभ्यो देवे द्रव्ये ।
 दिव्यपुष्प इ० दिव्यं पुष्पमस्य । सरसीरे । मराठोवायां स्त्री०
 दिव्यलता स्त्री० कर्म० । भूषांलतायाम् ।
 दिव्यसार इ० दिव्यं सारो यस्य । गानध्वने ।
 दिव्या श्री० दीयते ज्ञेन दिव्य वचम् । गन्धार्कजैर्द्विधां भता-
 वयाम्, मङ्गमेदायां, माफ्नाम्, जेतदूषायां, जेतसीरक्षे,
 इति तत्प्राज्ञ ।
 दिव्योदय न० कर्म० । भेषजवे ।
 दिव्योपमादुक् इ० उपपद्यते साहचर्यादिदृष्टकारणतन्मयेत्येव
 । अष्टमसङ्गतापुष्पं यत् उल्लसते वप+पद-उल्लस्य पिशा-
 चादिभ्योऽस्ते दिव्य इति भिन्नवर्णं तेषां साहचर्यादि-
 दृष्टकारणमेवाभावेऽपि दिव्यलतायास्तथात्वम् । देने
 दिव्योपधि स्त्री० कर्म० । मृग जिह्वायाम् ।
 दिव्य शब्दे आश्रयणे च लङ्गम-उन्नत-अविट् । दिव्यति अविद्यते
 दि(न्)यां स्त्री० दिम्-क्षिप् वा टाप् । आश्रयाम् कर्तुमि ।
 दिव्य नि० दिवि भवे दिग्भ्य उपनीतं वा यत् । दिग्भवे, दिग्भ्य
 'उपनीतं च । [काठे पु० । उगदिदे नि० ।
 दिष्ट न० दिग्-क्ष । भास्वे 'न दिष्टमिदं दृष्टं' इति माय ।
 दिष्टान्त पु० दिष्टस्य भाग्यस्थान । भाग्यस्थानोऽवस्थिते मरणे
 दिष्ट्या अम्य० दिप-दम् अग्नौदि० नि० । मृद्वे, हवे, भाग्ये-
 नेत्यर्थे च । [अभिज्ञत-अदिष्ट्य ।
 दिष्ट भवने षट्+उन्न० षट् अविट् । नेष्टि दिग्मे आधिक्यम्
 दो दृते हि-वाक्, ष+अविट् । दोष्टे अद्वान् । दिग्मे दोष
 दोष्ट मोहो, दाहे, उन्नयने, निवृत्ततदोषादेये च भा०
 या० षट्+हे । दीयते अदोषित ।
 दोषणीया स्त्री० दोष-घनोद । दोषघाते दष्टभेदे ।
 दोषा स्त्री० दोष या विषये, अकारे 'विशदोदोषा' निवृत्ततदोषा

दुष्ट' इति रघु । 'दीयते विमल शानं क्षीयते दम्यते'
 । अना तेन क्षीयते वा योके'ति तन्मोक्षे अमोघमन्त्र-
 यज्ञे, तदुपदेष्टे, यागे च ।
 दीक्षागुरु पु० दीक्षाया गुरुपरिदेष्टे । सम्प्राप्त्यपेक्षरि ।
 दीक्षान्त पु० दीक्षाया प्रधानयागस्य अन्त फलोपपत्ति-
 तत्त्वमापको यागभेदः । अन्तर्भावस्ये यागभेदे ।
 दीक्षित नि० दीक्ष-क्ष । योगयागादौ संकल्पं विधाय हतनिदये ।
 दीक्षा तन्मोक्षा संज्ञाताऽस्य इत्यर्थः । तान्निष्ठदीक्षानिति ।
 दीक्षित्वि पु० दिक्ष-क्त्वि अन्तर्भावोदीर्घश्च । उद्गस्तौ । दत्ते
 पु० न० । उदिते नि० । [किरिसे
 दीधिति स्त्री० दिधी-क्त्वि यथादितादिदृष्टकारणोपपत्तिः ।
 दीधी देवने दीप्तौ च यदा उज्ज्वला अस्ति अन्तः अन्तः ।
 दीधिति अदोषित । [भूषिकाया स्त्री० ।
 दीन नि० दी-क्ष तस्य च । उ विष्टे, भीते च । तगरुमे न० ।
 दीनार पु० दी-यारन् तुद च । स्वर्णभूषणे टङ्गायां, उपर्य-
 कर्णद्वये, निम्बलाने, क्षान्तिवर्धितकामरिदितक द्युने च ।
 दीप दीप्तौ दि० यात् । अन्तः अन्तः । दीयते-अदीप्-अदी-
 विट् । दीप्त । विष्प अदीप्पित् अदीप्पित् । [निवे
 दीप इदीप-क । मदीये तदादिस्त्रिभुजैर्न शक्तिताऽङ्गुलीया
 दीपस्य पु० दीप+सार्थं कर्तु । मदीये, मदीयसिद्धि, रागभेदे
 च । कुडुमे अर्धमहाराभेदे च न० । दीपमति निष्प द्युम् ।
 यथावायु, स्त्री० । वायुमहाभेदे, उग्रे च नि० । निवर्त्त
 दाप् अत इत्यस्य अन्त्यभेदे ।
 दीपन पु० दीपयति मत्तपाम् अत्रास्ति भेदमिति दीप-विट्
 क्यु । यथायसौ काशभर्त्तने, मृदुराशिवायां यामिभक्त्यां,
 तगरुष्वे, कुडुमे च । दीपनकर्त्तरि नि० । अग्रेऽर्ध
 वेदिकायां, तात्प्राज्ञ स्त्री० दीप् ।
 दीपपुष्प पु० दीप इव पुष्पमस्य । अम्यवर्त्तने ।
 दीपमालिका स्त्री० दीपार्थं माला तस्याम् अन्त इत्यन्त ।
 दीपमित्रावायामावसायाम् । [न० । दीपमृष्टे ।
 दीपहृत् पु० गार्थं कर्तु दीपमभ्यारो ह्य । [मत्तपाम्
 दीपधारे तैक्ष्णे यथादिनिर्दिष्टे वा दार्थे ।
 दीपान्विता स्त्री० दीपैरन्विता । मोक्षपद्मे वा 'मद-
 द्यावाभ्योऽपि विमलमाला' इत्यायाम् ।
 दीप्त पु० दीक्ष-क्ष । विष्टे, 'दृष्टे च । गार्थं हि 'न च न०
 अविष्टे, दग्धे भाविष्टे, दीप्तिमति च नि० । आश्रयितायाम्
 च अविष्टोपि, 'मदीयमहारा' इत्यायाम् ।
 दीप्तजिह्वा स्त्री० दीप्ता जिह्वा । जिह्वा यथा । अन्त इत्यन्त

रुग्णोभेदे तस्या किं राज्यो जिह्वा ज्वलतीति प्रथितम् ।
 दीप्ताग्निः ३० दीप्त आग्निर्जटावली यस्य । व्यगच्छे ।
 तेष्वाजटाग्निमति ति० ।
 दीप्ति स्त्री० दीप त्विन् । कान्तौ, कान्तरेव व्योमोद्देशका-
 रणादिभि । उद्दीपिताऽतिविकार प्राप्ता दीप्तिरिहो
 च्यते । इत्युक्ते स्त्रीणां सुभेदे ।
 दीप्तिक स्त्री० दीप्ता कायति कै च । दुग्धपायावष्टमे । ॥
 दीप्ति ३० दीप यत् । जीरेके । जेतजीरेके न० । दीपने कायते ।
 यतान्तरा ३० स्त्री० । [खरवर्णे च । अ यते दि० ।
 दीर्घ ३० इ धम यस्य तेचम् । शालसताष्टके, चङ्, द्विमात्रे
 दीर्घकणा स्त्री० दीर्घ कणो वेधो यस्या । चंते जीरेके ।
 दीर्घकण्टक ३० दीर्घ कण्टको यस्य । बर्दुदे (वाक्का) ।
 दीर्घकण्ट ३० दीर्घ कण्टो यस्य । वके । व्यायतकण्टमात्रे ति०
 दीर्घकान्त न० कर्म० । मूलके । दीर्घ कान्तो यस्या कप्यत
 इत्यम् । मूल्याम् स्त्री० । [तल्लेपायै ।
 दीर्घकील ३० दीर्घ कीलो यत् । अथोडके । सायै कन् ।
 दीर्घकौपिता स्त्री० दीर्घ कौपो यस्या कप्यत इत्यम् ।
 (किनुव) इषांभायाम् । न खल्व्यमथोऽपि ।
 दीर्घग्रन्थि ३० दीर्घा ग्रन्थि पर्व यस्य । गन्धविमलाम् ।
 दीर्घग्रीव ३० दीर्घा ग्रीवा यस्य । चङ्, नीलमौर्धे च ।
 दीर्घच्छद ३० दीर्घाच्छदा यस्य । इषौ ।
 दीर्घजङ्घ ३० दीर्घा जङ्घा यस्य । चङ्, वके च ।
 दीर्घजिह्व ३० दीर्घा जिह्वा यस्य । चर्मे ।
 दीर्घतङ् ३० कर्म० । ताडयते । [य्या स्त्री० ङीप् ।
 दीर्घदण्ड ३० दीर्घो दण्ड इव क खलेन । एरदण्डये । गीर
 दीर्घदृशिन् ३० दीर्घा दृशति इव शिति । दूरदृशिनि
 पठिते, भङ्गे च । आगामिकर्मणे, दूरदृशिकात्रे ति०
 दीर्घदृष्टि ३० दीर्घा दृष्टिरस्य । पठिते । दीर्घा दूरगा दृष्टि
 चेवा इ० । दूरवीक्षणे दन्तभेदे । [न खल्वन् । गङ्गे
 दीर्घनाद ३० दीर्घा दूरगमित्वात् विसीर्षो नदोऽयं लुक् ।
 दीर्घनिद्रा स्त्री० कर्म० लुक् । न यत् । यत्नो यत्नकान्तिक
 निद्रायाश्च । 'दीर्घनिद्रावशयित' इति रघु । [नवामेदे
 दीर्घपटोत्तिका स्त्री० कुशिता पटोनी कन् कर्म० । (पुष्प)
 दीर्घपत ३० दीर्घाणि पलायस्य । राजपगाम्यो विष्णुकन्दे,
 हरितम् इत्यत्र तावे, कुपोनी च अजन्तमुष्टे वस्त्र-
 पलायस्त्री० । गण । सङ्ग या कन् । यत इत्यम् । यत
 क्रम आ, जनवसायाश्च । सङ्गुशाके पञ्चमिनायाश्च
 स्त्री० ङीप् । [पाकनियम् ।

दीर्घपर्णी स्त्री० दीर्घाणि पण्यांयस्या ङीप् । इतिपण्यांम्
 दीर्घपल्लव ३० दीर्घ पल्लवोऽय्य । गण्डये । कर्म० । दीर्घच्छदे
 ३० न० । दीर्घच्छदयुक्तमात्रे ति० ।
 दीर्घपादम् ३० कर्म० । ताने, मूने च ।
 दीर्घशृङ्ग ३० दीर्घ शृङ्गमस्य । सर्वे ।
 दीर्घफल ३० दीर्घाणि फला यस्य । आरग्वधे (सोमाल) सत्राया
 कन् । अगस्त्यद्वये ३० । कपिलश्राव्याया, जटकायाश्च स्त्री०
 दीर्घमूल ३० दीर्घ मूल यस्य । मोरटावताया, शिल्भभेदे च ।
 दीर्घे न० । कर्म० । सत्राया कन् । मूलके । श्यामास्रताया
 स्त्री० ङीप् । इरावताया स्त्री० ङीप् ।
 दीर्घरागा स्त्री० दीर्घा वृक्षकालस्यायो रागो रज्ज्वन यस्या ।
 हरिद्रायाम् । [चिरकाले ।
 दीर्घरात्र न० कर्म० । दीर्घा रात्रौ । ७० । वृक्षरात्रियुक्ते
 दीर्घरोमन् ३० दीर्घाणि रोमाण्यस्य । भङ्गे के ।
 दीर्घवल्ली स्त्री० कर्म० । पलाय्या, पातालमन्त्रकीलतायां, मृगैर्
 च दध्यम्, आगताया कतायाश्च ।
 दीर्घदन्त ३० दीर्घ दन्तस्य । श्योनाके इव । सायै कन् ।
 तल्ले । इन्द्रविभंशा स्त्री० ङीप् । सत्रायां कन् यत
 इत्यम् । एकापण्यांम् स्त्री० ।
 दीर्घशाख ३० दीर्घा शाखा यस्य । शान्तये । सत्रायां कन्
 यत इत्यम् । एकापण्यांम् स्त्री० ङीप् । [राजाने ।
 दीर्घशूक ३० दीर्घ शूकोऽयस्य । शालिभेदे । सत्रायां कन् ।
 दीर्घसूत न० कर्म० । दीर्घकालिके यत्नभेदे इ० । सतृक्ष्ण
 ति० । 'द्विषे दीर्घसूतस्य भवेत् नो सचोऽय' इति रघु
 दीर्घसूत्र ति० दीर्घे चिरकालेन सूत्रेणोचितकर्म यस्य ।
 चिरकालेन प्रारब्धकर्मोद्वगतिः । कर्म० । आयातनौ न०
 दीर्घस्कन्ध ३० दीर्घ स्कन्ध आश्रोतस्य । तावद्वये ।
 दीर्घासुख ३० दीर्घासुख यस्य । जेतमन्तराकण्डये मार्कण्डेये च
 दीर्घायस् ३० दीर्घ आयुर्विषयकालोऽयं । काले गान्धर्विह्वये च
 दीर्घिका स्त्री० दीर्घे विचारणभेदे कायते । जनायधभेदे
 यस्या सङ्ग सहागयन्दे इत्यम् । [न०
 दीर्घ ति० दृक् । विदारेति, भोगे च भावे क । विदारे, भगे च
 दु गतो भ्या० पर० सक० ण्यङ् । द्यति, अदीवीत् केषिच वेद-
 यनिकाङ्गलेन अदीरोदित्यभि । [हून । दग्धु ।
 दु उपनामने भ्या० पर० सक० वेत् । दुनीत् अदीवीत् अदीवीत्
 दु रा इ चकारये अद् । घुरा० पर० सक० वेत् । इ खयति ते
 अद् इत्यत्र ।
 दु लु न० उ च अघ्र धम वा । प्रतिहृष्येदेनैव वित्तमर्भभेदे

न्यायने यात्तर्धमभेदे, पीडायां, कचे च । इ खषाधने
पदार्थे, तद्वति च नि० । [इ खाना तित्तये ।
दु खत्रय न० इत० । अयात्तिकाविदैविकाभिवैतिकाकृष्ये
दु शासन इ० इ खेन नियन्तेऽथो शास-खलपौ युत् । अरत
मयिदे इयोधनस्थाननरावते हलराइवते ।
दु यमस् अथ० इट० सममल तिष्ठ० अथ० यत्तम् । गहं
इ०० अयत्तम् । अयत्तमये नि० ।
दु सहा स्त्री० इ खेन सहाते इरु+धद-यत् । नागदमन्याम्
दु स्य नि० दु खेन तिष्ठति स्वा-क । दीने मूखे, दुखे च ।
दु स्थित नि० इरु+स्था-त्त । अयत्तस्थिते, इ खेन स्थिते च
दु स्थी इ० स्त्री० इ खेन स्थितेऽथो इरु स्थू-यत् । इरु-
नभायाम् । सताकरणे इ० । कष्टकायाम्, कथिकस्थाम्,
आकाशप्रज्ञाया स्त्री० । इ सध्वस्तुगामे नि० ।
दु कृत्त न० इ अकृत् अकृत् च इट कृत्ति कृत्तयनये क
ना इ० । बोमाभ्ये, हृत्तमये, हृत्तयनये च ।
दु ध न० इष्ट-त्त । ययि स्त्री, स्त्रीजातिस्थानियन्द्वा
कृष्ये । कर्मणि त्त । कतदोद्गमा येनादौ स्त्री० । मूरिते
नि० । अने त्त । दोहने न० ।
दु घषपाया इ० इ ग्व निर्याध आयायइय यस्य । (धिर
गोवा) स्वाते इष्टभेदे । स्वाते कृत् । कालिधौ ।
दु ग्वका स्त्री० इग्वं खरतिर निर्याधोऽन्यसा कृत् । (दुधि)
(वीरा) इति स्वाते इष्टभेदे ।
दु ग्वी स्त्री० इग्वमिव निर्याधोऽन्यस्य अयेयायच् 'गो-
त्री' । इग्विकाम् (दुधि) ।
दु द्रुम इ० दुहो द्रुम इ० । हरितग्वे पत्रावहौ ।
दु द्रुमि इ० इद्रु इति ग्वेन चमति द्रुयति लम-क यक० ।
इष्टइष्टायां, भेद्ये, वद्वे दैवभेदे, राक्षसभेदे, निवे,
इ० वंमये 'मायिना कायत इवो इद्रुमौ वरवर्षिणी'
सुतावद्ये वतुवनेदे च । पागके स्त्री० ।
दु र (इ) अय० इ रत्त रत्त वा । इटे निर्याधो, निषेधे, इ खे च
दुरत्त इ० इटोरत्त मान कपटयामके । इटोऽथो वल । दुद्वयते
दुरत्यय नि० इ खेगतीयते दुरु+यति-इ-यत् । इरतिरुग-
थीये, इक्षरे च । [इग्वे, दुग्वे च ।
दु रट्ट न० इटमट्ट मा० । दुभांये पाये । [इव्याये
दुरधिगम नि० इ खेनधिगम्यते इरु अविन-य-यत् ।
दुरध्व इ० इटोऽध्व मा० अह । इटमर्कम् ।
दुरन्त नि० इटोन्तोऽन्यार्थे यय । अयत्तारायामादिदु
अधनेऽं ताभि हि प्रदग्ं चयमिला यने इाचय न ।

दुर्गोत्तन परिक्रमो दय्य । इग्वे, गभीरे च ।।
दुरभिग्रह इ० इ खेनाभिग्रहणे इष्टभेदेऽथो यत् । अयामे
इ खेन याद्ये नि० इरुगमाय, कथिकस्थाम् स्त्री० ।
दुरायुह इ० इटयायुह निर्वन् । युक्तिरहितेऽभिनिवेने,
इ०० । नयुक्ते ति० ।
दुराचार इ० इट आचार मा० । विकाराचरे । इ०० । तटा
चारवति नि० । 'अयि वेत्तु दुराचार' इति गीता ।
दुरात्मन् नि० इट आत्मा विक्र यत्त । इग्विस्ते जने ।
दुराधर्ष इ० इरान् राक्षसान् आधर्षयति यत् । अतर्धमि
तत्त्वयेने हि वेतालादीन मयपण्य कृत्तौ इतिगम् ।
इ खेन इपदधि धर्षयिगमकाम् दुर+धा+इष्ट-यत् ।
धर्षयिगमकाम् नि० । कृट्निगीडले स्त्री० । - -
दुराक्ष इ० इ खेनाक्षतेऽथो इरु+धा+इष्ट-यत्तौ कर्मणि
क । विक्, नारिकेले च । खर्ष्यां स्त्री० । -
दुरारोह इ० इ खेनारोहते इरु+धा+इष्ट-यत् । गायत्रि
हले । नीरह्य स्त्री० इरारोहयति नि० । -
दुरालभा (भा) स्त्री० इ वेनालभते सुखते अथो इरु+
धा+लभ-यत् वा ईम् । (आलभ्यो) सतायाम् ।
दुरालाप इ० इट आलाप मा० । इरुचयनकयने आभिग्रहणे
च । इ०० । गहति नि० । -
दुरासद् ति० इ खेनासद्यते मयतेऽथो इरु+धा+इष्ट-यत् ।
। इग्वे, इग्वे च य यमम् दुरासद् इति यम् ।
दुरित न० इटमिव गमनं नरकादिस्थानमात्रितेन । पाये ।
दुरित न० इटमिव । पाये । [इग्वारे ।
दुरिच्छेद नि० इ खेन यच्छियतेऽथो इरु+धद+इष्ट-यत् ।
दुरत्तर नि० इ खेन वतीयते इरु+धद+यत्-यत् । इमारे
इष्टतत्तम् मा० । इटे वत्तरे न० ।
दुरुह नि० इ खेन यद्वते विरयते ऊह यत् । इग्वे
दुरोदर इ० इटम् यमनाइरनस्य । घृष्टकारे, पथे, अथे
च । इति न० । 'दुरोदरश्चमिनामिति भारवि' ।
दुर्ग इ० इ खेन गम्यतेऽथो यत्त यत् । अट्टभेदे, तद्वन्तौ
देव्यां स्त्री० । 'तत्वेन च वधिय मि इगमायां सहाइरम्
इग्वेदेतीति विख्यातमिति यद्यो । अट्टाजित मा, नी-
न्याय । गुणयो इ० इ खेन अक्षयम् इरु+गम-याभादे
इ । 'यमकादिइग्वे इटे, कोडे (देव्या) (गह) एव ते
न० । इग्वेदेये, अकृते, इ खेन यमयो च नि० । ना-
योधादिइः खेन इग्वे धंयारे न० ।
दुर्गति नि० इग्वेति इरु+गम त्त । इरिरे रोगते च ।

दुर्गति स्त्री० डुर्ग+गम क्तिन् । नरके दारिद्र्ये दुष्टाया गतोऽयं
दुर्गन्ध इ० डुगेगन्ध । रूतिगन्धे । इषा तद्वति लि० पलायको इ०
दुर्गसंख्य इ० डुर्गे देये सञ्चरन्नेन । (पाकी) संक्रमे ।

दुर्गानवमी स्त्री० इव० । जगद्वादीनामरुद्रगुणजाकाल-
रुधना कान्ति कथुकनवम्याम् ।

दुर्जन लि० दुष्टो जलो यस्मात् बदाचरणेन साधुरपि डुज-
ति । खडे । इष्ट लभ प्रा०ष० । खडे इ० ।

दुर्जर लि० अ-यद् जर डालेन जरा खोर्षता यस्य ।
इ खेन जोर्यति वदार्थे । ज्योतिषलोचनवा स्त्री० ।

दुर्जाति न० इष्ट जातम् प्रा० । व्यसने, आपदादौ । इष० ।
व्यस्यजाति व्युत्पत्ति च लि० ।

दुर्णामा स्त्री० इष्ट निन्दितं मायास्य ङोप् चत्वम् । दोष-
कोपिकायाम् (भिडुक) ।

दुर्दाना इ० डुष्ट दाने दुर्धनं यस्य । कलहे । इ खेन दम्यते
अ दन ज्ञ । अमाने वल्लभे लि० ।

दुर्दिन न० द्युति तम इति दिन डुष्ट भेषाच्छादनादिना मनो-
नाशकताद्वरहीनं दिन प्रा० । भेषाच्छन्दे दिग्घे । डुष्ट

संरूपहीन दिनं यस्मात् इष० । मीमांस्यदौ, वधे च ।

दुर्द्वर इ० डुर्ग+घ-घल् । नरकमेदे, अग्रभीषणी, भद्रातले
देवमेवे च इर्द्वर दुर्मुखमेति वल्की । डालेन सप्तमुभि-

हृदये धार्यते, कोनामि न धार्यते वा चल् । निष्पी । इ च
धार्ये डुर्धने च पदार्थे लि० । [कन्यारीकले च स्त्री०]

दुर्द्वयं लि० डुर्गे खेन डुयते । अतोभ्ये, अपरधमे च । नागद्वय ई०
दुर्द्वया लि० डुष्ट वल यस्य । वलद्वये, लभे, अलसाये च ।

दुर्भग लि० डुष्ट मन भाग्य यस्य । अत्यन्तव्ये । पतिते ह-
ज्ज्यायां सिया स्त्री० ।

दुर्भाग्य न० डुष्ट भाग्य प्रा० । डुष्टदौ भागे । इष० । तद्वति लि० ।

दुर्भिन्न अर्थ० भिन्नाया अभावा अयोभागेत्यर्थोनाम अद-
न्तात्तम सतीभाषप्रत्ययौ तेषां 'दुर्भिन्ने रात्रिनिद्रा' इति

दुर्भिन्नमलमिलादि च चिडम् । भिन्नाया अनाने, तद्वय-
लक्षिते काले अलानाकाये च ।

दुर्मति लि० डुष्टा मति र्यस्य । विवेकप्रतिपत्त्यरूपायेन अनुचित
मुद्दी खने, इ० वर्धमथ्ये मगद्वे धन्यमा दृष्टिर्दुर्भर्तौ सप्त

स्थिते इत्युक्तप्रत्यये वर्धमेदे पु० प्रा०ष० । डुष्टाया मुद्दी ।
दुर्मनस् लि० डुष्ट चिन्तादिना व्याकुल मनोऽस्य । विम-
नस्ते । शतावस्था स्त्री० ।
दुर्मरा स्त्री० इ खेन विनते च अच । 'दुर्मायाम् ।
दुर्मय इ० डुष्ट सप्तमस्य । अस्ते, नानदे, नागमेदे, देवमेदे च ।

व्यभिचारादिनि लि० । [आधर्म्यविषये ।
दुर्मयसू लि० डुष्टाभेदात्तस्य व्यभिच सभा० । अन्तर्मुद्दी विम

दुर्योधन इ० इ खेन दुर्यतेऽथै सुध पलवो यय । धतरा-
रुपतेर्ज्येष्ठपुत्रे रूपमेदे । इ खेन योये लि० । ।

दुर्लभ इ० डुर्ग-लभ-लभ । कर्षदे । डुष्टाये लि० । मातृप
दुर्लभं सोक्षे विद्या तत्र सङ्गर्भेति प्रप्राप्तम् । 'डुष्टा-
भाया, जेतकष्टकार्यायुक् स्त्री० ।

दुर्लक्षित न० डुष्टं खलितम् इष्टम् यस्य इष्टे ज्ञ । अन्तर्गर्भकारि-
क्ष्मे अचभ्यविनये आचारे । (आयादारे) दुर्लक्षिते च । 'डुष्टं

खलितं यस्य । नाशशाययति (आयदेर) । दुर्लक्षे च लि० ।

दुर्लभं यथे च्वा० वर० चक०षेत् । दुर्लभं यदुर्लभम् । दुर्लभं ।
दुर्लभं न० इष्टोऽपि वल्यते रज्यतेऽनेन इष्ट मनिन या

वर्धयति सुधवापादवेन/क्यान्त करोति । रज्यते, रज
वास्तुके च । इष्टवर्धयति कलिते लि० ।

दुर्वासस् लि० डुष्ट वासोऽस्य । बलिनमन्ने । अत्रिपुत्रे शङ्करा-
यजाति सनिमेदे इ० । [विषधिति' नैमधम् खले मूलं च

दुर्विध लि० डुष्टा विधा यस्य । रतिरे 'विदमति दक्षिगर्भ-
दुर्लभं लि० डुष्ट हृदय यस्य यत्नार्थं नित्य हृदये ।

यत्नो । डुष्टपिते लि० यत्न डुर्लभयोऽपि । ।
दुष्ट लक्ष्ये च्वा० लभ० चक० षेत् । दोषयति ते अद्वयन

दुष्टि(यो) स्त्री० डुष्ट रन् लि० क्षिप्तुं वा ङीप् । नन-
याम् । सनिमेदे इ० ।

दुष्टव्यान् इ० इष्ट वर्णा यस्य । अमाहवमेदे 'दुष्टव्यां दुष्ट
तस्मी साह इति क्लृप्ते सहापातकचिद्वयति ।

दुष्टव्रतन इ० इ खेन अचन व्रतन यस्य, दुष्टा क्रुद्धा चावने
सनिरस्य वा । इष्टे, च इति अचनेन कदाचित् कोपात् क

पदात् प्रातिह ।

दुष्ट व्रतते दिनाभर० अन्त० अचिद् । दुष्टाति अद्वयत् क्लृप्तत्
दुष्टार न० इ खेन कीर्यते कृ खल् । आभागे । क खल् ।

दुष्टेन कार्ये लि० ।

दुष्टकर्मन् न० डुष्ट कर्मणा०ष० । भागे । इष० । तद्वति लि० ।
दुष्टकृत न० डुष्ट कृत कति । भागे । 'सुप्त इष्टत शोके गच्छ

। न्यसतुगच्छतो ति ज्ञिन् इष्टविरत्यव । इष० । तद्वति लि० ।
दुष्ट लि० इष क । इवने, अथने, दुर्लभे, दोषयते च । (कष्ट) ;
कष्ट इ० । इ वस्याम् स्त्री० । । स्थाने च ।

दुष्टु अर्थ० डुर्ग-स्था-कु पत्यस्य । निन्दाया, निन्दकताया इ
दुष्टात् इ० इष्टानि पलायस्य । चोरनामग्न इष्ये ।
दुष्टधर्म्यो स्त्री० इ खेन प्रधम्यते कर्मापि सृष्ट । वास्तव्य म

दुष्प्रेषा स्त्री० इत्थेन प्रवेद्यो यत् । कच्चादीहृत्ते । [पवो ।
दुष्प्राप्तात् पु० चन्द्रशेखरे राजभेदे भरतराजपित्रि यजुन्वा-
दह दोषे यदा० उभ० द्विक० यनिट् । 'दोष्णि-दुष्मे ।
अधुचत् अधुचत् यजुम् ।

दुह वधे भा० पर०भक्त० सेट् । दोहति अदुहत्-अदोहोत् ।
दुहितुःपति इ० इत० अकुक् स० । जामातरि ।
दुहित स्त्री० इच्छ-लघु गुणभावः इट् च नि० । सुतायाम्
दू छेदे दिवाः व्यास० अस्म० सेट् । दूयते अदविट् । दूनः ।
दूत पु० दु-त दीर्घः । सन्देहहरे वाचाहरे ।
दूति(तो) स्त्री० दु-तिष्ठ वा ङीप् । स्त्रीमुषयोः सन्देहहारि-
कायां स्त्रियाम् । 'रतिदूतिमदे निवेष्टिते'ति कुमारः ।

दूत्य न० दूतस्य दूता वा भावः लभे वा यत् । दूतकर्मादि
दूतसभावे च । 'दूते रवने सितापीति नैमिशम् ।
दून वि० दु-क्त । अजगतादिना ज्ञाने, सन्तर्षे च 'मित्रेण
दूर ति० दुःखेनेत्येते प्रायते-दूर-रक्ष-रक्ष दूयो चोपच ।
'मित्रकृते योगोचरे च ।

दूरदर्शनं पु० दूरान् पश्यति दृग्-दृक् । अर्ज० ।
दूरदर्शिनं पु० दूरान् ज्ञास्यंत्येः प्राक् पश्यति दृग्-निनि ।
पश्यते । दूरान् दर्शके ति० ।

दूरमूलं पु० दूरपर्यन्तं मूलमस्य । सप्तदशे (सप्त) ।
दूर्वा स्त्री० दुर्ल-हिमायां वा । सनामस्मार्तेमासभेदे ।
दूर्वाकाण्डं न० दूर्वायां सन्तुः काण्डम् । दूर्वासमूहे ।
दूर्वाटमी स्त्री० सादृशकाटम्यां तद्धिते दुर्लभा देवावगमस्य

'अती विभाषात्तदात्मम् । दूर्वायाम् 'आवणी दीर्गनगभी
दूर्वा चैव उतागतीति अती गम्यते दूर्वाशब्दप्रयोगान् ।
दूपाया पु० रावणस्य भाद्रपदके रावणसभेदे । दूय-पिच-स्तुट् ।
दोषदाने भ० । 'नेलमवे (विशुद्धि)

दूषिका स्त्री० दूषयति नेलं सिद्धं करोति दूष-पिच-स्तुट् ।
दूषित ति० दूष-पिच-क्त । अग्निमले, 'मिक्षिते, दूषदोषे च
दूष्यं न० दूष-पिच-य । यस्मिन्मिति शब्दे । दूषयति वि०
'दूष्यं यजोत्तम पुनर्निपुणं विभाज्ये'ति विरोचयिः । कच्चायां
मज्जमाद्यव्ययत्तत्त्वात् स्त्री० ।

दृ इधे आ० पर०भक्त० अदिट् । दृश्येति आदार्भित् ।
दृयारे लृट् । आ०भक्त० अदिट् आहृपूर्व । आहृयते आहृत
दृक्प्रसाद स्त्री० ईगं प्रसादयति दृक्-प्रसाद-पिच-स्तुट् । कुल
या यां तदृत्तेन हि दृग् प्रसादो भवति ।

दृढ न० दृढ-क्त ति० दृढभावः । लोके दृढचर्यायभेदे, अति-
गदे, निशामे च । महति, स्रुते, दृगादे, दृढयति, दृजे,

कठिने च वि० ।

दृक्ते दृक्भेदे

दृढकण्टक इ० दृढः कण्टकोऽस्य । (पश्यायाकडा, मुकुटक
दृढकाण्ड इ० दृढः कठिनः काण्डः क्वत्तोऽस्य । अश्वभेदे
'दोर्मोहितके न० ।

दृढसुरा स्त्री० दृढं सुरमिवापं यस्याः । वल्ज्यायाम् तपभेदे
दृढग्रन्थि इ० दृढो ग्रन्थिः यस्याः । यमे ।

दृढतण्डु इ० दृढं कठिनं तण्डुं कर्म० । सप्तदशे । वल्ज्यायास्त्री०
दृढनीर इ० कावेन दृढतां प्राप्तं नीरं यस्य । मारिकेचे
तस्य लघ्वेनैव हि क्रमस्य तत्त्वस्य एतद्वये ।

दृढपत्र इ० दृढं पत्रं यस्य । यमे । वल्ज्यायां स्त्री० गौरा-
दीप् । [दृक्भेदे ।

दृढपादा स्त्री० दृढं पादोर्मूलमस्या ङीप् । (भुक् प्रासवा)
दृढप्ररोह इ० दृढः प्ररोहः अङ्गुरोऽस्य । अश्वभेदे ।

दृढफल इ० दृढानि फलानि यस्य । मारिकेचे । [श्यामायाम्
दृढवन्निनी स्त्री० दृढं वन्नाति यन्मति स्यात्ये विनि ।
दृढभूमि वि० दृढा भूमिरस्य । योगविशेषेण संज्ञकालं करणे
विशयसुखरामादिना चालितमयथे विस्ते ।

दृढसृष्टि इ० दृढा सृष्टिः यत्, यद्वात् । अङ्गे तद्वारणे
हि सृष्टेर्दृढता । दृढा आधिका सृष्टि, येष्ट । अष्टमे ।

च हिमनादिकं सृष्टौ विधाय आदिष्वना दृढदर्शनात् ।
दृढमूल इ० दृढं मूलमस्य । सप्तदशे, मारिकेचे च ।

दृढवल्गुल इ० दृढं वल्गुलमस्य । भूगर्भे । अजगतायां स्त्री०
तस्य दृढत्ववाचि ।

दृढवीज इ० दृढं बीजमस्य । वदरे, चक्रमहं, वदुरे च ।
दृढव्रत ति० दृढं व्रतं नियमोऽस्य । आकाशोदयं मारभवायां
व्रतमिति । [संज्ञते

दृढसन्धि वि० दृढः सन्धिः सन्धेन यस्य । निष्कृष्टम
दृढसूत्रिका स्त्री० दृढं सूत्रं यस्याः गार्धं कुरु अत इत्यम् ।
सूत्रावगायाम् ।

दृढस्तन्य इ० दृढः स्तन्योऽस्य । लीरिह, इष्टे ।
दृता स्त्री० द्रियते दृ-त । जीरके ।

दृति पु० दृ-तिष्ठ । अर्धमिक्षितोदयानि, अर्धोदयवर्ध-
नके भिक्षिते । अश्वभेदे च ।

दृतिदूर पु० दृति चर्मयति दृति दन् । इहरे ।

दृम्भ लृट् पु० पर०भक्त० सेट् । दृम्भति दृम्भति अदम्भोत् ।

दृम्भ इ० दृम्भ-क्त ति० । अये, अये, एये, अये, अये च ।

दृप भाषने पु० पर०भक्त० सेट् । दृपति अदर्वति ।

दृप कन्दोपमे वा कदाचन० यमे आ० पर०भक्त० सेट् । इ

यदिति दर्शयति । अदीवर्षत् त अदर्थयत्-त अदर्शयत् ।
 हृष हर्षे गर्भे च दिवाभ्यर्चयन्त्येव । इत्यत्र अतपत अदर्शयत्
 दर्शयत्वा इत्या । इति । 'वरान्' इति रामचन्द्रायम् ।
 हम् त्रि० इत्यन्तः । गच्छति 'वरद्वान्' जगन्निव रावणादिनिघा
 इह क्षेपे त० सु० पर० अक० सेट् । इत्यत्र अदर्शयत् ।
 हृष त्रि० इत्यन्तः । अयति, भिजे च ।
 हम् यपने वा चुरा० उभ० एते त० पर० अक० सेट् । दर्शयति
 ते इति अदीवर्षत् त अदर्थयत् त अदर्शयत् ।
 हम् भये वा चुरा० उभ० एते आ० पर० अक० सेट् । दर्शयति-
 त् दर्शयति । अदीवर्षत् अदर्थयत् त । अदर्शयत् ।
 हम् राशीकरणे चुरा० उभ० अक० सेट् । इत्यत्र अति अद
 इत्यन्तः । [यद्वाचोऽपि] ।
 हृष चाक्षुषज्ञाने आ० पर० अक० अन्ति । यदिति अदर्शयत्-
 हृष (शा) स्त्री० इय सम्भ० भावे क्तिप् वा टाप् । दर्शने भावे ।
 करणे क्तिप् । नेले, हितव्यत्वावाह । अक्षेति क्तिप् ।
 साक्षिणि, वृद्धिर्भातिरि च त्रि० ।
 हृष (प्र) ह् स्त्री० इ विदारे अदि क्तृ (प्र) वा क्तृ । यामाये
 निम्न पणधियावाह (प्रिख) । [इत्यहो रि तमत् ।
 हृष (प्र) द्विती स्त्री० इयद्+मत्पृ० यत्त व । नदीभेदे 'वरखती
 हृष्ट न० इत्यन्तः । अद्वयत्तमे । नीलिते नीलिते च त्रि० ।
 हृष्टरजस् स्त्री० हृष्ट रजो यवा । मोहमां क्षियाम् ।
 हृष्टान्त उ० इत्योऽस्त्री नाथोऽनघाम यद्विच्छेदय यक्षिन् ।
 करणे भावे, प्रतिपाद्यप्रतिपादकयो बुद्धिस्त्वाभिप्रायकयो
 उदाहरणे, यथा यो भ्रमवान् स भ्रमिमान् यथा यात्रस्ता
 नविष्ठादौ भ्रमवृत्तिमन्वयोर्व्याप्तौ यात्रस्तावत्तदाहरणम्
 अत्राहोरोते अर्थाद्व्याप्यभेदे च ।
 हृष्टि स्त्री० इय भावे क्तिप् । दग्ने, वृद्धौ च । करणे क्तिप् ।
 नेले हितव्यत्वा 'चक्षुर्लेशमोहादिचिद्युक्ता ह्यवमा
 विक्ता हृष्टिः क्तुयते' इत्युक्ताया मनोहृष्टौ च ।
 हृष्टिर्विभ उ० हृष्टौ विभ यत्त । सभेभेदे ।
 हृष्ट इदौ आ० पर० अक० सेट् । दर्शयति अदर्शयति ।
 तत् इति अदर्शयति । [द्वयति ।
 ह भये आ० पर० अक० सेट् यग० । इति अदीवर्षत् चिष्य
 इ विदारे 'दिवा' क्त्वा० च आ० पर० अक० सेट् । दर्शयति
 इत्यादि । अदीवर्षत् ।
 ह भये क्त्वा० आ० पर० अक० सेट् । इत्यादि अदीवर्षत् ।
 दे यात्रने आ० आत्म० अक० अन्ति । द्यते अद्यात् ।
 देव श्रीउने आ० आत्म० अक० सेट् । देवते अर्पयति ।

देव उ० दिव प्रवाच्यम् । अन्ते । द्योतयामने आत्मनि दीव्यति
 श्रीउते यथाहोरात्रे द्योतते दिवि । तथादेव इति मोक्ष
 द्योतते सर्वदेवतेऽप्युक्ते परमेश्वरे ब्राह्मणस्योपाधी च ।
 इन्द्रिये न० । प्रुक्ते त्रि० । आद्योक्तौ राजनि उ० ।
 देवक उ० श्रीउत्तम आत्मामये देवता । पितरि रूपभेदे ।
 दे (दे) वकी स्त्री० देवकस्य स्थिते आत्मजा भुवोर्गो केवलीति
 वदन्ती । श्रीउत्तम आत्मनि वदन्त्येव आचार्याम् ।
 अपत्योऽप्येव देवकीति तत्रैव । यथादयोऽप्यत्र ।
 दे (दे) वकी नन्दन उ० इत्यन्तः श्रीउत्तमे वदन्त्यात्मने दे (दे) वकी-
 देवकुसुमं न० देवता प्रिय योग्य वा कुसुमम् आत्मा । सन्ने
 देवतात न० देवेन आत सन न० । अक्षयिनि लज्जाशरे ।
 '७१० देवप्रभोपसं आते च । -
 देवतातविल न० देवेन आत विदारित विलम् । यथापाम
 देवगायन उ० इत्यन्तः । गच्छति ।
 देवगिरि उ० देवता प्रिय गिरि । पर्वतभेदे ।
 देवगुरु उ० इत्यन्तः । वृद्धस्यौ । यद्विने चारे ।
 देवचन्द उ० देवचन्द्यते आर्ष्यते चन्द-कर्माणि च । यत
 देवजगत्त न० देवैरुद्यते अ अद न जगदादेश स्वार्थे कन् ।
 वस्तूषे, गन्तव्ये च । [चन्द्रेण पञ्च ह्रस्वेषु ।
 देवतक उ० इत्यन्तः । सन्तारपादिनामन्तान्तकः इत्यच् ।
 देवता स्त्री० देव+भावे तत् 'कृत्वि साधिका अपि प्रत्यया
 प्रकृतितो विद्वत्प्रधान्यतिवर्तने, इति भाष्योक्ते लोचनम् ।
 इत्यादौ चरे । [इत्यभेदे, चान्ते, राक्षी, नेत्रे च ।
 देवताह उ० देवविद्विज तादृशति तादृशम् । (देताह)
 देवदहता स्त्री० देवविद्विज दहयति दह्य च । नामवत्वायाम्
 देवदत्त उदेवा यम देवाय आधिपतिः । इति तत्ता-
 मने जने, अर्जुनस्य 'देवदत्त धनद्वय' इति गीता
 उक्त्याकरे भावी च । देवाय दत्त । देवोद्देव्यत्वे त्रि० ।
 देवदाह न० देवता प्रिय दह्य दह्य तत्ताचन्दनस्य देव
 प्रियत्वात् । अनाथत्वाते उभे अर्थे पुमान्प्रत्यय आत् पु
 प्रत्यय देवदाहमिति वदु । [गीजपूजे, वेद्यावाह ।
 देवदासी स्त्री० देवविद्विज दाक्षीति दाह-अर्थे आय । वन-
 देवहीम उ० देवेन इन्द्रियेण दीप इव रूपप्रकाशत्वात् । गोचने
 देवदन्तुभि उ० देवान् इन्द्रुभिरिति इन्द्रदत्तात् । रत्नतय
 क्षाम् । इत्यन्तः देवदास्याम् ।
 देवद्वती स्त्री० देवनि इन्द्रियाणि द्वयने चिदात्मन्या दू
 क्तिप् स्त्री । मनोयजपूजे ।
 देवदेव उ० देवेषु मध्ये दीव्यति दिव अय । महादेवे ।

देवधान्य न० देवानां धान्यं धान्यम् । (देवान) धान्यभेदे ।
 देवन पु० दीव्यत्वेन दिव-करणे ल्यट् । पाशके । भावे ल्यट् ।
 क्रोडामां, दीमौ, व्यवहारे, जिनोपायां, स्तुतौ च न० ।
 दीव्यत्वापारे ल्यट् । जीवोद्याने, पत्रे च ।
 देवनदी स्त्री० इत० । गङ्गायाम् । 'असंधाया देवनदी'ति महाभा०
 देवनिर्मिता स्त्री० देवैः निर्मिता । युद्धायाम् ।
 देवपथ पु० देवैर्निर्वादिभिरातिर्वादिभिरुपचरितः पन्थाः । अथ
 समा० । उत्तरमार्गे । देवानां पन्थाः । क्लासापथे (यमनाडा)
 देवपुरोधसु पु० इत० । वृहस्पतौ ।
 देवप्रिय पु० इत० । पीतभट्टराजे । वक्रपुत्रे न० ।
 देवप्रसा स्त्री० देवगामिन्द्रियाणां वनं यस्याः पूष० । वक्र-
 देवीचतायाम् ।
 देव(व)ल्लभ पु० इत० । पुष्पाङ्गणे ।
 देवभवन न० देवानां भवनमिव । अद्वयलये । इत० । सर्वे
 देवभूय न० देवस्य भावः भू-कर्म । देवते देववापुष्ये ।
 देवमणि पु० देवेभ्यः मणिर्विव प्रकाशकत्वात् । मिते, अथवा
 अष्टस्य रोमावर्ते, मौल्यमभवौ, भङ्गश्चेतायाश्च ।
 देवमातृका वि० देवः पत्नीत्यस्त्रीन्द्र मातेव प्रासक्तोऽस्य ।
 दृढिजलधम्यसज्जोहिषानिते देवे ।
 देवयान न० इत० । देवरूपे देवरूपवर्तिनं यानं मानं । (आर्ज-
 रादिमार्गे युक्ताचार्यकन्यायां स्त्री० कोप ।) [देवाग्रभूते ।]
 देवयोनि पु० देवा एव योनिः कारणस्य । विद्यापरादौ
 देवर पु० देव अथ । पाशु कनिष्ठव्यतिरिक्त ।
 देवरथ पु० इत० । देवानां यमोनमनवाधने विमानादौ वाये ।
 देवराज पु० देवानां राजा ढष् समा० । इन्द्र देवाभिषादयोऽयम्
 देवरात पु० देवा यन्त्रायाश्च । ऋषि । अग्निमनुसृते वरीचिद्रुपे
 देवार्थ पु० वेदवृत्तादयः देव एव चतुर्गुणिनः । नारदादिपुत्री
 देवता पु० छनिभेदे व्यावर्तिते धीमत्यस्य लोकेभ्यस्तत्ति, देवान्
 जीविकायां चाति का-क । देवीपञ्चोपनि । अर्थे कतु पञ्चैव
 'देवकोषोपकोषौ च नाम्ना देवसंज्ञा भवे'दित्युक्ते विभे ।
 देवलता स्त्री० दीव्यति प्रकाशते देवा कर्म० । भवभक्षिकायाम्
 देवलोक पु० इत० । सर्वे । देवस्य ईश्वरस्य सम्यक्देवलोकः ।
 'भूर्भुवोऽस्य भूभर्ताः सार्वभौमोऽस्य महर्षिर्भूः सत्यं सत्यं
 सत्यं देवलोकाः प्रकीर्तितं' इत्युक्तेषु भूरादिषु वसुध लोकेषु
 देववर्त्तक पु० इत० । विप्रवर्त्तक । [हृत्पुत्रे, युगलौ च ।]
 देवदत्त पु० दीव्यति देवः कर्म० । अष्टपर्वण्ये, ईश्वर इत्यादि
 देवमत्त पु० देवम् इन्द्रियदंष्ट्रमर्गं मतस्य । भीष्टे । [धने च
 देवसात् अथ । देवेभ्यो देवं तदधीनं धानि वा देवेभ्यो देवे, तद-

देवसायुज्य न० युनक्ति युल-क सह युजेन सायुजः तस्य मावः
 सायुज्यं देवेन सायुज्येकापनयोगिता । देवसहयोगे ।
 देवसेना स्त्री० इन्द्रस्य सत्तायां पञ्चीनायां कार्त्तिकेयवत्याम्,
 आलम्बामेदे । इत० । देवानां सेनायाश्च ।
 देवसेनापति पु० इत० । कार्त्तिकेये । इन्द्रघने, देवसेनानामोद्येप
 देवस्य न० 'यज्ञेन यज्ञयोगात्वा देवस्य' तद्विदुर्बुधा' इत्युक्ते धने
 देवकृति स्त्री० सायधुवमनेः कन्यायाम् ।
 देवा स्त्री० दिव-अथ । पञ्चवारिणां सतायाम्, अथवा पञ्चार्ज ।
 देवानारिक वि० देवगारे निर्युक्तः उन् । देवगारे निर्युक्ते
 देवाजीव वि० देवं देवप्रतिभाद्व्यमाजीवति जीव ल्युप ।
 (पूजारी) देवते । विभि देवाजीवोदयम् ।
 देवात्मन् पु० एते विष्णुराजा यस्य । अथत्ये तस्य विष्णुस्य
 तम् अथत्यस्यैव भगवति मन्त्रात् धिङ्गम् ।
 देवानाम्रिय पु० अथतु समासः । आगे । मूर्ध्ने वि० ।
 देवापि पु० चन्द्रसंज्ञे लपभेदे ।
 देवार्ह न० देवानर्हति अथ । उत्तरपथे । चहृदेवीचतायां स्त्री० ।
 देवयोग्यताते वि० । [देवायतनमथ ।]
 देवास्य पु० देवानार्थस्यः । सर्वे, देवप्रतिमादीनां तट्टे च
 देवावास पु० इत० । अथत्यलये ।
 देविका स्त्री० दिव-अथ । 'यज्ञयोगनविसारा' पञ्चयोजन-
 मायताम् । एतावदेविकासाङ्ग'रित्युक्ते गदोभेदे पुनरेव ।
 देवी स्त्री० दीव्यति दिव अथ गौ० ङोप । दुर्गायाम्, मन्त्रायां,
 उक्तायाश्च । देवस्य पत्नी कोऽ । देवपत्न्यां, माधोऽसौ जग
 मिथेकायां राजवनितायां, विप्रस्त्रीयाप्रपामौ च देव्यना
 मिथयोपित' इत्युक्ते ।
 देह पु० दिव-अथ । देवे स्यामिव । कनिष्ठ व्यातरि ।
 देवेश न० इत० । महादेवे । वसुधव्यां दुर्गायां स्त्री० ङोप ।
 देवेष्ट पु० देवानामिष्टः । शुक्लौ । देवतेदेवजातत्वात् देवमिव
 तस्य । वसुधोपपत्ते स्त्री० ।
 देवोद्यान न० इत० । देवोद्याननि देवानां मिथकं विधुका-
 रणम् । मन्दनस्येति यत्पारोक्ष्येण चतुर्थं यनेव ।
 देश पु० दिव-अथ । भूगोविभागनामे उपपञ्चस्यदिपु मवि-
 हजनपट्टेभ्यः स्थानभावे च ।
 देशरूप न० देशेन देशः प्रत्यक्षदेव । दक्षिते समग्रमे ।
 देशिनी स्त्री० दिशति दिव-उपरपट्टा कर्तव्यप्रवृत्त्यां
 विनि । तर्जनीयाम् ।
 देशान्तर न० अन्योदेशः मन्त्र० । 'गोरो यत् विरुधमे
 गिरि मां अथवापद । महाप्रदानं यत् तद्देवान्तर-

सृजते, रत्युक्ते देवदेदे ज्योतिषोक्ते समेकनद्वयोर्भाष्य-
 — रेखावर्तिदेवावधिके देवे नद्वयधिके यन्त्रयोजनादौ च ।
 दैशिक उ० देवेण प्रथित उचु । पथिके । देवोदेयनोपदेश
 सत्र सांधु उचु । गुरौ । [तत्कर्मणांम् ।
 दैशिनो स्त्री० दिशति दिश करणस्य कर्तुं लविषसावर्षिणि ।
 दैश्य न० दिश-व्यत । पूर्वपथे । देवमर्हति यत् । देवयोग्ये
 नि० । १० । ज्योतिषोक्ते सन्ने च । भावे चत्त्वेपदे इ० ।
 देव उ० न० दिश चत् । स्वसूक्ष्मकार्यकारणरूपे प्रतीरे
 देवधारक उ० न० देव धारयति छ-विष्णु स्तुतु । अस्मि ।
 देवभूत उ० देवं विभक्तिं च क्तिप् । जीवे ।
 देव्याता स्त्री० देवी याति गच्छत्यनेन या-करणे क्त्वं न
 कीप् । गरीररक्षासाधने भोजने । इत० । नश्ये तद्देव
 लक्षिते समुद्रोदगने च ।
 देवसी(णि) देवं सेवन् सति ऋह्याति सा-क गौरा० कीप्-उ०
 वा लृष । सेवयोज्यायां द्वारविहितायां, (देवात्)
 कपाटस्थेऽथ काष्ठस्थे च ।
 देवसार उ० इत० । मज्जनि । [वार्षिके ।
 देवतावादिन उ० देवमेव आत्मतया वदति वद-वार्ति ।
 देहिन् न्ति० देह-प्रत्यये चति । माषिणि देहताभिमानिनि जीवे
 देम भोजने भा० पर० वक० सेट मित् । हासति यदाधीत हासात्
 देतेय उ० देतेरपमम् दिनि डक । अहरे । न्य । दैवोपम ।
 दैत्यस्य उ० इत० । घृताचार्ये, दैत्याचार्योदोपम ।
 दैत्यनिर्मुदन उ० दैत्यान् निरुदयति हिमनि रुद-विष्
 ल्यु । विष्णौ ।
 दैत्यसेवज उ० दैत्यानां सेदाज्यायते जन ड । गुग्गुली ।
 दृषिमा । स्त्री० मधुकैटभमेदजातत्वात्तसासाणानम् ।
 दैत्या स्त्री० दैत्यस्य प्रिया यत् । दैत्यचार्यायाम्, छराणां,
 छरानामगमनस्ये, चण्डोपभौ च ।
 दैत्यारि उ० इत० । विष्णौ । [नि० ।
 दैन न० दैनस्य भावः । दैनस्ये । दिने प्रथम भाष् । दिनस्ये
 दैनन्दिन नि० दिनं दिनं प्रतिदिनम् तत्र प्रथमं भाष् नि० ।
 प्रतिदिनस्ये ।
 दैनन्दिनप्रलय उ० ३०० ब्रह्मण्य सप्तमागुशारेण प्रति-
 दिनावधाने चर्मच्छेदवशात् सवे । विकारो हृदयभित्ते ।
 दैन्य न० दैनस्य भावः । दैन्ये । दैन्ये, दैन्यस्ये च ।
 दैय न० देवादागतम्, देवोदेतास्य, देवसेदं वा वष । भाष्ये
 करोण्ये शुभाशुभकर्माणि, प्राजन्नि हतं कर्म शुभं
 वा यदि वाशुभम् । देवयदेन निर्दिष्टविह जन्म नद
 ] २८

बुधे'मित्युक्ते पर्यजन्मास्मिन्ते कर्मणि, दक्षिणवृत्ताङ्गुलीना-
 मप्रत्यये देवतोषे, मन्त्राणांमसुपाङ्गुदेवतादाने, उद्यात-
 घाने च । विवाहभेदे, विविधभूतादिर्गणे च उ० । देव-
 चक्षन्निनि आङ्गुलीभादौ नि० ।
 दैवज्ञ उ० देवं पर्यजन्मास्मिन्ते शुभाशुभं जनानां जन्मत्वमादिना
 जानाति घां क इत० । गच्छे ज्योतिर्दिदि । वसंणादिना
 शुभाशुभप्रायां क्षियां स्त्री० उाप् ।
 दैवत उ० न० । देवत्वं देवता तत् प्रज्ञादाप् । देने । देवताना
 धर्मसे भाष् । देवसमूहे न० ।
 दैवतन्त्र नि० देवस्य वन्त्रमावसत् । भाष्याधीने ।
 दैवपर नि० दैवसेन परं चेत् यत् । दैवधारे यज्ञविष्ये ।
 दैवप्रज्ञ उ० 'मत्त निगम्य यत्किञ्चिच्छुभाशुभकरं नच । नृपते
 मद्विद्वर्षेरा दैवप्रज्ञ'मित्युक्ते दामौ यत्कस्मात् आत्माभादौ
 नृपताये शुभाशुभप्रत्यये भाष्ये ।
 दैवलेखक उ० देवं लिखति । गच्छे । [चक्रतयायाह ।
 दैववाची स्त्री० देवस्येयम् भाष् कर्म० । आत्माप्रवाणाम्
 दैवसर्ग उ० देवस्य सत्यगुणस्य सर्ग । सर्गलोक्तभूत-
 धर्मस्यो वातिवागम्यते ।
 दैवात् अथ । दैववर्तति कि० । कृडादिष्ये ।
 दैविक न० देवोदेवतास्य उक्त् 'देवात्तरिय सक्का' दैविन
 मत् प्रचक्षते' इत्युक्ते देवोदेवस्ये जाते । देवसेदं देवादागतं
 वा उक्त् । देवादागते देवचक्षन्निनि च नि० ।
 दैवी स्त्री० देवस्येयम् भाष् । वातिवर्तताती, दैवी धर्मद्विभो-
 चावेति गीता । देवचक्षन्निन्याह ।
 दैवीदृष्टि उ० दिवोदासस्यापत्यम् यात इत् । प्रतर्हने भवे ।
 दैव्य न० देवेन कृतम् देवानामिदम् मा यत् । भाष्ये ।
 देवचक्षन्निनि नि० ।
 दैशिक नि० देवेन निवेष्टं देवसेदं वा उक्त् । देवचक्षन्निनि
 न्यायोक्ते देवकृतस्येपभेदे विशेषणस्ये च । क्षियां कीप्
 दैष्टिक नि० दिष्ट वाग्येयमेव चर्मसाधनमिति यस्य मति
 उक्त् । भाष्याधीनतावादिनि ।
 दौ छेदे दिश० पर० वक० वनिट् । याति कदात् ।
 दौ शिखर न० इत० । कृत्वे । [मति स्त्री० कीप् ।
 दौघ उ० डह ऋप् । गले, गोपाथे, दोहनकर्तारि नि० ।
 दोर्दण्ड उ० दोर्दण्डप्र दोषताम् कार्यसाधकताय । बाड-
 एव । एवं प्रुधदण्डप्रदोऽयम् ।
 दोर्मूल न० इत० । कवे बाडकृते । [दोनयाम दोषोद्वेधय
 दोह उ० डह-भावे चत् । औत्तस्य दोषप्रत्यये एवमभेदे ।

दोला स्त्री० डल अच् टाप् य वा । (डोली) यानभेदे, चया
मादे मीढार्थं दोहनयन्ते च । खर्चं कृन् । कलायै ।

दोलायमान लि० दोला दोहनमाधयते आय शानश्च ।
दोलनं कुर्वति दोलायन्ताच्चे ।

दोष ड० डप्-पञ् । दूषणे प्राये च । मात पिता कफचेति तयो-
दोषा समपतत । इत्युक्तेषु वातादिषु, अलङ्कारोक्ते रसा
व्यपकर्षाभावे दुष्टशब्दादिभेदे न्यायाद्युक्तेषु रागद्वेषभेदेभ्युप

दोषयाहिन् लि० दोषान्मेव स्फुटति न तुषान् यङ्-णिजि ।
दोषपात्री पुणत्यागो चाप्रभोर हि दुर्जन इत्युक्ते दुर्जने

दोषज्ञ लि० दोषान् जानति सा क । वशिष्ठे, वातादि
दोषज्ञे चिकित्सके च ।

दोषप्रत्य न० दोषार्ण प्रत्यम् । नागरिकसत्तेषु ।
दोषा अय्य० डप्-अच् । रात्री ।

दोषाकर ड० दोषा रालि करोति तच्छिन् कटः किरणो यस्य
वा । चन्द्रे । दोषाणामाकरा दोषान्मेव ड० । [रिक्तागाम्

दोषाक्षीया स्त्री० दोषा राज्ञौ कियति अच् टाप् । वनवर्तुं
दोषैकहृक् लि० दोषेयव न शुचे एकादश् नञ् । खले ।

दोस्(वा) ड० दस कट्ये दोमि । भुजे, भाशुरिते टाप् पलम्
दोह ड० डह कर्मणि णञ् । डुगे 'दोहृवाटमेदहनी'ति

मृति । व्याधारे णञ् । दोहनमात्रे । जाने षञ् । दोहने ।
दोहद् ड० न० द्योः गर्भिणीतदपक्षयोर्द्वयस्य लि० । गर्भे

पदविषया दोहदक्षप्रमिति रघु । दोहमाकर्षं ददाति
दा क । (साद) गर्भिण्यभिषाणे लाहवाभाह । विष्टे, गर्भे

लक्षणे च न० । ड० औत् । दोहदमयज ।
दोहदिनी स्त्री० दोहदोषस्य रलि । गर्भिण्याम् 'ताश्च

विद्वद्दमा गरीमाहर्दोहदिनीमित्युक्तेः ।
दोहनी स्त्री० इह्यतेऽत्र व्याधारे ल्युट् ङोप् । दोहनमात्रे ।

दोहा स्त्री० माताप्रसभेदे । [रिण्यि च ।
दोहा न० दूतस्य भाग कर्म वा षञ् । दूतस्य भावे तल्-

दौर्भागिनस्य ड० दुर्भाग्या अपत्यम् उच् इतडाहेव दि
पदवति । दुर्भागपुत्रे ।

दौर्भागस्य न० दुर्भाग्यो भाग अयम् । बाह्याभ्यन्तरकारणैर्भवेन
दीप्त्ये, सौम्यभावे इ चरेदके वित्तसाधकादे च ।

दौवारिक ड० द्वारे विभुता डक् । द्वारपालं । प्रतीकाङ्गिणी०
दौष्कल्य लि० दुष्करसाध्यम् उच् । निन्दितकुलजारी ।

दौहित्र ड० इहियारपदम् षञ् । इहियः पुत्रे 'दौहित्रं
पुत्रमिच्छाह्वरपम् इहियमिच्छा । अर्थात्वा हनयैव
दौहित्रमिति बोध्यते इत्युक्तेषु अङ्गादिषु न० ।

दौवाधिवि स्त्री० द्वि० व० । द्यौष पृथिवी च इ० द्यावा-
देय । सूर्यप्रथिव्योर्भिन्नतयो एवं द्यावाभूम्यादयोऽयम्

द्यावाभूमौ जनयदिति नृति ।
द्यु अग्निसर्पे अद्या-पर० षञ्-अङ् । द्योति यद्योतीत् ।

द्यु ड० दिव-किप् ड० णञ् । आनी, कर्ष्ये, अर्कहणे च
आकाशे, दिवसे च न० ।

द्युत दौमै न्या० आत्म० षञ्-सेट् । द्योतते अद्युतत् अद्योतिट्
द्युति(गो) स्त्री० द्युत-इत् षाङीप् । कानौ, दौमै, शोभायाम्

प्रकाशे च । [द्युमण्यादयोऽप्यम् ।
द्युपति ड० इत् । कर्ष्ये अर्कहणे च एवं विप्रोतपरित

द्युम्न० दिव जनति आ०-क । धने, वने च ।
द्युत न० दिव-ङ् । (जुवा) पायसलोकावाङ् अयाधिकरणस्य

कीडावा, कैतवे च ।
द्युतकर लि० द्युत करोति ङ-ङक् । पागवादिनीकाकारके

(जुयारी) जुम् । द्युतकारकीयत् । किप् । द्युतज्ञप्रत्य
द्युतपूर्विमा स्त्री० द्युतस्य द्युतार्थं पूर्वमा । आह्विनदीर्घ-

माशां कोलातरादीर्षयाशाङ् ।
द्युतप्रतिपद(ह) स्त्री० चतुर्थ्ये इत् । कार्तिकपुत्रप्रति-

पदि । द्युतप्रतिपदा नाम तत्र कारी गणेशस्य इति मृति'
द्युतवृत्ति ड० द्युतमेव वृत्तिर्लोपिका यस्य । वृत्तिने ।

द्युतिरकारि न्या० षञ्-अङ्-अङ् । द्यापति अद्याहीत् ।
द्यो स्त्री० द्युत-ङो । सूर्ये, आकाशे च ।

द्योत ड० द्युत षञ् । प्रकाशे, आकाशे च । [शब्दे ।
द्रुतिमन् ड० द्रव्यस्य भार इमनिष् इहावेय । इदमे

द्रुष्ट(स्य) न० द्रव्यत्ववेन ष(स्य) अयम् । वपभिन्ने द्रवीभूते दृष्टि
द्रुम गतौ न्या० षञ्-अङ्-सेट् । द्रुमति अद्रुमीत् ।

द्रुम्य ड० 'कराटवानां द्रम्यकहं यत हा काविपी त'प
वक्ष्यतस्य ते धोकुम द्रुम्य'इत्युक्ते परिमाणभेदे (काट्म) ।

द्रव ड० डु-अच् । रथे वहावने, रत्नी, वेते प्रतीपाद्ये च ।
द्रवज ड० द्रवाद् रथान् आगते अज-ङ । शुके । द्रव्यम ज-

मानि लि० ।
द्रवत् न० द्रवति सन्तते डु-अच् तस्य भाव । आलोके

सन्तनवारके प्रविधीकृतनेजोऽप्यौ एवभेदे ।
द्रवद्रव्य न० द्रवतीति द्रव कर्म० । इत्यदिप्रकारो विभ-

न्विजि द्रव्ये । [पथ्याङ् ।
द्रवन्ती स्त्री० द्रु यत् । नद्याम् । धतप्रविहारां द्रव्य
द्रविड ड० वेदभेदे । गङ्गयन्ते षञ्-ङ ।

द्रविण न० द्रु-रन् । विष्टे, आहने, वराजने, वने च ।

द्रविणनाशन उ० द्रविणं बलं नाशयति नश-यन् च लु ।
 योभास्त्रमद्वये ।
 द्रव्य न० द्रु यत् । पित्तमे, विरे विरेपनद्रव्ये, मेपने,
 भये, जहनि विनये मये, म्यायोक्तेषु छविद्यादिषु गुण
 वस्तु नवत् । धाकरणेते विद्रवस्थानविनि पदार्थे ।
 शोर्धस्य विकार तस्येदम् वा यत् । द्रवविकारे वस्त
 स्थिति च नि० ।

द्रष्टृ नि० द्रव्य तत् । विकारकृपये वेदने, वाक्षिणि, द्रष्टा
 हृष्टे कर्तृदीप्त्युक्ते दर्शनकर्तारि च ।
 द्रा स्त्रे प्रकाशने अदा० धाक्० अमिट । द्राति अद्रासीत् ।
 द्राक् ध्वम् द्राङ् । मोक्षे भवितोत्यर्थे । [अद्राहीत् ।
 द्राञ्च कात्याया भा० पर० सक० सेट् इदित् । द्राहति
 द्राचा स्त्री० द्राचि य नि० नलोप । अहोकायाश्च (विष-
 निष्ठ) द्राचे । द्रव्यनि के त्यामिति जयदेव ।
 द्राख शोषणे व्यसनये च भा० पर० सक० सेट् । द्राखति अद्रा
 सीत् । धिक् अद्राक्षत् । [अद्रासीत् । धिक् अद्राक्षत्
 द्राघ आवासे गती भवे च भा० पर० सक० सेट् । द्राघति
 द्राघिमम् उ० शोर्धस्य भाव इत्यभिद्रापादेय । शोर्धम् ।
 द्राघिष्ठ-नि० अतिशयन शोर्ध इन् द्राघदिश्च । अतिशोर्धे ।
 द्रवद्युम् द्रावोयत् इत्यर्थः । क्षियां छीय ।
 द्राड विभेदे भा० पा० सक० सेट् । द्राडते अद्राडित् ।
 द्रावक उ० द्रु यत् । अमृकालमयौ, जारे विद्धे रचभेदे वा
 द्राविष्ठी स्त्री० द्रव् कर्त्ता वा यत् । कृष्णकायाय ।
 द्राड जगरे भा० धाक्० अमृक्० सेट् । द्राहते अद्राडित् धिक्
 अद्राक्षत् ।

द्रु गती भा० पर० सक० अमिट् । द्राति अद्रुहत् ।
 द्रु कृतमात्रे भा० पर० सक० अमिट् । द्रुणीति अद्रुहीत् ।
 द्रु उ० द्रव्यम् द्रु-उ च वा । द्रवे, शाखायाश्च । गती स्त्री० ।
 द्रुघण उ० द्रु-णि अनेन द्रुन करणे चण् द्रुक्ष कृतम् ।
 द्रुहरे, द्रवधे, मद्राणि अद्रुह्ये, भूमिचम्यके च ।
 द्रुष्ट मन्त्रने भा० पर० सक० सेट् । द्रुहति अद्रुहीत् ।
 द्रुष्ट मन्त्रने द० कृ० पर० सक० सेट् । द्रुहति अद्रुहीत् ।
 द्रुण कृद्विहीकरणे द० पर० सक० सेट् । द्रुषति अद्रुषीत् ।
 द्रुणस् मि० कुरिष शोर्ध नाशिकास्थ नचादेय शब्दम् । शोर्ध
 नाशिके घने । [कृष्णयाश्च कर्त्तृलौकायाश्च ।
 द्रुणी स्त्री० द्रुष कर्त्ता छीय । कात्याय नाहिन्याम्
 द्रुत उ० द्रव्यम् द्रु तत् । द्रवे । शोर्धे च अन्वगीयगोदु-
 मोक्षे च न० । शोर्धतावति, द्रुवीमते, प्रकाशिते च नि० ।

द्रुपद् उ० अमृकाले सुधिविरादे श्वरे नृपभेदे ।
 द्रुम उ० द्रु याखास्त्रस्य म । द्रव्ये, पारिजाते, कुवेरे च ।
 द्रुमास्य उ० द्रुमस्यास्य रव । आशायाम् । [कर्त्तृकारे ।
 द्रुमोत्पल उ० द्रुमेण मध्ये उत्पलमिव तदाकारपुष्पस्य ।
 द्रुसल्लोक उ० द्रुष सल्लक इव । प्रियालहले ।
 द्रुह्य अतिदृष्टिमाने दिवा० पर० वे० । द्रुहति अद्रुहत् ।
 द्रोहिता द्रोण्या द्रोणा ।

द्रुष्टिण उ० द्रुह इन् विद् । जगत्स्वरि चतुर्मुखे ।
 द्रु द्रवे गती च सा० कृष्णा० च । अ० धाक्० सेट् । द्रुणीति द्रुणते द्रुणीति
 द्रुणीते अद्राहीम् अद्राहति । [द्रिष्ट । धिक् अद्रिष्टेकत्
 द्रुक्ष स्त्रे उत्प्राये च भा० धाक्० अमृक्० सेट् । द्रुक्षते अद्रे
 स्त्रे भा० पर० सक० अमिट् । द्रायति अद्रासीत् ।
 द्रोण उ० द्रुण अथ, द्रु-न वा । भावतप्रक्षिप्ते स्नानमस्थाने यीदृ
 भेते द्रोणकारे (डाहवाक) द्रविते चेत्यभेदे (पक्षधिया)
 द्रवभेदे आहवत्तययक्ये परिभाषे जगत्प्रभेदे च
 तदागम्यदे लक्ष्य द्रव्यम् ।

द्रोणकाक उ० कर्त्तृ० । काकभेदे (डाहवाक) । [दाहवाक ।
 द्रोणगन्धिका स्त्री० द्रोणपुष्पस्येन नव्या वस्त्रा कार्थे क्व ।
 द्रोणि(वी) स्त्री० द्रुष इन् वा छीय । जकाद्यावारे पादभेदे,
 नदीभेदे, मूलनानामगम्यद्वये, आशान्ध्यादिभ्याम् ।
 द्रोणीदक्ष उ० द्रोणीय दक्षवत् । वेतकोदये ।
 द्रोह उ० द्रुह यज । अतिदृष्टिमाने ।
 द्रोहपित्तन उ० द्रोह एव चित्तनम् । परानिदृष्टिमाने ।
 द्रोणायन उ० द्रोणस्यायनं क्व । अथवायानि ।
 द्रोणिक नि० द्रोण स्त्रिक् च भावेऽयति पचति वा द्रुक् ।

द्रोणविद्वान्मयवनदीये येने द्रोणयवनदीये माने च ।
 द्रौपदी स्त्री० द्रुपदस्यापत्यम् स्त्री कथ् । द्रुपदराजाज्ञायां
 द्रुम् उ० द्रौही वृक्षमिष्यती इव रक्षस्यमर्दिता दना नि० ।
 धाकरणेते छमयपदार्थे प्रधाने धमाकभेदे । 'सुविमर्दि
 शोकलोही रागहेचो तमेव च । काश्चिधमप्रभवो ह्य
 मन्देन नर्तयता इत्युक्ते परस्परविद्वे, शोकापोकादी
 गीतोष्णादी रक्षसे, चक्षे, युद्धे, निपुने, दुर्गे च ।
 द्रुम्धर उ० द्रौहीभूय चरति चर-प्रपाद्यत् । चरवाके
 द्रुय न० द्रावयवावस्य द्रावयव ना हि-चयट् । द्रिष्टव्यार्था
 न० स्त्री० छीय 'अतद्द्विदोर्जातरे'ति न० । 'क्षमद्वय वाह
 तरे'ति कु० द्रिष्टव्यार्थाचिते नि० । इयं नत शब्दोक्ति कु०
 क्षियां छीय । [स्त्रा कर्त्तारि कृ० । दा (द्रा)स्त्रितोऽमव
 दा (द्रो)स्य उ० दारि द्रिष्टिस्त्या कदा विषमोपि । द्रापये

द्वाचत्वारिंशत् स्त्री० द्वाधिका चत्वारिंशत् द्वौ च चत्वारिंशच्च
 वा व्यात्वम् । (वैयाकरण) संख्याभेदे द्वाविंशदादयोऽप्यत्र ।
 द्वादश नि० द्वादशानां प्रत्यय उट् । येन द्वादशवर्णा प्रत्यये
 तद्धिन् । [मर्यामभेदे द्विराहता दश विंशति संख्यायाम्
 द्वादशन् उ० द्वौ च दश च द्वाधिका वा दश व्यात्वम् (वारो)
 द्वादशकर उ० द्वादश करो दृष्टा व्यस्य । कार्त्तिकेये इह-
 स्यतो च द्वादशहन्नादयोऽप्यत्र । [द्वादशनीचनादयोऽप्यत्र ।
 द्वादशनेत उ० द्वादश नेत्राध्यास्यस्य । पदानने कार्त्तिकेये ।
 द्वादशाक्षुस् उ० द्वादश अक्षुस्त्रय प्रभावस्य तद्धितार्थे द्विपः
 तद्धितस्य लुकि यच् समा० । वितस्त्रिमासे । [च ।
 द्वादशात्मन् उ० द्वादश आत्मानोऽर्थो बोधोऽस्य । चर्ये, चर्यते
 द्वादशाद्युस् उ० द्वादश वर्णमाद्युस् । कुक्षुरे ।
 द्वापर उ० द्वौ परौ प्रकाशौ द्विपयौ वा यस्य उ० व्यात्वम् । चयने
 सत्येतान्तरं युगभेदे । द्वाहसङ्ख्यावित्पात्रकभाष्ये च ।
 द्वापराय उ० पात्रकस्य द्वाहसङ्ख्यावित् पात्रं द्वापरं तस्य व्या-
 उक्तान्तया पतनम् । व्युत्तभेदे द्वाहान्वितपात्रस्योक्तान-
 तया गतने । [गौतमे चनौ च ।
 द्वास्तुप्यायण उ० द्वास्तुप्योरप्यत्र । नि० । द्वयोः इत्वे ।
 द्वार् स्त्री० द्व-वत्त्वे णिष्-विष् । गृहादिनिर्गमनस्थाने,
 प्रवोहारे, उपाये, छडे च । [उपाये, छडे च
 द्वार न० द्व-णिष् यच् । गृहादिनिर्गमनस्थाने, प्रवोहारे,
 द्वारका स्त्री० द्वारेण प्रयत्नद्वारेण कायति कै-क । चन्द्ररश्मि-
 लने तीर्थभेदे द्वारकादयोऽप्यत्र ।
 द्वारकेश उ० इत० । श्लोकस्थे । [एषु च । दत्ताव्युत्तार्थे ।
 द्वारय नि० द्वारं याति दक्षति प्रा-क । द्वारपादे । प्राक्-यच्,
 द्वारयन्त्र न० इत० । ताडके । (ताका) (अनुष) क्साते धर्मान्
 द्वारावती स्त्री० द्वापाणि मौखीशयाः सन्त्यस्याम् वतष् धूर्त्वं
 दीर्घ । तीर्थभेदे इती द्वारावती चैव चतुर्वा दिति उदात्तम्
 द्वार-यस्यैव टमि । द्वारिकायाश्च ।
 द्वारिन् नि० द्वारं प्राप्यते नाप्यस्य दधि । द्वारपादे ।
 द्वाविंशति स्त्री० द्वाधिकाविंशति द्वौ च विंशतिश्च व्यात्वम् ।
 (वाक्त्र) सङ्ख्याभेदे ।
 द्वि नि० द्वि-व० । द्व-उ । द्विपचद्वान्विते ।
 द्विक उ० द्वौ द्वौ प्रकारौ यत् । काके, कोके, खपवम् कन्
 द्विपचद्वायाम् तद्धित च न० । एके द्विके त्रिकेष्टेति
 कारिका ।
 द्विकुट्ट उ० द्वे कुट्टे यस्य अन्त्यकोप । उट् ।
 द्विप उ० व्याकरणीके सभाषभेदे । ६९० । गोदयंशान्वि नि०

द्विगुण नि० द्वय्या गुण्यते गुण-पञ्चैक । द्वय्या गुण्यते
 द्विगुणास्तत नि० द्विगुण-कत्वा कटम् वाप्-त-त । द्वि-
 वारस्तु चेत ।
 द्विज उ० द्विर्जायते जन इ द्वौ सङ्ख्यायां वारयेत् । ब्राह्मणे
 ब्राह्मणादिर्वर्णस्ये, 'जन्मना जायते ब्रूह' सस्मरैरिह
 उच्यते' इति स्मृति । दम्, चरुदने प्रिहगादौ, तन्मुखे च
 द्विजकुस्त्रिण उ० २२० । श्लेषातकचये तत्पञ्चस्य द्विजना
 सगम्यान् त् तद्धित्यत्वम् ।
 द्विजदेव उ० द्विजे देवदेव । ब्राह्मणे, ऋषौ च ।
 द्विजन्तम् उ० द्वे जनानौ यस्य । ब्राह्मणचद्वियगैश्चैवैवैवै
 मये, 'मत्सरयेऽधिनवनं द्वितीयं मौञ्जीवन्त्रे, इति स्मृति
 दम्, चरुदने च ।
 द्विजन्तु उ० द्विगौ वन्तुर्दस्य तद्गौत्वत्वात् । सकार्य-
 रक्षितेषु जन्ममात्रोपजीविषु अपभेसु ब्राह्मणचद्वियगैश्चैवैवै
 द्विजराज उ० इत० उच्यते समा० । चम्पू, चनले, गदये च ।
 द्विजवर उ० द्विजेय वर । निमे । द्विजवर्यद्विजोत्तम इत्येवम
 द्विजश्रम उ० २२० । राजभाषे (वत्पट्टी) । [शायम्वृत्ते च ।
 द्विजा स्त्री० द्विर्जायते जन-व टाप् । पात्राद्यां भार्या, देव-
 द्विजाति उ० द्वे जातौ जन्मनो यस्य । 'ब्राह्मण चद्विगौर्गम
 ज्ञोवर्षा द्विजातव' इति मन्त्रे कर्त्तव्ये 'मत्सरयेऽधिन-
 वनं द्वितीयं मौञ्जीवन्त्रे' इत्युक्ते लोपा तथात्वम् ।
 द्विजित उ० द्वे जिह्वे यस्य । चर्पे । चर्पे, जीरे, इ चाम्ये च नि०
 द्वितय नि० द्वयवयवस्य द्वयवयं वा द्वि-गम्यौ द्वितयस्या-
 न्विते 'यदि पावौ द्वित्रयेऽपि त्रैऽपचा' इति भारगि
 क्तिर्वा णीप् । द्वितयस्यायाश्च न० ।
 द्वितीय नि० द्वौ प्रत्ये दोष । द्वयो प्रत्ये । चन्द्रस्य
 द्वितीयकवाकियाद्युपे विचौ स्त्री० मातामैऽप्य । द्वितीये
 भागे । [रुक्ते चेत ।
 द्वितीयास्तत नि० द्वितीयां कत्वा कटम् वाप्-त-त । द्विना
 द्विद्व नि० द्वौ द्वावयव यस्य द्वि द्वावयव इत्यारोह । द्विद्वो-
 पक्षितवयस्यो द्वादौ क्तिर्वा णीप् ।
 द्विदेव उ० द्वौ देवावस्य व्यप् उदात्तपदद्वि । रिशानाप्तयत्ने
 तस्याः यस्मान्निदेवतात्वात् तथात्वम् ।
 द्विधा व्यञ्ज० द्विगुणारम् द्वि-धाप् । द्विपकारे ।
 द्विपालेख्य उ० द्वधा चेत्तं रेखावर्धेति या । द्विपाल-
 हने । द्विपकारेऽधिनवे नि० ।
 द्विप उ० द्वय्यां उच्यते सङ्ख्यायां विवित् प्रा-क । हस्तिनि ।
 द्विपद उ० द्वे पदे यस्य । गतये, दम्, पक्षिणि, रामके, च

‘मिथुनतन्नायटक याहिपदाया वापपूर्वभागधेति’ उच्यते
योक्ते राशिभेदे च ।

द्विपट्टा स्त्री० द्वौ पादावस्या षट्क्षान्यस्योप गपि भवता
पदादेः । सत्विके मे । छन्दोभेदे ङीप् द्विपदी ।

द्विपर्षी स्त्री० द्वे द्वे पर्षे प्रतिपर्षयस्या ङीप् । वनकोष्या
गान्धर्व्या, श्रमिषण्या । यवद्वययुक्ते नि० । क्षिया
टाप् । [जराम्भे च ।

द्विमातृक पु० द्वे मातरावस्य । इमां चासुरकाभिरिते गणैरे,
द्विमुख पु० द्वे मुखे यस्य । राजगणै । सुसहस्रवति नि० ।

कलौकाया स्त्री० ङीप् । एव हिमूहदिवोऽप्यल यत्तरभेदे च ।
द्विरद् पु० द्वौ रदौ यस्य । रुक्तिनि ।

द्विरागमन न० द्विरागस्तगागम् याक् । ‘हन्ते प्रातिपद्ये
नेहात् विड् पतिगठं मति । पुनरागमन यत् स्थानत्
द्विरागमन रिड्/रित्युक्ते विवाहागमनर कन्याया पुनर्गमने ।
द्विरक्त नि० विवादादिना द्विरक्तञ्चास्ति । ‘विवादे विह्वले
हर्षे छेदे द्वेदोऽवधारणे । प्रसादने सप्तम्ये च द्विक्षिपत्
न दुष्यतीत्युक्ते विवादादिभिः । द्विरागते व्याकरणीते
आधत्वात्प्रत्यये च ।

द्विरूठा स्त्री० द्विरामृदा वङ्-क्त । पुनर्मूर्खियाम् ।

द्विरूप पु० द्वे रूपे यस्मिन् । कौभेदे । रूपद्वयवति नि० ।

द्विरैक पु० द्वौ रैकौ वाचकमात्रि यस्य । भवदे तच्छब्दस्य
रूपद्वयवत्त्वेन तद्वाच्यमनुकरणात् । द्विरैकवचनम् ।

द्विवचन न० द्वौ वक्ति द्वौ वा लभ्येते वनेन । व्याकरणीते
द्विवचोक्ते षोडशमन्वतिप्रत्यये ।

द्विपर्षी स्त्री० द्वे र्षे षय परेकावस्य आहोय ठक्
आयर्हति स्थापे कम् तस्य जुच् । द्विर्षवयस्यायां गवि ।

द्विवापिक नि० द्वयोर्वर्षयोः भव ठक् वतारपदवृद्धि ।
द्विर्षभने तदुच्यते ।

द्विग्रह पु० द्वौ ग्रहौ यस्य । ‘गौरजोमक्षिप’ सप्त ऋचो
ग्रहौ च । द्विग्रहाः प्रथमेष्वे वाक्चिद्वय सप्तमं दस्यु
शेषं पशुम् । [हयोर्मार्गं ।

द्विग्रस् अन्त्य० द्वौ द्वौ ददाति ऋचोति वा । एवञ्चिदवा
द्विप मेरे अदा-उम-चक्र-अर्चि-ट् । द्वेदिद्वे कद्वित् अद्वित्त
द्विपत् पु० द्विप पदम् । ऋषौ । [यवुगलये ।

द्विपन्ताप ह० द्विपल तापवति तप विष् कच् तुल्य तमम् ।

द्विष्ट नि० द्वयोर्लज्जति स्वा-क सप्रसा- वतम् । दमो
क्षिते संकोगदौ पदात् । [क्षिरात् ।

द्विस् अन्त्य० [द्विस्त्रिद्विचिद्वये एच् । द्विराहृजिवादाय्

द्विसप्तति स्त्री० द्वाविका सप्तति द्वौ च सप्ततिष या नालम् ।
[बाह्यतर] संख्याभेदे । [तदुच्ये ।

द्विस्मिन् न० द्विराहृतं स्निग्धं वक्तुम् । [विद्वत्प्राज्ञो चिद्व
द्विस्म्य नि० द्विराहृते हृत्वेन लट् यत् । द्विराहृते हृत्वेन लट् णेमे
द्विहायनी स्त्री० द्वौ हायनी वक्तुमान यस्या ङीप् । द्विर्व

वयस्याया गवि । [गर्भहृदने च तस्यान्वयात्प्रम ।

द्विहृदया स्त्री० द्वे हृदये यस्या । गर्भिण्याम् । सङ्घट्टयेन
ह्रीन्द्रियप्राज्ञ पु० ह्रीन्ना ज्ञेयत्वगिन्द्रियाभ्या यद्वातेऽनौ ।

व्यायोक्ते ‘ब्रह्मादिरपरस्यानो ब्रह्म ज्ञेह एव च । एत
त ह्रीन्द्रियप्राज्ञा’ इत्युक्ते उपभेदे ।

द्वीप न० द्वयोर्गता आयोऽन्य थच् आदेरेत ईच् । जलमध्यस्थे
स्वामभागे ‘जम्बुप्राञ्चकुम्भीद्वीपाभ्यामिन्द्रियप्राज्ञा’ इत्युक्ते
वयवपञ्चदश्यादस्तेषु भूमिर्देशेभ्येतेषु द्विर्षे चर्म्मणि च ।

द्वीपवत् पु० द्वीप-अक्षय्ये मत्पु मध्य व । नदे । तद्वद् च ।
नद्यां भूमौ च स्त्री० ङीप् ।

द्वीपिन् पु० द्वौ वर्णावयते ई-पञ्च द्वीपं द्विर्षं चर्मं तद्वत्पय
रनि । व्यासभेदे [वितावाय] ।

द्वीपिशतु पु० द्वौ । शतसूत्राम् तद्वत्पये हि तस्य नाम ।
पु संवरणे भा० पर- सक० अनिट् । हरति यद्वार्हत् ।

द्वेधा अन्त्य० द्वि-प्रकारे भाक् एदादेः । द्विधापे ।

द्वेप पु० द्विप पञ्च । विरोधे अतिव्यापनतापान्नाप्ये
रागवतिष्विचित्तवृत्तिभेदे ।

द्वेपथ नि० द्विप दुष् । शमो । भवे स्पुट । द्वेप न ।

द्वेप्य नि० द्विप ल्यत् । शमो । [जीवे वाईपी ।

द्वैगुणिक नि० द्विगुण यद्विगुणैकान्नं प्रत्यक्षति टल् । इत्ता
वैत न० द्विधा इतम् इतं मय भाव आत् । द्विभाभेदे,
द्विचद्वयायाह । सौ० ए । द्विभाभेदवति नि० ।

द्वैतरन न० द्वे-रते गते अकार् वर्मः । भोग्योपादिहम-
रहिते वनभेदे ।

द्वैतवाटिन् नि० द्वैत वदति वद गिति । जीवेतरयोर्भेदा
भुषणलर नैयायिकायौ । [उपे ।

द्वैतयोक्त नि० द्वितिय एव प्रामे रक्तः । द्विचद्वयायाह
द्वैध न० द्वि-प्रकारे षण्म् । द्विपार ।

द्वैप पु० द्वौर्गते द्विराहृ । अम् । प्राज्ञेभ्येकचर्म्मणि । तत्र
परिहते एव पुनरच् । द्वैचर्म्मणा पतिनीहते एवे ।

द्वैपायन पु० द्वौपयन लम्भ-मं रसं द्वैपायन थ एव
प्रसादाय । ‘द्वैचे लम्भ-मं वाचक-मं द्वैपायनेऽथ
व’ इत्युक्ते आसे ।

है मातुर ५० हयो भांतोरपत्तस् अण् उचं रपरत्तम् । डगां-
पाण्ड्याभ्यां पाचिते मण्डये, जरासमे कपे च ।

छाणुक न० हयोरपत्तः संयुक्तयोर्भवे कनु । परमाणुद्वय-
जाते द्वयभेदे ।

द्वष्ट न० हे जेमद्वये कृते व्यावृत्ति कथ-क्त । ताप्ये ।

द्वामुध्यायण ५० अथम प्रविष्टस्यापत्तम् कर्तुं व्याख्यातव्यः
हयोराध्यायणः ५० । 'धमयोराध्यायौ रिक्त्वो पिहृ-
दाण च धर्मते' इत्युक्ते तत्र, मम पावमिति समयेन परि-
वर्द्धीते पुनर्भेदे । [छात्रजाते क्वरादौ ।

द्वाराक्षिक ति० हयोराध्यायः छात्र तत्र ममः कनु ।

ध ।

ध ५० धे धा-वा ड । धर्मे, धर्मदे, मङ्गल्यि च । धने न० ।
धत्त नामने चुरा० धम० धक० धेत् । धत्तमति-नी चदधत्त-त
धट ५० धन यच् डालादेयः । तलावां (तरासु) टिक्कमणो-
द्वये पटीधामेदे वा ।

धटक ५० धिचत्वारिंशद्भूतिशालके परिणामभेदे ।

धय ध्याने भा-पर० धक० धेत् । धयति कथयौ धययौ ।

धकूर ५० धयति धातु धा-जर ५० । धुसूरे । [कथनीत

धन धावोत्पादने लुक् ० पर० धक० धेत् । धमनि कथनीत

धन रवे भा० पर० धक० धेत् । धनति कथनीत धयनीत ।

धन न० धन-यच् । धगि धर्मे, धेदे, धनिशालमे च ।

धनञ्जय- ५० धनं जयति कि-यच् धम् । धज्जने, धज्जौ,

नागभेदे धोयमकरे देहव्याधिशायी, कटुमहत्ते विम्वहत्ते च ।

धनद ५० धन दयते दे-पालने । कुवेरे द्विजलकमे च ।

धा-क धनदाति ति० । [नदत्तवरत्तम्

धनदानुचर ५० ५० । धने कुवेरस्य दक्षराजतया कथायां

धनदानुज ५० ५० । राधवे ।

धनमति ५० ५० । कुवेरे ।

धनविश्रायो की० धने विद्याधीह । धनावाधौ धनलोभे

धनहरी की० धनं हरति कच् गोरा० कीम् । चौरनामक

मन्त्रये । [व्यादयोपन ।

धनाधिप ५० ५० । कुवेरे । धनामालमिधे ति० । धनाधि-

पतिक ५० न० धनियत् कायमि धि-क । धन्याति । धने ५० ।

धनं विद्याते धनस्य दनु । धनसाधिन धनमये ति०

धनिकस्य धनाधयो ति० धाति । धियां टाट् । धा च

विद्यहृत्ते, धा-ध । [स्थाने नदमभेदे ।

धमिष्ठा धी० धतिधेन अत्रवी रज्जु रज्जुम् । कथाम

धनुष्पाट ५० धनुषपट्ट पाटी विलासोऽस्य । पियाडहमे ।

धनुर्गुण ५० ५० । मौल्याम् ।

धनुर्द्धम ५० ५० । धमे तत्रपर-धनुषोन्नतता ।

धनुर्हर ५० धनुषोरयति छ-यच् । धातुके (तीरन्दाज)

धनुर्दृष्ट ५० धनुषः साधनं दृष्टः । मन्त्रागदे, धमे, यद्ममे च

धनुर्भेदे ५० धनुष उपचारार्त तत्रसेपवीयाफमयोगादे उप-

मोगी वेदः । यन्मैदक्षोपवेदे मन्त्राक्षरयोगोपमंभारमणि-

पादकमन्त्रवर्धिते यास्यभेदे ।

धनुष्क ५० धनुर्करे यस्य धतम् । धातुके (तीरन्दाज)

धनुष्मत् ५० धनुश्चयस्य मत्तम् धतम् । धातुके ।

धनुस् ५० धन-उचि । विद्यालक्षणे धनुर्हरे ति० । धाते,

मोपादितो नमो राधौ च न० ।

धन्य ५० धनाय हितम् धनं कथा धनस्य निमित्तं धर्मोऽ

उत्पातो धनं प्रयोजनमस्य वा यत् । धन्यकथामे ।

ध्याय्ये, क्ताय्ये, पुण्यय्ये, धनोपयोगिण्यय्येवास्ते, धनाय

हिते, धनस्य कारये च ति० । ध्यामकथासु, धन्ये च

की० टाट् । [स्थाने दृष्टे ।

धन्याक न० धन-कारकम् विद्याकादि० ति० । [धनिया इति

धन्यद्वयं न० धनवा मर्यातां तत्रं डग्म् । धार्हिमं प्रयोजन

मन्त्रमिधेते दुर्गभेदे ।

धन्य न० की० धन कच् । धाये ।

धन्यन् न० की० धन्य कनिज् । धनुहि, तददेमे च ।

धन्यन्तरि ५० धनम् विस्वमाकां तस्मान्निर्गतिं तद-रज्जु

यक० । 'धारायपीयो धनयान्' लयं धन्यन्तरिकम् ।

धना वल्लभयते वल्लभ्यौ वल्लोदधिरित्युक्ते कर्मवेदाभेदे,

विद्योदाधि धामिराजे, विद्यादाधिराजभेदे वल्लभ-

भेदे च 'धन्यन्तरिधन्यधन्यरिधन्यद्वयं धनमभेदादि ।

धन्यन्तरिधन्यता की० ५० । (वदन्ती) कटुजम् सोमोपन

नाय तेन तदापायः क्तः । [कथायाम् ।

धन्यवदास ५० धन्यो वदमभेदेराजः तमोत्पन्नः । धना-

धन्ययास ५० धनयो वाचो निवीज दृष्ट । धनमभ्यासम् ।

धन्यी ५० धनं विद्यातेत्य इति । धान्ये, धान्यम् । द्या

धन्यायाम्, धन्ये च । रिदधि, धान्ये ति० ।

धन्यस्थान न० ५० । 'धन्यं धनमभ्यासं धनं च धनं

मया । धन्यकीर्तिं तदापायः क्तः धन्यकर्मनाम धनमभ्यास-

कृतम् अन्त्यमितिभेदे ।

धन्य धान्ये की० धनमभ्यासं धेत् । धनति कथयते । [ति०

धन्य ५० धन्यतेत्येव धन-क । धने, धनमभ्यासभेदे, धने च

धर्मनि(नी) स्त्री० धर्म-अनि वा लीप् । नाद्यां, त्रिरायां, ह्रस्व
विशसिन्वा, सीबाया, हरिद्रायाश्च । [छोप्यो]
धर्मिष्ठ ५० सौ० धर्म-विच् मित्र क ५० कर्म० । धर्मेषु क्षेत्रेषु
धर्म ५० छ-अच् । पर्वते, कुर्मराजे, वसुभेदे कार्यासङ्ख्ये च ।
धरणा ५० छ-अच् । पर्वतभेदे, खोले, गुह्ये, घान्ते 'दिवाकरे
क्षेत्रे च । चतुर्विधविरक्तिनामाने द्वावर्त्तिकापरिमाणे च ।
धरणि ५० धू-अनि वा लीप् भूसौ, कन्दविशेषे, कन्दावौ
वसकन्दे च स्त्री० ।

धरणि(णी)धर ५० धरणिं(णीं) धरति छ-अच् । पर्वते
विष्णौ, कक्षमे च । [नाद्याम्]
धरा स्त्री० धू-अच् । इधियाम्, गर्भाशये जरायौ, भेदोपस्थायां
धराधर ५० धरा धारयति धू-अच् । पर्वते धराकूपे विष्णौ च
धरामर ५० धरायामर इव । ब्राह्मणे एव भूदेवाद्योऽप्यत्र ।
धरित्री स्त्री० धू-एत गौरा० लीप् । भूसौ ।

धर्म ५० न० । धू-अन् । याज्ञविक्रितकर्मोक्तुगमज्ज्ये भावि-
कृतवाधनभते शुभाहते 'श्रुतिस्मृतिव्यावृत्तिं यत् स धर्मः'
इत्युक्ते श्रीते धर्मे कर्मणि । 'विद्वत्तत्त्वया साध्यो धर्मः'
पुंसां गुणो सर्व' इत्युक्ते कर्मज्ज्ये अहते च आत्मनि,
देवधारणात्, जीने, व्यापारे, बल्लगुणरूपे, स्वभावे, उप-
साधाम्, मागादौ, आर्षिषायां ज्ञाने, उपनिषदि, यज्ञे,
सोमाध्यायिनि, सतर्के, भद्रवि, ज्योतिषोक्ते सन्नात्
नवमस्थाने च । दानादौ न० ।

धर्मज्ञेज्ज न० 'ब्रह्मणेदि कुर्वन्ते यज्ञानामहदानम् । धर्मज्ञेज्ज
कुर्वन्ते द्वाष्ट्रयोजनाधी'त्युक्ते कुर्वन्ते । इतः । धर्मस्थाने
धर्मघट ५० धर्माघातं घट । सौत्वेष्टास्ते मल्लक दातव्ये हय-
भेदेक्षपणे चट्टे । [आर्थायाम्]

धर्मचारिणी स्त्री० धर्मं दाम्यत्वधर्मं धरति धर चरिणि ।
धर्मदानं न० 'दातव्यो देयते नित्यमन्येन्ये प्रयोजनम् ।
केवल धर्ममुद्या यत् धर्मदानं प्रचक्षते' इत्युक्ते प्रयोजना
कारात्तद्व्येन द ने ।

धर्मद्वी स्त्री० धर्मजनको द्वीये मर्या । 'विष्णुशदापरांभृते ।
गर्भे त्विपयगामिनि । धर्मद्वीवति विख्याते' इत्युक्तात्
गङ्गायाम् । [जटादिपारिणि]

धर्मोज्जिन् जि० धर्मोच्चजमिश्रणस्य इति । ओजिषां
धर्मपत्नी स्त्री० धर्माप पत्नी । प्रथमं यमद्वयां यथार्थयाम्
स्त्रियां, सोमं, पात्रि, कर्म, मेधायां, धूर्तौ, सपायाश्च ।
धर्मपुत्र ५० इतः । सुविचरे । [यमा०] नये, सुविचरे च ।
धर्मराज ५० धर्म्ये राजते एवाद्यात् । धर्मस्य राजा वा दत्त

धर्मसंलक्षणा न० धर्मो लक्ष्यतेनेन लक्ष्य ल्युट् । 'धृतिः क्षमा
दमोऽस्तेय भौतमिन्द्रियनिग्रहः । धीर्विद्या सत्यमक्रोध
दयकं धर्मलक्षणं'मित्युक्ते धर्मादौ दशते ।

धर्मवाणिज्यिक ५० वणिगेव सार्धे ढक् वणिजिक ७तः ।
उपलक्ष्यसंवाभिवापुके । [नाय दातरि]
धर्मवेतसिक् ५० पापेन धनमुपाज्यात्मनो धार्मिकसंस्थाप-
धर्मशास्त्र न० धर्मप्रतिपादकं शास्त्रम् । मन्वादिसंज्ञितं
स्मृतिशास्त्रे ।

धर्मश्रीत जि० धर्मं शीघ्रं सततमनुष्ठेयं यस्य । धार्मिके ।
धर्मसंस्थापनं न० धर्मस्य सम्यक् व्यवस्थितराकरणेन स्थाप-
नम् । 'भेदोदितधर्मस्य स्थापने धर्मसंस्थापनायैव सन्ना
वानि युगेयुगे इति उपायम् ।

धर्मसंज्ञिता स्त्री० धर्मसंज्ञं चिह्ना ब्रह्मा रचिता धर्म-+धा-
ज्ञा । सन्नादिभोक्ते धर्मप्रतिपादनायै शास्त्रे ।

धर्मात्मन् ५० धर्मं आत्मा स्वभावो यस्य । धर्मात्मगतचित्ते ।
धर्माधिकरण ५० धर्माद्यैर्न धर्मिज्यतेऽर्थी कर्मणि ल्युट् ।

'यस्य यज्ञौ च शिल्पे च धर्मोपास्तुतिवारद । विप्रसंख्य
कुलीनश्च धर्माधिकारयो भवे'दित्युक्ते धर्माध्यये । इतः ।
'धर्मशास्त्रातुभारये जर्णशास्त्रनिर्णयणम् । यत्नाधिक्रियते
स्थाने धर्माधिकरणं हि तदित्युक्ते विचारस्थाने न० ।

धर्माध्यक्ष ५० 'जगदीशगुणोभेत् सर्वकर्मप्रदाय' ।
प्रदीप्य त्वेवाध्यक्षो धर्माध्यक्षोऽभिधीयते' इत्युक्ते धर्मां
धिकरणे । इतः । सर्वधर्मांस्तु धर्माधिप प्रदेन्दरे च ।

धर्माभास ५० धर्मैकवाभासते व्यामाशोक्तम्यात् । 'श्रुतिस्मृति-
व्यावृत्तिं यत् स धर्मो प्रकीर्तितः । अन्यत्रास्तेषु स प्रोक्तो
धर्माभास स उच्यते' इत्युक्ते अन्यत्रास्तेषु कथमस्ते धर्म ।

धर्मासनं न० इतः । रात्रौ धर्मोदगमार्थमासने । [
धर्मिन् जि० धर्म-+अन्त्यस्ये इति । इत्यस्मिन् धर्मप्रत्ययस्य
धर्मिन्त्युक्ते जि० ।

धर्मिष्ठ जि० धर्मिष्ठेन धर्मो दत्तः इनेत्युक्ते । धर्म्यत्तधर्मवति
धर्म्ये जि० धर्मादन्येन धर्म्येण प्रायो वा यत् । धर्म्युक्ते,
धर्मलभ्ये च । [हिवायाश्च ।

धर्म ५० इव यज् । प्रागल्भ्ये, यमये, शक्तिव्यवने, चरती,
धर्म्यं न० छ-अच् ल्युट् । वरिषये, प्रपुषे धर्म्यद्वारे च ।
कर्मणि ल्युट् । अधिधारिकात्, क्षिप्यात् स्त्री० णीर् ।

धर्मित न० छ-अच् ल्युट् । जेयते । कर्मणि ल्युट् । इतधर्म्ये
तिरस्त्रुते च जि० । अधिध्या क्षियाम् स्त्री० ।
धर्म गतो व्यापारः सङ्गः ईट् इदित् । धर्मति यधनोत् ।

धीशक्ति स्त्री० इत्० । मृग्यादिषु अट्टस पीडयत्येव दर्शितेषु मुद्रियुष्ये ।

धीसख इ० प्रिय सखा टप्समा० । अन्धालो धीसखि ।

धु कल्पने स्त्रा० उभ० संक० अविट् । धुनोति धुनोति । अधो-
मोत् यपोट् ।

धुव सन्दीपने भा० आत्स० सक० सेट् । धुवते । अघुसिष्ट ।
धुत वि० धु-त । त्यक्ते, कम्पिते च ।

धुनि(नी) स्त्री० धुनोति, नेतृसादीन् धु-निक् वा ङीप् । बदीमाते
धुन्नुमात्र इ० वृहदक्षपउने, इन्द्राग्रेषु कीटे, वट्टधूमे (भुना) च
धुर्(रा) स्त्री० धूमं क्तिप् वा ङाप् । चिन्तामास, रणायपमाणे,
यामसखे, भारे च ।

धुरन्धर ति० धुरं भारयति इ विष्-सच् सन् धुरन्ध ।

भारवाहने इमादौ, भारयते च । धनवहने इ० ।

धुरीण ति० धुरं वहति य । भारवाहने, अग्रे च ।

धुर्यं ति० धुरं वहति यत् । भारवाहने, अग्रे च ।

धुर्वं चिषे भा० पर० संक० सेट् । धूर्वति व्यधूर्वति । धूर्त ।

धुर्विल न० ज० धु-विल । यथादौ, वडिधुवचये ।

धु(धु)स्वा(स्वर) इ० धुव-क्तिप् ङा-क कर्म० इ० वा ह्रस्व ।
(धुतरा) स्याति इत्ये । [अथोष्ट]

धू कल्पने भा० उभ० संक० सेट् । धुवति अधावीत्, अघविट् ।

धू कल्पने वा० चुरा० उभ० वषट् तदा० उ० पर० संक० सेट् ।

धूमयति ते धुवति अहूधुवत् आधुवीत् ।

धू कल्पने स्त्रा० कृपादि० शब्दिषु उभ० संक० नेट् । धुनोति
धुवते । धुनाति धुनीति । अधावीत् अघविट् अथोष्ट
धुनोति अघसकनाति धुनीत्यथोक्तमिति । 'वायुर्धुनय-
तीति च कविदक्षसम् ।

धूत ति० धूत । भस्मिन्, कम्पिते, तर्किते, त्यक्ते च ।

धूनक इ० धूमयति संघुचते वडिम् इ० धू स्युस् तुगागम् ।
वडिधूमे (धुना) । [अहूधुवत् त ।

धूप दीप्तौ चुरा० उभ० अक० दीपने सक० सेट् । धूपयति ते ।
धूप तापे व्यक्तत्वापने सक० आ० पर० सेट् । धूपायति अधूपायति
अधोयत् । [गन्धद्रव्योत्वे धूमे, तत्तापवद्भवे च ।

धूप इ० धूपयति रोगान् दीपान् ॥ धूप-अच् । गुग्गुलुमध्वति

धूपन इ० धूप स्यु । रक्तधूमे (धुना) ।

धूपदृष्ट इ० इत्० चरदृष्टये । धूपादृष्टस्य । धूपादृष्टस्य ।

धूमित ति० धूप-ज वा व्यापामाव । अन्ध्यादिमध्वने च प्रत्ये,
मनापिते च । [अन्धे वदार्थे ।

धूम इ० धूमन् । धार्द्रकाज्जाते मेघकल्पवयो कारये यति

धूमकेतन इ० धूम-केतनो यस्य । यज्ञौ । धूम इव केतन ।
वायुपञ्जालके धूमकेतो चत्वातमेदे ।

धूमकेतु इ० धूमइव केतु । चत्वातमेदे धूमकृत् च के तारापञ्ज
मेदे । इव० । यज्ञौ धूमध्वजादयोऽप्यत्र ।

धूमगन्धिक न० धूमखेव नखोऽख्यस्य ठन् । रोहितपथे ।

धूममन्दिपी स्त्री० धूमस्य मन्दिपी । पुनःमन्दिपायम् ।

धूमयोनि इ० धूमोयोनिरस्य । मेघे, छलते च । इव० । यज्ञौ
धार्द्रकाज्जे च । [महति ति० ।

धूमल इ० धूमं धूमइव वाति का-क । जन्मलोहिते वर्षे ।

धूमाभ इ० धूमस्योभाभा यस्य । धूमवर्णे । तद्वति ति० ।

धूमावती स्त्री० मङ्गावियामेदे । [हितं यत् । धूमावते ति० ।

धूम्या स्त्री० धूमाना समूहं यायादि० य । धूमसमूहे । धूमा-
धूम्या इ० धूम्या इव अटति अट-अच् । [किङ्गा] पक्षिमेदे

धूम इ० धूमं वहत्यं राति रा-क० इ० । धिबुके, खरलोमरवाभि
ः कण्णलोहिते वर्षे च । तद्वति ति० ।

धूमक इ० धूमइव कारयति कै-क । उट् । [पक्षिमेदे च

धूमलोचन इ० धूमं लोचने यस्य । कपोते, मणिपादरवेना-

धूमवर्णे इ० धूमो वर्णोऽस्य । धिबुके, कण्णलोहितवर्णे च ।
तद्वत्येति० । [इत्ये तस्या धूमधारुणागमालम् ।

धूमिका स्त्री० धूमोवर्णं शारेऽख्यस्य ठन् । (मिषा) मिषपा

धूर वषे यतो च दि० या० संक० सेट् । धूर्वति अघविट् । धूर्त

धूर्वाटि इ० कठ-वयाते इन् । धूरलोचोत्पादिनाया गति
सहातोऽस्म । भिने ।

धूर्त्त इ० धूर्त्त धूर-वा ज । धूर्तराज्ये, चोरनराज्ये, नायकमेदे,

'धूर्तैरपरा धूमतीति' शा० ३५० । लोहकीटे, बिह-
। खण्ये च । दूतकारणे, वडके च ति० ।

धूर्त्तक इ० धूर्त्तइव वडकरव रपायं कन् । रगाथे ।

धूर्त्तक ति० धूरं वहति वड-अच् रणे रणो दीर्घ । भारवाहने
- धूरन्धरे । धूर्त्त इति धूरन्धराकलस्य भगमादिभ्यम् ।

धूलि(जी) स्त्री० धू निक् वा ङीप् । रजवि प्रप्रागे ।

धूलिध्वज इ० धूलिरेव ध्वजोऽस्य । वायो ।

धूलिपुष्पी स्त्री० धूलिध्वज इ० धूमस्य ङीप् । केतन्याम् ।
खायं कन् ह्रस्व । अन्धारे ।

धूलिकदस्य इ० धूलिनां कदम्ब यस्य । कदम्बदले, पदम्बदले,

तिलिगदले च । इव० । धूलोदम्बे न० ।

धू(ध)स्य मोमने चुरा० उभ० संक० सेट् । धूप(ध)स्यति ते
अहूधुव(ध)स्यत् ।

धूसर ई० धू पर किञ्च न यत्नम् । रङ्गमे, उट्, कपोते,

तैलकारे, ईपत्ताखुवणे, लण्णदेववणे, मुखपीतवणे च तत्तद्वर्णितं लि० । [स्तिम्वण्डवणे ।

धूसरपतिका स्त्री० धूसर पत्रमस्यसा दन् । (हातिपुं०) ।

धृ पतने आ०या०यक० अणिट् । धरते अष्टत ।

धृ स्त्रियो अक० हतो एक० आ० उभ० अणिट् । धरति ते अधर्षीत् अष्टत ।

धृ स्त्रियो अक० हतो सक०तदा०आ०अणिट् । ध्रियते अष्टत ।

धृ धारणे, घुरा०उभ०यक०अणिट् । धारयति ते अदीधरत् त

हृज गतो आ०पर०यक०सेट् इदिह । हृजति अष्टश्रोत् ।

धृतराष्ट्र उ०अन्धबन्धे दुर्व्योषन भर्तृ भयभेदे भागभेदे, पथिभेदे

धृति स्त्री० धृ तिङ् । हृत्, धारणे, यागे, विष्कम्भावधिके

अहमे योगे, धृष्टे, धारणायां, अथवादेति घरीरादे

स्तम्भपत्नी, अष्टाद्याधरपादे अन्दीभेदे, अष्टादयश्छा

याङ् । [धर्मत्वा हृष्टा ।

धृष्ट सङ्गतो अक० द्विसे सक०आ०पर०सेट् । धर्मति अधर्षीत्

धृष्ट प्रागन्त्ये आ०पर०यक० सेट् । धृष्टोति अधर्षीत् ।

धृष्ट सामर्थ्यमन्त्रे घुरा०आत्त० अक०सेट् । ध्रुवति अदीधरत्

अधर्षत ।

धृष्ट शोधे अग्निभये च वा च० उभ० पले आ० सक० सेट् ।

धर्मयति ते धर्मति, अदीधरत् त अधर्षत त अधर्षीत् ।

धृष्टान् लि० धृष्ट-न कञ् । प्रगल्भे द्विज्जे नेषुदये च (कही)

धृष्टान् लि० धृष्ट क् । प्रगल्भे निर्वज्जे च ।

धृष्ट लि० धृष्ट क् । निर्वज्जे, प्रगल्भे, नायकभेदे च ।

धृष्टदुष्ट उ० धृष्ट प्रगल्भ दुष्टं च वक्ष । दुष्टद्वयभेदे ।

धेनु स्त्री० धनति घनान् धे-नु इङ् । नवप्रसूताया गवि ।

धेनुक उ० धेनुरिदं दगर्भे कन । अथरभेदे । हस्तिन्या स्त्री०

छायै कनु । धेनी । धेनुकहादयोश्च

धेनुकस्तृण उ० धेनुक स्त्रयति द्विजति स्त्रय ल्यु । नीलप्ये

धेनुदुग्धकर उ० धेनुदुग्धमिनिकरिति कृ अथ । गजरे(गजवर)

धेनुद्या स्त्री० धेनु-२ प्राया यन् स्यञ् च । हृष्टशोधवार्धसप्तम

णाय भन्त्यकले न दीयमानाया धेनी ।

धेनुके न० धेनुना समृद्धं कञ् । धेनुकभेदे ।

धैर्यं न०धीरस भाव प्रत्य 'स्मिन्विद्योत्तमविद्यं तद्वैर्यमिति

गीयते' इत्युक्ते मनस स्वैर्ये, दौष्टत्ये, 'मनसो निर्विकार

तल धैर्यं सत्यपि हेतवि' इत्युक्ते मनसो विक रामाये

अथाकले, विप्राद्यपस्तितानि प्रारब्धापरित्यागहेतो

धातविव च यो याति कष्टं देगं स धैर्य' इत्युक्ते कष्टो-
स्थिते स्वरभेदे । [ध्रिच अदीधरत् त

धैर गतिवातय्ये आ०पर०यक०सेट् । धैरति अधर्षीत् ।

धैरणा न० धैरलनेन धैर-ल्य ल्युत् वा । हृष्टद्वयभेदे

यागे । भावे ल्युट् । अथगत्यभेदे ।

धैरणि(णो) स्त्री० धैर-अणि वा ङीप् । परम्परायां 'यद्य

स्ववन्माधुरीधाराधैरिणीतधामनी' ल्युट् ।

धैरति लि० धाय क् कष्ट । मर्जिते, मर्षासिते, लज्जिते,

शुभे च । रजते न० ।

धैतकौपेय न० कर्म० । प्रसन्निते कर्मकोपजाते वक्षे ।

धैरिति न० धैर-क्त मद्राद्यां । 'अन्नाया चहाराया गतो ।

छायै कनु । तजैरायै । . .

धैरेय लि० धुरं वक्षति ठक् । भारतादि के द्यादी ।

ध्मा अग्निवद्युतो दीर्घाचचेतके ग्रन्थभेदे आ०पर० ताडय

यन्धेन वादने सक० अणिट् । धर्म त अधर्षीत् ।

ध्मात लि० आत क् । वृद्धिते दीर्घाचचेतकीयद्युक्ते ।

ध्माच्च आकाङ्क्षे सक० धैररने वक्ष० आ० पर० सेट् इदिह ।

आह्वति । अथगङ्गीत् । [कालीकिकाया स्त्री० नी० ङीप्

ध्माङ्ग उ० आदि अथ् । काले, मत्स्यमण्डले पश्चिमे, मितुके च

ध्माङ्गीयो स्त्री० आदि चोव नी० ङीप् । कालीलोचनभास

ध्यान न० ध्ये ल्युट् । चित्रने, ध्येयवस्तुविषयचिन्तने, चित्रलोक

दानमयाहे ज्ञेयवाचीति सङ्ख्यानिर्दायकतया स्थिति ।

ध्यानपदेन विख्याता परमात्मन्दाविगीति वैदानीक

मन्त्रविषये चित्रस्वैर्ये, 'ध्ये चिन्ताया अतो धातुचिन्ता

तत्त्वेन निश्चये । यदु ध्यानमिह 'प्रोक्त'मिति तत्त्वोक्ते

ध्येयं चित्तस्मरणतया चित्रने च ।

ध्याम न० ध्यायते यष्टिर् ध्ये कनु । गन्धतये दमनकहृष्टे

च । सप्राया कनु । रोषिवतये ।

ध्यै चित्रने आ०पर०यक०अणिट् । ध्यायति अधर्षीत् ।

अज गतो आ० पर०यक०सेट् । अजति अधर्षीत् अथजोत्

अथविद्विज अजति अथश्रोत् ।

अथ ध्याने आ०पर०यक०सेट् । अथति अथयोत् अथापीत्

अस कथमं आहाने क्वा०पर०यक०सेट् । अजति अधर्षीत्

अथश्रोत् । प्रसिद्धा प्रस्ता । [यति ते अदिप्रमृत् न

अस ज्ञेयमे कथमं आहाने च घुरा०उभ०यक० सेट् । प्राप-

प्राच्य काङ्क्षे धैररने च आ० प०य०सेट् इदिह । प्राहति

अथगङ्गीत् । [अथ श्रोत । अदि अद्यप्राप्त ।

प्राख शोधने अथसर्वे च आ० पर०यक० सेट् । प्राखति

प्रायः शक्ती आख्याः अकः सेट् । प्रापते अदाचिड् । चडि
अदधोचत् ।

ध्राड विमेदे भा.ग्यात्त.शक.सेट् । द्राडते अद्राडिए ।

भ्रिज गती भ्याऽपरऽसकऽभेदः । धेजति चम्रेजीन् ।

धु स्यैयं वक्रः कर्पणे चक्रः तु कृ. परः व्यनित् । भुवति
अध्वीत दुध्राव ।

धु स्यै र्ये यज० सपेते सक० भ्या० पर० अनिद् । भवति यधोवोत्
अ य ३० क० ध० यज । यज्ञो विष्णो हरे, उत्तानपादस्तपुर्वे

महामेदे, ज्योतिषोक्त योगभेदे, नापाधे स्थाणौ, जलाटस्य
आवर्तभेदे. भगवत्सौत्तरदक्षिणकेन्द्रयोपरिस्थे. स्थिरे

ताराभेदे च । निश्चिते, तर्के व्याख्याते, उत्तराख्यरोहिणी
मन्त्रे च न । संतते, अपरिष्ठाभिहिते, स्थिरे च

* वि० । गूढ्यायाम्, शास्त्रस्यांश्च स्त्री० । यत्पिपिबिषि
१. स्त्री० । सनाया कर्त्तु । नीतिभेदे न० (धया)

भूक उदाहरे यन्ने च त्या० आत्म० अक सीद। भोक्तते यन्ने-
किद। यद्वि न कस्य ।

ॐ ह्रीं भ्यां पटं प्रहं व्यनिर । भावति जगतामीह ।

शौच्यं नः प्रवक्ष्य भावः यत् । स्वीयं ।

ध्वजः प० ध्वजः घञः । विभाषे ।

॥ सन म० धर्म द्याट । धर्म पतने, गमने, नाये ॥

ध्वजं गतो भ्रा० पर० सक० सिद्धः । ध्वजं अध्वनीं अध्वजं ।
अध्वनिदिदिदि । अध्वजं अध्वनीं ।

ध्वज पु० ध्वज स्यच् । ग्रीष्मर्तु, सर्पे च । चतुष्पौषाकारे
वागदण्डोपरितो वस्त्रमण्डे, चन्द्रार्ते, मेदे च पु० न० ।

असदृशः । अज्ञानात् । इति । तावद्वत् ।

ध्वजमङ्गल ७० ध्वजस्य मेढ्रस्य भद्रं स्वस्वाम्यैर्होतव्यं यत् ।
स्त्रीपुत्ररूपके रोगभेदे ।

अजायत न. धर्मेन महाहृतः । शयभादाहृत यन्मु निमित्त
द्विषां पुनम् । साम्प्रयं जीवितं यत्का नद अजायत

उच्यते' इत्युक्ते धनसिन्धौ । सादये दामि ३० ।

ध्वजिन् ५० ध्वज+पदद्वये इति । ऋषे, रषे, मातृगणे,
तरुणे, पृषे, मयमिन्द्रगोपलोदिनि गौरुणे मयूरे च ।

ध्वजिनी स्त्रीः ध्वजं चण्डिकायाः स्त्री । दिवाद्यम् ।

અથા ખ ને આપદ-વચન-સિદ્ધ । અનિ અધ્યાયો અધ્યાય-
અસ રને આપદ-અધ-સિદ્ધ ના પટાદિ । અનિ અધ્યાયો-

॥ अथ यथा । अथ यथा । ॥ अथ यथा ।
 अथ यथा । अथ यथा । अथ यथा ।

ध्वनि सुः ध्वनभन्तु । यन्त्रो नृदशादियन्त्रे, याद्वारोके
उत्तमकाव्ये च । [विहारे वृत्तमभ्युपेतौ ।

ध्वनिविकार पु० ध्वनेर्षिकार । शोकादिना मन्दस्व
ध्वन्स गतो भवति शब्दपतने च भा० व्यास० ध्वक्० सेट् । ध्वपते

अध्वसत् । क्वा वेद ।

ध्वस्तानि धनुषः । प्युते, मष्टे गनिते च । द्रव्याद्भूत
। ध्वास्त(काले) घोररथे वभां परमम् । इदं रक्षितं । ध्वास्तानि

ध्यातु ३० ध्याति धत् । धाति, धत्ते, धिष्णुते, गच्छेत् ।
ध्यातु ३० ध्याति धत् । गच्छेत् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

ध्वान्तादि ३० दश० । सूर्ये दर्शयते ।

धान्ताम्नेषु च धानि चत्वारः उन्नेपोऽस्य । पयोति ।

न

न

न चय्यः तह वश्यते ह । निषेधे । तस्य क्रियायोगे एवाभावे तद्विष-
योने भेदे उपमायाश्च । वन्ते, प्रजाते, रमे च ५० ।

नकुल द्वि० नास्ति क्षीयस्य । निष्पुष्टे । संप्रैतिषि दधौ,
मित्रे, चतुर्थपाण्डवे च पु० । पुत्रपुत्र्यां जटामांसां मन्त्रिणां

कुछ में व ली. डीप ।

नकुलेष्टा श्रीः इतः । रात्र्याया तस्या नकुलप्रियत्वात्तत्पदम्
नक्षत्रं नामने पुं. लभ. चतुःशृङ्गः । नक्षत्रं ते श्वभनकुलं त ।

नत्त नमज त्। रात्री मर्द्धिनादिप्रयोग रात्रिभोजनदधे व्रत व
नत्तक पु० मज वक्तु । (ध्यातदा) कर्त्ते जीर्णस्तघर्त्ते ।

मङ्गलवारिण्. पु० मङ्गल शब्दो यदति पर-मिति । मङ्गले,
दिशाम् च । रात्रिचारिणोऽपि वि० ।

नक्त्याक्षरं च नष्टं नक्तं वा चरति ठम् । राक्षसं चोद,
देवके, विदामे च । राक्षसरे वि० क्षियो लीव ।

मङ्गलान्दिव न० मङ्गल दिवा च नि० । पञ्चम्यंशतीक्ष्णं राव ।
मङ्गलम् चक्ष० मङ्गल प्रीति मङ्गल । राव ।

नक्षत्राणां पुत्रः नक्षत्रं राशौ या श्रमति नृप । शरद्वर्षे ।
नक्षत्राणि नृपः नक्षत्रं निषादां पुत्र्येति नक्षत्रे विनिर्गुणः ।

मोक्षलाभाद्विहिते शस्त्रे प्रथमदाम है भोजनद्वये मते ।

माहं ह्यायवर्गं कार्यवादाय नः ।

नमोरात्राय नमः । नमोरात्राय नमः । नमोरात्राय नमः ।
नमोरात्राय नमः । नमोरात्राय नमः । नमोरात्राय नमः ।
नमोरात्राय नमः । नमोरात्राय नमः । नमोरात्राय नमः ।

महाराष्ट्र शासन, नगरपालिका विकास विभाग

नक्षत्रात्मके खगोलस्थे राशिचक्रे । तन्मोक्षे भन्वपह
 पोषयोगिचक्रभेदे च । [विष्णौ च
 नक्षत्रनेमि पु० नक्षत्राणि नेचिरिय । मुखास्थे तारके, चन्द्रे
 नक्षत्रमात्रा स्त्री० नक्षत्राणामिव भावा । समविश्रुतिमौ
 क्रिकेनेर्मिते फारभेदे । इत० । नक्षत्रपञ्चकौ ।
 भक्षत्रपञ्चक पु० नक्षत्राणि शुभाशुभप्रवा दूचयति खलु ।
 'अविदित्वैव य शान्त दैवप्रत्ये प्रययते । य पञ्चतिद्वयक
 धारो मेयो भक्षत्रपञ्चक' इति 'तस्यस्यति न जानन्ति
 यक्षाणा मेव वाधनम् । यरास्तमेव वनेने ते वै नक्षत्र-
 पञ्चक' इत्युक्ते विश्वान्नामभिरे व्योतिर्विदि । यिनि
 भक्षत्रपञ्चकौयमात् ।
 नक्षत्रेष्ट इ० इत० । चन्द्रे नक्षत्रपञ्चादयोष्यत् ।
 नक्षत्र मर्षणे भ्रा० पर० चक्र० सेट् । नक्षति अमघोत् अनाघोत् ।
 नाव पु० न० । न च क्षिद्रमत् । करणे अहुष्कपस्ये कण्ठसे ।
 नावकुट्ट इ० नक्षान् कुट्टयति कुट्ट यच् । नापिते ।
 नखनिहन्तान न० नक्षानि कथन्नेत्येन नत खुट्ट इ० छम् ।
 नखच्छेदनार्थे नापितास्तभेदे ।
 नाखर पु० न० न र्थे राति रा क । नखि । [नखायुधोपाय ।
 नाखरायुध पु० नाखरायुध यत् । धिंरे, धामे, कुङ्कुटे च
 नखशङ्ख इ० नख इव शङ्ख । कुङ्कुलम् ।
 नखाङ्क इ० नक्षत्र इव यत् । ध्याग्रक्षम् ।
 नाखी स्त्री० नक्षत्रकर्मस्य धर्म आदिलाद् न गौरा० छेप् ।
 - धन० मर्याते, नखद्वये ।
 नग पु० न गच्छति गच्छ इ । पर्वते, हस्ते च ।
 नगगा पु० छन्दोपमोक्ते लघुहृत्पर्वत्तये । न गच्छते गण-क्ष्व
 (नागकाकनी) हस्तभेदे धारावतव्याम स्त्री० टोप् ।
 नगनन्दिनी स्त्री० इत० । विनामयवृत्ता दुर्गायात् ।
 नगभिदू पु० नगान् भिदति भिद-क्षिप् । इच्छे । चर्मभेदे
 वि० । [भेदायात् ।
 नगम् स्त्री० नग इव भूयस्यतिन्याम दक्षा । कुङ्कुपायात्
 नगर न० नगाः इत्या पर्वता वा चन्द्रेण नगर० । 'इत्य
 क्रियादिनिगुणेदातृवर्णनमैयुक्तम् । कनेकपातिभङ्ग'
 मैकागल्लिपमाकृतम् । चर्मदेवतकनह नगर लभिधीयते
 इत्युक्तस्येते ५२ भेदे । वा गौरा० छेप् । नगरेत्ययम् ।
 नगरन्युत्तर इ० नगस्य मोक्षप्रत्यय रभ्यु करोति न-यच् ।
 मोक्षिदेवे 'व नगरं नगरभूमीजय' इति रभु ।
 नगरीत्या स्त्री० नगराङ्गिप्रति उट्+लार-ङ् । नगरस्याया
 क्षिप्, नगरपञ्चायाह ।

नगरौपधि स्त्री० इत० । कदम्प्याम् ।
 नगाट पु० ननेष हस्तेषु व्यति यच् । वानरे ।
 नगाधिप पु० भगवानाधिप । दिमाशयपर्वते ।
 नगाश्रय पु० नग पर्वत आश्रयोऽस्य । कृत्तिकन्दहले ।
 पर्वतवाधिनि वि० ।
 नगौकम् पु० नग योको यत् । पविणि, गारभे, धिंरे च ।
 नग्न वि० नज त्वा । विवरो । 'दिगम्बराय्ये ओहभेदे पु० । 'दिक्
 च्छ कच्छयेव च उक्तकच्छलयेव च । एकवासा अवासाद्
 नग्न पक्षविध अतः' इत्युक्तेषु द्विकच्छादिषु, 'कश्यपु
 धामवर्धये' इत्यो वयोऽङ्गिर्दाहज । । यतासुभक्ति यो
 मोहात् च नग्न वातको पक्ष' इत्युक्ते वेदमोक्षपा-
 वरण्याग्निनि जने च ।
 नग्निका स्त्री० नग्नैः साधये कृत् । अष्टदरनक्षत्रा विख्याम्
 नज मोहमां भा० धा० चक्र० सेट् । नजते अगजिच । नग्न
 नज् यच्च० न+यच् अिदवृत्तौ मलोपवृद्धये तेन अजितो न
 नादिवोप मैकभेदादि । अभावे, निवेष्टे, कल्पते, अभाग्र-
 क्ये, अतिरक्ते, रैपद्वये, वाद्वये, विरोधे भेदे च । तत्
 वाद्वये अभागात् । अभावे अयाम् । भेदे व्यञ्ज पठ ।
 रैपद्वये अतद्वी कन्या । अयत्ते अचेमा । विरोधे अष्टर ।
 नट पु० नटति नट-यच् । नाटकादिद्वयकायामिनयकभेदि
 नसंक्षभेदे, नायाकोविनि वयंपट्टरभेदे, अमीमहणे, गीता-
 कट्टे, नवे, विष्णुपर्वणि मोदकहरितावे च ।
 नट न्यते हिरणे च भा० वट० पञ्च सेट् । नटति अमदीह
 अमादीह् अयोपदेयतया नयत्तम् परिनटति । [यत्तम् ।
 नट भवे प्युतो च पु० उभ० यच्च० सेट् । नाटयति-ते अमीमहत् । न
 नटम न० नग-स्युट् । नट्ये । [नाट्योपय ।
 नटभूयस्य नटान् भूययति भूय स्यु । हरितावे । नटमण्ड
 नटी स्त्री० नट-यच् । गौरा० छेप् । नमीनामगम्यद्वय,
 वेद्यायाह । नट+उ बोधे छेप् । नग्योविनि स्त्री० ।
 नट भवे पु० उभ० यच्च० सेट् । नाटयति-ते अमीमहत् त ।
 योषदेवताभावात् यत्तम् ।
 नट इ० नट यच् । नटयते ।
 नटकीय वि० नटा चन्द्रेण कृ कुञ्च । नटयति देगे ।
 नटप्राय पु० नट प्राये यत् । नटयत्ये देगे ।
 नट्या स्त्री० नटानां चण्ड्य पाता० य । नटयत्ये । [छेप् ।
 नट्यु वि० नटा चन्द्रेण प्रायः नटय च । नटयत्ये देगे ।
 नट्यु वि० नटा चन्द्रेण कुञ्च । नटयत्ये देगे ।
 नत वि० नग-स्य । नतनमने व्योतिषोऽदि टिगारां

जन्मनाडिकाया ए०। विस्तरस्तु दृष्टदिशाने । तगरभूमे न०।
नतद्रुम ए० कर्म० । सताधानहले । *
नतनासिक नि० भता नासिकाऽस्य । विषिटनासिके (स्नाय्वा)
नताङ्गी स्त्री० स्नानजननभारात् नतमङ्गलस्या ङीप् । नार्थान्
नति स्त्री० नम किन् । नन्वतायाम् 'निकीर्णमथ पटकीर्णमर्ध-
चन्द्र प्रदक्षिणम् । दण्डवटाङ्गसप्तपञ्च सप्तधा नतिसप्तथ-
मिष्युको सप्तभेदे नमभेदे च एतद्वचनं दृष्टदिशाने ।
नट् सन्तोषे आ० पर० अक० । सेट् इदित् । नन्दति व्येनदीत्
नन्दथु । प्रवन्दति ।
नट् ए० नट्-कच । सिन्धुमैरवयोवादी चक्षत्रिमे जलप्रवाहे
नट्ही स्त्री० नट् अच् नट् इति निर्दिष्टात् । टिप्तात् ङीप् ।
गङ्गावसनादिन् दृष्टवद्वज्रप्रवाहे 'धत्त दृष्टावद्वी च
गतिर्यासा न विद्यते । नृता नदीगङ्गवहा' इत्युक्ते धत्त-
दृष्टावद्वकात् नृनदेशवर्तिन्यामेव नदीर्गद्वप्रवति । ताव
च 'मद्यो एवो मांस्त्रयो वाहिनी स्नात नदी पचा
हाहिनी निक्षेपेन' इति 'मायो वडवहा द्यवो' इत्यु
मैत्रवहा फटा' इति च विधेये ।
नदीकान्त ए० नदी कान्ता यस्य । सप्तरे हिज्जलहृषे, सिन्धु-
वारके च । जलहृषे काञ्चनक्षीपधी च स्त्री० ।
नदीकुलमियं ए० नदीकुल मिय यस्य । जलपैतरे ।
नदीज ए० नद्या हसीमे जायते जन इ । अर्जुनहृषे
अग्निमन्यहृषे च । हिज्जलहृषे, ज्योतीषे च न०। नदी-
कावधमि वि० । 'नदीच' सङ्गमवारकेट्' इति भारतम्
नदीम ए० इत्० । सप्तरे वरथे च । नदीभिन्ने वि० ।
नदीमात्यक वि० नदी मातृव गोभिकाऽस्य । नदीजलधमम्
नदीप्राप्तित ईमे ।
नदीषा वि० नद्या द्वाप्त जानमि छा न नलम् । नदी
क्षानवृषले दक्षा दक्षा नद्या यथावतरपीय तद्धानवृषो
नदीसर्ज्ज ए० नद्या सृज्यतेऽपी सृज-न्त्य । अर्जुनहृषे ।
नट्ट वि० नट्ट ता । बडे दृष्टे च ।
नट्टी स्त्री० नट्टतेरनद्या इत्तु ङीप् । चर्धर्निर्मितरज्जवाध ।
ननट्ट स्त्री० न नन्दति सतावागम सेवाया न तथ्यति च नन्द-
कम् । भर्तृमगिन्याम् (ननह) इ० वही । ननान्दायक ।
ननु अय न इति उद ह् । नये, कञ्कारके निष्ये, अतमती
अनुप्रायम्, अतमदे, आनन्दे, सन्तोषने आनन्दके, पर
कते । अधिकारे सनने, उदीर्ज्ञी सन्यन्वादे, सन्तो,
आलोषे, प्रत्युक्षी, उल्लेखावाध ।
ननुच अय० ननुच च ननुवाहार इ० । विरोधोत्ती ।

नन्द ए० नन्द अच् । नीलकण्ठस्य पितरि गोपभेदे महानन्द
सुते स्वपतिभेदे आनन्दे, निधिभेदे, प्राग्दक्षिणद्वारम्ह,
आख्यभेदे च ।
नन्दक ए० नन्दयति नन्द विच् श्रुत् । हरे -अन्ते, भवे च ।
आनन्दजन्मके, सुवचालके च वि० ।
नन्दकिन् ए० विद्यामयो नन्दकोटिचिरस ठम् । विन्दी ।
नन्दगोपित स्त्री० इत्० । राक्षायाम् । भट्टि
नन्दथु ए० नन्द अथुच् । आनन्दे 'यस्यासौ तस्य नन्दगु' इति
नन्दन ए० नन्दयति नदि-विच् । इमे भेदे, तत्त्वभेदे 'नन्द-
जीरासया गावो नन्दन नन्दने त्रिप' इत्युक्ते इ० त्वभेदे
द्वारभेदे च । इन्द्रीद्याने न० । आनन्दकारके वि० ।
नन्दननन्दन ए० नन्दस्य नन्दन । नीलकण्ठे नन्दगुतादयोऽयम्
नन्दनन्दिनी स्त्री० इत्० । इग्यायाम् 'नन्दगोपकहे पाता
ययोदागर्भसम्भवे'ति चरुही । नन्दगुतादयोऽयम् ।
नन्दा स्त्री० नन्द अच् । 'नन्दत चरुकोलेषु नन्दने वसतेऽधना ।
हिमाचले महादृष्टे नन्दा देवी ततोऽभव दिव्यकाया गोप्याम्
अच्छन्दे, (गाद) सम्पदि, 'प्रतिपदेकादमी पद्मे नन्दा
सेवा वनीविभिरित्युक्तेषु दिशिभेदेषु 'सिन्दे जीववारो ह
नन्देति भवेति, सूर्यसमालिभेदे ननन्दे, गोमिभेदे च ।
नन्दि ए० नन्द इत् । स्वनामस्मृते इत्ये आनन्दे ज्यैष्ठ्या-
नन्दिर्चर्चो र न इति रातावयम् । महादेवस्य चर्च-
वरभेदे नन्दिकेदरे । द्युतात्रे इ० न० ।
नन्दिकेखर ए० विषस्य चर्चवरभेदे । तेन प्रोक्तमथ तस्य
सुहृ । इरायभेदे । [नन्दिकादयोऽयम् ।
नन्दित्र ए० नन्दयति विच् यिति स्वर्ग० । धवड्ये ।
नन्दिन ए० नन्द-यति । शिवद्वारकादे । गर्भभार्ये, वटवृक्षे च
नन्दिनी स्त्री० नन्दयति नन्द-यति । अग्निभेदे सतायाम्,
उमाया, गङ्गाया, ननन्दति, व्याहिनातदि, रेणुकोवधौ च
नन्दिनीसुत इ० इत्० । आनन्दस्य सप्तकारके व्याहिनी
नन्दिपुराण न० नन्दिना प्रोक्त इरायम् । उपपुराणभेदे ।
नन्दिर्ध्वन ए० नन्दि नन्द नन्दिन वा र्वेदति इध विच्
सु । तनने मिले धिषे च । आनन्दवर्चके वि० ।
नन्दीष्व ए० नन्द इत्तु वा ङीप् कर्म० । अदत्तभेदे, तस्य
(तट) कुनेरके, मेघप्रक्षाल । [नन्दीचरादयोऽयम् ।
नन्दीश्व ए० नन्दी ईश इत् । शिवद्वारकादे । इत्० । दिने
नन्दावर्षा इ० 'दक्षिणामृतमिन्द्राय दत्त पवितापचम् ।
पञ्चनीलोत्तराण्य नन्द्यार्चनं वदन्ति नन्दितुक्ते मन्मथ
भेदे, भगवद्वदे, सत्यभेदे च ।

नपु रुक पु० न स्त्री न पुमान् नि० । 'खनकेष्वनो नारी
लोमश्च इत्यादि स्तुत । उभयोरनर यश्च तदभावे नपु
रुक् मित्युक्तमप्ये स्त्रीवे । शब्दे तदावहारस्तु तत्त्वज्ञोभ्या
साभ्यावस्थापसाभ्यावसमत्वात् अनादिप्रकारविशेषवत्त्वादा
नपु पु० न पतन् पितरोऽनेन नपुष्व खच नि० । पौत्रे
दौहित्रे च । पौत्रा दौहित्राश्च स्त्री० वीर्य ।
नभ न० नभ यच् । आकाशे । आवणे भासि पु० ।
नभ (सु)सुहृ पु० नभश्चि सोदति यद् किप् । देवे ।
नभसूर पु० नभश्चि चरति यच् । मेघे वायौ, पक्षिणि, विद्या-
भरे, सुखादिषु यद्देपु 'राज्ये च । आकाशभासिनि नि०
नभसू न० नभ यश्च । आकाशे । [आकाशे न० ।
नभसू पु० नभ यश्चि । आवणे भासि, मेघे पदपदे च ।
नभसङ्गम पु० नभश्चि गच्छति गम यच् सङ्ग च । पक्षिणि ।
नभस्य पु० नभश्चि मेघे वायु यत् । भाद्रपदभासि ।
नभस्यत् पु० नभोऽस्यस्यानन्तरं न भवत्यस्य च । वायौ ।
नभोमणि पु० नभश्चि आकाशस्य मणिचि प्रकाशकत्वात् । सुख्ये
नभोरजम् न० नभश्चि राज इव इत्यानकारत्वात् । यन्त्रकारे
नभार्ज पु० न भोजयति भोज किच् । मेघे ।
नभसू यच्च । नभ यश्चि । नभो, भागे, वने च ।
नभस्तार पु० नभश्चि-क यच् । कदाभ्यां चिर खयोगविशेषेण
स्वाकर्षणशक्तौ व्यापारभेदे ।
नभस्य नि० नभश्चि ततोऽति नभश्चि-नभस्य-कर्मणि यच् ।
नभस्तारणीये । भावे च । नभो, प्रकाशाय स्त्री० ।
नभुचि पु० न उच्चति न-उच्च-णि । घातनिघ्नभयो कवि-
र्हातजोऽह्वरभेदे ।
नभुचिहिप् पु० इत् । इन्द्र, वज्रचक्रदग्धादयोऽप्यत्र ।
नभेच् पु० नभ इत् । घ्रातव्यागहणे, बह्रासे च ।
नभ्य गतो भ्याः पर० भक्तः । सेट् । नभ्यति क्लमसीत्
भक्त्य नि० नभ र । नभे, निनयामिते च ।
नभ्यन् पु० नभ इव कायति कै च । इनायै कन् वा । वेतसे
स्वायै कन् । नभ्ये नि० ।
नय गतो भ्याः क्लमः । सेट् । नयते क्लमयिष्ट ।
नय पु० नी यच् । नीतो गुणाचार्यादिप्रयोगे शास्त्रभेदे द्वाव
भेदे च । कर्मणि यच् । नेतरि न्यासे च नि० । [प्रापये ।
नयन न-नीयतेऽनेन वरये स्फुट । नेत्रे चतुषि । भावे स्फुट
नर पु० न न-वा यच् । प्रजापति 'व्यापे वे नरसूनु' इति
मत् । विष्णो, नराधमारे कर्णान्, यविभेदे, वसुधे,
गयिष्यशक्तौ कदाप्रापयसावीपयोगिनि, वही च ।

नरक पु० नृ वृत् । भूमिगर्भे बराहज्जाते दैत्यभेदे पापिनां
उ खयोगस्यानभेदे रौरवप्रकृतौ च । तेना विभेदो दृष्ट-
विधाने । [दृष्टविधाने ।
नरककुण्ड न० इत् । पापिना यातनाभीगकुण्डेषु । विचारस्तु
नरकजित पु० नरक नरकागार जितवान् नि भूते क्रिप् ।
नीतव्ये । नरकान्वाकादयोऽप्यत्र ।
नरदेव पु० नरोदेव इव । उपती ।
नरनारायण पु० इत् । नरश्च नारायणश्च इ० । 'क्षणाक्षमाय
तारिणो मुनिभेदयो । नमवकोऽवतारभेदे यक्षस्यभेदयो च ।
नरपति उ इत् । राजनि । नरोपादयोऽप्यत्र ।
नरपुङ्गव पु० पुमान् नौ पुङ्गव इव नर पुङ्गव इव भार
वङ्गव्योप्यत्रात् । मध्ययत्ते - नभे च ।
नरमाला स्त्री० नराणां तन्म रङ्गायन माला । नरस्यस्य
निर्मिताया मालाया 'नरमालाविभक्तये'ति च यत् ।
नरमेध पु० नरो मेधते यधते मोक्षपादिभि चक्षियते वात्र
नरमायक्यव्यकरणके यागभेदे ।
नरवाहन पु० नरा वाहनावयव । कुमरे च हि ननुयैव
ह्यते । मध्ययत्ते नि० ।
नरसिङ्ग पु० नरपाशौ सिङ्गश्च । अवयवभेदेन नरसिङ्गयो-
राकारयुक्ते हिट्स्वकार्ययोर्नापाधभाविभूते भगवद्व
तारभेदे नरसिङ्गादयोऽप्यत्र । नर सिङ्ग इव शीर्षादिभ
त्वात् । नरनेत्रे । [रमैयत्ते ।
नरस्तान् पु० नर-पुङ्गवे स्तन्व । नरसूत्रे एव मध्ययत्तन्वा
नरेन्द्र पु० नर इन्द्र इव । राजनि, विपयैवो एकविंशत्य
वत्पदादौ नरोदेवे च ।
नरोत्तम पु० नरेषु उत्तम । पुत्रोत्तमे नारायणे, 'य
स्वकात् प्रतोयेषु आतमिर्बेदे व्यासज्ञान् । सुदि ज्ञाना
हरि गेहात् प्रमत्तेव च नरोत्तम' इत्युक्ते वैराग्यवति
पुत्रे नभे च 'नराणांश्च नरोत्तम' इति गीता ।
नर्तक पु० नृत्य कुल । चारणे, नक्षत्रे च यावत् नृत्यपात्र
स्यात् गीत योज्य च तादृशम् । नृत्यस्य धारणात् पात्र
नर्तक परिचोचिर्त्त' इत्युक्ते स्वत्वाभिधे नटे नि० ।
नृत्यात् स्त्रियां ङीप् ।
नर्तन न० नृत्य कुल । नृत्ये । [न यत्तम् प्रवर्तति ।
नर्तयेत्यस्य गतो चक्र० भ्याः पर० सेट् । नर्तति अगर्तति
नर्तयेत् पु० नर्तये परिहास्यदाति दा च । केशिचिन्ने । परि
हासदायके नि० । सोमोद्गातायां दक्षिणस्यायां गद्यां स्त्री०
नर्तनम् न० न यनिन् । गरीहासे केरी ।

नल नये भा० पर० घक० वेद वा यदा० । नल वि 'नगानी' ।

विज् नलयति नात्रयमि ।

नल पु० नल अच् । लघभेदे, चन्द्रवशे, लघभेदे, वामरभेदे,

आइदे, पितृगणभेदे, 'कथ्यवालस्यया नल' इति पुराण-
मन्त्र देवभेदे च । यद्वा न० । 'यदावे, यथेति च

नलक न० नल इव दवाये कनु । शाक्यसि, भावीन् शक्तिरे
नलकिनी स्त्री० नलक शक्तिद्रुमसि कथ्य इति । जङ्घायाम्
नलकधर पु० नल ध्रुवरो दुग्धरोऽस्य । कुवेरपुत्रे ।

नलद् न० नल बन्धं गति या द्यति दो क । चमीरे । 'सादसा

नलद विने ति नैपभन् । श्वकरणे, नदामासुर च स्त्री० ।

नलपट्टिका स्त्री० नलनिर्मिता पट्टिकेच । (दरपा) । कृभेदे ।

नलमो न पु० नलायम भीन । (चिह्नो) चत्यभेदे । [च

नलिका स्त्री० नल लाये कनु टाप् । गाद्याम्, युगमिद्रुमभेदे

नलित पु० नल-त्त । (नालता) शाकभेदे ।

नलिन न० नल इन् । प्रसे, गैराडे गोवे च । 'नलिकायाश्च

नलिनी स्त्री० नला शन्यस्या इति । यन्त्राये, यन्त्रयुक्तदेवे,

नलिनीपण्ड न० नलिनी-यन्त्रे चण्ड । यन्त्रोद्यमभेदे ।

नली स्त्री० नल अच् गौरा० लीप् । नलाशिकाया, विद्रुम-

कतायाम्, नलिकायाश्च । (नालमाशक) ।

नल्य पु० नल-य । यत् यत्तुल्यमित्येते, कस्यचत् यत्ते च ।

नल्य पु० ल-यच् । लने, दत्तुल्यमाशक । अच् । नूतने लि० ।

नल्यश्च पु० कर्म० संज्ञात्वात् न द्विप् । 'सूर्य्यकन्दौ मङ्गलच

बुधवापि दृश्यन्ति । एक यैश्चरो राक्ष् केशवच नक-

पक्ष' इत्युक्तेषु नवषु येषु तेषां स्वागादि दृष्टुमिधाने

नयति स्त्री० नव दगत परिमाणमप्य लि० । (नव्यु) सङ्ग्रामभेदे

नवदृष्ट न यम् । कमलकर्मकाशमीयसे दृष्टे, इतने यत्ते च

नयदुर्गा स्त्री० कर्म० संपात्वात् न द्विप् । 'यदा गैलपुत्री च

इतिवा मङ्गलवारिणी । यतया नव्युच्येति कुशाख्येति

चतुर्विंश । यद्वा स्त्री० इत्युक्तेषु नवषु येषां स्वागादि दृष्टुमिधाने

नयति स्त्री० नव दगत परिमाणमप्य लि० । (नव्यु) सङ्ग्रामभेदे

नवदृष्ट न यम् । कमलकर्मकाशमीयसे दृष्टे, इतने यत्ते च

नयदुर्गा स्त्री० कर्म० संपात्वात् न द्विप् । 'यदा गैलपुत्री च

इतिवा मङ्गलवारिणी । यतया नव्युच्येति कुशाख्येति

चतुर्विंश । यद्वा स्त्री० इत्युक्तेषु नवषु येषां स्वागादि दृष्टुमिधाने

नयति स्त्री० नव दगत परिमाणमप्य लि० । (नव्यु) सङ्ग्रामभेदे

नवदृष्ट न यम् । कमलकर्मकाशमीयसे दृष्टे, इतने यत्ते च

नयदुर्गा स्त्री० कर्म० संपात्वात् न द्विप् । 'यदा गैलपुत्री च

इतिवा मङ्गलवारिणी । यतया नव्युच्येति कुशाख्येति

साधरुके च तोष्णकम् । काष्ठस्य कालसोऽप्यु धातयो नव
कीर्त्तिना' इत्युक्तेषु हेमादिषु नवषु ।

नवन् लि० व० । तु अचि । (नव) सत्यभेदे ।

नवनीत न० नव नीवते यत् नी त् । (माग्न) पय सारभेदे

नवनीतया न० नवनीतस्य विकार इन् । इते ।

नवपत्रिका स्त्री० कदली दाडिमो धाव्य कुरित्ता माग्नं

कचु । विन्ध्योऽयोको लयनो च विन्ध्या नवपत्रिका

इत्युक्ताम् नवषु कदल्यादिषु पत्रिकाषु ।

नवसल्लिका स्त्री० कर्म० । नवसाधिकायाम् पुष्पप्रधाने इत्यभेदे

नवस लि० नवसा इत्युक्तेषु कदली मट् । नवसल्लया येन दूयते

नसिन्, चन्द्रस्य नवसल्लयाक्रियाद्वये तिथिगते स्त्री० लीप्

नवसल्लिका स्त्री० कर्म० । अवनाम्नाते पुष्पप्रधाने इत्यभेदे

नवसल्ल स्त्री० कर्म० । वरीदायां स्त्रियाम् ।

नवसञ्ज्ञागमन न० इत्त० । नवसञ्ज्ञा तपसत पितृसञ्ज्ञा

पतिव्यक्ते चागमने ।

नवरत्न न० नवानी रत्नानी रत्नाहार । 'सप्तमाशिक्ष्यैर्दूयै

गोवेदा यन्त्रविदुमी । यद्वा राग मरुतं वीरुहे द्युक्तेषु

नवषु रत्नेषु । अथनारिष्टपण्यनामरिष्टपण्यवेतानाम्

कर्मरत्नादिदाया । निव्य पराङ्मिष्टिर्य नवादि दत्ता

न्यायंजायवररुषिरित्युक्तेषु नवषु विज्ञामादिदृष्टव्यं पुंषु

नवराज न० नवना राज्ञोर्वा पञ्चाहार अष्टमना० आदि

नव द्वाविषु शक्तप्रतिपदावैश्वज्जनयोर्धर्म्येण नवषु ति

द्विषु तद्विषये कर्मस्य व्रतभेदे च । 'मैत्रे' इति तदागते

वाद्ये वाद्यैर्नवोक्तयः । नवराये नवरातेति देवभा

वते नवषु द्विष्येति नवराजपदमयोग ।

नवसम्पत् न० कर्म० । अवाहते नूतने वषने ।

नवशास्त्रक पु० गीतोभाषी तदा तेनी तनी लोदकवाचनी ।

कुलात् नवकारय नाविता नव शास्त्रा' इत्युक्तेषु

आतिभेदेषु ।

नवश्राव न० कर्म० । अवाहदावर्षस्य पाठे ।

नवसूतिका स्त्री० नव सूत प्रसवोऽप्यस्याः इन् । प्रेमी,

नूतनपुत्राया इति ।

नवान् न० कर्म० । योमाये नवान् यत् । नवानामचने 'नवी-

रते नवासे च इत्युक्तेषु नवषु, यदा विवर अचन्द्रमिति अदि

नवीम लि० नव-य । नवने ।

नवीरुक् न० कर्म० । नवने । नवदृष्ट यत् । देवगात्रनव

मिति कर्मदे कौराण्यस्य कतिपयदिने ।

नवीरुत् न० कर्म० । नवीने, नवीनोद्भवमिति ।

नय्य त्रि० नु यत् । नूतने । रक्तपुनर्वायां पु० ।
 नट त्रि० नग ङ । तिरोहिते, दर्शनायोग्ये, ध्वजे च ।
 नट चन्द्र पु० । नटयन्त्रो न दृश्य मन्त्रे भाषि चित्ताहिते ।
 चतुर्थोऽष्टदिशेरुद्र प्रतीकज्ञो मनोविमोचिन्त्युक्ते
 शौरभाद्रपदे उभयपञ्चचतुर्थ्यां छदिते चन्द्रे ।
 नटचेष्टता स्त्री० नटा चेष्टा यस्या तस्य भाव वन । सुयोगो-
 कादिभि र्मन्त्रचेष्टारोहिते । [सुप्रख्यातवह्नी, निरन्धोच ।
 नटानि पु० । नटोऽन्विग्यस्य । मन्त्रादिना नटयैतानि कान्यौ,
 नटैन्दुकला स्त्री० । नटा रन्दुकला यस्याम् । चतुर्दशयोगे
 दये । 'चतुर्दशमे यामे क्षीणो भवति चन्द्रमा इति
 षट्तेकशुक्लामाश्लाया हि रन्दुकलाय ।
 नट्य न० । नटि हितम् । नाटिकादौ कपटकारादिरोगनिवार-
 णार्थं नटि देये भूषे । [नागकोष्ठा] । नटोर्ध्वे ।
 नट्योत पु० । नटि नाटिकायाम् उभयक कतः आत्मे तत् ।
 नट्य आय० । न च कृत् । प्रसारणे ।
 नटि आय० । नट इन् । निवेष्टे ।
 नट्य पु० । चन्द्रस्ये नटभेदे, नागभेदे च ।
 नट्यधातुज पु० । यदातिनामके ऋषे । नट्यध्यादयोऽयम् ।
 ना यय० । नट्टा । निवेष्टे ।
 नाक पु० । न कर्मक इ च तदाप्ति यत् । खगे । 'नट्ट इ खेन
 समिन्' नट्ट पक्षमनन्तरम् । अधिकाग्रेपगीतं च तत्
 छल च पदासुर्दमित्युक्ते । खगल इ चन्द्रमसम् ।
 नाकिन पु० । नाको नायकान्तो नायकस्य इति । देवे ।
 नाकु पु० । नल उ नाकादेव । यक्षीके, पर्वते च ।
 नाकुली स्त्री० । नकुलस्येदम् मियलाग् शेष । कुलु कीकन्दे
 चरिते (चर) राज्ञाम् यक्षिण्या, जेनकन्दकाङ् ।
 नाग न० । न गच्छति खग न खग । मत्तुयाकारेण कणला
 ब्रूतमिदं नु मादक्यादिषु चर्मेषु कृत्स्नि, केचि नाग-
 केयरे, नागदन्तके, छलके, देहस्ये चकारकारके पञ्च-
 भेदे, इशादिभ्योऽकरणभेदे च । भगे भव यय् । पर्वतभवे
 । त्रि० । रङ्गे क्षीरके च न० ।
 नागकेयार पु० । नागस्य केयार । खनामख्याते पुण्यहमे ।
 नागगन्धा स्त्री० । नागस्येव गन्धोऽस्या । नाकुलीकन्दे ।
 नागज म० । नागात् ज्ञायते जन-इ । सिन्दूरे, रङ्गे च ।
 नागजिह्वा स्त्री० । नागनाभिव जिह्वा मूलावस्था । खपन
 मूलायाम् उतायाम् । [कृत्स्नदन्ते । शार्वे कर् । तमैव
 नागदेन्ता पु० । नागस्य दन्त इव । च्छादिग्रेतदापि । इय० ।
 नागदन्तिका स्त्री० । नागस्य चर्मस्य दन्तस्यस्यविषय-

स्यैव ठप् । [विकृति] इति ख्यातायाम् उतायाम् ।
 नागदन्ती स्त्री० । नागदन्त आख्यातिनायकस्य यय् गौ० छीय् ।
 [हाविगुंका] उतायाम् नेश्यायाम् ।
 नागदमनी स्त्री० । नागा सर्पा दम्यन्ते धनया दम ल्युट्
 छीय् । [रघुरमूल] उताभेदे ।
 नागद्व पु० । नागमिव द्व । क्षुहोष्ठे तस्य सर्पपूजास्थानत्वं
 तत्त्वियत्तम् यत्तएव क्षुहोष्ठिपञ्चसितामिति कृत्वा
 चर्मभिर्देववाया मनसामा क्षुहोष्ठवाचितत्वमुक्तम् ।
 नागनिर्ग्य कृ पु० । नागकर निर्ग्य कृ । नागदन्तके भित्तिये
 नागाकारे निर्गतकाष्ठपण्डे ।
 नागपाश पु० । नाग पाश इव मन्त्रमहेतुत्वात् । पञ्चस्यस्त
 भेदे । नागाकार पाश । 'साईइयाचंकाकु नागपाश
 इति ध्वव' इति तन्मोक्षे भूमिभेदे ।
 नागपुर न० । दक्षिणदेशस्थिते नगरभेदे, कलिनागरे च ।
 इव० । पातालस्ये नागानां नगरे । [नागकेयरे इत्ये ।
 नागपुष्प पु० । नागपुष्पकृ कलिमदगन्धमुक्तं पुष्पमस्य ।
 नागपुष्पमला स्त्री० । नागाकारं पुष्पं सलति मल्लते कल यय् ।
 कुशाख्यम् । [उतायाम् ।
 नागपुष्पी स्त्री० । नागाकारं पुष्पमस्या छीय् । नागिर्था
 नागफल इ नागाकार फलमस्य दीर्घेलात् । मटोचभेदे (पुष्प)
 नागसला स्त्री० । नागानां दन्तिनां मल यस्या पु० । [गोरच
 - बाकुलिया] उताभेदे । [चारेयाङ् ।
 नागसाठ स्त्री० । इ० । कर्तुमसास्याय कस्ययपन्याम म-
 नागसार पु० । नाग कृत्स्नि भावयति कृ विष्-चण् ।
 च्छराने तद्वत्तये हि कृत्स्नि नाय । कृत्स्नारके त्रि ।
 नागयष्टि, स्त्री० । नागात्रयायां यष्टि । [रङ्गाङ्] पुष्करिकादौ
 यस्याम नागानां मध्ये उद्धतमामासुषारेण तदीयस्याय
 लेन कलिते दीर्घसूत्रकारे कारे ।
 नागर त्रि० । नगरभवे । विदग्ध । खग राति खगर न खगर ।
 देवरे, नागरजे, जखीरभेदे, छलकभेदे च [नागरछया] ।
 नागरक पु० । नगरे भव तता कृत्स्नायै प्रावीत्ये वा वृत् ।
 चौरे, पित्रेवेखनकरे प्रिलिखि च ।
 नागरघन पु० । नागरस्य यव छलक । [नागरेत्तया]
 छलकभेदे । [शाराङ्गी] ।
 नागरङ्ग पु० । नागस्य बिन्दुरस्ये रङ्गोराति यत् । जखीरभेदे
 नागरसुखक पु० । न० । कर्मण खनामख्याते छलकभेदे । नागर
 छलायम् । [यथा०] यन्मने र्षे देरायते गजे च ।
 नागराज पु० । नागानां सर्पाणां कृत्स्नां च राजा इव

नागलता स्त्री० नागाकारा नागलोकस्य वा लता । तान्त्रिकीं
पुरुषलिंगे च ।

नागलोक पु० इत० । पाताये ।

नागवल्ली स्त्री० नागाकारा नागलोकस्य वा वल्ली लता ।

ताम्रवल्गुम् नागवल्लीशब्दयोश्च ।

नागमन्त्रोप न० नाग शेषं चक्षुषोऽस्य । शिन्दूरे । [च

नागस्तोता स्त्री० नाग इव स्तोता । नागदन्तीष्टो, दन्तीष्टो

नागहनु पु० नागस्य हस्तिनो हनुश्च । नक्षत्रावगम्यद्वये

नागहन्त्री स्त्री० नागान् सर्पान् हन्ति तच्छब्दौ । नव्याकर्णायाम्

नागान्तक पु० इत० । गच्छे । नागारातिरथस्य नव्या-
कर्णायाम् । [तन्त्रायाम् ।

नागास्तोत्र स्त्री० नागा नागकुलं दद्यादात् । कुम्भाकाराया

नागाश्च न० नागान् अस्मानि नाग ह्यु । गच्छे । [योथस्य

नागाह, न० नागेन युक्ताहा दह्या । हस्तिनाडरे । नागाहवाद्-

नागी स्त्री० नाग+घु, घोके ङीष् । सर्पयोगिनि, 'हस्तियोगिनि

च । स्त्रीत्ये जनपदेनादिना ङीष् । ह्युसमुपयोगात् हस्ति

गच्छायाम् क्तियाम् । दीर्घस्ययोगात् सर्पस्यस्यादान्त

क्षिप्ता न ङीष् क्तिन् टाप् । [श्चान्ते च

नाचिकेतम् पु० आनो, क्षत्रिभेदे, तत्प्राप्ते, वैश्वेनो उपा-

नाट पु० नट-पञ्च । नृत्ति, कर्णाटभेदे च ।

नाटक पु० कामाख्यास्यपञ्चभेदे, 'नाटकं स्थानाहर्षं स्थान्

पञ्चसन्निवसन्ति'मिल्लाद्युक्तलक्षणे सा० इय० इत्युक्त्या

भेदे न० । नाटयति पुरा० नट-एतद् । नर्तके लि०

नाटाक्ष पु० (नरहज) सहायपदम् ।

नाटार पु० नटस्यापसम् आरम् । नटस्य ध्वजे ।

नाटिका स्त्री० नाटकप्रभेदे । [स्थल ।

नाट्ये(र) नद्या अपत्यम् उक् । नद्या अपत्ये । उक् । नाट्ये

नाट्य न० नटानां कर्मण्यम् । नटकप्रत्यये नम्यगीतवाद्यस्यै

विभे । [दिग्वासादसमुच्चले सङ्घे ।

नाट्यशाला स्त्री० नाट्यस्य नाट्यार्थं शाला । (नाटमन्दिर) ।

नाट्योक्ति स्त्री० नाट्ये नटकर्तव्ये कृति । नाटकविषये

पञ्चने । नाटिकास्य हृदयमिति ।

नाडित्वम् पु० नाडी 'संनयनी' इति स्त्री-संज्ञा चमारेण

समं चक्ष्य । स्वर्णकारे । [(नाडिकाशायक)

नाडितप पु० नाडीमये पत्र यस्य इ० हृत् । नाडीपत्रार्थे ।

नाडि(ही) स्त्री० नट-भेदे पु० नट इत् । वा ङीष् । देहस्याया

निराया, राक्षसा कार्त्तिके, नावे, प्रथमेदे, गच्छदूर्वायां,

तन्त्रप्रज्ञास्ये वावे । दृष्टभेदे, वेगलया च ।

ना(डि)डीका स्त्री० नाडी नाडं विद्यतेऽस्य इत् वा ह्रस्व (नम्यो)

यावे 'कुसुम्' नाडिकायाक'मिति कृति पट्टयावे पु० ।

(नाडीच पु० नाडि' चक्षि चम-ट । (नाडिता) शाकभेद ।

नाडीपत्र न० नाडीमण्डलवाद्यास्य कुक्कुटाखण्डिमि स्थितम् ।

नाडीचक्रमिति प्राञ्जल्युक्त्यासाय सद्यता इत्युक्ते नामि-

स्ये नाडीनिष्पन्नरथचक्रभेदे । [भेदे, क्षत्रिभेदे च ।

नाडिजङ्घ पु० नाडीन जङ्घास्य । कान्ते, ब्रह्मण मिये इव

नाडीतरङ्ग पु० नाडी तरङ्ग इव यस्य । ककुकोपे ।

नायक पु० न अथक' कुसित नमर्चनपद्धते न० । प्रथमे,

सङ्घाषिङ्गिते निम्नादी न० । तद्योगासनवाचनात् कुलत्त

नायकस्य चेति कृतिः ।

नाथ उपताये मार्चने च पर०, आमीर्वादे व्यासः, चक्र० देने

चक्र० चेद् । नाथस्य अनामोन् आगमि-नाथते अना-

मिद । विधि अथवात् ।

नाथ पु० नाथ-येष्टे च । अथि स्तम्भिनि, मार्गमिने लि०

नाथवर्त् लि० नाथोऽप्यस्य वडु यस्य च । पराधीने परतन्त्रे ।

नाथहरि पु० नाथं हरति कु-इत् । पञ्चौ ।

नाट् पु० नट-पञ्च । नृत्ति, कर्णाटभेदे च ।

नाट्ये न० नद्या नदस्य ना इदम् उक् । सैन्यवपस्ये घोषीपत्रभे

नदीनदस्यमिजले च । कापतये नेतृसङ्घे च पु० । नदी

नरे लि० । नागरते, वयाया, पताकायाम्, वायुनेतये, भूमिज

व्यासम्, अग्निहव्ये, जम्बाया, काकजम्बाया च स्त्री० ङीष् ।

नाथ नाथार्थे ना० ना० सक० चेद् । नाथते अनामिद ।

नाथा इत्य० न० नाथ । विनाथे, अनेकाथे, उभयाथे च ।

नाथाकन्द पु० नाथाकन्दा यस्य । विष्णुश्री । बह्विधभूते लि०

नाथाय लि० । नाथाविधा यथा अथिपेयानि प्रमोजनानि

वायस्या । बह्विधाभिधेये, बह्विधोऽने च ।

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

नान्तरीयक लि० अन्तरे प्रत्ययवादिना । स्ववर्धनं तदन्त-

परायणा । नन्दनि देवता यथातथाहान्दी प्रकीर्तिते ।
सुते मङ्गलाचरणभेदे च ।

नान्दीमुख उ० नान्दीय दृष्ट्या बन्धनान्वित सुख यस्य । कृपा
विश्ववन्दने पटे । नान्दी दृष्टिस्तद्वद्वाह चाद्ये यस्य ।

नान्दीयाः शुभजि पितृगणे । बाबादौ स्त्री० डीप ।

नान्दीवादिन् उ० नान्दीय वदति वादयति वा । नाटकादौ
नान्दीकरे स्वरूपभरे तद्वत् तस्यादिवादेने नटादौ च ।

नामित उ० सुरकर्माकारके जातिभेदे ।

नाभिः उ० नहान्ते शाल नहान्तेऽनेन वा नह इज भावा
देम । हाटमकपचक्रस्य मध्ये रचकस्य वामपितृग्राम,
शायिने च । मृगमदे स्त्री० प्रायश्चित्तभेदे (भाट) उ स्त्री० ।
स्त्रीत्वे वा डीप् । प्रधाने, कुर्यात् सि० ।

नाभिज उ० नाभौ विष्णुनाभौ जायते नम इ । चतुर्भुजे
मङ्गलि, नाभिजन्मादौष्यत् ।

नाम अर्थ० नामयति नम शिवे इ । स्त्रीकारे विभक्त्ये चरणे
सम्भारनामां, निन्द्या प्राकाशे, विज्ञाने अस्तीके, कोये च
नामकरणा न० नाम क्रियतेऽन्य क-स्युट । 'दमनेऽहनि मित
नाम क्रियते' इति शुभुक्तं दमनादिदिने कर्त्तव्ये चक्षुरादेभे
नामधेय न० नामैव सर्वेषु धेय । नामनि वाचकमर्थे सहायस
'वाचादन्धश्च विकारो नामधेय' इति श्रुति ।

नामन् न० नम्यतेऽभिधीयतेऽनेन नामन्तुषीमिति सि० ।
आकाशादिष्वपह्नायैषीके सहायस्ये आख्यावान् तानि च
प्रश्न 'उपायान् लदन् च तद्विज्ञानं समाचलन । यद्वा-
चकण्येति नाम बहुविध फल'मित्युक्ते ।

नामशेष सि० न सैव शेषो न देहादिरस्य । कृते । नाव
नाम शेषी यस्य । करणे उ० ।

नायक उ० नी यन्म । नेतरिः स्वामिनि, भनी हारमध्यमणौ,
विनायकौ, शङ्काररसयवज्जने यन्मयपलादौ च । प्राय
विनाय च सि० ।

नायिका स्त्री० नी यन्म । शङ्कारसावज्जने भाव्यादौ, दुर्गा
या महास्त्रीषु उपपन्नशक्तिषु च ।

नार उ० नारस्यार्थे अर्थ । बाबू, जसे च । 'आयो नारा इति
प्रोक्ता इति श्रुति । परमात्मवद्विनि बहुव्ययव्यभिचि
च सि० । 'नार सुहा व सखे' इति श्रुति । नाराय
चक्रः अर्थ । नरकभेदे न० ।

नारय उ० न० यन्म प्रकाशय । नरे । नरके भव अर्थ ।
नरकस्य सि० । [नोमिनि जीवे ।

नारकिन् सि० नारक भोग्यत्वेनासदस्य इति । नरकजातना

नारङ्ग उ० न चरङ्ग चरञ्जन यस्य । खनामस्यातेऽस्त्री
भदे, पिप्पलीरसे विटे च । गच्छते न० ।

नारद उ० नार जय ददाति दा क । 'नार-पानीय मिश्र
तत पिबेत् सदा भवान् । ददाति तेन ते मम पारदेति
भवित्यतो लुक्प्रतिर्वचनयुते सुनिभदे । नारतज्ञान द्यति
दो क, नार ज्ञान ददाति दा क वा । सुनिभदे ततोक्ति
यज्ञविशतिष्वह्मत्वमेक महापरायण न० ।

नारदीय न० नारदेन प्रोक्तम् इ । उपपरायणभेदे ।

नारसिङ्ग न० नरसिङ्गमन्त्रजय कृत धन्य इत्यर्थ । उप
रायणभेदे । [श्रीहमने अर्थभेदे ।

नाराच न० नराणां समूह नारमाचमति चम इ । सर्व
नारायण उ० 'आयो नारा इति प्रोक्ता आयो वै नरस्य
नव । नर यदस्ययन पूज्ये तेन नारायण कृत' इति
मनुस्मृतिर्वचनवति विष्णौ ।

नारायणक्षेत्र न० इव० । 'प्रमाहमपि ज्ञात्वा यावद्विज्ञान-
द्वयम् । अथ नारायण स्त्री०' लुक्ते गङ्गाया प्रवाहा
विश्वलोकप्रद्वयमित्यर्थे । [विज्ञानमे विधाकभेदे ।
नारायणवलि उ० सृज्यते स्वतन्त्रा पापपुण्यादीनां प्राय
नारायणी स्त्री० 'जगतामना नराभारा सङ्ग्रहयमापि वा ।
नारायणी समाख्याता नरभारी प्रकीर्त्तं लुक्तायां विष्णुपत्नी
नक्षत्रा दुर्गाया 'नारायणि प्रमोदस्तु ते' इति चण्डी
गङ्गाया प्रतापव्याह ।

नारिकेल उ० नर इव नासि केन वायुना जलेन वा द्रवति
चरति इव च कर्म० रसवोरक्षम् । खनामस्याति इत्थे
नारीटा स्त्री० नारीभिदिषा । मल्लिकायाम् ।

नारल न० नर क्वचादि० च । काष्ठे, लसकादिदृष्ट्ये शृण्वते
न० स्त्री० । नावा सखावापभुजो भजान' इति नै० ।

नारली (ली) स्त्री० नर इव ना डीप । वैद्व्यपिराधाम,
माकभेदे पद्मादिदृष्ट्ये च । सप्तायां कन् । जेतकचक्रान्न
नालीयाने, चर्ममयकमायाय, कृत्तिकर्ममयदान, नाळे
शुक्तिमिष्ट, जेतुपाजने दण्डालके काळे च ।

नालिता स्त्री० नर शिवि क । खनामस्याते प्रायभेदे ।

नालीक उ० नात्या कायति कै च । सखामत्वे शौचशुद्ध
अन्त्यमिष्टे शरभेदे शरीरे च । पद्मपत्रे न० ।

नाविक उ० नावा चरति ठक । कर्षणरे ।

नाव्य सि० नावा तोयतेऽस्त्री नौ यत । नौतार्ये देगे ।

नाश उ० नष्ट-यज । पञ्चायने कर्द्दमे, निधने अदम्यमर्थे च

नास्य उ० ति० य० । नासि अर्थक्ये ययो नञ् प्रकया, नासां

यस्य त्वज-इ नि. वा। अविनीतभायो तौ हि सुख-
तेजोऽमहमात्राय संप्रया उत्तरकृष्ण अथर्वे एता
तपस्या अथर्वधाराया सुखेयं अमया अथ-
उत्तरधिया तद्वे तो भासाऽन्वेन त्वजन्वासासायायेन
जायति नि उत्तरकृष्ण।

नासा स्त्री० नाम-सन्धे च। नासिकायाः गन्धपाहकोऽन्य-
भेदे, गन्धे च। [संनकाह]

नासादास् न० नासायै सन्ध्या दास्। हारोद्धत्ये कामसन्धे
नासास्तु पु० नासायै नासिकागन्धाय चकते मन्त्रोति यत्
एष। कटुकहृदे तत्कसर्ष्वेदोने हि नासिकागन्धो भवति
नासिका स्त्री० नाम-स्तु। गन्धपाहकोऽन्यभेदे नासायाम्
नासिय नि० नासिकायै हित तत्र भवो वा यत्। नासायै,
नासिकायै च। नासायैवोत्तरकृष्णभायोः पु० दि० व०
नासीर नृ० नास-दीरन्। अथर्वे ऐत्ये विनायके च। अथर्वे नि-
नासि अथ० प्रकीर्ति विमतिप्रतिरूपक्ययं सप्त सुचि
मत्तं यत्नेन च०। अविद्यामानताया सन्ध्याभावे यथा
गालिनीरा गौ, 'यस्मि नासि न सागती'ति वाच्यः।

नासिका नि० नासि वटोकोक्तसाधनमहत्, तस्याधोऽदो वा
इति नितिरस्य हत्। वटोकोक्तसाधनादि वत्साधना-
हताभावादिनि, तस्याधिष्व ईश्वरत्वाद्यन्यसादिनि च
वाच्यं वादी। [सावधानस्य निष्पावत्।

नासिकाता स्त्री० नासिकस्य भावः। निष्पावत्। वटोकोक्त
नासिकस्य न० नासिकस्य भावः कर्म वा यत्। नासिकोक्त
कर्मवत्कर्मण्य अकर्मतायुद्धी।

नि श्रय० नृ० हि। निशे, भयाने, भियाये, धन्ये कौशले,
स्ये, धर्म, सामीये, व्यादरे, दाने, मोचे, चामभने,
इत्यने, दायी, अधोभने, विद्याये, निशे, निशे च।

नि'श्रलाक नि० निर्गत यथाकाया निर्गता यथाका यथाह
वा। निशेने इति। [हि श्रयं गन्धं निर्गच्छति।

नि श्रत्या स्त्री० निर्गत श्रयस्य यस्या इव०। दनोद्धे। तत्त्वने
निःश्रय मि० निर्गता श्रयस्य प्रा० व०। निश्रये वचने। च
निःश्रया नि० निर्गत श्रयस्य यस्या इव०। निशे, वटे, मोचिने
निःश्रयाणी स्त्री० नि श्रेयस्य अथवायया नि-स्तु स्त्री०।
अधिरौहिणाम् (नर)। [याने, चक्रेते इत्ये च।

नि श्रेयसि (वी) स्त्री० निर्गता श्रयाः इति। वचनमिति शी-
नि श्रेयस्य न० निश्रयस्य श्रय नि० अथ० यथा०। मोचि,
नृ०, दाने, भयाने, अधोभने च।

नि श्राश इ० निर्गत च यत्। अथवायया निर्गतं श्राय।

निःसत्त्व मि० निर्गत सत्त्वं यत्। धैर्यं नृ०, वलनृ०,
प्राथिभूये च।

नि सम्भात पु० निर्गत सम्भातो मतागत यत्नात्। धर्मायै।

निःसुरण न० नि सत्यकामा निरुद्ध यथादाने स्तुट।

मेहादिहारे। भावे स्तुट। निर्गमे, वरणे, निश्रये च।

करणे स्तुट। वरणे।

नि सार पु० निर्गता सारान्। य'चोदहते, मोनाइत्ये च।

सारहिते नि०। वदीहते स्त्री०। [दिभो निर्गतमये

नि सारण न० नि सत्यतेनेन निरुद्ध विष्-स्तुट। म्हा

नि स्त्री० स्त्री० निर्गच्छति स्त्री० यत्नात्। अतरीहये

(वशिमा) स्त्री० नृ० मि०।

नि स्त्रात पु० नि श्रवति स्त्रात। [माह] (विश) भर्तृषे।

नि स्त्र पु० नासि स्त्रात। इति। [निश्रये च।

निकाट न० निरुद्धाये वटत्। निरुद्ध-अथ० वा। सुमी

निकर पु० निरुद्ध यत्। वट्टे, घाटे, व्यावये, निशे, निशे च।

निकर्षण न० निर्गत कर्षणात्। व्यामादी वट्टादिचपनं

परिच्छिदे देहे इति निर्गच्छन्मयी च।

निकृपा (स) पु० निरुद्धाये अथ० च वा। (वयोपातर) इव०

पावये, माये, यस्या दीश्रयताशान्ने पापापादी च।

निकृपण न० निरुद्धाये स्तुट। अत्रेयने। [स्त्री०

निकृपा अथ० निरुद्धाये च। निशे, नृ० च। राक्षसात्तदि

निकृपातस्य पु० इव०। दावये निरुद्धाये पादयोधय।

निकृपोपस पु० कर्म०। भावे। स्यादिचपनमभावे प्रसारे

(कर्मोपातर) च।

निकास न० निरुद्ध-पञ्च। यद्येति, दानमिति मे यति

यवे, निश्रयताशान्ने पु० वट्टे, यत्नायनि च। [च

निकाय पु० निरुद्ध-पञ्च। यद्येति, दानमिति मे यति

निकाय न० निश्रयतेन निरुद्धाये वट्टे, यत्नायनि च। [च

निकृप पु० निरुद्धाये वट्टे, यत्नायनि च। [च

निकृप न० निरुद्धाये वट्टे, यत्नायनि च। [च

निकृप नि० निरुद्धाये वट्टे, यत्नायनि च। [च

निकृप नि० निरुद्धाये वट्टे, यत्नायनि च। [च

निकृति स्त्री० नि+ञ्ज क्तिन् । गच्छे, चये, तिरस्कारे, दैवे च
निकृष्ट मि० नि+ञ्ज क् । आत्माचारादिभिर्निन्दिते, अप-
माने, अधमे ।

निक्षेप ३० नि+क्षिप निबाधे आधारे षञ् । स्थे, निक्षेपने,
निक्षेपन न० नि+क्षिप-निबाधे आधारे ष्यट् । स्थे ।

कर्मणि ष्यट् । पलाययै ३० ।

निकोचक ३० नि+कुच-कच् वृन् । अघोष्ठहर्षे ।

निकोठक ३० नि+उठि-वृन् ३० नलोप । अघोष्ठहर्षे ।

निक्ष(का)ण ३० नि+क्षण-णच्, ञच् वा । लोकाया गच्छे ।

निक्षिप्त मि० नि+क्षिप क् । गच्छे, स्थापिते, (गच्छिते) ।

निक्षेप ३० नि+क्षिप-कर्मणि षञ् । अन्वक्षिन् अर्पिते
राजमादौ, शिखिहृक्ते चञ्चाराद्ये प्रदत्ते च । भागे षञ् ।

सद्रूपस्यान्यक्षिन् निश्चायात् स्वापनक्ये 'सङ्ख्य' यदि
निश्चायात् निक्षिपयन्निगदिते । निक्षेपे नाम तत्तुल्ये
अवधारण्ये दुर्धरे'युक्ते अवधारण्ये च ।

निखुर्य ३० निखर्चति नि+खर्च-गतौ षञ् । 'अर्मुदलजं
धर्मनिखर्चमहापद्मगङ्गावत्पर्यादि'ति श्रीसातत्ये द्रव्य
वृत्तकोटिहृदये सव्याभेदे तत्तुल्ये च । वागने नि० ।

निखात मि० नि+खन-क्त । खनित्वा स्थापिते ।

निखिल मि० निखल खिलं येनो जगत् । सकृदे समये ।

निगद ३० न० । नि+गच्छ षञ् डमयोरैक्यात् डलम् । गृह्य
छायात् । (विद्) निगद्यो गच्छे चणुपक्षात् कटनत्वात् ।
कोष्ठमये कृत्वापारम्यने आन्दुके ।

निगद्यित मि० निगद्यो जातोऽस्य गच्छे इतच् । वदे ध्वमे
निगद्य ३० नि+गद षञ् । भाग्ये, गच्छामि च ।

निगम ३० निगम्यतेऽस्य अनेन वा नि+गम षञ् । निगमे दुर-
भेदे भव आद्य न इति वा । वाचिणे, दुरभेदे, कदभेदे
दक्षिण्ये, निघरे, अन्धनि प्रतिप्रायात्, पर्यायक्येन
वेदायैरुपेक्षे दान्यभेदे, व्यासगतमिधे पञ्चादयवर्ग्येक्ये
अरमारवदे, व्यासगतमिधे, वदे च 'निगमव्यत्ययो'
इति भागवतम् ।

निगमन न० नि+गम ष्यट् । धनिकृत्तयाववाधनेन गतत्वात्
प्रभाषोपपङ्कटाजके पङ्कटाववाधने 'तस्मात् वृत्तिमान्'
इत्याद्याकारे अरमारवदे ।

निगमन ३० नि+गम-णच्, ञच् वा । भोजने ।

निगमन ३० नि+गम ष्यट् । अन्धकदम्बे ।

निगृह ३० नि+गृह क् । वचने । एते, अर्चयिते च नि०

निगृहीत मि० नि+गृह क् । तत्त्वज्ञे, बोधने, कुर्यादे च

निगृह ३० नि+गृह ष्य । भक्षणे, लोभायाम् वचने, अत्र
पद्माभागे, विक्रियाया, निगृह्यतस्तस्य तिरस्कारे कारणे,
पक्षितवारणाय रोधे च ।

निगृह्यमान न० निगृह्य वादिपराजयस्य स्थानम् । गौत-
मोक्त्युक्तोक्त्युक्त पदार्थेषु गच्छे यानिमे पदार्थे । विनरस्य
हृदयमिधाने । [भाषे ।

निग्राह ३० नि+ग्रह+षञ् । अग्रित ते भूयादिभ्यश्च ह्ये
निघ ३० निर्विशेषेण हृद्यते ह्यन क् नि० । समवित्तादौ ह्ये
तस्मादोहृदयाद्ये च पदार्थे ।

निगृह्यका स्त्री० नि+गृह्य ष्यन् । गृह्यहर्षे ।

निगृह्य ३० नि+गृह्य षञ् । गामपाहने कोषमिधानादौ ।

निघस ३० नि+घस-णच् वसादेश् । भोजने ।

निघ्न मि० नि+घ्न षञ् । व्यधने, छिद्यते च । 'दिग्-
आन्यनिघ्न' इति बोधवती ।

निघ्नय ३० नि+घ्न कर्मणि ष्यच् । अथवादिना उपचिते
पदार्थे, 'घ्नये चवान्ता निघ्नया' इति उदात्तम् । भागे
ष्यच् । घञ्चने, वञ्चक्ये निघ्नये च ।

निघाय ३० नि+घि षञ् । रागोक्ते धाम्नादौ ।

निघित मि० नि+घि क् । व्याप्ते धरिते, चङ्कोर्धे, मिर्मिते च

निघ्न ३० नि+घ्न क् । हिमलहर्षे, वेतने, निघोषे च ।

निघ्न ३० नि+घ्न क् ३० दोर् । हृत्तये हर्षे, निघोषे च
निघ्नोत्त ३० नि+घ्न-णच् । प्रकटयते (येन गत्यादि प्रस्था-
यते तत्किम्) दोषिकाद्यादयवर्षे, स्त्रीमिधानपदे च ।

निघोलक ३० नि+घुल-णच् । घेदने कोषागतो घघाते
वारवाणे, कृपादि च । [दने पदे ।

निघोलो स्त्री० नि+घुल क् गौरा-होत् । कोषो प्रस्था-
नित मि० नि+ञ्ज-ट । आलोके, आभासिक, निघो च ।

निगृह्यका स्त्री० निगृह्या कृपाभेदे ।

निगृह्य ३० नि+गृह्य-णच् । निघ्नत गत्यते जायते च 'हृषी
तय-च वा । कोषो घघात् कटिहर्षे, हृत्तये, कृपा, पदा
अलोभागे, कटि (धर्मतरपत्तिमाने) कटिमाने च ।

निगृह्यिनी स्त्री० निगृह्य+नामक्ये इति । प्रगृह्यति-
यत्तौ क्षिप्यो कोषाभागे च । [भाषे च

निगृह्यात् अन्धो नि+गृह-णच् । गृह्यति-
निगृह्य न० नि गृह्येण तत्त्वबोधनात् । वागम्ये ।

निगृह्यन्त न० निगृह्यन्ति गच्छे नि+गृह क् । वचने षञ्चने ।
गृह्यति नि० ।

निगृह्य न० निगृह्येण निगृह्य नाम नि+गृह क् । गच्छते गच्छन्ति

क्रियमात्रेण विधिरोधिते, प्रत्ययविधाषवाभावप्रतियोगिनि
कर्मणि, यथा अहंरहं चन्त्याद्यपरोक्षेति यत्न सन्त्यागाने
प्रत्ययस्य भवत्वम् । अविच्छेदपरम्परान्ते, उत्पत्तिविनाश-
रहिते च यथा वशीं निष्ठा । नहति प्रायते, वासव्यस्ये,
वस्तुनि च नि० । सधृष्टे पु० । [नादौ ।
नित्यकर्म्यं न० कर्म० । अरुणे प्रत्ययवशात्प्रत्यये सन्त्यायवन्द-
नित्यत्वेन नि० नित्यं तत्त विद्येन यन्मनस्ते वा द्रष्टा ।
परमात्मन्दाभेन सततद्रष्टा 'नित्यद्रष्टा विराच्य इति गो०
नित्यद्रा अक्ष० नित्य+दाच् । शास्त्रे, सदेव्ये । [तानि ।
नित्यसुक्तं पु० नित्यं सुक्तं । काव्यमनेपि वज्रपदस्य परमा
नित्यस्य पु० कर्म० । केषांयोगं विना जीवन्मातृनिमित्तो
निरुद्धे यथाकश्चित् प्रतिनिध्यादिना, अहंरहंरह्येण
काव्ये, कश्चित्कोलादी वक्ते ।
नित्यसत्त्वस्य नि० नित्यसत्त्व इत् कर्त्तव्यं धैर्यं सुखभेदो वा
तत्त निष्ठति स्या-क । धैर्यायसन्निवि, एतज्जगदी वासिभूय
यथा सत्त्वगुणसत्त्वनि च ।
नित्यसमास पु० कर्म० । व्याकरणेति समस्यमास्यमास्यद
रहितविषयवाक्यस्यचिते समासभेदे ।
नित्यगन्धाय व० सर्वथा सर्वान्धेयदेवदत्तकानादौ । 'क्षानेय
पर्यानेद्विदमनध्यायौ मयजतः । साध्यायमग्निसाध्याय
मालानं चायुचि द्विज' इति 'इवास्मिन्नमग्न्यायानधीवागी
निश्चरन्महि'तिमनुना मर्गितेऽग्न्यायभेदे ।
नित्याभिप्लुत नि० निरामभि समन्तात् सुक्त योगे व्याहत ।
हेतुवातामावायं प्रयतमाने, इतरत्वाणावक्ते योगिनि
निर्द्वयं न० नि+नय च्युट् । उदाहरणे, इहानी च कार्वाण
कक्षाभेदे स्त्री० उष्ट्र ।
निर्द्वय पु० नित्या दक्षतेऽय नि+द्वय-चञ्चल+ङि+कृतम् ।
उष्ट्रे, वस्त्रे, घण्टेजने श्रेष्ठमादवासयो, वस्त्रावहे च ।
निर्द्वयकर पु० निर्द्वय वस्त्रं करोति कश्च यत् । सूर्ये ।
निर्द्वयकाल पु० इत० । श्रीमन्नो श्रीवाधादमावयो ।
निर्द्वय न० निर्द्वयमाधारयथा देवतं दा-च्युट् । आदिका-
रान्ते, कारदमावे, सुदी, तपस्य कर्त्तव्यात्प्रत्यये, वक्तव्यनि,
आमाने, योगिनियामके पञ्चभेदे, योग्येति च ।
निर्द्वय नि० नि+दिह्य ता । उपचिते, वेपादिना वरिते च
रन्त्या स्त्री० तत्त वस्तुमाकुरु । कष्टकारिकायास्त्री०
निर्द्वयासन न० 'निर्द्वय विचारो य नृमांस्य पुरो-
द्वेगात् । तद्विद्व्यासनं मोक्ष' इति निर्द्वय विचारभेदे
'ताया निर्द्वयि' इति चित्तस्य व्यापितस्य दत् । एकता

नत्वमेव हि निर्द्वयासनमुच्यते । द्रष्टुं ध्यानभेदे च ।
निर्द्वय पु० नि+दिह्य-चञ् । शम्भने, आश्रमा, कथने निरुद्धे,
आजने च ।
निर्द्वय स्त्री० नि+द्वय-चञ् । यत्ने 'यदा तु मन्त्रि कान्ते'
कर्मत्वात् कृपास्तिता । विषयेभ्यो निवर्तने तदा
सुषिति मानव' इत्युद्धृष्टके विषयेभ्यो कर्मोद्धृष्टाया
'व्यापारोपरमरूपे जीवसायस्याभेदे सते ।
विधन पु० नि+धा-ञ् । मरणे, नाशे, कृष्टे, ज्योतिषाते
सम्पादधिके अष्टमस्थाने ।
निधान न० नि+धा-च्युट् । गङ्गप्रवाहो निधौ, 'निधान
कुम्भस्य यथेति रघु । आश्रये, कार्यविधाने च ।
निधि पु० नि+धा-ङि । धनाभिदेवगद्वद्वादिभेदे । विचार
वृद्धिभिधाने । उपरादाभासकृतिप्रदेशे धर्म्ये, व्यसर्गिके
द्रव्यभेदे च । आधारे हि । आधारः । यदा पुननिधि ।
वारिधिरित्यादि सधृष्टे, वलिकानासगम्यभ्ये च पु० ।
निधीश पु० इत० कुरेदे निधियाद्यादीभ्यम् ।
निधुवन न० विद्वत् पुन कलादिधर्मनं दत् । शरी
स्त्रीपुंसयोः केशिभेदे । 'निधुवननिधीश्च च सधृष्टमिति
मयास्तीत्यम् । [च ।
निननाद पु० नि+नद धम, वञ्च वा । धर्मो गन्धे, दयशीमे
निन्दा स्त्री० निन्दा च । अपराधे, गण्यो वृत्तायां, दूषणे च
निप पु० नि+नप । निवत विवक्षते वा क । सधृष्टे, वदव्यहणे पु०
निपत्या स्त्री० निपतव्यत्वात् आधारे च्युट् । विविचनभूमी,
सुवृष्टो च । [वादिपु, नादिपु च ।
निपात पु० नि+पट् दत् । अविषयगते मरणे, व्याकरणेति
निपान न० नियतं योगोपाय । कृपसमोपपत्ते कक्षाभेदे,
दूषोद्वृत्तजन्याधारव्याने, मोक्षोद्देशनामे च ।
निपीडित नि० निप्रां पीडित नि+पीड-ङ् । [निप्रां
'लवण्यीकृतं ।
निपुण नि० नि+पुण-कर्त्तव्य क । प्रत्यये, निपुण दत् ।
निफना स्त्री० निफनं कर्त्तव्य दत् । ज्योतिषाद्यम् अतापान
निपुण पु० नि+पुण चञ् । कलत्रावहे देवदेव मतिपुत्र
यन्मन्त्रि, 'निपुणो वृक्षगोत्रमन्त्रि' इति चंपकपञ्चमभेदे, वृक्ष
'रोषभेदे रोषभेदे, वज्रभेदे च । 'निपुणावरो मन्त्रि'
गोत्रा । निपुणाति कोऽयं यत् । निपुणो गन्धर्वे इति
कोहरीभो भवति ।
निपुत्र न० निपुत्रोत्तमेवम वा द्युट् । ज्यो, दीप-
सम्प्रीत्यमोर्द्धव्यो च । भाव द्युट् । वज्रभेदे ।

निम ३० निभाति नि+भा-त् । ध्याजे । उन्तरपटस्थे । बहवे
ति० । यथा पिबेति । खादतिभेत्वादि तत्प्रत्यये इत्यर्थः ।
स्वातन्त्र्ये शास्त्र न प्रयोगः ।

निभासत न० नि+भु+भञ्ज-ल्युट् । इति ।
निस्तुत नि+नि+भ-त् । इति । विनीते, निश्चये, एकाग्र्ये, सुप्ते,
निर्वर्त्तने, अस्त्राभोगस्थिते च । नभसि निश्चयेत्युक्ते । निरु
निमज्ज्यु ३० नि+मज्ज-ल्युट् । । अथगाहने, निच्ये इत्यया
स्तिता ५ । [निदधवशा स्थितौ ५]

निमज्जन न० नि+मज्ज-ल्युट् । अथगाहने, अचारी शेषे,
निमज्ज्यया न० नि+मज्ज-ल्युट् । अकरणे प्रत्ययावसाधने । नि-
योगभेदे यथा आहारी भोजनार्थं नियोगः । तस्मात्कारणे
प्रत्ययादौ जायते इति स्मृतौ प्रविद्धम् आहारे न च ।

निमान न० निमोपते श्रोमतेत्यनेन वा ल्युट् । सूक्ष्मे ।
निमि ३० नि+मि-ल्युट् । अन्तर्गते च अथभेदे ।

निमित्त न० नि+मिद-ल्युट् । कारणे, हेतौ, जरणे, चिह्ने,
भाविगुणभूतचक्षुषे ज्योतिषाद्युक्ते भवने च । निमित्तान्
स्वपीधनं इति रघु । 'निमित्तानि च यस्यामी'ति गोला ।
उद्देशे च । 'निमित्तात् फलसंयोगे' इति पाणिनिः ।

निमित्तकारण न० फलम् । न्यायोक्ते । अथवास्वयनवाचिभित्ते
कारणे यथा घटादौ कटादि । अथवाविचारार्थं कथानुवचयोग-
वासनवाधिकाप्यमुञ्जद्वयमिह कुलाकादि निमित्तकारणम्
निमित्तिप ३० निमित्तेति नि+भा+मिप-ल्युट् । काच-
भेदे, चतुषु । काचमिहचन्द्रमिहगणकाय (मलका), आने चतु
शुभेन एष, यज्ज वा यज्ज । चतुर्भावेन ।

निमोक्त न० नि+मीन-ल्युट् । मरये, दहोचने, चतुर्भुद्वये च
निमि नि० निमित्तं सति किं वा भाषा ५ । यमोरे कोच ।
निमज्जा की० निमज्ज-ल्युटि गम ५ । नदीमात्रे । भेषजनिमित्ति नि-
निमोक्त नि० निमित्तं तद्वत्प्रत्यय । उच्यते इत्युक्ते ।

निम ३० निमित्ति स्थाप्ये निमि शेषे च । (निमि) इत्ये ।
निमत्तर ३० निमि-ल्युट् । कर्म । अन्तराहणे ।
निमयीय ३० निमि-ल्युट् । इति । रागादमीहये ।

निम्य की० निमि-ल्युट् । (निम्य) इत्यभेदे । स्थाप्ये कन् । यमैव ।
निम्योपेत न० नि+म्य-ल्युट् । अन्तर्गते ।

नियत नि० नि+यम-ल्युट् । नियते निमित्ते, आचारानुसारे, निरव-
रति, यमोक्तोक्तिभेदे च । निरवरोधेति न० ।

नियति की० नि+यम-ल्युट् । निरते, साम्ये । निरतिः शेष
वाच्यते इति उच्यते । तद्वत्प्रत्ययावसाधने, प्रत्यये च ।

नि - ३० निमित्तं वाच्यं नि+यम-ल्युट् । वाच्यौ । वाचि

येति, यमोक्तोक्तिभेदे नि० । स्तिता ५ । [इति ५]

नियन्त्रित नि० निरतिर यन्त्रित नि+यन्त्र-ल्युट् । अथभेदे, प्रति
नियम ३० नि+यम-ल्युट् । अन्तर्गते, प्रतिशायी, निरते, अन्नी-
कारे, पूर्वमीमांसोक्ते । अथवा प्राप्तेः स्वरप्रत्ययानुसारेण
एकतरपत्रे अन्वयापने, यथा गोपीनरुणि । अथ
विशुद्धीकरणवाच्यमन्त्रस्य । नपादेरवर्त्तनस्य वा । अन्नीः
। प्राप्ते । अथवात एव प्रवृत्तिर्वाच्यमन्त्रे । अन्ते, 'निय-
यन्त्र च यत् कर्मान्तरावगात्रावर्त्तनमिदं कर्मान्ते अन्ति
स्वातन्त्र्यमावने । अथवाचारी कर्मणि, 'पीचादिपु च ।
विचारानु इत्यदिभिधाने । ; -

नियामक ३० नि+यम-ल्युट् । कर्मधार्ये । निरन्तरि नि०
नियुत न० 'यत् सृष्टयमयुतं नियुतं प्रयुतं तथे'त्युक्तायां अथ-
चक्ष्माया । 'अथ नियुते' इति 'युक्तायां' दशसप्तसप्तत्यायां,
सप्तसप्तत्यापिते च ।

नियुक्त न० निमित्तान्तरा वा युक्तम् । बाहुबुद्धे ।

नियोग ३० नि+युज्-भावे यज्ज । अथवाच्ये, व्याप्यायान्, निज-
दृष्ट्ये प्रत्यये च । निरुद्धतेत्युक्ते । अथभेदे यज्ज । कर्मणि ।

नियोग्य नि० निरुद्धसंज्ञेति यज्ज । निरुद्धावसाधने प्रभी ।

नियोज्य नि० निरुद्धं कर्मणि यज्ज । अथवाच्ये ।
मेये मेरुपाथे च । [अन्त्याद्यर्थे च

निर् अन्त्यं नृ-क्षिप् न दीर्घे । निरुद्धे, निरुद्धे, वृद्धिभवे नि-
निर् अन्त्यं नि० निरुद्धे । अथवाच्ये । अथवाच्ये । अथवाच्ये ।
दी । अथवाच्ये । अथवाच्ये । अथवाच्ये । अथवाच्ये ।
निरन्ति ३० नास्ति अनिरन्तः । अनिरन्तः अथवाच्ये । अथवाच्ये ।
विनादिपु तिपु वनेषु ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।
तथा । अनिरन्तः अथवाच्ये । अथवाच्ये । अथवाच्ये । अथवाच्ये ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरुद्ध नि० निरुद्धोऽप्युक्तः । अथवाच्ये, अनिरन्तः च ।

निरवयस्य वि० निर्गतोऽवयवात् । निरूपितव्ये ।

निरवयस्य वि० निर्गतोऽवयवात् । दोषग्रन्थे, उत्कृष्टे च ।

निरवयस्ये ३० निर्गतोऽवयवात् । परकाणो । आकारान्तर्ये
आकाशदो वि० ।

निरवयस्ये वि० निर्गतोऽवयवो यस्मात् । सर्वस्मिन् ।

निरवसितं वि० निरु+वस+घो+ङ् । शनिरवसिते (यस्य
भोजनपात्रं संस्कारेणापि न शुध्यति तस्मात्) चाखलवादी
नीचवर्णे । [निष्ठासने च ।

निरसन् ३० निरु+वस+लुट् । परित्यागे, प्रतिषेधे च ।

निरस्तं वि० निरु+वस+क्त । लरितोऽकारिते, निष्कृते, क्षिप्ते,
प्रतिवृत्ते, भस्मिन् च ।

निराकराय न० निरु+आ+क्त+लुट् । निवारणे दूरीकरणे च ।

निराकरिण्या वि० निरु+आ+क्त+लृप् । निवारणशीले
प्रतिषेधकवृत्ति च ।

निराकृतं वि० निरु+आ+क्त+क्त । दूरीकृते, निवारिते च ।

निराकृति स्त्री० निरु+आ+क्त+कृत् । निवारणे ।

निरासय वि० निर्गतं व्यासयात् । रोगराहिते । नक्षत्राग्रे,
शूकरे च ३० ।

निरासाय ३० निर्गतो रसतेऽयं रस-आयु । कवित्वद्वये ।

निराजया स्त्री० निर्गतं आलम्बोऽस्मात् । आकाशसम्बन्धो
मासाम् । [निष्कृते वि० ।

निरीश न० निर्गतमीशमाः । काष्ठे । ईश्वरान्तर्यामिनादिनि

निरुक्तं न० निरु+वस+लृप् । निर्गते च ।

वर्णविशेषश्च हो चामरौ वर्णविकारमायो । भातोत्पद्योति-
मयेन शीतलद्रव्यते पञ्चविधं निरुक्तं 'मित्युक्तदिशा प्रकृतिय-
त्याद्यावत्तत्त्वार्थनिर्वाचनप्रक्रियादिके वेदाङ्गे सम्बन्धे ।

निरुक्ति स्त्री० निरु+वस+कृत् । निर्वचने प्रकृतप्रत्ययाद्याव-
त्तत्त्वार्थव्यवहारावृत्तिदिशोऽप्यने ।

निरुपाय्य वि० निर्गता उपाय्या यस्मात् । व्यस्यदायै
वन्ध्यादवादी, शोषाजनसंघं विषयतयोक्तं खनायोप्ये कलुष्ट
कन्द्वे च मज्जायि । [मज्जे ।

निरुद्ध ३० निरु+वस+ङ् । शक्तिवत्त्वव्यवसायऽन्योपपत्ते

निरुद्धलक्षणा स्त्री० निरुद्धा शक्तिवत्त्वा लक्षणा । आच-
रण्योपा दहेतवः प्रविष्टाश्च शक्तिवत्त्वात् प्रत्ययलक्षणा
मद्वेषावरोपनामकौ ।

निरुद्धि स्त्री० निरु+वस+कृत् । प्रविष्टौ ।

निरुपय न० निरु+वस+लुट् । तत्त्वज्ञानतुल्यमद्वयमप्यने
निराग्रे, निर्द्वये, शान्तौ च ।

निरूपितं वि० निर्गतरूपं क । 'निरूपिते, तदविरूपये, कल्पिते,
न्यायोक्तं' निरूपकतासंबन्धेन सम्बन्धितं च ।

निरोध ३० निरु+वस+ञ् । नाशे, न निरोधो न्योसतिरि-
ति उदात्तम् । भवने, प्रतिरोधे च । [रोधने

निरोधनं न० निर्गतरूप-लुट् । कारागारादौ प्रवेगनेन गति-
निर्बन्धेति नियमावृत्तिर्ह्येषा यत् । दक्षिणपश्चिमविरुद्धयोः ।

पञ्चदश्याय स्त्री० । निरुपद्वये वि० । [पातमनिर्द्वये ।

निर्गन्धपुष्पो स्त्री० निर्गन्धं गन्धशून्यं 'द्रव्यं यस्यां हीम् ।

निर्गुण ३० निर्गतो गुणेष्वर्थः । समुद्रजसमोऽप्युपगुणमयमूले
निर्धर्मके परमात्मनि । निर्गताः एषाः शौचादयोऽस्या-
दयो वा यस्मात् । एषहीने वि० ।

निर्गुण्यो स्त्री० निर्गता एतात् वेदनात् ३० गौराऽदीष्ट ।
नीरसे, कलिकायां, सिन्धुनारहणे, पद्मकन्दे च ।

निर्गन्ध ३० निर्गतो घन्धेयः । क्षमपके, दिगम्बरे, वीरतेदे,
सूतकारे, सविभेदे च । निर्गन्धे, मूले, निःसृष्टाये, निर्द्वे
गते च वि० । स्वार्थे कन् । व्यपणे, निष्कृते च ३० ।

वस्यारहिते वि० ।

निर्गन्धनं न० निरु+वस+कौटिल्ये लुट् । मारणे ।

निर्गन्धिक ३० निर्गतो घन्धिविस्तृप्तान्वयेत्यस्य कन् । क्षमपके ।

निर्गन्धे, घन्धहीने च वि० ।

निर्घात ३० निरु+वस+ञ् । 'पवनः पवनमभिहतो, गमनाद-
वनी यदा पतति । गतति तदा निर्घातः' द्रव्यकृत् पवना-
वृत्तपवनजन्यं शब्दभेदे । 'निर्घाते भूमिपक्षणे' इति धातुः ।

निर्घण्य वि० निर्गता एषा दया यस्मात् । निर्द्वये ।

निर्घोष ३० निरु+वस+ञ् । शब्दमात्रे ।

निर्जैन वि० निर्गतो जने यस्मात् । जनेरनाधीनं विजने

निर्जरा ३० निर्गता जरा यस्मात् । द्रवे । जराशून्ये वि० ।

३० । व्यर्थेति न० ।

निर्जरा स्त्री० निर्गता जरा यस्याः ३० । रुद्ध्या, गानपत्रादि ।

निर्जरा ३० निरु+वस+ञ् । पर्यादादि-वृत्तजन्यप्रवादे (परवशं
निर्भरिणी स्त्री० निर्भरः परेतादि-वृत्तजन्यप्रवाहः कारव-
त्वेनास्यास्या इति । नयाम् ।

निर्णय ३० निरु+वस+ञ् । निषेधे, तदभावादादिनि सति
तदुपाधिचि प्राप्ते, धन्द्वेदे यदा भावामारी इत्येव निषध-
तया बाधिते येन निषधे तस्य एकविधप्रवाभाभाधते । निर्दो-
षविरहादे, मोक्षादौ पद्मपरिवन्नादमये चरमावदे,
न्यायोक्तं 'निर्द्विष्टा पञ्चमविधमयोः बाधनवापनाभावा-
दाविराग्ये च ।

निर्वृत्त वि० निर्+इत-क। निष्पद्ये। निर्गता कृतिर्व्यस्य।
इतिरहिते वि०।

निर्वेद पु० निर्+विद-कम्। सखावसाने, वक्ष्यमाणे वा-
पिने पदार्थे निष्पद्येजननम् चतुर्गणे, औदासीन्ये,
वेराग्ये, 'तदा गन्तासि निर्वेदं श्रौतव्यस्य सुतस्य चे'ति
गोता अथवाप्येतौ अनिरसस्य स्यादिति च।

निर्वेश पु० निर्+विग-कम्। शोभे, वेदने, मूर्च्छने, विवाहे च
निर्व्यथनम् न० व्यथ भावे ह्युद् निषवेन व्यथनं भवं चसर्गं वा
यत्। अत्रे, शोकस्थाने, व्यसनादौ, इ सोमादौ च व्यापारे च
निर्व्यथ वि० निर्+वि-कम्-क। ज्ञाने, व्यसनात्, यद् वक्ष्य
समाप्तेष्वप्यर्थान् तस्मात् न०। यथा पञ्चादीनां भस्मधने
न सस्य क्त्वं यथेष्टदानाद्यप्यर्थान् इति न वक्ष्य निर्व्य-
थत्वं भवति च, हौदित्यादे स्तत्वं सस्यमेव पञ्चासमत
वसिर्व्यथम्। [निष्कासने च।]

निर्वहरण न० नि शेषेण हरणम्। दाहार्थं यथादिहरणे,
निर्वहार पु० निर्+हृ-कम्। निष्कातग्रह्यादे चहरणे, स-
मस्तदिवागो, 'वाहारादिहारादिभिरायोगा' इति स्मृतिः।
मेतदेव दाहार्थं वक्ष्येयमे, यथेष्टविधौ च। 'न
निर्वार क्षियः कुर्युर्' इति मत्त।

निर्वारिन् पु० निर्वरति कूरं गच्छति निर्+हृ णिनि।
० दूरगागिगच्छे। निर्वारणकर्त्तरि वि०।

निर्वारिण पु० निर्वरेण हृद् हृद् चकम्। मृद्वे।

निर्वारण पु० निर्वारणेन वि०-कम्। मृद्वे, यावानस्थाने च
निर्वारणे अयम्। वचननिर्वारे। निर्वारणेन वाच निर्वारणेन
निर्वारणम् न० निर्वार वचनम्। निर्वारणेन दाने।

निर्वारणम् न० चमत्तो निर्वारितमिति सोमादौ 'निर्वारणं
श्रितिशंखस्थे रिगि शोः। निर्+इत-कम्-ह्युद्। निर्वारणे

निर्वारणम् न० निर्वार वक्ष्ये वक्ष्ये विवासे ह्युद्। मारणे।

निर्वारति स्त्री० निर्+वस-आधारे अतिष्। मृद्वे।

निर्वारण पु० व्यसनेन निर्+वस-अधम्। पाने।

निर्वारणम् न० नुयतेन ह्युद्। मृद्वे। निर्+वस-आधारे
ह्युद्। मृद्वे। [उपपन्नमये कामभेदे।]

निर्वारण पु० निर्वारणम् वक्ष्ये च। मृद्वे। निर्+वस-अधम्।

निर्वारण पु० निर्वारो निर्वारो वा वारोऽप्युद्। मृद्वे।

निर्वारणम् न० निर्वार वक्ष्ये च। मृद्वे। [उपपन्नमये कामभेदे।]

निर्वारणम् न० निर्वार वक्ष्ये च। मृद्वे। [उपपन्नमये कामभेदे।]

निर्वारणम् न० निर्वार वक्ष्ये च। मृद्वे। [उपपन्नमये कामभेदे।]

निवास पु० निर्+वस-आधारे अयम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
विवासे वक्ष्येयमस्तीति माध।

निर्विष्ट वि० निर्वार विटि विटि मृद्वे निर्+विष्ट क। मृद्वे
चने, नीरस्ये, मृद्वे च। निर्वार माधिका निर्+माधिका
विटि। नवमाधिकायाम् स्त्री०।

निर्वीत न० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत स्त्री० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत न० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत पु० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत स्त्री० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत न० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत पु० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत स्त्री० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत न० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत पु० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत स्त्री० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत न० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत पु० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत स्त्री० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निर्वीत न० निर्+वस-कम्। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-
मृद्वे च। मृद्वे, 'शान्ते च' उग-

निश्चय पु० निरु+वि+च्यत् । संशयात्प्रज्ञाने निश्चये, सिद्धान्ते,
इदमेवेति विषयपरिच्छेदे च ।

निश्चल नि० निरु+चल अच् । स्थिरे, स्थले, अवस्थानवा-
निरपरोक्षभावनादित्ये च । मूलो, शाश्वतत्वाच्च स्त्री० टाप्

निश्ठास् पु० निरु+धन चञ् । संसृज्यासिकाभ्यां प्राणवायोनिस्थिते
निपट्ट पु० निरु+धन निरा यत् सन्तुज-चञ् । तृतीयरे

निपट्टिन् नि० निपट्ट+प्रत्यये णि । भवद्भरे ।

निपट्टा स्त्री० निरीदल्यस्याम् जना सद-च्यप् । पण्यनिव-
यासायां (काटकायां) कटे, सुदृशशावाच ।

निपट्टर पु० नि+पट्ट+णिप् निपट्ट व्याचनं ता ह्याति वर
चाररकाः इ ऋच् । जग्यासे कह्ये ।

निपट्ट पु० नि+पट्ट अच् पु० । कठिने देशभेदे च तद्देश्ये
वञञ् । तद्देश्यभेदे, निपादभेदे, हरिवर्णस्य जग्यादा-
पर्वते च 'पु०' ।

निपाद् पु० निपीदति सन, पार्श्वं वा वक्षिन् पद-चञ् ।
'निपादं रौति कुहने' इत्युक्ते तन्मोक्षशोभिते स्वरभेदे,
चण्डाये, माझ्यात् ऊढायां श्रुत्यावस्यभेदे पारयवासे
वर्षसङ्केते च । [विनि । कृतिपात्रे

निपादिन् पु० निपादयति उपवेशयति कृतिर्न नि+पट्ट-चिप्
निपिट्ट नि० नि+विध क्त । निषेधविषये, इदमाधनतात्मक
निषेधकेन नञ्पठेन, लिङाद्यवृत्तान्तरपरेन वा बोधे,
पदार्थे, भाषिते च । [मित्रव्रत ।

निषेध पु० नि विध अच् । मर्षाभावे 'निषेधादि श्रद्धाभावात्'
निषेध पु० नि+विध-अच् । निवृत्तौ, प्रतिषेधे, नञादिना
बोधितार्थे । [प्रादिभ्यो न चत्सम् ।

निष्क माने पु० व्याप्त+मङ्+विट् । निष्कर्वते अनिश्चयत ।
निष्क पु० नञ् निषेधेन जायति के क । शास्त्रे वगैरुपमाचक

परिनिष्ठप्रत्ययानामप्राप्तिक्रमे, व्यवहारिणश्चक्रे दीनारे,
(टाका) चतुर्भिः प्रत्ययपरिनिष्ठे मानभेदे वीजप्रज्ञे

(काङ्क)परिमाणे, वयोभूषणे, श्वेदभावे, वयपरिमाणे च
निष्कएत पु० निषेध कश्चोऽस्यात् । स्वभावत्वे वक्ष्यासे पुमे

निष्कर्त पु० निरु+चञ् अच् । पदतापपरिच्छेदे निषेधे च ।
निष्कल नि० निर्मिता क्त्वा अच् । कञाभ्याम्, नदयोर्

च । व्यावारे पु० । कञाभ्यामप्यस्य मङ्गल्ये नञ् ।
'निष्कलनादितोवसे'ति उर अच् । शिमतानिवाद्याम्

इत्यादि शिमा स्त्री० ता गीरा+चोच् ।
निष्कामिति नि० निष्क+च्य मतो चिप् क्त । नि सारिते ।

निष्कट्ट पु० निष्क+ट्ट-अ । मङ्गल्येप्यस्य उपपत्तेः । कटारे

चने, रात्रास् चञ्च उरे च । [वा डीप् । एताद्याम्
निष्कुटि(टी) स्त्री० कुट-इन् कौटिल्यम् निर्गता कुटियस्या
निष्कुपित नि० निरु+कुप-क्त । सङ्कलिते, निष्कलिते च
'कौकैर्निष्कुपित'मिति मङ्गल्येन ।

निष्कुप पु० नि ऋषेण कुञ्जयते विद्यापयति कुञ्ज च । इत्या-
दिष्ये स्वयं जाति रभे कोटरे । ।

निष्कृति स्त्री० निरु+क्त क्तिन् । निष्कारे, निर्गता, प्रापदिभ्य
उकारे च 'ह्रस्वेषु नास्ति निष्कृति'रिति स्मृति ।

निष्कृष्ट नि० निरु+क्षप-क्त । चारामे ।

निष्कोपण नञ् निरु+कुप-लुट् । अन्तरवयवनां वक्षिर्निष्कारणे
निष्क्रमण पु० निरु+क्रम अच् । बुद्धिसङ्कटौ, निर्गमे, दुष्कृते च

निष्क्रमण नञ् निरु+क्रम लुट् । बहिर्गमने, अदृष्टे नास्ति
शिमो कर्त्तव्ये वस्तुतमभेदे 'अदृष्टे नास्ति कर्त्तव्यं शिमो-
निर्गमणं' इत्यादि दिति मङ् ।

निष्ठा स्त्री० नि+स्था-अच् । नाशोभ्या प्रकृतकदाचमाप्तौ,
निष्पत्तौ, भावे, काले, वाच्यतायाम्, उत्कर्षे, व्यवस्थायाम्,

स्वप्ने, जने, सुखसुखादौ, तत्परतायां, धर्मादौ प्रज्ञायां च
'बोधोऽस्मिन् दिविधा निष्ठ'तिगोता । निषेधेन स्थितौ च
'निषां निषा तु नास्योति शीता । [द्वयोर्दो व्यञ्जने

निष्ठानं नञ् निषेधोऽस्य स्या लुट् । भक्ताद्यनोपपत्ते
निष्ठो(ष्ठे)व पु० नि+विध-अच् वा दीप् । सत्येन सङ्गतिरुचये ।

लुट् वा दीप् । निषेधनिष्ठेने एते अच् ।

निष्ठुर नञ् नि+स्था-उरच् । प्रपञ्चाम्ये । कठोरे, नि० ।
'इह्यान्नेध्यमस्याना वचनं निष्ठुरं दिडु' । यदन्त्यावचो

जीवं स्त्री० वचनमुनामयं निष्ठुते, अस्तीत्यवचो नञ् । तत्त-
दिष्टिने नि० ।

निश्चूत नि० नि+चिञ-क्त । निष्ठे ।

निष्ठाति नि० निष्ठारं स्थात पर वन पुशो वा नि+स्था-क्त
चलम । निष्ठये, पारङ्गते च ।

निष्ठात नि० निरतिशय पक्वम् । अतिमयेन मङ्गे कालिते
दध्नाद्यादौ । मङ्गं याव पित्रा+चञ् । पाचयत्ये नि० ।

निष्ठाति स्त्री० निरु+पट्ट-क्तिन् । वग्राप्तौ, पित्रौ च ।
निष्ठाताकृति स्त्री० यत् प्रवृत्तत्वात् अच् पत्य मर' तस्या

मरणाच्च निष्ठापनं समर्थं तत्त लज्जि । 'सुपक्षनिष्ठाता
व्याप्तकलमप्यने' इति इष्टं क्तिन् । अतिव्याचारात् ।

निष्ठाविका स्त्री० निष्ठत मङ्ग दल्ला एवञ् । अटीरव
(टाटरावादा) ।

निष्ठाव्य नि० निरु+पट्ट-क्त । निष्ठे, वनाये च ।

निष्परिग्रह वि० निर्गतः कन्याकौपीनपुष्पाद्यातिरिक्त
परिच्छेदोऽस्मात् । परवर्धने परित्राजने । त्वत्तत्त्वे वि० ।
निष्पाव पु० निष्पद्यते तृपाद्यवनयनेन शोचतेऽनेन निरूप-
करणे षञ् । संपादित्वायौ तेन हि रत्नस्य धान्यादिक
कण्टकादिभूतं करोति । कर्षयि षञ् । कट्टरे (धा-
न्य) रत्नमात्रे (वरवटी) त्रैविधिविधाने, त्रिविधात्वे च ।
निर्विकल्पे वि० । [त्रौपादिवर्जिभूतये वि० ।]

निष्पायक पु० निरूप-सुखम् । श्रेयसिष्यमात्रे (वरवटी)
निष्पायी स्त्री-निरूप-षञ् गौ० । त्रैविधिविधाने (वरवटी)
निष्पृष्ट वि० निष्ठायां सुखा यत् । त्रैविधिये सुखे रत्नान्तर्ये ।
निष्पृष्ट पु० निरूप-विष-षञ् । धर्म्ये । रहिते च ।
निष्पृष्टिभ वि० निर्गतः प्रतिभावा । जडे, व्यर्थे, मायक्य
निष्पृष्टाणि वि० प्रोयनेऽक्षमनया वा प्रभवेन-सुष्टु ङीप्
प्रवापी तन्त्रवायव्याका निर्गतः प्रवाप्याः निरा-सु० ।
नवाहरे, व्यभिचारे । (तानकाटा) पक्षे ।

निष्पृष्ट वि० निर्गतं फलं यस्मात् । कष्टरहिते । पलावे फल-
भूतये धान्याकाट्ये (नाडा) पु० । विगतार्थभावां क्षिप्यां स्त्री०
निष्पृष्ट वि० निर्गतो-ङिप् पु० । निषेधे, निषेधे, शाकले,
पत्नीति च ।

निस्पर्ग पु० निरुज-षञ् । समाने, सख्ये, दृष्टौ च ।
निस्सिन्धु पु० नितरां सिन्धुदिव वक्रद्वयवर्तमानत्वात् । सि-
न्धुवारे (निगिन्धु) ।

निस्सूदन न० निरुद्ध-सुद्ध । मारणे वने ।
निस्सूता स्त्री० नितरां यत्ना-सु-त । निष्ठायां (निष्ठा) वि०
निस्सूट वि० निरुज-त । व्यर्थे, गन्धर्वे च ।

निस्सृष्टार्थ पु० 'उभयोर्भाषतद्वीय सत्यं वदति बोधयाम् ।
सन्दिग्ध कृतये कर्म निरुद्धार्थसु च कृतं द्रव्यतो दावभेदे
निस्सारण न० निरुद्ध-वदने सुद्ध । उवाये । भावे सुद्ध ।
निलारे, पारगमने, तरणे, निर्गमे च ।

निस्सारण न० निरुद्ध-हिंसायां सुद्ध । मारणे ।
निस्सास वि० निरुद्धं तमं प्रज्ञा यत् । वृत्ते, तत्त्वभूते, पक्षे
च । मोहा-दीप् । वटिकायाम् स्त्री० । नितरां तमम् ।
तमे न० । [अभीष्टमात्रे च ।]

निस्सार पु० निःशेषेण ताराः पारगमनम् । उद्गारे, पारगमने,
निस्सृष्टीर पु० निरुद्धमन्त्रं यत् चोरनिव शून्यं यत् ।
मोक्षे तदा हि शून्यं चोरवत् शून्यम् ।
निस्सृष्टि वि० निरुद्ध-पक्षे विरु-त । त्रिविधित्वे कते
तत्त्वकादौ, कृतये, पक्षे च ।

निस्त्रिंश पु० निर्गतस्त्रिंशद्भ्योऽहुविष्य' इव पनाः ।
सहने, निशट्कृत्यधिकसौत्रे सहगतात् ततो मूनत्वे
ह्रस्वा । तनुत्वादिष्वकत्वात् निर्द्वये वि० ।

निस्त्रिंशपत्रिका स्त्री० निस्त्रिंशद्वय पत्रमस्यस्या ङम् ।
(वनसा) सुद्धिभेदे ।

निस्त्रिंशस्य वि० निष्कान्त्रिंशत्स्य विरुद्धकार्यार्थं संश-
रात् विरुद्धकार्येभ्यः कापादिभ्यो वा । कामनादिभ्यः
संघारतोति च 'निस्त्रिंशस्यो भवार्थे'ति गीता । [कापांश्च
निरुद्धकला स्त्री० निस्त्रिंशत् खेदभूतं फलं यत् । त्रैविध-
निरुद्ध (पन्द् पु० निस्त्रिंशत्-पन्-षञ् वा पन्म् । सन्द्गे
रूपतुष्टये निरुद्धानां सन्द्गं यस्मात् । सन्द्गभूतये वि०
निरुद्धा) पु० निरुद्ध-षञ्, संघायां षञ् वा । भूतनस्यो
(माह) व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंशान् पु० निरुद्ध-षञ् षञ्, वा । गदे ।
निस्त्रिंश न० निरुद्ध-सुद्ध । यथे ।
निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् संघारणम् । याहने । [कापांश्च
निरुद्धा स्त्री० निरुद्धं सहाति भुवं वा कनु न हृत् । गोधि
निस्त्रिंश वि० निरुद्ध-त । सार्विते, यत्ने, स्थिते, निरुद्धे च ।
निरुद्धे चित् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंश पु० निरुद्ध-षञ् । गात्रे व्यपद्या निरुद्धं वल्लो
व्यापनेन सुपदे व्यपद्याये । सु-तिम् । व्यपसरणे च ।

मल० व दीर्घ । पटलप्रानभागे । वने, नेसो चन्द्रे,
रेवतीमन्त्रे च ।

नीप उ० नी पङ् । कदम्बे, बसन्ते, नीलोपोकटके च ।

नीर न० नी-रक्त, निर्गत रादमितो वा 'कान्तेराप इति'
श्रुतेः स्यात्तिजन्त्यत्तम् । जले, रसे च ।

नीरज न० नीरे लायते जप क । पद्मे, सप्ताया, कुलोपयो च ।

जलजातभावे जि० जलजन्मभेदे उ० (उद्वेगाल) ।

नीरद उ० नीर ददाति दा क । जये सुखमे च । निर्गते
रसो दानोदध्यात् । दलपद्मे जि० ।

नीरद्व जि० निर्गत रस्य यथाह । सान्ने वने ।

नीरस उ० नि घटन् रसो यथात् । दाडिमे । रसहीने
जि० 'नीरसतद्वर्ष' इत्युद्धृत ।

नीराज न० नीरस प्राप्यदकस कजन सेपोरज जि० नि ये
मेघ राजनम वा । होपादिना सत्कारे निर्वज्जने, पद्मे
नीराजन कुर्यात् प्रथम दीपमासया । द्वितीय शोकाङ्गिन
तृतीय धौतवासया । चूताशलादिपत्रैश्च चतुर्थ परिकी
र्तितम् । प्रथम प्रथमातेन साक्षात्तेन यथाविधौ 'लुप्त'दिना
होपादिभिः प्रहारासत्कारे आराजिके, आश्विनमासादौ
शोकादि पूजनविधौ च ।

नीराजना स्त्री० नि मेघेय राजना राज विष्-युक् । होपा
दिना सत्कारे 'नीराजना जनयतामिति' नैयमम् । नागि-
नीराजनाविधयिदि द्यु । [रोगरहिते जि० ।

नीरज स्त्री० निहता रक्त । स्यास्ये । निर्गता रक्त यथात् ।

नीरज न० निहता रक्ता यथात् १५० । कुलोपयो (इड)

नील उ० नील वर्णं च । इवाङ्गवर्णसोकरसं रश्मि
वर्णस्य जयोः शयने, भारतवर्षस्य वर्णं भवेत्, वानरभे,
निधिमर्दे, कामधने, वटहले, 'चरषाणि स्युः पुष्प यत् न
तानि गोपतेः । साधारणवर्णस्य न नीलमिति निर्देष्टेदि
श्रुते, 'लोहितो यत् वर्णं पुष्पापेयं तं पावदुर । येन
सुरशियापाभ्यां न नीलो ह्य लभ्यते' इत्युक्ते च हयभेदे,
'नीलं वा हयवर्णं' इति बायुपुराणम् । क्षयवर्णं च ।
तद्वति जि० । यौगंधी स्त्री० नील । नीला रक्तवत् ।
भीनीरज जि० । इन्द्रनीलमयी (नीलम) बाधोपपन्ने,
विषे, पीरिपद्मे च (तले) न० ।

नीलक न० नील रस काय त के क । (कासावरण) काय-
रूपे, वीजगणितोक्तायां वायुसावकायपानापायायाम्यज-
रादिमहायां, नीलभेदे च । अक्षयभेदे उ० ।

नीलकण्ट उ० नील कण्ठोऽस्य । 'सौराभ्ये'भ्यस्तान् य इति

हवाङ्गलोहपूत । इत्येव भारितं कण्ठे नीलकण्ठसतो
हरे इत्युक्ते गिरे, गयूरे, दाह्युदे, कामचन्द्रे, सज्जने,
पीतसारे चन्द्रमण्डे च । मूलमे न० । [ह्ये

नीलकान्द उ० नील चन्दो मूलमस्य । विषकन्दे, सहिषकन्दे, च
नीलकुरण्टक उ० कर्ण । नीलकिष्कण्डाम । नीलकिष्की
त्यर्थम् । [ह्ये च ।

नीलताल उ० तलमेव ताल नील तालमस्य । हिनाले, तमाल
नीलदूर्वा स्त्री० कर्म० । सुरिद्वर्णदूर्वायाम् । [इति जि० ।

नीलध्वज उ० नीलाकारो ध्वज इव । तानहत्वे । नीलध्वज

नीलनिर्यासक उ० नीलवर्णं निर्यासो यस्य कप् । नील
वर्णोऽस्य हत्वे । नीलवर्णनिर्यासे उ० । दृक् । तद्वति जि० ।

नीलपत्र न० नील पत्र पत्रं पुष्पदन वा (पावदं) यस्य ।

नीलवर्णं ऊपदे, पुष्पहत्वे, आमानकहत्वे, नीलासनहत्वे,
दाडिमे च । कर्म० नीलवर्णपत्रं न० १५० । तद्वति जि० ।

नीलपुष्प उ० नील पुष्पमस्य । नीलकण्ठराजे, नीलास्याने च ।

पत्रिपत्रं न० । अपराजितायां स्त्री० । अताप (महिमा)
स्त्री० । सार्धं जन्तु तलैव ।

नीलफला स्त्री० नील फल यथा । जम्बूहत्वे ।

नीलमणि उ० कर्म० । (नीलम) इन्द्रनीलमयो ।

नीलमाप उ० कर्म० । सारभेदे (कायकवाच) ।

नीललोहित उ० नील कण्ठे लोहित केपेयु । शिने तद्
इत्येव प्रथमभेदे, लक्ष्मणमन्त्रिते वर्णं च । तद्वति जि०
कर्म० । जम्बा स्त्री० । (लघ्वाहतायां, लक्ष्मणे च ।

नीलवर्षाभ उ० वर्षाया भवति भ क्रिय कर्म० । लक्ष्मणे

नीलवल्ली स्त्री० कर्म० । वन्द्यास (परगादा) ।

नील(लो)वर्ण नीला रक्त नील कर्म० नीला वा रक्त वा
प्राक् । नीला रजिते वत् 'नीलोवत् न भवेत्' इति
स्मृति । नीलवर्णवद्वोऽयत् । १५० । तद्वति जि० ।

नीलहन्त न० नील हनयत्य तमे ।

नीलहृदा स्त्री० नीलवर्णं प्रथं पुष्प फल च इति प्रथम
हृद क । बालाकोभेदे । [चरसतोति तत्तत्तं जम् ।

नीलसरस्वती स्त्री० द्वितीयविद्याया तारायाम् । 'माननीन

नीनसार उ० नील सारोऽस्य । तित्त्वे ह्ये (वेद) । [योम

नीलसिन्दूर उ० कर्म० । लक्ष्मणसिन्दुरात् नीलसिन्दुसारात्

नीलाभ्रं न० कर्म० । नीलोऽभ्रमे (हत्ते) ।

नीलाभ्र उ० नीलभ्रं यस्य । तद्भेदे प्रथमभेदे च ।

कर्म० । नीलोऽभ्रे वस्त्रे न० । १५० । तद्वति जि० ।

नीलाभ्या उ० इत्युक्तायेन आदिति चान्-च उ यत् । नील

भिरुद्यताम् । तस्या हि उद्यमस्य कानेनैव गतति ।
नीलालु पु० कर्म० । श्यामवर्णकन्दे व्यानुमेदे ।
नीलासन उ० कर्म० । (विद्यावाच) ह्यमेदे । [हति च ।
नीलिनी स्त्री० नीलोत्पलाख्यस्याः स्त्री । नीलोत्पले कृष्णनि
नीलोत्पल न० कर्म० । रन्दीरु शीगर्भिके नीलवर्णं कुसुदे
नीवान उ० नियतं मानो पथनं वच-यन् दीर्घः । सहार्थेणेयो
भान्यसञ्जयदरे । [कड्डरोयैरि'ति रघु० ।
नीवार उ० नि+ह-घञ् दीर्घः । ह्यवगम्यमेदे नीवारमाकादि
नीवि(री) स्त्री० निव्यवति निरीयते वा नि+व्ये ण् न्वोपः
टीर्षे हिञ् वा लोप् । शयिजां मूषघने, कडीयस्त्राख्ये च
'नीविं' इति प्रथितेति न कदे' इति सा० २५० । [जनपदे ।
नीहृत् उ० स्त्री० नियतं वर्तते इत्य नि+हृत्-क्विप् दीर्घः । देहे,
नीश्वर उ० नितरां गीयते हिमालिवावतामेन वा नि+
श्व-यञ् दीर्घः । हिमालिनिवारखे प्रावरणे, काण्ड
पटे च (हानत) । [हिमे च ।
नीकार उ० मिहियते नि+हृ-घञ् दीर्घः । कनीभूते शिथिले,
शु व्यञ् । उदति नीति वा नित० दु । गिकले, वातघने, कनीते,
प्रभे, जेती, वितर्के, अपमाने, अपदेशे, अयुतामे च ।
मुह भवे त० पु० पच-यच्-वेत् । उदति अउदीत् । न यत्नम्
मुति स्त्री०, उ-क्तिम् । रुधे, प्रणामे च ।
मुत्ता(त्ता) नि० उद्-क्तं तल्ल वा नः । प्रेरिते, पिप्पे च ।
भूतम् नि० नव एव नव+तम् नवश्च भू । अधिगमे गरीजे ।
त । भूतोप्यत् । [हते ।
मूह उ० छदति पापं च उ० दीर्घः । अश्वत्थाकारे यक्षशृङ्गवि
नूनम् अय्य० सु+जन-घनि । वितर्के, निमित्ते, चरणे,
वाग्य पूरणे, उत्तेषाद्योतने च । [वादाहदे ।
मूह उ० मू-क्विप् उवि उरति उर-यन्तगमे क । (नेउर)
मू उ० मो-यन् इव । मरुत्ये, उरणे च । लाली कोए । गरी
मग उ० रक्षाकर्मण्ये नपमेदे ।
मूकरोटिका स्त्री० इत० । नरकपाथे ।
मूचस्य उ० ननु षटे मगति मय्यालेन वच-यञ् न एवा
देशः । राचये । [मूर्त्ति ति ।
मूत मन्ते दि० पर० वाच-वेत् । मूतति व्यनर्त्तित् नर्त्तयति-
मूत्ता(त्य) न० मूत-क्तं यञ् वा । तालमानयुक्ते रुचिवापाङ्ग-
विशेषरूपे नर्त्तने ।
मूप उ० ननु पाति दयति वा-क । 'वृत्तौ जगन्मन्त्रेण्यपिवाटो
' मूपो भवे' इत्युक्ते राजभिमणे, राजभावे च ।
मूषकण्ड उ० रन्दातां मूषः केडः राजद० । राजपहाडी ।

मूपति उ० इत० । कुवेरे, राजनि च । [हृद्यादयोऽयम् ।
मूषकम् उ० दुःखाणां मूषः राजद० । राजद्वेषे आरम्भे राज
मूषप्रिय उ० इत० । (वेदुर्वाच) वगमेदे तस्य दुर्गवेष्टाकारि-
त्वात्तन्निवत् । राजपहाडी, गाविधा ये, अ मे च ।
राजवृद्धमे नि० । केतव्यां राजउल्लंघनां स्त्री० ।
मूषप्रियफला स्त्री० मूषप्रियं फलं यस्याः । वातांश्याम् ।
मूषसम न० मूषाणां समा गावा संदृति गां । राजमूषे
राजासदपात्यायाम् ।
मूषोचित उ० मूषेण उचितः । राजभावे । राजयोषे नि० ।
मूषा उ० नृणां यत्नः । अतिविपूजने । नरवशादयोऽप्यम् ।
मूषराह उ० ना पराहः । अश्वत्था 'मरुत्यराहाहवी
मगवद्वारदमेदे । [परद्वोर्हि च ।
मूषांस नि० ननु मंसति मनुष्यं हिंसायाम् यन् । चातके, मूदे,
मूषिंह उ० ना सिंहः । अंघ्र्यान् मनुष्यं हिंसाकृतितुष्टे
' भगवतोऽवतारमेदे ।
मूषी नीती क्वादि० हादि० पर० मू० मू० । कपाति म्नाटीत्
कपोदमेदसाय यत्नम् । [मय्यति । मय्यत्नम् ।
मू गवे भा० पर० मू० मू० मू० । नरति म्नाटीत् । विष्
नेवक उ० निव-युद्धी-यन् । राजके । मोषकत्वात् नि० ।
नेह ति० मो-यच् । प्रभी, निर्वृत्ते भावके, प्रवर्तके, प्रसिंहे,
च । क्षिपां णीए । निव्यहते उ० ।
नेह न० वयति नीयते वाऽनेन इन् । मन्त्रप्रदायि, वक्षमेदे,
हृदयूचे, रणे, जटायाम्, वाघान्, गज, कायाम्, चतुरि
च । प्रायसिगि, नयनक्षपने, प्रवर्तके च नि० ।
नेत्रच्छद् उ० नेत्रे छाद्येत्यनेन छद णिच् छत्तम् । नेत्र-
भावये चर्माधारे नेत्रपदे ।
नेत्रपर्यन्त उ० नेत्रयोः पर्यन्तः । कोणं हीना । कपादि ।
नेत्रमल न० इत० । चक्षुर्मेदे हृदिवायाम् [विभुति] ।
नेत्ररक्षन् न० नेत्रे रक्षते अनेन रज्ज् मरुत्ये मूह । मूहके
नेत्ररोगकम् उ० नेत्ररोगं क्ति इव क्ति । हृदिवायाम्
रथ्य हि नेत्ररोगनामकत्वं मूहके प्रविष्टम् ।
नेत्राखु न० इत० । चक्षुर्मेदे अउपि । [हृदयेदे ।
नेत्रोपसफम् उ० नेत्रे उपमा दश तावत् कषयसः । (वादा)
नेत्रोपविधी स्त्री० नृणां णीए । अत्रमन्त्रात् (गादरमन्त्रः) ।
नेत्रिचि० म्नातिचि० कानिचः हृदयं नेद देशः । कतिवायनिवृत्तये
नेदीयम् नि० कतिवये कानिचः ईयन् नृणां नेददेशः । अत्रम-
नोपसः । [माटवादेरितिवादेऽवकाशः मू० च ।
नेपय न० नी-हृत् नवः नेपः यत्नम् । मूषके देशे, नेपभावे,

नेपाल उ० भन मन्वाते 'खटेहर सम रथ योशान् नहे-
 रति । नेपालदेशो देशो यो'त्युक्ते देशभेदे ।
 नेपालकस्त्वल उ० इत० । कुषाक्षे चित्तकव्ये ।
 नेपालनिष्ठ उ० इत० । उपरान्तके तण्निष्ठे, निष्ठभेदे च ।
 नेपालमूलक न० इत० । हस्तिकन्दसङ्घे मूलभेदे ।
 नेपालिका स्त्री० नेपाले भवा ठन । मन शिषावाम् ।
 नेम उ० नो मनु । अथधौ कावे, अङ्गे, प्राकारे, कैतवे, गत्ते,
 नास्ते, अन्यस्मिन्नित्यर्थे च । अङ्गोपेक्ष्य सर्वान मता ।
 नेमि उ० नी । तिमिशब्दे । कूपमोषे रज्जुधारणार्थे जि-
 कावयवे, चक्रान्ते च । (रथचक्रस्य भ्रमिष्कश्चनयोप्येभवे)
 शूपात्मिकस्य-समानस्त्वभावे स्त्री० वा ङीप् ।
 नेमिश्र न० श्रृङ्गा शृङ्गस्य चक्रस्य नेमि शीर्षतेत्युच्यते ।
 नेमिधारणे चोत्ते । स्तार्थेऽण् । नेमिश्रचक्रम् ।
 नैकभेदं वि० न एवेत्येके गम्यन् वस्तुपेति स० नैके
 भेदा यस्य । अनेकप्राकारे उच्यते ।
 नैगम उ० निगम एव प्रज्ञाद्युच्यते । भौकाम्, उपनिषदि श्रु-
 त्वाद्याम्, तन्मतिपादके वेदान्ते च । निगमे भवत्युच्यते ।
 शण्डिगन्त्रे, नागरेच । [उत्तमाया गति ।
 नैचिकी स्त्री० नीचैरुपसं चरति ठक् टिछोप गौ० ङीप् ।
 नैत्य(वि)क न० नित्यमवस्थाम् कन् ठक् वा । निरावृत्ते,
 'नैत्य(वि)काले मुक्तिरित्येति श्रुति ।
 नैपुण्य(ण) न० निपुणस्य भावः व्यञ्ज्य च वा । दक्षतादाम् ।
 नैमित्तिकं वि० नि-जन्मादागमस्य ठक् । प्रसङ्गस्य टिमिन्न-
 चादिभ्यश्च विहिते जातेच्छादी निमित्त नैमित्तिकं कटेदिति श्रुति
 नैमित्तिकसाय उ० कर्म 'चतुर्गुणइच्छान्ते ब्राह्मणे नैमित्तिको
 जय' इत्युक्ते श्रद्धादिभावान्ते जगती प्रत्यये । [लङ् ।
 नैमित्तिकं न० तीर्थभेदे निमित्तेषु निष्ठुना तन्नाशरविनाशाय तया
 नैमित्तिकं उ० नि+नि यत् स्तार्थेऽण् । विनिश्चये परीक्षेत् ।
 नैययोध न० न्ययोधस्य विकारः अथ गल्ल मल्ल । चटपवादी
 नैययोध वि० न्याय वेद्यपीते वा ठक् । न्याये ।
 नैरन्तर्य न० निरन्तरस्य भावः ध्वञ् । अविच्छेदे ।
 नैराश्रय न० निराश्रय निष्काशस्य भावः ध्वञ् । आश-
 र्यरहित्य 'नैराश्रय परम सुख'मिति उदाहरणम् ।
 नैर्दती स्त्री० तिरहंतेरित्यम् कश्च । दक्षिणपदिकया विदिति
 'नैर्दती दिग्वाच्ये'दिति श्रुति ।
 नैर्मल्य न० निर्मलस्य भावः ध्वञ् । निर्मलत्वे सन्त्यते । 'विप-
 देष्टवित्परागो भा-हो मल उच्यते । तेनैव हि निरागस्य
 नैर्मल्यः समानाकृतमि'त्युक्ते विपश्यैराग्ये च ।

नैवेद्य न० निवेद निवेदनमिति व्यञ्जितं नि+विद-णिच् कर्माणि
 यत् स्तार्थे व्यञ्ज्य वा । निवेदनीय द्रव्यस्य नैवेद्यमिति,
 कथ्यते इति स्तुत्युक्ते देवतोद्देशेन त्यक्त्यर्थे द्रव्यम् ।
 नैपथ्य उ० निपथगना जनपदानामस्य व्यञ्ज । नलनामनि भेषतो,
 वदथित्यल्युक्ते व्यञ्ज्यम् । गृहेभ्यसे तद्व्यञ्जितं च वि-
 नैपथ्यं न० निष्कर्मणो भावः व्यञ्ज । विविधा सर्वकर्मित्यामे
 'न कर्मणाथनारम्भात् नैपथ्य'मिति इति गीता ।
 नैपथ्यिकं उ० निष्के हेमि दोगरे तदगरे ऋषे नियुक्तं ठक् ।
 कोषाध्यक्षे, ठङ्गशाखाया नियुक्तं ।
 नैष्ठिकं उ० निष्ठा धरावरणादि प्रयोजनमस्य ठक् । मन्त्रार्थेव
 याग्यार्थे च हव्यकुशवादिनि श्रद्धाधारिभेदे । निश्चयतया-
 स्थिति निष्ठा सत्तामकं ठक् । निश्चयाया स्थितौ चत्ते
 लि० क्षिया ङीप् नैष्ठिकी ।
 नैसर्गिकं वि० निष्कर्मणं स्वभावेन निर्दिष्टं ठक् । स्वाभाविकम् ।
 नैस्त्रिंशिकं वि० त्रिंशति प्रहरणमस्य ठक् । पञ्चमे दौहरि
 नो अयम् नष्ट हो । अभावे ।
 नोचेत् अयम् नो च चेज्ज् इ० । विभेदे ।
 नोपस्थाट वि० न उपतिष्ठति स्था ठक् । दूरस्थे । भूमे
 'न्यथादी क्रियादेवो नोपस्थाता निरुप' इति स्तुत्युक्ते
 इत्यर्थाभेदे । [लङ् । नौकायनैर्पाथे ।
 नौ स्त्री० नूद डी । जलोपरि इवगतायने तरपिभेदे । स्तार्थे
 नौकाद्वय उ० इत० । नौकाया वाहनार्थं धार्यं द्वयभेदे
 कावद्वये (दाह) । [न्युक्ततिरप्यर्थाय ।
 न्यकार उ० न्यक्त-क-ञ् । नौकराण्ये तिरुकारे च । क्तिन् ।
 न्ययोध उ० न्यक दण्डि दध अच् । चटपले, पमोडले पाङ्क-
 द्यविन्मरकतव्यामरूपपरिमाणे (राशौ) चर्माणि शृङ्गस्य
 स्थिते विच्छेदे, विषयस्या मोहोन्मोही च । श्रुतिपाठ्ये
 स्त्री० ङीप् ।
 न्ययोधपरिमण्डला स्त्री० 'जनौ द्युक्तौ यस्या नित्ये
 च विद्यालता । अथे सौषा भवेद्या वा न्ययोधपरिमण्डले,
 लुक्तपणयाया भावार्थम् । [स्थले मृगभेदे च ।
 न्यङ्कु उ० नितरावहति नि+ञ्ङुच्-उ क्तम् । छनिवेदे, चङ्
 न्यङ्कुभूय उ० न्यङ्गिरि भूय । शोनावृत्ते । तस्य
 चङ्गङ्गाकारतात्त्विकम् ।
 न्यच् वि० निश्चयमिति नि+ञ्ङुच् क्तिन् । नोवे निवे ।
 न्यक्षितं वि० नि+ञ्ङुच् च । अक्ष विभे ।
 न्यसा वि० वि अथ क्त । विभे अत्ते, विपदे, निहिते च ।
 न्याद् उ० नि+याद् चञ् न प्रसादेय । भोजने ।

पञ्चदशमय पु० कर्म० । 'जन्मशान्तिविविधान् वज्रल वदर
तथा । अथाया पञ्च विधेया' इत्युक्तेषु पञ्चसु कथयेत् ।
पञ्चकोल न० पञ्चकोल कणामूल कृष्ण यस्याग्निनागरेरि
त्युक्ते पावनभेदे ।

पञ्चकोप पु० पञ्च कोपा दवावरका यस्य । वेदान्तोक्तं अत्रय
यादिपञ्चकोपाग्निमानिनि जीये । सभा० हि० । पञ्च-अथ
अयादिकोपाग्रेषु देहादिषु न० ।

पञ्चगव्य न० गोविंकार अथ दद्याथा गव्यानां सप्ताहार । 'कृष
गव्यं दक्षिणोद्वतगोमलगोमवैरित्युक्तेषु दद्याद् दधु पञ्चसु
पञ्चचूडा स्त्री० पञ्च चूडा यस्या । अग्रभेदे ।

पञ्चजन पु० पञ्चभि भूतैर्न्यते जन-पञ्च न उदि । अत्रये,
हैतभेदे च यस्याश्वा जन्मस्य पाञ्चनस्य यज्ञोजात ।

पञ्चतत्त्व न० 'तथा मास तथा मास्यो मुद्रा भेदगते च । पञ्च-
तत्त्वमिदं मोक्षमिति तन्मोक्षेय अद्यादिषु पञ्चसु साक्षा
द्युक्तेषु भूमादिषु पञ्चसु भूतेषु च ।

पञ्चवटी स्त्री० पञ्च वट्य सभा० हि० । 'अथवोविस्वहस्य
यटधानांगोक्तक । यास्ते पञ्चवटीत्युक्तेषु अथवा
दिषु पञ्च वटेषु रामायणप्रसिद्धे जनस्यानन्ते ज्ञानभेदे च

पञ्चवक्त्रा पु० पञ्च वक्त्राणि यस्य । गिरे वृद्धाश्रमे च । पञ्च
विकारे अथ पञ्च वक्त्राण्यस्य । गिरे, वृद्धास्य पञ्चवक्त्रादयोऽथ
पञ्चवक्त्राणां न० सभा० हि० । 'अथोषोऽनुरात्र्यमल्लवेतव
वक्त्राण्यस्य । पञ्चोष्णमभित्युक्तमित्युक्तेषु वटादिवक्त्रेण ।

पञ्चबाण पु० पञ्च बाणा यस्य । 'समोहोन्मादायै च शोष
; एलापनस्तथा । सत्तमचेति कामस्य भद्रा पञ्च प्रती-
तिता' इत्युक्तगणपञ्चयुक्ते कामे । पञ्चगरादयोऽप्यत्र ।

पञ्चशस्य न० सभा हि० । 'आयचक्रास्तिसा सापा यथा
निर्वाचकोऽथ वा । पञ्चशस्यमिति मोक्षमित्युक्तेषु धान्यादिषु
पञ्चशशब्दं पु० पञ्च पापाका रा अष्टवली यस्य । हस्ते ।

पञ्चशशब्दं पु० सभिभेदे, 'नोदुः पञ्चशिवस्तुति'ति पुराणम् ।
पञ्चसुगन्धिक कर्पूरककोकमङ्गप्रमृगसुवाकपातीकपञ्चकेन ।

समाश्रमगेन च याजितेन मनेष्टर पञ्चसुगन्धिकस्यादि
त्युक्तेषु मित्रिवसुगन्धिद्वयेण ।

पञ्चसूना स्त्री० पञ्च सूना प्राणिवधस्थानाणि । 'पञ्च सूना
मृकस्यस्य चूडा मेघानुष्कर । कण्डवी चोदाम्भसे'त्यु
क्तेषु पञ्चसु कीटकस्थानेषु ।

पञ्चाग्नि उ० पञ्च अग्नय उपास्या यस्य । आन्दोत्ये 'वेद्ययथा
कोम्य । पञ्चमाभाङ्गताया उरुषवचसो मन्वी'ति प्रश्न-
मूर्त्तमदग्निताया स्वर्गमेवादिषु पञ्चसु स्थानेषु अग्निस्तेनो

भावनरूपया विद्यायास 'पञ्चाग्नयो यः विष्णुचिन्ता'
इत्युच्यते । पञ्चाग्निमिति च ।

पञ्चाङ्ग न० सभा० हि० । 'तत् पञ्चं कुष्ठं मूलं फलवृक्षस्य शा-
खिन । एतस्य तु पञ्चाङ्गमित्युक्ते एकद्वयस्य तत्तमा-
दिषु पञ्चसु, 'तिथिर्वाचनस्य योग करणमेव च । पञ्चा-

ङ्गमेतद्विषये'मित्युक्तेषु विद्यादिषु च । पञ्च अङ्गानि यस्य ।
'अपहोमी तर्पणस्नानपेको विप्रमोजनम् । पञ्चाङ्गोपासन
छोके उरवरचमिष्यते' इति तन्मोक्षपुरपरशभेदे, पञ्च

अङ्गानि आयत्ताणि यस्य । शूर्पे उ० तस्य हि वृक्षपाद-
योवाङ्गसङ्गपञ्चकस्य अनेष्ट मङ्गोचरिकापयोः केचनया
करणादायसत्तम् । [एरण्डश्लो० पञ्चाङ्गलुक्ते वि० ।

पञ्चाङ्गलुक्ते उ० पञ्च अङ्गलव इव यन्त्राकारा यस्य अथ सभा०
पञ्चाङ्गत् न० सभा० हि० 'उग्व' च 'यर्कोरा चैव इत दधि तया
सङ्घ' । पञ्चाङ्गत्तमिदं मोक्ष'मित्युक्तेषु पञ्चसु उग्व्यादिषु ।

पञ्चान्न न० 'अथत्य एक पित्रुर्गर्ह एको ही चत्सकौ लीणि
च केयराणि । सत्राय तावा नव नारिकेला पञ्चावपायी
मरक न यावी'त्युक्तेषु अथवादिषु द्वयेषु ।

पञ्चास पु० देवभेदे । तस्मै न० व० ।

पञ्चाली स्त्री० पञ्च पञ्चमसति पर्याप्नोति अथ कण ।
वक्त्रस्तपुत्तमिकायां, मानभेदे च (पाषाणौ) ।

पञ्चाशत् स्त्री० पञ्च दशत परिभाषेन सङ्केते वि० । (पञ्चाश)
सङ्ख्याभेदे, ततश्च स्यातेषु च ।

पञ्चोन्मिय न० सभा० हि० । 'ओजसमैव वरुणम्राज पञ्चोन्मिय
सत निर्युक्तेषु ओजोदिषु सानैन्मिय 'वाक्यादिषु पादपादुप
स्थानि कर्षोन्मियाणि सैत्युक्तेषु वागादिषु कर्षोन्मियेषु
च पञ्चसु । [कृद्वावे । विहङ्गादिवक्त्रस्थाने न० ।

पञ्चिञ्चर पु० पञ्च (मिजि)-वा अदर । शरीरास्थिद्वये
पञ्चल उ० पञ्चि अथक् । ओषरुन्दे ।

पञ्चि(क्षी) स्त्री पञ्चि रज्जु वा डोद । हृत्तहाधनगालिकाया
(पादल) स्यात्ते कन । अथ, पाणिनीयसूत्रवृत्तिभेदे
तिष्ठापादपञ्चाङ्गोपिकाया पञ्चिकायाश्च (पञ्चि) ।

पञ्चतपस्वि न० पञ्चाग्निर्वाधे तपोरस्य । अथ पाश्चात्याग्निवत्
दयोर्ज्ञेयस्यैव तपतेन पञ्चकैसत्यपागे 'पञ्चस्य पञ्चतपस्य'
इति भाष । [चक्षुष्यायस् । तस्याभावे वि० ।

पञ्चतय न० पञ्चागमस्य पञ्चतयरा वेदा वा तयस्य । पञ्च
पञ्चतयस्त्वि न० तदेव तन्मात्रं पञ्चाभा तन्मात्राणां सप्ताहार ।
साक्षाद्विधिदेषु मन्त्राभूतकारवीर्येण
अवायाध देषु पञ्चसु सूत्रमभूतेषु ।

पञ्चत्वं न० पञ्चानां दृष्टव्यान्भूतानां मानं तत् । पञ्चत्वे तत्र
हि देहादभ्युपगमनात्ता सखायस्य स्त्रियुं चैव प्रवेश
इति तस्य पञ्चरूपता । तन् । पञ्चतात्पर्यम् ।

पञ्चदश वि० पञ्चदशानां पूरणं इट् । येन अष्टदशवक्ष्यां प्रथ्यते
तस्मिन् । स्त्रिया ङीप् । सा च चञ्चल पचयो पञ्चदश-
कलाक्रियाव्यायां पूर्णिमावासागस्यासाच्च द्विचै,
विद्यारण्यप्रणीते वेदान्तयन्त्रभेदे च ।

पञ्चधा क्रय० पञ्चप्रकारस्य पञ्चानुधात् । पञ्चप्रकारे ।

पञ्चान् वि० पञ्च विचारो ऋणि । (पाच) चङ्गायुक्ते ।

पञ्चनख इ० पञ्च नखा यस्य । जनिनि, ज्ञामे च । पञ्च

नखयुक्ते वि० । ते च शशकादयः 'शयकं शङ्खौ गोधा

खङ्गी कूर्मच पञ्चम । तच्चाम् पञ्चनखेवाङ्ग इति षट्

पञ्चमट् पु० पञ्च नखो यस्य । 'वितस्तेरावतीचन्द्रभाग' महे

चरित्तरा । शतसुख विवाशा च तेन पञ्चनद कृत'

इत्युक्ते (पञ्चार) इति पद्याते अट्ठदेवे । पञ्चानां नदीनां समा-

कार । कायीखात् 'किरणा धृतवाया च शुभतोया भर-

सती । गङ्गा च यमुना चैव पञ्च नद्यः प्रकीर्तिता' इत्यु-

क्ताय विन्दुभाष्यतोषकविक्रितस्य पञ्चस्य नदीयु ।

पञ्चपर्व्यां स्त्री० पञ्च पञ्चपर्वणि प्रतिपद्यं यस्याः । (चैत्रवा-

ङ्गुलि) नुनभेदे । आर्षे कन् अन्वये ।

पञ्चपल्लव त० सप्ता० द्वि० । 'आकाशस्य वटपल्लवप्रोद्भवः

पल्लवः । पञ्चपल्लवस्तु' निरुक्ते वेदिककर्णस्य, 'पनसाय

मयादस्य षट् पल्लवमेव वेति तन्वोक्ते तात्त्विककर्णस्य

च आत्मघटोमरि देव पल्लवपञ्चमे ।

पञ्चपात त० पञ्च पातायि आहोर्देव्यायि तत्र । देवपञ्चद्वय

मित्रादिनिकमिति प्राप्तपञ्चकोद्देशेन कन्ये विक्रियार्थस्य

आह पञ्चानां प्रायाया समाहारः । पञ्चस्य पातेयु ।

पञ्चप्रदीप इ० पञ्च प्रदीपा यस्य । आरात्मिकायै पञ्चप्रदीपायै

नैवपायभेदे । पातेयु उपमित इत्युक्ते त्वभेदे ।

पञ्चभट्ट इ० पञ्चस्य देवस्थानस्य भट्टः । 'पञ्चभट्टस्य हृत्युक्ते द्वय

पञ्चभूत त० पञ्चानां भूतानां समाहारः । वैशिष्ट्यायुक्ते पु

'शक्तपतेनोपायुधोभायैव भूतेयु ।

पञ्चन वि० पञ्चानां पूरणं पञ्चननुषट् । येन पञ्चपञ्च

पृथेक तस्मिन् । स्त्रिया ङीप् । माच चञ्चल पञ्चमकला

क्रियाव्यायां विधौ च ।

पञ्चमकार त० पञ्चानां अकारादिप्रज्ञानां समाहारः । तन्वो-

क्त्यु पञ्चमकारमन्त्रस्य द्वाभेदेयु ।

पञ्चमहायज्ञ इ० पञ्चानं यज्ञं महायज्ञं ततः कर्माः । निय

वदृश्यकर्तव्येषु साध्यामायां तन्वोत्पत्तिविषयजन्
मित्यर्थपञ्चलिकार्थस्य प्रश्नपु पञ्चमहायज्ञानोक्त्यु
कर्मायु । पञ्चयज्ञमन्त्रोपायायै ।

पञ्चमास्य इ० पञ्चस्य सारभेद आस्ये तदेकदेशक्यते दस ।

कोटिषु 'पञ्चम रौति कोटिक' इति हि कथ्यते ।

पञ्चमूल न० सप्ता० द्वि० । 'वित्प्रदोनाकगम्भीरीप्राप्तमणि

कारिका । पञ्चमूलमिति ख्यातं मित्युक्ते प्राचनभेदे ।

पञ्चरत्न त० सप्ता० द्वि० । विद्रुम होरक नीलं पञ्चरागद

मौक्तिकम् । पञ्चरत्नमिदं प्रोक्तमिदं पुं पञ्चस्य रत्नेयु ।

पञ्चरात्र त० रात्रौ रात्रौ प्रातःपवनं ज्ञानं पञ्चरात्रम् । पञ्च

रात्रमिति ख्यातं चित्तुक्ते पञ्चज्ञानसाधने भारद्वाजस्य पञ्चभेदे

पञ्चभाद्रलोक त० पञ्चभिलाहये स्वर्गमयै कायति कै न ।

योऽयं यज्ञदानसंस्थे महादानभेदे ।

पञ्चलौकिक त० लौक्य भास्य सप्ता० द्वि० 'उत्पन्न रत्नस्य ताव'

रङ्गं नाय तथैव । पञ्चलौकिकमिति प्रोक्तं मित्युक्ते धातुपञ्चमे

पट् गवो भ्या० पर० षष्ठ० सेट् । पटति । व्यपटीतं व्यपटीत ।

पट् रीतौ दु० उभ० षष्ठ० सेट् । वाचयति ते व्यपटीतम् त ।

पट् वेवने ज्ञ० गु० उभ० षष्ठ० सेट् । पटति ते व्यपटीतम् त ।

पट् लि० पञ्चते वञ्चते कश्च । वञ्चे । स्त्रियां गो० ङीप् ।

पियालहवे इ० । पुरकते लि० । दापय ।

पटकार इ० पट् करोति स चश्च । हन्तवाय । (पञ्चपञ्चद

पट्फुटी स्त्री० पटविर्मिता कुटी गा० । अटमय पट्टे (तापु)

पटञ्चर त० पञ्चते आयेवतं यज्ञं ज्ञेयं, भूतजं पञ्च चर ।

जीर्णयज्ञे । पटत्रिष्वपि तत्र चरति चर कश्च । औरि०

पटस त० पट् वेवने कञ्च । (चाट) छदिति । स्त्रीतन्मय

— गो० ङीप् । हत्ते, पञ्चभेदे च इ० ।

पटवासक इ० पटस्य वासयति पटरीकरोति नाम लुगु ।

वसनवासके कुङ्कुमादिपूत्रे ।

पटह इ० न० । पट् हन्त्यतः पट्, पट् रत्नेयु पट् जहाति वा

वा वा ट । टङ्काय वे । पट् रत्नेयु इ० ।

पटिडो स्त्री० पट् इन् वा ङीप् । पट्भेदे कुम्भिकादये च ।

पटोर त० पट् रत्नम् । चातन्मयं मूलके, विदार, मध

वगवादे खदिरे, उदरे हन्त्ये, चन्द्रे च । पटिगीत

पटोरत्नेयुत्तव' इत्युद्धट । उजे, चरणीय च लि० ।

पटोयस् वि० पटिगवेषं पट् देवस्य । पटिगवेषार्थेदे ।

पटु लि० पट्-उ । निपुणे, मोरोगे, लोच्ये स्त्रुदे, निरुर धूर्त

च । स्त्रियां वा ङीप् । पटाने पु० लच्ये, पांशुलच्ये

लच्ये च न० ।

पटुजातीय वि० पटुप्रक रं जातीयर् । पटुप्रकारे ।
 पटुपर्णी स्त्री० पटुनि पर्णान्वया । सर्षपीरिणोत्तरे ।
 पटुहूप वि० प्रशस्त पटु० प्राग्वये रूपम् । अतिमयदधे ।
 पटोल पु० पटु योलच् । सनामस्थाने प्रतापेदे । वस्त्रभेदे न०
 पटोली (मिका) स्त्री० अथलट पटोल० डीप् (मिड्डा) स्त्री
 ताया नतायाम् । खाये कन् । तत्रैवार्थे ।
 पट्ट न० पट ङ्ग नेट् ट वा तस्य नेचम् । नगरे । चतुष्पथे,
 राजादिबेस्वपले, (पाट्टा) पीटे, 'लगाटपट्ट' चिह्नद्वयम् ।
 फलके (डाक) राजसिंहासने, उक्तरीयवस्त्रे, औषधे (रिषम)
 वेषणे च । पाषाणे पु० ।
 पट्टल न० पट्टात् जायते । पट्टनिर्मिते वस्त्रे (रेचमिकापट)
 पट्टदेवी स्त्री० पट्टे राजावने देवी कर्ताभिषेका स्त्री । राज
 मङ्गियान् (पाट्टाणी) पट्टमङ्गियान्मोष्यम् । [प्रधाननगरे
 पट्ट/क्त) न० पट(र)नि जना यत्र पट-पत, वातनन् । सेट् ।
 पट्टरङ्ग न० पट्टे रङ्गतेऽनेन रङ्गज-करणे चञ् । (वक्त्र) इति
 रङ्गते पदार्थे । खुट् । पट्टरङ्गमथत्यम् ।
 पट्टशाक पु० कर्म० (नामिका) शाकभेदे ।
 पट्टिकालोभ्र पु० पट्टिकाकार लोभ्रः । (पट्टिकाभोष) लोभ्र-
 भेदे । पट्टिलोभ्रादयोऽप्यत्र ।
 पट्टिन् पु० पट्ट+यत्स्यर्थे इति । रत्नलोभ्रे ।
 पट्टिल पु० पट्ट यत्स्यर्थे-रत्नञ् । इति करणे । [अपठोन्
 पट् लिखितः] अरुचिर्भा भ्या० पर० सञ्ज्ञ० सेट् । पठति अयादोन्
 पठ गती भ्या० आ० सञ्ज्ञ० सेट् इद्वि । पठने अयविकट ।
 पठ् सङ्गतौ वा चु० उ० पठे भ्या० अयञ् सेट् इद्वि । पठ्-
 दति-ते पठति अपवयङ्-ठ अपवङोन् ।
 पण व्यवहारे (क्रयविक्रयादौ) सङ्गतौ च आ० आ० सञ्ज्ञ० सेट् ।
 पणायति -ते पणते व्यञ्जारे त्र पणायति इत्येव । अथ
 नायीत् अथप्रायिष्ठ अपयिष्ठ ।
 पण पु० मण्यतेऽनेन मण-अच् । मूले, भने, ताभे कर्णपति-
 सिने (पयसा) रसाते इत्येव च । भावे अच् । धर्मी, द्यूते,
 ग्ले, (पराजये, दद देयमित्येव) निशमे । व्यवहारे च 'पा-
 काकिनी' ताव मण इतश्च 'इत्येव' चत्त फाकिनीपरिभाषे च
 मणान् न० पण-भावे खुट् । विक्रमे ।
 पणाय पु० स्त्री० पणं व्यवहारं वाति वा-ङ् । पट्टभेदे 'पण-
 नायकगोष्ठ्या' इति भीमा । [व'चञा पणाय' इति भट्टि
 पणाय स्त्री० पण-स्त्रार्थे आद्यन्त-अच् । व्यवहारे 'न चोपसेमे
 पणायित वि० पण-काय-ङ् । स्मृते । आयाभावनपणे पणित-
 मथत्यम् ।

पणितव्य वि० पण-तव्य । विक्रमेत्ये, लोतव्ये, व्यवहार्ये च
 , अत् । पण्यमथत्यम् । [आदिपणं वृत्ति स्त्री० टाप् ।
 पण्ड उ० पण-ठ तस्य नेचम् । ह्रीने, निष्कवे च । तत्त्वानु-
 पण्डापूर्वम् न० पण्डं फलाभाधनमपूर्वम् । प्रकृत फलभाधन-
 योग्ये फलानुपचिते धर्माधर्मात्मकेऽपि यथा सभ्यायान्द-
 नादेरभावे दुरदृष्टं जायते सभ्यादेरन्येन तु तत्त्वानुपच्य
 फलानुपचितं दुरदृष्टं नश्यतीति तत्त्वानुपूर्वमिति सीमांसा
 पण्डित उ० पण्डा तत्त्वानुना बुद्धिजातास्य तार० इतच् ।
 शास्त्राचार्य्ये विद्वि ।
 पण्यवीथी स्त्री० इत० । विनेयद्रव्यविक्रयमात्राया (घाटघाटा)
 , सङ्घे च । खाये कन् । पण्यवीथिका, पण्यवांसा चाप्यत्र ।
 पण्यस्त्री० स्त्री० कर्म० । वेश्यायाम्, प्रण्याङ्गनादयोऽप्यत्र ।
 पण्यजीव पु० पण्येन क्रयविक्रयद्रव्येयानोक्तत आन्जीव
 अच् । शक्तिजनैः । [अपपतत्-त ।
 पत गती अद० चु० उभ० सञ्ज्ञ० । ऐश्वरे अत० सेट् । पतयति-ते
 पत ऐश्वरे दि० आ० अयञ् सेट् । पत्यते अपयति । [अपपट्ट ।
 पत गती भ्या० पर० सञ्ज्ञ० । ऐश्वरे अयञ् । अत० सेट् । पतति
 पतय पु० पतयनेन पत पतयनेन पतयति गङ्-ङ् । निष्कृष्टे ।
 पतङ्ग पु० पतन् वन् गच्छति गच्छ-अच् ङिङ् । खल्ले, पतभे,
 (महिषा) धने, शास्त्रिभेदे, चक्षुष्टये च । [आयान्
 पतङ्गिका स्त्री० चुङ् पतङ्ग पतङ्गि तत कर् । अङ्गमणि-
 पतङ्गलि पु० पतन् अङ्गमणिर्वैद्ये नमस्कारात् पङ्क० । प्राणि-
 नीयस्त्वनायकारे, योगस्त्वनाकारे इ एतिभेदे ।
 पतत् पु० पत-यत् । पतिषि ।
 पतत्त पु० पतत्तं तायते तै-ङ् । पतिषा पति (पराका) ।
 पतति पु० पत-अभिन् । पतिषि, पतञ्जो मतप्रथ ।
 पतन्तिन् पु० पतन्तेऽस्मात्ति रनि । पतिषि पतन्तिन् ।
 पतङ्ग पु० पतत् स्यादिभ्यः अरुह जहादि षङ्गात् ।
 (पिङ्गदानी) पाङ्गभेदे ।
 पतयात् वि० चु० पत-व्यानुच् । पतयतीत्ये पाङ्गके ।
 पताका स्त्री० पतये रोष्यते वोपादिभेदोऽनया पत-आङ्गन् ।
 अंगोपरिदेवे विक्रीणाकारे वस्त्रपण्डे, धौर्भाग्ये नाटकाङ्गे,
 अङ्गे, कैली, कन्दोपम्याङ्गे सपुपुष्याङ्गानां चक्रमेदे च
 पताकिन् वि० पताका+अय्यर्थे इति । पताकापारिषि ।
 ओतिपिण्डे नटाकारवति रिट्प्रकारे चक्रमेदे पु० ।
 पति पु० पा इति । सर्वरि । अतिपती वि० विद्वो वा णीप्
 पतित वि० पत-ङ् । अतिरे, अतिरे अर्थादियागादिज
 दुरदृष्टवति जनेच 'पतितामां न दाहः स्या' इति

पतिवरा स्त्री० पति वृणीते छ-खच् । स्त्रीक्या पतिवरण-
कारिकायां कन्यायाम्, कण्ठकीरके च ।
पतिवती स्त्री० पतिवरणस्या वतपूनि० वृत्, मय व, डीप्
च । भवनाया स्त्रियाम् ।
पतिव्रता स्त्री० पति प्रतिसेवन व्रत यस्या । सत्या योषिति ।
पत्ति उ० पद-तिन् । सेनायास । किन् । गती, (रय, गज
श्चक्रा प्रदेना) एतत् सख्यान्विते सेनाभेदे च स्त्री० ।
पत्नी स्त्री० पति+यप्रत्यये ङीप् तुष्ट च । पतिव्रतवप्रत्यया
विभिया जडाया योषिति ।
पत्न नृ० पत्न-इत् । राजनसाम्ने णेण पविष्या पत्ने, सेखनापारे
द्रव्ये, धातुमयपञ्चाकारे, इत्य च । क्रिया स्त्री० ङीप् ।
पत्नपुत्र प० ३२० । (त्रिकाट-मिञ्) ठस्ते ।
पत्नसना स्त्री० पत्नै र्ना । धातुछाड्ये ।
पत्नदारक उ० पत्नाकार दारक कर्म० । (करात्) ऋकषास्ते
पत्नपुत्र्य उ० पत्नमेव इत्यभिन्न मुगन्निवाह यस्य । रक्ततन्त्र्याम्
वसाया कन् । तुलस्या स्त्री गप् ।
पत्नभङ्ग उ० पत्नस्येव भङ्ग खण्डो यत् । सनादौ पत्नस्य-
रङ्गात्तिष्ठत्येव सेव्ये तिनकादौ । गौरा० पत्नभङ्गो यस्यात्
पत्नरय उ० पत्न पद रयश्च गतिनायन यस्य । पतिणि ।
पत्नलोवा स्त्री० पत्नस्य सेवा । चन्दनादिना पत्नाकृतिसे
यत्ने । उ० । सनादौ नयासेव्ये तिनकादौ ।
पत्नसङ्गी स्त्री० पत्नस्य सङ्गी श्रेणीव । चन्दनादिना सेव्ये
प्रमाणः श्रेणीमुखे तिनकाकारे अर्थात् ।
पत्नस्येष्ट उ० पत्नस्य स्येष्ट । निस्वहृष्टे ।
पत्नस्यवि स्त्री० पत्नायां स्यविदि । कण्ठके ।
पत्नाङ्ग न० पत्नस्येष्टु यद्वति यत्, पत्नमेवाङ्गमस्य वा । भूर्भुवने
(वक्त्र) काठभेदे, रक्तचन्द्रे च ।
पत्नाङ्गलि स्त्री० पत्नमङ्गिताङ्गुलिर्यत् । चन्दनादिना सनादौ
सेव्ये पत्नमुक्ताङ्गुल्यकारे तिनकभेदे ।
पत्नाङ्गन न० पत्न सेव्यपत्नमङ्गनेऽनेन स्युर् । मक्षम
पत्ताण्ड उ० पत्ताङ्गन यान् । काकाङ्गभेदे ।
पत्तामलि स्त्री० इत० । पर्येषेणो पत्ताया सेव्यपत्तायाया
वली च । वा ङीप् । पत्नभङ्गे । [सायें कन् तन्नेव
पत्नी स्त्री० पद इण ङीप् । विभो नदापारत्यान यत्ने च ।
पत्तिन् उ० पत्न पद चान्यस्य दनि । पतिषि, मदे, श्वेने,
रदिनि, पर्वते, गावे च । पर्ययुने मि० ।
पत्तोर्षा न० पत्नकटा लयां (रेख) चक्षुष्य चर्म चाद्यत् ।
पटन्ये, कोचेदे । पत्तेषु लयां यस्य । श्लोनाङ्गुले उ० ।

पथ गती आ० प० स० सेट । पयति श्रमयत् ।
पथ गती वा 'कु-उभ० पत्ते आ० प० स० सेट इति । पथयति
ते पयति । चपपयत् न । अपय्योत् ।
पथ उ० पथ खच । मार्गे, पथि ।
पथिक वि० पन्थान गच्छति पयितु+कन् । देवान्तरयानात्
वृक्षादिष्वस्य पथिगन्ति । [टन् । कपिलहावाशम् ।
पथिका स्त्री० पथे पथिगमनाय हिता यनायामभक्ष्यतात्
पथिद्रुम उ० पथ इन् कर्म० । खदिद्रुमे ।
पथिन् उ० पथ+इनि । (पथ) स्याति खपति ।
प्रथ जि० पथे चिक्षिणात्कारिमागम हितम् । चिक्षिणोपयो
गिनि रोगिसेव्ये वस्तनि, हितकारके च । कृतिरीने,
जन्मान्कारावाह स्त्री० ।
प्रथशाक उ० कर्म० । तद्भुजीयमाने ।
पद् सूर्ये आ० पर० थक्-सेट । पदति श्रमादौत् खपदीत् ।
पद गती दि० था० थक्-थनिट् । पद्यते श्वादि ।
पद गती चट्-उ० वात्स० थक्-सेट् । पदयते व्यपयत् ।
पद न० पद-थच् । शिखे, स्थाने, पादे, लढाये, मार्गे, वहुनि
* मन्दभेदे, (उपनिषत्तन्त्र्ये) भेदे, लौकिकादे च ।
पद न० पद किप् पादे । किरये उ० ।
पदय जि० पदेन गच्छति तव ड । पदयति ।
पदन्त्यस उ० पदय गेथदेकदेशुस्त न्यास तन्नामाधत्
यत् । गोशुट्गुणे । इत् । वदहार्ये ।
पदविषो स्त्री० पद श्रवि वा ङीप् । पथि । [गामिनि
पदामि उ० पदाभ्यामज्जि ईन् गोमाशाभाव पदादेग । धा
पटाति उ० पादाभ्यामतति व्यत-इन् पदादेश । पदगामिनि
पटार्थ उ० पटोर्षोर्द्ध माहः । यमिधेदे, वल्लभान्ने सर्वेण
मन्दोभ्यन्तपत्तयाम् ।
पट उ० पट्ता गच्छति गम ट । मादेन गामिनि ।
पटुतिनी स्त्री० पट+इन् किन् वा ङीप् । पथि, पट्नी
पूजादितापकपञ्चभेदे च ।
पट्टा न० पट+कन् । कपने, गजपदादिक, विन्दुपट्टादे कन्
माकारेण कैट्टादेरिभिवगन्तये क्कृतेदे निषिम्भ, क्कृत्
कज्'मिति पयायन'श्लोकायां दगाङ्गुटस्य दा, तरुस्यातेपु,
उत्तरपथ, सोमके, धातो, गरीरप्ये, माहीपकभेदे च ।
पट्टकण्ट उ० इत् । यान्ते ।
पट्टकाष्ठ न० इत् । कोषभिमदे । [इति । भूर्भुवने ।
* पट्टकिन् उ० पट्टगामि गजविन्दुकाभाभाटोदोदिस्थ गन्त
पट्टकिशर उ० इत् । किश्रुणे, पट्टगजगन्तभ्यो गोमर्ग

केगाकारे पदार्थे । [मृगशि] कर्षे० कषलपथे न० ।
 पद्मागर्भे इ० पद्मं विष्णुनाभिपद्मं गर्भसुखादत्तं यस्य । चतसृषु
 पद्माचारिणी स्त्री० मृगशिरा चरति स्वानं परित्यज्य दूरं
 गच्छति पिति । उत्तराश्रुदेहे मरिचि चक्षुभेदे ।
 पद्मनाभ इ० पद्मे नाभौ यस्य चक्षु । विष्णौ । [चमूले]
 पद्मपत्र न० इत्य० कषलपत्रे । पद्मस्य पत्रं पाहन्ममिव । कष-
 पद्मपुराण न० एषमधिकृतं कतपथं यस्य तुक्तं कर्ष्य० ।
 मत्तःपुरावात्मनेने पुरावभेदे ।
 पद्मपुष्प इ० पद्ममिदं पुष्पं यस्य । कर्षिकारुक्षणे ।
 पद्मपुष्प इ० पद्माकारो वनः सविषेय । मत्तःपुरावभेदे ।
 पद्मपुष्प इ० इत्य० । कर्ष्ये, भवरे च । पद्ममिमादोऽयम् ।
 पद्मभू इ० पद्मविष्णोर्नाभिपद्मं भूवत्पत्तिस्थानं यस्य । चतसृषु
 मृगशि । पद्ममिमादोऽयम् ।
 पद्मराग न० पद्मक्षेत्र रागो यस्य । पद्मगर्भं पतिभेदे (प्राक्पक्ष)
 पद्मलाञ्छन इ० नर्षा लाञ्छनमस्य । कर्ष्ये, मृगशि, नरे, कुबेदे च
 पद्मवासा स्त्री० पद्मवासापरि पञ्च इत्य० चरसायां कर्ष्यगार्ह,
 सचदे च । पद्मनिवासी निवसो वक्ष्ये । पद्मनिवासादोऽयम्
 पद्मवीज न० इत्य० । कषलकोले (कषलगाह्य) ।
 पद्मवीजाम न० पद्मवीजनिवासाति चतुर्भा-न । (पद्महीना)
 जलने कषभेदे । [मनसादेया, कषलपुष्पे च ।]
 पद्मा स्त्री० पद्मनखस्य चर्यं वादाय । चतुर्भा, सचदे,
 पद्माकार इ० इत्य० । पद्मपुष्पं तयोमि वा वागादे जलपथे,
 पद्माट इ० पद्मदण्डति वाटं याय् । कषलकडले (दाहमर्देन) ।
 पद्मावती इ० पद्मचक्षुषे मरुत् मस्य च दीर्घ । (पद्म)
 नदीभेदे, मनसादेया, पद्मचरिणीकतायाय ।
 पद्मासन न० पद्मनिवासनम् । योगशास्त्रासिद्धे व्यासनभेदे ।
 पद्मिनी स्त्री० पद्मानी-सचक्ष, कषलकडले वा एति । कषल
 सचक्षे तद्युक्तदेवद्वारायां मरुत्वरससनाया, स्त्रीभेदे च ।
 पद्मिनीकान्त इ० इत्य० । कर्ष्ये पद्मिनीमियादोऽयम् ।
 पद्मिन् इ० पद्मं विष्णुनाभमस्य सचि । कषलि । पद्मपुष्पे नि-
 पद्मेश्य इ० पद्मे गते श्री-वत्पु सनुक्तं च० । निष्पत्ते ।
 पद्म न० पद्म चरणमर्पति पदं यत् । कषलिते चतुश्चरासके
 'पद्मं चक्षुभेदे तद्म दत्तं जगतिरिति द्विषे'कले, नाकभेदे ।
 पदव्यां स्त्री० । पद्मां जातं यत् । चतुर्दे प० । पदं विध्यति
 यत् । गङ्गाया स्त्री० । [कौत्तु सचनानिच सचनित ।]
 पद स्त्री० भा० चतुश्चरासके । पदपथे पदपथि चपचा-
 यनस इ० पद-चक्षु । [काटाज] कषलकडले । [गर्वे] न०
 पद्म लि० पद-क । गविते, कृति, च । पदं नन् । पद्योच-

पन्त्रग ड० पन्त्रघोषध यथा तथा गच्छति, पन्त्रा न गच्छति
वा, गन्-ड । घेर्, पन्त्राकारे च । जाति ह्रीप् । कथांस् ।
पन्त्राश्रान् ड० पन्त्राश्रयति व्यग्र-स्तु । गच्छे ।
पन्त्रास्त्री स्त्री० यदि नञा नञा नञे-क्त । चर्मापाङ्ककाम् ।
पन्त्रास्त्री स्त्री० वदु नञ्वातेऽनया नञे-इन् पिच्चात् ङीप् ।
चर्मापाङ्ककाम् । [यणस् ।
पन्त्रा स्त्री० नदीमरे, पन्त्रा नञ्वात् । पन्त्रायामिति णञ
पन्त्र मतो व्या-प्यात् ० वक्त० सेट् । पन्त्रते व्यभिञ्च ।
पन्त्र-कन्टा स्त्री० पन्त्र चोर् कन्टे यत्ता । चोर्विदायाम्
पन्त्रस् न० पा-अहन् इकारपानादेशे । इण्डे, लघे च ।
पन्त्रस्य लि० पन्त्रो विकार यत् । इण्वविकारे दृष्टादी ।
विङ्गारे ड० । चोर्काकोल्याम्, चर्कड्मिकाया, कुटुम्बि-
व्याह स्त्री० ङीप् । व्याजिवाया स्त्री० टाप् ।
पन्त्रस्थिनी स्त्री० पन्त्रयु-अकल्हेर् धनि । पैषी, नद्या, काको
ल्याम्, चोर्काकोल्या, इण्वकल्हा, चोर्निराया, जाम्या,
चोर्न्या, रामौ च ।
पन्त्रोधर ड० पन्त्राणि भावयति छ-धिच् अह् कृत्ता । केचे,
स्त्रीकान्ते । भावा पन्त्रोधरसञ्जतिरत्र वेद-रित्पुण्ड-
नारिखेत्, कवेरधि, चोर्वाक्रे च । [मिष्ठादयोऽप्यय ।
पन्त्रोधि० इ० वपाधि धीवन्तेऽन्य पयवु-भा किं । सञ्चरे पन्त्रो-
पयोर् ए० पयो जलं रक्षति रन्ज-ड । रादिरे ।
पन्त्रोक्षता स्त्री० पन्त्र मध्यां सदा भाक् ० । चोर्विदायाम्
पन्त्रोवृत्त न० पन्त्रोवा भवान्कर्म व्रतम् । हाडपाङ्कसाद्ये व्रतमरे
पर लि० पु भावे व्यप्, कर्त्तृचि व्यप् वा । व्यन्त्रिन् भिन्ने इत्यर्थे
वपारे, दूरे, धोपापरिच्छेदे, वेगे च चोर्, केवले,
नञ्वाणि च न० । हे नञ्वापो नैदित्ये परहापर-मिति
श्रुति । यत्नो ड० । १
पर श्रुत न० वतात् परे लि० । प्रवाधिकर्षणार्थं, तत्तद्व्यातिष्ठे च
परं श्रुत् चव्य० च परे दिने लि० । आगामिपरदिशत्
परणिन् दिने । [तत्तद्व्यामित्ये च ।
परः सञ्चस्त्र न० अहन्तात् परे लि० । सञ्चत्ताधिकस्यार्था
परकोय लि० परस्वेत्तु च उह् च । परसंभक्ति । उप
भक्तिर्या कौ० ।
परच्छन्द ड० ६० । परेष्ठ्याया परच्छन्दानुवर्त्तनीत्युह
परश्च छन्दे चन्दो यस्य । परापीने लि० ।
परजात लि० परस्थात्, परकर्मकोषयसा जात जग ह ।
व्यत्येज जाते, परपयनेन डृष्टे च । [पय ।
परतन्त्र लि० परछन्द मयान अय । पराधेने परपदादौ

परत्व नः परस्य भाग इति । त्रैलोक्यभक्तिसिद्धे पुण्यभेदे, भेदे च परपाकनिवृत्त उ० परार्थं देवतित्याद्यर्थं पाकस्तिष्ठासिद्धत् । 'यद्दीप्तानि समारोप्य पञ्च यशसि निरुमेत्' पर-पाकनिवृत्तौद्यावि'त्युक्ते प्रथमपञ्चाकारे ।

परपाकित उ० परस्य पाककाल एव रम्यं तत् । 'प्रथमपञ्च स्वयं कृत्वा पराप्रसज्यते । अतः प्राप्तवत्याय परपाककाले च' इत्युक्ते परपाकावधारणे स्वतः प्रवृत्ते ।

परप्रियादृष्टिः । परस्य प्रियं चाद्यमिति अर्ध-अणु । नित्यमप्राप्त्यधीनिति ।

परपुष्ट उ० परया काका पुष्ट इत्य-इह सर्वनाम पुष्टत् । को-क्तिष्ठे, कोक्तिष्ठया हि द्विस्वस्फोटनादस्या नोदस्य' काक द्विस्वमपरायं स्वस्वित्येव तत्र म्यायिते काकया स्वस्वित्युदा-सीने इत्यतः इति कोकमिति । परभृताद्वेद्युत्पत्त्य । अक-प्रालिते त्वि० । वैश्यायाम् स्त्री० ।

परपूर्वा स्त्री० पर इतर पूर्वं यस्या । 'प्रति हिताप्रसज्य स्वस्वत्वं या निवेदते । परपूर्वैति वा प्रोक्ते'त्युक्ताया पुष-भुवि क्षियासि ।

परभाग उ० भज्यते स्यतेऽमेव भाग उत्कर्षं कर्म० । अथ कोक्तेर्'सर्वपरभागते'ति इयु । भाग उच्यते कर्म० । वेद्यार्थे, इत० । परस्य भागे अर्थे । -[क्षिप् । काके ।

परभृत् उ० पर कोक्तिष्ठित्वं स्वस्वित्युदा निमित्तं, भृ-परम् अथ्य० पु-अभि । निमित्ते, लोपे क्लृप्ते च ।

परम त्वि० पर परत्व भाति भा क । उत्कृष्टे, सुभागे, आद्ये, प्रथमे च ।

परमम् अथ्य० पर+भा-ठनि । अतश्चायाम्, स्त्रीकारे च ।

परमपि उ० परमं प्रकृ कथति गच्छति जानाति वा कृष्य गती इति । 'रूपमि परम यस्मात् परमपि कृतं' इति निरुक्ते यशस्येति । कर्म० । अष्टे सुमी । [न्यासिभेदे परमजस उ० कर्म० । कुटीरकादिषु चतुर्षु यशसिषु अध्ये परमाणु उ० कर्म० । त्रैलोक्यभक्ते प्रथिव्यादीनां कृत्यां भूतानां हाणुककृपावधारणभक्ते सूक्ष्मभूत ।

परमात्मन् उ० कर्म० । 'आकाशस्य जगतो यस्मात् सर्वोत्क-राययौ सत । परमात्मा परं प्रकृतेन वेदे प्रकीर्तित इत्युक्ते परमज्ञापि । [परमात्मस्य ।

परमान्न न० कर्म० । पायसं दुग्धमन्नेन्द्रे देवादिभिरन्यतः परमायुष उ० परमायुर्वेदा इ० । अथनखत्वे ।

परमायुस् न० परमं येषां अधिक आयुर्जातिवशात् । अन्यां योनां ज्योतिषोक्ते शताब्द'दिवाये । विस्तरस्य इहानभिधाने

परमेश्वर उ० कर्म० । जगत्प्रादिकारके सृष्टये तिसृन्ने प्रकृषि, चकवर्त्तनि दृष्टे च ।

परमेष्ठिन् उ० परमे प्रकृषि तिष्ठति वीक्षते स्म । इति द्वि-पत्यम् । चतुर्मुखे प्रकृषि, शाण्ड्यात्मनोर्भेदे च ।

परम्परा स्त्री० परम् अतिशयेन दृष्टान विपत्तिं वा इ-यु-दा अच् । वने, व्यवधाने, सन्तती व्यभिक्त्वधारादाय' एव परंपराप्रति'गिति गीता । वधे, अतुल्ये च ।

परम्पराक न० परस्य कतिपयेन परा कृष्टा परम्परा तथा चारया अ वीक्षित्वं यत् यत् कृष्टिगतौ वज्रं, प्राप्ता परस्य रा हिता अविनाशनकावात् कन्धा भगुसकत् वीक्षते । यशस्ये पयुङ्गते । 'या वेद्विहिता हिता निग्रहाक्रि-राकरे । अविनाशेन तत्र विद्यादिति भगूँलस्या अवि-कानेन हि प्रागप्यम् । [गते ।

परम्परीय त्वि० परम्पराया धारयागत च । अविच्छेदनादा-यववत् त्वि० परस्य वा चारयत् । परार्थने ।

परवत् त्वि० पर परावत्ततात्वेन सत्त्वं भवत् । परार्थने परस्य उ० पर मर्यादति शक्त त्वि० । परत्वे (इहा) प्रक-भेदे । सुय युन् इवादेशः । पर्युत्पत्त्य, अक्षमात्वे च ।

पर्युरास उ० परस्य भारी रास याक० । जन्म'मित्ते भगवद-तारभेदे येन परस्य त्वि० यशस्यतो भूमिर्निर्दिष्टा कृता ।

परस्य(सा)ध उ० चि-इ को इति परस्य च धयति, परस्य स काठ धयति वा पै च । उदारं अक्षमेदे ।

परस्पर त्वि० पर+वोक्षाया द्वित्वम् उदा' च । अनोन्निष्ठ-यशस्ये । स्त्रीगु'यकयोस्तु मार्कंडेयमिहिकायास अथ्य ।

परस्परम् परस्परमिति सर्वविभक्तौ ।

परस्यैव न० परतो परोद्देशेन प्रदे प्रकरोधन दक्षान् । व्याकरणेभ्यो तिवादिषु नवच । सतिरित जितच धातो-रुत्तरतिवादिभिर्नवभिर्दे पराक्षेपेन कल बोधेत ।

परा अथ्य० इ-आ । प्रातिपदिके प्राधान्ये, धर्षणे, आभिषङ्गे आगे, निरुद्धे, अभावे गतो, भजे, अनादरे, निरुत्कारे, प्रत्या-हृत्तो च । मध्याह्निकेष्टां 'परा शान्तप्राप्तिनो'त्युक्ते सूनाधारस्ये शब्दभेदे, 'या परा ययाचरमधिगम्यते' इति दृष्ट्युक्ताया प्रकृषिव्यादाय स्त्री० ।

पराक उ० 'सतात्मनोऽप्रमत्तस्य हादगाच्छमोजनम् । अत परा कोनामे'त्युक्ते हादगाच्छोपगतभाष्ये प्रायदित्त'ये अतभेदे पराक्पुष्पी स्त्री० पराक् इत्य यस्या । कषाकर्म ।

पराक्रम उ० परा+क्रमं कृन् गहति । पथे देहपथायम् ।

पराग उ० परागच्छति परा+गम् इ । पुष्टिकान् उपरज्जि

‘सुप्ररागप्ररागतपद्वज्ज’मिति माय । स्त्रीनीयद्रव्ये कुडु-
मधुर्वागौ उपरागे, चन्द्रे च ।

पराङ्मुख नि० पराङ् प्रत्यावृत्त रुध यस् । विरुधे आर-
भकायात निरुत्तायुक्तये ।

पराच् नि० परा अक्षति अनुष किन् प्रलकृतत्वमिधे इद-
व्यवहारविषये बाह्ये वस्तुनि ।

पराचित नि० परपाचित पुत्र आभो वा आत्तिक्त ।
प्रेरेण प्रतिपासिते सय्यग्याने च ।

पराधीन नि० पराधेभव पराङ्मुख । पराधुरी, परकाहिते च
पराजय इ० पराङ्जि यच् । पराभवे (हारि) ।

पराधीन नि० पराधि इति भावो समवे शब्दचरपदात् य,
प्रस्ताधीनो वा । परायते । [अचक्ष्मां न०

परान्न नि० प्रस्ताभमेरावमम । परासोपपतिनि । इत० ।

पराभव इ० पराङ्भू यच् । निरस्तारे, अभिभवे, विनागे च
परामर्श इ० पराङ्मधु यज् । युक्तौ, विनयने, न्यायाद्युक्तौ

न्यायिनिविष्टतया पक्षस्य ज्ञाने च यथा वद्विषयाध्यधनान
यज्जत इत्यादि क्षामम् ।

परायण न० परमयन यावत् । आत्मसाक्षात् उत्तमायने च
इव० । अत्याधुक्ते, यथा धर्मपरायण धर्म आत्मसाक्षात् ।

सत्परे अधोष्ठे च नि० ।

परादि अयम् । पूर्वतरे इमे पूर्वतरङ्गरि परादेश नि० ।

पूर्वतरङ्गरे गततर्गतोयवत्यरे । परोरि । अत्यन्तगती इ०

परास् इ० पराङ्गति पराङ्ग लप् । कारभङ्गते (उष्का) ।

पराङ्ग न० अध-अध कर्म० । चरमस्थाना ‘परोपराङ् गति
महि स्ता इति नैपथम् । कर्म० । प्राङ्मुख आमुषोदिनी
वाङ् । [यत् । अष्टे ‘पराङ्मुखीकारे’ति रघु ।

पराङ्ग नि० पराङ् चरमस्थानासुपचारत अहलमर्हति
पराङ्मर्श इ० पराङ्गत यज् । परोक्षे विनिमये ।

परावङ् इ० पराङ्गति पराङ्ग यच् । सप्रशामुष्य
परिवहवायोऽहर्हस्ये वायुभेद ।

पराशर इ० व्याकृतितरि सुविभेदे ।

परात्रया स्त्री० परमात्रयति आत्ति यच् । वन्दाम
(परमात्रा) अचायल्लिनि नि० ।

परासन न० पराङ्गल लुट । मारय ।

परासु नि० परागता अक्षयो यस् । मृते ।

परास्तेन्द्रेण इ० परन्तु आस्तेन्द्रेति जिनि । चौरे ।

परास्त नि० पराङ्गल । निरस्त पराङ्गते च ।

पराह इ० पराङ्गतरमह कर्म० उच सम० उचस्य । परादिने

पराङ्ग इ० परमल्ल एकदेविश० टस् सम० अज्ञादेश यावत् ।

दिवसस्य चरमभागे, स्मृत्युक्तपराङ्काल च ।

परि अयम् । पू-इन । सर्वतः ‘अयमे’ यज्जने घ्याधौ, प्रेष, कश्चित
प्रकार मात्रे, निरवने, पूजार्थं, भूयसे, उपरमे, गौले,

सन्तोपमापणे, अविशये, त्यागे, नियमे च ।

परिकर इ० परिङ्ग यच् । पर्यङ्गे, परिवारे, समारम्भे,
समूहे प्रगादगावन्त्ये, विवके, सङ्घारिणि च ।

परिवर्मान् न० । कर्म अस्मारादि, अस्माराद्वा एव देहवस्त्रादे,
कुडुवाद्यङ्गोदरनीयद्रव्ये भूयसे च गतिगामुपगुण सङ्घ

सनव्यवसन्तगुणमभागततिततध्दन्ततत्सद्वन्त्ये च अवि-
धेय सङ्घारोप च । इव० । सेवके नि ।

परिजम् इ० परिङ्ग यच् न इति । जीडावौ, पूज दौ
प्रदविधोद्विष्टाद्यं च दन् गद्यने च ।

परिक्रिया स्त्री० परिङ्ग क्रिया वचनम् । परिखादिना
उदाहरणेने । [भदे परिचितोपान ।

परिक्षिप्त इ० अर्जनेन समुद्राय सप्तमित कुचय्ये अपति-
परिखा स्त्री० परत पथ्यत खन ड । उदादी रिद्रमधर्तना

इध्पविधाविष्टवे गर्तद्वयाया अवाधारस्थाने वेदना-
कारभवौ । [मिन्ने, गते च ।

परिगत नि० परिङ्ग यज् । माले, ज्ञाते, विष्कृते, चरिते,
परिग्रह इ० परिङ्ग यच् । स्त्रीकृते, सैम्यवाङ्गने च कर्मणि

च । भाव्याया, परिजने च । करणे अच् । मूढे, प्रपथे च ।

परिध इ० परिङ्ग यज् नि० । परिपातान्ते शौकसङ्गरादी,
शौकसुते सङ्गडे सङ्गरे, मूढे, हावगटे, रघवे विस्तृता

वर्जिते अविमतिगते गौने च । [पणये च ।

परिषय इ० परिङ्ग यच् । ज्ञातस्य दोन पु येन ज्ञाने, सक्तये,
परिषय्या स्त्री० परिषयङ्गय । शैवागाम ।

परिषाव्य इ० परिषोयने सक्किवतेऽपौ चि एवत । यशाम्नी ।

परिषावक नि० परिङ्ग यज् । सेवके अये ।

परिच्छेद इ० परिङ्ग यच् च लृत् । उपकरणे इक्षय च
श्चपदाते, वस्त्रादिभूयसे, परिवारे च । ‘सिनापरिच्छे-

साल’ति रघु ।

परिच्छेद इ० परिङ्ग यज् । विमेषरूपेण दयसाकरणे,
सर्गादिष्वानोये सत्यस्य विच्छेदस्थाने च ।

परिजन इ० परिङ्ग यज् । परिवारे, प्रतिपात्ये चने ।

परिणत नि० परिङ्ग यज् यावत् । परिपके इति गते यत्र-
स्यानार प्राप्ते, तिर्याङ्गनावतिनि गच् च

परिणय इ० परिङ्ग यज् । निवासे ।

परिणाम इ० परि+नम-ञच् । मन्तेरन्यथाभावे विचार्यते,
अथावहारभेदे च ।

परिणाम इ० परि+नम-ञच् । विचार्यते ।

परिणोत इ० परि+नो-लृच् । विवाहकर्मैरि मर्त्तं ।

परितस् अर्थः परि+तसिच् । सर्वत इत्यर्थे चतुर्हि ।

परिताप इ० परितप्यते, काम या भावादी यच् । उ चे,

उपश्रुत्याम्, मोक्षे, भये, कर्म, परकर्मभेदे च । [सारथे च ।

परित्याग न० परि+त्ये ल्युट् । रक्षणे, अनिष्टे प्रवृत्तय नि-

परित्याग न० परित्यजेत दातुम् इत् ल्युट् । विनिमये प्रत्या-

नरयच्छेने इत्याभ्युददाने ।

परितेजस न० परि+तेज-ल्युट् । अनुशोचने, विचार्ये, क्षम्य

कर्मभेदेऽनुचिततथियावृत्तौ च । शिष्य-गुरु । परितेजना

यत्, लाभे च स्त्री० । [रक्षे कामरूपोदत्तमपने ।

परिधान न० परिधीयते परि+धा कर्मणि ल्युट् । परिधित-

परिधि इ० परि+धा कि । अन्तर्मुख्यकर्मणो जेपादिष्वि

कर्मणो जायमाने वेष्टनाकारे मण्डले (छत्र्यवसा) (चन्द्र

समा) यन्त्रियमयुग्मनर्मा विज्ञाताया यन्त्रियगरो मला-

भादे माध्यायान्, मोक्षमयवृत्तय परितो वेष्टनकृतमाने,

परित मार्गे च ।

परिधिस्तु लि० परितौ तिष्ठति स्ना-क । परिधारके,

युद्धादे इतिगो रक्षार्थं परित स्थिते वैय्यादे च ।

परिपन्न न० परिपद्यते व्यवस्थितोनेन पन-यच् । मूलधने

परिपन्न्यक इ० परिपन्न्यति दोषास्त्रान् गच्छति लुच्

मन्त्रात् वर्ज्यमित्या मन्त्रति वा कम् मन्त्रादेय । शत्रौ ।

परिपन्न्य इ० परि+पन्न-ञि । शत्रौ ।

परिपन्न इ० परि+पन्न यच् । मैत्र्ये, उत्तमभावे च ।

परिपाकिमी स्त्री-परिपाक+अच्छये इति । लिङ्गति (तिवोटी)

परिपाटि(टी) स्त्री० परि+पट्-लृच् । अनुमाने, वाक्यभूत्याम्

परिपुष्करा स्त्री० परित पुष्कर पत्रं यस्या । (मोक्षक)

मोक्षसायाम् । [यमाने सजाकारे पट्टे ।

परिप्रेत न० परि+प्रेत यच् । कैवल्योपपत्ते येवचमर्थे जा-

परिप्रेतव न० परित मैत्र्ये स्तुता यस्या । मैत्र्योपपत्ते ।

परिप्रेत न० परि+प्रेत यच् । चक्षुषे आक्षिरे ।

परिप्रेत इ० परि+प्रेत यच् । अपमोक्षे कृत्यपरमादिपरिप्रेते

परिभाषा इ० परि+भाष यच् । अनादरे, निरक्षारे

परिभाषण न० परि+भाष-ल्युट् । निन्दया दुष्टवचने व्याग्राणे,

निमये च । [मनादय बहदायार्थे विविधसंभावाम् ।

परिभाषा स्त्री० परि+भाष यत् । कचित्तमसायाम् व्यववर्धि-

परिभूत लि० परि+भूत । निरक्षरे, अनादरे च ।

परिभूत लि० परिभूते मण्डलम् । वस्तुवाक्ये ।

परिमल इ० परि+मल-ञच् । कुटुम्बवन्मादिभेदे, मर्त्तौ

हते तुगन्तो, परित सम्बन्धे च । 'सतः परिमल' इत्युदयन

परिमाण न० परिमीयतेऽनेन परि+मा ल्युट् । [माप] तत्राह्वन

प्रत्यादिभिर्द्वयस्य परिच्छेदे । [विपरिमाणे च ।

परिमित लि० परि+माँ क्त । हतपरिम ले, युक्ते, यदा-

परि(रो)रन्ध्र इ० परि+रन्ध्र यच् । सन्ध्र च वा दीर्घ । आसिद्धने

परिवत्सर इ० अवत्सरमवसानार्थे वत्सरभेदे ।

परिवर्जन न० परिवर्धतेऽनुशोचने इत् लिङ् ल्युट् ।

मार्ग्ये । वज्र-भावे-ल्युट् । ग्राते ।

परि(रो)वर्त्त इ० परि+वर्त्त भावे यच् । वा दीर्घ । विनिमये ।

याधारे यच् । युगान्ते कावे, पन्थविच्छेदे अथायादी च कर्त्त-

रि यच् । मूर्ध्नास्ते । भावे ल्युट् । परिवर्त्तं विनिमये ।

परिवह इ० परि+वह-ञच् । समवायुमभ्याप्तिनि वायुभेदे ।

परि(रो)वाह इ० परि+वह-ञच् वा दीर्घ । अपमर्ते 'पुरो

र्त्त परीवार' इति वत् ।

परिवादिनी स्त्री० परितो वदति अष्टाक्षरमिव भदति वद-

यिनि । समतलीयुक्तायां, मीथायाम् अपवादकर्मणि स्त्रियाश्च

परि(रो)वाप इ० परि+वप यच् । वा दीर्घ । वपने । वप-

यिञ्-यच् । वृत्तये । ल्युट् । परिधीयमान्यम् ।

परिवापित लि० परि+वप वा-वा यिञ् क्त । उपकृते ।

परि(रो)वार इ० परिविद्यतेऽसौ चनेन वा परि+व वज्र वा

दीर्घ । परिक्रमे कुटुम्बादे, खड्गभेदे, (साम्) परिपादे च ।

परि(रो)वाह इ० परि+वह यच् । वा दीर्घ । [मोक्षसायाम्

परित समसाञ्चलयाश्चलन ए तदा तम् ।

परिविक्त लि० परिविद्यतेऽसौ कर्मणि क्त । अनुसन्धे

विवाहकावे कर्मभेदे क्ते । तत्राह्वन भगिन्या स्त्री० । क्तेऽन-

नूतनाकावेऽनूतनाकावरूप दोष परिवेदनं लिङ् इप्पु,

इति तस्य परिवेदनकर्मत्वम् ।

परिविक्ति इ० परिविद्यते परिनेदान यदोमेण इत्यनेऽस्त्री,

परि+विद कर्मणि लिङ् । [मागुङ्गलुङ्गानूदे क्ते

परिहृते लि० परि+हृते क्त । यधिमे प्रती ।

परिवेत्त इ० परि+विद लृच् । ओष्ठेऽनूदे मागुविवाहपपरि

नेद्वज्रसैरि यत्तजे आहारि ।

परिवेत्त न० परि+विद्यता सचित्तकालं वेदन विराह लाभो

वा । उक्ते, कर्मभेदे, अतदाभ्याधाने च अनिष्टस्य निराकरणे,

आभ्याधानकर्मणो च दूरदृष्टमने क्लृप्तो दोषे ।

परिवेदनी स्त्री० परिविद्यते यथा परि+विद् कर्णे ल्युट्
डोष् । यामूढा परिवेदनदीर्घो भवति वक्ष्य श्रियाम्,
'परिवेत्ता परिविति यथा च परिविद्यते । सर्वे ते मरुत
यानि दाहयानकपक्ष्मा' इति वद ।

परिवेश ५० परि+विश व्याप्ते भावे घञ् । 'वेत्ते, वेधादि
मपराज्जायमाने चन्द्रार्कमण्डलस्य वेदभाकारे ।' वातायै
मण्डलोभूता सूर्यावन्मयी करा । मातामा व्याप्ति
इत्यने परिवेशत्वं च खल्वे' इत्युक्ते मण्डले यदाये ।

परिवेषण न० परि+विष-णिच् लुट् । भोजनार्थमवादे
भाजनपाने इति ।

परिव्याध ५० परि+व्याध-कर्मणि ण । अत्युपतप्ते ।

परिव्राज्ज ५० परि+व्रज क्तिप् णि० । सर्वत्रगोषि परिव्रज्य
आश्रमान्तरगमिषि अस्वाश्रमिषि यतो ।

परिव्राज(क) ५० परिव्रज्य सर्वत्रगोषि व्रजति मन-वञ्ज्
एतु न वा । व्रजगोषमिषि यतो । [पतिपादके चत्वे ।

परिश्रित न० परि+श्रिप् क्त अवशेष अवसर्गश्च । अवशिष्टाय

परिचम ५० परि+चम वञ्ज् न इडि । व्याधाने स्नेह
कारणे व्यापारि ।

परिग्रह ५० परि+ग्रि-आधारे ण्यत् । समायाम् ।

परिग्रह स्त्री० परित् दीदृक्स्थानं वद क्तिप् । समाया, धर्मोप
देशप्रसिद्धितचमुदाये च । [भास्करे परिवर्त्ते च ।

परिपद ५० परित् दीदृक् स्थिति वद ण्यत् । अतश्चदे

परिपद्वल वि० परिपद+अन्त्ये वञ्ज् । समाहर्दे ।

परिव्य(क्त)न्ट वि० परिव्यदाते पर्यन्ते परि+व्यन्ट वञ्ज् वा ।

वत्सम् । रैरुदे । क्त । परिव्यव्यय वा वत्ते परिव्यवत् ।

परिव्याह ५० परि+व्याह वञ्ज् छट् च । उभये विद्याधामनसुनो
पुषान्तरह वर्यानादी, वर्याणाम् । [वादिष्वस्तरे च ।

परिव्यक्त वि० परि+क्त क्त छट् च । भूयते वेचिते, कृतवाक्यं

परिव्यक्त ५० परि+व्यक्त वञ्ज् । यावित्ते ।

परिसर ५० परि+सृ ण्यत् । नदीनगरपर्यन्तादे स्त्रीपक्षाने,
स्थौ, रिधाने च । [ज्ञात् गमने च ।

परिसर्ग ५० परित् सृज्यते सृज्-वञ्ज् । परितोभेने वञ्ज्

परिसर्ग्य स्त्री० परि सृ यत् । सर्वतो गमने ।

परिस्रन्ट ५० परि+स्रन्ट-वञ्ज् । स्रज्नात् वञ्ज् उच्य-

पञ्चादे रचमनेदे परिव्याह, परिवर्त्ते च ।

परि(तो)स्तुत स्त्री० परितुस्तति शाकादिना निरन्तरि च क्तिप्
वा दीर्घ । मदिरावत्सम् । क्त । परितुस्तव्यम् । [मगदरे च

परि(तो)हार ५० परि+हृ वञ्ज् वा दीर्घ । हारो, तोषावहार्ये,

परि(री)हास ५० परि+हृष-वञ्ज् वा दीर्घ । खेलौ ।

परीक्षक वि० प्रमाणेन परीक्षते परि+क्ष् क्त एतुम् । प्रमाणे
प्रमाणेन विषयनिर्णयके ।

परीक्ष्य न० परि+क्ष्-ल्युट् । प्रमाणेन वस्तुनिर्णय ।

परीक्षा स्त्री० परि+क्ष् व । उदाहृतत्वाकोषने प्रमाणेन
वस्तुनिर्णयके, सत्युक्ते उदाहृतत्वाधने तदादिप्रमाणे च

परीष्टि स्त्री० परि+ष्टि क्तिप् । अन्वेषणादाम्, परिचर्याय च

परीक्षार ५० परि+क्ष् वञ्ज् । सर्वतोभने ।

परुत् अव्य० पूर्वक्किन् वणे लङ् परधानादेय । गतवत्पर

परुत् वि० परुत्तवत् । गतवत्परमे पदार्थे ।

परुष न० पृष्ठम् । निरुत्तवत् । मोषोक्तिव्याप्तम् ५० ।

चलवत्, गतरे च वि० ।

परुष न० पृष्ठ-उडि । चत्वे, (गट्) पर्येषि च ।

परेत वि० परा+रन् वञ्ज् । चत्वे । [क्तिप् वा । यत्ते ।

परेतराज(ञ्) ५० इतः टच समा० परतेषु राजते राज अच्

परेद्युवि अव्य० परकिन्नह्मि नि० । परदिशे इत्यर्थे ।

परेद्युस् अव्य० परकिन्नह्मि पर+द्युस् । परदिने । [गति ।

परेष्टुका स्त्री० परैरिच्यते इय त्वा चार्थे वद । वञ्जप्रवर्थाया

परैरिधित वि० परैरिधित एध-णिच् क्त । आनयारिधिते ।

परोक्ष अव्य० अप्रक्ष परस्म्यव्य० छट् णि० । परत्यक्षे, अप्र-

आत्यच् । नक्षिप्ये वि० ।

परोक्षी स्त्री० परा+वक्ष्य सर्व गोरा० दीर्घ । तैववाधिकादाम्

पर्कटि स्त्री० दृक् चटि नक्ष्त्रा० कृतम् (पाङ्गु) वृक्षहते ।

पर्कटिन् ५० दृक् चटिनि नि० कृतम् । वृक्षहते । [पाङ्गु] ।

पर्जन्य ५० दृक् वेचने अव्य जानादेय । इष्टे, भेधे, 'वज्रा' इति

वति पर्जन्य' इति वद । वेचमने च । टाट्परिहृया स्त्री०

पर्ष्य हरिश्मने आ० बु उभ० सक सेट् । पर्ष्येति ते अघपर्यत् त

पर्ष्य न० पृष्ठ न, पर्ष्य अच् वा । वञ्ज् प्रथे च एवमर्षि गच्छो

वत् इति परागवत् ५० । तावत्तव न । वञ्जुर्गते वि० ।

पर्ष्यवत् ५० पर्ष्येव खण्डते वञ्ज् इत्यर्थात्तात् । एत-

स्त्रोने वञ्जस्त्रो वद ।

पर्ष्यचोरक ५० पर्ष्य चोरयति चुर लुट् । चोरनामगम्यार्थे

पुष्यार् ५० पर्ष्यमिन्ति नराकार पर्य । अन्वेषणादाम्

पर्युक्ते टाङ्ग वञ्जप्रतिनिधीभूत पर्यमिन्ति नराकारे ।

पर्ष्यमिदनी स्त्री० पर्ष्यमि निमित्त मिट चिति । निवृद्धये

पर्ष्यमिता स्त्री० पर्ष्यमिता कता मा० । तावत्प्रीतादाम् ।

पर्ष्यवल्ली स्त्री० पर्ष्ये प्रवर्त्ता वञ्जो टाट् । परादीनाम्यम् ।

पर्ष्यवासा स्त्री० पर्ष्ये'वासा वासा वा० । पर्यमिन्ति

कुटीरे । [कवे गजज्ञातयाम्रधमन्न दन्ति प्रसिद्धिः ।
पण्यांश्च उ० पण्यानि अत्रास्ति अग्र-स्यु । मेघे तस्य पञ्चमलक्षण
पण्यांसि(हि) उ० पण्यानि अत्रास्ति अग्र-स्यु इन्नु या । तुलस्याम्
पण्यान् उ० पण्या-अत्रास्ते इति । छन्दे । भाष्यपण्यांस्त्री० ङीप् ।
पर्यं अपाननायुक्रियाया भ्या-व्यात्म-व्यक-सेट् । पर्यंते अपर्हिण
पर्यं गतौ भ्या-पर-सक-सेट् । पर्यंति अपर्हिण ।
पर्यं न० पु० प । नद्वे, नद्वत्वे, चतुष्पादनवाधने षोडशी ।
पर्यट्ट उ० पर्य-यट् । (येतपापडा) लुपभेदे, छद्वादिपूर्वकते
(पापट्) स्याते प्रिचकभेदे, सौराष्ट्रकृतिकायाम्, उचरद्वेय-
भवे तुगन्विह्वये च स्त्री० षोडा० ङीप् ।
पर्यं गतौ भ्या-पर-सक-सेट् । पर्यंति अपर्हिण ।
पर्यङ्क उ० पर्यगतोऽङ्कम् प्रा० । सप्तपाम्, योगभेदे पर्यङ्क-
पन्विह्वल्लिङ्गुणितभुजशासेवेत्यादि षष्पकटिकम् ।
पर्यङ्कपाटिका स्त्री० पर्यङ्क इव पादा यस्याः चपाया
कम् । कौटम्बिकायाम् ।
पर्यङ्कवन्त्र उ० पर्यङ्कस्य योगपट्टस्य वन्त्र वन्त्र-वन् । योग
पट्टवन्त्रादिना पृथक्पृथक्पट्टवन्त्रे पर्यङ्कवन्त्रं निमित्तं
विभेदति कुमार । ल्युट् । कर्त्तव्य न० ।
पर्य्यटल न० प्रतिलोऽलनम् । इम पुनर्भवे ।
पर्य्युयोग उ० परितोऽहयोग अथ । दूषण च जिज्ञासा
' धाम् एतेनास्त्राणि पर्य्युयोगोन्मन्त्रवकाश इति दायभाग ।
पर्य्यन्त उ० पर्यगतोऽन्तं षोडशम् । भाष्यवगादे येनषोडशायाम्
पर्य्यन्तभू स्त्री० पर्यन्तस्य येनषोडशायाम् । भाषादे
येनषोडशान्ते । परिसरे ।
पर्य्यय उ० परित्यज्य स्वात्मनैककमयौदाम् जय इत्य-
अच् । प्राक्लोकोन्मन्त्रवहातिकास्ते आकारे ।
पर्य्यवस्था स्त्री० परित्यज्य-वस्था-इङ् । विरोधे, प्रतिपक्षवादे
च । ल्युट् । हलैव न० । लट् तत्कर्त्तरि लिङ् ।
पर्य्यस्य लिङ् परित्यज्य-लोभे क्त । विधिनि, प्रतिते, हते च ।
पर्य्यया न० परित्यज्य ल्युट् टु० । अथवस्थायाम् प्रत्ययने
(निम्न) इत्य-ल्युट् । पर्य्यवस्थायाम् ।
पर्य्याप्त न० परित्यज्य न भवेत्त । यथेष्टे, तन्म्री, सामर्थ्ये, नि
वारणे, योग्यते च । कर्त्तरि क्त । समर्थे, प्राप्ते च लिङ् ।
पर्य्याप्ति स्त्री० परित्यज्य क्तम् । मरणादितो निवारणे,
प्रकाशे, प्राप्ते, च भवेत्त प्रसूते, न्यायमन्त्रिणे चक्षुदाय
पर्वनामपदायां सर्वत्र सव्यस्यस्ये सव्यस्यभेदे च ।
पर्य्याय उ० परित्यज्य वच् । अतुल्यते, प्रकाशे, अथवष्टे,
निष्पादे, इत्यधर्मभेदे, समारोपोपक्षे इत्ये च ।

पर्यायशब्दयन न० प्रत्ययेषु क्रमेण प्रदत्तम् । दाक्षिण्यमयानि ।
क्रमेण प्रदत्तं । - ।
पर्युदयान न० पर्युदयते उदयिते कर्मणि ह्युट् अणे
पर्युदया लि० परि+उट्+अस क्त । निरूपित फलप्रत्ययः ।
अयत्नया भेदार्थकतया निमित्तभावे 'यथा रात्रौ च' ।
न कुर्वते'ति क्तत्वं हि रात्रौ शब्दे न फलन शः प्रथमाया
रति रात्रि चर्युदया उदित्वाग्रावस्याया आह्वम् ।
पर्युदास पु० परि+उट्+अस+अञ् । निरादये फलप्रत्ययः
अयत्नया भेदार्थकतया बोधो 'माकार्यं हि विधेयं प्रति
विधेः प्रधानता । पर्युदास ह विधेयो यत्नोत्तरपदेन नञ्
स्युताउच्यते निषेधे च विचारस्तु हृदयमिधाने ।
पर्युपित लि० परिक्रम्य सकाशमन्तकस्य उपनिष्पत्त्यर्थम् ।
(वाचि) यावत्पाठादौ पदार्थे, 'यावत्पाठ गतरत्नं' धृति
पर्यन्तस्य यदिति शब्दः ।
पर्युपपाठा स्त्री परितःकार्त्ताना यस्याः प्रतीक्षा । तद्विद्वद्वा
पदार्थपरीक्षायाः, शब्देनप्रायाह ।
पर्युप्युत्तं भू० पर+उच्यते+उट् । पर्यन्ति कर्मणि ह्युट् ।
पर्यन्तं ह० पर्यन्तकम्, पर्यन्तं च भागा इत्यस्य त्वात् । गिदौ
भुधरे, दापाय कसिते पर्यन्ताकारे युगदिर्गच्छदन्ते, गुन-
भेदे 'नाल चिन्मसुत प्रययौ यत् पर्यन्तसु रात्रि ति सैर्ध
कत्वभेदे (पादद्वय) द्वये, शास्त्रभेदे च ।
पर्यन्तभेदे इति स्त्री० इदम् । निरिक्तव्याह । - ।
पर्यन्तवासिनी स्त्री० पर्यन्ते वसति वच इति । आशान-
माशान्, गायत्र्याह्वम् ।
पर्यन्तीय पु० पर्यन्ते भव च । (पादद्वयो) जातिभेदे 'पर्यन्तीय
मणेरुद्धितिरयुः । पर्यन्तातमाने लि० ।
पर्यन्त न० पृष्ठ वनिष् । उच्यते, चर्यो (पाठ) तत्पणभेदे प्रकारे,
अन्त्यविच्छेदस्याने 'चर्युदयस्यो चैव क्त्वावस्था च इति-
भा । पर्याय्येति रात्रेण् । रक्षित्वातिरेव वेति शब्देन
क्षेत्रे पञ्चम कालभेदेण च । [नौ द्वय
वेत्येति लि० पु० पर्यन्ति वेतिरुक्तित्वात् तस्य । उच्यते-
वर्युदय पण्येति ऐहिके वदन्ति । दाक्षिणे । (पादद्वय)
वेत्येति स्त्री० पर्यन्तभागा यन्मिमेतावद्धौ । भातद्वयानाम्
पर्यन्तस्य पु० पर्यन्तकम् । चर्युदयो (पूर्वभागा अन्त-
भागा) इति पदविभक्त्या रात्रे च भूत्वर्युदयपदयोग्ये कटे ।
मुक्ता स्त्री० पर्युदित वायति प्रकाशते क्त्वा । पार्श्वे
कस्य तस्य पर्यन्तकाङ्क्षायां तदात्मम् । पर्युदय ।
पर्युदये भू० आशान्+उच्यते । पर्यन्ते उपनिष्पत्ति ।

दानरूपे उत्तमम् । पवित्रारोहणमप्यत्र ।

पशु(प) वामे आ० उभ० चक्र० सेट् । पशु(प)ति ते अप-
मी(मी)त् यथाप्री(मी)त् अप्रि(पि)ट् ।

पशु(प) स्त्री०, गती, अतुपसमांतं वन्दे, वामे च अट्० चु० उभ०
चक्र० सेट् । पशु(प)ति ते अपपशु(प)त् त ।

पशु(प) वामे पुरा० उभ० चक्र० सेट् । पशु(प)ति ते अमीपशु(प)त

पशु पु० सर्वमविशेषेण पशुति इग-ञ्ज पश्यादेशः । अथादौ
लोचवक्ष्यते इति जन्तुभेदे, देवे च । दर्शयार्थेऽप्ययम् ।

पशुपति पु० पशूनां सर्वान् समदर्शनां देवानां पतिः । महादेवे

पशुराज इ० पशूनां राजा टप्पना० किंछे । [आधातककसे

पशुहरितकी स्त्री० पशूनां हरीतकीव हितकारितात् ।

पश्यात् अयम् अपरं प्रपश्यात्सोपपत्यर्थे प्याति पद्यादेशः ।

प्रपशु'द्वार्षड् नेरपरागद्वाराय, चरने, अधिकारे च ।

पश्यात्ताप पु० पश्यात् चरमनाय । अतुयमे लतस्य कर्मवी

हृत्पित्तलपिदा अहगोचरे ।

पश्यात् पु० अपरम् । पद्यादेशः । अथर्वे अपरभागे, 'पश्यात्तं

मभिः शरपतकमया'दिति शृङ्गलता ।

पश्विम् वि० पश्यात् भवः द्विवक् । मेवमेवे । प्रतीत्यात्मनाचल

चन्द्रिकायां दिशि स्त्री० । [चौरभेदे

पशुगोचर पु० पशूनामनादयः चरति कू-अप् पशुक् इतः ।

पशुन्ती स्त्री० टट्-गट्-छीप् । परादिभट्टचतुष्टयमध्ये

गट्भेदे पिलरो वृद्धनिधाने ।

पश्याच्चार पु० पशुदेव' कर्मस्त्रीं तस्मात्पारः । तस्मिन्ने

वैदिकभागानुसारिणि व्यापारे । [विपक्षोत्पन्नविट

पसु वामे, पश्ये च आ० उभ० चक्र० सेट् । पशति ते अपसीत्-

पसु लागने चु० उभ० चक्र० सेट् इदित् । पश्यति ते अपपश्य-व

पश्वय पु० अश्वभारिहोस्तजानिभेदे, 'यथा जयकाश्वोला-

पारदाः पश्वानवे'ति भट्टः । [यति ।

पा रने आ० पर० मञ्ज० चटिन् । पिरति व्यापान् । पिबू पाय-

शमूढमस्य पांयुषे' इति श्रुतिः ।

पांसुन वि० पशु-स्यु इ० । दूषके ।

पातं पु० पव भावे चञ् । पचने, कौटमे, कौटनेन निष्पादने

निष्पत्तौ, परिष्कारे च आधारे चञ् । स्थान्यादौ, देचने,

राश्रादिगृहे, भवे च । पिरति सन् पा-क । 'पिबौ वि०

स्त्रियां पाका ।

पाकल्लप्पु पु० कचपाके लप्पु । (पानीयाभन्ता) हृत्भेदे ।

पाकल्लप्पुमल्ल इ० पाके परिष्कारे लप्पु कर्त्तं यत् । (पानी

व्यामवा) हृत्भेदे । [वि० ।

पाकल्लप० पाकाभ्यायने जन-ड । काचल्लपे । पाकजातमांसे

पाकयज्ञ इ० पाकायाधौ यज्ञः । चरमाकमध्ये ह्योस्मादौ

कर्मणि । [तिजयमे

पाशरस्त्रं न० पाशं पश्यामानं रस्त्रमिति रन्त्र निष्-स्युट् ।

पाशिल न० पाशं लालि ला-कं । कुटीरधी (इट्) । बहौ,

वागौ च पु० । कर्त्तव्यार स्त्री० गौ० छीप् । [लोचय

पाकशाला स्त्री० इतः० पाकस्थाने । पाकवृद्धपाशालाद

पाकशालन पु० पाशं तन्नामाशुतं शास्त्रि माह-स्यु । इत् ।

पाकिम् वि० पाकेन निर्वृतम् इत्यन् । पाकनिमित्तं । [पु० ।

पावय न० पच-प्यत् इत्यन् । पितृवये पांयुसवये च । वसवदे

पात्तिक वि० पक्षतः प्रागः टक् । पक्षतः प्रागे, प्राशप्राशि

वभावप्रापिपवे' अक्षतरपये दत्तकृते नियमे, 'निद्रम

पात्तिके वती'ति सीमाया ।

पाचक इ० पचति पच-स्युन् । बह्वी । पाचकर्त्तरि भूरादौ,

भुक्तावनारकोषधौ च वि० । पितायने भातभेदे न० ।

पाचन न० पच-पिबू स्युट् । पिशादिशोभनायके पैदाहोत्ते

कायभेदे, मासवित्तं च । पच-पिबू-कर्त्तरि स्यु । बह्वी,

अक्षरये, एतेरखये च पु० इतिश्या स्त्री० छीप् ।

पाशुल्य इ० पशुजने दैह्यभेदे भवः कम् । हिन्दुयज्ञे 'वच

जन्म' इत्येवम् । इति गीता । [छीप् पाशवी ।

पाटी स्त्री० पट-विच् इन् ङीष् । धाराया-व्यक्तगणनाया
 मोक्षवाच्यदौ (वाला) इति स्थाते ण्ये च । चिरखे च
 पाट ३ पट घञ् । अक्षरापाठकारणे सूत्रसंख्यवर्णपूर्वको-
 पाठक ३० पठति पाठयति वा ण्यम् । अथेतर्हि, अध्यापके च
 पाठशाला स्त्री० इत० । पाठमन्दिरे ।
 पाठा स्त्री० पठ-कर्म ष घञ् टाप् । विद्वज्ज्याम् (काचनादि)
 पाठिन् ३० पठ-णिनि । चित्रदण्डे । पाठके त्रि० ।
 पाठीन ३० पाठिं एह नमयति नम इ दीर्घ । शुम्भुतुहणे
 मत्स्यभेदे च (बोयाच) 'पाठीन रोहितायाद्यानि' इति मत्तु
 पठ-रत्नम् । पाठके त्रि० । पण्यवीच्या, कृद् च स्त्री० ।
 पाणि ३० पण-कृष् आयाभय । कर्, कृत्विके एवे च (कुवेछाडा)
 दाक्षिण्यहरीतो स्त्री०-पाणिर्हरीतो जहा हरी । मायांयन्
 पाणिग्रहण न० पाणिर्ग्रहणेन पण-आधारे ल्युट् ।
 निग्राहे । 'पाणिपक्ष्णश्चकार चरणान्पदपदित्यत' इति
 मत्तु । पाणिरीडनादयोऽप्यम् ।
 पाणिष ३० पाणिं हन्ति, पाणिना वा हन्ति भादयति हन टच्
 कुलम् । पाणिताडके, पाणिना कट्टादिनादके च ।
 पाणिनि ३० पणन पण ततः अण्यत्वे इति तदध्वजम्
 अण् तस्य छान् इज् । अशाध्यायीयाकरणादिकारके
 दाक्षीण्ये भाषादरीयपात्रभवे सनिभेदे ।
 पाणिनीय त्रि० पाणिना मोक्षम्, तस्मैदम् वा क् । पाणि
 निना तते कृताध्यायीकणादौ व्याकरणादौ ।
 पाणिभुज् ३० पाण्डित्यं भुज्यते मोक्षत भुज कोटने क्तिप् ।
 उद्ध्वरहणे, पाणिना मुञ्चते भुज क्तिप् । हस्तेन भयके त्रि०
 पाणिवाद् ३० पाणि, पाणिना वा कट्टादिर्न वादयति वद-
 विच् ऋच् यच् वा । कृत्ताडके, हस्तेन कट्टादिना
 दके च । लुच् । पाणिवादकोऽप्यम् ।
 पाणिसर्गा स्त्री० पाणिना वृण्वतेऽर्वा वृज-ल्यट् । रज्ज्वी
 पाण्डुर ३० पङि-वर दीर्घ । मयकटके, श्वेतवर्णे च । गह्वति
 त्रि० । कुन्दप्रभे, गौरके च न० । शुभे सुधिरिपादे ।
 पाण्डव ३० पाण्डोरपत्यम् यण । चन्द्रवस्त्रस्य रूपमेदस्य सैन्ये
 पाण्डु ३० पङि कृ नि० दीर्घ । चन्द्रवस्त्रे, यमोदके श्वेतवर्णे, श्वेतकी
 धूलिधर्मिणे पीतवर्णादि वर्णभेदे च । तद्वति त्रि० नागभेदे,
 श्वेतहस्तिनि, रोगभेदे, घटोदकभेदे च ३० । मायपण्या स्त्री०
 पाण्डु कण्टक ३० पाण्डुवर्णां कण्टकानि यस्य । अपायागे
 पाण्डु कण्डल ३० कर्म० । श्वेतवर्णपात्रे । कण्ठन ईव ।
 पाण्डु राज० । प्रहरभेदे । विषयकम्बपात्रादौ रणे ।
 पाण्डु कम्बनिम् ३० पाण्डु कम्बल-कम्बो इति । पाण्डु

पाण्डुतृप् ३० कर्म० । धवहणे । { कृत्तिनि, श्वेतवर्णे च ।
 पाण्डुहृत् ३० नाम इव पाण्डु राज० । पुद्गागटके, श्वेत-
 पाण्डुफल ३० पाण्डुनि कलान्यस्य । पटोले । चिर्मया स्त्री०
 पाण्डुर ३० पाण्डुवर्णोऽस्यानि र । श्वेतपीतमिश्रिते वर्णे ।
 पङि-वर ट० इति । श्वेतवर्णे च । गह्वति त्रि० कान्-
 चारणे रोगे, विमरोगे च न० । मायपण्या स्त्री० टाप् ।
 पाण्डु, रज्जु ३० पाण्डुरज्जुस्य यन् । (पाटशाला) याके
 पाण्डु, रज्जु ३० कर्म० । कुटजहृत् (कुडधी) ।
 पाण्डु, राज ३० पाण्डु राजो वर्णो यस्य । दम्भनकटके ।
 पाण्डुकोमरा स्त्री० पाण्डुनि लोभानोवाङ्मनि सति यस्या
 च । मायपण्याम् । श्वेतवर्णवति त्रि० ।
 पात ३० पत-वच् पतने । पा-त् । एतिते त्रि० । पत ण् ।
 ज्योतिषोक्ते क्षान्तिशाम्यक्षमादौ राज्ञ्ये पद्मभेदे ।
 पातक न० पातयति अथो नमयति पत-विच्-ल्युट् । पातित्य-
 क्षमादौ वापे, पातजनके पाणिषभादौ च ।
 पातक्षल न० पतक्षलिना मोक्षस् यच् । पाणिनिस्त्रयपार्श्व-
 व्याप्यानकूपे 'अथ पतक्षलं सन्' किलादिके महाभागे,
 'अथ योगाहृतासव' किलादिके-योगशास्त्रे च ।
 पाताल न० पत-यालच् । धरायालकस्य भुवने, ज्योतिषोक्ते
 क्षमात्रयत्वे स्थाने च ।
 पातालनिवास ३० नि-वच-आधारे वच् । पाताव निवासो
 यस्य । दैत्ये पातालनिवासोऽप्यम् ।
 पातुक त्रि० पत लङ् पतनशीले । प्रगते, जलकृत्तिनि च ३०
 पात न० स्त्री० पाति रक्षणाधिप, विपक्षनेन वा पा-ङ्गुत्तिदां
 ङीष् । जलावाधारे भोजनयोग्ये यस्मै, विद्यादिमुक्ते
 दानयोग्ये ब्राह्मणे 'ब्राह्मण पातपात्र' इति इति यस्मै
 क्षुशादौ, वीरहयक्षधर्तृनि जलाधारस्थाने, पात्रे
 श्मिनेने नायकादौ च न० ।
 पातोय त्रि० पाते यक्षपाते योग्य ल । यक्षस्थे । नार्ध
 क । योग्ये, 'विम पातोयतामिद्यादि' इति छति ।
 पातिसमित त्रि० पाते भोजनपात्रासादनकाने एव समित
 वज्रत । भोजनादयत्न अतुरस्थिते कात्यादौ । (च
 पाय न० पीयतेऽद च । जले । पति रचति च । अग्नौ, छये
 पायस् न० पति रचति, पीयते वा पा-पाने, रचये वा अघ-
 द्गु च । जले, कसे च यत्नभोजने हि देकरदा ।
 पाथेय त्रि० पाथि द्विं टच् । पथि भोजनोचिते द्रव्ये ।
 पाट् ३० पट विच् क्तिप् । चरणे पादे । { इषादेर्लुके च ।
 पाट् ३० पटयत पटयतोऽनेन करणे घञ् । चरणे, चरण्यो,

पादकटन उ० पादस कृत्र इव । नूरे ।

पादकच्छ उ० पादमिततधायमित क्षच्छ माक० । 'उप-
वासेन चैतेन पादकच्छउदाहृत' इत्युक्ते व्रतभेदे ।

पादग्रहण न० पादयो मरण यत् । पादग्रहणपूर्वके
ग्रन्थभेदे 'अथ पादग्रहणं गच्छन्नाग्निवादनं भित्तिं चतुः'

पादचारिन् उ० पादेन चरति चरन्निनि इत० । पदाती ।
पद्मा गन्तरि वि० ।

पादताण न० पादौ लाभेते येन तै-करणे स्फुटं । पादकायाम्
पादप उ० पादेन मूलेन विवृतिं चित्तं जलम् पा-क । हले ।

पाद पाति रक्षति पा क । पादपीठे । (गच्छा)

पादप्रहृष्ट स्त्री० पादं रोहति हृष्ट-क । हृष्टात्मा । 'हृष्ट-
पादपीठ' न० इत० । पादस्थापकाद्यने । 'चिंहायनं तस्य स-
पादपीठमिति भट्टि । पादकाया स्त्री० टाप् ।

पादमूल न० इत० । करणस्याधोभागे ।

पादरोक्त उ० पादेन मूलेन रोहति हृष्ट-क । हृष्टेये ।

पादवस्त्रमीक न० पादस्य वस्त्रमीकस्य । स्त्रीप्रदोषे (गोष्ठ)

पादविक्रि वि० पदवीं धावति कृत् । पदविके पदिधावके ।

पादविरजस् स्त्री० पादौ विरजसौ वृत्तिभूमी यस्या ।

५० । पादकामाम् । (प्रेषा) दानादौ ।

पादशस्त्रं अथवा पादं पादं ददाति करोति वा यत् । (प्रेषा-
पादशस्त्रे उ० पादाकारं 'शेव । शस्त्रमप्यर्चते ।

पादस्फोट उ० । पादौ स्फोटयति कृत् । रोगभेदे ।

पादप्रम न० इत० । करणप्रभागे प्रभेदे ।

पादप्रहृष्ट न० पादस्य हृष्टदण्डस्य । नूरे ।

पादात् न० पदातीना समूह कृत् । संयुक्तपदाये पादाभ्या
सतति गच्छति कृत् । पदातो वेत्ये । पादातिपादातिकोऽप्यस्य

पादुका स्त्री० पदं पिण्ड-ज तत् 'साधे वन् ह्रस्व' । चर्कभवे
पादाच्छादने पदं (जुता) । कनभारे पादूरयत् ।

पादुकाकार उ० पादुका करोति कृत् कृत् उभ० । चर्ककारे
पादुकापादुकाकारादयोऽप्यस्य ।

पादु-न० पादस्य पादप्रमाणमात्रं शास्त्रं यत् । पादप्रमाणमात्रं
जले । अपा स्त्रीत्वेन स्त्रोत्रमपि । 'पादा पादा इत्यादि
माधदानमन्त्र । (पाधारे स्फुटं । पादभाजने ।

पानि न० पा स्फुटं । द्रव्यस्य गलाय लवीचने, रसपे च

पानमोडी स्त्री० पानार्थं मोडी सम । (चक्र) पानार्थं पत्राणाम्

पानभाजन न० पीयतेऽस्मिन् वा स्फुटं कर्त्त० । वाजपाने

पायपाकादयोऽप्यस्य ।

पानीय न० पीयत यत् वा-यनीयत् । अथ । अतमे-रति

तव्ये च वि० ।

[[पाना] कुम्भात् ।

पानीयष्टञ उ० पानीयष्टे जलोपरि जायते जन इ ।

पानीयफल न० इत० । (साधना) जननम् फलमेवे ।

पानीयमूलक न० पानीये मूलं यस्य कृत् । गोमराज्याम् ।

पानीयशाखिका स्त्री० पीयतेऽस्याम् व्यापारे जनीयर् तादृशी
पानीयवितरणार्थं वा वा यावत् खातिं कृत् । प्रपातानः
(जलप्रवहने) ।

पानीयायलक न० कर्म० । (पानिआलका) दृष्टभेदे ।

पात्र्य उ० पन्थानं गच्छति पयितुं चण्ड पन्थादेय । पथिने ।

पाप न० पाति रक्षति चालान्नमच्छाद् पा-व्यपादने प ।

नक्षत्रेणो डरहते, तदाथने हिदादौ, ज्योतिर्विरोधे डरहते

नक्षत्रविग्रहवतिपु पापेय । [पापनाशके वि० ।

पापज्ञ उ० पापं कृति कृत् । त्रिजे तस्य हि दानेन पापनाशकत्वम् ।

पापचैली स्त्री० पुन पुन पयति पा-यह-यन् पापवोवायुक्त

भीरयति ईर-यन् रस्य । (आकाशगदि) सादाशताशाम्

पापप्रपुष्ट उ० पापाम्नां प्रपुष्टं प्रपुष्टाकार । तन्मोक्षे वाग

कुचिष्य पापात्तवे ध्येये नराकारे प्रदाये ।

पापगमनी स्त्री० पापं ग्रस्यतेऽनया शमं विष्-करणे स्फुटं ।

छिष्ट । यनीडहे ।

पापात्मन् उ० पापयुक्त आत्मा अन्तःकरणं यस्या । पापान्ति

जीये 'पापात्मा पापसम्भव' इति पुटाप् ।

पापान् उ० आश्रोति आश्रोति आश्रयं भवितुं नि० । प्राये ।

पासन् न० वा भवितुं । विचारिणीया (छाप पाचडा) स्त्रीमपि

भवन्नात् डीप् । बाभाप्यत् ।

पासन्न उ० पासं कृति कृत् कृत् । गच्छति । कदुक्तां स्त्री० वीट् ।

पासन्न वि० पागाचक्षस्य अपचने न । पापदोगपति ।

पासर वि० पाति कृि पा ज्योधर्मं स निवर्तयेनैव कृत् ।

मूले, नीले, खले च । [डाप् । पुष्ट्याम् ।

पासरीद्वारा स्त्री० पासरपुडरति उदं हृ-यस्य कक्षादिवा

पासारि उ० इत० । गच्छन् तत्वेने रि पासरोगमात्र ।

पासस उ० पयति उन्नेयकृतं यत् । परचादे । पदं हम्

स्निग्धं वि० पायसं दधिपक्वमिति कृति । चन्ने च ।

पासु उ० पा-उल् । अपावनायध्याने ।

पाथ्य न० पीयतेऽनेन वा पथ्यं नि० । प रम । सतिमात्रे ।

पानीय २० । निन्दनीयं वि० । [उपपात न ।

पार कर्त्तव्यमात्रो नद० पु० उप० घट० घेत् । पारयति ने

पार न० पारये कृत् पार पार तीरे पु० पत् न । परोक्षेन

मात्रे परं तीरे । पार कृत् कृत् । पानभाजने ।

पारवयः ॥ परलोकाय हितं यज्ज क्लृप्त्वा । परलोकाहितवाचने
कर्मणि । [गन्तारि, रेपगादिणि च ।

पारग वि० पारं गच्छति गम्यते । कर्मवशाद्विकर्षेण, परपार
पारण न० पार-स्युर् । व्रतान्मोजने । कृत् । तत्रैव स्त्री०

॥ 'नव पारथा स्त्री' इति रघु । ४ शिष्यः स्त्रु । मेघे पु० ।
पारतन्त्र्य न० परतन्त्र्यस्य भावः । यज्ज । पराधीनत्वे । 'पारतन्त्र्यं

रिपे कृतं' इति नीलोत्तमः । [कर्मणि परलोकावने च
पारत्विक वि० परत्वं भवं, हितं वा ढक् । परलोकाहितकारके

पारद्वित् पु० पु०-विष्णुः तनुः, पु० चक्षुः वा । भासने (पारो)
पारं ददाति ढा-क् । पारदायिणि वि० । [गामिणि ।

पारदारिक पु० परस्व दाराय गच्छति ढक् । वपेन परस्त्री
पारदार्य्य पु० परस्व दारा एव दारा वयस्य भावः यज्ज ।

पारदारगतने । 'पारदार्य्यं पारिविश्वं विशुपपातकवर्णने कृति
पारमार्थिक वि० परमाद्यय दारलोकाधिकधर्माय हितं ढक् ।

परकार्योपायभूते श्रेयसाधने कर्मणि ।
पारम्यर्थ्य न० परम्यर्थेय स्वायें यज्ज । कुशादिपरम्यर्थ्याम्

'पारम्यर्थ्यकमागते' इति कृति ।
पारम्यर्थ्योपदेय्य पु० परम्यर्थेय विमोदिपरम्यर्थ्या उपदेय

न तु शास्त्राकारादिप्राप्तम् । ऐतिह्यो 'यथा दृष्टं वदे यथा'
इत्यादिरुपदिशते एव सर्वं, न तु तत्र यथा विनयित्

प्रत्ययते । [जगन्नाम्नादौ, कृते कर्मणि
पारलौकिक वि० परलोकाय किमिच्छं द्विपदसिद्धि । परलोके,

पारश्व पु० 'विषादं अहमन्यायां यं पारश्वं उच्यते । च
पारद्वेषे परमपणालं पारश्वं कृतं' इति नृसिंहाय्या

प्रायां प्राक्पणेनोत्पादिते विषादस्यैव सहीर्षव्यं परस्त्री-
तन्त्रे, नौके च । परपुत्र-इत्यर्थे ङ् । परपुत्रमन्त्रिणि वि०

पारपुत्र पु० परपुत्रः परपुत्रस्य भावः । परपुत्रा युद्ध-
रिति । ढक् । पारपुत्रिणीयत्वात् ।

पारसीक पु० ईरान्देशे तर्ह्यस्यो जने न० ङ । 'पारसीकान्ता
केतु' इति रघु । तर्ह्यस्यो खोदके पु० (पारसीकेषु)

पारसीकेषु वि० पराश्रित्या चक्षत इत्येव दत्तं । पारमे
परश्रित्या उच्यते । [नत (पारवरा)

पारावत पु० पारावतादति मेघपाशां पार-यज्ज । पारा
पारावा, पाराव न० परावपरावस्य भावः पाराव । पारो

इ० । तद्वदे । पारावरादौ युग्मवर्णने ।
पारावरा न० परा वराविषयते, जगत् पारं । वाक्पथे,

पार्या वागमूले तत्रैव च । [पारो-यज्जवर्णने
पारावराणि वि० पारावराणां भावः भवति ढक् । पारा-

पारावत पु० पर जीवमवति प्रागेपदेयेन यज्ज तत्र परावत्
उत्सावेन वृद्धेर्द्विषयः । कपोते (पारवरा)

पारावतपदी स्त्री० पारावतस्यैव पारी वस्या ङीप् पदादेशः ।
काकजङ्घायाम् । [मतायाम्

पारावतादि पु० पारावतस्याङ्गि रिव मूलमस्य । ज्योतिष्मती
पारावारीय वि० पारवरादस्य गच्छति यज्ज । तद्वद्वरा

विनि, वरपुत्रादौ च । पारावारीयोपपन्नः ।
पारावरा पु० पारावरावपदस्य विनाशः । वेदव्याप्ते । तेन

मोक्षमिषयः । पारावरीक्रे भिक्षुसूत्रे । तत्पुत्री स्त्री०
पीप् । 'कौली पारावरी कृति' इति कृति ।

पारावरीय पु० पारावरेय मोक्षं विमुक्तमभ्येतयामाह्वय
रणि । विमुक्ते सर्वकर्मोत्सागिणि सहाविनि ।

पारावरीय पु० पारावरावपदस्य विनाशः यज्ज । वेदव्याप्ते ।
यज्ज इत् । पारावरीयत्वात् ।

पारिकाङ्क्षि पु० पारवरास्यैव इति पारि मनुष्यान् तन्ना-
कृति रिति । मोक्षवत्पारिविषयः वाच्यमेव उच्यते ।

पारिजात पु० पारवरास्यैव पारी वमपुत्रस्य जातः जगत् ।
देवतर्ह्ये । स्वायें कतु । चत्वारः ।

पारिषाथ्य वि० परिषयकारे लभ्यः यज्ज । विषादवादे
लभ्ये भवे । 'पारा पारिषाथ्यं विदो विमर्शरति' इति कृति

पारिषीत् पु० इत्यति विमर्शं विनि पारी रन्मन्त्रं गम-
न्या० वा । निषे, अजगदर्थे च ।

पारिपत्यिक पु० परिपत्यं कृति ढक् पत्यादेशः । पारि
पारिषा(वा)त पु० विमर्शपर्यवसिद्धिर्हमे नात्रवर्णनेयं विम-

वर्णने । स्वायें कतु । तत्रैव ।
पारिषाथ्यिक पु० परिषाथं चत्वारि तत्र वरति वा ढक् ।

सूत्रपारम्यं पारिषाथे वदे, 'मदी विद्वन्मदी वारि पारि-
षिद्धं वर वेति सा० १५० ।

पारिष्व न० परिष्व-ङ्गं पारिष्वे । चरुके, व्याप्ये च
पारिष्वङ्गः पु० पारिष्वे अङ्गपदस्य मन्त्राद्यन् (पारिष्वङ्गात्)

उच्ये परिष्वङ्गाय कायति वि० । देवदारुदे, निष्वङ्गे च
पु० । कुशोपमौ नः ।

पारिषाथ्य न० परिषाथं रोगव्ययमाय हितः यज्ज । कुश-
वयो । परिष्वङ्गं प्रतिपुत्रो पारं यज्ज । प्रतिपुत्रवने

'वाजिलं मणिपाम्ये' इति कृति ।
पारिषाथ्य पु० परिषाथं पारिषाथं पारिषाथं पारिषाथं

परिषाथ्यः पारिषाथ्यं भावः यज्ज । पारिषाथ्यं पारि-
षाथ्यं पारिषाथ्यं पारिषाथ्यं ।

पारिषा उ० पिप्पलं दु० विनिघातो तं गति शो-क । (पञ्चाग
पिपल) स्याते ह्ये ।

पारिषद् वि० परिषद् मयः तिष्ठति वा ज्ञान् । श्वायस्य
मये । दम् । पारिषदोऽयम् । [यजुः] । वचये, कटके ।
पारिहार्य उ० परिहितेऽस्मै यद्वि-ह-कर्मणि चत् खायं
पारीण वि० पारं गच्छति पार-जम् । पारगे, कर्मवसा-
प्रकारे । [यजुः] । ह्ये, प्रविशोपतो च

पार्थ उ० प्रयाया यपस्य यत् । प्रयासे, युधिगिरादौ,
पार्थिव उ० प्रविष्या दधरः जम् । राजनि । प्रविष्याविकारः
कटं वा जम् । भूमिमे वि० । शीवायां स्त्री० । मगरप्रमे न०
पार्थिव वि० प्रथि पूर्णं भारी भवः जम् । पूर्णं पार्थिवे
न पारदः पार्थिववरीयस् इति नैवमन् यन्विष्य दन्ना-
वसादी विहितम् यत् । भद्रमुक्ते वाङ्मये न० । प्र० वनिम्
मघावाच । कर्मभेदे उ० ।

पार्थिव उ० प्रमेते भवः जम् । (श्रीकानिभ) निव्यभेदे, प्रमेत
जातनाले वि० । मन्त्रक्यां, गोपासपूतिकायां, ओदन्यां,
वीर-वृद्धात्मिकायां, सुदृष्टापात्रभेदायां, भासक्यां, दुर्गा-
याश्च स्त्री० । डीम् ।

पार्थिवीमन्त्र उ० इव० । कासिकेये, पार्थिवीमन्त्रादयोऽयम् ।
पार्थिवेय न० पर्वते मन्त्रे उ० । शौरीराजने । सूर्यामन्त्रे उ०
पार्थिवेय न० । सूर्यामन्त्रे भगोः प्र च । सन्नाभोभाने, मनीमे, चले,
पुरे च । पार्थिवीं पार्थिवीं वपुः पार्थिवम् । पार्थिवम् न०
पार्थिवपरिवर्त्तन न० । पार्थिवेय परिवर्त्तनम् । यदपार्थिव-स्याय-
द्विधा शक्तिं तन्नामस्त्रीकर्मभेदे (सागमोऽ) पार्थिव
पराशक्तौ । उग्रस इरे-भादपुत्रदादस्यां कर्मभेदे पार्थ-
वपरिवर्त्तनास्ये उग्रभेदे च ।

पार्थिवीमन्त्र न० कर्म । (पात्र) प्रतीकपार्थिवेय कर्म,
पार्थिव उ० पर्वदि भवत्यस्य स्त्रीना वा ज्ञान् । श्वायस्ये । यजुः
पार्थिवीयम् ।

पार्थिव उ० श्री० प्र-वि नि० इति । पारदपत्न्ये शुभकस्या-
भोगाने । (गोकार्ति) ह्ये, सैकट्ये, जितेःपात्राश्च उ० ।
पार्थिव प्राक् उ० पार्थिवे उग्रमेतं गच्छति यत् । विप्रसायं
जिगमिषोः यदायमृषांस्त्रिंशं प्रत्यक्षं श्रेयो ।

पात्र एवेयं उ० यजुः म० म० । पात्रमिति ते ज्योतिषवत् च
पात्र वि० पात्रमिति पात्र-जम् । रत्ने पात्रदीपयितवाने च
पात्रे दग्धोऽपिभेदे इति श्रुतिः ।

पात्रम् उ० पात्रमिति पात्र दम् । यदपस्ये, विप्रवर्त्तने च ।
पात्रम् उ० पात्रं जम् । सैकट्ये इव दम् । इत्यादि यजुःभेदे

पात्रम् इत्यादि-भन्व० क्तिम् पात्रा ज्ञायते वाङ्-पत् । (पात्र)
पात्रभेदे स्त्रीमयि डीम् । श्वायस्ये । कुन्दुवृक्षे स्त्री० गौ-
डीम् । कर्मणि यत् पात्रज्ञायम् ।

पात्राश्च न० पार्थिवं पार्थिवस्य तत्पात्रम् । तेजपमे । तदप-
स्य । हरिद्वर्त्त उ० गदधि, पञ्चायसेदम् जम् । पञ्चाय
संविनि च वि० । 'प्राज्ञस्य पात्राभेदे' इति श्रुतिः
पात्रि(वी) पात्र-इत् वा डीम् । कोपे, मृत्तौ, यन्नाम्, सेतो,
प्राज्ञभागे, मृगकायां, मोदे च । सायं जम् । कोपे, मृत्तौ च
पात्रिन्त् उ० पात्रं ददाति दा-क प्र० दम् । उन्मुक्त्ये ।
यथापात्रतायां स्त्री० गौरा० डीम् ।

पात्रक उ० पुनाति पू-पुम् । बह्वी, वैद्युताम्नी च ।
पात्रिक उ० पात्रक-यपत्न्याये इम् । कासिकेये च इति वि-
शेषात् बह्वी विहितत्वात् इति उपायम् ।

पात्रन उ० पात्रमिति पू-पुम् । जम्ने, ध्याने, विदुते,
श्रोतधृष्टाये च । गोमये, प्राद्विते, लक्ष्मणाभे कर्मणि,
च न० । पात्रमिति जम् । डीम् । गदायां, हृदीयम् ।
सहस्राश्च स्त्री० । प्रविशतामिति वि० ।

पात्र उ० पार्थिवे श्रुतिऽनेन धम-जम् । सगविषयादिभन्वे
रज्जुभेदे (कां) रज्जुनामे च । वेगाङ्गनामं पात्रः संपाद्यः ।
दया लेयमायः । कर्त्तुं यतः गोभार्यः । दया कर्त्तुं
पात्रः गोमनकं द्यव्यः । ज्ञायादिभ्यः पात्रम् । यत्र
जम् । जम् ।

पात्रक उ० यजुः-पुम् । यन्त्रोद्धारने गृह्णीतौ (पात्रा) ।
पात्रपात्रि उ० पात्रा पात्रो यस्य । यजुः पात्र-जम् ।
यत् पात्र-इति । पात्रोऽयम् ।

पात्रुपत उ० पत्रपतेरिदं, डीम् हेतवा वा जम् । इत्ये ।
प्रत्यये, यजुःभेदे च न० । बह्वी वि० । [यजुः] ।

पात्रुपात्र्य न० यजुः पात्रमिति यजुः तम् । तत् । यजुः ।
पात्राश्च वि० यजुः इव । यजुः । पवित्रेयमने ।
पात्रा श्री० पात्रानां यजुः दम् । पात्रगम् ।

पात्रा(य)उ उ० पात्रि रसति इतिभ्यः पा-इत् वा डी-
भर्त्तुं यजुः इति निष्पन्नं करोति, यजुः इति वा । 'पात्र-
नाम् ज्योतिषम् पात्रमिति विदुते' (य)पात्रमिति च ।
यजुः पात्राश्च यजुः करोति । यजुः वेदाचारमिति ।

पात्रपिण्ड उ० पात्रपिण्डे यजुः इति यजुः इति । पात्र-
पात्रा उ० पिण्डि पित्र-यजुः इति यजुः इति । यजुः च यजुः
इति । (पात्रपात्रा) यथापात्रमायम् ।

पात्रापात्रा उ० पात्रा पात्रमिति यजुः इति । यजुः इति ।

(पाथरकाटाहो) । युष् । पाथरदारपोयत् ।
पापान्मभेदं उ० पापार्थं भिनति ल्यु । (हाङ्गोहा) इव-
भेद । [उचमेदे ।

पापान्मभेदिन उ० पापार्थं भिनति भिद-धिति (पाथरपुर)
पि गौतुं सक० पर-अनिद । विवति । अयेयोत् ।

पिक्क उ० अवि-आयति कै च अयेरलोपो । कोक्ति ।

पिकमिया ली० इत० । भिज्जाम्भाम् ।

पिकम्यं उ० इत० । आचरसे ।

पिङ्ग उ० पिजि-रथे-यत् स्थलं क० कृतम् । मयमे देवि-
धामे पिङ्गल्लणे च । इति लि० । इतितावे न० ।

गोटीकभावा, पाविक्कायां, दुगायाम् इदिह्याय, इदिह्याय,
वंशोत्तमायाह स्त्री० टाप् । मभोदवे स्त्री० टीप् ।

पिङ्गल उ० पिङ्ग आति-का-क, पिजि-कल्ल वा कृतम् ।
नामभेदे, चदे, च्छयंपादिपाणिने, वागदे, निधिमदे, छनि
भेदे, महवे चदे, स्वावरविभेदे, सुरीगूले इ० वरंयमे

'पिङ्गे चारुपद्माणि । इमिंशं नर्मादातदे' अत्युक्तल्लवे
वसरभेदे, प्रातल्लल्लोचम्यकाटके, नागइमे, छनिभेदे,

दीपयिगाहल्ले वरं च गहगि लि० । 'कुचददिमज्जस
'योयित' नाडीभेदे, राजसीतो, भिंयपाहमे, च'ननाय-

'दिगजल्ल' योयित, वेज्जामेदे च स्त्री० टाप् । 'यथा सविद्य
कालायां सुखं एवाम् पिङ्गे'ति उचयम् ।

पिङ्गलली उ० न० औङ्गं भाव कर्म० । वितते ।

पिङ्गाण उ० पिङ्गे आतिनी यल्ल यत् चमा० । विने तल्ल
मतीवेज्जल्लल्लोचम्यकाटकायाम् । पिङ्गेवपोयम् ।

पिप्पल उ० अवि-यत्त-इ तल्ल मेवम् अयेरडोव० । उदरे,
'यदीरयदे च । इ० इत्तम् । विविगडोयम् । इह कुषी

पिक्का(वि)गुत्त पि० पिक्का(वि)गुत्त-यत्तये वनम् । तन्दिवे,
पिक्काय उ० पिक्का त्रयमात्र यत् । काशेडदे ।

पिक्क न० पिक्क-यत् । मयूराम्भे, वृहायाह । काहूदे उ० ।

याल्ललिहवे, पुगे, परसर, यासु, कोपे, कोयकां, भङ्गंभूत
मयू, 'मङ्गलौ, भिंयपाहवे, कोनिवायासु, अदल्ल

चरुलोभेदे च स्त्री० टाप् ।

पिप्पल्ल लि० पिक्क-कल्लम् । (पिक्का) विम्वे मयूमे ।

पिप्पल्लुत्ता स्त्री० पिक्कलं दलं यसा । वदीहये, पिक्क-
ल्लमत्तादयोयम् । [भिंयपायाम्

पिप्पल्लित्ता स्त्री० पिक्क-किच् ट० इदं तत सार्थं कम् ।
पिप्पल्ल लि० पिक्क-यत्तये वनम् । (पिक्क) मयूमे विम्वे

पिक्कल्लि च वदीमे'ति कायम० । मज्जामये, उदल्ल-
यल्लमयूमादे, मयूवुत्तमत्ते च । जेज्जल्लमयूमे उ० ।

पिप्पल्लुत्त उ० पिक्कल्ल च्छेप लल्ल यल्ल । नागरइहवे
पिप्पल्लवसार उ० पिक्कल्ल' यदीहये । मोचरसे ।

पिज्ज दीपो वसि, वदे च अल० इहायां दाने च लल० पु०
वच० वेद इदि । पिज्जयति ते अविपिज्जत्त ।

पिक्क न० पिजिं यत् । वदे । कदूरभेदे उ० । आकुवे लि० ।
तवे, इदिह्याय, अदिह्याय च स्त्री० भावेड् । मये उ० ।

पिक्कल्ल उ० पिजि-अटम् । नेल्लवे (विज्जि) ।

पिक्कल्ल न० पिजि-अटम् । इदितावे, अमे, नागमेवदे, विह-
गाविम्वनल्लाने, देहायिहमे च । अचमदे उ० । पीत-

रक्कल्ले, पीतल्ले च पु० । तइति लि० ।

पिक्कल्ल न० पिजि-अटम् । इदितावे, वगयले च । यल्लल्ल-
कल्लमे पादी उ० । कुवायल्लेदिने कायल्लल्लवददे ज्जो-

टीप् । [पाहक] ।

पिक्कल्ल स्त्री० पिजि-अटम् अत इत्तम् । तमनामिहायं,
पिट उहो ज्जो च आ० पर० अल्लमेड । मेइति अयेडे

पिट(क) पु० पिट-क, । 'वंशमहादिमिमे पावभेदे मेइरा
विम्वोदे लि० । चामे कम् अयेमे ।

कारेऽस्मै न न० । [कन् । विष्णुसम्पत्तये ।
 पिण्डक ३० पिण्ड इह कावति कै-क । पिण्डाली, खाँये
 पिण्डकान्त ३० पिण्डाकार कान्त । पिण्डाली ।
 पिण्डखर्जूर ३० की० पिण्डाखर्जूर । पनानप्राप्ते हवे
 पिण्डमुष्ण न० पिण्ड उहते शुष्मम् । अग्नौकण्डे, जगामुष्णे,
 मग्नमुष्णे, तगरुष्णे च ।
 पिण्डमुष्णक ३० पिण्डं मुष्णिव कावति कै क । वाकावृत्तये ।
 पिण्डफला स्त्री० पिण्डमिष फलं यस्या । कटुतत्त्व्यात्
 पिण्डसुखा स्त्री० पिण्डा संखला सुखा । तगरुत्तनादाम् ।
 पिण्डमूल न० पिण्डमिष मूलमस्य । गर्भेरे (गालर) ।
 पिण्डभोजक ३० पिण्डाकार भोजं यस्य कम् । कर्षकारकत्वे
 पिण्डाभ ३० पिण्ड संघात इवाभाति अयम् । पिण्डे ।
 पिण्डाभ न० आभस्येऽङ्गं अयम् आभ पिण्डमिषाभम् ।
 स्रजकातकरकायाम् ।
 पिण्डायस न० पिण्ड उहतेमय अयं यस्या० । शीतलायस्ये ।
 पिण्डार ३० पिण्ड सघातमकल्पति मू-यस्य । विकृतमहत्वे,
 सपण्डे, गोपे च । [कन् । सुहृत्प्राप्त्यै । खाँये कन् आभेच ।
 पिण्डालु ३० पिण्डाकार बालु । (गोलयाम्) कान्तभेदे,
 पिण्ड(एली)(पिण्डा) स्त्री० पिण्ड-एल् वा जीप् खाँये कन्
 वा । सर्वपाशसङ्गताभारे रघवकर्मणे स्यान्ने रघवनामौ,
 • पीटे, जातुनोऽथ स्ये संघमगदये च । —
 पिण्डित वि० पिण्ड-क । संघने, पनीमूने, युषिते च ।
 गरुत्ते ३० । [गोष्ठ्यायाम् (गोष्ठक) ।
 पिण्डितता स्त्री० पिण्ड पिण्डाकारं फलमप्यस्या इत्यच् ।
 पिण्डीतक ३० पिण्डौ अस्त्वमिदं फलमुपाहारा मकति आह
 कर्तौति तत्र हस्ति कच् । मदनहस्ते, तगरे च । [इह
 पिण्डीतगर ३० पिण्डा सहासिप्रेतोपाहृतिकमार । तगर
 पिण्डोपम ३० पिण्डा उपमलित इत्यमर । अयोक्तृत्वे ।
 पिण्डीर ३० पिण्ड पिण्डाकारं कलसीरवति देह-यत् ।
 • दापिमहत्वे । भोरने ति० ।
 पिण्डोन्मूर ३० पिण्डां भोजने एह कान्तमन्मूर । ने-
 नर्दिनि, सुदार्दण्यमर्थे । [ज्योतिष्मोक्ततायाम् ।
 पिण्डा स्त्री० प्रयते मूयते रोगहममेन दत्त ३० इत्यम् ।
 पिण्डाक ३० न० पय-अनकारे व्याकन् । ति० । ति० ।
 पिण्डा, बाहीने च । पिण्डे ३० स्त्री० स्त्री ते स्त्री ।
 पितामह ३० पिता पिता पितामहाह । पिता विपदि,
 (पितामहायाम्) । तपस्यां स्त्री० स्त्री ।
 पिता ३० पाति रक्षति वा त्वच् । ति० । नन्दे । वात्सा हकीनी

पितृश्रेय । आत्मापिनी द्वि० । [पितृ ।
 पितृकानन न० इत० । इत्यने । पितृकाननम् ।
 पितृतीर्थ न० इत० । गयायाम् तर्ज्यन्त्युद्योगेभ्योभागे च ।
 पितृपति ३० इत० । यसे । पितृराजाद्योऽप्यस्य ।
 पितृमन्त्र, स्त्री० पितृया मन्त्ररिषावदानस्योक्तानाम् ।
 मन्त्ररस्य्याकास्ते, पितृमांस्तिर व ।
 पितृमित्र ३० इत० । मन्त्रराजे ।
 पितृभोजन ३० पितृभिर्भुज्यते कर्मणि क्त्वा । कामे, खाँये
 तद्वात्स्य मयस्यताम् । भावे वच् इत० । पितृभक्षणे ।
 पितृयज्ञ ३० इत० पितृदेवेन यज्ञ । पितृदेवे । 'पितृयज्ञ
 तर्पण'मिति सत् ।
 पितृयाप ३० पितृनिर्वायतेनेन करणे क्त्वा प्रत्ये । दत्तम् ।
 धूपादिचङ्किते स्त्रौ चर्मभिर्मनस्ये वदिनेदे । [इह
 पितृलोक ३० इत० । चन्द्रलोकाद्यदिस्ते लोकभेदे विवरण
 पितृमन्त्र ३० इत० । 'पितृ पितृ सप्त उता पितृमांस्ते'
 अयं स्यात् । पितृमांस्ते उताय विवेकाय विवरण
 इत्युक्ते पितृ पितृमन्त्र इत्यादिम् । [मोक्ष ।
 पितृव्य ३० पितृमांसां पितृ-व्यम् । जेहे कतिने वा पितृ-
 पितृव्य(च)स् स्त्री० इत० । वा वत्सम् । पितृभगिन्याम् ।
 पितृव्यस्त्रीय ३० स्त्री० पितृः सपुत्रपत्न्यम् च । पितृपुत्र इमे
 पितृसन्निभ ३० पिता सन्निभा मयस्यता दत्त । पितृपुत्रे ।
 पितृ न० पय-पी-त-तादेय कक्षेप नदी । देहस्ये भावभेदे
 पितृपुत्री स्त्री० पितृ पुत्रि पुत्र-इत् स्त्री । पुत्र-याम् ।
 पितृपुत्राविन् ३० पितृ पुत्रपति पुत्र-विन् । पुत्र-
 जन्मोदे । [तोषदिमस्या स्त्री० ।
 पितृपुत्र न० पितृ पुत्रि वा क । तात्पादिपति भावभेदे ।
 पितारि ३० इत० । यदे (वेतपायक) आत्मायां, वरी च ।
 पित्र्य वि० पितृ, इह, पितृ वा पितृन आत्मनं वा दत्त ।
 पित्र्यस्य भवि । पित्र्यतोर्पे तर्ज्यन्त्युद्योगेभ्योभागे,
 सपुत्रि, यमानकत्वे च । पितृविने भावे ३० । अमापस्याया
 तिनी स्त्री० । [ति० ।
 पितृन् ३० पतृ मन्-यत् । सपिपि । पतनेत्यादि
 पित्रान न० अग्नि-आ-भ्युद् अक्षेपः । हाहरे, उदहने च ।
 पित्र्य वि० अग्नि-मन्-इत् अक्षेप । वरिष्ठित वरादौ ।
 पित्राक ३० न० अग्नि या आकन् । ति० । पितृभउति, उह-
 कामे, वापुर्जते च ।
 पित्राकिम् ३० पित्राह-मन्-यत् । वरिष्ठित ।
 पित्रास्य स्त्री० पित्रास्यता स-मन्-यत् । वरिष्ठित ।

पुञ्चनी स्त्रीः पुञ्चो मर्तुः सकाशात् चरति पुञ्चान्तरे
 गच्छति अद् गोराः क्षीरः अमर्त्यो क्षियाम् ।
 पुञ्च मर्तुः पुञ्च उच्यते च । पुञ्चयति ति पुञ्चय मृत्ति ।
 पुञ्चयन नः पुमान् सूर्यतेऽनेन सूर्यवत् । गर्भसंस्कारभेदे, इत्ये
 पुञ्च इः पुञ्चोभावाद्युक्ते वा । पुञ्चयति अत्रभेदे, तत्कार्यं
 मुक्ते, पुञ्चये व्याकरणोक्तेः मन्दतरी संस्काररिगोष्ठिते च ।
 पुञ्चस(य) उः पुन कृत्तिन कर्ति कन-गतौ अन् पुञ्चः सः यः ।
 पुञ्चयति । अयमेति ।
 पुञ्च पुः पुनर्वं चरति, खञ्ज-वाच्यम्, पुञ्चये च ।
 पुञ्चव पुः पुमान् गौः कर्त्तुं पुञ्च संसृजः । पुन, अयमौष्ठौ च ।
 पुनरपेक्षः पुनरापत्तौ । यथा । पुनरुद्भवः मरः पुनरुद्भव
 इति उपनिषदासंवाक्यम् मरयेत्यर्थः । [पुनरादयः
 पुञ्च मत्तये अन्वयः अन्वयः पुनः । पुञ्चयति अत्रस्थितः । रायः
 पुञ्च नः पुञ्च-अद् । यथाहमे वाङ्मूले च । [पुनराकाशः
 पुञ्चयति(टी) स्त्रीः पुञ्च-यति वा क्षीय । अहमिच्छते (याहु
 पुञ्चयन् पुः पुञ्च-यति । पुनरे, अत्रैव च । पुञ्चय-अत्यन्तं
 इति । वाङ्मूलमुक्ते तिः ।
 पुञ्च पुः उच्यते पुमान् चरति जिह्व । रासी-पदे ।
 पुन दीप्ति अन् पुञ्चने वक्-चुराः उभः वेदः । पुनयति-ने
 चाम्पुपदत्तः ।
 पुन सचे त्-इ-पर-सक-वेदः । पुनयति-अत्रैव पुनः ।
 पुनं वंशो अद्-पुनः-चक-वेदः । पुनयति ति अत्रपुनः ।
 पुन-नः पुन-कः । आतीकवे, उपपद्यमानावपेन । मरदि
 कोपाहवेन निमित्ते । श्रीधरपाठानामभेदे च । पुनपुन
 पुनः । निव-समये, व्याख्याने च पुः । पञ्चादिरिति
 इत्यपिपाठानामभेदे तिः (दीप्ति) निवो क्षीय ।
 पुनपाक पुः पुनये वाक् । पुनपाये च श्रीधरपाठभेदे ।
 पुनभेद पुः पुनं संक्षेपं निमित्तं, क्षण । नपादिपक्षावारे जगा-
 मने, पक्षमे अमरे, आतीयो च । [पुनः । मरः ।
 पुनभेदन नः । पुनान् बोधाच्च भिद्यतेऽद ति-बोधात्
 पुनान् पुः पुनः संक्षेपं वाक् । अमरकने ।
 पुनिका स्त्रीः पुन-च मर्त्ये कर्तु । यथायम् ।
 पुनित ति-पुन-कः । अत्रैव पाठिते, मन्त्राते, वाचनदोः
 कर्त्तारविशेषात्, मन्त्रात्परायास्य पुनत्त आहते च ।
 पुनोदकं पुः पुनं संक्षेपसंज्ञं मन्त्र, पुनं जगत्पाठोपा-
 हत्यमरे उच्यते वा मन्त्र । पाठिकेने ।
 पुन अमरे पुः-उच्यते-पुनः । पुनयति-ने अत्रपुनः ।
 पुन मर्त्ये आया-मह-वेद इति । पुनयति अत्रपुनः ।

पुनर्वसु पु० पुनर्वसु-वच-उ । विष्णो, शिवे च । अश्वि-वचधियो
 वचने नदत्ते दिवः ।
 पुनरा पु० पुनान् नाम इव येषु प्रधानासात् च ईज ।
 'सामभयति इयमवतये दृष्टमेदे, जेतोत्यवे, जावीफवे,
 पायवुवर्णहस्तिनि, नरयेवे च । [इन्द्रागोऽप्यत्र ।
 पुन्राट पु० पुनानि नाटयति नट यन् । चक्रपदै । नट-यन् ।
 पुन्राजमरक पु० पुनृ इति पान यस्य कर्मण परदारभिमग्न
 वादिभि योदयमि प्राप्तौ भोज्ये नरकमेवे, परदारादिक
 प्रकृत्य 'एतेसा पापे पुन्य पुन्राजमरके यवेदि वि प्रारम्भ
 पुनस् पु० पाति प्रा-हुमहन् । पुन्ये, भृत्ये च । आकर-
 योक्त संस्कारविशेषधने कष्टमेवे च ।
 पुर अथगतौ दृ० पर-वक्त० ईदृ० । इरति अयोरीत ।
 पुर सर वि० इत्योपमे वरति-दृ-ड । अथगातिनि स्तिता ह्ये
 पुर न० पुर-अथगतये क । मेवे देवे साष्टतिपुते नगरमेदे,
 गुणमदृष्टतौ, नागरपालायां, अर्थाणि, गृहोपरिस्थे च ।
 भूतपानीमध्यवहारस्थाने कष्टकृद्वादिभ्यो प्रधानपात्रे न०
 स्त्री । स्तीते डीम् । राशौ, प्रोतमिच्छाम्, पुन्यो च पु०
 पुर् स्त्री० पिपासं उ दीर्घे क्तिप् । नगस्याम् ।
 पुरस्त्रन पु० पुर दैह सादृष्टेन असाद्विध्यम जा जनयति सन् ।
 जीवे तददृष्टेन तत्साद्विध्ये न च हि देहारात् ।
 पुरस्त्रय पु० कामगम्यास्ते स्वर्थवत्ये अथमेदे ।
 पुरतत् अथ० इर-अतस्य । अथत राज्ये ।
 पुरविप् पु० पुराणां सममिर्मिताना नगराणां दाहकत्वात्
 हिदृ हिय क्तिप् । शिवे । पुराविमलतयोप्यत्र ।
 पुरन्दर इ० पुर दारयति इ च्छ । इन्द्रे, सौर, (वर) चर्च्ये च
 पुरन्धि(श्री) पुर गेह धारयति प्राक्वर्त इ-च्छ गौरा-
 द्योः वा सुस । चण्डउल्लसकान्, वतिउल्लसकान् स्तितां,
 'गृहेगृहे मयपुरन्धि' मि'ति कुशात् ।
 पुरस् अथ० पूर्वस्मिन् काहादौ अति पुरादेय । अथत इत्यर्थे
 पुरस्तार पु० पुर-त-अञ् । कथारये, पूजने च ।
 पुरस्कृत मि० पुर-त-अञ् । पूजिते, अथगत च । 'पुन्य
 अपुरस्कृते'ति नैगमम् । अतिप्राने, अरिपथे, सोमते,
 मित्रे च मि० ।
 पुरसात् अथ० पूर्वं अत्राति पुर देश । रिदेयकावृत्तौ
 प्रमानानुमांसमनस्य पूर्वमन्वयार्थे नयत इत्यर्थे च ।
 पुरा अथ० इर-का । अदिभ्येदेन विवाचनये, पुराणे अतीते,
 नादिभि निवेदे, पुरातने च । इर-त-अञ् । पूर्वस्थां
 १५ पुरादिभ्योपेदे च दी० ।

[illegible]

पुष्पं निवेतने चक्र-पु-उ-सेट् । पूर्ववति ते अपूपमन् त ।
 पुष्प उच्छ्रितौ वा पु-उ-म-ये तु-प-अ-सेट् । पोषयति
 ते पुनति अपूपमन् त अपोषीत् । [न०]
 पुष्प महत्त्वे भ्या-प-अ-सेट् । पोषयति ते अपोषीत् । [इवाके
 पुन(क) उ० पुन-क ततः साधे कन् वा । रोषाधे, कहुषे च
 पुनक्तिन् उ० इवमसादाकारं इवमप्यस्य इति । आराकद्वये ।
 पुनक्ति(स्य) उ० पुनभेदे ।
 पुनक्त इ० पुनभेदे । [धान्ये, भक्तशुलिकाया, क्षिमे च ।
 पुनक्ता उ० पुन+अन-अण् । संक्षेपे, यस्तुत्ये (आगङ्गा)
 पुनक्तिता न० पुन+अण् क्त । लघुवतिभेदे ।
 पुनक्ति न० पुन-कन् किञ् । तोषादुद्धिते तटे (बहा)
 पुनक्ति उ० पुन-क्तिन् । चाधुनाभेदे ।
 पुनोमजा स्त्री० पुनोमा कहरभेदकसात् जायते जन इ ।
 इन्द्राया, यन्मा । [शचीकिट् उपवेगे ।
 पुनोमम् उ० इन्द्रस्य द्वये अहरभेदे यं त्रिषा तत्कन्यां
 पुनोमारि पु० इ० । इन्द्रे पुनोममनुभूतदोषम् ।
 पुन पुनौ अन्तः पोषणे सकादि-अ-अणि । पुनति अपूपमन्
 पुन पुनौ अन्तः पोषणे सकादि-अ-अणि । पुनति अपोषीत्
 पुन पुनौ आ-अ-अ-अ-सेट् । पोषति अपोषीत् ।
 पुन पुनौ पु-उ-म-अ-अ-सेट् । पोषयति ते अपूपमन् त ।
 पुना स्त्री० पुनति पुन क दाप् । माद्रोचये ।
 पुनति नि० पुन-तः । उटे, प्रतिपासिते पक्षिण्यदी ।
 पुनर न० पुन-वरन् कस्य नेरुम् । गजकराये, वाद्यभास्ते,
 गणे, जने, काम्ये, गङ्गाकचये, पक्षे, तीर्थभेदे इत्येव,
 पक्षकेने, दीपभेदे, मुक्ते च । नागभेदे, रोगभेदे, लघुभेदे,
 सारसपक्षिणि च पु० । [ज्याम् । पुनरनाभीक्ष्ण्यम् ।
 पुनरवर्णिका स्त्री० पुनरवर्ण्ये कर्त्तव्याया । स्ववर्ण-
 पुनरिणी स्त्री० पुनर+उ-अ-अ-अ-सेट् । पुनरवर्ण्ये कर्त्तव्याया ।
 स्ववर्ण्ये दाम्, पक्षवर्ण्ये, गङ्गाकचवादाय । पुनरवर्णे,
 सप्तमत्र परिमितदीर्घाभास्ते लकारभेदे च ।
 पुनक्तिन् उ० पुनरं पुनर पक्षमस्य इति । गजे ।
 पुनक्ति नि० पुन-कन् कस्य नेरुम् । 'अट्टरिभेदे कश्चि
 पक्षयोः च पुनक्ति चित्वाते परिभाषभेदे । उटे, पक्ष-
 लक्षिते च नि० ।
 पुटि स्त्री० पुन-क्तिन् । पोषये ह्ये, तदेयताम् अचमयासां,
 ह्यदारी पुनयोः कर्त्तव्यायायां भावनाभेदे च ।
 पुटिटा स्त्री० पुन-ट्टि ददाति दा च । अचमयासां, ह्ये,
 पोषयतां, निशाह ।

पुष्प विकाने दि-अ-अ-अ-सेट् । पुष्पाति अपूपमन् ।
 पुष्प न० पुष्प-अण् । उच्छेदे स्त्रीरजस, विकाने, कुवेरस्य
 विधाने, नेत्ररोगभेदे च । साधे कन् । कुवेरस्य विधाने,
 नेत्ररोगभेदे, इवमयकद्वये, रघाञ्जने, सोडकांसे, यद-
 द्वारयो गङ्गाया, काषीये च । [चयमपाने
 पुष्पकरपङ्कज न० इ० । [कुवेरस्य] वंशादिनिर्मिते पुष्प-
 पुष्पकेतु इ० पुष्पनिर्मितं केतुरञ्जनम् । कुलमाञ्जने ।
 पुष्पचाप इ० पुष्पमयं चापमस्य । कामदेवे पुष्पधवाद्बोध्यम्
 पुष्पचामरः उ० पुष्पं चामर इव यस्य । मदनकचये ।
 पुष्पदन्त उ० वायुकोचस्य दिग्गजे, निदाधरभेदे च ।
 पुष्पदन्तक उ० अक्षिप्त इत्यादिसत्क तर्हि गङ्गाभेदे ।
 पुष्पपुर न० पाटलिपुत्रनगरे, कुचमपुरे (पाटन)
 पुष्पफल उ० पुष्पमुक्तं फलमस्य । कपित्थे ।
 पुष्पमास उ० पुष्पप्रणालीमास मासः । चैत्रे वसन्तकृते ।
 पुष्परस उ० इ० । कवरन्दे कुचमनिर्वादि ।
 पुष्पराग उ० पुष्पस्य रागो वर्षो यस्य । लघुभेदे (पञ्चराग)
 पुष्पोचन उ० पुष्पं रोषनेन यस्य । नागभेदे । [पुन
 पुष्पलिङ्ग उ० पुष्पं वेति लिङ्ग-लिङ् । मनुकरे । क । पुष्पलिङ्गे
 पुष्पवती स्त्री० इ० स्त्रीरजस अन्तः कन् । मन् ।
 अक्षधारां क्षियाम् । पुष्पविधिदे नि० दिवाकरनिदाह-
 रयो निवितयो हिव ।
 पुष्पाटी स्त्री० इ० । वयोदाने । साधे कन् । अयै च ।
 'हृषिकेशे पुष्पाटिकावधार इव मूयते' इति शृङ्गना ।
 पुष्पवाण उ० इ० अन्तः कन् । कामे पुष्पमरादीनाम्
 पुष्पशरासन उ० पुष्पमये शरस्य भूतस्य । कामे ।
 पुष्पमूय उ० इ० । अन्तः कन् । पुष्परक्षितमार्गं नि० ।
 पुष्पसमय उ० इ० । वसने रातो ।
 पुष्पाजीव उ० पुष्पमार्गवति शान्तीय २२ । माषाकरे ।
 पुष्पाञ्चल न० इ० । कुचमाञ्जने (कोवसाजय) । [वसन्तम्
 पुष्पासव न० इ० । रोमोद्भवे तस्य पुष्पोद्भवताम् गादकसात्
 पुष्पाष्टा स्त्री० पुष्पमिताष्टा यस्या । यतः पुष्पादात् ।
 पुष्पिताश्रा स्त्री० अर्द्धकमे कन्योभेदे ।
 पुष्प उ० स्त्री० साधे पुष्पि उ-अ-अ-अ-सेट् । कवि वार्द
 (२३) वसन्तकृते अयमे वसन्ते, श्रीमे दाप् ।
 पुष्परज उ० अन्तः कन् । यामोक्षवादाय रते ।
 पुष्पलक उ० पुन-रन् । पुन-ट्टि ददाति दा च । अचमयासां,
 ह्यदारी पुनयोः कर्त्तव्यायायां भावनाभेदे च ।
 पुष्पलान न० पुष्पमलकाये श्याम् ।

[illegible]

पिता, पुत्र भवौ त्वय्यस्मिन् समाश्रिता । अश्विगतोऽ-
 निविद्यानि मोक्षयन् उदाहृत' इत्युक्ते, 'माता पिता
 सुवर्णाया प्रजा दीन समाश्रिता' । अश्विगतोऽतिवि-
 द्यानि मोक्षयन् उदाहृत' इत्युक्ते च अश्वयजितम् स्वयमे-
 योगश्च न० योगश्च स्व भाव' अयम् । 'कीमात् प्रसमाद्भान्
 योगश्च दयमाश्रयो'त्युक्ते मिथोरवस्वामिदे । [इत्युक्ते ।
 पौण्ड्र उ० देवभेदे । गृह्यशास्त्रिणि न० व० । साधे कृन्
 पौण्ड्रवर्द्धन उ० देवभेदे (वेदार्) नृदिश्वसिनि न० व० ।
 पौत्ति उ० श्री उल्लासयत्त विद्यायात् । उल्लय उल्लेखप्रद, 'पौत्तिना
 कल्यणचूते' इति वृत्तिः । भिदां वीप् ।
 पौनःपुनिक नि० उभ उभ भव इत्थं द्वितीय । सङ्गर्भे ।
 पौन पुन्य न० उभ पुनरित्यल्ल भाव अयम् । अश्वमे-
 पौनर्भव उ० पुनर्भवि विद्वत्सायां भव अयम् । हाट्टपत्रय-
 उल्लभेदे । पुनर्भुज अयम् अयम् । पुनर्भुजकल्पानि नि० ।
 'पौनर्भवेन सन्तो संति वृत्तिः । [उत्तरमामेदि ।
 पौर न० पुदे नगर भव अयम् । रोहिमन्त्रणे (राजकर्तृ)
 पौरव उ० प्रयोगोऽस्माकमयम् । उदमनचन्द्रमस्तमस्तमस्तम-
 पौरव्य नि० प्रयोग अयम् । पूर्वदिग्भवे, अयमभवे च ।
 पौराणिक नि० पुराण वेत्ताभेदे वा अयम् । पुराण्ये ।
 पौरुष न० पुरुषस्य भाव अर्थं वा अयम् । इदमते, रिमते, उद-
 मे वा । इदमस्तेषु अयम् । अर्द्धिर्वादाहपाविषमस्तमस्तम-
 भावे । 'अर्द्धिर्वादाविष च पौरुषाधिकमिति नैवम् ।
 पौरोगव उ० पुरो'ये चाप्यदम्युग गौर्मेव दम्य पुरोयः भवः
 अर्द्धिं प्रसादयत् । अर्द्धिनामाद्यते ।
 पौर्णमास इ० वीर्णमासां लिङ्गितम् अयम् । दामभेदे ।
 तत्र कर्त्तव्यादानिदो वी० ६, 'वीर्णमासां वीर्णमासा-
 दयेति वृत्तिः । [पूर्वमन्त्रायम् ।
 पौर्णमासी वी० पूर्वा अर्द्धोऽवस्था प्रसादितया अयं वी० ।
 पौलस्त्य उ० वी० उल्लासयत्तमम् अयम् । वृद्धे, रश्मिदी च
 अर्द्धमन्त्रायं वी० अर्द्धं यत्तम् । [इत्युक्ते ।
 पौलि इ० पुन यत्तमे अर्द्धाय इति अयम् । ईदमर्द्धे वृद्धाय
 पौलोमी वी० पुनोमीत्ययम् वी० अयम् । अयम् ।
 पौम उ० पौमो उल्लासयत्तमम् वी० अर्द्धाय अयम् ।
 अयम् । उल्लासयत्तमम् वी० अर्द्धाय अयम् । अयम् ।
 पौमी वी० उल्लासयत्तमम् वी० अर्द्धाय अयम् । अयम् ।
 उल्लासयत्तमम् वी० अर्द्धाय अयम् । अयम् ।
 पौम्व इ० उल्लासयत्तमम् अयम् । अयम् ।
 अयम् । अयम् । अयम् । अयम् । अयम् । अयम् ।

तद्धे, प्रतिहरे, यत्तरोधे च । [ह्यप्रताया सादृश्ये च ।]
 प्रतिच्छाया स्त्री० प्रतिरूपा खया प्रा० । प्रतिचाया, प्रति-
 प्रतिजागर उ० जागरण्य प्रतिनिधि । प्रत्यवेक्षणाय गृह्यमे-
 वस्तेति निदोये । [कारे भाषमिष्टे । (आनजिव) ।
 प्रतिजिह्वा स्त्री० प्रतिरूपा जिह्वा । तालुमूलस्य जिह्वा-
 प्रतिज्ञा स्त्री० प्रति+ज्ञा य । कर्त्तव्यतयोपदेशे साध्यवत्त्वेन
 पञ्चनिर्देशे, यथा प्रत्येतोषद्विभान् कत्यादिवाक्यम् यत्नेन
 पञ्चनक्षत्रेण पञ्चतस्य निर्देश । अथहरे पञ्चाभिभाषये
 'इदमनेन सम गृह्येत न ददातीति भाषये च । ह्यु-
 प्रतिज्ञानमप्यत्र न० ।

प्रतिज्ञात वि० प्रति+ज्ञा क । प्राबुद्धप्रतिज्ञाविषये 'ततोर्ध्वी
 लेयये' इत्य प्रतिज्ञातार्थवाचनमिति धृति ।
 प्रतिज्ञान न० प्रतिरूप ह्यस्वरूप दानम् प्रा० च० । विनिषये तु
 ह्यस्वरूपदाने, यथास्य उच्यते प्रत्यये च । [विचर्येतिमहि
 प्रतिध्वनि उ० प्रतिरूपध्वनि । प्रतिध्वदे 'प्रतिध्वनीमात्मज्ञता
 प्रतिध्वान उ० प्रति+ध्वन प्रज् । प्रतिध्वे ।
 प्रतिममू उ० प्रतिनिहितो नमो नील प्रा० । प्रपीने ।
 प्रतिनिधि उ० प्रति+निधीयत ह्यस्वरूपगया स्थाप्यते प्रति+
 नि+धा कि । प्रतिहरे, प्रतिभाष । च ।
 प्रतिपक्ष उ० प्रतिपक्ष पक्षो यस्य । प्रलौ व्यपकारे विरुद्ध-
 पक्षे प्रतिवादिनि च । प्रा० च० । सादृश्ये ।
 प्रतिपक्षि स्त्री० प्रति+पद क्तिन । मद्यक्षी, प्रागल्भ्ये, गौरवे
 प्रमौ पदप्रमौ, कर्त्तव्यताप्राप्ते च 'विषादगुणप्रतिपक्षि
 विक्षितमिति उच्यते । [सौटउच्छे]
 प्रतिपक्षकता स्त्री० प्रतिपक्ष कल यस्या । सुदृष्टारवेष्टे ।
 प्रतिपट्ट स्त्री० प्रतिपद्यत उपक्रम्यते पथोऽनया मति+पद
 क्तिप् । प्रकाटप्रभे तिष्ठौ ।
 प्रतिपन्न वि० प्रति+पद क्त । अथगते स्वीकृते, 'प्रतिपन्न हि
 विवेकनेरदौ'ति दुर्भास । विस्तार्ये च । [च
 प्रतिपादन न० प्रति+पद णिच् ह्युट् । दाणे, बोधने, प्रतिपचौ
 प्रतिप्रसव उ० प्रति+प्र+कृ यच् । निविद्वस्य पुन प्राप्तिवशा
 वनामम् । [रोधके लि० ।
 प्रतिपन्न उ० प्रति+पन्न प्रज् । कार्यप्रतिष्ठते । शुभ । प्रति
 प्रतिप्रन्धि(वन्दि) उ० प्रति+पन्न (वन्द्) भा रज । जनिदा-
 न्तरप्रसज्ये वाक्ये ।
 प्रतिपन्न उ० प्रतिपन्न वच यस्य । 'यत्नौ प्रतिपन्नज्ये' इति
 वेणी० । प्रतिरूप वर्णं यस्य । तल्लवले लि० 'यो मे
 प्रतिपन्नो धोके' इति चण्डे ।

प्रतिभय वि० प्रतिगत भयमज्ञान । भयङ्करो मद्यदरे ।
 प्रतिभा स्त्री० प्रति+भा य । बुद्धौ, प्रत्युत्पद्युद्धौ च ।
 प्रतिभू उ० प्रतिनिधि भवति भू क्तिप् । सम्पत्ते (जामिन) ।
 प्रतिभा स्त्री० प्रति+भा य । गजदन्तस्य बन्धे, सद्योकरणे,
 सद्यश्चक्रिकाशिरादिमूर्त्तौ । 'प्रतिभाषां शिवावृत्तिरिति
 पुराणम् । व० । उत्तरपदस्य । सद्ये लि० । यथा दृश्यप्रतिम
 प्रतिमान न० प्रतिबोध्यतेऽनेन प्रति मि भा ना ह्युट् । प्रति
 विष्ये प्रतिभाषा, गजकुम्भास्याधोमागेतद्गलदोर्मध्यस्थाने च
 प्रतिमुक्त वि० प्रति+उच+क्त । प्ररिहिते, प्रविशते च ।
 प्रतियत्न उ० प्रति+यत्न नञ् । शास्त्राद्याम्, उपपद्ये, निप-
 चादौ, कथासतो गुणान् राधानह्ये सक्तारे, पश्ये,
 प्रतिपद्ये च । प्रतिरूपो यत्नो यस्य व० । प्रतिमलमुने लि०
 प्रतियातना स्त्री० प्रति+यात्यतेऽनया ह्यु । यत युच । प्रति-
 भाषायां प्रा० च० । गृह्यरूपप्राप्त्यामा ।
 प्रतियोगिन वि० प्रतिरूप वृत्कते प्रति+युज धितृ । प्रति
 कूलव्यवस्थारति । यथा पञ्चावस्थ प्रतिपञ्चव्यवस्थारत्ना
 " चटादिकस्य प्रतिरोगी । विरुद्धपक्षे च ।
 प्रतिरूप न० प्रतिगत रूपस्य । प्रतिप्रापार्थ प्रतिविष्ये च
 प्रतिगत रूपस्य व० । सद्ये लि० । सार्थे कन । अर्थेन ।
 प्रतिरोध उ० प्रति+र० भावे वच् । बाधे प्रतिपक्षे मित्रे
 तिरस्कारे चौर्ये च । कर्त्तरि णिच् । चौरैः । शुभमिदमनामयम
 प्रतिरोध लि० प्रतिगत र्थोस व्यावृत्त्यसम्मान प्रति+र० नञ्
 यच्च वना० । वागे विरुद्धेते
 प्रतिरोमज उ० प्रतिरोभात् जान लर ठ । उत्तमस्यैतिप्राप्त
 यथतवयात् जाते सद्योर्थेयम् । [शक्ये च ।
 प्रतिवचन न० प्रतिरूप वचनम् । प्रतिवाक्ये उत्तरे विरुद्ध
 प्रतिवात लि० प्रतिगतो वातो यथा । दम्भात् प्रदेष्टात् वायु
 प्रत्यागच्छति तस्मिन् देवे 'प्रतिवातेऽनुवातचे'ति ऋट् ।
 प्रतिवादिन् उ० लि० प्रतिपक्ष वदति वद णिनि । प्रतिपक्षे
 व्यपकारे प्रत्यर्थिणि व्यविरोधे (व्यापको) 'कारणे मति
 वादिनो'ति धृति ।
 प्रतिवादि(वर्धो)न लि० प्रत्यक्ष पक्षि (विद्यति) प्रति+प
 (विष) वा णिनि । (पदवि) गृह्यप्रसङ्गमिति धिवा
 छेप । 'वदि हि प्रतिवादि(वेति)नो'ति वा ऋ० १ प ।
 प्रतिविधान न० प्रति+वि+धा ह्युट् । प्रतीकारे ।
 प्रतिविम्ब न० प्रतिरूप विम्बम् । विम्बप्रदश्ये प्रतिप्राप्त्यामा
 प्रतिविषय स्त्री० प्रतिविद् विष यथा । अतिविषयाय (वातरूप)
 प्रतिप्रासन न० प्रति+प्राप् ह्युट् । भूतादेर्निर्माणस्य नियोगे

प्रतिस्त्राय उ० प्रति+स्त्रे च । योनसरोते । । [स्त्रे, व्यास्ये च
 प्रतिश्रय उ० प्रति+श्रये प्रति+चि-चय् । यन्नगदे, चभावा,
 प्रतिश्रय उ० प्रति+श्र-चय् । श्रीकारे ।
 प्रतिश्रय् स्त्री० प्रतिरूपं द्रवते श्र-क्विप् । प्रतिश्रये प्रतिश्रयौ
 प्रतिपेधे उ० प्रति+विध-चय् । निपेधे 'मा कुर्व' इत्यादिना
 नियारणे । व्युट् । तलैव न० ।
 प्रतिटभा उ० प्रति+स्तम्भ-चय् पत्यम् । प्रतिपथे ।
 प्रतिष्ठा स्त्री० प्रति+स्था-चय् । स्थितौ, ज्ञतयागारे चभावा,
 चतरपरपादके अन्तोभेदे, कृपादेः चंकारे, प्रतापानां चभावा
 कर्मण्ये कर्मभेदे, आगने च 'मन्त्रा इच्छं प्रतिष्ठे'ति कृतिः ।
 प्रतिस्तर उ० प्रति+स्त-चय् । सैन्यवाहनागे, हलकृते च ।
 प्रतिस्वर्ग उ० प्रतिरूप प्रतिस्वर्गो वा स्वर्गः । मन्त्राण्यः सृष्टि-
 त्वस्यापि चरोद्यादिष्टुटौ भग्नये च । [निकामां (परदा)
 प्रतिस्तीरा स्त्री० प्रतिविनोति क्षीयते वा रक् दीर्घप्र । जव-
 प्रतिस्त्र्ययं क उ० प्रतिरूप स्त्र्ययं स्त्रायं कम् । उपसृज्यैक
 भण्डुवे (हृत्संभवा) । तत्पुत्रवर्णं लक्षणात् च ।
 प्रतिस्त्रुट् लि० प्रति+स्त्र-क्त । प्रसारणान्ते, प्रेषिते च ।
 प्रतिस्तीमा स्त्री० प्रतिनिहिता शोभा शोभयस्ती । महिषजगाम्
 प्रतिस्तुत लि० प्रति+स्त-क्त । द्विपे, दन्ते निरले, प्रविश्वसिते च
 प्रतितीक्ष्णार उ० प्रति+क्ष्-चय् वा दीर्घ । हारे चय् ।
 हारणे, वायाकारे च लि० क्लृवाडीप् । व्युट् । हारपात्रे
 लि०। पिनि । प्रतीचारीत्ययत्, वायाकारे च । [लि०
 प्रतीक उ० प्रति+कृन् नि० दीर्घ । व्यवहारे । प्रतिरूपे, विज्ञोषे च
 प्रतीक्षा स्त्री० प्रति+ईक्ष चय् । कर्मसाधनाम् ।
 प्रतीक्ष्य लि० प्रति+ईक्ष-चयत् । पूज्ये 'प्रतीक्षां तत्प्रतीक्षायि
 प्रिष्ठमर्चे' इति साधना । [प्रतीक्षोप्यत्
 प्रतीक्षीन लि० प्रतीक्षां भव च । वदितदिगुभवे । यत् ।
 प्रतीक्षत लि० प्रति+ईक्ष-क्त । ह्यते, प्राप्ते, कृष्टे, शारदे च ।
 प्रतीति स्त्री० प्रति+ईक्ष-क्विप् । ज्ञाने, व्याप्तौ, आदरे, कृष्टे च
 प्रतीप लि० प्रति+अप-कर्मणो चय् लि० । प्रतिरूपे ।
 चन्द्रवज्रे, न्यभेदे उ० । [विभि । आर्यायाम् ।
 प्रतीपदर्शनी स्त्री० प्रतीप प्रतिरूपं दर्शयति इय-पिच्
 प्रतीर न० प्रतीर्यते प्रतीर-च । तत्र, गोरे ।
 प्रतीपाप उ० प्रति+प-चय् दीर्घ । भवितसामादेरवच्युष्टे
 प्रतीद उ० प्रत्ययान्तेन दृढ-चय् । अश्वारिताङ्गनरपदे (चानु)
 प्रतीली स्त्री० प्र+दत्त चय् गौ० कीप् । तस्यायासु उराध्व-
 भावसंज्ञे, च्छादौ विभक्ते पथि च ।
 प्रत्य लि० प्र+ज । उराहने ।

प्रत्यक्षपथी स्त्री० प्रत्यक्ष, प्रमाण्यस्या ङीप् । व्याप्राप्तौ
 प्रत्यक्षमीत्ययम् । [हृत्ते, मृषिकपण्यांश्च ।
 प्रत्यक्ष्यणी स्त्री० प्रतीची प्रेषीव व्यस्या न कप् । दन्ती-
 प्रत्यक्ष चय्य०, प्रतिरूपमन्त्रणं व्यस्यी० व्यच् । इन्द्रियजये
 चानभेदे । व्यर्थ व्याख्यात् । तद्विषये ति० ।
 प्रत्यय लि० प्रतिगतसमयपत्यम् प्रा० । नूतने, घोषिते च ।
 प्रत्यक्षिरा स्त्री० देखीभेदे ।
 प्रत्यय् लि० प्रति+अन्व-चय् । पश्चिमभावे, पश्चिमदेवे च
 पश्चिमायां दिशि स्त्री० ङीप् । प्रतीची ।
 प्रत्यगीक उ० प्रतिज्ञूलनमोक्तं यत् । रिपौ, मित्रे च ।
 प्रत्यन्त उ० प्रतिगवीडनम् प्रा० । स्त्रीकदेहे । सक्षिप्तदेवे लि०
 प्रत्यन्तपर्वत उ० प्रत्यन्तः सक्षिप्तः पर्वतः । इक्ष्वाक्ये-
 क्षीपस्ये पर्वते ।
 प्रत्यभियोग उ० प्रतिरूपोऽभियोगः । अभियुक्तौ प्रतिगदिना
 आभियोगिर्न प्रति आभियोगान्तरकरणे ।
 प्रत्यमिवाद उ० प्रति+अभि+वद पिच्-चय् । अभिवादस्य
 प्रतिरूपे, प्राचीन्यचवादी । व्युट् । प्रत्यमिवादनमत्र न० ।
 प्रत्यय उ० प्रति+इक्ष-चय् । प्रमये, ज्ञाने, विचार्ये, यथोने,
 ग्रहे, चिद्रे, आचारे, निचये, स्नाडनि, कारणे,
 'अपेक्षते प्रत्यवसुक्तमिति' इति उभारः । व्याकरणोक्ते प्रत्य-
 त्तिं निमित्तोक्तस्य विधीयमाने ग्रन्थभेदे च ।
 प्रत्ययित लि० प्रति+अय-क्त । व्याप्ते, विश्वत्, प्रतिगते च ।
 प्रत्यर्चिन् लि० प्रत्यर्थयते प्रति+अर्थ-वीकृते पिनि । भग्नौ,
 -प्रतिज्ञवमर्थयते पिनि । अवहारे प्रतिवादिनि ।
 प्रत्यर्थय न० प्रति+अ-विच्-इङ्-व्युट् । प्रतिदाने ऋषी-
 तस्य भग्नये । पुनर्दाने ।
 प्रत्यवसान न० प्रति+अव+सो-व्युट् । भोजने ।
 प्रत्यवसित लि० प्रति+अव+सो-क्त । भुक्ते ।
 प्रत्यवस्कन्द उ० प्रति+अव+स्कन्द-चय् । अवहारे चन्द्रवर्धो
 करण्यो छस्तरभेदे । व्युट् । 'वदिनाभिहितो योर्वः प्रत्यर्च्यौ
 यदि तं तदा । मयदा कारणं मूढात् प्रत्यवस्कन्दं हि
 तदि'ति कथ्युक्तस्य छस्तरभेदे क्षीपभेदे न न० ।
 प्रत्यवस्थाट् लि० प्रत्यवसिते प्रतिवस्तुतया रिचदते प्रति+
 अय+सा-ङ् । प्रतिपक्षसा द्दिनौ ।
 प्रत्यवाय उ० प्रति+अव+अ-चय् । पावे ।
 प्रत्याख्यान लि० प्रति+आ+आ-क्त । निराकते हरीकते ।
 प्रत्याग्रहान न० प्रति+आ+आ-व्युट् । निराकरणे ।
 प्रत्याटिष्ट लि० प्रति+आ+दिप-क्त । निरले ।

रत्नार्थे मणिभेदे, (समा) बीजादख्ये च ।
 प्रबोध उ० प्र+बुध वज्र । प्रहृष्टबुद्धौ, निद्रारहित्ये च ।
 प्रबोधन न० प्र+बुध-विच्-ल्युट् । काव्यादिहेतुमि पूर्वगन्त्यस्य
 न्यूनताया प्रयत्नविशेषेण तदुदीपने ।
 प्रबोधनी स्त्री० प्र+बुध्यतेऽनया प्र+बुध-ल्युट् । डरावधायाम्,
 प्रबुध्यते इरेत्य् । कार्त्तिकपुष्पकादस्याम् । प्र+बुध-विच्-
 यिनि ङीप् । प्रबोधनी तत्त्वैव ।
 प्रमञ्ज्वल न० प्रमञ्जति तपादीन् प्र+मज्ज-युच् । बाधौ ।
 प्रमट्ट उ० प्रमट्टं भद्रमकृतं इव० । निवृत्त्ये ।
 प्रमन उ० प्रमनकृत्वात् प्र+भ-ञच् । व्याघ्रप्रभासस्थाने, उत्ता-
 दके । 'का सूर्यप्रमणे वंश' इति रघु । इ० वंशेऽप्ये वलर-
 भेदे च । प्र+भू-भावे ल्युट् । प्ररक्तमे लज्जति च ।
 प्रभा स्त्री० प्र+भा ङङ् । दीप्तौ ।
 प्रभाकर उ० प्रभां करोति क-भाच्, सूर्ये बीजादभेदे च ।
 प्रभास्त्रय उ० प्रमयास्त्रयति अत्रुल-विच्-ल्युट् । श्रीभास्त्रे ।
 प्रभात न० प्र+भा-भावे क्त प्रकटं भातमत्र । भात कावे
 -प्र+भा कर्त्तरि क्त । प्रभातुके नि० ।
 प्रभाय उ० प्र+भू वज्र । राघां क्षोपदण्डजाते तेजसि,
 तेजसि, घामस्ये, शिखरे, प्राची, उद्गने च ।
 प्रभाय उ० प्र+भाय-ञच् । अटवस्तुमस्ये बह्वभेदे, प्रकटवचने
 प्रभास उ०, तीर्थभेदे 'प्रभास पुष्कराधि के ति ज्ञानकम् ।
 प्रभिक्ष उ० प्र+भिद्-क्त । चरकभेदे गजे । प्रभेदवति नि० ।
 प्रभु उ० प्र+भू-हु । विष्णौ, प्रभू, मारदे च । सामिति,
 अधिपतौ च नि० ।
 प्रभूत नि० प्र+भू-क्त । प्रसुरे, उद्गते, भूते उच्यते च ।
 प्रभृति अथः प्र+भृ क्तिच् । तदारभ्येवार्थे । व० उत्तरपदस्य ।
 तदादिनि नि० ।
 प्रभेद उ० प्रभियतिः स्वेन प्र+भिद् वज्र । प्रकाटे । भवे वज्र
 प्रवृष्टक न० प्र+वृज् वज्र तत् कम् । ब्रूहातोत्पन्नानि आस्ये
 प्रमथ उ० प्र+मथ-ञच् । मिनातुचरभेदे, अथे च । कृतितया स्त्री०
 प्रमथान न० प्र+मथ ल्युट् । भवे, लेयने, विलोडने च ।
 प्रमथाधिप उ० इत० । शिवे, चक्रादे ।
 प्रमट्ट उ० प्र+मट्ट-ञच् । कर्णे । प्रमादात्कलेन व्युत् । पुष्करफले
 न० । कर्त्तरि यच् । प्रमत्ते नि० ।
 प्रमद्वन न० प्रमदस्य कर्त्तव्यं वनम् । राघोदस्य इत्यस्य वने ।
 प्रमदा स्त्री० प्रमादात्वनया व्युत् । उत्पन्नयोषिति ।
 प्रमद्वन न० प्रमदाया उचित वनम् । अन्व इत्येवमवोद्ये
 वने प्रमदाकाननादस्येव ।

प्रमनस् नि० प्रहृष्टं मनो यस्य हृष्टपदलोभ । प्रहृष्टचित्ते ।
 प्रमा स्त्री० प्र+मा यट् । वयार्थप्राने भ्रमभेदे प्राने ।
 प्रभाषणं प्रमोयतेऽनेन । प्रमात्तानसाधने इन्द्रियादी, मर्या-
 दायाम् शास्त्रे, कल्पवार्दिनि, हेतौ प्रभातरि च । 'प्र+प्रभाष
 -वदीरु' इति छद्वात्प्रत्ययम् । भावे ल्युट् । यथार्थप्राने ।
 प्रमातासह पु० प्रमास्यो मातामहो येन । आरम्भपदलोभ ।
 मातामहपितरि । तत्प्रत्यया स्त्री० ङीप् ।
 प्रमाद उ० प्र+मद् कम् । कर्त्तव्ये व्यक्तव्यत्वविधाय ततो निवृत्तौ,
 व्यक्तव्ये कर्त्तव्यत्वविधाय तत्र प्रवृत्तौ वा अत्यधनतायाम्
 प्रमापय न० प्र+मोञ् हिंसाया साधे विच्-क्यात् उक्
 ल्युट् । मारणे ।
 प्रमिति स्त्री० प्र+मा क्तिन् । प्रमायां यथार्थप्राने ।
 प्रमोत नि० प्र+मोञ् हिंसायां क्त । चते । 'प्रमोतौ पितरौ
 , यद्येति स्मृति' यथायं वृत्तमयी ।
 प्रमोखा स्त्री० प्र+मोच य । तन्द्राम् ।
 प्रमुख न० प्रमदं चयमारम्भ । तदादित्ये । व० उत्तरपदस्य ।
 तदादिहे, गान्धे, प्रचने, प्रचाने, चेष्टे च नि० । उद्गा-
 दये, वसूचे च उ० ।
 प्रसुद् नि० प्रमदा हृद यस्य । हृदे हर्षयुते ।
 प्रसुद्धित नि० प्र+सुद्-क्त । हृदे हर्षयुते ।
 प्रमेह उ० प्र+मिह वज्र । रोगभेदे ।
 प्रमोचनी स्त्री० प्रमोच्ये चयते निवृत्तौ क्रियते भोजनार्थम्
 चय-कर्त्तरि ल्युट् ङीप् । गोदुग्धायाम् (गोदुग्ध) ।
 प्रमोद् उ० प्र+मद्-ङ्गं वज्र । हृष्टे ।
 प्रयत नि० प्र+यत्-क्त । यत्निते, नियमयुते च ।
 प्रयत्न उ० प्र+यत्-ञच् । कार्यादुद्गते यत्नभेदे । 'प्रहृष्टिच
 -निवृत्तिच तथा जीवन्मरारच' इति व्यायोगे विविचयमे
 व बाह्यगुण इति वेगेष्विवाद्य बुद्धिभर्त्त इति चर्या-
 दय । प्रयासे च ।
 प्रयाग उ० प्रकटो दामो यस्यात् इव० । महायमुनयो सहज
 जाते तीर्थभेदे, इन्द्रे प्रतप्तौ च । इव० । अथे अयमे
 धाङ्गसादस्य तथासम् । कर्त्तव्यं प्रकटे यसे ।
 प्रयास उ० प्र+यत्-ञच् । अहात्यतापप्राप्ता धन्यादौ जना-
 नावादादातिमये ।
 प्रयास उ० प्र+यत्-ञच् । प्रयत्नपदार्थे, यत्ताने च । [लोकावती
 प्रसृत नन्दस्य वचनप्रायासवत्त्वान्ते च 'लज्जप्रसृतकोटय' इति
 प्रयोक्तुं नि० प्र+युज् कृच् । प्रयोगकर्त्तरि अयदागादौ धन-
 प्रयोगकर्त्तरि उत्तमर्थे, प्रयोजकमाले च ।

प्रयोग उ० प्र+युज यञ् । अल्लसोने वशीकरणे, निर्दोषे, अद्वेष
प्रयोजक ति० कायोदो भव्यादौ प्रयुज्ति प्र+युज-यञ् ।

निरुद्धस्य भव्यादेरे प्रेरके, व्याकरणोक्तेः हेतुवशे कर्त्तरि च
प्रयोजन न० प्र+युज-युट् । कार्ये, उद्देशे, हेतौ च ।

प्रयोज्य ति० प्रयोक्तुं प्रयते प्र+युज-यञ्वाचै यत् ।

नियोज्ये निरुद्धे भव्यादौ । [यञ्] । प्रतोहे

प्रच्छेद ति० प्र+चर-क्त । मृद्वे, वज्रमृदे, ज्ञाते च । भावे

प्ररोह उ० प्र+चर-यञ् । अद्भुते 'अवप्ररोह इवे'ति रघु ।

कारोहे च ।

प्रलब्ध उ० हेतुभेदे । प्र+लब्ध-यञ् । प्रकर्षेण लब्धवान्ने ति० ।

प्रलब्धप्र उ० प्रलब्धं हनि हन-टक् । अल्लसोने प्रलब्धवाद्भवोय्यत्र

प्रलय उ० प्रलीयतेऽस्मिन् प्र+ली यञ् । वष्टवर्णानां जपिते-

धिकरणे काष्ठे, मल्लपोदिनामस्थाने च । भावे यञ् । भावे,

बेदाद्ये च 'प्रथयान्नामिषिते रिषोचने' इति कुमाद ।

प्रलाप उ० प्र+लप-यञ् । अयमर्थकवान्ने, निप्रयोजने उक्त-

वादिनाम्ये च ।

प्रलापयन् उ० प्रलापं कृति कृ-क्तिप् । कुलत्यजातेऽस्त्ये ।

प्रवचन न० प्र+वच-युट् । वेदपित्रान्ने, प्रवचनार्थे च ।

प्रवच(य) उ० प्र+वच(य)-यञ् । चतुर्ण्ये निरुत्स्थाने, उदरे च

'नन्वे', आर्यते, प्रपुष्टे चण्डे, दुते, क्षिप्ते, व्यासक्ते, क्षीये च ति०

प्रवयस् ति० प्रवत् वयोऽस्य । प्रवृत्ते ।

प्रवह उ० प्र+व यञ् । शूलान्ते, गोले, गोलेप्रवर्तकधमिवावर्तके

क्षनिगते च । अत्रे ति० । अष्टवक्रवन्दे च० ।

प्रवर्ण उ० प्र+वर्ण-यञ् । लोकाग्निभेदे ।

प्रवर्त्तक ति० प्रवर्त्तयति प्र+वर्त्त यिच्-युट् । प्रवर्त्तनकके ।

प्रवर्त्तना स्त्री० प्र+वर्त्त यिच्-युट् । 'प्रवर्त्तनककथापारे

विभ्यादौ' कसि प्रवर्त्तनारूपमस्त्यर्थे चतुर्ण्योति भवर्त्तक

प्रवर्त्त ति० प्र+वर्त्त-यञ् । कठे, प्रथाने च ।

प्रवह उ० प्रवह-यञ् । वायुभेदे । भावे यञ् । वगराहर्हयमे

प्रवहय न० प्र+वह-कारणे युट् । अल्लस्यवाह्ये वस्ताच्छादिते

स्त्रीवाहने कर्त्तरिणे (महाभाषा) ।

प्रवराणी स्त्री० प्र+वे युट् ङीप् । तन्त्रशवशलाकायाम् (माऊ)

प्रवाद उ० प्र+वद यङ् । परम्परागववाक्ये, परस्परकथने च ।

प्रवारण न० प्र+व-यिच् युट् । काम्यदाने काम्यस्य उत्तम-

प्रवास उ० प्र+वह यञ् । विदेयवाहे ।

प्रवासन न० प्र+वह यिच्-युट् । विदेशवाहने-क्षीताप्रवासन

मदो रित्युच्चारितम् । आरण्ये च ।

प्रवासिन् ति० प्र+वह-यिनि । विदेहे शश्विनि, 'प्रवासी
युवधायतो'ति यट्पञ्चागिका । [उत्तमादे च ।

प्रवाह उ० प्र+वह-यञ् । मन्त्रौ, जलस्रोतवि, अवरारे,

प्रवाहिका स्त्री० प्रवाहयति मलं युट् । अफपीरोगे ।

प्रवाह्य उ० प्रवर्धे वाह्य- । कर्परस्वाधोभागे । [याकोर्णे च ।

प्रविदारण न० प्र+वि+द-यिच् युट् । जुडे, विदारणे

प्रविष्टेय ति० प्रकर्षेण विष्टेयो यस्य । विधुरे, प्ररमविष्टेये च ।

प्रविषा स्त्री० प्रवृत्तं विषं यदा । अदिपायाम् । (वातरघु)

प्रवीण ति० प्रवीण्या प्रगावति प्र+वीणा+यिच् यट् । निरूपे

प्रवृत्ति स्त्री० प्र+वर्त्त-क्तिन् । प्रवाहे, वाचन्यासु, अरन्त्यादि

दैवे, कृत्तिभेदे, व्यायोक्ते विकीर्णततिवाधताप्रगावति

प्रयत्नभेदे च ।

प्रवृत्ति वि० प्र+वर्त्त-क्त । दृष्टियुक्ते, मोठे च ।

प्रवेक ति० प्र+विच-यञ् । मन्त्राने । [कमले

प्रवे(यि)षी स्त्री० प्र+विष-यञ् वा ङीप् । गजस्त्रान्त्ये विज-

प्रवेस उ० प्र+वेच-यञ् । वीरवृत्ते (रोनाहण)

प्रवेश उ० प्र+विच-यञ् । अन्तर्गमने ।

प्रवेशन न० प्रविशतेऽनेन विच-यण्ये युट् । प्रवातवादे,

विंङ्कारे च । भावे युट् । प्रवेशे ।

प्रवेष्ट उ० प्र+वेष्ट-यञ् । वाह्ये, वाङ्मयीचभागे वृत्तिदन्तमादे ।

गजदृष्टस्थाने च । [तापस्य] स्त्री० ।

प्रवृजित उ० प्र+वर्त्त-क्त । पञ्चाश्विनि । काष्ठा, सुखीयौ,

प्रवृज्या स्त्री० प्र+वर्त्त-यञ् । चक्षुषि, हर्षकर्मकागेव विधा-

नेनाश्रयान्तरगमने ।

प्रवृज्यावसित उ० प्रवृज्यात् सत्यासात् दृष्टवित्त-युत

अव-योक्त । अद्वयवृत्ते ।

प्रशशा स्त्री० प्र+शश् य । शुष्पाविष्कारेण क्लृप्ते ।

प्रशसन न० प्र+शय यिच् युट् । बधे, शासकवृत्ते च

'लक्षप्रशयललास्य'मिति रघु । शालौ च 'हर्षाभावा-

प्रशसनमि'ति वरुडी ।

प्रशस्त ति० प्र+शनुष क्त । अश्वचनोने, अत्रे, शोमे च ।

प्रश्र उ० प्रश्नं यत् । जिघाक्षायां प्रार्थनाप्रश्नया कथनाय प्रेरणे

प्रश्नी स्त्री० प्रश्न-क्तिन् ङीप् । उक्तिकायाम् (पाना) ।

प्रश्रय उ० प्र+वि यञ् । प्रशये ।

प्रश्रित ति० प्र+वि क्त । विनोते ।

प्रष्ट ति० प्र+स्वाङ्क ति० पलम् । अथगामिनि, अत्रे च ।

प्रष्टी स्त्री० प्रष्टं प्रथयति भाति वृह-क्तिप् । प्रथमगमिष्याम्

प्रष्टवाह् उ० प्रष्टं वहति यिच् । युगपद्विषये दवादी, युगपार्थे

प्रथमयोगिने, ह्ये च । [न्यप्रविष्ट । एष प्रथयति
प्रस प्रपदे ततो च सक० दिश० या० सेट० घटा० । प्रसते
प्रसक्तं वि० प्र०सनुज क्त । प्रसङ्गविषये ।

प्रसक्ति स्त्री० प्र०सन्तु क्तिन् । प्रसङ्गे, आपत्तौ, अर्हतायो च
प्रसङ्ग उ० प्र०सनुज क्त । आपत्तौ, सधन्यभेदे कृतस्त्रोभेया
नर्हयद्वये सङ्गतिभेदे कृत्युक्ते च धोट्टेयेन सततभर्त्ता-
न्यस्य विविधये अशान्तरकार्यनिर्वाहे, प्रसक्तौ, प्रसाधे च
प्रसक्ति स्त्री० प्र०सद् क्तिन् । नैवेद्ये प्रसप्ततायाम् । [स्त्री०
प्रसक्तं वि० प्र०सद् क्त । निर्मले, सन्तुष्टे, कृताहृत्पदभेदे च चराया
प्रसन्नता स्त्री० प्रसन्नस भावः तत्त्व । प्रसादे अहृत्पदभेदे ।
प्रसन्नं न० प्रसत्ता सभा सभाधिकारेऽप्यार । प्रसाकारे,
'प्रसभोद्भूतं रि रिति रघु ।

प्रसर उ० प्र०सृ चप व्यच् वा । प्रसवे, वेगे, सप्रसे युव
नीसरे निकटानिगमने प्रसादविधये सेन्यादे सर्वथो
व्याप्ती च । [स्त्रीलङ्ग तल ङीप्

प्रसर्पणं न० प्र०सृप ल्युट् । सेन्यायाः सर्वगोप्याप्तौ व्यस्य
प्रसर्प उ० प्र०सृ व्यच् । गर्भस्रोवने । उल्लसौ, कार्यद्वये कृते च
'अदस्रापर विष प्रसवस्य गीगते' इति कुभार ।
प्रसववन्धनं न० प्रसवस्य सुपस्य वन्धनम् वन्ध कर्त्तव्ये ल्युट् ।
हन्वे (बोदा) । . . .

प्रसवित्री स्त्री० प्र०सृ हृच् । जनयाम् ।
प्रसव्यं वि० प्रगतं सव्यं बाजवत् । प्रतिपूज्य ।
प्रसवा स्त्री० प्र०सृ व्यच् । हह्याम् ।
प्रसृज्य व्यञ्ज० प्र०सृ हृच् । कृतादिकर्त्तव्ये । 'प्रसृज्ये तनोभि
रवक्षतां गते' इति जाय । [कायचौरे

प्रसृज्यचौर उ० प्रसृज्य बलाकारेण चौर । (हाकारतः) । प्र
प्रसाद् उ० प्र०सद् वच् । नैवेद्ये, कृत्यपदे, काव्यसुखभेदे,
लास्ये, प्रसक्तौ देवनेवेद्ये, सुवजनपुष्पादिषु च ।

प्रसादमा स्त्री० प्र०सद् विच्-युच् । शिवायाम् ।
प्रसाधकं वि० प्रसाधयति प्रथयति प्र०सिध विच् लुप्तम् ।
निष्पादकेऽहृत्संरि च क्षिप्तां टाप् । 'प्रसाधिकासम्बित-
स्यपाद' इति रघु । मोरारे स्त्री० टाप् ।

प्रसाधनं न० प्र०सिध विच् ल्युट् । कृतिप्रभूषणे वेगे । करणे
ल्युट् । कद्विकार्याम् स्त्री० ङीप् ।

प्रसाधितं वि० प्र०सिध विच्-क्त । अलङ्कृते निष्पादिते च ।
प्रसारणं न० प्र०सद् विच् ल्युट् । निवारकरणे क्रियाभेदे च
प्रसारणी स्त्री० प्र०सद् विच् ल्युट् । मोरारे ङीप् । (मरुमादाक)
वराभेदे ।

प्रसारिणी स्त्री० प्र०सृ विनि । लज्जासुचतायाम् ।

प्रसारिनं वि० प्र०सृ विनि । विस्तारकारणे ।

प्रसितं वि० प्र०सृ क्त । व्याघ्रके ।

[निगहादौ

प्रसिति स्त्री० प्र०सि-व्यये करणे क्तिन् । वन्दनशोधने,
प्रसिद्धं वि० प्र०सिध क्त । भूषितं, स्थापितं च ।

प्रसृ स्त्री प्र०सृ क्तिप् । जनन्याम्, कदल्यां वीरधि, घोटक्याह
प्रसृति स्त्री० प्रसृ क्तिन् । प्रसव, अपत्ये, पदरे भातरि च ।

प्रसृतिफा स्त्री० प्रसृतेष कन् । जातसन्तानाया स्तिवात् ।

प्रसृतिजं न० प्रसृता जायते जन इ । उ छे, प्रसृतादिजं च
इ च हि नर्भसोचविद्भिः । [वि० ।

प्रसृज्यं न० प्र०सृ क्तं तस्य च । उद्ये, कृते च । जातसाम्ये
प्रसृज्य उ० प्र०सृ क्त । अर्ह्यार्ह्यधी, महर्ह्ये प्रपादिते, विनोते,

वेगिते, गते नियुक्ते च वि० । अज्झाया स्त्री० ।

प्रसेयकं उ० प्र०सिध ल्युट् । वीर्याप्रालवहे काष्ठे ।

प्रस्कम्प उ० अग्निभेदे । स्तब्धं क्त तस्य च । अरन्तव्युक्ते वि०

प्रस्तर उ० प्र०सृ व्यच् । पापाद्ये, गणौ च ।

प्रस्तर उ० प्र०सृ वच् । अचरने, प्रसृतादिरचितगण्याया, अन्तौ
चन्मोते अङ्गिभेदस्थानाग्रायै 'प्रस्तरात् स चतु न्यस्य प्रथ
वस्य यतोरप । वसोपरि, तृणायेर्' इत्युक्ते प्रक्रियाभेदे च

प्रस्त्राव उ० प्र०सृ वच् । अरवरे प्रस्त्राव्ये, प्रसृते च ।

प्रस्त्रावना स्त्री० प्र०सृ-विच्-युच् । चारभा, कृतधारेण
वसादिभि चङ् प्रकृत्यभिनेयकया प्रसृज्यै कपनीये वास्य
योगे 'नदी विदूषको वासीया दि वा' इय ।

प्रसृति वि० प्र०सृ क्त । प्रकरणप्रति, प्रासङ्गिके, उपस्थिते
उद्यते, प्रतिपद्ये, प्रसर्पय कृते च ।

प्रसृ उ० प्र०सृ-व । अतः उद्वेगान्नये आरकचर्त्तवाये वा मान्या
दे । परिचायभेदे विस्तारे च । पर्वतस्य वायव्योऽप्यभूमी इत्यनं

प्रस्थानं न० प्र०सृ ल्युट् । विगोषोर्मुखांगमने, गमनवाले च
प्रस्थोत्तनं न० प्र०सृ-करणे ल्युट् । शूरे । भागे ल्युट् ।

ताडने, विकारये, पाके च । [ल्युट् । भास्यति पर्वते इ०

प्रसृवणं न० प्र०सृ ल्युट् । अग्निभेदेन सप्तपदे, लते, खदे च ।

प्रस्त्राव उ० प्रसृ वच् । ह्ये । [स्थायिभागे ।

प्रस्तर उ० प्रसृवते आधिकतयादिरियान् प्र०सृ व्यच् । दिवस
प्रस्तरणं न० प्रसृवतेत्यनेन ह-ल्युट् । अस्ते कर्षारिण्ये च ।

वाधारे ल्युट् । युगे । भागे ल्युट् । प्रहारे, हने च ।

प्रहर्षणी स्त्री० प्रहृष्यजनया हृष्य ल्युट् ङीप् । हरिद्रायाम्
अयोदयाशरपादे च-भेदे च । नल प्रहर्षोक्तिः । [इय०
प्रहसनं न० प्र०सृ ल्युट् । हास्ये, प्रहृष्यकायकभेदे च । वा०

महसन्तो स्त्री० मन्-ह-स-ट् ङीप् । यथिक्कायां, वाचन्याम् ।
 महस्य उ० महस्यो ह्यः । प्रा० । विभक्त्यादुक्तिके भाषी, रावण-
 सेनापतिभेदे च । । [मांशवैदिक्याम् ।
 महारवल्ली स्त्री० महारस्य वेदोपपन्नना बल्लो भाग० ।
 महि उ० महियतेऽस्य मन्-ह-रन् विभ । कृमे ।
 महितं लि० मन्-हि-त् चिह्नं, निरुक्तप्रदिते च । छपे न०
 महिलिका स्त्री० पुनोभाष्यमागय । मन्ने (पुमान्) तरण्यालि
 हितः पश्ये नितम्बस्त्वानमाश्रुतः । रुक्णां सन्निधौऽपि वा
 कृतं सङ्कल्पं रित्यादिकमेक्योत्तरम् उपदर्शयजः कलहः
 प्रह्लाद उ० मन्-ह-रन्-मन् । हिरण्यकशिपोर्दत्तस्य पुनोभाष्ये
 प्रह्नु लि० मन्-ह-रन् । नन्ने विनीते, आचूते च ।
 प्राशु लि० प्रहटा व्यभवोऽस्य । उच्च, उच्यते ।
 प्राकास्य न० प्रकासस्य भावः व्यञ्ज । व्यद्विषैव्यमध्य, इत्या-
 नमिषातस्त्रये येद्वयं स्वाक्याद्यासुमतौ च । । [मांशवै-
 विमूर्धिति इति शब्दः । । [कारे, प्राचोरादे ।
 प्राकार उ० प्रचोरादे मन्-ह-रन् दीर्घः । इहकादिप्रतिषेधेन-
 प्रास्त लि० प्रहटप्रकृतमपकायं व्यञ्ज । नीचे । प्रहतेरवस्य
 व्यञ्ज । प्रहतिव्यञ्जिनि । प्रहत्या स्वभावेन निर्वसः
 व्यञ्ज । स्वभावविद् । प्रहतेः संकृतशब्दात् आगतः
 व्यञ्ज । नाटकादौ प्रविष्टे व्यपञ्चयव्यञ्जभेदे ।
 प्रास्तप्रलय उ० कर्त्तुः । कार्यं प्रकृत्यो नाम्ने तेन सङ्ग
 कार्यं जातस्य प्रहती हने, कृत्याये च ।
 प्रास्तमित्य कर्म० । स्वभावविद् मित्रे, विषयान्नरस्य व्य-
 क्त्यात् प्रास्तप्रहतीः व्यपञ्चयितोत्तरविषयस्य कर्त्तुः ।
 प्रास्तशत्रु उ० कर्म० । विषयान्नरवर्तिनि कर्म ।
 प्रास्तन लि० प्राप्तिं काले, देशे, प्राच्यां दिशि वा भवः सु-
 रट् च । प्रागभे । [प्रेदिरे प्रास्तनग्नविद्या इति क० ।
 प्रागभाष्य उ० प्राग्वती व्यभावः । इह कयाये पदो भविष्यती
 व्यादिप्रतीतिविद् व्यभावभेदे ।
 प्रागुदीची स्त्री० प्राच्या उदी व्यावाम्नारावा दिक् । दिव्यामा-
 न्यनारावे इति व० । पूर्वोत्तरदिशि देशान्तोये ।
 प्रागज्योतिष न० कामरूपदेशे तद्देशस्य व० व० ।
 प्रागभार उ० प्रहटी भारः । उत्कर्षे प्ररकाने, मांशवृत्तिव्य-
 षट् । [ताम्नाः इति प्रवेष्टवन्तोदयः । पूर्वोत्तरावति च ।
 प्राग्वह्य लि० प्रकर्षणे व्यये द्वियतेऽसौ व्यञ्ज । जेते ।
 प्राश्र्य लि० प्रकर्षणाये भवः यत् । जेते ।
 प्राग्व्यं उ० प्राक् वंशः सप्तलीकवजपानादिषु सदासौ जल ।
 इतिवैद्यात् पूर्वभाष्ये व्यभावनादिसिद्धये तदे ।

प्राधार उ० मन्-ह-रन्-मन् दीर्घः । यथादी बह्वक्षर-
 पदादेः चरणे । । [व्याये च ।
 प्राधुरा उ० मन्-या-धु-च-क । यतिवौ । । [आजिरे, पय-
 प्राध्व न० प्रहटभङ्गनं पूर्व० शब्दम् । गृहभूमी (पराग)
 प्राध्वन्याय उ० व्याचारेणावस्योदपि पुनर्वच्यते यदि । वी०-
 भिषयो जितः पूर्व० प्राध्वन्याय च उच्यते । इत्युक्ते
 व्यपहारस्य उत्तरभेदे ।
 प्राचु लि० मन्-यन्-च-किन् । पूर्वकिन् काले देशे च । । [वि-
 ङीप् प्राची । हा च पूर्वस्यां दिशि, तन्मोक्षं प्रकृपूनकरी
 मध्यदेशे च । ।
 प्राचीन लि० प्राक्-भवार्थे च । पूर्वदिगादी भवे । (या-
 नादि) पनतिज्ञायान्, राक्षायस्य स्त्री० ङाप् ।
 प्राचीनवर्षिस् उ० । इत्ये, इत्यभेदे च ।
 प्राचीनामस्य न० कर्म० । पानीवामस्ये ।
 प्राचीनावीत न० कर्म० प्राक् सप्तशतद्विषये स द्विजातयः । ।
 प्राचीनदीपतिमन्त्रोक्तं तत्र कर्मणि योमने दित्युक्ते । प्राचीनो
 वासकरो वहिष्मते सति, द्विष्यस्त्वामिति यत्सक्त्यादी ।
 प्राचीर न०, प्राचीयते मन्-या-वि-कन् दीर्घश्च । सर्वतो
 वेष्टनाकारे इहकादिप्रतिषेधे व्यावरणे (प्राचिरे) । [इने च
 प्राच्येतस्य उ० प्राचीयतिच्यो प्राचीनवर्षिः व्यञ्ज इत्ये, व्यपञ्च
 प्राच्य उ० प्राचि भवः । शरारस्या नव्या । प्राग्द्विषये देशे ।
 प्राजक उ० मन्-ज-ज-कन् वीमाभाभाः । शारयो ।
 प्राजन न० मन्-ज-ज-कन् । तीक्ष्णे यथादेशात्तद्वये (प्राची)
 प्राजापत्य उ० प्रजापतिर्देवतास्य व्यञ्ज । । [अद्विवाहस्ये
 विवाहभेदे, लग्ने प्रातिपत्ये च शयं लग्नस्य आद्यवर्तिनम् ।
 लग्नं परस्व नाशोयात् प्राजापत्यमिति फलमिति कथ्यते
 तद्व्याहृत्य भवेत्तमेदे न० । प्रजापत्यमिति देवतात्वे चर्पादौ
 लि० । प्रज्ज्वायमाने श्वेदस्य विषयेऽपि भेदे स्त्री० ।
 प्राजिह्य उ० मन्-ज-ज-ह्य चोभावाभाः । शारयो ।
 प्राज्ञ उ० प्रकर्षणे जायति मन्-या-क शार्थे व्यञ्ज । सङ्घिते ।
 राजपुत्रे च । प्रहटास्य व्यञ्ज । बुद्धिमति, दृष्टे च लि०
 प्रधानांशार्थे व्यञ्ज । बुद्धौ, प्राज्ञस्य लोको । प्राज्ञव्यां
 स्त्री० । । [प्रचुरे लि० ।
 प्राज्य न० । प्रहटभाष्यं मन्-यन्-ज-कन् वा । प्रहटपते ।
 प्राज्ञल लि० मन्-यन्-ज-कन् । सरवे, उपरोधे च ।
 प्राज्ञविवेक उ० व्यभिचारार्थो ह्यस्य व्यञ्ज-किन् प्राज्ञः तयो-
 वान्तं विद्वान्विरुद्धतया द्विषयति विन्-विच-यन् कर्म० ।
 राजनियुक्ते व्यपहारदृष्ट्ये, विवाहादगतं श्रुतं पूर्वशास्त्रं

प्रयत्नत । विचारयति येनाथौ प्राहृत्विक्कृत्य चरति इति
 चरति अर्थे प्राहृत्विक्कृत्य इति केचित् पठन्ति ।
 प्राण्य उ० प्र+यन् प्रयज् । हृदयस्य नासाप्रवृत्तिरिति वायी,
 कायजीवने रये, वायुमात्रे, वये च । प्रवृद्धस्यै देहस्य
 वायुभेदे, इन्द्रिये च व० य० ।
 प्राण्य उ० प्राण्य ददाति दा क० । जवे, अये च । जीवकहस्ये
 उ० । इन्द्रियार्थं, इन्द्रियस्य च स्त्री० । प्राण्यदातरि वि०
 'प्राणदा यमद्वयस्ये लुङ्गट् ।
 प्राणनाथ इत० । पत्नी ।
 प्राणमयकोम उ० प्राणमयकोमोन्मिषसहितं प्राणमयसुखमपुत्र
 कोमपदाच्छादकत्वात् कोम इव । वेदान्तोक्तं जीवस्यरूपा-
 न्नादहे, कर्मोन्मिषसहिते प्राण्यपदके ।
 प्राणसयम उ० प्राणस्य प्राणरूपवृत्तिभेदेऽस्य नासाप्रवृत्तिर्ना
 वायी सयमो यम व्यापारे । प्राणायामे तेन हि व्यापा-
 रेण प्राणवायोर्वैरिति वदन्प्रतिरोधेन प्राणसयम इति
 योगशास्त्रादिप्रसिद्धम् । [पल्लवम् ।
 प्राणसमा स्त्री० प्राणै रथा दृष्ट्या प्रिवत्तात । प्रिवतमाया
 प्राणायाम उ० प्राण प्राणवायुसम्यक्ते सयम्यते तेन आ-
 यम यज् । योगादिप्राणप्रसिद्धे प्राणवायोर्निरोधवाधने
 व्यापारे । वकि स्तथास्यवायोवृत्तिरूपप्रत्ययेन, देहस्यस्य
 तस्य ज्ञानवत् निवृत्तताया रोधेन, निवृत्तस्य तस्य क्रमेण
 वकिर्नि वारण्यकपरेवनेन च । अथायोर्वैरविमिवोगरूप
 वयसात्प्राणादनमित्यसौ व्यापारस्युदाय प्राणायाम इत्यु-
 च्यते 'प्राणायामनिष्ठ वयसमभ्यास त उच्यते' इति । प्रा-
 णायाम स विज्ञेय 'इत्युक्तवशमे प्राणायामशब्दस्य पूरण
 क्रमकरोचनकृत् व्यापारस्युदाये कृदितरिति वदन् प्रत्ये-
 कविषय कृदितरित्यस्ये विस्तरी इहद्विधाने ।
 प्राणिद्युत न० प्राणिभि र्नेत्रकुण्डलादिभि र्प्रणयै र्युत दे-
 वतम् दिव माते ज्ञा । प्राणिभि र्प्रणयै र्वैके देवने ।
 प्राणिन् उ० प्राणप्रत्ययस्यै इति । जीवे सेवने ।
 प्रात कृत्य न० प्रातः प्रभाते कृत्य वसिष्ठस्य । प्रभाते कृत्ये
 शो रक्षागदी । [प्रातरुपास्ये मन्त्रस्यै देवभेदे ।
 प्रातःसन्ध्या स्त्री० प्रातरुपास्या सन्ध्या । वैदिके त म्बिके च
 प्रातरु सन्ध्या प्र+यत अरु । प्रभाते, प्रातः कावो सङ्घर्षां स्त्री
 नि ति चरयुक्ते सूर्यादौ प्रातःप्रातिवृत्तिर्वावे च ।
 प्रातराश उ० अगते भुञ्जते अथ यज् प्रातः प्रभाते प्राशो
 भोज्यम् । प्रातः कावे भोज्ये ।
 प्रातिका स्त्री० प्र+यत अरु टाप् । जवाहणे ।

प्रातिपदिक उ० प्रातिपदि द्वयते ठञ् । अस्मि, 'इन्द्राग्नी यव
 ह्वयेते इति' इतौ अयं प्रतिपदीत्यर्थः । व्याकरणोक्ते 'अयं
 वद् अथाहरप्रत्यय प्रातिपदिकभि र्वादायते प्रत्ययप्रत्यया-
 न्मन्त्रे चादायैवे छत्तद्विषयवाचनमित्ये च मन्त्रभेदे न०
 प्रातिभाष्य न० प्रतिभुगो भाव । (जाभिनी) प्रतिभुगोभावा
 'प्रातिभाष्यागतं सुत' इति चरति । [स्वाध्यायस्यै धर्म
 प्रातिस्विक न० प्रतिस्वे एकैकस्मिन् भव ठक् । प्रत्येकपदार्थ
 प्रातिहारिक वि० प्रतिस्त्वित्येनेन प्रतिहार कापद्य भावा
 य प्रत्येकनस्य ठक् । नायाकारणे । [वेदाध्ययनादौ ।
 प्रायसकालिक वि० प्रयसकाले भव ठक् । प्रथमाह्नोचिते
 प्रायसिक वि० प्रयस भव ठक् । प्रयसकालम् । तिथौ छीप्
 प्राहुर्भाव उ० प्राहुर्भावः भव । प्रवृत्ते शक्तिर्भाव ।
 प्राहुस्त्वय्य० प्र+यद्-छति । स्तुतये, प्रभाते, नान्ति, सन्धा-
 वनायां, इतौ च ।
 प्रादेश उ० प्र+दिश वच् दीर्घ । तर्जनीसहितविकृताङ्गु-
 लैश्चालये च 'अङ्गुलस्य प्रदेशिन्या व्यास प्रादेश उच्यते'
 इत्युक्ते परिभाष्यभेदे च ।
 प्रादेशन न० प्र+या+दिप् ल्युट् । दाने ।
 प्राक्ष उ० प्रगोष्ठध्यानस्य चक्षुः कृता० । रक्षादौ, प्रगोष्ठो-
 ध्याना० प्रकटे पयि । नष्टे, वष्टे च वि० । [वायास्य
 प्राध्वम् अर्थ० प्र+या+ध्वज इति । आध्वस्यै, वयने, नष्ट
 प्रान्त उ० प्रकटोऽन्व । शेषवीमायाम् । ।
 प्रान्तर न० प्रगडनन्तरं अन्वधानं यत् । दूरगम्ये पयि । इत्या-
 दिच्छादान्त्ये पयि, वने, कोनरे च ।
 प्राप्नोष्यत्य वि० प्राप्नोष्यत्य मरत्य देन । मृते ।
 प्राप्नोष्यति वि० प्राप्नोष्यत्य देन । अगोहरे, पयिष्ठते च ।
 प्राप्ति स्त्री० प्र+याप् क्रिप् । इदौ, लाने, ध्यानान्तरगते,
 सङ्गतौ अविशालौ चर्यस्यै देवस्यैभेदे उदरे च ।
 प्राप्य वि० प्र+याप् यप् । यम्ये लभ्ये च । व्याकरणोक्ते 'श्रिया
 कृतविषयाया सिद्धिर्यमं च विद्यते' इत्येनादौतुमाभावात् तत्
 प्राप्यसिद्ध कथ्यते' इत्युक्ते कर्मभेदे न० ।
 प्राश्ट न० प्र+या+ष्ट ङ । उपदोषकद्रव्ये । छाये द्यु चौर
 प्रासाद्य उ० प्रसादय इति उप । वाचकहणे ।
 प्रासादिक वि० प्रसादयेन निश्चितं किञ्च दत्त । प्रत्यगादि
 प्रसाधसिद्धे, प्रासाधसिद्धे च स्त्रियां छीप् ।
 प्रासाधन्य० प्र० प्रस्य मार । नक्षत्रं तत्प्रकारकालरूपे प्रा-
 यं, तस्य व्याययते मरतोप्राप्त्य शोभावादिमिनी सत
 सभावाध्या वा प्रासाधति भेद विस्तरी इहद्विधाने ।

प्राप्त ३० प्र+अय-इष्ट-वा चञ् अच् वा । कृत्वा, अययनकृत्यौ
वाङ्मये ५ । 'प्रायेण वागभ्युविधा' इति कुमारः ।

प्रायश्चित्त प्राप्त्युपचित-क । 'प्रायो नाम तपः मौक्त्यु
चित्तं नियय उच्यते ।' उषी निधयेर्युक्तम् प्रायश्चित्त
इति स्मृतमित्युक्तनक्षणे प्रायश्चित्तमात्राधिक्येन, विधि-
बोधिते कर्मणि चान्द्रायणादौ ।

प्रायश्चित्तम् लि० प्रायश्चित्तं कथं चेतयाप्यस्य इति । प्राय-
श्चित्तकरणयोश्च प्राप्त्युपचितत्वे जने ।

प्रायस् अय० प्र+अय-अयि । वाङ्मये, तपसि च । 'प्रायः
' प्रयोधत्तमस्य इति लट् 'रिनु' इति ।

प्रायोपविष्ट लि० प्रायस्य अययनकृत्ये उपविष्टः उप-
विष्ट-कृत् । अययनेन कृत्युपायोच्यते ।

प्रायोपवेश ३० प्रायाय अययनकृत्ये उपवेशः स्थितिः । सङ्-
क्षेपपूर्वकम् चक्रककार्यत्यागेन अययनमन्त्राणां प्रवेशः ।

मारब्ध न० आ+रभ-मारब्धे क्त 'मरुदमारब्ध' कृत्यार्थं
जननाय कृतारम्भे वेन । दृष्टादमारब्धे आरब्धेदे तल्ल
च भोतेनैव अय-इति शास्त्रे प्रविष्टम् । कृतारम्भे लि० ।

प्राथना स्त्री० प्र+अर्थ-युच् । वाच्यार्थान्, विंशतिवाच्य । खुद् ।
वाचने, विंशते च अ० ।

प्राथितं लि० प्र+अर्थ-क्त । वाचिते । अभिहिते, कृते, श्रुतं वयते
प्राप्तम् । न० प्रकर्तृवाच्यत्वे प्र+आ+अय-अयच् । कृत्युपाय
कृत्यात् लक्ष्यत्वे माह्लादौ ।

प्राथेय न० प्रथेयं दीयते सन्त्या+वी-यञ्, प्राथे एतत्प्रभु,
प्रथेयाय कृत्यम् अय् मि० अय्यम् वा । इति । रोथय ३०

प्रावरण न० प्राप्रित्येनेन खुद् । अक्षरीयवर्त्ते । यञ् । भावा-
प्रावृत्त लि० प्र+आ+व-क्त । प्रकर्तृवाच्यत्वे वते ।

प्रावृत् (वा) स्त्री० प्रकर्तृवाच्यत्वे लट्-किप् वा दाप् । वर्षाकावे
प्रावृत्पायणी स्त्री० प्रावृत्पायमयं यस्याः इमे चालम् ।

प्रविष्टान् (वाच्यार्थी) -

प्रावृत्पेण ३० प्रावृत्ति भवः एव । कदम्बजने, भाराकदम्बे,
कुटम्बजने च । वर्षाकालजने लि० 'सं प्रावृत्पेणैरिति'
प्रतिः । पुनर्वाता, प्रविष्टाङ्ग स्त्री० ।

प्रावृत् ३० प्रावृत्ति भवः यत् । कृते, कृत्ये च ।

प्रावृत्ति लि० प्र+अर्थ-कृते कृत् । कृत्यार्थमात्राधिक्ये । यञ् ३०
प्राप् ३० प्रकर्तृवाच्यत्वे लट्-कथं चेतयाप्यस्य इति । कुत्वा ।

प्राप्त ३० प्रकर्तृवाच्यत्वे लट्-कथं चेतयाप्यस्य इति । कुत्वा ।

प्राप्तात् ३० 'प्रवीदन्मिन् प्र+अय-अय् लृट्-पठ दीर्घः ।
देवानां राज्ञाञ्च पठ्यते ।

प्राप्तिक ३० प्राप्तः प्रकर्तृवाच्यत्वे कृत् । कृत्यार्थमात्राधिक्ये योऽति ।

प्राप्तिक लि० प्रत्ये तत्परिचितं धान्यादिकं कृत्वा स्या-
वेत्यति, -पचित वा कृत् । प्रत्येतिवाच्यत्वे सप्तमिहोमे
पचिते, तन्मित्रवाचादिपचिते च । क्षियां ङीप् ।

प्राप्त ३० मरुद, प्रथमं वा अङ्गः कृत्, अङ्गादेयः वायम् । पूर्वाह्णे
प्राप्तितनः लि० प्राह्णे पूर्वाह्णे भवः यच्च तद् वा विप्रातनादे
तम् । पूर्वाह्णे भवे ।

प्राप्तितराम् अय० अयि अययने प्राह्णे तर-वाच्यत्वे मि० ।

प्रिय ३० प्रीयाति प्री-तर्पणे च । भर्त्सि, पत्नी, सप्तमेदे,
कश्चिन्मानीषी च । कुट्टे लि० । भाष्यार्थं, एवावां, सवि-
त्तायां, मदिरायां, वाचायाञ्च स्त्री० ।

प्रियवद् लि० प्रियं प्रियकरं मधुरं इति सच् सत् च ।
प्रियवादिनि तेचरे, मन्त्रार्थेभ्यो च ३० ।

प्रियक ३० प्रिय+अं प्रादां कृत् । प्रीतयति इत्ये, कदम्बे, विविच-
यते, प्रियव्री, भवते, कुट्टे, अययनकृत्ये च ।

प्रियकर लि० प्रियहरोति सच् सत् च । प्रियकरिचि ।
चेतककृत्यार्थं, दृष्टाजीवत्याम्, अययनवाचा स्त्री० ङीप् ।

प्रियङ्गु ३० प्रिय+अङ्ग-ङ्गु लि० ङुम् च । सप्तमिहोमे इत्ये
'प्रियङ्गुकाशिकाकार' इति पुत्रप्राप्त्यर्थमयम् । राज्ञावां,
विषमत्याम्, सही, (काङ्गो) कट्ट्यादे ।

प्रियजीव ३० प्रियो जीवो नञ् । श्लोकार्थे । मि० मि०
प्रियतम ३० अयि अययने प्रियः तमः । मधुरप्रियाह्णे, सवि-
प्रियता स्त्री० प्रियव्य वाचः तम् । सहे प्रियते । पुत्रये मि०

प्रियदर्शन ३० प्रियं दर्शनमयम् । श्रीरिवाह्णे, मरुतये च
प्रियवर्णी स्त्री० प्रियो वर्णो यस्याः गीर्वाण । प्रियव्री

प्रियव्रत ३० प्रियव्रतं व्रतयोः कृते जने ।

प्रियवल्ली स्त्री० कदम्ब । प्रियव्री ।

प्रियसन्देश ३० प्रियं सन्देशं यत् । अययनकृत्ये । इति० ।

प्रियमालक ३० प्रियं मालकं यत् । अययनकृत्ये (प्रियात्मनः)
प्रियास्तु ३० प्रियं प्रियतां प्रियताम् अये लि० सप्तमिहोमे
वाच्यत्वे ।

प्रियात् ३० प्रियाय कथति प्रियायैति कथ-यच् । प्रियव्री
प्री तर्पणे आन्त्रभक्ष्य-अयि । प्रियति ते अदेधीम् कदम्ब ।

प्री प्रीतो कानां दिशः प्रीताम् अयि । प्रीति कदम्ब
प्री तर्पणे अयि । प्रीताम् अयि । प्रीति कदम्ब । प्रीति
प्रीति कदम्ब । प्रीति कदम्ब । प्रीति कदम्ब ।

प्रो तर्पणे सक० पु० उभ० धनिट् । प्रायवति ते अथिप्रयत्-त ।
 प्रीणन न० प्री णिष्-नुक्-ल्युट् । तर्पणे । [२८३] वि० ।
 प्रीत वि० प्री त्ता वा नत्ताभाव । हृष्टे । तस्य नावे प्रीषो-
 प्रीति स्त्री० प्री माने तिक् । हृष्टे, आमीदे, दम्नी च ।
 प्रु सर्वणे भा० आत्क० चक० धनिट् । प्रवते आप्रोष्ट ।
 मुष्ट बद्धे भा० पर० सक० सेट् । प्रोष्टति अप्रोटीत् ।
 प्रुष भक्षोकरणे भा० पर० सक० सेट् । प्रोषति अप्रोषीत् ।
 'वेट् । [अप्रोषीत् ।
 मुप वीने भूतौ च वक्त० सेट् । अक० भा० पर० सेट् । मुष्ठाति
 मुष्ट वि० मुप-क्त० । दग्धे ।
 प्रेक्षा स्त्री० प्रक्षेपे प्रमाणादिना दृष्ट्या । प्रक्षोषोपनायाम् ।
 प्रेक्षावत् वि० प्रेक्षा काल्येते प्रहृष्ट भक्ष च । प्रक्षोषकारिणि
 प्रेक्षा स्त्री० प्र० उचि च । दोषायां परिभवणे, सार्यकगतौ,
 हृष्टमेदे, काले च ।
 प्रेक्षित वि० प्र० उचि-क्त० । कश्चित् ।
 प्रेक्षोक्ष दोषने च० उरा० उ० सक० सेट् । प्रेक्षोक्षयति ते कष-
 प्रेक्षोक्षत् । प्रक्षोषसर्गलभयोक्त्येतेन प्रक्षोषोक्षत् ।
 प्रेत इ० प्र० उचि-क्त० । नरकस्थे जीवे, पिशाचभेदे, अतिवाहिक
 देहात्तर जायमाने देहभेदे, 'कृते अविश्वीकरणे नर-
 कस्यदाए परम् प्रेतदेह परिमज्जभोगदेह प्रपद्यते इति
 श्रुति, जने च ।
 प्रेतकर्मण्यु न० इति० । अगस्त दाहादिके अविश्वीकरणे कर्मणि
 प्रेतकर्मण्यु न० इति० । इत्यनेन प्रेतपुरादयोऽप्यत्र । [नदीभेदे ।
 प्रेतनदी स्त्री० प्रेतगम्या नदी । कश्चादस्थे वैतरणीनामके
 प्रेतशिला स्त्री० नमतीरस्थे प्रेतोद्धारणार्थं शिलाभेदे ।
 प्रेत्य अर्थ० प्र० उचि-क्त० । लोकाभरे 'मित्र चंपरा नाली ति-
 कृति । [इत्ये, नावी च इ० ।
 प्रेमन् इ० न० प्रियस्य भाव इत्यनिच् प्रादेश । छेदे, प्रमोषि च
 प्रेमस् वि० अतिशयेन प्रिय ईयथ प्रियस्य प्रादेश । अतिशय
 प्रिये । श्रुत्या ङीप् प्रेयसी सा च प्रियतमाया, योषिति च
 प्रेरण न० प्र० ईर-णिच्-ल्युट् । प्रेषणे निजदक्ष 'अक्रादे'
 कार्यादौ नियोगे । णिच् युच् । प्रेरणाथल स्त्री० ।
 प्रेष गती भा० पर० सक० सेट् । प्रेषति अप्रोषीत् ।
 प्रेषि प० प्र० उचि-भञ्ज् वा परदृष्टम् । प्रेषणे, पीडने च ।
 प्रेष्ठ वि० अतिशयेन प्रिय ईयन् प्रादेश । अतिशय प्रिये ।
 प्रेमिष्ठ प० प्र० इत्यु एत्यु वा परदृष्टम् । लक्षे । प्रेरणीये वि०
 जङ्घाया स्त्री० । [प्रमृता हुनने च ।
 प्रोक्षय न० प्र० उचि-ल्युट् । वमसात् सेचने, बधे, यथाय

प्रोक्षित वि० प्र० उचि-क्त० । शिक्ते, हिते, यथाय संकृते वावादी
 च 'भक्षयेत् प्रोक्षितं साव' इति श्रुति ।
 प्रोक्ष्य न० प्र० उचि-ल्युट् । शर्जने (पीडा) ।
 प्रोत्त वि० प्र० ने-क्त० । शुम्भिते, कृते, अचिते च । प्रक्षेप० ।
 प्रोत्फल पु० प्रक्षेपे अतफलति प्र० उद० फल-क्षच् ।
 विज्जल्लूलाकापयति हृष्टमेदे ।
 प्रोथ परिपूर्णतायां काल्ये च भा० उभ० चक० सेट् । प्रोथि-
 ते यमोक्षोत् अमोक्षिड । अति न हृष्ट ।
 प्रोच इ० न० । मुच्यन् । अन्तनादिकायाम् । कक्षा, प्रादो,
 स्त्रीगर्भे, गर्भे, भीषणे, स्निग्धे, अक्षराले च इ० । प्राप्ते,
 स्वाधिते, प्रविते च वि० ।
 प्रोपित वि० प्र० वक्त० कृष्ट् । प्रवार्ध गते विदेयं गते ।
 प्रोपितसमर्पका स्त्री० प्रोपित भगौ यस्या कप । विदे-
 यस्वपिकाया नायिकायाम् ।
 प्रो(मो)ष्ठ इ० प्र० उचि-क्त० । प्रोष्ठोष्ठस्य वा इति । [इति] भास्त्राभेदे
 श्वि च । वा जीप । प्रोष्ठोष्ठस्य ।
 प्रो(मो)ष्ठपद इ० प्रो(मो)ष्ठो मौल्यस्य पद यस्य । भास्त्राभेदे
 काल्येविशेषे तेन मुक्ता पौर्णमासी कण्ठे वा दन्त भावे
 हुवरय् नर न इति । भास्त्राभासावे ।
 प्रो(मो)ष्ठपदा स्त्री० व० प्रो(मो)ष्ठस्य गोविन्दपदायाम् । पाद्
 भदनथले पूर्वभास्त्रपदायां लक्ष्मभास्त्रपदायां च भद्रार्थ-
 लाभकलात् वक्ष्यतम् । [वदति । भास्त्रपौर्णमास्याम् ।
 प्रो(मो)ष्ठपदी स्त्री० प्रोष्ठ प्रोष्ठपदा कर्तुं क्ता पौर्णमासी अग्नौ वा
 प्रोष्ठ वि० प्र० उचि-क्त० इति । प्रवृत्ते, प्रगर्भे, निजुषे च नायि-
 काभेदे 'वरणी निजया नता प्रहृष्टप्रयता मौदे मुक्तव-
 क्त वा श्रुत्या च स्त्री० टाप् ।
 प्रोष्ठपाद इ० 'आयनाच्छरासु जातमोर्णुयोक्त्या ।
 ज्ञातव्यमिच्छा यत्त प्रोष्ठपाद उ च्यते' इत्युच्यते
 कावनाच्छरादे वस्त्रादिना कटिजङ्घापरभ्येन स्थिते जने ।
 प्रोष्ठि स्त्री० प्र० उचि-क्त० इति । साभ्ये, उद्यमे च ।
 प्रुष्ट भक्षणे भा० उभ० सक० सेट् । प्रुष्टति अप्रोषीत् ।
 प्रुष्ट पु० प्रुष्टने कीदृ प्रुष्ट-भञ्ज् । [पाकृद] हृष्टे, प्रुष्टक-
 चिक्रिते दीपभेदे च ।
 प्रुष्ट पु० प्रुष्टने अय् । प्रुष्टने । कर्त्तरि प्रुष्ट् । सेवके (भेदा)
 भेके, भेये, गानदे, अषवे, अलकाके, प्रवणे, पर्वतीदृष्टे,
 कारकदृष्टये, शब्दे, रिपो, कथभेदे अलजुक्तं, जलपर-
 पणिसावे कारकादौ च । केवलीदृष्टये, गन्तव्ये,
 प्रुष्ट पु० प्रुष्टन् अय् नञ्चि गम-व इ० । गानदे,

फलपाकिन् पु० फलपाकोऽफलश्च । गर्हभारहे ।
 फलपुष्पा स्त्री० फलानि पुष्पाणीति यस्या । पिण्डधर्तृत्वात्
 फलपूर पु० फलेन पूरं पूर-क्त । पूरजपूरे । कन् । तत्रैव
 फलप्रिया स्त्री० फल प्रिय यस्या । प्रियङ्गो । [अतुभवे
 फलभोग पु० इव० । फलानां कर्मफलानां सुखदुःखादीनां भोगे
 फलमुत्था स्त्री० फलेन उत्था यस्या । उत्थाभोदायाम् ।
 फलमुन्निरिका स्त्री० छद गिरिति इन् फल मुन्निरि यस्या ।
 पिण्डधर्तृत्वात् । [फले न० ।
 फलवर्चस्व पु० फल वर्चस्व यश्च । फलवर्णे इत्ये । तत्-
 फलवृक्षक पु० फलमधामो वृक्षः सञ्ज्ञाय कन् । पनवृद्धये ।
 फलमालिन् वि० फलेन शालते स्त्रापते णिनि । फलयुक्त
 लित्वा ङीप् । [वन्दे इत्ये ।
 फलमेधिर पु० धिमिरं प्राप्नोत्यस्य अण् फल मेधिरं यश्च ।
 फलमेष्ट पु० फलेन मेष्ट प्रत्ययत्तर । आशङ्क्ये । ...
 फलसप्त न० फल सप्ति षोडश । पनवृद्धये ।
 फलसौह पु० फले सौहो यश्च । आशङ्क्ये । [एषाम् स्त्री०
 फलसौह्या त्रि० फलेनायाः सम्बन्धा । कलपुक्ते । काष्ठकद
 फलाध्यक्ष पु० फलमध्यस्थमिव यश्च । राजादने । फलदा-
 नाभ्यसे ईदरे पु० । फलदाशोलादयोप्यस्य ।
 फलाहृत न० फलमहृतं यश्च । इच्छाभ्ये । अन्वयेन पु० ।
 फलानि वि० फल+अन्वये ईदरे । कलपुक्ते । तादृश्ये इत्ये पु०
 फलानि वि० फल+अन्वये ईदरे । कलयुक्ते । तादृश्ये इत्ये पु०
 प्रियङ्गुइत्ये स्त्री० ङीप् ।
 फली स्त्री० फलसम्यस्या अण् गौ० ङीप् । प्रियङ्गुइत्ये ।
 फलेष्टिङ्ग पु० फले यष्टि इन् । योग्यशब्दे फलभरे इत्ये ।
 'फलेष्टिङ्गो वृष्टि' मङ्गि । इत्ये । फलेष्टिङ्गिण्यत् ।
 फलेष्टु पु० फलेन ईष्टु यैर्हर्थाप्यत् । राजनपुङ्गवे ।
 फलेष्टुस्त्री स्त्री० फले रोहति ईष्टु । पाठनिष्ठे ।
 फलोत्तमा स्त्री० फलेन उत्तमा । द्वाभाभेदे ।
 फलोद्भय पु० इत० । फलोद्भयसौ आगे, श्वगे, हृष्टे च ।
 फलपु वि० फल उ पुक्त्वा । रम्भे, धारे, निरर्धे च यस्यासौ
 रंभस्य नद्यां गौ० । (काशु) इति स्त्राति षनिद्वये षटादौ,
 काशोद्भयस्त्रिकायाम्, षडनवमभेदि विध्याशब्दे च पु० ।
 फलपुन पु० फलपुन्यभेदो नीयतेऽस्मिन् भो इ । फालपुनेवादि
 फलपुनी स्त्री० फल उतन् गन्तु गौ० ङीप् । काशोद्भयस्त्रिका
 याम् । अदिपदप्रतिष्ठापदयोः द्वाभे च यस्यासौ च नव
 फलपुयाटिका स्त्री० फलपुयां यादौ इत्यर्थे कन् । काशो-
 द्भयस्त्रिकायाम् ।

फलपुन्यन्ताक पु० फलपुन्यं हन्ताक यश्च । श्शीनाकभेदे ।
 फलपुन्यपु पु० फलपुन्यस्य उतस्य । फालपुन्यैर्वासा
 द्विपु कर्त्तव्ये (यावोर) फलपुन्यकरणे ङास्ये ।
 फाल्य न० फलाय कृति यत् । इमे । [वृत्तौ] य ।
 फालिष पु० फाल्य नि ष्ट० । सुविकारे, कर्त्तव्ये (दधिमित्रा-
 फालिषित न० फल्य णिच् क्त । सुविकारभेदे (केषी) ।
 फाल्ट न० फल्य क्त नि० । अनायासेन लते । 'लितेश्चतये
 कदित फाल्ट इत्यभिधीयते' इत्युक्ते क्ताभेदे ।
 फाल न० फलाय शस्त्राय कृति यत्, फल्यते विद्यार्थेति
 भूमिरनेन वा वच् । सनामस्त्योते लाङ्गलस्यस्ये षोड-
 भेदे । फालमस्त्यस्य अण् । वृद्धदे, भृद्धदे च ष० । फलस्य
 विकारः अण् । कर्त्ताश्वस्ये त्रि० । फालकरणे क्तिङ्ग-
 रीषाभेदे न० । फलेषु भव अण् । जम्बीरवीजादौ पु० ।
 फाल्यगुण पु० फल्य उतन् पुक्त्वा च सार्थे प्रदायाण् । अर्जुने
 मध्यमपाद्वने, अर्जुन्यपदि एकदादे इदमे नमने च
 को० व० ष० ङीप् । फल्यगौर्भिर्युक्ता यौर्धमावी अण् ।
 चाम्फाल्यनमाश्वयौर्धमायां स्त्री० ङीप् । चालमासि
 अण् । चैलापदि क्तिङ्ग इदमे भारे पु० । वषट् हि चैलादित्यम्
 फाल्यगुनिका पु०, फाल्यगुनी फल्यगौर्धमायां यौर्धमावी
 अण् । चैलापदि क्तिङ्ग इदमे भारे ।
 फु पु० फल-डु । नमोऽश्वत्थस्यैर्धमे फुत्कारे, तद्वत्त्वाम् च
 फुट्ति वि० फुट्ति क पु० । विदीर्षे, प्रस्फुटिते च ।
 फुक्त्वा अण् । फल्य कृति पु० वा दीर्घ । अतुत्तरपदभेदे ।
 फुल्ल विक्रमे आभरण-सक-वि० । फुल्लति अमुक्तीन् । [न०
 फुल्ल त्रि० फुल्ल-विक्रमे अण् । विक्रमिणे । इमे ।
 फोषा(न) पु० फोषाय न पु० सगान्तरे फलस्य । दुग्धजनीद-
 धयपरिस्त्रे सुदुदाकारे पत्रार्थे (केना) अथ फालमपदि
 'हृदयेऽप्या नतोतीरे निन्दे भ्रमतीतिरे । यथा चारस्यता
 मन्त्रा अन्तरे फेणवृत्ता इत्युक्तीं यथे कमेरेरेण अन्वय
 रकारेण सयुतादयर्थ । हिमे च । सुविकारभेदे स्त्री० ङीप्
 फोषा(न) पु० इत० । सुवृद्धे ।
 फोषा(नि) वि० फेण+अन्वये ईदरे । फेणविगते
 कोनिके, मदनवृद्धये च न० । इदरदने, कदरदने
 च पु० । [मद्युपयोगात् भूत्, हिचे च वि० ।
 फोरय पु० फे इत्यस्यो रपोऽस्य । उगाने, रागमे च ।
 फोह पु० फे इत्यस्य रौति क्त्वा । उगाने ।
 फोह(ना) न० फोह-क क्त्वा ङाङ् । मुक्तपुष्पभेदे, उषिदे
 फेणमनी-भार-क क्त्वा । फेणमनी क्त्वा न क्तम्

व

व उ० वल-ड । वृषणे, तन्त्रवन्ताने, वपने, वरुणे, वदे, वधु, योनौ, जले च । वधने स्त्री० ।

वंहिष्ठ नि० अतिमयेन वं(व)ञ्च इत्यन् वंहादेय । अति-
गवव(श्)ञ्चते । [व(श्)ञ्चते ।

वंहीयस् नि० अतिमयेन वञ्च इत्यन् वंहादेय । अतिमय
वञ्च इति वामर्थ्ये च आ० पर० अञ्च० भेदः । वञ्चति । वचरो-
च्यवासीत् । वेञ्च । [अतिमोनचने, दासाञ्च ।

वडवा स्त्री० वलं वाति व-ञ्च लक्ष्णं । चोटक्यम्, वडवतामे
वडवाञ्च(ञ्च)त न० वडवया दासा कत (कृत) वा । दास
भेदे 'भक्तदास्य विज्ञेयस्यैव वडवाञ्च(ञ्च)त' इति स्मृतिः ।
वडवाग्नि हन्वकया विज्ञेयभावात्तदस्योदभिः । वडव-
स्थितं वोटनीचस्थे आलानवे । वडवानलादोऽप्यल ।
वडवांसुख उ० वडवाया छलं स्वालेनात्मस्य पार्थ आदि-
लादय । वडवस्य कालामवे ।

वडवांसुत उ० हि० व० इत० । वधिगीकुमारयो । [वैष्णव]
वण गन्धे आ० परे० वञ्च० भेदः । वधति अमासीत्-अवधोत् ।
वधिक्मथ उ० इत० अ० वण० । वड्डे ।

वधिग्वन्ध उ० वञ्जना वन्धुरि पोषकत्वात् । नीवीटये ।
वधिग्वभाव उ० इत० । वधिज्जे काजीवनाथ क्रविक्रियकरणे
वधिज्ज(ञ्च) उ० पणायते व्यवहरति वण-वजि वज्रो वा
यस्य व । काजीवनाथ क्रविक्रियकरणे वज्रवर्जि, ज्योति-
मोक्षे वधादित वधे करणे च ।

वधिज्य न० वधियो भाट् कर्म० वा व । वाधिय्ये आसीव
'मार्गक्रमविक्रमादिमवहादे, स्त्रीतमसि । 'वडवेय वडवेग-
धिलानाधिपतिज्ययेति छज्जिकम् । [अवदेत् । वेदय ।
वद स्त्री० निचलभयने वभा० पर० वद० भेदः । वदति वधातो-
वद भाषणे वा तु० वभ० पथे आ० पर० वद० भेदः । वद-
वति-ते अवीवदन्-त । पथे वदतोवादि ।

व(व)दर उ० व(व)द अरत् । कोसिद्धये । देवर्षिपथये, वार्थ
चरीने च न० । वराहकाम्नायां स्त्री० दाप ।

व(व)दरफली स्त्री० व(व)दरसीव फलमस्या । भूमिव, व(व)दर्याम्
व(व)दरवल्ली स्त्री० व(व)दरफलमधामा वल्ली वाच० । भूमि-
व(व)दरीतिव्याते कताभेदे ।

व(व)दरासक्त्यन्त० व(व)दरविवाहकम् । मायोभाषयते ।
व(व)दरि(री) स्त्री० व(व)द-वदरि वा स्त्री० । कोसिद्धये,
वापरी, वदिच्छाह ।

व(व)दरियाथम उ० न० । वदरी० आर्थे वन् तस्या वधोमे,
वधिष्ठितोवाथम । तीर्थविभेदे । व(व)दरीमेकोपयत् ।
व(व)दरीच्छदा स्त्री० व(व)दर्या इव च्छदे वरा । हति-
कोवहवे ।

व(व)दरीपक्ष उ० व(व)दर्या इव पक्षमस्या । वधोप-
गम्यद्वये । आर्थे वन् । वतैव । [विक्रान्तकामम् ।

व(व)दरीपला स्त्री० व(व)दर्या इव फलमस्या । को-
वद्वफल उ० वदानि फलान्यस्य । वरद्वहवे । [व्रमणे ।

वद्वसुष्टि नि० वद्व अमुक्त दानायामसारिणी छविस्स ।
वद्वशिख उ० वद्व पिपा यस्य । पिपा । विष वन्मयुक्त
नि० । उच्चट्यायां स्त्री० । [व्यापारे ।

वध उ० वृत्त-वज् 'वधादेय' । वृत्तने मायविद्योगकले
वध वधने तु० उ० वज० भेदः । वापयति-ते अवीवधन्-त ।
वध निन्दत्या वज्यने च आदि० आत्म० वज० भेदः । वीगमते
अवीवधति ।

वधिर नि० वज्य-विरत् । अतिवक्तिव्यन्ते मन्त्रेन्द्रियरहिते
व(व)धू स्त्री० वधान्तरिद्यया वज्य-व नवीप, उत्पत्ते
वज्य-व वधान्तरिद्यया वा । वाय्याम्, वृषायां, वधाप,
नवीडायाम्, आयायां, वृष्ठायाह ।

व(वा)धू(टी)टी स्त्री० अस्या व(व)धू कस्यापि वि वा कीट् ।
अस्यवध्याया वाय्याम् 'वीवध(व)धूटीडूकृषीरादेति
भाषापरिच्छेदः' । [वज्य वज्यादियस्य । वृष्ठायादे ।

व(व)ध्वप्रसव उ० व(व)ध्वा उद्वह आर्तवम् रजः वरर
वध्व नि० वधवर्हेति वध-व-यत् । वधाहे ।

वध्वभूमि स्त्री० वृत्त-भावे यत् वधादेय वध्वस्य भूमि ।
वृत्तभावे वधस्थाने । वध्वस्थानद्वयेष्व ।

वध्व न० वज्य-वृत्त नवीप । वीवधे, वध्वमदरम्यां स्त्री०
कीट् । उ० नय र । वध्वमिष्यत् स्त्री० ।

वध्व यावने तना० आत्म० दिव्य० भेदः । वधने पानमि । वृद्ध
वज्य वज्यने यत् । पर० वध० अमि । वज्यति अरान्मवेह ।

वज्य अयमने वृत्त० उ० वज्य० भेदः । वज्यमति ते वज्यवज्य न
वज्य उ० वज्य-वज्य । वज्यमने निगमादिना मतिरोपने
वज्यादिनेवराय च । वज्यमि वज्य । देहे, सपथोप-
वज्यानाय व्यापिने वज्ये व जी व ।

वज्यन्त उ० वज्य-वज्य । विविधये दासादन्वयदानेन वज्य-
वज्यवज्यये वरिष्ठे । आदी न० । 'वज्य' विभागे इति ।
इत्यम् माहिवावि वज्यवे' इति स्मृतिः इत्यम्माववर्ग
विद्याम् स्त्री० । वीरा० कीट् ।

वन्धन न० बन्ध भावे व्युत् । निगहादिना संयमने, वधे च ।
 करने व्युत् । रज्ज्वी ।
 वन्धनवेष्टनम् न० इत् । कारागारे बन्धनागारादयोपत्य ।
 वन्धनस्त्राप् उ० इत् । इति संवधनकारे व्याजाने ।
 वन्धु पु० ब्रूति मय स्नेहादिना वन्ध उ । प्रातौ, सातु-
 पुत्रादौ, बन्धुभ्यः पितृषाद्यै र्वि कृतं भावने, मित्रे,
 शोभने, पितरि, मानरि, भ्रातरि बन्धुजीवहते च ।
 वन्धुजीव उ० बन्धुति औपयति क्व खाये कम् । वन्धु-
 जीवहते । (शशुधासि) हस्तेभे च । [च ।
 वन्धुतो स्त्री० वन्धुनश्चेत्, भावे तत् वा । वन्धुहृत्, गन्नाये
 वन्धुर न० वन्ध उरच् । छकुटे । स्त्रीचिद्धे मित्रकत्वे वन्धु-
 जीवहते, धर्मिरे, हंसे, विहङ्गे, ययभीषणे, वने विहङ्गे च
 उ० । रत्ये, नये, उत्तमानते च सि० । वेष्ठाया,
 वक्षुपु । स्त्री० । वन्ध उरच् । रत्ये सि० । [नि०
 वन्धुत् उ० वन्ध-उचच् । चायतोप्ये । वन्दुरे, रत्ये, नये च
 वन्धुत् उ० वन्ध उच । (वन्धुमी) ह्ये वन्धुपुत्रपुत्रादयश्चित्
 रविप्रथाममन्त्र इति प्रोक्तदिपुत्रे मन्थान् प्रभावयति पुत्र्य
 हस्ते, पीतागने च । [च । इत् । वन्धुकुछने न० ।
 वन्धुकुपुप्प उ० वन्धुकुछेप उग्रमख । पीतयानने हस्ते, जीरणे
 यन्धुति उ० वन्ध-जनि । वन्धुजीवहते ।
 वन्धु उ० नि० वन्ध-यत् । आगमाप्रापि कन्धुहते हस्ते ।
 निष्कृते, 'वन्धुहोपत्ये'ति नारवि वन्धनीये च सि० ।
 अप्रत्याया स्त्रीगती, बाहाये गन्धुह्ये च स्त्री० ।
 वन्ध्याकर्कोटी स्त्री० वन्ध्याया उपकारिणी पुनश्चद्वान्
 वकोटी । निग्नवर्कोत्याम् यस्या उपद्वारिमेन वन्धो
 पकारितम् । स्त्रायै कम् अतइत्यम् । तर्लेन ।
 वन्ध गती आ-पर-वन्ध-वेत् । वयति वयन्वेत् ।
 वन्धु उ० वन्ध-वन्धित्यम् वन्ध-उ वा । मित्रे, मित्री, भजने, वन्दौ,
 चनिन्दे, देवभेदे च महेष्टयासिनि व० व० । विहङ्गवर्षे उ० ।
 तद्वति सि० क्षिप्तं छद् । सनयो वन्धकरे उ० (पराच) ।
 वन्धुधातु उ० कर्त्त० । सख्ये, पुत्रौ, गैरके च ।
 वन्ध गती आ-पर-वन्ध-वेत् । वयति वयन्वेत् ।
 वर न० व-यत् । कुहने । वृ-यच् । आर्द्धे । अह । ईषदि
 यम् । कर्षति यत् । आभासति देवादिभ्यः आयास्ये,
 विद्धे । सारे च उ० । धनेष्ट् । वरये । पुत्र्यां,
 निष्कृतां, वेदायां, माताम्, विहङ्गेषु धार्यां, वरि-
 द्यासु स्त्री० टाप । मतायस्त्री स्त्री० गौ० टोच् ।
 वर्य गती आ-पर-वन्ध-वेत् । वयति वयन्वेत् ।

वर्षट् पु० वर्ष अटन् । राजभाषे (बरवटो) । गो० डोप् । तत्रैव
 ओहो, वेष्टायाश्च । [अवर्हिष्ट ।
 वर्षं दाने वषे स्तुतिं वाचि च आ० व्या० घन० सेट् । ग्रहेते
 वर्षं न० वर्ष-वर्ष । मरूत्पिच्छे, पत्ने, परीधारे च ।
 बल जीवने, धान्यापरीधे च आ० पर० घन० सेट् । बलति ।
 यमावोत् वेष्टत । [यमावोत् चरति ।
 बल दाने वषे निरूपणे च भा० लभ० घन० सेट् । बलति-ते
 बल जीवने पु०, ल० यक० सेट् वटा० । बलमति ते व्योमल्लू न
 क्वादि० च । बल बाल ।
 बल निरूपणे पु० व्या० घन० सेट् । वाचयते अमीबलत् ।
 बल ब० बल-वर्ष । सैव्ये, देहजे कास्ये स्त्रीक्ये, गन्धर्वे, दूमे,
 एजे, ईजे, पल्लवे, रस्ते च । बलयुक्ते ति० । कान्ते, बल०
 देहे, बलप्राप्तये, दैत्यभेदे व डु ।
 बलल पु० बलं वाचयन्त्यात् लै-ल । बलवर्षे । तद्वति ति० ।
 बलल न० बलान् वाचते अन ड । सैव्ये, उरधारे, पले,
 ० युडे च । बलजाते ति० ।
 बलद् पु० बलं ददाति दा-ल । 'पौष्टिके बलद् वरु' इत्युक्ते
 पौष्टिककर्मणि बहुभेदे । अथवास्या स्त्री० । बलदातरि ति०
 बलदेव पु० बलेन दोग्ध्यति दिव-व्यप्, यद्योक्तिरौ देवी वा
 यास० । बलरागे । त्रावभाषीमधौ स्त्री० ।
 बलभट्ट पु० बल+अर्थव्याघृत् बलौ बलवानपि भट्ट वीर्य ।
 बलदेहे, गव्ये च । बनेषु भट्टा । त्रायभाषीमधी स्त्री०
 लार्थे कन् । बलैव । [पञ्चे रोहिणीगन्धने चर्चये रागे ।
 बलरास पु० बलेन रजते रस-संसाया कर्तारि भज् । कल्या
 बलजत्तु च्य० बल+चलितये चतुष् सल व । अतिगुरे । बल-
 दपि त्रिविधानां भित्ति गज्जलवा । बलप्रिष्टे ति० ।
 'लोषा बलवती गाही'ति वैद्यकम् । [गभी ।
 बलवर्धनी स्त्री० बल वर्धयति वृध-णिच् चिदि । जीवनी-
 बलविन्यास पु० बलानां धेनवानां विमेषेण दुर्भेदात्तस्य व्यास-
 स्थापनम् । अत्रैव धेनाश्चित्रविमेषिणे ।
 बलशालिन् ति० बलेन शासते बल-शक्ति । बलप्रिष्टे ।
 बलशूदन पु० बलं तस्यावकमपुत्र शूदयति शूद-शुप् । रज्जे
 वला स्त्री० बलं कार्यतेवाक्येण । (वाल्मीकि) लुपभेदे,
 विश्वामित्रे च राजाव दत्ते अस्तविद्याभेदे च ।
 बलाका स्त्री० बलं कल्पनमकति गच्छति अक-व्यच् । बलभेदे
 बलाट इ० बलमरति ददाति अक-व्यच् । छडे ।
 बलान् अक० बल वाचये वाक्ये वाक्येति ललति अक-लिट् । इडा-
 दिवर्षे । यद्यप्यन्यत्र यदेनात्त नानां त्रयानां त्रयानां त्रयानां

दिगिहये तस्यास्यबहोकार्यत्वात् ।

जलात्कार पु० जलात्+क+णञ् । बलपूर्वककरणे, ह्यत्कारणे च
 जलात्मिका स्त्री० बलप्रेप्ता स्वरूपं कारणत्वात् यस्या
 स्तौ च कन् अतएवम् । (हविगुहा) हविगुहोदये ।
 जलादौ स्त्री० जलाय आद्या । (विजयाहा) जुगमेदे ।
 जलातुज पु० अतुजायते अतु+जन्+ङ् इत् । नीलस्थे ।
 जलामोटा स्त्री० जलमामोदयति आ+मुट्+ञच् । नागदन्-
 न्याम् । अथनलोक्ति प्रामादिकी तयात् डीप् स्यात् ।
 जलाय पु० बलव्याय स्थानम् अय यञ् । बलपदमे ।
 जलाराति पु० बलस्य तन्नाशकारकाराति । इन्द्रे । बलप्रभु
 मधतयोयम् । [बलु] पानीयामचके
 जलानक पु० जलम सामर्थ्यात् अर्चति पर्याप्नोति कच-
 जलाह्वय पु० बलं बलप्रमाजहाति आ+हा क्तुञ् । मेघे
 लघते, प्रसीते, दैत्यमेदे, नागमेदे च । [किन्द] । गुणबलमे
 जलाह्वयन् पु० बलं सामर्थ्याभावायति आ+ह्वे-ञ् तादृश
 मलि पु० वरु इत् । दूजोपहारे, ददत्त 'लो बलि चैव निजग-
 ताह्वयिव' इति अष्टौ राजप्राप्ते भाने, उपग्रहे, चाक-
 रदण्डे, गृहस्थकर्तव्यपञ्चममध्यं भूतयुगे, बलिकर्मा तत
 कुर्यादिति एतत् । दैत्यमेदे विरोचनमेदे च 'मेघ पक्षो
 महीराजा दानमेन्द्रो भद्राबली'ति रक्षाध्वनममन् । जल-
 या श्रुचवर्त्तयि स्त्री० वा डीप् । 'गृहस्थस्य यदा प्रस्येत्
 महीमणिनात्मन' इति अदिति । उदरावधने । 'बलि-
 त्वं चारु बभार याने'ति कुमार । पुष्टस्य पदुरा-
 कारे माक्षिपण्डे, गृहस्थारममेदे च (पाठ) स्त्री० स्तौ चैव
 कन् । तत्र, अतिप्रयोगश्च ।
 जलाध्विन् पु० बलिं ध्वनयति स्तस्यानात् धातवति ध्वन-
 यिषु-णिनि । निष्ठी वामनावतारेण हि तस्य गथात्मम् ।
 जल्लिग(म) लि० बलि+अचयर्षे दण भ वा । जलया विविचयर्षयति
 बलिन् लि० बलमप्यस्य इति । वधयति । छत्रे, बहिर्षे,
 छत्रे, गृहारे, नगरानि कुम्हले, अग्ने माने च पु० ।
 (विजयाहा) जुगे स्त्री० डीप् ।
 जलिपुट पु० बलिना दूजोपहारेद्वयेण पुट पुप-क्त । काके
 जलिमिय पु० बलिन मीणाति घो-क्त । लोभद्रुम् ।
 जलिभुज पु० बलिं दूजोपहारेद्वयं गृहस्थद्वयबलि वा भुज्
 किप् । काके ।
 जलि(नो)सुक् पु० बलि(की)सुक् लघयस्य शाक० । वागरे ।
 जलिष्ठ लि० जलिदेवेन बली बलिन्+दृञ् । जलजपस-
 यति । छत्रे पु० ।

बलिसङ्गन् पु० इत् । धातवे बलिपरादयोयम् । [प्राने] (प्राच)
 बलीक इ० न० बलवति आद्योति वर ईकम् नि० । पटल
 बलीयसु लि० अतिधयेन बली बलिन्+दृञ् । अत्यन्तवधयति
 बलीवर्ष पु० वृ-क्तिप् । बर् ई लक्ष्मीय वय ईशरी तो ददाति
 दानक ईवह् बली बली ईवह् इति । छत्रे ।
 बल्य न० बलाय द्वितं बल+यत् । प्रधानधातो, युक्ते, धनसाधने
 च । अथगत्यायाम्, अतिबलाया, प्रसारणाश्च स्त्री० ।
 बल्लु स्त्री० दाने, वधे, च वक्त० शोधने द्विक० व्या० शाक०
 छेट् । बल्लुत चयल्लुहित ।
 बल्लु(क्)यि(ली)नी स्त्री० मल्ल गतौ अयन् पु० मल्ल व० वल
 वा मल्लम् बल्लु(स्त्री)योऽस्मादि इति डीप् प्रमथते
 याम् । चिरमस्तुवाया गतिः । बल्लु(स्त्री)वं नदतीति मो-द
 गौ० डीप् प्रमथते पूर्वोपलम् । बल्लु(स्त्री)यगौ(नो)दयाम
 य(व)ञ् छत्रो भा० शाक० यञ् छेट् इदित् । बं(रं)इते चय(रं)
 द्विष्ट । अहिवाह्यादयमोपादिरिति मायिनी ।
 दन्तीषादिरिति रोपदेव ।
 य(व)ञ्छ लि० बं(व)हि क्त मलोम । निमग्नमेकवृक्षा-
 भित्ते, विपुले च । क्षिया हा छीष्ट य(व)ञ्छी ।
 य(व)ञ्छकण्टक पु० य(व)ञ्छनि कण्टकान्तस्य । सुदृगोदरे ।
 (मोषुरी) जुगमेदे । [कण्टकारिकादाम्
 य(व)ञ्छकण्टा स्त्री० य(व)ञ्छ कण्टः कण्टका यस्या ।
 य(व)ञ्छकन् पु० इव० । गुरवे (शोच) । कर्कशा स्त्री० ।
 य(व)ञ्छकर लि० य(व)ञ्छि किरति कृ-यर्षे । (कान्)
 मार्कमकरे । गन्तार्क्याय स्त्री० गो० डीप् । छत्रं च ।
 छत्रे । अनेककार्येकरे लि० ।
 य(व)ञ्छकण्टीका स्त्री० य(व)ञ्छ कण्टा इव यर्षाभ्यस्य । कापु
 कस्याम् । [यस्यां, चम्पकवृक्षिकाया, जीरके च स्त्री० ।
 य(व)ञ्छकण्ट इ० इव० । वृक्ष, वने । लघे, (तजमान) न० ।
 य(व)ञ्छकण्टा स्त्री० य(व)ञ्छकण्टा इदति दान-क्त । गृगमेदे ।
 य(व)ञ्छग्रस्थि पु० इव० । आपुके (भाट) ।
 य(व)ञ्छस्थिवा स्त्री० य(व)ञ्छ यथा भा ग् द्विदते एव द्विष्ट
 त्त मय, दण्ड च न । कन्नुगुह्याम् ।
 य(व)ञ्छतिक्ता स्त्री० य(व)ञ्छ यथा तदा शङ्खलेव न
 तिक्ता । कचमायाम् ।
 य(व)ञ्छतिष्ठ लि० य(व)ञ्छनी एरपः य(व)ञ्छ+दृत् तिष्ठु व ।
 अनेकवृक्षाने, 'हाते गते चरतिपे, यन्मुदत् ।
 य(व)ञ्छत वयः य व, छपु जम् । अनेकेषु शाखादि ।
 य(व)ञ्छतृप् पु० इव० । भूर्कचपरदे । अग्रे च न हर्षे ।

व(व)कुलुष उ० व(व)हनि दुग्धानीत्र भूषानि ग्रन्थवर्णितान्
यद्य । गोधूमे । प्रसुरकोरवत्या गति, खुहीहवे च स्त्री० ।
खार्चं कनु अत इत्यम् । खुहीहवे ।
व(व)कुलधा अर्थः । व(व)कुल+प्रकारे-धात् । अनेकप्रकारे
व(व)कुलप्रज्ञ उ० इव० । प्रज्ञाश्रयो अनेकपर्ययुक्ते नि० ।
विद्विष्यात्, दत्तज्जाया, हलस्या, दत्तत्वा, गोरव
उभवाया, जलकायास् स्त्री० गी० स्त्री० । तत सप्तम्यां
कनु । भूषासवस्या, मेघिकाया, जहायतावर्थाश्च ।
व(व)कुलपर्व उ० इव० । समच्छदहवे तस्य प्रतिपद्ये वसप्रपर्वव-
त्वात् । अनेकपर्ययुक्ते नि० । मेघिकाया स्त्री० ङीप् । तव
सप्तम्यां कनु । आसुकर्ष्या स्त्री० ङाप् । [वत्पातपात्यम्
व(व)कुलप्रादुर्भ उ० इव० । वत्पातलोप । वटहवे अनेकशिका-
व(व)कुलपुत्र व(व)ह्व पुत्रा इव प्रवीन्यस्य । वत्प्रादुर्भे । अनेक-
उत्पादव भूषास्य । सप्तम्यां स्त्री० ङीप् ।
व(व)कुलपुत्र उ० इव० । निम्नहवे । वंशिया कनु अत इत्यम् ।
धातक्या स्त्री० । [वत्प्रादुर्भे वत्प्रादुर्भे वत्प्रादुर्भे उ०
व(व)कुलप्रज्ञ नि० इव० । वटहवन्तान्तरति । नरकरे उ० । प्रज्ञा
व(व)कुलप्रज्ञ उ० इव० । कट्टहवे विकटते, तेज मले च ।
अनेककलपुक्ते नि० । माधपर्यय, आधिकार्य, माध-
माध्या, निपुण्या, (प्रज्ञा) वृत्तकारेण्यम्, भूषासवस्याश्च
स्त्री० । सप्तम्यां कनु अत इत्यम् । भूमिद्वया स्त्री० ।
आमलक्या स्त्री० ङीप् ।
व(व)कुलमञ्जरी स्त्री० इव० सप्तम्यां न कप । हलस्याम् ।
व(व)कुलमल उ० इव० । शीतले । अनेककलपुक्ते नि० ।
व(व)कुलमूर्ति स्त्री० इव० । वत्पादपति । नागकारवति नि०
व(व)कुलमुख नि० इव० । अनेकमुखवति । विद्यो उ० । वंश्या
कनु । उभारे न० । सप्तम्यां स्त्री० ङाप् । आनन्त्या ङीप्
व(व)कुलरसा स्त्री० इव० सप्तम्यां श्रौतिप्रत्ययान् । नागारवत्या नि०
व(व)कुलरूप उ० इव० । हल्लहवे (पुत्रा) शिने, निम्नो, हिर-
पार्थे, कामे, योगे च । नागारवति नि० ।
व(व)कुलरोमम् नि० इव० अनेकरोमवति रोमये । शेषे पु० ।
व(व)कुलर नि० व(व)हि कुलर नि० ललोप । अनेकवक्ष्या-
वति प्रसुरे । व(व)हनि अति ला-क । अयो लक्ष्यवर्णे
च उ० । तद्वति नि० । सप्तम्यां उ० । 'व(व)कुलरोमि भते
निमाकर' इति कुमार । आकाशे न० । मोलिकायां नोल-
क्यां गति च स्त्री० । कन्ध उ० । व(व)ह्व । प्रसुरे
नि० । अतिदेशतया लक्षिकानवले स्त्री० ङाप् न० व० ।
व(व)कुलगन्धा स्त्री० इव० । एकाग्रम् ।

व(व)कुलच्छद उ० इव० । रत्नगोभाजने ।
व(व)कुलीकृत नि० व(व)कुल+हि ज क । (व्यागडा) वृषस्या-
पसारणेन राशीकृते अलस्ये धान्ये, राशीकृतमात्रे च ।
व(व)कुलपुत्र उ० इव० । विवासे । (विद्यासात) ।
व(व)कुलप्रादुर्भ उ० व(व)ह्व वाङ्मयति आधु, तत कन,
वृधु वा । जेवातले (लोना आता) ।
व(व)कुलविस्तीर्णा स्त्री० व(व)कुल वया तथा विस्तीर्णा वि+
कृ त । (उत्पन्न) कृषिकारणे । [वि०
व(व)कुलवीर उ० इव० । (आता) आतामे दहे । प्रसुरीजवति
व(व)कुलवीर्य उ० इव० । विभीतके, (वक्त्रा) तथुलीयगति,
(नट्टमात्र) आस्थानिहवे, मन्त्रणे च । भूषासवस्या स्त्री० ।
व(व)कुलवीरि नि० इव० । अनेकवाङ्मयदिमुक्ते । व्याकरणे
प्रायेच अन्त्यपदाधमधाने वंशाहमेदे उ० ।
व(व)कुलमसू अर्थः । व(व)कुल+वृत् । अनेकवाङ्मयार्थे 'युष
कले व(व)कुलो विदाजिता' इति कुम र ।
व(व)कुलमसू उ० इव० । रत्नच्छदिरे । अनेकवीर्ययुक्ते नि० ।
व(व)कुलमाल उ० व(व)कुलमि शारते मल-सप्तम्यां कर्तरि
इत् । खुहीहवे । [युक्ते नि०
व(व)कुलमिखा स्त्री० इव० । अकर्मिष्यत्वात् । अनेकशिका
व(व)कुलसार उ० इव० । अदिरे । अनेकवारवति नि० ।
व(व)कुलसुता स्त्री० व(व)ह्व पुत्रा इव सुतान्यस्या । संत-
भूषान् । अनेकउलवति नि० । - [मानयुक्ते नि०
व(व)कुलसूति स्त्री० इव० । अनेकप्रसववत्यां गति । व(व)कुल
व(व)कुलवरा स्त्री० व(व)कुल वया तथा स्ववति कु वृत् । यज्ञ-
कोहवे । अनेकधा अरण्यावति नि० ।
व(व)कुल च उ० इव० । अच् सप्तम्यां । अन्त्ये । कृते न० । तद्विभे
नि० । तत्प्रायां स्त्री० । [यथा(वा)हिह ।
वा(वा)कुल आह्वाने वक्त्रे चाने वक्त्रे वा० वा० शिद । वा(वा)कृते
वाङ्मय न० वद्वानो वक्त्रे अच् । योदकवद्वाने । वाङ्मय
वक्त्र-वक्त्रे लस्य उ वा वाही उति त वाति वा क ।
वाङ्मये उ० । वद्वाना जात अण । चौळं वद्वान्ये
वाङ्मयनिभे उ० । वाङ्मयान्याद्वीर्यात् उ० ।
वाङ्मये उ० इव० वद्वाना अपत्ये उक् । अग्निरोक्ताचारवो ।
वाङ्मय न० वाङ्मय+वणे यत् । विषमप्रदाये ।
वा(वा)ण उ० अण मन्दे वय गतो वा सप्तम्यां कर्तरि घञ् ।
यदे, मोक्षने, (वाट) विरोचनहते दालभदे, कवने च ।
मदप्रले स्त्री० । मोक्षकित्वात् उ० स्त्री० । मेदिन्यां दलोपा
च दिव्ये वति रायकुलप्रादुर्भ अणमन्दे इति धात-

दिविहये तस्मात्प्रसङ्गोकार्यत्वात् ।

वलात्कारः पु० वलात्+क प्र० । वलपूर्वककरणे, हठात्करणे च

वलात्मिका स्त्री० वलमेवासा स्वरूप कारणत्वात् यसा
साधे कन् धातुश्च । (हानिमुद्रा) हानिमुद्राद्वये ।

वलाद्या स्त्री० वलाय आया । (विलयाद्या) वृषभेदे ।

वलासुजः पु० अतु+गते अतु+जन् व० इत् । ओष्ठश्च ।

वलाभोटा स्त्री० वनमाभोटयति धा+सुट अच् । नागदभ
न्याम् । अथान्ततोक्तिः प्रमादिकी तपाते ङीप् स्यात् ।

वलायः पु० वलस्याय स्यान्नम् अय चञ् । वरणहणे ।

वलाराति पु० वलस्य तन्नाशरस्याराति । रुद्धे । वलशब्द
प्रभृतयोक्तम् । [युच् । पानीशमचके

वलात्मकः पु० वलाय शब्दार्थाय अस्मिन् वलात्मेति अल-

वलाद्युक्तः पु० वल कल्पमाज्जाति धा+हा कुन् । मेघे

स्रज्जके, प्रभते, दैत्यभेदे, भागभेदे च । [कन्द । गुलुस्रज्जके

वलासुयन्तः पु० वलं सामर्थ्यमाह्वयति धा+ते वा ताडय

प्रति पु० वज्र इत । प्रनोपहारे, दृष्टे 'हौ कलि चैव निजगु

लाष्टपुत्रित' इति वण्डो राजपौष्टे भ मे, उग्रमे, चाप-

रद्वये, शृङ्खलक तैयवस्यप्रसङ्गे भूयमे, 'मलिकर्षा तत

कुप्यादिति पठते । दैत्यभेदे विरोचनपुत्रे च 'यन वडो

वलीराजः । दानवेन्द्रो महाबली तिरश्चायन्मनन । जर-

या राघवर्चसि स्त्री० वा ङीप् । 'शृङ्खल वरा प्रस्ये

मलीपजितमात्मन' इति कति । उदरावयवे । 'वलि-

नय चाह बभार काले'ति कुमार । गुह्यस्य चन्द्रा

कारे माहयिच्छे शृङ्खलादभमेदे च (पाठ) स्त्री० साधे

कन् । तत्, कतिमुद्राशब्दः ।

वलिध्वसिन् पु० वलि ध्वसयति खस्यानां धातवति ध्वन-
यिष्णिनि । विष्णोः शम्भवावतारण हि तस्य तत्पात्तम् ।

वलिभ(भ)मि० वलि+भस्येयं इत भ वा । जराया विधिवचनवति

वसिन् ति० वलगायस्य इति । वलरति । उड्रे, भङ्गिने,

द्वये, अकरे, वलरामे पुन्र्द्वये, कर्के, भागे च पु० ।

(विलयाद्या) वृषभे स्त्री० ङीप् ।

वलिपुटः पु० वतिना पुन्यापहारद्वयेषु पु० पु० त् । काके

वलिमियः पु० वलिन प्रीणार्ति मो-च । जोषद्वये ।

वलिमुज् पु० वलि मूलोपकरणद्वय शृङ्खलदत्तवलि वा मुहु-

क्तिः । काके ।

वलि(नो)मुखः पु० वलि(नो)युक्ते मुखमस्य शाक० । वागरे ।

यसिष्ठ ति० अतिशयेन वली वलिन्+इत । अलनवस-

यति । उड्रे पु० ।

वलिमुज्जम् न० इत् । पाताले वलिपुरादयोक्त । [मान्ते(दाच)

वलीकः पु० न० बालवति व्याख्योति वन ईदम् नि० । पटत

वलीयसु मि० अतिशयेन वली वलिन्+ईयत् । अत्यन्तवलयति

वलीवर्दे पु० वृ-क्तिः वर ईच्छतोय वच इयते तौ ददाति

दा क ईवद् वलीवासी ईवद् ईति । द्वये ।

वल्गु न० वलाय द्विव वल+यत् । प्रधानभातौ, रक्ते, बलघाघने

च । अश्वगन्धायाम्, अतिवलाया, मकारिण्याया स्त्री० ।

वल्गु स्त्रुतौ दाने, वधे, च वृत्त० याचने द्विक० भा० आत्त०

सेट् । वल्गुते अयन्+क्तिः ।

वल्गु(वल्गु)शिपीनी स्त्री० मन्त्र गतो अयन् पु० मन्त्र इ० हस

वा वल्गु वल्गु(वल्गु)योऽस्यासि इति ङीप् वल्गुते

वायम् । चिरप्रसूताया गवि । वल्गु(वल्गु)य गमतीति गी ङ

गौ० ङीप् वल्गुते पूर्व० गत्वम् । वल्गु(वल्गु)यपीनी) दयत

य(ङ) हृद्वा भा० आत्त० गत्व० सेट् इद्वि । व(व)ङ्गते व(व)

ङ्गि । महिषाह्वयदयोप्यादिर्तिपापिनीवा ।

दत्तोप्यादिरिति गोपदेन ।

व(व)ङ्ग ति० व(व)ङ्गि क्त गोप । विप्रध्वनेकशब्दा-

न्विते, विधवे च । क्षिय ना ङीप् व(व)ङ्गी ।

व(व)ङ्गकण्टकः पु० व(व)ङ्गि कण्टकान्यस्य । सुहृदगुरे ।

(गोपरी) वृषभेदे । [कण्टकारितायाम्

व(व)ङ्गकण्टा स्त्री० व(व)ङ्ग वृष्टा कण्टका यसा ।

व(व)ङ्गकन्दः पु० इव० । अरण्ये (वो)च० । कर्कशा स्त्री० ।

व(व)ङ्गकर ति० व(व)ङ्गि किरति कृ श्च । (परार)

वाक्यनकरे । सम्यक्कार्य स्त्री० गो० ङीप् । न श्च इव०

उड्रे । अनेककार्यकरे ति० ।

व(व)ङ्गकर्षिका स्त्री० व(व)ङ्ग कर्षा इव नर्णान्यस्य । वायु

कर्माम् । [युष्मत्, चण्डकविहाया, जीरवे च स्त्री० ।

व(व)ङ्गगन्धः पु० इव० । कुन्दरुके । त्वचे, (तेजपात) न० ।

व(व)ङ्गगन्धः स्त्री० व(व)ङ्गगन्ध इदति दा-क । शृगभेदे ।

व(व)ङ्गग्रन्थिः पु० इव० । आबुडे (आङ) ।

व(व)ङ्गस्त्रिंशः स्त्री० व(व)ङ्ग यदा स्यात् द्विदते ए द्वि

त वस्य, दस्य च न । वन्द्युह्याम् ।

व(व)ङ्गतिक्ता स्त्री० व(व)ङ्ग यदा तदा नाङ्गत्वेन वा

तिक्ता । काकमायाम् ।

व(व)ङ्गतिथ ति० व(व)ङ्गना पूर्य व(व)ङ्ग+ङट् तिद्वि च ।

चनेकपदाने, 'काले गते वङ्गतिथे, द्रुष्टवत् ।

व(व)ङ्गतः अथ० व(व)ङ्गपु अत । अनेकेषु कारादिषु ।

व(व)ङ्गलच् पु० इव० । मूर्खपञ्चदशे । साधे कन् तत्तरे ।

य(ग)ञ्जुदुग्ध उ० व(ग)ञ्जुनि दुग्धानीय भूषाणि यन्त्रवर्णनात्
यश्च । गोभूषे । प्रचुरकीरवत्या गवि, सुहीदये च स्त्री० ।
साधे कन् अत इत्यम् । सुहीदये ।
य(ग)ञ्जुधा अय्य० व(ग)ञ्जुप्रकारे धाव् । अनेकप्रकारे
य(ग)ञ्जुपत्य उ० इव० । पलाय्यो अनेकपर्युक्तो वि० ।
सिंहिह्याम इतज्ज्यायां, दण्ड्या, दण्ड्या, गोरव
दुग्धायां, जलकायाञ्च स्त्री० गौ० ङीप् । तत सधामो
कन् । भूषासलस्या, मेधिकाया, मङ्गासलस्याञ्च ।
य(ग)ञ्जुमय्य उ० इव० । सप्तच्छदये तस्य प्रतिवर्षे-सप्तवर्षपर्यन्त-
व्यात् । अनेकपर्युक्तो वि० । मेधिकायां स्त्री० ङीप् । तत
सधामो कन् । यास्यकर्षो स्त्री० टाप् । [वृषासलस्याम्
य(ग)ञ्जुमाहृद् उ० इव० वा जलकोष । वटवृक्षे अनेकमिका-
य(ग)ञ्जुपत्य व(ग)ञ्जु उता इव पर्याय्यस्य । सप्तच्छदे । अनेक-
उताद्व सूत्रास्य । मत्तग्यां स्त्री० ङीप् ।
य(ग)ञ्जुपत्य उ० इव० । निम्बवृक्षे । वध्या कन् अत इत्यम् ।
धातव्यां स्त्री० । [तिलमचुरदण्ड्यावत्याम् चन्द्रवृक्षे उ०
य(ग)ञ्जुमय्य वि० इव० । बल्लवृक्षपर्यन्त । अरुटे उ० । प्रजा
य(ग)ञ्जुपत्य उ० इव० । कदम्बवृक्षे विकसते, तेज कषे च ।
अनेकमय्युक्ते वि० । मागपण्यां, सविद्यायां, याव-
भाष्यां, निपण्यां, (मया) सुप्रकारवैलगा, भूषासलस्याञ्च
स्त्री० । सधामो कन् अत इत्यम् । भूमिदद्यां स्त्री० ।
यावदस्यां स्त्री० ङीप् ।
य(ग)ञ्जुमञ्जरी स्त्री० इव० वध्यात्वात् न कप् । तलस्याम् ।
य(ग)ञ्जुमय्य उ० इव० । वीरवृक्षे । अनेकमय्युक्ते वि० ।
य(ग)ञ्जुमूर्ति स्त्री० इव० । वनकावधि । नागाधारवति वि०
या(ग)ञ्जुमय्य वि० इव० । अनेकमय्यवति । विमो उ० । सधामो
कन् । धर्मोटे न० । सधामो स्त्री० टाप् । वाकव्यां ङीप्
य(ग)ञ्जुमय्य स्त्री० इव० । सधामोतिष्ठस्याम् । नागाधारवत्यां वि०
य(ग)ञ्जुपत्य उ० इव० । कव्यारुणे (पुत्रा) शिवे, विष्णौ, शिव-
राजर्षे, कामे, वेदे च । नागाधारवति वि० ।
य(ग)ञ्जुरोमय्य वि० इव० । अनेकरोमवति रोमये । मेघे उ० ।
य(ग)ञ्जुल वि० व(ग)हि कुलम् वि० नलोप । अनेकमय्य-
विते प्रचुरे । व(ग)ज्जि जाति ना-क । वस्यो हस्तपर्य-
च उ० । महति वि० । हस्तपर्ये उ० । व(ग)ञ्जुलोपि मते
निमाचर' इति जुमार । चाकाशे न० । मोदिश्यामोह-
वत्यां गदि च स्त्री० । कव्य उ० । वनेह्य । प्रचुरे
वि० । अन्विष्टेनानात् सतिशान्तव्य स्त्री० टाप् च० ।
मङ्गलमय्या स्त्री० (च० । पलाय्या ।

य(ग)ञ्जुलच्छद उ० इव० । रत्नागोभाष्ये ।
य(ग)ञ्जुलोप्य वि० व(ग)ञ्जुच+वि-कृत् क । (यागङ्गा) सुपस्या-
पकारेण राशीकते खलस्ये धान्ये, राशीकतमात्रे च ।
य(ग)ञ्जुपत्य उ० इव० । गिवासे । (गिवासात्) ।
य(ग)ञ्जुवाहक उ० वव हन्ति वाहवति व्यपु, ततः कन्,
व्युच् वा । जेमातवे (लोका धामा) ।
य(ग)ञ्जुविक्षीर्णा स्त्री० व(ग)ञ्जु पया तथा विनीषो वि-
कृत् क । (कृपुद) कुविवाहये । [वि०
य(ग)ञ्जुवीज उ० इव० । (याता) व्याप्ते इति । प्रचुरीजवति
य(ग)ञ्जुवीर्य उ० इव० । विनीकते, (वयङ्गा) तथ्युवीर्यगौ,
(मेटेमाह) ग्राह्याविवहे, मन्वते च । भूषासलस्यां स्त्री० ।
य(ग)ञ्जुमोहि वि० इव० । अनेकवात्यादिभ्यो । व्याकरणेते
मायेव व्यत्ययार्थमपाने वकारभेदे उ० ।
य(ग)ञ्जुमय्य अय्य० व(ग)ञ्जु+यच् । अनेकवारागित्यर्थे 'युष
काले व(ग)ञ्जुमो गिवाजिता' इति कुम र ।
य(ग)ञ्जुमय्य उ० इव० । रत्नचिदरे । अनेकनीलमुक्ते वि० ।
य(ग)ञ्जुमान् उ० व(ग)ञ्जुभि ग्राहते मल-सधामो कर्त्तरि
अच् । सुहीदये । [युक्ते वि०
य(ग)ञ्जुमिखा स्त्री० इव० । जनपिप्पल्याम् । अनेकमिखा
य(ग)ञ्जुवार उ० इव० । चिदरे । अनेकवारवति वि० ।
य(ग)ञ्जुसुता स्त्री० व(ग)ञ्जु वृता इव भूवाभ्यस्या । संत-
ग्याम् । अनेकपुत्रवति वि० । [मानसुक्ते वि०
य(ग)ञ्जुसूति स्त्री० इव० । अनेकपुत्रवत्यां गदि । व(ग)ञ्जुस-
य(ग)ञ्जुसूया स्त्री० व(ग)ञ्जु तथा तथा चरति सु-यच् । यज्ञ-
कोटये । अनेकधा चरत्यवति वि० ।
य(ग)ञ्जुच उ० इव० । अन् सधामो । कर्मणि । यत्ते न० । महभिधे
वि० । तलस्यां स्त्री० । [अथ(ग)ञ्जुच ।
या(ग)ञ्जु आजायने वच-चाने अह-भा-था-धृत् । वा(ग)ञ्जुते
धातुव न० बहुवाचो घञ्च अण् । चोटकवृक्षदाये । बाह्वन्
वच-अच् लङ् इ वा बाह्वो इति न जाति वा क ।
माह्वये उ० । बहुवाचो जात कण् । बाह्वे घञ्च
कावाग्नियेदे उ० । बाह्वग्यादादीनाम् उ० ।
बाह्वये उ० इव० । बहुवाचा अथस्ते वच् । अदिनेकुमारयो ।
बाह्व्य न० बाह्वन+स्ये यत् । विगलहादये ।
या(ग)ञ्जु उ० अथ मदे वच गतो वा सधामो कर्त्तरि यञ् ।
मदे, गालने, (संत) विरोधवत दौर्लभेदे, वचने च ।
मदवृक्षे स्त्री० । ओलकिय्याम् उ० स्त्री० । मदिन्यां दलोद्य
वदिनेव पठित रावतुद्राद्व वचमदे इति धाव-

प्रकृतिकल्पमाहुरतोऽस्योभयविधादिवम् ।
 वा(वा)णिलङ्ग बाणैरेतेन सपञ्चादिविषयं नम्रदायीं निविष्टे
 म्रिलिप्तभेदे । विषयो हृष्टमिधाने ।
 वायिज्य न० वणिजो भाव, कर्म वा ब्राह्मणदिव्यात् एवम् ।
 मयविक्रयादौ 'वाण्यजेन गतस्य मे भट्टयते इति' शा० २५-
 वाणि(णी) वण इति । वस्त्रादीनां वपनक्रियायात् । वा,
 डीप् । वस्त्रादीनां वपनक्रियायां, वाक्ये, वरस्त्रायात् ।
 वा न/दर उ० स्त्री० व(व)दर+सार्वभेदः । वार्पावष्टये, व(व)-
 वरस्त्रे दत्तस्य विकारो वा ऋणः । वार्पावष्टये न० । तद्-
 स्त्रादौ ति० । [वा(वा)दरिष्यम् ।
 वा(वा)दरिष्यत् उ० व(व)दर्या भव कम् । वेदव्यापे । इति ।
 बाध इ० बाध वज् । प्रतिरोधे । न्यायवते सामान्यवत्त्वार्थे ।
 यथा वस्तुमुक्तौ वस्तुभावशक्तौ इदो बाध । बाध कर्त्तरि
 णच् । प्रतिवस्तुत्वे ति० । बाधे वज् । बाधप्रतिवस्तुत्वे, पीडने,
 उपह्वने च । [पुष्टि न सुख ।
 बाध विह्वलौ भादि० बाल० चक० सेट् । बाधते अबाधित ।
 बाधक ति० । बाध ण्वु । प्रतिवस्तुत्वे । स्त्रीणां कष्टभावे प्रजा
 जननमक्षितप्रतिरोधको रोगभेदे उ० ।
 बाधिर्यं न० बाधिरस्य भावः ब्राह्मणदिव्यात् एवम् । तत्रैव
 वृत्तिराहित्ये रोगभेदे । [अपक्वे ।
 बान्धविनिर्देश उ० स्त्री० बन्धक्या अपक्व उक्त्वा इति । अपक्व
 बान्धव उ० बन्धु+सार्वभेदः, इदमर्थे शाङ्ग । वस्तुपदार्थे, पितृ
 मातृसम्बन्धिना नातृवर्गादि च ।
 बाल उ० न० । (बाह्वा) गन्धद्रव्यभेदे । सूत्रे, मिथी च ति० । केमे
 उ० । धर्म आदित्वादन्वयार्थे एव । अन्धमिथौ, अन्धगालपी,
 हस्तिबालपी, भारिनेषे, पञ्चपुष्के च उ० ।
 बालक बाल+सार्वभेदः । मिमौ, (बाह्वा) गन्धद्रव्ये च । वज्,
 रोगके न० । अन्धकरिपुष्कयो, वतवे च उ० ।
 बालकप्रिया स्त्री० बालक प्रीत्याति प्रीति । इन्द्रबाह्व्यां
 (राजवचनार्थ) कर्त्तव्यात् ।
 बाल(वि)खिल्य उ० अकृतपर्यन्तितेषु वटिहृष्टसख्येषु, पुत्र
 स्वतन्त्रायां क्रतोः प्रत्यये छविभेदेन ।
 बालयष्ट उ० इति० बालानां पीडने अपयष्टभेदे 'बालयष्टादि-
 भूतानां बालानां घानिकारक' इति चण्डो ।
 बालतनय उ० बालानमया इव पञ्चापस्य । छदिरे बालद
 लबालिपञ्चादयोऽप्यत्र उ० ।
 बालधि उ० बाह्वा धीयमेव धाति । केशयुक्तबालूके ।
 बालदुग्धी स्त्री० बावाधि मुद्राधि उन्मत्तस्त्रा डीप् ।

युक्तिकार्याम् । स्त्राये कन् । तत्वेन ।
 बालभोज्य उ० इति० । चण्डो । बलकभलपीये ति० ।
 बालभूषिका स्त्री० कर्म० । लुद्धभूषिकायाम् ।
 बालभजन न० बावा यत् व्यजनम् । पानदे । 'कुर्वन्ति
 बालभजनैश्चमयन्' इति कुमार ।
 बालहस्त उ० बालानां केशानां समूह बाल+हस्त । केशव
 मूले । बावा हस्तवत् यत् । मन्त्रमा लङ्गुवे ।
 बाला स्त्री० बावा केशाकाराः भद्रार्थां सन्धयश्च । भारि
 नेषे, छदिरेया वल्लिकामेदे, वतवे, मुटौ, इतरेषां
 (बाह्वा) गन्धद्रव्यभेदे, वाक्त्राया, जीवकिष्क्रेणाल मोक्ष-
 र्वर्षाद्यां क्षिप्वा, कर्मायात् । स्त्राये कन् । गतैव बालु
 बावा, कर्षेभूपणे (आमवासा) एवायात् । [अपक्वे ।
 बालि उ० बल इति । इन्द्रादे कपिराजे । पिति । बाली,
 बालिम् ति० बाह इति बलि इति इति यो क हस्त उ ।
 मूले, मिथी च 'बालिष्ठाति । ययान' भिदुष्ट ।
 । बावा सन्धयश्च इति बावी मुर्ध्वा रोतेत्यत्र यी च । छत्र
 धाने न० । [बालिहन्त्रादयोऽप्यत्र उ० ।
 बालिहन्त्र उ० बालि बालिन वा इति हन्त्र किम् । इति
 बालु उ० बल उक्त्वा । एवमुक्त्वा नम्रद्रव्ये । स्त्राये कन् ।
 वतवे न० । बालीगालवत्वे उ० । चिकनाह स्त्री० ।
 बालुकायन्त्र न० इति० । जीवधपाकार्ये 'यन्त्रभेदे ।
 बालुकी स्त्री० उ० बल उक्त गौरा० डीप् । कर्त्तनीयेभेदे । इ०
 लङ् । बालुकीलयत् ।
 बालेय उ० बलेरप्यत्र बले इति डा, लङ् । राघवे, ह्येभेदे,
 अष्टारवत्त्वा च । बोधये, बलिहृते च ति० ।
 बालेयशक उ० बलेरप्यत्र इति उक्त्वा कर्म० । (बालनहादि) शकभेदे
 बालेष्ट उ० बाह्यानामिह रूपम् । व(व)दरे । बाह्याभीने ति० ।
 बाल्य न० बालस्य भावः, कर्म वा बयोवचनत्वात् एवम् । 'बा
 योद्धव्यम्वेदात्' इत्युक्ते अपवस्थाभेदे ।
 बा(व्य)ष्ठा उ० बाध उ० गत सत् वा । नेत्रजये, जगृषि च
 वा(वा)ह प्रत्यये आदि० बाल० चक० सेट् । बाहते अबा-
 धि । चण्डि न सुख ।
 बाह उ० बाव-उ भक्ष इ । भुज कणावधुतिपर्यन्तेऽप्यत्र
 बाह्य उ० बाह्यार्थं न(न)द्रव्यमभ्यर्त्तयते जग इ । शत्रिने
 'बाह्वा रात्रिर्वादि' इति । [वत्ते शौहृधभादी ।
 बाह्य उ० न० बाह्य लायते तै च । अस्त्रावातवाद्यर्थे इति
 बाह्यता स्त्री० (हरतोर्वा) वदीभेदे । धा हि अवरगाहनात्
 विविधस्य छने शिवहस्त इति ददाति उदात्तम् ।

वाङ्मूल न० इत० । कथे (काक) ।
 वाङ्मुद्र न० इत० । मङ्गुद्र ।
 वाङ्मूल इ० बङ्गमाने । कतिमानिय (सांभो) यथे
 वही । बङ्गमनि युक्त पौर्वासाय बध् । कतिमपौष
 म स्या स्त्री । सत्व भावे पुनरर्थ । वाङ्मूलकमपौष इ० ।
 वाङ्मूल्य इ० बङ्गमानामप्य टक । कतिमेवे ।
 वि(वि)ट आत्मोमे आ० पर० चक० सेट । वे(वे)टति अपो(वे)टीत्
 विट् अथने भा० पर० चक० सेट इदित् । विन्दति विन्दति
 वि(वि)न्दु इ० विट् च विट् उ ति० वा । चल्स० प्रे ।
 विल भेदने वा चुरा० उभ० पसे त० पर० चक० सेट । वेवयति
 ते विलति । अपोविलत् त अपोवीत् ।
 विस अपे दि० पर० चक० सेट । विसति । अपिचत्-अपेवीत् ।
 वीभत्स ति० वध निन्दाया सांभे वृत् कर्णाय वध । धामिनि,
 जुषयति, वषामिमे व । माघादौ प्रविष्टे जुषया
 स्वादिभोक्ते रवमेवे, अर्जुने च इ० । तद्रूपविषये विलस
 माघादौ ति० । उ । वीभत्स । अर्जुने इ० ।
 युक्ता उक्तादिभ्यस्ते कथने च वा उ० उभ० पसे आ० पर० चक०
 सेट । युक्थति ते वक्षति अयुक्थत् न कथोत् ।
 युक्ता न० युक्त अथ । हृदयस्य माधर्म्ये, अपमासि, हृदये च
 यस्य क्षीयमपि स्त्रोत्वे टाप् गो० कोट् वा । युक्तापतेर्मु
 न तनिकटे प्रौढाभेन टाप् लुङ्ग । छागे, (नोता) चमने,
 च इ० । घोष्यते स्त्री० टाप् । इ० । युक्थते अपि हृदये ।
 युक्ताप्रसाप्त न० इत० । हृदयस्य माधर्म्यकारे अपमासि ।
 युट् द्विधायां चुरा० उभ० पसे आ० पर० चक० सेट । योटयति
 ते । योटति । अयुटत् त । अपोटीत् ।
 युट् स्थाने वरत्वे च लु० उटा० चक० सेट । युटति अयुटीत्
 युट् निमापने आ० उ० चक० सेट । योटति ते । अयुटत् अपोटीत्
 अपोटीत् । ह्य वेत् ।
 युद्ध इ० युध क्त । भगवतोऽपराधमेवे येन वेदतत्कर्मकोर्नन्दा-
 कता । आगतिरे प्रातवति च ति० ।
 युष्मि स्त्री० युध क्तु । प्राप्ते, बांशोक्ते छच्छ च्यादयिष
 धर्मवति प्रलभितपरिपाकमेवे, अन्तःकरणविषये, वेदातीक्ष्णे
 निषयान्नवृत्तिमति ध्यान करणे च ।
 यहीन्द्रिय न० इत० । यत कर्षां तया जेतुं रक्षया त्वत् च
 नाधिबे । युहीन्द्रियमिति शोक्तमि० युक्ते च इन्द्रियेभ्यु ।
 युद्धत् न० युद्ध च० इ० हितम् । अथवा योधाकारे निष्कारमे
 युध प्राप्ते आ० उ० चक० यन्दि । बोधति अतोयोत् विषयस्य
 युध प्राप्ते आ० उ० चक० सेट । बोधति ते । अयुधत् कनोयोत्

अयोधि अयोधित । अयोधो वा य पसे क । बोध बुध
 बुध प्राप्ते दि० आ० चक० यन्दि । बुधते कनोधि अयोधित ।
 बुध इ० बुध-क्त । प्रविष्टे, हृदयविभाषायां तादात्म्यं चन्त्ये-
 जयिते इति । यहेभेदे, तस्य रोहिण्या प्रतिपालनात्
 रोहिण्येवमेव ।
 युधरत्न न० बुधमिय रत्न शाक । मरकतमपौ । [शाक
 यथा स्त्री० बोधति प्रापयति रोहिणे बुध प्राप्ते च । जटामा-
 युधाटमी स्त्री० बुधवारयुवाचमी शाक० । चनपौषहरिमयेन
 रोहिरेण चारे बुधवारयुवाचम्युक्तामप्यस्यां, तत्कर्तव्यमते च
 बुधति ति० आ० उ० चक० युध च इट् । प्राप्ते ।
 युध न० बन्ध नृत्तलोप युधादेयच । हृदये मूलभावे च
 युधयुधोदरातितिति वटविशेषय शाखोद्गमक ।
 युन्द निमापने आ० उ० चक० सेट । युन्दति ते । अयुन्दत्
 अयुन्दीत् । अयुन्दि । ह्य वेत् ।
 युन्ध निमापने आ० उ० चक० सेट ह्य वेत् । युन्धति ते अयु
 धेन अयुन्धति अयुन्धि ।
 युन्ध बन्धे यु० उ० चक० सेट । युन्धयति ते अयुन्धत् त ।
 युभधा स्त्री० युल-अनु-य । भोजनेच्छायां युधायाम् ।
 युभयति ति० युभयान्ताद० इतत् । युधायुक्ते 'युभयति
 ति० द्विवचने युक्ते इट् इट् ।
 युल वक्षने यु० उ० चक० सेट । बोधयति ते अयुलत्
 युल(स) न० युक्ते । अयुल्यते बुध चर्तणे क इ० वा पतम् ।
 (आगता) लक्ष्मणाय कलरहितधाम् ।
 युस उज्ज्वे दि० पर० चक० सेट । युसति अयुसत् अयोसीत्
 युसा यादरे अयादरे च यु० उ० चक० सेट । युसयति ते अयु-
 सुसत् त । [अथवा त्याग्ये अने (मृशि) मांशमिच्छाभे च
 युसा न० युस्यते मांश्रियते चार्थ्रियते वा युस च्छ । पनसादि
 नृ इत्यां असी च क्त्वा० आ० पर० चक० सेट । युसाति अयादोत्
 ये(वे) च मयते आ० आगने चक० यामिट । वे(वे)इते अये(वे)हिट
 चटि न लुस ।
 योध य बुध च्छ । प्राप्ते, आगते च योधादि-बुध-य । प्रागवति
 ति० अयुम् । योधयति ति० विच अयुम् । ययवे ति०
 योधकर इ० योध निमाने सामरथ करोति ल अथ । निमाने
 प्रयोक्ते वेमाविव । प्रापके ति० ।
 योधन न० बुध विच-स्युट । निमापने आगतायां गत्यारे
 अन्ततायां तद्विषये, आगते च । मयन योधनं इट्-
 रिति उदाहृतम् । 'तायां योधनं इत्यादि' इति ।
 योधनी स्त्री० योधयतेऽपवा, अथ वा बुध विच-स्युट ।

प्रिमल्ला नया हि मूर्च्छितो मोघते । कश्चिन्नेकादश्या
तल हि हरेरभिधम् ।

योधि उन्मुह-दः । अद्वयतद्वे, वनाधिदे च । शातरि मि० ।

योधितश्च उ० कर्म० । अद्वयतद्वे । योधिदुसादयोपलब्ध ० ।

मौञ्च न० बृहन् मोक्षमण् । मुष्मण्योते निरोधरनादे याते ।

यदशेषते इति पुटवन् । मोक्षमण्योतरि मि० । [पुन्-न

व्याय चक्षुं रिभते च कु० उ० वक्र० सेट् । व्योमवर्ति-ने यमुमु-

त्राय चक्षे आ० पट० वक्र० सेट् । मणति । यत्रयीव-अमायोरा

म(मो)तति स्त्री० प्रतमोदि म-तन किच् उ० पक्ष च । वतायाम्

मनसि कसोतीति णिच् अति । दमोक्षादिलसपि ।

म(मो)म इ० वक्र नट् मभादेभ० । सूत्रे, सञ्चरे, दिने,

द्वयमूत्रे च । मेदिनीद्वये दलोपमादिलेन विभक्तत्वात्

लसपि तत्पुन स्यात् ।

म(मो)क्षार्थं न० अहोरात्रोपयोग्या योष्याया विमेषत ।

पञ्चम्यविभेदं प्रात म(मो)क्षार्थमिति क्वचित्पुस्तके मन्त्रेदे

म(मो)क्षोशी स्त्री० म(मो)क्षाय कोशीव । धनकोदायाम् ।

म(मो)क्षार्थं न० म(मो)क्षे वेदकाया चक्षते चट-चट् ।

वेदकायाश्चपनयमेतन्मात्रे, मनुनराहित्ये च ।

म(मो)क्षारिणी स्त्री० म(मो)क्ष चर्मतेजसा चट-चिच्

चरते च्युट् टीप् इव० । म(मो)क्षण्यां नाम्नाम् ।

म(मो)क्षारिन् म(मो)क्षो वेदाय कङ्कषाय चरति चर-

विनि । उपनयनानन्तरं मन्त्रनायनमुक्ते विनादिद्विषु

वर्षेषु कक्ष्येष्टये, मनुनरादिदादि म(मो)क्षचर्मतेजसा-

रिण्यां क्षिप्य च स्त्री० टीप् । 'सामोवा भरवाह काला

मिवत म(मो)क्षारिणी ति क्वति । [मिहमे

म(मो)क्षजटा स्त्री० म(मो)क्षो जटेश्वरमयाजवात् । दृढ-

म(मो)क्षश्च मि० म(मो)क्ष वेद शरीरं यश्चैतत्वं वा जानाति

वेत्त ना-च । वेदश्च, शरीरयुक्तेत्यन्ते च ।

म(मो)क्षान न० (म०) । निगुणान्निष्ठमोक्षशरीरयुक्तेत्यन्ते-

विमेषाने विचारो हृदयमिवाव ।

म(मो)क्षाय च० म(मो)क्षे वेदाय धर्मसि मुह्येतच्छायाय

वा मापु म(मो)क्षो वनो वा यत् । निवेदद्वयचर्मसि

रिणी, 'वमो म(मो)क्षतेनति ति विमुमुषावमम' । विम-

ममो म(मो)क्षार्थे च ।

म(मो)क्षगीर्ध न० (म०) । उक्तरत्ने, उक्तरत्ने च ।

म(मो)क्ष न० म(मो)क्षो माय स । कलिनिवेशश्च म(मो)-

क्षो चर्म, एतन्मोक्षम(मो)क्षाने च ।

म(मो)क्षदण्ड इ० (म०) । विमते च'मन्त्राद्वे दण्डने 'मन्त्र

दण्डहता मे वे वि क्वति' । विमस यदी च ।

म(मो)क्षदर्भा स्त्री० म(मो)क्षो दर्भा पश्यममला । यमाद्याम्

म(मो)क्षदाय इ० म(मो)क्षदा(ये)वा वेदाध्ययनसमाप्ति, विमाय

वा रात्रा दीयते दा कर्मणि चञ् । समाहृतिमाय द्ये

धने 'म(मो)क्षदायागता भूमिं हरेर्युना(त्रा)क्षणीवता'

इति क्वति । [कारे दचभेदे ।

म(मो)क्षदाश्च इ० म(मो)क्षो विमस इति दाहः अथवा-

म(मो)क्षान् न० दह मनिन् दहनेति नकारस्याकारे

रत्नम् । वेदे, तपसि, धर्मे तप्ये, यथावे, शरीरे चर्म-

मुषादीते विभुते णिच्चक्षते, च । हिरण्याग्नें शिते

एवमिहमे च पु० । उक्तरत्नदत्तेन दमोक्षादिलमेव

वाधितम् मेदिनीद्वये दलोपमादिलेन कौर्त्तनात्तदात्मनि

किन्तु तत्पूर्वं चर्यम् ।

म(मो)क्षान्च न० कात्या । मणिर्वाणिवावभीष्यो तोर्मभेदे ।

म(मो)क्षनिर्वाण न० म(मो)क्षणि निर्वाणं मिहति । म(मो)क्ष-

सावसाभं सक्तनारयणमितिद्वये प्रदानम् ।

म(मो)क्षपर्वी स्त्री० म(मो)क्षे विलोचं भूनादारम्भ क्षितानि

धर्मा-न्यासा क्षीर् । उडिपयस्याम् ।

म(मो)क्षपवित इ० म(मो)क्षे वेदोक्तकर्मणि वा पवितः । उमे

म(मो)क्षपारय इ० म(मो)क्षप मिम मेदिककर्मयोग्यताम्

विमम(मो)क्षपारिण्यद्वयममला । मन्त्राद्वये ।

म(मो)क्षपुत्र इ० म(मो)क्षप पुत्र इव कविपदार्थम् । विमभेदे,

उत्तरदेशमसि नदभेदे, जेदभेदे च । इदम-दा मदा

स्त्री० । मन्त्रा विममममलातय इरायमविहम् ।

म(मो)क्षपुत्री स्त्री० इव० मन्त्रोपासनाभ्याने हृदये, तदाभार-

क्याने सवयोमे, कात्या ।

म(मो)क्षमन्त्र इ० म(मो)क्ष मिमे मन्त्रमपादयो यस ।

विममन्त्ररहिते निष्कर्मकारिणि कात्या विम । विम

यस्य मन्त्रो वा । [युग्मे च

म(मो)क्षमन्त्र न० मन्त्रो यथा भू यद्व । मन्त्रोपाते तत्तः ।

म(मो)क्षयुक्त इ० मन्त्रमिवावकनद्वयमन्त्रद्वयमपानि-

वाको यत् । वेदाध्ययनाध्यापनो । [हृदि हरे

म(मो)क्षयुक्ति स्त्री० मन्त्रोपाये यद्विराजस्यमायम् । सामम

यमि सुतरम् चर्म० यत्तन-हृदिने मन्त्रमितिद्वये विद्वत्वा-

ने । तन्निर्दिष्ट निष्कर्मणे द्वितीयम मन्त्रमिति द्यते

म(मो)क्षाराधन इ० मन्त्रा विमममि कृष्णमि रावम ।

रावमद्वयं दाते भूतभेदे 'अथवा च विदस मन्त्रा

मन्त्रादाय' इति मन्त्र ।

ब्र(ब्र)ह्मविं पु० ब्र(ब्र)ह्म विं चतुर्भुजस्यो वा मन्त्रि
वेदस्य स्मृता । वेदस्यैषु ऋषिणादिषु ऋषिषु ।

ब्रह्मर्षिदश ५० इति । 'कुम्भमेवञ्च' मन्त्रस्य 'मोक्षतो' श्रु-
तेन । एष ब्रह्मर्षिर्द्वयो वै' इति भवति, कुम्भमेवा
दिदेशचक्षते । [ब्रह्मर्षिसंक्षेपः ।

ब्राह्मणलोक उ० ६१ । ब्राह्मणाने भुवने सबलोके दरीय
 ब्राह्मणस्य नः । ब्राह्मणा वेदाध्ययेन तदुपपन्नं च
 सतं वचं तेज आचक्षमा । वेदाध्ययनस्य तेजसि ब्राह्म
 णस्य सतामस्य कुर्याद्विपश्यन् सन्ने इति मतम् ।

ब्र(ब्र)ह्मादिन् इव(प्र)भू वेद वदति षष्ठि निमित्तं । केहपाठः
 ब्र(ब्र)ह्म इव चेतस्य सव्यात्मकतया वदति चेत्ति वा वेदा-
 न्प्रतिपाद्य सव्यात्मकत्वम(ब्र)ह्मे इव चेतस्य वदति बोध-
 यति म(मे)कबोधोक्तं ध्याते । [न जाने ।

ब्र(म)ह्मविद्या श्लो० इत० शुद्धयेत शास्त्रकस्य मन्त्राणामुपदेशे-
 ब्र(म)ह्मवि(म)न्द उ० मातृब्रह्मणि वेदपाठाकारे विविचिन्दु ।
 वेदाध्ययनकारे नि श्रुतशक्तिमि(मि)न्दौ । [यथेष्टे इत्यादि
 ब्र(म)ह्मवि(म)न्द न० ऋषादयनहाइरायनमध्ये ऋषादयनहाइ

ब्र(म)ह्मण्य ४ : ब्र(म)ह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य
(ब्रह्मण्य) ब्रह्मण्य : [ब्रह्मण्य] : [ब्रह्मण्य] :
ब्र(म)ह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य
ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य ब्रह्मण्य

सायुज्य इत० ॥ श्री(त्र)सुसामे ॥
 श्री(त्र)सुसामे ० श्री(त्र)सुसामे इतवान् छिप ॥ श्री(त्र)सुसामे
 मन्त्रस्य विष्णोर्मन्त्रिभेदे यजिह्वे, तस्यावतारभेदे उवाचतौ य
 श्री(त्र)सुसामे ० श्री(त्र)सुसामे वेदमन्त्रस्य उचित छत्रम् ॥

अप्रोपयति, अक्षयविद्यादत्ते धारारिचक्रम् ।
अक्षयव्याप्ती न कश्चिद् द्विः । विमलनने ।
अक्षयव्याप्तिः अक्षयव्याप्तिः कश्चिद् द्विः । विमलव्याप्तिः
द्विः । अक्षयव्याप्तिः अक्षयव्याप्तिः कश्चिद् द्विः ।

यस्य साक्षात्कृतानाम् सतन मां प्राप्नुयाद्वा ह्येतत्प्रत्यक्ष-
बोधोऽपि, सुतोऽस्तद्वर्णनाच्च बोधो विज्ञाहृदि धियम् ।
पुरोगमि च कर्तव्यमन्याथा 'अच्छा' भवेदित्यादिभ्यस्तु
कर्तव्येति कथमात्रं ह्यस्त्वयाप्यमुने च यः ।

मित्रास्तुत्याश्चलि उ० मांताम्रणे वेदपात्राय चञ्जलि शरी
विनयाश्रयि, सरविशेषाद्यर्थार्थ वा चञ्जलि कञ्चित्त-
याणि । वेदपात्राय पुनर्विक्रमे कार्ये विनयाश्रयो, सर-

विशेषार्थज्ञापनाय कृतसङ्कोचे प्राणिद्वये च ।

मन्त्राणी पुं मन्त्राणां नान्यथैव जीवन्ति अत्र लिख-
 यत् पूर्वोक्तम् । मन्त्राणां 'इत्युक्ते' विधानेऽप्याशय-
 इत्युक्तम् । मन्त्राणां 'इत्युक्ते' विधानेऽप्याशय-
 इत्युक्तम् । मन्त्राणां 'इत्युक्ते' विधानेऽप्याशय-

"परायणम् । ब्रह्मण्यन्दात् षोष् चानह् सेति त्वमाणिनीयम्
 ब्र(म)ह्माण्ड न० इतः । 'तद्वद्व्यममस्यैव सङ्ख्य'सुखम्
 'ममम् । तस्मिन् यत्ने स्वर्गं ब्र(म)ह्माण्डं लोकोपितामह'
 'एति मनुते ब्र(म)ह्मण्यन्ताद्वे जगदाकारे भवमकोषे

[illegible]

अ(न)स्त्रासुन न(न)स्त्रासुनार्थसाधनम् । ईदृश्यान्ते
 "यावन्ते अस्त्रपद्मावतौ ।"
 अ(न)स्त्री सौमन्त्रपद्मं यन् दिलीप उदी प्रोक्तवत् ।
 " (वागवदन्ते) यावन्ते । " [इदमभिधाने ।

ब्राह्मसूत्रेण न० मेधाखरवशादिकारणे स्तभेदे मित्तरो
 ब्र(म)सूत्रोपनेते उ० ब्र(म)सूत्रं विमलपत्रयते तदेतदुच्यते
 'हेतुत्वात् उप-मी त्वत् । प्रत्ययस्य विमलस्य प्रत्ययो
 द्यते' इति सूत्रेति ।

प्रा(त्रा)स्य च० अक्षय इदम्, तेन प्राक्तन वा अणुं विक्षोप ।
अदृष्टत्वेन तोयं तेन हि तोयैर्न विज्ञापयन विज्ञितमिति
तस्य यत्सम्बन्धितम् प्रा(त्रा)स्येन तोयैर्न विज्ञा
नित्यनुपपत्त्येदिति ख्याति । न(त्रा)स्योक्ते अद्यादयुतायाः

सोमव्रतार्थं जङ्घीयाके (वायनहाटि) पावभेदे च स्त्री०
 व्याहृताणीं सुव्रतानां विप्राणां पूजको भवतु । नृपा-
 णाचवदो ह्येष ब्राह्मणो भस्मं विप्रियते इति चतुर्न
 नामां भस्मभेदे य० । माहभेदे स्त्री० ज्येष्ठा (ब्राह्मणे)

नारायणी तथेति वक्तव्यम् ।
ब्राह्मणोऽपि उच्यते नरायणं वेद राह यत्तु चैतन्न वा चेत्तच्छ्रुते वा
अथ ब्राह्मणो जायामिति कटिघोरम् । अन्त्योऽपि सदा
एवं अन्त्योऽपि सदा एव तेन न विद्यमानम् । निम्ने आदि

भेदे । द्वावा स्त्रीः । 'वावा' नामनि द्वावा 'द्वयुते
 वरवा' नामनि वि० । द्विवा स्त्री । 'द्वि' तत्पत्त्या स्त्रीः । द्वि ।
 'वावा' नामनि द्वि । 'द्वि' तत्पत्त्या स्त्रीः । द्वि ।
 'विम' नामनि वि० । 'विम' नामनि वि० । 'विम' नामनि वि० ।

नो कुर्यात् त्रा(त्रा)क्ष्णाय च उच्यते' इत्युक्ते कदाचारवति
 विभे । [स्योपे कञ् । श्रमेव विप्रदण्डे च ।
 त्रा(त्रा)क्ष्णायटि श्रोऽश्नन् वा होय् (वाहनहाटी) इवभेदे
 त्रा(त्रा)क्ष्णाय न०० त्रा(त्रा)क्ष्णान्नं समूहं भावो वा ध्वञ् ।
 विप्रसमूहे । याक्ष्णयर्थो, विधत्ते च ।
 त्रा(त्रा)क्ष्णमृत्तप० म(त्रा)क्षा देवतास्य यच्च टिलोपे कर्म० ।
 अरण्योदयात् प्राग्वर्तिनि 'त्रामेव पश्चिमे भागे उग्रर्तो
 त्रा(त्रा)क्ष्ण उच्यते' इत्युक्ते दण्डद्वयात्मके भावे ।
 त्रा(त्रा)क्ष्णोक्तं ५० इतः । त्रा(त्रा)क्ष्ण इव कर्तुं वक्षः ।
 वाताहीनम् । [चत् परोक्षत ।
 न कथने यदा० उभ० हिक्० सेट् । त्रयोनि याह् त्रते । परो

अ. ११. भा. ३। नक्षत्रं, वेवादिरागी, चने च। 'गुणाचार्य'
 पु०। भय ड। भयदे, भावी। जन्मोपयोगे व्यादि
 गुणके जन्मोपन्यस्युपयोगे व्याधिके च पु०। - [च वि।]
 भक्त ५००-भक्त-क। शब्दे ज्ञेयदे। भक्तियुक्ते तदाभावे, विभक्ते
 भक्तदास पु० भक्तो नक्षत्रभावसाधने दासः साधनतदास-
 भावः। पश्यदासोऽर्गते दासभेदे। 'भक्तदासच विसेय'
 इति ध्वति ।

शान्तमण्ड ३०७० इतः १ भद्रस्य निपायै (नाड) ।
भक्ति स्त्री-मन्त्र-शान्तिम् । शेषायाम् शान्ताभ्याम्, तदेकामपि स-
हतिभेदे, विभागे, स्त्रीणां हन्ती, उपचारे, अवयवे, भद्राय,
श्रवायाम् स्वनामाद्यु 'भवति विरक्तभक्ति' इति यद्यु

भक्तियोग ३० भक्तिरूप योग, यथापबिन्नहतिभेदः । तदे-
वापबिन्नतादये योगे । [प्रधानंके इतिभेदे ।

भक्तिरस ए० भक्तिरस रस आवाय । भक्तिरस आवाय-
भक्त रसने सुखमयकमेष्ट । भक्तियोग रसमयकमेष्ट
भक्तियोगमेष्ट भक्ति रसमेष्ट ।

भक्ष्यकार पु० वि० भक्ष्य करोति त-भक्ष्य । भक्ष्यपिष्टकादि-
विश्रयोपजीविनि व्यापधिके ।

अस्यपि श्री. भक्त्यक्त यस्याः । तान्मुलात् ।

मन्मथालय श्री. बर्न । राजमहाल ।

[illegible]

भगदत्त पु० महाभारतप्रसिद्धे कामरूपदेशाधिपे मन्त्रभेदे ।
भगन्दर पु० भगं गुह्यसूक्तस्यस्यानं दारयति द-स्य-
सुम च । खनामस्यति रोगभेदे । - - -

भगवत् त्रि० भक्तं 'येदर्थस्य सुप्रपन्नः, वीर्यस्य, यशस्य, विद-
 क्षान्तैरात्मयोर्यैव प्रपन्नः भगवतोद्भवेन्द्रियैः प्रपन्नः' इति-
 ण्यस्य स भवत् भक्तः नः । येदर्थस्य द्रियैः प्रपन्नः,
 दुर्गायां स्त्रीः उच्यते । 'भगवत्प्राप्तं ह्यर्थं सर्वमिति प्रपन्नः ।

महाङ्कुर पु० जगे यल्लस्यानेङ्कुर इव । चर्चिरोगे ।

भगिनी स्त्री० भगं यत् पित्रादिषु द्रव्यादानेऽर्च्य सा
इति । सोदरायाम् स्वर्णि ।

भगीरथ उ० सूर्यवंशे दिक्षीपराजपुत्रे स्वयभेदे । येन गङ्गा
भूमितमवतारिता । [पुंल्लेखपुत्रसि'ति माटकम् ।

भग्न वि० भन्ज-ज । पराजिते, पवित्रिते च भग्नं शम्भुपद-
 भग्नप्रकृतं यं भग्न प्रकृतो यय । ययद्वातोरे काय्यदोषभेदे
 भङ्गं यं भन्ज-जम् । पराजये, पयते, भेदे, मारणे, कौटिल्ये,
 भवे, शस्त्रवधभेदे, गणने, जलविगमे च । वायुस्थान्,
 पयान् गये, विहसाम् (तेजसी) विजदात् (भाट्) स्त्री०
 भहि(त्री) स्त्री० भन्ज-ज् यं कृतम् वा जी० । तिकेदे,
 कौटिल्ये, विद्याक्षे, बहोक्षे, भेदे, व्याजे च ।

भद्रं च वि० भद्रज-पुरम् । कुरुष्व, सत्यं भद्रजगदीशे, नदीनां
मन्त्रे च । प्रियङ्गु, अतिप्रियायासु, च (व्यासस्य) स्त्री ।

भञ्ज न० भङ्गना भवम क्षेमं यत् । भङ्गमवमक्षोये क्षेम ।
भञ्ज माने शिवयाज्ञ भ्वा० अभ०पक्ष०यतिट् । भङ्गति ते कभा
धीट् । भेसत् भेजे ।

भज पाके हाने च पु० उ० षष्ठं सिद्धम् । भाजयति ते यदीभजन्
भज दीप्तौ पु० वत्त० षष्ठं सिद्धम् । भजयति ते क्वचिद्भूत-
भवमानं त्रि० भज-पादव् । न्यायागतद्रव्यादेः, विनाशके,
सिक्तं च । [भाष्येऽप्युक्ताः] जिवि भट्टयति

अट नोपवे भा० वर० गड० वेद० भटति । जभाहीन० वमहीन० ।
अट उ० भट अथ० । मोहति, 'मूढतावाहीरीयरी ति जेवथम् ।
जेरे, मीनभेदे, नोवभेद०, रातिस्तरे च । इन्द्रावधय
(रावावधय) वही० ।

भट्टिय म० बट० हय । गुरुपके मांगदो (काश्या) ।

अहं ५० अहं तन् । स्मृतिप्रवृत्तिमिति (भा०) स्मृतिप्रवृत्ति
 ध्यायिते वेदान्तोपनिषत्तत्त्वम् ।

अष्टारुः भुं ज्ञानितव्यम् । इत्यर्थः । दूष्णे । संतापं
कमुः । शब्दे । निमित्तोक्तौ सन् ।

अहारक ३० अट नाचये द्विष्ट नृ-विष्ट-दास्य अमं ।

भट्टिनी स्त्री० भट्टं चाभिलमस्यासि इति ङीप् । विप्रमायां
याम्, नाशोक्तौ व्यक्तताभिषेकाया रात्रि सियां च ।
भट्ट परिभाषणे आ० था० सक० सेट् ङिट् । भवत्येवमभिवृद्ध
भट्ट कल्याणभाषणे कु० ठ० संज्ञ० सेट् ङिट् । भवत्यति ते
अवमभिवृद्धन्त ।

भट्ट उ० भटि-यत् २० नलोप । वर्षवद्धरभेदे ।

भण कर्मणे आ० पर० सक० सेट् । भवति । कथाणीत्-अभयणी
च ङि वा तुल्य । अश्वीमण्यत् त अवभाष्यन्त ।

भणिति स्त्री० भण-तिन्त् पञ्चादित्वादिट् । कर्मणे । गौरीवी-
रज्ज्वमशक्ति भवत्येतिरिति नैवधम् ।

भण्टाफी स्त्री० भटि-भाक्कु ङीप् । शार्ताक्याम्, इहल्याह
भण्टु (बट्ट) क इ० भटि-उक्त, लज्ज वा । श्लोकावच्छेदे ।

भण्ट उ० भटि-यत् । अश्वीमशक्त्यभाषणे (मांछ) 'मयो
मेदस्य कर्तारो भण्टपुत्रं विभाषका' इति चाश्वीमशक्त्याम् ।

भण्टिउर (उ०) भटि इरन्, इरन्त् वा । गिरीपट्टे । उच-
लनस्य । उपमे, घिसलि, दूते च ।

भण्टी स्त्री० भटि-यत् गौरा० ङीप् । मञ्जिगयाम्, गिरीपे
च । शायं कन् तुल्य । तन्वैर्षि ।

भण्टीर उ० भटि-इरन् । नखलीयाम्, गिरीपट्टे च ।
गौरा० ङीप् । मञ्जिगयाम् स्त्री० । (मञ्जिगयाम् ।

भण्टीरलतिका स्त्री० भटि-इरन् कुत्रा लताभित्तिका कर्म० ।

भट्ट इमे, एभकर्मणे मीतौ च आ० था० व्यक्त० सेट् ङिट् ।
भत्येति अभन्दित् । (भत्यन्त-त ।

भट्ट कल्याणकारणे कु० ठ० संज्ञ० सेट् ङिट् । भवत्यति ते अ-
भट्टन्त उ० भटि-भत् नलोप । गौडभेदे । पुलिते जि० ।

भट्ट नाम दि र्त् जि० नलोप । मङ्गले लखते सत्यं च क्रीति
भोक्ते वशादिता वरमे करत्ये स्त्री० न० । भट्टभेदे, इमे,
अत्रमे, कट्टमे, इति जातिभेदे वमभेदे रासभट्टे, एभे-
भेदे, पुत्रोदये च इ० । ज्योतिषोक्त्या हिनीयवर्गमीहा-
दीतिपि च स्त्री० । साधौ, नेत्रे च जि० । सत्यं कन् । मङ्ग-
लमन्त्रे न० । देवदारवि उ० ।

भट्टकाशी स्त्री० भट्टाय काशते यत् गौ० ङीप् । मङ्गलसायाम्

भट्टकुम्भ उ० भट्टकारक कुम्भ । ईश्वरभ्ये, लज्जपूर्वकम् ।

भट्टगणिका स्त्री० भट्टो ग्न्योऽस्या कप् कट्टकम् । उल्ले
भट्टचूड उ० भट्टा पूजा कस्य । (महाविष्णु) इत्यभेदे ।

भट्टज उ० भट्टाय जायते लज्ज-च । इत्यभेदे ।

भट्टतट्टी स्त्री० भट्टादिका तरुणी । उज्ज्वलम् ।

भट्टवाम न० भट्टाकारा दण । जम्बुद्वीपस्य जम्बुवामभेदे

वर्षभेदे भट्टावादयोप्यत्र न० ।
भट्टदन्तिका स्त्री० कर्म० । सत्यं कन् । दन्तीवृक्षभेदे ।

भट्टदाह उ० न० । कर्म० । देवदारुभेदे ।

भट्टनासिका स्त्री० मङ्ग भट्टन नासयति प्रापयति नष्ट विष्णु
एणुत् । लायनीवृक्षे । (माङ्गपदाद्य

भट्टपदा स्त्री० न० । भट्टस्य दृष्यते पदं यावाम् । पूर्वोत्तर

भट्टपण्या स्त्री० भट्टं पर्वमस्या यजादि० टाप् । कट्टभार-
हणे । प्रचारिण्या, गाम्भार्यान् ङीप् ।

भट्टमल्लिका स्त्री० कर्म० । मल्लिकाभेदे नवमल्लिकायाम् ।

भट्टमुख उ० कर्म० । गरभेदे ।

भट्टमुखक उ० कर्म० । नागरुल्लेखे । भट्टलसायाम् स्त्री० ।

भट्टयव न० भट्ट यवद्वय । इत्यभेदे । (चिप् । गाम्भार्याम् ।

भट्टवती स्त्री० भट्टाय वषट्ति घन्यस्या भट्टम् लस्य च

भट्टवर्गम् उ० भट्टं वषट्ति इ मणिम् । नवमल्लिकायाम् ।

भट्टवसा स्त्री० भट्टाय वसति वसति वल यत् । (गम्भारदाद्य
वसाभेदे, गन्धिवसां, प्राधवीलतायाद्य ।

भट्टवल्ली स्त्री० कर्म० गन्धारा कन् तुल्य अन्तरणम् । (अन्तर
द्वय) । गोपवल्लीयाम् ।

भट्टव्यय न० भट्टाय व्ययते व्यि-यत् । चन्दनपत्रे ।

भट्टव्यी उ० भट्टा वीर्यम् । चन्दनपत्रे ।

भट्टाक्षपत्तिका स्त्री० भट्टाक्षति पक्ष्योति चक्ष-यन्
तादृशं पक्षं यस्या चक्षु व्यतरणम् । गम्भार्याम् (गम्भार)

भट्टाक्षी स्त्री० भट्टाक्षति पक्ष्योति यत् गौरा० ङीप् ।

गम्भार्याम् (गम्भार) । (दीर्घ) । कट्टकवृक्षे ।

भट्टायती स्त्री० भट्ट-यत्ययं भट्टम् लस्य च वषट्ति पूर्वपद

भट्टाग्रस उ० इत् । चन्दने । (वषट्तिभेदे ।

भट्टासुन न० भट्टाय लोचसेवायास्ततोऽत्र अथ चाकारे वट्ट ।

भट्टाराक्षी स्त्री० भट्टारक्षकवत् लस्य मरुतास्ति यस्याति वा
वा च गौ० ङीप् (वाप) मल्लिकाया । सत्यं कन् । तन्वैर्षि

अय न० विभेदयाम् भी-यत् । भवत्येति । मदि-व । देव्या-
कळे, वरत आनिरुणभाषणाय वा विमलसिन्धे

माटवन्विभे रमभेदे च । 'रमभेदे, सुसुतुनिरिते च इ ।

अयद्वर जि० भट्टं करोति न-यत् लम् च । मङ्गलमन्त्रे,

मयनाशिनी स्त्री० भट्टं नाशयति नष्ट विष्णु-दिशि । नाश-
भादारुणाय च । (यद्वर जि०

वजिरे द्वितीये नक्षत्रे, षोडशतयायाश्च स्त्री० ङीप् ।

भरख्य न० भरपाय दितम् यत् । मूत्रे, वेतने च । स्त्रीष्वनमि
भरख्य भूजि० भरख्यं वेतनं भुज्जो भुज-कि० । वेतनिके कर्मकरे
भरत इ० भरं तनोति तन-ह । (चद्रभरत) इति ख्याति स्तनि
भेदे, नाश्याग्रास्त्रस्य, अश्वद्वाराग्रास्त्रस्य च कर्त्तरि स्तनिभेदे ।

यवरे, तन्त्राये, चोले, केकरोद्युते रामातुजे च । भरतेन
प्रोक्तम् भारतं नाश्याग्रास्त्रमधीयते अण् तस्य जुच् ।
नट्टेच । इत्यनेन यजुलकायास्त्यादिते स्वभेदे इ० तस्या-
पत्यानि इत्थं तस्य वज्रपु पुङ् । भरतवर्ग्ये ऋषे पु० य० व० ।
भरतवर्ग्य इ० भरतस्य स्वपक्ष चित्रितं खखडम् । भारत-
वर्षान्तर्गते दुर्भारिकादे चखे ।

भरतवर्ग्य न० इत० । भारते पर्वे ।

भरताग्रज इ० इत० । दशरथज्येष्ठपुत्रे श्रीरामे ।

भरद्वाज इ० ज्येष्ठस्य भारद्वाजस्य स्वपक्ष्यं भनताया इष्ट
व्यतिना जनिते पुनिभेदे । [तस्य तलस्य । भरिषो

सरित इ० भर-पताप् । हरिद्वर्णे । तद्वति लि० । स्त्रिया ङीप्
भर्ग इ० भस्म-पञ्च भर्ज्वादिषु कालम् । शिबे, ज्योति प्रदार्णे,
आदिद्यानागते ऐश्वरे तेजवि, आदिद्यानागर्गते मर्षो भर्गो
इत्यत्र सुसुभि । जगद्गुरुविनाभाव इ० पक्ष्य जितपक्ष्य च
ध्यानेन पुत्रपौत्रेण दूष्य 'हृदयमप्युदये' इति याज्ञवल्क्य
तस्य तेजस ऐश्वर्यं 'यदादिशत तेजो जगद्भाषयते-
क्षिणम् । यश्च भवि भक्षानी ततो जीविभिर्मातृभवि'ति
भीतायाचक्रम् । भावे वज्र भर्जने च । [धातरि च लि० ।

भर्तृ पु० षट् । स्तगिनि, व्यभिषयो, राजनि च । घोषके,
भर्तृदारक इ० भर्तृदधिदस्यरायः दारक इव । मायोक्तो
राजकुमारे । तत्तस्यायां स्त्री० कर्त् । भर्तृदारका ।
भर्तृद्विष्ट इ० भर्तृद्विष्टि । स्वमानस्यैव वाञ्छाघटीयादि
चमत्कर्त्तरि विनमादिस्य ज्येष्ठे भार्तादि राजभेदे ।

भर्तृ व्यभिषये, वृत्ताः एभ० अ० षेट् । भर्तृद्विष्टे च दभर्तृत्
भर्त्सन म० भर्ष-स्पट् । व्यपहारवने व्यभिषये शिरश्चट् ।
यापहारार्पणशब्दोक्तौ । पुच् । मर्ष० म० वयस् स्त्री० ।
भर्त्स्य परिपक्षा स्त्री० । मर्त्स्य निरुन्नीयं घनपक्ष्या कष्टं यत
दण्डम् । वक्ष्यामि ङीप् ।

भर्त्स्य हिंसायां भा० पर० अ० षेट् । भर्त्सति अमर्त्सी ।
भर्त्सन् न० भर्त्सन्, गर्जन् वा । चण्डे, भवो, नालो, धुनूरे च
भर्त्स्य हिंसा० पर० अ० षेट् । भर्त्सति अमर्त्सी ।
भस्म षडे दामे निक्षप्ये च भा० आ० षड् षेट् । भस्म अमर्त्सि
भस्म निक्षप्ये च० आ० षड् षेट् । भावयते अवीभस्य ।

भलता स्त्री० भाति-भा-क कर्म० । राजवलासतायाम् । [क्षीत्
भल्ल दाने, बधे, निक्षप्ये च भा० प० षक० षेट् । भल्लति अम
भल्ल इ० भल्ल-यच् । बल्लुके । व्यस्तभेदे पु० न० । सार्धे कन्
भल्लुके पु० । वा गौरा० ङीप् तस्यैव । सार्धे कन् । भल्लकाय
भल्लपुच्छी स्त्री० भल्लस्य पुच्छनि उपमसा ङीप् । गौरव
तच्छुभा चुपभेदे ।

भल्लान्त इ० भल्ल भल्लास्त्रमिवास्ति स्त्रनिजम् अत-यच् । [भेला)
हृत्तभेदे, सार्धे कन् । यत्तैव गौ० ङीप् । भल्लास्त्रमप्यत्र ।
भल्लु(ङ्ग)क इ० भल्लु(ङ्ग)क । [भालूक) कान्तभेदे ।
भवं इ० भू-भावे व्यप् । जलानि, घसायाम्, प्राप्ती च । भवत्यर्थात्
व्यापदाने यप् । जलमूर्तिषु महादेवे, जलस्य वृषिषी-
चेतनेन तद्वत्पक्ष्यिपक्ष्यं जलचेतलम् । आधारे यप् ।
वसारे । कर्त्तरि यच् । भव्ये, (पाशता) वृक्षे, वज्रवे च ।
भवत् लि० । भा-इयत् । युष्मदर्थे, चर्मानामता वास्य । भवान्
वयस्या पुन भवत् इव । भू यत् । वर्त्तमानाकार्ये भवन्
कर्त्तरि च भवन् भिवास्तमवन् ङीप् गदानस्यभम् ।

भवद्दीय लि० भवत्कर्त्तव्यम् अ वदात्तं जन्मभार । तत्त-
व्यत्तिनि । [जन्मनि, घसायाश्च ।

भवन्न न० भू-आधारे व्युट् । ऋषे । भावे व्युट् । भावे,
भवद्वाह्य(ग)च्च लि० । भवत्कर्त्तव्यं दर्शनस्य भवत्तु-इय किप्
इह कृष वा । भवत्तुष्ये जने । [इगंयात् ।

भवानो स्त्री० भवरा पक्षो भवन्-ङीप् कान्तु च । भिषभायांयाश्च
भवाभीष्ट इ० भवत्य महादेवस्याभिष्ट व्यभिन्-प-क्त ।
गुणुवी । [तद्वति लि० ।

भविक् न० भवाय कृतम ट् । इयते । अयं व्याप्य ।
भवितव्य न० भू भविष्यति कर्त्तरि च नि० तस्य । अयस्य
अव्ये भवितव्यं भवत्येयं यदिभर्त्सनि स्मित-तेति । [च
भवितव्यता स्त्री० भवितव्यस्य भाव तत् । अयस्यभावे, भाव्ये
सविष्णु लि० । भू इत्युप् । भवनग्रीवे ।

भविया(त्) इ० भू-लट् वहेति गृह् लृच् च ट् । घातप्रोप ।
भाविनि कावे । तत्कालवर्तिनि पदार्थे लि० । स्त्रियाय्
ङीप् सुच ष 'व्यापारोपेयविधिन्या इति रगु । ततोय
पक्षे ङवता । एत्तरपटस्य लि० । यद्भवित्यो विनय-
तो वि पक्षतन्त्रम् । भविष्यभविष्य कते इरास्येदे न० ।
भूय लि० । भू कर्त्तरि लि० यत् । भाविनि 'अयस्य भवेज्ज-
यस्यायति' मेव (आगत्य) कर्मभेदे वज्रवे च न० ।
युधे, अये, योग्ये च न० तद्वति लि० । 'कर्त्तरि, ए-
पिप्यच्' च स्त्री० ।

भय कुरुगदं भ्रा० पर० सक० सेट् । भयति अभयीत्-अभायीत् ।
 भयक पु० भय कुनु । कुरुते । [अभयीत् ।
 भय दीप्ती शक० भयं सक० जु० पर० सेट् । वसति । अभायीत्-
 भय्ता स्त्री० भय-जन् । वसति प्रथेविकायाम् । अविषयसुखे
 वसति निर्मिते यन्त्रभेदे । (शाता) गौ० ङीप् । अयत् ।
 सत्यं कन् टाप् न दत्तम् । भयकायत् ।
 भयक न० भय करोति क-ङ । (भयकोटि) वज्रभोजनकारके
 रोगभेदे । भयं दरायें कन् । कलपीते कृष्णे, विद्वेष्टे च ।
 भयगन्ध्या स्त्री० भयन इव गन्धोऽस्या । रेणुकायमन्त्रद्वये ।
 स्यायें कन् यत् दत्तम् । वसैव । [गन्ध्या ।
 भयगन्ध्या स्त्री० भयन इव गन्धोऽस्या इति । रेणुकायै
 भयगर्भं इ० भय गर्भं यस्या । विविधवृत्ते, कपिले विषयायां
 च । रेणुकायमन्त्रद्वये स्त्री० टाप् ।
 भयम् न० भय-जन् । (काट) दम्भगोमवादिवाक्ये ।
 भयरोहा स्त्री० भयनि रोहते दह-कृष् । दम्भकायाम् ।
 भयसात् अयम् भय कात्स्न्येन वस्यं करोति भयानु-पाति ।
 चाकश्येन भयक्षयकरणे ।
 भा दीप्ती यदा० पर० शक० अनिट् । भाति । अभाषीत् ।
 भा स्त्री० भा-कृष् । टाप् । दीप्ती ।
 भाति वि० भाते गौपीयते रागत अष् । औपचारिके
 गौपीयस्या बोधिर्ये । भक्त्याप्रत्येदम् अष् । अयस्य-
 अयि वि० ।
 भाग पु० भज-भावे वच् । भजने । कर्षि वच् । कर्म, दह-
 वस्तुने, एकदेशे, भाग्ये, 'विश्रादकनवा रायेभाय
 दम्भिधीयते' इति व्योतिनोक्ते राये त्रिंशत्तमे च ।
 भागधेय न० भाग-स्त्वायें धेय कश्चिन्नान्तरं ननुषकवम् ।
 भाग्ये । भागेन धीयतेऽस्ती भा-यन् । राजदेवे करे ।
 भागी धीयतेऽस्मी धा-सम्पदाने यत् । दायदे कश्चिदे ।
 भागवत वि० भगवत्, भगवत्ता वा इदम् बोधदेवता वा अयच्
 भगवत् । भगवत्ता वा भक्ते, तत्त्वविधि च । भगवा कश्चि-
 भगवत्ता भवनीत्युक्तं तयो अन्वयिगुणवर्धने उपाये
 उमपुत्राये च न० 'देवे कृतं भागवत् उपायमिति उपायम्
 त्वं कल उपायं कल शोपुत्रायत् ननुद्विगमाने
 विहायेच निष्कल्पयते । [दापादी ।
 भागशब्द अयम् भागं दद गोत्यायें वधि । एवैवभागस्य
 भागहार वि० भागसंज्ञं कुरति कश्चिदस्मिन् यस्याति
 कृ-कृष् । अंदापादिभि ।
 भागहार पु० भजते इति भागेन्यायकारा हारो, हरणम्

कृ-कृष् । अहमास्तीति माज्यस्य विभागकरणे ।
 भागिन् वि० भज-विभुष । अंदापादिभि । [स्त्री० ङीप् ।
 भागिनेय पु० भगिन्या अयस्यम् ङक् । सस्युते । तत्कस्यायां
 भागीरथी स्त्री० भगीरथेन विद्वत्तायातीता मत्स्यसन्निधौ वा
 अयच् । गङ्गायाम् । 'भागीरथीनिर्भरणीकराया' इति पु०
 भागुरि पु० कृतिव्याकरणादित्तरि स्मिन्भेदे ।
 भाग्य न० भज-यन्तु कृतम् । उपायमन्त्रवक्ते कर्मणि ।
 भाव प्रयोजनकस्य यन् । भागवते वि० ।
 भाङ्गीन न० भाङ्गायां विजयाया भजनं चोर्ध्वं चङ् । (भाङ्ग)
 मन्त्राभयवर्ण्ये चोर्ध्वं । यच् । भाङ्गमयत् । [भाङ्ग त
 भाङ्ग इष्टकरणे, अद० जु० वच० सक० सेट् । भाङ्गयति ते अय
 भाङ्गन न० भाङ्गयतेनेन भाङ्ग-कृत् । पात्रे, व्यापारे, योग्ये च
 भाङ्गी स्त्री० भाङ्ग-कर्माणि वच् । ङीप् । भङ्गव्यञ्जनभेदे ।
 भाङ्ग्य वि० भाङ्गते विभज्यते भाङ्ग-कर्माणि यत् । विभजनीये
 'भाङ्गो हर शुध्यते यद्युष्य स्यादिति चोतावती ।
 भाङ्गक न० भङ्ग-योग्ये वच् । परकृद्वागान्देषभोगार्थं
 तत्त्वानि दीयमाने धने । (भाङ्ग)
 भाषा पु० भय-वच् । 'भाव स्यात्संवरित' इत्याद्युत्तरस्य
 इत्यकाव्यभेदे वाङ्म० इप० ।
 भाषा न० भा-व्यावृत्त, भय-ङ-स्त्वायें अय्ना । पात्रे, तैला
 व्यापारे भाङ्गने, (भाङ्ग) मृद्भेदे, (भाङ्गाट) 'मृद्भाषा
 भाङ्गोदरे'ति रोदरवर्तितम् । वणिजं मृदधने, अयभूषा-
 यां, नदीभूषणयम्ये पात्रे च । गर्हभाषे इमे पु० ।
 भवइस भाद्र कृष् । भवइवरिते न० (भाङ्गाणि) ।
 भावइरिन् पु० भावइकृति अ-विनि । (भावइरी) अ
 काद्विषयकृत्पु जताधिकारे ।
 भाविइवाह पु० भाविइ पुरावाहार् (भावि) वङ्गति अय् ।
 गाविते । भाविइ-अयवर्धे वच् । भाविइकोयत् । [मिदे च
 भावइरीर पु० भवइ ईरकृ इ० । वटइले, इत्यादिनो बटव-
 भाति स्त्री भा-जिन् । गोमायाम् ।
 भाद्र पु० मद्रभिर्मुक्ता योग्यमाने भारो वा दक्षिन् मासि कृष् ।
 'चेत्तादित' इति चान्द्रे भावे । तन्नामोदयोर्धमायां स्त्री०
 ङीप् । मद्रे चोर्ध्वं कल । पुष्पेतरमाद्रयदायनमव
 न० । 'भाद्रदे रागरे' इति व्योतिन्यम् ।
 भाद्रपदा स्त्री० वच० । भद्रभेदे कृष् भाद्र भाद्रविष पर-
 कापाय । अद्विषयवर्धने दह(अय) इत्योर्ध्वमयोः ।
 तद्युक्ता योग्यमादी कृष् ङीप् । भाद्रभाजस्य योग्यमास्य म्
 वाङ्म भावे अय् । चान्द्रे भाद्रे चावि । [स्त्री० ङीप्

भाटभातुर उ० भद्राया' सत्ता, भात' अथयम् अण् टुरच् ।
 भानु उ० भा-उ । सूर्ये, अर्कदले, किरणे, प्रभौ, राखनि च ।
 भानुफला स्त्री० भातुरिच दीप्तिमत् फलं प्रसवे यस्याः । कद-
 ल्याम् तस्या' मोचकस्य सूर्ययुत्यनर्कलाज्जायाम् । [त्यथन
 भानुसत् उ० भाउ किरणोद्यमस्य जटु । सूर्ये। भातुसाखी
 भानुसती स्त्री० विक्रमादित्यवधते. प्रख्याम् ।

भाम क्रोधे आ० व्यात् । अक० सेट् । भामते, अभामिष्ट ।
 भाम उ० भाम-अच् । क्रोधे, द्रोपौ च । कर्त्तरि अच् । हूय्ये ।
 कौपयत्या क्रिया स्त्री० टाप् । [च

भामिनी स्त्री० भाव-णिनि । कौपयोत्ताया स्त्रियां, स्त्रीबाजे
 भार उ० कृ-अच् । गुरुत्वपरिभाषे, तद्वति द्रव्ये विंशतितुला
 परिभाषे (अष्टसहस्रतोलापरिभाषे) च उ० ।

भारत न० भरतान् भरतवंश्यान्धिलय ज्ञतोपम्य' अण्
 भार वेदादिशास्त्रेभ्योपि वाराधः अण्वस्य स वा । वेद-
 व्यासप्रणीते लक्ष्मणोपासके सन्धमेहे । भरतेन चिह्नितं,
 तत्सेदं वा अण् । 'हिमाङ्गं दक्षिणं वर्षं भरताय ददौ
 दिश । तस्माच्च भारतं वर्षं भिल्लैः जम्बूद्वीपान्तर्गते
 वर्षमेहे । भरतस्य गोत्राप्रत्यय अण् । भरतप्रत्यय संज्ञे ।
 भरतेन सन्निता प्रोक्तचण् । भरतसन्निताते मादकवाक्तादौ
 न० । तदधीयते पुनरण् । नटे, अन्तौ च ।

भारती स्त्री० भृ-अथक् स्त्राये प्रज्ञाद्यण् । वाक्ये तदधिदेव-
 ताया सरस्वत्या, पवित्रेहे, 'भारती संस्कृतप्रायो वाग्व्या-
 यतो नराचय' इति सा० १५० अथवाप्राक् इतिभेदे च ।
 भारद्वाज उ० भरद्वाजस्य गोत्राप्रत्यय अण् । गोत्रप्रवर्त्तके
 सन्निभेदे, द्रोणाचार्ये, अण्वस्य सुभो, व्यास्रादिविज्ञे,
 उह्यस्यतिइति च । वनकाप्रोक्ष्य स्त्री० ङीप् । उ० । भार्हा-
 जोत्यमल । [चनदहरे (वाच) ।

भारवाटि स्त्री० भारस्य वृक्षानां वटिः शाक० । भारव-
 भारवाङ् (ङ्) उ० भारं वङ्गि अण्, स्थि वा । भारवाङ्गिनि ।
 खुन् । भारवाङ्कोत्यल ।

भारवि इ० किरातार्जुनीयकाव्यकारके कविभेदे ।
 भारवृक्ष उ० भारोभूतो वृक्ष । काशीनामगन्धद्रव्ये ।
 भारिक उ० भारं वङ्गि भार० ठक् । भारवाङ्गके ।
 भार्गव उ० भगीरथपुत्रस्य तपोनामके वा अण् । शुक्राचार्ये,
 पराशरामे, भविनि, गजे च । तेन प्रोक्ता तेनभीता घाता
 वा अण् । वेदप्रविदे विद्याभेदे, पार्थत्या सङ्गता द्रव्यावा
 च स्त्री० ङीप् ।

भार्गी स्त्री० भर्गस्येयमण् । (पापवद्भाटि) इत्यभेदे ।

भार्या स्त्री० भृ-अथक् । विधिनोदाया क्रियाम् भरणीये वि०
 भाल न० भा-अच् । लघाटे मुखोरुर्ध्वभागे ।

भालदग्धेन न० भावे दग्धते कर्मणि ल्युट् । सिन्धूरे ।
 भालनेत्र उ० भावे नेत्रमस्य । शिवे । भाललोचनादधीत्यल ।
 भालाङ्ग उ० भालसोनाद्वेयस्य, भावे अङ्गो यस्य वा । शाक-
 भेदे, अरण्येऽक्षे (करागु) रोहितमस्ये, महाउरुप-
 चिह्नयुक्ते इत्यभेदे, शिवे, कक्षमे च ।

भाल्ल (ख)क उ० भल्लङ्+खार्थे अण् वा इ० क्तस्य । जन्तुभेदे
 भल्लके । उ० । भातुकोत्यल ।

भाव उ० भावयति चिन्तयति पदार्थान् बु० भू-अच् । भाष्योक्तौ
 नानापदार्थचिन्तने पण्डिते । भावयति द्वापयति हृदयग-
 तम् भू-अच् अण् । हृत्तावस्याभेदेन मानसविकारे खेद-
 कम्पादौ, अभिचारिभावे । भू-अच् । वाद्यरूपे विद्वद्रूपे वा
 क्रियारूपे धानोरर्धे, राने आधवे च । [उत्पादने च लि०
 भावक उ० भाव-स्त्राये कन् । मानसविकारे । पदार्थचिन्तने ।
 भावत्क उ० 'भवतोऽर्थे ठक् । भवत्कस्यभिनि । [चिन्ताभेदे च
 भावन न० भू-अथक्-ल्यु । (चातव) फलभेदे, भावे ल्युट् ।
 दुप् । चिन्तायाम्, अधिवाचने, ज्ञाने, प्रयत्नीकभावा,
 वैद्यकोक्ते औपधन्व्यारभेदे स्त्री० ।

भावबोधक भावस्य रत्नादेर्वोधक' अथमापक । रत्नाद्यु-
 भापके भुवद्भादिदेहबेदादिशेषे, छन्दरागादौ च ।

भावानुगा स्त्री० भावं पदार्थसाधयं गतिगच्छति गम-उ ।
 वाग्यायाम् अभिप्रायाद्युपगच्छति लि० । [तिष्ठति च
 भावित लि० भू-अथक् । भाविते, प्राप्ते, गुरे चिन्तिते
 भाविनी स्त्री० भाव हृदयवेदाभेदोऽप्यस्या इति । स्त्री-
 भेदे, स्त्रीभावे च । भू-अथिनि । भविष्यत्काद्यवर्त्तने लि०
 क्रियां ङीप् ।

भावुक न० भू-उकञ् । भावने, तद्वति लि० । भाष्योक्तौ
 भगिनीभूतौ उ० । भावयानुते लि० 'सङ्करो रक्षिका-
 युनि भावका' इति भागवतम् । [न हृत्स ।
 भाष वचने आ० व्यात् । हिक० सेट् । भाषते कभाषिष्ट । चटि
 भाषा स्त्री० भाष च । वाक्ये, संस्कृतादिवाक्ये च । अष्टादश
 भाषानारविभाषिनीमुजङ्ग' इति सा० १५० । व्यवहारे
 प्रतिप्राक्ष्वचक्रवाक्ये 'यदाभेदयते रात्रे तद्भाषेत्यभिधीयते'
 इति खडिग । [भाष्यरूपे प्रथमे' गे ।

भाषामाद उ० कर्म० चतुष्पादप्यवहारे प्रतिप्राक्ष्वचने
 भाषित न० भाष-भावे-ङ् । कथने । कर्मणि-क्त । कथिते लि० ।
 'भाषितवृत्ता' इति भाषिचिह्नयलम् ।

भाष्य नः 'सूत्राचार्ये' वक्ष्यते यत्न मदे सूत्राचार्यारम्भः ।
 सप्तदशानि च वक्ष्यन्ते भाष्यं भाष्यविदो जनाः इत्युक्तं
 लघुषे सूत्रव्याख्यासम्भवे । कथनीये वि० ।
 भास दीप्तौ भा० धाम० चक्र० सेट् । भासते व्यभाषिषि । वडि
 रा वृक्ष । व्यभीभसन् व्यभवामसत् ।
 भास स्त्री० भास-सम्पदा० क्तिप् । दीप्तौ, भयूखे रक्षावाञ्छ ।
 भास पु० भास-वञ्ज् व्यङ्ग्यं वा । दीप्तौ, गोष्ठे, कुरुरे शुभे च ।
 'यद्यर्थमददत् वस्तु भास काकोत्पत्ता भवेदिति स्मृतिः ।
 भासुर वि० भास पुरच् । दीप्तिगोष्ठे, स्फटिके च । धीरे पु०
 कुजीपथे न० । [[विस्तारि]
 भासुरपुत्री स्त्री० भासुराणि इमाण्यस्याः । इयिकाचौ
 भास्वर उ० भास करोति भासु+क-टच् कक्षाः। चर्ये, यन्मौ
 धीरे, चर्येड्ये विज्ञानादिरोषणिपन्थत्यखिते । चर्ये न०
 भास्वरप्रिय पु० इत० । यस्मात्प्रियवौ (पुत्रि) ।
 भास्वर वि० भास वरच् । दीप्तिपुक्ते, चर्ये, दिने, चर्येड्ये च
 उ० । कुजीपथे न० (पुत्र) । [नीरे च । दीप्तिप्रति वि० ।
 भास्यत् उ० भासु+चर्ये चर्ये यस्य च । चर्ये, चर्येड्ये
 भिन्न बोधे ज्ञातव्योक्तौ भक्त्यो दायने द्विक्तं लोके चक्र० भा०
 व्यास० सेट् । भिद्यते व्यभिषिषि ।
 भिद्या स्त्री० भिद्य-य । दायजादाम् ।
 भिद्याक वि० भिद्य+भाक् । भिद्याकारके । क्रिया ङीप् ।
 भिद्यागिन् वि० भिद्याभ्यन्तर्भाति चय-विनि । भिद्या-
 नलोपजीविनि ।
 भिद्यु पु० भिद्य-उ । सदाविनि कर्तृवाच्ये ।
 भिद्युक् पु० स्त्री० भिद्य-उक् । भिद्योपजीविनि ।
 भिद्युड् पु० स्त्री० भिद्य-उ पु० । कर्ताकृतिरक्तवर्णयथे वस्तु-
 काकारशोभे सुप्रभे । स्त्रीत्ये टाप् ।
 भिद्यु न० भिद्य-क्त वि० तस्य न न । चर्ये ।
 भिद्यि स्त्री० भिद्य-क्तिन् । गृहादे कुष्ठे (दियाज) । चर्ये
 कर्तु । तत्र, पश्चात् च ।
 भिद्यि द्विधाकरणे, विरोधकरणे च रूपा० उभ० कृत् ।
 भिद्यति भिद्ये व्यभिद्य् व्यभिद्य् व्यभिद्य् । [नीरे
 भिद्यि चक्रकरणे भा० पर० चक्र० सेट् इदित् । भिन्दति व्यभि-
 भिद्या स्त्री० भिद्य-कृत् । विदारये, वैशेषिके, विरोधकरणे च ।
 भिद्युर पु० भिद्य-कृत् । वल्ले । इरच् । भिदिरस्यस्य न० ।
 उग्रदण्डे पु० ।
 भिन्दिपात्र पु० भिदि-विदारये इत् भिन्दि भेदं प्राप्तमिति
 पात्र कृत् । इत्येतेषां नादिकाश्च, इत्येतेषां नादिकाश्च ।

भिन्दि पु० भिद्य-क्त । विदारिते, मिन्निते, सङ्गते, व्यस्ये,
 प्रसूटिते च । [कक्षीयाम् ।
 भिन्दिगात्रिका स्त्री० भिन्दि विदारितं गात्रप्रवयवो यस्याः ।
 भिन्दिप्रविकर्मान् पु० न० भिन्दिप्रविकर्तृत्वे परिकर्त्तृ संज्ञा
 रविशेष । अङ्गप्रविकर्ते सत्यस्य गुणभागादिसंज्ञाते ।
 भिन्दिभिन्दिताम् पु० भिद्यप्रकृत् प्रकारे द्वित्वम् तादृश व्याख्या
 यस्य । चर्ये (लोका) । [ढीप् । पापाण्यभेदे चर्ये ।
 भिन्दिभोजनी स्त्री० भिन्दि युष्मत्तस्या युज्ज-करणे व्यस्य
 मिल भेदे वा पु० उ० । पले त्प० पर० चक्र० सेट् । भेद्यति-ते
 भिद्यति चर्योभिसत् न व्यभिधीत् । [चिंति स्मृति]
 भिद्यु पु० भिद्य-कृत् । स्फटिकादिभेदे । (भिद्य) कैर्लभेदभिद्या
 भिद्युतस् पु० भिद्यमिद्य तदुपजीव्यात् तत् । लोभे ।
 भिद्यी स्त्री० भिद्य कृत् यौ० ङीप् । लोभे ।
 भिद्यि रोगप्रतीकारे यौ० पर० चक्र० सेट् । भेद्यति व्यभिधीत् ।
 भिद्युप्रिय पु० इत० । सुदूष्याम् ।
 भिद्युगुह्य स्त्री० इत् । भद्रदलिकाद्याम् ।
 भिद्यु पु० भिद्यि चिक्किते भिद्य-व्यभिद्य् । वैशेषिकप्रतीकारे च
 भिद्युसटा स्त्री० भिद्यप्रस्य टोक्ते टोक्-उ उ० । दम्भादि । इत् ।
 भिद्यिद्या भिन्दिद्या भिद्यिद्या भिन्दिद्या इत्यादयोऽप्येतेषां
 भिन्दिद्या स्त्री० भिद्य-क्तिप् चो-कृत् इत्युक् । चर्ये । [भाय
 भी भवे सुन्दर-यक्ष-व्यभिद्य् । भिन्दि व्यभिधीत् विभवादाय वि
 भी भवे व्यक्तं भट्टके वक्तुं व्यभिद्य् वा भा० पर० व्यभिद्य् ।
 भीगाति-भिवारि । व्यभिधीत् ।
 भी स्त्री० भी-सम्प० क्तिप् । भवे ।
 भीति स्त्री० भी-क्तिन् । भवे, कल्पे च । क-भीत । भयपुङ्गे वि०
 भीम वि० भिन्दिप्राप्त्यो भी-मत् । भयपुङ्गे । भयानकरूपे,
 महारूपे, भीमरूपे, चर्येतेषां च पु० । इत्याद्यां स्त्री०
 'भीमा देवीति विद्वान्' तन्मे नाम प्रविप्यतीति चर्ये ।
 भीमरथी स्त्री० 'धनप्रपन्निते वंशे धनमे कति धनमी । तामि
 भीमरथी चर्ये' इत्याद्यां स्त्री ।
 भीमसेन पु० युधिष्ठिरासुते सत्यप्रपन्नपुत्रे, कर्पूरभेदे च ।
 भीमैकादशी स्त्री० भीमैकादशी सत्यप्रपन्नपुत्रे । भाव-
 पुत्रैकादश्याम् ।
 भीरु वि० भी-रु । मयवीले । यथास्त्वं, कष्टादां, गत-
 वदितादां, तादायां योषिति च । स्त्री० वा उक् । भयपुङ्गे
 वा योषिति । [भयपुङ्गे वि० ।
 भीरुक् पु० भी-रुक् । मयवीले । व्याप्ते । इत्युभेदे च ।
 भीरुपत्नी स्त्री० भीरुचि सत्यप्रपन्नपुत्रे । यत्नपुण्याम् ।

भीलु वि० भी-रु० । भयशीले । रुकुन् । वन । भल्लूके पु० ।
भीषण पु० भीषयते भी-षिच्-न्त्यु भीषादेशः । भवानकरसे,
कुन्दरुके, हिन्नाचे, यक्षक्याक्ष । महादेवे-कपोते च उ० ।
गाढे दारुणे च वि० ।

भीष्म पु० भी-मन् युक् च । भवानकरसे । भयहेतो वि० ।
गङ्गार्मजे गान्तवृष्टे स्तनाभस्थाने कुक्ष्यस्थे क्षत्रिये पु० ।
भीष्मजननी स्त्री० इतः । गङ्गावाम् । भीष्मपृष्ठपश्चतोयव ।
भीष्मपञ्चक न० भीष्मोपदिष्टं पञ्चकम् । कार्तिकपुल्लैका-
दद्यादिय पञ्चसु तिथिषु, तत्कर्त्तव्यं प्रतभेदे च ।

भीष्माष्टमी स्त्री० इतः । भीष्मस्य देहत्यागादिवसे काष्ठपुला-
हस्याम् अतस्त्रिंशद् दिने सर्वेष्वेकादश तर्पणं कार्यम् ।

भुक् वि० भुज-कर्म्मणि क्त । भवति । भागे-क्त । भक्षणे न० ।
भुक्तसमुज्जित न वि० इदं भुक्तिं प्रदातुं सद्यन्तर्गतं त्यक्तम् ।
भोजनोत्तरं त्यक्ते अन्नादौ ।

भुक्ति स्त्री० भुज-क्तिन् । भोजने भोगे, च यागयो निम्नवत्त्वात्
भुक्तिः स्त्रोकापि यम नो दति स्त्रुतिः ।

भुक्तिप्रद उ० भुक्तिं भोगं भोजनं वा प्रददाति स्वस्वादावा-
नमत्तात् । उह ।

भुज वि० भुज-घोटने क्त । रोगादिना कुटिलीकते । [भुञ्ज-
भुज घोटने तु प० सक० अन्टि । भुजति अभौषीष्ट । क्त
भुज भक्षणे या० घालने पर० सक० च्छा० अन्टि । भुङ्क्तेऽसम्
अभौषीष्ट । भूमिं भुजति घालयति । 'दिवं भद्राग्निं
भोषते सजीमिति द्रुक् भुज' ।

भज उ० स्त्री० भुज्यतेऽनेन भुज-भज्ज्जे क । बाही, कदे, विक्षोष
चतुष्कोषादिदेवदेवस्वादिभेदे जीनयत्यादौ प्रसिद्धे 'तथा
यते तद्वज्रसोऽपिवात' इति लोलावती ।

भुजग उ० भुज-वक्रये क भुजः कुटिलीभवत् वज्र वक्रति
गम-ङ । सर्वे, अक्षेयान्त्ये च ।

भुजगान्तर्ग उ० इतः । गह्वरे । भुजगवायगादयोप्यम् ।

भुजगाशन उ० भुजगात् अन्नाति व्य-न्त्यु । गह्वरे, भुजग-
भक्षणादयोप्यम् । [अक्षेयान्त्ये च ।

भुजङ्ग उ० भुज' वज्र वक्रति गम-सन्टिङ् । सर्वे, खादे,
भुजङ्गप्रयात न० । दादायासरपादे कन्तोभेदे ।

भुजङ्गम उ० भुज' कुटिलीभवत् वज्र वक्रति गम-सन्टिङ् ।
सर्वे, अक्षेयान्त्ये च । शेषके न० [टिप् । राक्षायाम् ।

भुजङ्गावी स्त्री० भुजङ्गस्येव वि० उभयं यथाः पञ्च वचा०
भुजङ्गाव्य उ० भुजङ्गवत्स्या व्याख्या यस्य । नागदेवदे ।

भुजशिरस् उ० इतः । शिरस्येदे ।

भुजान्तर न० भुजयोरन्तरं मध्यम् । कोडे ।

भुजिय उ० भुज-क्रियन् । दारे, रोगे, खतन्त्रे, हस्तछले च ।
दाष्टा, मेष्टायाश्च स्त्री० । [इदं च तस्यायाश्च ।

भुवन न० भवत्यत्र भू-क्यन् । जगति, जने, व्यापारे, पत-
भुवनकोप उ० भुवनस्य कोप इव । भूगोले ज्योतिषमन्यभेदे च
भुवर् चञ्च० भू-वर्ह-जुन् क्रिय । आकाशात्मके द्वितीये लोके ।
भुवर्लोका उ० कर्म० । भुरादिगणप्रयोगमर्थे द्वितीयलोके ।

भू प्राप्ता उ० आ० सक० सेट् । भाषयते अवीमवत ।
भू प्राप्ता आ० उ० सक० सेट् । भवति-ते अभूत् अभविट् ।

भू यदौ आ० चिन्त्ये मित्रये च सक० घुरा० उभ० सेट् ।
भाषयति-ते अवीमवत ।

भू चत्वारि आ० पर० सक० सेट् । भवति अभूत् । [यद्वाग्नौ च
भू स्त्री० भू संघ० क्रिप् । प्रथित्याम्, एकसंख्यादां, स्वात्मनात्वे-

भूकन्द उ० भुवः कन्द इव । (बुलकुटि) । सङ्गाद्यावपिकाहणे
भूकदम्ब उ० भुवि कदम्ब इव । (कोकविम) अन्त्युपहृष्टे ।

भूकदम्ब उ० भुवि कदम्ब इव कायति कै-न । यवान्याम् ।
भूकम्प उ० इतः । लोकाभामिदं स्रष्टुं अन्त्युपहृष्टे प्रथित्याः ।

खर्वं चवने ।

भूकृष्णी स्त्री० भुवि कृष्णीव । भूमिपादवती ।

भूकृष्णाण्डी स्त्री० भुवि कृष्णाण्डी । वदयन्ति ।

भूकेश उ० भुवः प्रथित्या० केश इव । जडे, शोले च ।

भूखर्जूरी स्त्री० भुवि खर्जा खर्जूरी शकं । सुप्रखर्जूर्याम्
भूमिखर्जूर्यादयोप्यम् ।

भूशाल उ० भूशाल इव । शोशाकारे भूषण्ये तत्रभाष्यस-
रूपादिकं हृद्दभिधाने 'सद्ये सज्जनादयस्स भूगोली
योनिरिति । विभ्रास्य परमा गर्तिं जल्लपो धार
यात्मिका' इति चर्च्येविद्वान्त ।

भूच्छाया स्त्री० भूषकाया । 'छर्च्येकिद'वस्यर्कनयात् । जाय-
माने राक्षसग्राभिधाने तमसि अश्वकारे ।

भूजसू स्त्री० भुवो जम्बूरिच खाडुयात् । गोष्ठे, विक्रान्तमधे
च (वदधि) इतः । जुद्धन्त्याम् । भूचिन्मादयोप्यम् स्त्री०

भूत न० भू-क्त । आत्ये, छषिते, प्रथिभोजनेतमोवायुगगनरूपेण
मयादिविशेषपुष्पस्युद्रयेषु, जन्तुपुत्रे, यथार्थे, वास्तविके,
'भूतमप्युपन्यासं वीर्यते व्यवहारत इति स्त्रुति' तत्तादृश
न्याने च 'कलं निरुद्ध भूतेनेति स्त्रुतिः ।' पिशापादी,
कुम्भारे, योपीट्टे, कृष्णये प्राणित्ये च उ० । अतीते
हस्ते, हस्ते, प्राप्ते, सत्ये च वि० । कृष्णवर्तुर्ह्यां स्त्री० टाट्
भूतकेश, उ० भूतादां केश इव । (भूतकेश) भागके हृषभेदे

स्तेनमपि, याच तत्र, येकालिकायां च दाप् । नीलविभुगटे ङीप्
भूतगन्धा स्त्री० भूत प्रभूत यन्मो यस्या । घटानामग्न्यद्रव्ये
भूतम् उ० भूत इति हन-टक् । भूतपले तद्वारणे हि वाचस्पह-
भूतादिनिवारणम् । भूतं प्राकृतं यन्मो इति याच करोति
उच्यते, उच्ये च । भूतपाचके वि० । सुवस्या स्त्री० ङीप् ।
भूतचतुर्दशी स्त्री० भूतमिया चतुर्दशी तद्विज्ञेयं तस्यां दोष-
दानात् । आदिनक्षत्रपञ्चमस्तद्व्यां दीपाभितान व-
स्त्रापूर्वतिथौ यमचतुर्दश्याम् ।

भूतजटा स्त्री० भूतय जटवे । जटायांस्याम् ।
भूतद्रादिन् उ० भूतान् द्राव्यमयनगरवति द्रु णिच् णिनि ।
द्रव्यहरदोहणे, भूताद्रुमयते, माखोटहणे च ।
भूतद्रुम उ० भूतद्रुम द्रुम । खेप्रातकहणे । भूतद्रवाद्योयत्न
भूतधात्री स्त्री० भूतानि जन्तून् धारयति वा णच् ङीप् ।
द्रव्याभ्याम् । [बहुवचनम् । भूतेभ्यभूतभ्याद्योयत्न
भूतनाथ उ० भूत० । शिने, बहुकभैरे च । भैरवो भूतनाथेति
भूतनाथन न० भूतान् नाथयति नथ-णिच्-ल्यु । ब्रह्मणे ।
वर्धने, भूतान्ते च उ० ।

भूतपक्ष उ० भूतमय पक्ष आत्महारभ्याम् । जन्तुपक्षे ।
भूतपक्षो स्त्री० भूतद्रव जन्तु पक्षं यस्या । जन्तुपक्षस्याम् ।
भूतपुत्र्य उ० भूतद्रव जन्तु पुत्र्य यस्या । स्त्रीनाकहणे ।
भूतभावन उ० भूतानि द्रव्यस्थितेभिर्भावयति जन्मयति भू-
णिच्-ल्यु, भूता ईत्या यथायां भावना यस्या वा । विष्णौ,
बहुकभैरे च 'भूतात्मा भूतभावन' इति । तयो लोले ।
भूतयज्ञ उ० भूतान् प्राणिनो वायवादीन् उह्विस्य यचो
मयि । निम्नं ऋहस्यकर्तव्यपञ्चगणानर्गते नक्षिभदेव
कर्मणि 'भूतेभ्यो नक्षिहरणं भूतयज्ञ' इति कृति ।
भूतल न० भूतव तलम् । द्रव्याभ्याम् । इव० । पाताले भूतैरयोभागे
भूतलिका स्त्री० भूतल पाताल मूलतानाकस्या उन् । द्रवा
याम् (विहिङ्ग्राक) बहुद्रव्यभूतलपाकालयाम् ।
भूतवास उ० भूत० । (ययहा) विभोतकहणे । भूतानाकाद्योयत्न
भूतशक्ति स्त्री० भूताना देहारभाकद्रव्यादीनां द्रव्यभाविना
विशेषात् मोधनम् । तन्मादौ प्रविष्टे देहारभाकचर्चायति
तत्त्वाना भावनाविशेषेण सत्त्वारेण देवकृतपातमादने ।
भूतसार उ० भूतद्रव जन्तु सारोऽस्य । स्त्रीनाकहणे ।
भूतहन्त्री स्त्री० भूतान् तद्वय इति हन-ञच् ङीप् । नय्या
कर्त्तव्या, नेतृत्वाभावात् ब्रह्मारेणे हि स्त्रीणां प्रजापति
रोधकभूतभयनाम् ।
भूतहर उ० भूतान् हरति क्षयकारयति ह-ञच् । पुण्यौ

भूतहारिन् उ० भूतान् हरति स्वानान्तर भयति हन णिनि ।
देवदारुहणे । [स्त्रिनामस्थिते उक्ते
भूताङ्गेश उ० भूताणां पिशाचानामनुपदवापसारकत्वात् ।
भूतात्मन् उ० भूतानि द्रव्यादीनि दत्त द्रव्याणि आत्मा स्वरूपं
यस्या । देहे । भूतानि दत्त द्रव्याणि भूता प्राणिनश्च आत्मा
स्वरूपं यस्या । परजन्तुवि, 'सर्वं उन्विदं जन्तु तज्जना-
नि' इति श्रुति । सर्वभूतात्मने हिरण्यगर्भे, विष्णौ, बहुक-
भैरे च 'भूतात्मा भूतभावन' इति तयो लोले ।

भूतारि उ० इत० । हिही तद्वयेन हि भूतापहरणम् ।
भूतालो स्त्री० भूतावीर्य चरति यथोक्तं अह-ञच् गौरा०
ङीप् । भूमिारक्षो, मयस्याम् । [विभोतकहणे च
भूतावास उ० भूतानां प्राणिनामावाच व्यवधानात् । विष्णौ,
श्रुति स्त्री० भूक्तिन् । भवने, अयिनाद्यद्रव्येष्वर्थे, पिशाच
भक्त्य, भूतके, यमलो, जात्या, इतिनामोपधे च ।
भूतिका उ० भूता सत्त्वस्या ज्ञायति कै-ञ । भूतिन्वे, यमाभ्याम्
चत्वे, षट्पठे कत्वे च न० । उ०व दोर्ध्व । भूतोक्तोयन
भूतृणा न० भूत त्वण गत्यवत्त्वात् (गम्यह) त्वणभेदे । रोहि
वत्वे उ० । [कण्ठ्याम् (चन्दुरजानि)

भूद्रीभवा स्त्री० भूदर्या भूमिदिवे भवति भू-ञच् । आलु-
भूदार उ० भूत द्रव्याणि खनति छलाद्यर्थम् दृ-ञच् । भूकटे
भूदेय उ० भुवि देव इव । रिमे ।
भूधर उ० भुव धरति दृ-ञच् । वर्धते । [भक्त्याम्
भूधायो स्त्री० भुवि यस्या धात्री आत्मलकी शाक० । भूध्याम-
भूमिश्च उ० भुवि लयन् निम्न शाक० (चिराता) चुपभेदे ।
भूनीप उ० भुवि यन्मो नीप शाक० भूमिकदम्बे ।
भूप उ० भुव पाति पा-क । भूमिपाठे भूमिपाद्योयत्न ।
भूपद उ० भुवि पदं भूज यस्या । हलप्राप्ते । सक्षिकायां स्त्री० ङीप्
भूपलाश उ० भुवि पलाशं यस्या । निम्नलकारके चुपभेदे
भूपाश उ० भुव पाशयति पाक ल्यु । भूपवी ।
भूपेष्ट उ० भूपेष्टे । राजाजनीष्टे (विपाशक) तद्गोशस्य
चिरञ्चि इति स्वातन्त्र्य राजमित्रतात्तवात्तम् ।
भूभुज उ० भुव भुजते भुनक्ति पालयति वा पुज-क्तिप् । भूपाते
भूभृत् उ० भुव विभक्तिं धारयति, पालयति वा भृ-क्तिप् ।
वर्धते, भूपाते च ।
भूमन् उ० वहीर्भाव द्रव्यनिष्पत्तिं ब्रह्मोर्भेदे । ब्रह्मणे ।
भूमिनी स्त्री० भवन्त्यक्षिन् भूतानि भू-मिन् वा ङीप् । द्रव्य-
भ्याम्, स्थानत्वात्, जिह्वाया, योगशास्त्रोक्ते योगिना चित्त-
स्थावस्थामेदे, एकवह्न्याम् ।

भूमिका स्त्री० भूमिरिव कायति कै-क । रचनायां 'अत्य-
रूपैर्यद्व्यस्य प्रवेगस्तत्र भूमिर्बल्युक्तं नास्ते-अभिनेयतादि-
वेशान्तरपक्षे पक्षे-वक्तव्यकयोद्वाते, कक्षावास्तु नैया-
यिकादिभिरात्मा प्रथमभूमिकायाचवतारित इति सांख्य-
प्रवचनभाष्यम् ।

भूमिचम्पक पु० भूमिलग्नः चम्पकः शाक० । (भूरक्षापा) द्रवभेदे
भूमिज पु० भुमेर्जायते जन-ड । मङ्गलपक्षे, नरकाहरे,

भूमिदम्भे, चतुष्ये च । भूमिजातमात्रे त्रि० ।

भूमिजगुगुलु पु० कर्म० । आघ्रापुरजाते गुगुलौ ।

भूमिपिशाच पु० भूमौ पिशाच इव । राक्षसे ।

भूमिसगृह पु० भूमिं सगृहयति सगृह-अण् । (हृत्परमाधि)
वताभेदे । [माधवीलतायाम् ।

भूमिसगृहभूषण स्त्री० भूमिं सगृहयन् भूषयति भूष-ल्यु ।

भूमिनीरुह पु० भूम्यां भूमौ वा रोहति रुह-क । उच्ये ।
भूरुहाद्योप्यत्र । [विष्-ल्यु । प्रवे मते ।

भूमिर्वर्द्धन पु० भूमिं वर्द्धयति स्नेहस्यार्थिवांशोपचयेन, द्रव-
भूमिर्द्रव पु० भूमौ तिष्ठति स्वा-क आत्म० यस्यम् । भूष्टस्ये ।

भूमिस्तृण पु० भूमिं स्तृणयति स्तृण-कित् । वेपथे, चतुष्ये, चौर-
भेदे यज्ञे, आश्वे च ।

भूमिन्द्र पु० भूमौ इन्द्र इव । ज्ये । [उपे

भूम्यामलकी स्त्री० भूमिलग्न्या कामलकी शाक० । सनामस्याति
भूम्यामली स्त्री० भूम्या सह कामलति सम्बन्धाति आनन्द-
यत्तु गौ०डीप् । भूम्यामलक्याम् ।

भूम्य् अप्य० भुवे भावाय यस्याति यव-भावे क्रिये । तुनर्ये
भूम्य् त्रि० कतिपयेन बह्वः ईयस्य त्रि० बहोर्भावेन ।
बह्वतरे । क्षियां डीप् । [मधुरे च ।

भूम्यष्ट त्रि० अतिप्रदेन बह्वः इत्यु त्रि० आदेशः । बह्वतरे,

भूम्यक्ता स्त्री० भुवा दुक्ता संवदा । भूमिखर्क्यस्याम् ।

भूरि पु० भू-क्तिन् । विष्णौ, पिने, इन्द्रे च । सर्वे न०
मधुरे त्रि० । [गम्यद्वये ।

भूरिगन्धा स्त्री० भूरि मधुरो गन्धो यस्याः । सरानाम-

भूरिगम पु० भूरि भारदुक्तत्वेऽपि बह्व गच्छति गम-धातु । गर्हमे

भूरिदुग्धा स्त्री० भूरीषि दुग्धानि निर्यासा यस्याः । दधिकारी

भूरिपुष्पा स्त्री० भूरीषि पुष्पाण्यस्याः । यवपुष्पायाम् ।

भूरिकीना स्त्री० भूरीषि फेनामस्याः । (वाचस्पत्ये) सप्तलहवे

भूरिवला स्त्री० भूरीषि वलाणि यस्याः । वन० अतिवलायाम् ।

भूरिमल्ली स्त्री० भूरि बह्व यस्याः आत्मा यस्याः चरति मल-लघु
गौ०ऽऽदीप् । अयमवासा ।

भूरिमाय पु० भूरयः माया यस्य । शृगाने ।

भूरिशम् अय० भूरि-यश् । बह्वयस्ये ।

भूरिशवस् पु० चन्द्रवंशे सोमदत्ततृते न्यभेदे ।

भूरुण्डी स्त्री० सुवं रुण्डति आच्छादयति इति आहती
(आधवहस्यो घटितः) कश् । (हातिगुहा) द्रवभेदे ।

भूर्ज पु० जर्ज-अच् ०त० । खनामस्याति बलप्रधाने द्रव्ये ।
'भूर्जालवः स्वर्गवीर्यधाना' इति कुमारः ।

भूर्जपत्त पु० भुक्ति-जर्ज पत्तं यस्य । खनामस्याति द्रव्ये
भूर्जत्वचाद्योप्यत्र । [योग्यस्थाने लोके ।

भूर् इ० भू-क्तु । अन्तरीक्षलोकादधःस्थे चरणसंस्कार-

भूर्लग्ना स्त्री० भुवि लग्ना । गङ्गदुष्पाम् । [व्यादयोप्यत्र ।

भूर्वद्री स्त्री० भुवि वदना वद्री । कुट्टकोष्णाम् । भूमिर्द-

भूप सखने वा पु० उभयपक्षे स्वा०पर०सक०सेट् । भूययति-
ते भूयति अयमुपपन्नः च भूरीयु ।

भूपया न० भूयतेनेन भूय-कारणे ख्युट् । अलङ्कारे जिरी-
टादौ । भावे ख्युट् । भूपयायाम् ।

भूपा स्त्री० भूय-य । मयजगत्प्रियायाम् ।

भूपित त्रि० भूय-क्तु । अलङ्कारे ।

भूपा त्रि० भू-गन्तु । भववीरे ।

भूसूय न० सुवसूयम् पु० उम् । भूहये ।

भृ भरणे स्वा०ऽऽम०ऽऽक०ऽऽनिट् । भरति-ते अभावीयु ।

भृ धारणे, पोषणे च लु० उभयसक०ऽऽनिट् । विभर्ति विभर्ते
अभावीयु अयत । विभरन्धास-वभार । अणु भरणु ।

क्ति-लप् च । अतिव ।

भृकुंश(य) पु० भुवः कुशा(य) इतिज्ञापनं यस्य इ० भुवः
संभारणम् । स्त्रीनेचपादिषि नटे ।

भृकुटि(टी) स्त्री० भुवः कुटिः भृक् । संभारणं वा लीप् ।

भृभङ्गे । 'रचितवकुटिदम्बं मन्दिना हारिरे हरे' इति हरविद्यासः

भृगु पु० अश्व-कु पु० । उचिभेदे शिवे, राक्षसपक्षे, पर्वतहानी,

जम्बवत्यौ, उच्चप्रदेने वा भृगो गोतापत्यम् अथ बह्वणु लुक् ।

भृगोवैश्वे नव० । [हृदयपतिगो हि तेन रक्षा कृता

भृगुपति पु० भृगुणां मार्गवर्गस्य पतिः । पररात्रिभे, तेषां

भृगुसुत पु० इव० । पररात्रिभे, युक्ताचार्ये च ।

भृङ्ग पु० अ-गन्तु कित् रुट् च । अमरे कडिङ्गविद्गे, भृङ्ग-

रात्रे, जारे, भृङ्गारे, भृङ्गरोषे च । अमरे, गुडतदि न०

भृङ्गा स्त्री० भृङ्ग इव जायते जन ड । भाग्याम् । सगुट्पत्तने न०

भृङ्गपत्नी स्त्री० भृङ्ग इव कर्षं पयं यस्याः लीप् । सूर्य-
लायाम् । सायं कन् । अयवे ।

भङ्गप्रिया स्त्री० इत० । बाघनीसताया प्रचुरमधुमत्ताम् तत्-
प्रियत्वम् । [नलोप । भङ्गराजे (विश्रुति) ।
भङ्गराज उ० भङ्गान् रजयति अन्धभूतयस्य रनुज-यत् उ०
भङ्गराजस् उ० भङ्गान् रजयति अन्धभूतयस्य रनुज-यत् नु
नलोप । भङ्गराजे । [विश्रुति) । क्षुभेदे ।
भङ्गराज उ० भङ्गान् रजयति रनुज-विष-जानिन् नि० इत०
भङ्गराजि (टि०) उ० भङ्गराज रजति अथ, इन वा उ० यत्तत्त्वम् ।
शिवपार्ष्णभेदे । [भेदे
भङ्गराज उ० भङ्गराज रजति इत्यु । (भेषज) खाने कोट
भङ्गराज उ० इत० । धाराकदम्बे, भूमिकदम्बे च । भङ्गराज
ग्रन्थ । भूमिजम्बु स्त्री० । [युधिष्ठिरायाम् (युद्ध)
भङ्गान् रजति स्त्री० भङ्गान् रजयति आनन्द-विष-यत् ।
भङ्गानीष्ट उ० अभि-रज्यते इत० । व्यावहारे ।
भङ्गाज उ० भूमिजम्बु भ-आरम्भे । 'सर्वजयजम्बु',
जम्बुजम्बु भेदे च (मारी) । भङ्ग रज लक्षति भ-यत् ।
भङ्गराजे । लक्ष्मि, लक्ष्मि च न० । किञ्चिन्नामकोटे स्त्री०
गौरा-डीप । स्त्री० कम् । तत्रैव ।
भङ्गि उ० भ-भित्ति इत्यु च । शिवपार्ष्णभेदे ।
भङ्गि उ० भङ्ग अस्त्वर्थे इति । शिवपार्ष्णभेदे भट्टकम् च ।
भङ्गी स्त्री० भ-गत् कित् इत्यु च गौरा-डीप । अतिविशालम्
भङ्गीसाल उ० भङ्गा अतिविशाला इव फलमल । कात्यायने
भङ्गेष्टा स्त्री० इत० । रतकुमार्या, भाव्या, तक्षणा, काजजम्बु
भङ्गा मन्त्रेभ्यः भ्या० व्यात्त० चक० वेत् । भर्त्तुते अभर्त्तुते ।
निष्ठाया नेट् भङ्ग । [भाजनाञ्चोना) भर्त्तुतेभ्यः भेदे
भङ्गजन उ० भङ्गजतेभ्यः भङ्गज-लुट् उ० चन्द्रादयम् ।
भङ्गक ति० भ-क्त स्त्री० कन् । वेतनेन कर्मकरे, 'भङ्गकाभ्या-
मको यत्ते'ति लुक् । [भङ्ग्ये च ।
भङ्गि स्त्री० भ-ङ्गि । भट्टे, मोक्षे च करणे क्तिन् । वेतने,
भङ्गिभङ्ग जि० भङ्गि वेतनं मुहुक्ते भुज-किट् । वेतनीयनी-
विनि कर्त्तुं करे ।
भङ्गि उ० भ-ङ्गि इत्यु च । दृष्टे । भट्टीये ति० । बावे ल्यट् ।
भरणे स्त्री० इत्यु । 'कुमारभट्टाङ्गयैति इत्यु ।
भङ्गाभि उ० भङ्ग-रज्जु इ-वा संभारणम् । (पूर्वा) बाधभेदे,
भरणे च । 'किञ्च चक्रप्रतिष्ठापिता पुष्पे' इति नैषधम्
भङ्गम् अथ पतने दि० परा-चक० वेत् । भङ्गति । लक्ष्मि-यत् ।
भङ्ग । झा वेत् ।
भङ्ग भ० भङ्ग च । यत्तत्त्वम् । गङ्गा ति० ।
भङ्ग जि० भङ्ग-जम् । जलोपदेष्टे विना वायुपानिर्गमने मते

भु भर्त्तुने भर्त्तुने भरणे च व्यादि-शा-पर-सक० वेत् । भट्टाति
अभारीत् । [मण्डूकपर्ण्या स्त्री० डीप ।
भेक उ० भो-ङ्ग कल्ल नेत्त्वम् । (व्याट) जलभेदे, भेके च ।
भेकपर्णी स्त्री० भेकट्टव पर्णमस्या' डीप । मण्डूकपर्ण्याम्
भेक उ० भो-ङ्ग तस्य नेत्त्वम् । भेके, (भेदा)
भेद उ० भिद-यत् । पृथक्करणे अन्त्यतो विशेषे, रात्रौ विषय
शायनार्थं तल्लोयास-लादिभेदेने, न्यायमतीते अन्त्योन्त्या
भावे च यदा यदा पठ्यते भेद (तादात्म्यभावात्)
भेदम् ति० भिद-यत् । वेपथे, विदारणे, भेदकारणे, विशेषणे च
भेदन ति० भेदयति भिद-यिष्ये लु । विरेचने, विशेषणे च
विद्वि कल्लवेत्तु च न० । भिद-भावे लुट् । विदारणे
भेदित ति० भिद-यिष्ये-त् । विदारणे, भिदे च । [महि'त्यमर'
भेद्य ति० भिद-यत् । विदारणे विभेदे च । 'विषेया भेदागति
भेरि(टी) स्त्री० भो-ङ्गि वङ्गाः ति० वा डीप । इष्टदङ्गायाम्
पठ्यते 'रजः शङ्खभाजभेरिचम्बु' इति कुमारः इत्यु-
ल्लवत्तु 'ततः शङ्खच सेर्य' इति गीग ।
भेल उ० भो-ङ्ग रज्जु च । नद्यादिनारणां च सुभे (भेदा)
खाने, पदांशे । स्त्री० कन् तत्रैव । [चङि न लुक् ।
भेप भवे भ्या-लभ० चक० वेत् भेपति ते अन्धेरीयु अन्धेपि ।
भेपुज न० भेप-यत् भेपं रोगमयं जयति जि-ङ । यौषधे ।
भेपवाङ्ग न० इत० । यौषधस्य अतुल्ये लुक् ।
भेद्य न० भिद्यते तत्त्वज्ञो वा कश्च । भिद्यान्, भिद्यामन् च
भेद्यचर्या स्त्री० चर-भावे क्यप् इत० । भिद्यकियादये ।
भेद्य न० भिद्यान् भूयश्च ल्यप् । भिद्यामन् ।
भेमी स्त्री० भोमेभोपासिता बक्ष्मर्दं वा व्याप्य डीप । भावपुल्ल-
कादस्याम् भोमराजस्य इत्यु दमयन्त्याङ्ग । 'विद्या
भोमोत्पदव्याया कर्त्ते'ति नैषधम् ।
भैरव न० भोरोरोदित्त्वम् कश्च । भवेः तद्वति ति० । नाद्यादिमन्त्रि
भयानके इति । भयभावे ति० शिवाय टीप । मङ्गरे, मङ्ग-
तारभेदे रागभेदे, नन्दभेदे च उ० । शिवरत्ना स्त्री० डीप
भैरवज न० भैरवभैरव भिद्यते कर्म वा यत् । यौषधे ।
भो यत्त्व० भा डो । यत्त्वोपदेने ।
भोग उ० भुज-कर्मार्थे वत् । चिह्ने, उपजु साद्यत्तुभवे, पथ्य
कोष्ठा भाटकादिभ्यो वेतने, सर्वस्य सपातां, तलायं, भने,
पाचने, पाहारे च । चर्ये व्याप्य ३ कर्त्ते । व्यापारे यत् ।
इहे भावे च । उचित्योक्ते व्यापारं रज्ज्वादिभिः, भा-
वि पु चन्द्रादयस्त्रिभिः, इति भिद-यत् । 'भङ्गागति-
भट्टानां भोगं नैव प्रदायैदिमि इत्यु ।

भोगदेह उ० भुज्यते सुखदुःखादिफलं भुज्यते आधारे धनं
कर्म० । दुष्टयापनकभोगाद्यै देहे, प्रवेदेह परित्यज्य भोग-
देहं प्रपद्यते' इति स्मृतिः ।

भोगमूभि स्त्री० भोगस्यैव मूभि स्थानं । भारतवर्षादिके वर्षे
तल हि भोगयव न कर्म इति शास्त्रे स्त्रियम् ।

भोगवती स्त्री० भोगं चर्यरीरं भूषादभ्यसाम् गतृषु मस
व । पातालगङ्गायास् 'भोगवती च पाताले' इति पुराणम् ।

भोगिन् स्त्री० भोग+अस्यङ् इति । सर्वे, जगते, आधाभ्यं, च,
नादिते च । भोगयुक्तेति । भोगदादय सर्वे । भोगयुक्तेति ।

भोगिषल्लभ उ० इतः । चन्दने ।

भोगीन्द्र उ० भोगिनामिन्द्रं स्नामिन्नात् भोगो इन्द्र इव
वा, अतनदेवे वासुकी च भोगीन्द्रादयोचत ।

भोग्य न० भुज्यत इत्यत् । घने, धान्ये च । भोगार्हेति ।
भोगार्हं किंवा, वेष्टायाश्च स्त्री० ।

भोज उ० भुज्यते । खनामख्याति देशभेदे धारापूरस्य
उपभेदे भोज्यं श्रीभोजराजस्तिभुवनविजयोस्तुष्ट ।

भोजकट उ० भोजास्ये देहे ।

भोजन न० भुज-ल्युट् । कठिनद्रव्यस्य गलनलाभं चयोजने ।
भोज्यति भुज-ल्युट् भक्षणापत्त्यात् कृतम् । भक्षणीयद्रव्यमात्रे

भोटाङ्क उ० (भोटान्) देशभेदे ।

भोस् अथ० भा-भेति । सन्तोषने प्रज्ञे विवाहे च ।

भौतिक वि० भूतानि द्रव्यमादीनि पिशाचान् वा अपिहित
जातानि ठक् । भूताधिकारेण जाते लभ्यन्ते व्याख्यातौ ।

भौम उ० भूमेरस्य तस्या इदं वा लण् । नरकागरे 'लवि
भौम गते जेतुं सिति साध । सङ्गतपक्षे च । भूमिभवेति वि० ।

भौमरत्न न० भौमप्रियं रत्नं शाकं । प्रगाढे ।

भौमिक वि० भूमौ स्थितं ठक् । भूम्यधिकारिणि ।

भौरिक वि० भूरिणि स्थले स्थितं ठक् । स्वर्गाध्यक्षे ।

भ्यस भवे आ+भ्या+अक+लेट् । अत्यन्ते अभ्यासिष्ठ ।

भ्रगु शब्दे आ+पर+अक+लेट् । अत्यन्तं अभ्यासीन् अभ्यासीन्
स्वकु(ग)स उ० भ्रवा कु(श)भा वल्ल उ०भि० अकुशशब्दार्थे ।

भ्रकुटि(टी) स्त्री० भ्रुव कुटिभङ्ग उ० वा लीप् । भ्रूमङ्गे ।

भ्रम चलने आ० पर+अक+लेट् । अत्यन्तं अभ्यासीन् अभ्यासीन्
भ्रम चलने दिश+पर+अक+लेट् यत्ना० । आत्यन्तं अभ्यासीन्

भ्रम चलने, आ+पर+अक+लेट् । अत्यन्तं अभ्यासीन् अभ्यासीन्
भ्रम चलने, आ+पर+अक+लेट् । अत्यन्तं अभ्यासीन् अभ्यासीन्

भ्रम उ० भ्रम यत् । निव्यापाने (अव्यापनं) यत्नोऽप्य
वास्तव्ये प्राप्ते लक्षनिर्गमस्थाने, कुन्दे, (कुन्दे) भ्रमये च ।

भ्रमर उ० भ्रम करन् । मधुकरः ।

भ्रमरक उ० भ्रमर इव कायति के क । ललाटस्थिते भ्रमर-
तल्पे पूर्णकुन्तले । आर्ये कन् । भ्रमरे, गृहे, बालमृषिकायाश्च

भ्रमरप्रिय उ० इतः । धाराकदम्बे ।

भ्रमरातिथि उ० भ्रमर अतिथिर्यस्य । धम्मके ।

भ्रमरानन्द उ० भ्रमरान् आनन्दयति आ+नन्द-ल्युट्-
ल्यप् । वज्रले । [ललाटस्थिते भ्रमरतले पूर्णकुन्तले ।

भ्रमरालोक उ० भ्रमर इव अत्यन्तं मर्यादितं अल-ल्युट् ।

भ्रमरी स्त्री० भ्रम-करन् गौ-कोट् । जलपाया भ्रमरमायायाश्च

भ्रमरेष्ट उ० इतः । शोनाकदम्बे । आर्या भूमिजगृह्य स्त्री०

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च
स्वप्नं अथ पतने दि+पर+अक+लेट् । अत्यन्तं अभ्यासीन् अभ्यासीन्

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

भ्रमरोत्सवा स्त्री० भ्रमराणां उत्सवो मोक्षोदयः । साधनीलतायाश्च

यिष्ट । भवेत्तु भवति । चङि न कृत्स्नः । अथु भवति ।
 क्वाष्ट न० भवत्स्येत् तत्त्वचनसाधनत्वात् (मात्रावाख्योक्त) भवत्तु
 पाठभेदे । भवत्तिदम् अथु । भाव्यमित्यप्यत ।

आस दीप्तौ आशवत् संख्यम् ।

स्त्री भये अक० भरणे सक० क्रा० वा घा० पर० अग्निट् । स्त्रीणाति
भिणाति अभैषीत् । [अभूदोत्

स्वच्छ संदर्भे सकः संधाने चकः त्रुः ३० परः सेट् । भुक्ति ।
स्वच्छां स एः स्वः कृता यस्य ३० वा स्वः । भक्तियोगः ।

रा.भू.कुटि इतः। ए०वा सुखः। भू.कुटिवत् सर्वम्।

४ श्री० भक्त-हृ । नैतयोऽर्द्धस्यायां रोमराजौ ।

भूषेप पु० इत० । भूभक्ते षडैतच्छापनाय भुवोस्तिर्यङ्गनालने
'भूषेपमात्रातुनितप्रवेगामि'ति सुमार' । [अन्तर्भूषणतः ।

स्त्रियां व्याघ्रायां विशङ्कायाश्च पु० श्यामः शङ्खः सैट् । मूषवते
स्त्रियां पु० भ्रणः घञ् । स्त्रीणां गर्भे बालके च ।

श्रुत्यान्त्र वि० भूयं गर्भं दन्ति इम-क । भूयहत्याकारणे ।
किम् भूयहायत । [इष्टमेवसुखस्य तस्ये'ति जुगार'

मन्त्रस्य पठनं । सोधादिशापनायं भुवर्क्यकृत्वात्मने 'भूमन्त्र
 मन्त्रेण भावि भ्वा-यात्स-अक-सेट् । जेतते अथैजिष्ट । पठि
 न स्रष्ट' ।

એ(એ)પ ધતને વલને વ જલભા.ઉમ.સેટુ । એ(એ)વલિ તે
જાને(એ)ધોતુ જાએ(એ)વિટ । વલિ ન છુલ્લ ।

श्लेष पु० श्लेष-वच् । उचितस्याभात् पतने ।

[illegible]

भा.श. दीप्तौ वा दि.पक्षे आ.आ.० अक्षयेष्ट कथा० । आश्विने
आपते आभासित भवेत्तन्नाशे । (वायु) आश्विनः । शेष
देवमते आश्विनाश्विनम् ।

म

म पु० ना०-अ । चन्द्रे, शिवे, ब्रह्मणि, यमे, समये, मधुच्छन्दे च शिवे हलन्तप्रकारेण 'मकारस्तु महेयर' इति प्रथमान्तगतमकाराद्योनिः ।

सक भूषे गतो च भा० आत्मक० सेट् इदित् । मङ्गते व्यभिहित
मङ्कर ए० मनुष्यं क्षणाति दिनिष्ठि कृच्यत् ४० । जल-

अन्तर्भेदे । मकराकारत्वात् भेदादितो दशमे
मकि-मञ्जु पृ० तं राति रा-क । निभिभेदे ।

मकरकुण्डलं पुः मकरास्ति कुण्डलं कर्णभूषणम् । मकरा-
स्तौ कर्णभूषणे ।

मकरकेतन पु० मकरः मकरचिह्नितः केतनो ध्वजो यस्य ।
 कन्दर्पे मकरकेतनमभ्यतयोषत् ।

संकरन्दः पु० भकरमपि द्याति कामजनकत्वात् दो-व्यवस्थान्ते
कं पु० गुम । इधमधौ, कन्दहजे च । किञ्चल्ले न० ।

मकरन्दवती स्त्रीः मकरन्द-वाडल्ये मतम् मय्य व' लीम् ।
पाटखायाम् । मधुविधिरे वि० । [हरिश्चमेदे ।

मकराकार पु० मकरसेवाकार. फलस्य यस्य । (काटाक्षरमवा)
मकरालय पु० हत० । समुद्रे । मकरावासादयोष्यत् ।

मकुट न० मणि-भूषणे उट ५० । पिरोभूषणे कुण्डे ।

मकुट पु० मक्ति-उर पु० । दर्पणे, वल्लकहर्षे, कुलानदगडे,
कलिकादाह ।

सक्रिय पु.न. मकि-उत्प. पु. । उज्ज्वे, वज्ज्वे च ।
सक्रिय पु. मकि-भवायां ज-उ. सक्रिय भवां सक्रिय प्रति-

इति सप्त-सप्त सुषामाः पदम् । वनपत्रे (छगानि) ।
मकुष्ठ उ० कृत्स्नं तिष्ठति स्वा-क्ष शम्बुधाः पलम मीयते

मा-ड कर्म० । ग्रीहिभेदे, ऋतुगामिनि वि० । स्वार्थं
कनु० वनपत्रे ।

मङ्गलार्क ५० मङ्गि-जलद्व १० । दन्तीद्वये, चतुर्थे च ।
मङ्गल गतौ भ्रा०द्या०सु ४००००० । मङ्गले श्यमवर्णः ।

मकुल नः मङ्गलम् । शिवात्मनि ।
मद्य रोषे संपाते न भ्यापरः शत्रुः सृष्टः । महति यमघोरे ।

मत्तवीर्यं पु० ननं संवृतं वीर्यं यस्मात् ५५०। मिथानहते ।
मत्ति(नो)का स्त्री० नय-कृन् दाप् क्तदात्तम् ५५० वा दीर्घः ।

(मात्रि) कीटभेदे । [सिद्धकाधारे पदार्थे (मौचाक) ।
मसिकासन पु० इत० मल-मिकन् तथा व्यास्यते इव लुप्यते ।

मख सपणे आपर. सक. सेट । मखति अनाखीत् अमखीत् ।
मख सपणे आपर. सक. सेट इदिन् । मखति अमखीत् ।

मख इ० मख-य । मखे । [मखजाते मूजने मखभेदे ।
मखान्न न० मखभावे भोज्यमर्थे छन्दस्त्वत् । (माखना)

भगवत्पुत्रो भ्यामधरः सक्तः सेट्टु ददित् । भद्रति अमहोत् ।
भगवत् ३० भद्रते अधोगम्यतेऽनेन सति-यच् ४० भगं दोषं

यायं ना दधाति धा-क । देगभदे नद्दास्ये जने व० १० ।
मगधाङ्गया स्त्री० मगधदेशे नाङ्गस्येनोद्भवति व्य० । पिप्प-

मघ कैतवे, द्यूतमोडादौ व्यक्र गतौ निन्दाया आरम्भे च

सध भूषणे भा.पर.सक.सेट् इदिन् । मङ्गति जमङ्गीत् ।

मस्य वः । इन्द्रे सवयनौ सवयनः । तत्पत्न्यां ङीप्
सवयवी । [तत्पत्न्यां ङीप् सवयनी ।
मघवन् पु० मघ-कनिन् रि०। इन्द्रे सवयां सवयानौ । मघेनः।
मघा स्त्री० मघ-व ह्रस्व इत्यम् । अश्विन्यवधिके दशमे गच्छते
तस्याश्च पञ्चवारारक्तत्वात् बङ्गत्वमपि 'भितरः सृष्टय-
न्यद्वयमदकाश्च मघाश्च चेति स्मृतिः । अर्षां मूत्रवृष्ये,
दिति मघादां पिण्डदानञ्चेति स्मृतिस्तु सप्तदायस्यैकत्वा-
भिप्रायेण ।
मघातयोद्गी स्त्री० मघानक्षत्रेण युक्ता तयोद्गी । माद्र-
ज्जन्तयोद्गी तत्त्वैव मघानक्षत्रेणोससम्भवात् 'ग्रीठ-
मघानतीतायां मघायुक्ता तयोद्गी' चेति स्मृतिः ।
मघी ड० मघानक्षत्रे मघः अणु इदो ड० सुष्ठुः ङीर् ।
मघानक्षत्रस्य रविभुज्यमानयुक्ते काले सौरमाद्राचार्ये आय-
माने (आवस) धान्ये ।
मङ्गुर ड० मङ्गि-उरन् । दर्पणे ।
मङ्गु, अण्य-मङ्गि-उन् । शैत्ये, कृषार्थे च । ड०-उल्ल सप्तमपि
मङ्गलं ड० मङ्गि-अलच् । भूमिगतं, पङ्कभेदे मण्डले अमीहार्थ-
विज्ञौ च । तद्वति लि० । डर्गायां, हरिद्रायां, दूष्कांतां,
प्रतिव्रतायाश्च स्त्री० । [डर्गाभेदे ।
मङ्गलचण्डिका स्त्री० मङ्गलवारे मूल्यायां चण्डिकायां
मङ्गलच्छाया ड० मङ्गला मण्डला ज्ञाया यस्य । मङ्गल्ये ।
मङ्गलमाठक ड० मङ्गलाभं स्त्री० । पठति पठ-अणुच् । स्तुति-
पाठके 'आद्यमानङ्गलपाठकः' मैत्रुषावसरेति वेषीकृतः ।
मङ्गलामृदा स्त्री० मङ्गलं प्रददाति मृदा-ङ । हरिद्रायाम् ।
मङ्गल्य न० मङ्गलाम् हितं यत् । चन्द्रे, मङ्गलाग्रस्थि,
कर्णे, चिन्द्रे, दक्षिण । हरिरे मङ्गलकरे च लि० 'सर्व-
मङ्गलमङ्गल्ये' इति चण्डी । अश्वये, विले, जीरे, बल्ल
रत्ने, भारिकेने, कपिले, रौद्राकरज्जे, लायमाश्वमेधे च ड०
मङ्गल्यङ्क ड० मङ्गलपङ्कजं त्रिवः तद्गोमिश्रारक्षार्थं दीयमान-
त्वेन शास्त्रविधातात् । मङ्गुरे ।
मङ्गल्यकुमुदा स्त्री० मङ्गल्यं कुम्भं वल्गाः । शतपुष्पायाम् ।
मङ्गल्या स्त्री० मङ्गलाय द्विजा यत् । जीवत्यां, मङ्गिकायाम्-
युक्तायुषि, रोचनायाम्, अवाङ्मुखायाम्, यस्यां, सुल-
व्यायां, मित्रहृते, भायवर्षा, शतपुष्पायाम्, अश्विनामीष्वये,
हरिद्रायां, दूष्कांयां, डर्गायाश्च स्त्री० । [अश्विहृते ।
मघ दर्पे माघे च अक० आ०-आ० सेट् इदिट् । भङ्गते
मघ उभ्वाकारणे, घारणे, पूजायां च अक० दीप्तौ अक० आ०
यात् । सेट् इदिट् । भङ्गते अक०-इट् ।

मर्चिका स्त्री० वर्ष-वर्षार्थमिदं यत् मस्य मन्मोरिव
वर्चिका ध्यानम् । ममस्ते । अय्यसन्तोऽभिमित्येके ।
मज्जन्तु न० मज्जानं करोति ज-ङिप् । देहस्ये चस्त्रिक्ये
कोपे अद्यादिषु भुक्तेषु रक्षादिपरिपाकेन क्रमेण शोणित-
भांसलवस्त्रिमज्जयुक्ताषाडत्यन्तः अष्टपुः मज्जानक्षत्रम्
मज्जन् पु० मज्ज-कनिन् । अस्त्रिजाते अस्त्रिमध्यस्थे स्नेहा-
कारे पदार्थे, दृष्टादेः शारांगे च ।
मज्जान न० मज्ज-अणुट् । क्षान्ते ।
मज्जसमुद्भव न० मज्जः सज्जवति सम्+उङ्+ङ्+अणुट् ५॥०।
युक्ते तस्य मज्जजातत्वम् मज्जकच्छन्दे दृष्टव्यम् ।
मज्जा स्त्री० मज्ज-अणु टाप् । अस्त्रिष्वारे दृष्टादेः शारांगे च
मज्जाञ्च न० मज्जातो जायते जन-ङ । भूमिजे युग्युत्ती ।
मज्जारस पु० मज्जायाः रसः परिपाकः । युक्ते तस्य मज्जा
वन्मत्तं मज्जकच्छन्दे उक्तम् ।
मस्य ड० मघि-उच्छादे चम् । खड्ग्याम् (मांसा) वंशनिर्मिते
उद्याने, उच्चमण्डपभेदे 'मस्यस्य' रघुगन्धनि'ति उदा-
यम् । आर्थे कन् । 'तत्रैव इदोऽस्य' पत्तिरेव 'मस्यमगत' ।
इति हा० ३५० ।
मस्युर ड० मज्ज-अणुट् । विवकण्डे, सतायाश्च ।
मस्युरि(रो) स्त्री० मसु कश्चति म-ङ्+अणुट् ५॥०।
अभिनवोद्गतायां सज्जमायां पञ्चाङ्गारूपपायां बह्वर्थात्
ङीबनस्य, वल, सतायां, विवकलतायां, तत्रस्याश्च ।
मस्युरीनस्य ड० मस्यैव तदवस्थायामपि मज्जः । नेतरे ।
मस्यि(ञ्जी) स्त्री० मज्ज-अणु वा ङीप् । मज्ज्याम् ।
मस्यिफला स्त्री० मस्यिः मज्जरो फले यस्याः । कटस्थाम्
मस्यिष्ठा स्त्री० अविमयेन मस्यिपती इष्टम् । क्षानामस्थितायां
लतायाम् ।
मस्यीर न० मज्ज-अणोरे इरन् । उपरे, 'मस्यमणिमज्जीरे
कलमज्जीरे' इति हा० १०५० । दधिगन्धनदण्डवल्गुलम्भे च
मस्यु लि० मज्ज-अणु । मज्जीरे ।
मस्युघोष ड० मज्जोक्त उपस्थितेभ्यः ।
मस्युल लि० मज्ज-उलच् । मनोहरे, निजुञ्जे शैवे च न०।
मस्युधा स्त्री० मज्जल ऊचन् । (पेटरा) भेटिकायाम् मज्जिनायाश्च
मट् चारे आ०-अण्व-सेट् । मटति अमरीत् अमारीत् ।
मटपी स्त्री० मट-अणि ङीप् । माषाण्डरी 'मटपी'हतेषु
पुत्रमिति ज्ञानोभ्यनुतिः । [ठीर्
मट नावे अक०-मट्ते अक०-आ०-अण्व-सेट् । मटते अमरीत्-अमराः
मटु आध्याने आनन्दकं सेट् इदिट् । मटते अमरिषट् ।

मठ ३० मठस्थ मठ-पञ्चमै क । आत्माद्यामथै, देवागारे,
गन्तीरथे च । [त । विभागे आ० व्यासः मण्डते ।

मठ मोदे चु० उम० अक० सेट् ददित् । मण्डयति ते अममण्डत्
मठ भूषणे चुरा० उम० पले आ० पर० अक० सेट् ददित् । मण्ड-
यति ते मण्डति अममण्डत् त अममण्डत् ।

मठक ३० मठि कुन् ३० नलोभ । धान्यभेदे (मेहुया) ।

मड्ड ३० मज्जति अये मज्जा अय मज्जन्-उ ३० । वाद्यभेदे
(विपुलहपुरे) । आये चन् । आये च ।

मया अव्यक्तपद आ० प० अक० सेट् । मयति आकाशीत् अमयीत्
मया(वी) ३० स्त्री० मय इन् स्त्रीलघणे वा डीप् । उक्तादौ
रत्ने 'मणिकारवर्षिरामश्रीयकमिति, अमनीरामश्रीयक-
मिति च नैषधम् मण्डयपामभेदे अलिङ्गरे (जावा)
लिङ्गापे, नागभेदे मण्डिमे च । आये चन् अलिङ्गरे म०
मणिकर्णिका स्त्री० मणिकर्ण मणिसमकर्मभूषणमन्त्रस्या ठन्
विष्णुतपस्यादर्शनात् विष्णवेन मिसस मणिसमयङ्गुल-
प्रतनस्याने कागोस्ते तोषभेदे ।

मणिकार ३० मणिसम भूषणं करोति क णच् । (जह्ति)
मणिसमभूषणकारके प्रत्यहा दृश्ये खड्गालातकतपार्थ-
विन्नामणिममकपन्थकारे मण्डोशीर्वाध्याये च

मणिकूट ३० मणीना कूट इव मणिमणुर कूट षट् वास ।
उत्तरदेशस्य प्रसिद्धभेदे । [मणमणिकूटभेदे च ।

मणिकूटि द्वा स्त्री० मणिरिव सिद्धमस्याम् । भेदानाभीषये,
मणित ० मण-त । इति कावे स्त्रीणां मणिकूटभेदे ।

मणिकूटि ३० मणिसम मणिकूट इव द्वीप । धीरवत्प्रस-
थस्य भवे द्वीपभेदे ।

मणिकूटभेदे ३० इत० । प्रसिद्धभेदे ।

मणिकूट ० मणिमणिरिव मूर्त्ये प्रचुरदोषमस्यात् । तन्वीति
नामिदेषस्ये स्रग्मनाडीमभ्यगते पश्चात्कारे चक्रभेदे ।

मणिकूट ३० मणिवर्धतेत्यस्य अय चक्षुः । प्रकीर्णय श्लोभिष्यस्य
कल्पस्यो, सैव्यवत्कारे प्रसिद्धभेदे च ।

मणिकूटि स्त्री० इत० । मणीनामाकारं । [अचिते मण्डते ।

मणिकूट ३० मणिसम मणिमणुर मण्डय । मणि-
मणिसम ३० मणिसम्यते नि आर्थतेऽस्यात् मय अयादाये
च । प्रसिद्धभेदे । स कारणतेनास्यस्य अय सैव्यवत्कारे
तस्य मणिसम (मन्) धिमुदेयानिकस्यप्रत्ययानाम्नात्

मणिसाला स्त्री० इत० । मणीना आयेव । हारभेदे दनयत-
विषये, दीप्तो, सप्रभाश्च । [मणिसम ३० ।

मणिराग ० मणेरिव रागो वर्णः स्य । हिङ्गवे । इत० ।

मणिवीज ३० मणय इव बीजात्यस्य । दाडिमे ।

मणिसर ३० मणीन् सरति कारणतेन गच्छति स्र-ज् ।
मणिसचिते हारभेदे ।

मण्ड ३० न्न० सन इ तस्य नेषम् । सर्वज्ञानमपराधे, (माठ)
चारे, विषये च । आमलक्या, चुरायाश्च स्त्री० । दधिमण्डे
(भाट्) न० । यरखण्डके, ग्राकभेदे, भूषाया च पु० ।

मण्डक ३० मण्डि-खुज् । पित्तभेदे । [मणयास् न० ।

मण्डन ३० मण्डयति मण्डि-त्यु । अलङ्कारके । भावे लुट् ।

मण्डप ३० न० मण्डि च मण्ड भूषा पाति रक्षति मान-
मण्डि-मणन् वा । जनविश्रामस्थाने, देवादिभ्ये च । यथा
चण्डोमण्डप विष्णुमण्डपदत्तादि । मण्डपानकूर्तरि
वि० । निष्पाद्या (भूकामिन्नीभेदे) स्त्री० ।

मण्डल ० मण्डि-कच । चक्राकारेण वेष्टने, यथा सूर्यमण्डलं
सू चण्डलम् चतुःशतयोजनमिते-देशभेदे, मण्डलाका-
रेव विहिते पर्वते, बाद्रमण्डपके, गोवे, समूचे 'अर्ध-
मण्डलमण्डल'मिति बोधदेव 'अने 'मण्डलाकारपादास्यं
मण्डलं स्थानमीरित'मित्युक्ते ध्वनिना स्थानभेदे मण्डलं
सर्वतोऽर्धित'मित्युक्ते 'सैव्यमण्डलभेदे, क्षत्रिमरेखावन्नि-
वेशेव रचिते पर्वते च यथा यक्षमण्डल सर्वतोऽभिमुख-
मितादि । विन्ने वि० क्षिप्रया गौ० डीप् । या मण्डलमण्डायाश्च
कुसुरे धर्मभेदे च पु० । तस्य आये चन् । विन्ने, कूटभेदे,
आदर्शे, मण्डलकारे, मूले कुसुरे च पु० ।

मण्डलक ० मण्डलाकारेण चक्रम् । चक्राकारेण परि-
मण्डलकये मन्ते । [याम् ।

मण्डलपत्रिका स्त्री० मण्डलाकारं पत्रमस्या । रत्नप्रमण्ड-
मण्डलाभीष ३० मण्डलस्य देशविशेषस्याभीष । मण्डलचर-
चतुःशतयोजनमितेयाधिमे । [मण्डलके च ।

मण्डलिन् ३० मण्डलं कुल्लवमनस्यस्य इति । सर्वे, विहावे
मण्डित वि० मण्डि-ज । भूविते । [प्रतिभेदे प्रमभेदे च ।

मण्डूक ३० मण्डयति चर्ममणयम् मण्डि-ज । मेके, शोषके,
मण्डूकपर्ण ३० मण्डूक इव चर्मस्य । म्नीनाके, शोषके च ।

मण्डूक्या स्त्री० टाप् डीप् वा । मण्डूक्या (वाचनार्थादि)
मण्डूकभेदे (मुल्लुकी) च स्त्री० डीप् ।

मण्डूकी स्त्री० मण्डूक इव प्रसन्नमस्यस्य मण्डूगीरा-डीप् ।
मण्डूक्याम् आदिसमन्तादा, इराद्याम्, स्त्रीभिमिदे,
प्रमस्यमायिकार्या, मण्डूक्योमिति स्त्री० डीप् ।

मण्डूक ० मण्डि कर । मण्डूकभेदे । [अवे (वाचिपण)
मण्डूक ० मण्डूकभेदे । आनयनमण्डूकभेदे ।

मतं त्रि० मन०-ज्ञः । समते, यभिप्रेते, ज्ञाते, यचिते च । भावे-ज्ञा ।
 समता, यभिप्राये, भावे, यर्थावाप्नु न० ।
 मतङ्ग उ० माद्यति अनेन मद-अङ्गं दस्य व । भेदे, यभिप्रेते च
 मतङ्ग उ० मतङ्गात् स्येजोऽतः जन-ङ । गजे ।
 मतङ्गिका स्त्री० मतं मतिमयति भूपयति एतत् उ० । प्रमणे
 शब्दयुक्तोऽयमित्येके । [आर्थे, शाकभेदे च
 मति स्त्री० मन-भावे क्तिच् । भावे, दृष्ट्यां, कृतौ च । क्तिच् ।
 मतिदा स्त्री० मतिं दयति दो-ञ । ज्योतिषशौचनायाम् ।
 (मिच्छद्) । [भवे भ्रान्तौ
 मतिभ्रम उ० मतेर्भ्रमः अयथार्थविषयत्वेन भ्रमणम् । बुद्धि-
 मतिविभ्रम उ० मतिं बुद्धिं विभ्रमयति विभ्रम-णिच् अण् ।
 उन्मादरोगे, ।
 मत्का उ० मद-क्तिप् सार्थे कन् । मत्कुपे (कारभोका) मनेदम्
 कन् । मत्सम्बन्धि 'नैतन्मत्तं मत्कमि'ति मङ्गिः ।
 मत्सुया उ० मद-क्तिप् कुपयति कुप-यच् कर्म० । कोटभेदे
 (कारभोका) । [नामः
 मत्सुयादि उ० इत० । (शिङ्ग) मङ्गायां तत्सम्बन्धे हि तस्य
 मत्तं उ० मद-ज्ञः । उर्भेदे गजे । चीरे, मदयुक्ते, हृदे च त्रि० ।
 मत्तकाशि(हि,नी) स्त्री० मत्तेन चोदने काशते मसति मसति
 वा पिपि उ०-हृत् । उचनमोचिनि, स्त्रीणामे च ।
 मत्तमयूर उ० मत्तौ मयूरी वक्ष्यात् । भेदे, हृदभेदे च ।
 मत्तवारण उ० कर्म० । मत्तकृत्तिनि । मत्तं वारयति कृ-णिच्-
 ल्यु । प्रासादवारण्डे न० । (वारण्डा)
 मत्तलाल्य उ० मत्तलाल्यते आ-लङ्कि-पठ् । (शरेण्डा)
 प्रासादवारण्डे ।
 मत्त युत्रभाषणे बु०-भा०-एकं सेट् इदिह् । अन्वयते अयमन्वय
 मत्सर उ० मद-वर । अयशुभहेते, परस्मैसत्त्वकृते, शोधे च
 महति, जपये च त्रि० । मत्तिकाया स्त्री० । [मत्तौ
 मत्स्य उ० मद-ल्यु । जलजन्यभेदे (माक)जातौ स्त्रियां कौट् ।
 मत्स्यकरिण्डिका स्त्री० मत्स्यायां करिण्डकेयाधारः । (पातु)
 मत्सररक्षाधारे धातुभेदे । [वत्यम्, जलपिपल्यास
 मत्स्यगन्धा स्त्री० मत्स्यस्य गन्धोऽस्याः । व्याधनादि, कल-
 मत्स्यगन्धी स्त्री० भन्दं स्यान्दते चण्ट् उ० । खड्गविकारे
 (मिचुरि) सार्थे कन् । अत्रैव ।
 मत्स्यधानी स्त्री० मत्स्या धोयमेऽस्यां धा-भृट् कौट् । कल-
 रक्षणाधारे (खर्गुर) धातुभेदे । [हिप्लाम् (कटकी)
 मत्स्यपित्ता उ० मत्स्यस्य पिचिनि रथोऽप्यस्या अण् । कटुरो
 मत्सरङ्ग उ० मत्स्ये न रजति रज्ज्व-कर्त्तरि संघायां घञ् ।

(भाष्यारम्भ) पश्चिभेदे त्रिषुवनविदितो ह्य मत्सरङ्ग इत्युद्भूतः
 मत्सरान्ग उ० इत० । रोहितमत्स्ये ।
 मत्स्यविन्ना स्त्री० विद-नामे क्तं मत्स्योमत्सरयो विद्वो यया
 वत्यविकृतात् । कटुव्याम् ।
 मत्स्यवेधन न० मत्स्योविध्यतेऽनेन विध-ल्युट् । वडिगे स्त्रीय-
 यपि कौट् । अद्गुमपत्रिणि (पानकौडि) उ० ।
 मत्स्याची इ० मत्स्यस्याचीय इत्यमस्या । प्राङ्गाग (प्राग्नकाटि)
 शेषमनायां, मत्स्यदूर्वायां, हितमोचिकायाश्च ।
 मत्स्याङ्गी स्त्री० मत्स्यश्च तत्पिकमिवाङ्गं मित्स्यात् सस्याः ।
 हिममोचिकायाम् । [जलपिपल्याम् ।
 मत्स्यादनी स्त्री० मत्स्यदरादने कासादने अद-कर्त्तरि ल्युट् ।
 मत्स्योदरी स्त्री० मत्स्यगन्धयुक्तघट्टमस्या । व्याधनादि,
 मत्स्यगन्धायां, काशीस्ते तीर्थभेदे च । [णः, मयः भावः
 मय पिबोदने भा०-पर-एकं सेट् । मयते अमयीत् खलः वा
 मय मयस्यकलेमयकभ्यां पर-सेट् इदिह् । मयति । अमयीत्
 मयम न० मय-ल्युट् । मये, लेये, विबोदने च । 'सीरोदम-
 यनोद्भूत' इति पुराणम् । [कारिकाइचे
 मयमं उ० मयतेऽन्निववनार्थमयौ मय कर्मणि यदुट् । गधि-
 मयित न० मय-ज्ञः । निष्कलतके । पीडिते, कृते च त्रि० ।
 मयुरा स्त्री० मय-उरच् । खनमत्स्यायां मयुर्याम् ।
 मद कृषे दि०-पर-एकं सेट् गभा० । माद्यति अमदत् अनादीह्
 कर्मदीह् । निराधामभित् पुत्रादिर्यं तेन अमददित्ति-
 वेति प्राणिनीया । वटा० मदयति । [वटा० मदयति
 मद नर्वे दैव्ये च भा०-पर-एकं सेट् । मदति अनादीह्-अमदीह्
 मद तर्पणे बु०-भा०-एकं सेट् । मादयते । अभीमदत ।
 मद वाद्ये, सग्रे, मदे वा । आभोदे श्वायौ दीपौ यथायथं अथ-
 हङ् च आ० आत्व० इदिह् । मन्दते अमन्दिह् ।
 मद उ० मद्-यच् । हलिगण्डभवे, आभोदे गर्वं रैतसि,
 खगमदे, वत्तवाद्याम्, मदे, कल्याणकरे वल्लिनि च ।
 मदकट उ० मदेन कटति कट-अण् । पण्डे (पाङ्ग) मदीकटे द्वि०
 मदकल उ० मदेन कलति कल-यच् । वत्तहलिनि-मदीकटे
 अथकृद्भक्त्यादि च त्रि० । [मिदिरायां स्त्री० टाप् ।
 मद्गन्ध उ० मदस्य हस्तिदानस्ये गन्धोऽस्य । घमृद्भक्त्ये
 मद्गन्धौ स्त्री० मद्गन्धं मद्गन्धायां मत्ततां हलि-कृन्-ङ् कौट् । पति-
 कायाम् । [कौट् ।
 मदन उ० माद्यत्वेन मद करणे ल्युट् । कामदेवे, पुरायां स्त्री०
 मदनक उ० मद्यति मद-णिच्-ल्युट् सार्थे कन् । दमकदये
 मदनचतुर्दशी स्त्री० मदनस्य मद्यपानार्थां चतुर्दशी । नैन-

गुरुचतुर्दश्याम् । [गुरुत्वयोदश्याम् । मदनविषयादयोधाम्
मदनत्रयोदशी स्त्री० मदनस्योपासनायां त्रयोदशी । चैव-
मदनमोहन उ० मदनमयि मोहयति सह-चिह्नं यत् । चोक्तं
मदनसदन न० इतः । स्त्रीविभक्त्ये । ज्योतिषोक्ते सन्म-
वधिके सप्तमे स्थाने च । [दादौ दशमे ।
मदनावस्था स्त्री० मदनवतावस्था । कामिनां स्मरकाले उन्मा-
मदनी स्त्री० माद्यत्वना मदन्युत् । उरायासु, स्मगनाभौ,
कतिपयकाले च ।

मदभञ्जिनी स्त्री० मदं भञ्जति भनूज-णिनि । यतमूल्याम् ।
मदयन्ती स्त्री० मद-णिच्-भञ्ज गौ० ङीप् । वनपक्षिकायाम्
(कादमिका) स्त्रायें कन् रुक्ताः । तल्लेवायें ।

मदयितु उ० मद-णिच्-इत् । कामदेवे, मेघे, गौष्टिके,
च । चये न० । मादके लि० । [द्विष्ये ।

मदसार उ० मदं सारयति गमयति ह-णिच्-चप् उभ० ।
मदाह उ० मदेन मदसारणेन (ताडि) रसेनाद्यः । माद-
हये । रक्तभिण्ड्याम् स्त्री० ।

मदासापिन् उ० मदेनाद्ययति आ+उप-णिनि । भोजिवे ।
मदिरा स्त्री० मद-किरन् । 'आभोजं पानं च द्राघं स्वायूर्तं
ताम्रमेवम् । मैत्रेयं भाषिकं टाडं मधूकं मारिकेजम् ।
सृष्टमन्त्रिकारोत्तं मद्यानि द्वादशैव विस्तृक्ते मद्यसा-
माये, मद्यसज्जने च । रक्तसदिरे उ० ।

मदोक्त उ० मदेन दानवारिणा उक्तः उद्गमः । मत्तगले ।
मदिराया स्त्री० । मदीकृते लि० ।

मदोद्गम उ० मदेन उद्गमः उभ० । मत्तं मदोद्गमः बहुवचनं
इति रघुः । माय्यां स्त्री० ।

मदीकृत लि० मदेन उद्गतः । मते । [विधिभेदे ।

मधु उ० मधूज-उ उ० भागेर्मदादेशः युक् च । (पानिकोहि)

मधुर उ० मध-उर-य युक् च । (माधुर) मत्त्वभेदे । स्त्रायें कन् यत्नेन

मद्य न० माद्यत्वेन कर्त्तव्यं यत् । मदिरामन्दं उक्तमाधो-
कादिद्वादशविधं मदकद्रव्ये । [घातकोहणे (पादकुम्भे) ।

मद्यपासिनी स्त्री० मद्यस्य साधो गन्धो विद्यतेऽस्याः इति ।

मद्यवीज न० इतः । निष्पन्नं दौ (मद्यस्य) मद्यकारणे यदार्जजते

मद्यसन्धान न० मद्याय मद्योत्पादनाय स्यान्नमृधमिव ।

मद्योत्पादनव्यापारे ।

मद्यामोद उ० मद्यस्य आमोद गन्धोऽस्य । बहुवचने ।

मद्र उ० मद-रच् । 'मिराटपायडाबोमिथं पूर्यदशममेव च ।

मद्देगः सभास्वात' इत्युक्ते देमे, हर्षे, मद्रवे च ।

मधु मन्मन्-उ मत्त ध० । मद्ये, मज्जे मज्जे कच्चं मद्रु । मधु-

यावत् पिबाम्यङ्गमिति चण्डो । सीरे, 'मधु वाता कृता-
यते' इति मधुसूक्तम् पुष्करसे 'मधु द्विरेकः कुम्भैकपात्रे'
इति कुम्भारः । जले, मधुररसे च । 'मधु चरनि विभ्रव'
इति मधुसूक्तम् । विष्णु कर्त्तव्यवजाते दैत्यभेदे । 'विष्णु-
कर्त्तव्यवजातस्य मधुकैटभाति उरायं कुम्भीनस्या
मत्तैरि दैत्यभेदे वसन्तर्षा, वैत्रे मासि, (मौच) द्रव्यभेदे, म-
मोक्तव्ये, यत्किञ्चो च उ० । प्राणिना गुभागुभक्त्यापि न० ।
सीवत्यां स्त्री० । स्त्रायें कन् । यद्विषयी, यदपि च न० ।

मधुकर उ० मधूनि करोति सच्चित्त्व निष्पादयति क-अच् ।
अमरे, तद्योषिति स्त्री० ङीप् । माभिजने, भृङ्गराजे
च उ० । मधुभृदादयोपि अमरे ।

मधुकर्कटी स्त्री० मधुः मधुरा कर्कटी । जम्बीरभेदे, निर-
खर्जूरिकायाश्च । स्त्रायें कन् रुक्ताः दासु । मीजपूरे ।

मधुका स्त्री० मधिवर इत्यर्थे कन् । दक्षिण्यौ, मधुपर्णहस्ते च
मधुकोय उ० मध्वयं तनः शोषः । (मौषाक) मयिकाकाले
कोषाकारे यदर्थे । [कन् । तल्लेव ।

मधुवीर उ० मधु मधुरं वीरमस्य । खर्जूरहस्ते । [स्त्रायें

मधुखर्जूरी स्त्री० मधुमधुरा खर्जूरी । कतिपिद्विखर्जूरीभेदे ।

मधुज न० मधुरो जायते जन-उ । विनखले (मोन) । मधुदेव
भेदजातायां भगौ स्त्री० । [सहस्रलक्षेभु ।

मधुजम्बीर उ० मधुमधुरं जम्बीरः । कतिपिद्विजम्बीरे ।

मधुजित् उ० मधुनामातुरं जितवान् जिंभूते कृप् । विष्णौ
मधुभिन्मधुरिप्रमथतयोधम् ।

मधुलण न० कर्म० । रक्षौ । पुंस्त्वमिति । मधुलिकमयत्त न० ।

मधुनय न० मधूनां मधुराणाम् नयनं । मधुवृत्तितानां त्रये

मधुदूत उ० मधोर्वचमस्य दूत इत्यपचरत्नाम् । क्षान्दहणे ।
पाटकायां स्त्री० ङीप् ।

मधुद्रव उ० मधुरो द्रवोऽस्य । रक्षमिषो ।

मधुद्रुम उ० मध्वयं मद्यार्थं द्रुमः । (मौच) द्रव्यभेदे, तत्तुल्ये
हि पौष्पयुग्मभावे । [विकारादौ ।

मधुधूलि स्त्री० मधुमधुरा धूलिरिति । खण्डे (खंड) गुह-

मधुधेनु स्त्री० दानार्थं कस्यमाया समप्रभूतिद्रव्यकथनेन ।

मधुप उ० मधु पिबति पा-अ । अमरे । मधुपायिनि लि० ।

'मधुरमौ मधुपेरकारणमङ्गो' इत्युद्धृतः ।

मधुपर्क न० प्रथमं मधुपः पर्यंतं मीनो मयः । मधुयुते

मांसपात्रस्य काक्ष्यामास्यनरेष्वस्ते दधि 'दधिसर्पिर्जम्'

सीरे चित्ता चेतैव मधुभ्रमः, मोष्यते मधुपर्कसु । इत्युक्ते
दध्यादिद्रव्यपक्षे च ।

मधुपर्णी स्त्री० मधु इव हितकरं पथं यस्या । युद्धां,
गाथायां, भीरोदधे, वराहस्यान्वयाम्, मधुवीनधूरे च ।
मधुपालिका स्त्री० मधूनि पालयति पाल-खुल् । गाथायांम्
मधुमीलु इ० कर्म० । मधुरपोवौ ।
मधुपुरी स्त्री० मधोदौलस्य पुरी । मधुरायाम् ।
मधुपुष्पं उ० मधुपुष्पं इयं यत् । मधुद्रुमे (मौच) मिरिष्यते,
यमीरुदधे, वज्रहले च । दम्बोदधे, मागदम्बोदधे च
स्त्री० टाप् । [भुजिज्वह्ये ।
मधुप्रिय उ० मधु मधुरं प्रियं यत् । मधुराभे । मधुप्रिय मित् ।
मधुपाल उ० मधुरं पालं यत् । मधुनारिकेले । मधुचूर्णिकायां
स्त्री० टाप् ।
मधुवज्रला स्त्री० मधु वज्रं यत् । माघपोकतायाम् । [यम्
मधुमलिका स्त्री० कमुमल्लिका मलिका (मोमाघ) चरवा-
मधुमज्जनं पु० मधुरं मज्ज करोऽस्य । माखोटकह्ये ।
मधुमत्त्रिं० मधुमधुरदोक्तस्य मत्तम् । माधुर्यवति 'मधुमत्
पाथिं रज' इति मधुचक्रम् । नदीभेदे, योगशास्त्रपरिचि-
योगिनां वित्तवृत्तिभेदे, वैदिकप्रसिद्धे 'मधु वाता' इत्यादौ
मधुजले, तन्त्रोक्ते देवी नायिकाभेदे च स्त्री० ङीप् ।
मधुमर्कटी स्त्री० मधुजाता मर्कटी पाक० । (विताखण्ड)
मधुजाति खण्डः । [मागत्याम् । साधे कन् । तत्रैव ।
मधुमल्लिङ्गी स्त्री० मल्ल-रज् वा ङीप् मधुप्रधाना मल्लि (स्त्री)
मधुमूल न० मधुरं मूलम् । (मौथान्) व्याकुले । [वा ङीप्
मधुयति स्त्री० मधुरा वतिः माह्वन् । इवौ । यतिमयौ स्त्री०
मधुयटिका स्त्री० मधुरा यटिनि इवापे कन् । यतिमयौ ।
मधुर उ० मधु नाधुर्यं रात्रि रात्रि, अक्षय्ये र वा । युदा-
दिस्ये निहरति, माधुर्यरचयति, रक्षारो, नगोहरे, 'मधुरवा-
मधुबोधितमाधुरी'ति माघः त्रिवे च त्रि० । रक्तमिषौ,
रामाभे, रत्नेष्वौ, गुदे, शाली, नीरके च इ० । क्ते, वीक्षे च
न० साधे कन् । नीरके शतयुग्मा यतिमयौ, काकोल्यां,
शतायुष्यं हृज्ज्जीवन्त्या, मधुवर्कटिकायां, मधुव्याजेदायां,
पातद्वयाके (मौटी) मिश्राश्च स्त्री० । साधे कन् अन्
रक्षम् । मिश्राम् स्त्री० ।
मधुरजम्बीर उ० कर्म० । (कमवालेव) जम्बीरभेदे ।
मधुरत्व च इ० मधुरा त्वचा यत् । भवहर्त्रे ।
मधुरफल उ० मधुरं फलमज्ज । राजवदरे ।
मधुरवल्ली स्त्री० कर्म० । मधुवीनधूरे, जम्बीरभेदे च ।
मधुरस इ० मधुन रज रसो यत् । इवौ, जले च । मूर्ध्नायां,
द्रावायां, इतिहायां, गाथायांश्च स्त्री० ।

मधुरस्त्व स्त्री० मधुरं स्वति भु अच् । विरहवर्ज्याम् ।
मधुरास्तक पु० कर्म० । आमातके ।
मधुलज्ज पु० मधुमधुररसो लज्जो यत् । रक्तगोभाज्जने ।
मधुलिका स्त्री० मधु माधुर्यं लिटति गाहते लिट-क ट् ।
राजिकाया (राजस्यौ) । [यतिनि । मधुवेहीत्यथ
मधुलिह् इ० मधु वेति आमादयति जिह्-क्तिप् । भवरे
मधुवन न० मधुवेत्यादिभित्तं वनम् । मधुराज्येवस्ये वनभेदे
जिमिन्वास्वै मधुमधुरे वनभेदे च ।
मधुवल्ली स्त्री० मधुप्रधाना वल्ली । यतिमयौ ।
मधुवार उ० मधुनो मयस्य वारः क्रम । पुन'पुनर्मद्यपानक्रमे
मधुवीज उ० मधु मधुरं वीजं यत् । दाहिने ।
मधुवीनधूपूर उ० कर्म० (वेवुभेदे) मधुवर्कटिकायाम् ।
मधुव्रत इ० मधु तत्त्वज्ञेयो व्रतं सततात्मवीर्यं यत् । भवरे
मधुशाख उ० मधुमधुरा शाखाऽस्य । (मौच) ह्ये ।
मधुश्रिय उ० मधु' मधुरा पिपु० । रक्तगोभाज्जह्ये ।
मधुशेष उ० न० मधुन. शेषः उच्छिष्टम् । मिश्रके (मोस) ।
मधुशेषी स्त्री० मधुन. शेषीव । मूर्ध्नायाम् ।
मधुखासा स्त्री० मधुन इव अश्विल्लफालं द्रव-रूपादाने
चम् । जीवनीह्ये । [धारव्यादयोऽयत् ।
मधुहील उ० मधु मीमे गरीक्ष । (मौच) युद्धमह्ये । [मधु-
मधुसख उ० मधुवैषम्यस्य सखा मधुवरः मधु स० । कामदेवे
मधुसूदन उ० मधु तन्नामासुरं हृदयति, मधु, जीवानां शुभा-
शुभकर्मे, प्राददातेन हृदयति वा हृद-लु । श्रीकृष्णे ।
'महानां कर्मणां चैव हृदयन् मधुसूदन' इति निबन्धे ।
मधु माधुर्यं हृदयति मययति । भवरे । मधुरज
हृदयते मयसते लुट् ङीप् । दाहनीपाके ।
मधुस्त्व इ० मधूनि मयानि स्वनत्यभात् लु-अप् । (मौचह्ये)
मधुस्त्वम् इ० मधु स्वरति यत्तात् भु अच् । (मौच) ह्ये ।
मधुस्तर उ० मधुमधुरः सरोऽस्य । कोविदे । मधुरस्तरति
ति० । [क्तिप् । मिष्यौ ।
मधुहन्तु इ० मधुनामाधुरं कर्मफलं वा प्राददाता हन्ति हन्
मधूक न० मधु-यत्क हस्य च । यतिमयौ । (मौच) ह्ये इ० ।
मधुच्छिष्ट न० मधुन उच्छिष्टमवशिष्टम् । (मोस) दिष्टके
मधुच्छिष्टमयम् ।
मधुपुष्प पुन० मधुदौलशोषमानय । मधुराभगे ।
मधुल इ० मधु शान्ति मा-क ट् । जलजगितिमधुहृदयवी ।
मधुवर्कट्याम् याये च स्त्री० गौरा-ङीप् । साधे कन् अन्
रक्षम् टाप् । मूर्ध्नायाम् ।

मध्य उ० मन-यन् नक्ष थ । देहसावयवभेदे । (माना) मध्यम
 सा वेदितिरन्तमध्ये'ति कुमार । अथादौ मन्तव्योन्नत
 भिन्ने व्यापारभेदे पूर्वापरकीयोरन्तराले, परार्थव्यवस्थातो-
 र्वाचीनया यद्वाया, तत्त्वस्थाते च । 'अन्त्यं मध्यं परार्थ'-
 मिति लोकाः ज्योतिषोक्तं यथाशा गतिभेदे ज्यो० तद्वति
 यत्ते उ० । आत्ये, अन्त्येर्चिन् च वि० । [सार्थे] ।
 मध्यगन्ध उ० मध्ये फलमध्ये गन्धो यस्य । आन्तर्ये । [अद्
 मध्यतस् अन्धः मध्य-तस्विन् । प्रथमापस्तम्बोक्तमध्यवर्तकमेव
 मध्यदेश उ० कर्म० । द्विपरदिन्ययोर्मध्यं वत् प्राग्विनशभादिभि ।
 प्रत्येव प्रयागाच्च मध्यदेशं प्रकीर्तितं इत्युक्ते देशभेदे
 मध्यन्दिन न० मध्य दिनस्य अयुक्त्वना० । मध्याह्ने ।
 मध्यप्रदत्तोपिन् उ० मध्यपक्षस्य गोषोऽप्यस्य इति । व्याच-
 रणप्रसिद्धे प्राक्पार्ष्णिनादिके उक्त्यभेदे ।
 मध्यम वि० मध्ये भव न । मध्यमने । अन्तरमध्ये ज्यौष-
 णरहस्ये पक्ष्मे स्तरे उ० । [मध्यवर्त्तितात् ।
 मध्यमपाण्डव उ० कर्म० । अर्जुने तस्य पूर्वापरयोर्द्वयोर्द्वयो
 मध्यममृतक उ० कर्म० । 'मध्यमस्तु क्षीरोत्त' इत्युक्ते मध्यमे
 दास क्षीरोत्तादौ ।
 मध्यमलोक उ० कर्म० । उचिष्याम् मया पातालमर्गलोकवी-
 र्मध्यमर्त्तितात् 'मध्यमलोकपाल' इति रघु मध्यमोक्षीयन्
 मध्यमसंयुक्त उ० कर्म० । 'मिषस्य मध्यमालोकान् पूर्यभूषणस-
 दान् । प्रजोभनश्चाक्षपानैर्मध्यम सपक्षोत्त' इत्युक्ते
 मध्यमं क्षीरं पक्ष्मैर्विवादाभेदे ।
 मध्यमसाहस्य कर्म० । 'बाह पक्ष्मपाशाणां यक्षोपकरणस्य
 च । एतेनैव प्रकारेण मध्यम साहस्य कृतं' इत्युक्ते पर
 कीयवस्तुभेदेद्वाभेदादिभ्यो नक्षत्रपक्षकर्मभेदे साहस्य-
 भेदे 'पथागा ह्ये मते वाह्ये मयम साहस्य कृतम् । मधी
 च पक्ष विभेय' इत्युक्ते पक्षपथालके दक्षभेदे उ० ।
 मध्यमा स्त्री० मध्य+म । दहजस्ताया नायाम् तत्त्वान्ना-
 योरेतन्म भ्यामादौह्यौ, यदादीनां कर्त्तव्यायाम्, हृदयी-
 त्पदाश्च वैषम्यादिषु मध्ये बाधोभेदे, नायिकाभेदे च ।
 मध्यमाङ्गण न० वीजगणितप्रसिद्धे व्ययक्तमानप्रापके गण-
 नाभेदे । [यद्वाशे] ।
 मध्यरात्र उ० मध्य रात्रि एकदेशि स० अन्तु सना० । निशये
 मध्यवर्त्तिन् वि० मध्ये वर्त्तते इति चिन् । वादिपतिवादि-
 नोरन्त्योर्वा पक्षमतिष्वयोर्वाद्यादिष्वयिभिरूपैर्भक्तं
 तत्पतिपाथके, सापार्थिवोर्ध्वे परार्थव्यप्रादके, कार्म-
 ह्यप्रादके च मध्यस्थे ।

मध्यस्थ उ० मध्ये तिष्ठति स्था क । मध्यवर्त्तिन्, उदासीने च ।
 'माध्यस्थ्यमिष्टं देवतस्वतेऽयं' इति कुमार ।
 मध्या स्त्री० क्षिया टाप् । अन्तरपादके अन्धोभेदे नायिकाभेदे
 मध्यमाङ्गुली च ।
 मध्याह्ने उ० मध्यमहं एकस्म० टच् सना० अङ्गादेश । विधा
 विमर्कदिनस्य द्वितीये भागे, 'प्रातः कावो मध्यसांक्ष्मी' मं
 गवस्थापदेन ह । मध्याह्नेस्तिष्ठन्तं स्था'दित्युक्ते पक्ष्म-
 विमर्कदिनस्य द्वितीये भागे पु० । [कन् तत्रैव ।
 मध्याह्निक उ० मधुमधुर आत् । (मौ व्यानु) मूत्रभेदे । तत
 मध्याह्निक उ० मधुना पुष्करिण कृत आचर । (मौक्ष) मधु-
 हुमपुष्पजाते यत्ते । [अमनीत् ।
 मग पुंजावा सकर्माय अक० भा घट० सेट् । भ्रति । अमानीत्-
 मन गच्छे अक० चु० आ० सेट् । मानयते अमीमनय ।
 मग गोषे मना० आन्वक० सेट् । मनुते अमनित् ।
 मग गोषे दि० आ० अक० यथिन् । मन्यते । अमंश ।
 मन इतौ अद्० चु० उ० अक० सेट् । मनयति ते अममनत् त ।
 मन उ० मन-यच् । अजासाहान् ।
 मन शिखा स्त्री० मन यन्मन्त्राया शिखा । (मन्त्रक) रत्नवर्णे उ०-
 मनाभेदे 'मन शिखाविष्कृतिता निपेडित' इति कुमार । उ०
 ना तुल्ये उपलब्धि । 'उद्भवेन मितपुष्टैरिदार्थ्यमाणे'ति ।
 मनस् न० स यत्तेनेन मन आदि । सर्वेन्द्रियप्रवर्तके अन्तरि-
 त्त्रिदे, तस्य वेदान्तभेदे बहुस्वरित्वात्मकवृत्तिभेदम करणं
 स्रष्टुं आयाधारं 'काम सकलौघिचिकित्सा मन्त्राश्रया
 इतिरहतिर्हृषीर्षिर्भीरुत्वित्त्वत् सर्वमनएवे'ति श्रुते न्याय
 अते दृष्टान्तापेक्षयति भेद । मन विहायाह ।
 मनसा स्त्री० मनन मन ह्यति हो क । आलोचकस्य सनेर्मनति
 शास्त्रमिगित्याह्म जलत्कारिपथ्या नाम्ना जरत्कारौ ।
 मनसादेवी स्त्री० मनसा देश्यति दिव करणस्य कर्त्तव्यात्
 कर्त्तोऽद्वयेन अण्व् ह्यो० अजुक्त्वा० मनसायदर्थि ।
 मनसिद उ० मनसि जायते अन० उ० सप्रसा वा अयुक् । काम
 देवे । लुकि । मनोजोयम् । एव चित्तजातादयोयम् ।
 मनसिश्च उ० मनसि गते अच् वा अजुक् । कामदेवे ।
 मनस्कार उ० क भञ् मनस्य कारोयाप्राभेद । विनम्य
 स्रष्टतत्परत्वे ।
 मनस्ताप उ० मनसताप अतुलाप । अतुलापे, मन योडायाह
 मनस्विन् वि० प्रवक्तु भयोऽप्यस्य विनि । प्रवक्तुमन्धे ।
 क्षिवां स्त्री० । 'मनस्विनीनां यत्पतिप्रीत्यो'ति कुमार
 मनाक् अव्य० मन आदि । ईदर्थे, मन्दे च 'इतद्विज्ञानमना

मनागभूदिति नैषधम् । [रुधेदे] ईषत्करो वि०
मनाक्षर न० मनाक्ष करोति क्ष-यच् । मन्त्रिकागन्धयुक्ते ऋषु-
मनावी स्त्री० मनोः पत्नी वा ढोए खीद् च । मनोः धर्म्याम्
मनित वि० आ० मन-ङ् । ज्ञाते ।

मनीया स्त्री० ईष-यद् मनस ईषा यक्० । चुक्री ।
मनीषिन् पु० मनोया व्यस्तस्य इति । धण्डिते । बुद्धियुक्ते नि०
मनु स्त्री० मन-उ । उक्तायाम् (पिहित्वाया) यदुपलब्धा ।

मजापतिभेदे, धर्म्यास्तकर्तारि साययुवे सतिभेदे च पु०
मनुज पु० मनोः सायम्भुवात् जायते जन-ङ् । यदुपे
क्षितं जातो ढीप् । [जातो ढीप्

मनुष्य उ० मनोरम्यं मनु लुक् च । मानवे जातिभेदे । क्षिवां
गनुष्यधर्मन् पु० मनुष्येण चर्मां यस्य नरवाङ्मनात् य-
निच् यमा० । कुवेरे । [मन० शिलायाम् ।

मनोपुता स्त्री० मनसा मनःशब्देन तन्मन्दाभावात्प्राग् उप्रा ।
मनोजव वि० जु-यच् मनो जवं वेगवत् मनसा यस्मिन् ।
पितृद्वये । नवस इव जगो यक्ष । अतिवेगवति नि० ।
अस्मिन्निष्ठायां स्त्री० । [उपिहृते ।

मनोजटङ्गि पु० मनोजस्य कामस्य इद्विषयात् पु० । काम-
मनोज वि० मनो जानाति शापयति बोधनाय प्रथोकरोति
अनाभूतवद्येयं प्रा-न । मनोहरे । मन शिलायां, पन्थाक-
कोष्ठा, कटभ्यां, लोरके, मदिरायाञ्च स्त्री० ।

मनोभव पु० मनसि भवति भू-यच् । कामदेवे मनोजमनो-
भूयप्रत्ययश्च । [मापकत्वात् । दृष्ट्याम्

मनोरथ पु० मनस्य रथोऽयं, मनसो रथस्य वा इयमाय
मनोरथ वि० मनोरथयति रथ-यिन्-यच् चर० । मनोहरे ।
गोरोचनायां स्त्री० ।

मनोवृत्त वि० मनो वृत्तं यक्ष । प्रतिहते, प्रतिषेधे च ।

मनोहर वि० मनो हरति हर्दयं नाय कृ-यच् । कविरे । उन्म-
हते पु० जालां, चर्चवृक्षां च स्त्री० । लघे न० । यिनि ।
मनोहारोति मनोहरे ।

मनोपुता स्त्री० मन मन्देनाश्रयते द्वे-यजर्षे क । मन शिलायाम्
मनुज भार्जने सक्त० धनो यच्च० व्या० पर० सेट् । मन्त्रति यमश्रीम्
मनु पु० मन-जु लट् च । अपराधे, अनुपे, प्रजापतौ च ।

मन्य पु० मति-यच् । पुत्रभाषणे, रक्षि चर्तव्यावधारणार्थोऽप्यौ
देवादीनां कामरुधं मन्त्रायुक्ते मन्त्रभेदे, देवविभागभेदे च
मन्त्रजिह्व पु० मन्त्रपरि शिष्टा वात्मादनधामनं यक्ष । यन्मौ,
मन्त्रेय दक्षहरिस्तादवताकस्य तयासम् ।

मन्ददाट्ट पु० दा० ङच् इत० । चुरी ।

मन्त्रिन् पु० मन्त्रयते यिनि । धीमत्तवे येन सप्त रक्षि
कर्तव्यमवधीयते तस्मिन् यमात्ये ।

मन्य छेये अक० विद्योदने सक्त० व्या० पर० सेट् । मन्यति यमन्यीत्
मन्य विद्योदे क्त्वा० पर० द्विक० सेट् । मन्त्राति यमन्यीत् ।

मन्य पु० मन्य-करणे घञ् । मन्यन्दह्ये । 'सन्तुभिः सर्वापा-
भक्तैः शीतवर्षिपरिजुते' । नास्त्यको नातिशान्द्रस्य मन्य
इत्यभिधीयते' इत्युक्ते येनभेदे, सूयैर्गर्भहृत्ते, नेत्रमये, कि-
रणे च । माने घञ् । आलोचनादौ ।

मन्यन् न० मन्यात् दधिमन्यमान् जायते जन-ङ् । नवनीते
मन्यन् पु० मन्यतेऽनेन करणे ल्युट् । मन्यान्दह्ये ।

मन्यद् न० मन्य-करणम् । कुचम्याम् । मोरे, फले, माषे मन्या-
न्दह्ये च पु० वक्ते, मोरे, जङ्घे, गर्भे च नि० । 'नर्दधस्येय
मन्त्राचमन्यर' इति चै० । केकेयाः दास्यां स्त्री० ।

मन्यत्रैल पु० ईश० । सत्तुङ्गमन्याय मन्त्रन्दह्येऽहमेण कञिते
मन्त्ररूपवर्त्तते । [न्द्रात्

मन्यान् पु० मन्य-आयच् । मन्यन्दह्ये, आरुगधहृत्ते च (शो-
मन्द वि० मदि-यच् । लघे कटौ, कभाय्ये, रोगिणि, यस्ते,
सतन्ने, खवे च । अनियते, कृतिभेदे, यन्ने, प्रत्यये च पु० ।
ल्योतिषोक्ते रविचक्रानिभेदे स्त्री० ।

मन्द्य वि० मन्दं यच्छति गम-ङ् । मृदुगामिनि मनि, प्राणि-
पुत्र, इय, ईच, गज, वरक्षिय इत्येते सभाषागन्धगतयः ।
यिनि मन्दगामीत्ययम् नि० । स्त्रियां ढीप् ।

मन्दट् पु० मन्दं टीकते टीक-ङ् । पाटिभृहृत्ते । (माहर्देमादर)
मन्दता स्त्री० मन्दस्य भावः तन् । आरुह्ये, जाट्टे, मन्दभावे च
'लक्ष्मिरसति मन्त्रानरसता'मिति चन्द्रावोक्त ।

मन्दर पु० मदि-यरच् । सत्तुङ्गमन्याये प्रवृत्तभेदे, मन्दादह्ये,
लघे, हारभेदे, दर्पणे च । बह्वये, मन्दे च नि० ।

मन्दाकिनी स्त्री० मन्दमकति यक्ष-यिनि । सर्गागङ्गाया
'लघे मन्दाकिनी तपे'ति पुराणम् ।

मन्दाक्रान्ता स्त्री० चन्द्रमाद्यस्तारदेष्टे च्छोभेदे ।

मन्दाक्ष न० मन्दं शङ्खचित्तवति यथादृक् यच् यमा० । यक्षायाम्
मन्दाग्नि पु० मन्दः यन्ने अत्यगन्तिभः यन्निः यमनः, म
यथाहा । देहस्य अपाचयप्रतिहेतुभे तद्वेगो रोगभेदे च ।

मन्दार पु० मदि-यादृक् । सत्यस्य देशद्वयभेदे, पाटिभृहृत्ते च
मन्दिर न० मन्त्रोत्पन्न मदि-किट् । मन्त्रे, पुत्रे च । तस्य द्विजिह्व
तस्मिन्ने । सत्तुङ्ग आनुपपादो न च पु० । [मादृत्

मन्दुरा स्त्री० मदि-यरच् । यथागङ्गायाश्च, शयनीकृते च
मन्दोदरी स्त्री० मयदावचक्रायां रादप्यमहिष्याम् ।

मन्दोष्ण न० मन्दोष्णद्वयम् । रंभद्वयस्यै । तदति नि० ।
 मन्द उ० मन्द-रुक् । वादाभेदे, गभीररुध्नौ च । धर्मव्यावृत्त
 तदति नि० । [कामचिन्तायां, कपिलहृद्ये च ।
 मन्मथ उ० मननं मन् मन-कृप् भवति व्यञ्ज इत० । कन्दर्पे,
 मन्मथालय उ० इत० । ध्यावहृद्ये स्त्रीविज्ञाने च ।
 मन्या स्त्री० सैट्-मन्-कप् । धीतायाः पद्याद्देयस्यायां गिरायाम्
 मन्यु उ० मन-युच् । गोके, दैत्ये, क्रतौ क्रोधे, अरुहारे च
 मन्वन्तर म० मनुजामन्तरवर्षकायस्तदुपपन्नलोककाले वा ।
 स्थायश्च शुद्धिमनुमानधिकादे तदुपलक्षिते काले च सप्त-
 युगमित्युपधिका एकस्यप्रतिचययुगमिता (११:४४८००)
 एतस्मिन्तदर्थान्तदवकाशरति इहा ।
 मन्त्र गती भ्या० धर्मा० वक्त्र० सैट् । मन्त्रति व्यमन्त्रोत् ।
 मन्त्र व्यमन्त्रा-डम् । पञ्चयज्ञेनो, व्यमन्त्रस्यार्थे तेन मन्त्रमिति
 मन्त्रता स्त्री० मन् मन्त्राः तत् । खेहे मन्त्रादे मन्त्रमन्त्रे च ।
 एवं मन्त्रमन्त्र 'तन्नामिन्मन्त्रावन्ते' इति 'मन्त्रं मन्-
 राजस्येति च चण्डो ।
 मन्त्र गती भ्या० धर्मा० वक्त्र० सैट् । मन्त्रते व्यमन्त्रि ।
 मन्त्र उ० मन्-वच् । उद्दे अन्तर । दानभेदे च ।
 मन्त्रक उ० मि० वच् मन् प्रयेयं कलते प्रतिवज्जाति स्व-
 षण्ड उ० पत्नम् । वनस्ये ।
 मन्त्र उ० मि०-ड । किरुरे, कले च ।
 मन्त्रक उ० मिनेति मि०-ड अन्तः स्या कुल्ल स्यात् । कर्म-
 उ० पत्नम् वनस्ये उ० । मन्त्रकोऽप्यत्र । [शोभावाङ् ।
 मन्त्र उ० वाङ्-कञ् मयादेभः । निवि, किरणे, मित्रायां
 मन्त्र उ० मी०-जरन् । व्यमन्त्रस्याति व्यमन्त्रे । इवार्थे कन् ।
 तत्प्राप्तने (तते) न० । चमामार्गे, मन्त्रमिच्छाद्ये च उ०
 मन्त्रपरीवक न० मन्त्रपरीवक वृत् । तस्ये (तरी) ।
 मन्त्रक उ० मन्त्रक जह्नेर मूलस्य । स्त्रीगणहृद्ये ।
 मन्त्रक उ० मन्त्रक तहर्षे तस्यम् । तस्ये (तते) ।
 मन्त्रविदला स्त्री० मन्त्रविदल्यते मन्त्र इव विशिष्टद-
 मया वा । अन्वयायाम् (युक्) (आमन्त्र) ।
 मन्त्रशिक्षा स्त्री० मन्त्रशेव शिक्षाऽस्याः । स्वभावस्याते
 लुपभेदे मन्त्रकृद्वादीयेत्यत्र ।
 मन्त्रिका स्त्री० मन्त्रो विद्यतेऽस्याः तन्मन्त्रकृत्त्वद्वयत्वात्
 तन् । अन्वयायाम् (युक्) (आमन्त्र) ।
 मन्त्रक उ० मन्-वृत् । दैविकमोक्षोपग्रहणये प्राप्तिनामका-
 मन्त्रे(भङ्ग) भास्त्रिये । [मन्त्रिभेदे (भावा) ।
 मन्त्रक न० मन्त्रं मन्त्रिभ्यं तद्व्यत्ययेन कृ-ड । हरिद्वये

मन्त्रकतपस्वी स्त्री० मन्त्रकतमित्र हरिद्वये पञ्चमस्याः स्त्रीम् ।
 पाठायाम् । (निशङ्क लुप) ।
 मन्त्र न० चिद्यतेत्येव कृ-कण्ये ल्युट् । वल्लभाभाख्ये विभे ।
 भावे ल्युट् । देहावर्णनोर्विच्छेदकृते, प्राणवायोक्तमन्त्रकृते
 वा व्यापारे । [उ० धम् । मन्त्रन्दे ।
 मन्त्र उ० मन् मन्त्रं द्यति मन्त्राणां जीवन्मतेत्यत्र दो-क
 मन्त्राकाली स्त्री० मन्त्रमन्त्रकालिकं इ मन्त्रमिति द्यात्यनेन
 मन्त्रो द्यतिः च इत्यति पर्याप्तोति इ० खदानाय कल-
 षण् गौ० स्त्रीम् । द्यिकाकाली (विज्ञाति) ।
 मन्त्रा उ० कृ-व्यावच् । राजर्षे, 'तन्नामन्त्राद्यमन्त्राकृता-
 मन्त्रेयोति नैवधम् । कल्ये, कारण्ये, अन्त्रे, मेधे, खले,
 दाहिनीये च । विज्ञाते नि० ।
 मन्त्रि(र)िच उ० कृ-व्यच् उ० मन्दीर् । स्वभावस्याति हृद्ये
 मन्त्रि(र)िचपत्तक उ० मन्त्रिचयेन पञ्चमस्य कप् । मन्त्रकृते ।
 मन्त्रिणि उ० कृ-ईवि । सन्नामिन्मन्त्रे प्रज्ञाणे मानसे कृते
 इत्ये हनिभेदे, कल्पे च । किरये उ० स्त्री० ।
 मन्त्रिचिता स्त्री० मन्त्रिणी सूर्यकिरणेकमित्र जलमित्र द्यत्
 भ्यान्तौ । सूर्यकिरणे जलभ्यान्तौ, स्वगतव्यायाम् । [विभे च ।
 मन्त्र उ० कृ-व । पर्वते, निष्कृष्टे च कुम्भकहृद्ये (भाङ्ग्यात्)
 मन्त्रक उ० मन्त्रकृते जायते जन-ड । नक्षोनामन्त्रकृते, निर्मल
 जाते नि० । स्वगतकोऽप्यत्र स्त्री० ।
 मन्त्र उ० कृ-वति । वायी, देवे च । स्वार्थे प्रसादाय् ।
 भास्त्रियेभ्य । मन्त्रके, पन्त्रिये च न० । इत्यायां स्त्री० ।
 उ० ल्यप् । मन्त्रोऽपि वायी ।
 मन्त्रकृत् उ० मन्त्रकृत्पात्रवायुं करोति कृ-वच् । राजमणि
 मन्त्रक उ० मन्त्रकृते व्यभेदे । तत्त. संपादां कन् । मन्त्रके ।
 मन्त्रकृत् उ० इत० । भास्त्रिये । मन्त्रकृत्वादीयेत्यत्र ।
 मन्त्रकृत्पात्र उ० । मन्त्रो देवान् पात्रवति पात्र-वच् । इह्ये ।
 मन्त्रकृत् उ० मन्त्रकृत्पात्रेणाव्यस्य न पदवत् मन्त्रकृत् । इह्ये
 मन्त्रकृत्पात्र उ० मन्त्रो वायो चण्डा-उच् । इह्ये, वृद्धे, धिक्कृते च
 मन्त्रकृत्पात्रे नि० मन्त्रकृत्पात्रोऽव्यत्ययेन कारणे वच् । व्यजने
 मन्त्रकृत् उ० मन्त्रा देवानामिदः । गुण्गुन्तौ ।
 मन्त्रकृत्पात्र स्त्री० मन्त्रो वायो भवति वन्ते भू-वच् । (तात्पर्यम्)
 लुपे (चिरात्) । [छदिरे ।
 मन्त्रकृत्पात्र उ० मन्त्रो निजकृतेष्व दुःखकृत्पात्रात् । विट्-
 मन्त्रकृत्पात्र उ० मन्त्रकृत्पात्र इव मन्त्रकृत्पात्र । पुने, वृद्धे च ।
 मन्त्रकृत्पात्रा स्त्री० मन्त्रो वायो । (विट्कृत्पात्र) उपायाम् ।
 मन्त्रकृत्पात्र उ० मन्त्रकृत्पात्र (भाङ्ग्यात्) देवभेदे, कर्णमन्त्रकृत्पात्र

मरुभूहृद् ५० मरुभुवि निर्जलभूमी रोहति रुह-क । कररीरे
मरुव ५० मरु निर्जलदेशं वाति कारणत्वेन वा-क । (माल-
दाना) (मरुया) छन्दभेदे । स्तार्थे कन् । यत्, छन्दभेदे,
(मयवा) सत्यपत्ततलसाम्, जम्बीरभेदे, पुष्पप्रधाने
छन्दभेदे, (मरुयाकुल) व्याघ्रे, राहौ, मयानके च ।

मरुसम्भवा स्त्री० मरौ सम्भवति क्वच् । सुद्रुडरासमावास्
मरुस्यादशेष्यत् । [सुद्रुसहिरे च ।

मरुङ्गवा स्त्री० मरौ लङ्गति लट्+भू-ञच् । कार्पास्यां,
मर्क गतौ स्त्री० पर-ञक् । सेट् । मर्कति अमर्कति ।

मर्कट ५० मर्क-अटन् । वानरे । उर्ध्वनाभे (भाकडुवा) स्वावर
विषभेदे (हाङ्गिका) पक्षिभेदे च स्तार्थे कन् । तलैव ।

मर्कटतिन्तुक् ५० मर्कटमिलिन्तुक् क जाक० । कुपीली ।
मर्कटपिप्पली स्त्री० मर्कटमिवा पिप्पली शाक० । अपामार्गे

मर्कटप्रिय ५० इत० । श्रीरहणे (सिहर) ।
मर्कटवासस ५० इत० । (भाकडुवा) लूताश्रमे ।

मर्कटार्थी न० मर्कटस्य वानरस्य भोर्धनिव । हिङ्गुवे । [त्रि०
मर्कटास्य मर्कटस्य वानरस्यास्यमिव रत्नत्वात् । तत्रैव तद्वति

मर्कटौ स्त्री० मर्कटोच्चस्थाः क्षिप्रत्वेन अच् गौ० ङीप् । जया-
नागे, अजनाद्यायाम्, कट्छभेदे (भाकडुवाकरमया) वानर-
जोषिति च । [ज्ञानाय चक्रभेदे ।

मर्कटीजाल न० कन्दोपभोगे प्रकाशे लघुलक्षणाविवेक-
मर्कर ५० मर्क-अटच् । महराले (मिथुरिया) भाख्ये तर-
ङ्गायं, बन्धायां-नित्याद्य स्त्री० टाप् ।

मर्क पक्ष्ये चु० उभ० सक० सेट् । मर्कयति-ति अममर्कयन्-त ।
मर्क ५० गन्तु । मरुध्वं भूधौके च । तल भवः यत् । मर्क्यः ।

मरुथ्ये ।
मर्हन् न० रुद्र-लुट् । गामपादादिर्ब्रह्मणे, चूर्णने च ।

मर्हन् ५० रुद्र-थञ् मर्हं वाति ला-क । वाद्यभेदे (वादन) ।
मर्हन्ति ति० चु० रुद्र-क्त । चर्षिते, मर्यिते च ।

मर्ह गतौ भा० पर-ञक्+सेट् । मर्हति अमर्हति ।
मर्मज्ञ ५० मर्म ज्ञानाति ज्ञा-क । तज्ज्ञे । मर्मविदादशेष्यत्

मर्मन् न० रु-मनिन् । जीवनस्थाने हृदयस्थाने वात्पर्ये च
'अपि भस्मागममर्मपारगैरिति नैषधम् ।

मर्मर ५० रु-अरन् सेट् च । वक्ष्यथांता मर्ये (मउभङ्)
रत्यज्जगमर्ये । 'रीढाक्षिण, हरिद्रावाक्ष स्त्रीगौ० ङीप् ।

मर्मसूत्रं ति० मर्मं प्राणस्थानं सूत्रयति सूत्र-किन् । अर-
न्ते मर्मपीडके । [दीपेय । मर्मपीडके ।
मर्मविध् ति० मर्मं मन्त्रिस्थानं विध्यति विध्-किन् पूर्व

मर्या अर्थ० मर्यते-अमर्यतेऽत्र म-यत् । श्रीमायाम् स्त्री-
त्यमि । कर्त्तरि यत् । मरुथ्ये पु० । 'मेशो मर्या अपमर्ये'

इति कृतमन्त्र' मर्याभसुप्या इति शायनवेदभाष्यम् ।
मर्यादा स्त्री० मर्यायां श्रीमायां दीयते दा-ञच् प्रर्यादीयते

ना प्ररि-या-टा-यङ् ५० मर्य मः । न्यायपद्यसितौ,
श्रीमायाम् श्रूये च ।

मर्व पूर्तो भा० पर-ञक्+सेट् । मर्वति अमर्वति ।
मल हतौ भा० आ० अक० सेट् । मलते अमलित ।

मल ५० मृज्यते मीथ्यते मल-कल-टिठिप । पापे, इरीषे,
वोहादीनां किट्टे कल्ले, मरुडराहौ, देहजाते, खेदहेत्वादी,

कपूरे, कषये, पातपित्तकफेषु च ।
मलज्ज ५० मलं विहा हनि देवयति हन-क । शास्त्रलोकाद्

किप् । मलहायत् । नारदमन्यां स्त्री० ङीप् ।
मलद्रूपित ति० इत० । मलिते । [तत्फलस्य देवकत्वात् ।

मलद्राविन् ५० मलं द्रावयति देवयति द्रु-णिच् अल् । जघपादे
मलपू स्त्री० मलं मलस्थानं पुनाति पू-किप् । काकीहुल्लिकायाम्

मलभेदिनी स्त्री० मलं भेदयति देवयति भिद-णिच् ।
कटुकायाम् । (कटुकी) ।

मलमास ५० मलो दुर्गमासः । 'अमानसाद्यं यत् रवि-
संक्रान्तिर्बर्हिर्गम मलमासः स विप्रय' इत्युक्ते रवि-
क्रान्तिन्यन्ये युक्तप्रतिपदादिर्दशमस्यैव भाव्ये मासः ।

मलय ५० मल-लयत् । दक्षिणस्ये पर्वतभेदे । यत् चन्दनजम्ब
तत्त्वमैतानिफलं देवभेदे, उषमने, मन्दनमने नवप द्वीपे

मधे द्वीपभेदे, कषमदेवस्य पुत्रभेदे च ।
मलयज न० मलवे पर्वते जायते जग-ङ । चन्द्रे । मलय-

देशजाते मायौ ५० । तद्वैपजाते ति० । [तिस्रोहि] ।
मलयया स्त्री० मलयो देशोऽस्यस्या' कारणत्वेन अच् । मित्रताया

मलयविनाशिनी स्त्री० मलं तद्वैपं विनाशयति वि-+नश-
णिच्-णिनि । शङ्खपुष्पायाम् ।

मलावि ५० मलस्य कलङ्किकिटादेरिति । सर्वदादृज्ये ।
मलिन ति० मल+अस्पर्धे इवच् । मलयुक्ते, दूषिते, कषये च

इति । मनीषयत्न, दोषे, टद्धये, (वोहागा) ।
मलिनमुख ५० मलिनं मुखं यस्य । बह्वी, तस्यादी भूमाय

मातलेन लण्त्वात् वानरे च । मूरे, खटे च ति० ।
मलिञ्च पु० मली वैदिककर्मानर्हत्वेन इट् णन् श्लोषति

गच्छति म्लुच-क । मलमासि, मायौ, कम्पौ, कौरे च ।
मलीमस ति० मल-ईम सच् । मलिते, कोपे, पुनरासीदेष

मल्ल हतौ भा० आ० अक० सेट् । मल्लते अमल्लित ।

मल्ल पु० मल्ल-अश् । वायुयुद्धकारके नियोद्धति, पाले, देशभेदे कपोले च ।

मल्लक पु० मल्लाने प्रियतेत्यर्थः । दीपाधारे पाले, नारिकेलफल-जाते पाले च (माला) खननपथे स्त्री० टाप् अत इष्वम् ।

मल्लज न० मल्ले देये जायते जन-उ । सरिचे । [दिगयेदे ।

मल्लभू स्त्री० मल्लोद्भूतस्य वाङ्मयुद्धस्य योग्या भू स्थानम् ।

मल्लयुद्ध इति० । वाङ्मयुद्धे ।

मल्लार पु० मल्ल रश् सञ्जति अ-अश् । रागभेदे रागिणी भेदे मल्लिकायाश्च स्त्री० ङीप् ।

मल्लि(क्षी) स्त्री० मल्ल-इन् वा ङीप् मल्लिकायाम् संघायां कन् ।

हृष्यवर्णदेहे आलोहितचक्षुवरणे हंसभेदे, मल्लिकाशोथम् ।

मल्लिकामुष्य पु० मल्लिकाया इव मुष्मन्मल्ल । कुटजवृक्षे कश्च उच्ये च इति० । मल्लिकाकुसुमे ।

मल्लिमत्त न० मल्लित्वेन मत्तमल्ल । क्षत्राके ।

मल्ल बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अव्यति अवध्यीत् ।

मल्ल ध्वनी अत्त० होमे सक० आ० पर० सेट् । अथति अम-घीत्-अमघीत् ।

मल्लय पु० मल्ल-युन् । कोटभेदे (मल्ल) ।

मल्लकिन् पु० मल्लकोपस्य इति । उडुम्वरहमे ।

मल्लि(क्षी) स्त्री० मल्ल(श्) इन् वा ङीप् । (काशी) पल्लवखन-द्रव्ये, नीलमेक्षालिकाहमे च ।

मल्ल बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल परित्यागे परित्यागे च दि० पर० अक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमघीत् अमघीत् ।

लोके तत्परिभाषादिकं दृष्टमिधाने दर्शयिष्यते ।
 महर्षि पु० कर्म० । परमर्षिगन्धर्वं वेदव्याघादी ।
 महस् न० मह-अस् । तेजवि, यज्ञे, उल्लवे च ।
 महा स्त्री० मह-अस् । (गौरवचक्रलया) गोपबन्ध्याम् ।
 महाकण्टकिनी स्त्री० महत् कण्टकमख्यस्य इति कीप् ।
 (चपिभनवा) दृष्टभेदे ।
 महाकन्द पु० कर्म० । छत्रे, राजमलादौ, भूके च ।
 महाकपिल्य पु० कर्म० । विस्वदृष्टे ।
 महाकरस्त्र पु० कर्म० । करस्त्रभेदे (कांटाकरमवा) ।
 महाकर्णिकार पु० कर्म० । चारुगन्धे (चोदास) ।
 महाकाय पु० इव० । मित्रावचरभेदे नन्दिनि, हस्तिनि च ।
 विपुलदेहवति ति० । कर्म० स्त्र्युदेहे पु० ।
 महाकार्तिकी स्त्री० कार्तिकेयभक्त्यत् 'मजापत्यं यदाह्वयं
 तथैतस्यां नराधिप । सा महाकार्तिकी प्रोक्ते' नृत्तायां
 १० देवीभक्तनृत्तायां कार्तिकेयैर्भाष्याम् ।
 महाकाल पु० कर्म० । अथर्ववेदे काले, दिने च 'महाकालेन
 च भवति' तिकाविकाव्यामम् (माकाव) उताभेदे, नैरवभेदे च
 'महाकालं यजेद्देवा इक्षिणे ब्रह्मवर्षक' इति उगम् ।
 महाकाव्य न० कवे कर्म काव्यं कर्म० । सर्गवन्द्ये कथा
 विकसर्गे चान्यभेदे मल्लवर्षं साहित्यदर्पणे ६५० ।
 महाकुम्भी स्त्री० महती कुम्भी (पात्रा) कटफले ।
 महाकुल न० कर्म० । 'दमयजुर्विष्णुमातं नोभियाणां महाकुलं'
 मिति मनुनेति दमयजुर्विष्णुविदेधाध्ययिर्भवे ।
 महाकुलीन ति० महाकुले भवः खप् । महाकुलीनः ।
 महाकौशला स्त्री० कर्म० । देवदालीलतायाम् ।
 महाकौशली स्त्री० कर्म० । हस्तिषोपायाम् ।
 महागन्ध न० महान् गन्धोऽस्ति । कृत्रिचन्दने, गेले च । लवनेतश्च
 इत्ये पु० । भागवताय, कर्षिकायां, कूटने च स्त्री० ।
 महागुरु पु० कर्म० । 'जय' गुरुपस्यातिगुरवी भवति पिता
 भूता आचार्यश्चेति कृत्ये गुरुपस्य पितादौ धिरेको-
 टारः स्त्रीणां मिल्यते दत्तकन्याया भर्तारि, यदत्तकन्यायाः
 पितरि, भ्रातरि च । महागुरुनिपाते च 'काव्यं किञ्चि-
 द्वाचरेदिति' इति ।
 महागुह्या स्त्री० महान् गुह्योऽस्ति । गोपबन्ध्याम् ।
 महागुहा स्त्री० महती उपेय भूतमहाः । इन्द्रियस्त्रायाम् ।
 महाग्रीव उ० महती ग्रीवा । उष्ट्रे । दीर्घग्रीवायुक्ते जि० ।
 महाघोषा स्त्री० श्रुत्यते कर्मणि वच् कर्म० । कर्णदृष्ट्याम् ।
 (आकङ्क्षिते) । ऊर्ध्वदृष्ट्या महात् घोषोऽस्ति । विपु

महवति ति० । [विपुलावययवति ति०] कर्म० । विपुलाष्ट्रे न०
 महाङ्ग उ० महदङ्गमख्य । उष्ट्रे । गोशुरके रत्नश्रितके च ।
 महाच्छद्र पु० महान् छदोऽस्ति । देवदृष्टये । [ति०
 महाच्छाद्य उ० महती छाया यस्या वटदृष्टे । विपुलच्छादायुक्ते
 महाच्छद्रा स्त्री० महत् छिद्रमख्य । महामेदायाम् ।
 महाजटा स्त्री० महती जटा यस्या । रुद्रजटादृष्टे । विपुल
 जटावति ति० । कर्म० । दृष्ट्यां, जटायाम् स्त्री० ।
 महाजन पु० कर्म० । वेदवाक्येषु ग्राह्यमिति जने । 'महाजनी
 येन गतो व पन्था' इति भारतम् ।
 महाजस्र स्त्री० कर्म० । राजजम्बाम् ।
 महाजाली स्त्री० कर्म० । पीतवर्णपोषायाम् ।
 महाज्येष्ठी स्त्री० 'ज्येष्ठे एव' गरी चैव भाजामख्यं रविजया ।
 पूर्णमा रविशरेण महाज्येष्ठे प्रकीर्तिते' व्यायुक्तमख्यया
 ज्येष्ठपौर्णमास्याम् । 'महाज्येष्ठा त यः पश्येत् पुरम्'
 इत्यथोक्तम् इति पुराणम् ।
 महाज्योतिष्मती स्त्री० (वहमाववाहिनी) उताभेदे । [ति०
 महाज्य उ० मजेन उल्लेखेणाख्य । कदम्बे कर्म० । महाभनवति
 महातत् पु० कर्म० । 'बुद्धीदृष्टे विपुलदृष्टे च ।
 महातल न० कर्म० । यद्य' खेषु पातालेषु मध्ये पक्ष्मि पाताले
 महातारा स्त्री० कर्म० । तन्मोक्षे तारिणीभेदे, जिनदेव्याश्च
 महाताली स्त्री० कर्म० । विपुलतालीभेदे राजताल्याम् ।
 महातिक्त उ० कर्म० । निस्वदृष्टे । अतिगदुतिक्तस्वरति ति० ।
 यवतिक्त्यां स्त्री० ।
 महातीक्ष्ण स्त्री० कर्म० । भल्लतकदृष्टे (भेला) व्यतितीक्ष्णे ति०
 महातेजस् उ० बहुत् तेजोऽस्ति । प्रादे । व्यतितेजसिनि
 ति० कार्तिकेये बहो च पु० ।
 महातन्त्र ति० महात् यत्नात् सत्त्वात् भागदो यस्य । महागमे
 महादान न० कर्म० । विनायकादिभूतजगतां तृणादुत्पादि
 भोक्ष्यपदार्थदाने 'व्याघात' संभवश्यामि महादानस्य लब्ध-
 च' मिल्यपुत्रस्य 'आद्यन्त बर्षदानानां तुषाणकपञ्चकनि-
 त्वादिसां भोक्ष्यदानान्यभिधाय 'विनायकादिपुत्रलोकापान
 वषट्पादिद्विषयवद्भावनाम् । 'जप्यायुतेयार्कवस्तोमां स-
 भक्ततोहोमचतुष्टयं स्यात् । जप्यानि स्रजानि तथैव चैव
 चतुक्रमेणापि यथावच्छेष' मिल्युक्तं भाष्ये । विचारस्त
 अकृतज्ञतादानादिपदद्वौ देव ।
 महादार न० कर्म० । देवदारुणि ।
 महादेव उ० कर्म० । 'महादेवा सरापाश्च पुरीतां त्रिल्लगादि-
 नाम् तेषां महत्सात् देवोऽयं महादेवः प्रकीर्तित' इति

नोके तत्परिमाणादिकं ब्रह्मदमिधाने दर्शयिष्यते ।
महर्षि उ० कर्म० । परमर्षिष्यद्वायं वेदव्यासादौ ।
महम् न० मह-यत्नम् । तेजसि, यत्ने, उत्तमे च ।
महा स्त्री० मह-यत्नः । (गौरवभावात्) ओषधिवृद्ध्याम् ।
महाकण्टकिनी स्त्री० महत् कण्टकमख्यं खट्विनी उीम् ।
(कण्ठमनसा) वृक्षभेदे ।

महाकन्द उ० कर्म० । सयुने, राजयकाण्डौ, मूलके च ।
महान्निमित्त्य पु० कर्म० । विलम्बे ।
महाकरञ्ज पु० कर्म० । करञ्जभेदे (काटाकरमया) ।
महाकर्णिकार पु० कर्म० । कारभेदे (घोदाख) ।
महाकाय पु० इय० । प्रियातुषरभेदे नन्दनि, हस्तिनि च ।
रिपुक्षदेवति ति० । कर्म० खलुदेवे पु० ।

महाकार्तिकी स्त्री० कार्तिकेयमिष्यत् 'मनामर्थं यदाहर्षं
तत्रैतस्या नराधिप । मा महाकार्तिकी प्रोक्ते'त्युक्तायां
यो द्वितीयस्तत्तुत्याया कार्तिकेयौर्ध्वास्याम् ।

महाकाल पु० कर्म० । जगद्विषये काले, पित्रे च 'महाकालेन
च भूमि'तिकाविकाध्यायम् (माफाव) सताभेदे, मौरभभेदेच
'महाकालं यजेद्देव्या दक्षिणे धूम्रवर्णक'मिति उक्तम् ।
महाकाल्य न० कवेः कर्म काव्यं कर्म० । सर्वव्याप्ये चरा
धिसर्वत्र ये यन्त्रभेदे तत्त्वस्य साहित्यदर्पणे इय० ।

महाकुम्भी स्त्री० महती कुम्भोऽथ (पाना) कटकवे ।
महाकुल न० कर्म० । 'द्वयपद्वयपदात्तं श्रीमियाणां महाकुल'
मिति अनुगोते द्वयपद्वयपद्वयपदाध्यायिष्ये ।

महाकुलीन ति० महाकुले भव ख० । महाकुलोद्भवे ।
महाकोमला स्त्री० कर्म० । देवदाकोमलाम् ।
महाकोपातकी स्त्री० कर्म० । हस्तिप्रीयाम् ।

महागन्ध नमःकान् गन्धोऽयम् । इतिचन्दने, रोषे वा जलपत्रे
इत्ये पु० । नागवत्या, कर्षिकायां, कूटजे च स्त्री० ।

महागुह पु० कर्म० । 'अथ' पुरयस्यानिगुरोभरति पित्रा
भगवा चाचार्ये'ति इत्युक्ते गुहयस्य पित्रादौ 'यतिरेको-
गुहः' स्त्रीणां'मित्युक्ते दत्तकन्याया भर्षदि, यदत्तकन्यायाः
पित्रदि, भ्रातरि च । महागुहनिपाते च 'काव्यं किञ्चि-
पचापरे'दिति श्रुतिः ।

महागुह्या स्त्री० महान् गुह्योऽस्याः । धोमवृद्ध्याम् ।
महागुहा स्त्री० महती गुहेन मूलमस्याः । हस्तिप्रीयाम् ।
महाघीव उ० वयसो योग्यः । उद्दे । दोषयोग्याम् ति० ।
महाघीवा स्त्री० इत्यतः कर्मणि चम् कर्म० । कर्मवृद्ध्याम् ।
(बाधनादि) । उन्मुखाया महान् योग्यः । विद्व

यन्वति ति० । [विपुलानययति ति० । कर्म । विपुलाद्दे न०
महाङ्ग उ० महद्भ्रमस्य । उद्दे । गोबुरके रत्नपुत्रके च ।
महाच्छद उ० महान् छदोऽयम् । देवदाहस्य । [ति०
महाच्छाया उ० महती छाया यस्या वरद्वये । विपुलच्छायायुक्ते
महाच्छिद्रा स्त्री० महत् छिद्रमस्याः । महाभेदायाम् ।
महाजटा स्त्री० महती जटा यस्या । बृहजटाह्वे । विपुल
जटावति ति० । कर्म० । इन्द्रया, जटायाम् स्त्री० ।
महाजन उ० कर्म० । वेदशकोप यद्भवति जने । 'महाजनो
वेन मतो व न्या' इति भारतम् ।

महाजम्बू स्त्री० कर्म० । राजजम्बूम् ।
महाजाली स्त्री० कर्म० । पीतार्णवोमायाम् ।
महाज्योती स्त्री० 'येनैव शुभ मयी चैव प्राजापत्ये रक्षितया ।
पूर्वमा रक्षितरेष महज्योते प्रकीर्तिते'त्यायुक्तवत्तत्तयाय
कैवर्षीर्मास्याम् । 'महाज्योता त यः पश्येत् शुभ
उत्प्रेषयन्' इति उपासम् ।

महाज्योतिष्मती स्त्री० (वदमावकादिनी) लताभेदे । [ति०
महाज्य उ० भवेन उत्प्रेषया । कदम्बे कर्म० । महाभनवति
महातह उ० कर्म० । 'सुब्रह्मणे विपुलह्वे च ।
महातल न० कर्म० । कथं खलु पातालेषु मध्ये पञ्चमे पाताले
महातारा स्त्री० कर्म० । तन्मोक्षे तारिणीभेदे; जिनदेव्याश्च
महाताली स्त्री० कर्म० । विपुलानीभेदे राजताल्याम् ।
महातिक्ता उ० कर्म० । भिम्बह्वे । अतिमृदुतिक्तरसवति ति० ।
यवतिक्ता स्त्री० ।

महातीक्ष्ण स्त्री० कर्म० । मल्लवह्वे (मेना) अतितीक्ष्णे ति०
महातेजस् उ० महत् तेजोऽयम् । पारदे । अतितेजस्विनि
ति० । कार्तिकेये बह्वे च पु० ।

महातान् ति० महान् व्यासा सभाय व्यामयो दन्त्य । महायने
महातान न० कर्म० । विनायकादिपूजकपात्रे दत्तात्रेयादि
पौत्रपदादीनां 'कथात संवत्स्र्यानि महातानस्य कथ-
य'मित्युक्तम् । 'व्यातान्य सर्वदानानां दत्तात्रेयसर्वकर्मि-
त्यादिना पौत्रमदानान्यभिरास' विनायकादिपूजकोरुपाय
वसन्तकादिस्मरत्तत्तानाम् । 'ब्रह्मायुतेमार्गवस्योनां स-
मस्ततोपेयवत्तदयं खलु । जपानि यत्तानि तमेव चैवा
यत्तुल्येयादि दत्तात्रेय'मित्युक्तं भस्त्रे । विस्तरस्य
महत्तयादादादिपदतो देव ।

महादाह न० कर्म० । देवदाहः ।
महादेव उ० कर्म० । 'ब्रह्मदेवां सतापाइ उनीनां ब्रह्मगर्हि-
नाम् तेनां महत्तान् देवोऽयं महादेवः प्रकीर्तित' इति

त्रे तद्वद्रे कोविदे, भवद्रे, दधीरद्रे, महाभरे च
चौरकावीहले स्त्री ।

महावीर्य उ० कर्म० । भाराहो कन्दे, परमाहने च अविनय-
वति वि० । धनकारांस्तु, संताप-सूर्यपत्न्याश्च स्त्री० ।

महादृष्टी स्त्री० कर्म० । वातोन्माय ।

महादृष्ट उ० कर्म० । सुदृष्टे, दृष्टकरी च ।

महाव्याधि उ० कर्म० । महारोगे, कुष्ठरोगे च ।

महाव्याहृति स्त्री० कर्म० । वैदिके भूभुवःस्वरात्मके मन्त्रत्रये
महात्रय न० कर्म० । (माविष्ट) दुष्टत्रये ।

महाव्रत न० कर्म० कतिपयव्रते शारदेयदुर्गापूजादे 'महा-
व्रतं महाउत्सवं महाराष्ट्ररत्नमिति' इत्याद्यु । इदम
वार्तिके प्रायश्चित्तके प्रथमे च ।

महापद्म उ० कर्म० । तन्मे वीरधारणविदे कृष्णवास्ति-
जाते 'महापद्मस्त्रियश्चैव रक्षितो जगत्पतिः' । महापद्म
अथ साधा भार-विद्याजने भिदे'स्तु क्ते भास्वभेदे, दृष्ट-
कर्म० च । 'पौष्ट' दम्प्री महापद्म'मिति वीता ।

महाशठ उ० कर्म० । राजभक्त्ये । अविधेयं वि० ।

महाशयपुत्री स्त्री० बचलेन उग्रमनसं क्रीड् कर्म० । दृष्ट-
कर्म० उग्राम् । 'शयं कर्तुं तमेव ।

महाशया स्त्री० यमं सूचयि स्वयस्य अथ कर्म० दृष्टकृताश्रित्य
महाशयवरी स्त्री० कर्म० । दृष्टकृताश्रित्य ।

महाशय नि० बहन् उदार काययो यस्य । महाशयनि ।

महाशाखा स्त्री० बह्वी शाखाया । नागनरायाय ।

महाशालि उ० कर्म० । सुवशास्त्री । [कतिपयेव वि० ।

महाशीता स्त्री० बह्वी शीता शीतवशीया । यतस्थाय
महाशुक्ति स्त्री० बह्वी शुक्ताकारवर्त्तय प्रायश्चित्तात् शुक्तिः ।
शुक्ताश्रितौ शुद्धौ । [चिष्ट

महाशूद्र उ० कर्म० । कामीरे (पाशीर) जातिभेदे तत्त्वत्वा
महाशूद्रान् न-कर्म० । काश्यान् शूद्रनकर्मं बहिर्गतयेनात्मा
उपरतुलाद्भाव नाभाधारत्वात् तस्याश्चाधायम् ।

महाश्यामा स्त्री० कर्म० । क्षामावर्त्तया, शिंपाभेदे च ।

महाश्याविका स्त्री० कर्म० । (सुनकुटी) सुपभेदे ।

महाश्वेता स्त्री० कर्म० । चरुश्यायु, कथं भूमिज्ज्वाले च ।

महाष्टमी स्त्री० कर्म० । 'आदिने शुक्लपक्ष अवेद्या विवि
रष्टमी । महाष्टमीति शोके'स्तुत्यापाश्रित्यमुष्ठाष्ट्याम्
महाशुक्ल उ० कर्म० । चतुर्दशे, पनष्टमे च (काटीच)

महासह उ० कर्म० । उग्रपरादे कृष्णवर्त्तये, भागवतस्थे, अस्या
नष्टे च स्त्री० अतिशये नि० ।

महासान्तपन न० । कर्म० । महासन्धये फलुक्ते मतभेदे ।

महासार उ० बहन् शारोदस्य । उच्छदिरे ।

महासुमन्वा स्त्री० सुषु गन्धोऽस्याः कर्म० । गन्धनाकुल्यान्
अतिहृगन्धुक्ते नि० ।

महासेन उ० बह्वी सेनाऽस्याः कतिपये । दृष्टकृताधिपती नि० ।

महास्वन्ध उ० बहन् स्वन्धोऽस्य । जम्बूद्वे ।

महाहास उ० कर्म० । अकुहासे, लज्जहासे ।

महाहिनन्धा उ० चक्रेर्मनो लिङ्गा यस्मात् अहिमन्धो नकुच-
वर्त्तयेनाप्यस्य सन्ध कर्म० । बन्धनाकुल्याम् ।

महाहस्ता स्त्री० कर्म० । कपिकल्पाय (काउकुम्भो) कतिपये नि० ।

महि स्त्री० स्त्री० बह-इन् वा जोए । उडियाम् । कीचकस्तु
बावदेयस्य मदीभेदेऽपि ।

महिषा स्त्री० मह्यते बह-इन् । 'हिने ।

महिमन् उ० बह्वी भावः दमनिष् कियेन दिवोय । बह्वने,
ईश्वरेत्यभिधे च ।

महिहिर उ० बह-विह- किरच् । सूर्ये ।

महिभिला स्त्री० बह-द्वन् । योमिति, मियुक्ततायां, देषु-
कावमन्त्रये, सत्तायां क्रियाश्च । दक्षु । सहीदपि, योमिति ।

महिष उ० बह-दिक् । खनायक्यते पद्मेभे, महिषासुरे च ।
राष्ट्र. कताभिषेकायां क्रियाय, महिषजातिस्त्रियाम्, कोद-
विधे च स्त्री० छीए । [ब्राह्मणादयोऽप्यत्र ।

महिषध्वज उ० बहिषो ध्वजविद्धं बाहुनलेनाम् । ध्वजे । महि
महिषमहिनी स्त्री० बहिषं महिषासुरं मृताति मृद-विनि
क्रीड् इतः । इयोभेदे । [तत्त्वैव ।

महिषासुर उ० बहिषासुरेन बह्व । शुभानुभेदे । छात्रे कर्तुं ।
महिषासुर उ० रक्षाधरेण बहिषासुरादिने अमरभेदे,
बहिषासुरगुणोक्तौ च । [भू-धन् । भूमिजगुणोक्तौ

महिषासुरसन्धय उ० बहिषासुरात्तुभेदेऽथ सन्धयति
महीचित् उ० बह्वी चयते देहे वि-ऐयस्ये हिण् लृक् च । यमे

महीच न० मृदा जायते जन-ड । आर्द्रे । मृदवपक्षे, नर-
कासुरे च उ० ।

महीध्र उ० बह्वी भारयति ध-न् । वर्त्तते । यत् । महीनरोपय
महीप्राचीर न० बह्वः प्राचोरविभारदक्यात् । दृष्टे ।

महीशन्त उ० बह्वी विभर्ति भारयति प्राचयति वा यः क्तिप् ।
धर्तते भूमिपाते च । [जयते महीयानि'ति उचिः

महीयस् नि० अतिशयेन बहन् बहन्-इत्यम् । अतिबहति
महीयमानं नि० महीयते मही-कृष्टात् । दृष्ट-मान् ।

पूये, मेरे च 'महीयमाना भवतातिमाय'मिति प्रहिः

महोदध ३० महो रोहति बह-व । उवे, शावे च ।

महोत्ता स्त्री० महो नतेव । (किंचि) किञ्चुके ।

महेच्छा लि० महवी इच्छा यस्य । महामये ।

महेन्द्र पु० महान् इन्द्रः इन्द्रस्यापि नियन्त्रात् । परमेष्ठे,
महेन्द्र्यसि इन्द्रे, जम्बुद्वीपस्य पूर्वमेधे च ।

महेन्द्रकदली स्त्री० महेन्द्रमिया तद्वर्णा वा कदली । कदलीभेदे

महेन्द्रपुरी स्त्री० इत० । अथरावत्याम् । महेन्द्रगर्वाद्योयव

महेन्द्रवासयी स्त्री० महेन्द्रवत्पथ तयोरियं प्रियत्वात्

यच् देवताद्वये उत्तरपदद्विः । (आकाश) उताभेदे ।

महेरणा स्त्री० मङ्गं गजोद्यमोदयति स्यु । यष्टुबीडये ।

महेय पु० कर्म० । शिवे । महेष्टरोयम् 'महेष्टरस्यम्' यव

नाम' इति रघुः ।

महेष्टवन्तु पु० इत० । विश्वेभ्ये ।

महेत्ता स्त्री० कर्म० । स्य देवतायाम् (वसुधायां)

महोत्त पु० महान् उत्ता यच् समा० । इष्टुवे, 'महोत्त' वा

महाम् वा योमियाय प्रकल्पयेदिति मनुः ।

महोदी स्त्री० महानि फलाभेयया स्त्रुष्टानि उठानि यथा-

न्याः । डीए । इहलो, उत्तये च ।

महोत्तल पु० कर्म० । पठे, बारसपण्णि च ।

महोत्तव पु० कर्म० । सन्ततवृत्तसम्पादक्यापारे ।

महोत्ताह लि० महान् उताहो यस्य । अल्लनोद्यमयुक्ते ।

महोदधि पु० कर्म० । वष्टे ।

महोदय पु० महान् उदयो इतिराविषये वा यस्य । आन्त-

पुत्रभ्ये । तद्देशस्ये उरभेदे न० । अन्तर्गार्होदययोग्याम्

'अमावस्यां प्रपणितः' दिवसश्चात् 'मिथिहूने वसोदय'

इत्युक्ते विधिहूने योगभेदे पु० । आमवस्याय स्त्री० ।

महोदरी स्त्री० महोदरं यस्याः । यमस्याम् इहोदरयुक्ते नि-

महोदय पु० कर्म० । तालवसे । अल्लनोद्यमयुक्ते नि० ।

महोदरा पु० कर्म० । इहोदरभेदे महोदराकारोऽस्तस्य यच् ।

तत्परभेदे न० ।

महोत्ता स्त्री० कर्म० । इहोत्तायाम् ।

महोपध न० कर्म० । गुह्याम्, सगुने, माराहीकन्दे, वसुधामे

धवे, पित्रत्याम्, यन्निर्वायां, वीर्यदीपक्याम् च ।

महोपधि स्त्री० कर्म० । हूमांसां, सन्ध्यायुक्तं 'वहदेसी वया

आधी वया चातिवया वया । यष्टुपयो तथा विंशो

पदयो च उत्तरवत् । महोपधत्वं प्रोक्तं 'अल्लनोदे देवादीनां

प्राग्व्यापभेदे । देवहस्त्यादीं डीए ।

मा इन्दे यदायाने वच० इत्युक्तं । मिथोत अथिव ।

मा भाने यदा० प० पक० अतिट् । माति यमासीत् ।

मा भाने दि० आ० चक० अतिट् । मायते यमास ।

मा अथ० इदं वचनम् । देवादिनाम् भाषातोः क्तिप् । वारणे ।

भातोर्दिस्तेन यन्दे द्विचव्यवहारात् न माहयोगे रति

भाषिनिष्ठम् । इदं वचनम् अथवाहनिष्ठम् न किन्तु

तेन तयोमे अहावमः स्यादेव 'मा निवाद' प्रतिष्ठां लभ-

गमः' इति रामायणम् । आ-म-टाप् । उह्याम्, भारि

च स्त्री० । आ-भावे क्तिप् । माने स्त्री० ।

मांस न० नन-स दीर्घः । 'मां च भवतिवाचनं यच्च मांसनि-

श्चात्तरम् । इति मांसस्य मांसम्' इति शब्दे मांसिदेवस्य-

भोषितपरिवाकने धातुभेदे । [मांसरोहिण्यां स्त्रियायाम्

मांसच्छद्वा स्त्री० मांसं कादयति कद-चिच्-यच् चुलः ।

मांसस्य न० मांसाय्यायते जन-ह । देहस्य मांसजन्मे मेदसि

मांसदत्तन पु० मांसं शोकात्तत् मांसं दत्तयति दत्त-चिच्-यच् ।

जीवघातकह्ये ।

मांसद्राविन् पु० मांसं द्रावयति पिबु-पिनि । यद्वावेतथे

मांसपेयि स्त्री० इत० । गर्भस्यास्यभेदे । वा डीए तत्रैव ।

मांसफला स्त्री० मांसमिह कोमलं फलं यस्याः । गर्भाभ्याम् ।

मांसमासा स्त्री० मांस-परिवाक्ये यन् मांसस्य परिवाको यस्य ।

॥ ३॥ मांसपण्याम् । [पु]। उगमिद्व्यभेदे (प्राग्व्याप)

मांसरोहिणी स्त्री० मांसं रोपयति, वृक्ष-पिन् विनि वा न

मांसस्य मि० मांसं-वचनस्यैव च । वचरति, स्यूते, उवे च ।

मांसलफला स्त्री० मांसं पुटं फलमस्याः । गर्भाभ्याम् ।

मांससार पु० इत० । मेदसि । मांसं हृदयोयत्न ।

मांसहासा स्त्री० मासेन हसते कर्मणि वज् । देहस्य मांसस्य

मांसिक लि० मांसं पण्यमस्य इह । मांसमिहयोगेति नि ।

(वशात्) । [उदाभास्याम् ।

मांसिनी स्त्री० मांससाधारणस्येयं वाऽस्त्यस्याः इति ।

मांसो स्त्री० मांसवत्पथ यच् यो डीए । उदाभास्याम् ।

माकन्द पु० माति मा-क्तिप् वा । परिगतः यन्दोऽस्य । याये ।

मासकर्म, योमकन्दे, (अष्टम्यो) कन्दे, नगरभेदे च

स्त्री० योरा० डीए ।

माकरी स्त्री० यवस्य तत्पत्न्यविवक्षया रयम् यच् । मह-

रस्यतद्विधायां तदाराभवाभावाय युक्तरथः । 'तमे

रोहणे मोहकं माकरी इत्युक्तं यमोति अतिः ।

मास्य अहासां आ-पर-कर्म मेद इति । मास्यि यथाऽनीम् ।

मासि(को)क न० मांसकर्मः वधस्य इतम् यच् पु० वा दीर्घः ।

उपधाभेदे मज्जि, तत्पुत्रयुक्ते कर्ममांसिके रोपमांसिके च ।

मातृविज ५० मातृकाज्जायते जन-इ । विखलके (योष)
 मातृककफल ५० मातृकमिव मधुरं फलमस्य । मधुनारिकेके
 मातृकाकृत्तरा स्त्री-इत-॥ मधुजाते खल्लभेदे (सिताखल्ल)
 मागध ५० मागधेये भद्र षष् । जेतजीरके स्तुतिपाठके
 (भाट) वर्षद्वयभेदे च यूषिकाया, मिषस्या, स्रस्त्रैवाया,
 शर्कराया, भागविये च स्त्री-डीप् । मागधेयजाते त्रि०
 मागधखारिका स्त्री० लोलापत्यज्ञे परिभाषभेदे ।
 माघ ५० मघानसमयुक्ता पौर्णमासी माघी छात्र माघेऽण् ।
 वैशाखभिक्षे एकादमे चान्ने माघे । मघपौर्णमास्या स्त्री०
 डीप् । मघपाठमधकाव्ये, मत्तर्भरि च उ० 'तावद्वा भार-
 वे भर्ति यावत्कावस मोदय' इत्युद्धृत ।
 माघ्य न० माघे भव यत् । कुन्डुप्ये ।
 माङ्गल्य न० मङ्गलमेव मङ्गलाय विग वा ष्यञ् । मङ्गले मङ्ग-
 लभावे च । [मायाम् ।
 माङ्गल्याह्नी स्त्री० माङ्गल्यमहति कर्ह क्यप् । मावमायाव
 माविका स्त्री० मव एवञ् । माव्यया, मविकायाञ् ।
 मास्त्रिड न० मस्त्रिडया रक्तपञ्च । रक्तार्थे । तस्त्रि त्रि० ।
 मातर ५० मय चरन् दानदेव तत् सायें षष् । कूर्यस्य
 पारिपात्रं भवति धरत्य वा । कूर्यस्य पारिपात्रिके गणभेदे
 माण(न)क न० मा यक्य च्चुट तुट् वा । खनामस्याते कुन्भेदे
 'हरिद्रा माण(न)क कपुटिति नवमस्त्रिकाममायाम् ।
 माणव ५० मनेरपत्य षष् खल्लार्थे खल्लम् । खल्लपत्यस्ते
 मतये । खार्थे कन् । नत्, हारभेदे च ।
 माथवीन त्रि० माणश्छेदम् षञ् । वलकस्यन्त्रिजि ।
 माथव्य न० माथवाना समूह यत् । वलकस्यभूते ।
 माथिक्य न० माथिरिव कायति कै क खार्थे ष्यञ् । (माथिक)
 रक्तर्धे रत्नभेदे, मङ्गनीधिकायाञ् । [सिन्धववचने ।
 माथिबन्ध(न्य) न० मथिबन्ध (न्य) धर्जते भव षष् ।
 मातङ्ग ५० मतङ्गस्य छनेरदम षष् । गजे, किरातजातिभेदे,
 कश्चलइत्ये च । दयमहाविद्याभेदे स्त्री-डीप् । [भेदे ।
 मातङ्गसकर ५० मातङ्ग इव सकरो जलजन्तु । महापतल
 मातरपितृ स्त्री० माता च पिता च दन्ते मातृर्वा मातरदेश ।
 मातापितो । पक्षे मातृरा नट् । तयोर्धयो ।
 मातरिखन् ५० मातरि खाकाये जयति वर्धते हि कनिन्
 हिञ् ष्यञ्चकृ० । गयो । [धारणे
 मातलि ५० मय खाति चा-अ मयकस्यपत्यम् इन् । इन्-
 माता स्त्री० मा चतन् । जनन्याम् । 'विनेशरी विजमाता'-
 मिति दुर्गास्तव ।

मातामह ५० मातृ पिता मातृ-डामह । मातृ पितरि ।
 तत्तत्त्वा स्त्री० डीप् ।
 मातुल ५० मातृभावा मातृ दुलन् । मातृभातरि । तत्तत्त्वा
 वा डीप् वा-यातृक्च । मातृभायो मातृवी मातृवा च ।
 मद शिच उचच् ५० दस्य व । धुसूरे, मदनइत्ये, सर्मभेदे च
 मातुलपुत्रक न० मातृलस्य पुत्रस्य उव इव कायति कै क ।
 धुसूरे इत० कन् मातुलस्यते ।
 मातुलुङ् ५० मातृल गच्छति गम षष् हिञ् ५० । बीज-
 पूरे, मधुकर्कोद्याह । सञ्जाया कन् । पनवीजपूरे ।
 मातृ त्रि० मा-तृप् । प्रमाथकूर्तरि परिभाषकूर्तरि, जीने
 चाकाये च षौ मातारौ । मा-तृ । 'मातृी मातृेश्वरी
 चण्डी मातारो वैष्णवी तथा कौमारो चैव चाष्टपदा
 पर्विकेत्यधवार इत्युक्ते, मियसकृद्रीभेदे, जनन्याम् भूनी,
 विभूनी, लक्ष्म्याम, देव्याम्, कायुकर्ण्याम्, इन्द्रावस्थांम,
 (राधास्यया) कदाभास्या, चण्डीप्रसिद्धां देवीयुक्तिम् च
 'मातृ कोपमयावित' इति चण्डी ।
 मातृका स्त्री० मातेव कायति कै क । उपमातरि, मङ्गल्या
 दिषु चण्डीमसिद्धदेवीभूतेशु सर्वव्यस्तोत्पादकेषु अक्ता-
 रादिकेनपश्चादस्येणु, करणे, खरे च । मातृ-छार्थे
 कन् । मातृमन्त्र्ये ।
 मातृबन्ध ५० इत० । मातृ पितृ मध इत्या मातृमातृ-
 बन्धं वृता । मातृमातृवत्तत्वाय विनेया मातृबन्ध,
 इत्यस्तेषु मातृ पितृबन्धोवादिषु । मातृमातृबन्ध ।
 मातृव्यस्त्री स्त्री० इत० । मातृभगिन्याम् 'अमुक्य' । मातृ
 मन्त्रायाञ् ।
 मातृव्यस्त्रिय ५० मातृव्यसुरपत्यम् उक् । मातृभगिनीपुत्रे
 तत्ककया स्त्री० डीप् । क्यप् । मातृमकोयोऽप्यय ।
 मातृविही स्त्री० मातृ प्रभात विहीव । मातृकइत्ये ।
 मातृ न० मा तन् । मातृके खवधारणे च । कविच्छेदे, खले,
 परिभाषे कर्षभूषणाम्, विषे, लघुषर्षोश्चारणकाये वर्षा
 वयभेदे, 'कावेन यावता पाणि प्रथेति जातुमयइत्ये ।
 वा यावता कविभि पोक्त' इत्युक्तेषु छलदीर्घप्रगादिषु च
 स्त्री० जोयन्तेऽप्या विषया मा तन् । इन्द्रियइती ।
 'मातृव्यर्षोस्तु कोमेते'ति गीता । [आकारे धक्ते ।
 मातृपयताका स्त्री० कुन्दोपन्योक्ते माताप्रसादावुपये पता-
 मातामर्कटी स्त्री० कुन्दोपन्योक्ते माताइतमसागानुगुणे
 मर्कटीजालचक्रभेदे ।
 मातामेश ५० कुन्दोपन्योक्ते माताइतमसागानुगुणे मेरुचक्रे

मात्रादृष्ट न० मायया कृतं दत्तम् । आर्यादेरुन्मीमेदे ।
 मात्सर्य्यं न० मत्सरस्य भावः स्यञ् । परमुपेक्षे 'मात्सर्य्य-
 त्वार्थं विचार्य्येति धादि० । [त्योत् ।
 माय वषे सक० ल्ये च क० भा० प० सेट् इति । मायति अया
 माय उ० मय-वञ् । पयि, मयने च ।
 मायुर जि० मधुरायां भयो मधुरायाः आगतो वा अणु ।
 मधुरानयतीभवे, तत आगते च ।
 माइ उ० मद-वञ् । दपे, हुषे च ।
 मादक जि० मादयति मद-णिच्-युत् । मत्तताकारे द्रव्ये
 माद्यति कर्मेरि एतु । दाह्ये उ० ।
 मादन न० मादयति मद-णिच्-युत् । उवङ्गे । कामदेवे, मदन
 कृते च उ० । विजयायां, माकन्दाद्य स्त्री० मौ० ङीप् ।
 माहृष्टम(श्) जि० ममेव दर्शनमस्य द्रष्टृ-कृष्ट किप्, वा ।
 यम तत्त्वदर्शने भवत्ये । [अतिविधायाञ्च ।
 माह्री स्त्री० मन्त्रे भवा अणु । पाण्डुराजस्य हितोयपत्न्याम्
 माधव उ० माया भवः । नारायणे । मधु+सार्ये अणु । वसन्ते
 'व साधवेनाभिमतोन सखी'ति कुभारः । मधुने उपरस्ताव
 मद्याय वा कृतः अणु । वैशाखे तस्य वङ्गप्रत्ययस्याम् तद्वि
 त्सु । मधूवङ्गे च तत्प्रायेण हि मद्यासम्भवः । मधु बाङ्ग-
 ल्येनास्त्वस्य । अणु । रासनीलतायाम् स्त्री० ङीप् ।
 भाधवीलता स्त्री० कर्म० । स्रगमस्त्वतायां लतायाम् ।
 भाधवेष्टा स्त्री० भाधवे वैशाखे भाधवस्य कणस्य वा दृष्टा ।
 शाराहीन्दे ।
 भाधवीचिंत न० भाधव उचितो यस्य । कङ्कोवङ्गे ।
 भाधवीङ्गव उ० भाधवे वैशाखे उङ्गवति फलवत्त्वेन उद्+
 अच् । (पियाख) राजादयाम् ।
 भाधुर न० मधु-राति भ्रमेभ्यो हराति रा क-सार्ये अणु ।
 मल्लिकाश्रमे ।
 भाधुरी स्त्री० मधुरस्य भावः स्यञ् भाधुर्य्यं पिप्पला स्त्रीत्व-
 पक्षे ङीप् यमोप । 'भाधुर्य्यं, मधुरत्वे, शवासलत्वभाधुरी
 भारेल्लुङ्गः । मधुर+सार्ये अणु । मदिरायाम् ।
 माध्वन्दिन न० मध्वन्दिनमेव-अणु । मध्वमदिने वदधिष्ठ
 क्तो पण्यः अणु रासवजुर्देवीयमाध्वमेदे ।
 माध्वीक स्त्री० मधुग मधूवङ्ग्यं च निर्दिष्टम् ईकङ् ।
 मधूवङ्ग्यजाते मये । मधु एव सार्ये ईकङ् शाखापत्रे
 'साधो माधोः । पिना विजहति विजयदेवः । [खे
 माध्वीकफल उ० माध्वीकमिव मधुरं फलमस्य । मधुनाति
 माध्वीमधुरा उ० माध्वीकमिव मधुरा प्र-कलोपः । मधुरच-

जूरिकायाम् ।-

[अमीमांसीदि ।

मान विचारे भा० आ० सक० सेट् सार्ये सन् । मीमांसते
 मान अर्थे वा पु० उ० प० से० भा० प० सक० सेट् । मानयति ते
 मानति अर्थोभनत्-व अथानोत् ।
 मान न० मा-ल्युट् । परिचाये वृक्षतलापस्याद्यैर्द्रव्यपरि-
 च्छेदे, प्रमाणे मानाङ्गे कालक्रियायां तालविरामोपल-
 विते कालव्यापारे च । मय-वञ् । यात्मनि उत्कर्षाभिमा-
 नात्मिकायां चित्तचक्षुष्यौ । 'सामोदलोपवीदादिविरोधी
 मान उच्यते' इत्युक्ते अद्वैतज्ञानमयोः स्वस्याभेदे 'तच्च
 मयि साममनिदानमिति जयदेवः शब्दाने च ।
 मानप्रत्यय उ० मानस्य पन्थिर्बन्धनं यस्यात् । अपराधे ।
 मानरन्धा स्त्री० मानाय कालप्रमाणप्रदानाय इत्युक्ते यस्याः ।
 तात्मनिष्ठिते सखिदे कालप्रमाणहेतौ वटीयान्तभेदे ।
 मानव उ० मनोरथस्य अणु । मनुष्ये स्त्रियां जातौ ङीप् ।
 मानस न० मन एव अणु । मनसि, वैशाखान्तिकस्य मन्त्रणा
 कृते सरोवरभेदे च ।
 मानसव्रत न० मनसा कृतं मानसं कर्म० । 'वर्हिषाचत्वनकोयं
 मन्त्रार्थमन्वृता । एतावि ज्ञानवागिष्यं मन्वानोत्युक्तेषु
 वर्हिषादिषु ।
 मानसौक्य उ० मानसयोर्दो यस्य । वंसे ।
 मानिनी स्त्री० मान-रनि । कवीन्द्रे, । मानवत्यां स्त्रियां च
 मानप उ० मनोरथस्य अणु वृक्षे च । मानवे, तनोजातौ स्त्रियां
 ङीप् मातृपौ ।
 मानय्य न० मातृपस्य भावः यत् । मत्पत्ये ।
 मान्दु न० मन्दस्य भावः स्यञ् । रोगे, मन्दायाञ्च ।
 मान्दाह उ० माभिन्दं धयति चे-तत् । 'मानयं भासते यस्यात्
 आत्मातावी प्रकीर्तित' इति निरुद्धः दुर्बलाश्रयाज्जले
 व्यपभेदे ।
 मान्य उ० मान-यर्थायां कर्मणि पठ्यत् । पूष्ये ।
 मानक जि० मन-इदम् अष्टादन्तु ममादेयः । भवन्मन्विनि
 स्यञ् । मानकोनोयम् ।
 माया स्त्री० मा-य नैत्वम् । जपनि, आपये, इन्द्रजावदी,
 मिथ्याबुद्धिस्तत्त्वज्ञानभेदे, ज्ञायां, दम्भे, लक्ष्म्यां बुद्धमातरि,
 ईश्वरलोपाधी, अष्टावक्रवदनमाधिकायां मातौ । [[मात्रोक्त ।
 मायाकृत उ० मायापित्रजावं करोति क-क्रिप् । मायाकरे
 मायादेवीसुत उ० इत० । मुष्टे ।
 मायावत् जि० माया+अस्त्वर्थे यत्प मस्य वः । मायादिभेदे
 कंधराजे उ० । कामपत्न्यां स्त्री० ङीप् । [को०

मायाविन् वि० माया+अस्त्वर्थे विनि । मायाकरे स्त्रिया
मायिक वि मायास्त्वर्थे ठन् । मायाकरे । रनि मायोष्यत् ।
मायु ३० मा-यु । देहस्त्वर्थे मिते । [ययूरस्त्वर्थे वि० ।
मायूर न० मयूराणां मयूह, तस्येदं वा अष् । मयूरश्च ।
मायूरी स्त्री० मयूरस्त्रेदं प्रियत्वात् अष् ङीप् । अजमोदयाम्
मार ३० म-वच् । भरणे । मारयति म-विष्-वच् । काध
हेवे, विभे, धुकरे च । [मारिभवे । (राज) पविभेदे च
मारक पु० म-विष्-वच् म-विष्-वच् लार्थे वच् वा । मारणे
मारकस्थान न० मारणकारणे स्थाने । 'मरुत' चायुष
स्थानमरुतादृशम् यन् । तयोरेपि व्ययस्थानं मारकस्या
नवच्यते, इत्युक्ते जगत्काम्नात् वसमे द्वितीये च स्थाने ।
मारि स्त्री० म-विष्-वच् । मारणे वा ङीप् मारोत्पन्नम् ।
'मारोभवे राजभवे' इति बहुकक्षव ।
मारिप ३० रिप-विहायात् निभेधार्थकमाशब्देन न० ।
माद्योक्तौ काव्ये, हिंसाविवादकतया तस्य उपायम् ।
तद्युदीयमाने, दृक्कावति च स्त्री० ङाप् ।
मारीच ३० तात्काराद्यहोऽन्ते रावपाठचरे दाहविविधे ।
माहृतजत न० 'प्रविष्टा कर्मभूतानि यथाचरति माहृत ।
तथाचरे प्रवेष्टव्य जतमेतद्विमाहृतमि'त्युक्ते रात्रां भर्षभेदे
माहृतात्मज ३० इत० हृतमति, भोगे च इत् । माहृतिरप्यत्र ।
माहृतामृज ३० आहृतं मायुदीयमपहन्ति अमृ-हन् ३ ।
वचस्पृहणे । मादुमात्रके नि० ।
मार्कण्ड ३० मरुण्डोरपत्तम् अष् ङ् । लभिभेदे ङम् । यक्
मार्कण्डेयोप्यत्र । तलुटे छताभेदे स्त्री० । [अङ्गराजे ।
मार्कव ३० मारयति किप्-मारि केप्रकृते जूयते क्-अच् ।
मार्गं वल्लारे कर्णये च वुरा० उभ० वक् षेड् । मार्गयति
अनमार्गत् त ।
मार्गं अन्येपथे वा० पु० उभ० पथे भा० प० वक् षेड् । मार्ग-
यति-ते । मार्गति अन्मार्गेतत् । अमार्गेत् । 'अपतेर-
मार्गेति'ति मङ् । भा० आ० इत्यथ तेन मार्गते,
मार्गमाथ इत्यादि विद्म ।
मार्गं पु० मरु-पृथै-मार्ग-अन्नेपथे वा यच् । पथि-वद्विभे
मम यम् इष्टमिथाने वक्षते । [लु । यावके वि० मरे पु०
मार्गण न० मार्ग-लुट् । खर्गपथे यावने, प्रवधे च । कर्चरि
मार्गशिर ३० मरुगिरवायुकागौर्येभासो अथ वा यव भावे
उनरण् । कान्ते अयङ्गाथे मांश्च तलोर्ध्वभासा स्त्री० ङीप्
मार्गशीर्ष ३० शशने मार्गशिरवत् । अयङ्गाथे मांश्च । व-
मूर्ध्वभासा स्त्री० ङीप् ।

मार्गित वि० मार्ग-क्त् । कर्णयिते । [यति-ते यममाज्जेत-त
मार्ज्यं मार्जने यक् ङ् । ध्वनी शक्-वुरा० उभ० षेड् । मार्ज्य-
मार्ज्जनं न० मार्ज्य-लुट् । मोक्षनादिना नियंतीकरणे ।
युच् । तलेकाग्रं स्त्री० भा च वुरजध्वनी च । कर्णये लुट् ।
सर्माजन्त्याम् (भाटा) । स्त्री० ङीप् ।
मार्ज्जितरत्न ३० मज्ज-यारत्न वा रत्न ङ् । विहावे रत्नवि-
ल्लवे छटासु च । तत् वशायां वच् । मयूरे ।
मार्ज्जिरगन्धा स्त्री० मार्ज्जिरगन्धे गन्धो यस्याः । उत्तम-
प्रीभेदे । छाये वच् । तलैश्च ।
मार्ज्जरी स्त्री० मज्ज-यारत्न गौ० ङीप् । कक्ष्याम् छटा-
जनौ, मार्ज्जरीयोषिति च ।
मार्ज्जरी(वी)य ३० मार्ज्जरी-(व)सायै व, मज्ज-मारीयक्
रत्न चत्वम् वा । विहावे, इष्टे च कायमोधने न० ।
मार्जित ३० मार्ज-क्त् । शोभिते । इधि-अयङ्मसुवनिर्कटि
चादिकते, कर्पूरादिवाधिते भक्षभेदे (रथा) ।
मार्त्तण्ड ३० वते अयुते भव. अष् ङ् । सूर्ये । तस्य च
वतायुज्जन्त 'मार्त्तण्डयत मोक्षमेतदप्येतत्तयादिनिम्
वप्रायुने । सुवसेदं मार्त्तण्डाख्यो भविष्यती'ति प्रवाचीतम्
मार्त्तिक न० वृत्तिकया नि र्भवत् अष् । मराने (मरा) मर्यस्ये वि०
मार्त्तिक वि० चदन् 'तदादं यिल्लमस्य ङम् । चदन्नादके
मार्त्तिव न० मरुदोर्भाव । मरुद्वे, रट् च्वादिष्युतायाम् इत्ये
भावे च 'अधितममयोऽपि मार्त्तिव भजते कैव कथे'ति रट् ।
मार्प ३० कव-क् तव लार्थे अष् । तप्युदीयमाने ।
मार्ष्टि स्त्री० मज्ज-क्त् । शोधने । [जातिभेदे
माल ३० मल संघायां यच् । 'भिज्ञा विदाताये'त्युक्ते
मालक न० मल एतुक् । स्वयंप्रभे । (माला) मारिकेलमालभेदे च
मालवी स्त्री० भा नण्यौ मोभा वा लतति वेहते लत-अष्
ङीप् । जातीवताया, युवत्वा, काकमाख्यां, नदीभेदे,
विशल्याया, ज्योतस्त्राया, विद्यायाश्च ।
मालतीवीरज ३० मालत्या वदीभेदस्य वीरे आस्यते जन-
ङ् । इड्ये (शोकागा) मालतीवीरभरादयोप्यत्र ।
मालतीपत्नी स्त्री० मालत्याश्चामकजात्याऽव पत्नमस्या ।
जायोपव्याघ्र (जियमो) । [जातीकथे ।
मालतीफल न० मालत्याश्चामकजात्याः फलम् । (जायफल)
मालभारिक वि० मालाना भारोऽप्यस्य ङन् पूर्वपदद्वयः
आसनां मारयति ।
मालव ३० अयन्दिने (मालवयोया देव) रागभेदे च ।
मालविका स्त्री० मालवे भग्न ङम् । विवध (तथोक्ति)

मालसी स्त्री० मालं सत्वं जटादिना दुष्टत्वं सति सो० क गो०
डीप् । वेगपुटिकारके डले, रागिणीभेदे च ।

मालाकण्ट उ० मालाकारः कण्टः कण्टको बल । अपामार्ग ।

मालाकन्द उ० मालाकारः कन्दो यस्य । भूतभेदे ।

मालाकार उ० मालां करोति क-अण् । (माली) वर्षसङ्कर
भेदे । माल्यकारके लि० ।

मालाग्रन्थि उ० मालया ग्रन्थिरल । मालाद्रुर्वायाम् ।

मालादण्ड न० मालाकारः दण्डम् । भूदण्डे । साधैकम् । तलैव
मालादीपक न० अचङ्कुरोक्ते अर्थात्तद्धारभेदे ।

मालाद्रुर्वा स्त्री० मालाकारा दूर्वा । (माडिद्रुर्वा) दूर्वाभेदे

मालारिष्टा स्त्री० मालाभूतपरिहं यस्याः १५० । पाष्णम्

मालाली स्त्री० मालामलति भूयति अल-अण् डीप् ।

पुङ्गवा (मिडिङ्गपाक्षे) स्त्रावे कन् । तलैव ।

मालिक उ० यत्ता तद्विर्भाव विलसत्य ठन् । मालाकारे
जातिभेदे, पक्षिभेदे, रत्नके च । माल्यकारके लि० ।

मालिका स्त्री० मातैव कन् अत इण्वम् । नवमल्लिकार्ग्यं,
मीनलङ्करणे, भदोभेदे सुराया अतस्त्राभ, पुष्पमाल्ये,
च । 'पायश्चमालिकान्मोजेति लक्ष्मीध्यानम् ।

मालिन् उ० माला विलसत्य लटि । मालाकारे, माल्यवति

लि० मालाकारपत्न्या, पञ्चदशाक्षरपादके, जन्तोभेदे,

गोश्याम् चम्पानगर्या, मन्दुकिन्या, कण्ठाचमानिकल्ये
नदीभेदे, अग्निशिखालये, दुरालभाया च स्त्री० डीप् ।

माल स्त्री० मल-अण् । मललतायां (पातलता) मार्याङ् ।

मालुधान उ० मालुरिच मल्ललतेषु भोजितेऽसौ धा-कर्माणि
व्युद । (मालुयाहाय) सर्पभेदे । लताभेदे स्त्री० डीप् ।

मालूर पु० मा लक्ष्मीं परेषा लुगति लूरक । विले, नविले च

मालेय लि० मालायां माधु० ठक् । मालारचनापुङ्गे ।

माल्य न० माधौ न्विति यत् । पुष्पे । स्त्रावे ङ्यम् । पुष्पमा-
त्रायाम्, भूर्जिस्त्राया पुष्पमालायाश्च ।

माल्यपुष्प उ० मालायै द्वितं पुष्पमस्य । यण्डके यण्डपुष्पाश्च
स्त्री० डीप् । साधै कन् । तलैव ।

माल्यवत् लि० माल्यमजस्रस्य अतएव सस्र वः । माल्यपुक्ते
केतुमावेदाइतवर्षयोः सोमामते पर्यंतभेदे, छत्रेश्वराचस्य
पुले रायचमन्त्रिणि रायचसभेदे च । [कारके

माशब्दिक लि० मेति भद्वं निमेषाय करोति ठक् । निमेष-

माप उ० मप-संज्ञाया चम् । (मापकवास) ग्रीष्मभेदे 'दयार्ह'-
उल्लं मयदन्ति मापमंस्तुके 'सुल्लभिर्दयमिमांश्च इत्येते' उ
परिभाषभेदे ।

मापकलाय उ० मापास्त्रः कलायः । सगामख्याति ग्रीष्मौ
मापपर्यायौ स्त्री० मापसेव पर्यायस्त्राः डीप् । वनमापे ।

मापभक्तवर्जित उ० मापमित्रितं भक्तमेव वतिः पूजोपहार

द्रव्यम् । मापमित्रितं भक्तरूपे पूजोपहारे ।

मापवर्द्धक उ० मापं मापय रक्षितं सधै वर्ययति काश्चिद्वत्ति
अपहरति वर्द्धयेदने ण्युत् । सधैकारे ।

मापीण न० मापाया भवनं धेनूँ चम् । मापग्रीहिभवन
योग्ये धेनूँ । वत् । मापमय्यत् ।

मान् उ० माति परिच्छिनत्ति सगत्या काष्ठम् मा-अणुत् ।
चन्द्रे त्रिषदिनालक्ष्मणारूपे माघे च ।

मास उ० भास्व चम् । चन्द्रे त्रिषदिनालक्ष्मणे काले च । च च

शौरशवनचान्द्रनक्षत्रभेदाश्चतर्विधः । माघचन्द्रपक्षायम् ऋण्

चान्द्रे माघे तु छल्लः । मस्यते परिमोदयते मघ परिभाष्ये हर-

ये यञ् पञ्चयुञ्जालके यन्तार्ये माघ ध्याये कन् तलैव ।

मासुन न० मासं नयति गी-ड । सोमराजोवतायाम् ।

मासप्रमित उ० मासं प्रमातृमारब्धः । प्र+मा-क्त । काशः
इति घञ् । प्रविष्टचन्द्रे । [भक्तमस्ये

मासर पु० मस-परिभाषे यञ् मासं परिपामं रति रा-क ।

मासान्त उ० मासस्य शौरस्य चान्द्रस्य वा ऽन्तः । अयमानम् ।

मासारवने संज्ञान्यादी ।

मासिक लि० माघे भव' आकाट्टेड् । मासभवे, प्रतोहयेन

अवसज्जतोयतिवौ, प्रतिमासमृचमावसाया च कर्त्तव्ये

चात् न० । मासिकानि स्त्रकोमे ति'ति कृतिः ।

'पितृणां मासिकं द्वाहमन्तार्हायै विदुर्बुधा इति श्रुतिः ।

मास्य अव्य० मघ-णिच् ण्य् । निवारणे ।

माह्र माने आ० अम० सच० सेट् । काह्रति ते अमाहीत् अमा-

हिच । चडि न चुसत् । [महाकुलीनोपाय

माहाकुल लि० महाकुले भवः अण् । महाकुलोद्भवे । खन् ।

माहात्म्य न० महात्मनो भावः अण् । महिमनि महत्त्वे ।

माहिप न० महिष्या इदम् अण् । महिषीदुग्धादौ महिषसे-

दम् अण् । तच्छूद्रादौ लि० ।

माहिष्य उ० महिष्या भवः ङ्यञ् । ललेष वेष्टायास्तमये

माहेन्द्र उ० महेन्द्रस्यायम् अण् । ज्योतिषोक्ते महेन्द्रादिसप्त

भिनि दण्डभेदे । बूर्जसां दिग्भि, इन्द्रपत्न्या, गवि च

स्त्री० डीप् । [स्त्रीगव्यां स्त्री० डीप्

माहेय उ० यस्या अण्वयम् षडी+डञ् । मन्त्रके नरकापरे च

माहेश्वर लि० महेश्वरादधिगम्य ततः आगत अण् । महे-

श्वरतः प्राप्ते । यवतिहास्यां स्त्री० डीप् । तसेदश् अण् ।

‘माहेश्वरो वृषाकृदा, इत्युक्ते मातृभेदे दुर्गांमात्रे स्त्रीऽन्ती
मि चोदे खाऽउभ० सक० यमिद । मिनेति मिनुते अमासीत्
अमासः । त्ति भृष्टं च विविधम् ।

मिच्छ् रथे आ० पर० सक० सेट् । मिच्छति अमिच्छीत् ।
मित वि० मि मा-या-क्तः । परिमिते, ग्रन्थिते, यवकिञ्चे, जिप्ते च
मितल्लभ उ० मितं परिमितं बद्ध-नञ्छति गम-स्यच् सञ्च य ।
गजे । परिमितगामिनि लि० ।

मितवृष्टु उ० मितं द्राति द्रवति वा कृ मि० । सघट्टे । [वि०]
मितस्य च उ० मितं पचति पच-ल्यच् सञ्च य । लपथे । परिमितपाचके
सिति स्त्री० मा-मि-या-तिन् । ज्ञाने, ज्ञाने, कषच्छेदे, विभेये च
मितल्लभ नञ्छति मिद्वति मिद-त् । खेदायिते सृष्टि, राज्ञां
विश्वानलरितव्यादितद्विद्वान् राजनि तयोर्हयोरपि
मध्यस्थमस्य राजवृष्टवृष्टवैकाल्यकरणात् मिद्वत्स्य ।
मि-क्तः । भूयं ।

मितवृष्टु उ० मिद्वं याति या-क्तः । मिद्वत्स्यत्वे ।
मिद्य रथे मेधायाञ्च यम० आ० उभ० सेट् । मेद्यति-ते अमेधीत्
अमेधित । चडि न छुल्ल ।

मिद्यस् अय० मिद्य-चसृट् । रक्षि, कै योयकिजिल्लये ।
मिथिला स्त्री० मिथ-मिथल् । खनामस्त्रायायां राजभाष्याम्
मिथुन न० मिथ उन्न० मिथ । स्त्री० रथोः मेधादितकृतोमे रागौच
मिथ्या अय० मिथ क्यप् । अथगार्थे अथत्वे ।

मिथ्याहृदि स्त्री० मिथ्या-सकलस्यापि व्यकलत्वेन हृदि ।
मार्त्तिकतायां सकलस्यापि वैदिककर्त्तव्यो निष्कलत्वज्ञाने ।
मिथ्यानिरसन न० मिथ्या निरस्यतेऽनेन निरु-क्षय-मेधे
करणे स्युट् । ययथे ।

मिथ्याभियोग उ० मिथ्याभूतेनासत्तेनाभियोग-राक्षोऽनिके
भेदमम् अभि-गुञ्ज-यञ् । भतं ये भारयतीत्यवत्तज्ञा
राक्षोऽनिके अभियोगे ।

मिथ्याभिग्रहण न० मिथ्याभूतेनासत्तेनाभिग्रहणम् अपवादः ।
‘तथा स्रग्भयघटमि’त्यपवादकरणे ।

मिथ्याभिग्रहण उ० मिथ्याभूतेनासत्तेनाभिग्रहोऽपवादः ।
मिथ्यापवादः । [अतद्वति तद्वत्त्वेन ज्ञाने ।

मिथ्यामति स्त्री० मिथ्याभूतस्य सति यन-तिन् । भ्रान्तौ
मिथ्योत्तर न० कर्म० व्यवहारे ‘मिथ्यैतत् नाभिजानामि
तदा तत् न सद्रूपि । कजानयाश्च तत्काले इति मिथ्या
पदविधि’मित्युक्तप्रकारे, उत्तरभेदे, ‘मिथ्योत्तरे पूर्ववादे’
इति धृतिः । [अमेदिष्ट । चडि न छुल्लः ।

मिद्व रथे मेधायाञ्च आ० उभ० सक० सेट् । मेदति ते अमेधीत्

मिद्व खेदे आ० आ० लुङि प० अक० सेट् । मेदते अमिद्वत्
आवादी ते मितं मेदितम् ।

मिद्व खेदे वायु० उभ० पथे आ० प० अक० सेट् इदित् । मिन्दयति
अमिन्दत्-त् । पथे मिन्दति अमिन्दीत् । [क्त मेदितं मिद्वत्
मिद्व खेदे दि० पर० सक० सेट् । मेद्यति-ते अमिद्वत् अमेधीत् ।
मिद्व खेदे च० उभ० सक० सेट् । मेदयति-ते अमी० मेदन्-त् ।
मिल खेदे त्व० उभ० सक० सेट् । मिलति अमेधीत् अमे० डट्
कृदादिरयमित्येके तेन अमिधीत् ल्युटि मिलनम् ।

मिद्व खेदे आ० पर० सक० सेट् इदित् । मिन्दति अमिन्दीत् ।
मिद्व भवौ चोमे च त्व० पर० अक० सेट् । मिपति अमेधीत् ।
मिशि(मी) स्त्री० मिश-इन् या कीर्ः । मधुरिकायाः, (गौरी)
यतप्रयायाः, (चक्रपा)जटाभास्त्राश्च । अयं उ० मिशि-मिरी
निशि-मिरी इत्याद्याः । उक्तार्थेषु । [अमिमिच(च)त् त
मिच(च) योजने अद्व० उ० उभ० अक० सेट् । मिचा, चयति-न
मिच मि० मिच-अच् । संयुते उत्तरपदस्यः स्त्रेण्यं । यथा
आर्यमित्राः । गजजातिभेदे, ज्योतिषोक्ते कुत्तिकापिपाया
कस्तलगणे च उ० । [इन्द्रोद्याने ।

मित्रकावय न० मित्रकनामकं वनं पूर्वदीपोऽयं पवत्त ।
मित्रपुण्या स्त्री० मित्रं पुन्यं अस्त्रा, अजा० टाप् । मेमिकायाम्
मित्रवर्णं न० मित्रविभो रथोऽयं यस्मिन् । जण्यासृष्टिणि । मित्रित-
रथेयाने लि० । [राज्ञां क्वाट्

मित्रवर्णपला स्त्री० मित्रवर्णं दिव्यरूपमिदं फलं अस्त्राः ।
मित्रव्यवहार उ० खेत्तवत्युक्ते गणनभेदे ।
मित्रिता स्त्री० मित्रिता चैव मित्रेया मित्रितवैल्ल रत्नम्
इत्युक्ते कृत्तिकाविशालानलकाले रविचक्रमये ।

मित्रेया स्त्री० मित्र-अच् मित्रा इयते ई-गती यत् यय
कर्म० यकं । मधुरिकाया (गौरी) यतप्रयायाञ्च (चक्रपा)
मिष खेदे आ० पर० सेट् । मेवति अमेधीत् । क्वां सेट् ।
मिष पराभिनेष्ट्यायाम् त्व० पर० सक० सेट् । मिपति अमेधीत् ।
मिष न० मिष-अ । अथे, खड्गेने उ० ।

मिषिका स्त्री० मिषी-अच् । जटाभास्त्राश्च ।

मिष्ट लि० मिश-क्तः । विक्ते, स्रङ्गिते च । मधुरमेपु० तद्वति मि०
मिष्ट खेदे आ० पर० सक० अयिद्व । मेदति अमिद्वत् ।

मिष्टिका स्त्री० मिष्ट-कुन् अत इत्सम् । मोहारे ।

मिष्टिर उ० मिष्ट किरच् । खड्गं, यकं च, हठे, मेधे,
वायो, चन्द्रे, दिक्कामदित्यभास्ये पण्डितभेदे च ।

मी रथे दि० व्या० अक० अयिद्व । मीयते अमेधे ।

मी रथे क्वा० उ० सक० सेट् । मीयति मीनीते कषासीत्

मुद्रिर उ० उद-किरक् । मेघे, मेघे च । काष्ठके वि० ।
मुद्र उ० उद-गन् नेट् । (सग) कलाभमेदे, पवित्रेदे, जलकावे च
मुद्रपर्यायि स्त्री० सख्येन पण्यपलाः । (सगानो) वनमुद्र ।
मुद्रर न० उदं गिरति गृ-अच् । अङ्गिकाभेदे, लोष्टभेदे,
(सगुर) पुष्पदले, कन्दारदले (कामराङ्गा) च पु० । सार्ये
कन् । तलेव ।

मुद्रल न० उदं गिरति सृ-अच् रल ष । वनदले, रोहिष
दले च । गोमिदलले प्ररकारके सनिभेदे, न्यभेदे च पु० ।

मुद्रत उ० मुद्रं स्तकति प्रतिवर्धति स्तक-ठ प्र० कलम् । वन-
स्तके । अच् । छन्दकोष्य ।

मुद्रा स्त्री० उद-रक् । प्रत्ययकारिण्याम्, (मोहर) अङ्गुलिस्ते
मुद्राङ्गनयुक्ताङ्गुल्यके, सर्वरौप्यादित्थायाम्, अग्रकाये,
'मुद्राविधिः' मिलितिमिलिधिलेखनसम्भा । छत्रिका
वृषभभूता विपयः पञ्चधा मता इत्युक्तविषयिष्ये विधि
भेदे, 'तन्त्रप्रविद्धे वीराचारसेवे प्रयुक्तास्तुका भवा गो-
भूमवचकादयः । तस्य नाम भवेन्मुद्रै'त्युक्ते पञ्चमकारादिद्र-
व्यभेदे, हेमिषेपादाङ्गनावाङ्गुल्यादिष्वभिधेयभिधेये 'मुद्रा-
मवगुणमिति' वन्मसु वङ्गोक्ते च ।

मुद्राविधि स्त्री० छद्र्या विधि । पञ्चधाविमल्लविषयिष्ये
विधिभेदे (आधार अक्षर)

मुद्रिका स्त्री० मूद्रैव मुद्रा वा छद्रा कन् । सर्वरौप्यादि
निर्मिते अङ्गुलिस्ते अङ्गनसाधनयोग्ये पदार्थे ।

मुद्रित लि० यत्रा जातारक्षितम् । अग्रकाशिते, अङ्किते च ।

मुद्रा अन्त्य० छद् वा प्र० कल ष । मिथ्यापदार्थे ।

मुनि उ० मन रन् प्र० कलम् । उ सेनसद्विचक्षणः सखेयु
विगतस्त्वः । नीतरागभयक्रोधं स्मिरधीर्गुनिवृत्त्यते,
इत्युक्तवक्ष्ये स्मिरचित्ते नोवरागादी जने । ते च अन्त्यवि
विष्णुहारीवादयः । सप्रसंख्यायाश्च ।

मुनिखर्जूरौ स्त्री० इत० । खर्जूरभेदे । (सप्रच्छदे) (आविष)
मुनिच्छद् उ० सनिष्यताताः सप्रसंख्याः जडा प्रतिपणं यस्तु ।
मुनितक उ० सनिरागकलनामककश्च । ककड्ये ।

मुनिद्रुम उ० मनीना प्रियो मुनिनामको वा द्रुम । शोनाककले
पकड्ये च । [छजने च । इत० । अविद्यते ।

मुनिपुत्रक उ० छनेः इत संज्ञायां कन् । दशनकड्ये,
मुनिपुष्प न० सनिद्रुमस्य पुष्पं मोक्षो भोक्षेनवदुत्तरपद
लोपः । वयपुष्पे । [वोजनाभावे च ।

मुनिभेदज न० सनीना भेदजमिव । हरीतक्या, अगच्छं, उमो,
मुनीन्द्र उ० सनि- रन् रत । बुद्धे । उत० । अविद्यते ।

मुन्य गत्या भा० पर० सक० सेट् क्ता वेट् । सन्त्यति व्यस्योत् ।
मुन्या स्त्री० ताजकप्रविद्धे जग्न्यपार्थवि एकैकवर्षे सम्यत
एकैकराश्यान् रे सम्यस्य गतिभेदे । सप्तप्राप्यत ।

मुन्यन्त्र न० सनिवोग्यमद्यम् । गीतारकन्दादौ ।

मुमुक्षु लि० भोक्तुमिच्छुः छप-अन्-उ । मोक्षेच्छावति । संसार
वन्धनाभावेच्छावति । यतो प्र० ।

मुमुक्षान उ० छप-कान प्र० दीर्घः । मेघे, छत्रवति लि० ।
'हृपदादि सप्तान इति वेदमन्त्रः ।

मुमुर्षु लि० मर्तुमिच्छुः छ-अन्-उ । आवन्नमरणे ।

मुर वेदने स० पर० सक० सेट् । छरति अमोरोत् ।

मुर उ० छर-क् । दैव्यभेदे, 'पार्थेनाय द्विपन् मुर' इति भाषः ।

मुर उ० मुर-क् । वेदने । स भावस्याति गम्भद्रये स्त्री० टापू ।

मुरज उ० मुरात् वेदनात् जायते जल-ट । अद्वैते वादभेदे
मुरजमाल उ० मुरज इव फलं यस्तु । पनसड्ये । मृदङ्गमाला-
दयोष्य ।

मुररिपु उ० इत० । निष्ठा । मुरादिमुरमयनाद्वयोष्य ।

मुरला स्त्री० छरं वाति ला-क् । नर्मदायाम् । 'छरलाभास्तो
भूते ति रङ्' । रंभीनाम्नि वाद्ये गीता० ङीप् । [योष्य ।
मुरलीधर छरली धरति छ-अच् । श्रीकण्ठे, छरवीरादनाद-
मुच्छं भोजे इदौ च भा० पर० सक० सेट् । मूर्च्छति अमूर्च्छति ।
भावे त्त । मूर्च्छन् मूर्च्छतम् ।

मुर्मुर उ० छर-क् । उ० इति । तृपाम्नी, कन्त्ये, कर्त्यावे च
सुर्वं दत्ते भा० पर० सक० सेट् । मूर्धति अमूर्मीत् निशायामनिट्
मुल रोपणे च० उभ० सक० सेट् । मोहयति ते अमूहलत् त
मुशटी स्त्री० छप-अट् गी० ङीप् प्र० । चितकहो ।

मुश(श)ली स्त्री० छप छप वा अचक् प्र० पक्ष पः गीता० ङीप्
गवमूल्याम् बह्याश्च सार्ये कन् पञ्चगात् ।

मुप ववे भा० पर० सक० सेट् । भोवति अमोरोत् ।

मुप वेदने दिश० पर० सक० सेट् । छपति अछपत्-अमोरोत् ।
पुणदिरयमिच्छत्ये ।

मुप लुष्टने वृत्ता० पर० द्विक० सेट् । छपति अमोरोत् ।

मुप(स)श्रल उ० छप कलन् । प्र० पक्ष वा च० (या)वा अयोपे
सनापस्याति या चादिकण्डनसाधने पदार्थे ।

मुपा स्त्री० छप-क् टापू । भाट्टावक्ष्ये पालभेदे (उष्टी)

मुपित लि० छप-क् । अयच्छतद्वये जने ।

मुष्क उ० छप-टाप् । प्रवृत्तिभेदे अयच्छकोपे, (अष्टापादल)
द्वये तच्छरे साधवे, च सार्ये कन् तलेव ।
मुष्कान्युय उ० रगं हृषपरहितेराप्राप्तं प्ररत्नके (खोजा)

मुष्टि उ० स्त्री० उप-तिष्ठ । बद्धबाणौ, पत्रपरिभाषे,
कुञ्जदभगे च । जित् । योग्ये स्त्री० ।

मुष्टिक उ० सञ्ज्ञा कायति कै-ञ्च । कसरालयद्वन्द्वे । मुष्टि
मौषण प्रयोजनमस्य कन् । स्वर्णकरे ।

मुष्टिकान्तक उ० इत० । बरदेहे तस्य मुष्टिकाधरहना तथातम्
मुष्टिन्धय उ० मुष्टि धवति धे-ञ्च यम् च । बलके ।

मुष्टिवन्ध उ० छट् वेत्तो यत् । उपप्ले । इत० । छटिवन्धे ।
मुस्य चण्डने दि० प्र-रञ्ज-सेट् । छलति अचक्षुः आधोषीन्
धृषादिरयमित्येव ।

मुस(प)/यान्ति न् उ० मुस(प)/य(ल)-यत्पथे ऋणि । बरदेहे ।
मुस(प)/य(ल)यति नि । मुस(प)/य(ल)येन वेधो यत् । उपप्लेधे ।

मुस्य चण्डनौ च उ० उभ-धक्-सेट् । मुसयति ते अमुमुस्यत् न ।
मुस्य इ० स्त्री० मुस्यन्त्ये स्त्रीत्ये ङाप् । मुस्ये । (उता) स्त्राये
कन् । आत्वे च स्त्री० । एव वरविभवे उ० ।

मुस्ताभ न० मुस्ताभे भाति भा-क । (भागरमुता) मुस्ताभेदे
मुष्ट्य मोक्षे वैचित्र्ये दि० उभ-यञ-सेट् । उल्लसति अचक्षुः
मोहिता, मोभा, मोक्ष ।

मुष्टिर उ० छट् किरट् । क्षमे, मूर्खे च ।
मुञ्जस्य व्यञ्ज-उह चक्षिन् । प्रीन उन्मै ।

मुञ्जर्त स्त्री० ऊर्ध्वत भातोर्मुद च । दादशस्यमिते कावे,
पञ्चदशभा विभक्तस्य दिनस्य पञ्चदशभागे, किञ्चित् मृगा-

धिकपञ्चिकाद्वयर्धमे कावे च ।
मू अन्वे स्वा० आ० षक्-सेट् । अयते अमनित् ।

मूक उ० मू-कच् । मत्स्ये, देव्यभेदे, हीने, शकुन्तिरहिते च लि०
मूढ लि० छट् क्त । मूर्खे, पात्रे, जडे, मोरवे च ।

मूत नि० मू-क्त । इवे, दयते च ।
मूल आवे अद० उ० उभ-धक्-सेट् । मूलयति ते अमुमूलत् न

मूल न० मूल-चच् । मूलावे उपप्लायं चरितञ्जे ।
मूलदोष उ० मूलस्य दोषो यस्यात् उप चञ् ५न० । प्रवेष्टोरो

मूलनिरोध उ० मूलं निरुध्यति मि-रुध-यच् । मूलमति-
बन्धकरोगे । [कर्मोच्चाङ् ।

मूलफलता स्त्री० मूलमेव फल यस्या । त्रुप्याम् (यथा)
मूलाघात उ० मूलमाह्वनि आ-ह्वन-यच् । मूलहननकारिणि

रोगभेदे ।
मूलाशय उ० इत० । नाभेरनोद्वेगे दक्षिणामकस्येव ।

मूर्खे लि० छच्-छ मुरादेय । मूढे मायमीरहिते शार्ङ्गायनी
रहिते च । 'क्रियाहोमस्य मूर्खस्ये'ति अतिव्याख्याया
निरन्तरैस्त्वार्थकतया व्याख्याता ।

मूर्च्छना स्त्री० मूर्च्छे नृप । 'स्तर दमूर्च्छितो यत् रागता
प्रतिपद्यते । मूर्च्छनामिति ता प्राड् कवयो पायसम-

वा'मित्युक्ते भानादभेदे 'स्फुटीभरदुपासविशेषमूर्च्छना'
मिति साध । [व्यापारान्तरावस्थाया, उद्भो च ।

मूर्च्छा स्त्री० मूर्च्छ-खट् । मोक्षे, अनिद्रायाम् प वाह्येन्द्रिय
मूर्च्छाणि लि० मूर्च्छा-अन्त्ये-लच् । मूर्च्छाविधि ।

मूर्च्छितं लि० मूर्च्छा जातास्य इतच् । मूर्च्छायुक्ते, ध्वजे
उच्यते च ।

मूर्त्ति लि० मूर्च्छ-क्त । मूर्च्छामिते, मूढे, कठिने च । मूर्त्तिरक्षस्य
यच् । मूर्त्तिमयि न्यायोक्तेषु कश्चिन्नपरिभाषणवत्,
चित्तिजस्यपावकपवनम् च ।

मूर्त्ति स्त्री० मूर्च्छे जित् । देहे, कठिने, आकारे, प्रतिभायाश्च
मूर्त्तिमत् उ० मूर्त्तिरक्षस्य मट् । देहे । आकारमुक्ते, कठि-

न्यरति च लि० ।
मूर्द्धन उ० मूर्द्धि जायते जन ङ । वेधे । मस्तकजातयामि लि० ।

मूर्द्धन्य लि० मूर्द्धि भव वत् । मस्तकजाते । पिशाचयोक्तेषु
मस्तारद्वयैष्वर्थेषु उ० ।

मूर्ध्वं उ० उर्ध्व-कनिष्ठ उट्, च । मस्तके ।
मूर्ध्वपथ्य उ० मूर्ध्वि पथगिरिचि उग्र्य यस्य । शिरोपद्वये ।

मूर्ध्वा स्त्री० मूर्ध्व-यच् । स्वामस्त्याते धर्तृगुणोपयुक्ते उताभेदे ।
गौरा० वीट् । मूर्ध्वात्पथ । [अमूर्ध्व ।

मूल प्रतिशया आ० उभ-यञ-सेट् । मूलति ते अमूलोत् ।
मूल रोपणे चुरा० उभ-धक्-सेट् । मूलयति ते अमूलयत् न

मूल न० मूल-क । शिफायाम् (जङ्) (धिकङ्) आद्ये च
मिडङ्गे, बाधि म्याद्युपयो'निति मूलधने, अलिके, भिजे,

चरणे, शरणे, पिण्डीमूले, टीकादिना व्याख्येयमन्वे च ।
अत्रिन्यपधिके उच्यते नञ्ते लि० ।

मूलक न० मूल-उपग्राह कन् । कन्धभेदे (मूला) 'पर्जन्योद ददा
वाधे मूलक मदिरासम्'पिति गोडीयमस्ति । विप्रभेदे उ०

मूलकपर्णी स्त्री० मूलकदण्डस्ये च पर्णा यस्य । शोभायने ।
मूलकमूला स्त्री० मूलकस्यैव मूलमस्या । शीरकमुकोटये ।

मूलकस्युन् न० मूलेन अन्वीषधादिना यत् वशीकरणादि
कर्म । यौषधादिना धुशीकरणकर्मणि ।

मूललच्छ न० मूलेन काथितद्वयमूलेन लच्छम् । व्रतभेदे । तद्
यस्या । 'मूललच्छ' एवमो मूले रस्ति छल्लुक्ते नदति लि०

मूलज न० मूलाज्जायते जन-ङ् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।
मूलत्रिकोष न० 'विंशोद्वयस्य मेघच कथा भयो धतोष्ट ।

अर्वादीनां त्रिकोणानीं लुक्ते रज्यादीनां क्रमेण चिंहादिपु
रादिषु । [नियते तस्मिन् (पूजि) मूलपनादयोऽप्यन
मूलतद्व्य न० कर्म० । मूलधने यदवलब्धं नापि व्यादिकं
मूलपर्यायी स्त्री० मूलमारभ्य पञ्चांशस्या ङीप् । मयङ्कपय्याम्
मूलपुस्तक न० पुस्तकस्य मूलं राज०पर० । पुस्तकद्वये । [कायाम्
मूलपोती स्त्री० पू०तच् गौ०ङीप् मूलं प्रधाना पोती । पूति-
मूलप्रकृति स्त्री० पू०लोभता सञ्जांया प्रकृतिः । सांख्यमतोक्ते
सर्वेषां कारणोभूते साम्यावस्थापद्ये सत्त्वरजस्तमोऽस्ये
तिष्ठत्यात्मके प्रथमे 'भूतप्रकृतिरपि कृति' रिति सांख्यका-
रिका । दुर्गायाब्द ।

मूलफलद उ० मूलेऽपि फलं ददाति प्रकृते दा०ङ् । पनसद्वले
मूलरस उ० मूले रसो यस्याः । मोरटावलायाम् ।

मूलशाकट न० मूलानां क्षेत्रं शाकटम् । मूलभवनयोग्ये
क्षेत्रे । शाखिन । मूलशाकिकोप्यत् ।

मूला स्त्री० मूलानि बाण्डलेन सन्त्यस्याः यच् । श्वमूलसाम्
मूलाधार उ० इत्त० । नाभिचिह्नयोर्मध्ये तस्य हि शरीरस्य-
सहस्रनाडीनां मूलस्थानत्वात्तात्पर्यम् । मूलाधारे त्रिकोणाख्ये
इष्टाज्ञानक्रियात्मके, मध्ये स्रग्ध्रचिह्नत्वं कोटिचर्यव-
सम्भ्रमिलुक्कलचण्ये त्रिकोणकारे तन्त्रोक्ते चक्रमेदे च ।

मूलिन् पु० मूलमन्त्रस्य इति । इत्ते । उन् । मूलिकोऽप्यत् ।
मूल्य न० मूलाय पटादिकारणवत्त्वाद्ये इदम् यत् । तन्वा-
द्यादायै दीयमाने भवे ।

मूप नृपदेवे भा०पर० सक०षेड् । मूपति स्रग्ध्रीत् ।
मूप उ० स्त्री० मूप०ङ् । मूपिके तेजस्वद्वयवर्धयान्ते, (सुषि) च । मवासे
'यकचिह्नमदिमपावहने' ति डोडा० । देवताद्वये च स्त्री०
मूपक उ० स्त्री० मूप०एतुन् स्त्रीत्वे माए सत इत्थम् । उन्तु० ।
मूपककर्षी स्त्री० मूपककर्षण इव व्याप्यस्याः । (उन्तु० रत्नाणी)
आधुमपर्याम् मूपककर्ष्यादयोप्यत् ।

मूपिक उ० मूप०किन् । उन्तु० । मूपिकपर्यायी स्त्री० ।
मूपिकपर्यायी स्त्री० मूपिककर्षण इव पञ्चांशस्याः जलजलभमेदे
मूपी स्त्री० मूप०गौ०ङीप् । स्रग्ध्रादेर्वावस्थाने (सुची) ।
मूपीक उ० स्त्री० मूप०कीन् स्त्रीत्वे टाप् । उन्तु० ।
मृ स्त्री० त० पार्श्वभाक्ते लुक्ते आयोर्लिटि च आ० ण्यत्
पर०क०यमिड् । नियते । अस्वत् । मयार । यन्त्राणि चणोप

मृकण्ड उ० स्त्री० भेदे ।
मृत्तु संपाते भा०प०क०षेड् । मृत्तुति अस्वत् ।
मृग जनेपद्ये याचने च अ०बु०वा०ङ् । मृगवते अममगत
मृग जनेपद्ये द्या० पर०क०षेड् । अस्म्यति अममर्तु ।

मृग उ० मृग०ङ् । पशुमात्रे, हरिषे, गजभेदे । अश्विन्यवधिके
पश्वमे नक्षत्रे । अ०बु०मृग०भावे यच् । कल्पेपद्ये, याचने,
यजभेदे च । यच् । मृगभेदे, मकरराशौ च पु० ।

मृगगामिनी स्त्री० मृग इव मच्छति गम, गमि । विवृङ्गा-
याम् । मृगतल्यमसवनति त्रि० त्रियां ङीप् ।

मृगलोचन उ० मृगलक्षाणां दिग्भिरां वति जीव०ल्यु । व्याधे
मृगणा स्त्री० मृग०युच् टाप् । नष्टश्रवस्यान्वेषणे ।

मृगतृष्णा स्त्री० मृगाणां तृष्णा तृष्णाहेतव्यात् । दूर्यक्षिरणे
जलभ्यामौ, निज्जलदेवस्य दूर्यक्षिरणं दूरतो पीब्य तृणै
जलभ्याम्या तृष्णातः दृष्टिः सन्त्येत्यते न च जलं लभ्यते
इति, पीब्ये मृगदेवे विजलादौ पतितरपि क्षिरणेषु जल-
भ्यान्तिरिति च प्रथितम् । सार्धे च । तत्रैव

मृगदंशक उ० मृगं दंशति दन्त्य०पुत् । उक्कुरे ।

मृगधूसक उ० मृगेषु धूसकः । मृगावे ।

मृगनाभि पु० मृगस्य नाभिः नाभिजन्यः । कक्ष्याम् मृगभेदे

मृगनाभिजा स्त्री० मृगस्य नाभेर्जायते जन०ङ् । कक्ष्याम् ।

मृगनेत्रा स्त्री० मृगो मृगशरीरो नक्षत्रं नेत्रमिव प्रकाशकं
यत्त रानिपु । गौरवर्गस्य क्षिप्रदिक्कलयोर्विदिना-
वधिभाग्योर्धेयपयस्यैतदिवधीय रानिपु ।

मृगपति उ० इत्त० । मृगाणां प्रकृता पतिः सामी । विंशे
मृगेन्द्रादयोप्यत् ।

मृगप्रिय न० इत्त० । पर्वतवत् ।

मृगवधाजीव पु० मृगवधेनाजीवति जीव०यच् । व्याधे ।

मृगवन्धनी स्त्री० मृगोवन्धनेऽनया बन्ध ल्युट् ङीप् । मृग-
वन्धनायै जावे । कटपक्षकर्मन्तविषयायां पिनि ङीप् ।
मृगवन्धनीत्यप्यत्र ।

मृगभक्ष्या स्त्री० मृगैर्भक्ष्यते भक्ष०वत् । जटामांस्याम् ।

मृगभट्ट उ० मृगस्य भट्टो यज्जे यद्यात् । कक्ष्याम् ।

मृगमद्व्यासा स्त्री० मृगमद्वसेन बाधः वीरभमस्याः । कक्षी-
स्रक्कियायाम् । [पशुवधफलके व्यापारे व्यासेटके ।

मृगया स्त्री० मृगं यावन्नया या चयर्थे क । (पीकार)

मृगयु उ० मृग०जृष्णर्थे यु । वज्रपि शृगालादीनां व्यापार-
भेदे, व्याधे च 'मृगयूषिष्य मृगोऽप्यद्विषेर्भे' ति भट्टिः ।

मृगरसा उ० मृगो मृगमात्रं तस्यै रसोऽस्याः । सङ्गदेदी-
नतायाम् । [राजते यच् । चन्द्रे ।

मृगराज उ० मृगाणां प्रकृता राजा उन् । विंशे मृगेष

मृगराटिका स्त्री० मृगं रटति जीवत्येन रट०यच् गौ०
ङीप् सार्धे च । जीवत्याम् ।

मृगरिपु उ० इत० । विष्टे मृगयत्तुमृगयोऽप्यत्र ।

मृगलक्षण उ० मृगा लक्षणं यत् । चन्द्रे मृगाद्वादयोऽप्यत्र ।
मृगवल्लभ न० इत० । कुन्दरत्नेषु ।

मृगवाहन उ० मृगो वाहनं यत् । वायो धावन् हरिष-
पृष्ठस्थ इति वायुधानम् ।

मृगय न० मृगान् व्यपेत्य व्यय ड । मृगयायाम् ।

मृगगिरिस् न० पु० । मृगस्य गिरोऽस्य । ज्ञानिन्वयमिहो पञ्च
मे मन्त्रे मृगगिरायाम् स्त्री० टाप् । मृगघोषेन,
मृगघोषे, एतावत्तल उ० न० । [चितायाम्]

मृगा स्त्री० । मृगो मृगमावतस्तरयोऽप्यत्र यत् । चक्षुर्देवी-
मृगाक्षी स्त्री० । मृगस्येति उग्रं यस्या इत् लङ् । जीप् ।
विमलयाया मृगस्तनयनमस्या स्त्रिया च ।

मृगायुज्जा स्त्री० । मृगस्यायुजाकारात् नाम्नित्तमाधपि-
यहात् आयते जन ड । कस्यार्थम् ।

मृगादन उ० मृगान् ज्ञप्ति अद ल्यु । मुद्रव्याम् । मृगानकोप्यत्र

मृगादनी स्त्री० । मृग इवाद्यते अद-कर्मणि ल्युट् । अह-
देव्याम्, रन्त्रादप्याम्, (राक्षादप्याम्), कर्मादीभेदे च
मृगाराति १० इत० । ऊङ्, दे, मृगघटी, विष्टे च ।

मृगरि उ० इत० । ऊङ्, दे, विष्टे, व्याम्, रक्तयोभाजने च ।
तत्त्वमेवेति तस्य नाम ।

मृगाविष्ट उ० मृगं विभक्ति विधं क्तिप् पूर्व दीर्घे । व्याधे ।

मृगित लि० मृगं क्त । व्याधेति, व्याधिते च ।

मृगेन्द्र उ० मृगं इन्द्र इव । विष्टे ।

मृगेन्द्रचटक उ० मृगेन्द्र इव हिमचटकं पक्षी । स्तेनपक्षिणि
मृगेन्द्राक्षी स्त्री० । मृगेन्द्रे च विष्टेऽप्यस्यते मयस्ये अग्र-कर्मणि
यत् । वाचके । [वाचप्याम् (वादा राक्षादप्याम्) ।

मृगेन्द्राक्षी स्त्री० । मृगप्रिया इन्द्राक्ष कर्काटी । वेतावानिन्द्र-
मृगेष्ट उ० इत० । उग्रदेहे ।

मृगेष्ट्या स्त्री० । मृगस्य ईशपत्नि उग्रमस्या । मृगेष्टी ।
मृज मोघने भूषणे च वा उ० लभ० । मये अदा० वक्त० वेत् ।
आजयति-ते माटी अमोमृजल-त अममार्जन्-त अमा-
र्जन् आधाधीत अमृजत् ।

मृजा स्त्री० । मृज-कह । मायने । [अमर्हीत् ।

मृज तोषणे व्या० न० च पर० वक्त० वेत् । मृज्याति मृजति
मृज उ० मृज-च । विने तत्पण्याम् स्त्री० । जीप् आनुच् च
स्या विष्टे त० प वक्त० वेत् । मृजति अमर्हीत् ।

मृपाल न० । मृप-कावत् । मृपादेर्नाडल्ले श्रुते, गोरक्षभूषे च
गौरा० जीप् । मृपालीत्यपि निधत्तौ स्त्री० ।

मृपालिन् स्त्री० । मृपालं विद्यतेऽस्य अच् मृपालं पञ्च तत्
मयस्ये तद्युक्तेदेवे वा इति । पञ्चमपूषे, पञ्चयुक्तदेवे,
तद्युक्तवयायाम् ।

मृत न० मृ-भावे क्त । मरणे । तन्मुख्यं ध्वजनके याचितकं
उच्यते च । कर्त्तरि क्त । मरणार्थे लि० ।

मृतक न० । मृतेन मरणेन कायति कै-क । मरणागोचरे 'मृते'के
मृतकेत्येति कृति ।

मृतकल्प लि० । ईषदधमाग्नौ मृतं मृत+कल्प । मृतमाये ।
मृतजीष उ० मृतं नष्टं मृतुपुनर्जीवति जीव अच् । तिलकृत्ते
मृतवत्त्वा स्त्री० । मृतोवसो यस्याः । मृतापत्याया स्त्रिया स्त्री
गत्याच् । 'मृतापत्या च या मारीति' तन्मन् ।

मृतसञ्जीवनी स्त्री० । मृतान् सञ्जीवयति मृत+जीव-णिच्-ल्यु-
गो० जीप् । गोरक्षद्वय्यायाश्चेपधौ तन्मोक्षे विद्याधेदे च
मृतस्नात लि० । मृतं मरणं तस्मिन्निमित्तं स्नातं स्नातं । मरण-
निमित्तं त्वच्छान्ने ।

मृतासक्त न० । मृतमावयति भूषयति अल लिङ्-ल्युन् । आह
व्याच् । मृत् सत्तिका दास प्रतिष्ठा यस्या । मृत्ताल-
चपल । कन् तलैव ।

मृतफली स्त्री० । मृतेत्यपि फलमस्या । फलीपथी । (उङ्)

मृत्तिका स्त्री० । मृद+निङ् टाप् । मृदि (माटि) धा
चेलत्वेनास्त्वस अच् टाप् । आदिक्याम् ।

मृत्यु उ० मृत्युक् । यन्, देहादिभ्यः प्रापविबोने-विजातीयात्
मनश्चोभोगाये वा मरणे च ।

मृत्युनाशक उ० । मृत्युं नाशयति नाश-ल्युन् । प्रादे तस्य
हि रक्षायनक्रियादिना योपयिता चेने मृत्युनाशकत्वम्
मृत्युनाशकत्वात् लि० ।

मृत्युपुण्य उ० । मृत्यवे स्नामिमरणाय उग्रं यत् । इत्यौ ।
तस्मिन् पुण्येति हि तत्स्नामिने नाम ।

मृत्युफला स्त्री० । मृत्यवे स्नामयाय फलं यस्या । कदल्यां
फलपाके हि तस्या नाम । [दाहादेनाहुरादेचहृत् ।

मृत्युवीज उ० । मृत्युं दाह एव बीजं कारयन्त्यस्य । मये तस्य
मृत्युसूति स्त्री० । मृत्यवे सूति मयस्येऽस्या । कर्त्तकवोति
मयसादेव हि तस्या नाम । यथा कर्त्तको मयसाधने
मृत्यवे निवस्य इति उदात्तम् ।

मृत्या (मृत्ता) स्त्री० । मृद+मृजकार्थे ह हृ, 'रा । मयसाधयिता-
याम् । अर्थवाद्याच् । आदिक्याम् ।

मृद् बोधे व्या० प० वक्त० वेत् । मृज्याति । अमर्हीत् ।

मृद् (दा) स्त्री० । मृदात् बुध्यते मृद धृ० लिङ् । मृतिषायां

अक्रादीनां त्रिकोणानां न्युक्ते रव्यादीनां क्रमेण सिंहादिपु
राशिषु । [मित्रते तस्मिन् (पूजि) मूलधनादयोऽप्यत्र
मूलद्रव्यं न० कर्म० । सूचयने वदवचस्य नाथिज्यादिकं
मूलपर्यायी स्त्री० मूलमारभ्य पर्यायस्याः ङीप् । अथकपस्यां
मूलपुष्करं न० पुष्करस्य मूलं राज०परः । पुष्करमूले । [कायाम्
मूलपोती स्त्री० पू०तच् गौ०डीप् मूलं प्रधाना पोती । पूति-
मूलप्रकृति स्त्री० मूलीभूता सधाया प्रकृतिः । सन्त्यमनोक्ते
सर्वाणां कारणीभूते सात्यावसापदे सत्वरजसामोरूपे
तिरुपात्मके प्रधाने 'मूलप्रकृतिरिति'तिरि सात्यका
रिका । इगांयाह ।

मूलफलद इ० मूलेऽपि फलं ददाति प्रकृते दा०क । पनसहजे
मूलरस इ० मूले रसो यस्याः । मोरटालतायाम् ।

मूलशाकट न० मूलानां ज्ञेयं शाकटम् । मूलभवनयोग्ये
ज्ये । शाखिन । मूलशाकिनोप्यत्र ।

मूला स्त्री० मूलानि बाह्येन सन्त्यसा । अथ । श्वमूल्यम्
मूलाधार इ० इत० । गामिलिङ्गयोग्ये तस्य हि शरीरस्य-
सकलगाढीनां मूलस्यागलात्तायाम् 'मूलाधारे त्रिकोणाख्ये
रक्षादानशियात्मके, मध्ये सत्यम् लिङ्गस्य कोटिद्वयव-
चमप्रभं त्रिसुक्तलक्षणे त्रिकोणकारे तन्मोक्षे चक्रमेदे च ।

मूलिन् इ० मूलमध्यस्य इति । इजे । ठन् । मूलिकोऽप्यत्र ।
मूल्य न० मूलाय पटादिकारणतन्नादये इदम् यह । तन्ना-
यादानाय दीयमाने भवे ।

मूप कृष्टने आभर० सक०चेट् । मूपति अमृषीत् ।

मूप इ० स्त्री० मूपक । मूपिते तेजस्य द्रव्यद्रव्यानां, (मुषि) च । गवासे
'यक्षिप्रदिमूपायकने'ति कोठा० देनताडइये च स्त्री०

मूपक इ० स्त्री० मूप-लुत् स्त्रीते मापु अत इत्थम् । उन्दुरी ।

मूपककर्त्री स्त्री० मूपकर्त्तृरन उपप्राप्यसाः । (उन्दु, रक्तानी)
आकुपण्याम् मूपःकृष्टयादयोप्यत्र ।

मूपिक इ० मूप-कितम् । उन्दुरी । उपिकपण्यां स्त्री०

मूपिकपर्यायी स्त्री० मूपिककर्त्तृरन पर्यायस्याः जलजलभमेदे

मूपी स्त्री० मूप+गौ०डीप् । सर्पादेशवशात् (मुषी) ।

मूपीक इ० स्त्री० मूप कीडन् स्त्रीते टाप् । उन्दुरी ।

मृ स्त्री० त० सार्धधातुते मुदि, आशीर्षिडि च आ० अन्त्येन

पर०यक०अनिट् । मित्रते । अथवा । मयार । मर्त्तवि मृपोऽ

मृकखड्ग इ० मृनिभेदे ।

मृत्त संचाते भा०प०क०चेट् । मृत्तति अमृषीत् ।

मृग अन्त्येपे याचने च अ०उ०आ०क०चेट् । मृगवते अमृगवत

मृग अन्त्येपे दिवा०पर०क०चेट् । मृग्यति अमर्गीत् ।

मृग इ० मृग-क । पशुमाले, हरिणे, गजमेदे, यन्त्रिन्यवधिके
पश्वे नच्ये । अ०उ०मृग-भावे अच् । अन्त्येपे, याचने,
यजमेदे च । अच् । मृगमदे, मकरराशौ च उ० ।

मृगगामिनी स्त्री० मृग इव गच्छति गम, गिति । निहृडा-
याम् । मृगतल्लमचनवति लि० क्षिमां ङीप् ।

मृगजीवन इ० मृगसंख्यासादिभिर्जीवति जीव-ल्यु । व्याधे

मृगणा स्त्री० मृग-पुच् टाप् । नट्टयस्यान्त्येपे ।

मृगतण्या स्त्री० मृगाणां तन्त्ये तन्त्याहेतुत्वात् । सूर्यकिरणे
जलभानौ, निर्जलक्षयेषां सूर्यकिरणं दूरीतो वीक्ष्य मृगै
र्जलभान्ता तन्त्यासौः शङ्निः मन्त्रम्यते नच जलं लभ्यते
इति, धीषे मरुदेये धिकतादौ पतितरविकरणेषु जल-
भान्तिरिति च प्रसिद्धम् । स्तार्थे कन् । तत्रैव

मृगदंशक इ० मृगं दंयति दंश-ल्युच् । कुङ्कुरे ।

मृगधूर्त्तक इ० मृगेषु धूर्त्तकः । मृगावे ।

मृगनाभि इ० मृगस्य नाभिः नाभिजन् । कक्ष्यां मृगमदे

मृगनाभिजा स्त्री० मृगस्य नाभेजायते जन-ड । कक्ष्यां ।

मृगनेत्रा स्त्री० मृगो मृगयिरो नक्षत्रं नेत्रमिव प्रकाशकं
यत्र रात्रिषु । गौरमार्गस्य त्रिद्विधिकात्त्वोर्विदग्दिना-
वधिभागं शीघ्रैरेषपर्यन्तदिग्धीव रात्रिषु ।

मृगपति इ० इत० । मृगाणां पशूनां पतिः स्वामी । शिंघे
मृगेन्द्रादयोप्यत्र ।

मृगप्रिय न० इत० । पश्वेतल्लये ।

मृगवधाजीव इ० मृगवधेनाजीवति जीव-ल्युच् । व्याधे ।

मृगवन्धनी स्त्री० मृगोवन्धतेऽनया वन्ध कृद् ङीप् । मृग-
वन्धनार्थे जावे । करणस्य कर्तुं तद्विनवायां पतिनी स्त्री ।

मृगवन्धनीत्यप्यत्र ।

मृगभक्ष्या स्त्री० मृगैर्भक्ष्यते भक्ष-ल्युच् । जटामांस्याम् ।

मृगमद इ० मृगस्य मदो मज्जे यस्यात् । कक्ष्यां ।

मृगमदवासा स्त्री० मृगमदस्य वासः शीरभक्ष्याः । वक्षु-
रि-
मक्षिकायाम् । [पशुवधफलजे व्यापरे आसेटके ।

मृगया स्त्री० मृगं यात्यनया या पश्ये क । (मीकार)

मृगयु इ० मृग-अन्त्येपे यु । नक्षत्रि मृगाद्यादीनां व्यापार-
भेदे, व्याधे च 'मृगयूस्मिन् मृगोऽप्य दक्षिणेर्भे'तिभट्टिः ।

मृगरसा इ० मृगो मृगमांसं तस्मै रसोऽस्याः । मृहदेनी-
नवायाम् । [राजते अच् । चन्द्रे ।

मृगराज इ० मृगाणां पशूनां राजा ठन् । शिंघे मृगेण

मृगराटिका स्त्री० मृगं रटति जीवत्येन रट-अच् गौ०
ङीप् स्तार्थे कन् । जीवन्त्याम् ।

मृगरिपु उ० इत० । विंहे मृगशत्रुपञ्चमोऽप्यल ।
 मृगसत्त्वपु उ० मृगो लक्ष्ये यस्य । चन्द्रे मृगाद्वाद्वयोप्यल
 मृगवल्लभ न० इत० । कुन्दरत्नम् ।
 मृगावाहन उ० मृगो वाहनं यस्य । वायो 'वायन्' इतिष्-
 पृथक् इति वायुधानम् ।
 मृगय न० मृगान् व्यसतेत्यल व्यय-ड । मृगयायाम् ।
 मृगयिरस् उ० मृगस्येव शिरोऽस्य । आश्रित्यवधिले पक्ष
 ने मृग्यो मृगयिराप्यल स्त्री० टाप् । मृगशीर्षन्,
 मृगशीर्षे, यतावयत्न उ० न० । [वृत्तायाम्]
 मृगा स्त्री० मृगो मृगमांसतत्परस्योऽप्यल यस्य । सङ्घर्षी-
 मृगा स्त्री० मृगस्योवापि उप्यल यस्याः पञ्च सप्त० ङीप् ।
 विषम्यायां मृगस्यमृगयनव्यां स्त्रिया च ।
 मृगागृहजा स्त्री० मृगस्यागृहाकारात् नाभिसितमासपि-
 यहात् जायते जन-ड । कर्त्तव्याम् ।
 मृगादन उ० मृगान् अथि अद-ल्यु । सुद्वयाम् । मृगान्नस्योप्यल
 मृगादनी स्त्री० मृग इवाद्याते अद-कर्त्तव्यि ल्युट् । सङ्घ-
 र्देव्याम्, इन्द्रवारण्याम्, (राक्षसप्रया), कर्कोटीभेदे च
 मृगाराति ि० इत० । कुन्दरे, मृगशत्रौ, विंहे च ।
 मृगरिपु उ० इत० । कुन्दरे, विंहे, व्याम्, रत्नसोभाहने च ।
 तत्वेने हि तस्य नायः ।
 मृगाविध् उ० मृगं विध्यति विध क्तिप् पूर्व दोषः । व्याधे ।
 मृगित लि० मृगं ज्ञाते अन्वेषिते, दाशिते च ।
 मृगेन्द्र उ० मृगः इन्द्र इव । विंहे ।
 मृगेन्द्रचटक उ० मृगेन्द्र इव हिंस्रचटकः पक्षी । श्लेष्मविधि
 मृगेन्द्राग्नी स्त्री० मृगेन्द्रस्य विंहेषामगते मय्यते व्यय-कर्त्तव्यि
 यत् । वाचके । [वाङ्मयाम् (वादा राक्षसप्रया) ।
 मृगेर्जास्त्री स्त्री० मृगप्रिया इमाः कर्कोटी । त्रैतागामिन्द्र-
 मृगेष्ट उ० इत० । उग्रहृत् ।
 मृगेक्षया स्त्री० मृगस्य ईक्षयमिव उप्यलस्याः । मृगेर्जास्त्री ।
 मृज शोधने भूषणे च वा पु० उभ० । पक्षे अदा० सक० षेट् ।
 मर्जयित्ते मर्दि कर्मोद्भूतत्वं अथमार्जत्-त अमा-
 र्शित् आभासीन् अन्वेषन् ।
 मृजा स्त्री० मृज-वह । मर्जने । [अमर्शित् ।
 मृज तोषके क्पा० पु० च पर० सक० षेट् । मृह्णाति मृहति
 मृज उ० मृह-क । विंहे तत्पप्रथाम् स्त्री० ङीप् आनुक् च
 यण्य विंहे व० प० सक० षेट् । मृचति अमर्शित् ।
 मृपाल न० मृष-काशम् । पद्मादेशोक्त्ये सन्ने, गोरपमूषे च
 गीरा० ङीप् । मृषाकोत्येव विषयमो स्त्री० ।

मृपालिन् स्त्री० मृषालं विद्यतेत्यल अथ मृषालं पद्मं ततः
 समूषे तद्युक्तदेये वा इति । पद्मसमूषे, पद्मयुक्तदेये,
 तद्युक्तसतायाञ्च ।
 मृत न० मृ-माने क्त । मरणे । तनुत्यङ्-सृजनके यावितके
 वृत्तौ च । कर्त्तरि क्त । मरणाय वि० ।
 मृतक न० मृतेन मरणेन कायवि कै-क्त । मरणायौने 'मृतके
 • मृतकेऽप्येति' मृतिः ।
 मृतकस्य वि० ईपदसमाप्ति मृत मृत+कस्यप् । मृतमाये ।
 मृतजीव उ० मृतः नष्टः सन् पुनर्जीवति जीव-क्यप् । तिष्ठकृत्वे
 मृतवत्त्वा स्त्री० मृतोवन्नो यस्याः । मृतापत्तायां-स्त्रिया स्त्री
 गत्याच्च 'मृतवत्त्वा चया मारीति' तन्मन् ।
 मृतसञ्जीवनी स्त्री० मृतान् संजीवयति सन्+जीव-णिच्-ल्यु,
 गौ० ङीप् । गोरसङ्ख्यायाप्पेपथौ तन्मोक्ते विद्याभेदे च
 मृतस्नात लि० मृतं मरणं तस्मिन् स्नातः स्ना-क्त । मरण-
 विमितं ज्ञतज्ञाने ।
 मृतालक्ष न० मृतमालयति भूयसि अल विङ्-ल्युन् । आठ
 क्ताम् । मृतु मृच्छिका वाक् । प्रतिष्ठा यस्य । मृत्ताल-
 कप्यल । कन् तल्लेव ।
 मृतफली स्त्री० मृतेष्वपि फलमस्याः । कुलीपथी । (उक्)
 मृत्तिका स्त्री० मृद+नित्कृ टाप् । मृदि (मर्दि) वा
 चेतत्वेनाप्यल यस्य टाप् । आठक्याम् ।
 मृत्यु उ० मृ-ल्युक् । वयं, देहादिभ्यः प्रापयिष्ये-विजातोवाक्
 मयसंयोगनामे वा मरणे च ।
 मृत्युनाशक उ० मृत्युं नाशयति नाश-ल्यन् । पांरदे तस्य
 हि रक्षावगतिर्यादिवा शोधयित्वा सेवने मृत्युनाशकत्वम्
 मृत्युनाशकत्वान्ने लि० ।
 मृत्युपुण्य उ० मृत्यवे स्नात्तिमरणाय उप्यल यस्य । इक्षी ।
 मत्स्यपुष्पा स्त्री० मृत्यवे स्नात्तायै कर्त्तव्यता यस्याः । कदल्यां
 फलमात्रे हि तस्या नायः । [दाहादेवाहुरादेकद्वयः ।
 मृत्युवीज उ० मृत्युं दाह एव वीजं कारणमस्य । इमे तस्य
 मृत्युसूति स्त्री० मृत्यवे सूतिः प्रसरोऽस्याः । कर्कटकयोर्विति
 प्रसरादेव हि तस्या नायः 'यदा कर्कटको गर्भमाशक्त
 मृत्यवे निजम्' इति उपायम् ।
 मृत्यु(जा) स्त्री० मृद+पञ्चकार्त्तव्ये च छ, 'वा । प्रत्यक्षमृत्तिवा-
 याम् । अर्थकारणम् । आठक्याम् ।
 मृद घोरे क्पा० व० प० सक० षेट् । मृशति । अमर्शित् ।
 मृद(रा) स्त्री० मृदाते बुदाते मृद+भृच् ङिप् । मृत्तिकायाम्

(माटी) टाप् । मदाप्यत् ।

मदङ्ग उ० मद-अङ्गच् विङ् । बाधभेदे ।

मदङ्गफलिनो स्त्री० मदङ्गकारं फलमप्यस्य इति । भोग्य
नक्यम् । तत्फलं साम्यादप्यस्य अच् । मदङ्गाप्यत् ।

मदु लि० मद-उ । कोमले । स्त्रियां वा डीप् मदी मङ् ।

चिन्तादुराधामदरेवतीनक्षत्रेषु च । [भूर्जवृक्षवृक्षे]

मदुचर्मिन् उ० मदु कोमल चर्मं त्वचाप्यस्य मदीष्ठा इति ।

मदुच्युष्ट उ० आद्यतेऽनेन मदः तक् इव० । भूर्जवृक्षे ।

ममैतज्जीवुवृक्षे, कुन्दुरवृक्षे श्रीवासववृक्षे च ।

मदुताल स्त्री० कर्म० । श्रीवासववृक्षे (तेरेत) ।

मदुत्वच्(व) उ० मदुः तक् त्वचा वा यस्य । भूर्जवृक्षवृक्षे ।

मदुपत्त उ० मद्गुनि पत्ताप्यस्य । नवे । कर्म० । कोमलपत्रे न०

इत० । तद्वति लि० । निष्ठीयाके स्त्री० गौरा० डीप् ।

मदुपर्वक उ० मद्गुनि पर्वाप्यस्य । वने । मद्गुपय्युक्ते लि०

मदुपुष्प उ० मद्गुनि पुष्पाप्यस्य । शिरोमण्डले । इव० मद्गु-

कुमुदवति लि० । कर्म० । कोमलपुष्पे न० ।

मदुफल न० मद्गुनि फलाप्यस्य । विरहवृत्ते (वदवि) मद्गुनादि

मेघे च । इव० कोमलफलवति लि० । कर्म० । कोमलफले न०

मदुल न० मद-उलच् । जले । कोमलफले लि० ।

मदुलोमक उ० इव० । मयमे । कोमललोमयुक्ते लि० ।

• कर्म० । कोमललोमि न० ।

मदुत्पल न० कर्म० । नीलोत्पले, नीलपत्रे च ।

मद्वीका स्त्री० मद्गु+स्त्रीर्पे रङ्गन् । प्राशागम्य कपित्वाशायाश्च

मध न० मध्यतेऽतः प्रजयते च । युद्धे । [द्वित् कनर्दिष्ट]

मध आग्नीभावे भ्या० उभ० षष्ठसेट् ङा वेट् । मर्द्धति-ते अथ

मध्य भर्द्धने, प्रविधाने च तु० पर० षष्ठ० अविट् । मर्द्धति

अधर्षात् नृणां धर्षात् अमृदयत् । मध इत्येके ।

मध यथावा तु० उभ० अविट् । मर्द्धति ते अमृदयत् त ।

मध यथायां अ० उभ० षष्ठ० सेट् । मर्द्धयति त मधमृदयत् त

मध यथायां अ० आ० उभ० षष्ठ० सेट् । मर्द्धति ते अमृदयत् ।

मध वेचने भ्या० पर० षष्ठ० सेट् । मर्द्धति अमृदयत् । ङा वेट् ।

मध यथावा तु० उभ० षष्ठ० सेट् । मर्द्धयति ते अमृदयत् त

मध यथावा भ्या० आ० षष्ठ० सेट् । मर्द्धति अमृदयत् । [अमर्द्धि]

मध यथायां दिश० उभ० षष्ठ० सेट् । मर्द्धयति ते अमृदयत् ।

मया क्य० मय-डा । भिख्यापदादि ।

मयायक न० मया अमृदयकमृदयको यस्य । 'मृद्वलोम-

तनुनादः यममृद्वमृद्वर्ष' इत्यादिवाक्ये ।

मयायक उ० मयायक इव मयरी यस्य । आचरते ।

मयायाद् उ० मया+वद् यञ् । भिख्यावाक्ये यथा तुदो
वह्निमानिभ्यादिवाक्यम् ।

मपोल्य न० मया+वद्-क्यप् । भिख्याजयने ।

मष्ट न० मष्ट-क्त । मरिचे । छद्मे मोक्षिते च लि० ।

मृ वषे क्यु० वा० ष० सक० सेट् । मृषाति यमारीत् ।

मे परोवर्त्ते भ्या० आ० षष्ठ० अविट् । मयते यमास्य ।

मेका(च)ल उ० मि-कलच् खलव् वा नेवम् । व्यद्विभेदे ।

मेक(च)लकान्त्यका स्त्री० इत० । नर्मदानयाम् । [नदाम् ।

मेक(ख)लाद्रिजा स्त्री० मेक(ख)लाद्रिजायते जन-ङ् । नर्मदा

मेखला स्त्री० मि-खलच् । स्त्री० कन्याभूषणे उपनयनकावे मङ्ग-

चारिधायं छटीवृत्ते, धङ्गादेर्मृशधारणाय उपर्यधीभागेन

बन्धे, यैलवितम्बे, नर्मदायां, दृष्टिपयसां, श्रीमङ्गल्यो-

परिखे स्मृतौ वेद्यमभेदे च ।

मेघ उ० मिघ-यञ् कृतम् । भूज्योतिः परमसत्त्ववर्षात

जन्मे जलधरे, सख्ये रावसमेदे रागभेदे च ।

मेघजीवन उ० मेघो जीवन् यस्य । चातकपविधि ।

मेघज्योतिष् न० इत० मेघजन्म ज्योतिः । यन्मात्री ।

मेघनाद् उ० मेघस्य नादोऽस्य । वरुणे, रावस्य इत्ये

जिवि । इत० । मेघयान्ते ।

मेघनादातुलासक उ० मेघस्य नादेनातुलस्यति अनु+लघ-

युज् । मयूरे । विनि । मेघनादातुलाधीत्यत्र । [छलके

मेघनामन् उ० मेघस्य नावेन नाम यस्य । मेघनादकण्ठ्याद्यो

मेघपुष्पक ल० मेघस्य पुष्पविव । जले ।

मेघयोनि स्त्री० इत० । पूर्ये ।

मेघवर्षा स्त्री० मेघस्य वर्षायाः । नीलोवृक्षे ।

मेघवर्त्तन् न० इत० । आकाशे । मेघोपधादोप्यत् ।

मेघवह्नि उ० मेघजन्मो वह्निस्तद्वर्षयन्नाति । यन्मात्री

एवं मेघानलादोप्यत् ।

मेघवाहन उ० मेघो वाहनविधय यस्य, मेघान् वाहनवि

धाययति वा वध-विध-यु । इन्द्रे ।

मेघसार उ० मेघस्य कर्पूरस्य सारः । चीनकपूरे ।

मेघक्षान्तिद्वय उ० मेघक्षान्तिवाङ्मयति भू यच् । विष्णुवृक्षे

मेघागम्य उ० मेघानागमने सत्य । वराकावे वर्षसौ ।

मेघानन्दन उ० मेघेन तद्वह्निना नन्दति विनि । मयूरे ।

मेघान्त उ० मेघानामन्तो यस्य । मरुतावे मेघान्मादोप्यत् ।

मेघास्य न० मेघानामस्योव वंशकठिनत्वात् । करवायाम्

मेघक न० वध-युज् उ० । अन्ववारे, ओतोऽग्नये च । मयूरे-

चन्द्रके, मेघे, क्षामवर्षे च उ० । तद्वति लि० ।

मेठ(ह) उग्रादे आभरः सकः सेट् चडि न चुस । मेठ(ड)ति
अमेठी(डी)त् ।

मेठुला स्त्री० मेठ-उलच् । आभरक्याम् ।

मेट् ड० मिह-इत् । मेये, पुओ उठाभरचडिङ्गे च । [मिहडा]

मेट्, टुली स्त्री० मेट्, टुल इत् यत्ता । मेगङ्क्याम् (गाढर-

मेय वधे मेधायासु सकः भवाः उभः सेट् । मेयति ते
अमेयीत् अमेयिष्ट । चडि न चुस । [मेरकाठ]

मेयि चि० ड० मेय(च)-इत् । आभ्यर्चनार्थं परुषस्वभावादे

मेयिका स्त्री० मेय-एत् । (मेयि) याकभेदे । चिभि । अत्रैव
स्त्री० डीच् । यच् गौराः डीच् । अत्रैवर्षे ।

मेद वधे मेधायासु सकः भवाः उभः सेट् । मेदति ते अमेदीत्
अमेदिष्ट । चडि न चुस । [भेदे ।

मेदः, चारा स्त्री० मेदच, इव चारोऽस्मा । अद्वयमविज्ञौपधि
मेदक ड० मेद-एत् । जगवे (मेया) ।

मेदज ड० मेदात् मजिषाघरमेदो जायते जन-ड । भूमिज
गुगुली । मेदीजातमासे जि० ।

मेदश्च नः मेद-अट् । पावजग्ये भातभेदे (वका) अच् । अत्रैव ड०
मेदस्कात् नः मेद करोति सपरिपाकेषु जनयति क्तिप् । भाव

मेदा स्त्री० मेद कारयतेमास्यस्या अच् । अद्वयमविज्ञौपधिभेदे
मेदिनी स्त्री० मेद अज्जिहममेदीकस्या कारयतेन, इति ।

बधन्वरायाम् । 'अज्जिहमयोराधीनुमेद्वैव चरिगुता ।
तमेव मेदिनी देवी प्रोचते' इति उदात्तम् । मेदायासु

मेदुर ति० निद-इट् । अतिवयतिअभि० । 'मेयेथेदुरनवर-
मवि जयदेव । कर्त्तव्यां स्त्री० टाच् ।

मेदोज न० मेदो वधातो जायते जन-ड । देहस्य मज्जकेतो
अस्तिनायके भातो ।

मेदोऽस्या स्त्री० मेदाड्डवति भू-अच् । अद्वयमविज्ञौपधिभेदे
मेध मेधवत् सर्वम् । मेधति ते अमेधीत् अमेधिष्ट ।

मेधा स्त्री० मेध-अच् । आदवायत्तां दुशी यया दुद्धा पातस्य
न विपर्ययं तत् । यच् । याने ड० । [क्षिदा डीच्

मेधायिन् ड० मेधा+अस्त्वर्थे विधि । शुद्धये । मेधायति जि०
मेधम् ड० मेध-अट् । आभ्यर्चयति अने प्रथमेदे ।

मेधिर जि० मेधा+अस्त्वर्थे इट् । मेधायति ।
मेधित जि० अतिमयेन मेध यान् इज्जु ममाभुक् । अतिम
अभेयति अने ।

मेध ति० मेध-अट् । पविने, शुद्धौ च । मेधाय यथाय इति
यत् । जाने, चरिदे, दन च ड० । इतय्या, यद्धाड्या
रकायाम् । रोचयामा, यद्धा, यद्धा च स्त्री० ।

मेनका स्त्री० नि नक । खर्वेष्टाभेदे । मेनेव कन् । हिमात्य
पत्न्याम् । [पत्न ।

मेनकात्मजा स्त्री० इत् । हैमवत्यां दुर्गायाम् मेनाद्युतादयो-
मेवा स्त्री० मे-न । हिमात्यपत्न्याम् पितृणां मानसां कन्यायाम्

मेन्धी स्त्री० भा उच्छोरित इत्येते दन्त-अञ् गौराः डीच् ।
(मेरदे) हवे तत्पत्रमर्द्धे, हि उच्छाटत्यारक्तहस्ता ।

मेप गती आ-आ-अक-सेट् । मेपते अमेपिष्ट । चडि न चुस
मेय ति० आ-पि-वा यत् । परिच्छेदे, चये च ।

मेष् ड० मि-ह । सर्ववर्षेभ्य उकारस्य पञ्चमभेदे, अपराधोप-
दिष्टे, फलजोडादिषु, करकृपनायायानुविमर्शभेदे च ।

मेष्क ड० मेष्क एव पीतवर्षेणानु द्वाये कन् । यक्षधूये (धुग)
मेस्सावर्षा ड० । अर्द्धयष्ट यत्तु एकादये मनी ।

मेल्च जि० मेलयति मिह-विच-एत् । विवाहे योद्धाभेदे ।
मेल्च वच् कन् । वड् । [मेचने च ।

मेला स्त्री० मिह विष्-अच्-टाच् । मीहीडसे, मसाम्, अञ्जे,
मेलास्तु ड० मेलाया मस्या अन्वुटि । मस्याधारे (दीधान)

मेव मेवेभ्य आ-आ-अक-सेट् । मेवते अमेविष्ट । चडि न चुसः
मेप ड० मिच-अच् । (मेडा) धराभेदे अज्जमर्द्धवे, ज्योतिषमास

द्वादशदि अश्विनोभरयोऽक्षितिकाक्षत्यदाक्ष राशिभेदे
मेपकम्बल ड० मेपेच तज्जोत्ता निर्मित कम्बल । मेपचोव

जाते वक्ष्याकारे परार्थे । [नेलादयोऽप्यत्र
मेपलोचन ड० मेपस्य लोचनमिव उच्यते । अज्जमर्द्धे, मेच-

मेपवल्ली स्त्री० मेपमङ्गाकारचक्षुःका वल्ली माक्षः (माक्षर
विज्ञा) अताभेदे ।

मेपविषाणी स्त्री० मेपस्य विषाणं यद्धमिह फलं वक्ष्या-
मौराः डीच् । (माक्षरविज्ञा) अताभेदे । खर्वे वच् तत्रैव ।

मेपयङ्क ड० मेपयङ्कमिकाकारोऽप्यस्य अच् । व्यावृत्ति-
भेदे (माक्षरविज्ञा) अज्जमर्द्धां स्त्री० मौराः डीच् ।

मेपा स्त्री० मिच-अर्द्धे वच् । (धनराटी) धृष्टमेवायम् ।
मेपाक्षिकुसुम ड० मेपाक्षीव कुसुमं यच्च । अज्जमर्द्धे । मेम

पुत्रादयोऽप्यत्र ।
मेपाण्ड ड० मेष्कायष्ट एवाण्डोऽस्मा । इत्ये तस्य हि दक्षमे

इत्यनामे मेष्कायष्टेन तत्कारयति उदात्तम् ।
मेपाण्ड ड० मेष्कायष्टावुटि विध । रम्योदये ।

मेपी स्त्री० मिच अच् मौ- डीच् । जेडायां स्त्री, तिमिदावे,
च । जाडी डीच् । मेवजातिविद्याम् ।

मेष् ड० मिच-अच् । प्रजाय, यन्नेहोदये च । यच् । मेपे ।
मेष्ठी स्त्री० मेह इति यन टक् डीच् । अट्ठिगम् दाट्-

तन्मूलरससेवनादि मेहनाय इति वेदाकप्रसिद्धिः ।
 मेहन न० मिहतेऽनेन मिह-करणे ल्युट् । मित्रे ।
 कर्मणि ल्युट् । मूले । भावे ल्युट् । मूलोत्तमौ ।
 मैत्र न० मित्रोदेवताय ल्यप् मैत्रं पायस्त्वदे पुनरल् ।
 'मित्रोत्तमौ मैत्रं कर्म सभाचरेदिति' स्मृतिः मित्रो देवताऽल्य,
 मित्रत आगतं, तस्येद वा ल्यप् । अतुरः भानवले न० ।
 तस्य हि मित्रो देवता । मित्रतः प्राप्ते, 'मैत्रवौहाहि-
 फद्धे'ति स्मृतिः । छट्त्वस्त्वन्विमि च लि० । चित्तएव
 स्थापं प्रसाद्य । मित्रे, ब्राह्मणे च ।
 मैत्रावृष्ण उ० मित्रय वृष्णय देवता हवे आनह् मित्रान-
 वृषयोरपत्यम् अण् । अगच्छे । इम् । मैत्रावरुचिरयल ।
 कलभेदे हि तस्य तयो पुनरं प्रतापप्रसिद्धम् ।
 मैत्री मः स्त्री० मित्रस्य भार्यः अण् स्त्रीत्वपणे ङीप् । वीहर्दे
 ष्यञ् । मैत्रमथल ।
 मैत्रेय उ० मित्राया अपत्यम् ङक् । सनिभेदे, सुहृदे च ।
 मैत्रिली स्त्री० मित्रियाया भवा अण् । सौतायाम् । मित्रिवा-
 वा राजा अण् । मित्रिवादेशाभिने उ० ।
 मैद्युन न० मिद्युनेन स्त्रीपुंसाभ्यां निङ्ङितम् अण् । अग्न्याधा-
 नादौ कर्मणि 'वा प्रयत्ना द्विजातीनां दारकर्मणि मैद्युने'
 इति स्मृतिः अग्न्याधाने हि सतीकस्यैवाधिकार इति तस्य
 तत्त्वात्तलम् । स्त्रीपुंससङ्गमक्ये प्रात्यर्थम् च ।
 मैनाक उ० मेनकाया भवः ङक् । पञ्चतभेदे ।
 मैरेय उ० निरायां देगभेदे शोचभिभेदे वा भवः ङक् । निरा
 देगजाते याचने, 'मैरेयं धातकोऽप्युदधागच्छवत्'मि
 त्तुक्ते पद्यभेदे न० ।
 मोक्ष भवे वा उ० उभ० पक्षे आ० पर० लृट्० सेट् । मोक्षयति
 ते मोक्षत फलमोक्षत त अमीचीन् । [भरथे च ।
 मोक्ष उ० मोक्ष-पञ्च । उक्ती मोचने 'मोचिमोक्षि मोच' इति
 मोक्ष लि० लृट्-व ल्यप् वा कृतम् । निरर्थके ङीने च । शारि-
 इने, पाटंगेले, विरहे च स्त्री० प्राचीरे उ० ।
 मोघपुष्पा स्त्री० मोघं पुष्पमार्जवं यस्याः । बन्ध्यायां क्षियाम्
 मोच न० लृट्-पञ्च । कदमीकले । मोघाग्रने उ० । कदर्या,
 मोघोदके, याम्ममिदके च स्त्री० टाप् । [वर्त लि०
 मोघक्ष उ० लृट्-पञ्च । मोदे कदल्या, मोघाग्रने च । वैराग्य-
 मोचन न० लृट्-विच्-वा भावे ल्युट् । सक्तौ, मोचने, दग्धे,
 पात्रे च । ल्यप्ते रोगात् कनया करके ल्युट् । कष्टपायाम्
 मोचरस उ० इत० । पाक्ष्यविनिर्वासे अनामस्य ते पदार्थे ।
 मोचाट उ० लृट्-विच्-लृट् मोचाय रोगमोचनय लट्ति

लट्-लृट् । लृट्-जीरके रम्भास्य च ।
 मोटक न० लृट्-लृट् । पात्रे पिष्टदानार्थं सुम्नःपत्रद्वये ।
 मोटा स्त्री० लृट्-लृट् । बलायाम् ।
 मोट्टायित न० 'कान्तरणवर्णादौ' हृदि तद्वाभवात्
 प्राक्त्वमभिलापस्य मोट्टायितमि'त्युक्ते, स्त्रीयामभिलापभेदे ।
 मोद उ० लृट्-पञ्च । हर्षे । [वर्षषड्वरजातिभेदे (मयरा)
 मोदक उ० मोदयति लृट्-विच्-लृट् । खाद्यभेदे (मोवा)
 मोदमोदिनी स्त्री० मोदरव मोदयति लृट्-विनि । लम्बाम्
 मोदयन्ती स्त्री० लृट्-विच्-लृट् ङीप् । वनमङ्गिकायाम्
 (काठमङ्गिका) ।
 मोदा स्त्री० मोदयति यनान् लृट्-विच्-लृट् । अजमोदायाम्,
 मोदाका स्त्री० मोद' अजमोदकोनाम्ना । अजमोदायाम्
 हर्षयुक्ते लि० ।
 मोदिनी स्त्री० मोदयति लृट्-विच्-विनि । अजमोदायाम्
 च'ल्लायाम्, यूषिकायां, कर्कुर्यां, मदिरायाह ।
 मोरट न० लृट्-लृट् । इक्षुमूले, अङ्गोदङ्गुले, वस्त्रातीवित
 चरे च । मूर्च्छालुवायां स्त्री० । मोरमोरटायां उ० ।
 मोपक उ० लृट्-विच् लृट्-लृट् । तत्परे चैरे ।
 मोपण न० लृट्-लृट् । मुष्टने, लेदने, बधे च ।
 मोह लृट् पञ्च । मूर्च्छायाम् अङ्गाने आनिवाधने, वेदान्तोक्ते
 अविद्याहन्तिभेदे, दुःखे, देशादिजातामिमाने च ।
 मोहन उ० मोहयति लृट्-विच्-लृट् । धुंन्दूरे, कर्त्तव्यं गर
 भेदे च । मोहकारके लि० । क्षियां ङीप् ।
 मोहराति स्त्री० बल्लोपे निजपरिमाणेन पञ्चायदन्ते गते
 प्रलयभेदे 'काष्ठराति मृत्पराति मौहाराति'तिचण्डो ।
 मौक्तिक न० लृट्-व लृट्० इत् । छत्तायाम् ।
 मौक्तिकप्रसवा स्त्री० मौक्तिकं प्रसूते प्रसू अण् । मुक्तिमाले-
 छत्तास्फोटे यत्नौ च । [उत्तरव अण् । उत्तरवणे (ऊज्) स्त्री०
 मौक्तिकमुक्ति स्त्री० इत० । छत्तास्फोटे यत्नौ । मिषतायाम्
 मौत्त्री स्त्री० लृट्-लृट् अण् । कटिपूले विराहलभमुद्रस्तयां
 मौत्त्रीपत्नी स्त्री० औत्त्रागद पञ्चमद्याः । बन्ध्यायाम् ।
 मौत्त्रीवन्ध्या उ० मौत्त्राय मेघवाया बन्ध्यायम् । उपनयन
 संस्तारे 'मौत्त्रोवन्धः शुभः मोत्त्रमैमे भोगगते रवावि'ति
 अष्टिः [वन्ध तद्धन्वे न० । 'हितोयं मौत्त्रोवन्धमिति' स्मृतिः
 मौत्त्र्य न० मुद्रया भावः अण् । मोत्रे, वास्ये च ।
 मौद्रत्य उ० मुद्रयस्व मुनेरपत्यं यज् । गौतकारके सनिभेदे
 मौद्रोन न० मुद्रायां भवनं कर्म चण् । मुद्रभवनयोप्ये चेत्
 मौन न० मुनेर्भावे । वाग्यमापरादिषु 'उप्रादे भेदने च

प्रधाने दन्तधारे । खाने भोजनकाये च षट्छ मौनं
समाचरेद्दि'ति श्रुति ।

मौनिन् त्रि० मौनमन्त्रस्य इति । वाग्व्यापाररहिते । मुनी पु०
मौरजिक्क त्रि० सरजवादनं मित्तमस्य ठक् । च्छद्ववादनमोषे
मौर्त्य न० मूर्त्यस्य भावः प्यत् । जायो, मूर्धतायाश्च ।

मौर्वी स्त्री० मूर्वा उवा तन्मुग निर्वन्ता यत् । धतुर्गुणे,
अजशब्दात् ।

मौल त्रि० मूल वेति मूलादागतो वाङ् । मूलादेरागवादि-
मूलत्वे, 'य परम्परया मौलाः समन्ताः स्थापितं विदुः'
रिति श्रुति मूलादागते च ।

मौलि पु० मूलादुत्तरभावा इज । चूडायाम्, किरोटे, वंयत
केयेषु च । ययोः कडके पु० । भूमी स्त्री० वा डीप् ।

मौपल न० उपलखेदम् वक्ष्यवत् । उपलख्यमानिषेते 'गङ्गायां
मौपलं खानं मङ्गादातकमायन'मिति पुराणम् । उपल-
वधित्वत्वात्तो धन्य यत् । महाभारत नगते 'उपल-
कृत्तमायन'मिहादिप्रतिपादके षोडशे वर्ण्येति ।

मौहृत् त्रि० छहृत् तमप्रतिपादश्च याश्च भेदयोः वाङ् ।
ज्योति याज्ञेय । ठक् । तलैव ।

मदा यथास्ते भा० पर० चक० षेड । जयति कोष्मधीत् । [य
स्वस्य सयोजने स्तेने च पु० उ० षेड । स्वयति ते अथमथत्
स्वस्य सयोजने च योजने च भा० पर० चक० षेड । अथति अथवीत्
अथस्य न० अथ स्मृत् । सयोजने, राशिकरत्वे, तेषु यत्प्रत्यये च
अथ गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् । [षट् षदा
अट् सोदे भा० पा० चक० षेड षटा० । अटते अथदिट् । अटयति
अटिदिम् पु० अटिदिगं अट् + टमिन् अटिदिगं । अटिदि ।
अटिदि त्रि० अटिदिगं अट् इट् अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अट् सोदे भा० पा० चक० षेड षटा० । अटते अथदिट् । अटयति
अटिदिम् पु० अटिदिगं अट् इट् अटिदिगं । अटिदिगं
अटिदि त्रि० अटिदिगं अट् इट् अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अट् पु० अथमथत् अथमथत् । अथयति ते । अथमथत् ।
अटान त्रि० अटिदिगं । अथति अथमथत् । [अटिदि
अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । अटिदिगं
अटि । इयत्तु । अटिदिगं अटिदिगं त्रि० । अटिदिगं । [अटिदि
अटि गतो भा० पर० चक० षेड क्वा नेट् । अथति अथमथत्
अथानीत् अथमथीत् ।

य

य पु० य-ड । यायौ, ययि, योगे, गतौ च । यम-ड । धयम् ।
या-कर्त्तरि ड । यावति त्रि० ।

यजत्तु न० यं धयन् करोति ल-क्विप् दम् च । ऊहौ-रक्षिण-
भागस्ये नापिपिण्डे । दहईके योगे च ।

यजदात्मिका स्त्री० यजतदभावा सङ्घट्टा दक्षा । कृत् । तैष-
यायिकायाम् (तथापोषा) ।

यजहैरिन् पु० यजतो योगभेदश्चैरी इला । रोजितवहसे
यज् पूजायां पु० या० चक० षेड । यजयत यजयजत् ।

यज् पु० यजते यज-कर्म्मणि भञ् । देवयोगिभेदे, यदीचरे कुररे
इन्द्रगृहे च ।

यज्कर्म्म पु० यजमयि कर्मे । 'ऊहपागुरचकुरेचकुरे
चकुरे' तथा । यज्कर्म्मयमिन्द्रा न यतो यज्कर्म्म' ।
इन्द्रके धमयायेव विजिते ऊहपादौ ।

यज्कर्म्म पु० यजामां याययोग्यवत् । यज्कर्म्म यजयजत् यजयजत्
यज्कर्म्म पु० यजो पूजने योग्यो भूत् । (युगा) यज्कर्म्म ।

यज्कर्म्म पु० यजामां याययोग्यवत् । यज्कर्म्म यजयजत् यजयजत्
यज्कर्म्म पु० यजो पूजने योग्यो भूत् । (युगा) यज्कर्म्म ।

यन्त्रराति त्रि० यन्त्रप्रिया राति । नात्तिकर्णभारालो ।
 यन्त्रामलक न० यन्त्रायापामनकविन । पिण्डरुच्युत्तरफले ।
 यन्त्रावायु पु० इत० । यन्त्रायापामन । वटहले ।
 यन्त्रोद्युत्तरक न० यन्त्रायापामनकविन इत्यर्थे कन् । यन्त्रत्यक्ते
 यन्त्राणी श्री० यन्त्राय इति हन-टक् डीप् । यन्त्रायायाम् ।
 यन्त्रान् पु० यन्त्र मन्त्रिन् । रोमभेदे ।
 यन्त्र देवयजने, दाने, सन्ततौ च आ० उभ०यन्त्रादि०यन्त्रि ।
 यन्त्रति ते यन्त्रादीन् यन्त्रे । [इति नृति ।
 यन्त्रति पु० यन्त्र-वतिङ् । यन्त्रभेदे । 'यन्त्रतिषु ये यन्त्रादौ'
 यन्त्र न० यन्त्र-ल्युट् होलादिना यन्त्रोदीरायादिभि मन्त्र-
 पूर्वकं वृद्धौ प्रत्येकस्मै यागे । ल्यु । उच्चरपदस्य सन्त्रि-
 व्याहृतदेवादेर्धटि त्रि० यन्त्रा देवयजन इत्यादि [उपति
 यन्त्रमान पु० यन्त्र-यानङ् । होलादेर्निबोक्तदि प्रधानकर्मक-
 यन्त्रि पु० यन्त्र इन् । यटि, यागे, यन्त्रभातो च ।
 यन्त्रवैद् पु० यन्त्राय ऋक्साममित्राणा मन्त्राणां प्रतिपादको
 वेद् । वेदभेदे च यन्त्रकल्पभेदेन हिवा तद्विवरणे दृष्टदिभाने
 यन्त्रसु न० यन्त्र उचि । ऋक्सामभिर्मे प्राद्वन्द्वेदरुचि मन्त्रभेदे
 यन्त्रपशु पु० इत्यने, इतिदीयतेन वा यागार्थक्येभानि या-
 भारे वा न यन्त्र यन्त्रार्थे यन्त्र । यन्त्रे, दाने च ।
 यन्त्रपुस्तक पु० यन्त्ररूप पुस्तक । विष्णौ ।
 यन्त्रभूषण पु० यन्त्र भूषयति भूष णिङ् ल्यु । नृदेर्धे ।
 यन्त्रयोम्य पु० यन्त्रे योम्य । उद्युत्तरहले तत्त्वभेदादिभिर्हि
 यन्त्रा हायते ।
 यन्त्रवृत्ती श्री० यन्त्रार्थ वृत्ती । शीतवृत्तायाम् ।
 यन्त्रपराङ् पु० यन्त्ररूपोपराङ् । आदिपराङ् भगवद्भक्तारभेदे
 यन्त्रवाट पु० इत० । यन्त्रस्थाने ।
 यन्त्ररुच्य पु० यन्त्रार्थ रुच्य । वटहले ।
 यन्त्रयेठा श्री० यन्त्रेण तत्त्वार्थनेण येठा । शीतवृत्तायाम् ।
 यन्त्रसार पु० यन्त्रेण यन्त्रार्थनेण सार येठा । यन्त्रोद्युत्तरहले
 यन्त्रसूत्र न० यन्त्रार्थ योग्य सूत्रं वा छल्ल यावत् । उपनीते
 यन्त्राङ् पु० यन्त्राङ् शासनस्य नास्त्वस्य च । यन्त्रोद्युत्तरहले,
 यन्त्रिरे, यन्त्रपटिकायाश्च । ते हि सन्त्रिपटिकादिना यन्त्र
 सन्त्रादयि । [यन्त्रार्थे च
 यन्त्रान्त पु० इत० । यन्त्रभेदे यन्त्रसन्त्राणी स्नानादिद्विभागेदे,
 यन्त्रिक पु० यन्त्र यन्त्रार्थ भाष्येनास्त्वस्य इन् । यन्त्राय तत्र
 भिदादिभिर्हि यन्त्रोपनिषायात् ।
 यन्त्रिय त्रि० यन्त्राय इति च । यन्त्रार्थभेदे । इ परस्मै पु०
 यन्त्रियदेय पु० यन्त्र० । यन्त्रार्थभेदेयमे 'तन्त्राधारसु चरति

यन्त्रो यन्त्र सन्त्रावत । सन्त्रे यन्त्रियोदेय' इत्युक्ते देये ।
 यन्त्रिय पु० यन्त्राय इति तत्वेद् वा ङ । यन्त्रोद्युत्तरहले । याग
 सन्त्रिनि त्रि० । [यन्त्रभादौ' इति नृति ।
 यन्त्रियन्त्रा पादस्य उ-इत० । यन्त्रिहले (नृचि) 'वैकृत्यौ
 यन्त्रेश्वर पु० यन्त्रस्य प्रवर्तयिता ईश्वर । विष्णौ ।
 यन्त्रे न० इत० । दीर्घोद्युत्तरहले ।
 यन्त्रोद्युत्तर पु० यन्त्रार्थ उद्युत्तर । सन्त्रामप्यति इत्ये ।
 यन्त्रोपवीत न० यन्त्रेण सन्त्रुतसुपवीतम् । यन्त्रसूत्रे उपनयन
 सन्त्रारेण सन्त्रिभिरुक्ते त्रिहले जग्वते सन्त्रास्त्वान् दक्षि-
 णज्जिह्वो सन्त्रामानतया धत्ते सन्त्रभेदे ।
 यन्त्रपु पु० यन्त्र-भूते कनिष् । विधानेन कृतयागे ।
 यन्त्र ताडने उपस्करे च पु० उ-उ-उ-सैट् । यातयति । अयोयतत् त
 यन्त्र यन्त्रे आ०यात्त०यन्त्र-सैट् । निशायामनिट् । यन्त्रे यन्त्रति
 यन्त्रस्य यन्त्र-यन्त्र-यन्त्र-सैट् । यन्त्रादित्यर्थे ।
 यन्त्रस्य त्रि०यन्त्र मध्ये यन्त्र-यन्त्र-यन्त्र-सैट् । यन्त्रादित्यर्थे
 यन्त्र त्रि० । यन्त्रयोर्मध्ये यन्त्र-यन्त्र-यन्त्र-सैट् । यन्त्रयोर्मध्ये यन्त्र-यन्त्र-यन्त्र-सैट्
 यन्त्रि पु० यन्त्रे यन्त्राय यन्त्र इन् । परित्राजके सन्त्रादिनि ।
 यन्त्रे निज्जा यन्त्र यन्त्र इन् । यन्त्रोपनयनस्य
 निज्जाया पिनामस्थाने यन्त्रारण्यकादित्युक्ते श्रीः । या
 च 'कविर् यन्त्रस्थाने यन्त्रमिति' प्राद्वन्द्वेति मन्त्रादिभि
 वा योभा यन्त्रति पदस्य यन्त्रतिवे' प्राद्वन्द्वेति सन्त्रिभिरु-
 पदान्ते एव यन्त्रोपनयनस्य निज्जाया पिनामस्थाने
 यन्त्रारण्य भाष्ये । यन्त्र-इति । यन्त्रादिमाये व० व० त्रि० ।
 यन्त्रिचान्द्रायण न० यन्त्रिनेन कर्त्तव्य चान्द्रायण व्रतभेदे ।
 'यन्त्रादौ सन्त्रोयान् पिण्डान् मन्त्रादिने स्मृते । निय
 तात्मा इति यागी यन्त्रिचान्द्रायण चरन्नि' यन्त्रे व्रतभेदे
 यन्त्रि पु० यन्त्रे यन्त्र यन्त्र यन्त्रनेन इति । सन्त्रादिनि
 यन्त्रिजके । यन्त्रार्थ श्री० इत् ।
 यन्त्र पु० यन्त्र इत् । यायाये, उद्योगे, वैशेषिकोक्ते प्रवृत्तिनि-
 त्तोद्युत्तरादिपदस्य यन्त्रिभिरुक्ते यन्त्रभेदे च । यन्त्र यन्त्राय
 इति यैयायिकादय चित्तपुत्र इति यायायैदानिवा ।
 यन्त्र यन्त्र-यन्त्र-यन्त्र-सैट् । यन्त्रादित्यर्थे ।
 यन्त्र यन्त्रोचने वा पु० उभ०यन्त्रे यन्त्र-यन्त्र-सैट् इति ।
 यन्त्रयन्त्र त यन्त्रति यन्त्रदन्त्रन्त्र त यन्त्रयन्त्र ।
 यन्त्रा यन्त्र-यन्त्र-यन्त्र-सैट् । यन्त्र प्रकाशेयर्थे, हास्ये,
 योम्ययागं, यन्त्रादित्यर्थे यन्त्रायां तद्वती च । [या
 यन्त्राकाशं यन्त्र-यन्त्रमिति यन्त्रयोः । यन्त्रादौ यन्त्रे
 यन्त्राकाशं त्रि० यन्त्र यन्त्र यन्त्रादित्यर्थे यन्त्र ।

स्वेच्छावारिणि जने । स्त्रियां ङीप् ।

यथाक्रम अन्व० क्रमस्य आनुकूल्यं तस्मान्नतिक्रमो वा अन्व-
यो० । क्रमात्कूल्ये, क्रमानतिक्रमे च ।

यथाजातं कि० जातं समयविशेषमनतिक्रम्य यथाजातं तद-
स्मात्ति अच् । मूर्छं, भीचे च ।

यथातथ अन्व० तथानतिक्रम्य अनतिउच्यै अन्वयो० । याथाय्यं
बलवत्तनो यदूर्ध्वं भवितुमुचितं तथारूपभावे । यथायथ-
प्रत्यक्षार्थे । [व्यभिचारे सत्त्वस्वरूपे अर्थव्याप्यत्वं । सत्त्वे ति० ।
यथार्थं अन्व० चर्यमनतिक्रम्य अन्वयो० । चर्यतायाम् अर्थस्था-
यथार्थं अन्व० चर्यं योग्यतामनतिक्रम्य अन्वयो० । यथायोग्ये
ततः अर्थं व्याप्य । सत्त्वभावे पदार्थे ति० ।

यथार्थवर्णं उ० यथार्थं यथायोग्यं वर्णयति वर्ण-कण्ठ । चरे
यथायक्ति अन्व० यत्तेरातुल्यम् आनुकूल्येऽन्वयो० । यत्ते-
रातुल्ये, यत्प्रसूतारे । [यास्मात्प्रसूतारे

यथाशास्त्रं अन्व० यास्मात्सातुल्यम् अनतिक्रमो वा अन्वयो० ।
यथास्थितं अन्व० यथा येन रूपेण स्थातुं योग्यं तथास्थितम् ।
योग्यतायाम् अन्वयो० सत्त्वतायाम् । अर्थं व्याप्य । सत्त्वे ति० ।
यथास्य अन्व० सत्त्वमतिक्रमोऽन्वयो० । याथाय्यं । अर्थं
व्याप्य । यथार्थं ति० ।

यथेष्टित अन्व० ऐष्टितस्मान्नतिक्रमः अन्वयो० । स्थाश्चर्यो,
अर्थं व्याप्य । यथाभीष्टे ति० यथेष्टमन्वयः । [उचिते ति० ।
यथोचितं अन्व० उचितमनतिक्रमः । योचित्ये, अर्थं व्याप्य ।
यद् ति० यत्-वदि हिङ् । (ये) ह्यर्थे बुद्धिनिष्ठेयविषये अस्म-
ज्ज्ञाते सर्वज्ञानता । दृष्टादित्यर्थे अन्व० ।

यदा अन्व० यद्+दाच् । यस्मिन् काले इत्यर्थे ।
यदि अन्व० यद्+यिच्+इत् ऋतोप । पञ्चानन्दे, सन्नायनायाच्
यद् उ० यदातिवपते । क्लेशोत्पत्तेः, यदा वंसे श्रीकृष्णावतारः
तस्य गोलापत्यम्पु ब्रह्मणु तस्य लुङ् । यदुपस्थे दशार्ह-
देवे च ॥ १०० ।

यदुनाय उ० यदुनां भावी रत्नकलात् । श्रीकृष्णे, यदुपस्था-
दयोग्येन । [यदृच्छासाभक्तत्वे इति गीता
यदृच्छा श्री० यद्+रृच्छ-यत्+टाच् । स्वातन्त्र्ये, खेरतायाम्,
यदुवा अन्व० यदि च उच वा च इह यद्यर्थं यथानुरोधोक्ते,
‘यदुवास्तत्तद्विचारकालं पश्यन्नेति स्मरतिः यदुवा उभयं
चिकीर्षदिति च विन्यादितत्त्वम् । भिन्नहरिकारिका ।

यद्वा अन्व० यद् वा च इ० । पञ्चानन्दे ‘यद्वाभ्युदययोग्यते’ति
यन्तु उ० यम-तत्त्वं । धारणो, वृत्तिपामके च । संयमयुक्ते ति०
यन्त्र न० यन्त्रि-कण्ठ । संयमे, तन्मोक्षे-देवाद्यभिधाने चर्यभेदे

पानभेदे, सुगमतया ज्योतिष्काद्यावेक्षणभावे पदार्थभेदे,
सूत्रपारादेशोक्तेष्वपवादौ (तरविनो) (भरर) (कुन्ट) पदार्थं
यन्त्रकं न० यन्त्रमिव इवार्थं कन् (कुंढं) दारुभाषयन्त्रभेदे
यन्त्रगृहं न० इत० । तैलिकयन्त्रालये (धानिवर)

यन्त्रगोल उ० यन्त्रमिव ज्योतिष्काज्जितगोलयन्त्रमिव गोलः
वर्तुलः । कलायभेदे (सटर) [पोटायाम् स्त्री० टाप्
यन्त्रणं न० यन्त्रि-ल्युट् । नियमने, रचणे, बन्धने च । युच् ।
यन्त्रपेषणी स्त्री० यन्त्रेणैव पिष्टतेऽनया पिप-ल्युट् । (याता)
मेषधयन्त्रे ।

यमं येनैव आ० पर० षक० अनिट् । यमति यथासीत् ।
यम उपरतो आ० पर० षक० चनिट् क्तावेष्ट । यच्छति अयंशीत्
यन्ता । [यथोयमत् त अययामत् त

यम परिवेषणे जु० उ० षक० षेष्ट् वा षटा० । यमयति यामयति
यम उ० यम-वज् । ‘अहिंसां सत्त्ववचनं ब्रह्मपर्यमनृत्तता ।
अज्ञेयमिति पश्यैते यथास्थानि ब्रह्मानि चैत्युक्ते’ अहिंसादी,
इन्द्रियादीनां संयमने च । यमयति अच् । प्राणिमते
सुभाषभक्त्यानुसारेण दृग्द्विधायने ईश्वरातुल्ये दृष्टि-
वत्त्वे देवभेदे तस्मान्निकृतात् जाते च । एकगर्भजाय-
माने यमके ति० । आत्मत्वेन यमसम्पन्निभि ग्रन्थौ, द्विप-
संख्यायां योगे च उ० ।

यमकं न० ‘सत्त्वार्थे इष्टमर्थायाः स्वरूप्यङ्गसंयुक्तेः । क्रमेण
तेनैवावृत्तियमनं विमिश्रयत’ इत्युक्ते यन्त्राद्वारभेदे ।
यमकोटि उ० स्त्री० भूगोलस्य चतुर्विधादान्नरिते मद्भूतः पूर्व-
स्थां स्थितायां देशविर्जितायां पुण्यां लब्धा दुमय्ये यम-
कोटिरस्ताः प्राणि’ति विद्वान्मयिरोत्पत्तिः ।

यमजं ति० हि० व० । यमः एकदा एकल गर्भे वृक्षवटः वम्
जायते जट्-ड । एकदा एकगर्भजातयोः ।

यमदूतिका स्त्री० यमस्य दूतौव इवार्थं कन् । तिलिङ्गेडमे
यमदूतम् उ० यमस्य दूतम् । यमद्वारस्य यान्मल्लिङ्गे तत्कुन्द-
कोट्टमयकोटाकोर्ध्वल्लेखे हि भारतीयोऽनान्तस्य यम-
दूतमस्म । [द्विगोत्रायां यान्तायां षर्यभारति ज्योतिषम
यमद्वितीया स्त्री० इत० । कार्तिषेयमद्वितीयायाम् ‘तथा यम
यमद्विजं उ० अनिभेदे ।

यमन न० यम-ल्युट् । बन्धने, उपरमे च । यमयति द्यु । यमे उ०
यमप्रिय उ० इत० । वटइमे ।

यमराज उ० यमानां चतुर्दशानां राजा यमनियामको राजा
वा टच् चमा० । प्रेतामां राजानि यमराजे । यमेपु
राजते राज-कृत् । यमराज्यम् ।

यमल न० यमं योगं ज्ञाति ला-क । युग्मे, दन्दावनस्थे
 दक्षभेदे च ।
 यमलपत्र पु० यमलानि युग्मानि पत्राणि यस्य । अश्वत्थकटवे
 यमवाहन पु० यम वाहयति स्थानात् स्थानान्तरं नयति ।
 यक्ष-स्थेयं विष्-लु । यक्षिणे ।
 यमानो स्त्री० यच्छति अग्निमान्द्यमनया यम-करणे ल्युट्
 ट्ठ० यात्वम् । अजमोदायाम् । स्थायें कन् । तत्तैव ।
 यमुना स्त्री० यम उनन् । कालिन्या नद्यां, यमभनिव्याम्
 स्वयंछतायाम् इमांयाञ्च ।
 यमुनास्नात् ३०६० । यमे । [तन्त्रे राजभेदे
 ययाति ३०० यस्य बायोरेव याति सर्वात् नतिरस्य । नङ्गपा-
 ययु ३० या-ङ्ग द्वित्व । अयमेधीयेऽङ्गे, अयमात्रे च ।
 यव ३० यु-वच् । सनामस्थाने द्रव्यभान्यभेदे 'यवन्ते सर्व-
 शस्त्राना जायते पत्रयातनम् मोदमानाश्च विहन्ति यथा
 कपिशयाजिनः' इति शीलाद्या । स्थायें कन् । अत्रैव ।
 यवक्यं न० यवानां भवनं योजे यत् कुञ्च । यवभवने योजे
 यवचार ३० यवजातः चार । यवजातचारभेदे उवण-
 भेदे (घोटा) च ।
 यवज ३० यवात् जायते जन-ड । यवचारे, यवान्याञ्च ।
 यवतिक्ता स्त्री० यवाकारं तिक्तं फलं यस्या । राज्ञाया
 यद्विन्याञ्च ।
 यवर्न ३० यु-ल्यु । देवभेदे, तद्देवस्थे जने व० ३० । वेगे,
 अधिकवेगवयम्, गोभूमे गवैरुदये, त्रिरक्तजातो ययाति
 यमस्य तत्पुत्रस्य तथैवोभयो जातिभेदे च । वेगवति लि०
 यवनद्विष्ट ३० यवनैर्द्विष्टं द्विष-क्त । युष्मकी ।
 यवनप्रिय न० ३० । मरिचैः ।
 यवनाचार्य्य ३० ताजनादिज्ञोति शास्त्रकारके पण्डितभेदे
 यवनानी स्त्री० यवनानां विधिं ङीप् दानुक् च । यवनानां
 विधाम् ।
 यवनारि स्त्री० यवनहारी । श्रीकण्ठे । [भेदे
 यवनाल ३० यवनानाञ्चि नाला (भाडा) यस्य । (देधान) धान्य
 यवनालज ३० यवनानां नालात् काष्ठान् (वाठा) जायते ।
 यवचारे । [कानात्] जवनिकायाम्
 यवनिका स्त्री० यवनस्यां यु-ल्युट् ङीप् कन् अत इत्तम् ।
 यवनी स्त्री० यु-ल्युट् ङीप् । यवानीनामकोवधौ यवनभा
 योऽङ्ग । 'यवनीउच्छपद्मानां विधिं रयु ।
 यवनेष्ट म० ३० । धीधक । अरिषे अञ्जने चण्डने राज-
 पनायो निम्बे च ३० । यजूर्ध्वं स्त्री० टाप् ।

यवफल ३० यवाकारं फलमस्य । वगे ऊटजे च यस्य फल-
 भिन्दूयव उच्यते, जटाभास्याञ्च ।
 यवमध्यं न० यवाजवि मध्यं यस्य । चान्द्रायणभेदे प्रथमदिनादा-
 पञ्चदशदिनमेकैकपाशरक्षा, गङ्गतरं च आपञ्चदश दिन
 क्रमेणैकैकपाशहान्या मासमध्ये व्रते तस्य मध्यं दिवसानां
 हि वङ्गलपाशवत्त्वेन यवमध्यतस्यत्वम् ।
 यवलास ३० यवेन लस्यते स्रव्याय कर्त्तरि षञ् । यवचारे ।
 यवभूक् ३० यवानां भूक् कारयत्वेनाक्यस्य अच् । यव-
 चारे यवभूकजादयोऽप्यत्र ।
 यवस न० यु अचच् । वशि, द्रव्ये च । [याज]
 यवागू स्त्री० युवते भिद्यते यु-चागू । पङ्कजजलपक्वे द्रवभेदे
 यवाग्रज ३० यवस्यापात् भूकात् जायते जन ड । यव-
 चारे, यवान्याञ्च ।
 यवानो स्त्री० डङो वव ङीप् आहुक् च । (जीवाग्नि) पदार्थे
 यवापत्य न० यवस्यापत्यवि तज्जातत्वात् । यवचारे ।
 यवास्तज न० यवजातान्जायते जन ड । सौमीरवे ।
 यवास पु० यु-वाश्च । इरावभायाम्, खदिरभेदे च । छण्डादिनी
 लये स्त्री० टाप् । स्थायें कन् । तत्तैव ।
 यविष्ठ लि० अतिमु० वृथा युवन्+इच्छन् यवादेश्च अतितरुणे
 यवीयस् लि० अतियवेन वृथा युवन्+इच्छन् यवादेश्च 'अश्वमयं
 यवीयाश्' इति स्मृति । कनिष्ठे स्त्रियां ङीप् ।
 यवीत्य न० यवाङ्गुलिष्ठि उद्+स्था-क । शीवीरके ।
 यव्य न० यवनानां भवनं योजे यत् । यवभवनोयमे योजे । युत-
 चन्द्राकाशत्व यत् । चान्द्रे मासे ३० । 'यव्यद्वयं चार-
 णादि सर्वानन्दोरजस्रं' इति स्मृति ।
 यश पठञ्च ३० यश्च प्राप्त्य पठञ्च । दक्षायाम् वाद्यभेदे ।
 यश शेष लि० यश्च यवेरोऽस्य । ऋते । कीर्त्तियवाद्योयत्व
 यशस् न० यश्च अयन् भातो युञ् । श्रीर्थादिप्रभृते प्यात्वपर-
 पञ्चाये पदार्थे ।
 यशस्या स्त्री० यशसे हिता यशस्+वत् । जीवन्त्यां मङ्गिना-
 ओपधी च । यश लाधने लि० । 'धम्य यशस्पायुष्यमिति ।
 यशस्वत् लि० यश्च+प्तव्य यस्य च । बभोविष्टे । विनि ।
 यशसीत्यप्यत्र स्त्रियां ङीप् । जीवन्त्यां तत्त्व, शोऽति व भ्र
 यशितक्रायां, वनक्रापांस्याञ्च ।
 यशोद् ३० यशो ददाति दा-क । पारदे । यशोदातरि लि०
 नन्दगोपपत्न्या स्त्री० । 'नन्दगोपपत्न्येजाया यशोदागर्भ-
 धनं' इति चण्डो ।
 यट् ३० यज-वच् । दागयोऽपि ।

यटि स्त्री० यज-क्तिन् नि० । ध्वजादिदण्डे, भुजाद्यवस्थने
दण्डे च क्तिच् । तनौ, हारवतायां, भाष्यां, मधूकायां
(वटिमधु) वा ङीप् । शस्त्रभेदे च ।

यटीक न० यथा कायति कै-क । यटीमधौ, लताभेदे ।

यटीपुण्ड्र पु० यटीव पुण्याख्यस्य । जीवहठे ।

यटीमधु पु० यथा मधु ख्यस्य । (यटिमधु) स्नानाभ्यासे लताभेदे
यस्य यत्ने दिवापचोभ्यापरः यज-भेदः । यस्त्विति यस्ति संयस्त्विति
संयस्ति अतयस्त्विति अयस्त्वं अयासीत् अयसीत् ।

या गती अदाःपरः सफः अचिद् । याति अयासेत् ।

याग पु० यज-चञ् । मन्त्रकरणके वज्राद्याधिकरणे इति-
प्रत्येपह्ये यष्टे ।

याच याचने भा० उभ० द्विक० सेट् । याचति ते अयाचोत्
अयाचिष्ट । चकि न लुङ् । अय याचयुः । याचिषम् ।

याचक त्रि० याच-एङ् । याचनाकारके ।

याचन न० याच-ल्यट् । याचनायाम् । युच् । याचनारम्भ स्त्री०

याचनक त्रि० याच-ल्यु, सार्धे कन् । याचके ।

याचित न० याच-भावे क्त । याचनइतो याचनायाश्च ।

कर्मणि क्त । प्राप्तिं ते त्रि० । अङ्गीते (चाचोया द्रष्टु)

याचितक न० याचितेनाभिततम् कन् । याचना धनसंनितो
याचना स्त्री० याच-नङ् । प्राप्तयाम् ।

याजक पु० याजयति यज-चिच्-ल्युच् । धर्मादिस्वाभाव
मराद्यं यजकश्चैव प्रवृत्तिगदी ।

याज्ञवल्क्य पु० छिन्मभेदे ।

याज्ञसेनी स्त्री० यज्ञसेनस्य पुत्रदराजस्यापत्यं स्त्री० अत इत्
ङीप् । त्रीदयां प्राण्डवभाष्यायाम् ।

याज्ञिक पु० यथायचित् । यज्ञः प्रयोजनमस्य वा ङक् । दर्भभेदे,
चदिरे, पनागे, अक्षत्ये याज्ञके प्रवृत्तिगदी, यज्ञमाने च ।

याज्म न० इत्येतदस्य यज-ल्यट् । यागस्थाने देवप्रतिष्ठायाश्च
'याज्यं येनमबद्धा' इति श्रुतिव्याख्यायां दायभागे याज्य
यागस्थानं देवता येनूक्तम् याजनीये ति० । करणे यट् ।
अग्निदेणे स्त्री० ।

यातना स्त्री० पु० यत-युच् । तीक्ष्णवेदनायाम् ।

यातयाम त्रि० यातो गतो याम उचिन्नवमयो यक्ष । धीर्
पश्यति 'यातयामं गतरश्मिति नीता । उचिष्टे,
परिभुक्ते च । [शतौ गम्ये त्रि०

यातव्य पु० यायतेऽथे या-वय् । कृपायां दुष्टार्थप्रभिमये
यातायात न० यातयायातश्च या-भावे क्त आ-या-भावे क्त
यमाहार इ० । गमनामनयोः ।

यातु पु० या-त । राखसे । गन्तरि त्रि० । [राखसहन्तरि त्रि०
यातुम् पु० यातुं राखं गम्येन इति हन-ठक् । पुगुडौ,
यातुधान पु० यात इति धीयतेऽभिधीयते भा-ल्लुट् । राखसे
याट् स्त्री० या-टच् । देवरूपव्याम् (या) यातरी । लृच् ।

गन्तरि त्रि० यातरी । [देगेदेगेनोत्तमभेदे रचयावादी च
यात्रा स्त्री० या-ङ् । जिगीषया रात्रां गमने, गमनमाने,
यात्रिक त्रि० यात्रायै हिवम् । उत्सवे, उपाये, गमनहिते-
नचवादी च ।

यायातव्य न० तया तद्रूपसौचित्यम् अय्यदी० तस्य भावः
अच् । यत्स्य यया भवितुं युक्तं तस्य तयाभावे ।

यायार्थ्य न० ययार्थस्य भावः । सत्ये सत्यविकले ।

यादःपति पु० यादयां अजजन्तूनां पतिः । वरुणे, चण्ड्रे च

यादव पु० यदोर्गातापत्यमयुः । यदुर्वये क्षियां ङीप् ।

तत्प्रधाने श्रीकृष्णे पु० यदुर्गामिदम् अय्य, गोमहिषादिवे
धने न० दुर्गायां स्त्री० ङीप् ।

यादस् न० या-यसन्तु इल्ल् च । अजजन्तूनाम् ।

यादसंनाय पु० इयं अल्लुक्कस्य० । वरुणे, चण्ड्रे च । यादयां-
यत्यादयोऽप्यल्ल् ।

यादृष्ट(व/य) त्रि० यक्षेव दर्शनमस्य यदृ-ङ्ग-ल्युट्, (ट) क्तिप्
वा । यक्षधर्मे यथाविधे । टान्तासु क्षियां ङीप् ।

यादृष्टिक त्रि० यदृष्टया आगतः ङक् । यदृष्टया प्राप्ते ।

यान न० या-भावे ल्युट् । गमने, उपचिंतयज्ञोः राधा, भूवराणां
दिरक्षां कृता रिपोराख्यन्त्याय गमने वा । करणे ल्युट् ।
गमनहाधने रथादौ ।

यापन न० या-यिच्-ल्युट् । कावादी सेपथे, निरवने च ।

याप्य त्रि० या-यिच्-ल्युट् । निन्दे च धमे, सेपथीये नि-ये-
धमप्रतिपाद्ये उपचयनवीये रोगभेदे च ।

याप्ययान पु० याप्यं सेप्यं उचितं वा पदद्वयमात्रा इतरथा-
ह्लाताश्च यावत् (यथापाया) मित्रिकायाम् । [इति हा०

याम पु० यम-वय् । यमने प्रहरे च 'यामोदात संधापि नायात'

यामघोष पु० यामे घोषोऽस्य । जुङ्गुटे । अटिधन्मभेदे स्त्री०

यामल न० यमल-छायाण्ये । युगमे, तन्मयाक्षभेदे च ।

यामवती स्त्री० यामाः बहुवः क्लितसंज्ञावताः बन्वकाः
भुवि पठय चक्ष वः । रात्रौ, हरिद्रायाश्च ।

यामाट पु० आयां याति लृच् पु० । आयातवन्त्यां ।

यामि स्त्री० यम-ङ् । उवर्ध्वार्थं भवितुं 'यामोदाति मे-
हामोति वतुः ।

यामिनि न० ऋतुनिगेऽथे उमराविधौ वामने स्थाने ।

यामित्वेधः उ० यामित्वे सप्तसप्ताने वेधः पापपहसंयोगः
 विवाहारी वज्रं पापात् सप्तसप्त गयी वाद्युक्ते योगभेदे ।
 यामिनी स्त्री० यामाः तिसंख्यातः सन्त्यस्य नाड्यस्य इति ।
 रात्रौ, इति द्वायाद्यम् ।
 यामिनीपति उ० इति० । चन्द्रे, कर्पूरे च । रंजनीवाद्यस्यम् ।
 यामी स्त्री० यमस्येयम् यमो देवताया वा अण् । दक्षिणस्य
 दिशि यमस्यन्विन्यो यातनाया च । यामिना ङीप् ।
 यामियदार्थे । [उप्यत्वात् यासज्जस्यत्यस्यम्
 यामुनेष्टक म० यमनायां भवं तद्विषयकम् । सीमन्ते तस्य हि
 याम्य उ० यामी दिक् विवाहोऽस्य यत् । अगस्त्ये, चन्दनहृत्ते च
 यमोदेवतास्य । यमस्यन्विनि वि० । दक्षिणदेशस्ये वि०
 यास्यायन न० यास्यायाम् अयनं सूर्यस्य गतिः । दक्षिणायने
 रवेः ऋगसंज्ञान्तितः पुरेषु षट्च मासेषु ।
 याम्योङ्कृत उ० याम्ये दक्षिणदेशे उल्लङ्घः । श्रीतावहृत्ते ।
 यायजुषो उ० यज-यज्-ऊक । पुनः पुनर्वसुगोत्रे ।
 यायावर उ० देयाद् भाग्यं याति ना-यज्-परः । अजने-
 भीयाद् जरत्कारणयो च । भद्रवक्रगमनगोत्रे वि० ।
 याव उ० यु-अय् स्त्राये अण् । अयस्ते । स्त्राये कर्त्तुं । तत्र । याव
 इव कर्त्तुं (ऊनूतीकारः) मोक्षिभेदे ।
 यावत् वि० यत् परिमाणस्य मतम् । यस्परिमाणे । या-
 वति । चाकले, व्याघ्रौ, वीजायाश्च अयम् ।
 यावत्तावत् अयम् । यावत् तावत् इ० । गीजगणितप्रसिद्धे
 अय्यक्तमानानयनाय कलेः प्रथमे दायौ । [परिमाणपूरणे
 यावतिथि वि० यावता पूरणः यावत्-उड् इत्युक् च । यावत्
 यावन उ० यु-पिच्-ल्यु । विष्णाप्यगव्यद्वये ।
 यावनाक्त उ० यवनायक स्त्राये कण् । भान्यभेदे ।
 यावनाक्षरा उ० यावनाक्षर भद्रः । भद्रभेदे ।
 यावनाली स्त्री० यावनाक्षर विकारः अण् ङीप् । यावनाय
 भवायां यक्षरायाम् ।
 यावन्मुक्त उ० यवन्मुक्त विकारः अण् । यवघारे ।
 याटीक उ० यटिः पट्टरगमस्य ईकम् । यद्या योद्वि ।
 यास उ० यस्-कर्त्तरि संज्ञायां यञ् । डुरावभायाम् ।
 यु मिथये अमिथये च अ-पर-सक-सेट् । यौति अयावीत् ।
 यु वक्षे क्त्वा० उ-सक-अनिट् । युनाति युनीते-अयोवीत् अयोप
 यु निन्दने जु-आम-ऊ-सेट् । यावयते अयौयवत् ।
 युक्त ति० युज-क्त । मिलिते । अय्यसक्तयोगे योगिनि उ० ।
 लक्षिते, न्यायागतद्रव्यादी च न० ।
 उत्तरया स्त्री० युक्तो रथो यस्याः । राक्षसां (कादायाश्चली)

युक्ति स्त्री० युज-क्तिन् । न्याये, व्यवहारे, अतुमाने तदावस-
 विज्ञानादौ, युक्तिर्यावधारणमित्युक्ते नाटकाद्विगेषे च
 युग नञ्जने आ-पर-सक-सेट् इति । युगति अयुक्तीत् ।
 युग न-युगि-अच् इ० नचोपः । युग्मे, द्वित्वसंख्यायिते, स-
 त्वादापरकस्त्रिंशे काचविगेषे तत्तमायं दृष्टमिधने ।
 लङ्गिनामौषधे, वृक्षवृत्तपरिमाणे च । रघुहृत्-देरभभेदे
 उ० (जोयाय) । [काष्ठयज्भभेदे
 युगकीलक उ० इत० । रयादाङ्गयुगधारणायं कोलकाकारे
 युगन्तर उ० युगं रपस्य युगकां धरति इ-अच् । रपस्य युग-
 कागसन्तरे कुवरादेः काष्ठभेदे, पर्वतभेदे च ।
 युगपद् अथ् । युगमिव एवमेव पद-किप् । एककाने इत्यर्थे ।
 युगपत्त उ० युगमिव संज्ञितं पञ्चमस्य । कोविदारहवे स्त्राये कर्त्तुं ।
 यज्ञे । शिथपाहवे स्त्री० टाप् अतः पञ्चमस्य ।
 युगपार्श्व ग उ० युगपार्श्व गच्छति गम-ड । अर्ध्यासां ता-
 द्वचपार्श्वे गच्छे इत्ये । [स्थिते च
 युगल न० युगं द्वित्वं विद्यतेऽस्यस्य लङ् । युग्मे, द्वित्वसंख्या-
 युगलाख्य उ० युगलेन वररूपेण व्यञ्जनवर्णद्वेनाप्यायते
 आ-प्रा-त । अर्धरहवे । [तत्कावे च ।
 युगान्त उ० युगान् अन्त्यादीनामन्तस्त्रिपदवित्तः काचः । प्रत्ययं,
 युग्म न० युज-यक् इ० जस्ययः । द्वित्वसंख्यायिते (जोहा)
 युग्मे । 'युगानिन्नतभूतानि पञ्चमुन्मोहसुखयोः । बह्वेष
 दादौ युक्ता चतुर्दशाय पूर्णिमा' । प्रतिपदाममानाया
 त्रिव्योर्द्विषं महाफलमित्युक्तेति विविगेषयोगे वधारायिषु च
 युग्मपक्ष उ० युगानि पक्षायस्य । रक्तक, वृणहृत्ते । युग्मपक्षी
 दयोण्य । संज्ञायाम् कर्त्तुं । शिथपाहवे स्त्री० टाप् अतः पञ्चमस्य
 युग्मफला स्त्री० युग्माणि फलानि यस्याः । इन्द्रचिर्या,
 इविडावौ च । [युगवाक्के-चादौ त्रि० ।
 युय न० युगनईति यत् । बाह्वे वाने । युगं गच्छति यत् ।
 युच्छ प्रभादे आ-पर-सक-सेट् । युच्छति अयुक्तीत् ।
 युज संख्ये युतौ च वा कु० उभ० यथे आ-पर-सक-सेट् ।
 योजयति ते योजयि अय्युजयत् न अयोजोत् ।
 युज युतौ इ-उ-सक-अनिट् । युनक्ति युद्धे उड्मुद्रते मनुद्धते
 निर्वृणक्ति । अयुजत् अयोवीत् अयुक्त ।
 युज योगे सभाषौ दिवा-अक-अनिट् । युज्यते अयुक्त ।
 युज निन्दायां जु-आ-सक-सेट् । योजयते अय्युजयत् ।
 युज् इ० दि-युज-किप् । सभाभिपति । युक् युजौ । इ० युज-
 किप् । संयोगवति वि० । युज् युजौ युजः ।
 युज्जान उ० युज-यानच् । योगनिगेषवति भावनासङ्कारेण

सर्वपदार्थानां प्रातरि, रव्यक्षरयौ, त्रिषु च ।
 युत दोषो भ्रा० व्या० यक्० सेट् । योतते । अयोतिष्ठ ।
 युत लि० यु० क्त । संयुक्ते, भित्ति, चर्चिते च ।
 युतक न० यु० क्त युत क वा ततः स्त्राभे क्तु । संशये, युगे,
 स्त्रीरचनाश्लेषे, चरणश्लेषे, यौतके धने, मैत्रीकरणे, सन्धये,
 यूपार्थे च । ययुक्ते लि० ।
 युतवेधे पु० शिवाहादी वक्ष्ये चन्द्रेण सप्त मासपक्षयोगे ।
 युद्ध न० युध० क्त । मत्स्यदिशेषेष्वप्यपारे, शोधने, तदापारे
 चंदायि, ज्योतिषोक्ते पक्षशायि गतिभेदज्ञते, योधनश्लेषे
 मरुत्तरमिलनश्लेषे च ।
 युध युद्धे दिवा० व्या० यक्० चन्द्रिद् । युध्यते । ययुद्ध ।
 युध्(भा) स्त्री० युध० वन्म० क्तिप् वा टाप् । युद्धे ।
 युधान् पु० युध० क्तानच् । क्षमिषे । [जलम् । पायुख्ये ।
 युधिष्ठिर पु० युधि युद्धे स्थिर गमियुद्धिस्थिर स्थिर इति
 सुप विभोक्ते दिवा० मरु० यक्० सेट् । युयति ययुषम् अयोषीष्टु
 सुयुधान् पु० युध० क्तानच् हितम् । इन्द्रे, सार्वजिनिकामिनादये
 क्षतियभेदे, क्षतियकाले च । [त्वा युधजरीतलक्ष्यम् ।
 सुवखलति स्त्री० सुवत्तेरेव चक्षति । [त्रिक्] रोगवत्याम् सुव-
 सुवति(ति) स्त्री० सुवन्तुति क्त्वा वा । यो० नृत्वा क्षियाम् ।
 सुवन् कीप् । सुवीक्ष्यम् ।
 सुवतीटा स्त्री० सुवतीनामिहा । सर्वव्यवसायम् ।
 सुयम् लि० यु० क्तिन् । ज्ञेये निवर्तयवति । 'ययोदयाम्ने-
 हात्तल्लक्ष्यसत् उच्यते' इत्युक्तवयस्ये तद्धवे च ।
 सुवनाम्ब पु० चर्यसंश्ले, मायाश्रमिषति चरभेदे ।
 सुवराज पु० युवैव राजा टप् सभा० । राजयोग्यस्त्रियत्कार्य-
 करे राजपुत्रे ।
 सुप भजने स्त्री० पर० यक्० सेट् । योषति अयोषीष्टु ।
 सुप्राद् लि० सुप मदिह । संश्लेषकेतने भव्यन्त्यर्थे वक्ष्ये योक्तायै
 हर्षमाश्रया, त्रिषु विभेदेषु सप्तक्षयवा च ।
 सूक् पु० स्त्री० सू० क्तिप् क्तु । मकुषे, (उड्कुष) क्षोत्रे टाप् ।
 सूति स्त्री० सू क्तिन् लि० दीर्घ । निचोक्तत्वे ।
 सूय न० सू क्तु पु० दीर्घ । सजातीयसपदावे ।
 सूयनाय पु० इत० । वन्द्यजादीनां प्रधाने । सूपाद्वीक्ष्यम् ।
 सूयिका स्त्री० सू यक् पु० दीर्घ स्त्राभे क्तु अत्र इत्यम्
 टाप् । सन्धानके, सार्वभौ, म्याह (सुदृष्टु) ।
 सूयी स्त्री० सू यक् पु० दीर्घ भो० कोप् । (सुदृष्टु) इत्यप्रधाने इत्ये
 यूप पु० न० सु० यक् पु० दीर्घ । यष्टीययुधव्यवकाशभेदे, दान-
 यमाश्रित्यर्थे सभ्ये च । जदसभ्ये पु० ।

यूपकटक पु० इत० । यत्तस्मान्निर्गच्छककाष्ठस्य पिर स्वे वल-
 याकारे काष्ठमये पदार्थे । [यूपद्रुमाद्वीक्ष्यत्
 यूपद्रु पु० यूपाय द्रु प्रकृतिविकृतिभावात् इत० । खदिरवृक्षे
 यूप बधे भ्रा० पर० यक्० सेट् । यूपति अयपीत् ।
 यूप पु० न० यूप क टप् यत् । सहादिकापे । ब्रह्मदाख्ये पु० ।
 येष यत्ने भ्रा० व्या० यक्० सेट् । येषते अर्धेपि । चङि न च्चुम्
 योक्त न० युज्यते इनेन युज्-इत् । ईमादयहादी युगवन्धनायै
 दासिनि (योत) ।
 योग पु० युज्-भारादी ङ्स् । सयोगे, भेलने, उपाये, वर्मादि-
 भारणे, ज्ञाने 'योगविषयवृत्तिनिरोध' इति पातञ्जलोक्ते
 सर्वविषयेभ्योऽन करणवृत्तिनिरोधे, 'सयोगं योगनिष्ठाङ्ग-
 जीवात्मपरमात्मनो' रित्युक्ते जीवात्मपरमात्मनोरन्तरे, युष्मदी,
 ज्ञेये, अलभ्यायैवार्थानिष्ठाङ्गम्, ईदृशैर्लक्ष्यैर्मादीनां
 प्रयोगे, सहायसम्यक्साधनवार्थसम्यक्ते, 'योगवत् सभाष्येति
 श्रीमार्कण्डेय' । 'योगः सप्तशुद्धीयमभिव्युक्तं यथास्तितवस्तुवो
 अन्यथाकृपमतिपादने, यथा सहारवन्धजोऽरमि कर्मचो
 रसम्बन्धोऽपेक्षितम् । ज्योतिषोक्तं तु रविचन्द्रयोगाधीनेषु
 विष्णुभादिषु, सप्तविमयो पदार्थेषु विधिवारणक्षलाणाम्
 अत्यन्तरा सतत्तानां योगविमेषे, अष्टतयोग' अर्द्धादय-
 योग इत्यादि उपायौ च योगाभ्यसनविश्रीतमिति कथ्यते ।
 योगस्यैव न० योगस्य योगस्य सभाहार० इ० । अथध्यवसायवि-
 श्राव्यते सभापरिचयस्य 'योगस्यैव वक्ष्याम्यहं' इति पु० ।
 योगज न० योगात् जायते जन० इ । अयुद्धयन्ने । योगजात
 माले निम्न आयायुक्ते प्रयत्नादिवापने यदौक्त्वसद्विच-
 र्भेदे पु० । [दानप्रतिपक्ष' इति कथ्यते सोपाधिक दाने
 योगदान न० योगेन ज्ञेयेन उपाधिना वा दानम् । 'योग-
 योगनिद्रा स्त्री० योगद्वया निद्रा । प्रथम परमेश्वरस्य
 सर्वज्ञोपकारकया योगद्वये व्यापारे 'योगनिद्रासुषुप्त' इति
 चयुषो यदधिगतयो दुर्गमाश्च ।
 योगपट्ट न० योगाभ्यासार्थं पट्टम् । योगिभार्ये पट्टभार्ये ।
 योगपीठ पु० न० योगयोग्य पीठमासनम् । दशादीनामासनभेदे
 योगमाया स्त्री० योगएव माया । भगवतो जगत्सर्जना-
 र्थाय यस्मै, 'योगमायासप्तविध' इति भागवतम् । तद-
 विज्ञातयो दुर्गमाश्च । [अथ स्त्री०
 योगरट्ट पु० योगेन रट्टीय । [बारङ्गी जम्बेरेभ्ये योगरट्टा-
 योगरट्ट पु० योगोऽयमवद्वि कवि ५५६ मरिचि एत
 स्त्री० अथ । अथवयमस्या सपदावदस्या च अर्धवैश्वदे
 पट्टमपरादी अथ वि उभयवदस्या पट्टमपट्टमपट्टमपट्टम-

यथावैविध्यमयप्रत्ययविग्रहस्य बोधः । समवायिनोपनास्य
पट्टजाते-कुसुदादौ, स्वरजजाते-पद्ये च न तत्प्रत्यययोगप्रसङ्गः
योगवाचिन् पुंयोगेन वङ्गितं वङ्गिणिनि । भारदे, चारभेदे च
योगाचारः पुं योगेनावरति आ+चर-चञ् । बोधभेदे तस्मात्
ताचारविवरणं वङ्गदभिधाने ।

योगाधमन न० योगेन क्लेनोपाधिना बाधनम् । उपाधिके
व्यवहारे च नम्यकदाने । 'योगाधमनविश्रुति'मिति श्रुतिः
योगाखट्ट पुं योगमाखट्ट आ+खट्ट-क्त । 'यदा त नैन्द्रिया-
धेयं न कर्मस्तनुपज्जते । सर्वसंकल्पसन्ध्याधी योगाखट्ट-
सदोच्यते' इत्युक्ते योगभेदे 'योगाखट्टस्य तत्त्वैव यम का-
रणमुच्यते' इति गीता । [आचनभेदे

योगासन न० योगार्थसाधनम् । योगशास्त्रोक्ते स्वस्तिपादौ
योगिन् त्रि० युज-चिमुच् । 'आत्मोपस्थेन सर्वान् लभ प्रयच्छति
योऽर्जुन । सुखं वा यदि वा दुःखं स योगी परमो मतः'
इत्यादिगीतायुक्तयोगयुक्ते संयोगवति च त्रि० स्त्रिय
कीप् । वा च तत्र, दुर्गाया तत्त्व्याङ्गिभेदे पुं नारायण्यादिपुं
चतुष्टयप्रकारेषु, प्रतिपन्नवचो इत्युक्ते पूर्वादिदिग्भेदाद्
तिथिभेदेपुं च । [दुर्गाया स्त्री० कीप् ।

योगीश्वर पुं० इत० । आङ्गवल्कलपुत्रौ योगिनां श्रेष्ठे च ।
योगेश्वर पुं० इत० । योऽक्षणे, 'योगेश्वर । ततो मे त्वं दर्श-
यस्मान्मिति गीता । दुर्गाया नम्याङ्गकोशा च स्त्री० कीप्
योगेश्वर न० योगाय योजनार्थमिष्टम् । वीरके ।

योग्य त्रि० योगमर्हति यत् युज-य्यत् वा । योगार्हे, उचिते,
निपुणे, यत्ने च । युध्यमधमे पुं० । अद्विगावौषधे न० ।

योग्यता स्त्री० योग्यस्य भावः तत् । शमर्थे, यादवोपसाधने
'पदाद्यै तत्र तद्वता योग्यता प्ररिकीर्तिते'त्युक्ते तत्पदार्थे
तत्पदार्थवशात्कृते, प्रसङ्गान्ते वा भावभावकृते वाच्ये च ।

योग्या स्त्री० योगमर्हति यत् युज-कृतम् एवम् वा । अर्थादि
शास्त्राभ्यादि, कृत्यक्षियया ।

योग्यानुपसक्ति स्त्री० योग्यस्य प्रत्ययादिना प्रत्ययमुपसङ्गसाध-
नचिह्नप्रदानम् । न्यायायुक्ते अभाववाच्यके साधनभेदे ।
तथाहि यटाटिक्ते तत्र यटाभावनानुपसङ्ग्यते तस्य प्रथि
योगिनो यटादि सन्नेपि तत्रत्यवशात्प्रत्ययसम्पत्त्येन
तत्रत्यवस्थाभावान् किन्तु यटास्याभावो व्यङ्ग्ये मिश्रावाद्य
भावस्य तत्र प्रत्ययवशात्प्रतिबोधिप्रसादेर्द्वयनायोग्यतात्
योजन न० युज-भावनदौ व्युट् । वयोगे, पिबु-व्युट् ।
वयोगवरणे । चतुर्थ कोषेपु । 'प्रथममगमदहता योजने'
इति योजनावती ।

योजनगम्या स्त्री० योजनं व्याप्य गम्यो दक्षाः । कस्तूर्याम्,
सोवाया, व्यासवावटि-सत्यवत्याम् । स्वार्थे कन् अत
इत्त्वम् । तत्रैव । [त्वात् । मञ्जिष्ठायाम्

योजनपर्णी स्त्री० योजनं व्याप्य पर्णान्यस्याः विस्तीर्षण्य-
योजनवल्ली स्त्री० योजनं व्याप्य वल्लीव । मञ्जिष्ठायाम् ।
स्वार्थे कन् अत इत्त्वम् । तत्रैव ।

योजन न० यु-ङ्गन् । योज्जे (योज) ।

योज्ज पुं युष-जच् । युज्जकर्त्तरि ।

योर्ध पुं युष-जच् । युज्जकारके । भावे वच् । युजे ।

योधन न० युष-भावे व्युट् । युजे । कारणे व्युट् । व्यख्या-
युधे । कर्त्तरि व्यु । युज्जकर्त्तरि पुं ।

योधसंराव पुं योधाय युद्धाय संरावः आह्वानम् । योधा-
ना युद्धार्थे परस्परहान्ये । [इत्यभेदे ।

योनस्त पुं यवस्य नव इव बाणोऽस्य पुं० वचस्वम् । (देधान)

योनि पुं स्त्री० यु-नि । मण्यादीनामस्य स्यात्वे-आकर्, का-
रणे, जले, स्त्रीयामबाधारण्ये, तद्भवतामे पूर्वफलानी-
नयते च । स्त्रीत्वे वा कीप् । [युजेऽण्यजे च देहे ।

योनिज न० योनिःशान्तात् जायते जन्म-ज । देहभेदे जटा-
योनिमुद्रा स्त्री० योन्वाकारा मुद्रा । तन्मौले देवताविशेष-
पूर्वाद्दे प्रदर्शनीये अङ्गुलीष्विष्येतिविशेषे लक्षणान्तं वङ्गदभि०

योपा स्त्री० युष-जच् टाप् । स्त्रियाम्, न्यायाम् ।

योपित् स्त्री० युप-इति । नायाम् वृजनाद्वा टाप् । योपिवाच्यम्

योपित्प्रिया स्त्री० इत० । इतिप्रियायाम् ।

यौक्तिक त्रि० युक्तिवत् जायत ठक् । युक्तिविज्ञे, योन्वे च ।
युक्तौ अधिगतः ठक् । नम्यवचिने पुं० ।

यौगिक त्रि० योगात् प्रकृतिप्रत्ययार्थसम्भवात् व्यभिगत ठक् ।
प्रकृतिप्रत्ययसम्भवाच्चक्रे यन्वेवया पाचकादिशब्दं पात-
कर्त्तृवाचकः । योगे योग्य ठक् । योगयोग्ये । [न वृक्षः

यौट संवत्से आ० पर० शक० वेद । यौटिति यथौटीत् । पटि
यौट यौटवत् सर्वम् । यौटिति यथौटीत् । [सर्वे धने

यौतक न० युवकादे विवाहकावेऽभिगतम् कण् । विवाहकावे

यौतव न० यु दत्तस्य भावः व्यच् । परिभाषे । [धने ।

यौतुक न० यौट्यौगकालस्तत्र सर्वम् कण् । विवाहकावे सर्वम्

यौधेय पुं० योध एव ठक् । योद्वि । व । योधेयोयत् ।

यौन त्रि० योनित योनिवन्मन्वात् यायतम् व्यच् । पात्रे,
योनेरवसम् । वैवाहिकसम्भवे पुं० ।

यौवत न० युवतानां समुहः व्यच् । युधतिप्रसदाये ।

यौवन न० युनो भावः व्यच् । तावत्ये अवस्थामभेदे । 'आ यो-

उपाद् भवेद्वात सारणस्त उच्यते । इहः स्यात् यस्मिन्-
रुद्धं भिद्युक्तेऽवसाभेदे ।

यौवनकण्ठक उ० न० यौवनस्य कण्ठक इव पिष्टम् । (यस्य
कोड़ा) प्रथमेदे ।

यौवनदग्गा स्त्री० कर्म० । वारुण्ये व्यवसाभेदे ।

यौवनलक्षणा न० इत० । खने, वायुने च ।

यौष्माक वि० युष्माकमिदम् युष्मद् कथं युष्माकादेनः । युष्मद्
शब्दमिति । यज् । यौष्माकीनोप्यस्य ति० ।

र

र उ० रा० उ० । रङ्गो, उच्ये, कामानये च ।

रंङ्गस् न० रङ्गि यष्टुम् । वेगे । [कत् त

रक्त सादे प्राप्नो च उ० उ० चक० वेद । राकयति-ते अरीर-

रक्त न० रन्तुल-करणे क्त । कुड्मि, शार्चं, विन्दूरे, विडुडे च ।

यरीरस्य रवपाकजन्मे मासहेतौ हभिरास्ये भादमेदे

च । भावे क्त । राते । कुड्मिहे विज्जवे रोहितशर्चं च उ०

तद्वति ति० । कर्त्तृ-क्त । यतरुदे कोड़ास्ते च ति० ।

कर्मि-क्त । भीष्मादिभिरुक्ते ति० । करणे क्त । मज्जि-

शया, चाक्षायी, पुद्गायाश्च स्त्री० टो ।

रक्तक उ० रक्तं हविरेविव कायति कै-क, इवायं कन् रा ।

अश्वान्तये, हस्तुहृदये, रक्तमोभग्नये, रक्तारये च । हविरे

रक्तस्ये च न० । अदरागिणि विभोदिनि च ति० ।

रक्तकन्द' उ० रक्तार्थः कन्तोऽस्य । विभुमे प्रवाधे ।

रक्तकमल न० रक्तं कमलमिव । रक्तवर्णोन्मये । उ० । रक्त-

कमलमयम् न० ।

रक्तकरवीर उ० कर्म० । रक्तवर्णमुष्मकरवीररुहे ।

रक्तकाष्ठम् उ० कर्म० । रक्तवर्णमुष्मकाष्ठम् उच्यते ।

रक्तकाण्डा स्त्री० रक्त काण्डोऽस्या । रक्तशून्यतायाम् ।

रक्तकुसुद न० कर्म० । रक्तवर्णमुष्मकविरहे । कर्म० । रक्तके-

रवरक्तकोकनदे कथ्यते न० ।

रक्तकुसुम उ० रक्तानि उद्यमायस्य । पारिभट्टे (पाण्डुमाहात)

रक्तकेशर उ० रक्ता केशरा कस्य । पारिभट्टे, उद्यमायसे च ।

रक्तगुदिर उ० शारवो रक्तार्थं चदिर । रक्तार्थशारवे

चदिररुहे ।

रक्तगन्धक न० रक्तेन गन्धकमिव । गोदे (गन्धक)

रक्तम् उ० रक्तं इति इत० उ० । रोहितवर्णस्ये । इत्यादि स्त्री०

रक्तचन्दन न० कर्म० । रागावपसाते चन्दनभेदे ।

रक्तचितक न० कर्म० । (तावचित्ता) सुप्रभेदे ।

रक्तपूर्ण न० कर्म० । विन्दूरे ।

रक्तकिण्टो स्त्री० कर्म० । (नालभाटि) उष्णप्रधानकण्टभेदे ।

रक्ततुण्ड उ० रक्तं तुण्डमस्य । तुण्डविधि ।

रक्तदग्गा स्त्री० रक्तं दग्घं यस्याः । गोमूत्रिकायाम् ।

रक्तविरट्(वा) स्त्री० कर्म० । (नालतेयोडि) वचभेदे ।

रक्तदन्तिका स्त्री० रक्ता दन्ता यस्याः डोप् संघायां कन्

यत रक्षम् । दाहिसीस्ये उर्गायक्तिभेदे 'भक्षयस्याव

तानुपान् चैपचिस्तान् अष्टाष्टरान् । रक्ता दन्ता भविष्य-

न्वीत्युक्तस्य ततो मां देवताः शर्वे मर्त्यलोके च मानवाः ।

सुवन्तो व्याहृदियन्ति चतस्रं रक्तदन्तिका'मिति षण्णो ।

रक्तदला स्त्री० रक्तानी दलान्मस्याः । नासिकायाम् (नालते)

रक्तदृश् उ० रक्ता दृक् नेत्रमस्य । कपोते । रक्तनेत्रादयोऽप्यत्र

रक्तधातु उ० कर्म० । गैरिजे, तज्जे च । देहस्ये हविरेरुहे

रवशातजाते माषपादहेतौ भादमेदे च ।

रक्तनाल उ० रक्तोन्मारीऽस्य । जीवशाये ।

रक्तप उ० रक्तं पिवति पा-क । राक्षसे । रक्तपातकर्त्तृ

ति० । जखौकायां, डाकियाश्च स्त्री० ।

रक्तपक्षिका स्त्री० रक्तानि उष्णपक्षाण्यस्याः कप् यत

रक्षम् । रक्तउष्णजवायाम्, राक्षायाम् ।

रक्तपल्लव उ० (य०) । अयोवहणे ।

रक्तपाकी स्त्री० रक्तः पाकः कर्त्तं यस्याः स्त्रीम् । इक्ष्वायाम् ।

रक्तपादे उ० इत० । तुकपविधि । उज्ज्वालो कतायां, ईशवद्याश्च

स्त्री० स्त्रीम् । [क्रायाम् । (बीज) ।

रक्तपायिनी स्त्री० रक्तं पादं योक्तमस्याः पां+यिनि । जखौ-

रक्तपाद उ० य० कर्म० । विडुडे ।

रक्तपिष्ट न० रक्ताय डुक् पिष्टम् यस्यात् । रोगभेदे 'रक्त-

पिष्टान् भवेत् काम' इति चेटाहम् ।

रक्तपुष्प उ० रक्तं पुष्पमस्य । बरनोदे, रौहितवहणे, रक्तका-

ष्ठमहणे, रौहितमहणे, रक्तकण्डये, वन्तकहणे, पुद्गागहणे च

एवम् कन् । यवाये । कर्म० । रक्तवर्णमुष्मि न० । पर्यदे,

मास्यवहणे, जवायवे च स्त्री० टाप् ।

रक्तपुष्पिका स्त्री० रक्तानि पुष्पाणि यस्याः स्त्रीप् यत रक्षम् ।

उज्ज्वामुजवायाम्, रक्तशून्यतायाम्, भूचिपादयो च ।

रक्तपुष्पी स्त्री० रक्तानि पुष्पाण्यस्याः स्त्रीप् । पादविहणे

(पादेषु) जरायाम्, पारवर्णकोऽवतीनाम्, मागदधयाम्

कक्षीहणे च । [व्याधे] ;

रक्तमूर्क न० रक्तं हविरे मूर्तवति देवताय मूर्त-मुत् ।

रक्तमध्व उ० रक्तार्थः मध्वः उष्णमस्य । बरनोदे रक्ता

स्थाने च ।

[टाप् (तेलाकुचा) ।

रत्नफलं पु० रत्नानि फलान्यस्य । वटवृक्षे । विश्विकाया स्त्री०

रत्नवानुक न० कर्म० । शिन्दूरे रत्नवानुकाथय स्त्री० ।

रत्नमञ्जर पु० रत्नवर्णा मञ्जरी अक्षय्यस्य चत् । निबुलवृक्षे ।

रत्नमूला स्त्री० इत० । रत्नानुलतायाम् ।

रत्नमेह पु० कर्म० । रोगभेदे ।

रत्नमोक्षण न० इत० । हथिरस्त्राण्ये । [कन् वक्ष्ये ।

रत्नयष्टि स्त्री० रत्नवर्णा यष्टिरस्त्रा । मञ्जिष्ठायाम् । सार्धे

रत्नरेणु पु० रत्ना रेणुवदस्य । पञ्चायकविद्यायाम् ।

रत्नलघुन न० कर्म० । (नालरघुन) मूलभेदे ।

रत्नला स्त्री० रत्नं हथिरं वेदलेनाक्षयसा चत् तत् छाति वेव
नात् चान्क वर । काकतण्ड्याम् ।

रत्नवटी स्त्री० रत्नवर्णा वटी । मञ्जरिकायाम् ।

रत्नवर्ग पु० रत्नानां वर्गं सप्तदाय । दाहिमर्बिगुक्ताचा-
मभूकहरिणवाकुक्षुम्भपुष्पमञ्जिष्ठावत्कर्मभेदे चमूहे ।रत्नवर्ण पु० रत्नो वर्णोऽस्य । रत्नगोपकोटभेदे । कर्म० ।
रोहितकर्म पु० ।

रत्नवर्धन पु० रत्नं हथिरं वर्धयति हथि-विष् लु । राज्ञांको

रत्नवर्षाभू पु० वर्षायां भवति भू-क्षिप् कर्म० । रत्नपुनर्नवायाम्

रत्नवीज पु० रत्नवर्णानि बीजान्यस्य । दाहिने । रत्नं हथिर

, येव बीजमलति कारणं यस्य । 'रत्नविन्दुयुदा भूगौ पव-
त्यस्य प्रतोरात् । सप्तमलति मेदिन्यासाम्नास्यसदा सर'
इति वयलीप्रतिपादितेऽप्यभेदे ।

रत्नवृन्ता स्त्री० रत्नवर्णं वृन्तं यस्याः । शेफालिकायाम् ।

रत्नवृष्टि स्त्री० इत० । देवदत्तोपवृत्रभेदे हथिरवर्ण्ये ।

रत्नयासि पु० कर्म० । (वाचभान) धान्यभेदे ।

रत्नमिश्र पु० कर्म० । (नालरजना) वृषभेदे ।

रत्नशीर्षक पु० रत्नं शीर्षास्य कप् । सरलकुम्भे ।

रत्नशृङ्गक न० रत्नं शृङ्गमिदं अक्षय्यस्य ठन् । विपभेदे ।

रत्नसन्ध्यक्त न० रत्ना सन्ध्यक्तं कन् । रत्नवर्णं कछुारे, प्रसे च

रत्नसरोरुह न० कर्म० । रत्नप्रसे ।

रत्नसर्पप पु० कर्म० । (राजवर्णा) राजिकायाम् ।

रत्नसहा स्त्री० रत्नं सहते सह-अच् । रत्नास्थाने ।

रत्नसार न० रत्नं सारोऽस्य । रत्नचन्द्रे । अस्त्रवेधे पु० ।

रत्नसौगन्धिक न० कर्म० । (राजवर्ण) रत्नवर्णकछुारे ।

रत्नाकार पु० रत्नवर्णं आकारो भूषितं यस्य । प्रभावे ।

रत्नास पु० रत्नं अविद्यो यस्य वच् सभा० । पारावते, हथिभे,
चकोरे, वारहे च । रत्नमेव शिविन्दूरे, यने च वि० क्षियायां कीर्

रत्नाङ्ग न० रत्नमङ्गं यस्य यथावा । । कुट्टमे । मञ्जलपत्रे

कम्पिले (वहरकरमवा) च पु० । प्रभावे पु० न० । जीवन्त्याम्,

मञ्जिष्ठायाञ्च स्त्री० डीप् ।

रत्नाति(ती)सार पु० रत्नमिश्रितोऽति(ती)सारः । वैद्यक-

प्रसिद्धे रोगभेदे ।

रत्नाधार पु० इत० । देहावरके चर्मणि । [बोधे

रत्नापह न० रत्नं हथिरमपहति अम+ह+ङ् । मन्त्ररमे

रत्नापामार्ग पु० कर्म० । (वात्त आपाङ्क) । क्षुभभेदे ।

रत्नाम्बान पु० कर्म० । रत्नमङ्गाङ्गावतायाम् ।

रत्नासु पु० कर्म० । (पकरकन्द) आनुभेदे ।

रत्निका स्त्री० । रत्नेषु कन् अत इत्यम् । पुष्पाया, राजि-
काया, परिमाणभेदे च ।

रत्नोत्तु पु० कर्म० । (काजना) रत्नभेदे ।

रत्नोरण्ड पु० कर्म० । (वात्तमेरएण्ड) वृषभेदे ।

रत्नोत्पल न० कर्म० । कोकनदे बोहितवर्णं प्रसे । रत्नो-

त्पलविष पुष्पस्यस्य अच् । शास्त्रविद्ये (विषय) पु०

रत्नोत्पलमिव । मैरिसे न० । [त्रिहति वि० ।

रत्नोत्पलाभ पु० रत्नोत्पलस्य बोधनद्वेषेनाभा यस्य । रत्नवर्षे

रत्न पावने आगुप्त-अक्षयैट् । रत्नति वरकोत् ।

रत्नःसम्भ न० रत्नस्य राक्षसानां सम्भ । राक्षसचमूहे ।

रत्नक मि० रत्न-सुप् । रत्नाकर्षति स्मिप्+ङाप् यव इत्यम्

रत्नणि(षी) स्त्री० रत्नं यनि वा डीप् । आग्रभाषावतायाम्

रत्नस् न० रत्नते हथिरस्त्रात् रत्न-अपादानेऽठन् । राक्षसे ।

रत्ना स्त्री० रत्न-अ टाप् । रत्न्ये । रत्नति अच् टाप् । जयनि,

मयानि च स्त्री० । रत्न-अच् । रत्नके वि० ।

रत्नापत्तु पु० रत्नापं पत्तमस्य । भूजपत्तवृक्षे ।

रत्नित वि० रत्नतेऽय रत्न-क्त । भाष्ये । उपाधिभेदे तड-

भाधितिशिष्टजनकते वैद्यकपद्यभेदे च ।

रत्निवर्ग पु० रत्निषां वर्गः । शैत्यादिरत्नय (प्रहरिणय)

रत्नोन्न न० रत्नोन्नति इव ठन् । आङ्गि, हृदिनि च । तद्व्या

प्राणसम्बन्धादि रत्नधामपसरचम् । भङ्गातवृक्षे वेतव-

ये च पु० । यत्नेदादिप्रसिद्धे 'समुज्जवाज' रत्नादिते स्रक्त

भेदे न० । यथायां स्त्री० । राक्षसवामकद्रव्यमाने नि०

रत्नोद्धत्त पु० रत्नो हति हन्+क्तिप् । पुण्ड्री तद्व्याप्राणा-

दि राक्षसानामपसरचम् । वेतवर्षे च । राक्षसहन्ति

वि० 'रत्नहन्त वचमहन् इति यजुर्भेद' ।

रत्न्या पु० रत्न नट् । लाघे ।

रत्नु कर्मणे भा० पर+अङ्+सेट् इट् । रत्नति वरकोत् ।

रख धर्मये भा० पर० सक० सेट् । रक्षति बरखीत् बराखीत्
रग गङ्गायाम् भा० पर० सक० सेट् षटा० एदित् । रगति बर
गीत् । रगयति ।
रग गती भा० पर० सक० सेट् एदित् । रङ्गति बरङ्गीत् ।
रग खादे आभी च उ० उभ० सक० सेट् । रागयति बरीरयत् त
रघ दीप्ति च० उभ० सक० सेट् एदित् । रङ्गयति ते बररङ्गत्
रघ गती भा० आ० सक० सेट् एदित् । रङ्गते बररङ्गित् ।
रघु उ० लघ० लक्ष्म्य रत्नम् । सूर्यवम्से दिवोपमूनी अप्रतिभेदे
रघोरत्नमण्य नङ्गु लुक् । रघुवम्से अजयधती क्षत्रिये
भ० व० । तान् अप्रिमत्त कतो यन्म । अण् आख्यायिकायां
तस्य लुङ् । काबिदासप्रणीते जनविंयतिवर्गात्मके
महाकाव्यभेदे उ० । [उल्लेखीरामे ।
रघुनन्दन उ० रघून् नन्दयति नन्द-णिच् लुक् । दशरथज्यो-
रघुनाथ उ० रघूना नाथः रत्नमलात् जेजलाहा । नीरामे
रघुपादादयोपल ।
रघुवंश इ० इत० । रघुजले । तस्यमित्राय लतो यन्म काबिदा-
सिनाया तस्य लुङ् । काबिदासप्रणीते जनविंयतिवर्गा-
त्मके महाकाव्यभेदे ।
रघुवंशतिलक उ० रघुवंसे तिलक इत्य० । दशरथज्यो-
रघुवर उ० रघुपु बरः जेजः । नीरामे ।
रघुहृष्ट उ० रघुपु लहृष्टः रक्षादिभारधारक लहृष्ट-लहृष्टः ।
दशरथज्यो-ने नीरामे ।
रङ्ग त्रि० रक्षि-भृच् । लघणे, धन्दे च ।
रङ्गु उ० रक्षि-उ । लघणिवेधे ।
रङ्ग इ० रणि-भृच् । भागभेदे, (रङ्ग) रत्नज भावे वज्र । रामे
क्षारारे वज्र । रत्नभूमौ, नाथस्थाने च । करवे वज्र ।
गन्ते, दण्डे, (सोहामा) खादिरवारे च ।
रङ्गज न० रङ्गात् रङ्गभातो जयते अज-व । विन्दुरे ।
रङ्गजीवक उ० रङ्गेण रङ्गनेन जीवति जीव-लुङ् । (रङ्गरेज)
मिक्षिभेदे, चिन्मरे, नाथजीविनि च ।
रङ्गद उ० रङ्गं रङ्गन रामं ददाति दा-ञ् । दण्डे, खादिरवारे च
रङ्गदायक उ० रङ्गं ददाति दा-लुङ् । कङ्कुरं, (काङ्गरी)
भाज्यभेदे । [रक्षादिना हि नोमरागमध्यायः ।
रङ्गपत्नी श्री० रङ्गाय पद्ममहाः कोट् । मोक्षोदये वत्पद्म-
रङ्गपुष्पी श्री० रङ्गाय पुष्पाति वच् कोट् । मोक्षोदये ।
रङ्गभूमि श्री० रङ्गताय रत्नज-वच् कर्म० । नाथभूमौ
रङ्गभूमि चमाशाद्येति शा० इव० । मङ्गभूमौ च ।
रङ्गमात श्री० रङ्गस्य रागस्य मातेशोपादिना । मातायाम्

उद्धिग्राह्य वा हि नायकयोर्भातिद्वारा रामं वक्ष्यति ।
रङ्गलासिनी श्री० रङ्गं रामं वाचयत्युद्धावयति इन्नरत्नेन
लस-षिच-षिनि । वेफालिकायाम् ।
रङ्गवीज न० रङ्गस्य वीजस्य उत्पत्तिस्थानं यस्य । -कृष्ये रजते
रङ्गमाला श्री० रङ्गतेऽयं कर्म० । (नाथवर) नाथमरे ।
रङ्गाजीव उ० रङ्गं रङ्गनं नाथस्थानं वा काजीवति आ-
जीव अण् । (रङ्गरेज) विक्षिभेदे, चिन्मरे, नटे च ।
रङ्गारिपुंरङ्गस्य रिपिज्जारकत्वात् । करवीरे नक्षत्रमन्त्रादि
रङ्गस्य जीव्यम् ।
रङ्गावतारक उ० रङ्गे नाथस्थानेऽवतरति वेफालपरिप-
हेय अय-नृ-लुङ् । नटे, मेषुपे । षिनि । लक्षावे ।
रङ्गिणी श्री० रङ्गमिव शुभाषि भूषाणि सन्त्यस्याः इति ।
धनभूषाया, कैवर्त्तिकाद्यत्वे च । रङ्गयुक्ते वि० ।
रङ्गसू न० रवि-अद्यत् । वेने ? - [सुदृ । तमैव न० ।
रचना श्री० रच-लुङ् । रचने, इत्यमलादेर्विन्वादे । भावे
रच रचयतां यद० उ० उभ० सक० सेट् । रचयति ते अररचत् त
रच न० रचज्ज । स्त्रीरुधे । परागे, देवौ रचभेदे च उ०
रचकं उ० रचति रचज्ज-लुङ् नलोप । वक्ष्यादेः रामकारके
आतिभेदे (शेषा) ।
रजत व० रनुज-अतत् नलोप । कृष्ये, गजदन्ते, हृदिरे, फादे,
मेषे, उर्वे, धनवे च । लुङ्गलुङ्गति वि० ।
रजताचल उ० रजतकलिवोऽयम् । दानार्थं कलिः, रचत-
नये धर्मते । रजतमिव शुभोऽयम् । कैवर्त्तमयं रज-
तमिवोदयोपल उ० ।
रजन न० रनुज-लुङ् । रामे । [हरिश्चन्द्रा, जतकावाह ।
रजनि(नी) श्री० रज्यतऽयं रनुज-रनि वा कोट् । रानी
रजनीकर उ० रजनीं धतव करोति क-उ । चम्पू ।
रजनीगन्धा श्री० रजन्तां गन्धो दद्यात् । सुनामस्य ते
इत्यमभावे लवे । [भटे च ।
रजनीचर उ० रजन्तां चरन् चर-उ । रासदे, पीदे, धाधिक
रजनीजल न० रजन्ता जलमिव । मोक्षारे ।
रजनीपुष्प उ० रजन्तां कृत्वाया इव इत्यमल । [पति-
करचया करग्रभेदे ।
रजनीमुख न० इव० । प्रदोषे सुवर्त्तकायाम् चतुर्दश-
त्मके, सुवर्त्तकत्वे वा भावे । [विषादाम्
रजनीहासा श्री० रजन्ता हासो विहासो दद्यात् । देवा-
रजसू न० रनुज-अद्यत् नलोप । इत्येवौ, परागे, भूमौ,
चाम्पूदे चेत्यादिकारके ज्ञत तप्यभेदे च ।

रजस्वल् वि० रजोऽस्वल् वल् । रजोयुक्ते । गर्हणे पु०
 आर्त्तववलां क्षिया स्त्री० ।
 रज्ज् स्त्री० रज्ज-उ नि० । बन्धनसाधने दामनि (दंडि) वेख्याञ्च
 रज्ज् क म० रज्जयति रज्ज-णिच्-ल्युत् । हिन्दुषे ग्रीतिकारके
 वि० । काम्लहृदये पु० (हृदयरमभा) ।
 रज्जन न० रज्यतेऽनेन रज्ज-करणे ल्युट् । रज्ज्वन्दने,
 भङ्गिण्यां, नीलां, गुण्डारोचनिकायां, (कमलाशुडि)
 श्रेकाशिकायां, चरित्रायां, पर्वणाञ्च स्त्री० डीप् । भावे
 ल्युट् । रागे । ल्यु । रागजनके लि० । उल्लसणे न० ।
 चंचायां कन् । कटफले पु० ।
 रट् भाषणे भा० पर० सक० षेट् । रटति अराटोत् अरटोत् भाषे
 नाधि 'रटन्त्याप' इति ऋति' ।
 रटन्ती स्त्री० रट-आङ् डीप् । भाषे शास्त्रविते पत्ने रटन्त्या-
 प्या चतुर्ही । तस्या पदोपसमने पूजयेत् सण्डपा-
 विनी' भित्तुक्ताया मापकण्यचतुर्हृष्टम् ।
 रट् भाषणे भा० पर० सक० षेट् । रटति अराटोत् अरटोत् ।
 रण गतौ भा० पर० सक० षेट् । रणति अराणोत् अरणोत्
 चटादि० । रणयति ।
 रण्य रवे भा० पर० अत० षेट् । रणति अराणोत् अरण्येत् ।
 रण्य न० रण्यते यन्त्रातेऽथ रण्य-वज्रं क । युद्धे, भाषे क ।
 गृह्ये, कषे, गतौ च पु० । [कन्] उह्येने रतिगये च ।
 रण्यरण्यक पु० रण्य गन्धमात्रकारः हिल्यु ततः चंचायां
 रण्यमङ्गुल्य न० रण्येन बहुवचम् । तस्यचयुद्धे ।
 रण्य पु० रण्य-उ तस्य नेत्यम् । भर्त्ते, विषये यद्वाङ्मि-
 श्रिततया द्विवाचये लि० मूषिकपण्यां विभवाद्याञ्च
 स्त्री० । स्तौषं कन् । अकलहृदयो ।
 रण्यत्रयिन् पु० रण्य विकलः प्रजाहीनत्वात् आश्रयः
 अस्तस्य इति । 'यत्ना रण्यद्वाराणां वाटानाञ्च परे यदि ।
 क्षिवा धियुज्यते कश्चित् स त रण्यत्रयमी यत' इत्युक्तं
 यदसि श्रीविद्युक्ते पुरूपे ।
 रत न० रत भावे क । रतमे श्रीपुत्रयोः सङ्गमे मैत्र्ये, गुह्ये
 च । बर्त्तरि क । अनुरक्ते वि० ।
 रति स्त्री० रत-क्तिङ् । रागे, गुह्ये, रतमे तदधिनायां
 आनन्देऽप्यस्यां च । [चन्द्रमसाधे मैत्र्ये ।
 रतिक्षिया श्री रतमे रतिक्षयो वा क्रिया आगारः । श्रीपुत्र
 रतिपति पु० इति० । कन्दे रतिक्षालादोपयत् ।
 रतिप्रिय पु० इति० । क. नन्दे । इति० । रतप्रिये लि० ।
 रतिनन्दिर न० इति० । रतिम्ये श्रीवाचसापरवर्षिञ्च

रतिरमया पु० रतिं रमयति रत-णिच्-ल्यु । कामदेवे ।
 रतिलच न० रतेर्बलं यद्म् । मैत्र्ये ।
 रतिसत्तरा स्त्री० रतिं सत्तरयति सत्तरा+करोत्यर्थे णिच्-
 यण् । (पिङ्गु) याके ।
 रत्न न० रमतेऽत रत-न वान्तादेशः । माणिक्यादिप्रभरे,
 ससजातिषु श्रेष्ठे, भाषिके, हीरके च ।
 रत्नकन्दल पु० रत्नेषु कन्दल रत्न रत्नत्वात् । प्रवाते ।
 रतकूट पु० रतमयकूटः मद्रमसः । पर्वतभेदे ।
 रत्नगर्भ पु० रतयुक्तं गर्भं गर्भं यस्याः सप्तद्रे, कुपरे च । श्रद्धायां
 समुद्रायां नाय्याञ्च स्त्री० ।
 रत्नद्वीप पु० । रतमयो द्वीपः । तन्मोक्षे सुभाषसङ्गमध-
 सिततया ध्ये रत्नचयेऽनुरीये । [निर्भितायां प्रेमाय् ।
 रत्नधेनु स्त्री० रत्नसिता धेनुः । दानार्थं कलितायां रत्न-
 रत्नपारायण न० रत्नायां पारायणं वाक्येन स्नानम् ।
 चर्चत्वाधारे 'रत्नपारायणं नाम्ना लङ्' इति भट्टिः ।
 रत्नमुख्य न० रत्नेषु मुख्यम् । हीरके । [रतयुक्ते लि०
 रत्नवती स्त्री० रत्नानि सन्तुष्टाः यदम् मस्य वः । पृथिव्याम्
 रत्नसान् पु० रत्नानि शानास्य । सुभेदपर्वते ।
 रत्नसू स्त्री० रत्नानि सू-क्तिप् । पृथिव्याम् ।
 रत्नाकर पु० इति० सप्तद्रे रत्नोत्पत्तिस्थाने, मणिस्थाने च ।
 रत्नाचल पु० रत्ननिर्मितं अचलः । दानार्थं कलिते रत्न-
 निर्मिते पर्वते । [भूषणभेदे ।
 रत्नाभरण न० रत्नवदितभाभरणम् भाषा । (जङ्गाश्री)
 रत्नावली स्त्री० इति० । रत्नपूषे, तद्वदित हारे, यत्नराजम-
 तीभेदे च रत्नावलीमधिकृत्य कृतः यन्त्रोऽप्यु व्याख्यातिकायां
 तस्य नुरु । यैर्गृह्यते चतुर्दशतमे नाटिकाभेदे । [कीप् ।
 रत्नि पु० स्त्री० क-कतिप् । 'वैश्वदित्तपरिमाणे । स्त्रीत्वे वा
 रथ पु० रम्यतेऽनेन रत वा रत-ल्यन् । सनातन्याने यान-
 भेदे, देहे च 'वात्मानं रतिनं विद्धि शरीरं रतमेव चेति
 गीता । पादे, नेत्रसङ्घे, त्रिविधस्य च ।
 रतकक्षा स्त्री० रतनाय समुद्र रथ+कक्ष । रतमयै ।
 रतकाचार पु० रतं करोति क-दृच्-यण् वा । रतिनिर्माण-
 कारके (मूलधार) वर्षमद्रभेदे ।
 रतकुटुम्बिन् पु० रतस्य कुटुम्बीनं आवकत्वात् । वारधे ।
 रतगर्भक पु० रतस्य गर्भमिव इत्यर्थे कन् । यथोरपे सत्य-
 वाद्ययाने (वाद्यकी) ।
 रतगुप्ति स्त्री० रतस्य गुप्तिः मन्त्रधारणार्थं रथा उपपात्या
 वृत्तानम् । रतस्य मन्त्रधारणार्थं गुप्तस्थाने ।

रघुचरणं उ० रघुश्च चरणश्च गतिश्चेत्तत्वात् । रघुचक्रं
तद्वामनामने चक्रावकविक्रमे रघुपादादयोप्यत्र ।
रघुद्वि उ० रघुनिर्माणाया द्वुः रघुनायको वा द्वुः । तिनित्तद्वये
रघुन्तरं वि० रघुने तरति द्वुश्च च । रघुनेतरि ।
'अभिलाश्वर' इत्यस्माद्वि मोते धामभेदे न० । [उल्लसभेदे
रघुयात्रा को० रघुश्च यात्रा । आगादगुल्लद्विवीयाया कर्त्तव्ये
रघाद् न० चक्राते गत्यतेऽनेन आगि-करये वन् इव० । चक्रे
रघाद्गम्यद् वाचकत्वेनास्त्वस्य यच् । चक्रागते उ० ।
रघाद्गुपाणि उ० रघाङ्गं चक्रं पाणी यस्य । चक्रधरे विष्णौ
रघास्त्र उ० रघुर्वाभियतेऽसौ आनभ-कृत् न० । वेदसद्वये ।
रघास्त्रपुण्य उ० यश्च विन पुण्यस्य रघुनामकोऽभ्युपगम्य कर्म० ।
वेतसद्वये । [रघेन दुद्रुषारके च ।
रघारोहिणं उ० रघव रोहति आनभ-कृत् विनि । रघिनि
रघितं उ० रघो युद्धवा-नाभाधरे मास्त्वस्य उन् । रघिनि ।
इर रघिर । इन । रघिन । इनि । रघो रघेयस्य ।
रघोपस्य न० रघस्य उपस्य इव । रघमधे ।
रघ्य उ० रघ वदति यत् । रघवाङ्क भोटके । रघस्येदं यत् ।
रघस्यन्विनि नि० रघस्य तद्वमस्य योस्या मरवि । मयस्य-
मये, आभ्यनरामो, रघाना समूह यद् । रघस्यमूले च को०
रद् उन्पाते आ० प० व० वेद । रदति अर, रोद् अरदोत् ।
रद् उ० रदति उन्पाते रद-वच् । इने । भ, ने वच् । उन्पाते
रदच्छद् उ० रदानीं शुद्धयति अद विष्-पु वृत्त । योद्यो
रदनाद्विच्छादोऽप्यत्र ।
रद्वन उ० रदं-वच् । इने, भाव लुट् । विदाये । [रदा
रध द्विने पाके च दि० पर-व० वेद । रद्यति अरवत् इविवा-
रन्त्र रागे, (रघान्तरापाते) व० कावली व० आ० उ०
अनिद् । रजति ते अरदोत् अरद्वत् । वदा० रज्यति
वमभाये दु रजयति ।
रन्त्र रागे कावली दिदा० व० व० अनिद् । रज्यति
रज्यत अरदोत् अरद्वत् । वदा० रज्यति । रजयति
रतिदेइ उ० रन उपादा विष् कर्म० । अन्त्रमये वमभेदे
उद्दे च । [वमभे, इन्त्रवत् ।
रन्त्रन ग० र०-रागे लुट् वममम । पाके स्रज्ज । रन्त्र
रन्त्र न० रन द्वि० प्र० व० कर्म० । द्विदे, द्वये, ओति-
योके वमगोष्टयज्ञाने च ।
रन्त्रकण्ट उ० रन्त्रे रये व० व० व० । आरवर्भुर्वाक्ये
रन्त्रवर्ग उ० रन्त्रव० उ० व० । (व० व०) वमभेदे ।
रप आक्राग्ये आ० प० व० वेद । रपति अरानी अरयोद्

रप्यगवौ द्विषे च आ० प० व० वेद । रपति । अरकीत्-अरा-
फीत् । इदिद्वयस्य । रप्यति अरमफीत् ।
रव गवौ व० प० व० वेद व० आ० आ० वेद इदिद् । रव
ति-ते अरम्योत् अरविद् ।
रभ ओत्तुस्ये आ० आ० व० व० अनिद् । रभते अरभ ।
रभ मदे आ० आ० व० व० वेद इदिद् । रभते अरभिवद् ।
रभस उ० रभ-व० व० । वेगे, द्विषे, योत्तुस्ये, पौत्रोप्याविचारे च
रस ओझायी आ० आ० व० व० अनिद् । रभते विर-
मति उपरमति अरत्त उपारयोत् । ह्या वेद । य राव
रस उ० रम-व० व० । आमे अरिगुहये कामदेने च ।
रसउ न० रम सउत् । द्विद्वि । सार्थेष् । अत्रैव न० ।
रसउध्वनि उ० रमउ इति मदेन अत्यते ध्वन-उत् । द्विद्विनि
रमण्य उ० रमयति रम-विष्-वच् । कामदेने गह्वरे, इपाये महा-
रिदे (निच) पत्नी, 'रम्य' इत्यामनुयामोति कुमार ।
अन्त्रमोभयगते रम्यकनामि रये च । रम भावे लुट् ।
उरते । वदये लुट् । पदोवमूले, कृत् । जपने च न० ।
रम्यतेऽनया लुट् जीए । नायाम्, उतमनायां,
वावाप्यवले च को० ।
रमणीय ति० रम्यतेऽन रम-आपारे-लुट् । उन्त्रे ।
रमस्य न० व्योति वाक्कभेदे ।
रमा स्त्री० रमयति रम यच् । मय्याम् ।
रमापति उ० इव० । वाराय्ये रमानापतकानादयोप्यत्र ।
रमापिन व० इव० । पत्ने । विष्णौ उ० ।
रम्य उ० रमि-वच् । देवी, मयिवायुरनमयस्रभेदे च ।
वदव्याम्, अयुरोभेदे, वेद्याया, मया भव्यी, गीर्वाह स्त्री०
रम्याह्वयोया को० आर्मयोर्भे युक्तवयोयाया, उपशारात्,
वम कर्त्तव्ये वमभेदे च ।
रम्य ति० रम्यतेऽन यत् । उन्त्रे, वमभेदे च । वमभे वमभेदे,
च उ० । पदोवमूले न० । वमयां वन् । अन्त्रोपस्य
मवह वमेषु चधे 'देविचेन उमोरोस्य वेवस्य योक्तव्य
च वायव्य रम्यक नाम' इत्ये वमभेदे ।
रम्यपुण्य उ० रम्यावि इत्याव्यस्य । मय्याविहये ।
रम्या को० रम्यतेऽन यत् । व्यथपद्रिज्याम्, रात्री च ।
रय गवौ आ० आ० व० व० वेद । रयते अरदिह ।
रय उ० रय वच् । वेगे, मयाये च । [व० व०, नेमयोभि च
रयुक्त उ० रय द्वि० वयोये वृत्त आ० व० कर्म० । मयभेदे
रय गवौ आ० आ० व० व० वेद इदिद् । रयते अरदिह ।
रय उ० र-व० व० । मदे ।

रवण उ० रु-युष्म कोकिचे, उष्ट्रे च । काम्ये न० । यद्कारके,
तोष्णे च वि० ।

रवि पु० रु-रन् । शूय्ये, अर्कटके च ।

रविज उ० रवेजायते जन-ड । शनी, शार्ङ्गमनी, वैवस्वते
मनी, सुधीरे, वाररे, यमे च यष्टमायां स्त्री० रवि-
तयादयोप्यत्र ।

रविनाथ त० रविनाथः प्रकाशकत्वात् यस्य । पद्मे, वन्धुके च
रविनेत्र पु० रविनेत्रं यस्य । विष्णोः । रविचोचनादयोऽप्यत्र
रविप्रिय न० इत० । रत्नकमले । करवीरे पु० ।

रविरत्न न० रवे प्रियं रत्नम् । माणिक्ये, ताव्यं च ।

रविर्लोचन न० रवेः प्रियं लोचं धातुः । ताव्यं ।

रघु सने हो० पर० अरु० सेट् । रघति । अरामोत् अरयोत् ।

रघना स्त्री० रघ-ल्युट् । काङ्क्षाम्, जिह्वायाम् ।

रघिम् उ० अयमनि धातेऽष्ट रघ-मि वा । किरण्ये, अन्नादि
हामनि च पद्मे न० ।

रस सने भा० प्र० सक० सेट् । रसति । अरामोत्-अरयोत् ।

रस आसारे य० पु० उ० सक० सेट् । रसयति-ते अररयन्-त

रस उ० रसते रस-अच् । आसारे, रसनेन्द्रियप्राप्ते भाष्यार्थं
दिगुपभेदे, देहस्थे भुक्तादारेः प्रथमपरिणामे, 'सत्यम्
मन्त्र भुक्ताश्च चारोनिगदिगोरस इत्युक्ते' भाउभेदे
माधुर्यादिरवति, युक्तादी, उष्णस्य मधुनि, अलङ्कारोक्ते
षड्धाटिभ्योऽपि रसकालिष्यञ्च रसादिस्यामिभावके
शृङ्गारादी इषे, बोधे, माधुर्यादिगुणे, रागे, हने, पारदे,
जपे च गन्धरसे पु० न० ।

रसकपूर्व न० रसेन कर्तुरसिच । (रसकपूर्व) गन्धद्रव्यभेदे ।

रसकैगूर न० रसेन केसरमिव नामकैसररसगन्धितत्वात् । कर्तुं

रसगन्ध पु० न० रसे गन्धोऽस्य । बोधे गन्धरसे सौष्ठवं कर्तुं
तत्पदम् । [विज्ञेयं च ।

रसगर्भ न० रसो गर्भे यस्य । विचित्रभावाद्भवति रसाङ्गने,
रसप्र पु० रसं पारदं इति धन-उक्त् । टङ्ग्ये (श्रीरामा)

रसज न० रसात् भुक्तावधारान् प्रथममात्रो जायते जप-ड ।
रहिते । रसात् रसुप्रभूतेः दृष्टान् जायते जन-ड । उष्ट्रे,
मद्यकोटे च पु० । रसमहादयोप्यत्र ।

रसज्ञा स्त्री० रसं ज्ञानमि अथवा ज्ञा-ड । जिह्वायाम् रस-
ज्ञानवापने जिह्वास्नानस्य भ्रूये ।

रसज्येष्ठ उ० रसेज्ज्येष्ठः श्रेष्ठः । मधुररसे शृङ्गाररसे च ।

रसतेजस्व न० रसस्य भुक्तावधारस्य तेजः पारः । रहिते ।

रसदालिका स्त्री० रसायं दक्षते रस-धर्मापि यन् गौ०

होष्ट कर्तु । पुष्पे चो (उष्टि आश) ।

रसधातु उ० रसास्थो द्रवस्थो, वा धातुः । पारदे ।

रसधेनु स्त्री० दानार्थं कलितायाम् रसुरसमिर्मिताया धेनौ ।

रसन न० रस-ल्युट् । छन्दे ध्वजो च करणे ल्युट् जिह्वायां
'पित्तं दूने रसने सितापी'ति नैषध ।

रसना स्त्री० रसतेऽनया । रस-करणे ल्युट् व्यञ्ज० टाप् ।

जिह्वायां, राक्ष्वायां, काङ्क्ष्यां, रज्जौ च । [याम् ।

रसनेतिरसा स्त्री० रसो नेत्रमिव व्यस्यसा कर्तु । मन शिवा-

रसपाकज पु० रसपाकेन जायते जन-ड । उष्ट्रे ।

रसफल उ० रसो जलं फले यस्याः । न रिञ्जेट्ये ।

रसमाणिक्य न० रसेन पारदेन माणिक्यमिव तत् पाकज-
त्वात् । खनामस्थाने पदार्थे ।

रसरज उ० रसेषु रसोऽपाराजैव श्रेष्ठत्वात् रसः इत्यत्र राजते
वा पारदे रसगणादयोप्यत्र । [मस्य वः । पाकस्थाने ।

रसवती स्त्री० रस आसाराद्रव्यमन्नादि व्यस्यस्याम् पदम्

रसमोधन न० रसं पारदं दूरीभूतं इत्यर्थे सौर्षादि वा योष-
वति गुध-विष-ल्युट् । टङ्ग्ये (श्रीरामा) ।

रसस्थान न० रसस्य पारदस्य स्थानम् । विज्ञेयं । [याम् ।

रसा स्त्री० पाकजः रसो माधुर्यं दिक्कोऽस्यस्याः अच् । प्रथि-

रसाग्रज नु० यस्याः विचित्रभावाद्द्रवत्वात् जायते जन-ड ।
रसाङ्गने ।

रसाञ्जन न० रसजातं पित्तस्य धातुजमुद्राम् । खनामस्थाने
'रीत्यान्तं प्रायधानायां बलिङ्गन्त रसाञ्जनमि'त्युक्ते पदार्थे

रसाढ्य उ० रसेन मधुररसेनाढ्यः । आम्नातके । रसवति जि०

रसातल न० रसायासतलम् । पातालभेदे धर्मने भूमेरप्यभागे

रसाधिक उ० रसाय दृढाय सौर्षादिव्यापय अथिधः
आदीवधानत्वात् । टङ्ग्ये । रसेवाधिका । काकोदुम्भारि
कार्यां स्त्री० ।

रसान्तर न० अन्धोरसः मधूर० वि० । प्रकतरसादन्वयिन् रसे,
रसाभास उ० रस इव आभासते आभास-अच् । अलङ्का

रोक्ते 'जनौचित्यमवसत्ते आभासो रसभासवोरित्युक्ते'
महादिपरनायकवतश्शृङ्गारादी रसे । [अष्टवैतसे पु० ।

रसाग्र न० रसेनाग्रम् । उष्णार्थे, पुष्टे च (पुष्टपाट्ट)

रसायन न० रससायनमिव । तन्त्रे यद्याम्, विषभेदे देहाय
प्रतिहे योषधभेदे च गङ्गे, विज्ञेयं च पु० ।

रसायनफला स्त्री० रसायनयोरप्यवेषे इव फलं व्यापि
धातुं दद्याः । वृत्तिरस्याम् ।

रसायनश्रेष्ठ उ० रसायनेषु श्रेष्ठभेदेषु श्रेष्ठः । पारदे ।

विबुध पु० वि+बुध-ञ । पबिकते, देवे, विबुधवच इति
प्रतिः । चन्द्रे च ।

विभक्त लि० वि+भज-क्त । प्रयुज्यते, विभजे, कृतविभागे च
'विभक्ता विभक्ता वा विभक्त्याः स्वाररे सखा इति
श्रुतिः । भावे क्त । विभागे न० ।

विभक्ति स्त्री० वि+भज-क्तिन् । विभागे 'संस्कारान्याम्यवाधान्ये
प्रतिष्ठान् प्रत्ययस्तु य' । सा विभक्तिर्हिधा प्रोक्ते'लुङ्प्रत्यये
प्रत्ययभेदे च ।

विभवं उ० वि+भू-वच् । धने, घोषे, सर्वमूलसंबन्धोक्तये, ऐश्वर्ये
प्रतिबंधवत्प्रत्यये 'हृदाः पुटाः जनाः सर्वे विभवेऽप्ये
वरादने' । ह्युक्ते सर्वभेदे च ।

विभा स्त्री० वि+भा-वच् । विरप्ते, मोभावा, प्रकाशे च ।
विभाक्तर इतिभा प्रकाशं करोति लृ-वच् । सूर्ये, यवद्वये च
विभाग उ० वि+भज-भावे चञ् । भागे । धर्मवि चञ् । अग्ने,
चक्षुषे धर्मस्त्वामिस्त्वनापोषणं तन्मन्त्राभ्यधीनजावत्सल
व्यस्रक्षमापारभेदे । [मयोमं, भजनीये धमादौ ।

विभाज्य लि० विभक्त्यर्थे वि+भज-यङ्यर्थे क्त्वात् । विभा-
विभाएङ्ग उ० उजिभेदे ।

विभात न० वि+भा-ञ । प्रभाते ।

विभावं उ० वि+भू-वच् । प्रविष्यते, चमङ्गारोक्ते एवलोही-
प्रवे आचम्योद्दे 'विभावेनानुभावेन व्यक्तः सङ्घारिष्य
तमेति चा०दि० । [लुङ्प्रत्यये चमङ्गारभेदे ।

विभावना स्त्री० प्रविष्टावस्थाभावात् कार्योत्पत्तिविभावेन
विभावरी स्त्री० वि+भा-वभिष्ट जीव् वनोत् च । राती,
हरिहरा, कुङ्किणम्, चतुरङ्गयोगिनि, छत्रारक्षितम्,
विरोधे च । [विभक्त्यर्थे, वारभेदे च ।

विभावसु उ० विभावसु वधनोऽस्य । चर्ये, चर्यद्वये, वज्रो,
विभावरा स्त्री० विवहा भागः वि+भा-व । व्यावरणोक्ते
सावित्र्यप्रतिष्ठिते'भनेति विभावे'लुङ्प्रत्यये विवहाविभावे

विभिन्न लि० वि+भिद-ङ् । प्रकाशयते, विदधिते, विभक्ते च ।
विभीतक उ० विदधेय भीत इव द्वाये कन् । (ववदा) इत्ये ।
विभीषण उ० विदधेय भीषयते प्रभृन् भो विन् उक्त्वा
स्तु । रावणप्रति रावणे, मरुद्वये च । [प्रयप्रद्वये ।

विभीषिका स्त्री० वि+भी-विष्-उक्त्वा च धात्वर्थे'नर्हे क्त्वात् ।
विभु उ० वि+भू-ट् । चममूलसंबन्धे, मनी, मङ्गादेवे तद्वच्चि च ।
विभूति स्त्री० वि+भू-क्तिन् । अक्षयि 'अक्षिषा अक्षिषा
माप्तिः प्राकाम्यं अक्षिषा तथा । रीतिश्च अक्षिषा
तथा आभारकाविते'लुङ्के ऐश्वर्ये च ।

विभूषा स्त्री० वि+भूष-ञ । मोभावा, भूषणे च ।

विभ्रम उ० वि+भ्रम-वच् । स्त्रीषां गृह्णाद्योक्तेभ्योभेदे 'विभ्रम
स्वरवादाभावे भूषास्वरविषय'दन्त्युक्ते लट्वा भूषास्वर
नैपरीत्ये च 'उभयपारो विभ्रममवज्ञानानामिति कुमारः ।

विशेषेण, भान्त्वौ, मोभावा, चन्द्रे, धमणे च ।

विभ्रान् लि० वि+भ्राज-क्तिप् । भ्रम्यादिना दीप्ते ।

विस्तत लि० वि+वृ-क्त । विस्तमतिपुङ्गे । [प्रागुक्तचित्ते
विस्तमत्(स्व) लि० विविगं मनो यस्तु वा क्त्वा । विनादिना
विस्तद् उ० विस्तयतेऽसौ वि+वृ-वच् । (वागवाहुन्दिवा)
इत्ये । चक्रवर्त्तये च । भावे वच् । कर्त्तृने ।

विस्तार्य न० वि+वृ-वच् । वराभये, म्यावोक्ते चाष्ट-
व्याप्येवैतन्मन्त्रेण पद्यनिचये, वितर्त्तं च । वच् तलैव पु० ।

विस्तर्त्त उ० वि+वृ-वच् । विस्तरे, माटकाङ्गभेदे च ।

विस्तल लि० विस्तो मनो यच्छात् । सत्ये, निर्दले, विस्तो
मनो यस्याः इव० । (वागवाहव्या) वस्तव्यायम् अग
वाप्येत्येत्ये देवीभेदे च स्त्री० ।

विस्तल स्त्री० विस्तल वावा । माटवस्तव्याम् ।

विस्तलज उ० विस्तलजिते जन-ङ् । वामने भ्रातरि ।

विस्तान उ० वि+भन वच् वि+भा क्त्वा । हेराद्ये, रत्ने,
हार्म्यैरभ्यङ्गभेदे च । चक्षे उ० यानमाले यदमाद्ये च न०

विस्तार्य उ० विस्तो वार्यः । उपवे निवृत्तापारे ।

विस्तुलि लि० विस्तवन्तुल्लं सत्यस्य । वरिष्ठये, विस्तये च ।

विस्तुल्ल लि० विस्तवा उरु उरुलोभासो यस्य । विस्तयिते,
उरारहिते च ।

विस्त्य उ० न० । वी+वच्-उक्त्वा स्त्री । दर्शयार्थो भावनाप्रति-
विष्ठाप्ये'व्यवहारी च । वृत्तौ'दभरयते च लक्षणादे उ० ।

विस्त्यावाः कन् वच् तल्य वृत् । विविधकाव्ये ।

विस्त्या स्त्री० विस्तं कलं जायतेऽस्याः जन-ङ् । विविधकाव्ये
(तेकाउवा) ।

विस्त्य उ० विस्त्यटति कट-वच् चक्ष० । कर्षणे ।

विस्त्यान्वी स्त्री० विस्त्यवस्त्याः क्त्वा वामी-वोम् । (तेकाउवा)
वराभेदे । कर्षणे क्त्वा । तल्य, कर्ष्यादिप्रत्यये च ।

विस्त्य न० वि+वृ-क्तिप् मलोदे तन् । चाकाये ।

विस्त्यङ्गा स्त्री० विस्त्यवस्त्या वज्रा । मृगैश्चा वा मन्त्रादिवात् ।

विस्त्य लि० वि+वा-ञ । इत्ये, निर्धये च ।

विस्त्यो उ० वि+वृ-वच् । विस्त्ये । १० । वरिष्ठये लि०

विस्त्योमिन् उ० वि+वृ-वच् । चक्रवर्त्तये, रविपि, विस्त्ये'इति
विस्त्य लि० वि+वृ-वच् । विस्त्ये, वरिते च ।

विरह ५० वि+रन्ज-वञ् । कङ्कणे ।

विरचित वि० वि+रच-क्त । कते, भिक्षिते च ।

विरजस्तमस् वि० विगते रसस्तमसो यतः । सल्लग्नप्रधाने ।

विरजस् विगतं रजो यस्या । गवार्त्तवान् क्षित्वाम् । रजो-
गुणहीने वि० ।

विरजा श्रीविद्येण रज्यते रन्ज-ञ् । दूयांयां, गोसोकसे
रापाससीमेदे तच्छायाज्जायमाने मदीमेदे च ।

विर(ञ्)क्षि ३० वि+रच-वञ् रन् वा सम् च । जगत्सुष्टरि ।

विरण् न० विमिश्रो रणो भूखमस । ज्योरे (विणारभूष) ।

विरत वि० वि+रम-क्त । निवृत्ते । [रराहित्ये च ।

विरति स्त्री वि+रम-क्तिन् । निवृत्तौ, निप्रत्ययेवायां-व्यापा-

विरल वि० वि+रा-लृट् । अवकाशे, विच्छिन्ने, अविचिच्छेव

विरह ५० वि+रह-वञ् । विच्छेदे, अभावे, स्फुरारवस

विप्रलम्भायो अवस्थामेदे च ।

विरहित वि० वि+रह-क्त । लोके, हीने च । [रागान्धये वि०

विराग ५० वि+रन्ज-वञ् । रागामादे, विगतो रागो यस्य ।

विरान् ५० विगेषेण राजते क्रिष्ट् । अग्निमे ब्रह्माणात्मक-

स्वनदेहभिमानिनि आदिपुरुषे, हन्दीमेदे च ।

विराट् ३० विगेषो राटो यत् । देशभेदे, तद्गमाधिमे नमे च ।

विराध ५० राधमभेदे ।

विराधन न० वि+राध-ल्युट् । पीडायाम् ।

विराम ५० वि+रम-वञ् । अवसाने, विरतौ, निवृत्तौ च ।

विराम् ५० वि+रम-वञ् डल र् । विहाये मयभेदे ।

विरान् ५० वि+र-वञ् । मन्दे ६५० । विगतये वि० ।

विरिञ्च ३० वि+रिच-वञ् लृट् च । विष्णो जगत्सुष्टरि

नेपथि, शिवे च । रन् । तर्मेवायै । [रिते च

विहङ्ग वि० विगेषेण रोहति वि+रह-क्त । जाते, लङ्-

पिहृप वि० विगतं हृपमस । उडहृपयुक्ते, निवृत्ते च

विष्णोभूदे न० । अतिविषादां, डुरात्ममात्र स्त्री० ।

विष्णुपाद्य ५० विरुपे विकटे कविषो यस्य यच् वषा० ।

महादेवे । विहटनेमे वि० ।

विरेह ५० वि+रिच-वञ् । मनादेरभोजि-करणे, अतिरेके च

विरेचन न० वि+रिच-विहृ-ल्युट् । मनादेर्नि-सारणे, अर-

मध्ये विरेचनं भिति वैद्यञ् । विरेचयति वि+रिच-

विहृ-ल्युट् । रोषुहृते ५० । भेदकाने वि० ।

विरोह ५० वि+रह-वञ् चण कः । क्रिष्टे, छर्म्मविरहे ५०

विरोधन ५० वि+रच-ल्युट् । छर्म्म चर्म्महृते, कनिष्ठिकारि

मधुःरतनदेष्टारभेदे, चर्म्म च रोधयति चच-विहृ-ल्युट् ।

रोहिवकहृते, श्लोनाकहृते, स्रक्करञ्जे च ५० । कनिष्ठिकेति०

विरोध ५० वि+रह-वञ् । वैरे विरुद्धतायाम् न्यायोक्ते सा-

ध्वनाधामानाधिकारव्यस्ये जेतदोषे, यथा वज्रिमान् जला

दिस्मन् जलव्यस्येतेर्विज्ञाना सामानाधिकार्य नास्ति ।

विरोधन न० वि+रह-ल्युट् । वैरे ।

विरोधिन् ५० वि+रह-णिनि । रिपौ, यद्विषयवत्तरमधे

‘जायते सातुमे कर्म्म विरोधिनि न संशय’ इत्युक्तवचणे

वत्तरमेदे च ।

विरोधोक्ति स्त्री० अर्थानन्वारभेदे, प्रत्यक्षविरोधवचने च ।

विल लृटो लभ० लभ० लृट् । विवति अयेसीत् ।

विल न० विल-ल । क्रिष्टे, पुद्गायाश्च । विलस्यसिक्तारयले-

गाव्यस्य लृट् । चोटकोत्तमे, वाजिनो ‘विलवीनय’ इति

कुमारः । नेतसे च ५० ।

विलस्य ५० विल-ल-वञ् विषययुक्ते ।

विलस्य वि० विविध लक्ष्यमस्य । विभिन्ने, विशेषल्युक्ते

च । निष्प्रयोजनस्वितौ च न० । दानार्थं काष्ठमनुपपन्-

क्षित्युत्पत्त्याभेदे स्त्री० । ‘अमोचानात् द्वितीयेऽङ्गि गय्या

द्वयान् विलस्यसिक्तिं विदुः ।

विलग्न वि० विगेषेण खनं लङ्ग-क्त तस्य न-जस्य गः ।

संशये । मध्यभागे, कटौ, उद्विगमेपादिरायौ च न० ।

‘गोचरे वा विलग्नैरेति व्योविपसु, [कावे

विलग्न ५० वि+लवि-वञ् । विलम्बने अङ्गीमले प्रतोषपीय

विलम्बित वि० वि+लवि-क्त । अयोध्रे, मन्दे च मध्यगत्ये न०

विलय ५० वि+ल-वञ् । मन्दे, नाये च ।

विलम्बा स्त्री० वि+ल-वञ् । जेतवतायाम् । [गोभया च

विल(ले)यय ५० विरे जेत-यो लृट् वा लृट् लृट् । छर्म्म, मूत्रिके,

विलाप ५० वि+ल-वञ् । परिदेवमोक्षौ ।

विलास ५० वि+ल-वञ् । ‘तात्कालिको विधेयस्तु विहा-

योऽङ्गि विहादिभु’ इत्युक्ते स्त्रीया स्फुरारवेषाभेदे, वेहा-

विधेये, लोको च ।

विलासिनी स्त्री० विहायोऽप्यस्य इति ङोप् । भार्या,

वेहायाश्च । भोगवति वि० छर्म्म, लृट्, वङ्गो, फरे,

महादेवे चर्म्म च ५० ।

विलीन वि० वि+ली-क्त । प्राप्रहरोभावे जलादे, विरत, मदे

च ‘विकोनायेवपातकेति भागवतम् ।

विलेपन न० विलिख्यतेनेन करणे ल्युट् । मायावलेपनहृते

पिटे हटे वा चन्दनकुटुभादे । छर्म्मपि ल्युट् ङोप् ।

वश्या, एवेषायां क्षिप्याश्च स्त्री० ।

विलेप्य उ० वि+लिप-यत् । वरावाम् विलेपनीये नि० ।
 विलोचन न० वि+लुच-करणे ल्युट् । नेत्रे, भावे ल्युट् । दर्शने
 विलोहित न० वि+लुह-क्त । तमे । आलोहिते नि० ।
 विलोम नि० विगतं लोम यद् व्यच् स्यात् । विपरीते, व्य-
 पट्टके न० संपुं, कुक्षुरे वरुणे च उ० ।
 विलोमजिह्व उ० विलोमा विपरीता जिह्वा यस्य । गजे ।
 विलोमवर्ण उ० विलोमज स्वरसुक्ततया व्युत्क्रमजो वर्णः ।
 उत्तमक्षिपामधमवर्णेन जनिते सङ्घीर्णे वर्णे ।
 विलोमी स्त्री० विविष्टे लोम केसो यस्या एवम् व्यच् गौरा-
 ङोप् । व्यामलक्याम् ।
 विलोल नि० वि+लुल व्यच् । चञ्चले, विमेषयत्ये च ।
 विल्ल न० विल ल किञ्च तस्य नेत्रम् । व्यालरावे । [होक्ते
 विल्लमूला स्त्री० विल्लमालविल्लमिह भेदित मूलमस्या । वारा-
 मिल्ल उ० विल-वन् किञ्च । ओकलवले, तद्वत्कादौ,
 परिमाणे च न० । [पदार्थे शुक्लविलोमस्यैव
 विल्लपेयिका स्त्री० विल्लरस्य मेघोऽस्त्वस्य ठन् । [वेलपुका
 वि(री)वध उ० वि+वध-व्यच् वा दीर्घः । ध्यायतयुक्तादेर(हरणे
 भारे स्तब्धवचनयोग्ये (वाक) वाचके रे च ।
 विमर न० वि+ह-व्यप् । विहरे, होमे च ।
 विमरय न० वि+ह-ल्युट् । व्याख्याते, तत्कारके यन्त्रभेदे च ।
 विमरनालिका स्त्री० विमरयुक्तं नाभमस्यास्य ठन् । मेघो(र्वाह)
 विवर्ण नि० विवर्णी वर्णाऽस्य । व्यभवे, नीचे च ।
 विवर्णित उ० वि+वर्त-वन् । नम्ये, वल्लदाये, व्यपवर्णने वेदान्तोक्ते
 कारणात् विमलवत्ताकतया उत्पद्यमाने काले च । वर्णा
 रङ्गाश्च रजतम् मल्लयो जगत् ।
 विवश नि० विगतो वयः कायकता यस्य । अस्तवन्, व्याकुले
 च 'विवशा कायवर्ध्' इति कुलार्थः कृतरोधे च ।
 विवशस्तु उ० वि+वच-क्विप् अस्त्वर्थे च इप् यस्य वः । सूर्ये,
 अर्बुदले, अरुणे, हेरे च ।
 विवाह उ० विवहीषाद् । कथादिदायककथे हवीं वंशतरस्य
 वा । विवादी व्यरकारदेऽभ्युहसमये व्यरकारे, कथने च ।
 विवाह उ० वि-वह-वन् । दास्यदिपथे, मल्लवन्ने व्यापारे च
 विवाहित उ० विवाहो जातोऽस्य दास-वत्त्वः । जातविवाहे ।
 विवाह्य नि० वि+वच-व्यत् । विवाहयोग्ये, विधेये च वाञ्छे च
 विविक्त नि० वि+विच-क्त । विच्छेदे, वधिते, अर्बुदके च ।
 विसर्जि-क्त । विनेहनि नि० । दुर्भगाया जिव्या स्त्री० ।
 विविध नि० विविधा विधा यस्य । नागवकारे ।
 विविधो उ० विविधं कोटं महादिपचारत्वात् दत्तः । प्रपुट-

ह्यपासादियुक्ते हेरे ।

विष्ट नि० वि+ह-क्त । विष्टते व्याख्याते च ।
 विष्टेति स्त्री० वि+ह क्तिन् । विष्टारे व्याख्याते च ।
 विवेक उ० वि+विच-वन् । यादार्थ्येन वस्तुस्वरूपाधारणे,
 प्रकतिपुरुषयोर्भेदज्ञाने च ।
 विवोद उ० वि+वह ल्यप् । जामातृत् ।
 विव्योक्त उ० वि+वा क्तु तस्य लोको स्थानम् । 'गर्भभिधाना-
 दिष्टेभि विव्योकोऽनादरक्रिये'भुक्तवत्तये स्त्रीषा स्फा-
 र-भेदाभेदे ।
 विश्व प्रवेये ल० पर० सक० अनिद् । विशति व्यविशत् ।
 विश्व उ० विश-क्विप् । मनुजे, वैश्ये च ।
 विश्वद्वष्ट नि० वि+पट्ट-वत् । विभावे । [च नि० ।
 विश्वद उ० वि+वद-व्यच् । शुभ्रवर्णे । तद्वति विश्वे, व्यते
 विश्वय उ० वि+यी क्तु । संशये 'विषयोविषयसैनैति' मोक्षाया
 विश्वर दु० वि+गृ व्यच् । वधे ।
 विश्वस्यस्त उ० विश्वस्यं तत्कारकदेवनामिदमिति करीति ह-
 क्विप् । [शारदमालो] हले ।
 विश्वलया स्त्री० विगतं यस्त्वं तत्कारकदेवना यस्या एवम् ।
 अग्निविषयहो, हनीहो, पुत्रध्याम्, त्रिपुरायां अथको
 दायाश्च । विगतयस्ये नि० ।
 विश्वसन न० वि+मघ-विचये ल्युट् । मारणे ।
 विश्वसन उ० विश्वस्यतेनेन ल्युट् । पठे, 'अविर्विश्वसनः' चतु
 इति खड्गकोलम् । [तत्, मारिते
 विश्वास्त्र नि० वि+मघ-क्त । मारिते अतीते च । [हृद् ।
 विश्वाख उ० विश्वाखानस्यते भवः व्यच् । वासिंकेरे । धामिनां
 शिवस्वरराज्यपादस्त्वान्, इवर्ग्यावां, वाचनं च ।
 विश्वाखुज उ० विश्वा माथा यस्य तथा वच् जायते
 जनकः । मारहे, विद्यापानसमजाते नि० ।
 विश्वावृत्त स्त्री० विश्वा माथा प्रकरो दस्यः । वज्रचमत्ता
 तत्कारकद्विचयिणे बोधये नमये कविपुत्रे च ।
 विश्वारण्य न० वि+गृ-ल्लावे विच् ल्युट् । मारणे ।
 विश्वारद उ० विश्वानं ददाति दा क छल रः । वज्रहो
 सुहृदराज्यमायां स्त्री० पथिते, प्रगल्भे, वेष्टे च नि० ।
 विश्वाल नि० वि+मालच् । विस्तीर्णे, दहति च । अग्निभेदे,
 अग्निभेदे च उ० । इन्द्राश्चर्याम्, आर्षेन्द्राश्चर्यां नदी-
 भेदे च स्त्री० विश्वाली इत्यर्थां मेवेति उदात्तम् । [इह
 विश्वामता स्त्री० विश्वाखस्य भावः तच् । पार्श्विकारे । [अहो
 विश्वामतेधमर्भ इ-विवाहं विस्तीर्णं तैवं र्षे पञ्चमभेदं दस्य ।

विशालत्वम् पु० विमात्रा सङ् यस् । सप्तकदे दृष्टे ।
 विशालपत्र पु० विमात्रं पत्रयस । काशलो, तावदृष्टे च ।
 विशालाक्ष पु० विमात्रे अक्षिणी यस्य सङ् यमा० । सहादेवे,
 गच्छे, विष्णो च दृष्टनेत्रे, लि० धार्वाङ्गा नागदन्त्या च स्त्री० ङीप्
 विशाली स्त्री० वि+यावल् गौरा० ङीप् । अजमोदायाम् ।
 विशिख पु० विशिष्टा विगता वा शिखा यस्य । शरदृष्टे, बाणे,
 तोमरे च दृक् । शिखारहिते लि० । नाडिकायाम् रथ्या-
 दाक्ष स्त्री० ।

विशिष्ट लि० वि+विष-क्त । युक्ते, विवलये, विशेषयुक्ते च ।
 विशिष्टाद्वैत न० रामानुज-युक्ते प्रकतिविशिष्टस्वप्नज्ञाणोऽद्वैतये
 विशीर्षो लि० वि+ष-क्त । युक्ते, शरावस्थापके च ।
 विशीर्षपर्ण पु० विषोर्षं पर्यवस्य । निम्नदृष्टे ।
 विशुद्ध लि० वि+शुभ-क्त । दोषरहिते, विवदे च ।
 विशुद्धि स्त्री० वि+शुभ-क्तिन् । शोधने, दोषराहित्ये च ।
 विशुद्धल लि० विगता दृक्लला यद्वति रैस्त्राः । परिपाटी-द्वये
 विशेष पु० वि+विष-यम् । प्रभेदे, प्रकारे, व्यक्तौ, निश्चये,
 'अन्योन्यान्विष्टव्यवृत्तिविशेषः परिशीलित' इति शेषे-
 कोक्ते प्रदर्शने, अर्थाङ्गारभेदे च ।
 विशेषक पु० न० विशेषयति वि+विष-विष्-लुप् । ललाटकते
 विवर्णे । विशेषकैरि लि० 'निमित्तं विषेयकमि'त्युक्ते
 , एकदाकप्रतपदे श्लोकत्रये न० ।
 विशेषपराय पु० कर्म० । शेषेपिकोक्ते 'मुद्रादिपटके दृष्टादि-
 चक्षणे' खेहभानने । आभाविचक्षुःशब्दं च दृष्टे यद्-
 एव चे'त्युक्ते तु उपभेदे च ।
 विशेषपण्य न० विशिष्टतेऽनेन वि+विष-ल्युट् । भेदकधर्म-
 गुणमिमादौ यथा नीलम् उत्पन्नं चलो गौरित्वादौ गुण
 क्रियादिभेदकधर्मः ।
 विशेषपयिधि पु० विशेषे विधिः । सामान्यविशेषयोर्मध्ये विशेष
 गोचरे विधाने यथा मातृकेभ्यो दधि दीयतां श्राष्टि
 श्राम्य तन्मन्त्राय श्राष्टिरस्य मातृकविशेषत्वेन दधि-
 चये दधिदान-परादेन तन्मन्त्रदानविधिः ।
 विशेषित लि० वि+विष-विष्-क्त । भेदिते विशेषणमुक्तीकते च
 विशेषोक्ति स्त्री० अर्थाङ्गारभेदे ।
 विशेष्य लि० विशिष्टते भेदते गुणादिभिरसौ वि+विष-
 यत् । पञ्च दिग्भिर्भेदे, स्वच्छेदे, पदान्ते धर्मिणि च ।
 विशेष्य पु० विगतः शोका दग्नात् यस्य वा । अशोकदृष्टे
 शोकरहिते लि० योगमाश्लोके चित्तवृत्तिभेदे स्त्री० ।
 विशेष्यनी स्त्री० विशुद्धतेऽनया शुभ-ल्युट् ङीप् । इनीरये

माने ल्युट् । शोधने न० वि+शुभ-ल्युट् । शोधनकारके लि० ।
 विशोषिन् लि० वि+शुष-णिच्-ल्युट् । शोधनकारके लि० ।
 नागदन्त्या स्त्री० ङीप् ।
 विश्व(आ)णन न० वि+श्व-णिच्-ल्युट् वा इडिः । दाने ।
 विश्वव्य लि० वि+श्व-यत् । विश्वे 'विश्वम्' पटिबुम्भेति
 शा० । गान्धे, अतुङ्गते, गण्डे च ।
 विश्व(आ)म पु० वि+श्व-यत् वा इडिः । विरामे प्रवृत्त
 व्यापारस्यावसाने च । [श्वे च ।
 विश्वम्भ पु० वि+श्व-यत् । विश्वे, प्रत्यये, केचित्तुल्ये
 विश्वाव पु० वि+श्व-यत् । प्रविष्टौ ख्यातौ च ।
 विश्वतु पु० वि+श्व-क्त । विस्त्राते ।
 विश्विष्ट लि० वि+विष-क्त । विद्युक्ते, शिष्टिने च ।
 विश्वेप पु० वि+विष-यम् । विद्योने चैषिष्ठ्ये च ।
 विश्व व० विष-व । जयति संवारे । तदभिमानिनि जीमे पु० ।
 आदेवविशेषे पु० न० व० शब्दे लि० तदर्थेऽस्य सर्वनामता ।
 विश्वकर्मान् पु० विश्वेप कर्म व्यापारो यस्य । सूर्ये, देव-
 शिल्पिनि, धनिभेदे, परमेश्वरे च ।
 विश्वकृत्य पु० विश्वं करोति कृ-क् । विश्वकर्मणि, परमेश्वरे च
 विश्वकेतु पु० विश्वे केतवोऽस्य । धनिभेदे ।
 विश्व(व)क्त्रेण विष्णु(व)क्त्रेण वा । विष्णो, शिवकृष्टे स्त्री० ।
 विश्वगन्ध पु० विश्वतो गन्धोऽस्य । गोत्रे, अन्तरिक्षे, प्रदायकौ च
 विश्वगन्धः स्त्री० विश्वे सन्ध्या गन्धा यस्याः । इष्टिम्याम् ।
 विश्वग्रन्थि स्त्री० विश्वतो ग्रन्थिर्वेष्टाः । हंसपदीलतायाम्
 विश्व(व)यु अयम् विश्वसद्वति किम् विश्व(व) आदेशः । सर्वत
 इत्यर्थे विश्वमाश्रिनि लि० आश्रामे विश्व(व)श्रुतमय ।
 विश्वधारिणी स्त्री० विश्वं धारयति धृ-णिनि । द्रविण्याम्
 विश्वपर्णी स्त्री० विश्वतः पर्वान्वयता । भूस्वानलस्याम् ।
 विश्वशून्य पु० विश्वं श्रुति भवति श्वा-र्जनम् । अन्तो, पञ्च
 देशे, विश्वकर्मणि, भूमी च ।
 विश्वसेपज न० विश्वेषां सेपजम् । शुष्कताम् ।
 विश्वस्मर पु० विश्वं विवर्षि अ-यच्-लुट् च । इन्द्रे, विश्वो
 च । प्रविज्यां स्त्री० ।
 विश्वरूपक न० विश्वं रूपयस्य कृ० । उष्णागुश्वि ।
 विश्वरेतस् पु० विश्वं रेजोयन् यस्य । चतुर्मुखे नक्षत्रि ।
 विश्वरोचन पु० विश्व-नुरोचति रच-विष्-ल्युट् । आशेषमात्र
 विश्ववेदस् पु० विश्वं वेति विद-यच्-लुट् । इन्द्रो देव, प्रभेदे च
 विश्ववार न० विश्वेषां वारम् । प्रभेदे । संवारां वारम् ।
 (वर्षयनवा) इत्ये पु० ।

रावणागङ्गा स्त्री० रातपारिर्मिता गङ्गा नदी । सिंहवदेवस्थे
नदीभेदे । [पुले ।

रावणारि पु० इतः । श्रीरामे रावणान्कादयोपल । [ज्येष्ठ-
रावणि पु० रावणस्यापत्यम् अत इत् । मेघनादाख्ये रावण
राश मन्दे भा० व्या० अक० भेदः । राशते यराशित चडि न ह्यसः
राशि पु० अयुते व्याघ्रति अयु० इन् भातोरुहागमय । भा-
व्यादीनां पुञ्जे, ज्योतिषकस्य द्वादशमासे मेघादौ, इत्ये राशि-
प्रविश्ये इति लोकापतीप्रसिद्धे व्यक्तायुक्तगणभेदे ।

राशिचक्र न० राशिचरितं चक्रं हत्तम् । मेघादिद्वादशराशि
युक्ते गोकाकारे दायवयेन पूर्वतः पश्चात् अनियं बंध-
समाख्ये ज्योतिर्मन्त्रे 'राम' प्रियतिभिर्ज्योतिषकं किमिवायु-
ग'मित्युक्ते ज्योतिषके ।

राशिभोग पु० राशीनां सख्यगत्या यद्वैभोगः भज-वज्ज-
ज्ञानम् । रव्यादीनां सख्यगत्यानुसारेण राशिषु गतिभेदे ।
राशी(वि)कृत पुं अराशि' राशिः कृतः राशि+अभूत्प्रत्यये
ङि, तदर्थे समासो वा (ढेरी) उद्गीकृते एकलक्ष्यीकृते ।
राश्र न० राज-इन् । जनपदे 'गौडं राश्रमनुत्तममिति, प्रबोध-
चन्द्रोदय' । उपप्लवे च । [कारिकायाम् ।

राश्रिका स्त्री० राज-इन् पिप्पलाह् ङीष् सार्धे कन् । कण्ठ-
राश्रिय पु० राश्रि भयः च । भाष्योक्तौ 'राश्रम्याये । त-
तत्कार्ये । उभयपि राश्रभवे जि० ।

राश्र पु० रश-वज्ज रौघ-वज्ज वा । मन्दे, ध्वने, धवले ऋजुता-
वज्जन् इवोर्ध्वोर्मध्यस्थित्या श्रीकामे, कोलाहले च ।

राश्रभ पु० राश्र-अभच् । गर्भे ।

राश्रभवन्दिनी स्त्री० राश्रभवन्दिनीय । भद्रिकायाम् ।

राश्रमण्डल न० राश्रिं ऋजुनामन्त्रवत् इवोर्ध्वोर्मध्यस्थित्या
श्रीकामेन मण्डलं मण्डलकारेण अवर्ण्य यत् । राश्र-
श्रीकामरक्षणे, श्रीकामस्य तदनुवर्तकं मण्डलभेदे च ।

राश्रिखरी स्त्री० इतः । राश्रिकायाम् । [आमरस]

राश्रा स्त्री० रश-नप् । सनामस्यानाया उतायाम् (काटा
राश्र उ० रश-उष् । त्यागे, व्यञ्जारे, ज्योतिषकस्य सूर्यकि-
रचसंपर्काभेदेन आयमानप्रतिबिम्बोपमायाधिष्ठितरि पश-
भेदे सिंहकाष्ठते दानवे च ।

राश्रज्ज्वल न० राश्रोर्ध्वस्य ज्वलनिव । काईके ।

राश्रदर्शन न० राश्रोर्ध्वं यत् । चन्द्रसूर्ययोरेकपरामध्ये
पश्ये 'द्यानं दानं तव' ब्राह्मणं 'राश्रदर्शने' इति
अति तेन उपरज्जेर चन्द्रे सूर्ये च तस्य दृश्यानां नान्यदा
राश्रमूर्धमिदं पु० राश्रोः सिंहकाष्ठतस्य चूर्णं भिन्नति

भिद-किप् । विष्णौ अस्तपानकाने देवपङ्क्तौ देवकपेक्ष
स्थित्वाऽमृतं पिबन्तं इडा विष्णुस्य शिरसिच्छेदेति पुरा०

राश्रपुत्र न० राश्रोः प्रियं रत्नम् । गोमिदमणौ ।

राश्रसूर्य पु० राश्रोः सूर्यः स्वाधिश्रितभूम्नायाद्वारा यत् ।
चन्द्रसूर्ययोः उपरामकूपे पश्ये ।

राश्रच्छिद पु० इतः । सधुने ।

राश्रतृमूट पु० इतः । सधुने ।

रि गतो त्वपर० अक० र्जित् । रिचति अरैपीत् । [वि०

रित्तं मि०+रिच क्त० अन्त्ये, वने, निरर्थके च । सार्धे कन् । तत्त्वे

रित्ता स्त्री० रिच-क्त० । उभयपक्षयोस्तदर्थान्वयोचतुर्द्विगोतिष्यु

रित्तभाण्ड न० रित्तं भाण्डम् । तैत्तिरीयान्ते भाण्डे ।

रित्तहस्त वि० रित्तो घनादिद्रव्योद्भक्तो यस्य । गिरिने, भूरि-
दाय दिना व्ययितधने च ।

रिक्त्य न० रिच-यच् । धने । मिताश्वरायुक्ते अग्रतिबन्धे दाने-
च 'स्वाधी रिक्त्यवर्धनिभासत्वादि स्मृतिः ।

रिक्त्यहारिन् वि० रिक्तं दायं हरति मृच्छति । दाय-
पाहिणि उवादी । अण् । रिक्तपाक्षोपल ।

रिक्त्यिन् वि० रिक्तं दायमेवत्यस्य इति । दायहारिणि
दायादे 'उभयोपयसौ रिक्त्यो'ति स्मृतिः ।

रिख संधे भ्रा० पर० अक० भेदः रदित् । रिचति अरिप्रीत् ।
अनिदिद्ययमिल्लेके रेपति अरैपीत् ।

रिग गतो भ्रा० पर० अक० भेदः रदित् । रिचति अरिप्रीत् ।

रिक्क न० रिगि-क्युट् । खलवने । रिचि क्युट् । रिक्कमयत्त
रिच कल्यं विद्योने च वा पु० उभयपक्षे भ्रा० पर० अक० भेदः ।

रेचयति ते रेचति । अरोरिचत् त अरैपीत् ।

रिच विरेके (यविशय इतोषोत्थं) चभा० उभयपक्ष० अगिट् ।

रिचि रिक्के अरिचत् अरैपीत् अरिक्त ।

रिज भर्जने भ्रा० व्या० अक० भेदः । रेजते अरैजज ।

रिपु पु० रप-उ-पु० । यत्नौ, वीरनामगभ्युत्थे, ज्योतिषोक्ते
सम्प्रापेक्षया वरस्थाने च । [भेदे शत्रुपातके जि० ।

रिपुघातिनी स्त्री० रिपुं हनि हन भिनि । (उपुट्) यथा-

रिपुस्य वि० रिपुस्येत जि० पप् । एनुजयिनि, यवनेदे इ०

रिप्फ संधे त्वपर० अक० भेदः । रिप्फति अरिप्फोत् ।

रिप्फ पु० रिफि-यच् पु० । उभयोपेक्षया द्वादशे भ्याने ।

रिफ कृकने सौ० पर० अक० भेदः । रेफति अरैफोत् ।

रिफ हिंसायां निन्दाया बोधने च घञ् । दानावाम् यक० द०
पर० भेदः । रिफति अरैफोत् ।

रिच यत्नं भ्रा० पर० अक० भेदः रदित् । रिचति अरिप्फोत् ।

रिभ रवे भा० पर० सक० वेद । रेभति अरोभीत् ।
 रिभंसा पु० रम-भन्-य । रमयेच्छायाम् ।
 रिच गतो भा० पर० सक० वेद इति । रिचति अरिचोत् ।
 रिच द्विषाय त० पर० सक० अनिट् । रिचति अरिचत् ।
 रिच्य पु० रिचते रिच-याम् । रचयेदे ।
 रिच रवे भा० पर० सक० वेद । रेभति अरोभीत् ।
 रिट न० रिग-ज्ञ । मन्त्रे, यगुभे च । भावे ज्ञ । नाये,
 पाये च । अगुभादिभति लि० । खड्गे, रज्जुभिषौ च पु० ।
 र्चाये भन् । तेषु । [रच्ये पु०]
 रिटि स्त्री० रिच-रिग-वा ङिन् । अगुभे, यक्षभेदे च । क्रिप्
 रिच रवे भा० पर० सक० वेद । रेभति अरोभीत् । [रीचः ।
 री चरयेति० चा० सक० घनिट् । रीयते अरोट निशतस्य न
 री गतो रवे च सक० रुवे सक० क्त्वा० प्रा० घनिट् ।
 रिचाति अरोभीत् ।
 रीठा स्त्री० री० ण्डस्य नेचम् । रीठाकरज्ञे ।
 रीठाकरज्ञ पु० र्वम० । सनामस्याते उभे ।
 रीठा स्त्री० रिङ्-ज्ञ इडभावे । कश्चायांम् ।
 रीण नि० री०-ज्ञ । चरिते रुते ।
 रीति स्त्री० री०-ङिन् । पितृवे, प्रसावे, चरणे, वीरुङ्किडे,
 धीमायां, गतो, सभावे, अकृष्टादीन् गौष्टादिरचभावे च ।
 रीतिक न० रीतिरिव कायते चैव । पुष्पाङ्गने स्त्रीलनवि
 भावे भन् । पिचमे न० ।
 रीतिपुष्प न० रीते० पुमसि । पुष्पाङ्गने ।
 रीव चङ्के, धंरये च भा० उ० सक० वेद । रीति ते अरो-
 भीत् अरोभिड । रचि न लुप्त ।
 र धातो अटा० सक० वेद । रीति-रजोति अरोभीत्-अरोभीत्
 र रवे गतो च भा० चा० सक० दनिट् । रवते अरोट ।
 रक्षप्रतिश्रिया स्त्री० रजः नतिश्रिया प्रतिशारः प्रति-
 श्र-भावे य । रचिच्छायाम् ।
 रज न० रच-भन् नि० कृमम् । काङ्गे, भक्षूरे, वीरे, नाग-
 केदरे च । [सर्पकादे जातिभेदे ।
 रज्जुकाटक पु० रजं नतिश्रिय रजं करोति ज-भुम् ।
 रजिन्न पु० रजं रिचतेत्यु दनि । राजभेदे । अर्चयति
 नि० । रजिन्नचक्रायां शोडशपञ्चां स्त्री० स्त्री ।
 रज्जु नि० रज-भन् र० वा शेषः । रचिच्छये, रिच्ये,
 चरोरे च । [अरोटिड ।
 रज्जु रि० रज-ज्ञ । रीमाजिरे, भुष्ये च । [रचयन्
 रच रवे भा० पर० सक० वेद । रीयते अरोट उ०

रचक न० रच-भुम् । रजिच्छाये, भाज्ये इत्ये, उल्ले, अथ
 भूषणे, भाज्ये, शौचवे व्यासाद्यारवे, रोचनायाम्, विद्वे,
 लवणे च । रीजपूरे, दन्ते, निम्बे, कपोते च पु० । [च ।
 रच्य(वा) स्त्री० रच-भन्-क्रिप् वा टाप् । रौप्ये, शोभायां, प्रकाशे
 रचि(वा) स्त्री० रच-कि वा डीप् । अनुरागे, धामने, सृष्टा-
 याम्, अमिताये, किरये, शोभाया, उभुवायां, गोरो-
 चनायां च । प्रजापतिभेदे पु० ।
 रचिर नि० रचिं राति ददाति रा च । मनोहरे, सुन्दरे, मधुरे
 च । मूत्रवे, पुङ्गवे, लवणे च न० । गोरोचनायाम् स्त्री० ।
 रचिराञ्जन पु० अञ्जति० जेन अन्ज-करणे क्त्वाट् रचिर-
 शोभायुक्तोऽञ्जनः । शोभाञ्जने ।
 रच्य नि० रचये इतिः वत् । सुन्दरे, रचिभेदे च । शौचवे
 न० । यत्नौ, कतकृते, याचिधान्ये च पु० ।
 रच्यकण्ट पु० रच्यः रचिकरः कन्दो मूलमस्य । अरये (चीन)
 रज्जु भजने त० प० सक० घनिट् । रजति अरोभीत् निशतस्य
 च । रचयः ।
 रज्जु हिंसायां पु० उभ० सक० वेद । रोजयति ते अक्षरज्जु
 रज्जु(वा) स्त्री० रज-भन्-क्रिप् वा टाप् रज-यङ् वा ।
 रीते, भङ्गे, नेपाय, कुजे च (कृष्ट) ।
 रजाकर न० रजां रोजं करोति ज-यच् । रजिरङ्गमे (काम
 राज्ञः) रोजकारके ति० ।
 रट चौखे भा० पर० सक० वेद इति । रटति अरट्भीत् ।
 रट रोधे रच-दीप्तायक-पु० सक० वेद । रोटयति ते अक्षरट् न
 रट दीप्ता प्रतिपाते च भा० का० सक० वेद । रोटते मुङि
 उभ० अरट् अरोटिड । [रिड
 रट उपजाते भा० पर० सक० वेद । रोटति अरोभीत् । [अरो
 रट प्रतीपाते भा० चा० सक० वेद । रोटते मुङि उ० अरट्
 रट गतो चौखे रचः मन्दीभावे च स्त्रीभावे च अच-भा० वर०
 वेद इति । रटति अरट्भीत् ।
 रगु पु० रटि-यच् पु० टस्य डः । र्गुङ्गले र्गुं चयमे ।
 रत न० र-ज्ञ । रवे पण्यदिप्रभतायां मदे । [अरोभीत् ।
 रट् रोटने अटा० पर० रदा० अच० वेद । रोटति अरट्
 रटि न० रट-भावे ज्ञ । मन्त्रे । रर्तरि र । कनरोटने नि०
 रट नि० रच-ज्ञ । आरचनादिना रेटिने जगतिरीचि च ।
 रट् पु० रीतिरि रट-यच् । रिच्यं र्गुंभेदे 'चो' रीटीरि यदरो-
 र्गुं नत् रट्ज्जु रट्ज्जुनि वि भुति । अत्रैवादिहिङ्गो
 रिद्वयाः सुदेवः । जदमोऽक्षरच लयकोषा-
 त्रिजः । रचयत रचिते अरोट्वा र्गुं यवा र्गुं

एकादशसु शिवसूक्तिभेदेषु ।

रुद्र उ० रुद्रात् जायते जन-ड । शिववीर्यजाते पारदे ।

रुद्रजटा स्त्री० रुद्रस्य जटेय पिङ्गत्वात् जटिबत्वात् । सनाम
ख्याते जताभेदे ।

रुद्रपत्नी स्त्री० इत० । दुर्गोवाभू यत्तस्माच्च (यसिना)

रुद्रप्रिया स्त्री० इत० रुद्रितक्यासु इमांयाञ्च ।

रुद्रविंशति स्त्री० रुद्रस्त्राधिकार विंशतिः । प्रथवादिसु पञ्चसत्-
तरेषु अन्तिमेषु विंशतिवर्षेषु ।

रुद्रसावर्णि उ० चतुर्दश मनुष्य मध्ये, हार्ये मनौ ।

रुद्राक्षोऽङ्ग न० रुद्राक्षोऽङ्गा यस्य । प्रसमाने ।

रुद्राक्ष उ० रुद्राक्षोऽङ्ग यञ् । सनामख्याते इत्ये ।

रुद्राणी स्त्री० रुद्रस्य पत्नी रुद्र-वीर्यं यातुञ्च । शिवपत्न्याम्

रुद्रारि उ० रुद्र परित्यजे । कामदेवे ।

रुद्रावास उ० इत० । कैशवे, काश्याम् प्रसमाने च ।

रुद्र कामे दि० आ० सक० अग्निर् मादेष्टातुपूर्वः । अनुबध्यते
अनवरुद्र । [अरौक्षीत्

रुद्र आचरणे, रु० उभ० सक० अग्निर् । रुद्राग्नि इत्ये आचरण
रुद्रिद न० रुद्र-जित् । यदोरस्ये रुद्रप्राकजने धातुभेदे ।

रुद्रउपधे रुद्रार्थे च उ० तदर्थेवति लि० ।

रुद्र याज्ञवीकरणे दि० पर० सक० अग्निर् । रुद्रति अचरन् ।
अरोपीन् । [भेदे च

रुद्रा स्त्री० रु० सक० । रुद्रपीकानरभाषांयाम् नववयसाने देव-
रुद्र उ० रु०-सु । नैगभेदे । [रु०-सु । रुद्रकोष्यत्

रुद्र उ० रु०-उ । रुद्रउद्रये । कन् । तस्य, रुद्रैरुद्रये च उ० ।

रुद्र विंशत्यां त० पर० सक० अग्निर् । रुद्रति अचरन् ।

रुद्र रथे आ० पर० सक० अग्निर् । रुद्रति अचरन् ।

रुद्र क्रोधे दि० पर० सक० अग्निर् । रुद्रति अचरन् अरोपीन् ।

रुद्र क्रोधे उ० उभ० सक० अग्निर् । रुद्रति ते अचरन् ।

रुद्रा (या) स्त्री० रुद्र-संघ-विद् वा टाप् । क्रोधे ।

रुद्रति लि० रुद्र-ज्ञ वा इट् । क्रोधगुणे रुद्रभावपदे रुद्रोऽयम्
रुद्र उद्रने भा० पर० सक० अग्निर् । रुद्रति अचरन् । अवा० ।

रुद्र लि० रुद्र-ड । जाते । रुद्रायां स्त्री० उत्तरपदस्यः तस्मात्-
भूते लि० यथा भूतः जटिबत् ।

रुद्र पादयोः कठोरतायाम् लि० खेदे च । रु० आ० सक० अग्निर् ।
रुद्रति ते अचरन् । [दिनीत्ये स्त्री० ।

रुद्र लि० रुद्र-यच् । अचिह्ने, खेदगुणे च । इत्ये उ० ।

रुद्रगन्ध उ० रुद्रो गन्धो यस्य । गुणभेदे ।

रुद्रदर्भ उ० रुद्र-यच् । रुद्रिर्भे उग्रभेदे ।

रुद्रपत्त उ० रुद्रं पत्तमस्य (माघोदृष्टवे ।

रुद्रप्रिय उ० रुद्रं प्रियं यस्य । नृपभीषणे ।

रुद्र लि० रुद्र-ज्ञ । जाते, प्रसिद्धे च 'रुद्रिस्त्राक्षि यञ्' । प्रकृति
प्रत्ययार्थमनेष्य रुद्राद्यप्रत्ययार्थबोधके शब्दे यथा । पटः

गौरित्यादि । [मिह्य रुद्रं रुद्राद्यप्रत्ययार्थबोधने च

रुद्रि स्त्री० रुद्र-विद् । जन्मनि, प्रसिद्धौ, प्रकृतिप्रत्ययार्थमने-

रूपं रूपान्वितकरणे यञ् । रुद्रा० उभ० सक० अग्निर् । रुद्रति ते
अचरन् ।

रुद्र. य० रुद्र-य माने यच् वा । खमाने, शौन्ध्यै, प्रभौ, नानि,
शब्दे, यन्माहत्तौ, इत्युक्ताद्ये नाटकादौ । रुद्रि, रुद्र-

धातुना विभक्तियोगेन (नियमशब्दे, गुणादिवर्णे च तद्वति
लि० । उत्तरपदस्यः रुद्रार्थे लि० यथा पितृरुद्रपत्तमयः

भाद्रक्या रुद्रा । एकसंख्यायिते न० 'रुद्रं भलेत् स्त्रान्
परिपूर्चिवाच' इति लोकार्थे । 'एकाव्यक्तं मोधयेदस्य-

यस्यान् रूपान्वयस्येतरस्याञ्च पञ्चादिति शीजगणितो
अव्यक्तरूपविशेषरितव्यक्तसंख्यायिते च ।

रुद्रस्य न० रूपयत्न रूप-यत्न कन् । अभिनयप्रदर्शके इत्य-
स्याप्रभेदे, रूपयत्नस्य रुप् । भूते लि० रूप-सार्थं कन् ।

गुणादिवर्णे, आकारे च रूपकं रूपितादीनादित्युक्ता-
दीने अर्थाङ्कारभेदे, गुणप्रवरिभाष्ये, रजते च ।

रुद्रधारिन् लि० रुद्रं धारयति धारि-णिनि । रूपयति,
शौन्ध्ययिते, यैशान्तरयाक्षिण मटे च ।

रुद्रवत् लि० रूप-वत्पद यस्य वः । शुभादिरूपविगते, शौन्-
ध्युक्ते, आकारविशिष्टे च । [विज्ञायाय ।

रुद्राजीवा स्त्री० रुद्रं शौन्ध्यनाजीवति आ० जीव-यच् ।

रुद्रिका स्त्री० रूपयत्नस्य रुन् । नेत्राङ्गदे ।

रुद्र न० रूपय आह्वयते कर्त्तादि यत् । अनङ्कारादिनि-
र्वाचय आह्वयमाने सर्वे रजते च सर्वे सन् ।

रजतभाते । रुन्दरे लि० । [रुद्रत् न ।

रुद्राध्यक्ष उ० रुद्रेषु अध्यक्षः । कीराध्यक्षे । [ते यदं
रूपं पूसादिनामिषोकरणे यद-यु० उभ० सक० अग्निर् । रुद्रति

रूपक उ० रुद्र-यच् । शब्दे इत्ये ।

रुद्रित लि० रुद्र-ज्ञ । पूसादिभिर्विश्रिते, अचिह्नीकृते च
रे अच्य० रु०-विद् । गोषादे. रुद्रोपने । [रुद्रः

रेक गङ्गायां भा० आ० सक० अग्निर् । रुद्रदे अरोपिच । रुद्रि न
रेक उ० रुद्र-यच् । विरेचने । रुद्र-यच् । गङ्गायां, नीदे,

भेदे च । रुद्र-य । रुद्रिर्भे स्त्री० टाप् ।

रेखा स्त्री० विषय-यच् यस्य रः । असे, प्रदे, आभीर्भे,

विन्दुपुत्रकते दण्डाकारेण विभुभेदे, पट्टकौ च ।
 रेचक न० रेचयति रिच-विच् ण्वुन् । कट्टणे, चवचारे, जय
 पावे, निचकट्टणे च । पुरीषनिष्कारणकारके ति० ।
 रेचन न० रिच्-ल्युट् । मलभेदेन तनुनि सारणे ।
 रेचनक पु० रिच्यतेनेन ल्युट् संज्ञाया कन् । कम्पिह्वये ।
 कनधाने वा ङीप् । रेचनी रेचनाम्यल स्त्री० ।
 रेची स्त्री० रेचयति च् च गो० ङीप् । कम्पिह्वये, अहोठि च ।
 रेज दीप्ती भा० आत्म० अक० षेट् । रेजते करेजिष्ठ । चडि
 न चुल । [करेजिष्ठ । चडि न चुलः]
 रेड वाघने वाघि च हि० भा० उभ० षेट् । रेडति ते अरेडिह्
 रेणु पु० स्त्री० रि-ल । परागे, धूजी, मागौ च । पयंटे उ० ।
 रेणुका स्त्री० रेणुना वायति के-क । सरिषाकृतौ सुगन्धि-
 श्रव्ये, जमदग्निपत्न्या परपुत्रासमातारि च ।
 रेणुकासुत पु० इत् । परपुत्राये रेणुकासमातारोप्यल ।
 रेणुकूपित पु० रेणुभिः कूपितः । मर्हे । धूचिधूमरे नि०
 रेणुसार पु० रेणुरि सारोष्ठ । कट्टरे । सार्ये कन् । तत्तैव
 रेतस् न० रो-यण् लट् च । पृथो रक्षादिपरिपाकजये देह-
 स्स मल्लहेतवे चरमजाती शुष्मे, शिववीर्ये पारदे च ।
 रैप मये अक० गवौ अक० भा० आत्म० षेट् । रैपते करेपिष्ठ
 चडि न चुल ।
 रैप ति० रैप-यञ् । निन्दिते, मूरे, कपणे च ।
 रैफ पु० र+फ । रकारात्मके चर्चे । रिफ-यञ् । कुञ्जिते
 नि० यण् रैफम् । कूरे, चपणे, डचे कपणे च ति० ।
 रैव(न) गवौ अक० भूती अक० भा० आ० षेट् । रैव(न)ते अरे
 वि(वि)ष्ठ । चडि न चुल ।
 रैम मदे भा० आत्म० अक० षेट् । रैमते करेभिष्ट । चडि न चुल
 रैवत पु० रैव-यतञ् । जम्बोरे चारुके वरराजमयुरे राजभेदे
 रैवती स्त्री० रैवतसामलमण्य पु० । रैवतराजकन्यायां मयदेव-
 यत्नाम् । रैव-यतञ् गो० ङीप् । अग्निनवधितः । यप्रति-
 यतिचर्याते मक्षते, तल्लस्याया, मातृकामेदे स्त्रीगम्याम्,
 नदीभेदे, उर्गोदाश्च । [रैव० । रैवतीशब्दोप्यल
 रैवतीरमण्य पु० रैवती रमयति रच विच्-ल्यु । वनराये ।
 रैवन्त पु० रैव-अच् । शुद्धाभिपत्ती सूर्यस्यभेदे ।
 रैया स्त्री० रैव-यच् । नर्मदास्फनद्याम् ।
 रैय जुवायां (रोटिचमने) भा० आत्म० अक० षेट् । रैयते अरे-
 पिष्ठ । चडि न चुल ।
 रै मये भा० पर० अक० चडि । रायति अराधीत् ।
 रै उ० रा रै । पये, मये च ।

रैत्य नि० रीतेः पिचयस्य विकारः रीति+यञ् । पित्त-
 मये पात्रादौ ।
 रैवत पु० रैवत्या नद्या अहोरो देव० यञ् । हार्दिकासमीपस्थे
 पर्वतभेदे खर्षाबुडयो, शिवे, दैत्यभेदे च । रैवत्या भव-
 यत् । चवट्टेयञ् मनुयु मनुभेदे ।
 रैवतक पु० रैवतय कन् । रैवतपर्वते ।
 रोक न० क कन् तस्य नेचम् । विदे, तन्मे रोकं च शोकश्चेति
 छति नौकायाम् च । रव-यञ् नि० कृत्वम् । क्रयभेदे,
 दीप्तौ च उ० । [[उड]
 रोग पु० रज-यञ् । धातुवैषम्यजाते व्याधौ, उद्यौषधे च
 रोगज्ञ न० रोगं हनि हन-ङ् । औषधे, वैद्यकशास्त्रे च
 रोगनामके ति० ।
 रोगराज पु० इव० उष्ट्र मभा० । राजयज्ञस्याधी ।
 रोगलक्षणा न० रोगो वक्ष्यते ज्ञायतेनेन वक्ष-ल्युट् । रोगा
 उपायके धातुवैषम्यहेतुके पिष्टभेदे ।
 रोगशिला स्त्री० रोगाय तद्विषयने शिवा । मन शिवायाम्
 रोगह न० रोगं हनि हन-ङ् । औषधे, हन क्ति रोग-
 हन् । रोगहन्ति-वैद्यादौ ति० ।
 रोगहर ति० रोगं हरति ह-अच् । व्याधिनामके श्रव्यादौ
 रोगहारिन् पु० रोगं हरति ह-यणि । चिकित्सके वैद्ये
 रोगितञ् पु० रोगितयिजस्य याक० । अघोकरव्ये ।
 रोगिन् ति० रोग+अस्त्यर्थे हनि । व्याधिरुक्ते क्रिया ङीप् ।
 रोचन पु० रच-ल्यु रोचयति वा ल्यु । कूटमास्यनिष्ठो
 नेत्रशोभाजने, पचायदौ, कट्टे, अहोठे, चारुमये
 दाहिमे च । उत्तमया नाभ्यां, रक्तकट्टारे गोमिसे, गोरो-
 चनायाम् स्त्री० टाप् । रुचिभारके ति० ।
 रोचनक पु० रोचनाय रुचिजननाय कायति के-क । जम्बोरे
 रोचनफल पु० रोचनं रुचिहर फलमस्य । शीजपूरके जम्बोरे
 रभेदे, चिर्वाद्या स्त्री० ।
 रोचना स्त्री० रोचयतीति कर्त्तरि संज्ञाया ल्युट् अजा० टाह
 भव शिवायाम्, गोरोचनाया, फालगुन्याम्, नेत्रशिविनि,
 मय्यह्वमभेदे (गुडारोचना) च । [नि०
 रोचमान पु० रच-यान् । अद्योराज्यरोचयसं । रुचियुक्ते
 रोचिष्यु ति० रच-ल्युट् । रोचिषोभे ।
 रोचिम् न० रच-ल्युट् । प्रभावात् ।
 रोची स्त्री० रोचयति रच्-विच्-यञ् गो० ङीप् । हिन
 ओचिषायाम् । [[रडी]
 रोटिका स्त्री० रट ल्युट् । गोपुमादिपुंल्लिङ्गेन पिष्टभेदे

रोड अनारदे भा० पर० ध० सेट् । रोडति यरोडीन् पठिन
 छल । [सत्राया कन् । यवासायास् ।
 रोदन न० र०-रुट् । रुन्ने, वरये ल्युट् डीप् । डरावभाया
 रोदस् न० र०-रुट् । र्गं भूमी य गौरा० डीप् रोदरी-
 ल्यय्य व वाभूयो क्री० हि० ।
 रोध ड० र०-रुट् । रोधने, आवरणे च । [पठिवसे न०
 रोधन लि० रुधदि रुध ल्यु । रोधकर्चदि, भावे ल्युट् ।
 रोधस् न० र०-रुट् । नद्यादिङ्गवे ।
 रोध्र न० र० रन् । पाये, अपराधे लोभङ्गवे च ।
 रोध्रपुय्य ड० रोध्रस् रोध्रयेव उपसस । मृषकहत्वे (नौच)
 रोध्रपुय्यिणी क्री० रोध्रव उपसति उपसिकारो विनि ।
 भातकीङ्गवे (भारकुल)
 रोम ड० र०-रुट्-रुल्ल प कर्माणि अन् । शाये । भावे अन् ।
 रोमणे, भात्यादेर्जननाय कङ्कुरादिप्राप्तये च । छिन्ने न०
 रोमण न० र०-रुट्-रुल्ल प ल्युट् । जमने, अप्रभेदे,
 रुप-ल्युट् । विभेदने, अन्यभावात् वस्तुनोऽन्यथा
 प्राप्ते । [रातोपणे
 रोपित लि० र०-रुट्-रुल्ल प क्त । प्रत्यादेर्जननाय ताताकु-
 रोमक न० रोमेन निविर्गं क्रायति कै-क । (रुप) नगरे,
 पाण्डुरवये च ।
 रोमकन्द ड० रोमुषा युक् कन्दो मूलमल । पिण्डाढी ।
 रोमकपत्तन न० कीर्त्त० । (रुप) नगरभेदे ।
 रोमकूप ड० रोमुषा कूपरव । रोमाधारे विभरे 'न रोम
 कूपौ चमिपादिति नैपधम् ।
 रोमकेशर न० रोमभि केशर हिङ्गुटेव । चामरे ।
 रोमपुच्छ न० रोममिर्मुक्क लघुप्रतिन । रोमपुच्छायाङ्गवे
 चामरे । नन् । अलैवायं । [रौवा)
 रोमस् न० र० रनिन् । देहजाते कङ्कुराकारे केयद्वये पदायं
 रोम्य ड० रोम सदाति सन्ध-य्यु ड० नवीप । भुक्तस्य
 चावादे प्रपुमिदतीत्यर्थे 'रोमस्यस्यस्यतीति' ।
 रोमभूमि क्री० इत० । पर्वणि ।
 रोमलता क्री० रोमाणि अनेव । रोमराजो ।
 रोमविकार ड० इत० । रोमोद्गमे ।
 रोमश लि० रोमाणि सन्धस्य च । प्रपुटरोमयुक्ते । येने,
 पिण्डाढी, अक्षरे, कुम्भराष्ट्र ड० (पना)
 रोमहर्ष ड० रोम्य इहंरव नद्वयप्रकाशात् । रोमावे, इहौ
 लुग्यादिभि रोमकूपे लाघवने कञ्चकाकारे पदायं ।
 ल्युट् । रोमहर्षवचन्य न० ।

रोमहर्षया ड० रोमाधि हर्षयति हृष-णिच्-ल्यु । विभीतक
 हत्वे सविभेदे च ।
 रोमाष्ट्र ड० रोमुषास्य हृषम अन्-यन् । रोमहर्षे ।
 रोमाश्रित लि० रोमाश्च जानी०स्य तार० इतवु । जातपुलके
 रोमाची क्री० इत० । रोमावली तद्वद्भ्रमराधने तद्वद्भ्रमरा-
 वसायाश्च । [नुप् रोमवति लि०
 रोमानु ड० रोमयुक्त यासु प्राक् । पिण्डाढी । रोम-भा-
 रोमाश्रितपिन् क्री० रोमासु रोमयुक्त पिटमी । कुम्भीङ्गवे
 रोमावलि(ली) क्री० इत० । रोमश्रेणी नामेधर्मस्य रोमपृष्ठौ,
 तद्वत्प्रसङ्गे तावत्प्राथम्यायाश्च । [विदादयोमल
 रोमोद्भ ड० रोमुषास्य हृष-यन्-यन् । रोमहर्षे । रोमो-
 रोवदा क्री० र०-रुट्-रुल्ल टाप् । अतिशयरोदने ।
 रोल् ड० र० रुल् । पानीयावली ।
 रोल्स ड० रौति र विच् रौ र्नु सन्ने गच्छति सन्ध-य्यु
 कर्त्त०, रोल् सन्ध-य्यु लो वा । अक्षरे ।
 रोप ड० र०-रुट् । लोभे । [युक्ते लि०
 रोपण ड० र०-रुट्-रुल्ल प । पारदे, निकषमकारे, उपरभूयौ च लोभ-
 रोह ड० र० रुह् । कटुरे । रोहयकर्चदि लि० ।
 रोहण ड० रूह्नेतौ रुह-ल्युट् । पर्वतभेदे ।
 रोहन्त ड० र०-रुट् । हृषभेदे, हृषमाले च । सताभेदे,
 सतायाश्च क्री० गौ० डीप् ।
 रोहि ड० र०-रुट् । वीजे, हत्वे च । धार्मिके लि० ।
 रोहिण्य न० र० रुह् रन् । पञ्चदश्या विभक्तदिनस्य नवमे भागे
 'कुम्भादरोहिण्यं बुध' इति स्मृति रोहिणी देवताऽस्य
 अन् । रोहिण्ययमल । सटङ्गवे, रोहितकहत्वे च ड०
 रोहिणी क्री० र०-रुट् रन् भौ डीप् । क्रीग्याम्, अन्धित्यव-
 धिके चतुर्थे नचले, रुहरेषायाश्च सत्प्रभातारि, विद्युति,
 कटुदन्त्या सतायां, शेषवस्त्रे च । रोहित+हिण्या डीप्
 तस्य मले चालम् । रक्तवर्णस्या स्त्रियाम् । वा च इति
 क्त्वात्, काश्चर्यात्, यङिष्ठायाश्च ।
 रोहिणीपति ड० इत० । पत्रं रुहरेण रोहिणीगणादयोमल
 रोहिणीव्रत न० रोहिणीयुक्ताभ्यां इतम् । रोहिण्युप-
 चितायां मातृलटाभ्यां कर्त्तव्ये उपवादाद्वये व्रत ।
 रोहित ड० रुह इति । कर्त्त०, पर्वतभेदे च । सताभेदे, रुह्याश्च क्री०
 रोहित न० रुह-इतवु । रुधरे, शरत्, इन्द्रभावे, सनाथ
 स्त्राते सत्प्रभेदे, रोहितकहत्वे च । रक्तवर्णे इतइति लि०
 कन् । एतर्त्तवे, मतृसभेदे सनाथस्त्राते हत्वे च ।
 रोहिताष्ट्र ड० रोहितवर्णा अष्टा यल । वृद्धौ ।

रोहितेय उ रोहितः आर्यं ड । रोहितकहले ।

रोहिन् पु० रोहितेय उरुग्विद्रोहमि प्राडुर्भवति रुह, यिनि ।

रोहितकहले । रोहिषवति लि० । स्त्रियां ङीप् ।

रोहिप पु० रुह-इषन् । स्त्रियामस्याते वले ।

रौह्य न० रुहस्य भावः व्यञ् । प्राख्ये ऋचिकृषतायाञ्च ।

रौचनिक लि० रोचनया रक्तः ऋण् । रोचनया रक्ते ।

रौट(ड) अगादरे भा० पर० सक० सेट् । रौटवि अरौटोव ।

चक्षि व ह्रस्वः ।

रौट्ट न० रुहो देवतायाश्च । सूर्यताये, उपरवे च । तद्वति,

भीषणे च लि० । दुर्गायां रुट्टाडहले च स्त्री० ङीप् ।

रौय न० रुयमेव ऋण् । रजते । [गङ्गायां]

रौम न० रुमायां नद्यां भवः ऋण् । प्राप्सरिहवले । स्त्राये कन्

रौरव पु० रोह्यतेतत्त च-रह-क्लिप् तेन प्राचं तखेटे वा

अण् । नरकभेदे नक्षत्रं रुहंदिभिधाने । चक्षुषे, धूर्ते, घोरे च पु०

रौहिण्य पु० रुह-इन्न् स्त्राये ऋण् । चन्द्रगहणे ।

रौहिण्य पु० रोहिण्यां भवः डक् । मुषपक्षे, वहराने च ।

मरकतमयी न० । गोगले दि० ।

रौहिप न० रुह-इषन् स्त्रायेऽण् । वगभेदे रोहितमस्ये च

दूमायां, रोहिषायाञ्च स्त्री० ङीप् ।

ल

ल पु० ला-क । इन्द्रे, तन्मोक्षे भूमिदेवताके भग्नभेदे न०

लक आसारे प्राप्ते च पु० ल-क-सेट् । लाकयति ते कलीकल व

लकच पु० लक-अचन् । विकृषडले (मादारा) ।

लकुच पु० लक-उचन् । (मादारा) वचभेदे ।

लक्त्य पु० लक-क्त लि० संप्रायां कन् । अलक्त्ये (आलता)

लक्तकर्मन् पु० लक्तं करोति क्त-मनिन् । रक्तवर्णलोभे ।

लक्ष द्यौने, अक्षने च पु० ल-क्ष-सेट् । लक्षयति ते लक्षवत् व

लक्ष न० लक्ष अच् । पदे, विष्टे, व्याले, ग्रह्ये च । दशानुतर्क-

स्यायां स्त्री० न० । [बोधके मन्दे ।

लक्ष्य लि० लक्षयति लक्ष्यार्थम् लक्ष-लुक् । लक्ष्यार्थम्

लक्ष्या न० लक्ष्यतेनेव लक्ष-लरये लुट् । इतरभेदात्तथापक्षे

विष्टे, यथा प्रथिमा गमोचलचं च हि श्रिणी परस्मात्

भिव्रतया अतुभापयति । 'लक्ष्यं तटस्थं द्विधा लक्ष्यं

स्यात् सख्ये परिचं' सख्यादिभिर्यस्यल्लेख्ये लक्ष्यलक्ष्ये

तटस्थलक्ष्ये च यथा आकाशो विष्टम् अक्षिदानन्दो

मज्जेति । आकाशं लक्ष्यम्, लक्ष्यलक्ष्यादिकर्तुं मज्जेति ।

सख्ये, यथा तटस्थलक्ष्यं सख्यं । नास्ति, अवरुद्धादिपयोगिनि-

विष्टे च । कर्त्तरि लुक् । सख्यपतिपादके 'नोदनालक्ष्या-

र्थोभर्त्तु' इति लैभिनिस्त्रुलम् नोदना विविगाक्यमेव लक्ष्यं

सख्यप्रपिका यस्य तादृशोऽर्थः भर्त्तु' इति तदर्थः । मन्-

सायुतामविपादके व्याकरणादिख्ये च न० 'लक्ष्यं त्वन-

भिधानाभि'ति । कर्मणि ल्यट् । प्रतपाये यथा 'इत्यं

दादयलक्ष्येति साधनीयत्यायमाला द्वादशानां लक्ष्यानां

प्रविपादानिययायां सभाहारः इति तदर्थः । लक्ष-युच् ।

मन्निववाचार्यसंबन्धाद्भोक्तारूपे 'लक्ष्य' इत्येव तद्योगे

यथा लोभर्त्तुः प्रतीयते । रुढेः प्रयोजनादपि लक्ष्या प्रक्षि-

रयितेलुक्ते, इतिभेदे स्त्री० । यथा गङ्गाया बोधः प्रतिवक्ष-

वीत्यादौ यङ्गायन्दस्य लक्षप्रवाङ्मणे स्त्रायेऽङ्गाद्यसम्भवात्

तत्पञ्चद्वीरादिबोधकता । हा च वङ्गधा विलोको इह-

विधाने । लक्ष्ये, सारसपक्षिणि च पु० तत्त्रिणां स्त्री०

लक्षित लि० लक्ष-लक्ष्यणि क्त । लक्षयता बोधितेऽर्थे, ज्ञाते,

अनुमिते च कर्त्तरि क्त । लक्ष्याऽप्ये, लक्ष्यमन्दे च ।

लक्ष्यन् न० लक्ष-मनिन् । विष्टे, प्रभाने च । स्त्राये ऋण् पु० ।

सारसपक्षिणि द्यरसपक्ष्याः समिन्नायाः खेडात्तजे च पु०

वेतकयत्कार्या, सारसपक्षिजियाम्, औषधभेदे च स्त्री०

लक्ष्मी स्त्री० लक्ष-ई-सेट् च । भोभार्या, बानौ, विष्णोः पत्न्याम्,

लक्ष्मी, ईश्वरीषे, इतिनामौषधे, फविनीहले, स्वल्पप्रि-

त्याम्, इतिदावां, यथा, लक्षायां, इत्ये च ।

लक्ष्मीकान्त इ इ० । विष्णौ, राजर्नि च लक्ष्मीपत्यादौ-

प्यञ् । 'विष्ट्या लक्ष्मीपतिवत्' इति आरविः ।

लक्ष्मीपुत्र इ इ० । कामदेवे, गन्धर्भभेदे, खड्गे, कुमे, च ।

लक्ष्मीवत् पु० लक्ष्मी-योमास्यस्य लक्ष्म सख्यं व । मनसे

योग्ये लि० स्त्रियां ङीप् । [चन्द्रे, लक्ष्मिः पक्षि च

लक्ष्मीसहज पु० लक्ष्मी सख्यं चोराक्षी आयते लक्ष-ह ।

लक्ष्य न० लक्ष वत् । वेधार्थेहृदयमाने मरये । लक्ष्ययता

लोभेऽर्थे, लक्ष्ये, लोभे, अतुभेदे च लि० ।

लक्ष्म गवै आ० पर० सक० सेट् । लक्षति । अलक्ष्योत्-लक्ष्योत्

इदित्ययम् लक्षति अलक्ष्यते ।

लग लङ्गोभाने सक० गवौ आ० सक० प-सेट् । लगति अलक्ष्मीन्

लग लङ्गे आ० पर० सक० सेट् इटि । लगति अलक्ष्मीन्

लगयति । 'आनेव लक्ष्यं लगति यो' इति नैषधम् ।

लग लादे प्राप्ते च सक० पु० उभ० सेट् । लगयति ते लक्ष्यलगत् व

लगति लि० लग क्त । संक्षेपे ।

लगुलु(ल)र पु० लग-लुक् लक्ष इरौ वा । दय्याकारे

आननिर्दिष्टे पदार्थे (लाटो) ।

समन न० लम्ब-क्त तस्य न । सेषादिवासीनाहदने लज्जिते
 नि० लग-क्त प्र० । धंसक्ते नि० । स्तुतिपाठके प्र० ।
 समनद्वय इत्यर्थे कन् । प्रतिभुवि । (जायिन) 'आदको
 वित्तहीना' स्यात् समनकोचित्तवान् यदीति चरति ।
 समनिका स्त्री० नम्ये कन् प्र० । अहट्टरजस्त्रायां क्षियाम् ।
 लघु अमोजने सीमातिप्रसंगौ च आ० पर० चक० सेट् इदित् ।
 लघुते अचङ्छित् । 'कल्लोत्थिभीवत्तमसल्लसु', इति नाटकम्
 लघु मोक्षे आ० पर० चक० सेट् इदित् । लङ्गति अलङ्गीत् ।
 लघु प्रभाये बु० उ० चक० सेट् इदित् । लङ्गयति-ते अललङ्गत् त
 लघु आकाशने बु० उ० चक० सेट् । लावयति-ते अलीलवत्-त
 लघिमन् प्र० लघोभाष इत्यनिष्ठ इत् । लघुत्वे लावने,
 येनोद्भूतिरसम् । ईदृशस्य ऐश्वर्यभेदे च ।
 लघिष्ठ नि० अतिशयेन लघु इत् प्र० चिह्नम् । अतिशय-
 लघुलुक्ते । ईदृशम् । लघोवागम्यत् क्षिया ङीप् ।
 लघु नि० लवि-क्त नि० लघोप । ग्रीत्रे लघ्यागुद्विष, गोरण-
 मूत्रे च । प्रज्ञानामौषधी स्त्री० । नि चारे, लावणसुष्पाविते,
 तुल्ये, भगोदरे च नि० । व्याकरणीके लघुसप्तके व्याका-
 रादौ वर्णे ज्योतिषोक्तेषु 'प्रज्ञाविहङ्गा लघु' रित्युक्ते प्रज्ञा-
 दिनक्षत्रेषु च प्र० । लघुतावतां क्षियां स्त्री० ङा ङीप् ।
 लघुकार्मण्यं प्र० कर्म० । कटुकत्वे इत्ये ।
 लघुभिर्भटा स्त्री० कर्म० । लघुगोरी कर्कोटीभेदे ।
 लघुदन्ती स्त्री० कर्म० । कुद्रदोष्णत्वे ।
 लघुद्राक्षा स्त्री० कर्म० । काक्षग्रीवाद्याम् । [चन्द्रे ।
 लघुनामन् प्र० लघुवर्णं नाम वाचकशब्दो यस्य । अयम्
 लघुपक्षक प्र० लघुनि लघुनि पक्षायस्य कप् । (युगारो-
 चना) वताभेदे ।
 लघुपुष्पं प्र० लघु पुष्प यस्य । भुविशब्दे ।
 लघुवदर प्र० कर्म० । कुद्रकोषी । भूवदयाम् स्त्री० ङीप् ।
 लघुनाक्षी स्त्री० कर्म० । कुद्रमाध्याम् । [कुद्रास्त्रिधये ।
 लघुमस्य प्र० । अस्मिन्मस्य मस्य पूर्वपदलोप कर्म० ।
 लघुलय न० लघु ग्रीष्मं कीयते लो० च्च । गोरणमूत्रे ।
 लघुसदाफना स्त्री० भदा फल यस्या कर्म० । कुशोडम्-
 रिकायाम् (कोट कुशर) ।
 लघुसेमदुग्धा स्त्री० कर्म० । कुशोडम्भरे (कोट कुशर) ।
 लघुदम्भरिका स्त्री० कर्म० । (कोट कुशर) लघुदम्भरे ।
 लङ्का स्त्री० लङ्क-ञ्च प्र० च । सनायस्थानाया पुण्याम् ।
 लङ्काधिप प्र० इत० । रावणे लङ्कान् यादयेत्यत्र ।
 लङ्काधिपिका स्त्री० लङ्कामयते आसीति वास्तुन् । प्रज्ञानं

(पिडित्) शकभेदे । [लङ्कभेदे । लङ्कावाधिनि नि०
 लङ्कास्थायिन् प्र० लङ्काया तिष्ठति स्या विनि । (लङ्काधिज)
 लङ्काधिका स्त्री० लङ्कायामुपयते वय-स्तु न् प्र० । प्रज्ञा-
 याम् । (पिडित्) शकभेदे । [लङ्कभेदे च ।
 लङ्कान् न० लवि-स्तुत् । अमोजने, अतिशय गमने, क्रमये,
 लङ्क चिह्नकरणे आ० पर० चक० सेट् । लङ्कति अलङ्कीत् ।
 लङ्क ग्रीवायाम् आ० पर० चक० सेट् । लङ्कते कलजिह्व ।
 लङ्क निरस्त्रारे आ० पर० चक० सेट् इदित् । लङ्कति अलङ्कीत् ।
 लङ्क अलङ्काने चुरा० उ० चक० सेट् । लङ्कयति ते अलीलङ्कत् त
 लङ्क भाषणे हिंसायां दाने च इत् प्र० उ० चक० सेट् इदित् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त
 लङ्क भाषने अद० उ० उ० चक० सेट् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त
 लङ्ककारिका स्त्री० लङ्कं लङ्का, करोति लङ्क लुक् अत
 इत्यम् । लङ्कालुलतायाम् ।
 लङ्का स्त्री० लघुज-ञ्च । अलङ्कप्रवृत्तौ परदर्शने दुष्टलक्षणा
 ततो निवृत्तिवाधने पिडित्भक्तिभेदे ।
 लङ्कालु स्त्री० लघुज-लालुप् । लताभेदे । लङ्कावति नि० ।
 लङ्काशील नि० लङ्का शीलवति पील-ञ्च । लङ्काविधि ।
 लङ्कित प्र० लङ्का जातः स्य गार० इतच् । जातमन्त्रे ग्रीहिते
 लङ्कितो स्त्री० लङ्का अङ्गभेदे इत् प्र० गौ० ङीप् । लङ्कालु-
 लताभेदे ।
 लङ्क भाषने अद० उ० उ० चक० सेट् । लङ्कयति ते अललङ्कत् त
 लङ्क भाषने अत० लङ्का हि० आ० पर० सेट् । लङ्कति ।
 लङ्कादीन् अलङ्कादीन् ।
 लङ्कपथं न० लङ्कं दुष्टं पथं यस्य । लघे (दारविनि) ।
 लङ्का स्त्री० लङ्क-ञ्च । (वाटाकरमया) लङ्कभेदे, वायभेदे,
 धामचतके, कुशभे, अमरके च ।
 लङ्क विवासे आ० पर० चक० सेट् । लङ्कति । लङ्कादीन्-अलङ्कादीन्
 लङ्क अलीलङ्के जिह्वावाचने च आ० पर० चक० सेट् । लङ्कति
 अलङ्कादीन्-अलङ्कादीन् चटा० । लङ्कयति ।
 लङ्क उपलभ्ये बु० उ० चक० सेट् । लावयति ते अलीलङ्कत् त ।
 लङ्क व्याप्नो बु० उ० चक० सेट् । लावयति-ते अलीलङ्कत् ।
 लङ्क भाषणे हि० ना बु० पथे आ० पर० सेट् इदित् । लङ्क-
 वति ते लङ्कति । अललङ्कत् त अललङ्कित् ।
 लङ्क उत्पलेष्वे वा चुरा० उ० चक० सेट् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त ।
 लङ्क भाषणे अद० उ० उ० चक० सेट् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त ।
 लङ्क लघु क प्र० लङ्क-ङ्क तस्य नेत्यम् सार्थे कन् । गोधूमादिपूर्व

निर्मिते (बाहु) मित्रादभेदे 'दृष्टुबहुवचनीति' नैपथ्यम्
स्तीलमपि ।

लघुङ् इ० बहि-रन् । (बह्वचन) इति स्थाने देवभेदे ।
सत आधाते स्त्री० पर० सक० सेट् । उतति अततोत् अततोत्
लता स्त्री० उत-अच् । आचारार्जिते गुह्यादौ ।
लताकरञ्ज इ० लताक्ष-परञ्ज । करञ्जभेदे ।

लताकस्तूरिका स्त्री० उताया कस्तूर्या इव तुमलो यस्याः ।
कस्तूरीमन्त्रयुक्तप्रत्यक्षाम् लतायाम् ।
लतातल्ल इ० लतेर दीर्घलङ् । ताडल्ले, शाडल्ले, नागर
ल्ले च । लताङ्गनादयोक्त । [लताभेदे ।

लतापनस पु० उताया पनसमिव लृप्त् फलस्य । (तरुञ्ज)
लताष्टका स्त्री० लतेर विकीर्णां ष्टका । (विदिङ्) शाकभेदे-
लताफल न० उताया फलपत्रम् । पटोवे ।
लतामस्तु स्त्री० लताया मस्तु मायुषस्याः । ष्टकायां वस्तु-
मस्तुने हि मायुष्यद्विरिति वैद्यकम् ।

लगायति स्त्री० लतामि यतिरिव । मज्जिगाम् ।
लतायावक न० उतायां यावकमिव । प्रवाहे ।
लताकी इ० लतायाऽर्धे इव । हरिलवाङ्मौ ।
लप कथने भा-पर द्विष सेट् । लपति । लतामेत-लपयति ।
लपि न लुप्त । [ल्युट् । कथने ।

लपन न० लपते लघ्वतेनेन लप-करणे ल्युट् । छले । भावे
लपित लि० लप-कर्मणि-ङ् । लपिते । भावे ङ् । कथने न० ।
लम् आलम्बने दृक्-कथने अक० भा० आङ् । सेट् इदित् । लम्बते
अलम्बित ।

लम्ब लि० लम्-कर्मणि-ङ् । लम्बते ।
लम्बवर्षा पु० लम्बो वर्षो वर्षेन प्रमथ्य शानवत्त्वेन येन । परिहृते
लम्ब इत्ये अक० भा० आङ् । सेट् इदित् । लम्बते अलम्बित
लम्ब प्राप्नोति लम्बो-आङ्-ल्यङ् । लम्बते । अलम्ब । लम्बि-
लम्बक इ० लम्बन् रल्ल लः । लिङ्गे लारे । [आषञ्जे लि०

लम्बट् पु० लम्-कठन् पुङ्क् च रल्ल लः । परस्मैपु लोभुषे,
लम्ब इ० लङ्-अच् । नर्त्तके, कान्ते, लोकोत्ते, लङ्गमास्तीति
विभुजादिष्वेते भुजकर्मवोर्गन्धस्य लम्बमाने स्मृते च
'लम्बपुष्पं भूयश्' सट्' लिङ्गजे कर्त्तुं भवतीति लोभापत्तौ
दीर्घे, लम्बमाने च लि० ।

लम्बकर्षण इ० लम्ब- कर्षो यल्ल । कामे, हर्षिणि, राक्षसे,
स्येनपक्षिणि, अक्षौऽङ्गवे च । लम्बपोलवति विनाकर्म० ।
लम्बमाने गीते पु० ।
लम्बकेय लि० लम्ब- दीर्घ- केयः यल्ल । दीर्घकेयाये ।

कुमन्वे विहरे । दीर्घकेययुक्ते लि० कर्म० दीर्घे केये ।
लम्बदन्ता स्त्री० लम्बोदीर्घः दन्त इव योजकण्ठको यल्ल
दिङ्महोपभतमिष्यस्याम् । दीर्घदन्तवति लि० कर्म दीर्घे
दन्ते पु० । [भावे ल्युट् । आन्त्यपणे न० ।

लम्बन न० लम्बते ल्यु । नाभिदेशपर्यन्तं लम्बमाने म-ल्लदौ
लम्बवीजा स्त्री० लम्ब- दीर्घ- वीजं यल्ल । सिङ्गदेगजात-
मिष्यस्याम् । [लङ्गमा, गौयाश्च ।

लम्बा स्त्री० लम्बते लङ्-अच् । तिक्तलम्बा (तिक्ताल) ।
लम्बोदर इ० लम्बं दीर्घोदरं यल्ल । गन्धे, तारानास्ये
देव्यां स्त्री० लीप् । दुष्पूरोदरवति लि० ।

लघु गतौ भा० आङ्-अक० सेट् । लघते । अलविह ।
लघु पु० लो-अच् । संश्लेषे विनाशे, अलगीतवाद्यानामेतानां
वाद्येष्वप्येव । लोयवेऽन । स्वयंभूतवाद्यकर्त्तृप्रत्ययादे, ईदरे च
लुर्व गतौ भा० पर० अक० सेट् । लुर्वति अलवीत ।

लल इच्छायां लु० उभ० सक० सेट् । ललवति-ते अलोचनत् न
लल इच्छायां लु० उभ० सक० सेट् । ललवति ते अललनत् न
ललस्मिञ्च पु० ललनो आस्वाद्यास्वादमाय चतनौ विभ्रा
यल्ल । उभुरे, एङ्, हिङ्गवत्त्वे च । चतुरवतायुक्ते लि० ।

ललन न० ललतु लल लः । चालने । वेद्ये, वावे, लाडल्ले,
पियाडल्ले च पु० । लल-ल्यु । जिह्वायां, नासांश्च स्त्री० ।
ललुनाम्रिय पु० कर्म० । ललन्ने । लुनेरे न० । जिह्वाग्नि-
रमणोरग्नये च लि० ।

ललन्तिका स्त्री० लल भङ् लार्थे कन् चत इत्यस् इल्ल लः
नाभिदेशपर्यन्तं लम्बमाने मास्वादौ । [लम्-ल्येङ्गभेदे, कपाव]
ललाट न० लल ल्यु इल्ल लः । ललवति अल-ल्यु । अल-
ललाटन्तप पु० ललाटे तापवति तप-पिच्-ल्यु । लल्ल । स्वयं

ललाटवापके लि० लिपिललाटन्तपिङ्गुदेति नैपथ्यम् ।
ललाटपट्ट न० ललाट पट्टमिव विक्षीर्णम् । प्रमथललाटे
ललाटफलकादयोक्त । [ललाटस्य पिङ्गे च ।

ललाटिका स्त्री० ललाटे आलम्ब्यते इम् । ललाटभूषणे,
ललाम न० लल-अच् । तपयति अल ल्यु । प्रमाने, भजे
ऋते, नाश्वे, चित्रे, भूषाया च षोडशे पु० । मानवतमपि ।
ललामक न० ललाम विनकमिव इवायं कन् । ललाटपर्यन्तं
सम्पुचन्यके आल्लभेदे ।

ललित न० लल-ङ् । ललितारगुणे चेताभेदे, सरभेदे पु० ।
लन्द्रे, रीपुडे लि० लल-ङ् इल्ल लः । चालने न० कल्ल्यां
नदीभेदे स्त्री० । [लताभेदे च ।

ललितावाप्तयो स्त्री० मातृगुणप्रत्ययाम्, तद्विषयं

लाड लेपे यद्-पु० उभ० सक० सेट् । लाडयति ते यत्नवाङ्त् व
 लाभ पु० लभ्य न लभ-कर्मणिषच् । लभयनादिबोधिके लभ्यमाने
 भवे । भावे षच् । प्राप्ता । [रोयस्य कप् । वोरसमूले
 लाभञ्जक न० लायते ला क्षिप् वा य दीपमान भञ्जा सा
 लासन न० च० लभ-ल्युट् । लेखपूर्वकप्राप्तने । [लोदोहरे च
 लालसा स्त्री० लस मृदू या यङ् वा । अतिशयेच्छास म् गर्भि
 लाला स्त्री० च० लल-य टाप् । एखजलसवसे ।
 लालाटिज पु० ललाट प्रभोर्भाग्य पश्चवि ठञ् । प्रभुभाग्योप
 जीविनि-काश्चादभवे । ललाटात् ललाटस्थभाग्यात् या-
 गत, तस्येदं वा ठप् । भाग्याधीने जि० 'प्राङ्गिस्तु लाला-
 टिकीमुद्रत ललाटव्यवधि जि० ।

लालाविप पु० लालाया विपक्षश्च । लूतादौ कोटे ।
 लालाट्टाय लाला ट्रावयति ड्रु णिच् ण्यप् । लूताकोटे ।
 लालित्य न० ललितस्य भाव षच् । सौन्दर्ये, मनोहरत्वे
 'नैपथे पदलालित्य मित्युद्धट । [मञ्जु । जेदने
 लाव पु० लू कर्त्तरि षच् । लक्षिभेदे । लार्धे कन् । तत्रैव भावे
 लावण्य न० लवणे लुङ्गतम् ण्यप् । लवणसकृत औषधार्थौ ।
 लावण्यिक न० लवणे सक्तम् ङष् । लवणे सक्तमौषधार्थौ,
 लवण पण्यस्य ङष् । लवणविप्रयोगोपजीविन यथैवभेदे
 लावण्य न० लवणस्य भाव षच् । लवणत्वे, घृत्ताकवेपुष्प-
 • यावस्तरलमिवानला । प्रतिभाति यद्वैपु तद्वापण्य-
 भिकेच्यते' इत्युक्ते वैष्णवैर्यभेदे च ।

लासिका स्त्री० लस गन् । नक्तकाम्य पु० । लासकाम्य ।
 लास्य न० लस-यङ् । लसे, वाद्यस्त्यगीतिविके । 'स्त्रीलस्य
 लास्यच्यते इत्युक्ते स्त्रीलये च । लार्धे कन् तत्रैव ।
 लिङ्गु च पु० लङ्गुच-ङ् । इत्थम् । [मन्दार] इत्ये ।
 लिङ्गाक्षा स्त्री० लङ्ग अ पु० वा इत्थम् वा क्व । यकाख्ये
 'जावान्तरगत भानौ वङ्गावृद्धस्यते रज । तैवतर्नि-
 भेक्षित्य' इत्युक्ते परिभाषभेदे । [दिरम्यस्य

लिख लेखने तदा-पर० सक० सेट् । लिखति अलेखोत् । कुटा-
 तिम्य गतौ भा० पर० सक० सेट् इदिह । लिङ्गति अलिङ्गोत् ।
 लिखन न० लिख ल्युट् । लेखने, लिखी च ।
 लिखित न० लिख भाव क्त । लेखने । यापारे क्त । लिपो,
 विवादे अर्थसाधके प्रस्तादो च 'प्रमास लिखित मि तस्यति
 लिग गतौ भा० पर० सक० सेट् इदिह । लिङ्गति अलिङ्गीत् ।
 लिग धिनीकरणे पुरा-उभ० सक० सेट् इदिह । लिङ्गयति ते ।
 अलिङ्गित त ।

लिङ्ग पु० लिङ्गि-यच् । लिङ्गे, पुंसोऽसाधारणचिह्ने, अत्र

माननाधने जेतौ, सास्योक्ते प्रधाने, शिवमूर्तिभेदे, व्याघ्रे,
 अङ्गे गन्दविष्टे पदसाधुवापयोक्ते धर्मभेदे, अर्थप्रकाश-
 नसाधन्ये च । 'लभता च लिङ्गमिति' मोमासका ।

लिङ्गक पु० लिङ्गेन कायति कै-क । कपिलदण्डे ।
 लिङ्गवर्द्धिनी स्त्री० लिङ्ग' एष्यचिह्नभेद वर्द्धयति दध णिच्
 णिनि । यथाभागे ।

लिङ्गट्टति पु० लिङ्ग सत्यासादिपञ्चाराणमेव इति जीविका
 यस्य । जीविकार्थपन्यासचिह्नादिधारिणि कपटपरिवाजके
 लिङ्गिनी स्त्री० लिङ्गमिवाकारोऽस्त्वस्या इति ङीप् । [पञ्चपु-
 रिया] लताभेदे ।

लिङ्गिन् जि० लिङ्गपक्ष्यस्य इति । विङ्गयति, जीविकार्थस-
 न्यासादिचिह्नवति, प्रयत्नलिङ्गवति-गजे च पु० ।

लिप लेपने, तदा-उभ० सञ्च० षक० णिङ् । लिप्सति ते अलि-
 पत् अलिपत अलिप्त । [लेखने च ।

लिपि(री) स्त्री० लिप-इह वा ङीप् । लिपिताक्षरके पत्रे,
 लिपिक(कार) पु० लिपि करोति क्त ण्यच् ण्यप् वा । लेखने ।
 लिप्त जि० लिप-क्त । भुङ्क्ते, लतवन्दनादिष्वे, लिखिते, विप-
 दिभ्ये च । अत्रोपयोगे राये यद्विभागात्तुके कसाक्ष्ये
 भागे । 'लिप्याङ्गीर्हीन यदि पूर्वमेवदि'ति ताजकम् दण्डा-
 त्तककावे पु० । लार्धे कन् । अत इत्थम् । तत्रैव ।

लिप्तक पु० कुत्सित लिप्तम् कन् । विप्राङ्गार्ण ।

लिप्ता स्त्री० लभ-सन्-य । लामेच्छामान् ।

लिप्ताक पु० लिप-आकन् इ० । जम्बीरभेदे(पातिलेख)खरे च
 लिपि(नी) स्त्री० लिप इह इ० यस्य न० वा ङीप् । लिपि-
 भन्दार्थे लिपिकरादौपि लिपिकराद्यर्थे । [अलिप्यत
 लिप् खेपे अलोभावे च दि० आ० व्यक्त० णिङ् । लिप्यते
 लिप् गतौ तदा-पर० सक० णिङ् । लिप्यति अलिप्यत ।

लिह लाहने अदा० लभ० स० णिङ् । लेटि डीटे ।
 अ लघन् त । [न । लोन

ली खेपे दिना० आ० व्यक्त० णिङ् । लीयते अलेष्ट । निशतस्य
 नी जेपे का० श० पर० सक० णिङ् । निनाति अलेपोत् ।

ली श्रवणे वाङ्म० उभ० सक० ण्यवे भा० प० णिङ् । लाययति ते
 लायय त । ययति अलोचयत् त अलोचयत् त अलेपोत्

लीट निर्विह-आसादे क्त । आसादिन, मृष्टे च ।
 लीला स्त्री० लो-किप् लिख इति अच् । कैवै, विवासे, मृङ्गा

रादिनेष्टायाम् श्रीङ्गाद्यञ्च ।

लीलावती स्त्री० लीला-अस्त्वर्थे मदप मस्य व । विवास
 वत्सा क्षिया म स्तराचार्यस्य पुत्रा, तत्कृते अह्वयन्भेदे,

न्यायशास्त्रप्रसिद्धे 'भाषा' खजलीत्यादिने' मदाभ्यतिपादके
 धन्यभेदे, पुराणप्रसिद्धे वेद्याभेदे च । [देवने च ।
 लीलोद्यान न० लीलायंख्यानम् । श्रौतनार्थं चारामे,
 सुक्यायितं लि० लुच्यतेलुन्च-अपनयने किप् लुक् कायो यस्मिन्
 तादृशरत्नाचरति सुक्याय-किप्-लुक् । अन्तर्हितदेहे शुभ्रदेहे
 लुज्ज् बन्धने अष्टाधोरोर्ध्वे च शुराऽऽय-सक-सेट् इदित् । लुज्ज्
 गतिं ते अल्लुज्जत् न ।
 लुञ्जितं लि० लुन्च णिच्-लुक् । अपसारिते दूरीकृते ।
 लुट् दीप्तौ अक् । प्रतिघाते सक-भा० आत्त-सेट् । चोटते
 लुङि लस० अलुट् अलोडित् ।
 लुट् हरणे भा०पर-सक-सेट् इदित् । लुङ्गति अलुङ्गीत् ।
 लुट् दीप्तौ शु०उभ-सक-सेट् । चोटयति ते अल्लुट् न ।
 लुट् रिशोदने हरणे च सक-पर-सेट् । लुङिति अलुङत् ।
 चङि वा चुत्स । [डीत्
 लुट् रिशोदने विभोटने च भा०पर-सक-सेट् । चोटति अलो
 लुट् गतौ चौर्यं च सक-खड्गीभावे यावत्से च सक-भा०पर-
 सेट् इदित् । लुङ्गति अलुङ्गीत् । [अचोडित् ।
 लुट् प्रतीपाते भा०का०नुङि उ-सक-सेट् । चोटते । अलुट्-
 लुट् उपपाते भा०पर-सक-सेट् । चोटति अलोडित् ।
 लुट् चोटं त-उ०प-सक-सेट् । लुङिति अलुङ्गीत् ।
 लुट् चौर्यं शु०उभ-सक-सेट् । चोटयति ते अल्लुट् न ।
 लुट् न०, लुङ् लुट् । अष्टादेर्भ्यासदौ नवामपनयगतिं पुन
 पुनरुच्चारणे (चोट) ।
 लुङिति लि०लुट् लुक् । भूरिजताङ्गमराजसैनै ।
 लुङ् नम्यने भा०पर-सक-सेट् । चोटति अलोडित् । [डीत् ।
 लुङ् चङितौ सक-लेये अक्-त-उ०प-पर-सेट् । लुङिति अलु-
 लुङ्गत् अवप्रया चौर्यं च वा शु०उ-पक्षे भा०प-सक-सेट् ।
 लुङ्गयति ते लुङ्गति अलुलुङ्गत् न अलुङ्गीत् ।
 लुङ्गत् उ० लुङ्गत् लुङ् । (गटिया) शकभेदे ।
 लुङ्गत् लि० लुङि-कारन् । चौरै स्त्रिया गौ-डीप् ।
 लुङ्गत् लि० लुङि-खुन् । चौरै ।
 लुङ्गत् चौर्यं शु०उ-सक-सेट् । लुङ्गयति ते अलुलुङ्गत् न
 लुङ्गत् वषे सक-लेये अक्-भा०पर-सेट् इदित् । लुङ्गति अलुङ्गीत्
 लुङ्गत् अपनयने भा०पर-सक-सेट् । लुङ्गति अलुङ्गीत् ।
 लुङ्गत् वेदने विनायने च त-उ०उ-स-च्यनित् । लुङ्गति ते
 अलुपत् अलुपत् । चङि वा चुत्स । अल्लुपत् अलुलोपत् ।
 लुङ्गत् काङ्गुलीभावे दिवा-पर-सक-सेट् । लुङ्गति अलुपत्
 अलोपीत् निलम्ब-इत्येते ।

लुप्तं न० लुप-लुक् । अपहृतधने नष्टे । क्षिप्ते लि० ।
 लुप्तं अर्हने वा शु०उ-पक्षे भा०पर-सक-सेट् इदित् । लुप्त-
 यति ते लुप्ति । अलुलुप्तत् न अलुलोप्ति । [च लि०
 लुप्ति उ० लुप्त-लुक् । व्याधे । स्त्रायं कन् तत्तैव । लम्पे लोपुपे
 लुप्तं विभोदने त-पर-सक-सेट् । लुप्ति अलोपीत् ।
 लुप्तं आकाङ्क्षायां दि०प-स-सेट् । लुप्ति । अलुपत्-अलोपीत्
 लुप्तं विभर्हने शी०पर-सक-सेट् । लोपति । अलोपीत् ।
 लुप्ताप उ० लुप्त-पञ्चर्षे क तमात्रेति अष्ट । मङ्गि ।
 लुप्ति लि०लुप-लुक् । आन्दोलिते, चालिते च 'अष्ट लुप्तिमत-
 लिप्तालिपिति मङ्गि ।
 लुप्तं चौर्यं भा०पर-सक-सेट् । लोपति अलोपीत् ।
 लुप्तं हिंसायां शी०पर-सक-सेट् । लोपति अलोपीत् ।
 लुप्तं आकाङ्क्षायां भा०पर-सक-सेट् । लोपति अलुपत् ।
 लुप्तेने स्त्रायां उ०उभ-सक-सेट् । लुप्ति लुपीते अलोपीत्
 लुप्ता लो०-लु-तल् । लोटभेदे (आकङ्क्षा) । स्त्रायं कन् अष्ट-
 इत्यम् । तत्तैव ।
 लुप्तं लि० लुप्ति लिप्तालिपि न' । क्षिप्ते ।
 लुप्तं न० लुप-लुक् । क्षात्रे ।
 लुप्तं वषे लेये च शु० उभ-सक-सेट् । लुप्ति अलुलुपत्
 लुप्तं उ० लिप्ति लिप्तादि परेऽपि लिप्ति कर्मणि च । देवे
 भावे च । वेचने । कर्मणि वज्ज । ऐत्यं लि० । आधारे
 चम् । पक्षे लिपि च 'लिप्तिरिति' लेखनेति भाष ।
 लेखक उ० लिख-लुक् । लिपिकरे ।
 लेखनं न० लिख लुट् । पत्रादौ वर्यादिविद्यासि, हर्दने च ।
 आधारे लुट् । भर्त्तापक्षे लिप्तिनेऽनया लुट् । लेखन-
 साधने लो०-डीप् । 'वर्त्तापर' वेचनी'ति चङि ।
 लेखनिक उ० लेखनं लिख सत्यं । लिपिकरे ।
 लेखनं उ० लेख कर्मण इव चेत्तात् । इत्यम् ।
 लेखहार उ० लेखं हरति कृ-अष्ट । पत्राहावे । लुपत् ।
 लेखहारकोपयत् । [विद्यायां वज्ज ताप् । लिपि ।
 लेखा लो० लिख च ताप् । रेखाया, पङ्क्तौ च । आधारे
 लेख्यं लि० लिख-लुक् । लेखनीये । अवहारे स्त्राया
 वेदके पत्रभेदे न० ।
 लेख्यपत्र उ० लिप्तिनेऽनया लुट् लेख्यं मृत् सत्यं । तादृशे ।
 लेप गन्धेभा० आत्त-सक-सेट् चलि न चुत्स । लेपते अष्टेति
 लेप उ० लिप-लेप-ता च । लोपने, लेपने च । कर्मणि च ।
 लुपताम् (चङिचुत्स) । [पङ्गपे
 लेपक उ० लिप्ति लिप-लुक् । लेपनकरे जातिभेदे ।

लेपन न० लिप-लुट् । (लेप) इति ख्याते व्यापारे । कर्मणि
लुट् । तदस्त्वामगन्वद्भ्ये ।

लेखिज्ञान पु० लिङ्-यङ् कानच् छृ० यलोपः । सपे, पुन पुनः
लेखनकरे तारादिदेवतापूजाङ्गे यङ्गुल्कादिष्विवैश्वर्यविषय
रूपे सद्भावे स्त्री० । तद्ध्रस्वणं इहदभिधाने ।

लेश पु० लिङ्-अस्तीभावे षञ् । अख्ये, ख्ये च ।

लेट् पु० लेप्-तन् । लोटे । [दुनोयत् ।

लेटुघ्न पु० लोट्-हन्ति हन क । नेटभेदे सङ्गरे । लेटुभे-
लेह पु० लिङ्-यञ् । आहारे, आसादे (बाटा) व्यापारभेदे
च । भावे लुट् । लेह्नसम्यक् न० ।

लेहिम पु० लिङ्-हन् । टङ्गणे (घोहाम्) ।

लेह्य लि० लिङ्-गयत् । लिङ्गया आघातो । अकृते न० ।

लेह्न न० लिङ्गमभिक्रम कर्त्ता यन्त्रः अण् । आटादमृष्ट, मङ्गा-
पुराणेषु तृतीये पुराणे, लिङ्गं तदाकारः अस्त्वस्यां पचेयु
पस्या अण् ङीप् । लिङ्गिनीह्वे । तलेदमण् । लिङ्ग-
सम्यक् लि० । [गतौ च ङण् । लिङ्गादिभिः कस्यते ।
लैङ्गिक लि० लिङ्गेनामुमापकृषिश्चादिना आघातितकृत आ-
लोक दीप्तौ पु० ङ० ङक० षिट् । लोकयति ते अलुप्तवान् त ।
लोक दर्शने भा० आ० ङक० षिट् । लोकेते अलोकित । षडि
न ह्रस्वः । अलुप्तोक्त ।

लोक पु० लोक्यते ऽशौ लोक-चञ् । लुनेन, अने च ।

लोकपाल पु० लोकां पालयति पा-ल्यिच् अण् । लोकपालके
न्ये, इन्द्रादिदिग्पाले, विनायकादिषु पञ्चसु । लोक-
रक्षकमात्रे लि० । लोकपालाद्योप्यत् ।

लोकवान्धव पु० लोकानां धान्धवः सर्वकर्मप्रवक्तृकत्वात् । सूर्ये
लोकमातृ स्त्री० लोकानां मातृव रक्षिका । वज्र्याम् ।

लोकलोचन पु० लोकेर्लोच्यतेऽनेन लुच-लुट् । सूर्ये ।
इत० । सूर्ये न० । लोकनेत्राद्योप्यत् न० ।

लोकवाह्य लि० बहिर्हरति बहिष्-यञ् टिलोपश्च ५त० ।
लोकबहिर्भूते । [आर्वाकर्मते ।

लोकायत न० लोकेषु व्यायतम् विकीर्णम् अन्यायसमर्थत्वात् ।

लोकायतिक पु० लोकायतं व्रततम् अक्षयस्य ङन् । आर्वाके ।

लोकालोक पु० लोक्यतेऽशौ लोकः न लोक्यतेऽशौ कर्म ।
समासस्याते इत्यर्थेकिरधर्म्मर्लोकापार्थक्ये । तस्य च
पार्थक्योरातपार्थक्यसम्बन्धात्तत्त्वम् ।

लोकेष्ट पु० इत० । मङ्गलि, चपलौ, पारदे च । [न ह्रस्वः

लोच दीप्तौ पु० ङ० ङक० षिट् । लोचयति ते अलुप्तोचत् न षडि
लोच दर्शने भा० आ० ङक० षिट् । षडिन ह्रस्वः । लोचते अलोचि

लोचक न० लोच खलुत् । मङ्गलिषु, अतितातके, कञ्जवे,
स्त्रोषां लताढाभरणे, नीलवस्त्रे, कर्णपूरे, कदल्यां, मूल्यां
सम्यक्चक्षुके च ।

लोचन न० लोच्यतेऽनेन करणे लुट् । नेत्रे । भावे लुट् ।

दर्शनक्रियायाम् । युच् । दर्शने आलोचने च स्त्री० टाप् ।

लोचनहिता स्त्री० इव० । तत्ताडने । [तंते] । [छायाम्

लोचमस्तक पु० लोच्यते इति लोचं मस्तकं यस्य । मयूरमि-

लोटा(ह) उन्मादे स्वा० पर० षक० षेट् षडि न ह्रस्वः । लोट-

(इति) । अलोटी(ही)त् ।

लोशा स्त्री० लवणममेवते भक्षणसमये अण् ५० । लुङ्गादि

कायाम्, गोष्ठाभ्याम् स्त्री० । [५०] । लवणले शारभेदे ।

लोशान् न० लवणमृच्छति कारणत्वेन ऋ-अण् ७० ।

लोत न० लू-तन् । लोचने, लोप्ते, (वमाक्ष) चिह्ने च । नेत्रा

वृत्ति, लवणे च पु० ।

लोत न० लू-ङ् । चणुर्भवे, चोरितधने च ।

लोध पु० लघ-यच् रस्य लः । ख नामख्याते ह्वे ।

लोम पु० लघ-तन् रस्य लः । (लोध) ख्याते ह्वे ।

लोप पु० लुप-यञ् । विनागे, जेदने, आङ्गुलीभावे, व्याकर-

णोक्ते चर्द्धनक्षत्रे नामे च । लोपयति स्त्रोषां रूप
गर्भम् अण् । अण्छस्वनिपत्यं स्त्री० ।

लोपामुद्रा स्त्री० रुदं राति रा-त कर्म । कण्ठस्यनिपत्यम्

लोम, न० लुप-ङ् । लोचधने स्त्रीलमपीच्छति तत्तत्ते ङीप् ।

लोम पु० लुभ-वाकाङ्क्षयाम् ङण् । परद्रव्येषु अतिव्यथिताभिज्ञाने

लोभिन् लि० लुभ-यति । परद्रव्येषु अतिव्यथितवति ।

लोभ्य पु० लुभ-यत् । सङ्गे । लोभनीयपदार्थे लि० । [लाभूते च

लोम न० लु-मत् । देहजाते केगाकारे रोमास्त्रे द्रव्ये, तद्वति

लोमकर्ष्य पु० लोमवक्रवत् कर्षणं यस्य शक० । शयके ।

लोमकूप पु० लोमां कूप इव । रोमाभारे विन्नाकारे, गर्ते

लोमघ्न न० लोमनि हन्ति हन-टङ् (टाक) रोगभेदे ।

लोमन् लू भवन् । देहस्य केयतल्ये (रोषा) पदार्थे ।

लोमपाद पु० लोममुक्तौ पादावस्य । अङ्गदेहस्य न्यभेदे ।

लोमश पु० लोमानि वाङ्मत्ये न सन्त्यस्य श । सनिभेदे ।

लोचयुक्ते लि० काकवद्भावात्, जटामांसां, वचायाम्,

शुकविन्द्याम् महाभेदायां, नवाया च स्त्री० ।

लोमशुकाण्डा स्त्री० लोमव इव काण्डोऽस्याः । कर्कश्याम् ।

लोमशुपर्याका स्त्री० लोमवानोश्च पर्यानि सन्त्यस्याः ङन् ।

मापयस्याम् ।

लोमशुप्यक पु० लोममयि प्यमस्य । पिरोपह्वे ।

लोमहर्षण न० लोमो हर्षणं हर्षजनकव्यापारश्च उल्लेख इति
यावत् । रोमाश्च । लोमानि हर्षयति उत्तमव्यया वृष-
ण्वि-ल्यु व्यासगिधे स्तुत० गेसे खन मन्त्राते पौराणिके ।
लोमहृत् उ० लोमानि हृत्ति वृ-क्षि-पृ-हृत् । हृत्तिना
लोह त्रि० लोह यच्-हृत् लः । यत्तु च वृषणे च जिज्ञासा
मधुग्राह्य स्त्री० । [चाङ्गैर्याम् (पुकोपाहृत्) ।
लोहिका स्त्री० लोहयति सेरने दगान् लोह वृत्तु ।
लोहित त्रि० लुह-विमर्दे णिच्-हृत् । आवृत्ते । [लोभयुजे ।
लोनुपा(भ) त्रि० लुभ-यच्-यच्-पु० मय या प० । धमि-
लोह संज्ञतौ भा० व्या० मक० षेड् । लोहति अलोहित ।
लोह उ० न० लोह-यच्-लुह वा । यन्निष्ठे (लोहा) लोहमेव च
लोह उ० लोहं हन्ति मर्हयति हन्-ह । लोहमेवने स्र-
रादौ । [लोहमेवनाथके स्ररादौ ।
लोहमेदन उ० लोहं भिनत्ति विमर्हयति भिद ल्यु ।
लोह उ० न० लू-विच् लोहं जहाति ह्वा-क । भागमेदे,
भागनाले लोह च । अशुभचन्दने न० ।
लोहकण्टक उ० लोहमिव कण्टको यत् । मदनश्चे ।
लोहकार उ० लोहं तन्मयं यस्मादि करोति क-यच् । कर्मकारे
ल्यु-भु । लोहकारकोपाय ।
लोहकिकृ न० इत० लोहकले । (लोहार लु) । [कांसे च ।
लोहचूर्ण न० इत० । (लोहाडु) प्साते पदार्थे । [भागवद्वले
लोहज न० लोहाद् लोहाभ्यां वा जायते जन-ह । लोहकले,
लोहद्राविन् उ० लोहानि भावद्रव्याणि द्रावयति द्रु-णिवृ
षिनि । इत्ये (लोहाभा) । भावद्रावके त्रि० ।
लोहपट्ट उ० लोहमिव कठिनं पृथक्स्य । कट्टपणिवृ ।
लोहमारक उ० लोहं मारयति आरयति म-णिवृ-ल्यु-भु ।
मात्रिमगाके । [त्रि०
लोहल उ० लोहमिव भाति ला-क । व्यञ्जकवने, लोहप्याह्वे
लोहवर न० लोहेषु धर्मभातु मध्ये वरम् । सत्ये ।
लोहलेपण न० लोहानि लपोशीनि लेपयति लेजयति
षिनि णिच्-ल्यु । टड्ये (लोहाभा) । [भाग रीत्यादौ ।
लोहसङ्कर न० लोहानां पाउद्वशात् सङ्करो यत् । भिन्नत
लोहामिसा(हार उ० लोहेन अमिलि तिष्ठत्येतत् स-
(हृ)-ना घञ् । रात्रां सङ्कयादौ मक्षमोराजनादौ
लोहित म० रङ्ग-रतत् रत्न ह । कुडुपे, रत्नचन्दने, लघु-
द्रुमे, रविरे च । रत्नोभासने, रत्नार्थे च पु० सङ्गति त्रि०
लोहितक न० लोहितमिव कायति के-ह । पितले । [विजित-
रायिं वन् । दद्रागमयौ, यत्नयत्ने च उ० ।

लोहितचन्दन न० कर्म० । कुडुपे रत्नचन्दने च ।
लोहितपुष्पक उ० लोहितानि रत्नानि पुष्पाण्यस्य कप् ।
दाडिमद्रवे ।
लोहितसन्निभ स्त्री० कर्म० । गैरिके (गैरिमाटी) ।
लोहिता स्त्री० लोहित+यर्ग+याद्यच् । वराहकालायां, रत्न
उपनैवायाद्य । [कोकिले च । रत्नेनेवराति त्रि० ।
लोहिताक्ष उ० लोहिते यद्विषयी यत् पच्-समा० । विष्णौ,
लोहिताङ्ग उ० लोहितमङ्गमस्य । मङ्गलपदे, काव्यल्लेखे च
लोहितायस् न० लोहितार्थमेति ह्यु-यत्तु । ताम्बे ।
लोहितायस न० लोहितवयः अयु-व० । ताम्बे, रत्नवर्णीया
जातिभेदे च । [रत्नवर्णयुक्तायां क्षियाम् ।
लोहिनी स्त्री० लोहितवर्णा स्त्री लोह तस्य नव ।
लोहिततम न० लोहेषु भातृत्तमम् । सत्ये ।
लोकायतिक न० लोकायते चार्थान्तरात् वेदधीते वा
ठप् । चार्थान्तरतानिघे । [लोकायिके च ।
लौकिक त्रि० लोके विदितः प्रसिद्धो वा ठप् । लोकविदिते
लौकिकान्ति उ० कर्म० । विधानेयां प्रकृते वृद्धौ ।
लोह उक्तादे भा० पर० स्र-वेड् वङि न तु-स । लोहित
अलोहित ।
लोह उ० लोहमेव स्यात् स्य-ल्यु । (लोहा) भागमेदे ।
लोहल न० लोहाभायते जन-ह । मण्डले ।
लोहभाण्ड उ० लोहस्य रिक्तारः अयु-कर्म० । (हामनदिशा)
लोहमेव यत्नमेदे ।
लोहमल न० लोहस्य यमयु-कर्म० । लोहकिके ।
लोहित्य न० लोहितस्य भावः धञ् स्यात् अज्ज्ञा । रत्नार्थे,
नदीभेदे स्त्री० । 'तीर्थलौहित्ये' इति टटु ।
लोहि चोपे व्या० भा० पर० स्र-वञ्-यानिड् । स्निग्धं ति अलोहीन् ।
लो गती मद्रा० धा प० लङ्-अनिट् । लिनाति अलोहीन् ।
व
व उ० वा-ह । वायो, राशी, पञ्चमे, भागने, कायाचे
वडादि, वधो, मण्डे, व्यामे, वधने, माधु, इत्ये च
वधने पु० न० । काट्ये च य० 'मही रोहस्य लभेने' इति
यञ् उ० वध-च त्रि० लुप् । प्रमोषाद्यप्यमर्थे वधजाति
भेदे (वध, प्रणयने, वधे) इति भागवते च । वापमेदे
स्त्री० गो-लोहि । 'लोहिचनेन यद्विमेति इत्यमरश्च ।
संज्ञकपूर्वरोचना स्त्री० कर्तृमिव रोचत र-य-ल्यु (र-ह) ।
संज्ञोपभावात् ।

वंशजीरी श्रीः वंश जीरमिवास्तस्य अन् मौरा० जीए ।

वंशरोचनायाम् ।

वंशज पु० वंशात् जायते जन-ह । वंशहज्जाते यवाकारे

द्रव्ये । सन्तुज्जाते त्रि० । वंशरोचनायाम् स्त्री० टाप् ।

वंशतद्गुण पु० इत० । वेषु जाते नखडाकारे पदाव ।

वंशधर त्रि० वंश धरति । कुनाविच्छेदकारके वंशवर्गोप्यल ।

वंशनेत्र न० वंशस्य नेत्रस्य । द्रव्यभूषे ।

वंशपत्र पु० वंशस्य पत्रमिव पत्रस्य । ननुनाभके लक्षे इत०

वंशद्वे न० । नाडीद्विहो स्त्री० गी० डीए । स्त्राये कन् तस्यैव

वंशपत्रक न० । वंशपत्रमिव कन् । हरिताले ।

वंशपत्रपतित न० सप्रदमाशरपादके छन्दोभेदे ।

वंशपीत पु० पशुसन्तुपन्नमिव पीतः । कषणुगुलौ ।

यशुपुष्पा स्त्री० वंशस्य पुष्पास्य पुष्पस्यः । सहदेवीनतावाम्

वंशपूरक न० वंशस्यैव पूरणं यस्य । द्रव्यभूषे ।

यशरो(लो)चना स्त्री० वंशे रोचते वच-स्तु जा रस्य नः ।

वंशस्यैविते चेतस्यै कपूराकारे द्रव्ये । (वंशलोचन) ।

वंशगर्भरा स्त्री० वंशस्य गर्भरेव । (वंशलोचन) पदाव ।

वंशस्तनित न० । दादशास्त्रपादके छन्दोभेदे ।

वंशस्तुवित न० । दादशास्त्रपादके छन्दोभेदे ।

यशाग्र न० वंशस्य अग्रं मूलम् । वंशादुरे ।

वंशः कुर पु० इत० । (कोक) इति प्लाने पदाव ।

वंशिक न० वंशोऽप्यल ठन् वंशस्य वा कन् । अगुवचन्द्रे

वंशीधर पु० वंशी वंशजवादा धरति छ-यत् । श्रीकण्ठे ।

वंशु द्वि० वंशे अतुज्जाते जातः यागु । सन्तुज्जाते । [अरिश्चि

यक कोटिल्ये अक० गती सक० भ्या० या० सेट् इदित् । वङ्गते

वङ्ग पु० वङ्गि कच् पु० नलोपः । सनाभस्थाने विवर्णे,

सनाभस्थाने पुष्पद्वय, कपूरे, राक्षसभेदे, वो भीमेव इतः ।

वीरपादिय, वनयन्त्रभेदे, ओतस्थ न कृते दैत्यभेदे च ।

यकजित् पु० यकं जितशब्द जि-जिम् उप० ण० । ओतस्थे

भीमभेदे च वङ्ग-न-वादाद्योप्यल ।

यकधूप पु० यक इव शुभो धूपः । द्रव्यभूषे ।

यकपुष्पक न० । कार्त्तिकपुष्पकस्यैकादश्यादिति विवर्ण ।

यकपुष्प पु० यक इव पुष्पे पुष्पस्यः । सनाभस्थाने पुष्पद्वये

जकजति ३० दक्षिण, स्यान्मरा इति पेशा यस्य । 'अरिश्चि

दैत्येति आरम्भावनतत्पर । यतो भिद्यन्निनीतय

रवर्त्तितदाद्युत्' इत्युक्तं तस्यै परवङ्ग अने ।

यकव्रतधर ३० यक इतं व्रतधर इ-यत् । 'अटोदटि

नैतिनः स्यादेवाधनतत्पर । यतो विद्याविनीतय रव-

व्रतधरोदित्' इत्युक्ते स्तार्थसाधनतत्परे वङ्गके विमर्दौ ।

यकव्रतिन(क) पु० यकव्रत+यक्यर्थे इति ठन् वा । यकव्रतधरे ।

यकुल पु० वङ्गि-कुलच् नलोपः । सनाभस्थाने पुष्पद्वये । वट्ट-

कायां स्त्री० टाप् । काकोल्यां जीप् ए० । वङ्गलोपि वङ्गले पु०

वङ्ग गतौ भ्या० आत्म० सक० सेट् । वङ्गति व्यवहित ।

यक्तस्य न० वच-तस्य । कुक्षिते, होने, डूप् च 'दिवा वक्त-

व्यत पाथे, इति कृतिः । कपनीये त्रि० भावे क्त । कपने न०

यक्तु त्रि० उचितं वङ्ग वक्ति वच-तस्य । उचितवङ्गवादिनि

यक्तु न० वक्तव्येन वृत् । छडे, तगरभूते, वनभेदे, कन्दोभेदे च

यक्तुभेदिन् पु० यक्तुं भिगति भिद-पिनि । विक्तरसे । छख-

विदारके त्रि० । [नागरद्वे इत० । छखान्ते ।

यक्तवाच पु० यक्तुं वाचयति वृत्तमीकरोति वाचि-यत् ।

यक्तुगोभिन् पु० यक्तुं गोधनं वृत्त-णिच्-पिनि । जम्बीरे

छखगोधने ताम्बानादौ त्रि० । छिया जीप् ।

यक्तुस्य पु० यक्तुस्यास्य इव । अथरसे ।

यक्त न० वङ्गि-रन् पु० नलोपः । नदीवङ्गे । गनैवरे, मङ्गलपथे

वङ्गे, त्रिपुरासरे, पर्वते, पुटिलगतौ च पु० तदति त्रि०

'राजकेतु सदा वक्ता' इति ज्योतिषम् ।

यक्तकण्ट पु० यक्तः कुटिल कण्टः कण्टकोऽस्य । नदरहमे

ततः वंशावा कन् । अदिरहमे ।

यक्तवङ्ग पु० कर्म० । वङ्गाथे ।

यक्तगीव पु० यक्ता गीव यस्य । उट्टे, कुटिलमीकरोति त्रि०

यक्तपुच्छ पु० यक्तं पुच्छं यस्य । कुम्भरे वक्ताङ्ग, वादयोप्यल ।

यक्तपुष्प न० यक्ताविव पुष्पाप्यल । वङ्गद्वये, वनाप्यल च ।

यक्तयल्या स्त्री० यक्तं यस्यामिव पञ्चाटि यस्याः । कट्ट, भिनीहले

यक्ताङ्ग पु० यक्ताप्यलङ्गस्य । वङ्गे । पुटिलावययति त्रि० यक्ते

कुटिलवङ्गे न० ।

यक्तिन न० यक्तस्य भावः दक्षिण । कोटिल्ये 'वयितव-

क्षिप्तं मे क्षितं क्षितिं यामतोभाषणम् पु० अदलोप्यल ।

यक्तोक्ति स्त्री० कर्म० । पुटिलोक्तौ । 'यक्तोक्तिः वाक्पत्योक्तिवि-

त्यवहारोक्ते वाक्यादेः, आरुपणे च ।

यक्त रोपे भा पर-सक० सेट् । यवति अथरीत् ।

यक्षन् न० यक्ष-अणन् छट् च । छद्वे उरति ।

यक्षः (यास्त्यन् न० वक्ष-व्यतिव वा विभर्त्तमोप । सप्रसन्नयधि

यक्षो ज पु० यक्षि जायते जन-ह । सने 'यक्षोजपावकटि-

मुद्रा' । [अथरीत् अराधीत् ।

यक्षोद्वह पु० यक्षि रोहति वक्ष-ह । सने । [अथम् यक्षति

यगु गतौ भ्या० वट्ट-सक० सेट् इदित् । यक्षति अथरीत् वादि-

वग गतो भ्रा०पर०यक०मेष्ट इदित् । वज्रति थवङ्गीत् ।
 वग वज्रे भ्रा०पर०यक०मेष्ट इदित् । वज्रति थवङ्गीत् ।
 वगाष्ट उ० यय+गाष्ट+यञ् अवतो ज्ञोय । अवगाहने ।
 वघ गतो, निन्दायाम् आरम्भे च सङ्गजने यक०भ्रा०या०येट्
 इदित् । वज्रते अवघट्टित् ।
 वङ्ग पु० वकि वञ् । नदीवने । पल्ययने (पानान्) स्त्री०टाप् ।
 वङ्ग मन्त्रि-यञ् । धातुभेदे (राहु) 'रत्नाकरं समारम्भ मङ्ग-
 प्रयाजान्' मिते । वङ्गदेश इति श्रोतम् । इत्युक्ते देशभेदे उ०
 व० व० । वङ्गदेशे जपभेदे उ० ।
 वङ्गज न० वङ्गात् जायते जन-ङ । धिन्तरे, वङ्गदेशजाते नि०
 वङ्गमुल्लज न० वङ्गमुल्लाभ्या रङ्गताम्बाभ्या जायते जन ङ ।
 रङ्गताम्बानिधिकासे भातौ ।
 वङ्गसेन उ० वङ्गसि व गुम्भा सेना उपपद्यते । वङ्गहणे ।
 वङ्गारि उ० इत० । वृतिराते तस्य इडुधातुजावृत्तात्तात्पाम्
 वङ्गुण प० वङ्ग-व्युट् प्र० लम् । कवचभ्यौ (कृष्णौ)
 वच चन्द्रेण तु० उभ०यक०मेष्ट । वाचवति ते यवीमवम् त ।
 वच जयने थग्रा०दि०पर०यानिट् । वक्षि । यवोचत् । वक्षा ।
 वचन न० वच-व्युट् । वचने वाक्ये, गुण्यताम् व्याकरणेति
 संख्याधिके उपृतिवचने प्रत्यये च ।
 वचनप्राप्तिन् नि० वचन स्मृताति तदुपदिष्टाकारेति यङ्-
 चिनि । वचनेत्येते वगीभूते ।
 वचनीय नि० वच०यवीयत् । वचनीये, निन्दनीये चोक्त पत्रादे
 च 'वचनीयमिदं व्यवस्थितमिति क्रुकार' ।
 वचनेत्युत नि० वचने वाक्ये तदुपदिष्टाकारेति तिङ्गति स्मा-
 ङ्ग अणुवच० । वाक्यप्रतिपादके वगीभूते ।
 वचस्व न० वच अणु । वाक्ये ।
 वचसापति उ० इत० अणुवच० । वङ्गवतो । (पात्रके वक्ष्ये)
 वचस्तर नि० वच वरोति व-वञ् वङ्गइ० । वाक्यप्रति-
 पत्ता स्त्री० वच-अणु । (वच इति स्मृति इत्ये ।
 वज्र गतो भ्रा०पर०यक०मेष्ट इति । थग्रा०योत्-अवधोत् ।
 वज्र मारुतकारे गतो च वज्रात् । वङ्ग०मेष्ट । वाज्रवति ते
 यवीमवम् त ।
 वज्र उ० न० वज्र-रन् । वीरके, इन्द्र-नालके च तज्ज दमोहि
 मन्त्रस्थितोऽस्मात् । वायवे, धाम्नाम्, काङ्गिक, वज्रपुत्रे,
 भोजभेदे कथभेदे, श्लोकिभेदे विष्णुपाटिच, वज्रविंशो
 योगे च यथै शोभभेदे च न० । कोटिकाएवमे, वेतवङ्गे
 च कपस्य मदीये यज्जयमे कथभेदे च उ० ।
 वज्रवर्धनं न० वज्रसि वङ्गं यथै वक्ष्य । मज्जके चङ्गिनि ।

वज्रतुष्ट उ० वज्राकारं तष्टमस्य । गणये, गच्छे, मयके,
 यञ्जे च । [वज्रदग्नादयोऽप्यत्र]
 वज्रदन्त उ० वज्रसि व कठिनोदन्तोऽस्य । मूकरे, भूपिके च
 वज्रदुष्ट उ० वज्राकारोदुष्ट । खुष्टोदके, वज्रदुसादयोऽप्यत्र ।
 वज्रधर उ० वज्रं धरति व-अणु । इन्द्रे वज्रधरादयोऽप्यत्र ।
 वज्रनिर्घोष उ० इत० । वज्रसन्निध्यादौ, वज्रनिर्घोषाय ।
 वज्रपाणि उ० वज्रं पाषी यस्य । इन्द्रे, वज्रकुसादयोऽप्यत्र ।
 वज्रपुष्ट न० वज्रसि व कठिनं पुष्टमस्य । शीपधपाचनप्रातभेदे
 वज्रपुष्ट न० वज्राकारं पुष्टम् । तिनपुष्टे ।
 वज्रपुष्पा स्त्री० वज्राकृति पुष्पं यस्याः । यतपुष्पायाम् ।
 वज्रमय नि० वज्रान्नकम् यवदु । यतिकठिने ।
 वज्रमूली स्त्री० वज्रसि व कठिनं मूलमस्याः । वीम् । माषपक्षांश्च
 वज्रवल्ली स्त्री० वज्रसि व कठिनायवली । (वङ्गजोड्वा) यस्मि-
 न्चक्षुरनतायाम् ।
 वज्रवीजक उ० वज्रसि व कठिनं बीजमस्य । यतावरञ्जे ।
 वज्रवृत्त उ० वज्रसि व कठिने वृत्त । वृत्तगण्डे (वीणायाः)
 वज्रा स्त्री० वज्र-रन् । उडूपायाम्, वृद्धाश्च, वृद्धा वीरनो'मि
 वज्राङ्गा स्त्री० वज्रविशालं यस्याः । गवेधुका (मङ्गल) धान्य
 भेदे (वङ्गजोड्वा) यताभेदे च ।
 वज्रास्थिरदन्ता स्त्री० वज्रजनकमस्तीव मङ्गला वक्ष्य
 यस्याः । कोटिकाएवमे ।
 वज्रिन् उ० वज्रवत्पत्य इति । इन्द्रे । [प्रतारके च नि०
 वज्रक उ० वज्रव-वञ् वज्रम् । मङ्गावे, वज्रवधौ च । यत्र,
 वज्रन न० वज्र-व्युट् । प्रतारके थान्यथास्थितस्य वज्रमोड्गवथा
 रूपेण कथनादिनाऽन्यमोड्गोत्तराने । वृष् । वज्रनाथ्यद स्त्री०
 वज्रक नि० वज्रव-उचञ् । वज्रवासीके । वज्रज । अथानाथं ।
 वज्रजल उ० वज्रव-उचञ् उ० वज्र ज । [तिनिदहणे, यथोद-
 हणे, वेतवङ्गके, स्ववपद्वारके यथभेदे च । वज्रे नि० ।
 वज्रजलदुम उ० वज्रनाथ्यद दुम । यवीमवम् ।
 वज्रजलप्रिय उ० वज्रं यथै वज्रं प्रीत्यानि मो-च । वेतवे । [इत् न
 यट् वेतने भाते च यद्व-उभ०यक०मेष्ट । यटयति ते । अत्र-
 यट् वेतने भ्रा०पर०यक०मेष्ट । यटति । अत्रोत्तरावती ।
 यट विधाने च उ० वज्र० यथै भ्रा०पर०यक०मेष्ट इदित् ।
 यटयति ते यज्जटि । यज्जटयतुत यज्जटयते । [वज्रे न
 यट् वज्रे भा पर०यक०मेष्ट यट० । यटयति । यज्जटाय-
 यट् वज्रे वी०पर०यक०मेष्ट इदित् । यटति यज्जटयते ।
 यट पुनर-यञ् । यन चक्ष्वात इत्ये यदयनिर्भरतो'य (यट)
 यटक उ० यट-कृन् । यटकभेदे (यट) [वज्रादी स्त्री० यट्

वटपत उ० वटस्येन पत्रमस्य । धिताकैजडचे, पापाण्यभेदी-
वटी स्त्री० वट-यच् गौरा ङीप् । गोलाकारे (बही) पठाये
स्त्रायें कन् चुल् । वटिकाप्यत्र स्त्री० ।

वट, उ० वट-उ । सप्तमके मल्लचारित्रि च ।

वटुक पु० वट-उक । वामके, भैरवभेदे च ।

वट वृक्षद्वयकुर्ये आ०आ०सक०सेट् रदित् । वयते अवशिष्ट

वट वामार्थे आ०पर०सक०सेट् । वडति । अशरीत्-अवठीत् ।

वट्टर पु० वट-यरत् । मूर्खे, अन्धे च । यडे, मन्दे च नि० ।

वड विभजनेषु०उभ०सक०सेट् रदित् । वण्डयति ते। अवयवयुक्त

वड वेदने विभागे च आ०आ०सक०सेट् रदित् । वडते अवशिष्ट

वड आठोहणे स्त्री०पर०सक०सेट् । वडति । अवाडोत्-अवडोत्

वडमि भी० स्त्री० वडते आठोहतेय वड-अभि वा ङीप्

(उद्दिन) गडूचूडायाम् प्रसादापस्यन्ते च (विशेषर) ।

वडा स्त्री० वट-यच् । सनामस्थाने पितृभेदे ।

वडिम् न०वड इन् वडिं श्रुति शो०क । मल्लभारण्यै वडौचै

वडक्युक्ते पदार्थे, वडिगेन अभीरिशास्त्रानि इत्यादिचम्पूः

पड्ड नि० वल-रन् वल्ल उ० । वडति । [वडि वा वडिः

यण यन्ते आ०पर०सक०सेट् । वषति अवाचीत्-अवषीत् ।

वष्ट विभाजने अद०पु०उभ०सक०सेट् । वष्टयति ते अवयवयुक्त

वष्ट पु० वष्ट-यच् । भागे, दालादेः वारणस्थाने (वाड)

• अतदोद्वाचे नि० । (टिप्पणी) ।

वष्टक पु० वष्ट-यच् । सार्थे कन् । भागे । खुन् । विभाजके

वष्ट दि० वष०त तस्य नेत्यम् । खर्वे (वेडे)

वष्ट नि० वडि-यच् । अतदोद्वाचे, वष्टाद्यङ्गविकृते (वेडे) च

वत् अयं वा-इति । धाट्ये व तत्तत्तयानोपनयार्थे अयं०

यत अयं० वन-भ । विडे, अग्निकल्पायाम्, हर्षे, विषादे, आत्मन्येष

जतंस पु०अनन्तनृष-यन् यवाङीपः । कर्षभूषणभेदे, मेषदे,

मिरोभूषणे, भूषणानि च ।

वतण्ड पु०अनन्तनृष-यन् यवाङीपः । सतिभेदे । [क्षिप्याम्

वतीका स्त्री०अयमं तोर्कं यल्लाः अवाङीपः । अपत्यहोनायां

वत्स न० वष-य । वत्-स्यञ् । यथादिपिभी हि० । वत्से पु०

यत्स न०वष०य इत्यर्थे कन् । पुष्पकाशीषे । उटजे, इन्द्रयके च

पुष्पकवीजं न० वत्स उटजस्य वीजम् । इन्द्रये ।

वत्सतर इ०स्त्री० वत्सः वत्सः तरए । सुद्रवणे, अयाप्रदवन

वासे मशरी । क्षिया ङीप् । वत्सरी । [विषभेदे ।

वत्सनाभ पु०वत्सन् पयसिन्द्रन् नभसि द्विषि नभ-अय् ।

वत्सपत्न न० वत्स वत्सराजस्य पत्नयम् । उत्तरदेवस्यायां

चौनाभ्यां भग्योम् ।

वत्सपाल पु० वत्सान् पालयति पाल-यच् । औष्ठ्ये ।

वत्सर पु० वष-परन् । हाटयमासात्मके काले । [वली

वत्सराज पु०चन्द्रश्चे नृपभेदे । 'वत्सराजचरितमि'ति रत्ना-

वत्सरान्तक पु० वत्सरस्यान्तं करोति अन्त+णिष्+खुन् ।

फाल्गुनमासे वत्सरस्य चैत्रादिकलान् फाल्गुनस्य तद-

न्तक इत्यम् । [तद्वति नि० ।

वत्सल नि०अन्तं वाति ना-क । छेद्युक्ते वाक्ये रसे पु० ।

वत्साची स्त्री०वत्ससाचीमात्रे यस्य वत्समा०। गोडुन्वायाम्

(गोमक) । [गुडूच्याम् ।

वत्सादनी स्त्री० वत्सैव्यते प्रियत्वेन अट-ल्लुट् ङीप् ।

वट् अन्ते अक० अमिशादने सक० आ०आ० सेट् रदित् ।

वन्दते अगन्दिट् । [अवशिष्ट

वट् वाक्ये अन्त्ये च आ०उभ० सक०सेट् । वदति ते अशानीत्

वट् वाचि आ०पर०सक०सेट् अवा० । वदति अवादीत् उवाद् ।

वट् वाक्ये अन्त्ये च सक०पु०उभ०सेट् । वादयति ते अशनीवद्

वट् नि० वदति वट्-यच् । वत्तरि । [कदने न०

वट् न० उद्यतेऽनेन वट्-करणे लुट् । वृत्ते । भावे लुट् ।

वट्(र)न्य पु० वट्-अन्त्ये पु० वा दीर्घः । भूतिदानयोगे ।

वटास न० वट्-आयत् । (रदाम) फलभेदे ।

वटाख पु० वट्-आख । पाठीमन्त्रे (गोयाल) सार्थे कन् तत्

वटाखट् पु० अन्त्ये वदति वट्-यच् नि० । 'वट्वातरि ।

वधू स्त्री० उद्यते प्रियत्वेनाह पतिवर्धनं वध-ञ धुञ् ।

आर्यायाम् नवीयायां उल्लाप्यायाश्च उल्लाप्या मन्त्राश्च ।

वधूजन पु० कर्म० मारीजने । [उद्यतेति भावामरिः ।

वधूटी स्त्री० कल्या वधूटी अस्त्रयवस्थायाम् नाय्यां गोपवधूटी

वन क्षेत्रे सक०अन्ते अक०आ०पर०सेट् । वनति अवाभीत्-

अवनीत् । [अवनीत् । वनः वानः । वनयति ।

वन व्यापारे आ०पर०सक०सेट् अवा० । वनति अवाभीत्-

वन य वने द्विक०तना०आ०सेट् आ वेट् । वनते अवनिट् ।

वन उपकारे उपगमे च सक०अन्ते अक०वापु०उ०पठेआ०

प० सेट् । वानयति ते वनति । अयोवन्त त । अवनीत्-

अवनीत् ।

वन न०स्त्री० वन यच् । इक्ष्वभदायात्मके अरण्ये । कृति

ङीप् । 'वृषनी कम्पवदन् पिशाचि'ति नैषधम् जडं,

निर्वाणे, आचरे च ।

वनकटती स्त्री० ०त० । काण्डद्वयम् ।

वनकट्ट पु० वनजातः कट्टः । अरण्यजाते अरण्ये ।

वनकार्याणी स्त्री० अयोवन्त आचारी । (वनस्यायाम्) मुण्डे

वनकोलि पु० वनोद्भव कोलि । (वनकुल) इत्ये ।
 वनचन्दन न० वनस्य चन्दनम् । अथर्वचन्दने ।
 वनचन्द्रिका स्त्री० वने चन्द्रिकेव प्रकाशकत्वात् शुभ्रत्वाच्च ।
 भक्षिकाद्याम् ।
 वनचम्पक पु० उत० (वनपाश) चम्पकभेदे ।
 वनज न० वने जलेऽप्येष वा जायते जन-ज । पद्ये । छत्रकभेदे,
 वनज्जले च पु० । अद्रगभायां, मधुपद्मायां, वनका
 मांसां, छत्रपण्यां च स्त्री० । वनजातमात्रे नि० ।
 वनतिक्त पु० वनेषु वनजातेषु पक्षे विक्त । हृदीतव्याम्,
 पाठायां (चाकनादि) च स्त्री० । स्त्रायं कन् उच्चैश्च ।
 वनदीप पु० वनस्य दीप इव । वनचम्पके ।
 वनपल्लव पु० वनमिव निविष्टः पल्लवोऽस्य । शोभाञ्जने ।
 वनपुष्पा स्त्री० वनमिव संवृत्तं पुष्पं वस्य । वनपुष्पाद्याम् ।
 वनपूरक पु० पूरक शीतपूरकः पूर्णपदकोप वनोद्भव पूरक ।
 वनपीपलपूरे । [मियमात्रे नि० । लघे न० ।
 वनप्रिय पु० वनं वनस्य प्रीत्याति प्री०क । कोकिले, अरण्या-
 धनभञ्ज पु० वनं भुङ्क्ते भुज-कृत् । अथर्वे, तवाभीषणे च ।
 वनसंश्लिष्टा स्त्री० वनोद्भवा संश्लिष्टा । दंष्ट्रे, कोटभेदे (हाथ)
 वनसंज्ञी स्त्री० वनोद्भवा संज्ञी । अरण्यामश्लिष्टाद्याम् ।
 वनमासा स्त्री० 'वाकातुश्लिष्टो वाका चर्चभुङ्क्तेऽप्येवमवा
 पक्षे मूलवत्पुष्पाद्या वनमासेति कोक्षिते'मन्त्रायां मासाय न्
 वनमाश्लिङ्ग पु० वनमासाऽस्य लटि । नीलपत्रे, वाराहील-
 तायां स्त्री० ङीप् । [स्त्री० गौरा-ङीप् ।
 वनमुद्ग पु० वनोद्भव उद्गः । उद्गभेदे (उगानि) । छत्रपण्यां
 वनमूर्ध्वजा स्त्री० वनस्य मूर्ध्नि मूर्ध्वविशालस्याः कृत् । (वा-
 कदाविज्ञा) कर्षेडमश्लाम् ।
 वनमोषा स्त्री० वनोद्भवा मोषा । काष्ठकट्याम् ।
 वनमृगयो स्त्री० वनस्य कर्षादि व वनमृगयाम् । कट्याम्
 वनमूर्ध्वर पु० वनोद्भव मूर्ध्वर । कर्षामर्षे । (वनमूर्ध्वर) इत्ये
 वनमार्गिष्ठ पु० वन मार्गमिव छत्रमेषरोति मार्गि-चिनि ।
 छत्रमर्षे, माराकेऽर्षे माण्ड्योऽर्षे, मोगमर्षिपर्वदे,
 कर्षमर्षाभीषणे च । वने वयसि वर-चिनि । वनमार्ग-
 कर्षेति नि० । [गीत्रपूरे ।
 वनमोक्ष पु० मोक्षो वीक्षपूरकः पञ्चरपदकोपः इह० । वन-
 वनवन्ताङी स्त्री० वनस्य इत्याङी वाङीङी । इह०कम् ।
 वनमोहि पु० वनस्य मोहि । गौरा (कटिभाग) ।
 वनमूकरो स्त्री० वनस्य मूकरो रोचकताम् । कविशङ्काम् ।
 वनमूकरोति । वनमूकरोति । वनमूकरोति ।

वनमृगाष्ट पु० वनस्य मृगाष्ट इव अष्टमृगाश्च । गोमुरे ।
 स्त्रायं कन् । तत्तैश्च ।
 वनशोभन व० वनं जले शोभयति शुभ-निच स्रु । पद्ये ।
 वनसंलुप्त पु० वनसंलुप्त-कृत् इत० । भूतरे ।
 वनसरोजिनी स्त्री० वनस्य सरोजिनी पद्मिनीव शोभाकर-
 त्वाम् । वनक मांशाम् ।
 वनस्पति पु० वनस्य पति मि० छट् । पुष्पं विना जायमान-
 पक्षे अथस्यादौ इत्ये । [स्त्रायं कन् । तत्तैश्च ।
 वनहास पु० वनस्य हास इव प्रकाशकत्वात् । वानस्ये
 वनास्याक पु० अवन-नच-ठकम् आश्लोप । उच्चैश्च ।
 वनामल पु० वनस्यामल इव । कटमर्षे ।
 वनामृग पु० वनस्य आमृग इव । कोमावे ।
 वनाय पु० वन-आयुष् । प्रयकाशोऽनोद्गच्छेभेदे (आरव) ।
 वनायुज पु० वनायुजे जायते जन्-ज । प्रयकाशोऽन । (दारवि)
 वनाष्टिङ्गा स्त्री० वनस्य न ष्टि वस्या । वनष्टिङ्गाद्याम् ।
 वनालिका स्त्री० वनमवति भूययति अल-वसुम् । कृशिशुभ्यो
 चतायाम् ।
 वनिता स्त्री० वन-नि-वट् । योषिति, अतुराद्यां निमात्र
 वनिन् पु० वनम् आनययताऽस्य लटि । वनप्रत्यानयनमुत्ते
 वनीयक स्त्री० वन-वन् आनयते इति याचनमिति वट्-
 कृत् । याचने । पु० यकोप । वनीकोयम् ।
 वनेष्ट्रा स्त्री० उत० अन्वृष० । वरप्रे । [आधादी
 वनेष्टर पु० वने चरति चर-कृत् अन्वृष० । अरव्यचारिणि
 वनेष्ट्रम् पु० वनेष्ट्र-वृत्त-कृत् उत० अन्वृष० । अथमर्षे ।
 वनोद्भवा स्त्री० वन वर उद्भवति उद्-भू-कृत् । वनक मां-
 शाम् । वनजाते नि० । [मि०
 वनीकम् पु० वनवेष ओषः प्लान मक्ष । मानरे । वनवादिनि
 वने च प्रसारणे आ-वर-वष० धृट् जा वेड । वहति अथहोत्
 वन्द्य नमति छट् । अथर्वे, प्रयागे वा कृत् । वन्द्यामय स्त्री०
 वन्दनीय नि० वदि अथोवदु । नमनेव, अथवने च वन-
 भङ्गास्ते इति । मोरोपवायां स्त्री० ।
 वन्दा स्त्री० वदि-कर्मणि कृत् । (वरमात्रा) वन भेदे ।
 वन्दाका स्त्री० वदि-काकम् । वन्द्याम् । गो शोषणम् कोकम
 वन्दादि नि० वदि-काक । वन्द्यादी । [वहते] वन्द्ये च
 वन्दिनी स्त्री० वदि-कृत् वा कृत् । वानाश्लेषादी
 वन्दिपाठ पु० वन्दि कर्मणि वदि वर-कृत् । क्षिप्याते ।
 वन्दिम् पु० वन्द्य कर्मणि वनि । वर भेदे । वन्द्याम् ।
 वन्द्य नि० वदि-कृत् । वन्द्येव । मोरोपवायां स्त्री० ।

वन्य न० वने भव यत् । त्वचे (दारचिनि) । वनमूरणे वारा-
होऽन्ते देवनले च पु० । वनवातमाले वि० । वनाना
जलाना घृष्टं वत् । जलघृष्टं स्त्री० ।
वप बीजवपने, तन्त्रवपने सङ्ग्रहे च सक०भा० उभ० । अग्नि-
यज्ञा० । वपति ते यवाक्षीतुं अग्रं । उग्रिम् ।
वपन न० वप ल्युट् । केशग्रहणे बीजापने तन्त्राधाने च
वपनी स्त्री० । उष्यतेऽनया अल वप वपुट् स्त्री० । नापिताक्षे
तन्त्रमासाया, (तानवर) यन्त्रभेदे (भाकु) च ।
वपा स्त्री० वप णच् । मेटिच (चरचि) छिद्रे च । 'वपाया इविष
इति श्रुति । [वप-उचि] । शरीरे, प्रश्लाकारे च ।
वपुस् न० उष्यते देशान्तरभोगहापनबीजीभूतानि कर्माण्यल
वपुष्टमा स्त्री० । अतिशयेन वपु प्रश्लाकति तमस् वलम ।
मन्त्रातिथ्याम् उतायाम् ।
वप्तु पु० वप लट् । जनके, क्षीरिषे च । वीजादिवापने वि० ।
वप्त्र पु० न० उष्यतश्च रत्नं । उर्गेनगरादौ परिछाया उद्भूत-
वृत्तिक्षामूपे । जेत्, रेपौ, गटे, कोषके च न० । जनके,
माषीरे, प्रजापती च पु० । क्षिप्रवाप्य स्त्री० ।
वस्त्र गतौ भा० पर० वस्त्रं वेष्ट् । वस्त्रति आवभोत् ।
वस्त्र उद्धारो भा० पर० वस्त्रं खट् फणाज्जटा० । वस्ति आ-
मीत् । दु वमधु । ख दाध ।
वसधु पु० वम णधुच् । वमने ।
वसिन न० वम ल्युट् । बहूने, कर्हने, आङ्गवी, अधिनिष्ठा-
रणे च । 'सगमिष्यन्वपम' इति कुपार । वसे पु० जघौ
आया स्त्री० गौ० डीष्ट् ।
वसि स्त्री० वम रत्नं बहूने । वस्यो पु० पूर्ये वि० ।
वसित पु० वम णिष् । जगोद्धार ।
वस्य गतौ भा० आ० वस्य वेष्ट् । वसते अवसिष्ट ।
वस्यस् न० वस्य वयन् बीभाव । विहने, वास्यादावसायाम्
'वसा'तिपातोद्भवात् इति नैवधम् योषने च ।
वसाय (स्य) पु० स्त्री० वसयि योषने विवर्ति स्वा क । वरुषे
विभोतव्या स्त्री० । 'वससा नामरामह्वा इति वैयाकम् ।
वस्यस्य उ वसय दास्य यन् । वसानवस्ये । वस्यो स्त्री० ।
वयन् न० वय वमन् । आधि । वरुणारे पु० ।
वयाधस् पु० वया यौग भवे भा वस्यन् । वरुषे ।
वर ईषे अट् पु० उ० अ० वेष्ट् । वरयति ते अववरत् ।
वर न० प्रियत इ-अट् वर वन् वा । कुडुषे, वरावभेदे 'वर
भाषान् परिच्छेदे' इति दन्त्यम् । भावे क्त्वं वर-वस्त्रं वा ।
वराधम् दावने, वाररणे वटने च । बर्हिव णट् ।

वभोष्टे, नेष्टे च वि० । जारे, गुग्गुली, जामातरि, प्रली
च पु० । [वस्त्रभेदे च ।
वरक पु० इ-वुन् । वरुष्टे, पर्पटे, लक्ष्म्याभेदे (पीना)
वरचन्दन न० कर्मा० । काञ्चीने, देवदारुणि कुसुम, योषे च ।
वरट न इ-अट् । कुन्दारयोः । कोटभेदे (वेनता) हृषे च पु० स्त्री० ।
वरण न० इ ल्युट् । कन्यादिदानाय जामातादेरभ्यर्चनासूक्तं
आपारभेदे वेष्टने, अतिगते क्रियायु क्रियोगाय पूजनादौ,
उष्ट्रे, भाकारे, वरुषट्ठे च । कायोस्ते नदीभेदे (बाफो)
ख्याते पदार्थे च स्त्री० । [संघर्षदौ च ।
वरण्ड पु० इ-अलृच् (वयस्फोडा) सखरोगभेदे मतङ्गदुर्गाय
वरण्डक पु० न० इ यण्डच् । सार्धं कन् । वरण्डयद्वार्य
वर्तुष्टे, भित्तौ च । विषावे क्षपणे, भीते च वि० ।
वरण्डालु पु० वरुण्ड+थालु । वरण्डल्ले ।
वरतिष्ठ पु० वर अट् । रथी वस्य । पुटजड्ये । पाठा-
वा (आवगादि) स्त्री० । सार्धं कन् तत्रैव ।
वरता स्त्री० इ-अलृच् । इक्षि कक्षस्वरज्जौ ।
वरत्व च पु० वरा लघा वस्य । निम्बहृष्टे ।
वरट् वि० वर दद्यति दा क । अमीडमातरि, प्रवृत्ते च ।
तत्रिष्ठुस्यके हृषादिग्न्यावस्थे उद्गाभेदे न० । 'अभय
वरद्वैव देविषे' इति तन्त्रम् । कन्यायाम् आश्रमन्यायाम्,
आदिश्रमज्ञाया, उर्गायाश्च स्त्री० ।
वरदाचतुर्थी स्त्री० वाचपुष्पवर्षायां । 'नामपिज्ञान' 'वत्सवी-
वरदा नाम तस्यां गौरी सुपूजति' इति श्रुति । [न०
वरफल पु० वर कलमस्य । नातिक्रमे हृष्टे । कर्मा० जेने फल
वरमुखी स्त्री० वर सख यसा कीष्ट् । रसुक्षानामग्न्यद्वये ।
वरम् अद्य इ-अट् । ईषदभेदे । [विनिष्परायां वसायाश्च
वरस्वरा स्त्री० वर भूषोति यष्ट् । (आङ्गिकिया) चक्षुष्यताम् ।
वरुषि वि० वरा वरिष्य । जेठोतिरिति । पाविनिष्ठा
वार्तिष्ठकारे कात्यायनहनी, विश्वपादित्यवभासे पच्छित
भेदे च । [प्राप्तरे वि० ।
वरुल्ल पु० वर उत्कर्ष प्रयेषु वस्यो दम परति० । अलृच्
वरुला स्त्री० वरटा+लृच् टस्य च । हस्तं (रोन्वा) कोटभेदे
च गौरा० कीष्ट् । कल्याम् । [वक्षिणाम् ।
वरवर्णिनी स्त्री० वर जेठोतस्य प्रथमादभ्युदा इति । उत्त-
वरवाङ्गीक न० कर्मा० । इडुमे ।
वरा स्त्री० इ-अलृच् । इरिज्यायवजोवयस्याक्षे उच्यते ।
रेवुक्षानामग्न्यद्वये, उड्याम्, वेदाया, माध्याम्,
दिट्टे, पाठायाम्, इरिजायाश्च ।

वराक पु० ट-पाकन् । गिरे। युद्धे न०। अवर, शोचनीये च नि०
वराङ्ग न० कर्म० । अलके । त्रियते व्यात्रियते पुन्यते व अप्,
कर्म० । रङ्गो योनी, सुदलचि च । इव० । गजे विष्णौ
कामदेवे च पु० । योगवयवयुक्ते नि० । सप्रायां कन् ।
गुह्यनि (दारुचिनि) न० । इन्द्रियायाम् स्त्री० गौ० ङोष् ।

वराङ्गिन् पु० वराङ्गमख्यस्या इति । अन्वयेतसे । श्रेष्ठाङ्गवति नि०
वराट् पु० वरमख्यमटति षट्-अष् । कर्णे । जुष्टो वराट्
कोप् । सुदृक्कर्णे, स्तौर्णे कन् । तन्नामै 'वराट्कामा दयक-
द्वय यदि'ति लीलायती षट् खलुक् । पद्मरीजाभादे
कोरे, रक्तौ च पु० ।

वराट्कर्तृजस् पु० वराट्कले इव रजोऽस्मि । नामकेशरे इमे
वराट्म न० वरे वैरदयते षट्-खलुट् । राजादने (मियाकाश)
वरास्व पु० वर व्याप्त इव । कर्मदे ।

वरादोह पु० वर आरोहो मध्य यक्ष । हृत्तिनि । अयज-
गितम्बवत्यां स्त्रियां च स्त्री० ।

वराणि पु० वरम वरणमनुते अय-रन् । स्त्रुवकले ।

वरासुज न० वराय वरपीयायास्यते विष्यते षट्-खलुट् ।
जवापुमे । कर्म० । उत्तमे आधने, न० । वर पतिमस्यति
अव खलु । पिङ्गे, जारे पु० । वरान् श्रेष्ठानपि अस्मति
हूरीकरोति खलु । हारपावे पु० ।

वरासि पु० वरास्यारण्यास्यते अय-रन् । स्त्रुवकले ।

वराह पु० वराय अमीचाय सलादिकामाय काङ्गिनि खनति
भूमिस्व आङ्गन इ । अरुदे यत्रवराहाख्ये भगवतोऽव-
तारभेदे च । पर्वतभेदे, सखके, शिशुमार, वाराहीकन्दे,
दीपभेदे च । इक्षुभेदे ।

वराहकन्द पु० वराहस्य क छलं ददाति । सखामस्याते
वराहकान्ता स्त्री० वराहकां कान्ताभीमा । वराहकन्दे ।
वराहकान्ता स्त्री० वराहस्य आन्वे । कञ्जातुववावाम् ।
वराङ्गिका स्त्री० वराहो भवकलेनाख्यस्यः उन् । कपिचक्राम्
वराङ्गी स्त्री० वराहो भवकलेनाख्यस्या अष् गौरा० ङीट् ।
भद्रसंख्यायाम् ।

वरिस्व न० व-रवयन् नि० रट् च । पूजने ।

वरिविधिः (वि)त नि० वरिव पुजन करोति अय-रन् वा
यकोर । पूजने ।

वरिवस्था स्त्री० वरिवस्+काल्ये अय च । पूजने सुपूजायाम्
वरिष्ठ-नि० अतिशयेन उच्च इवन् वरादेश् । उच्यते ।

विततिरिचिणे पु० । आदित्यभक्त्यां स्त्री० । (पय्यास्य
वरी स्त्री० वरी मत्तारी स्त्रीपदकोपः । मत्तारस्यां, अलं-

वरीयस् नि० अतिशयेन उच्च नेत्र ईयष्ट वरादेश् । उच्यते
विष्णुमादिषु मध्ये योगभेदे पु० ।

वरी(वी)र्वर्ण पु० उच्च यद्-वृत्-वृत् पु० रक्ष वा ल । हपमे ।
वरुड पु० व-उचन् । अन्वजजतिभेदे 'रजकयम'कारप
नदोवरुड यव' चेति छट्ति ।

वरुण पु० व उचन् । पश्चिमाश्रयतो जलेषु खनामस्याते,
देवभेदे, जले, सूर्ये च । [भवे मटो ।

वरुणात्मजा स्त्री० वरुणस्य अक्षसात्मजेव जन्मस्यात् । अक्ष
वरुणानी स्त्री० वरुणस्य पत्नी ङीप् आहुक् च । वरुणपत्न्याम्
वरुण्य न० व-उचन् । वतुजाये वर्णाधि । रयपुत्तिस्याने
परिहाररत्नार्थमाहते स्वाये पु० ।

वरुयिनी स्त्री० वरुयोऽख्यस्या इति । सेनायाम् ।

वरेण्य न० व-एयन् । कुहुमे । प्रधाने, प्रायेणीये च नि० ।

वरोट न० वराण्डाणि दर्शयत्यस्य । मरुवकपुमे ।

वर्कट पु० इव अरन् । वरुणपत्नी, मिश्रवाक्ये, ज्ञानमार्गे च ।

वर्ग पु० वज्र-वज्ज् । सजातीयसमूहे यथा मनुष्यवर्गं पशुवर्गं ।
समानवर्णानिः प्राण्यप्राणिभिः कृते सचे च यथा कर्णः च
वर्गं । यन्मपरिच्छेदे यथा अङ्गवर्गं पातासवर्गं । अष्टधाश्लोके
समानाद्वहस्य परस्परपुचने, यथा द्विकस्य चत्वारि,
त्रिकस्य नव, चतस्रस्य षोडश, इत्यादि । "वर्गं मूलं पदं
कतिमिदं बोधायनी । आये च ।

वर्गमूल न० वर्गस्य सप्तविधात्मकमतः मूलम् । अष्टमाक्ष-
प्रविष्ट समानाद्वहस्य इत्याद्वहस्याया यन्मूलं पातसाधनं
तत् । यथा षोडशमात्रा चत्वारि, अष्टमात्रा चतस्रः
हौ इत्यादि ।

वर्गोत्तम पु० वर्गेषु पदेषु चेत्वादिव उत्तमं नवांय । 'वराणां
प्रथमे चामे शिराणां पञ्चमे तथा शालकानाह नवमे
वर्गोत्तम इति छट्' इति ज्योतिषोक्ते निप्रामाण्यक-
रान्तेनायभेदे । [विशयाम् ।

वर्षे दोषो आ० का० अय-रन् । वर्षते अवरिष्ट । [इड्
वर्चस्व न० वर्ष-अयन् । कये, एजे, तेजवि, विशाख, वृंदायां
वर्चस्विन् नि० वर्चस्+अयस्वे निनि । तेजस्विनि ।

वर्जन् न० वज्र-खलुट् । आगे, मारणे, हिंसायां च ।

वर्ष सुलो विहारे एकादिरथं करणे उद्योगे दीपने च अर-
वु० उभ-व-धीट् । वर्षायति ते कर्षयति ते अवरणं त
वर्षं वर्धने पु० उभ-व-धीट् । वर्षयति ते अवरणं त ।

वर्ष न० वर्ष-वज्ज् । कुहुमे । नान्नापादिवागी, एकादिरथे,
भेदे, अक्षरादाक्षरे च पु० । वरपादौ वज् । यमदि,

गृहे, यद्वाग्रे च । खर्चं, व्रतभेदे, विवेचनद्रव्ये च । भारे
 धत् । विवेचने, स्तौ, गीतकमे, चित्ते च ।
 वर्षाक न० वर्षयति वर्षे-युत् । हरिताले, अतुल्यपनयो
 पिते हटे वा चन्द्रौ द्वये च । हिन्दुवादौ पु० स्त्री०
 नखडने न० । एकैव खलादेः पञ्चान्वरथाख्यानक्ये
 प्रत्यभेदे न० 'विष्वाख्ये ततोवर्षके' इति मिताक्षरा ।
 वर्षाकृषिका स्त्री० वर्षानामवराणां वेष्टनाय बुध्ः रूपः
 कृषीं वेष्टन् । मखाधारे । [चिन्तये ।
 वर्षाचारक पु० वर्षं शुद्धादिकम् चारयति चर विष्-युत् ।
 वर्षज्येष्ठ पु० वर्षेण ज्येष्ठः प्रवक्ष्यमन्त्रान् । अयने, विने ।
 खलादेवया जेष्ठये वि० 'वर्षज्येष्ठया गारोति खतिः'
 वर्षातूनि(ली) स्त्री० वर्षानां वेष्टनसाधनं तूतिः । वेष्टन्याम्
 साधे कन् । यत्नैव ।
 वर्षाद् न० वर्षं ददाति दा-क । कानोयके गन्धद्रव्ये । वर्षाभेदे वि०
 वर्षादात्री स्त्री० वर्षं रूपं ददाति दा-हृच् डोप् । हरिद्रावाम्
 वर्षदातरि वि० ।
 वर्षाद्रूत पु० वर्षा एव दूतो यत् । विप्री ।
 वर्षाधर्म्य पु० न० ६४० । विप्रादीनामवधारणे धर्मे यथा विमल
 यात्रनाध्यापनप्रतिपदादि, अविमल मजापालनादि ।
 वर्षासङ्कर पु० संकीर्णते धर्म+कृ-आप् वर्षतः षङ्कः । विप्रा-
 दिभ्यो वर्षेभ्योऽतःकोमप्रतिषोमजाते भूगर्भविप्रादी
 जातिभेदे 'जायते वर्षषङ्करः' इति गोता ।
 वर्षा स्त्री० प्रसक्तवर्षोऽस्यस्याः फलउपादौ अच्। व्याटकाया ।
 वर्षाङ्गा स्त्री० वर्षा अवराणि अङ्गान्तेऽनया अङ्ग-अच् ।
 वेष्टयाच् । [अकारादाहरे शब्दभेदे
 वर्षात्मन् पु० वर्षं आत्मा सङ्कपं यस्य । अन्त्यात्मकाहिवचने
 वर्षाहं पु० वर्षं स्तुतिमर्कति वर्ष-अच् । छडे । [व्याम्
 वर्षाकृषिका स्त्री० वर्षा अवराणि वेष्टनेन वन्यस्याः डन् । वेष्ट-
 वर्षयति वि० । वर्ष-क । स्तुते, व्रतवर्षने, खान्वरमापादिते च
 वर्षिनी स्त्री० ममसरथेः अस्यास्याः इति डोप् । हरिद्रावाम्
 वर्षिन् पु० वर्षोऽस्यस इति । चिन्तये, वेष्टके ब्रह्मचारिणि
 च 'यथाह वर्षी विदितो महेष्टः' इति कुयारः विप्रादि
 जातौ च 'वर्षिनी हि वर्षो यजेति खतिः । [सुरे च
 वर्त्तक पु० व्रत-युत् । (भाष्य) पविर्भेदे । वर्त्तकाय्य अथस्य
 वर्त्तन न० व्रत-युत् । इतो स्त्रियो । चिन्-भावे स्फुट । स्थापने ।
 चिन्-वचने-युत् । ओरनोपाये न० । वृत्तान्ते स्त्री०
 ङो । यत् । इतिमति, वर्त्तयते च वि० । वायवे पु० ।
 वर्त्तनी स्त्री० वर्त्तते प्रादपस्य । व्रत-विष्-आधारे स्फुट । पवि

वर्त्तमान पु० व्रत-मानच् । काचभेदे शब्दप्रयोगावारे वारभा
 परिचयाग्रे काचे । तत्कान्ठतो वि० । [चौहभेदे
 वर्त्तिलोह न० वर्त्तते व्रत-विष्-अच् कर्म० । व्यापननयो
 वर्त्ति(नी) स्त्री० व्रत-युत् वा ङीप् । वेष्टे, नयनाद्यने, गात्रा-
 तुल्येपने, दीपदमायाङ् ।
 वर्त्तिक पु० व्रत विकृत् । (वटेर) विह्वभेदे । वर्त्तिनि वर्त्तते
 व्रत, अच् वर्त्तः तत् सङ्घः द्वितो वा डन् । भारे ।
 वर्त्तिन् वि० व्रत, चिन्ति । वर्त्तनयोले ।
 वर्त्तिष्ठा वि० व्रत-रन्ध्र्युच् । वर्त्तनयोले । [कावे । तद्वृत्तौ वि०
 वर्त्तिष्यमाणा पु० व्रत-मानच् लुट् । वहेति स्फुट । भविष्य-
 यत्तुं वि० व्रत-उलच् । गोवाकारे पदार्थे । वृद्धने न० कडाप
 भेदे पु० । तर्कपोषाम् स्त्री० । गजविष्यस्याम् स्त्री० ङीप् ।
 वर्त्तन् न० व्रत-मनिन् । राषि, व्यापारे, 'व्या मनोवर्त्तनः' इति
 रघुः । गैलखदे च ।
 वर्त्तनि स्त्री० व्रत-यनि स्फुट् च । पयि ।
 वर्द्धं जेदने, पूरणे च पु० उ० ष० ङेड् । वर्द्धयति ते चर्द्धन् त ।
 वर्द्धं उ० ष० ष० । ब्राह्मण (शामनहाटि) वज् । पूरणे, जेदे च
 वर्द्धक पु० वृध् यत्तुन् । ब्राह्मणवटी (शामनहाटि) पूरणे, जेदे च
 वर्द्धकि पु० वृध्-यच् कप डि कर्म० । लहरि (हवार) ।
 वर्द्धकिन् पु० वर्द्धक-वर्द्धक्यस्य इति । लहरि (हवार) जातिभेदे
 वर्द्धन न० वृध्-ल्युट् । जेदने, पूरणे च । वृध्-विष्-ल्यु ।
 इतिहासके वि० । 'करोति चितिवर्द्धन' इति भट्टिः ।
 वृध्-ल्यु । इतिवृत्ते वि० । [चगान्धामभेदे च (वृद्ध)
 वर्द्धनी स्त्री० वर्द्धतेऽनया वृध्-विष्-ल्युट् । संभार्यन्याम्,
 वर्द्धमान पु० वृध्-मानच् । परपुत्रवृत्ते । इतिभेदे वि० ।
 वरावे (वरावाभेदे) मिथ्यो, धनिना, मृदभेदे, देवभेदे,
 नगरभेदे च । इतिवृत्ते वि० ।
 वर्द्धापन न० वर्द्धं जेदं करोति वर्द्ध+विष्-ल्युट् च ततोभावे
 ल्युट् । नाडीवेदनकर्मार्थे संस्कारभेदे ।
 वर्द्धित न० वृध्-विष्-क । जेदिते, पूरिते, प्रस्तुते च ।
 वर्द्धिष्ठा वि० वृध्-रन्ध्र्युच् । इतिभेदे ।
 वर्द्धं न० वृध्-डन् । चर्द्धयि । चर्द्धयन्ती स्त्री० ङीप् ।
 वर्द्धं गतो वधे च आ० पर० ष० षेड् । वर्द्धि परर्द्धि ।
 वर्द्धाकृतक पु० वर्षं दन कथ्यशोऽस्य । वरुं ।
 वर्द्धा कदा स्त्री० वर्षं कथति अच् । (शामनहाटि) समवायाम्
 वर्द्धन् न० वृध् मनिन् । कथने कदाचे । अविद्योऽप्यो पु० ।
 वर्द्धाहृत् पु० वर्षं वृत्ति वृ-अच् । वराहपारपयो
 अस्याभेदे वचने ।

वर्षित नि० वर्ष करोति णिच् ऋ । ऊतवसाहे, उद्युक्ते च ।
 वर्थि लिङ्-ह-यत् । प्रधाने, ऋते च । काथदेवे पु । पीताम्बराया
 कन्याया, कन्याभाते च स्त्री० । [मन्त्रिकाभेदे ।
 वर्ष्या स्त्री० वरति वयति यन्वायते चञ् । (भक्षभक्षे)
 वर्ष(शैर) न० वर्ष(शै)-व्यरञ् हिङ्गवे, पीतचन्दने, गन्धरे च ।
 पामरे मूले च लि० 'शतभिच्छानि वर्षरा' दण्डवृट् ।
 केशभेदे (वाउरी) देशभेदे कृष्णार्जके । (काञ्चतलघोषे) ह्रस्वे
 च पु० । वषायाकनू । चन्दनभेदे शास्त्रभेदे च पु० । उषभेदे,
 मलिकाभेदे च स्त्री० (वायु) ह्रस्वे स्त्री० टाप् ङीप् वा ।
 वषी(वा) स्त्री० वर्ष(वै) अच् । (वायु) ह्रस्वे च ।
 वर्षुर पु० वर्ष-उरच् । (वायु) ह्रस्वे च ।
 वर्ष पु० न० इप-यञ् । इष्टो जम्बुद्वीपभेदे लम्बुद्वीपे च ।
 कर्त्तरि अच् । मेघे, दादयनाकात्मके कावे च । मभशास्त्रु
 पठित्वारेण पु० ।
 वर्षकेतु उ० वर्षस्य केतुरिच । रज्जुप्रवर्णयाम् ।
 वर्षपर्यन्त उ० वर्षायां विष्णुभूत योगाभ्यां वा प्रथेत् ।
 'हिमवान् जेसङ्गदस्य निम्नो मेवरेश्वर । पैत कर्षो च
 मङ्गो च समेत वर्षपर्यन्त' दण्डवृट् पर्यन्ते पु ।
 वर्षप्राक्त्तु उ० वर्षेण प्राक्कोट्यस्य इति । व्याघातकड्ये ।
 तस्य हि छत्रकोट्यनाम् प्रायेण बहुरात्राणिर फलप्राक् ।
 वर्षपुष्पा स्त्री० वर्षकाटे पुष्पमल्लाः । वृद्धेवोक्ततायाम् ।
 वर्षमित्र उ० वर्षे मित्रोऽस्य । आतकपक्षिणि ।
 वर्षवद पु० 'वर्षे रोगोपपन्नं प्रयोति काष्ठयोनि ह-अच् ।
 'ये तल्लक्षणा प्रथममात्मिका स्त्रीसमाविन । जात्यान
 उक्ता कार्येषु ते वै वर्षवदा षट्ठा' दण्डवृट् यथे राशामन
 पुट्टरत्नमे पण्डे (खोजा) । 'नर्त वर्षवदैरिति रज्जवकी ।
 वर्षवृष्टि पु० वर्षस्य वृष्टिरधिकवा यच्छिन् । जलतिथौ, तद्वि-
 कल्पे प्रजादी च । 'युगाद्या वर्षवृष्टिरेति स्मिति ।
 वर्षा स्त्री० च इ० । वर्षनि वेणु अच् । वायवभाशाभे
 प्रावहवे अतो 'वर्षाणु च वषाणु वेति स्मिति ।
 वर्षाङ्गी स्त्री० वर्षाणु चण्डमल्ला । पुनर्नयायाम् । [वर्षाणुमात्रे
 वर्षापरम उ० वर्षाणामपगमो यम । अरत्काष्ठ इति० ।
 वर्षाभव उ० वर्षाणु भवति भू-अच् । रज्जुपुनर्नयायाम् ।
 वर्षाभू पु० वर्षाणु भवति भू-किप् । भेक, दण्डगोत्रे, यष्टीवता
 याश्च । पुनर्नयाय, भेकयाश्च स्त्री० । वर्षाभ्रवाम्ने लि० ।
 वर्षा पुनर्नयायाम् स्त्री० लोप् ।
 वर्षाभट्ट उ० वर्षाणु काशति भट्ट-अच् । मयूरे ।
 वर्षिष्ठ लि० अतिशयेन बृह । इण् वर्षाद्व । अतिशयबृह

वर्षीयस् लि० अतिशयेन बृह । इण्-रिच षर्षादेय ।
 अतिबृह स्त्रिया ङीप् ।
 वर्षीक लि० ह्य उक्त् । वर्षेणपीवे ।
 वर्षीपल उ० वर्षस्य हटेरुपल मल्लर इव । करणेण । (मिल)
 वर्ष्या नु न० ह्य-अ-निच् । देहे ।
 वर्षे नपे सकलोपौ वाक् न० च-उभ-सेट् । वर्षयति ते व्यावर्द्धन्
 वर्षे उत्कर्षे आ-आ-अङ् सेट् । वर्षते व्यावर्द्धन् । [यत्ते च ।
 वर्षे न० वृद्धे-अच् । अयुरपिच्छे, पन्थिपण्ये एके, जग्नी, दीप्ता,
 वर्द्धि(र्हि)कुसुम न० वर्द्धि(रिच) कुसुमस्य इ० वजोप ।
 पन्थिपण्ये । वर्द्धि स्त्र्यादवोप्यत् ।
 वर्द्धि पुष्प न० वर्द्धि वर्द्धि(रिच) पुष्पमल्ल । पन्थिपण्ये ।
 वर्द्धिः शुष्पान् पु० वर्द्धि कुय इण् वलमल्ल । वृद्धो कुमेन हि
 वर्द्धि(रिच)यते । [यत्ते च ।
 वर्द्धि(र्हि)ष्ठ न० वर्द्धि(रिच) तिष्ठति स्त्र्या-क वा रिचमर्षेण
 वर्द्धिण्य उ० वर्द्धनस्यस्य इति । मयूरे । इति । 'वर्द्धिन्मय
 वर्द्धिज्यातिस् पु० वर्द्धिण्य कुमेन व्येतिरस्य । वज्रौ ।
 वर्द्धिमुख उ० वर्द्धिर्वर्द्धिमुप यस्य । देवे तद्वापेन हि देवा
 वर्द्धिरयन्ति ।
 वर्द्धिपट्ट उ० व० व० वर्द्धिणि विप्रपाणिस्त्रोऽग्नौ अदन्ति वर्द्धि
 अद-किप् इ० । पितृमयभेदे 'अन्मिता वर्द्धिपट्टज्जना
 व्याज्यापान्येति स्मिति । [यत्ते च ।
 वर्द्धिप्लेश उ० वर्द्धि-दीप्ते । इण् वर्द्धि होमिनाम् जेगो यस्स ।
 वर्द्धिस् स्त्री० वर्द्धि इण् नि० वजोप । यज्ञो 'वर्द्धिपरजतं
 न देयमिति श्रुति । पन्थिपण्ये चित्तं च (चित्ते) तये पु०
 न० 'वर्द्धिर्वर्द्धि'मिति श्रुति वर्द्धि-इण् । दीप्तिस्ते लि०
 यत्तं वज्रवसे आ० व्यावर्द्धिसेट् वा वटा० । वज्रते व्यावर्द्धि
 यत्तं न० वल्लवज्जनेन वज्रं च वेष्टे, वल्लवज्जने च ।
 वल्लव उ० वज्रं किप् अच् अच् कर्म । प्राप्ते वर्षे तद्वति लि०
 वल्लभि(भी) स्त्री० वल्लते व्याघ्रायत वज्रं अग्निं वा कोप् ।
 वल्लभीयार्थे मोवाचक्षाम् ।
 वल्लव उ० व० वज्रं अग्निं । इतिपादकटकरी । उत्तरपटल
 तदाकारवनेने यथा भूचरम् । वेदभूमौ, गोत्रे च ।
 वल्लयित लि० वल्लवमि व्याघ्रितम् वल्लव-कि ऋ । मरिते ।
 वल्ला स्त्री० वज्र-अच् । (विद्याया) योगभिमदे ।
 वल्लाक उ० स्त्री० वज्र-आकनू । वृषपक्षिणि श्रियां टाप् ।
 वल्लाङ्क उ० वारि वल्लि इ० । वल्लाङ्कवद्व्यापे भवार्दी
 वल्लिर लि० वज्र-अच् वज्रं वल्लवपक्षस्य इति० । वल्लर ।
 वल्लिश्च न० वल्लिवा उत्तराङ्कव्येन स्मिति मल्ल न० वर्द्धिपट्ट

वलीक न० वल्लते संवियतेऽनेन ईकत् । वनीकयद्वाधे पठते
 वलून वि० वलं देहोत्पादनमन्यस्य जनन् । वलविशिष्टे ।
 वल्ला भाषणे पु० उ० वि० सेट् । वल्लयति ते अववल्कत् त ।
 वल्ला न० वल संवरणे क्व कस्य नेत्वम् । उच्चादीनां त्वचि,
 वल्लवे, मत्स्यानां त्वचि गुल्के (आइस) लल्ले च ।
 वल्लातत् पु० वल्लाय तदः । पट्टिकाधोमे, युगकउचे च ।
 वल्लाद्रुम पु० वल्करभाजोद्भूत । धूर्त्वापन्नहचे ।
 वल्लात न० वल-वल्क कस्य नेत्वम् । त्वचे । (हारविनि) हल
 त्वचि (वाल) पु० न० ।
 वल्लाधोमे पु० वल्कभवो धोमः । पट्टिकाधोमे ।
 वल्ला गतौ प्रगतौ च आ० पर० सक० सेट् । वल्लति अवलीत्
 वल्ला स्त्री० वल्य च । (लागाव) वल्लपयसे रल्लु मेदे ।
 वल्लात न० वल्ल-क्त । अयस्य गतिमेदे, गमने, वल्लभापणे च ।
 वल्ला पु० वल संवरणे उ०-गुहं च । ज्ञागे । मनोहरे वि० ।
 वल्लायां कत् । चन्दने, वने, पण्ये च न० । चावधि चन्द्रे च वि०
 वल्ला पत्त पु० वल्ला नि पत्ताषि यस्य । वनचडे ।
 वल्लभ भयणे आ० आत्म० सक० सेट् । वल्लभते अवल्लभित ।
 वल्लभिकि पु० वल्ल-इकि छट् च । } कीटनिषेधकते मत्तिका
 वल्लभीक पु० वल्ल-ईक छट् च । } छूदे (उवेर डिपि ।
 वल्लु (खान्) छेदेने प्रविशताकरणे च अद० चुरा० उभ० सक०
 सेट् । वल्लु लालयति ते अववल्कुल्लु कत् त ।
 वल्ल भंवरणे आ० आ० सक० सेट् । वल्लते अवल्लभित ।
 वल्ल पु० वल्ल-वल् । वल्लययपरिभाषे 'वल्लक्षिपुल्ल' इति वीटा०
 वल्लकी स्त्री० वल्ल-कुट् गी० कीट् । वीणायां वल्लकीहवे च ।
 वल्लभ पु० वल्ल-यभन् । दयिते, अय्यवे, उत्तमादि च ।
 वल्लभपाल पु० वल्लभं पालयति पाल-यन् । अशपावे ।
 वल्लर न० वल्ल-वरत् । कृष्ण गुहवि, गहने, कुड्डे च ।
 वल्लारिणी स्त्री० वल्ल अरिन् वा लीट् । वल्लर्थां, मरिक्कावा च
 वल्लय पु० वल्ल-यत् तं वाति का-क् । गोवे, पाचवे, भीषवेने च
 वल्लि (ली) स्त्री० वल्ल-इत् वा लीट् । लतायां वल्लिनाम्
 दोषानल । अत्रजोदायां, केनर्षिकायां, पय्ये च ।
 वल्लोज न० वल्लां जायते जल-ट । अरिचे ।
 वल्लोदृवा स्त्री० वल्लिरुपा दृवा । पावाद्रुपायम् ।
 वल्लोदरी स्त्री० वल्लोरुपा वरी । भूषाद्रुपायम् ।
 वल्लोमुद्र पु० वल्लोमपायः, उद्रः । वनचडे (सम नि)
 वल्लोदृष्ट पु० वल्लोद दोषां दृष्टः । पाचवे ।
 वल्लुर न० वल्ल-उत् । कुड्डे, वल्लो, वेने, निजं वल्लाने
 भादवे, मङ्गले च ।

वल्लूर वि० वल्ल-वरत् । अतपादिना गुल्कमांसे, वल्करमांसे,
 वनचवे, पाचने, उपरभूमी च ।
 वल्लो स्त्री० वल्ल-यत् । भावोदवे ।
 वल्लज पु० वल्लते भुवं वेष्टयति वल्ल-किप् ताडयः सन् वजति
 गच्छति वल्ल-यत् । उच्ये तथ्य मेदे । (वावृ) उच्ये मेदे स्त्री०
 वल्लज दोषौ पु० उ० अक० सेट् । वल्लयति ते अववल्कत्-त ।
 वल्ल उच्ये आ० आ० अक० सेट् । वल्लत अववल्कित ।
 वल पु० वा-ड मकारे द्वितम् । अयोतिपोष्ठे तिथ्यर्थां कवे प्रथमे
 वरणे । [अवयोत् ।
 वल्ल श्रुतायां अदा० पर० वल्क० सेट् लभा० । वल्लि अवापीत्
 वल्ल पु० न० वल्ल-यत् । अयतले, प्रमत्ते च अयत्ते वि० ।
 वल्लवट् वि० वयं वयकरं मङ्गलं, वयोऽहमिति वा वदति वद-
 यत् सन् च । त्रिवक्ताकावादिनि, मधुरादिनि, 'तवाहं
 वय' इति वादिनि च ।
 वल्लजिवा स्त्री० वयस्य क्रिया करणम् ल-ग । वयीकरणे ।
 वल्लज वि० वयं गच्छति गम-ट । वयीभूते ।
 वल्लवर्त्तिन् वि० वये वर्त्तते हव-यिनि । वयीभूते ।
 वल्ला (वा) स्त्री० वय- (वल्) अट् । वय्यायां योषायां, कदायां,
 अरिणां, स्त्रीवय्याम् । [स्त्री० ।
 वल्लिक वि० वयोऽन्त्यस्य डन् । श्रुत्ये आवासे च वगुहचन्दने
 वल्लित्व न० व० वयो भावः त । सातत्ये, ईदृशस्य ऐदृश्य-
 मेदे च । वल् । वल्लिवाऽप्यल स्त्री० ।
 वल्लिन् वि० वयोऽन्त्यस्य इति । जितेन्द्रिये, क्षामिने, लट्ठे च
 वल्लिर न० वय-वरत् । वाट्टवयवे मज्जिमल्ल्याह, चये च । पु०
 वल्लि (वि) छ पु० अतिप्रयेन वयी इत् न० देनेनुं पु० वा यस्य वः ।
 अतिप्रयजितेन्द्रियतायुक्ते छमिमेदे ।
 वलीकरण न० अयस्य वयः क्रियतेऽनेन वय-क्-ज-कुट् ।
 वल्ल्यादुक्ते वयवावभादके वल्लियन्नादी ।
 वलीर पु० वय-ईरत् । मज्जिमल्ल्याह ।
 वल्ल न० वय-यत् । अरिजे । आवासे वि० ।
 वल्ल वये आ० पर० सक० सेट् । वल्लति अवापीत् अवापीत् ।
 वल्ल चय० वल्ल-वयत् । देवोद्देयकवलिम्यागे ।
 वल्लकार पु० वल्ल-वयत् । देवोद्देयकवलिम्यागे वये ।
 वल्लज न० वल्ल इति लवत्-ल-ज । छते ।
 वल्ल वयो आ० आ० सक० सेट् । वल्लते । अवल्लभित ।
 वल्लय पु० वल्ल-वयत् । वल्लयने वल्ले ।
 वल्लययी स्त्री० वल्लयमेव वल्लयवयं वयति स्वाभानं
 मो-ड गौ-डी-यत् । वल्लययतायां वरि ।

वक्षयिणी स्त्री० वक्षय एकहाययो वक्षोऽप्यस्या इति ।
 चिरप्रसूताया गवि । [अत्रोवसत् त
 वसं नम्यताया अक० वषे सक० पु० उभ० सेट् । वासयति ते
 वसु सन्धो टिवा०पर सक० सेट् । वक्षति अवसत् अवशात् ।
 ज्ञा वेट् ।
 वस निवासे भा पर०भक्त० अन्दि यजा० । वसति अवात्सीत्
 वसु आका०दने अदा०का सक० सेट् यजा० । वसु अवसिष्ट ।
 वसु वासने अद०पु०वभ सक०सेट् । वसयति वे अववसत् त ।
 वसति(सी) स्त्री० वस-वति वा उोप् । वासे यामिवाप्,
 'वसतीवचिते'ति रङ्, निवृत्तने, स्थाने च ।
 वसन् न० वस-लुट् । वसु, कादवे, मिश्रजे, वक्षभपथे च
 वसन्त उ० वस-भ । मधुमाधवात्मके ऋतुभेदे, रागभेदे च ।
 वसन्तक उ० वसने कायति कै-क । श्लोनाकहणे ।
 वसन्तकुसुमाकर उ० मनेहरीगनायके औषधभेदे ।
 वसन्तजा स्त्री० वसने जायते अज उ । माधवीलतायाम् ।
 वसन्ततिलक न० वटर्हायाचरपादके जन्तुभेदे ।
 वसन्तदूत उ० वसन्तस्य दूत इव । कोकिले, आकाशपथे, पञ्च-
 मकरे च । माधवीलतायाम्, घाटधीहणे, गणिकारि
 कायाश्च स्त्री० ङीप् ।
 वसन्तद्व उ० वसन्तस्य प्रधान द्व । आत्महणे । वसन्तहृषादवीच्य
 यसन्तसख उ० वसन्तस्य सखा अच् सक० । कामदेवे ।
 वसा स्त्री० वस-आर् । माहजाते, देवस्थे, भातभेदे भेदवि,
 मावरोहिण्यां वतादाय ।
 वसु न० वस उ । धने, रत्ने, दृष्टीपथे, स्थाने, ज्ञेयं, जले च ।
 वक्षजे, हृत्, वक्षु, रक्षो, गवदेवनाभेदे, अक्षरभ्यामाश्च
 उ० । सपुरे एण्ये च जि० । दीप्तौ, दृष्टौभौ च स्त्री० ।
 वक्षदेवात्मके धनिगणवर्गे उ० ।
 वसुक उ० वक्ष इव कायति कै-क । अक्षहणे वक्षहणे च ।
 वसुच्छिद्रा स्त्री० वक्षचक्रात्मनि क्षिद्राण्यस्याः । गवामेदाय च
 वसुदेव उ० वसुना दीव्यति दिव अश्च । श्रीकृष्णजनने वादने
 क्षयिभेदे । [छातदोषभ ।
 वसुदेवभू उ० वक्षदेवात् भवति भू-क्षिप् । नीलस्थे वक्षदेव-
 वसुधा स्त्री० वक्षनि धीयन्तेखां भा क । प्रथिव्याम् ।
 वसुधारा स्त्री० वषोवेदिराजस्य त्रिवर्णे भारा वतादिपत्र-
 वन्ति । माहस्त्रे, चेदिराजवक्षहृदेव दीदधानायां
 वतादिभारायाम् ।
 वसुन्धरा स्त्री० वक्षनि भारयति ध-अश्च सप् च । प्रथिव्याम्
 वसुमती स्त्री० वक्षनि पचन्त्यां अदप् । प्रथिव्याम् ।

वसुहृष्ट उ० वक्षमां हृष्ट इव । वक्षहणे । [अववसत् न
 वसु वषे गतौ च सक०याचने हि०पु०उभ०सेट् । वक्षयति ते
 वसु उ० वक्षते नश्यते वक्ष भञ्ज । क्षागे ।
 वक्षक न० वक्ष इव कायति कै-क । जनिमन्त्रणे ।
 वक्षकर्षा उ० वक्षस्य कर्ष इव पचन्मस । सालहणे ।
 वक्षगन्धा स्त्री० वक्षस्येव गन्धोऽस्याः । अजगन्धायाम् ।
 वक्षमोदा स्त्री० वक्षस्येव मोदो यस्याः । अजमोदायाम् ।
 वक्षि उ० वक्षेद्याहृषोति भूजश्च वक्ष-तिच् । नाभेरधोभागे भूजा
 धारे स्थाने, वाषे च वक्षनद्वारायां स्त्री० व०व । [अन्वहणे ।
 वक्षिकर्माद्व उ० वक्षिकर्मणा तन्कोभन्यादादिपादाः ।
 वक्षिमल न० इत० । मूत्रे ।
 वक्षु न० वक्ष-लुट् । इत्ये । पदायै, सन्निपादायै च ।
 वक्षुक न० वक्षु+रवायै क्त् । वाक्षुते, याक्षभेदे, वेतवक्षोमाके च
 वक्ष्य न० वक्षो वाञ्छ वत् । गृहे ।
 वक्ष्य न० वक्ष-ङ् । परिधाराद्युपपुनो कार्पावादी वक्षने ।
 वक्षकुट्टिम न० वक्षनिर्मित कुट्टिमं यत् । वक्षगृहे (ताट) ।
 वक्षगृह न० वक्षनिर्मितं गृहम् प्राक् । (ताट) वक्ष-
 निर्मिते गृहे ।
 वक्षग्रन्थि उ० इत० नीव्याम् । [विक्षायाम् ।
 वक्षपुत्तिका स्त्री० वक्षनिर्मिता पुत्तिका । वक्षनिर्मितपुत्त
 वक्षभूषण स्त्री० वक्षस्य भूषणं यस्याः ५५० । मञ्जिगयाम् ।
 वाकरण्ड हणे उ० ।
 वक्षरञ्जन उ० वक्षं रञ्जयति रञ्ज-णिच्-ल्यु । कुष्ठभे ।
 वक्ष न० वक्ष नन् । वेतने, इत्ये च । धने, त्रिषि, वक्षौ च मूल्ये उ०
 वक्षसा स्त्री० वक्षस्यति गो-क । ज्ञायौ ।
 वक्षोक्तारा स्त्री० वक्षुनाभोक्तस्य वारो यत् । इन्द्रवर्णायाम्
 इन्द्रवर्णा, कुरेरपुष्पाश्च ।
 वक्ष दीप्तौ पु०उ० सक०सेट् इदिच् । वक्षयति ते काङ्क्षि ।
 वक्ष प्रापणे भा० उ०हि० यजा० अन्दि । वक्षति ते अवा-
 चोत् एवाच् । [पथि, भदे च ।
 वक्ष उ० छातदेवने वक्ष-अच् । वक्षन्मन्दे, पोतने, वाक्षौ,
 वक्षल उ० वक्ष-लृत् । पोते, इदे ति० ।
 वक्षलग्न्य न० वक्षो लङ्गे गम्ये वक्ष । गम्यरचन्ने ।
 वक्षलपचुसु उ० वक्षयानि वक्षुषीव प्रयाप्य स । मेघप्रक्षाल
 (गाहरविहृ) ।
 वक्षल्यप उ० वक्षल कठिना लया यत् । वेतगोमे ।
 वक्षला स्त्री० वक्षरनि प्रयादेनि चन्त्यप अच् वायप् ।
 वक्षप्रयादाय स्थूषेवादाय ।

वह्नि न० वङ्-इत् । पोते जलवाने । सार्थं कन् । अन्वेषे
वहिरङ्ग न० वहि प्रलतेषां मङ्गं यस्य । व्याकरणात्ते प्रत्यया
दिनिमित्तके प्रत्ययान्वयवादिकार्ये ।

वहिरिन्द्रिय न० वहिर्दहाहा द्यस्य प्रदार्थस्य पाहकमिन्द्रि-
यम् । गन्दादिवाच्यविषयवाङ्मये प्रोक्तमिन्द्रियम् ।

वह्निमुख वि० वहिः वाङ्मये विषये स्रष्टुं प्रवृत्तता यस्य । वाङ्म-
विषयावस्तुतन्मते विषयावस्तुते जने, विषये च ।

वह्निस्त्वय्य न० वङ्-इत् । वाङ्मे । [विभीषकउक्ते] ।

वह्निर्बुक् ३० वङ्-यत् वङ्गः एतुक् एव इहत् काख्ये । यस्य ।

वह्नि ३० वङ्-नि । आलो, चित्कण्ठे, मङ्गातके, निम्बे
तन्त्रोक्ते एकारे च । 'वगांश्च वह्निर्वस्य'मिति म्यामाकोप्यम् ।

वह्निहारी स्त्री० वह्निं देहस्य वह्निं करोति उद्दीपयति ज-उ
ङीप् । भावो ह्ये (वाङ्मय) वह्निरोपके वि० ।

वह्निहाट न० वङ्गे दौष्टादाहावत्कृन् काटम् । दाहावृत्ति ।

वह्निगन्ध ३० वङ्गी दाहकत्वे गन्धो यस्य । यक्षधूये (धुना)

वह्निगर्भ ३० वङ्गीगर्भे यस्य । वङ्गे, प्रभोक्ते स्त्री० ।

वह्निज्वाला स्त्री० वङ्गेज्वालेव बोधाकारकत्वात् । भातकोटये

वह्निदीपक ३० वह्निं देहस्य वह्निं श्वेनादीपयति दीप-षिच्
एतुम् वह्निदि दीपयति दीप-एतुम् वा । कुचभ्ये अग्न्यु-
दीपके वि० भजनोदायाम् स्त्री० ।

वह्निनी स्त्री० वह्निं नयति नी-उ गौ०ङीप् । जटाकांक्षाम्

वह्निपुष्प स्त्री० वह्निदि तापनं पुष्पं यस्य । भावकोटये ।

वह्निर्भास्य न० इत० । वते । [गणिकारीकृत्ये] ।

वह्निमन्य ३० वङ्गे वह्निजननाय मन्त्रेऽप्ये अभ्य-यत् ।

वह्निमित्र ३० वह्निमित्रं यस्य । वायी इत० । तत्रैव न०

वह्निरेतस् ३० इत० निमित्तं देतो वेग । मित्रे । वङ्गी हि

निमित्तान् मित्रवीर्यात् गङ्गादिर्गन्धेन कार्त्तिकेयोलकि-

पह्निर्बोद्धक न० वङ्गे मित्रं बोद्धं धातुः सार्थं कन् । कासे

वह्निर्बध् स्त्री० इत० । अग्निगायत्र्यां साहाय्यात्, वदा-
कत्वे भक्त्ये च । वङ्गीजायादयोप्यत्र ।

वह्निर्वर्ष्य न० वङ्गेरि वर्षादस्य । एकोत्पत्ते ।

वह्निवज्रम् ३० वङ्गेवज्रम् उद्दीपकत्वात् । वज्ररत्ने, (धना)

वह्निबीज न० वङ्गेदेहस्य वङ्गेरिजमिव उद्दीपकत्वात् ।

ओरके, वह्निरेतान्ते तन्त्रोक्ते एकारे च ।

वह्निगिह ३० वङ्गेरि रक्ता पिपासा । उग्रार्थे । फलि-
कां, धातव्याश्च स्त्री० ।

वह्निस्तव ३० इत० । रायो । देहस्य वङ्गेरिपके ओरके ।

यस्य न० वङ्ग एत् । यष्टे, वाङ्मयाने च ।

वा स्यामो यत्क गतो सेवने च सक० चुरा० उभ० सेट् ।
वापयति ते अश्वेषत् त ।

वा गमने चिन्धने च यदा०पर० सक०अनिट् । वाति यवाः सीत् ।

वा अज्य० वा-का । विकृत्ये, सादृश्ये, व्यवधारणे, समुच्चये,
विवर्त्ते, मादपुराणे च ।

वांगिक ३० वङ्गे तद्वाङ्गं गित्तमस्य उक् । वंशीवाङ्मयीते
वाग्नी स्त्री० वङ्गे भरः यथ्य ङीप् । वंशीवाचनायाम् ।

वाक् ३० वच-यत् । वचने 'नचोवाक् प्रगाथा' इत्यन्तरपदि

तम् यन्मभेदे च 'वाकोवाक् तद्वासेत्यादि'वात्प्रोत्यम् ।

वक्खेदम् यत् । वक्खमन्विनि वि० ।

वाक्कुची स्त्री० वाति किप् वाः कुच-वङ्गोवे क गौ०ङीप्कर्म० ।
(वाङ्मय) औपमिभेदे । [वचनयुक्ते] ।

वाक्पति ३० इत० । उच्छ्वदी, वाचः प्रतिदिप । निर्दोषोक्त

वाक्पय ३० वाचः पत्न्याः विषयः यत् वचा० । वाच्यविषये

वाक्पाख्य न० वाचा पाख्यम् । 'देशजातिगुणादीनामा

श्रीगोत्यङ्गसंयुतम् । यद्वचः प्रतिज्ञायां वाक्पाख्यं तदु-

च्यते' इत्युक्तस्येव वरादयविवादान्तरं विवाद्भेदे ।

वाक्य न० वच-स्वरूपं यस्य क । 'वाक्यं साद्योग्यताकाङ्क्षावति
युक्तः प्रदीप्य' इत्युक्ते सार्धबोधधर्मात् पदसंज्ञाये ।

वाक्त्वायां आ०पर० सक०वेद एदिम् । वाङ्मति धवाङ्मोत्

वागीश ३० वाचाशोभः । वङ्गस्यो 'वागीश्यादाः' धमन इति

न्यायमाहा । एतत्सत्तां स्त्री० 'वागीशा वृद्धे द्ये'ति
नीधरः ।

वागीश्वर ३० वङ्गस्यो वृत्ति च तत्प्रत्ययं वदधत्ता स्त्री०

ङीप् 'वागीश्वरी ग्यध्वातां कुम्भेरीवरकीर्णनाम् । वागी-

श्वरेण संयुक्ता'मिति तन्मन् ।

वागुजो स्त्री० वाचा युज्यते ध्वयते गुञ्ज-व गौरा० ङीप् ।

शोमराज्याम् । [पामादी] ।

वागुरा स्त्री० वा-चिन्धने उर गन् च । खगार्थे खगवन्धन-

वागुराट्ति ३० वागुरा खगवन्धनपामादिरेव इतिर्जा-

विका यस्य । आपे । [आपे]

वागुरिक ३० वागुरा प्रहरणं यस्य वागुराचरति वा उक् ।

वागुस्वर ३० इत० । वाक्यलोभे वङ्गप्रकाशे च ।

वाग्दण्ड ३० वाको वाग्निर्नवस्य दण्डः घंघमनम् । दिग-

भाष्ये वाक्यघंघमे च । [जतवृद्धस्याया कपारंम्]

वाग्दत्ता स्त्री० वाचा दत्ता । विभिन्ना वाक्यमात्रेण दायं

वाग्दुष्ट वि० वाचा दुर्बलनेन इतः । एतेषु वल्लभगुणस्य
तथा कल्पनेन दूषिते । 'वाग्दुष्टं भावदुष्टं च वर्ज्येदिति'मिति

वाग्देवता स्त्री० वाचा देवता । सरस्वत्यां 'वाग्देवता
चरितचित्रितचित्रयो'ति जयदेवः । वाग्देव्यादयोप्यत्र ।
वागिमन् लि० वाच+अस्त्यर्थे णिनि चक्ष कः तस्य लोपः ।
प्रश्लवास्त्वपरादि । उहृष्यतो पु० ।

वाग्द्युत लि० वाचि वागिन्द्रियव्यापारोयतो येन । यौने 'वा-
ग्यतस्त्विवनं चरेदिति' कृत्यति ।

वाङ्मय लि० वाक्स्वरूपम् अयत्तस्य कः । वाक्स्वरूपे भास्वे
वाङ्मयी स्त्री० 'हिमाद्रेशुङ्गायिचरात्' मोह्ना वाङ्मयी
नदीत्युक्ते नदीभेदे । वाच मिथिवादेयवृत्तिरुच्यते वाचति
वाचंयम लि० वाचां यच्छति वाचा+यम-ञ्छ सप्त ह्रस्वस्य ।
मित्रभाषिणि । मौनबलञ्चिनि सगो पु० ।

वाचक पु० वक्ति अभिधाद्वया बोधयति यत्पुङ् । 'वाचात्
सङ्केतितं' योर्वचमभिधत्ते च वाचक' इत्युक्ते मन्त्रभेदे ।
अथर्वे लि० । वाचयति वच-यिच्-पुङ् । पुराणादिवार्षादे
लि० । 'वाचकः पूजितो येनेति' पुराणम् ।

वाचन न० वच-यिच्-लार्थे वा यिच् स्युट् । मठने कथने च
सुप् । मठने स्त्री० । [भाष्यार्थे ।

वाचनिक लि० वचनेन निर्दिष्टम् उक्त् । वाक्य निष्पादिते
पादस्थिति पु० इत० अन्तुक् वमाः । उहृष्यतो ।

वाच्(वा) स्त्री० उच्यतेऽसौ अभवा वा वच-क्तिप्णि० वा
टाप् । वाक्ये, वागिन्द्रिये च ।

वाचाट लि० वाक्+उच्चायां वाङ्महोदध्वर्णे आटप् भस्वात्
न क । कुक्षितपङ्कभाषिणि । आलप् । वाचासोप्यल ।

वाचिक लि० वाचा क्षतम् वाच्+ठक् भस्वात् न क । वाक्य-
निष्पादिते प्रापादौ । [वाक्ये नैवेद्ये च ।

वाचोयुक्ति स्त्री० इत० अन्तुक् स० । वाचादमित्युक्तौ
वाच्य न-वच-भावे पठ्यत् न क । द्रुपद्ये प्रतिपादने, कथने च ।
कर्माणि पठ्यत् । द्रुपदे, प्रतिपादौ, अभिधया बोधार्थे च ।

वाक् काले भा० पर० सक-वेद० रदित् । वाक्कति अवाक्सीद ।
वाज न० वज-वञ् । अवे हते, जवे, यष्टे च । वरपक्षे, वेगे च पु०
वाजपेय पु० न० वायमश्च धर्म वा पेयमज । यागभेदे ।
वाजपेयिन् पु० वाजपेय+अच्यर्थे णिनि । वाजपेययागकर्त्तरि
उपचारात् उहृष्ये च ।

वाजसनेयिन् पु० वाजसमेव 'अध्वयेनेनाच्यस्य' इति । यजुर्वेद
प्राच्याभेदाध्यामिनि विभादौ । तदुक्तरोत्यां कर्माङ्गं 'यजे-
च' 'यज्वा राजसनेयिनः' इति कृत्यति । [चन् वल्लेच ।

वाजिदन्त पु० वाजिनो दन्त इव इत्यवयवः । वाचके । स्यात्
वाजिन् पु० वाजः वेगः पथो वा चक्षवस्य इति । भोदके, वाचे,

वाचके च वेगवति लि० । क्षिप्रां जीप् । वा च अथवाभ्यासाच्च
वाजिन न० वाजिभ्योदेयस् अय् । कामिवाग्निस्तजले
'तप्ते पथसि दध्वाययति' सा वैषदेयामिवा वाजिभ्यो
वाजिनमिति, कृत्यति ।

वाजिष्टष्ट पु० वाजिन इव ष्टमस्य । अस्त्रानवयवे ।

वाजिभञ्च पु० भञ्जते भव-कर्माणि वञ् इत० । वणके ।

वाजिभोजन पु० वाजिमिर्भुज्यते भुज-कर्माणि ल्युट् । सङ्गे
वाजीकरण न० अवाजी वाजीव क्रियतेऽनेन वाजिन्+हि

क-ल्युट् । 'यदृश्यम्' उपर्युक्त्यान् वाजिबद्धं चरतकसम् ।
तदाजीकरणं स्वातमि' भुज्ते कीर्यङ्किकरणे औपधमेदे

वाङ्मया स्त्री० वाङ्-मय । इच्छायास्तु इच्छावन्ताधीनत्वेऽभी
टवियवे विचक्षतिभेदे । [वास्तुभूमी स्त्री०

वाट पु० वट-वञ् । पवि, स्थाने, त्रुटिस्थाने च । गौ० जीप् ।
वाटिका स्त्री० वट-पुङ् । वास्तुभूमी (वेङ्कियाला) ध्रुवे, चिह्न-

पञ्चागम् । [ध्रुपभेदे ।

वाद्या स्त्री० वाद्ये क्षिप्ता तल वाद्यवर्गं यत् । (वेङ्कियाला)

वाद्याल पु० वादीष्वलति भूययति अल-अल् । (वेङ्कियाला)
ध्रुपभेदे गौरा० जीप् । तवैर स्त्री० । एतुम् । तलैवाद्ये पु०

वाङ् अवाग्ने भ्रा० आ० अ० वेद० वदि न तुक्ता । वाङ्ते अवादिट
वाङ्तेय प्र-वङ्गवायं भगः उक् । वङ्गस्ते वाङ्तेयचक्षेऽनवे ।

वाट न० वङ्-क्त नि० । अतिमने, तद्युक्तं लि० । पु० वातपम् ।
प्रतिपाद्यां, स्त्रीकारे च अच्यम् ।

वाय पु० वच-वञ् । वरे, गर्वाकने, दैत्यभेदे, केवले, वङ्गौ, का
यदावये, भट्टचक्षे, कादम्बरोपमकारावे-रविभेदे च 'पद्म

वायस्तु वाय' इति प्रसङ्गरावयम् । गोशभिच्छत्रा पु० स्त्री०
वायपुर न० इत० । गोपितपुरे कोट्टीपुरावे इतभेदे ।

वायवार् पु० वायं परसक्तवर्गं वाटयति पु० इ-अण् ।
गोपार्देयोवाकोरे सदावे कवचे ।

वायङ्ग्य पु० वायं वृत्तवाट वृत्त-वाङ्मेन भूते हिप् । श्रीकण्ठे
वायङ्ग्यादयोप्यत्र । [जीप् । वाक्ये, तदेवतायाश्च

वायि स्त्री० वच-वञ् वा जीप् । वपने, वाटपट्टे, वेगनि,
वात गतौ वेगायां वृष्टीकरणे च यथः । यद० पु० उभ० वेद ।

वातयति ते अथवातम् ।
वात पु० वा-क्त । अथवातविषयेष्वयवेषु भूतभेदे वपने, देहस्य
पार्श्वभेदे च । मन्दरि लि० । लाट्, उहृष्यदवयवः प्रमात
वाताङ्गीति भक्तिः ।

वातक इनाम इव वज्रलः इत्यर्थे कन् । अवनपण्याम् ऊरे च
वातकिन् लि० वातोऽप्यस्य इति कृच् च । वातरोगमुक्ते ।

वह्-विष्-विनि । वायुसङ्घारिण्यां देहस्य विरयात् ।
 वायुसखि उ० वायोः सखा सहचरः यच् सखा० । अन्मौ ।
 वायुसखि उ० वायुः सखा यस्य । अन्मौ ।
 वाय्वास्वद् न० इत० । वायुसङ्घारस्थाने व्याकारे ।
 वार् न० वु० इ-क्विप् । जवे ।
 वार उ० इ-अच् । सङ्घे वारधरे (सरोव्यकावे (पाता) वारो-
 ऽव्तरालसमुत्तिरिति सा० १५० वारे, यिवे, कुञ्जडके,
 कषे सूर्यादिपक्षाणां अधिहते दिने, यया रविवारः
 . रविस्त्राधिकं दिनम् इत्यादि । यद्यप्येव च ।
 वारक ति० वारयति इ-विष्-ल्युप् । प्रवृत्तिनिरोधके । अथ-
 गतिभेदे, यत्रादिषे च उ० ।
 वारण्य न० इ-विष् ल्युट् । प्रवृत्तिप्रतिरोधे, निषेधे वृत्ता-
 दिवारणे च । गजे इ० । वारण्यारे कवे उ० न० ।
 वारण्यवृषा(वा)क्लो० वारण्यं वृष्णादि उप-क उ० । कदल्याम्
 वारण्यवृषभा क्लो० इव० । कदल्याम् ।
 वारवृषा क्लो० वारं अजं वरंल्लय इष-क । आन्मौ । विद्यायाम्
 वारमुखा क्लो० वारे वेष्ठादन्त्युत्तरा । वृज्जलमपकृतायां
 वारंवारम् यच्च इ-अचच् हितम् । पौनःपुन्ये ।
 वारलोका उ० वारजं यन्मौके यत् । (वायुः तुलसी) पुनै ।
 वारयित् उ० वु० इ-अच् । पलो । वारयत्कर्त्तरि लि० ।
 वारयोपा क्लो० वारस्स जगत्पक्ष्मस्य योवा यथाप्यत्तात् ।
 वेष्ठायाम् । इत० । वारवज्रादयोप्यत्र ।
 वारवाग्य उ० न० वार्यते इ-अच् वारोवायार्थे वाणो यस्य । कवे
 वारवाणि क्लो० वारं वरुणं यत्ते वच इव वा लीप् । वेष्ठायाम्
 वारानिधि क्लो० वारान्नलराधोनां निधिराधारः नि+धा-कि
 यन्तुक् सभा० । वृष्टे ।
 वाराणसी क्लो० वराण्य च असी च सीमालेनाक्षस्य
 इ० । आसीनगरे वराणस्यप्यत्र ।
 वाराह उ० वराहस्येदं भियत्तात् यच् । महाविषडोतक
 उ० वराहमन्थिनि लि० । [लीप्] । अथगम्यायाम् ।
 वाराहकर्णौ क्लो० वराहस्यां वाराहश्च कर्णः पञ्चमस्याः
 वाराहपत्नी क्लो० वाराहस्याहर्षश्च पञ्चमस्याः लीप् ।
 अथगम्यायाम् ।
 वाराहश्री क्लो० वाराहशिराह्वयस्याः लीप् । इनीड्ये ।
 वाराहो क्लो० वराहस्येवम् लीप् । अटमाहवापये वराह
 यको, 'वाराहो वारहिणो चेति व्याख्यानः । वराह-
 म्नामायाम् वराहयोक्तिश्च ।
 वारि न० इ-अच् । जवे, हारिरे च । वार्यते इत्या इ-विष्-

अच् वा लीप् । अजगन्मन्त्रायाम् 'वार्यमैवाभङ्गश्च, प्रहस'
 इति रघुः । वारिचरस्त्रायाम् च लो ।
 वारिकल्लक उ० न० वारिणः कल्लक इव । इन्द्राटके ।
 वारिकर्णौ क्लो० वारिणि कर्णद्वय पञ्चमस्याः लीप् । कुम्भग्राम्
 (पाता) स्त्रायें कन् । वतैव । [स्त्रायें कन् । ततैव ।
 वारिकुल उ० वारिणि कुल इव वक्राकृतित्वात् । इन्द्राटके
 वारिचत्तर उ० वार्ये चत्तररूपमस्यावत्तात् । कुम्भिकायाम्
 वारिचर उ० वारिणु चरति चर-अच् । मत्स्ये जनचर-
 जन्तुमात्रे लि० । [त्वात्] यैवावे
 वारिचामर न० वारिण्यचामरविन पोभाहेतुपञ्चाकति-
 वारिज न० वारिणि जायते जन-इ । पद्मे, लवङ्गे, गौर-
 सुषर्णे, लवणभेदे च । मङ्गे, यन्मौके च उ० । [च
 वारितस्कर उ० वारिचल्लकर इवामहारकत्वात् । सूर्ये, मेघे
 वारित्ता क्लो० वारिचस्त्रायते त्रै-क । जवे । [लि०
 वारिद् न० वारि ददाति दा-क । मेघे, तुलके च । जलदातरि
 वारिधि उ० वारोधि भोयनेदक्षिणु धा-कि इत० । सङ्घे
 वारिनिध्यादयोऽप्यत्र । [(पाता)
 वारिपर्णौ क्लो० वारिणि पर्णान्यस्याः लीप् । कुम्भिकायाम्
 वारिपालिका क्लो० वारोणि पालयति व्यासृपाति पाठ-
 ल्युट् । कुम्भिकायाम् (पाता) । [कायाम् (पाता) ।
 वारिष्ट्री क्लो० वारिणि वृत्तिः पर्णस्य लीप् । कुम्भि-
 वारिचदरा क्लो० वारिचमोषमवा वदरेव । प्राचीनामलके ।
 वारिवालक न० वारिण्यो वामक इव । छीमेरे
 वारिभव न० वारिणे भवति वधश्चि नू-अच् । श्रोतोह्वरे ।
 वारिजमि उ० वारि जवं वरिदिप नोडतापादक यस्य । मेघे
 वारिमूनी क्लो० वारिणि मूत्रमस्याः लीप् । कुम्भग्राम् (पाता)
 वारिरस उ० वारिणि रस इव गमनवापनम् । भेदके ।
 वारिराशि उ० वारोणां राशयोऽत्र । वृष्टे । [लि०
 वारिदृष्ट न० वारिणि रोहति दृष्ट क । पद्मे, जलजातमात्रे
 वारिवदन न० वारिण्युक्तं वदनं यथात् । प्राचीनामलके
 वरुवेने हि सङ्घे वारिनिजावः ।
 वारिवर न० वारि इत्येति इ-अच् । अरपदेके । [वदयाम् ।
 वारिवल्लभा क्लो० वारि वल्लभमस्याः उत्पत्तिहेतुत्वात् ।
 वारिवाह उ० वारोणि वरुणि वच-अच् । मेघे ।
 वारिय उ० वारिणि वृष्ट्युत्पत्तेरिति भो-इ । विष्णौ ।
 वारीय उ० इव० । वृष्टे, वदने च । वारिनापादयोप्यत्र ।
 वारुण्य न० वरुणस्येदम् । जवे, वरुणं वन्ति लि० ।
 वारुणि उ० वरुणस्यापत्यम् इत् । अथगम्यपत्नी कुम्भग्राम-

विजृम्भित लि० वि+जृम्भ-कृ० । विजृम्भिते भावे कृ० । प्रकाशे
विजृम्भित न० । विज-जृम्भ-कृ० च । त्वत्वे (दारविनि) ।

विजृङ्ग उ० विजेषेण जानाति ज्ञा-कृ० । प्रतीके, पण्डिते च ।

विज्ञान लि० वि+ज्ञा-कृ० । स्वार्थे, ज्ञाते च ।

विज्ञान न० वि+ज्ञा-कृ० । भावे, कर्मणि, यित्यादिभावे,
नेदाद्योक्ते अविद्याद्विभेदे च ।

विज्ञानमयकोप उ० विज्ञानाभावात् कौशल्यादिकस्यान् ।
ज्ञानेन्द्रियवृत्तिरिति पुट्टितभेदे ।

विज्ञानिक लि० विज्ञानमयस्य उठ् । विज्ञानकृते ।

विट आक्रोशे सक० कृते अक० आ-पर-सेट् । वेदति अवेदीन्
विट् पुं-विट-क । विद्वत्, ज्ञाते, अज्ञातपुत्रावशानुचरे भूके,
'विट' । विटपमस्तुतिनि भाव । पञ्चैतभेदे, स्वयम्भेदे,
खदिरभेदे, नाट्यभेदे, भूषिणे च ।

विटङ्क व० वि टङि-अच् । कपोतपाण्डिकाया प्रासादाद्यप्यस्य
काष्ठनिर्मिते कपोतपाण्डिकाने । (प्रायराखोप)

विटप उ० न० । विटं विस्तारं पाति पा-क । आखायां, पञ्च-
विस्तारे, काले, पञ्चमे च विटपशब्दे लि० 'विट' । विटप-
मयन्दरस्यैव भाव ।

विटपिन् उ० विटप+पिन्-कृ० । इच्छे, कठक्ये च ।

विटलवण न० विडिब लवणम् उ० । विटलकृते ।

विटि(टी) स्त्री० विट-कि वा कीप् । गीतचन्द्र्ये ।

विट्खदिर उ० 'विडिब दुर्गन्धे खदिर' । (शुषेणमहा) इत्ये
विट्पर उ० विट्-विष्टायां चरति चर-अच् । आत्मन्त्रके
विट्प्रति पुं विष्टते विम-कृप् विम-कृत्याया प्रति ।
जानातरि । [सिद्ध] पक्षिभेदे ।

विट्सारिका स्त्री० विडिब दुर्गन्धे सारिका । (शुषेण-
विट् आक्रोशे आ-पर-अक०-सेट् । वेदति अवेदीन् ।

विड न० विड क । स्वयम्भेदे । [लि०]

विडङ्क उ० न० विड-अकृ० । सनामख्याते लवणभेदे ('अविष्टे
विडस्वन न० विड-वि-कृ०) विरस्वरूपे अशुकरूपे च । युष् ।

विडम्भनायक स्त्री० 'दयस्व तिरन्ता पुरतो विडम्बतेति कु-
विडाल उ० विड-कान्तम् । सनामख्याते पद्यभेदे, वेदपिण्डे,
नयनोपश्लिभेदे च । विदार्या स्त्री० कीप् । संज्ञाया वन् ।
हरितले न० । सार्धे कन् विदावे पद्यो उ० ।

विडोन् न० वि+डो-कृ० । प्रविष्टां गतिभेदे ।

विडुल उ० विड उठ् । वेदकृते । [उ० वा कीत् । इन्द्रे ।

वि(वी)डोल्स उ० विष्ट-कृप् विट् अ पञ्चमोजो यस्य
विड्मन् न० विष्ट इत गमोदस्य । विड्मन् ।

विडुलवण न० विडिब दुर्गन्धे लवणम् । सनामख्याते लवणभेदे
विडुलवण उ० विट्प्रियो वराह शाक० । आत्मन्त्रके 'लघुनं
विडुलवणं विटु' ।

वितंभ उ० वि+वन्ध-अच् । प्रविष्टा वन्धनभावे रज्जुप्रभृती
वितंभस्ती स्त्री० वि+वन्ध-अच् । सप्तवायवस्यापनेन परपक्षमात्र
विरावरूपे कथाभेदे, कलसीभावे च ।

वितथ लि० वि+वन्ध-अच् । विद्याभूते पदार्थे, सार्धे यत् । तत्रैव
वितथ स्त्री० वि+वन्ध-अच् । पञ्चाशदेषस्य नदीभेदे ।

वितरण न० वि+तृ-कृ० । दाने ।

वितर्क उ० वि+तर्क-अच् । अन्वये, कृते च ।

वितर्हि स्त्री० वि+तर्-कृ० वा कीप् । वेदिकायाम् । उ० ।

वितर्हित्य स्त्री० वा कीप् ।

वितल न० विमेषेण तलम् । पातालभेदे ।

वितक्षि उ० स्त्री० वि+वन्ध-कृ० । पादराज्यपट्टिकाया विस्तृत
अकर्मिणावप्यङ्गान्तरपट्टिकाया । [व० चन्द्राग्रे उ० न०]

वितान न० वि+तन-अच् । इतिभेदे, अक्षरभेदे, मन्त्रे, विस्तारे
वितानमूलक न० वितानं विच्छीरे मूलमस्य भृष्ट । उग्रीरे

वितुन्न न० वि तद-कृ० । क्षिप्रस्थिते संज्ञायाम् कन् । भावे ।

वित्त त्वाने अद० उ० उच० उ० सेट् । वित्तवति ते अविशितत्वं त

वित्त न० वित्तते लब्धते वित्त-अच् । धने । विट-कृ० । स्वार्थे,

विचारिते, ज्ञाते, कर्मणि च लि० ।

वित्ति स्त्री० विद-कृ० । भावे, कामे, विचारे च ।

वित्तेश उ० उ० । कुबेरे ।

विद्य याचने आ० आ० विद०-सेट् चङि न लुप्त । वेद्यते अवेदिष्य
विद सुखाद्यनुभवे, आख्याने, वादे च सक० वादे अक० उ०

उभ० सेट् । वेदयति ते अवेदिष्यत्वं त ।

विद वागे उ० उ० अक०-अनिट् । विन्दति ते । अविदत् अविचि

विद बोधादि रूपा० आत्यन्त-अनिट् । विन्दे अविचि ।

विद भावे, दिवा० आ० अक०-अनिट् । विदाते अविचि ।

विद प्राप्ते अद०-अक०-अनिट् । वेति-वेद । अवेदीयुः ।

विदग्ध लि० वि+दृष्ट-कृ० । नागरे, निपुणे, पण्डिते च ।

नातिक्वामेदे स्त्री० । विमेषेण दग्धे लि० ।

विद उ० विद-कृ० । पण्डिते, बुधपक्षे च ।

विद उ० विद-कृ० । पण्डिते, बुधपक्षे च ।

विद्य उ० विद अच् । योगिनि, कर्मिणि च ।

विद्व न० वि+वन्ध-अच् । (शुषेणमहा) इत्ये विद्वोदरूपे उ० ।

विद्वं उ० स्त्री० विगता दग्धा क्रियायाम् । क्रियायामगरे (नागपुर)

विद्वत् न० विमेषेण दग्धते दग्ध-अजन्ते क । दिवाभूते दाविम

कम्मे, वंयादिपाते च । कलायादौ, रक्तवाञ्छने पिष्टे च
 ५० विप्रति (तेयोङ्गि) स्त्री० । टल-शून्ये त्रि० ।
 विद्वा स्त्री० विद-व्यङ् । घाने बुद्धौ च ।
 विदार ३० वि+ट-पङ् । विदारणे जसोच्छाये च ।
 विदारक ३० वि+ट-पङ् । जनमध्यस्थवस्त्रिलादी विदारण
 कर्त्तरि त्रि० । गुम्फनदादेर्जलधारणयोग्ये कर्त्ते न० ।
 विदारण न-वि+ट-पङ् । भेटने, मारणे, विद्वत्त्वे च ।
 बुद्धे ३० स्त्री० । कर्षिकारहसे ३० ।
 विदारी स्त्री० । विदारोऽप्यस्याः अच् नौ० डीप् । घाल-
 पण्डम् । (घालयान) भूतकृष्णाले च ।
 विदारीगन्धा स्त्री० विदर्याः भूमिकृष्णालेखे गन्धोपस्थाः ।
 घालपण्डाम्, घालयान ।
 विदाङ्गि न० वि+दङ्-णिनि । दाहजनकद्रव्ये ।
 विदितं त्रि० वि+ट-क्त । ज्ञाते, मायिते च । भागे-क्त । विज्ञातौ
 उपपत्ते, घाने च । तद्व्याप्ति अच् । ज्ञातरि । 'विदितः
 समाप्तयानिति भारवि ।
 विदिम् स्त्री० विगता दिवम् । दिगोर्मध्ये (कोष) ।
 विदु ३० विद-ङ् । सुविज्ञमध्यभागे ।
 विदुर त्रि० विद-ङ् । नामदे, धीरे, घातरि च । कौरवाणां
 मन्त्रिणि दासोगर्भजाते धर्मोपकारभेदे च ३० ।
 विदुत् ३० विद-ङ् । वेदके, जलनेतवे, गन्धके च ।
 विदूर न० विमिष्टं दूरम् । अविदूरे तल्ले पदार्थे त्रि० 'विदूरे
 केयूरे, ऊह, इति वाङ्म० भयति० । वैदूर्यमणिसम्भारान्ते
 ३० 'विदूरभूमिर्भवमेवमद्' इति कुमारः ।
 विदूरज न० विदूरे देवभेदे जायते जन-ङ् । वैदूर्यमणौ ।
 विदूरय ३० । प्रत्यगमे व्यभेदे ।
 विदूराङ्गि ३० विदूरे देशेतिः वर्जितः । प्रत्यगमेदे । यम
 वैदूर्यमणिरस्यत । [सङ्काशभेदे] । परनिन्दके त्रि० ।
 विदूषक ३० विदूषयति वि+दूष-णिच्-ञुच् । म्हाकारक-
 विदेम ३० विमिष्टो देवः । हेमानरे, 'भक्त्याभावे भवति मरुतं
 चञ्जनायां विदेम' इत्युक्तम् ।
 विदेह ३० विगतो देहः । देहसमन्वितो जयः । जननाल्ले
 यने, तन्मे च किञ्चनमुद्रिते, देहसमन्विते च त्रि०
 मन्त्रिभादौ स्त्री० ।
 विदेहकेपयस्य न० च० । 'यस्य प्राप्ता पुत्रायानि इहे
 मममोषने इदंयुक्ते ओहन्नुत्स देहनामामर्ग
 नरविमोषे ।
 विद्वि त्रि० अथ क्त । किङ्किरे, विभे, उभे, मायिते वाङ्मते च ।

विद्वकर्षा ३० विद्वः कर्ष इव पञ्चमस्य । (याकनादि) पाठाद्याम्
 भूतिलमपि तत्रैव डीप् ।
 विद्यमान ३० विद-मानच् । वर्त्तमानकावे, तद्वत्तौ पदार्थे त्रि०
 विद्या स्त्री० विद व्याप् । घाने । वत्ससाक्षात्कारे 'विद्याया
 यतमश्रुते' इतिश्रुतिः । दुर्गाया, गणिकारिकाहृत्ते, तन्त्रोक्ते
 देवोमन्त्रे च । 'वत्स विद्या न सिध्यतीति श्यामाः सवः ।
 विद्याचन(य) त्रि० विद्याया स्थाति चन(य) विद्याया विस्थाते ।
 विद्याचक्षु ३० विद्याया विस्थातः चक्षुः । विद्याया स्थाते ।
 विद्यादत्त ३० विद्यायै ज्ञानाय दत्ततेऽस्त्री । भूर्जहृत्ते ।
 विद्यादान न० देन० अद्यापने, पुनः कदाने च ।
 विद्याधन न० विद्याया लब्धं धनम् । विद्याया लब्धे 'उपपत्त्यो
 त्व यद्वत्' विद्यायामप्युक्तम् । विद्याधनन्त तद्विद्यादिति
 'गिष्यादतिन्यतः प्राप्तं यन्दिग्धमन्त्रनिर्णयात् अत्राय
 नचमणेच्छेदाद्वत्' माध्ययनात् यत् । विद्याधनन्त तत्
 प्राप्तरिति 'गिष्यादति' हि धर्मोऽयमित्युपपत्त्य परं
 निरस्य वादेन विद्याया व्युत्पत्त्यम् । विद्याधनं त्व तद्वि-
 द्यादित्युक्ते धने ।
 विद्याधर ३० विद्या मन्त्रादिकं धरति इ अङ् । देवोविभेदे
 विद्युत् स्त्री० विद्योर्तते वि+द्युत-क्लिप् । तद्विति, धन्व्यायाच्च
 विद्युत्त्रिय ३० इत० । विद्युदाकर्षके काले, धातौ ।
 विद्युत्वाता स्त्री० यन्त्रावरपादके धनोभेदे । (रोगभेदे ।
 विद्वधि ३० वेत्यनेन विदुः छदयं यद्वि यन्त्रि ३० । हृदय
 विद्वधिनान्न ३० विद्विधं भाषयति नय-विद्यु-न्त्यु । योभाज्ञे
 विद्वद्रात्र ३० वि+दृ-पङ् । पञ्च वा । पनायने, घरेणे, दुष्टे च
 विद्वत् त्रि० वि+दृ-क्त । प्राप्तये, प्रमायिते च । [किञ्चल्ये
 विद्वत् ३० विमिष्टो द्रुम । प्रमादरहस्ये विमिष्टो द्रुमोयतः
 विद्वत्सलता स्त्री० विद्वत्सलतेन । पक्षीनामगन्धद्रव्ये सार्धं
 कन् लयेन । [विद्वि ।
 विद्वत्कल्प त्रि० देवदधमाग्नौ विद्वान् विद्वत्+कल्प । देवदूते
 विद्वत्तम ३० यतिवनेन विद्वान् विद्वत्+तम । अतिविद्यते
 तद्वि विद्वत्तयोयम् । [विद्वत्कले] । देयम् । तनैव ।
 विद्वद्देशीय त्रि० देवदधमाग्नौ विद्वान् विद्वत्+देशीय ।
 विद्वत् त्रि० विद कष्ट । प्राप्ते, मयिहते, प्राक्कृतयुक्ते च ।
 विद्विष्य ३० विमेषेण हेति द्विष-ङ् । यत्तौ दारिद्र्योपपत्त ।
 विद्विष्य ३० वि+द्विष-ञ् । वेत्तावे मनुष्याद्याम् ।
 विद्विष्य न० वि+द्विष-णिच्-ञ् । तन्त्रोक्ते यमिभारकर्म
 भेदे जेन यद्वत्ता परम्परविदेमो भवति तद्विन् व्यापारे ।
 विद्विष्य-पङ् । विद्वे ।

विध विधाने, तत्परः सकृद्वेदः । विधति अवेधीत
विध पु० स्त्री० विध-क अह् वा । विधाने, गजभक्षान्ने, प्रकारे,
वेधे, दृढी च । नेतने, कर्मणि च स्त्री० ।
विधवा स्त्री० विगतो धनो यस्या । मृतपत्निकाया स्त्रियाम् ।
विधातृ पु० वि+धा-त्सु । प्रजापती, ब्रह्मणि, कामदेवे, भट्टि-
रादौ, श्वयुधनिष्ठलये । विधानकर्त्तरि नि० । स्त्रिया
कृप् षा च प्रियात्वाच्च ।

विधान न० वि+धा-ल्युट् । करणे, विधौ, गजभक्षान्ने च ।
विधानञ्च पु० विधानं जानाति ज्ञा-क । पश्चिहते । विधिघ्ने नि०
विधायक नि० वि+धा-ल्युट् । विधानकर्त्तरि ।
विधि पु० वि+धा-क्ति । जगत्सृष्टि ब्रह्मणि, भाग्ये, क्रमे,
'विधीनोक्तिसाध्यलक्षेत्तुभीचिषयो विधिर'त्युक्ते प्रवर्तनारूपे
नियोगे, तत्त्वजनके वाक्ये, विध्यौ, कर्मणि, गजभक्षान्ने, वैद्ये,
अद्याप्रयापकरूपे वाक्यभेदे, संज्ञा च परिभाषा च विधिवि-
यमप्य च 'अतिदेशोधिकारश्चेति व्याकरणोक्ते स्मर्य भेदे ।
विधिञ्च नि० विधिं कर्त्तुं जानाति ज्ञा-क । विधानमन्त्रो
विधित्वा स्त्री० विधातृविष्वा वि+धा-ल्युट् । विधानेष्वायाम्
विधिदेश्यक पु० विधिं विधानं दिशति दिश+ल्युट् । विविध
विभि सदस्ये, गुरौ च ।

विधिबत् अर्थ० विधिसङ्घति विधि+वति । विध्यतुष्टारे ।
विधु पु० व्यध-ङ् । चन्द्रे, कर्पूरे, विष्णौ, ब्रह्मणि, शङ्करे, वायौ च
विधत नि० वि+धु-ङ् । कर्मिते, ल्यङ् च ।
विधुनन न० वि+धु-णिङ्-ङुच् । चालने ।
विधुनतृ पु० विधुं ददति दद ण्यच् धृगुश्च । राक्षी ।
विधुर नि० विगता धू र्यस्य कश्च सजा० । विविधे, विविधे च
विगता धू । वैकल्ये, विज्ञेये च न० ।

विधुवन न० वि+धु-ल्युट् । कर्मणे । [नीति अति]
विधत नि० वि+धु-ङ् । कर्मिते ल्यङ् च । 'विभूतवाचास्तेष्वा-
विधेय वि० वि+धा-ल्युट् । विधातृ योष्ये, वचनस्ये आयात्ते
विधना बोधिते च ।

विध्वंस पु० वि+धन्-घञ् । नाशे ।
विनत नि० वि+न-ङ् । मन्त्रे मुन्ये, विधिते च । मरुदभातरि
कश्यपपत्नीभेदे, पिङ्गकीभेदे च स्त्री० । [पुमयत् ।
विनतासुन पु० इत० । गच्छे, गच्छे च । विनतासुजादयो
विनद पु० विधेयेषु नदति नद-ल्यच् । (आविद्यान) एषे ।
विनम्बक न० विधेयेषु नममिव दशाये कन् । तगरपथे ।
विनय पु० वि+नी-ल्यच् । मित्रायां, प्रणामे, आतनने च ।
वि+नी-कर्त्तरि ल्यच् । विनययुक्ते, जने, निधते, विघ्ने,

जितेन्द्रिये च । वचनस्थिते आयात्ते ।
विनयग्राहिन् नि० विनयं मित्रा यच्छाति यह्-णिनि ।
विनयस्य नि० विनये तिष्ठति स्था क । वचनपाहिणि आयात्ते
विनयान न० वि+नय-ल्युट् । विनाशे, वृक्षेष्टस्ये तीर्थभेदे ।
विना अर्थ० वि+ना । वर्जने, अनरण्ये ल्यङ् ।
विनाशत नि० विनेति कृतम् विना+ज-ङ् । ल्यङ्, रक्षिते च
विनायक पु० वि+नी-ल्युट् । मन्त्रे, मरुदे, विघ्ने, गुरौ च
विनययुक्ते नि ।

विनाश पु० वि+नय-घञ् । जने, अर्पणे च ।
विनाशोन्मुख नि० विनाशाय ल्युट् ल्यङ् । मरुताये ।
विनीनाह पु० वि+नह-ल्यच् वा उपपदार्थे । ब्रूयच्छविधाने
विनिद्र नि० विगता मित्रा यस्या । प्रकाशिते, निद्राहीने च ।
विनिपात पु० वि+वि+पत-ल्यच् । निपाते दैवादिकते व्यसने,
अपमाने च । [द्रव्यान्तरपक्षे, मन्त्रे च ।
विनिमय पु० वि+नि+मि-ल्यच् । परिवर्त्तने ल्यङ् । व्यदानेन
विनियोग पु० वि+नि+युज-ल्यच् । क्रियासु प्रवर्त्तने 'अनेनेदन्त
कर्त्तव्यं विनियोग प्रकीर्त्तितं' इत्युक्ते अदृष्टान्तमविधाने च
'अर्थं कन्द्य देवस्य विनियोगस्यैवैवेति' इति ।

विनीत नि० वि+नी-ङ् । विनययुक्ते, कृत-दण्डे, विघ्ने, अप-
मोहे, निधते च । सुमिषिताये, दमनदण्डे च पु० ।

विनीय पु० वि+नी-ल्यच् । ल्यङ्, प्राप्ते च ।
विनेतृ नि० वि+नी-ङ् । विघ्नके । ल्यप् पु० ।
विनेय नि० वि+नी-ल्यच् । मिश्रणीये, प्राप्ते च ।
विनोक्ति स्त्री० अवधारोक्ते अपावधारभेदे ।

विनोद पु० वि+तृ-घञ् । क्रीडाये, क्रीडायां, खण्डने च ।
विन्दु पु० विद-उ नि० । अलस्ये भुवोर्भये, दिवागणितोक्ते
विभागानर्हे विज्ञुभेदे, आतसारं च । दातरि, दातरि,
वेदितव्ये च नि० । [भेदे ल्यङ् कन् । ल्यङ् ।

विन्दु जाल न० इत० । रुक्षिगुणप्रामित्ये विन्दुचदये चित्त-
विन्दुपत्त पु० विन्दुः पत्ते दस्य । भूज्यपत्ते ।

विन्दुसरस् न० विन्दुभिः स्रतं सर । सरोवरभेदे ।

विन्दुपत्नी स्त्री० विध च इ० ल्यच् च विधं पत्नयस्याः औः ।

(वेदगुह) ल्यपभेदे । [एलायां, वनजोदये च (नोयाडा) स्त्री०

विन्य पु० विध-यत् पु० ल्यच् च । पश्यतभेदे आये च ।

विन्यवासिनी स्त्री० विन्येदपचे वसति वच-णिनि ङीप् ।

यद्योदगर्गजाताया दुर्गायाम् ।

विन्याचल पु० कर्म । निःस्पन्दते ।

विन्याटयी स्त्री० विन्यस्या ङीप् । विन्यपस्यतस्य वनभेदे

विन्न लि० विद-क्त। विचारिते, प्राप्ते, क्षिते च।
 विन्याक पु० वि+नि+यक-घञ् ।। (आतियान)उच्चे।
 विन्यास पु० वि+नि+यक-घञ्। स्थापने, रचने, वन्तोक्ते
 मन्त्राद्युद्धारणपूर्वकं हृदयादिषु अङ्गुल्यादीनामवर्षणे च।
 विप चेपे जु० उभ० सक० सेट्। वेपयति-ते अयोविपल् त।
 विपक्लिम लि० विपाकेन निर्हृत्तः। वि+पच-क्त सपञ्।
 विपादाधीनजाते 'विपक्लिमप्रागतिरिति' भट्टिः।
 विपक्ष लि० विरुद्धः पक्षो यस्य। शत्रौ, प्रतिशूलपक्षायकस्मिन्
 च। विरुद्धः पक्षः जुग० ख०। प्रतिशूले पक्षे।
 विपक्षी स्त्री० वि+पच-घञ् गौरा० डोप्। बोधायाम् स्वार्थे
 कन् अत इत्तम्। तत्रैव।
 विपणा पु० वि+पण वज्रैर्षं क। विक्रये।
 विपणि पु० स्त्री० वि+पण-इन् स्त्रीतमणे वा डोप्। यस्मिन्
 विक्रयशालायाम् (हाट्काला) हट्टे च।
 विपन्ति स्त्री० वि+पद-क्तिन्। व्यापदि, नाप्ते, यातनायास
 विपय पु० विरुद्धः पन्थाः अथ सभा०। निन्दितमार्गं
 विपद्(दा) स्त्री० वि+पद-घञ्। क्लिप् वा टाप्। विपत्तौ।
 विपन्न लि० वि+पद-क्त। विपद्युक्ते, नष्टे च। संपे पु०।
 विपरीत लि० वि+परि+टप्-क्त। प्रतिशूले।
 विपरीक पु० विगतानि पर्वान्मुख्य कम्। पक्षावहणे।
 विपर्यय पु० वि+परि+घञ्-यच्। व्यतिक्रमे।
 विपर्यया लि० वि+परि+यस-क्त। व्यतिक्रमे प्रगट्ते च।
 विपर्ययिष पु० वि+परि+यस-यच्। वैपरीत्ये, व्यतिक्रमे
 उत्पत्ते च।
 विपल पु० विभागः प्रसङ्गः। मलयविभागे कालभेदे। [पश्चिज्ते
 विपल्यित् पु० विप्रकटं वेतति वि+प्र+विच-क्तिप् पु०।
 विपाक पु० वि+पच-घञे यच्। पाके, खेदे च। कर्मणि
 यच्। कर्मफलपरिणामे जालायुर्भोगरूपे पदार्थे।
 विपाश(या) स्त्री० विगत पाशो यस्याम्। खनामस्याते नदीभेदे
 विपिन न० वष-इन् यच्। वने।
 विपुल लि० वि+पुल विकारे क। बिलीर्षे, वगाधे, मेरुपथि
 मस्य मधुरे, नेरी, हिमाचले च। आर्याकन्दोभेदे स्त्री०।
 विपुलास्तन स्त्री० विपुलं रवं अस्ति कस्य। छत्रकुमारीहते।
 विप्र पु० वष-रन्ट् अत इत्तम् वि+मा-क वा। माच्छाणे।
 विप्रकार पु० वि+प्र+क-यच्। अपकारे, विरुद्धारे।
 विप्रकाट नविषेयेण प्राति प्रा क विप्रं काटं यस्य। द्रव्यहते
 विप्रकर्ष पु० वि+प्र+कष-यच्। दूरते।
 विप्रकृत लि० वि+प्र+क-क्त। उपद्रुते, विरुद्धे च 'वक्षिन्

विप्रकृताः कावे' इति उभ० रः।

विप्रकष्ट लि० वि+प्र+कष-क्त। दूरस्थे। स्वार्थे कन्। तत्रैवाय
 विप्रचित्ति पु० वि+प्र+चित-क्तिप्। दानभेदे।
 विप्रतिपत्ति स्त्री० वि+प्रति+पट-क्तिन् विरोधे, परस्परं
 अनुप्यासा स्वार्थे विप्रतिपत्तिमिति स्मृतिः। वषणे,
 विकारे च।
 विप्रतिपन्न लि० वि+प्रति+पट-क्त। संदेहयुक्ते कृतविरोधे च
 विप्रति(तो)सार पु० वि+प्रति+सृ-यच् वा दीर्घः। अततामे,
 अतुयमे, रोधे च। [च
 विप्रयुक्त लि० वि+प्र+युज-क्त। वियुक्ते, विरुद्धे च। [विद्योते
 विप्रयोग पु० वि+प्र+युज-यच्। विप्रलम्भे, विरोधे विचवादे
 विप्रसज्य लि० वि+प्र+जम्-क्त। वक्षिते, 'प्रिय काला च वक्षेतं
 यथा नायाति सविधिम् विप्रसज्येति सा ह्येवे'लुक्लक्षणे
 नायिकाभेदे स्त्री०।
 विप्रलम्भ पु० वि+प्र+लभ-यच् इत्तम् च। विचवादे, वक्षणे,
 विरुद्धे च 'युक्तयुक्तयोर्भागे युक्तयोर्वांशना भिद्यः अमीडा
 सिद्धनादीनामवगात्रो मध्यमे'। च विप्रलम्भो विप्रस्य'
 रलुक्ते यत्रापावस्याभेदे।
 विप्रलाप पु० वि+प्र+लप-यच्। विरोधोक्तौ परस्परविरु-
 द्धानेकवचने। [इत्ते, अयोग्यहते।
 विप्रलोभिन् पु० विप्रलोनयति लुभ+पिङ्-णिनि। किरात
 विप्रत्यिका स्त्री० विषेवेष्ट शब्दो यस्याः ५, ५, कर्ष इत इत्तम्।
 देवसायां स्त्रियाम्। [धीनतायाम्।
 विप्रसात् यत्नः विप्रसाधीनं करोति विप्र+सावि। विप्रस्य-
 विप्रस्य न० इत्तम्। विप्रसाधिके धने।
 विप्रिय पु० विरुद्धं प्रिय प्रीतिः। अपराधे, अप्रिये च कृत
 वागधि विप्रियं च ये इति ऊपार इव। विगतप्रिये लि०।
 विप्रुप् स्त्री० वि+प्रु-क्तिप्। विन्दौ, वेदपाठकावे सद्यनिर्गत
 अस्तिन्दौ च।
 विप्रोपित लि० वि+प्र+वप-क्ता भक्तप्रवासे।
 विस्तव पु० वि+स्तु-यच्। परस्परविराडादितो भवे प्राप्नोपद्रवे च
 विस्तव पु० वि+स्तु यच्। व्यस्यस्य गतिभेदे वननात् जलज्ञाने च।
 विस्तुत लि० वि+स्तु क्त। व्यसनयुक्ते, उपद्रुते च 'अविस्तुतमघ्न-
 यर्थः' इति स्मृतिः।
 विफल लि० विगतं फलमस्य। निरर्थके। केतक्यां स्त्री०।
 विवक्ष पु० विगतो वक्षो हुननं गतिर्यथात्। संटुष्टेति धाम्य-
 त्वपुङ्गादौ 'विद्वद्विषयादरेति पापः पु० दीर्घं भारे च।
 विवन्ध पु० विवधाति सवन् वि+वन्ध-यच्। रोगभेदे।

विबुध उ० वि+बुध-क। दृष्टिने, देने, विबुधस्य इति भट्टिः। चन्द्रे च।

विभक्त वि० वि+भज-क्त। दृष्टकृते, विभक्ते, लवविभागे च 'अविभक्ता विभक्ता वा सविष्टाः स्वानरे धत्ता इति सूत्रितः। भावे क्त। विभागे न०।

विभक्ति स्त्री० वि+भज-क्तिन्। विभागे 'संख्यालव्याप्यवापान्ये यत्किमान् प्रयवस्तु य'। सा विभक्तिर्विधा प्रोक्तेत्युक्तवक्ष्ये प्रत्ययभेदे च।

विभाव उ० वि+भू-वष्। भवे, बोले, वर्त्मनूत्संयोगव्यये, ऐश्वर्य्ये षट्तिशतवृत्तरन्ध्रे 'सुष्टाः पुष्टाः जवाः सख्ये विभवेऽप्ये वरानने।' इत्युक्ते षट्भेदे च।

विभा स्त्री० वि+भा-वष्। किरण्ये, शोभायां, प्रकाशे च।

विभाकर उ० विभा प्रकाशं करोति क-वष्। सूर्य्ये, चरकपत्रे च

विभाग पु० वि+भज-भावे वञ्। भागे। कर्षणे चम्। अंशे, खण्डे पूर्व्वेलादिखलनाशोत्तरं वल्लभ्यन्वाधीनजातखलव्याजकथ्यापारभेदे। [गयोम्ये, भजनीये भनादौ।

विभाज्य वि० विभक्त्यर्हति वि+भज-वर्ध्वाच्। विभा-विभाण्डक पु० छत्रभेदे।

विभात न० वि+भा-क्त। प्रभाते।

विभाव उ० वि+भू-वष्। परिवर्णे, अचङ्कारोक्ते रचलोदी-पक्षे व्याजम्भनादौ 'विभावैनातुभावेन व्यक्तं सङ्घारिषा तवेति' वा०५००। [त्युक्तवक्ष्ये अचङ्कारभेदे।

विभावना स्त्री० 'प्रविष्टादृष्टाभावात् कार्यात्मनिर्वाभावेन' विभावरी स्त्री० वि+भा-कनिष् डोप् वनोर च। रात्री, वृष्टिप्राय, कुट्टिप्राय, अतुरक्तयौगिनि, छररस्त्रियाम्, मेदीहले च। [चित्तकठले, हारभेदे च।

विभावस्य पु० विभावुक्ता वनोऽस्य। सख्ये, चरकपत्रे, वज्रो, विभाया स्त्री० विवहा भाषा वि+भाव य। व्याकरणेते प्रादिकप्रादिकवक्ष्ये 'नवेति विभावे'त्युक्तवक्ष्ये विकल्पविभागे

विभिन्न वि० वि+भिद्-क्त। प्रकाशिते, विदधिते, विभक्ते च।

विभीतक पु० विरोधेण भीत इव द्रव्ये कन्। (वयदा) हवे।

विभीषण्य उ० विरोधेण भीषयते यत्नं भी विष् चक्षु च यत्। रावणश्च तत्र राक्षसे, नवत्ये च। [धवप्रदंने।

विभीषिका स्त्री० वि+भी-षिच्-छङ् च धालर्धनिर्हमे लुप्।

विभू उ० वि+भू-वु। वयस्संश्रयके, प्रभो, प्रह्लादेने भद्राणि च।

विभूति स्त्री० वि+भू-क्तिन्। भक्षयि 'अपिषा सपिषा प्राप्तिः प्राकाश्यं सदिश्व तवा। ईशितं च सविषय तवा साधारण्ये'त्युक्ते ऐश्वर्य्ये च।

विभूषा स्त्री० वि+भूष-ञ। शोभायां, भूषणे च।

विस्मय पु० वि+व्यस-वञ्। स्त्रीणां शङ्काराद्देवेनाभेदे 'विस्मय

स्वरवाटकावे भूषास्त्रानविषय्य' इत्युक्ते त्वरया भूषास्त्रान वैपरीत्ये च 'युष्मद्वादी विस्मयमण्डनानामिति कुमारः।

विशेषेण, ध्यात्वा, शोभायां, भन्द्रे, भ्रमणे च।

विभ्राज् वि० वि+भ्राज-क्तिप्। भूषादिना दीप्ते।

विमत वि० वि+मन-क्त। विरुद्धमतिमुक्ते। [व्याकृष्टचित्ते

विमनस्(क्त) वि० विविधं मनो यस्य वा कम्। चिन्तादिना

विमर्ह उ० विवद्यतेऽवो वि+वद्-वञ्। (कानकावन्ध्या)

हवे। चक्रमर्हते च। भावे वञ्। भर्त्सने।

विमर्शन न० वि+वृश्-वृत्। परामर्शे, व्यायोक्ते धाद्य-

व्याप्येष्टसत्येन वचनियमे, वितर्के च। वञ् तल्ले उ०।

विमर्ष उ० वि+वृश्-वञ्। विप्राप्ते, नाटकाङ्गभेदे च।

विमल वि० विमलो मनो यस्यात्। सख्ये, निर्मले, विमलो

मनो यस्याः १५०। (वाचादन्वा) वल्लभायाम् जग-

दाचक्षेत्तस्ये देवीभेदे च स्त्री०।

विमाल स्त्री० विवहा माता। मातृवप्रत्ययाम्।

विमालज उ० विमालजायते जन-ञ। चापले भातरि।

विमान पु० न० वि+मन वञ् वि+मा लृट् वा। देवयाने, रथे,

स्वात्तमौम्यम्भेदे च। अथे उ० यानस्य ले परिभाषे च न०

विमार्ग उ० विवहो मार्गः। जल्पये निमित्ताकारे।

विमुक्त वि० विरुद्धमनस्तुक्तं सपक्षम्। तद्विमुक्ते, निवृत्ते च।

विमुद् वि० विगता चङ्। छत्रोन्नीयते यस्य। विवर्धिते,

छत्रारहिते च।

विम्व उ० न०। वी+वृ-वृश्-वृत्। दर्पणादौ भासमानमति-

निम्बान्ये, कमण्डली च। सूर्य्येऽद्वैतस्य च लक्षणादि पुः।

विम्वयाः कलम् अथ तस्य भुप्। विम्विकावले।

विम्वला स्त्री० विम्वं कलं जायतेऽस्याः जन-ञ। विम्विकावले

(तेवाङ्गणा)।

विम्वट उ० विम्वटति खट-वञ् मङ्। धर्मे।

विम्वी(स्त्री) स्त्री० विम्वयस्यास्। अथ वा गो० डोङ्। (तिहाङ्गणा)

लताभेदे। सार्धे कन्। तम्, एतस्यादिमण्डले च।

विम्वत् न० वि+मन-क्तिप् मनोये लृक्। आकाशे।

विम्वद्वा स्त्री० विम्वत्स्या गङ्गा। स्वर्गङ्गायां चन्द्राविद्याम्।

विवात वि० वि+वा-क्त। छटे, विभक्ते च।

वियोग पु० वि+युज-वञ्। विभेदे। १०। पविषोने [वि०

वियोगिन् उ० वि+युज-वितृप्। चङ्गावे, पविषि, विभेदमति

विरक्त वि० वि+वृश्-क्त। विच्छिन्ने, विरते च।

विभ्र लि० विद-क्त। विचारिते, प्राप्ते, ज्ञाते, स्थिते च ।
 विन्याक पु० वि+नि+अङ्-घञ् ।। (कृतियान)घञे ।
 विन्यास पु० वि+नि+अङ्-घञ् । स्थापने, रचने, वक्तोक्ते
 भन्वाद्युच्चारणपूर्वकं हृदयादिषु अङ्गुल्यादीनामर्थेषु च ।
 विप चोरे चु० उभ०सक० वेदु । वेपयति-ते, अयोविपत् त ।
 विपक्लिप्त लि० विपाकेन निर्दिष्टः । वि+पञ्-क्त सप्तच् ।
 विपाकाधीनजाते 'विपक्लिप्तपञ्चानवतिरिति' भट्टिः ।
 विपक्ष लि०-विपक्ष पक्षो यस्य । शत्रो, प्रतिकूलपक्षावलम्बनि
 च । विपक्षः पक्षः द्वयं च० । प्रतिकूले पक्षे ।
 विपक्षी स्त्री० वि+पञ्-घञ् गौरा० डोप् । कोषायाम् खाद्ये
 कतु अत इत्यम् । तत्रैव ।
 विपण पु० वि+पण् ङञ्यै क । विक्रये ।
 विपणि पु०स्त्री० वि+पण्-इत् स्त्रीत्वप्रत्ये वा डोप् । यख-
 विक्रयशाखायाम् (काटकायां) हृष्टे च ।
 विपन्ति स्त्री० वि+पद-क्तिन् । व्यापदि, बाधे, यातनायाश्च
 विपद्य पु० विपद्य पन्थाः अयं सवा० । निन्दितमार्गे
 विपद्(दा) स्त्री० वि+पद-सम्भ० क्तिप् वा टाप् । विपत्तौ ।
 विपन्न लि० वि+पद-क्त । विपद्युक्ते, गते च । सपे पु० ।
 विपरीत लि० वि+परि+ङ्-क्त । प्रतिकूले ।
 विपर्यय पु० विगतानि पर्यायस्य कपु । पडावयवे ।
 विपर्यय पु० वि+परि+ङ्-क्त-घञ् । व्यतिक्रमे ।
 विपर्ययस्त लि० वि+परि+अङ्-क्त । व्यतिक्रमे परावृत्ते च ।
 विपर्यय उ० वि+परि+अङ्-घञ् । वैपरीत्ये, व्यतिक्रमे
 चत्वे च ।
 विपस पु०विभागः पलस्य । पलपत्रिभागे काष्ठभेदे । [पथिष्ठते
 विपश्चित् पु० विपश्चित् चेतति वि+प्र+विट-क्तिप् पु० ।
 विप्राक पु० वि+पञ्-भावे घञ् । प्राप्ते, छेदे च । कर्मादिषु
 घञ् । कर्मफलपरिप्राप्ते जात्याभोगक्षये पदायै ।
 विप्राप्(पा) स्त्री०विगत प्राप्ते यस्याः । सनाभस्थिते नदीभेदे
 विपिन न० वप-इत्यम् पु० । घने ।
 विपुल लि०वि+पुल-विकारे क । विक्षीर्णे, वगाधे, मेरुपथि
 मस्य भूधरे, नेत्रौ, हिमाचले च । आर्याकन्दोभेदे स्त्री०
 विपुलास्त्यस्त्री० विपुलं रत्नं स्रजति अयम् । घनकुमारीरुचे ।
 विप्र पु० वप-इत् पु० अत इत्यम् वि+प्रा-क्त वा । ब्राह्मणे ।
 विप्रकार उ० वि+प्र+क-घञ् । अपकारे, तिरस्कारे ।
 विप्रकाष्ठ नगरेष्वेव मोति प्राक् क विप्र काष्ठं यस्य । तत्रुच्ये
 विप्रकर्ष पु० वि+प्र+कष-घञ् । दूरत्वे ।
 विप्रकृत लि० वि+प्र+क-क्त । उपकृते, तिरस्कृते च 'वक्षिन्

विप्रकृता काष्ठे' इति कुमारः ।
 विप्रकृष्ट लि०वि+प्र+कृष्ट-क्त । दूरस्थे । स्थायं कतु । तत्रैवाथ
 विप्रचित्ति पु० वि+प्र+चित-क्तिप् । दानभेदे ।
 विप्रतिपत्ति स्त्री० वि+प्रति+पद-क्तिन् विरोधे, 'परस्परं
 भतुष्याथा स्थायै विप्रतिपत्तिविति' छट्टिः । सप्रये,
 विकारे च ।
 विप्रतिपन्न लि० वि+प्रति+पद-क्त । रुदेहयुक्ते कृतविरोधे च
 विप्रति(तो)सार उ० वि+प्रति+सृ-घञ् वा दोष् । अतुतः, मे,
 अतुप्रये, रोधे च । [च
 विप्रयुक्त लि० विप्र+युज-क्त । वियुक्ते, विरहिते च । [वियोगे
 विप्रयोग उ० वि+प्र+युज-घञ् । विप्रलम्भे, विरोधे विचवादे
 विप्रसज्ज लि० वि+प्र+ज-क्त । वक्षिते, 'दिय कत्वा च वक्ष्यते'
 यस्या नायाति सविधिम् विप्रलब्धेति सा प्रये'लुक्लक्षणे
 नायिकाभेदे स्त्री० ।
 विप्रलक्ष्ण पु० वि+प्र+लभ-घञ् छम् च । विचवादे, वक्ष्यते,
 विरुधे च 'युक्तरयुक्तयोर्भावे युक्तयोर्विषया मिषः अयोडा
 क्षिप्रनादीनामनवरात्रौ प्रकृत्यते । स विप्रलक्ष्मो विचये'
 इत्युक्ते मङ्गारावस्थाभेदे ।
 विप्रलाप पु० वि+प्र+लप-घञ् । विरोधोक्तौ परस्परविर-
 हायैककथने । [इच्छे, अयोक्कथने ।
 विप्रलोभिन् पु० विप्रलोभयति लुभ+णिङ्-पिनि । किरात
 विप्रस्रिका स्त्री०विषयेषु प्रचो यस्याः ५५० कर्ष्यत इत्यम् ।
 देवघातां स्त्रियाम् । [भीनतायाम् ।
 विप्रसात् अज्यः विप्रसाधीनं करोति विप्र+धावि । विप्रसा-
 विप्रस्य न० इत् । विप्रसाधिके धने ।
 विप्रिय पु० विबुधं प्रिय ग्री क ।। अमराधे, अग्निरे च जत
 वावचि विप्रियं न ये इति कुमार ६५० विगतप्रिये विः ।
 विप्रुप् स्त्री० वि+पुप-क्तिप् । विन्दौ, वेदपाठकाद्ये ह्यक्षनिर्गत
 अवविन्दौ च ।
 विप्रोपित लि० वि+प्र+पञ्-क्त । यतप्रवासे ।
 विप्रुव पु० वि+पु-अयम् । परव्यपतिराङ्गादिनो भये रात्रोपग्रहे च
 विप्रुव पु०वि+पु-घञ् । अथस्य गतिभेदे सभन्ताजज्जाने च ।
 विप्रुत लि० वि+पु-क्त । व्यसनयुक्ते, उपकृते च 'वक्षिन्तमपु-
 चयं' इति छट्टिः ।
 विप्रुल लि० विगतं फलमस्य । निरर्थके । केतुर्वा स्त्री० ।
 विप्रुव पु० विगतो नद्यो ह्यनं गतिर्विष्णात् । संक्षेपेन धान्य-
 तप्युत्पादौ 'निहृद्विविधासारे'ति माघः ५०दोर्ध्वः भारे च ।
 विप्रुव पु० विवप्राति स्रज् वि+पञ्-घञ् । रोगभेदे ।

विबुध उ० वि+बुध-क् । वबिडते, देवे, विबुधस्य इति
भट्टिः । चन्द्रे च ।

विभक्त वि० वि+भज-क्त । धृत्युक्तते, विभक्ते, कतविभागे च
'अविभक्ता विभक्ता वा वयिष्यताः स्थाने सभा इति
सूतिः । भावे क्त । विभागे न० ।

विभक्ति स्त्री० वि+भज-क्तिन् । विभागे 'संख्यालयाप्यसामान्ये
प्रतिष्ठान् प्रत्ययस्य य' । सा विभक्तिद्विधा प्रोक्तेः 'लुक्ल-
चये प्रत्ययभेदे च ।

विभवं उ० वि+भू-घञ् । भवे, बोधे, सर्वमूर्त्तबंधयोगध्वे, ऐक्ये
पदिसंयुतपरमध्वे 'सृष्टाः उदाः जनाः सर्वे विभवेऽन्दे
वृत्ताने' । द्युक्ते वर्षभेदे च ।

विभा स्त्री० वि+भा-घञ् । किरण्ये, शोभायां, प्रकाशे च ।
विभाकर उ० विभा प्रकाशं करोति क्त-घञ् । सूर्य्ये, चरुह्वये च
विभाग उ० वि+भज-भावे घञ् । भागे । कर्मणि घञ् । अंशे,
खण्डे पूर्वशामिलतयाद्योत्तरं तन्मध्यभागीयभावात्सल
व्यङ्ग्यव्यापारभेदे । [गद्योच्ये, भजनीये भगवदौ ।

विभाज्य लि० विभक्तमर्हति वि+भज-घर्हर्चि घञ् । विभा-
विभाण्डक उ० छनिभेदे ।

विभात न० वि+भा-क्त । प्रभाते ।

विभाव उ० वि+भू-घञ् । सरिचये, अक्षहारोक्ते 'रसलोही-
पके आलम्बनादौ विभावेनावुभावेन व्यक्तः सद्योपि
तयो'दि च।३५० । [लुक्लचये अक्षहारभेदे ।

विभावर्या स्त्री० 'प्रविष्टाक्षरवाभावात् कार्यालसिचिंभावे'
विभावरौ स्त्री० वि+भा-वरिष् छीप् वनोर च । रात्री,
चरित्रायं, कुट्टिगान्, अक्षरल्लयोविधि, सप्तरक्षिगाम्,
मैदीह्वये च । [चित्रकह्वये, क्षारभेदे च ।

विभावसु उ० विभावयुक्ता नवरोऽस्य । सूर्य्ये, चरुह्वये, यज्ञौ,
विभाया स्त्री० विवशा भाषा वि+भाय घञ् । व्याकरयोक्ते
प्रातिशब्दातिप्रकृते 'नवेति विभागे'लुक्लचये विवस्यविभावे
विभिन्न लि० वि+भिद-क्त । प्रकाशिते, विदञ्जिते, विभक्ते च ।
विभीतक उ० विवेकेष भीत इव इवार्थे कन् । (ययदा) ह्वये ।
विभीषण उ० विवेकेष भीषयते मल्लु भी विष् छञ् च
छु । रावपथ तरि रावपथ, नक्षत्रये च । [भयप्रदर्शने ।

विभीषिका स्त्री० वि+भी-विष्-छञ् च धातुर्धनर्ह्ये छुन् ।
विभु उ० वि+भू-ङ् । सममूर्त्तबंधुके, समी, यज्ञादेवे यक्षिणि च ।
विभूति स्त्री० वि+भू-क्तिन् । यक्षानि 'अविषया अविषया
माप्तिः प्राकार्यं यक्षिण तया । ईदितं च वयिष्यद्
तया आभावर्याविते'मुने रेह्वये च ।

विभूया स्त्री० वि+भूय-ञ् । शोभायां, भूयसे च ।

विभ्रम पु० वि+भ्रम-घञ् । स्त्रीयां यद्वायोक्ते वेदाभेदे 'विभ्रम
स्वरयादकावे भूषास्तानविपर्यय' द्युक्ते लरदा भूषास्तान
वैपरीत्ये च 'ययध्वारौ विभ्रममयङनानामि'ति जुभारः ।
विशेषण, भ्रान्तौ, शोभाया, चन्द्रे, भ्रमणे च ।

विभ्रान् लि० वि+भ्राज-क्तिप् । भूषादिना दीप्ते ।

विमत् लि० वि+मन-क्त । विरुद्धमतिद्युक्ते । [व्याकुलचित्ते
विमनसु(स्थ) लि० विविधं मनो यस्य वा कप् । विनादिना
विमर्द् उ० विरुद्धमतिऽसौ वि+मर्द् घञ् । (कावकादुन्ध्या)
ह्वये । चक्रमर्द् ह्वये च । भावे घञ् । मर्द् ह्वये ।

विमर्शन न० वि+मर्श-ल्युट् । परामर्शं, न्यायोक्ते वाद्य-
व्याप्यहेतुमत्तरे पक्षनिधये, वितर्कं च । घञ् तत्तरे पुः ।

विमर्ष उ० वि+मर्ष-घञ् । विप्रादे, नाटकाभेदे च ।

विमल लि० विगतो मनो यस्यात् । सख्ये, निर्मले, विगतो
मनो यस्याः ६५० । (वासारकपा) स्रग्वायाम् जग
वायवेत्यस्ये देवीभेदे च स्त्री० ।

विमल स्त्री० विवदा यावा । वातवपयताम् ।

विमल्टिज पु० विमलज्जायते जन-ङ । चापले भ्रातरि ।

विमान पु० वि+मन-भञ्ज् वि+मा ल्युट् रा । देवयाने, रथे,
धार्म्यौघनन्द्यभेदे च । अथे उ० यानम ते परिभाषे च न० ।

विमार्ग उ० विरुद्धो मार्गः । उपये निन्दितापारे ।

विमुख लि० विरुद्धमनतुङ्गवं स्यमस्य । बहिर्मुखे, निहते च ।

विमुद्ग लि० विगता स्रग्वा स्रग्वाभीमो यस्य । विवर्जिते,
स्रग्वाङ्गिते च ।

विम्व उ० न० । वि+वृ-उन्मुल्लो । दर्पणादौ भागमानप्रति-
विम्बायते, क्षमपटलो च । सूर्यादिभयजने च लक्ष्म्याये पुः ।
विम्बायाः कन्मृ कण् यस्य मुप् । विम्बिकाभवे ।

विम्वजा स्त्री० विम्वं कश्च जायतेऽस्याः जन-ङ । विम्बिकाह्वये
(तेलाङ्ग्या) ।

विम्वट उ० विम्वमटति म्वट-घञ् मक्-० । संधये ।

विम्वी(स्त्री) स्त्री० विम्वमव्यस्यः अण् भागोऽङीप् । (तेलाङ्ग्या)
सताभेदे । छांते कन् । दन्, खर्वादिनयङ् ह्वये च ।

वियन् न० वि+यम-क्तिप् मनोवे तन् । आकाये ।

वियद्वद्वा स्त्री० वियतुस्या यद्व । सूर्यग्राया चन्द्रादिनाम् ।

वियात लि० वि+या-क्त । हृष्टे, विषेष्टे च ।

वियोग पु० वि+युज-घञ् । विच्छेदे । ६० । पञ्चयोगे [वि०
वियोगिन उ० वि+युज-भिनुप् । चक्रभावे, पदविधि, विच्छेदवति
धिरक्त लि० वि+रन्त्र-क्त । विच्छिन्ने, विरते च ।

विराज् पु० वि+रञ्ज् वञ् । कङ्क्षे ।

विरचित् वि० वि+रच-क्त । कते निर्मिते च ।

विरजस्तमस् वि० विगते रसस्तमसौ यत् । सत्वगुणप्रधाने ।

विरजस् विगतं रजो यस्या । गतास्तवायाम् । स्त्रियाम् । रजो-
गुणहीने वि० ।

विरजा स्त्री० विशेषेण रज्यते रन्ज् अ । दूषाया, गोबोकसे
राधासक्षीमेदे तच्छापाज्जायमाने नदीमेदे च ।

विर(ञ्)ञ्चि पु० वि+रच् अच् रन् वा रुञ्च । जगत्स्रष्टरि ।

विरण् न० विगिहो रणो भूत्वमस्य । उशीरे (वेणारमूच) ।

विरत् वि० वि+रत् क्त । निवृत्ते । [रराहित्ये च ।

विरति स्त्री० वि+रत्-कृत् । निवृत्तौ विषयवृत्त्याया-व्याधा-

विरत् वि+वि+रा क्तम् । व्याकाशे, विच्छिन्ने, अनिवर्ते च

विरह् पु० वि+रह्-वञ् । विच्छेदे, आभावे, स्त्रहाररसस्य
विमलभाष्ये अवस्थाभेदे च ।

विरहित्ति वि० वि+रच-क्त । लक्ष्णे, हीने च । [रागान्दये वि०

विराग पु० वि+रन्ज् वञ् । रागाभावे, विगतो रागो यस्य ।

विराज् पु० विशेषेण राजते कृष् । अग्निमे मध्याह्नात्मक-
स्त्वन्देहाभिमानिनि आग्निपुङ्गवे, कन्दोभेदे च ।

विराट् पु० विशेषेण राटो यत् । देवभेदे, तद्व्याधिमे गमे च ।

विराध् पु० राधसभेदे ।

विराधन् न० वि+राध-ल्युट् । भोढायाम् ।

विराम् पु० वि+रम्-वञ् । अवस्थाने, विरतौ, निवृत्तौ च ।

विराम् पु० वि+रम् वञ् इत्य र । विरामे प्रभुभेदे ।

विराव् पु० वि+व-वञ् । गच्छे इव । विगतत्वे वि० ।

विरिञ्च पु० वि+रिच अच् रुम् च । विष्णौ जगत्स्रष्टरि
मेषधि, मित्रे च । इन् । तत्त्वार्थे । [रिते च

विरूढ वि० विमेषेण रीक्षति वि+रह्-क्त । जाते अद्भु-

विरूप वि० विरक्तं रूपमस्य । उदररूपयुक्ते, निन्दिते च
मिषल्लोभूते न० । अतिविधायी, डरावधायीत्युक्ते स्त्री० ।

विरूपाक्ष पु० विरूपे विकटे अविश्वो यस्य पञ्च सखा ।
महादेवे । विकटनेत्रे वि० ।

विरिक्त पु० वि+रिच-वञ् । मलादेरगोनि शरणे, अतिरेके च

विरिचन न० वि+रिच-णिच् ल्युट् । मलादेर्नि शरणे, ज्वर-
मध्ये विरेचनं भित्ति वैद्यकम् । विरेचयति वि+रिच-
णिच्-ल्युट् । पोतुडदे पु० । भेदकाले वि० ।

विरोक्त पु० वि+रच वञ् चक्ष् च । विद्वे, छर्त्यक्रिये पु०

विरोचन पु० वि+रच युष् । सूर्ये अर्कपुङ्गे, वलिपितरि
मध्यादतनवेऽप्यभेदे, चन्द्रे च रोचयति रच णिच् ल्युट् ।

रोहितकण्ठे, ग्लोनाकण्ठे, एतकरञ्जे च पु० ॥ रुचिकरेति०

विरोध् पु० वि+रुध्-वञ् । वैरे विरुद्धतायाम् न्यायोक्ते सा-
ध्यासाभानाधिकरण्यरूपे चेत्यदोषे, यथा पश्चिमान् जला
दिह्यत्र जलरूपचेतोर्वह्निना सामानाधिकरण्यं नास्ति ।

विरोधन् न० वि+रुध्-ल्युट् । वैरे ।

विरोधिन् पु० वि+रुध् णिन् । रिपौ, पट्टिसवत्तरमध्ये
'जायते सातुषे कष्टं विरोधिनि न सद्यः' इत्युक्तमवश्ये
नत्वरभेदे च ।

विरोधीति स्त्री० अर्थव्यवहारभेदे, परस्परविरोधिवचने च ।

विन् सृजो लृप्-पञ्चक-सृष्टे । विनति अवेधीत् ।

विन् न० विन्-क्त । विद्वे, युष्माकम् । विनततासिक्तारण्ये-
नाक्षयस्य अच् । मोटकोत्तरे, वाजिनो विनयोनय' इति
कुमार । वेतसे च पु० ।

विन्तल पु० विन्तल-अच् विष्णयुक्ते ।

विन्तल्य वि० विमिष्ट लज्जन्मस्य । विमिष्टे, विशेषणयुक्ते
च । निष्प्रयोजनस्थितौ च न० । दामोषे काञ्चन उदरमू-
र्त्तिवृत्त्याभेदे स्त्री० । 'अशीपालात् द्वितीयेऽङ्गि मय्या
दद्यात् विन्तल्यसि ति कृत् ।

विसान् वि० विशेषेण खन्य लज्जन् क्त तस्य न जस्य न ।

संख्ये । मध्यभागे, कटौ, उदितमेधादिरायौ च न० ।

'गोचरे वा विस्मयेनेति व्योतिषम् ।' [काले

विन्मस्य पु० वि+न्वि-वञ् । विन्मसे अशीत्रले प्रतीकषीय

विलम्बित वि० वि+न्वि-क्त । अयोधे, मन्दे च मध्यमत्वे न०

विलय पु० वि+ली-वञ् । प्रभवे, नाये च ।

विलला स्त्री० वि+ल्लव अच् । श्वेतवलायाम् । [गोधाया ॥

विलासोऽश्व पु० विवे श्वेते-यो अच् वा अलुक्कुः । शर्पे, मूढिके,

विलाप पु० वि+लप-वञ् । परिदेनोक्ती ।

विलास पु० वि+लस-वञ् । 'तात्कालिको विमेषस्तु विहा-
सोऽद्विजयादिषु' इत्युक्ते स्त्रीया स्त्रहारवेदाभेदे, वेदा-
विषये, दीप्तौ च ।

विलासिनी स्त्री० विलासोऽजस्र रनि डोप् । नायिका,
वैश्यायाश्च । योगवति वि० शर्पे, लण्डे, गङ्गौ, समरे,
महादेवे चन्द्रे च पु० ।

विलीन वि० वि+ली-क्त । मग्नप्रवृत्ताभावे एतदो, विरत, नष्टे
च 'विलीनायेवपातकेति भागवतम् ।

विलेपन न० विलिप्तेऽनेन करणे ल्युट् । गामातुडेपनद्रव्ये
पिष्टे छटे वा चन्दनकुङ्कुमादौ । कर्मणि ल्युट् ङीप् ।

विलासा, छविशायी स्त्रियाश्च स्त्री० ।

विलेप्य पु० वि+विप-यत् । ववावाम् विनेपनीये नि० ।
 विनोचन न० वि+नुच-वरणे ल्युट् । नेत्रे, भावे ल्युट् । द्यने
 विलोडित न० वि+लोड-ङ् । तले । व्यालोडिते वि० ।
 विलोम नि० विगतं लोम यत्र अन्व सभा० । विपरोते, चर-
 पटके न० खण्डे, कुम्भरे वरुणे च पु० ।

विलोमजिह्व पु० विलोमा विपरोता जिह्वा यस्य । गजे ।
 विलोमवर्ण पु० विलोमजः सत्यतन्त्रतया व्युत्क्रमजो वर्णः ।
 उत्तमक्षिप्यामधमवर्णं जनिते सद्योर्णे वर्णः ।
 विलोमी स्त्री० विमिष्टं लोम केगो यस्याः ५०० अष्ट गौरा-
 लोम् । आमलक्याम् ।

विलोल नि० वि+लुल-ल्यप् । चञ्चले, विषेपवत्तये च ।
 विल्ल न० विल ल किञ्च तस्य नेत्रम् । व्याल्लाये । [हीकन्दे
 विल्लमूला स्त्री० विल्लमालविल्लमिदं वेदिनं मूलमस्याः । वार-
 विल्ल पु० विल-वन् किञ्च । श्रीकण्ठपत्रे, तन्मूलादी,
 परिभाषे च न० । [पदाद्ये शुक्लविलोलपत्रम्]

विल्लपेदिका स्त्री० विल्लप्य वेगोऽप्यस्य ङ् । [वेदपदा]
 विनीवध पु० वि+वध-ल्यप् वा दीर्घ । भान्यवधुलादेराक्षरत्वे
 भारे स्वत्ववधुनयोग्ये [शक] काङ्क्षिते च ।

विन्द न० वि+व-ल्यप् । विन्दे, दोषे च ।

विन्दरा न० वि+व-ल्युट् । व्याख्याने, तत्कारके पञ्चभेदे च ।

विन्दराश्लिका स्त्री० विन्दयुक्तं शालमस्यस्याः ङ् । वेणी[शाल]
 विषये ति० विन्दो वर्णोऽस्य । अथने, नीने च ।

विर्वत्त पु० वि+वत-ल्यप् । जले, वसुधाये, अथर्वर्त्ते वेदात्मोक्ते
 वारणात् विषमवर्त्ताकतया उत्तग्रामाने कार्ये च । वधा
 रङ्गात् रजतम् मङ्गलो जगत् ।

विषा नि० विगतो घ्न कायस्य यस्य । अस्त्रतन्त्रे, व्याकुले
 च 'विषया कायघ्नं दिति कुचार्द्रं हतरोके च ।

विषस्तु पु० वि+वध-किं अकर्मणं चतुर् नस्य न । खण्डे,
 अर्धदले, अर्धे, देवे च ।

विषाद् पु० विषो गदः । 'अथादिशायवत्ते हयो वञ्जतरस्य
 वा । विषादो व्यरहारदेः सुहृदत्वे व्यरहारे, वञ्जे च ।

विषाच पु० वि+वच-ल्यप् दारपरिपत्ये, तत्कारके आपारे च

विषाङ्गि पु० विषाङ्गो जातः ङस्य तार-ङ्गत् । जातविषाङ्गे ।

विषास्य नि० वि+वच-ल्यप् । विषाङ्गोऽस्य । विषेण वाद्ये च

विषिक्त नि० वि+विच-ङ् । विरक्तं, परिमे, अर्धयुक्ते च ।

विषिर्दिङ् । विषिर्दिङ् नि० । दुर्भवाद्यो विष्या स्त्री० ।

विषिपि नि० विषिप्या विषा यस्य । नागावकारे ।

विषीत पु० विमिष्टं वातं मगादिप्रकारत्वात् यस्य । मण्ड-
 तप्यपासादिभुक्ते देहे ।

विष्टत नि० वि+वृ-ङ् । विस्तृते व्याख्याते च ।
 विष्टति स्त्री० वि+वृ-ङ् । विस्तारे व्याख्याने च ।
 विवेक पु० वि+विच-ल्यप् । याथाव्येन वस्तुस्वरूपाधारणे,
 मन्त्रितुष्ययोर्भेदज्ञाने च ।

विबोद्ध पु० वि+वृ-ल्यप् । आभातरि ।
 विव्योक्त पु० वि+वृ-क्तं नस्य लोकेः स्यान् । 'गर्भमिमान-
 दिदेषि विव्योक्त्यनादरकिये'त्युक्तप्रत्यये स्त्रीयां महार-
 चेदाभेदे ।

विश्र प्रवेगे द्वा० पर० सक० अनिट् । विशति अविशत् ।

विश्र पु० विश-क्षिप् । अनुजे, वैश्वे च ।

विश्रष्ट नि० वि+वृ-ल्यप् । विषाये । [च नि० ।

विश्रद् पु० वि+वृ-ल्यप् । शुभ्रत्वे । तदति विषये, व्यक्ते

विश्रय पु० वि+यो-ल्यप् । संघने 'विषयो विश्रयश्चैवेति' मोमांसा

विश्रय पु० वि+यृ-ल्यप् । वधे ।

विश्रयस्तु पु० विश्रयः तत्कारादेदनाविशतिं करोति ल-

क्षिप् । [हापरभाषो] हले ।

विश्रय्या स्त्री० विगतं प्रत्यं तत्कारादेदना दस्याः ५०० ।

आन्विष्यवत्ते, दन्तीवत्ते, पुङ्गव्याम्, लिपुषायां अजयो-

दायाश्च । विमतस्यर्त्ते नि० ।

विश्रयज न० वि+यज-ङिङ्यते ल्युट् । मारणे ।

विश्रयन पु० विश्रयतन्त्रेण ल्युट् । अष्टे, 'अविर्विश्रयः' अष्टं

दति अष्टं लोमम् । [तम, मारिते

विश्रा लि० वि+वृ-ङ् । मारिते कर्ताते च । वा द् ।

विश्राष्ट पु० विश्राष्टानवत्ते भवः अष्ट । कर्त्तव्ये । भविनां

विश्रयनाराधनादावस्थाने, उपनिषायां, याचने च ।

विश्राष्टु पु० विश्राष्टा याच्य यस्य तथा वन् जायते

जगत् । मारते, विश्राष्टानवत्तजाते नि० ।

विश्राष्टा स्त्री० विषिष्टा प्राचा प्रकारी दस्याः । वञ्जवत्तया

ल्लोकादिव्यवधिके मोक्षये नयमे परिहृये च ।

विश्राष्टा न० वि+यृ-ल्यप् विच-ल्युट् । मारये ।

विश्राष्ट पु० विमानं ददाति दा च लस्य ङ् । वृद्धवत्ते

अष्टद्वारावभायां स्त्री० परिहृये, मग्नये, च्छे च नि० ।

विश्राष्ट नि० वि+वृ-ल्यप् । विस्तरे, उद्धति च । मग्नये,

मग्नये च पु० । दम्भ्यवत्तया, व्याघ्रभूरावत्तां मदे-

भेदे च स्त्री० विश्राष्टा विस्तृतं करोति इत्यपम् । [द्वये

विश्राष्टता स्त्री० विश्राष्टस्य भावः अष्ट । पार्विधारे । [यस्यो

विश्राष्टतत्त्वमर्थे पु० विश्राष्टं नि०] तैत्तिरीयं मग्नये दस्य ।

विशालत्वञ्च उ० विद्याया तत्त्वं यस्य । सप्रच्छदे इत्ये ।
 विशालपत्र उ० विशालं पत्रमस्य । काशाली, ताल इत्ये च ।
 विशालाक्ष उ० विद्याये क्षत्रियो यस्य पत्रमस्य । महादेवे,
 गरुडे, विष्णो च इत्येति, नि० पार्थिव्यां नागदन्त्यां च स्त्री० ङीप्
 विशाली स्त्री० वि० शालञ्च गौ० ङीप् । अजमोदायाम् ।
 विशालि उ० विगिष्ठा विगता वा विद्या यस्य । भरतये, वापे,
 तोमरे च इव । शिखारहिते नि० । नासिकायाम् रथ्या-
 याञ्च स्त्री० ।

विशिष्ट नि० वि० विषय-ज्ञ । युक्ते, विवक्षये, विवेकयुक्ते च ।
 विशिष्टाद्वैत न० रामानुजन् युक्ते प्रकतिविशिष्टस्य ब्रह्मणोऽद्वयमे
 विशोणे नि० वि० श-ज्ञ । गुणै, जरावस्थापदे च ।
 विशोर्धर्माणं उ० विशेषेण धर्ममस्य । निम्बहृते ।
 विशुद्ध नि० वि० शुध-ज्ञ । दोषरहिते, विभे च ।
 विशुद्धि स्त्री० वि० शुध-क्तिम् । मोघने, दोषरहित्ये च ।
 विशुद्धल नि० विगता श्रद्धा पद्धति र्विद्याः । परिपाटीभ्यन्ते
 विशेषेण उ० वि० शिष-वच् । प्रभेदे, प्रकारे, व्यक्तौ, निवर्त्ते,
 'अन्योन्याद्व्यवृत्तिर्बोधः परिकीर्तित' इति वैशेषि-
 कोक्ते प्रदायमेदे, अर्थावधारभेदे च ।

विशेषक उ० न० विशेषयति वि० शिष-विश्व-युत् । ललाटहते
 तिर्यगे । विशेषकर्त्तरि नि० 'विभिर्भेदं' विशेषकनि० युक्ते
 एकवाक्यतापदे लोकात्वे न० ।

विशेषगुण उ० कर्म । वैशेषिकोक्ते 'बुद्धादिपदकं रूपादि-
 चतस्रं खेडभावेन । साभाविकद्रव्यतन्त्रं ब्रह्मे ब्रह्म-
 एव वेत्तुहेतु गुणभेदेभ्यः ।

विशेषण न० विप्रियतेऽनेन वि० शिष-ल्युट् । भेदकभ्ये-
 गुणक्रियादौ यथा नीलम् उत्तमं च लो गौरित्यादौ गुण
 क्रियादिभेदकधर्मैः ।

विशेषविधि उ० विभेदे विधिः । सामान्यविशेषयोर्बोधे विषये
 गोचरे विधाने यथा नास्त्वेष्यो दधि दीवतां शाण्डि
 स्थाय तन्मित्रतय शाण्डिस्तस्य नास्त्वेष्यविशेषनेन तदि-
 धेयं दधिदानमपरादेन तन्न दानविधिः ।

विशेषित नि० वि० शिष-विश्व-ज्ञ । भेदिते विशेषणयुक्तोक्तते च
 विशेषोक्ति स्त्री० अर्थानवधारभेदे ।

विशेष्य नि० विप्रियते भेदते गुणादिभिरसौ वि० शिष-
 ल्युट् । गुण दिभिर्भेदे, व्यवच्छेदे, पदार्थं धर्मिणि च ।

विशोक उ० विगतः शोका यस्याच् यस्य वा । आशोकहृते
 शोकरहिते नि० योगमास्तीके चित्तवृत्तिभेदे स्त्री० ।

विशोधनी स्त्री० विशुद्धतेऽनया राध-ल्युट् ङीप् । दनीहृते

भावे ल्युट् । मोघने न० वि० शुध-ल्युट् । मोघनकारके नि० ।
 विशोधिन् नि० वि० शुध-विश्व-विनि । मोघनकारके नि० ।
 नागदन्त्यां स्त्री० ङीप् ।

विश्व(चा)णन न० वि० शिष-विश्व-ल्युट् वा ङीप् । दाने ।
 विश्वव्य नि० वि० शिष-वच् । विश्वे 'विश्वम्' परिचुम्बेति
 वा० । बाने, व्यसृजते, गाढे च ।

विश्व(चा)म उ० वि० शिष-वच् वा ङीप् । विरामे प्रवृत्त
 आशारखावधाने च । [त्रये च ।

विश्वम्भ उ० वि० शिष-वच् । विश्वे, प्रत्यये, क्षेत्तिकल्ले
 विश्वाव उ० वि० शिष-वच् । प्रविष्टौ प्लातौ च ।

विश्व्युत, उ० वि० शिष-वच् । विश्वाते ।

विशिष्ट नि० वि० शिष-ज्ञ । विद्युक्ते, प्रिये च ।

विश्लेष उ० वि० शिष-वच् । विद्योये मैथिल्ये च ।

विश्ल न० विश्व-व । जगति संसारे । तदभिमानिनि जीवे उ० ।

आहरेदविशेषेण उ० ब० व० सकृदे नि० तदर्थेऽस्य चर्चनामता ।

विश्वकर्मान् उ० विश्वेण कर्म आपादो यस्य । सूर्ये, देव-
 मित्सिनि, हनिभेदे, परमेष्ठरे च ।

विश्वकर्तृ उ० विश्वं करोति विश्व-क्तिम् । विश्वकर्षि, परमेष्ठरे च
 विश्वकर्तु उ० विश्वं वेतरोऽस्य । अतिहरे ।

विश्व(व्य)क्तेन विश्व(व्य)वीचेनायस्य । विष्णौ, मित्युक्ते च स्त्री० ।

विश्वगन्ध उ० विश्वतो गन्धोऽस्य । शोवे गन्ध-रूपे, पद्माण्डौ च

विश्वगन्धा स्त्री० विश्वे सकला गन्धा यस्याः । इष्टिष्याम् ।

विश्वग्रन्थि स्त्री० विश्वतो ग्रन्थिर्वस्याः । हंसपदीकतायाम्

विश्व(व्य)ञ्च व्यञ्जयिष्यति किम् विश्व(व्य) कारेण । चर्चते

रक्तये विश्वगामिनि नि० अद्रागमे विश्व(व्य)ह्राज्यात् ।

विश्वधारिणी स्त्री० विश्वं धारयति इ-णिनि । इष्टिष्याम्

विश्वधर्णी स्त्री० विश्वतः धर्मांश्च । भूषणलक्ष्याम् ।

विश्वधुन् उ० विश्वं धुति भवति धु-कनिम् । अन्धो, चन्द्रे

देवे, विश्वकर्षि, भूशौ च ।

विश्वमेधञ्च न० विश्वेषां भेषजम् । मुखराट् ।

विश्वम्भार उ० विश्वं धर्ति भ-अ-वच् च । इन्द्रे, विष्णो

च । इष्टिष्यां स्त्री० ।

विश्वरूपक न० विश्वं रूपमस्य रूपं । कृष्णागुहयि ।

विश्वरेतस उ० विश्वं देवोत्तमं यस्य । चतुर्मुखे नृक्षणि ।

विश्वरोचन उ० विश्वान् रोचयति र-व-विश्व-ल्युट् । नाडोचमाके

विश्ववेदस् उ० विश्वं वेति विद-वच् च । इन्द्रादौ देवे, सर्वत्र च

विश्वसार न० विश्वेषां सारम् । तन्मभेदे । संज्ञायाम् कम् ।
 (फणियनसा) हृते उ० ।

विश्वस्तु ज्ञं उ० विश्वं सृजति सृज-क्तिम् । चतुर्भुजे ब्रह्मणि ।
विश्वस्तु जि० विश्व-स-क्त । जातविश्वे, विश्वविशेष्य
वि० वा इट् । विश्ववासां स्त्रियां स्त्री० ।

विश्वस्या स्त्री० विश्वतः तिष्ठति स्या-क । यथावर्थात् ।
विश्वोची स्त्री० विश्वमवृत्तिं अनुव क्तिम् । अक्षरोभेदे ।
विश्वोत्तमं उ० विश्वमात्मा यस्य । विष्णौ ।
विश्वामित्र उ० विश्वं मित्रमस्य पूर्वपददीर्घः । ब्रह्मार्चि-
भेदे गाधिते न्ये । मित्रे च

विश्वामित्रप्रिय उ० इत० । नारिकेले श्रीरामे च । [पर
विश्वाराज उ० मित्रेण राजते राज-क्तिन् । विषेणं राजति,
विश्वारज उ० मित्रेणं वक्ष्यन्तां उ० दीर्घः । गन्धर्वभेदे ।
राजो स्त्री० ।

विश्वामित्र उ० विश्व-स-वत् । इदमित्यनेवेत्याकारे चित्त-
वृत्तिभेदे, प्रत्यये, अज्ञावाच ।

विश्वेदेव उ० व, व० कर्म० अनुकृत् । 'मृतर्देशो वक्ष्य-
स्य ज्ञान-कावल्या ध्वनि । रोचकवाङ्मयैव तथा
चान्य-पुष्करवा' । विश्वेदेवा भवन्त्येते दस आहुतेषु पूजिता
इत्युक्ते आह्वेयभेदे । विश्वेदेवस्तु वृद्धो उ० ।

विश्वेष्ट उ० इत० । शिवे, विश्वेश्वरादयोऽप्यत्र ।
विश्वीपथ न० विश्वेष्टु रोगेषु औषधम् । सुवृष्टाम् ।
विष आम्नो जु० उभ० सक० क्तिन् । वेवेष्टि वेविष्टे । अविषत्
अविषत् त ।

विष विषयोगे 'आ० पर० सक० क्तिन् । विष्याति अविषत्
विष सेवने आ० पर० सक० क्तिन् । वेपति अविषत् ।

विष स्त्री० विष-क्तिम् । विषायाम् ।

विष न० विष-क्त । जले, पत्रकेष्वे, जलवाले, गन्धर्वे,
वस्त्राभे विषे च गरलभावे पु० न० ।

विषकण्टकिनी स्त्री० विषयुक्तं कण्टकमस्या अस्ति इति ।
वन्धावर्तिकायाम् ।

विषकण्ट उ० विषं कण्टे यस्य । शिवे ।

विषघा स्त्री० विषं हन्ति हन-ट निग क्तवत् । पुष्ट्याम् ।

विषघातिन उ० विषं हन्ति हन-वति । मिरीषज्जे । विष-
नायके ति० ।

विषघ्न उ० विषं हन्ति हन क । मिरीषज्जे, यवासे, विभीतके,
चम्पकज्जे च । हृष्टमोचिकाया (हेलेका) इन्द्रशरण्याम्,
वर्धरायाम्, भूम्यामनक्याम्, रत्नहवनवतायाम्, हरिद्रा-
याम्, उषिकायाम्, महाहरज्जे च स्त्री० स्त्रीम् । विष-
नायके ति० ।

विषजिह्व उ० विषयुक्ता जिह्वेय प्रत्ययस्या । देवताऽह्वये ।
विषज्वर उ० विषसिच प्राणहन्ता ज्वरो यस्य । अहिषे ।

विषज्ज न० विशेषेण परहम् । नृणां ।

विषतिन्दु उ० विषयुक्ततिन्दुः । कुपीली ।

विषट् न० विष-ट्-अच् । पुष्पाकासीषे प्रत्ययार्थे उ० । तद्वति ति० ।

विषदन्तक उ० विषं दन्ते यस्य कप् । सपे ।

विषधर उ० विषं धरति च अच् । सपे, 'विषधर-विषममि'त्युद्धः

विषधर्मान् उ० विषस्येव धर्मान् इत्येति च न० । (आज्ञा-
कुपी) लतायाम् ।

विषनाशन उ० विषं नाशयति नश-णिच्-ल्यु । मिरीषज्जे

विषतुष्ट उ० विषं तुष्टि सृज-क्तिम् । स्त्रीनामङ्गे ।

विषपुष्प न० विषसिच गोष्ठं पुष्पमय । गोष्ठपद्मे । जट् ।
सद्वहये । कर्म० । गोष्ठपुष्पे न० ।

विषम ति० विगतो विह्वो वा चम । अहमे, अयुष्मे चमता
नते, दास्ये, सृष्टे च 'भित्तिविह्वलप्यादं विषमं परि
कीर्षितति'त्युक्ते पद्यभेदे न० । [चमप्यभेदे ।

विषमच्छाट उ० विषमाः अयुष्मानि सप्त ददाः यस्य ।

विषमज्वर उ० विषमं उषो ज्वरः । ज्वरभेदे ।

विषमनयन उ० विषमाणि अयुष्मानि लीयि नयनायस्य ।
शिवे । विषमनेत्यादयोऽप्यत्र ।

विषमईनी स्त्री० विषं सदादेनया सृष्ट-ल्युट् स्त्रीम् । गन्ध-
वाङ्मयाम् । सार्थं कन् । तत्रैव ।

विषमस्य ति० विषमे उद्धतानते सृष्टे वा तिष्ठति स्या-क ।
उद्धृतमाप्ते, सृष्टस्ते, उद्धतानतदेशस्ये च ।

विषमशिट न० विषमं शिटं प्राशनम् । अतुचित्प्राशने ।

विषमायुध उ० विषमाणि अयुष्मानि दध आयुषानि वा-
चा यस्य । कामे । विषमेत्यादयोऽप्यत्र ।

विषय उ० विषयस्ति स्मात्कतया विषयिणं निरूपयति सम्म
भ्रान्ति वा वि-पि-अच् । इन्द्रियगोचरे-प्रत्यक्षे, देशे च ।

विषयिन् न० विषयोऽस्यस्य इति । प्राप्ते, इन्द्रिये च । विष-
यायके ति० । राशि, कामदेवे, ध्वनी च उ० ।

विषरूपा स्त्री० विषं भूतिकविषं रूपयति अतिक्रामति
रूप क । अतिविषयायाम् (जातरूप) ।

विषलता स्त्री० विष-व्याप्तेर लता । इन्द्रशरण्याम् ।

विषविद्या स्त्री० विषाय तद्विह्वये विद्या । विषममन्त्रप्राप्ते
विषवेद्य उ० विषे विषाघट्टारे वेदाधिकृतः । विषममन्त्रविद्यावति

विषनालक उ० विषस्य नृणां यस्य यान् । पद्मरुद्धे ।
विषहन्त्री स्त्री० विषं हन्ति हन-ल्युट् स्त्रीम् । अथराजितायाम् ।

विपहारके वि० ।

[विपहारके वि० ।

विपहारी स्त्रीविपं हरति हृ-अच् गौ०डोम् । मनसादेव्याम्

विपहा स्त्री० विपं इति हन-ड । देवदातोत्तयायम् ।

विपा स्त्री० विपं नाश्वेनाश्वस्याः अच् । (आतदच्)

अतिविपयायाम्, वृद्धौ च ।

विपाया न० विप+आनच् । पशुशब्दे, इन्द्रिन्दे वराहृन्दे,

कुशौषधे, क्षीरकाकोल्याञ्च ।

विपायिका स्त्री० विपायमस्यस्याः डन् । शृङ्गाम् (गाहर-

शिङ्गा) कर्कटशृङ्गाम्, आपसक्याञ्च ।

विपायिन् पु० विपायमस्यस्य इति । अङ्गिणि, इत्तिणि च ।

शृङ्गाटके, क्षुपभीषधे च पु० ।

विपाद् पु० वि+पद-बज् । अथशब्दे, अहतावाङ् ।

विपादनी स्त्री० विपाय तन्निष्ठत्वे अद्यतेऽशौ अद-ल्युट् ।

पलायीतवायाम् ।

विपाल्पक पु० विपस्यान्तक इत् । शिने, विपहरे वि० ।

विपापह् स्त्री० विपमपह्नि अय+हन-ड । रन्त्रावस्थाम्,

मागदमन्द्याम्, आर्षभूलायाञ्च (पररभूक) ।

विपाराति पु० इत० । अन्त्यपुनूरे ।

विपारि पु० इत० । इतकरद्वे, गङ्गाचक्षुःशब्दे च । [चके

विपास्य पु० विपमासे यस्य । सर्वे विपाकानिगलमस्य । गङ्गा

विपु अथ० विप-ङ् । शाल्ये, नानाशब्दे च ।

विपुष न० विपु दिनरात्रयोः साम्यं वाति ना-क । समरात्रि

दिनरात्रिके अद्यतगङ्गमेव एवेः तन्नामभरात्रिगङ्गानिभेदे ।

विपुवत् न० विपु साम्यमस्याति मत्त एव वादि० गत इः ।

विपुषशब्दयोः ।

विपौषधी स्त्री० इत० । मागदन्त्याम् ।

विष्क हिंसाया च आ-हक० सेट् । विष्कयते अविश्विभूत ।

इने उभ० विष्कयति ते अविश्विभूत ।

विष्कम्भ पु० वि+स्वन्भ-अच् । स्वर्गचन्द्रयोगजातयोगमथ्ये

प्रथमे योगे, विहारे, प्रतिबन्धे रूपकस्याङ्गभेदे, योगिनां

बन्धभेदे, हृदये, अथस्मक-कोलकादौ च ।

विष्कर इ० विकिरति वि+ङ्क-क छट् । विङ्के ।

विटप न० विप-अप् नुट् च । भुवने ।

विटप्य वि० वि+ङ्कन्भ-ङ् । मतिरुद्धे अवस्थे ।

विटम्भ पु० वि+स्वन्भ-अच् । मतिवशे रोगभेदे च ।

विटम्भिन् वि० वि+ङ्कन्भ-णिनि । प्रतिबन्धके रोषविशेष-

जनके च ।

विटर पु० वि+हृ-अच् मतम् । 'उड्दिभेयो अवेदमङ्गा उच्च-

केयसु विटर' इति 'वाभाभर्तसु विटर' इति च सूक्त्युक्ते

दर्भकते आधनभेदे, आधनमात्रे, टच्चे च । [विष्णौ ।

विटरश्चरस् पु० विटरः कुशसृष्टि एव श्वश्री कर्पावस्य ।

विटरुह्य स्त्री० विटा भूमौ प्रविष्टा सती रोहति बह-क ।

सर्पकेतव्याम् ।

विटार पु० वि+हृ-अच् मतम् । पट्टिच्छन्दोभेदे ।

विटि स्त्री० विग-क्तिन् क्तिच् वा । वेतनं विना भारादिवहन-

अन्ये क्षेत्रे, वेतने, कर्मणि, शर्पणे, प्रेषणे, तिथ-

र्हात्मककारणमध्ये वृत्तमे करणे कर्मकरे-अच्, वेतनं

विना कर्मकरे च पु० ।

विष्ठा स्त्री० विविधं विवृति स्या-क मतम् । पुरोमे ।

विष्णु पु० विष्-आपने नुह । व्यापके, परदेकरे, वृद्धौ गृहे,

धर्मशास्त्रकारके छनिभेदे च 'मन्त्रविष्णुहारीति

अतिः । 'यस्मात् विद्विदं सर्वं तस्य प्रज्ञा सङ्गात्मनः ।

तस्मादेशोच्यते विष्णुर्विश्वधियोः प्रप्रेषनादि' मुक्ते, नाष्टदेवैर्ऽपि

विष्णुक्रान्ता स्त्री० इत० । अथराजितायाम् तस्या । विष्णुपरि

त्यक्त्यात्मनायाम् । [विष्णु मन्त्रिः आद्यभाष्यकर्त्ता ।

विष्णु गुप्त पु० व्यापक्ये पवित्रते अद्यमेव वाङ्मयादनर्पायच-

विष्णुतेन न० देव्युपनिषदे तैत्तिरेके ।

विष्णु धर्म्य पु० विष्णुपावनयोग्यो धर्मः याक० । विष्णुपाद-

नो चते नियमभेदे उपचारान् तदुपविपादके सन्धे च ।

विष्णु धर्मोत्तर न० विष्णु धर्मे उत्तरः प्रधानः बर्धनेन

यस्य । संज्ञिताभेदे ।

विष्णुपद न० विष्णोः पदविभ व्यापकतात् । आकाशे ।

विष्णुपदी स्त्री० विष्णुपदे कारयतेनास्त्रस्याः अच् गौरा-

दीप् । गङ्गायाम् उपविष्टं विष्णुशक्त्यायौ रणेः संज्ञानौ च ।

विष्णु माया स्त्री० इत० । विष्णोः परमेश्वरस्य माया, अथवन-

वटनपटोयस्याम् अविद्यामज्ञौ, तदधिगान्ता दुर्गायाञ्च ।

विष्णु रय पु० विष्णोः रय इव गतिहेतुतात् । गह्वरे ।

विष्णुरात पु० विष्णुना रातः विष्णुर्वा रायाज्योत्तमस्ये रा-ङ्

व वा । परोब्रह्माख्ये सति गर्भस्थ एव कथ्यतामाक्षेपद्वयः

यन् अथ-प्रसववन्तरञ्च विष्णुना पुनर्जीवित इति भारतम्

विष्णु बल्लभा स्त्री० इत० । त्वत्साम्, अस्मिन्निष्ठाशब्दे च ।

विष्णु वाहन पु० विष्णु वाङ्मयति स्थानान्तरं भवति बह्विध-

स्यु । गह्वरे ।

विष्णु वाङ्मय पु० विष्णुवाङ्मयस्य । गह्वरे । [उपनिषदे टट्टारे

विष्कार पु० वि+हृ-अच् मतम् । अहं मतम् । धर्मगुणा-

विद्य वि० विभेधेन यथाः विभ-अच् । विषेधेन यथे ।

बी कानो जमने च अकलितौ व्याप्तौ चेपे भोजने च सक-
 द्वा० उभ० अनिट् । वेति अविशत् ।
 बी(वि)ताश उवि+काम-वच् वा दीर्घ । रुदधि, प्रकाशे च ।
 बीक्ष्ण न० वि+ईक्ष करणे ल्युट् । नेत्रे । भावे ल्युट् । दर्शने
 बोद्धा स्त्री० वि+रक्षि अच् । श्रुतिस्मृत्याम् । अ । गतिभेदे,
 न्यत्वे अद्यगतिभेदे, सभ्यौ च ।
 बीवि(वी) पु० स्त्री० वे दोषि स्त्रीत्वे वा ङीप् । उरुद्वे, अत्र
 कामे, सुखे, अस्ते, क्षिरणे च ।
 बीचितरङ्ग पु० बीचेरिव तरङ्गो यत्न । बीचितो यथा
 उक्तोक्तं तरङ्गजननमेवं स्रजज्यज्यादिहूपे न्याय-
 भेदे यथा मन्त्रस्य उक्तादिभेदे जलवत्स्रजस्य मन्त्रपरम्परया
 चोत्पत्तेरुच्यते इत्यन्वयान् ।
 बीचिमालिन् पु० बीचीनां मालाऽस्यत्यस्य इति । वस्त्रे ।
 बीज व्यजने अद्+जृ० उभय+कर्म+सिट् । बीजयति ते अवि-
 बीजत । 'बीज्यते च हि वृक्षान्न' इति कुमार ।
 बीज न० बी-क्षिप् जन-ड कर्म० । कारणे, एते, अङ्गरे,
 तत्त्वावधाने, मज्जावि, अव्यक्तगणितभेदे, अन्वभेदे,
 धान्यादे कृतादौ च ।
 बीजक पु० बीजेन कारयति कै क । मातृसङ्गके । [वराठके ।
 बीजलोभ पु० बीजानां लोभ इत्यर्थः । मूलबीजाधारे
 बीजगर्भे पु० बीजानि गर्भे यस्य । पटोके ।
 बीजगुप्ति स्त्री० बीजानां गुप्तिर्गुप्त्याम् । शिष्याम् ।
 बीजन न० बीज-ल्युट् । व्यजने । करणे ल्युट् । चामरादौ ।
 वस्तुनि, चक्रादिके, लोकाधीनविह्वले च पु० ।
 बीजपादप पु० बीजप्रथम पादप । भद्रातकहृत्के ।
 बीजपुष्प न० बीजात् पुष्प यस्य । मरुतके । [बीजगुप्तिस्थित
 बीजपूर पु० पूर्यते पूर-वच् इत् । (टावा वेतु) जम्बीरभेदे
 बीजफलक पु० बीजानि फले यस्य कम् । बीजपूरे अम्बीरे ।
 बीजमाहृत स्त्री० बीजानां भातेव इत्यर्थे कतु । पशुबीजे ।
 बीजरुद्ध पु० बीजेन रोधति रुद्ध-क । बीजमाहृतभाते धान्यादी
 बीजरेचन न० बीज रेचयति रिच-ल्यु । बीजेषु सध्वे रेचके
 जयपादबीजे ।
 बीजवपन न० बीजानि उष्यन्तव्य वप-आधारे ल्युट् ।
 जेतु । भावं ल्युट् । बीजस्य उत्पादनाय चेषणे ।
 बीजरत्न न० बीज रत्नमित्रास्य । भावकताये ।
 बीजहृत् पु० बीजमाहृत्याहो हृत् । अघनहृत्के ।
 बीजसंस्थ पु० बीजानां वपनयोग्यधान्यादीनां वृद्धव
 सप्तम् । सम+वि-वच् । वपनयोग्यधान्यादिपक्षे ।

बीजसू पु० बीजं स्रुते सू-किए । उषिष्याम् । [उष्टे जेतु ।
 बीजाजित लि० बीजेन सह कष्टम् उच्यते । बीजेन सह
 बीजास्त न० बीजेनास्तमिव । दृष्टान्ते । [विशिष्टे लि०
 बीजिन् पु० बीजमफलस्य इति । उल्लाङ्केपितरि । बीज
 बीज्य लि० विशेषेण दृज्यः वि+यज-कप् । कुडोने ।
 बीटि(टी) स्त्री० वि+ट्ट-इन् वा ङीप् । (पानेर बीडा)
 यज्जितवतामूले । स्थायै कतु । गतैव ।
 बीणा स्त्री० अज न बीभाव ट्ट० पालम् । सनातनस्याति
 प्रायभेदे । [दण्डे ।
 बीणादण्ड पु० इत् । बीणावाद्यस्थितादण्डपरिचये काच-
 बीणावाद लि० बीणा वाद्यमिति वद-णिच्-अच् । बीणावादके
 बीत न० वि-रञ्च । सुप्रसन्नमेव हृदयदादिर्भवे, अङ्गुष्ठमर्षण
 न्यायाद्युक्तं व्युत्पन्नभेदे च । शान्ते, गते च लि० ।
 बीतंस पु० वि-वतुष वच् वा दीर्घ । वृत्तमक्षिणा दम्भवीर-
 करणे दामभ्यतौ, विद्यापचेष्टप्रमाणे च ।
 बीतशोक पु० बीत रिगत शोको यस्मात् यस्य वा ।
 अशोकहृत्के, शोकहीने लि० । [क्षिप् । बीटके पु० ।
 बीति स्त्री० बी-क्षिप् । गतौ, दीप्तौ, भोजने, याचने च ।
 बीतिहोत्र पु० बीतये पुराणवादिभक्त्याय ह्रयने देवाव्यक्त
 ऊ-नञ् । वही । [वर्त्मनि, दृष्टमाभ्यनाऽन्नाभेदे च ।
 बीधि(धी) स्त्री० विध-इन् ट्ट० वा ङीप् । मृत्तौ, मेषौ, गृह्णाते,
 बीध्यङ्ग पु० बीधिरङ्गस्य । दृष्टमाभ्यभेदे ।
 बीध्र लि० वि-इन्-रञ् । निर्भवे । नभसि, वाहौ च पु० ।
 बीनाङ्ग पु० वि नङ्-अच् । नृपादिष्वनन्वयसाधने (पाट)
 ज्ञाते प्रदायै ।
 बीषा स्त्री० वि+आप इन्-वच्-ईत्-च अभाषणीयम् । व्याप्तौ
 बीम अद्+वृ० आ+वच् । ईट् । बीषयते अविशोत् ।
 बीम शौथैवेतके उद्यमे विकल्पने च भा० अङ्क+ईट् । चङि न
 छुस । बीमते अनीमिष्ट ।
 बीर न० अज-रङ् बीभावा बीर-अच् वा । मरिते, पद्ममूले,
 काञ्चिके, उग्रोरेच । संशया कतु । करमीरे, तेगवति शौथैयुक्ते
 च लि० वन्तीक्रे जलाचारे न० तद्वति लि० शृङ्गा स्त्री० ।
 बीरक पु० वि+ईर-ल्युन् । करवीरे ।
 बीरया न० वि+ईर ल्यु । उग्रोरे (वेधारमूल) ।
 बीरतर न० वि+ईर-अच् तरप् । बीरये, शूरतरे लि० ।
 बीरतङ्ग पु० वि+ईर-अच् कर्म० । अर्जुनहृत्के कोकिलायै,
 भद्रातके, (मैला) विलम्बेदे च बीरहृत्वादयोक्त । [याम् ।
 बीरपत्नी स्त्री० बीरः पति र्यस्या नुक् ङीप् च । बीरभायी

वीरपत्ता स्त्री० वीरयति वीर-अच् तथाभूत पत्त
यसा । विजयाम् भङ् ।

वीरपान(य) न० वीराण पानम् वा णत्वम् । युद्धाय युद्ध-
छेदापवृत्तये वा घृतापानादौ । वीर्ये न० ।

वीरभद्र इ० वीरो भद्रोऽस्य । अश्वमेधोपेत्ये वीरेषु भद्रम् ।

वीररजस् न० वीर इव रज रक्तत्वात् । विन्दूरे ।

वीरस् स्त्री० वीर इति स्त्री-क्विप् । वीरमातरि ।

वीरसेन इ० वीरा सेना यस्य । मन्त्राज्जनके अपभेदे ।

वीरहन् इ० वीरयति शीघ्रान्वितं करोति वीर-विष्णु अच् ।

वीरो अग्रान्निक वृत्तशब्दं च-क्विप् । मन्त्राज्जी विमे ।

वीरा स्त्री० वि+हृ-अच्, वीर+अच् वा । घृताभासगन्धद्रव्ये,

वीरकाकोल्याम्, आनन्दकाम्, एलवानुकाया, पतिपुत्र-

वत्तां क्षियां, रम्भायां, विद्यायाम् इति कात्यायाम्, वीर-

वेदायां, काकोल्या, सङ्घासनायां, वृत्तजुषायां,

अतिविषायां, द्राक्षायां, शिष्याण्ये च (विष्णु) ।

वीरास् इ० वीरयति शीघ्रान्वितं करोति वीर-विष्णु-
कर्त्त० । अन्ध वेतसे । [इरे युद्धमेते ।

वीराशसन न० वीरैराशसतेऽस्य फा+अन्त्य ल्युट् । भव-

वीरासन न० वीरैरासनम् । 'एकमादमयैकानिम् विन्यसेदु-

रुक्षितम् इतरमिन् तथा पदान् वीरासनमिति श्रुत'

श्रुत्युक्ते व्यसनमेते । [सतायाम् ।

वीरधृ(त्वा) स्त्री० वि+धृ-क्विप् दीर्घं वा टाप् । विलुतायां

वीरैश्चरति० इति० । वीरयती । काकोल्ये मिषविहमेते इ० ।

वीर्यं न० वीर-अच्, वीरस् भाषे यत् वा । देहस्य चरमधातो

गुणे, पराक्रमे बले, प्रभावे, तेजसि, दीप्तौ च । [युक्ते च

वीर्यवत् वि० वीर्यमस्तस्य गदह मस्य च । वरवति, वीर्य-

वीरधृ इ० विभेदेण इत्येतेऽस्य वध वस्य न इति । तत्पुत्रा-

दिष्यते, गर्भे, भारे च । [शक्ते ।

वीरधृक् इ० वीरध भाररक्षणं शिलमस्य इन् । भार

वीर्यार इ० विहितयेऽस्य वि+धृ-अच् दीर्घं । बुद्धयन्दिरेते ।

भारे चम् । विहारे ।

युग योगे आ+पर+अक+सेट् इति । युद्धति ऋजुते ।

युट् विषायां युता० उभ० अक+सेट् । युटयति त अकृष्टत् त

इदिके वृष्टयति ते अकृष्टत् त । [अकृष्टत् त ।

युध विषायां युता० उभ० अक+सेट् इति । युधयति ते

युगं वा शिभागे, प्रदृष्टत्वे च दि+पर+अक+सेट् । युधयति

अरोयोधो न । [युध वृध शोधत् ।

यूय विषायां युता० उभ० अक+सेट् । यूययति ते

यु आरये शु० उ० अक+सेट् । आरयति ते अरोवरत् त ।

यु सेयाया क्वा० आ० अक+सेट् । युषीते युषते हि विस्मयकारिण्य

मिति भारति । अरौट-अरिष्ट-यडत् । [रौट अडत् ।

यु वरये आ० उ० अक+सेट् । वरति ते यवारीत् अरिष्ट अ-

यु वरये खादि० क्वा० च उभ० अक+सेट् । युषीते ऋषु ते

इयाति युषीते अवारोत् अरिष्ट अवारो अडत् ।

यु हितं न० इति क्त । करिजने ।

यु आदाने आ० आ० अक+सेट् । युक्ते अरिष्ट ।

यु इ० इक-क्त । युक्ताकारे हरिष्यताते व्यासमेते । हाक्,

वक्त्रये, क्षिप्ते, अनेकद्रव्यजने धूमे, वरवृत्ते, उदरस्ये

रुक्मिणे च अन्धशया स्त्री० वा गौरा० डीप् । इक-

क्षियां स्त्री० डीप् ।

युक्त्वा इ० युक् दधति इनुय-अच् । युक्ते । [दमात्रादौ धूमे

युक्त्वा इ० युक्ते इत्येते इत्येते क्त कर्त्त० । नागाद्रव्यमिति

युक्त्वा इ० युक् इव धूमे । यमाते । [तेयोहि ।

युक्ताची इ० युक्त्वाची इत्येते युक्त्वाची इत्येते । विहति

युक्ताराति इ० इति० । युक्ते युक्त्वाची इत्येते ।

युक्ती इ० युक्त्वाची इत्येते युक्ते । 'यस्य तीक्ष्णो ह्यसौ नाम

जगते इत्येते । यथा दत्तं च भवति तेन यमो

युक्ती इत्येते भूमे 'यमस्ये वचनं युक्ती इति चारि

युक्त्वा वि० अक क्त । विचि ।

यु वरये आ० आ० अक+सेट् । युषते अरिष्ट । [उदजहते

यु इ० अक-अच् । अकने वि जायमाने धूमे । युक्त्वा इ० अच् ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

युक्त्वा इ० युक्ते अरिष्ट अरिष्ट । यमने ।

उच्चास्त्र न० इत्यज्ञातमश्वम् । (तेनच) इत्यज्ञातमश्वप्रधाने
उच्च, चुकास्त्रे च ।

उच्चोत्तपन्न पु० उच्चभादीयमानसुसं येन । कार्यकारणहे
उच्च इतो र० पर० सक० सेट् । इच्छति । अवर्षति । निग्न अचिन्त ।
उच्च न्याये धदा० व्याख० सक० सेट् इदित् । इच्छते अहस्त्रिष्ट
नेदिदययम् । इतो अवर्षति । निग्न अचिन्त ।

उच्च न्याये वा पु० उभ० पर० आ० पर० सक० सेट् । वर्णयति ते
वर्जते । अवर्णयति-अधीहलत् । अवर्षति । निग्न अचिन्त
उच्च इतो, न्याये च र० पर० सक० सेट् । इच्छति । अवर्षति ।
निग्न अचिन्त । इच्छ । [उचिहे त्रि० ।

उच्च न० इच्छतेऽथ उच्च-क्यु । पापे, आकाशे च क्षेत्रे पुं०
उच्चिन न० उच्च-इनच् क्तिङ् । पापे, भुञ्जे त्रि० । देहे पु० ।
उच्च ग्रीष्मे, त० पर० सक० सेट् । इच्छति अवर्षति ।
उच्च भक्षणे तना० उभ० सक० सेट् । इच्छति वर्षति इच्छते अव-
र्षति अवर्षति । ज्ञा वेट् । [अवर्षत् वा

उच्च दोषो पु० उ० सक० सेट् । वर्षयति ते पयोऽहत् स
उच्च वर्षते आ० व्या० लुङि छटि छटि च उभ० सक० सेट् ।
वर्षते । अहत् अवर्षति इच्छति वर्षयति । ज्ञा वेट् ।

उच्च संभक्तौ, वरणे च दि० व्या० सक० सेट् । इच्छते अवर्षति । ज्ञा वेट्
उच्च त्रि० इ-क्त । प्रार्थिते, कर्मादौ प्रार्थनादिना कृतनिर्गमे च ।
उच्चि स्त्री० इ-क्तिन् । वेदने (वेदा) 'इच्छि त्वं कुर्वीति' तिक्त्वा
उच्चिक्त्वा पु० इच्छिक्त्वोति क-छच् । विक्रयते (वक्रि) ।

उच्च न० इत-भावे क्त । 'गुरुपूजा एषा यौचं इत्यमिन्द्रियमिषय
प्रवर्त्तनं हिवागाच्च तत्तुल्यं उच्चस्थिते' इत्युक्ते चरिते,
प्रवर्त्तने, इतो च । इत-कर्त्तरि क्त । अतोते इदे, वर्त्तुते
अधीते कते जाते च त्रि० कूर्भे पु० ।

उच्चगन्धि न० इत्तस्य प्रथमेदस्य इव गन्धो लेशोऽथ इत्
वना० । 'भयलुक्कालिकाप्राय वनाभावात्' इत्यादि । इत्तस्य
देशव्यवस्थान् इत्तगन्धि पुन कृत'चित्युक्ते वयमेदे ।

उच्चतण्डुल पु० इतो वर्त्तुचक्षुःकोट्य । यावनाये । [व्यास
उच्चनिष्प्राविका स्त्री० उच्चान् वर्त्तुका निष्प्राविका । नक्षत्रिणा
उच्चपर्षा स्त्री० उच्चानि पर्षाण्यस्ताः लीप् । महायणप्रति-
कायाम्, पाठायाश्च (आकनादि) ।

उच्चपुष्प पु० उच्चानि वर्त्तुचानि उष्माश्चक्षुः । मिरीषण्डे ।
उच्चफल न० उच्चं फलमथ । मरीचे, दाक्षिणे, वटरे च । शक्तौ-
व्याम्, आभयव्याञ्च स्त्री० टाप् ।

उच्चमन्त्रिका स्त्री० उच्च मन्त्रिके । वेवार्त्ते ।
उच्चवीज पु० उच्चानि बीजान्यथ । निष्कृष्टायाम् । आढ्याम् स्त्री०

उच्चस्थ पु० त्रि० इत्ते गुरुपूजादौ चरिते तिष्ठति स्या क ।
गुरुपूजादिचरितरते । [सदृशे च

उच्चान्त पु० उच्चो जातोऽन्योनिर्ययो यथात् । संवादे, वाचक
उच्चि स्त्री० इत-क्तिन् । वर्त्तने, स्थितौ, विवरणे च कटरे क्तिन्
जीविकायाम् । जीविकीयास्त्रिभारव्याभयस्याख्ये रचना-
भेदे वेदान्तोक्ते चान्तरादेः परिणामभेदे च । 'मुद्रिद्वि-
विदाभावाति' 'नक्षत्राण्यज्ञानमायाम् इति व्याप्तिरिति च वे०

उच्चिकर्षित त्रि० इच्छा कर्षितः । विपक्षये, क्लृप्तमात्र इति क्ति च
उच्च पु० इत-रक् । अव्यकारे, रिपौ, तदृश्वले दानवभेदे,
भेदे, पर्वतभेदे, मन्त्रे, मन्त्रे च ।

उच्चदिप् पु० इत० । इच्छे । उच्चदिशदशोपात्त ।

उच्चद्वन् पु० उच्चं इदमात्रं द्वन्-क्तिप् । इच्छे ।

उच्चायथ इ-वाच् क्तिङ् । निरर्थके ।

उच्चादान न० वर्ष० । निष्कलदाने कृतिप्रदयिते देवपिता
वर्षभिन्ने वार्ये-दानभेदे । [माहे ।

उच्चासांस्त्र न० उच्च भूवं सांस्त्रम् । देशाद्यहृद्येन इदमश्वानं

उच्च च० इध-क्त । ऐश्वर्यात्मनश्च द्रव्ये । इच्छादत्ते इच्छे पु० ।
इच्छिक्ते, पच्छिक्ते च त्रि० ।

उच्चकाक पु० कर्म० । श्लेषकाके ।

उच्चगङ्गा स्त्री० वर्ण० । गङ्गाभेदे ।

उच्चद्वारक पु० उच्चं द्वारयति इ-च्छिच्-पुष्पु । गोरगाडयते ।

उच्चफल पु० उच्चं फलमथ । इच्छादत्ते इच्छे ।

उच्चनाभि त्रि० उच्च नाभिरथ । (गोद) उच्चनर्भाभिमुक्ते ।

उच्चप्रपितामह पु० उच्चः प्रपितामहात् राज० । प्रपितामह
अनके । [पितरि ।

उच्चप्रमातामह पु० उच्चः प्रमातामहात् राज० । प्रमातामहस्य

उच्चवत् स्त्री० कर्म० । महावत्प्रपितामह उच्चवत्कृतत्वात् ।

उच्चराज पु० उच्चेषु राजते राज-अच् । कच्छ वेतने ।

उच्चविभीतक पु० उच्चः विभीतक इव । आत्मातके ।

उच्चअवस् पु० उच्चैः अथोति शु-च्छन्, उच्चेषु नवी
ययो यसेति वा । इच्छे ।

उच्च स्त्री० इध क्त । गवयौवनयां क्षियात् ।

उच्चि स्त्री० इध क्तिन् । सचक्षी अथ्यदे, सम्पत्तौ, सुदृष्टे च ।
इध कर्त्तरि क्तिप् । औषधिमये, कलालरे, (श्रद्धे)
'इच्छे रयि पुनर्द्विर्द्वि' ति क्ति । मैत्रेयमन्त्रद्रव्ये पु० ।

उच्चिका स्त्री० उच्चि-सायें वत् । उच्चिनामकैरपे ।

उच्चिजीविका स्त्री० उच्चिरूपा जीविका । अण्दानादिपु,
मयुक्तापनेभ्यो वाचस्पजीविकायाम् ।

उहृत्तान्ता पु० कर्म० । हिन्नाये ।
 उहृत्तिज्ञा स्त्री० कर्म० । पाठायाम् (धातुनादि) ।
 उहृत्तृण पु० उहृत्तृषं यत् । धमे ।
 उहृत्त्वच् पु० उहृती त्वन् यस्य । (आतियान्) इत्थे ।
 उहृत्पद्म क्त्वा० उहृत् पद्ममस्य । हसिकन्दे । (चातिकान्द)।
 उहृत्पाटलि पु० कु० षट्-अलि कर्म० । पुस्तूरुत्थे ।
 उहृत्पाद पु० उहृत् पादोमूलमस्य । षट् इत्थे ।
 उहृत्प्रालिम्ब पु० उहृत् प्रासयति प्रास-णिनि । वनजीरने
 उहृत्पीषु पु० कर्म० । मङ्गारीषौ ।
 उहृत्फल स्त्री० उहृत् फलं यस्य । कटुतुम्बाम् ।
 उहृत्षाम न० कर्म० । 'यामिद्भि इवामाहे' इत्यस्यान्वयि
 गोवधाने सान्नि ।
 उहृदन्त पु० कर्म० । (कामराज्ञा) इत्थे ।
 उहृदेसा स्त्री० कर्म० । सूत्रैवायाम् ।
 उहृद्गोल न० कर्म० । (तरुण्य) वताइत्थे ।
 उहृद्गल न० उहृत् दलमस्य । पट्टिकालोभ्रे, हिन्नाये च ।
 उहृद्द्वय न० कर्म० । मङ्गाराज्ञये ।
 उहृद्भाजु इ० उहृद्भाजुः किरणो यस्य । कर्मे, चित्तकडये च
 उहृद्भ्य पु० उहृत् रथीऽस्य । रुन्ने, यत्तपानभेदे, धामायावभेदे च
 उहृद्बल्य पु० उहृत् बल्यमस्य । पट्टिकालोभ्रे ।
 उहृद्वात पु० उहृत् वातो धातुभेदे यस्मात् ६५५ (देवान्) इत्थे
 उहृद्वाक्यी स्त्री० कर्म० । मन्त्रैश्चवाक्यम् ।
 उहृद्वीज पु० उहृत् बीजमस्य । आन्तातके ।
 उहृद्वत्य पु० उहृत् नवो यस्य । मङ्गारोऽगणे ।
 उहृद्वला(वा) पु० स्त्री० उहृत् नवो यस्य वा तस्य ड । अर्जुने
 उहृद्वसति पु० उहृत्वाः वाचः पतिः पु० नि० । जीवे देवाण्यै
 वृ वरुषे ऋ० आ० उ० अ० षक्० सिट् । इत्याति इपीते अवासीत्
 अवरिह-अवरीह-अपूर्व । [यवाक्ष
 वे कृतौ आ० उ० अ० यला० षक्० अतिट् । वयति ते अवासीत्
 वेग पु० विज-अत् । प्रवाहे, जने, रोदधि, भूतविज्ञादिनि धा-
 रण्यन्ने, न्यायोक्ते संस्कारभेदे, मङ्गाकावे च । [ह्रीप्
 वेगिन् पु० वेग-अ-अर्थये इति । श्लेष्मिहने, वेगवति त्रि० । स्त्रियां
 वेजाना स्त्री० विज-अच् तन्मात्रयति आ-नौ-ड । सीमराश्याम्
 वेष्वा वायवादने, यतौ, घाने चिन्नायाम् आ० उ० अ० षक्० सिट् ।
 वेष्वाति ते । अवेसीत् अवेष्वात् । चटि न ह्यस्य ।
 वेष्वा पु० वेष्वा-अच् । वर्षषड्वारविभेदे, वर्षषड्वारकारने
 वृषुराजपितरि अयमभेदे च ।
 वेष्वा(यो) स्त्री० वेष्-इन् वा ह्रीप् । वेगवत्तमभेदे, जव-

वेधस् पु० वि+धा-अतन् गुण । हिरण्यमर्धे जगत्सत्परि,
विष्णौ, सूर्ये, वेताकैश्च मण्डिते च ।
वेधित पु० वेधोऽज्ञातोऽस्य वार० इतच् । विज्ञे किद्रिते ।
वेधिनी स्त्री० विध-णिनि । जलोकायाम् (लोक)
वेन्धा स्त्री० वन-ध ण् । नदीभेदे । [पुंस ।
वेप कम्पने भा०धा० षक० सेट् । वेपते अवेपिष्ट । चङि न
वेपथु पु० वेप यथुच् । वन्धे ।
वेपन पु० वेप ल्युट् । कम्पने । [पुन० ।
वेस पु० वेसन् न आत्यस् । वायदण्डे । मनिन् । अन्तराये
वेर न० अञ्ज-रन् दीमान् । देहे, पाताको, कुहुने च । सन्नाया
कन् । कर्पूर । [ह्रस्व
वेल् चालने भा०प० षक० सेट् । वेल्ति अवेडोत् । चङि न
वेल् आलोपभेदे, आ०पु० ङ० षक० सेट् । वेल्वति ते अविमेलत् व
वेल् न० वेल् षच् । उपयने । काळे समने, भयार्दाया सङ्ग्र-
हणे च स्त्री० । 'वेल्मूले विभाषरी मरिचोऽथे'ति भट्टि ।
वेल् चालने भा०प० षक० सेट् चङि न ह्रस्व । वेल्ति अवेडोत्
वेल् पुन० वेल् षच् । विज्ञे । धम् । चल्ने पु० ।
वेल्ज पु० वेल् षच् तदाभूत् सन् जायते जन ङ । गरिषे ।
वेल्जन न० वेल्-ल्युट् । अवादेभूमी लुण्ठने कारनिर्मिते
पदार्थे (वेल्जन) च मालाट्टर्जाया स्त्री० ङीप् । [च लि०
वेल्जित न० वेल्-भावे ज्ञ । गमने । कर्त्तरि-ङ् । कर्मिणे, कृतिषे
वेल्जि प्रो० स्त्री० वेल् इन् वा ङीप् । सतायाम् । संप्राया
चन् । (वेल्जुड) ढले ।
वेवी कालौ पतौ व्यामौ छेपे भोजने च सक० प्रज्जनने षक०
अदा०आत्म-सेट् अदादि० वैदिक एवायम् । वेवीत अवेविट
वेष् पु० विष् धञ् । अष्टाहारादिना ऋक्छान्दरे, वेपय्य
कर्मणि, वेष्ठाच्छे, मृष्टमात्रे, प्रवेशे च ।
वेष्धारिन् पु० वेष् धरति चु० ङ-णिनि । जलेन रूपान्-
तरपारिषि, स्रष्टवपंक्षिमण्डवी ।
वेष्थन्त पु० विष्-अच् । क्षुद्रधरोवरं, अम्बौ च ।
वेष्थर पु० वेष् राति रा-क । अश्वतरे ।
वेष्मन् न० विष्-मनिन् । मृष्टे ।
वेष्मन् स्त्री० इत० । मृष्टकरचयोम्ये स्थाने ।
वेष्म न० विष्-अत् वेष्मय क्तिं वा यत् । वेष्मालव पाठा-
याम् (आकनादि) वारयोपिति च स्त्री० । [वेष्मालजनालव च
वेष् पु० विष्-अच् धञ् वा । भषणादिना रूपान्तरकरणे,
वेपथु पु० वेप ल्युट् । काष्ठमर्धे (काष्ठकाष्ठमर्धे) (पन्था) ढले च
वेष्ट वेष्टने भा०आत्म-षक० सेट् । वेष्टते अवेष्टिट ।

वेष्ट पु० वेष्ट-अच् अच् वा । वेष्टने, श्रीवेष्टे, दृष्टनियों च ।
वेष्टक न० वेष्ट-ल्युट् । (पागडी) उष्णोष्णे । उष्णायुष्मे प्राचीरे च पु०
वेष्टन न० वेष्ट-ल्युट् । कर्मण्यन्वयाम्, उष्णोष्णे, स्रष्टे च ।
वेष्टवश् पु० वेष्ट-अच् कर्म० । (वेष्टवश्) वंशभेदे ।
वेष्टसार पु० वेष्टस्य वार० । श्रीवेष्टे ।
वेष्टित लि० वेष्ट ङ् । प्राचीरादिना व्याहृते, वष्टे च ।
वेस भवौ भा०प० षक० सेट् चङि न ह्रस्व । वेसति अवेसीत् ।
वेसन न० वेष्-ल्युट् । हिदवे, 'दासययणकानान्द निलुषा
यन्मोषितम्' उज्ज्व वेष्मभि'लुङ्ग षण्णादिदिद्वत्पूर्वे च
वेसर पु० वेष्-अरन् । अश्वतरे । [चङिपादौ
वेसवर पु० वेष् वारयति ङ-अच् । (वाटना) पिष्टवन्त्या-
वेल् ढले भा०आ० षक० सेट् चङि न ह्रस्व । वेष्टते अवेष्टिट ।
वेहुत् स्त्री० वि+तृ-हन् अति बडोप । गर्भोपचारित्या
क्षियाम् ।
वेहृर ङ० वि+हृ-अच् ङ० । स्नानाम्प्राप्ते देवभेदे । [ह्रस्व
वेह्व गतौ भा०प० षक० सेट् । वेह्वति अवेह्वोत् चङि न
वे शोषे भा० प० षक० सेट् अमिट् । वायति अशरीत् । निष्ठा-
वस्स न । दान निर्वाण । [भ्रिनि लि० ।
वै षड्य० वा-डै । पादपूर्णे, अतुगवे, संशोधने च । [तत्त्वम्-
वैकल्य न० विशेषेण कसति आश्रिते अण् । तिर्यक्कालाव
कामिनि हारभेदे । दुव् । उरदि उपरोताकारेण दृते
म स्थभेदे । [विक्रितवृक्षमिति लि०
वैकल्य पु० विक्रित+ल्यार्थे ङ् । (वैपि) दृष्टभेदे । तथोदमण् ।
वैकल्पिक मि० रिक्तस्य प्राप्त भवो वा ङ् । पञ्चमात्रे ।
वैकल्य न० विक्रयश्च वाव ण्य् । विकलत्वे ।
वैकुण्ठ पु० विकृष्टे भव अण् विविधा कुर्यात् माया यस्य
ल्यार्थे ङ् वा । विष्णौ, मरुते, इन्द्रे, वितामर्जने च ।
वैस्तत न० रिक्तस्य भाव अण् । विचारं ।
वैखरी स्त्री० विशेषेण च राति रा क ल्यार्थे ङ् । कर्मबोधने
कष्टस्यानादिषु उज्ज्वल्यस्य वर्षाकाले मृद्विषये ।
वैखानस पु० वि+खन ङ् अण्-अच् कर्म० ल्यार्थे ङ् । वानप्रस्थे
तापभेदे 'वैखानसेभ्य सुतराभवातां' इति भट्टि ।
वैशुख्य न० विगते विक्रमे वा गुणोऽस्य तथ्य भाव ण्य् ।
यत्र यदुचितं तस्य रूपान्तरतापादने अथायत्वे, अस्मद्वत्त्वे च
वैचित्र्य न० विचित्रस्य वाव ण्य् । नागरूपत्वे विरुद्धत्वे ।
वैजयन्त पु० विजयते वि+जि-अ ल्यार्थे अण् । इन्द्राभादे,
अग्निमन्त्रादे, दानवभेदे च धताकायां, जयने इत्ये च
स्त्री० ङीप् ।

वैजिक न० योजेन मिहं चं ठक् । श्रियुते । योजाय हितम्
ठक् । स्वात्मनि । स्वाधे ठक् । कारणे । तस्येदं ठक् । बीज-
सम्बन्धनि लि० ।

वैज्ञानिक पु० विज्ञानाय साधु ठक् । निष्ठये विज्ञानसमिपल्ल
• कतो यन्त्र ठक् । योजागमे । तदभ्येतरि, तत्सम्बन्धनि च लि०
यैज्ञास्यत्र न० विज्ञानस्येदम् अणु तदिव ज्ञतम् । 'यस्य धर्म-
धजो मित्य सधधज इवोच्चित । मधधानि च पापानि
वैज्ञास्य नाम तद्वत्तमिच्छेत् प्रकाशेन धर्मावरणेन पुन-
पापाचारे ।

वैज्ञानिकतति उ० वैज्ञानिकततस्यस्य ठक् । अनेन धर्मवारिणि-
जज्ञातमसि । इति । वैज्ञानिकततोऽप्ययम् ।

वैद्य न० वैद्यनां फलम् अणु, तस्य न लुपु । वैद्यकले । वैद्यु
सम्बन्धनि लि० । [स्वस्थ ठक् । अथोपादेयं ।

वैद्यविक लि० वैद्योर्विकारः अथ वैद्यः वैद्यव्याय विस्म-
वैद्यिक लि० बोधा तद्वादन विस्मयस्य ठक् । बोधावादे (
वैद्यक न० वैद्योर्विकार ठक् । गलबालनायं चौहस्ये व-
दण्डे । वैद्यकहादन विस्मयस्य ठक् । बाधुवादे लि०

वैद्य (य) पु० वैद्य नोऽस्य वलम् वल् । वैद्यकते उद्युनामके न्यमभेदे
वैतनिक लि० विस्मयेन न्यमप्यसादिवन्मयोपायेन चरति
ठक् । नादिविस्मयोपयोगे व्यापि । [आत्मादी ।

वैतनिक लि० वैतनेन जीवति ठक् । वैतनोपयोगे कर्मकारे
वैतरणी (यि) स्त्री । विस्मयेन दानेन लज्जते अणु लीपु वा
इ हुस । वसहारस्ये नदीभेदे, 'यस्यद्वारे वस्यतोरे
मग्नां वैतरणी नदी'ति उपाचयम् ।

वैतस्य उ० वतस्यस्य स्यादणु । अथभेदेते ।

वैतानिक उ० विज्ञानस्य।यम् ठक् । जीवतविज्ञानादिविज्ञानादे
'दत्ताकृद्देवमौच स्था' 'यस्य वैतानिको विधिः'ति स्मृति
वैतानिका लि० विविर्विज्ञानात् मन्त्रगीतादिष्वन्वयेन व्यनक्तिरति
ठक् । मन्त्रसंस्तुत्यादिभि र प्रा प्रयोगकारके भागभादौ ।

वैतानीय उ० ताताडनभेदे ।

वैदग्ध्य न० स्त्री । निदग्ध्यस्य चतरस्य भावः अणु स्त्रीवपधे
लीपु । आतये, मन्त्रौ च । यज् । वैदग्ध्यस्य न० ।

वैदर्भ पु० विदर्भाया जगत्पदाना राजा अणु । विदर्भदेशे धिये ।
नामस्य षोडशे न० । 'अद्वितिरसद्वित्तर्वा वैदर्भी रीति-
रच्यते' इत्युक्ते कायरचनाभेदे स्त्री-लीपु । विदर्भ भवा
अणु । नक्षत्राजगज्या दग्धवन्त्याम् स्त्री-लीपु ।

वैद्व न० विद्वत्स्य विकारः अणु भिन्नुस्य विचापानभेदे ।
विद्वत्भेदे उ० ।

वैदिक पु० वेद वेत्त्वपीत या ठक् । वेदस्य ब्राह्मणे वेदेषु
विहितं ठक् । वेदोक्ते लि० । त्रिधा लीपु 'वैदिकी
तान्त्रिकी धर्म्या यथानुक्रमयोगः' इति तन्त्रम् ।

वैदुष्य न० विदुषो भावः विद्वत्-पण्यम् । पाणिङ्गले ।

वैदूर्य न० विदूरे भवः पण्यम् । अणुपीतमणे विहासनेलतुल्ये
मणिभेदे ।

वैदेह्य उ० विदेहेषु देह उपाचयो यस्य स्यात् प्रसादयम् । वणि
मृजने । विदेहे भवः अणु ततः कन् । वणिङ्गले अत्रात्र
वैदेहाजाते जातिभेदे च । ठक् । वैदिहिकोपि । वणिजि ।
विदेहाना राजा अणु । विदेहराजे जनके मृषे ।

वैदेही स्त्री । विदेहेषु भित्तिवादेशेषु भवा अणु । सीतायाम्
जनकान्तजायाम्, हरिद्रायाम् विपल्या, वणिग् क्रियाय
वैद्य उ० विद्याऽस्यस्य अणु । एषुठते 'नाविद्यानान्त वैदा-
नेति स्मृति भिन्नजि, तद्वत्कारणे-मयकण्डले च ।

वैद्या न० वैद्य विस्मयसमिपल्ल जतो यन्त्र कन् । आदुर्वेदे
वैद्यावन्त्र व० इत० । आरग्यवदने ।

वैद्यमाह स्त्री । वैद्यास्य भाते । वाचसे तस्य वैद्योर्विकार
योगसात्त्विकरत्नेन तद्वत्तुपकल्पात् तन्माहृत्यस्यम् ।

वैद्यविही स्त्री । वैद्यास्य विहीव । वाचनद्वये ।

वैद्या स्त्री । वैद्यास्य मित्यत्तात् अणु । माकोऽन्तात् ।

वैद्य लि० विहितः स्यात् अणु । विधिप्रतिपाद्ये ।

वैद्यल उ० विद्यालरपण्यम् अणु । वनस्पत्यादी घनिभेदे ।

वैद्यति उ० विद्या इति वैयात् उ० इति । विन्नाभादिषु
नधे अन्तिमे योने ।

वैद्येय लि० विद्योयतेऽस्त्री चिन्धा यत् ततः स्यात् अणु । भूत्
वैद्यस्य न० विद्वदे भर्मा जल तस्य भावः अणु । विद्वद्
धर्मले अन्त्यस्ये च । [विद्वन्ति लि० इमार ।

वैद्यस्य न० विधिवाना भावः अणु । इतिविद्वदे 'नववैद्यस्यनवध-
वेनतेय उ० विनताया स्यस्य ठक् । गच्छे, चरुषे च ।

वैजयिक लि० विजये रतः ठक् । मन्त्राधानादिना विजयते
वैनाविक उ० विनायं ससहनमपिल्ल जतो यन्त्र ठक् ।

वैजागमे । उपचारानु वद्विधे लि० ।

वैनाशिक उ० विनाशसमिपल्ल जतो यन्त्र ठक् । सधेयं
अथभङ्गवत्प्रविष्टादौ वैयागमे तद्विधे लि० विना-
भावः इति ठक् । ज्योतिषोक्ते वैनाशोचरस्ये जन्मस्य
भावमिनाशोपि न ज्ञते । अविदे, परतन्त्रे च लि० ।
उच्यते पु० ।

वैनीतक उ० न० । विवेकेन नीततेनेन करणे क्त ततः स्यात्

कन् । परम्परया वाहने णि विजोदौ ।

वैपरीत्य न० विपरीतस्य भावः यज् । विपर्यये ।

वैभव न० विभोभावः यज् । विभूते विभूतौ ।

वैभ्राज न० विभ्राजद्वयम् यज् । देवोद्यानुभेदे ।

वैमुख्य न० विमुखस्य भावः यज् । विमुखत्वे ।

वैमात्र उ० विमात्रपत्रम् यज् । सापत्रे भ्रातारं तद्याभूतं भगिन्या स्त्री० ङीप् । [भगिन्या स्त्री० ङीप्]

वैमात्रेय उ० विमात्रपत्रम् ङक् । सापत्रे भ्रातरं तद्याभूतं वेदाकरणं त्रि० व्याकरणं वेत्त्यधीतं वा यज् । व्याकरणाभिज्ञे वैमात्र उ० व्याकरणापरिहृतो रया यज् । व्याकरणपरिहृते रये ।

वैयाघ्रपक्ष उ० व्याघ्रपक्षायत्तम् यज् । गोविकारके छत्रिभेदे 'वैयाघ्रपक्षगोत्रनिर्गतं, भोजनतर्पणमत्र' । त्रिभूयेति चाप्यवैयाघ्र्य न० वियातस्य भावः यज् । निर्दोषत्वे । 'वैयाघ्र्यं चरवैयाघ्रि' उ० व्याघ्रस्यापत्यम् ङक् । व्याघ्रस्यापत्यं शुक्रदेव । वैयाघ्रिस्त्री स्त्री० व्याघ्रं प्रोक्ता ङक् ङीप् । व्याघ्रप्रयोगावाच्यतायाश्च ।

वैर न० वीरस्य भावः यज् । विरोधे विद्वेधे ।

वैरकर त्रि० वैरं करोति ङ-ट । विरोधकारके ।

वैरक्त्य न० विरक्तस्य भावः यज् । विरागे ।

वैरनिर्यातन न० वैरस्य वैरकृतापकारस्य निर्वोदनम् निङ् । यत् णिङ् ल्युट् । वैरकृतापकारप्रतीकारे ।

वैरप्रतीकार उ० इत् । वैरकृतापकारस्य तत्प्रकारापकारकरणेन तस्य मोघने ।

वैरमुहि स्त्री० इत् । वैरप्रतीकारे ।

वैराग्य न० विरागस्य भावः यज् । विषयवाचनाद्विलोपेहिहास्यविक्रियादाराद्विलोपः च ।

वैरहस्य उ० वैरहस्यं तन्नामकत्वाद् कर्म० । कर्जुनहस्ये ।

वैराग्यवन्ति त्रि० वैरं विद्वेषमनुव्रणाति णिनि । विद्वेषात्पुरुषकारके, वैराग्ये च ।

वैरिन् त्रि० वैरप्रत्ययः ङनि । शत्रौ ।

वैरूप्य न० विरूपस्य भावः यज् । विरूपत्वे, अनवरूपत्वे, व्यतर्गभागे यन्तुनो विकारः च ।

वैरच(ग)नि उ० विरोचनस्यापत्यम् चिवायाच् ङक् वा । यत् णिङ्गुत्ते, सूर्यपुत्रे 'वैरिचराजवाचके दानवः च ।

वेनचय्य न० विलचयस्य भावः यज् । विलचयत्वे वैशिष्ट्ये ।

वैलक्ष्य न० विलक्षस्य भावः यज् । लक्षणाया, स्तभाया वैलक्ष्ये च वैलक्ष्यज्ञेनैति णिनि नैवधम् ।

वैल्य न० विल्लस्य फलम् यज् । तस्य न लुप् । विल्लस्ये तत्सम्बन्धिनि त्रि० । [वाचांश्चे नैवसे (दोहानी) ।

वैवधिका त्रि० विवधेन धान्यादिप्रदेशेन व्यवहरति ङक् ।

वैवर्ण्य न० विवर्णस्य भावः यज् । विवर्णत्वे मानित्ये ।

वैवस्वत उ० विवस्वतोऽपत्यम् तस्यद् वा यज् । यमे शनौ,

रुद्रभेदे च तत्सम्बन्धिनि त्रि० 'वैवस्वतकरकिवेत्युद्भूतदक्षिणदिशि स्त्री० ङीप् ।

वैवाहिक त्रि० विवाहाय हितं साधु वा ङक् । विवाहयोर्वै 'वैवाहिकीं तिष्ठि घृष्टा' इति कुमारं विवाहेन सवहे कन्यापुत्रयोश्चारे, विवाहसम्बन्धिनि च त्रि० । पञ्चमे चक्रमे वापि येषां वैवाहिकी द्विवेति ऋति ।

वैशम्पायन उ० व्यासपिण्डे भारतवत्सरि छत्रिभेदे ।

वैश्वस्य न० विश्वस्य भावः सायं वा ऋण् । हिरणे हिरणे वा

वैशाख उ० विश्वधानचलवृक्षा पौर्णमासी वैशाखी सान्नामासि पुनः यज् । सनामस्थाने वर्षमध्ये द्वितीये चान्ते मासि तन्नामस्य पौर्णमास्या स्त्री० ङीप् । विषाखा प्रयोजनमस्य यज् । सम्यानदख्ये । चतुर्विंशत्यामवस्थानभेदे न० ।

वैशिक्य न० विशिष्यस्य भावः यज् । विशेष्यविषेणसम्बन्धे, विशिष्टवृद्धिनिधायके सम्बन्धे, भेदे च ।

वैशेषिक न० विशेषं यदायमेदमधिकं प्रकृतौ पत्यं ङक् । कथाद्वययोरेवास्त्वभेदे । तदधीते यज् । कथादशास्त्राभिज्ञे

त्रि० । तस्येदम् यज् । कथादशास्त्रसम्बन्धिनि त्रि० ।

वैशेष्य न० विशेषस्य भावः यज् । वैपिच्छे भेदे च 'वैशेष्यात्तद्वाद् इति साङ्ख्यम् । [वृक्षपञ्चजनाते जातिभेदे

वैश्य उ० विशतिं उपभुङ्क्ते शिम् किम् सायं यज् । वषे भेदे

वैश्यदृष्टि स्त्री० इत् । कथिवाचिष्यादौ ।

वैश्यवश उ० विश्वसोऽपत्यम् यज् । विश्ववशादेशः । कुभेदे ।

वैश्यवशालय उ० इत् । वटउद्ये कुभेरुपयाञ्च । वैश्यवशात्तद्वाद्योपपन्नः । [ह्येन दीपमाने वलौ ।

वैश्यदेव उ० विशेष्यो देवेभ्यो देवो षणि यज् । वैश्यदेवो-

वैश्वानर उ० विशेषा नराधामयम् कुचिस्वलात् यज् । पूर्वदीर्घः । वल्लौ, चिलकवले, सामवेदावयवभेदे च ।

वैषम्य न० विषमस्य भावः यज् । विषमत्वे नेलक्षण्ये ।

वैषयिक त्रि० विषयं निर्दिष्टं ङक् । विषयनिर्दिष्टे एवाद्यौ

वैष्णव त्रि० विष्णुदेवताऽस्य तस्येद् वा यज् । विष्णुपाशकं विष्णुसम्बन्धिनि च स्त्रियां ङीप् । वैष्णव्या यज्ञौ वैष्णवी श्वरे वैनमिति चङ्गो । विष्णुसम्बन्धिनि त्रि० स्त्रियां ङीप् 'गायत्री वैष्णवी ह्येति ऋति विष्णुधामनि न० ।

वैसाखिण्ड उ० विहरति वि+ख-णिनि साधे व्यञ् । व्यञ् ।
 वैडासिक उ० विहासेभिरक्तं करोति वा डञ् । वाड-
 कादौ प्रसिद्धे म्हात्तरसमायकसङ्घरे विट्टपके ।
 वोढ उ० वड तञ् । यनिभेदे 'वोढु' बभूविषयस्येति छटि
 वोढु नि० वड-टञ् । वाङ्मे स्थानान्तरप्रापके 'भागीरथो
 निर्भरगोकटाया वोढेति कुमार' । पाणिप्याङ्मे उ०
 'विण्डदा वोढुरेते इति छटि । भारवाङ्मे मूढे
 च वि० डयमे उ० ।
 वोण्ड उ० वा-उण्ड । (वाँटा) इति ख्याते डने ।
 वोरेण उ० वा-उर वोरे वाति वा क । (वोरो) भान्यभेदे ।
 वोल् उ० वा उलञ् । मन्त्रस्य मन्त्रव्यभेदे ।
 वौपट् चञ्च० वड-डोपट् । देवोद्भवेन वृत्तिस्थाने ।
 व्यंसक उ० विगतोद्यो यल्ल क् । भूते 'मयूरव्यसका-
 द्यञ्' इति पाणिनिस्त्वञ् ।
 व्यंसित नि० वि+अ-ङ-क् । यञ्ति । [च] । विष्णो उ०
 व्यक्त नि० वि+अन-क् । स्फुटे, प्रकाशिते, उद्ये, प्राप्ते, स्यूते,
 व्यक्ति स्त्री० वि+अन-क् । प्रकाशे क्तिञ् । जने प्रवगा
 लके, एकैकविधे च । [यल्ल] । विष्णो उ० ।
 व्यप नि० विगतमपं यल्ल । व्याङ्मे, व्याङ्क्त् । विगट्मपं
 व्यङ्ग न० विगतं विकसं वाङ् कर्म० । विङ्गलाङ्मे, विगतमङ्
 यल्ल । अङ्गणीमे नि० ।
 व्यङ्ग नि० वि+अन-क् । व्यङ्गनवा इत्याद्योऽर्थे, प्रकाशे
 व्यञ् व्याजे व्यञ् चञ्चले सक० ङ० उ० प० सेट् । विवति
 अविधीतु विद्याञ् ।
 व्यञ्जन न० वि+अन-ल्युट् । त लङ् ।
 व्यञ्जक उ० वि+अन-क् । ब्रह्मभगवादिप्रकाशके
 अभिनये, व्यञ्जनार्थबोधके यञ् च । प्रकाशकाले नि०
 व्यञ्जन न० विधेयेषाम्भे वि+अन-ल्युट् । सूपवाकादौ
 ओदनभोजनोपकरणे । वि+अन-क् । व्यञ्जक
 इतरप्रसिद्धे इतिभेदे । युञ् । 'विरवाकभिक्षावाद्य यथायौ
 बोध्यतेऽपर' । सा इतिर्व्यञ्जना नामेत्युक्ते मध्यमश्रुतिभेदे ।
 व्यञ्जित नि० वि+अन-क् । प्रकाशिते 'अञ्जित-
 हर्षनय्य इति कुमार' । व्यञ्जनाङ्मा बोधिते च ।
 व्यङ्म्यक उ० वि+अन-क् । उवि स्तुत्य कर्म० सक० । शरयङ्म्यक
 व्यतिकर उ० वि+अति-क्-अप् । चञ्चले, व्यचने च ।
 व्यतिक्रम उ० वि+अति+क्रम यञ् न डङ् । विपर्यये
 'विवाचे च व्यतिक्रम' इति छटि ।
 व्यतिरिक्त नि० वि+अति+रि-क् । भिन्ने 'न दण्डवत्तियति

रिक्तसाधन' इति कुमार ।
 व्यतिरेक उ० वि+अति+रि-क्-अप् । विभेदे, व्यतिक्रमे,
 अभावे, विनेत्यर्थे, अवर्षाङ्कारभेदे च ।
 व्यतिपत्त नि० वि+अति+यन-क् । भिन्ने, पविते च ।
 व्यतिपन्न उ० वि+अति+यन-क्-अप् । परस्परमेवने ।
 व्यतीतिहार उ० वि+अति+ह-अप् वा दीर्घ । परीक्षे
 परस्परैकजातीयक्रियाकरणे । [अभ्युपेत इति रङ्ग] ।
 व्यतीत नि० वि+अति-र-अप्-क् । अतीते 'व्यतीतकालस्त्वह-
 व्यतीपात उ० वि+अति+पत-अप् दीर्घ । अहोदातभेदे,
 विष्णुप्रादिभु सन्धे योगभेदे 'अवपाञ्च भविष्याद्वा नागदैव-
 यज्ञने । यद्यथा वरिचारेण व्यतीपात स उच्यते' इत्युक्ते
 योगभेदे च ।
 व्यत्यय उ० वि+अति+र-अप्-अप् । व्यतिक्रमे, विपर्यये च ।
 व्यत्यास उ० वि+अति-अस-अप् । विपर्यये ।
 व्यथ भवे चकने इ वातुभने च आ० आ० अक० सेट् षटा० ।
 व्यथते व्यथित । अङ् व्यथा ।
 व्यथा स्त्री० व्यथ-अङ् । पीडायाम्, ड खे च ।
 व्यथ ताङ्मे दिव्य सक० अङ् । विध्यति अन्त्यात् ।
 व्यथ उ० व्यथ अङ् । रेंधे, क्षितीकरणे, भेदने च ।
 व्यथ्य उ० विवङ् अन्त्या अङ् चक० । कुपये ।
 व्यथ चये चुरा० उभ सक० सेट् । व्यापयति ते अविष्यत् त० ।
 व्यपदेश उ० वि+अप+दि-अप्-अप् । कपने । चंपाया, आपणे च
 व्यपरोपण न० वि+अप+अङ् पिप् । छेदने ।
 व्यपरोपित नि० वि+अप+अङ्-णिच् । बिभे ।
 व्यपाकति स्त्री वि+अप+आ+क्-क्तिञ् । निराकरणे, कक्षी
 कारे, विज्ञे च । [पाण्येच्ये च ।
 व्यपात्रय उ० वि+अप+आ+वि-अप् । क्षापये । [अवय
 व्यपेक्षा स्त्री० वि+अप+ईप् च । अपेक्षाया आकरयोक्ते
 व्यभिचार पु० वि+अभि+चर-अप् । निन्दितचारे स्त्रिया पर
 पुत्रसमये, पुत्रस्य परस्त्रीसंगमे, व्यायादिप्रसिद्धे हेतुदोषभेदे च
 व्यभिचारिन् उ० वि+अभि+चर-णिनि । अङ्गदारीके
 रवाङ्गभेदे निर्वेदाङ्गे, व्यायोक्ते व्यभिचारकृतेतदोषवति
 पदार्थे च । परपुत्रसमापिष्यां क्षियां स्त्री० ङोप् । [त
 व्यय वती व्यानेयदं-पु० उभ-सक० सेट् । व्ययवति ते अवयवत्
 व्यय वती आ० उभ-सक० सेट् । व्ययति ते अवयवोत् अवयवि
 व्यय नेदे पु० उभ-सक० सेट् । व्यायवति ते अवयव्यत् त ।
 व्यय उ० वि+अ-अप् । निगमे, धनादेस्थाने, ज्योतिषोक्ते
 अन्त्याद् द्वादशस्थाने च ।

व्यर्थ वि० विगतोऽर्थ प्रयोजन वाऽस्य । निष्प्रयोजने, विफले,
 अर्थन्यून्ये च । [अच्यते च तद्धति लि० ।
 व्यलीक न वि+अल+कृ+क्त । अकार्यं, काम्ये अकारणे, अग्निने,
 व्यवकलन न० वि+अव+कल+ल्युट् । विवोजने, विगमने,
 हीनतयाऽग्नेने च । 'व्यवकलनमार्गेऽसी'ति लोभावती ।
 व्यवकलित लि० वि+अव+कल+क्त । विवोजिते ।
 व्यवच्छिन्न लि० वि+अव+च्छि+क्त । लिखे, विरोधिते च ।
 व्यवच्छेद ड० वि+अव+च्छि+अच् । प्रयत्नकरणे, विमुष
 करणे, मोचने च ।
 व्यवधा स्त्री० वि+अव+धा+अच् । व्यवधाने ।
 व्यवधान न० वि+अव+धा+ल्युट् । तितोषाने इत्यान्तरेण
 इत्यान्तरासाध्यादेने च । [आध्यादेने च ।
 व्यवधायक लि० वि+अव+धा+कृ+क्त । व्यवधानकर्त्तरि,
 व्यवधि ड० वि+अव+धा+क्ति । व्यवधाने ।
 व्यवसाय ड० वि+अव+धा+अच् । उद्यमे 'मरणव्यवसाय-
 वृद्धिर्भाति' इति उपात्त उपजीविकायाम्, अतृप्ताने, अत्रधा-
 रणे च 'व्यवसायात्मिका बुद्धिर्भाति'ति गीता ।
 व्यवस्था स्त्री० वि+अव+स्था+अच् । शास्त्रवर्जितस्य विषयान्-
 तरपरिहारेण विषयविशेषे स्थापने, शास्त्रसमाध्याय्य ।
 व्यवस्थित लि० वि+अव+स्था+क्त । विषयान्तरपरिहारेण
 विषयविशेषे अस्तित्वे-भास्त्रवर्जिते पदार्थे ।
 व्यवस्थितविभाषा स्त्री० कर्म । व्याकरणोक्ते विषयान्तर-
 परिहारेण विषयविशेषेऽस्तित्वरूपे विभक्तौ ।
 व्यवहर्तृ लि० वि+अव+हृ+ल्यप् । व्यवहारकर्त्तरि ।
 व्यवहार ड० वि+अव+हृ+अच् । अर्थविशेषविधानाय अन्-
 विशेषप्रयोगे, छद्मादानादिमहादम्यत् विहादेपु । 'क्षत्वात्ता-
 र्थ्यमेतेन मार्गेणा-र्पित परे । आदेव्यति वेदाद्व्यव-
 हारपदं हि तदि'ति श्रुतिः । 'परस्परमनुयाया खाचै-
 विप्रतिपत्तिषु वाक्यात् व्याख्यातव्यत्वात् व्यवहारउदाहृत'
 इत्युक्ते विवादनिर्णये, सहायनभोजनादौ च ।
 व्यवहारपद न० द्वैव । व्यवहारविषये ।
 व्यवहारमात्र स्त्री० व्यवहारस्य विवादनिर्णयस्य मातेव
 योपकृतात् परिकेदकावाहा इत्यर्थे कन् । व्यवहारनिर्ण-
 याय प्रातिपदिकादिकार्ये क्रिय, अस्तदाये, निस्तो हर्द्धदि० ।
 व्यवहारिक लि० व्यवहार प्रयोजनमय डन् । व्यवहार-
 योग्य लोकाप्रतिष्ठे षट्पट्टादौ, स्त्रिया ङीप् । इद्वद्वये ड०
 व्यवहारिकसत्ता स्त्री० कर्म । व्यवहारोपर्यधिकं सत्त्वं वेदान्
 कल्पिते ननु विप्रदपदार्थमानस्य वस्तुतोऽप्यन्तरेण व्यवहार-

योग्ये सत्त्वे वेव षटादि व्यवहियते । तत्कार्यकरणोप-
 योगित्वेन कल्पिते षटादेरर्थक्रियाकारित्वलक्षणं सत्त्वं च ।
 व्यवहार्य लि० वि+अव+हृ+ल्यप् । इदमित्येतेत्येवमस्य
 व्यवहारविषये वेन सद्य भोजनादि क्रियत तस्यां च ।
 व्यवहित लि० वि+अव+धा+क्त । व्यवधानरति पदार्थे ।
 व्यवाय ड० वि+अव+अच्+अच् । पाम्यधर्मे मैदने, अलङ्घने
 एतौ च तेजसि न० । [स्त्रियां ङीप् ।
 व्यवायिन् ड० वि+अव+अच्+अच्+अच् । पाम्यधर्माकारणे
 व्यसन न० वि+अव+ल्युट् । विपत्तौ, भङ्गे, कामजाते, योप-
 जाते च स्त्रीभोगमद्यपानादौ दोषे, दैवादिज्ञते उपद्रवे च ।
 व्यसनार्त्त लि० व्यसननेनार्त्त । दैवगुणप्रवृत्तौ ।
 व्यसनिन् लि० व्यसनमस्यान्ति इति । व्यसनयुक्ते कामजादि
 मद्यपानादिप्रदीपयुक्ते, दैवाद्युपद्रुते च ।
 व्यसु लि० विगता' अर्थो यस्य । अतः, 'मेवे जातो भवेद्वा-
 रिति ज्योतिषम् ।
 व्यस्य लि० वि+अव+क्त । व्याज्जले, व्याप्ते, विभक्ते च 'अस-'
 रार्त्तदिवस्तेति कुमार विपरीते, 'असविधिर्विलोक'
 इति लोचनावती । सद्यदितपदार्थमन्धे एकैकस्मिन् । 'एते
 व्यसा सप्तसा नेति श्रुतिः । सप्तसामिन्ने च भावे-क्त ।
 अविक्रमे नु ।
 व्याकरणा ड० व्याक्तिवले व्युत्पाद्यते व्यर्थवत्तया प्रतिपादने
 शब्दा येन वि+आ+अच्+ल्युट् । वेदाङ्गे अक्षरभूतानोप-
 शास्त्रभेदे, वेदान्तोक्ते शास्त्रस्याप्या जगतोविद्याने च ।
 व्याकुल लि० वि+आ+कुल+अच् । रोगादिना दतिक्रमे-
 गानिचवतिहीने । [रणे च
 व्याकृति स्त्री० वि+आ+कृ+क्तिन् । भग्नौ, प्रकाशने, व्याक-
 व्याहृत लि० वि+आ+कृ+क्त । प्रकाशिते ।
 व्याकोश(य) लि० वि+आ+अच्+अच् । अक्ष् आगतः कोय (वा)ह
 मा० १० वा । प्रफुल्ले 'व्याकोशे(वे)न्द्रीवराह इति तन्मन्त्रम् ।
 व्याख्या स्त्री० वि+आ+आ+अच् । विवरणात्मके शब्द-
 समूहस्य अन्त्यभेदे कथने च ।
 व्याख्यात लि० वि+आ+आ+क्त । कथिते, विवृते च ।
 व्याघात लि० वि+आ+अच्+अच् । अन्तरादे, प्रहारे, अर्था-
 उद्धारभेदे, समन्वये कथने, प्रतिबन्धभेदे 'व्याघातावधि
 रायङ्गे'ति खड्गनखखड्गयाद्यम् । निष्कम्पादिप्रति-
 विनोममध्ये योवभेदे च ।
 व्याघ्र ड० वि+आ+अच्+अच् । जन्मभेदे, रक्षैरखले, वरज्जे च ।
 व्याघ्रिल्ल ड० व्याघ्रपाद इव दन्तस्य या० । एरखले च ।

व्याघ्रनख न० व्याघ्रस्य नखस्य । नखीनामगन्धर्व्ये व्याघ्रस्य
नख इव दन्त्यस्य । खुहीहत्वे । इत० । व्याघ्रनखे ।
व्याघ्रपाद(द) उ० व्याघ्रस्य पाद इव भूतमस्य वा चन्त्यलोप ।
विकृततद्धवे । रुनिभेदे च । [व्याघ्रवाङ्मूले ।
व्याघ्रपुच्छ उ० व्याघ्रस्य पुच्छ इव दन्त्यस्य । परवृत्तत्वे इत० ।
व्याघ्रादभी स्त्री व्याघ्रेणाद्यने यद्-लुट् ङीप् । निरुतायाम्
व्याघ्रास्य स्त्री व्याघ्रसेवास्य यस्य । विद्वासे ।
व्याघ्री स्त्री व्याघ्रस्यपाकादः कष्टकोट्यस्याः यच्च गौ-
-ङीप् । कष्टकारिकायाम् । जातो ङीप् व्याघ्रयोषिति ।
व्याज उ० वि+अज-अच् शोभाशभाज् । कपटे, वस्त्रमाफले
असत्यमन्वहारे कारणादनेष प्रवृत्तस्य कारणादन्त्ये-
भोवृत्तमस्ये चपदेये च ।
व्याजनिन्दा स्त्री० न० । कष्टनिन्दायाम्, जर्पावहारभेदे च
व्याजस्तुति स्त्री० इत० । कपटस्तुति, जर्पावहारभेदे च ।
व्याजोक्ति स्त्री० इत० । वृत्तेनोक्ती, जर्पावहारभेदे च ।
व्याज उ० वि+अज-अच् । नाशमयके व्याघ्रादौ प्रथी,
हर्षे, इन्द्रे च वक्ष्यते नि० । [व्याघ्रनखास्ये गन्धर्व्ये ।
व्याजोपुध न० व्याजस्य व्याघ्रस्यापुधं नख इवास्यस्य यच् ।
व्याजि उ० व्याकरणस्य संप्रकारके कोषकारके च रुनिभेदे ।
व्याज उ० व्य-अच् । अगच्छंते जातिभेदे ।
व्याजभीत उ० व्याजभूमीतः भी-ङ् । चने ।
व्याधि उ० वि+धा+धा-ङि । रोगे, कुष्ठरोगे च ।
व्याधिघात उ० व्याधिं हन्ति-ङन-अच् । कारकभूमे (भोन्दात्)
व्याधिघ्नन्ति नि० व्याधिं हन्ति-ङन-अच् । गाराहीकन्दे ।
व्याधित नि० व्याधितोऽस्य तार० इत० । व्याधियुक्ते ।
व्याधुधूत नि० वि+धा+धु-धु-वा-ङ् । कलिते ।
व्यान उ० वि+अन-अच् । देहस्य सर्वपरिरव्यापके प्राणादि-
मक्षे वायुभेदे ।
व्यापक नि० विविधेवशाजोति वि+आप-अच् । अधिक्तेयवृत्तो,
न्यायोक्ते साधितरचवृत्तभावावतिशोभिनि च पदार्थे ।
तन्मोक्षे समोक्तमन्वयिनि न्यायभेदे च ।
व्यापन नि० वि+आ+पद-ङ् । चने, विनयुक्ते च ।
व्यापाद उ० वि+आ+पद-अच् । द्रोहचन्त्ये । [चित्तने च ।
व्यापादन न० वि+आ+पद-अच्-लुट् । मारये, परानिष्ट
व्यापार उ० वि+आ+पृ-अच् । व्यापारीभावना सेतोत्पादनां
पैव च क्रिदे-लुङ्गायां भावितव्य उत्पन्नकियायाम् ।
व्यापारिन् नि० व्यापारोऽस्यस्य इति । व्यापारयति कर-
वादी-व्यवसाययति इतिभूतने उ० ।

व्यापिन् नि० वि+आप-यिनि । व्यापके । विश्वी-उ० ।
व्यापित नि० वि+आप-यि-ङ् । व्यापारयुक्ते ।
व्याप्त नि० वि+आप-ङ् । पूर्वे, न्यायोक्ते व्याप्तिमति पदार्थे-
यथा वक्ष्ये व्याप्ति भूयः ।
व्याप्ति स्त्री० वि+आप-क्तिन् । ईश्वरस्य ऐश्वर्यभेदे, न्यायमते
तदभाववति अविद्यामानत्वपे पदार्थे यथा वक्ष्ये
भाववति जगदी भूभो गालोति भूमादौ वक्ष्ये व्याप्तिः ।
व्याप्य नि० वि+आप-अच् । व्याप्ते । अत्यदेमृत्तौ पदार्थे
अवृत्तिविशेषने न० । [राक्षसपरिभाषे ।
व्याप्त उ० वि+अन-अच् । त्रिव्यक्त्याप्तौ विकृतयो बाङ्गोरत्न
व्याप्यत नि० वि+आ+अन-ङ् । दीर्घे, व्याप्यते, दूरे अति-
यये च । भावे-ङ् । दैर्घ्ये, व्याप्यते च न० ।
व्यायाम उ० वि+आ+अन-अच् । यमे, यमसाधने व्यापारे,
गङ्गायाम् यमकारणे व्यापारे, पीरवे, दुर्गद्वन्द्वे, विपदे,
व्यामपरिभाषे च ।
व्यायोग उ० वि+आ+युज-अच् । वृद्धकायभेदे । [गज च
व्याज उ० वि+अज-अच् इत्यस्य सः । हर्षे । विंशदशगौ, बुद्ध-
व्यालनम्बा स्त्री व्यावस्य गम्भीरेशोऽस्याः । काकोत्थाम्
व्यालप्राङ् उ० व्यावान् सर्पांश्च स्मृति पञ्च-अच् । (वाङ्मते)
सर्पशरणि । विनि । अन्त्ये । [चमडायायाम् ।
व्यालजिह्वा स्त्री व्यावस्य सर्पस्य जिह्वेय पयस्यस्याः । मङ्गा
व्यालदंष्ट्र उ० व्यावस्य व्यावस्य दंष्ट्रे च कष्टदन्त्यस्य । गोलुदे
व्यालनख उ० व्यावस्य व्यावस्य नख इव । गन्धर्व्यभेदे व्यान-
दन्त्येन । [कर्कटीभेदे
व्यालपत्ता स्त्री व्यावस्य पाद इव पद्ममङ्गा । रत्नारौ
व्यालस्य उ० विमेषेण व्यावस्यते वि+आ+अवि+अच् ।
रत्नारौ । [इत्ये । व्यालनखास्ये गन्धर्व्ये उ०
व्यालायुध न० व्यावस्य व्यावस्यायुधं नख इव । गन्धोनामगन्ध-
व्यावमोशी स्त्री० वि+अन+अङ्-अच् । शार्ङ्गेऽस्य । पर-
वृत्तालोके । [परस्वरपरवृत्ते
व्यावहारी स्त्री० वि+अन+अ-अच् । साधे अच् ङीप् ।
व्यावहावी भी० वि+अन+अ-अच् । साधे अच् । परस्वरपरवृत्ते
व्यावृत्त नि० वि+आ+वृत्त-ङ् । वृत्ते, निवृत्ते च व्यावहागि-
-व्यापने इति कुमरः ।
व्यावृत्ति स्त्री० वि+आ+वृत्त-ङि । निवारणे ।
व्याव उ० व्य-अच् वेदान् वि+अन-अच् । परागदपते गति-
भेदे, यथावादिश्वरानां इतिवृत्तये, निवृत्ते, गौ-
-व्यस्य मध्यस्थदेवतायाम् । यदर्थं वापयतिने च ।

आस उच्यते' इत्युक्ते पुराणपाठे विधे च ।

व्यासक्त वि० वि+आ+अन्-क्त । व्यासक्ते तत्पदे संवन्ने च व्यासक्त पु० वि+आ+अन्-क्त । कार्यारण्यखागेनैकपरत्वे व्यासक्तौ च । [पिडे च

व्यासिक्त वि० वि+आ+अन्-क्त । रात्राद्यादिनामरूढे नि- व्यासक्त वि० वि+आ+अन्-क्त । व्यापातयुक्ते ।

व्याहार पु० वि+आ+ह-वच् । यावत् उक्तौ ।

व्यावृत्ति स्त्री० वि+आ+वृ-क्तिन् । उक्तौ, भूषण-क्षरादिषु वृत्तयुक्तमभेदेषु च ।

व्युत्पन्न पु० वि+उद्+अन्-वच् । क्रमवैपरीत्ये, व्यतिरिक्ते च व्युत्पन्न न० वि+उद्+आ-वच् । विरोधकरणं, सातन्त्र्यकरणे, प्रतिरोधने, शब्दभेदे विशेषेषु उक्तानि च । वि+उद्+आ-क्तिन् । व्युत्पित्तिरप्यत्र स्त्री० ।

व्युत्पत्ति स्त्री० वि+उद्+पद-क्तिन् । विशेषेषु उक्त्यौ, यावत् जन्ने यद्वापिज्ञानादिष्वप्याद्ये संस्कारभेदे, यद्वा नामाचार-बोधकमात्रौ च । [संस्कारयुक्ते प्रथमे च

व्युत्पन्न वि० वि+उद्+पद-क्त । व्युत्पत्तिरुक्ते भन्ते, तत्- व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । निराकृते ।

व्युद्भास पु० वि+उद्+भास-वच् । निराकारणे ।

व्युत्पत्तिरपि व्युद्+उत्+अन्-वच् । व्युत्पत्तिरपि ते व्युत्पत्तिरुक्ते त व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । दग्धे, वि+उद्+अव-क्त इति भाष्येऽपि प्रयुज्यते, प्रभाते च । कवे, दिवसे च न० ।

व्युत्पत्ति स्त्री० वि+उद्+अव-क्तिन् । व्युत्पत्तिरुक्ते, कवे च ।

व्युत्पत्तिरपि व्युद्+उत्+अन्-वच् । व्युत्पत्तिरपि ते व्युत्पत्तिरुक्ते त व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । विशेषेषु उक्त्यौ, यावत् जन्ने यद्वापिज्ञानादिष्वप्याद्ये संस्कारभेदे, यद्वा नामाचार-बोधकमात्रौ च । [संस्कारयुक्ते प्रथमे च

व्युत्पन्न वि० वि+उद्+अव-क्त । व्युत्पत्तिरुक्ते, कवे च ।

व्युत्पत्तिरपि व्युद्+उत्+अन्-वच् । व्युत्पत्तिरपि ते व्युत्पत्तिरुक्ते त व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । विशेषेषु उक्त्यौ, यावत् जन्ने यद्वापिज्ञानादिष्वप्याद्ये संस्कारभेदे, यद्वा नामाचार-बोधकमात्रौ च । [संस्कारयुक्ते प्रथमे च

व्युत्पत्तिरपि व्युद्+उत्+अन्-वच् । व्युत्पत्तिरपि ते व्युत्पत्तिरुक्ते त व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । विशेषेषु उक्त्यौ, यावत् जन्ने यद्वापिज्ञानादिष्वप्याद्ये संस्कारभेदे, यद्वा नामाचार-बोधकमात्रौ च । [संस्कारयुक्ते प्रथमे च

व्युत्पत्तिरपि व्युद्+उत्+अन्-वच् । व्युत्पत्तिरपि ते व्युत्पत्तिरुक्ते त व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । विशेषेषु उक्त्यौ, यावत् जन्ने यद्वापिज्ञानादिष्वप्याद्ये संस्कारभेदे, यद्वा नामाचार-बोधकमात्रौ च । [संस्कारयुक्ते प्रथमे च

व्युत्पत्तिरपि व्युद्+उत्+अन्-वच् । व्युत्पत्तिरपि ते व्युत्पत्तिरुक्ते त व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । विशेषेषु उक्त्यौ, यावत् जन्ने यद्वापिज्ञानादिष्वप्याद्ये संस्कारभेदे, यद्वा नामाचार-बोधकमात्रौ च । [संस्कारयुक्ते प्रथमे च

व्युत्पत्तिरपि व्युद्+उत्+अन्-वच् । व्युत्पत्तिरपि ते व्युत्पत्तिरुक्ते त व्युद्भूत वि० वि+उद्+अव-क्त । विशेषेषु उक्त्यौ, यावत् जन्ने यद्वापिज्ञानादिष्वप्याद्ये संस्कारभेदे, यद्वा नामाचार-बोधकमात्रौ च । [संस्कारयुक्ते प्रथमे च

व्योमनेश पु० व्योमिन् केशो यस्य । गिरे भस्मादेवे ।

व्योमनेशिन पु० व्योमाकारः केशोऽख्यस्तु इति । महादेवे ।

व्योमचारिन् पु० व्योमिन् चरति चरन्विनि । चिह्ने, देवे, यहनचत्वारो च ।

व्योमधूम पु० व्योमः धूमश्च भीतत्वात् । मेघे ।

व्योमन् न० व्ये-मन्तिन् पु० । यात्राये, (याव) यन्त्रे, जले च व्योममण्डल न० व्योम मण्डलमिव । मण्डलाकारे यात्राये इतः । पलाकायाम् । [यकक्षादुत्थिते वायोर्निर्घाते च

व्योममुद्गर पु० व्योमोद्गतरश्च आघातचैतत्वात् । गगनात्

व्योमयान न० उत । यात्रायगमनयोश्च वाहने विमाने ।

व्योप न० वि+उप-वच् । युष्मन्मरीचपिप्पलीरूपे त्रिकटुवि- ब्रज नतौ आ-पर-वक्-सेट् । ब्रजति शत्राजीत् । [ननु त ब्रज संस्कारे नतौ च पु० उ-वक्-सेट् । 'ब्रजयति ते अवित्र- ब्रज पु० ब्रज-वज्रये च । समूचे, गोष्ठे, पथि, यथुराहमीपक्षे देयभेदे च ।

ब्रजनाय पु० इतः । श्रीकृष्णे ब्रजपासादयोचल । [श्रीकृष्णे ।

ब्रजमोहन पु० ब्रजान् ब्रजस्यान् मोहयति छ-षि-व्यु ।

ब्रजवर पु० ब्रजानां वरः मार्कण्डेय । श्रीकृष्णे ।

ब्रजवल्लभ पु० इतः । श्रीकृष्णे ।

ब्रजाङ्गना स्त्री० इतः । ब्रजस्य स्त्रियां गोद्याम् ।

ब्रज्या स्त्री० ब्रज-व्यप् । बर्ज्यते, गमने, विगोर्वायुहार्चयामा च वषण् यन्ते आ-पर-वक्-सेट् । ब्रजति यथायोगे च यथोक्तं वषण् यन्तौ व्यद-उ-व-वक्-सेट् । ब्रजयति ते अत्रब्रज्यत् त वषण् पु० न० उ-व-वक्-वच् । यते ।

ब्रज्यन्तु पु० ब्रजं करोति क-क्तिप् । भक्ष्नातके, ब्रजचारके नि०

ब्रज्यद्विप् पु० ब्रजं द्वेति द्वि-क्तिप् । ब्राह्मण्यपिकायाम् ।

ब्रजपातके नि० ।

ब्रजहृद् पु० ब्रजं हृन्ति ह-वच् । परराष्ट्रदे । युद्धस्याम् स्त्री० ।

ब्रज्याय पु० ब्रजयन्नाति अय-वच् । गोष्ठे, गम्यारवे इदृशे च व्रत न० ब्रज-व जल तः । अथवाभेदे, पुनरावृत्तिरप्यत्रावादि विवमभेदे च ।

व्रतति(ती) स्त्री० व्रत-यति पु० वा इप् । नतायां विभारे च

व्रतसंघर्ष पु० इतः । व्रतसंघर्षाच्च व्रतसंघर्षायाम् ।

व्रतादेश पु० इतः । उपराधादिभग्नोपदेशे ।

व्रतिन् पु० व्रतयन्नाति इति । व्रतधारके, व्रजघाते च ।

व्रत्युक्ते उ-व-वक्-सेट् । इति अत्रयोगे च यथोक्तं ।

व्रत्युप पु० व्रतयतेत्येव व्र-वच् । [वेति] असादिभेदात् पदार्थे । भावे स्त्रुट् । वेदे न० ।

व्रात ३० वृ-व्यतत् ४० । समूहे ।

ब्रातीन द्वि० ब्रातेन रुधेन लोवति । संपत्तीभिनि ।

ब्राह्म्यं न ब्राह्मणात् समुद्भात् पश्यन्ति यत् । अथैव ह्यस्यै, संस्कार-
 क्रमे, आतिमात्रोपजीविनि, 'यत्तु जडं त्रयोषेते यथा-
 कालमसंस्कृताः । शशिलोपनिता द्राव्या' इति सन्तु ।

ब्राह्मस्तोम ३. ब्राह्मयोग्यः स्तोमः । यज्ञभेदे ।

ब्री हतौ यद्वा० वा० पर० सक० अणिट् । त्रिष्याति-त्रोष्याति अत्रै षोत्
ब्री गतौ दिवा० आत्म० वण० अणिट् । त्रोष्यति अत्रे च० निष्ठावस्य
नः । प्रोषः ।

ग्रीडं त्रे सक्तमज्जायाम् अथ दि० न्या० भेदः । ग्रीडते अमोहिर
ग्रीड ५० ग्रीड-५५ । लज्जायाम् । य । तत्रैव स्त्री० ।

तृतीयं ब्रह्म वा सु.उभ० पक्षे आ.पर०सह०सेद् । त्रीण्यति ते
 त्रीण्यति अपि त्रिण्यत् त अत्रोषीत् ।

ग्रीष्मि ५० ग्रीष्मि किञ्च । भाग्यमाने, कायभागे च । [याम्]
 ग्रीष्मि वि० ग्रीष्मिद्वयस्य ठञ् । भाग्यवति । इति ग्रीष्मि-
 ग्रीष्मिकाश्चन ५० ग्रीष्मिद्वय कालेन तदुपमन्वस्य चञ् । यञ् ।
 ग्रीष्मिद्वयार्थं श्री० ग्रीष्मिद्वय मय मयार्थस्यः ऊर्ण । [याम्]
 याम् । याम् । [याम्]

श्रीहिमय पु. श्रीहिमचुरः भयद् । श्रीहिमिंते हिमिंते
 श्रीहिंराजक पु. श्रीहिं राजते राज-पुत्रः सार्वभौमः ।
 (काव्यनि) धान्यभेदे ।

मृड संरये सः संराते सः तः पुः परः सिः । मृडति
-स्यमृडोत् ।" [य मृडति स्यमृडोत् ।

मूत्रं बध्ने वा कुठमपले भापरचक्षुष्टं । मूत्रयते अमुत्र मूत्रं
 मेधेय नि० मोक्षोपां भवनं चेत्तं ठह । मोक्षमवयवोय्ये सेत्ते
 स्त्री मत्तो वरये चक्षुःधा० पर सक्तमनिदु । मुषाति विनाति
 अयोधी ।

श्री

शु न० धी-ड । मङ्गले । महादेवे, यक्षो न पु० ।

शंसु वि० समस्यस्य सम्+दृष्टु । शुभाशिते ।

श्रीं व नि० यमस्य स पम् ४३। शुभवृत्ते, मूलसायकीये वने च पु०

शंकर न. संस्कृति मन्त्र-व्याज् । अने ।

यंसा क्षो० मनुष्य-य । वाको, वाङ्मन्या, प्रथंसायाह ।

शंसित वि० यनूष-३ । निदिते, द्विधिते, त्रिधिते सुते च ।

मस्य विष्णुसङ्गतः । हिस्य, सुतो वाच्ये, च ।
यस्य वाच्ये सङ्गतः । सङ्गते सङ्गताः काः सङ्गत् इति । सङ्गते
सङ्गतिः । [सङ्गते सङ्गतिः ।]

મુદ્ર પામ્યે અહા દિ.૩૫.૫૬ । મર્યાદિ તે અપાશીત-અવ-

अथ सामर्थ्यं स्थापयन्कथयति । अतोति अथक्-अप्राप्ति
पुपादिरित्येके तेन अथक्कदित्येव ।

श्रुत्वा पुनः यत्कथञ्च । जातिभेदे, देशभेदे, क्षत्राज्यावधितक्षत्राज्य
मन्त्रिके अथभेदे, तदीये वसुरे च । कलियुगे एककर्म्य
रुधिरिः विक्रमादित्यः शान्तिवाहनयेति त्रयोगताः ।

शकट पुनः शक चटन् । वानभेदे, चसुरविभोगे, सस्यार्थे
होष् । सुत्रशकटे सार्थे कन् । शकटिका तत्त्वैः ।

शकटहन् पुंशकटमहरभेदं इति गान् इति भूते किम् । श्रीतन्त्रं
 शकटाद्या स्त्रीः शकटाकारत्वान् तदाद्या यस्याः । तोहिषी-
 नवमे तस्याः शकटाकारपदस्त्रीदात्मकत्वेन तया तसु ।

शुक्ल पु० न० गव-कलष । धरते, एकभागे, तबि वस्तु, यस्ते, (यासि) न न० ।

शकलिनं पु० शकलं शकलमस्यास्ति इति । मत्स्ये ।

प्रकाण्ड ३०. यकवर्तुनपसंभो यद. । यकवर्तुनप-
राज्यावधिबारे नतुसंख्यायात् ।

प्रकारः ३, 'सदभूषणविधानो दुष्पुनर्निश्चयधुक् । सोऽय-
मव्याधाता राज्ञः ग्राहः प्रकार' इत्युक्तवचने 'राजो-
मन्त्रभाषाभातरि ।

शुक्रादि १० ग्रहानां खेष्टत्रातिभेदानामदि । विक्रमादिष्वे ।
शुक्रन १० ग्रह-धनम् । शुभाशुभद्वयकनिमित्ते-वाङ्मयन्दन-

काष्ठादिदयनादी, पक्षिमात्रे, पक्षिभेदे, एतन्म ५० । (स्त्री०)
शकुनञ्च द्वि० शकुनं जानाति प्रा-ज । निमत्ताभिर्ज्ञे, ज्ञेय्या

शकुनि पु० शक-उनि । पश्चिमात्मे, चिह्नपश्चिणि, शास्त्राज-
उत्ते इत्योभयमात्मके च । श्यामापश्चिणि स्त्री० ङीप् ।

शकुनिप्रपा स्त्री० इत० । पक्षिणा पानोययभायाम् ।
शकुन्त ५० यङ-उत्त । पक्षिमात्रे, भावपक्षिणि, कोटभेदे च ।

यकुन्तला स्त्री. गङ्गा. भायते भा वचने-व. भवकाम-
आतापी शिवाभिधुतायाम् स। अ ज तमाभा वामोत्

सुखं यजुर्मान्वायता पचात् कस्तुरिना मतिपात्रिना
कुम्भनखेष्ये गान्धर्वपिपिना व्यूढेति भारतम् ।

शुक्र-उत्ति । पदिमात्रे, भाष्यपदिषि च ।

शकुल ३० गन्ध-उष्ण । सत्वभेदे (यटल) । [द्रव्यावाम् ।
शकुलाक्षी ५० मधुसूयानोर वच् यमा, हृत् । गन्ध-

यफुलादनी श्री. गजेश्वरदास चद.गुरु । (चद.गुरु) पाठ-
भेदे अष्टाशंखा, अष्टाशंखा, चद.गुरु ।

मकुलीभक्त १० भद्रसामर्य दत्त सुभाकराचार्य ।
(नन्द) भाष्ये ।

शक्त स्त्रीः शक्त कृतम् । विद्यायाम् । [स्त्री० ङीप् ।
 शक्तान्तरि उ शक्त किरि कृद् । महादीना बन्धे बन्धाय
 शङ्कार न० इत० । भनद रे व्यप मन्वाने ।
 शक्तीकार पु० शक्त क्षिप कृत् अन् कर्म० शक्त करण वा ।
 ह्ये । चतुर्द्वाचरपादके इन्दोभेदे नदीभेदे मेघवायाञ्च
 स्त्री० ङीप् । शकरी यदि चतुर्द्वाचरपादके इन्दुश्चि ।
 शक्त वि० शक्त ज्ञ । सपथे ।
 शक्ति स्त्री० शक्त शक्तिन् । सामर्थ्ये स्त्रीदेवतायाञ्च । व्याघ्राद्युक्ते
 कारणादिषु व्याघ्रात्पदयोष्ये धर्मभेदे इन्दुश्चि अत्र-
 बोधकत इति सभेदे अत्रभेदे च ।
 शक्तिप्रश्न पु० इत० । शक्ति अर्थबोधकत्वात्पदनेर्णने ।
 शक्तिप्राप्तन पु० शक्ति शक्तिं शक्तिं यत् । कार्तिकेये
 शक्ति प्राप्तिरिति बोधयति यत् शक्तिं यत् । 'शक्तिप्रश्न'
 व्याकरणोपमानात् कौशाम्बिकायात् व्यङ्ग्यतय वाक्यस्य
 प्रेमाहितार्थद्वयोः वाक्ये शक्तिबोधके हेतौ ।
 शक्तिधर पु० शक्ति धरति इ-अच् । कार्तिकेये वाच्यार्थधरे
 नि० 'शक्तिधर कुमार' इति रघु शक्तिभेदादयोष्यन् ।
 शक्तिपर्यय उ शक्तिरिव पर्यय यस्य । सप्रपञ्चे ।
 शक्तिपाणि पु० शक्ति पाणी यस्य । कार्तिकेये शक्तिहस्ता-
 दयोष्यन् । [योद्धरि ।
 शक्तिहेतविक पु० शक्तिहेति प्रश्नरथाक्ष यस्य कृत् । यस्या
 शक्तिः पु० शक्तिः शक्तिः । (जात) श्रवणगदिष्ये ।
 शक्तुफलाली स्त्री० शक्तु फल एव शक्तुफल फलान्यस्या वा
 ङीप् । यमोद्धये ।
 शक्ति (विद्) पु० शक्तिवत्ते इति पराशरस्य पितरि क्तौ ।
 शक्तु वि० शक्त कृत् । प्रियभाषिणि ।
 शक्त्य वि० शक्त यत् । शक्तियुक्ते शक्त्या बोध्यते, समर्थनीये,
 वाच्यते योग्ये, वाक्ये च ।
 शक्त्यतावच्छेदक वि० इत० । शक्त्यपदाद्येन धर्म्येन धर्म्य
 व्यपेक्ष मन्त्रध्वनेतिविषयता तस्मिन् धर्म्ये । यथा यदयम्
 यदयम् पठति बोधयति अत्रशक्त्या यदयम् यदयम्
 यदयम् पठति । [विषये च ।
 शक्त उ यत् कृत् । इन्द्रे, कृतजड्ये, कर्जुनजड्ये, जेष्ठानजले,
 शक्तगोप पु० शक्त शक्तधनुर्गोपादिति शक्तधनुर्गोपात् । इन्द्रगोपे
 शक्तज पु० शक्तान् शक्तये जन्त इ । वाक् । इन्द्रजन्ते वि०
 शक्ततादयोष्यन् । भिपनाद रात्रे इन्द्रजन्तेति वि० ।
 शक्तजित् पु० शक्त जितवान् वि-क्विप् कृत् च । रात्र्याजये
 शक्तधनुम् न० इत० । शक्तधनुश्च शक्तधनुराकारे सूर्य-

किरणसम्पर्कजे पदार्थभेदे (रामधनुक) । [कारे पदार्थे ।
 शक्तध्वज पु० इत० । मातृशुक्रहादस्या पूज्ये इन्द्रदेवते ध्वजा-
 शक्तनन्दन पु० इत० । व्यङ्ग्ये । इन्द्रानन्दके वि० ।
 शक्तपर्याय पु० शक्तस्य पर्यायो नाम नाम यस्य शक्त० ।
 कृतजड्ये इत० । इन्द्रस्य वाचकशब्दे ।
 शक्तपादप पु० इत० । देवदारुजड्ये । [सूर्ये कम् । तद्वैव ।
 शक्तपुष्पी स्त्री० इन्द्रजड्ये पुष्पस्य ङीप् । अग्निप्रियाङ्ग्ये
 शक्तभवन न० इत० । अग्निं शक्तावाहयोष्यन् । [एवाम् ।
 शक्तभूभवा स्त्री० शक्तभूभवि भगति भू भवत् । इन्द्रा-
 शक्तसाह स्त्री० शक्तस्य सातेव । भाग्योन् । इत० । इन्द्रजनयाम्
 शक्तमूर्त्तु पु० शक्तस्य शिखायाम् मूर्त्तं यस्य । वल्लीके ।
 इत० । इन्द्रमूर्त्तं शक्तिरिव आदयोष्यन् ।
 शक्तपत्नी स्त्री० शक्तिपत्नी वल्ली । इन्द्रावप्याम् ।
 शक्तवाहन पु० शक्त वाहयति वह णिप् कृत् । मेघे इन्द्रा-
 वाहयोष्यन् ।
 शक्तवीज न० शक्तस्य कुञ्जस्य वीजम् । इन्द्रये ।
 शक्तशक्तिन पु० शक्तनामक शक्ति । कृतजड्ये ।
 शक्तसारथि पु० इत० । इन्द्राद्वी मातङ्गौ ।
 शक्तसुत पु० शक्तस्य सुत । वात्सनायके वानरराजे ।
 शक्तमुखा स्त्री० शक्तस्य मुखे । पाण्ड्याम् ।
 शक्तसूटा स्त्री० इत० । इन्द्रेत्याम् ।
 शक्तास्य पु० शक्तस्येवास्या यस्य । वेचके । [मिन्द्रस्याम् ।
 शक्तायो स्त्री० शक्तस्य पत्नी ङीप् । कान्तु च । पुष्योन्जाया-
 शक्ताशन न० शक्त्याशने अत्र कृत् । भद्राद्याम् ।
 शक्ताशन पु० शक्तं वज्राभायुते यत्र कृत् । कृतजड्ये ।
 शक्तोत्थान न० शक्तस्य तद्वज्रस्य उत्थानम् । शक्तध्वजस्यो
 त्थाने, तद्वज्रवित उत्थये च । इत० । शक्तोत्थानाय ।
 शक्तर पु० शक् करोति कृत् । शक्तादे कल्याणकरे वि०
 शिवपत्न्या स्त्री० ङीप् । [शुभतात् । कर्परे ।
 शक्तरावास पु० इत० । किन्नासायके शक्तरावाश एव
 शक्ता स्त्री० शक्ति यत् । त्रादे वितर्के, भगवे च । [विने च ।
 शक्तिन वि० यद्वा जातास्य वार० इत० । भेते सदृशे वित
 शक्तु पु० शक्ति कृत् । स्थापौ सात्यमेदे, मत्स्याक्षे, कौचके,
 दयकोटिस्त्रायां, तत्पद्मादे, महादने, कल्पे, पद्मशि
 राजाके, मेद्रे, नद्योन्मादये, छायापरिभाषायां काशादि
 निर्मिते, 'यथा' इत्यादि शक्त्या वा शक्त्या शक्त्या ।
 शक्तु इत्यादि शक्त्युक्ते शक्तिभेदे च ।
 शक्तु कर्ण उ शक्तिरिव कर्णस्य । गृहे ।

शङ्कत् स्त्री० शङ्क-तत्तत् । विद्यायाम् । [स्त्री० ङीप् ।
 शङ्कन्किरि पु० शङ्कतं किरित् कृ-इष् । गगदीनां वक्षे वक्ष्यायां
 शङ्कहार न० इत० । शङ्कहरे चप-नख्याने ।
 शङ्क(कार) पु० शङ्क-किप् क-अत् कर्म० शङ्क-करण वा ।
 इप्ते । चतुर्दशारपादके कन्दोभेदे, नदीभेदे मेखलायाञ्च
 स्त्री० ङीप् । यकेरोष्पि चतुर्दशारपादके कन्दधि ।
 यक्ष्ति लि० शङ्क-क्त । ससर्धे ।
 शङ्क्ति स्त्री० शङ्क-क्तिन् । सामर्थ्ये स्त्रीदेवतायाञ्च । न्यायाद्युक्ते
 कारणादिषु बाह्योत्पत्तिवोच्ये धर्मभेदे, शङ्कन्तिषु अन्त-
 र्बोधकतादौ उत्तिभेदे व्यस्तभेदे च ।
 शङ्क्तिग्रह उ० इत० । शङ्केः शर्येवोपकृताह्वयत्तेषांने ।
 शङ्क्तिग्राहक पु० शङ्क्तिं गृह्णाति यङ्-श्लुच् । कार्तिकेये
 शङ्क्तिं ग्राहयति बोधयति यङ्-षिच्-श्लुच् । 'शङ्क्तिपहं'
 व्याकरणोपमानात् कोयाप्रवाक्यात् व्यञ्जहारतश्च वाक्यस्य
 येनादि इतरेवदन्तीत्याद्युक्ते शङ्क्तिबोधके हेतौ ।
 शङ्क्तिधर पु० शङ्क्तिं धरति ङ-अच् । कार्तिकेये सामर्थ्यभरे
 मि० 'शङ्क्तिधरः कुमारः' इति रघु' शङ्क्तिभद्रादयोप्यत्र ।
 शङ्क्तिप्रापि पु० शङ्क्तिरिव पश्ये यस्य । चम्रपथे ।
 शङ्क्तिप्राप्ति पु० शङ्क्तिः प्रापौ यस्य । कार्तिकेये शङ्क्तिहस्ता-
 दयोप्यत्र । [योद्धरि ।
 शङ्क्तिचेतिङ उ० शङ्क्तिर्चेतिः प्रहरणाक्षे यस्य कप् । यक्षा
 शङ्काङ्ग पु० य(च)च-तन् । (कात्) भवययादिद्वये ।
 शङ्कुमाला(सी) स्त्री० शङ्कुश्च इव सूक्ष्माणि फलावल्याः वा
 ङीप् । शङ्कोष्ठे ।
 शङ्क्ति(विद्) पु० वणिष्ठनेः पुत्रे मरायारस्य पितरि पुत्रौ ।
 शङ्कु लि० यक्ष-तु । प्रियभाषिणि ।
 शङ्गय नि० शङ्क-यत् । शङ्कितुके यक्षा वीक्ष्येत्थे, समर्थनीये,
 साधर्म्यं योग्ये, शक्ये च ।
 शङ्गयताञ्जरेदक लि० इत० । शङ्गयतायेत्य धर्मे येन भवेत्त
 व्यर्थस्य शङ्क्येतिविषयता तस्मिन् धर्मे । यथा षट्शङ्कः
 षट्त्वारं पदार्थं बोधयति अतस्तद्वर्गो षट्त्वं षट्शङ्कस्य
 यस्तत्ताप्येदकम् । [विषये च ।
 शङ्ग उ० यक्ष-रह । इन्द्रे, कुटजहस्ते, कर्जुनहस्ते, जेशनचले,
 शङ्गगोप पु० शङ्गे यक्षधनुर्गोपादाति समर्थत्वात् । इन्द्रगोपे
 शङ्गज पु० शङ्गात् अयने ज्व-ङ । काङ् । इन्द्रजम्बे लि०
 शङ्गजातादयोप्यत्र । [मित्रादे राक्षसे इन्द्रजेति लि० ।
 शङ्गजित् पु० शङ्गे जितवान् जि-किप् तञ्च् च । रावणायजे
 शङ्गधनुम् न० इत० । मेघनाम्नेन शङ्गधनुराकारे छयं-

किरिषसम्यक्ते पदार्थभेदे (रावणधनुः) । [कारे पदार्थे ।
 शङ्गध्वज पु० इत० । भार्गवकदादयः पूज्ये इन्द्रदेवते ध्वजा-
 शङ्गनन्दन पु० इत० । अर्जुने । इन्द्रानन्दके लि० ।
 शङ्गपर्याय पु० शङ्कस्य पर्यायो नाम नाम यस्य शङ्कः ।
 कुटजहस्ते इत० । इन्द्रस्य वाचकपदे ।
 शङ्गपादप पु० इत० । देवदारुहस्ते । [सायं कन् । तत्रैव ।
 शङ्गपुष्पी स्त्री० शङ्कस्यैव पुष्पमस्याः ङीप् । अग्निपिष्ठाहस्ते
 शङ्गभवन न० इत० । चर्मे । शङ्गावासादयोप्यत्र । [श्याम् ।
 शङ्गभूभवा स्त्री० शङ्कस्यभवि भवति भू-व्यप् । इन्द्राह-
 शङ्गमातृ स्त्री० शङ्कस्य मातेव । भार्याम् । इत० । इन्द्रजयचाम्
 शङ्गमूर्धन् पु० शङ्कस्यैव शिखायाम् मूर्ध्नी यस्य । वस्त्रिके ।
 इत० । इन्द्रमन्त्रे यक्षगिरि आदयोप्यत्र ।
 शङ्गवल्ली स्त्री० शङ्कप्रिया वल्ली । इन्द्रवाहण्याम् ।
 शङ्गवाहन पु० शङ्गे राहयति वह-णिच्-ल्यु । मेघे इन्द्रवा-
 हनादयोप्यत्र ।
 शङ्गवीज न० शङ्कस्य कुटजस्य बीजम् । इन्द्रवने ।
 शङ्गशास्त्रिन् पु० शङ्कभामकः शास्त्री । कुटजहस्ते ।
 शङ्गसारथि पु० इत० । इन्द्रसारथी मातलौ ।
 शङ्गसुत पु० शङ्कस्य सुतः । याजिनामके वानरराजे ।
 शङ्गसुधा स्त्री० शङ्कस्य सुधेव । वायुह्याम् ।
 शङ्गसूटा स्त्री० इत० । इतरेवत्याम् ।
 शङ्गाख्य पु० शङ्कस्यैवाख्या यस्य । मेघके । [मिन्द्रपत्न्याम् ।
 शङ्गायो स्त्री० शङ्कस्य पत्नी ङीप् । शालुङ्ग च । पृथोमजाया-
 शङ्गाग्रव न० शङ्केनाम्नेन व्य-ल्युट् । भद्रायाम् ।
 शङ्गाशन पु० शङ्गे नद्याधानुते व्य-ल्यु । कुटजहस्ते ।
 शङ्गेत्यान न० शङ्कस्य तद्वज्रस्य उत्थानम् । शङ्गध्वजस्यो-
 त्थाने, तद्वज्रस्यैव उत्थने च । इत० । शङ्गाख्योप्यत्र ।
 शङ्गुर उ० शं करोति ङ-अच् । मङ्गदेहे कल्याणकरे लि०
 शिवपत्न्या स्त्री० ङीप् । [शुभलात् । चर्मे ।
 शङ्गरावास पु० इत० । कैलासायवे शङ्गरावासाय इव
 शङ्गा स्त्री० शङ्क-व्य । तारे, वितर्के, भंग्ये च । [क्षिते च ।
 शङ्गित लि० शङ्गा जातास्य तारः इतच् । भीते धर्दिष्ये वित
 शङ्गु पु० शङ्क-उण् । स्वायौ शङ्क्यभेदे, मल्याक्षे, कीरके,
 दशकोटिरस्यायां, तत्पञ्चमाते, मङ्गादेवे, ऊनपे, पद्मपि
 राजावे, मेद्रे, नखीनामह्वये, लायापरिभाषायां काणादि
 निमित्ते, 'शङ्कोडका द सूक्ष्मया काणद्वानुत्पत्तिका ।
 शङ्कुर्वा भवेदित्युक्ते षोडशभेदे च ।
 शङ्कुर्वा पु० शङ्कुरिव अर्थावज्ञ । गद्गि ।

शतपत्नी स्त्री० शतं पत्नीषु दत्ता चत्वारः ङीप् । (शिवोत्तरी)
 पुण्यदत्तभेदे स्थाये कन् । तलैव । [तत्कथन्यभेदे ।
 शतपथ इ० शतं पत्नीषु यत् कश्च समानं वज्रवेदीयमाज्ञाया-
 शतपथिकं त्वि० शतपथं वेत्तुमीते वा ठन् । शतपथमाज्ञायात्मक
 यन्माध्ययिनि ।
 शतपदं न० शतं पदानि यत् । उद्योतिषोक्ते नवत्यपादानुसा-
 रेण नाभकरयोपयोगिमयमवर्षसूचके चक्रमेदे । शतं
 पादाः यस्याः पादभावाः समाः ङीष् चङ्गाव । ङीठभेदे
 (कायङ्गा) स्त्री० ।
 शतपद्मं न० शतपद्मयुक्तं पद्मम् । शतपद्मकमये, ज्वेवपद्मे च ।
 शतमर्ष्यन् इ० शतं पद्माणि मर्ष्यन्ते यस्याः । वंशे, इत्तुभेदे च
 षट्काराणां, वचाणां, दूष्णाणां च स्त्री० । कन् । तात्, यथे च
 शतपाद् स्त्री० शतं पादा यस्याः पादाभावः । ङीठभेदे (कायङ्गा)
 शतपादिका स्त्री० शतं पादा भूषायास्याः । काकोल्याम् ।
 शतमुष्मा स्त्री० शतं मुष्माणि यस्याः । (चतुष्का) शकभेदे (भौरी)
 चुपभेदे च । कन् । तलैव ।
 शतप्रसूना स्त्री० शतं प्रसूतानि यस्याः । (चतुष्का) प्राक्ते
 शतप्रासु इ० शतं प्रासा इव फलानि यस्याः । करवीरहले ।
 शतभिषज् स्त्री० शतं भिषज इव गाराः यत् । शतवारात्मके
 अग्नि यादियु वत्तुर्विशे मद्यते । शतभिरायत्त स्त्री० ।
 शतभीरु स्त्री० शतं वृक्षे विवोगिनो भीरवो यस्याः इत० ।
 भक्षिकायाम् तद्भेदे हि विवोगिनां काकोदीपनात्
 ततो भीरवम् ।
 शतसङ्घ इ० शतं सङ्घा यस्याः यस्याः इन्द्र ।
 शतसन्धु इ० शतं सन्धयो यस्याः यस्याः इन्द्र ।
 शतसान इ० न० शतेन शीयते मि० श्रुट् । मये, तत्परिचिते च
 शतसारिन् इ० शतं सारयति अ० श्रिष्ट्-श्रिणि । विशिष्ट-
 षिक्रियते । [प्रत्ययस्युक्ते नि० ।
 शतमुखी इ० शतं मुखानि यस्याः ङीष् । संभार्यन्ताम् ।
 शतमूली स्त्री० शतं मूला यस्याः ङीष् । दूष्णाणां, सनामस्या-
 तायां चतायाश्च ।
 शतयष्टिक इ० शतं यष्टयो युष्मा यस्याः । शतयुष्मके शतभेदे
 शतवृद्धीय न० शतं वृद्धा देवता यस्याः । वज्रवेदीय वृद्धाया
 शतरूपा स्त्री० शतं रूपा यस्याः । वज्ररूपाः पत्न्याम् ।
 शतवोय्या स्त्री० शतं वीर्याणि यस्याः । इ० । शतवृत्तायाम् ।
 शतवेधिन इ० शतं विधय विध-विधि । अष्टवेधे ।
 शतसहस्र न० शतसहस्रं सहस्रम् शक० । अष्टसहस्रायाम् ।

शतसाहस्र त्वि० शतं सहस्राणि परिमाणमस्य यत्
 उत्तरपदद्वयः । नदसहस्राते ।
 शतसृष्टा स्त्री० शतं सृष्टाः प्रत्यायस्याः इ० श्रुत् । विद्युति ।
 शतावी स्त्री० शतवज्रोपोषण पुण्यायस्याः पञ्च सनाः ङीप् ।
 शतपुण्यायाम् दुर्गायाश्च ।
 शताङ्ग इ० शतमङ्गायवयवायस्याः । रथे, तिनिसृष्टे च ।
 शतानन्द इ० शतमानन्दयति अ० । शतमानन्दे कष्टस्यागर्भने
 हनिभेदे । शतजवानन्दके नि० । [प्रत्ययस्यवति नि०
 शतानीक इ० शतमनीकानि यस्याः । व्यासयिष्ये हनिभेदे ।
 शतार न० शतमारण्यस्याः । वज्र ।
 शतायुस् त्वि० शतमार्यवर्षकाङ्कोरस्य । शतवर्षमित्ययस्ये 'शता
 युर्' इत्युच्यते इति श्रुतिः । [सूत्र्याम् इन्द्रभार्यायाम्
 शतावरी स्त्री० शतसाहस्योति आ० इ० यच्च गौ० ङीप् । शत-
 शतावर्ष इ० शतवार्षाणां यस्याः निष्ठा शतवा वर्तते श्रिणि ।
 तलैव । [उत्तरलोपः । शतपूल्यां, शतपुण्यायाश्च
 शताष्टा स्त्री० शतं शतपूली शतपुण्या नेति आष्टा यस्याः
 श्रितिक त्वि० शतेन शीतः ठन् । शतेन शीते पदार्थे ।
 शत त्वि० शतेन शीतः यत् । शतसंख्यातश्च ज्येष्ठ शीते ।
 शतु इ० शद-ठन् । रिपी, राष्टां विपयानन्तरस्ये ज्येष्ठ, उद्योति
 पोक्ते सम्भार्या पठस्याने, कामादिषु च । शतके त्वि०
 शतुम् इ० शतुं इति हन-च । दशरथात्मने छनित्रागर्भने
 अष्टस्याठन् ।
 शद शतके आ० पर० षक्-अभिष्ट । शीयते अयदत् । प्रत्याति
 शद गतो आ० पर० षक्-अभिष्ट । शीयते अयद्विष्ट ।
 शनकावशि(वी) स्त्री० शनः कायति कै-च इ० तेषामावशिष्टेन
 वा ङीप् । गजपिपपस्याम् ।
 शनपणी स्त्री० शनपण्येन पण्यपट्टस्याः इ० । यस्याः न । षट्पुण्याम्
 शनि इ० शी-यति किञ्च । सूर्यपुत्रे कातागर्भजाते सङ्गभेदे,
 तत्साधिकादिने च ।
 शनिवार इ० शनिसामिकोवारः । सूर्यादिशरमध्ये सप्तमे वारे
 शनैस्तार इ० शनैश्चरति चर-अ० । शनिपक्षे तस्य पक्षायाः
 मध्ये सप्तमोपरिक्रमस्तित्वात् षड्काष्ठेनैकेकादिभिर्भोगात्
 षट्पुत्रितम् ।
 शनैस् अन्व० शनैश्च इति इ० तत् च । मदे, अथैष्ये च ।
 शनस् हिंसायां सुवो कपने च आ० पर० षक्-पेट् क्ता नेट् ।
 शंसि अशंसि । [अप्यति ते अयाशीम् ।
 शय आत्मने वा आ० पठे दिश-उभ-अक्-अभिष्ट । शयति ते
 शयघ इ० शय कपन् । शयताकरवाय दिशयेदकरचे, यथा

एतन् यदि मित्या स्थात् तदा मे एतदगिन् खादिष्यदि
 शपन पु० मप लुट् । मपे ।
 शप्ति वि० मप-क्त । अभिधापयसे । उत्पारये तथमेदे पु० ।
 शफ न० मप-यच् प्र० मक्षफ० । मवादीनां मुरे, हलधूवे च ।
 मफर पु० स्त्री० मफं राति रा-क्त । (उंटी) मत्स्यमेदे स्त्रीत्व
 पक्षे केषु । [इत् व
 मब्द मब्दरपे अ० नु० उभ० वच० सेट् । मब्दवति ते वप्रम-
 मब्द पु० मब्द-यन् । अन्त्यात्वे वषात्तत्वे च योनेन्द्रियप्राप्ते
 आकाशदिष्वे गुणमेदे । [इ इत्० । मब्दघाते ।
 मब्दप्रश्न पु० मब्दं लङ्घति मफ-यच् । योनेन्द्रियेजर्षे
 मब्दमन्त्रान् न० मब्दात्मकं मन्त्र । वेदात्मके, स्वीडात्मके च
 मिते मब्दरूपे मन्त्राणि । [वापमेदे ।
 मब्दभेदिन् पु० मब्दानुसारेण भिन्नमि लब्धम् विनि ।
 मब्दवेदिन् पु० मब्दानुसारेण विधिति लप्सं विध-विनि ।
 वापमेदे, अर्जुने च । [उच्चवादी लप्तिरूपे वापय्ये ।
 मब्दगति स्त्री० इत्० । मब्दागमर्षयोपकृत्यरूपे अभिधा-
 मब्दानुशासन न० यनु० ययतेनेन यनु० प्राच-लुट् इत्० ।
 मन्वाधुताप्रापके व्याकरणे ।
 मब्दालङ्कार पु० मब्दमात्रगतोऽलङ्कार । अलङ्कारमात्र-
 मविशेषतमाश्रयी अलङ्कारे ।
 मब्दित वि० मब्द-क्त । आहते ।
 मम भान्ती 'मरु० भान्तीकरणे सक्त० दि० ममा० पर० सेट् ।
 भान्ति वि० मम-यच् । आहते । [मयन्-त
 मम आलोचने पु० व० वच० सेट् । ममयति ममयति ते अदी-
 मम पु० मम चञ् । भान्ती अल० (इन्द्रियदत्तने ।
 ममय पु० मम अयन् । भान्ती ।
 ममन पु० ममयति मम-विच०-यच् । लोकाणां पुण्यापुण्यकल-
 दात्मनेन दण्डकारके ममे । मम-विच०-भावे लुट् ।
 भान्तीकरणे अ० ।
 ममनस्तु स्त्री० इत्० । वचनमात्र ।
 ममन न० मम कवच । विद्यावाञ्छ । [विभ्यादाञ्च ।
 ममिमी स्त्री० मम-यन् वा ङीप् । ममा० वचमेदे (युंटी)
 ममिन् वि० ममयति मम-विनि । भान्ति ।
 ममीय पु० मम-ई-यच् । लविमेदे ।
 ममीगर्भ पु० ममे गर्भं वा गतव्यं नास्त्यस्य अय् । रङ्गी, विषे च
 ममीधान्य न० ममी विमैव भान्दम् । विभ्यात्मकं मम
 उदासी भान्ति ।
 ममीपत्नी स्त्री० ममा इव पत्न्यस्य ङीप् । कल्याणहवे

ममीर पु० अस्या ममी अस्याप्ये र 'कचित् सार्विका कपि
 मत्सयाः प्रकृतितो विद्वच्चनान्यतिवर्तते' इति भाष्योक्तं
 पुस्तम् । सुप्रियां मम्याम् ।
 मम्मा स्त्री० मं पाति भा-क्त । विद्युति ।
 मम्माक पु० मं शिवं पाके कवे यस्य । आरगुणे ।
 मम्ब गतो म्वा पर० सक्त० सेट् । मम्बति म्बम्वीत ।
 मम्ब पु० मम्ब-यच् । मम्बे म्बय स्यित्तोक्ते लोहकाङ्गाम्
 अतुलोपकर्षणे, दृष्टि च ।
 मम्बर न० मम्ब-यन् । जने धने, व्रते, विने च । मग्नेदे
 देवमेदे मत्स्यमेदे, पथ्यमेदे, मुने, चित्तवहने, बोधे,
 अर्जुनहवे च पु० । मेदे वि० ।
 मम्बरकन्द पु० मम्बरं मेरुः कन्दो यस्य । वाराहीकन्दे ।
 मम्बरचन्दन न० इत्० । मम्बरचर्मतजाते चन्दनमेदे ।
 मम्बरसूदन पु० मम्बरमच्छरं सूदयति हिनांश्च सु-हृ-यन् ।
 कामदेवे ।
 मम्बरारि पु० इत्० । कामदेवे मम्बरारिशादयो यस्य ।
 मम्बरी स्त्री० मम्बरं जलमाश्रित्योनामस्य यन् गौरा० ङीप् ।
 आपुपण्याम् ।
 मम्बल पु० मम्ब-यच् । कृते, पापे, पापे च ।
 मम्बाकृत वि० मम्बं कृतमप्यतुलोपमात्रमेते मम्ब+कर्मण्यौ
 चाङ्+क-क्त । अतुलोपमं हिराण्यं कृते बोधे ।
 मम्बु(म्बु) पु० स्त्री० मम्ब-यन् क् वा । जलप्रभौ (मातृक) मत्र
 कुलान्त्रभावे च । रामायणप्रसिद्धे म्बुजतापत्रे, यन्ने,
 दैत्यमेदे च पु० ।
 मम्बु वि० मम्बयस्य मम्ब+थ । कल्याणपुत्रे ।
 मम्बुल पु० मम्बं कल्याणदायकं मीरं पाति-चा क् । मममेदे
 मय कस्को भविष्यति तस्मिन् । इति पुं स्त्री० गौरा० ङीप्
 मम्बु पु० मम्ब+भू-ङ् । मम्बादेवे ।
 मम्बुतनय पु० इत्० । ममेमे, कान्तिरूपे च मम्बुपुत्रादयो यस्य
 मम्बुप्रिया स्त्री० इत्० । आनन्दवत्यां पुं० गण्ड ।
 मम्बुगुह्यम न० इत्० । देवपुत्रे । मम्बादेवमिरे वि० ।
 मम्बा स्त्री० मम यन् टाप् । वृक्षकीरके ।
 मय पु० मये-यन् । मये, कवे, मित्राय नय मं, पक्षे च ।
 मयय पु० मये-यच् । अग्रमदपर्व, मदी वरादे, भान्ते च
 विद्यापौते वि० ।
 मयनी न० मी लट् । विद्याय म्बु-यन्, मये च ।
 मयनीय न० यो-अनीयन् । मयन्य म्बु-यन् । मयं ।
 मयनकाट्मी स्त्री० इत्० । मयन्यकाट्मी ।

शस्त्रजीविन् पु० शस्त्रेण जीवति णिनि । शस्त्रजीविनि ।
 शस्त्रपाणि पु० यस्त्र पाणी नख । शस्त्रधारके व्याततायिभेदे
 'यस्त्रपाणिर्धनाय' इति श्रुति । [नकरे शिल्पिभेदे
 शस्त्रमार्ज्ज पु० यस्त्रे मर्ज्जि शब्द आत् । (शिकलकर) शस्त्रमार्ज्ज
 शस्त्राभ्यास पु० इत० । शस्त्रप्रयोगशिक्षायां ।
 शस्त्रायस शस्त्रयोग्यवयव अव्ययम् । लौहभेदे (रम्पात) ।
 शस्त्रिन् त्रि० यस्त्रमस्य स्य रनि । चत्त्रविशिष्टे ।
 शस्त्री स्त्री० स्वस्य यस्त्र जीव । क्षुरिकायाश्च ।
 शस्त्र न० यस्त्र-य । बाहव्ये वाये ।
 शस्त्र न० यस्त्र यत् । इत्यादीनां फले । 'यस्त्रं चेलगतं पोत'-
 मित्तुं चेलस्ये धान्यादौ च । [यस्त्रनायके त्रि० ।
 शस्त्रार्धसिन् पु० यस्त्र ध्वं वयति ध्वंश्च विष् चिनि । द्रव्यद्वये
 यस्त्रमस्त्ररी स्त्री० इत० । अभिनवधान्यादियौ ।
 शस्त्रयूक्त न० । धान्यादेः शीर्षं ।
 यस्त्रसम्भार पु० यस्त्र सङ्गोति सन्तुम् अच् । शालद्वये ।
 यस्यात् पु० यस्त्रसङ्घटित इ उष् । जुष्टयमीदृशे (विशुभ)द्वये च
 शक पु० य० य० य० । प्रत्ययभेदे इत० य० य० यिरोप
 इत्ये, क्षराभ्यामपि प्रत्ययभेदे राजभेदे, तद्वये वत्तरे,
 च पु० इतिरित्या न० । शकं सामर्थ्यं यो न तस्य
 नेत्यम् । 'मूलप्रत्ययकरोराये फलकाङ्गाधिकृतकम् । तत्क
 इत्य' कवकश्चैव शक दशविध श्रुतिभिर्युक्तेषु इत्यादीनां
 प्रजादिषु न० 'यश्चाकमुक्तं सोऽङ्गित्यङ्गदृष्टम् ।
 शकपुनिका स्त्री० शक्ये च यै चक्रिका । विज्ञायाम् ।
 शकट न० शकटाव इति स्रज् । शकटवन्ति शकटयुक्ता ।
 शैवालके-इत्ये, धवद्वये च पु० ।
 शकटायन पु० व्याकरणकारके रनिभेदे ।
 शकटिका पु० शकटेन चरति ठक् । शकटेन गलति ।
 शकटीन पु० शकट परिमाणस्य खन् । विंशतिहलामरिमाये
 शकतीत् पु० शक्यात् तत् । (विशुभ) इत्ये । शकटकादयोभ्याम्
 शकपत्त पु० शक प्रत्ययस्य । श्रियुद्धे ।
 शकवालेय पु० वलये द्विषत् ठक् शकप्रधानो बाधेय ।
 मल्लयष्टिवायाम् ।
 शकम्भरी स्त्री० शकैर्विभक्तिं ध्वं स्रज् स्रज् । 'भरिध्यापि
 चरा । शकैराहते प्राणधारके । शकम्भरीति
 विद्याविमिति चण्डो विद्यायाश्च दुर्गायाम् ।
 शकयोम्य पु० शकैर्ध्वजेषु योग्य । च दाके । [शक्युशक्ये
 शक्यराज पु० शक्ये राजते अच्, शकानां वा राजा ठक् ।
 शकविल पु० शक्योप विल इव । वार्ताकौ सार्धं कन् तलैव

शकवीर पु० शक्येषु वीर' शौर्याधारकत्वात् । वास्तूकगात्रे
 शक्यागच्छ न० शक्यस्त्रे चेत्यं शक्यत् । शक्येते । शक-
 टिच । अर्थात् ।
 शक्येष्ट पु० शक्येषु यष्ट । वास्तूकगात्रे जोडन्या वार्ताकौ स्त्री०
 शक्या न० शक्यस्त्रं वद्वयणस्याङ्ग उपयोगि । मरिचे ।
 शक्यास्त न० शक्येष्टाश्च । दद्यात् ।
 शक्यास्तभेदन न० शक्यस्त्रं यष्ट' भिनति भिद-ल्यु ।
 युक्ते (युक्तोपाय) ।
 शक्यालापु स्त्री० शक्यप्रधानालापु । यथाशुभेदे ।
 शकिनी स्त्री० शक्योऽस्यस्या रनि । शक्यभवनयोग्याया
 भूमौ, देशसङ्घटनीभेदे च ।
 शकुन पु० यजुर्नृशामुभयूचकं निमित्तमधिकृत्य कृतो पन्थः
 अच् । यजुर्नृशामुभयूचकं पन्थे (काकपरित) । [वातके ।
 शकुनिक पु० यजुर्नृने पञ्चिवादिना जीवति ठक् । पञ्चि-
 शकुन्तलेय पु० यजुर्नृनायवा यपत्तं ठक् । उग्रनात्तने
 यजुर्नृनागर्भजे भरते न्ये ।
 शक्त त्रि० शक्तिर्देवताऽस्या अच् । तन्मोक्षे शक्तिर्देवतोपायके
 शक्तीक पु० शक्ति प्रउरपयस्य ईदृक् । यस्या मोक्षरि ।
 शक्य पु० यत्तं यजुर्नृनायवा यपत्तं ठक् । युदे ।
 शक्यसुनि पु० शक्यो रनि । युद्धभेदे ।
 शक्यसिद्ध पु० शक्य बंधे सिद्ध इव । युद्धभेदे । [यथाशक्ती
 शाख व्याप्तौ श्वा-पर-चक्र-वेष्ट चक्रि न० छुल्ल । शाखति
 शाखे पु० शाख अच् । कतिंकापुले स्वभावात्ते गम्यभेदे, यन्त्र
 परिकरे, सग्रेस्थानेने यन्त्रायभेदे, दृष्टक्षययभेदे च
 (हाल)पञ्चाशदे, राजौ, क्षतायाम्, शक्तिने, वेदैकदेशे च स्त्री०
 शाखाकण्ट पु० शाखाभ्यामो कण्ट कण्टयो यस्त्र । वृक्षीद्वये
 शाखानगर न० शाखेन नगरम् । मूलनगरसमीपस्थे सुह
 पुदे शाखापुरादयोभ्यम् ।
 शाखासग पु० शाखास्थो नग पथ १ व नरे ।
 शाखास्त्रा स्त्री० शाखायाश्चा । दद्यात् ।
 शाखारण्ट पु० शाखाया वेदमाखायां रण्टु तद्विहित
 कर्मानाचरणात् । खयाशास्त्रागेन कर्षकचरि ।
 शाखाल पु० शक्या वाङ्मये च सन्त्यस्य स्रज् । शान्तिरद्वये ।
 शाखाशिका स्त्री० शाखाद्वया शिका मूलम् शक० । गटा-
 दोना शाखाजाने मूले । शिकामारम्भ शाखा । गृह्योपादि
 चतुर्थांशम् । [क्षिप्त्वाभेदे च ।
 शाखिन् पु० शाखाऽस्य रनि । द्रव्ये । वेदैकदेशे यति, न्यपभेदे,
 शाखोत्त पु० शाखा-व्याप्तौ चोत्तन् (शाखोत्ता) इत्ये व्याप्तं कन् ।

यत्नैव ।

[जातिभेदे (यांशारी) ।

शास्त्रिक उ० शङ्खसद्विकारव्यवस्थितिर्भाष्यं शिल्पमस्य ठम् ।
शाङ्खुष्ठा स्त्रीभक्ति योः क भः चक्षुः स न यस्या । युष्ठायां
शाट् उ० शट्-चञ् । वस्ते । स्त्रीत्वमपि योः ङीप् ।

शाट्क उ० न० शट्-पुष् । वस्ते स्त्रीत्वमपि टाप् ।

शास्त्रायन उ० स्तनिभेदे, तेन प्रोक्तम् अण् । प्रकृतसौमकर्मणि
वैयर्थ्यसमाधानार्थं विहिते स्त्रीभेदे न० ।

शास्त्र न० शट्स भावः प्लञ् । घटनायाम् ।

शास्त्र साध्यायां भाषायाः सक० सेट् । शास्त्रे अथाहित
शास्त्र न० यथेन निर्दिष्टम् अण् । यथच्छ्रवणनिमित्ते वस्त्रादी ।
यण-यञ् । (अभिधापर) कथयामाणे यस्यादीनां निष्-
र्णयेन तोष्णीवरूपयन्त्रभेदे ।

शास्त्रास्त्रीव उ० शास्त्रास्त्रीवति व्याञ्जीव-यण् । अस्त्र-
तोष्णकारके शिल्पिनि ।

शास्त्रि उ० यण-इप् । मृद्वस्ते अथेन निर्दिष्टा इत् वा ङीप् ।
यवनिर्मिते पट्टिकायस्ते किङ्करके च ।

शास्त्रित लि० यण-विष्-ङ् । तोष्णीमते ।

शास्त्रित्व्य उ० यणित्वसाधनम् यञ् । गोप्यवर्तके अङ्गि-
भाष्यकारके स्तनिभेदे, तन्मयत्वात्, विष्णुं वङ्निभेदे च ।

शास्त्र न० यो-ङ् । छप्ते, तद्वि, विष्ते, जप्ते, दुर्बले, विभिते
च लि० पुष्पूरे उ० ।

शास्त्रमुष्म न० यतज्जम्भे भवः अण् । हिरण्ये । पुष्पूरे कुर-
रीरे च उ० । [पुष्पूरे उ० ।

शास्त्रकौष्म न० यतज्जम्भे भवम् अण् द्विपदवर्ति । हिरण्ये
शास्त्र न० यो-विष्-तट्-युट् । तट्करणे, विनाशने च
'आद्यते पञ्चधातनमि'ति लोभांसा ।

शास्त्रभीष्ट उ० शास्त्रं दुर्बलः शास्त्रा भीरवो यस्याः । अङ्गिकाभेदे
शास्त्रनी स्त्री० शास्त्रं काङ्क्षे जाति साङ् । (यामकवा) छप्ते ।
शास्त्रम उ० यन्त्ररेव साधोः । रिपी । तस्य भावः संशयो
अण् । वेदे, रिपुसमूहे च न० ।

शास्त्र उ० यद-यञ् । यद्वै, यद्वत्तये च ।

शास्त्रद्वित उ० शास्त्रेन हरितकाहर्षयुक्तः । शास्त्रे देये ।

शास्त्रज्ञ उ० शास्त्रा अन्वयं वृत्तम् । वृत्तव्यवस्थिते देये ।

शास्त्र भेदेन भा० चम० सक० सेट् साधे ङन् । श्रीमांशं ते
यमोशांशीन् यमोशांशित ।

शास्त्र उ० यान-यण् । यस्यादीनां तोष्णकारके यन्त्रभेदे ।

शास्त्री स्त्री० शास्त्र-इत् ङीप् । इन्द्रावस्थानम् ।

शान्त लि० यम-त । यमयुगे, यमियुगे च यम-विष्-ङ् नि०

शान्तिं गमति लि० । निर्दिष्टस्यादिभाक्के रतभेदे पु० ।

शोभपादरात्रकं वाया, चयम्भृङ्गमस्यां, यमीभेदे च स्त्री० ।

शान्तनव उ० शाननोरपत्तम् यण् । भीष्मे, 'भीष्मः शाननव
इति तत्तत्पर्यमन्तः ।

शान्तनु उ० क्षापरवृगमये चन्द्रस्य प्रतीपराजपत्ने ऋभेदे ।

शान्ति स्त्री० यच-ङ्गिन् । कामकोषादिजने, विषयेषो भवतो
निवारणे, उपद्रवनिवारणे, निवारणे च ।

शान्तिक लि० शान्तये द्वितम् ङम् । शान्तिकारके होमादौ ।

शाप उ० यण-यञ् । 'यनितं भूयादित्येव शास्त्रोमे, यपथे च
शापास्त उ० शाप एवास्ते यस्य । घनी ।

शाब्दबोध उ० यट्तेन निर्दिष्टः अण् । अन्वयबोधे यन्त्रज्ञान-
जन्ये यदावैकृतिहारके शानभेदे ।

शाब्दिक उ० यट् यट्साधुताश्रामने यास्ते वेत्यपीत वा
ङ् । व्याकरणशास्त्राभिधे । [जाभादौ ।

शामित न० यम-विष् ङण् । ययवन्त्रस्थाने । [इन्द्र-
शास्त्ररी स्त्री० यम्बरेण निर्दिष्टा अण् ङीप् । नायायाम्

शाम्यविक लि० यम्बुः यण्यमस्य ङम् । शान्तिके । (शास्त्रारी)

शास्त्रास्त्रक उ० शास्त्रास्त्रं यन्त्राद्यैः । यम्बुके (शास्त्रक) ।

शास्त्रव उ० यन्त्रोरयम् अण् । युगलो, कर्पूरे, विषभेदे,
यन्त्रुडने, अङ्गिकाभेदे, देवदाहणि च । यिवयम्विजनि,
तदुपायके च लि० । इमांशं स्त्री० 'यामाशो कुपितो
तस्ते'ति तन्मम् ।

शा(श)यक पु० यो(यो)-सुन् । शयने, छात्रे च ।

शार दोषस्ये अद० बु० लभ० सक० सेट् । शारप्रति-ते अयमारन्

शार न० शार-यण्, यृ-यञ् वा । कर्पूरणे । तद्वि लि० ।

शारङ्ग उ० शारं कर्पूरवृक्षं यस्य यक० । चातक्यमिति,
हरिणे गजे, भङ्गे, ययूरे च ।

शारद न० शरदि भवम्-अण् । श्वेतपद्मे । कश्चे, वयुधे,
हरिन्दुर्बे च उ० शरद्वर्माने लि० शारं श्वेतपद्मकन्दसाः
अण् । शरप्राप्तायाम् स्त्री० । [प्राप्ते तकापञ्जे रोमे पु० ।

शारदिक न० शरदि भव प्राप्ते रोमे वा ङम् । शरदाभि भवे
शारदीया स्त्री० शरदि भवा इत् । शरदाभि कर्मभाषा
दुर्गापूजायाम् ।

शारि(री) स्त्री० शूर-इत् वा ङीप् । पाषाणादिप्रदिकायां,
पथिभेदे च शरीं चरन्तीं पथि । शारते'ति मैत्राय् । मुद्राधि
यज्ययथांके, ज्वरहारभेदे, ययटे च । आये ङन् पथिभेदे ।

शारिफान् उ० न० शारेः यमभाषारः । शारिपट्टं य. शरद-
श्रीदाशाधने इत्ये (इका) साधि ङन् । तदेव ।

शारिवा स्त्री० शारिखि वनति वन-ड । श्वाभावतायाम् ।
शारीर वि० शरीरखेदं यच् । देहस्यैव सुखदुःखादौ
तत्त्वोपमस्य पुन यच् । उच्ये ३० । शरीरधातुत्वेनाभिभवत्ये
यच् । जीवे । स्तार्थे क । स्त्रीमे । शारीरं दु खं जीवं वा
अधिकाय ततो यन्मा यच् । व्यासते वेदान्तसूत्रे
चिकित्सादे सुवृत्तयस्याद्योकरेभ्ये च ।

शारीरिक वि० शरीरे भव-डम् । देहजाते दुःखादौ ।

शार्वक वि० श्व-उकञ् । उच्यते ।

शार्कर वि० शर्करा यस्त्वस्य यच् । शर्करायुक्ते देवे शर्करा-
या विचार- यच् । फाणिते, दग्धफेजे च पु० ।

शार्ङ्ग वि० शङ्खस्य विकार- यच् । शङ्खजाते पदार्थे । विष्णु,
धनुषि, धनुमति च पु० । शार्ङ्गे न० ।

शार्ङ्गिन् पु० शार्ङ्ग- शब्दस्यैव कृति । विष्णो भविष्यत्वे वि० ।

शार्ङ्गल उ० श्व-उकञ् उक्त्वा च । व्याघ्रभेदे, पक्षिभेदे, राज-
वभेदे, च उत्तरपदस्य । खेडाद्ये ।

शार्ङ्गललित न० शार्ङ्गदधायरपादके कन्दोभेदे ।

शार्ङ्गलविप्रीडित न० जनविशयशरपादके कन्दोभेदे ।

शार्ङ्गल न० शर्वर्या इदम् यच् । शार्ङ्गलवमधि । रामिसम्भ-
न्निधि, पादके च वि० । [अशार्ङ्गल ।

शाल कथने आ० आ० शक० सेट् चडि न चुञ्च । शालते
शाल उ० गल-पल् । मक्षोभेदे, प्राकारे, स्नानमस्थाने, हस्तेभेदे,
हस्तमात्रे, इत्यादिसु उच्यमाने 'रसाल- शालः सम-
हृष्टतासुने'ति नैवम् ।

शालप्राप्त पु० शालाना उद्यानायाः प्राप्त- सकलौ शल । शर्वत-
भेदे तत्र जात- यच् । तत्र जाते निष्योर्गृहीतेभेदे ।

शाला(वा)लज उ० गाल(वा)लत्वा जायते जन ड । शर्वरसे (धुना)

शालनिर्व्यास उ० त० । शर्वरसे (धुना) । [हलभेदे ।

शालपथी स्त्री० शालस्येन पथी यस्या कीप् । (शालपानी)

शालभक्षिका स्त्री० शालेन भक्ष्यते निर्मीयते भनृज-युत् ।
काउनिर्मीयतुत्तिकाया, वेष्टायाश्च । [लोपे ।

शालानुव उ० शाल तन्निवास इव वचति वहिर्गच्छति वल-ड ।

शालपेट उ० मांसस्य पेट इव । शर्वरसे (धुना) ।

शालसार उ० शालस्य सार । हिङ्गुनि शालेयु सार । उच्यते

शाला स्त्री० शाल यच् । श्वे, हलस्य स्मन्त्यस्यार्थायाश्च ।

शालाक्षि पु० शाल इवाक्षति अनृच-रन् । शालभेदे (याद्या)

शालातुरीय उ० शालातुरे भव । तद्वाशवासिनि सुनी ।

शालानी स्त्री० शालमानयति आ० नी-ड गौ० कीप् । विद्यायाम्

शालान्तम् उ० शालाया श्वे सन् इव । श्वाले ।

शालाट्टक पु० शालाया श्वे, पायायां हल इव वा ।
कुङ्कुरे, श्वाले, विङ्गारे, श्वे, वानरे च ।

शालि उ० शल+रन् । कवमादिधान्ये, पत्रिकादिधात्रे,
गन्धमाञ्जारे च ।

शालिका स्त्री० शालिखि कायति कै-क । विद्यायाम् ।

शालिच उ० शलि चवति चम-ड पु० सुम् । शालभेदे ।

शालिपर्णी स्त्री० शालेरिव पर्णास्थस्या कीप् । मापयस्याम्

शालिवाहन उ० विष्वादिष्य हला यकाब्दप्रवर्त्तने नृपभेदे

शालिहोत्र उ० शालयो हवन्त्येव उ उक्त्वा । शेटके ।

शाली स्त्री० शाल-यङ् गौ० कीप् । लण्यजीरके ।

शालीन वि० शाखामर्शति य । हटे चलत्वे, निक्षेपाद्वा ।

शालु न० शाल-उष् । शालूके, कषायद्रव्ये, पौरनामगन्ध-
द्रव्ये च भेदे पु० । [जतीकवे ।

शालूक न० शाल-उकञ् । उष्टदादिमूले उकञ् । तत्र

शालूर उ० शाल-उरच् । भेदे ।

शालेय पु० शालाया भवं उष् । मधुरिकायाम् ।

शालोत्तर उ० पामभेदे ।

शालोत्तरीय उ० शालोत्तरे भव । प्राणिनिष्ठनी ।

शालसल उ० शाल-मलङ् । (मिश्र) इवे तद्विहितहीपभेदे च

शालमलि(की) उ० स्त्री० शाल मलिच् वा कीप् । (मिश्र) इवे

शालमलिक उ० शालमलिरिव कायति कै-क । दोहितकण्ठे

शालमलीफल उ० शालमल्या इव फलस्य । तेषमलहले ।

शालमलीवेष्ट उ० शालार्थी वेष्टयति वेष्ट यच् । शालको-
नियामे स्तुत् । तत्रैव ।

शाल्प पु० शाल-व । देशभेदे ।

शाल उ० शव-यङ् । शिवौ स्तार्थे कश् । तत्रैव शवसेट् यच् ।
शवसम्भेदे 'मिरालं शवमापीच'मिति कृति ।

शालर उ० शालयति विचारयति शव-णिच् करन् । पात्रे,
अपराधे, बोधद्रुमे च शवरस्य प्रोक्तम् । शवरहते भी-
आसामाद्ये । शवरसेट् यच् । शवर- शब्दन्विनि वि० ।

शालरी स्त्री० शवरस्य प्रिया यच् । श्रद्धागमिनाम्, विद्याभेदे च

शाल्वत वि० शवदृ भव- यच् । वतते निज्ये ।

शाल्वलिक न० शक्कीना सङ्ग- डञ् । शक्कीकोसभेदे ।

शाल्वप्राशया आ० आ० शक० सेट् ह्रा वेट् । प्रायेणाट् पूर्वक
व्याशयते आर्शसि । [पूर्व] । व्याशक्तो व्याशसि

शाल्व आशीर्नादे अदा० आ० शक० सेट् ह्रा वेट् । प्रायेणाट्

शाल्व शालने अदा० अ० शक० सेट् ह्रा वेट् । शालि व्याशयत् ।

शाल्वन न० शाल-लुट् । निजहस्य हितसाधनादौ प्रवर्त्तने ।

शासनद्वर उ० शासनं द्वरति दृष्टम् । आग्राहारके दृष्टे ।
 शासित्व नि० शास-दृष्ट् । शासनकक्षरि ।
 शास्त्र नि० शास-दृष्ट् दृष्टभाषः । शासनकक्षरि ।
 शास्त्र न० शिष्यतेऽनेन शास-द्रुत् । हितानुग्रहने धन्ये ।
 शास्त्रदर्शित्व नि० शिष्य-विनि दृष्टम् । शास्त्रज्ञे शास्त्रविदाद्योष्यन्
 शास्त्रिन् नि० शास्त्रं नेत्यपीते वा दृष्टि । शास्त्रज्ञे ।
 शास्त्रीय नि० शास्त्रेण विहितः क । शास्त्रोक्ते भस्मादौ ।
 शास्त्र नि० शास-यत् । अतुशासनमेव शिष्यादौ । [अथेष्ट ।
 शि उदने आ० उ० म० क० दृष्टम् । शिष्योति शिष्यते अथैषीत्
 शिष्या स्त्री शिष्य पाति वा-क दृष्टम् । (शिष्य) दृष्टे ।
 शि(वि)क्ष्य न० शिष्य-वत् कुक् च उ० वक्ष्य मोक्ष । (बोध)
 म० शिष्ये । शिष्ये कर्तु । तत्रैव । [कते पदार्थे
 शिष्य न० स्त्री शिष्य-वत्, शि-यत् कुक् च । (विद्या) रज्जु
 शिषित नि० शिष्यं शिष्यस्य करोति शिष्य+विष्-कर्म ष
 त् । शिष्यागारे स्थापिते पदार्थे ।
 शिष्य स्त्री अन्धाये आ० आ० क० सेट् । शिष्यते अथिष्यत्
 शिष्या स्त्री शिष्य-अवय । अन्धाये पूर्वाणां शिष्याणाम् प्रदर्शके
 वेदाङ्गे पञ्चम्ये 'शिष्या कलौ व्याकरणाभि'ति पु० ।
 शिष्यासु उ० ३० । शिष्यादाविति ।
 शिष्यित्व नि० शिष्या जातस्य गतः दृष्टम् शिष्य-दृष्ट् वा ।
 कताभ्यासे, शिष्ये, शिष्ये च ।
 शिष्य गतो आ० अ० क० सेट् इति । शिष्यति अथिष्यीत्
 शिष्य(या)शु उ० शिष्यामकति अम-क तस्य नेतम् इव वा
 यम् । अतुर्विष्ये, पूडावाह ।
 शिष्यसु उ० शिष्यसु इव कर्तु । काकपक्षे (काकजुनी)
 स्त्रीतमपि तत्, वा च पूडावाह ।
 शिष्यसिद्धि उ० शिष्यस्योपस्थित उ० । उज्जुटे ।
 शिष्यसिद्धि उ० शिष्यस्योपस्थित इति । मयूरे कुपद-
 रात्रस्य प्रथमे, निष्ठा च । शिष्यायां, शिष्याया च स्त्री
 शिष्यर न० शिष्या अक्षयस्य अरत् अक्षीय । पर्यन्ताये अन्-
 माये च । इत्याये उ० न० । प्रथमे, शिष्यस्यारी, रथमेदे,
 च मर्दायां स्त्री ।
 शिष्यरिन् उ० शिष्यरोपस्थित इति । पन्ने, शीयद्यो,
 मयूरे, इत्ये, कृपाभागे, इन्दुवक्षे, वायनाये च । रथा-
 वायां वाद्यमेदे, मयूराधारवाद्यमेदे, मयूरायां
 रोमाभ्यां च स्त्री० इति । (उत्तरदृष्टा) सुपमेदे ।
 शिष्यलोहित उ० शिष्यापक्षस्य अथ रथाभ्यां च शी० इति ।
 शिष्या स्त्री शी-यत् तस्य नेतम् इ० । अन्विष्यायां, मस्य

कक्षय्यव्ययेषु उ० च 'कक्षोपस्थितयां यद्वि'रिति स्मृतिः
 शिष्याकान्त् न० शिष्ये कान्देऽस्य । गृह्णने । (हेतुके)
 शिष्यातश्च उ० शिष्यावादेपमिष्यायास्तद्वि । दीपदृष्टे ।
 शिष्याधर उ० शिष्यां चूर्वा धरति इ-यत् । मयूरे, शिष्या-
 धारके नि० ।
 शिष्यामूल न० शिष्येव मूलमस्य । गृह्णने, (गाजर) ।
 शिष्याल उ० शिष्यापक्षस्य कालुक् । मयूराशिष्यादृष्टे ।
 शिष्यावत् उ० शिष्या ज्वालाऽस्यस्य मत्तम् मस्य वा । वक्ष्यौ,
 केतपक्षे, चित्तकक्षे च । शिष्यावति नि० भूजायां स्त्री० इति
 शिष्यावर उ० शिष्या इत्योति इ-यत् । पन्ने इति ।
 शिष्यावल उ० शिष्यास्यस्य वक्षः । मयूरे मयूरादिषु इत्ये च
 शिष्याकान्त् न० शिष्यो न मयूरास्य कक्षस्य इत्ये च शिष्यास्य
 आद्यत् । तस्ये (तस्ये) शिष्यापीवाद्योपस्थित ।
 शिष्यिष्य-शिष्यो न वक्षे अंज इव । धूमे ।
 शिष्यिन् उ० शिष्या अक्षयस्य इति । मयूरे, वक्ष्यौ, चित्तक
 इत्ये, केतपक्षे, कुक्कुटे, इत्ये, अथे, अजलोमि, पञ्जते,
 आक्ष्ये, शेषिकायां, मयूराशिष्यादृष्टे च । शिष्यायुति नि०
 शिष्यिष्य उ० शिष्यिन् शीयति शी-क । कपुर्दरे ।
 शिष्यिमण्डल उ० शिष्यिन् मयूरात्मनः यत् । वक्ष्यदृष्टे ।
 शिष्यिमोक्ष स्त्री शिष्यिन् मोक्षयति उद-विष्-यत् ।
 अजयोदावाह । [उपस्थिते] ।
 शिष्यिवर्द्धक उ० शिष्यिन् वर्ययति उ० विष्-यत् ।
 शिष्यिवाहन उ० शिष्यो मयूरी वाहनं यस्य । कान्तिवेदे ।
 शिष्य उ० शि-यत् कुक् च । (शिक्षिता) इत्ये पाकनामे च ।
 शिष्य आग्राये आ० पर-वक्ष-सेट् इति । शिष्यति अथिष्यीत्
 शिष्याया न० शिष्य-आनय उ० यस्य । कापयाते मोक्षकक्षे,
 नाविकायने, शेषि च । शिष्ये कर्तु । नाविकायने न० ।
 शिष्य अक्षु टाक्षी इति वा पु० उ० म० क० सेट् । आ० अ० क०
 सेट् । शिष्ययति ते शिष्ये अथिष्यति तत् शिष्यसिद्धि
 आदिरप्यथ पर-रथमेदे तेन शिष्यति अथिष्यति ।
 शिष्या स्त्री शिष्य-यत् । भूषणयत् । शिष्य-यत् । धनुर्गते
 शिष्यिनी स्त्री शिष्यति शिष्य-विनि । धनुर्गते ।
 शिष्य कनादरे आ० पर-वक्ष-सेट् । सेटि अथेदेति ।
 शिष्य नि० शी० इति । इत्ये, शिष्यते च ।
 शिष्यद्रु उ० शिष्यद्रु इति । (यत्तु) मदीमेदे ।
 शिष्यद्रु उ० शिष्यद्रु इति । (यत्तु) मदीमेदे ।
 शिष्यि उ० शि-यत् । भूषणयत्, यत्तु, यत्तु च ।
 शिष्यिकान्त् उ० शिष्यिः कक्षो दत्त । शिष्य-यत्तु इति च

श्रितिवार उ० श्रिति सन् चरति चर चत् । (श्रुति) याके
श्रितिसारक उ० श्रिति सन् चरो यत् कृत् । तन्द्, कटके
श्रितिन त्रि० श्रुति-कटके उ० । त्रये, यादवे भयोगभेदे, मन्दे च
श्रिति उ० श्रि निम् । यद्वयमे, जलियभेदे यत् साधकनमा
श्रिप्र उ० श्रि रत्न पृष्ठ च । सरोवरभेदे, नदीभेदे स्त्री० ।
श्रिप्त उ० स्त्री० श्रि फल् । हवायां जटाकारे सूत्रे ।
श्रिफाक उ० श्रिकेर दवाये कन् । पद्मभूते ।
श्रिफाकन्द उ० श्रिकेर कटके । पद्मभूते ।
श्रिफाधर उ० श्रिफा धरति ह चत् । पायायाम् ।
श्रिफाहृत् उ० श्रिफायां रोहति हृत्-क । वटहृत्वे ।
श्रि(शि)म्ना स्त्री० श्राम्यति समति वा यत् (यत्) हम्बच् उ०
(श्रिमी) स्त्राति पदाये चक्रभट्टे च ।
श्रिम्बि(म्बी) स्त्री० यत्-वि नि० वा डोप् । श्रिम्बायाम् । (यिम्)
वतायां, परजायाच्च, सार्थे कन् तत्रैव । [कन् । वल्लेच ।
श्रिम्बिप्रसी स्त्री० श्रिम्बि रिव पर्यमस्मा । तद्वयथायं सार्थे
श्रिद न० मृत् क । मल्ले, पिप्पलीमुखे, मयायाच्च, यत्नगरे च ।
श्रिद, फल उ० श्रिद रत्न फलमस्य । भारिकेले ।
श्रिद, मूल न० श्रिद रत्न मूलमस्य तापकमात् । रोगभेदे ।
श्रिदज उ० श्रिदे जायते जन-ड । केये ।
श्रिदस् न० मृत् यच्च नि० । जलके, यत्ने च ।
श्रिदस्त्रिह उ० श्रिदस्त्रि रोहति हृत्-क-यत्न उ० । केये ।
श्रिदस्त्रि न० श्रिदस्त्रि कायति प्रकायते के क । श्रिदस्त्राये ।
श्रिदस्त्रि न० श्रिदस्त्राये तै क । श्रिदस्त्रिके उच्यते । [नि०
श्रिदस्त्रि उ० श्रिदस्त्रि भव यत् । निर्मलकेये श्रिदोवातवाते
श्रिदा स्त्री० मृत्-त । नाड्याम् । (श्रिद) ।
श्रिदापत्त उ० श्रिदे पत्त यत् । दिनाष्टके ।
श्रिदात्त न० श्रिदात्तस्य लङ् । कर्करहे श्रिदायुते नि० ।
श्रिदावृत्त न० श्रिदे वृत्त हृत्-क । शीकले ।
श्रिदीप उ० मृत् रत्नम् । सनाभस्याते हृत्वे । [पायायाम्
श्रिरोहत्त न० श्रिद स सुपरिस्त्र मृत्-क । (श्रिदेवर) चन्द
श्रिरोधरा स्त्री० श्रिरोधराय चरति ह चत् । योवायाम् ।
श्रिरोधि स्त्री० श्रिरो धीयतेऽल वा कि । योवायाम् ।
श्रिरोम यत् उ० स्त्री० श्रिदस्त्रि पाय्यमस्य । श्रिरोपायं रत्ने
चूडामयौ । स्त्रीपदे वा डोप् । श्रिरोरत्नादयोऽयम् ।
श्रिरोरजा स्त्री० श्रिरो रजति व्यचरति रज क । वत्तच्छद-
हवे । इत्त० । मल्लकरोगे ।
श्रिरोरुह उ० श्रिदस्त्रि रोहति हृत् क । केये ।
श्रिरोरुहो स्त्री० श्रिदस्त्रि रजति । यत्नचूडायाम् ।

श्रिरोहत्त न० श्रिद रज हत रजालम् । मरिचे । [पायायाम्
श्रिरोहत्तफल उ० श्रिरो हत्त मरिचमिव फलमस्य । रक्ता
श्रिरोवेष्ट उ० वेष्ट-चत् श्रिदो वेष्ट । उष्णीये ख्युट् ।
तत्रैव न० ।
श्रिल उच्ये कथय यादाने त्रि० पर-सक-सेट् । श्रिलति व्यधेनोत्
श्रिल न० श्रिल-क । मृद्वीयस्यात् जलात्पथस्यादानरूपाय
हृत्वे, पायायाम् हृत्वाय स्थितकाञ्च सट्टे च स्त्री० ।
श्रिनाकर्णा स्त्री० श्रिलेव कर्णमस्य डोप् । यत्नहीहृत्वे ।
श्रिलाकुट्टक उ० श्रिला कुट्टयति कुट्ट-यत् । पायायाम् भेदे
चक्रभेदे । श्रिलवा कुट्टति विदपोकरोति । ठाप्रभेदे ।
श्रिलाज न० श्रिलातो जायते जन-ड । मैत्रेये गन्धद्रव्ये ।
श्रिलाजतु न० श्रिलाजात जट । पर्यवज्जाते उपपादभेदे ।
श्रिलाञ्जनी स्त्री० श्रिला यच्चतेऽनया यत्नम् ख्युट् । काञ्च
ञ्जनीहृत्वे ।
श्रिलात्मज न० श्रिलाया आत्मज इव । डोप् ।
श्रिलाद्वृत्त उ० श्रिलाया वृत्तिरिव । मैत्रेये गन्धद्रव्ये ।
श्रिलाधातु उ० श्रिलाया धातुश्च धातुत्वि गन्धत्वात् ।
श्रिलोचने, (चर्चु) श्रिलोचने-नौटिकभेदे च ।
श्रिलापुत्र उ० श्रिलाया पुत्र इव । (लोङ्) । प्रसरण्ये ।
श्रिलापुष्प न० श्रिलाया पुष्पम् । मैत्रेये गन्धद्रव्ये ।
श्रिलाभेद उ० श्रिलामपि भिन्नति भिद-कृष् । पायायाम् भेदि
हृत्वे, पायायाम् भेदकात्वे च ।
श्रिलाव्याधि उ० श्रिलाया व्याधिरिव । मैत्रेये गन्धद्रव्ये ।
श्रिलासन न० श्रिलाया आसनम् । मैत्रेये गन्धद्रव्ये ।
श्रिलासार न० श्रिलाया सार इव । शीके ।
श्रिलि उ० श्रिल कि । भूषेपल्लवे हारस्ते काष्ठे (मोतराट्)
भेदाच्च जलाकृत्ये च स्त्री० स्त्रीय ।
श्रिलीन्त्र न० श्रिलीं धरति ह-क इ० तम् । कदलीपुष्पे ।
श्रिलीन्त्रक न० श्रिलीन्त्र इव कै-कम् । गोषयच्छनाके ।
श्रिलीपट्ट उ० श्रिलीय पट्टमस्य । रोगभेदे (मोट) ।
श्रिलीमुख उ० श्रिली मुख इ चमस्य । भवरे, नाथे, कुडे,
जलीभूते च ।
श्रिलोच्चय उ० श्रिलानाश्चयते यत् । धर्मते ।
श्रिलोच्च उ० श्रिलेनोच्च ऊर्ध्वं यत् । उपानयस्यात् सेनाय
सेनायचये । [श्रिलोच्चपादयोऽयम् ।
श्रिलोय श्रिलाया उत्तिष्ठति उद-स्था क । मैत्रेये गन्धद्रव्ये
श्रिल्य न० श्रिल-कम् । चित्रकवादिकर्मण । [श्रिलादिकर्तारि ।
श्रिल्यकारिन् नि० श्रिल्य श्रिलादिकार करोति त्र यिनि ।

शिल्पशाला स्त्री० इत० । चित्रकारीना शिल्पकरणम् ।
शिल्पशास्त्रं न० शिल्पशास्त्रं शास्त्रम् । वास्तुविद्यादि
ज्ञ प्रकं शास्त्रे ।

शिल्पिन् न० शिल्प वेत्तृमीति वा इति । चित्रादिकर्म करे ।
शिव न० शो वा इ० । मन्त्रे, सखे, जये । शैव्ये वासुदे
व लव्ये, श्वेतद्वये च । मन्त्रवर्तिनि न० । महादेवे,
मोले, शान्त्यर्थे, शालुके शालुकी, वेदे, पुष्करलीकट्ये,
कृष्णः पारदे, इने, विज्ञे, विष्णुश्चादिषु अध्ये
विद्यति तत्र योगे च उ० । यन्मार्गे गोष्ठे निष्ठाते काष्ठे ।

शिवक इ० शिव इव इवार्थे कन् । शीतके तथा शालकयू-
शिवकास्त्री स्त्री० इत० । पुरोभेदे ।

शिवधर्मज शिवधर्माज्जायते जन इ० । महाप्रथमे ।

शिवचतुर्हारी स्त्री० शिवमिया चतुर्हारी । काङ्गुनलण्य-
चतुर्हारी ।

शिवदाह न० शिवो देवतादाह दह । देवदाहये ।

शिवदूती स्त्री० शिवो दूतो यस्या । दुर्गापूजिभेदे ।

शिवद्वन्द्व इ० शिवमिय द्वन्द्व । विलम्बये ।

शिवद्विष्टा स्त्री० इत० । शैवक्याम् ।

शिवधाम्ना उ० इत० । पारदे ।

शिवपुरी स्त्री० इत० । काष्ठासु ।

शिवमिय न० इत० । इहाये, महादेववन्द्ये न० । वन्द्ये,
पक्षरे, स्वष्टिके च उ० । दुर्गाया स्त्री० ।

शिवमल्लक इ० शिव मल्लकाकर मल्लकर कायति कै क ।
अर्जुनहये ।

शिवमल्ली स्त्री० शिवस्य मल्लोय शिवा । वन्द्ये ।

शिवरात्रि स्त्री० शिवमिया मङ्गलरात्रौ रात्रि । शिव-
चतुर्हारी चारोत परस्मा कृष्णचतुर्हारी । महाश्वी
हि शिवपूजनेत्रतादिषु शिवयते इति तस्या रात्रेस्तुमिय
सम् तद्विषयकर्मन्ते इति च ।

शिवलिङ्ग न० इत० । शिवस्य लिङ्गाकारे प्रसारादिषु प्रदार्थे ।

शिवलोक उ० इत० । शैवायनामके स्थाने ।

शिववल्लभ न० इत० । महादेवमिये । यत्तत्पार्थ स्त्री० ।

शिववल्ली स्त्री० शिवमिया वल्ली । शिखिजवाया, नीवङ्गगात्र ।

शिववाहन न० शिव वाहयति नह विष्ट स्यु । उद्यमे ।

शिववीज न० इत० । पारदे शिवोर्वादीशेषम् ।

शिवशेखर उ० शिवस्य शेखर इव । पुष्करे, वक्रुष्ये च ।

शिवसुन्दरी स्त्री० इत० । दुर्गाया ।

शिवा स्त्री० शी-रन् नि० । अङ्गवन्ता शिवान्, दुर्गायां,

सक्तौ, शङ्गाय, हरीतक्याय, शमीरुचे, आमलक्या,
दूर्वाया, मोरोचनायाञ्च ।

शिवानी स्त्री० शिव कल्याणमानयति या+नी इ गौ० डीप् ।
जयनीरुचे । शिवस्य यत्नो डीप् कानुक् च । दुर्गाया ।

शिवपीठ उ० इत० । वन्द्ये ।

शिवाफला स्त्री० शिवाया इव फल यस्या । शमीरुचे ।

शिवालय न० शिव व्याजीयतेत्य जी-अच् । शङ्गाय इत० ।
रत्निलयला महादेवमये च उ० ।

शिवश्रुति स्त्री० शिवाया श्रुतिर्नस्या । जयनीरुचे तथा-
शोवारणे हि जयनीनामकदुर्गाया स्वरूपम् । [वन्द्ये]
शिवाह्लाद उ० शिवमाह्लादयति या+ह्लाद पिप् चण ।

शिवाहा स्त्री० शिवसेवाहा यस्या । इन्द्रटाण्ड ।

शिवि उ० शि वि नि० न युष । शिवपयो, भूजिह्वे उग्रो-
नरराजस्यते अग्रभेदे च । [इहो] ।

शिविका स्त्री० शिव करोति शिव+शिव क्तु च । यावभेद

शिविर न० शो+शिरिप् क्तु च । वन्द्ये शैवनिवासस्थाने

शिवेष्ट उ० इत० । वन्द्ये दूर्वायां स्त्री० । महादेवमिये न० ।

शिमिरि न० यय किरिप् नि० । हिमे, भाषकाङ्गुनलण्य-
इवात्मके अग्रभेदे शीतले सखे च महति नि० ।

शिशु उ० शो इ वन्द्याय हिलम् । शालके सख्ये च ।

शिशुक उ० शिशुरिव इवार्थे कन् । अग्रजन्मभेदे (पुष्टक) ।

शिशुगन्धा स्त्री० शिवा सखी गन्धा यस्या । मङ्गलार्थे

शिशुचान्द्रायण न० चन्द्र प्रातरुग्रयात् पिष्टान् विप्र
वर्णादिव चन्द्रोदयमिति सूर्ये शिशुचान्द्रायण क्त-
नियुक्ते इति । [को] ।

शिशुत्व न० इत० । शिशोर्भाव इति । शस्त्रे नष्ट शिशुतापत्त्य

शिशुपाल उ० चेदिदेवोपराजभेदे दन्तशेवात्मके । [भीक्ये]

शिशुपालकृत् उ० शिशुपाल कृतान् कृन्-भूते क्तिप् ।

शिशुमार उ० शिशु चारयति श विप् । अग्रजन्मभेदे
मनस्ये तारापत्रभेदे च ।

शिश्र उ० यय नक् नि० । भेदे पुष्टिभेदे ।

शिखिदान नि० शिद-भाक्त् दिलम् । पापकारके ।

शिय कवे आ+पर-अक-अट् । शैवति अग्रभेदे ।

शिय परिचेषीकरणे वा जु+उ+पर-आ+प-अक-अट् ।

यति ते शैवति अग्रभेदे ।

शिय विज्ञे तथा+अक-अनिट् । शिवति अग्रभेदे । [भेद]

शिट्ट नि० भाष इति । भाष, वदनायो विनाशकरे, समे

शिट्टाचार उ० शिट्टानाभाचार । शङ्करादे ।

शिटि स्त्री० गान-जिन् । आत्राया, ज्ञाने, ताउने च
'शिटिशिटिरबधेने'ति मति ।

शियि जि० गान-कप् । शियिषोदे, कावे, उपदेसे च ।

शिवि(वि)ह्नु पु० शिव-वक् नि० सस्य शो वा । गन्धद्रव्यभेदे स्थायं
कन् । तत्वे । [अशोकिट ।

शो ययने अदा आ० यक० सेट् । शोते अशयिष्ट । [शोकिटि

शोक सेके सर्पणे च आ० आ० वक० सेट् चङि न हुसः ।

शोक आ० सर्पे सेके च बु० उभ० परे आ० व० चक० सेट् ।

शोकयति ते शोकिति ० शोशिकत्वं अशोकोत्त ।

शोकर न० शोक चरन् । सरलद्वे, जलकणे, कायौ च ।

शोश्र न० शिवि रक् ड० । शिवस्वाभावे त्वरिते च तद्वति जि०

शोश्रजन्मन् पु० शोश्रं जन्म दस्य । फरद्वहे ।

शोश्रपुष्प पु० शोश्रं पुष्पं यस्य । ककडले । [कचरि ।

शोश्रवेधिन् पु० शोश्रं शिवति शिव-शिवि । शोश्रवस्त्वैवम-

शीत न० शै-क्त । शीतवे, जले, हिमे च । बङ्गवारद्वहे

असमद्वहे वेतद्वहे च पु० । शोश्रवर्षवति जि० ।

शीतक पु० शीतविष करोति । टीर्षेच्छति च आ० लस्यहेतुना

आर्याकरणात् शीतनाशनाभिनीय सल्लिते शीत-स्वायं

कन् । शीतपर्यं, शीतकावे, दधिके च ।

शीतकर पु० शीतं शीतलं करो दस्य । चन्द्रे, कपूरे च ।

शीतकिरणादयोऽप्यत्र जि० शीतकारके ।

शीतकाल पु० इत । हिमजले भाग्यौषमाद्यदातके जाने ।

शीतकुम्भ पु० शीतं कुम्भाति कुम्भ-कप् जि० । करदोरे ।

शीतलज्ज पु० 'लज्जं शीतं शिवेत् शीतं लज्जं शीतं पयः

शिवेत् । लज्जं शीतं दत्तं पीत्वा वायुभक्ष्यपरमद्वि-

भुक्ते व्रते ।

शीतचार न० जर्म० । शैतलद्वहे ।

शीतशब्द म० शीत शीतल गन्धी यस्य । शैतचन्द्रे ।

शीतरु पु० शीत गानः किरणा दस्य । चन्द्रे, कपूरे च ।

शीतपर्णी स्त्री० शीतं पर्णं यस्यां डोप् । अर्कड्विभावाम् ।

शीतपल्लवा स्त्री० शीतः पल्लवो यस्यां । भूमिजन्ताम् ।

शीतपाकिनी स्त्री० शीते पाको दस्यस्यां इति । काकोस्याम्

शीतपाकी स्त्री० शीतेन पाको यस्यां डोप् । पाकावले,

काकोल्याञ्च । [स्वायं कन् । शैतवे । अर्कद्वहे च ।

शीतपुष्प पु० शीतं शीतवीर्यकरं पुष्पं यस्यां । शिरीषद्वहे

शीतप्रभ पु० शीतस्य हिमलोचं प्रभा यस्य । कपूरे ।

शीतप्रिय पु० इत० । पण्डे ।

शीतभाउ पु० शीत शीतवीर्यकरं फलमस्य । उडुम्वरे, मेढो च

शीतबला स्त्री० शीतं बलं च यस्यां । महापमद्भावाम् ।

शीतभासु पु० शीतः शीतभाषानवोऽस्य । चन्द्रे, कपूरे च ।

शीतमीरु स्त्री० इत० । मृत्तिकायाम् शीतमीते जि० ।

शीतमञ्जरी स्त्री० शीतकाले मञ्जरी दस्याः न कप् । मेक-

लिकायाम् ।

शीतमूलक न० शीतं शीतवीर्यकरं मूलमस्य कर् । उशीरे ।

शीतरश्मि पु० शीतारश्मयोऽस्य । चन्द्रे, कपूरे च ।

शीतल पु० शीतं ज्ञानि ला-क शीतमस्य लक्षणा । शीतल्य

तद्वति जि० । मन्वोद्भवे-चन्द्रे, शैले, पशुमे, शैलिके

कोरषमूले, शैले च न० । अयनप्रस्थां बङ्गवारद्वहे,

चमले, चन्द्रे, कपूरे, राते च पु० ।

शीतलक न० शीतलविष इष वै कन् । शैतोदले मन्वरे पु०

शीतलच्छद् पु० शीतलं शीतलमस्य शान्ता ह्योऽस्य । चमले

कर्म० । शीतलपत्रे पु० । [वारिष न०

शीतलजल न० शीतलं जलं यस्यात् । उदले कर्म० । शीतल

शीतलयातन पु० शीतलोनावो धातुभेदे यस्यात् । अयन-

प्रस्थाम् । तत्वेने हि शान्ते, शीतलता ।

शीतला स्त्री० देशभेदे जलजडभेदे च । तत्र डोप् च ।

शीतवल्का पु० शीतः शीतकरः वल्कोऽस्य । उडुम्वरे ।

शीतवीर्यक पु० शीतं शीतवीर्यकरं वीर्यं यस्यात् । जलद्वहे ।

शीतशिव न० शीतं शीतलमपि शिवम् । शैतलवर्णे । निर्वे-

काना, यशीद्वहे च स्त्री० । मृत्तिकायापु पु० ।

शीतसङ्ग पु० शीतं सङ्गते घञ्-कप् । मोलद्वहे, शीतलस्य

गार च वाचन्याम् स्त्री० । [उडुम्वरे, शैतोद्याञ्च ।

शीता स्त्री० शै-क्त । नाड्यवर्णो, रागपत्न्याम्, यतिवत्याया

शीताशु पु० शीताः कणयो यस्य । चन्द्रे, कपूरे च । [जि०

शीताङ्गी स्त्री० शीतपद्मसस्यां डोप् । हंसपदोद्वहे । शीतवदेहे

शीतार्त्त जि० शीतेन कृत । शीताङ्गी ।

शीतानु जि० शीत-अक्षयं आलुप् । शीतवाधामुक्ते ।

शीतावगता स्त्री० शीतमावतवति आ-वत-णि-उ-कल् । महाप

मद्भावाम् । [कावे धनिभेदे ।

शीत्कार पु० शीदितस्य कारः शीत्+क-घञ् । स्त्रीपा रति

शी(षो)त्य जि० शी(षो)ताम् अर्हति यत् । हलद्वहे चोदादी ।

शीधु पु० न० । शी-धृक् । इन्द्रजिते मदाभेदे ।

शीधुगन्ध पु० शीधोरिष गन्धोऽस्य । बकुलद्वहे ।

शीन जि० शै-क्त । यनं भूते इतदी । मूर्धे, अजगरे च पु० ।

शीम कथने आ० आ० वक० सेट् चङि न हुसः । शीमते अशीमि

शीर पु० शी-रक् । अजगरस्ये ।

शीर्षं त्रि० गु०-ज्ञ० । कथे, शुक्लवाग्निं च ।
 शीर्षपत्र उ० गोर्धं पत्रमस्य । कथिन्नादृशे, निम्बे, पट्टिका
 लोभे च । शिरोर्धपत्रयुक्ते त्रि० । कर्म० शिरोर्धं पथे न०
 शीर्षपथं उ० गोर्धं पथमस्य । निम्बे, शिरोर्धपत्रयुक्ते त्रि०
 कर्म० । शिरोर्धं पथं न० । [पार्थे कन् । तत्रैव
 शीर्षपुष्पो स्त्री० गोर्धं पुष्पमस्य ऊष् । अनाकुप्यमानम् ।
 शीर्षमात्रा स्त्री० गोर्धानां मातेर । प्रविपण्यान् । कर्म० ।
 शिरोर्धं मातेर ।
 शीर्षादृशं न० गोर्धं पुष्पमस्य । (तरुज) फलद्वये । [द्व्यादि
 शीर्षं न० शिरः वा गोर्धदेयः । नलके । यथादौ गोर्धे-
 शीर्षकं न० गोर्धं कायति कै-क । शिरःकणे (दोष) शिरोस्त्रि
 जयपराजयपत्रप्रापदपत्रभेदे 'शीर्षकव्येऽभिषेकरोति
 श्रुतिः । शीर्षे कन् । अलके न० । तेन कायति कै-क ।
 राउपचये । [तोऽङ्गत्वाभिति भट्टिः ।
 शीर्षच्छेदं त्रि० शीर्षच्छेदमर्हति यत् । यथे 'शीर्षच्छेद-
 शीर्षपथं उ० गोर्धं पथे शीर्ष-यत् शीर्षपादेय । शिर-
 स्काये । शीर्षभः यत् । विशदकेषु पु० केवजाते त्रि० ।
 शीर्षरजं न० शीर्षं रजति रज-यत् शिरःकाये ।
 शीर्ष समीचीनं भा० पर० यत्-वेद । शीर्षति अशीकोत् ।
 'एतत्' परिशीलितमिति नैषधम् ।
 शीर्ष अर्थात् ज्यतिपायने च अद० पु० यत्-यत्-वेद । शीर्ष-
 यति ते अर्थात्-यत् । [उ०
 शीर्ष न० शीर्ष-यत् । समीचे, यदृशे, चरिते च । अजगदर्थे
 शीर्षनं न० शीर्ष-यत् । अर्थात्, यतिपायने, परार्थे च ।
 शीर्षति त्रि० शीर्ष-ज्ञ० । अर्थात्, शीर्षं च ।
 शुक्ल गौ भा० पर० यत्-वेद । शीर्षति अशीकोत् ।
 शुक्ल न० शुक्ल-च । पथिपथे, यत्, यदृशे च । आचरते,
 शिर्षभेदे शीर्षकद्वये च पु० ।
 शुक्लच्छेदं न० शुक्लं यदृशं यदौ दनमस्य । पथिपथे ।
 शुक्लजिह्वा गौ-शुक्लं जिह्वा चर्ममस्य । (गुवाडोडी) इत्ये
 शुक्लतं पु० शुक्लमस्य । शिरोपथे शुक्लप्रादयोप्यय ।
 शुक्लदेयं पु० आचरते ।
 शुक्लनाशनं उ० शुक्लं नाशयति नय चिन् । दृष्टे ।
 शुक्लनाश उ० शुक्लं नाशय पत्रमस्य । अनाकुप्यमानम् शुक्-
 लमनाशान्ते त्रि० । कादम्बरीपथ्य-यत् जारासीदृश-
 यन्मिभेदे उ० ।
 शुक्लपिण्डो उ० शुक्लानां निवास पिण्डोऽयं । शुक्लमभ्यास ।
 शुक्लपुष्पं उ० शुक्लं पुष्पम् । अर्थात् इत्यं । शुक्लं उक्ते उ०

शुक्लपुष्पं उ० शुक्लं चरितं पुष्पमस्य । शिरोपथे ।
 शुक्लपुष्पं उ० इत्यं । शिरोपथे, अर्थात् स्त्री० ।
 शुक्लफलं उ० शुक्लं फलमस्य । अर्थात् स्त्री० ।
 शुक्लवल्गु उ० इत्यं । दाहिमद्वये इत्यं । तस्य शिरे त्रि० ।
 शुक्लशिः शिः स्त्री० शुक्लं शिः (शिः) म् । पथिपथ्यम् ।
 शुक्लादनं उ० शुक्लदेयते यद-यत् । दाहिमं ।
 शुक्लानना स्त्री० शुक्लाननमिव पत्रमस्य । (गुवाडोडी) इत्ये
 शुक्लोदरं न० शुक्लोदरमिव । तातोपपत्ते इत्यं । शुक्लोदरे
 शुक्लं न० शुक्ल-ज्ञ० । माते काहिमे, द्रव्य-भेदे, 'यत्' दन्तपुरं
 वाचयदादृशमस्यमिति मिलिते पदार्थे च 'दधि शुक्लं
 भोज्यमिति यत्' । निधूरे, पूते, जिते, इत्यं, अर्थात्, अर्थात्,
 च त्रि० शुक्लवाग्निं स्त्री० ।
 शुक्ल स्त्री० शुक्ल-ज्ञ० । जनजन्तुभेदे (भित्तु) कथामपथे,
 यत्, यदृशे, नय्य म्, यत्-रोगे, यथाशक्तं,
 चतुरोपभेदे च । [कायात् ।
 शुक्लका स्त्री० शुक्लदेयं कन् । (भित्तु) कथामपथे, शुक्ल-
 शुक्ल न० शुक्लं जायते जन-ज्ञ० । कथाम् । [दोष ।
 शुक्लितं उ० शुक्लितयत् अर्थात् । पथिपथे । नदीभेदे स्त्री०
 शुक्ल न० शुक्ल-ज्ञ० । अर्थात् । अर्थात् । अर्थात्, अर्थात्,
 रोगभेदे च । यदृशे, दन्तपुरी, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्,
 न०, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्,
 शुक्लकरं उ० शुक्लं करोति क-यत् । अर्थात् । अर्थात्,
 कारके त्रि० ।
 शुक्लभुजं स्त्री० शुक्लं भुजं भुज-यत् । अर्थात् । अर्थात्,
 शुक्ला स्त्री० शुक्लं माति वा-क । अर्थात् ।
 शुक्लशिथि उ० इत्यं । दन्तपुरी ।
 शुक्लशिथि त्रि० शुक्लोदरतास्य अर्थात् वा य । शुक्लशिथि
 तदृशे, यदृशे 'शुक्लं वाचमिति' तादृशे च दृष्टिपथे
 यान्यथाये न० ।
 शुक्ल न० शुक्ल-ज्ञ० । अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्,
 च । अर्थात् उ० । अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्,
 शुक्लकन्दं उ० शुक्लं कन्दं यत् । अर्थात् । अर्थात्,
 स्त्री० । अर्थात् । अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्, अर्थात्,
 शुक्लकर्मन् त्रि० शुक्लं कर्म यत् । अर्थात् । अर्थात्,
 शुक्लकुशं न० अर्थात् । अर्थात् (यत्) । [त्रि०
 शुक्लकुशं उ० शुक्लं कुशमस्य । अर्थात् । अर्थात्,
 शुक्लप्रातः उ० अर्थात् । अर्थात् (यत्) ।
 शुक्लपथं उ० अर्थात् । अर्थात् (यत्) । अर्थात्, अर्थात्,

चान्द्रमासौ कावे, श्वेतकट्टे, कावे, वके च ।

गुल्लपुष्प पु गुल्लं पुष्पमस्य । कलाकट्टे, कुन्दवणे, वरुणे च ।

श्वेतपुष्पवति वि० नागदन्त्या स्त्री० डीप् । कर्म० गुण्डे पुण्ये न० ।

गुल्लपृष्ठक पु० गुल्लं पृष्ठमस्य कप् । चिम्बुवट्टे । [वि०]

गुल्लरोहित पु० वर्णोऽर्थेनेति कर्म० । श्वेतं रत्ने रणे, तद्वति

गुल्लाला स्त्री० गुल्लं ताति ला-क । उज्जटायाम् ।

गुल्लवायस पु० कर्म० । वके, श्वेतवाके च ।

गुल्लपाल पु० कर्म० । गिरिनिम्बे श्वेतवर्णवणे च ।

गुल्ला स्त्री० गुल्ल+यस्य चायच् टाप् । वरुणत्वा, वरुणाया,

वाकोत्ता, विदार्या, कुङ्गा, श्वेतवर्णत्वा, क्षियाच्च ।

गुल्लाङ्गी स्त्री० गुल्लमङ्गमस्त्राः ङीप् । मेकाक्षिकायाम्, श्वेताङ्ग-

युक्ते वि० ।

गुल्लापाङ्ग पु० गुल्लः कृपाङ्गो यस्य । मधूरे ।

गुल्लास्त न० कर्म० । अम्बुभाके ।

गुल्लिमन् पु० गुल्लस्य भावः दमनिश्च । श्वेतवर्णः ।

गुल्लोमला स्त्री० कर्म० च यस्यस्याः अल् । शर्करायाम् ।

गुल् पु० शम-नतस्य नेत्यं नि० श्वेत लज्जश्च । वट्टेणे, आम्ना

वके, गूले च । पर्यटोष्ठे धान्यादिपत्रके च स्त्री० ।

गुल्लाकर्म्मन् न० गुल्लेः वटपल्लवे या सम्यक् कर्म० यस्य ।

पुंसवचस्त्वारभेदे ।

गुल्लिन् पु० गुल्लोऽल्पस्य इति । वट्टेणे । गुल्लवति वि० ।

गुल् स्त्री० गुल्-क्तिप् । गोके । वा टाप् । तत्रैव ।

गुल् गोके छेदे च दिवा० उभ० अक० सेट् । गुल्वति ते

अप्यवत्-अपोषीत् अयोषिच ।

गुल् गोके आ० पर० सक० सेट् । श्वेवति अयोषीत् ।

गुल्चि पु० गुल्-क्तिन् । बह्वी, बिज्जकट्टे, लौष्ठमासे, वाषाट-

मासे गुल्लचरणे, कीर्णे, यत्नौ, गुल्लमनियि, अन्वि-

भेदे श्वेतवर्णं च । तद्वति वि० ।

गुल्चिद्रुम पु० कर्म० । अश्वत्थवले ।

गुल्चिमल्लिका स्त्री० कर्म० । नवमल्लिकायाम् । [अगुल्चोत् ।

गुल्च्य अमिपवे आ० पर० सक० सेट् निष्ठा ज्वनित् । गुल्च्यति

गुल्ल गतिविधाते आ० पर० सक० सेट् । शोडति अयोधोत् ।

गुल्ल आलसे पु० उभ० सक० सेट् । शोडयति ते अगुल्लयत् ।

गुल्ल योधने वा० पु० उभ० सक० सेट् इदित् ।

गुल्लयति ते गुल्लति अगुल्लयत् न अगुल्लयत् ।

गुल्लि(गुली) स्त्री० गुल्लि-ङ्त्वा वा ङीप् । (पुं०) । इत्वे ।

गुल्ल गती त० पर० सक० सेट् । गुल्लति अयोषीत् । [स्त्री० ।

गुल्ल पु० गुल्-ङ् तस्य नेत्यम् । मङ्गिभेदे, मज्जहसे पु०

स्त्रीपथे टाप् मज्जपानमट्टे वेष्ठायाम् घुराया नलिन्या

कुट्टियाम् जनकलिन्याश्च स्त्री० ।

गुल्लार पु० गुल्लायस्येण र । शौचिके, कृत्तिनि च ।

अपकर्णे र । अथल्लगुल्लायाम् । लृच् । कृत्तिनि ।

गुल्लो स्त्री० गुल्लकाङ्गोऽस्तस्याः यञ् गौ० ङीप् । (हाति-

गुल्ल) इत्वे । [पवित्रे, गुल्ले च नि०]

गुल्ल न० गुल्-ङ्त्वा । चैव्यलवणे, भरिणे च । केवले, निहृये,

गुल्लवल्ली स्त्री० कर्म० । गुल्लायाम्, पवित्रायां-सतायाच्च ।

गुल्लान्त पु० गुल्ल अन्तः पर्थन्त्यो यस्य । अन्तःपरे, उपचारात्

तत्र स्त्रियायां राजप्रयोगिति पु० स्त्री० । 'गुल्लान्तं भोगनि-

तान् वट्टे इति नैपथम् ।

गुल्लापङ्क्ति स्त्री० कर्म० । अर्थावधारभेदे ।

गुल्लि स्त्री० गुल्-क्तिन् । काञ्चने नैमल्यसम्पादने वैदिककर्म-

योग्यतासम्पादकस्त्वारभेदे च ।

गुल्लोद्दिन पु० वौढभेदे ।

गुल्ल गोके शोधने, निःशेषभवने च दि० पर० सक० अजिट् ।

गुल्च्यति अगुल्लत् । भक्षोहरः गुल्च्यति यदुष्णः स्यादिति स्त्री०

गुल्ल गती त० पर० सक० सेट् । गुल्लति अयोषीत् ।

गुल्ल पु० गुल्-ङ्त्वा । कुल्लुरे । इत् । तत्रैव । [स्तिभेदे ।

गुल्लः श्रेष्ठ पु० गुल्लस्य श्रेष्ठोऽस्य अनुकृत् । विद्यामित्रयित्रे

गुल्लक पु० गुल्लस्य अनु । स्तिभेदे स्त्रीयं कृत् । कुल्लुरे ।

गुल्लो स्त्री० यन्+क्षिया ङीप् । कुल्लुरयोगिति, कुल्लापङ्गां च

गुल्लय गुल्लो पु० उभ० सक० सेट् । गुल्लयति ते अगुल्लयन्ते न ।

गुल्लय गुल्लो अक० गुल्लोक्तत्वे सक० आ० उभ० सेट् । गुल्लयति

ते 'आय-गुल्लयन्ते नसः' इति वेदमन्त्रः । अगुल्लयति ।

अगुल्लयिच ।

गुल्लय दीप्तौ अक०-वर्द्धने च सक० त० पर० सेट् । गुल्लयति अगु-

ल्लयति प्रायश्चित्तनिगुल्लयाम्नायपत्त इति वीरचरितम्

गुल्ल दीप्तौ अक०-वर्द्धने च सक० उभा० सक० सेट् । गुल्लयति अयोषीत्

गुल्ल दीप्तौ आ० आ० अक० सेट् । गोमते अगुल्लत् ।

गुल्ल न० गुल्ल-ङ्त्वा । मङ्गले पञ्चकाष्ठे च । गुल्लयुक्ते वि० । विश्वः

आदिगु अक्षे तयोर्विगयोरे पु० । [रिति भट्टिः]

गुल्लयन्ति नि० गुल्लय्+अस्त्वर्थे लृच् । गुल्लयन्ति 'स्तिपयः गुल्लय' ।

गुल्लयन्ति न० गुल्लयन्त्योऽस्य । गोके ।

गुल्लयन्ति पु० गुल्ल-ङ्त्वा । गोके । गोमते अगुल्लत् ।

गुल्लयन्ति नि० गुल्लयन्त्योऽस्य । गोके ।

गुल्लयन्ति पु० गुल्ल-ङ्त्वा । गोके । गोमते अगुल्लत् ।

गुल्लयन्ति नि० गुल्लयन्त्योऽस्य । गोके ।

गुल्लयन्ति पु० गुल्ल-ङ्त्वा । गोके । गोमते अगुल्लत् ।

शुभपत्नी स्त्री० गुगानि प्रयायस्वा डीप् । (यावपान) क्षुभे
 शुभा स्त्री० शुभ क । शोभायां, कानो रोचयायां, गोरोच-
 नाया, शम्भा, प्रियङ्गौ, श्वेतद्रव्यायां, देवशभायाञ्च ।
 शुभाञ्जन उ० शुभ-क शुभम् अञ्जनं यस्मात् । शोभाञ्जनवहे ।
 शुध् न० शुभ रत्न । अन्ते रोप्ये, कपोपे च । चन्द्रे, श्वेत
 रत्ने च उ० । तद्वति लि० ।
 शुभ्रतर उ० शुभ्र करोतु । चन्द्रे, कपरे च । शुभ्रकिरण
 शुभाद्यप्रभतयोप्यम् । [योगिति]
 शुभ्रदन्त्री स्त्री० शुभ्रो दन्तो यस्या डीप् । शुभ्रदन्तदिग्गज
 शुभ्राणु उ० कर्म० । मङ्गिकन्दे ।
 शुभ्र उ० शुभ्र वाच् । दानभेदे ।
 शुभ्रमर्दिनी स्त्री० शुभ्र मर्दिनि श्वद-पिनि । उमायाम् ।
 शुभ्र नारये क्षमने च दि० वा० च० वेत् । अर्थेते चोरोदि ।
 शुक्ल कवने, वर्जने, वर्जने च पु० उभ० वक्त० वेत् । शुक्लवति
 ते अशुक्लत् न ।
 शुक्ल उ० न० शुक्लते अतिच्छज्जते कर्मणि वच् । वहादिदेवे
 राजपाप्मावृत्ते, वदन्नात् कृत्वायमोयै पाद्यो धने
 क्षीयनभेदे, 'मग्नियुक्तं' वदन्नाया मिति श्रुति' स्त्री-
 भ्य वधोगायं देवे धने, 'पुष्टस्त्रोयवृत्तायाञ्च' पिष्ट
 दानोदरेते' इति श्रुति भवे च ।
 शुक्लस्थान न० व० । (रादि) वक्ते, भूपाना श्रवणिस्रयोम्य
 द्रव्यवत्तादायस्थाने ।
 शुक्ल न० शुक्ल-वच् उ० । गार्गे, रत्नौ च ।
 शुक्ल जाने दाने च पु० उभ० वक्त० वेत् । शुक्लवति ते अशुक्लत् न
 शुक्ल न० शुक्ल वच् । गार्गे, रत्नौ च । जलकमोने, आषादे,
 यत्रवार्ये च ।
 शुल्कादि उ० इति० गत्यन्ते तस्य गत्यादिप्रकारकत्वात् नपायम्
 शुल्क्यप् न० शु-वच् लुट् । वेश्यायाम् । शुल् । तमेव स्त्री० ।
 शुल्पा स्त्री० शु-वच् य । अशेष्यायाम्, उपाधनायाञ्च ।
 शुप मोने दि० व० च० चानिद् । शुपति अशुपत् ।
 शुप उ० शुप-वच् । कपे, विजे च ।
 शुपि स्त्री० शुप-वच् । मोषणे, विजे च ।
 शुपिर न० शुप विरत् । जिह्वे, यस्यादिशयो च । कश्चिदे वि-
 भूति, चम्पौ च उ० । यदा, यकोपायमयश्च य स्त्री०
 शुष्क लि० शुप-वच् । च उपादिना श्रवणोपये ।
 शुष्कपय न० शुष्क पयश्च । (वाक्या) श्रावभेदे । कर्म० ।
 शुष्के पये न० ।
 शुष्कल न० शुष्क रोचं कानि जा क । शुष्कवाधे ।

शुष्कटल उ० कर्म० । यवहले ।
 शुष्कवैर न० शुष्कं कलत्रं वैरम् । उद्देश्यत्रये कलत्रे ।
 शुष्कव्रण उ० कर्म० । (पेटा) क्षिणरूपे व्रणे ।
 शुष्काद्रि उ० शुष्कमद्रिमल । धवहले (धगाड) शुष्कावयवे लि०
 क्षिप्यो डीप् । वा च नैरिकायाञ्च ।
 शुष्काद्रिक न० शुष्काद्रिकम् । शुष्काग्नं (पट) ।
 शुष्पा न० शुष्क-वच् कश्चि । तेजसि, प्रकाशने च । धूर्त्ये, यानो,
 चित्तवहले, वायो, पक्षिणि, यक्षिणि च उ० ।
 शुष्पाय न० शुष्क श्रमिप् । तेजसि, धीर्त्ये च । धन्वो, चित्त-
 वहले, च उ० ।
 शुक्ल उ० न० शो-वक्त० । (शुद्धा) वीर्याये, शिष्यायाञ्च । [भेदे ।
 शुक्लकोट उ० शुक्लाकारोऽनशुक्ल कोट । (श्यावोका) कोट
 शुक्लान्य न० शुक्लान्य धान्यं याव० । यदादौ धान्ये ।
 शुक्लपिण्ड उ० स्त्री० शुक्ल पिण्डोव । शुक्लपिण्डायाम्
 शुक्लर उ० शुक्ल इत्यन्तं शब्दं करोति ज कश्च शुक्ल-वक्त०
 र वा । क्षमायस्याते ययौ ।
 शुक्लरक्त उ० शुक्ल रक्त रोमय कन्दोऽसु । शाराकोकन्दे
 शुक्लरपादिक् स्त्री० शुक्लरसेन पादाः सूत्राभ्यां डीप्
 चक्षायं वच् । शोचिभ्याम् । [शराक्षान्नायाम् ।
 शुक्लराज्ञांती स्त्री० शुक्लरोमाञ्चयते या वा+ज्ञानं त इत् ।
 शुक्लरो स्त्री० शुक्ल राज्ञावकल्पे नास्वस्या अच् गौ-डीप् ।
 श्रुत्वाऽनायायाम् । शुक्लर-पुत्रोये डीप् तन्नादिश्रियायाम्
 शुक्लरेड उ० इत् । कवेनानकन्दे । श्रावमिदृये लि० ।
 शुक्लवती स्त्री० शुक्लक्षीययमस्तस्या नदप् नल्ल व ।
 कर्मिकायाम् ।
 शुक्लशिव्या स्त्री० शुक्लशिव्या शिविकायाम् । कर्मिकायाम् ।
 शुक्लशिवि (मो) स्त्री० शुक्लशिवि शिवि वाक् । कर्मिकायाम्
 शुक्ला स्त्री० शुक्लोऽस्यस्या अच् । कर्मिकायाम् ।
 शुद्ध उ० शुद्ध-वच् उ० पल द रोषेच । वदये वये । शुद्धा
 इति उ० । शोकेऽकर्मणिपुठे 'यश्च' इति शुद्धेति
 शुद्ध शुद्धा इत्ययम् अतिश्रुतिनि शुद्धमिति शारीर-
 कमायाम् । टाप् शुद्धा शुद्धाविक्रियायाम् । पुत्रोये डीप् ।
 शुद्धभाषायाम् । [इतिशेवारी शुद्धभाषारदायाम् ।
 शुद्धकर्म न० शुद्धस याधविक्रित कर्म । शुद्धकर्म
 शुद्धमिदं उ० इत् । यदादौ ।
 शुद्धार्ता स्त्री० शुद्धेपात्तां जीविता । शिविको ।
 शुद्धविदिन् स्त्री० शुद्धे विद्वि विद्वि विद्वि पय० । शुद्ध-
 वाविश्रिया विवाहवर्ति । शुद्धेरी पयवते' इति

मृद्रामुत उ० मृद्रायाः विजातिभिः उभयाः सुतः । विजाति
जाते मृद्रजातिल्लिया सुते शुभमेद ।

मृना स्त्री० शि-अधिरूपे-क । प्राधिरूपे ने 'पञ्च मृना-
मृहस्यलेति सति' (यानजिम) अर्थे जिज्ञायाञ्च ।

मृन्त्र लि० मृन्त्रायै प्राधिरूपाय द्वित्वम् ररहस्वान्तात् यत् ।
निर्जन्तस्याने. काकाये, विन्दुमाने, अमाने च । अम-
मृन्त्रे, अने तस्ये च लि० । [वि०]

मृन्त्रमध्य उ० मृन्त्रमाकाशो मध्ये यस्य । मने । मृन्त्रमध्यमे
मृन्त्रवादिन् उ० मृन्त्रमभावनान्नं सर्वकारणतया वदन्ति
'वदं पति । बौद्धमेद । [कृष्णभार्या]

मृन्त्रा स्त्री० मृन्त्रमध्यस्थः अह । नल्लान महाकण्ठक जाञ्च ।

मृन्त्र हिंसे सामर्थे च हि-मृन्त्रं चक० सेट् । मृन्त्र्यते अमृन्त्रि
मृन्त्र निम्ने च-मृन्त्रम० चक० सेट् । मृन्त्रयति ते अमृन्त्रयत् त ।
मृन्त्र उ० मृन्त्र-अह । वीरे, विक्रमवति, वरुदेनमाधये, यादवे,
सूर्ये, शिखे, मृन्त्रे, शिवकटये, चाये, निजुये, मल्लमेद च ।

मृन्त्रण उ० मृन्त्र-ल्यु (घोल) मृन्त्रमेद, मृन्त्राणावये च ।

मृन्त्रसेन उ० मृन्त्रा सेना यस्य, यस्य वा । देशमेद, अथमेद च
मृन्त्रं माने बु० च चक० सेट् । मृन्त्रयति ते अमृन्त्रयत् त ।

मृन्त्रं उ० मृन्त्र्यते धान्यादिकमनेन मृन्त्रं-बन् । (कुला) धान्य-
स्त्री० सेट्, वंशमयमाने, द्रोणहवपरिमाणे च ।

मृन्त्रक्रीड उ० मृन्त्रं द्रव्यमेषियत् । मने । [राजचमगिन्याम् ।

मृन्त्रं गङ्गा(स्त्री) स्त्री० मृन्त्रं द्रव्यं गङ्गा कलाः चक० वा कीप् ।

मृन्त्रं पर्यायं स्त्री० मृन्त्रं द्रव्यं पर्यायं स्याः कीप् । शिमोमेद ।

मृन्त्रं उ० मृन्त्रं उर्मिरेषदस्याः उ० । बौद्धमियावात् ।

मृन्त्रादिभिः(स्त्री) स्त्री० मृन्त्रं उर्मिः मस्याः वा यस्य वा
कीप् । लौहादिनिर्वाणाम् ।

मृन्त्रं बजायां भा०-चक० सेट् । मृन्त्रति अमृन्त्रोत् ।

मृन्त्रं पु०-मृन्त्र-अ । रोगमेद, व्यथायां, सुतोष्ठे अथ प्राये,
विमृष्टे च । शिखे, मुनिमेद, विष्णुमादिषु नवमयोने च उ० ।

मृन्त्रग्रन्थि उ० मृन्त्राकारः यस्मिन् अस्थि । मातृद्वयं यत् ।

मृन्त्रघातन न० मृन्त्रं रोगमेदं घातवति हन शिक्-ल्यु । मृन्त्रुदे

मृन्त्रं उ० मृन्त्रं हनि हन-क । तस्युदये ।

मृन्त्रदिप् उ० इत० । हिडो ।

मृन्त्रधन्वन् उ० मृन्त्रं धनुषावधस्य अनन्तं स्यात् । शिवे ।

मृन्त्रधर उ० मृन्त्रं धारयति धारि-अच् । शिवे । मृन्त्रधरा-
दयोधम् ।

मृन्त्रधारिन् उ० मृन्त्रं धरति धर-णिनि । शिवे दुर्गायां स्त्री०

मृन्त्रष्टम् उ० मृन्त्रेन धरति धर-णिप् । शिवे । दुर्गायां स्त्री० ।

मृन्त्रनाशन न० मृन्त्रं नाशयति नश-णिच्-ल्यु । शीतलवये
मृन्त्रपाणि पु० मृन्त्रं पाणौ यस्य । शिवे । मृन्त्रहस्तादयोधम् ।

मृन्त्रमत्तं पु० मृन्त्रस्य मत्तः । एरुदये ।

मृन्त्रहन्त्री स्त्री० मृन्त्रं हन्ति हन-हच्-कीप् । यवाभ्याम् ।

मृन्त्रहृत् उ० मृन्त्रं-हरति हृ-किप् । हिडो ।

मृन्त्राज्ञतं लि० मृन्त्रेन विद्या कृतं पठ्य मृन्त्र+आच्+अ-ह ।

लोहादिकीनकेन विद्यां पठ्ये मांसे । (काश्या) ।

मृन्त्रलिङ्गं लि० मृन्त्रं पाकगणनने नास्ति तत् । मृन्त्राज्ञते ।

मृन्त्रिन् उ० मृन्त्रमध्यस्थ इति । मृन्त्ररोगयुक्ते, मृन्त्राकारावेति०

मृन्त्रिन् उ० मृन्त्राकारं फलमध्यस्थ इति । भायडोरदये ।

मृन्त्रोत्तरा स्त्री० मृन्त्रेन उत्तरं चते उद+अन-ह । धीनराब्जाम्

मृन्त्रं लि० मृन्त्रे संस्थितं यत् । मृन्त्राज्ञते मदि ।

मृन्त्रं मध्ये भा०-चक० सेट् । मृन्त्रति अमृन्त्रोत् ।

मृन्त्र(ग)माल उ० मृन्त्रं वाति वा-क ए० (मेवाच) पर्यायै दैल-

मेद, वासदेवे, निजुदे, खडे च । [काटा] लुपमेद ।

मृन्त्रालकयट्क उ० मृन्त्रालकयट्क इव कण्ठको यस्य । (मेवाच)

मृन्त्रालकोनि उ० मृन्त्राल इव कण्ठस्थः कोनि । (मेवा-

चक) लुपमेद । [कावे लुपमेद ।

मृन्त्रालघण्टो स्त्री० मृन्त्राल इव कण्ठस्थः कण्टो । कोनि-

मृन्त्रालजम् स्त्री० मृन्त्रालमिया जम् । गोडुमे (गोष्ठक) ।

मृन्त्रालविष्ठा स्त्री० मृन्त्रालविष्ठाये पिद-ह । द्विजपयाम् ।

मृन्त्रालिका स्त्री० मृन्त्रालस्य भाषां कीप् स्त्राय कन् । मृन्त्राल

योषिति, मृन्त्रालोव द्वाये कन् । मयात् पवायने ।

मृन्त्राली स्त्री० मृन्त्रालकयट्कामनं हावयेनास्ति अच्

कीप् । पवायने । [बौद्धमेद माद्वग्ने च ।

मृन्त्रान उ० मृन्त्रात् प्राधान्यात् कृत्वा लयेनेन ए० । निगडे,

मृन्त्राली स्त्री० मृन्त्रात् तदाकारोत्पत्त्या-अच् गौ० कीप् ।

कोनिनाये हवे पुच्छलोवस्तवने च । रोगो स्त्री० टाप् ।

मृन्त्रं न०-मृन्त्र-ए० ल्यु । पर्यवपरिधाने, प्राधान्ये, कर्मोदये,

परादेशिनाये, वदामेद च । (विद्या) मृन्त्रालिका स्त्री० कीप्

मृन्त्रं उ० मृन्त्रमिव इवावे कन् । जोरकदये ।

मृन्त्रकन्तं उ० मृन्त्रमिव कन्दोऽस्य । मृन्त्राटके (पानीफल)

मृन्त्रं न० मृन्त्रे पर्यवगाये जावते जन-ह । अगुश्चन्दने

सरचदये उ० । मृन्त्रावायमाने लि० ।

मृन्त्रमूल उ० मृन्त्रमिव मूलस्य । मृन्त्राटके ।

मृन्त्रनोहिन् उ० मृन्त्राय काभोद्रेकाय भोहयति मृन्त्र-णिच्-

विनि । चम्पके । [गाङ्गविद्या]

मृन्त्राला स्त्री० मृन्त्रं तदाकारात् वाति वा-क । अथ मृन्त्राम्

मृद्वत् ३० मृद्वं प्राथम्येनास्त्वस्य सत्तम् भस्य वं । भारत-
वर्षस्य 'मोल येनस्य मृद्वी च उत्तरे वर्षेवर्षता' इत्युक्ते
सोमापवर्तते मेदे । मृद्वुक्ते नि० ।

मृद्वेवरे न० मृद्वमिव वेरमवयवो यस्य । आर्द्रके, मृद्व्याम्,
राममिलपुष्पपात्रस्य पुरे च । स्त्राये कन् । आर्द्रके
मृद्वेवरेभस्यल्लोको ३० मृद्वेरेण तस्यं भूलस्य कः । यर-
काहये ।

मृद्वार ३० मृद्वं प्राधान्यमदति चट-अण् । उत्तरस्यपञ्चमेदे-
चतस्रये, लज्जहट्टे च तत्कले न० । (पानीकस्य)
स्त्राये कन् । तन्, चतस्रये, अलङ्कारोक्तविश्वमेदवेषे
मृद्वारद्वारे च ।

मृद्वार ३० मृद्वं कामोद्रेकाच्छास्त्रमेव क-अण् । आशोक्ते रस-
मेदे लज्जे चिन्द्रे । चूर्णे च मृद्वं कारणत्वेन कश्चिति
अण् । काठापुद्वि आर्द्रके च । मृद्वं प्राधान्यमदति
नेन अण् । भूपणे, मत्तभूषणे च स्त्राये कन् । चिन्द्रे ।

मृद्वारिन् ३० मृद्वार अन्त्येनास्त्वस्य इति । पूने । तत्
कलभस्ये हि कावारिद्रुदति तयात्मन् । गजे च । सुवेये नि०
मृद्विक् न० मृद्वारकारोद्वस्य ठन् । विषमेदे । प्रतिगया स्त्री०
मृद्विण ३० मृद्वं प्राधान्येनास्त्वस्य इत्यन् । मेवे ।

मृद्विन् ३० मृद्वमस्यस्य इति । येष, भारतवर्षस्य सोमापवर्त-
मेदे, पञ्चमार्गैः, एतिमेदे, हसे च । मृद्वुक्ते नि० भेवा
स्त्री० 'मी' ।

मृत् नि० मृ-क । पके ।

मृध अपानमन्दे आ० आ० कुट्टि छटि छटि च उ० अ० चेट्ट
क्रावेट्ट इता० । मृधते अमृधन् मालति मृधियते ।

मृध छेदने आ उ० अ० चेट्ट क्रावेट्ट । मृधति ते अमृधति अमृधति
मृ इद्वने आ० आ० अ० चेट्ट । मृधाति अमृधरोत् । मृधे
मृधुर ३० मृधि गती अण् ३० । मृधारा, दुर्लभस्य स्त्रे,
च । इन्द्राया स्त्री० ।

मृष ३० मृ पन् । मेवे चिन्ते । मयमर्कति नि० ।

मृषा ३० न० । मृ-अन् । मृषे मृ-अधि पुङ्ग च मेकोद्वय्य न०
मृषालिका स्त्री० मेरते इति मेफा० अत्रयो यत्त कण् ।
(विउति) इमउते । (मृषा) अत्रायाम् ।

मृषाली स्त्री० मेफा मयमर्कति अत्रयो यन् 'मी' ।
मृषुपी स्त्री० मृ-विष् से भोक्ता लप्तादि लप-क । मुदी ।
मृल नदी वाचने च आ० अ० अ० चेट्ट । मेवदि अमेवोए
चदि न पुस ।

मृल ३० मेव-अण् । मृलारवणे ।

मेव ३० मृ पन् । पुर्विक्ते चिन्ते ।

मेवधि ३० मेः भनादिभोहस्य व्यधि । 'मृषोद्विष्य
महापद्म पञ्चमकरकच्छपी । उक्तुक्तुक्तुनोल य पञ्च
मिधवेनने' इत्युक्ते नवविधे निधौ । (मेवोला)

मेवल न० मृ-विष् तयाभूत । सन् वलते अण् । मेवावे ।
मेवान् न० मेो विन् मे-अन् इवते अण् । मेवावे ।

मेप ३० मृप अण् । अमने मृपराजे मृपमेदे, अममेपे च ।
मेपा स्त्री० मृष-अण् । विमार्धनाख्यादौ 'मेपा' मृ-
राचाविनि, कुमार ।

मेस ३० मृषा त्रामपन्त्यमचोते वेति वा अण् । मृषा-
आध्यायिनि, त्वेत्तरि च । कन् । मृषोयल ।

मैखुरिक ३० मैखुरे प्राचोराद्यपे भव ठक् । मृषामार्गैः ।
मैखुरेय ३० मैखुरे भव । ठक् । मृषामार्गैः ।

मैय न० मृयस्य भार-अण् । मृयस्ये ।
मैयिल्य न० मृयिष्यस्य भार-अण् । अद्वयंयोगमेदे ।

मैनेय ३० मृनेनात्तापयम् ठक् । चायिक्रान्ति याद्वे ।
मैल न० मृषाया भव । अण् । मैलेवे मन्त्रुयमेदे । स्त्राये
कन् । सन्, मृषाजस्य च । मृषा-अण् । मृषाया मृषा-
अण् । मृष्यते ३० ।

मैलमन्त्र न० मैलस्य मैलमन्त्रेय मन्त्रोऽस्य । मृषाचन्द्रे ।
मैलज न० मैले पन्ते जायते अन्-क । अनामस्याते मन्त्र-
द्रव्यमेदे । मन्त्रियमन्त्र म् दुर्गायास्त्री० ।

मैलधर ३० मैलं मृषाचन्द्रेयमर्थं भरति ३-अण् । मृषाये ।
मैलपत्र ३० मैलधिर एवमिव पत्रमस्य । विलङ्घ्ये ।

मैलभित्ति ३० मैलं विनति विद्विष्य । ठक् । मृषाचन्द्रेयमर्थं
मैलराज ३० मैलनां नाना राजा ठक् अन् । मृषाचन्द्रे
मैलवीज ३० मैल मन्त्र्यर्थं दूर भावति अण् मैल मृष
यस्य । भगवते ।

मैलमृषिधिर न० मैलानां नाना मृषिधिरमिव । वृत्ते ।

मैलसार ३० न० मैलस्य सारस्य । मृषाचन्द्रेय ।
मैलमुता स्त्री० इत० । मृषाचन्द्रेय ।

मैलाय न० मैलसायम् । मृषाचन्द्रेय ।

मैलाज न० मृषाया जायते अन् क मृषाये । मृषाये ।
मैलाट ३० मैल मन्त्र्यर्थं अद्विष्य । विदे, विराते,
मृषाचन्द्रेय, देवसे च ।

मैलादि ३० मृषाचन्द्रेयमर्थम् इन् । मृषाचन्द्रेय नन्दिनि
मैलाचिन् ३० मृषाचन्द्रेय एतिना मृषा नन्दिनमर्थमेव
चिनि । वदे मेवे ।

श्यामकन्दा स्त्री० श्याम. कन्दोऽस्याः । धतिविषादाम् ।
 श्यामकारुडा स्त्री० श्याम कारुडोऽस्याः । गण्डदूर्वायाम् ।
 श्यामप्रस्थि स्त्री० श्यामो पन्थिरस्याः । गण्डदूर्वायाम् ।
 श्यामपत्र पु० श्यामनि पत्राणि यस्य । तमावटये ।
 श्यामल पु० श्यामवर्णे वाति ला-क । पिप्पले कण्ठवर्णयुक्ते
 वि० । अथमभ्यावा, कटभ्यां, जम्बा, कल्ल्यांश्च स्त्री० ।
 श्यामलचूडा स्त्री० श्यामला चूडास्याः । गुड्यायाम् ।
 श्यामलता स्त्री० कर्म० । 'सनामस्थ'ते उद्यमेदे । श्यामरस
 भावः तत् । कण्ठवर्णे, हरिद्वर्णे च ।
 श्यामलिङ्गा स्त्री० श्यामकोरयोऽल्पस्याः । ठम् । नोल्यामौरयो
 श्यामलेख पु० कर्म० (कात्रवा) दण्डमेदे ।
 श्यामसुन्दर पु० श्याम'रं हि सुन्दरः । पीकण्ठे 'श्यामसुन्दरः'
 ते दास इति भागवतम् ।
 श्यामा स्त्री० श्ये-वत् । भारिवीपधौ, प्रियङ्गौ, वल्लभायां,
 रात्रौ, कण्ठमिद्वि, नील्याम्, युगुडौ, शोमवताय,
 गुन्नायाम्, कण्ठायां, काष्ठिकायां, गुट्यां, कल्ल्यांश्च,
 वटपत्रां, वन्दायां, नीलपुनर्वायां, प्रिण्ड्यां, हरि-
 द्रायां, नीलदूर्वायां, लवणां, दण्डगोत्रे, गवि, छायायां,
 शिंपयायां, पचिमेदे (वावा) स्त्रीमाते 'शोतवाते'
 भवेदुष्णा पीप्रे च' सुचयौतवा । उपकाञ्चनवर्णाया वा
 स्त्री श्यामेति नोक्षितेऽनुत्तलवर्णे स्त्रीविशेषे च ।
 श्यामाक पु० श्यामेव दन्तवै कम् । (श्यामा) वायामेदे ।
 श्यामाङ्ग पु० श्यामं हरिद्वर्णमङ्गयस्य । दण्डपत्रे, कण्ठमेदे वि०
 क्रियां डोप् 'श्यामाङ्गं विगताम्या'तिवि वन्मम् ।
 श्यामास्त्री स्त्री० कर्म० । नीलास्त्रीयुगे ।
 श्याल पु० श्ये कावत् । पत्नीभावरि सार्धं ठक् । श्यालिकोषज
 श्यालिका स्त्री० श्ये-कावत् सत्रायां कम् । अत दन्तम् ।
 पत्रोभगिन्याम् ।
 श्याव पु० श्ये-वत् । कण्ठपोतविषयवै । वदति वि० ।
 श्यावदत् वि० श्यावा दन्तो यस्य दन्तादेष । श्यामवर्णदन्तयुक्ते
 श्यावदन्ता पु० कर्म० । स्वभावतः कण्ठवर्णयुक्ते दन्ते, द्व-
 कम् । तद्युक्ते वि० 'सुरापः श्यावदन्त' इति छत्रिः ।
 श्येत पु० श्ये-दत् । युक्त्यर्थे वदति वि० स्त्रियां डोप् नस्य
 नच । श्ये नो ।
 श्येन पु० श्ये-दत् । प्रविशेदे(शान्) पाण्डुरवर्णे च वदति वि०
 श्येनचण्डा स्त्री० श्ये ना चण्डे व । दन्तीत्ये ।
 श्ये गवौ भा० था० सक० ण्विट् । श्यायते अश्याल ।
 श्येनम्याता स्त्री० श्येनस्य पात्रो यन् अशुभम् च । अमयायात्

श्यो(षा)नाक पु० श्ये-ना(षा)क । (शोषा) लुपमेदे ।
 श्यक सपेथे स्वा० था० सक० सेट् इटि । अज्ञाति अश्रुटि ।
 श्यम गवौ भा० पर० सक० सेट् इटि । अज्ञाति अश्रुटि ।
 श्यण दाने भा० पर० सक० सेट् । अथति अथापीत् अथपीत्
 धटाटि० अथयति ।
 श्यण दाने पु० सक० सेट् । अथयति ते अथिअथत् त ।
 श्यत् अथ्य० श्री-वति । अज्ञायाम् । [अथिअथत् त ।
 श्यय यत्ने अथ० प्रतिद्विषे सक० पु० उभ० सेट् । अथयति ते
 अथ दौर्बल्ये अ० पु० उभ० अक० सेट् । अथयति ते अथिअथत् त
 श्यय वने भा० पर० सक० सेट् । अथति अथयत् अथापीत् ।
 श्यय वने शोथे वने च वा पु० उभ० पर्ये भा० पर० सक० सेट् ।
 अथयति ते अथति अथिअथत् त अथपीत्-अथापीत् ।
 श्यय यैषिषे अथ० दन्तरवे सक० भा० था० सेट् इटि ।
 अथयति अथान्विड ।
 श्ययन न० अथ-ल्युट् । वने वने प्रत्यक्ष्ये च ।
 श्यङ्गा स्त्री अथ-भा अङ् । आदरे पुत्रवेदान्तवाद्यादिषु विश्वासे,
 स्मृतायां, पुत्री, चिधमवादे प्रत्ययो 'धर्मकार्येण' वा अज्ञेय
 भिधोयते' इति अष्टश्लोके धर्मकार्येण प्रत्यये च । [वि०
 अङ्गालु स्त्री० अङ्गा-वालुच् । स्मृतायां क्रियम् अज्ञायुके
 अथ्य अथने वने च वा पु० पर्ये भा० पर० सक० सेट् । अथ-
 यति-ते अथति अथिअथत् त अथपीत् ।
 अथ्य शोचने प्रतिद्विषे च आ० थ सक० सेट् । अथाति अथन्तीत्
 अथ्यन न० अथ-ल्युट् । अथने ।
 अथित वि० पु० आ-क-थिच्-पुश् लुङ्य । पके ।
 अथ तपसि, आवासे सेदे च अक० भा० अग० दि० सक० सेट् क्वावेट् ।
 अथ्यति अथयत् अथपीत् । आन्वा अग्न्या । [आथे च
 अथ पु० अथ-वल् न इङि । तपसि, सेदे, आवासे, मक्षा-
 अमण पु० अथ-वल् । अथिमेदे । मिहजोतिनि वि० । अथा-
 भांसां, छण्डोयां, मरीरमेदे, सुदर्शनया क्रियां च स्त्री०
 अथिन् वि० अथ-रनि । अथयुक्ते ।
 अथ्य मयादे भा० था० अक० सेट् । अथने अथनिट ।
 अथ पु० अथ-वल् । आग्रे । ल्युट् । वतैर न० ।
 अथ पु० अथोअनेन अ-अप् । कथं, श्यानी च ।
 अथय न० अथोअनेन अ-ल्युट् । कथं अथपाङ्कजेन्द्रियभेदे
 भावे ल्युट् । अतो । अथिअथादिषु दादिषु नच्ये पु० स्त्री०
 कोनतचपि 'अथार्कपाते अथयं वदि स्यादिति' अति ।
 अथरिवाक्ये स्त्री० ।
 अथयद्वाद्द्वी स्त्री० अथनेन युक्ता दाद्वी याक् । 'आधि

श्रीमिष्ट उ० शिवे योगभावे विद्यते विष-क्त । सरलउत्तरये ।
 श्रीपुत्र उ० इतं कामदेवे शिवः पुत्रो भ्राता सहजत्वात् ।
 अत्रे, उच्ये-अवधि च ।
 श्रीपुष्प न० श्रियुक्ते पुष्पम् । सवन्ने । पद्मकाष्ठे च ।
 श्रीफल उ० श्रियुक्ते फलमस्य । विल्लउचे राजादव्याप्त ।
 श्रीभट्टा स्त्री० श्रियुक्त भट्टमस्याः । भट्टसत्तले ।
 श्रीभागवत न० श्रियुक्ते भागवतम् । अष्टादशपुराणेषु, अष्टे
 हादयस्त्वयुक्ते अष्टादशहासके व्यासप्रणीते पुराणे ।
 श्रीभ्रातृ उ० शिवः सख्यया भ्राता अतुल्यत्वात् । अत्रे, चन्द्रे च
 श्रीमत्त उ० श्रीरत्नस्य मत्तम् । तिस्रहृत्वे, अथत्यहृत्वे, विष्णो,
 शिवे, कुरुते च । योगशुक्ते त्रि-क्षिप्यां षोड् हा च राधि-
 कायाश्च । [उ] धूमपञ्चाया उतायाम् ।
 श्रीमल्लापहा स्त्री० शिव्या योगभावा अवममहन्ति अयन-जन-
 श्रीमूर्ति स्त्री० श्रीपर्यवकयनशोभ्यामूर्तिः । देवताप्रतिभायाश्च ।
 श्रीरङ्गपत्तन न० श्रिया रङ्गस्य पत्तनमिव । दक्षिणस्थदेशभेदे
 श्रीरस उ० शिवे रसोऽस्य । श्रीवेष्टे मन्त्राभे ।
 श्रीराम उ० श्रीवन्द्युक्तो रामः । दशरथाजने स्वभेदे ।
 श्रीरत्न वि० श्री-पक्ष्ये रत्ने सत् । योगशुक्ते लम्पदादियुक्ते च ।
 श्रीलता स्त्री० श्रियुक्ता लता । सहजान्नोद्विग्नतां लतायां ।
 श्रीवत्स उ० वदति वक्ष्यते वद-श्रियुक्तो वत्सः । वक्ष्यते-
 वक्ष्यथेतोऽवर्त्तयिष्ये । व अक्षयस्य षष् । विष्णो ।
 श्रीवत्स्य उ० श्रीवत्सः वत्सभेदः तेन कायति व-व । वृद्ध-
 स्वन्तरत्नाकारतोमयुक्ते अश्वभेदे ।
 श्रीवत्सभृत् उ० श्रीवत्सं विनक्ति भृ-किम् । विष्णो ।
 श्रीवत्सलाञ्छन उ० श्रीवत्सोलाञ्छनं यस्य । विष्णो ।
 श्रीवत्साद्वादीयल । [वत्साद्वादीये ।
 श्रीवराह उ० श्रिया युक्तो वराहः विष्णोर्दशवतारेषु
 श्रीवाटी स्त्री० श्रिया वाटीव । नागवत्तुभेदे ।
 श्रीवारक उ० श्रियं वारयति कामवति खुलु । शिवावरत्ने ।
 श्रीवास उ० श्रियै वासः श्रीरक्षस्य । सरलउत्तरये (दारपिण्ड)
 श्रीवासम् न० श्रियै वासयति वस-णिच् षाधि । सरलउत्तरये
 श्रीविद्या स्त्री० श्रियै विवर्णाय विद्या । लिप्यारम्भन्याम् ।
 श्रीवृद्ध उ० श्रियः योगभावा वृद्ध इव । अथत्यहृत्वे
 श्वेततोमारवर्त्तभेदे । [वारपिण्ड] ।
 श्रीवेष्ट उ० श्रियै वेष्टतेऽथै वेष्ट-पञ्च । सरलउत्तरनिर्वासे
 श्रीय उ० इतं । विष्णो ।
 श्रीयसोदर उ० इतं । चन्द्रे, उच्ये-अवधि अत्रे च ।
 श्रीयक्षिनी स्त्री० श्रियुक्ता यक्षिनी । (हातिपुत्रा) वक्ष्यते

यु गतो आ-पर-सक-अनिट् । अवति अश्रीयोत् ।
 यु अवधे सा-पर-सक-अनिट् । हृषोति अश्रीयोत् ।
 यु-क्षान्त्रिका स्त्री० यु-क्षान्त्रः देशभेदः कारपत्तेनास्त्वस्य ठन् ।
 सर्जिकाधारे ।
 युत न० युयते अ-क्त । माले, वक्ष्यने च 'युतामिति' रति
 भट्टिः । अरण्येन स्थीते, अयष्टते व वि० ।
 युतकीर्ति स्त्री० । कुशध्वजकन्यायां यत्पुत्रपत्न्याम् । युता
 विख्याता कीर्तिरस्य । विख्यातयमसि वि० ।
 युतदेवी स्त्री० युतस्य यमस्य देवी । सरलत्वात् ।
 युतबोध उ० युत-भाव्यं बोधयति बुध-णिच्-अच् । कानि
 दासकते कन्दोपम्यभेदे ।
 युतयवस्र उ० युतं यवो यवोऽस्य । पिपुषासपितरि 'निर्दे-
 लतेरि-क्रियया च युतयवस्रः युत' इति भाषः ।
 युति स्त्री० अ-क्रिन् । कर्षे, अश्वेन्द्रियजन्ये, ज्ञाने, वेदे च ।
 अङ्गमास्त्रोक्ते त्रिभुजसत्तादे भुजकोशोः हंयुजमान-
 रेखाभेदे च । [कठोरमध्यवर्णस्थे नाव्यदोषभेदे ।
 युतिकट्ट उ० श्रुवौ अरण्ये कट्टः कठोरः । अरह्वारोक्ते
 युतिजोषिका स्त्री० युतिं जोषयति मूढतयातुसरति जोष-
 अच् । कृतियास्त्रे । [अथपञ्चालस्य धारणाशुक्ते ।
 युतिधर वि० शस्त्रा अथपञ्चाले च भरति धारयति व-अच् ।
 युतिमूल व० युतिरेव मूलं धर्मप्रमाणे नादयम् । वेदस्थे
 धर्मबोधनप्रमाणे इव० । यन्नादौ, वेदमार्गोपनिषे धर्मादौ
 च इतं । कर्षयन्ते ।
 युतिवर्जित वि० युत्या वेदाश्चयमेन कर्षेन वा वर्जितः
 इन-क्त । वेदपाठशिवे वरिदे च । [भेदे ।
 युतिवेध उ० युतेः कर्षस्य वेधो यत् । कर्षवेधास्त्रे संस्कार
 युतिस्फोट स्त्री० युतामिव मूले स्फोटोऽस्य । कर्षस्फो-
 टाज्जायाम् । [द्वारोक्ते शब्दाद्वारभेदे ।
 युत्यनुप्रास उ० यु-यते इति युतिः शब्दलक्षणानुप्रासः । अच-
 युत्युक्त वि० युनो वेदे उक्त विहितः । वेदविहित भर्तादौ ।
 यु-क्षुवा स्त्री० अ-क्षु क । यु-चायां यक्षपान्यभेदे । [हृत्वे ।
 यु-क्षुवास्त्र उ० अ-क्षु-चायां हृत्वे । (वदति) विवक्षत
 येडो स्त्री० अश्वे राश्रीरुत्तराय लोके लोके उ० गौ-
 लोम् । भिक्षजातोयद्रव्याणां भिक्षकरपाय अद्रव्या-
 स्त्रोक्ते मण्यनाप्रकारभेदे ।
 येडोव्यवहार उ० अश्व्या व्यवहारः । अश्वीयमार्गे
 नीलाश्वोक्ते उपपद्यते ।
 येणि(पो) स्त्री० अ-नि वा-डोम् । विद्वद्विवादां पदभेदे ।

श्रेयस् न० अतिगयेन प्रयस्यस् ईयसुः आदेशः । धर्मं, मोक्षं,
गुणं च । अतिप्रयसो वि० श्रियां ङीप् । सा च हरी-
तक्या, पाठाया, गजविषय्या, बालायाश्च ।

श्रेष्ठ पु० अतिगयेन प्रयस्यः इष्टन् आदेशः । कुवेरे, चमे,
विषे, दिष्ट्या च । गोदुग्धे न० अत्यन्तयसो वि० । स्थल-
पक्षि यः, मेदायाश्च स्त्री० ।

श्रेष्ठकाष्ठ पु० श्रेष्ठं काष्ठमयं । याकटके (येयुज) ।

श्रेष्ठान्त्र न० श्रेष्ठमन्त्रमस्य । उष्णाह्ने ।

श्रेष्ठिन् पु० श्रेष्ठं धनादिकमस्य इति । शिल्पिपक्षिजा श्रेष्ठे
'सहि श्रेष्ठिचलटे प्रतिवर्गोति मृच्छकटिकटोका ।

श्रेष्ठेदे आ० प० अक० ङीट् । आयति अचपांशुः । निरुक्तौ
चडादि० अपयति ।

श्रोण पु० श्रोण-अच् । पक्षी । शास्त्रिके स्त्री० । श्रोत्रोपोत् ।

श्रोण संघाते आ० प० अक० ङीट् ङि न तुल्य । श्रोत्राणि

श्रोणि(यो) स्त्री० श्रोण-इन् वा ङीप् । कथाम् पयि च ।

श्रोणिफलक न० श्रोणि फलकमिव । प्रयसाकटौ इव० ।
कटिमात्रे । [बन्धनचक्रे ।

श्रोणिसूत न० श्रोणी स्त्रित सूतम् । श्रोणिस्ये चङ्गादि
श्रोतस् न० श्र-अद्युत ङट् च । कर्णे, मदीने, इन्द्रिये च ।

श्रोत न० श्रूततेनेन श्रुतम् । यद्विज्ञानसाधने कर्णरूपे इन्द्रिये

श्रोत्रिय पु० श्रूतौ वेदमधीते वेति वा अन्वृत्त-अच् ।

वेदाध्ययनादुरते, 'यदां यायां वक्तव्यां वा वदभिराहै
रधीत्य च । यद्वक्तव्येतिरतो मिय श्रोत्रियो नाम धर्मेति
दि० मुक्ते भिन्ने च ।

श्रोत वि० श्रुतौ विहितमस्य । वेदविहिते धर्मादौ 'श्रोते कर्म
मयं कुर्यादिति' इति । गार्हपत्याह्नोयदक्षिणात्यह्नयु०

श्रोत न० श्रोत्र-सर्पिं अच् । कर्णे । श्रोत्रियस्य भाग कर्ण

वा अच् । वैदिकस्य भागे 'श्रोत्राङ्गोपवेति' विश्वामित्रौ-

श्रोतृत् अच् । श्रुतौ च । यज्ञादौ श्रुतान्ते ।

श्रुत वर्णने आ० प० अक० ङीट् ङि । श्रुतते अचङ्गिड

प्रत्यय वि० श्रिच-ङ्ङि वि० । चले, विज्ञने, शौचे च ।

श्रुत्यव्यय पु० श्रुत्या मयसा । अश्रुत्यव्ययश्च ।

श्रुत गतो आ० प० अक० ङीट् ङि । श्रुति अचङ्गिड ।

श्रुत श्रोत्रेले षट्० पु० अम० अक० ङीट् । प्रययति ते अचङ्गिड न

प्रय पु० श्रुच-अच् । शिरःशरीरे, शिपिने, इवमेव च ।

श्राप्य मानौ आ० प० अक० ङीट् ङि न तुल्य । श्राप्यति

चडांशुः । [श्रापते अचङ्गिड ।

श्राप्य आद्यपुषाभिरप्ये आ० का० अक० ङीट् ङि न तुल्य ।

श्राप्या स्त्री० श्राप-अच् । प्रशंसायां, निजयुष्माविष्कारके
परिचर्यायाम्, अतिभाषे च । [चङ्गी

श्राप्य वि० श्राप्य अच् । प्रयस्ये 'श्राप्यस्तन्मृत्पुत्रावोरिति

श्रिप दाहे आ० प० अक० ङीट् ङा ङीट् । श्रिपति अश्रिपोत् ।

श्रिप आनिङ्गने संसर्गे च सक० दि० अङि । श्रिपति अश्रिपत्
आनिङ्गने च अश्रिचत् ।

श्रिप संघे पु० उ० अक० ङीट् । श्रिपति ते अश्रिपेत् न ।

भिवार्थकैर्मिषयस्ये 'आश्रिपि न श्रिपकवेति' नैषधम् ।

श्रिट वि० श्रिप ङि । आनिङ्गिते, संसर्गे, अचङ्गिपयद्वाङ्गा-
युक्ते ङीट् च । [भेदे तत्रोद्युक्ते वि० ।

श्रीपट न० श्रीयुक्तं रक्षियुक्तं पदमस्मात् पु० । (गोदा) रोग-

श्रीपटप्रभव पु० श्रीपटाय रोगाय प्रभवति मन्त्र-अच् ।

आचङ्गये । [श्रीपटस्त्री ।

श्रीपटपट पु० श्रीपटं रोगमपह्नुमि अचङ्गि-अच् । उच्च

श्रील वि० श्रीरक्षस्य अच् पु० रक्ष्य नः । शोभायुक्ते तदि-

परोतोहि अश्रीलः ।

श्रेप पु० श्रिप-अच् । संसर्गे, दाहे, आनिङ्गने, यद्वाङ्गाङ्गाभेदे च

श्रेष्ठाया स्त्री० श्रेष्ठायां अस्मि कृच-अच् ङाट् । सक्षिप्यां,

केतक्याश्च । श्रोविष्णवां ङीप् ।

श्रेष्ठाया पु० श्रेष्ठायाश्च अच् । कक्षदिभ्ये ।

श्रेष्ठाया पु० श्रिप-मनिन् । कक्षे ।

श्रेष्ठाया वि० श्रेष्ठायाश्च अच् । सकृद्युक्ते (वज्रयार) इत्ये पु०

श्रेष्ठाया पु० श्रेष्ठाया अस्मि । कक्षकनइत्ये ।

श्रेष्ठाया पु० श्रेष्ठाया अस्मि अच-अच् । श्रेष्ठायाश्च अस्मि ।

श्रेष्ठायातक पु० श्रेष्ठाया श्रेष्ठायाश्च अस्मि अच-अच् ।

(वज्रयार) इत्यभेदे ।

श्रेष्ठायातक पु० श्रेष्ठाया श्रेष्ठायाश्च अस्मि अच-अच् ।

श्रीक रङ्गे संघाते च आ० प० अक० ङीट् ङि न तुल्य ।

श्रीक पु० श्रीक-अच् । चतुष्पदामने अस्मि अच-अच् ।

ययति च । [श्रीकोपोत् ।

श्रीया संघाते आ० प० अक० ङीट् ङि न तुल्य । श्रीयति

श्रुः श्रेयस न० श्रुः परदिने भाविष्यते जेदो यस्यात् अच्

चमा० चङ्गे, छिपे परमाचङ्गि । च । कक्षायुक्ते वि० ।

श्रुक् वर्णने आ० प० अक० ङीट् ङि । श्रुत अचङ्गिड ।

श्रुच नवो आ० प० अक० ङीट् ङि । श्रुते अचङ्गिड इति अच् ।

श्रुत नवो वर्णकारे च पु० उ० अक० ङीट् । श्रुत-अच् ।

खट इषधने अद० च० उभ० सक० सेट् । अदवति ते अग्रजठत् त
खट्टं पृक् पु० शुनो दंष्ट्रं न कष्टकोऽस्य कम् । गोबुरे वृषे ।
खट्टं द्रा स्त्री० शुनोदंष्ट्रं न कष्टकादृत्वात् । गोबुरे वृषे ।
खधून्ति पु० श्वेत शुनां वधूनां वा धून्ति । शृगावे ।
ख न पु० श्वि-भनन् वि० । कुकुरे तज्जातिस्त्रियां ङीप् शुनी ।
खनिश न० स्त्री० शुनां कुकुराणां निशा वा तुल्यः । ककु-
रमादकरातो । [चख्वाते ।

खपच पु० श्वानः पच्यन्ते वैः भोजनाय पच-वर्जये क ।
खपाक पु० श्वानं पचति कर्करि वच् । चख्वाते ।
खफल पु० शुनः प्रियं फलमस्य । वीजपरुषे ।
खमल्लक पु० । शृणां गन्धे अमूरपितरि नमभेदे ।
खमीश पु० श्वयो भीक्षुः । शृगावे । [ते अग्रजभत् न ।
खभ गतो विह्वरये सक० दौ स्त्री० अश्व० चु० उ० सेट् । अश्ववति
खभ न० श्व-वच् । विभ्रे ।
खयय पु० श्वि-अयुष् । घोषे ।
खल वेते आ० पर० सक० सेट् । श्वनति अशालीम् ।
खल्य भाषये चु० उ० सक० सेट् । श्वल्यवति ते अश्वल्यवत् न ।
गल्ल वेते आ० पर० अश्व० सेट् । श्वल्लि अश्वलोत् ।
खल्लुप्ति पु० शुन इव घराधीना इति । दाखे 'न श्वल्लव
, कटावनेति धृतिः ।

खगुर पु० शु चाशु अमुने आशु-वध-उरच् पु० । पल्लु
पितरि, आश्याः पितरि च ।
खगुर्य पु० श्वगरस्यायम् यत् । देवरे, श्वावे च ।
खग्र स्त्री० श्वपुरस्य पत्नी जह् उकाराकारवोपच । श्वगुर-
भाष्यायाम् ।

श्वस् अश्व० आगामि अश्व पु० वि० । आगामिनि द्विवचे ।
श्वस जीवने अश्व० जघा० प० सक० सेट् । श्वसति अश्वधीम् ।
श्वस अश्व० अश्व० प० अश्व० वेदिकवोपच । श्वसि अश्वधीम् ।
श्वसन पु० श्वसिकनेन श्वस-लुट् । श्वयो, श्वनल्ले च । भावे
'लुट् । मित्रं छे न० ।

श्वसनेगुर पु० श्वसनी वायुरीश्वरोऽस्य । अर्जुनपत्रे ।
श्वसित न० श्व-ज । निश्वसे, सप्राशिकाश्यां श्वसितवयवो
हृदयस्यापरायो ।

श्वसुन पु० श्व-उभ० । (कृत्तरयोऽङ्गा) पत्रे । [वल्लिनि ।
श्वस्तन वि० शोभनः श्वपु-पुष्पं वट् च । भाविदिनस्यावि-
नस्य वि० शोभनः श्वपु-लुट् । भाविदिनस्याविबल्लिनि ।
श्रागणिक पु० श्वनयेन चरति इत् वि० दौ० । कुकुरादिना
श्वनयनमिति व्य० ।

श्रादन्त वि० शुन इव दन्तोऽस्य दौ० । कृत्तरतस्यदग्ने ।
श्वान पु० श्वेत अश्व । कुकुरे तज्जातिस्त्रियां ङीप् ।
श्रापट पु० शुन इवापटव्यात् अश्व । हिंस्रमयी, व्याधे च ।
श्राविध् पु० शुना आविधत्ते अश्व-अश्व किरु दौ० । गत्यन्ते ।
(यशार्थ) क । श्राविधोपच पु० ।

श्रास पु० श्व-वच् । श्वयो, काशरीगभेदे, गितोक्ते वधो-
श्राश्यां गल्लवपत्रभेदे च । [यामव्यापारे ।

श्रासधारण न० श्रासः प्राणवायुः प्रियतेऽनेन । प्राण-
श्रासारि पु० श्रासस्य रोगभेदस्यादिः नाशकत्वात् । पुष्करज्ज्वे
श्रि गतो श्वक० इष्टी अश्व० आ० प० अश्व० सेट् । श्वनति अशि-
वत्-अश्वधीत्-अश्वत् । [अश्वितत् अश्वेति च ।

श्रित शुक्रतापादवे आ० आ० लुङि उ० सक० सेट् । श्वेतते
श्रित न० श्वि-उच् । श्वेतकुम्भेदे (धवस) । [(विह्वती) ।
श्रितग्री स्त्री० श्रितं श्वनि च न-ट ङीप् । शीतप्रणामं
श्रितित् वि० श्वितप्रणमस्य रणि । श्वेतकुम्भयुक्ते ।
श्रिट् शुक्रतापादने आ० आ० श्वक० सेट् इदित् । श्विन्दति
अश्विन्दीत् ।

श्वेत पु० श्वित-अच् पञ्च वर । श्वीयभेदे, प्रवर्तभेदे, वषट्भेदे,
श्वकपरे, श्वके, श्वभावे, ओरके, श्वकपरे च । तदति
वि० । रौप्ये न० । श्वोपे वच् । रौप्ये न० । वराटके पु० ।

श्वेतकष्टकारी स्त्री० कर्षे । श्वेतकष्टकारिकायाम् ।
श्वेतकन्दा स्त्री० श्वेतः कन्दोऽस्याः । अतिविषायाम् (श्यातइच्)
श्वेतकुञ्जर पु० कर्षे । येरावतगजे, श्वेतगजमात्रे च श्वेत-
गजादवोपच ।

श्वेतगुय पु० कर्षे । श्वकपरे कर्षभेदे ।
श्वेतकेतु पु० कर्षे । वेदपत्रभेदे, श्वमन्त्रमहिं प्रविभेदे च ।
श्वेतकेतु पु० श्वेतः केतु इव यस्य । रक्तपिप्यो । श्वकपरे केतु-
वति वदे वि० । कर्षे । श्वके वेगे पु० ।

श्वेतखदिर पु० कर्षे । श्वके खदिरभेदे ।
श्वेतगस्त पु० श्वेतगस्तस्य । कर्षे । श्वकपरे युक्ते वि० ।
श्वेतगुह्या स्त्री० कर्षे । श्वकपरे युक्ते वि० ।
श्वेतवित्री स्त्री० कर्षे । श्वकपरे, (श्राश्विचट्) ।

श्वेतच्छट् पु० श्वेत छटः पलायस्य । कर्षे । श्वकपरे युक्ते वि० ।
श्वेतकीरक पु० कर्षे । श्वकपरे । [श्राभेदे ।
श्वेतट्टण न० कर्षे । श्वकट्टके सावनीयदेतोराश्वभेदे
श्वेतट्ट्या स्त्री० कर्षे । श्वकट्ट्यायाम् ।
श्वेतद्वीप पु० कर्षे । वेदस्यास्तविष्णुधावि, श्वेभेदे च ।
श्वेतधनु पु० कर्षे । अश्विकानाम्, श्वकपरे युक्ते च ।

श्रेतधामन् ३० श्रेतं धाम यत् । चन्द्रे, कर्पूरे, सप्तर्षिष्वे च
श्रेतकरादयोप्यत्र ।

श्रेतपत्त ३० श्रेतं पत्तं पत्तोऽस्य । कुंभे । शुक्रपञ्चयुक्ते लिं

श्रेतपद्म १० कर्म० । शितकमले ।

श्रेतपर्णासि ३० कर्म० । शुभ्रपुष्पसाम् ।

श्रेतपाटला स्त्री० कर्म० । शुक्रपाटलादृषे (शादापाटल) [वि०]

श्रेतपिङ्गल ३० देशेन श्रेतः जटया पिङ्गलः वर्षोपश्रैनेति व०

श्रेतपिण्डीतक ३० कर्म० । सङ्गापिण्डीतकदृषे ।

श्रेतपुष्प ३० श्रेतं पुष्पस्य । सिन्धुशारदृषे । शुक्राश्विपुष्प-

युक्ते लिं० कर्म० । शुभ्रे पुष्पे न० । संघातां कर्तुं । शुक्र-

करोरे ३० । जागतन्या, घोषातकर्ता मन्वेकारौ च स्त्री० ।

श्रेतपुष्पिका स्त्री० श्रेतं पुष्पस्यः कर्तुं यत् इत्यम् ।

महापुष्पदृषे ।

श्रेतभयुष्ठा स्त्री० कर्म० । श्रेताभयुष्ठाजितायाम् ।

श्रेतसन्दार ३० कर्म० । शुक्रसन्दारे । [वि०]

श्रेतमरिच कर्म० । योभास्रमरिचो शुक्रमरिचश्च । [तद्वति

श्रेतरक्त ३० श्रेतो रक्तः वर्षो वृषेनेति व० । पाटलवर्षे ।

श्रेतरञ्जन १० श्रेतं रौप्यं रञ्जतेऽनेन रज्जु-रुद्धे । वीरुषे

श्रेतरथ ३० श्रेतो रथो यस्य । शुक्रपक्षे कर्म० । शुभ्रे रथे ।

श्रेतलोभ ३० कर्म० । पट्टिकालोभे ।

श्रेतवचा स्त्री० श्रेता वचेः । अतिविषायायाम् (आतदृषे) ।

श्रेतवल्गल ३० श्रेतं वल्गलस्य । उदुम्बरदृषे ।

श्रेतवाजिन् ३० श्रेतो वाजो यस्य । चन्द्रे, अर्जुने च । श्रेता-

वादयोप्यत्र । [वि०]

श्रेतवासच ३० श्रेतं वासोऽस्य । संन्याविभेदे । शुक्रवल्गुर्लु

श्रेतवाह ३० श्रेतेन श्रेताचेन उज्जते वह-सि । इन्द्रे,

अर्जुने, चन्द्रे च ।

श्रेतवाहन ३० श्रेतं वाहनस्य । चन्द्रे, इन्द्रे, अर्जुने च ।

श्रेतवृक्षा स्त्री० कर्म० । वनविज्ञायाम् ।

श्रेतरथ ३० कर्म० । वरपथदृषे ।

श्रेतवृद्धी स्त्री० कर्म० । शुक्रवर्धमुद्रवृद्धायाम् ।

श्रेतशिश्या स्त्री० कर्म० । शुक्रशिश्यायाम् ।

श्रेतशिश्र ३० कर्म० । शितशोभाप्रने ।

श्रेतशुद्ध ३० श्रेता शुद्धाश्च । यत् । शुक्रवर्धमुद्रवृद्धौ लिं०

श्रेतशूरप ३० कर्म० । वनशूरपे । [शुक्रमुज्जने ।

श्रेतसर्प ३० श्रेतं सर्पं संप्रति स्रग्म्यं । वरपथदृषे । कर्म०

श्रेतसर्प ३० कर्म० । गौरवर्धने ।

श्रेतसार ३० श्रेतं सारोऽस्य । शुक्रपरिदे ।

श्रेतमुरसा स्त्री० कर्म० । शुक्रवेफाविकायाम्

श्रेतस्पन्दा स्त्री० श्रेता श्वतो सन्दते सन्द-अच् । शितापरा-
जितायाम् ।

श्रेतद्वय ३० कर्म० । उद्वैः त्रयसि, शितवर्धयुक्ते द्वये च ।

श्रेता स्त्री० श्वित-अच् । वराटिकायाम्, काष्ठपाटलाया, यदि
न्याम्, अतिविषायायाम्, शितापराजितायाम्, शुक्रकष्ट-
कायां, प्रापाचमेयाम्, शुक्रदूर्वाया, वंशरोचनाया, शर्क-
राया, मित्रावल्गुनायाश्च ।

श्रेतार्क ३० कर्म० । शुक्रवर्धयुक्ते चर्कदृषे । [वरपथे

श्रेतावर ३० श्रेतं श्रेतवर्धमादृषोति आ-उ-अच् । शिता-

श्रेतेषु ३० अच्० । शुभ्रे रथौ ।

श्रेतीर्षी स्त्री० श्रेतीर्षः पत्नी ङीप् । इन्द्राणाम् मथ्याम् ।

श्रेत्य श्रेतस्य भावः पत्यम् । शुक्रवर्धे ।

श्रेतवसीयस १० अतिवसेव वसुः प्रथमस्य वसोयस्य नि
परदिने भारिवाले प्रथमे मङ्गले । तद्वति लिं० ।

प

प ३० पी-च इ० पत्यम् । केये । गर्भेऽपिषने, माकने च सन्ने,
मेरे, विषे च लिं० । [असमीत् । वयसति ।

पग संवरणे आ० पर० वच० षिट् वटा० विचि न इदि । वगति

पघ हिंसाया आ० पर० वच० षिट् विचि न इदि । वग्नोति
असमीत् ।

पच ध्रुवने आ० आ० वच० षिट् । वचने अचषिट् ।

पच संवसे आ० पर० वच० षिट् । वचति । अचषोत्-वचाषीत्

पट विभाजने आ० पर० वच० षिट् । वटति अचषोत् अचाषीत्

पट्कर्मन् १० पट्प्रकारं कर्म । तन्मोक्षेण भानिषधीचरत्-

काधनविहोषोवादनपारचक्षुषेण वट्टप्रयोगेरेण यजन-

याजनाथयनाध्यापनदानमतिपुङ्गवेण वट्टं विप्रवर्धत्

च । वट् कर्त्तव्यं यस्य । आगादिमुक्ते विभे० ।

पट्कोय १० वट् कोका यस्य । वल्गे, तन्मात्रे लडाभ-स्ये

निषोषदृक्दृषे यजमभेदे, ज्योतिषोले जलतः वरस्थाने च ।

पट्चूर्ण १० वल्गां चूर्णात् वनाहारः भावादि० । तन्मोक्षेण

देहस्तेण शुद्धमाहात्म्यधरं हिन्दुवचर्चादिपुं वट्टं

पट्टेण । वट्टप्रियं वटापत्यः अथ तस्य मुच । वट्टप्र-

प्रतिपादकपत्यमेदे । [वट्टाभेदे तत्पत्यमिति च ।

पट्चत्वारिंशत् स्त्री० वट्टविंशति चत्वारिंशत् । [विंशति] य

पट्चरय ३० वट् चरया यस्य । अमरे, वट्टपदादौ च ।

पट्ट विनाशे वडे च अचः हिंसायां दृषे च वच० पुटा० एव०

सेट् । यद्वयति ते यद्वयत्तु त ।

पट्टतिलिन्पुण्ड्र तिवाः तिलोद्वर्त्तनादय कर्माख्यस्य । 'तिलो
द्वर्त्तनी तिलस्त्रापी तिलहोमो तिलप्रद । तिलभुक् तिल-
वापो च पट्टतिलो जायसीददोयुक्ते तिलोद्वर्त्तनादिकादिभि
पट्टतिंयत् स्त्री० पट्टधिका त्रिंयत् शाक० । (कनिष्प) सङ्गा
भेदे तत्सङ्गान्विते च ।

पट्टपञ्चायत् स्त्री० पट्टधिका पञ्चायत् शाक० । (क्रोप्याय)
सङ्गाभेदे, तत्सङ्गान्विते च । [भ्रमरमियत्वम्]

पट्टपद्मयत् पु० इत० । नामकेभ्यो तस्य हि प्रचुरमनुलात्
पट्टपद्मातिथिः पु० पट्टपद व्यतिथिरिव यस्य । आम्बहये ।
पट्टपदानन्दवर्द्धन पु० पट्टपदस्त्रानन्दं वर्द्धयति हृष-षि-ए-त्यु
उप० । अथोक्तहये ।

पट्टपदी स्त्री० पट्ट पादा अस्याः पादस्य पाद्वाच्यं ङीप् सङ्गाव ।
कृपाया, भ्रमरयोपिति च 'द्विष्' । पट्टचरणयुक्ते ङन्तो-
भेदे च । पट्ट श्लोकात्कथय्यसंघाते ।

पट्टप्रज्ञ पु० पट्टज्ञ प्रज्ञा यस्य । 'धर्मार्थकाममोक्षेषु लोकतत्त्वा
र्थयोरपि । पट्टज्ञ प्रज्ञा तस्य सखाची पट्टप्रज्ञ परिकीर्त्तित'
इत्युक्ते धर्मार्थाद्यभिषे बोद्धे ।

पट्टज्ञ न० पञ्चमज्ञाना समाहारः पात्रा० । 'अत्रे वाङ्मे विरो
मथं पट्टज्ञमिदं च्यते' इत्युक्ते देहावयवभेदे तन्नाम्ने 'सूक्ष्म-
मायवयवभेदे यत् सूक्ष्मादिषु पट्टज्ञ ज्ञेषु मन्त्रमिथो-
प्यस्य ते तेषु । पट्ट ज्ञानोच्यते । 'मिथ्याकल्लोव्याकरणं
मिक्तं' अन्वत्वां चिति । 'ज्योतिषामयनचैव पट्टज्ञो वेद
इत्यतः' इत्युक्ते भेदे, सुहृगोसुरचुषे च पु० ।

पट्टभिन्नु पु० पट्ट अभिन्ना 'द्विष्य चक्षुः श्रोत्रं, धरविचक्षणं
पर्यनिवासादुच्यते, आत्मज्ञानम्, विद्यव्रतिः कायव्याङ्-
विशिष्टमेतानि अभिन्ना अभिज्ञायमानानि यस्य । बोद्धभेदे ।

पट्टधीति स्त्री० पट्टधिका यदधीति । शाक० । (क्रोप्याधि) सङ्गा
भेदे, तत्सङ्गान्विते च । पट्टधीतिषुषवत्तु मियुचकत्वा
पट्टधीनेषु रवेः संक्रान्ती च 'अयनविष्य पटी पट्टधीनयो
विषयविष्यपटीपट्टधीनय इति ध्योतिषवत् ।

पट्टधीतिमुख न० पट्टधीते । तन्नामसंक्रान्ते मुखम् । 'तथा
दिग्दृष्टोद्युष्टां पट्टधीतिषुषम् क्रमन् । तद्वत्तदयमेव
स्यात् द्विसभावेपु राशिषु' इति पट्टन्तिरे वतुगो भागे,
द्विसेऽभिभवस्य च मियुचकत्वाभागे कक्षायास्तु
पट्टधे, इति सूर्यविज्ञानोक्ते तुनादितः । पट्टधीतिदिना-
भारितत्वात् ।

पट्टानन पु० पट्ट आनन नि यस्य । कार्त्तिकेये पट्टवदनादोप्यन

पट्टस्मि पु० पट्ट ऊर्ध्वय ऐश्वर्याधि यस्य । पट्टिद्वये परमेष्ठदे
पट्टगव त्रि० पट्टभिर्गाभिरयुक्तः पट्टः ह्यो वा शाक०
अथ सभा० । पट्टभिर्गौराभिराकृष्टे हनादौ 'अदागव
धर्म्यह्वं पट्टगवं जीविकादिना'मिति स्रति' । यथा
यथा सभाहारः द्विष्य । पट्टस्य गोपु न० ।

पट्टगुण्य पु० पट्टभिः युषिता गुणा ग क० । राक्षा सन्ध्यादिषु
पट्टस्य गुणेषु । [यद्याम्, मङ्गाकरज्जे च ।

पट्टग्रन्था स्त्री० पन्थः सन्धिः पट्ट पन्था अस्याः । वषाया
पट्टग्रन्थि न० पट्ट पन्थयोऽस्य । मिमळीमूले, पट्टपर्वयुक्ते त्रि०
संघाया कन् । यथा स्त्री० टाप् । अत इत्यन्तु ना ङीप्
वाचाया स्त्री० ।

पट्टज पु० पट्टयो नासादिस्थानेभ्यो जायते जन०ङ ।
'नासाकण्ठसुरक्षान् जिह्वा दनाथ संवितः । पट्टजः
संजायते यस्यात् तस्यात् पट्टज इति स्रत' इत्युक्ते खर-
भेदे 'पट्टजघादिनोः केका' इति रउपु ।

पट्टदीर्घ पु० पट्टभिर्गुषिता दीर्घा० । तन्नाम्नेषु व्या, ई, ऊ,
ऐ, औ, अः इत्येवं, रूपेषु पट्टस्य दीर्घेषु ।

पट्टधा अन्त्य० यप्-प्रकारे धाव् । पट्टप्रकारे ।
पट्टभुजा स्त्री० पट्ट भुजा इव यस्या (धरुचन) फलवताभेदे
पट्टहस्तयुक्ते त्रि० ।

पट्टरस न० पञ्चारसनां समाहारः पा० । 'मदुरी लवणसिक्तः
कषायोऽस्यः कटुलघ्वे'त्युक्ते 'मधुरं लौघाभित्याकृति-
स्यादो स च लघ्वते । लवणस्तु पट्टो मोक्षः सैम्भरादौ
स इत्यते । विरक्तस्य विषुमर्द्दी व्यक्तमाभावात् रसः ।
कषायस्तुवरक्तः स च मृगोफसादिषु । मट्टस्य मोक्ष
संज्ञः स्यात् मरीचादौ स वेद्यते' इत्युक्तस्यानेषु लघ्वेषु
पट्टस्य रसेषु ।

पट्टवर्म पु० इत० । 'कामक्रोधमोहमदमात्येषु 'आज्ञेऽ
पञ्चमिति मङ्गिः । 'सर्वे होरा च तद्वेद्यायं नाना'पट्टाद-
यके । निशाथकृत्वे विष्टैः पट्टर्मः सदास्रुत' इति
ज्योतिषोक्तेषु सेवादेषु पट्टस्य रिक्तो दृष्टदिधाने ।

पण्य संभक्तौ भा० पर० सक० सेट् । यस्य सत्वे यस्य नतम् ।
सन्ति अथनीन् व्यथानोत् ।

पण्य दाने दना० उभ० सक० सेट् यस्य सत्वे यस्य नतम् ।
सन्ति अथनीन्-व्यथानोन् अथनित-अथत ।

पाय(पट्ट) पु० पण्य-इ इत्यनेन्यत् पु० पायं सत्वं वा । इये,
नपुसके, पट्टादिषु पू० पु० न० ।

पयट्ट पु० पण्य-इ तस्य नेत्यम् पु० व० । नपुसके ।

पू प्रसवे ऐश्वर्यं च भा०पर०सक०सिद्धिं स्रवति अश्वीरीत् ।
पू ऐश्वर्यं प्रसवे च यदा० पर० सक० सेट् छिटि सेट् । सौति
अश्वीरीत्-अश्वीरीत् । सुश्रुति ।

पुट्ट अनादरे भा०पु०उ०सक०सेट् । सुश्रुति ते अश्वीरीत् व
पुनश्च दीपने आ०हिंसने स०भा०प०सेट् । सुश्रुति अश्वीरीत्
पर० दीपनी अक०ऐश्वर्यं सक०त०प० सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पुट्ट तद्री लमायाश्च सक०दि०प०सेट् । सुश्रुति अश्वीरीत् ।

पू प्रसवे यदा०आ०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पू प्रसवे दि०या०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत्-कषोट ।
पू जेमे त०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् निवारणे भा०आ०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् भारणे भा०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् चरणे अश्व०प्रतिष्ठायां निरासे च सक०पु०उ०सक०सेट् ।
स्रवति ते अश्वीरीत् ।

सूर क्षुभे अश्व०हिंसने सक०दि०आ०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् अनादरे भा०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् दीपनी भा०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् प्रसवे भा०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् हिंसने भा०प०सक०सेट् । सुश्रुति अश्वीरीत् ।
पूट् हिंसने भा०प०सक०सेट् । सुश्रुति अश्वीरीत् ।
पूट् वर्यणे भा०या०सक०सेट् चकि न छलः । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् वाक्ये गती च भा०पर०सक०सेट् चकि न छलः ।
स्रवति अश्वीरीत् ।

पूट् आराधने उपभोगे आचने च भा०उ०सक०सेट् चकि न
छलः । स्रवति स्रवते अश्वीरीत् अश्वीरीत् ।
पूट् अश्वे भा०प०अश्व०सिद्धिं । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् नागनेअश्व०दि०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
पूट् इत् ३० पट् दना यस्य दलस्य दल नि० । पट्दन्वयोग्य-
वयस्ये इत्यादी । [तत्त्वज्ञानिते च
पूट् इत् ३० मि० व०० पट्दन्वयोग्ये नि० । (पूट्) संख्यामेहे
पूट् इत् ३० पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये
वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० ।
वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० ।

पूट् इत् ३० पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० ।
वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० ।
वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० ।
वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० ।
वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० । वयस्ये पूट्दन्वयोग्ये वयस्ये इत् ३० ।

मानेषु शोडशसु । 'सर्वे शेषे तथा ताम्रं कांस्यं गान्धो
गजा ह्याः । श्लक्ष्णं भूमिर्गन्धो वस्त्रं यथा चेत्युपानह्ये ।
दास्यं पितृव्येषु दानं शोडशसं मतमिति वायुपुरा-
णोक्तेषु पितृव्येषु देवेषु स्पर्शादिषु शोडशसु च ।

शोडशमातृका स्त्री० व०० शोडशसंख्या मातृ० । 'गौरी
पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया । देवसेना स्वधा
साक्षा मातरी लोकमातारः । शान्तिः पुष्टिर्भुक्तिस्तुष्टिः कुल
देवात्मदेवता' इत्युक्ताः गौरीर्वादिषु शोडशसु मातृकासु
शोडशाङ्ग ३० शोडश इत्यादिषु अङ्गान्यस्य । 'गुणान्' सरलं
दार पञ्च मलयसम्भारम् । शोभेरमगुचं कुचं गुणं सर्व-
रचं वनम् । शरीरकी नखीं छायां ललाटाशीञ्च गैव-
जम् शोडशाङ्गं विडुर्धूयं दैवे प्रैवे च कर्णयोः कुक्षौ गुण्य-
त्वादिशोडशसु व्यरचिते भूषे ।

शोडशाङ्गि ३० शोडश अष्टमयसरणा यस्य । कर्णोत्ते ।
शोडशार ३० शोडश आराणि कोपा अस्य । शोडशद-
युक्ते वयसे, तन्मोक्षे यन्मोक्षे च ।

शोडशिन ३० शोडशकला विद्यमानेऽस्य इति । सोमे । यथाहं
तन्मासधीमरसस्याधनवाते च 'अतिरान्ते शोडशिनं यद-
क्ष्मातीति स्मृतिः ।

शोडशोपचार ३०००० शोडशसंख्याता उपचाराः । 'आसनं
स्नातनं पादपार्श्वध्यायननीयकम् । मधुपर्कचलस्नानं
' वसनाभरणध्यायनं च गन्धपुष्पं भूपदेर्धौ दत्त्वां वन्दनं तथे'
त्युक्तेषु शोडशसु व्यवहृत्येव ।

शोडा अश्व० वट् प्रकारम् भाष नि० । पट्दन्वयोग्ये ।
शोडान्यास ३० शोडा पट्प्रकारो न्यासः । तन्मोक्षे पट्-
प्रकारन्यासमेहे प्रसारो वड्दन्वयोग्ये ।

शक प्रतीकान्ते भा०प०सक०सेट् वटा० । स्रवति अश्वीरीत् ।
शक संवरणे भा०प०सक०सेट् शिपि न छलः वटा० । स्रवति
अश्वीरीत् । [यशमीतीत् ।

शक वट् भा०पर०सक०सेट् वा वटा० । स्रवति अश्वीरीत् ।
शक अश्वे स०सने आ०आ०सक०सेट् इति । स्रवति अश्वीरीत् ।
शक वैकल्ये अश्व०पु०उ०सक०सेट् । स्रवति ते अश्वीरीत् ।
शक वैकल्ये अश्व०आ०प०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।

शिपि अभिद्योने स्ता०आ०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
शिपि चरणे भा०आ०सक०सेट् चकि न छलः । स्रवति अश्वीरीत् ।
शिम छेदे दि०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
शिम छेदे दि०प०सक०सेट् । स्रवति अश्वीरीत् ।
शिम सुखे यदा०उ०सक०सिद्धिं शिपि सेट् मुक्ति प० सेट्

सौति सनीति सुते दत्यन्ते अस्मादीन् अस्मात् ।
 टुच प्रधारे अक०भा०या०वेत् । सोचते अस्मादि ।
 टुप उच्चाये अ०पु०उ०चक०सेट् । सुपयति ते अतुवापत् त
 टुप उच्चाये दि०प सक०सेट् । सुपयति अतुवापत् । [अस्मादि
 टुभ २ ग अक०सामने सक०भा०या०सेट् क्ता वेत् । सोमते
 टुच गतो भा०प०चक०सेट् । सुपयति अतुवापत् ।
 टुह वध त०प०चक०सेट् । सुपयति अतुवापत् ।
 टुह वधे त० भा०चक०सेट् । सुपयति अतुवापत् ।
 टुप वरये भा०या० अक०सेट् वत्ति न सुत् । सोपते ।
 अस्मादि । [अस्मादीन् ।
 टै सपते सक० धनौ अक० भा०प०चक०सेट् । सायति ।
 टौ वेदने सक० दीप्तौ अक० भा०प० चक०सेट् । सायति
 अस्मादीन् । अतान्ते सुपयति । [अस्मादीन् ।
 टग वरये भा०प०चक०सेट् वटा० वि०चि न इति । स्वमति
 टण सितौ भा०प०चक०सेट् ज्वला० । स्वयति अस्मादीन् ।
 टम निरासे दि०प०चक०सेट् । स्वयति अस्मादीन् — अस्मादीन् ।
 टा गतिनिवृत्तौ भा०प०चक०सेट् । तिष्ठति अस्मात् ।
 टिव निरासे (सुपे) स्नेहादेर्मने भा०प०चक०सेट् दीपति
 अस्मादीन् । वेपथुम् । [सुपे] दीपति ।
 टीव निरासे (स्नेहादेर्मने) भा०प०चक०सेट् । दीपति
 अस्मादीन् । तिष्ठति । निरसे वाने च । [अस्मादीन् ।
 ट्यास निरासे द्वि०प०चक०सेट् क्ता वेत् वा वटा० । स्वयति
 प्या सोपते अ०प०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् ।
 ट्याह प्रोमे दि०प०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् । स्नेहा-
 क्ता—स्नेहा । [स्नेहात् त ।
 ट्याह स्नेहाक०भने पु०उ०चक०सेट् । स्नेहाति ते अस्मा-
 द् । प्या दाने भा०प०चक०सेट् । स्नेहाति अस्मादीन् ।
 ट्याव श्वने भा०प०चक०सेट् । स्नेहाति अस्मादीन् ।
 ट्यास भने दि०प०चक०सेट् । सुपयति अतुवापत् ।
 ट्याह उ हारे दि०प०चक०सेट् । सुपयति अतुवापत् ।
 ट्या वेत् भा०प०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् । इष्ते
 इष्ते अस्मादि अस्मादीन् ।
 ट्या देहासे भा०या०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् ।
 ट्या वधे भा०प०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् ।
 ट्या सारे वेदने पु०उ०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् ।
 ट्या प्रीतो वेदने च भा०प०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् ।
 ट्या मज्ज्यादिभ्यो भा०प०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् ।
 ट्या मज्ज्यादिभ्यो भा०प०चक०सेट् । स्वाति अस्मादीन् ।

सपयति अस्मादीन् । [यति ते । अस्मादीन् त ।
 प्यर्त्त गतो सक०उ० सेन जोषने अक० पु०उ०सेट् । प्यर्त्त-
 प्यर्त्त गतो भा०प०चक०सेट् । प्यर्त्तते अस्मादि ।
 प्यिद बोधे स्नेहे च अक० सोचने सक० भा०या० पु०उ०
 सेट् । सेदते अस्मादि ।
 प्यिद गात्रप्रवरणे अक० दि०प०चक०सेट् । सिद्यति अस्मादि ।
 स
 स उ० सो०इ । विष्णौ, सर्वे, ईश्वरे, विष्णवे च । [प्रकाशने ।
 सस्तेप उ० सम्+विष+वञ् । भूयसोर्ध्वस्थस्यार्थादिना-
 सस्तेप उ० सम्+वुभ+वञ् । चाङ्गस्थे, सोमे च । [वि० ।
 सप्राप्ति उ० सम्+पङ्-विनि । उदज्जघने । सप्राप्ति
 सच उ० सम्+चन-ड नि० । सम्प्रे, जन्तुसम्प्रे च । वञ् ।
 सघातोऽपि सम्प्रे इव संयोगे च उ० ।
 सधर्म उ० सम्+धर्म+वञ् । अन्त्योऽपि सम्प्रे ।
 सधर्म न० सम्+धा+व । धीतज्ञाते काशीयके गन्तव्ये । सम्+
 धा+व । वेतनायाम् दुष्टौ, आप्त्यायाम्, वृक्षादीर्य-
 क्षणे, गायत्र्या, सूर्यपत्न्याश्च स्त्री० ।
 स(ञ्)घ्रापन सम्+घ्रा+विष+वञ् मारणे सुच स्फुट । मा-
 रणे । अन्त्योर्ध्व न सुत् । घ्राणे । सिन् । सघ्रापन स्त्री० ।
 संघ्रासुत उ० सघ्राया सूर्यपत्न्या एत । घनेचरे ।
 ससृजि उ० सज्जते जातुनी मल जातुस्थाने पु० । सज्जतातुके ।
 सस्वर उ० सम्+स्वर+वञ् । सस्वराते तापे ।
 समर्ह उ० सम्+सर्ह+वञ् । सम्योऽपि सस्योऽपि सस्ये ।
 सयत नि० सम्+यव+व । सवे जतयास्त्रीज्ञानियने च ।
 सयत् स्त्री० सयस्तेऽन सम्+यव+विष+वञ् । युते ।
 संयन्तु नि० संयजति सम्+यव+वञ् । भिद्यति ।
 सय(या)म उ० सम्+यम+वञ् वा इति । त्रताज्ञता पूषंदिन
 कथंये नियमभेदे, इन्द्रियनिपदे, वधने च ।
 सयमन न० सम्+यम+वञ् । वधने, जने, चत मासे च ।
 सयमनी स्त्री० सयस्ते वधने, न सम्+यम+वञ् । यथाधि-
 मवपुत्राय । [ययमति नि० ।
 सयमिन् उ० सम्+यम+विनि न इति । सनिभेदे इन्द्रिय-
 सयाव उ० सम्+यव+विनि न इति । त्रताज्ञता पूषंदिन
 सम्+यव+वञ् । = ययमति इव सोऽपि त्रताज्ञता पूषंदिन
 इत्युक्ते इतादिना पक्षोभयार्थे । [ययमति च ।
 सयुज्ज नि० सम्+यज+विनि न इति । त्रताज्ञता पूषंदिन

संयुक्त लि० सम् + युज् - क्त । संयोगवति पदायै ।

संयुग न० संयुज्यतेऽञ् सम् + युज् - क्त प्र० जस्य ग० । युद्धे ।

संयुत लि० सम् + यु - क्त । संयुक्ते ।

संयोग प्र० सम् + युज् - वच् । मेवने क्रियाजान्ते द्रव्याश्रिते गुणभेदे, स्वस्वभावे च ।

संयोगप्रथकृत्य न० संयोगेन फलस्वस्वभेदेन प्रथकृत्य नाना-
रूपत्वं यत् । एकसौ न कर्मणो नित्यानित्यत्वप्रतिपादके
शोभाशक्तौ न्यायभेदे ।

संयोजित लि० सम् + योज् - णिष् - क्त । कृतमेलने पदार्था-
न्तरेण कृतयोगेन यद् यै ।

संरम्भ प्र० सम् + रभ् - वच् सम् च । योगे, आक्रोशे, उत्साहे,
वेगे च "अहृदि संरम्भमिवाभुवाहृमि" वि कुमारः ।

संराधन न० सम् + राध् - ल्युट् । सत्यं कृतेन, सत्यं कृत्वा च ।

संराव प्र० सम् + र - वच् । गच्छे ।

संरुद्ध लि० सम् + रुह् - क्त । प्रौढे, जातादुरे च ।

संरोध प्र० सम् + रध् - वच् । रोधने, रोधे च ।

संलग्न लि० सम् + लग् - क्त । मिलिते ।

संलय प्र० संलयते इच्छियव्यापारोऽञ् सम् + लो - वच् ।
निद्रायाम्, प्रलये च ।

संलाप प्र० सम् + लप - वच् । परस्परकथने प्रीत्या व्यक्तो-
न्योक्तिप्रत्युक्तिभ्यां भाषणे, रक्षि कथने च ।

संलस्य प्र० संलसति क्षतरोऽञ् सम् + लस् + ल्यट् । बलदे,
ज्योतिषोक्ते घषादिप्रसङ्गानर्गते लस्यभेदे च ।

संलभ् व्यञ् सम् + लभ् - णिष् यत्कोये त्त् । विस्मयादिस्मरा-
व्यापधिके तत्कृतवचनकारे ।

संलदन न० सम् + लद - ल्युट् । बालोचने, वशीकरणे, च ।
सम् + लन - ल्युट् । सलनमप्यत् । [भेदे च ।

संलर न० सम् + ल - वच् । जले, दीप्यभेदे, गत्सभेदे, खग
संवर्त प्र० सम् + लर्त्तते परावर्त्ततेऽञ् सम् + लर्त्त - णिष् -
वच् । प्रलयकारे, अतिशयवर्त्तनभेदे, कर्मफलरूपे, मेघे,
"संवर्त्तं बहदक्ष" इत्युक्ते मेघनायकभेदे च ।

संलर्त्तक न० सम् + लर्त्त - णिष् - ल्युट् । बलदेवलादयै । तत-
वर्त्तये च । बलदेवे, बाहुमानये च प्र० ।

संलर्त्तिका स्त्री० सम् + लर्त्त - णिष् टाप् क्षतलक्ष्यम् । दो-
षादे, निस्सायार्थे, रणभेदे, वेष्टनशरीरस्थे दूरे, वनपत्रे च

संलर्त्तक लि० सम् + लर्त्त - णिष् - ल्युट् । सम्माननाकारिणि
हृदिकारणे च ।

संलसित लि० सम् + लस् - क्त । मिलिते ।

संलस्य प्र० संलसत्यस्मिन् सम् + लस् - वच् । यामि जन-

सम्पूजिनासस्थाने । [वागी ।

संवह प्र० संवह्यते वहति सम् + वह् - वच् । सम्प्रदायमध्यवर्ति-

संवार प्र० सम् + व - वच् । शिक्षापन्थोक्ते वर्षांश्चाराण्यै वाह्य
प्रयत्नभेदे, सङ्कोचने च ।

संवास प्र० संवसत्यस्मिन् सम् + वस् - वच् । बृहते, उरवासिना
उराहृदिवापयोग्ये यथाहते स्थाने च । [वर्तव ।

संवाह प्र० संवाहयति सम् + वह् - वच् । अह्नसमर्द्धे । एवम् ।

संवाहन न० सम् + वह् - णिष् - ल्युट् । भारादेर्वहने, बह्ने
वर्द्धने च ।

संविग्न लि० सम् + विज् - क्त । उद्वेगे बृहत्सुखाभाय तद्
प्राप्तिहेतुना भयादिना वा जातौल्लखे, [यज्ञोकारे च

संविप्ति स्त्री० सम् + विद् - क्तियु । ज्ञाने, प्रतिपत्तौ, बुद्धौ,
संविद् स्त्री० सम् + विद् - वच् । ज्ञाने, प्रतिपत्तौ, बुद्धौ

संविद् स्त्री० सम् + विद् - वच् । ज्ञाने, प्रतिपत्तौ, बुद्धौ
अज्ञोकारे, समाधौ, नाशने, व्यापारे, सहेते, दुष्टे, तोषे च -

संविद् स्त्री० संविद्यतेऽनया सम् + विद् - क्तियु टाप् । भक्त्याम्
(विधि) "संविदस्यवो मध्ये संविदैव गदीयसीति" तन्मम्

संविद्वातिक्रम प्र० संविदोऽज्ञोकारेण व्यतिक्रमो यत् । जता-
ज्ञोकारेणोद्वेगहेतवे विवादभेदे ।

संविदित लि० सम् + विद् - क्त । अज्ञोकारे, संव्यगृह्णाते च ।

संविधान न० सम् + वि + धा - ल्युट् । उपरादे, व्यायोजने
रचनायाश्च । [संविधायां (व्यायोज्ये) ।

संविधा स्त्री० संवर्द्धितं विष यदा भावजस्य उत्पन्नदोषे ।

संवीच्य न० संव्यगृह्णाते व्यनियते वा सम् + वि + च् -
ल्युट् । उत्पन्नसुखाभावाय स्थानेवपे, संव्यगृह्णाते च ।

संवीत लि० सम् + वेच् - क्त । आहते, रते, च - सम् + वि +
वच् - क्त । सङ्गते । [मन्त्रस्येति" रघु ।

संहत लि० सम् + ह - क्त । आहते, क्षतयोगेन च "तस्य संहत-
सवेग प्र सम् + विज् - वच् । भयादिना त्वरायाम्, संव्यगृह्णाते च

संवेद् प्र० सम् + विद् - वच् । ज्ञाने । युष् । संवेदनायाम् स्त्री० ।

संवेग प्र० संव्यगृह्णाते संव्यगृह्णाते च सम् + विज् - वच् । निद्रायाम् सं-
पूर्वकस्य तस्य निद्रावच्छेदकसमायाम् । तथायु संविदः प्रथ-
मयेन निद्रां निनायेति रघुः पीठे च ।

संवेद्यन न० सम् + विज् - णिष् - ल्युट् । रतिक्रियायाम् तदुत्तर
हि निद्राधिक्येन तस्या निद्रावच्छेदाय तत्प्राप्तम् ।

संवेद्यन न० संवेद्यते संव्यगृह्णाते च सम् + विज् - वच् । उत्तरीय
वस्त्रे, वस्त्रभावे च ।

संवेद्यन प्र० संव्यगृह्णाते संव्यगृह्णाते च सम् + विज् - वच् । प्रतिप्राय च
याथादनिवर्त्तितं संवेद्ये "संवेद्यगृह्णाते संवेदित" रघु ।

[illegible]

“महूरस्य च कर्ता साधुसपुत्र्यामिमा प्रजा” इति गीता
न्यायोक्ते जातिवाक्ये परस्परमावयवमानाधिकरणयोरेका
धिकरणवृत्तित्वरूपे धर्माविशेषे च । वददाहरणादि दृष्ट-
दभिधाने ।

मङ्करीकरणं न० सकर क्रियतेऽत्रेकं वि०-क-ल्युट् । “सरा-
शोऽष्टमेभानामत्राविकवधकाया । सङ्करीकरणं चैव सो-
नाहिमधियस्य च” इत्युक्ते सरादिवधजन्ये पापे ।

मङ्करीणं पु० सकल्यते गमान् नान्तरि नोयतेऽसौ सम्+कच-
युट् । बलदेवे । भावे ल्युट् । व्याकर्मणे, स्थानान्तर-
नये च न० ।

सङ्कलनं न० सम्+कल-ल्युट् । एकलस्योत्तरणे, योजने,
[ठिक देया] समष्टे च । [सङ्कलिते च ।

सङ्कलितं लि० सम्+कल-क । योजिते, रेखादिना सङ्केते,
मङ्कल्य पु० सम्+कच-युट् । आभीष्टविशेषे “इदमित्येष
कार्ये” मिश्रवरूपे मनसोव्यापारभेदे, कार्यसाधनाय याधि-
नायवाक्ये, सङ्कलीनं विना राजन् । अतृकिञ्चिन्मुच्यते

नर इति प्रमाणम् तन्निमित्तमोडदभिधाने, [योऽथल
मङ्कल्यजन्यं पु० सङ्कल्यन् नञ् यत् । कामदेवे । सङ्कल्यभाद-
सङ्कल्योनि पु० सङ्कलीयान्तरात्पत्तिंकारणं यत् । काम-
देवे, “सङ्कल्योनेरभिमानभूतमिति कुम्भार ।

मङ्कल्युक्तं लि० सम्+कच-उक्त्तम् । आसिरे, मन्दे, दुर्जने
“सङ्कली”, अमरादयोऽत्र च ।

सङ्कल्य लि० सङ्कल्यकायते काम-कच । सङ्के “तद्व्यादि-
नङ्कारमिति तन्मम् । निभादिवदस्य निवधमावता ।

मङ्कल्य पु० सम्+कल-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्करीयं लि० सम्+कृ-क । सङ्के दन्कायाम् ।

सङ्केतितं लि० सङ्केतो जातोऽस्य वार० इत्युक् । सङ्केतयति
वाक्ये चर्धे; साक्षात् सङ्केतितं योर्धमभिधाने इति, व्याप्य०

सङ्केतच पु० सम्+कच-युट् । सङ्केतयितुं वाक्यान्त्यविषय
कतया व्यवस्थापने, सामान्यपदस्य विशेषपरतायाम्

जटीभावे, बोधे, वक्ष्ये च । सम्+कच-युट् । मुख्यभेदे
पु० कुड्मे न० । [व्याम ।

सङ्केतोचनीं स्त्रीं सम्+कच-ल्यु-गो-हो-गु । लज्जानुभूता ।
सङ्केतन्दनं पु० सङ्केतयत्यस्य वार० सम्+कन्द-निष्-ल्यु ।
इन्दे । भावे ल्युट् । सङ्केतयन्दने न० ।

सङ्केत(का)म पु० सङ्केतयत्यनेन सम्+कम-प्रत्यया इति
जलवन्धनस्थाने(काको) याज्ञान सङ्केतयतेति” इति
भावे यञ् । रज्यादे राक्षसपरवृत्तादे च । [नरगमने च ।

सङ्केतमण्यं न० सम्+मण्य-ल्युट् । सङ्केतान्, रज्यादीनां राक्षस
सङ्केतान् लि० सङ्केतयितुं साक्षात् यत्, सम्+कम-प्रत्यया ।
सङ्केतान्मुक्ते सङ्केतयन्ति, प्राप्ते, दास्यदेव
पितृभग्न्यादित् योऽगते स्त्रिया प्राप्ते च ।

सङ्केतान्ति स्त्रीं सम्+कम-कित् । सङ्केतयन्ते, रज्यादीनां
राक्षसपरवृत्तादे च । तत्र विशेषो दृष्टदभिधाने वक्ष्यते ।

सङ्केतं न० सङ्केतयते परस्परानाशोदरणं क्रियतेऽल्य सम्+क्या
वक्ष्ये क । युक्ते । सङ्केतं विचारं, शुद्धं, द्रव्यायिते एक-
मद्वितीयं युक्त्ये, च स्त्रीं टाप् ।

सङ्केतं लि० सम्+क्या-क । जलसङ्केतं, शुचितं-सङ्केत-
स्थाने च ।

सङ्केतयत् पु० सङ्केतयितुं साक्षात् यत्, सम्+क्या-यत् । एष्ये सङ्केत
सङ्केतं पु० सङ्केतयत् । सङ्केते, सङ्केते, विषयादिताम्यं
“आयतोविषयान् पुत्र सङ्केतयत् पञ्चायते” इति गीता ।

सङ्केतं न० सम्+कम भावे क । योऽहं सङ्केतयि कर्त्तरि ।
मिचिते लि० ।

सङ्केतं स्त्रीं सम्+कम-कित् । सङ्केते, सङ्केते, न्यायोर्ते
जननदाभिधानप्रयोजकविद्याजननदाभिधानम्, अम
मङ्क उच्यते जाते चेतुतावधरत्नया । निर्वाक्येदवाक्येन
यथा सङ्केतं रिच्यते इत्युक्ते मङ्कदादी पदाद्यं च ।

सङ्केतं पु० सम्+कम-युट् । इति । सङ्केतं आहं यथा
सङ्केते, नद्याद्वर्त्तनादियोग्याने च मङ्कसागरसङ्केत
इति प्रमाणम् ।

सङ्केतं पु० सङ्केतयितुं साक्षात् यत्, सम्+क्या-यत् । एष्ये सङ्केत
सङ्केतं पु० सङ्केतयत् । सङ्केते, सङ्केते, विषयादिताम्यं
“आयतोविषयान् पुत्र सङ्केतयत् पञ्चायते” इति गीता ।

सङ्केतं न० सम्+कम भावे क । योऽहं सङ्केतयि कर्त्तरि ।
मिचिते लि० ।

सङ्केतं स्त्रीं सम्+कम-कित् । सङ्केते, सङ्केते, न्यायोर्ते
जननदाभिधानप्रयोजकविद्याजननदाभिधानम्, अम
मङ्क उच्यते जाते चेतुतावधरत्नया । निर्वाक्येदवाक्येन
यथा सङ्केतं रिच्यते इत्युक्ते मङ्कदादी पदाद्यं च ।

सङ्केतं पु० सम्+कम-युट् । इति । सङ्केतं आहं यथा
सङ्केते, नद्याद्वर्त्तनादियोग्याने च मङ्कसागरसङ्केत
इति प्रमाणम् ।

सङ्केतं पु० सङ्केतयितुं साक्षात् यत्, सम्+क्या-यत् । एष्ये सङ्केत
सङ्केतं पु० सङ्केतयत् । सङ्केते, सङ्केते, विषयादिताम्यं
“आयतोविषयान् पुत्र सङ्केतयत् पञ्चायते” इति गीता ।

सङ्केतं न० सम्+कम भावे क । योऽहं सङ्केतयि कर्त्तरि ।
मिचिते लि० ।

क्रियाकारके, विधे, शभोदये च ।

सङ्ग ५० सङ्गता गावोदोहनायाव काले नि० । “प्रात-
कावो सङ्गत्तं क्षोन् सङ्गवस्त्रावेव व” इति सङ्गत्तं प्रात-
कालानन्तर सङ्गत्तं मयात्रके कालभेदे ।

सङ्गिन् नि० सन्ज-पिपुन् । सङ्गयुक्ते । स्त्रिया ङीप् ।

सङ्गीत न० सम्+गै-ङ् । दर्शनाथे नायकीनवाद्यनिके, तत्-
प्रतिपादकपत्रे च । कर्मणि ङ । सङ्गगीते नि० ।

सङ्गीर्ष्य नि० सम्+गृ-ङ् । शीर्षते ।

सङ्गह ५० सम्+घृ-ञ् । सङ्गरे, सङ्गरे, बहु धनवाक्या
भाषिक सङ्गहने च । [सुत् ८ ।

सङ्गहणी स्त्री० सङ्घिता पङ्कणी पङ्करीदोगभेदे । [सङ्घ-पा-

सङ्गाम युजे ऋद० चु० उभ० सङ्ग० सेट् । सङ्घामयति ते अथ

सङ्गाम ५० सङ्घाम-पञ् । युजे ।

सङ्गामपटङ् ५० ईत० । रणवाद्यभेदे ।

सङ्गाहिन् ५० सम्गन् मृच्छति भङ्गम् सम्+घृ-णिनि ।
कृतजडने । सङ्गावदभके सङ्घकारके, च ति० ।

सङ्ग ५० सघवत् सङ्गम् । सजातीयसङ्गम्, सङ्गम् च ।

सङ्गचारिन् ५० सङ्गीभूय चरति चर-णिनि । सत्त्वो
सङ्गीभूयचारिणि जन्तुमात्रे नि० ।

सङ्गजीविन् ५० सङ्गेन जीवति जीव-णिनि । सङ्गोपजो
विनि जातीने ।

सङ्गह ५० सम्+घृ-ञ् । परस्परसङ्गर्षणे गठने च ।

सङ्गहन् न० सम्+घृ-ल्युट् । मलने, गठने, रचनायाञ्च ।
युच् । तलैव स्त्री० । [सोडहाट ।

सङ्गतल ५० सङ्गी सङ्गते मिलिते तले यत् । सयोजितप्रतलद्वये

सङ्गसुप्ती स्त्री० सङ्गीभूतानि इन्द्रियाण्यस्या ङीप् । धातुको
इन्द्रियम् । [धाट् कुट्] ।

सङ्गर्ष ५० सम्+घृ-ञ् । परस्परसङ्गर्षणे, सङ्घायाञ्च ।

सङ्गशम् कव्य० सङ्ग+वीचार्थ-घृ । भूतिर इत्यर्थे ।
सङ्घाटिका स्त्री० सङ्घटयति-सम्+घट-णिच् खुन् । युग्मे,
जलजगदके, प्राप्ते च । [ददसयोगे कर्म च ।

सङ्घात ५० सम्+घन-पञ् । सङ्गृहे, नरकभेदे, सम्गृह्यने,
सङ्घातपत्तिका स्त्री० सङ्घातदङ्ग पत्तमस्या कप् अथ

दन्तम् । सतपुण्यायाम् ।

सचि(ची) स्त्री० सच-रन् वा ङीप् । इन्द्रियाण्यम् ।

सचिज्ञक ५० सङ्घिचिज्ञेन । सिचनेने (पिचिडिदुक्नेने) ।

सचिद्व ५० सच-रन् तथा सन् वाति वा-ङ् । सङ्घारे, सन्निधि,
अपभ्रम्भे च ।

सचेतन नि० सङ्घ चेतनया । विशिष्टज्ञानयुक्ते ।

सचेष्ट ५० सघते सच-श्च तयाभूत् । सन् २८ । व्याचे । सङ्घ

चेष्टया । चेष्टान्विते नि० । [हरिद्रायाम् ।

सञ्चारा स्त्री० सन् चारो गान्धर्वलेपने विजगतिरस्या ।

सञ्चिदानन्द ५० सन् नित्य चित् चैतन्यमानन्द त्रिपद-
कर्म० । नित्यज्ञानसुखमये वक्ष्यणि ।

सञ्छूद्र ५० कर्म० । सङ्घोपनापितादो ऋद्धभेदे । “सञ्छूद्रौ
गोपनापिताविति” श्रुतिः ।

सजम्बाल नि० सङ्घ अम्बालेन । पङ्कयुक्ते देशे ।

सजाति ५० समाना जातिरस्य । समानरस्येन समानवर्षाया
भूत्याम् उत्पादिते इत्ये । वल्यजातौ नि० ।

सजातीय नि० समाना जातिमर्हति च । समानधर्मयुक्ते ।

सजु(जू)म् कव्य० सङ्घ जुषते क्रिप् ५० वा दीर्घ । सङ्घाये
“सजु लब्ध रति वसेदिति” । भट्टि ।

सज्ज नि० सङ्ग-घृ । उद्युक्ते, सङ्गरे, सङ्गते, निभते च ।

व । शायोजने, वेष्टे, च स्त्री० । सजोजायते जन-ङ । सङ्घ-
जाते ति० ।

सज्जन नि० सम्ग-णिच्-ल्युट् । रक्षांश्चैकन्यापने, वष्टे
च । सङ्ग-ल्युट् । शायोजने, । सत् जन । सौजन्यवति

जने, “सज्जनरत्नमिति” सत्कुलोद्भवे च ५० ।
सङ्ग-णिच्-ल्युट् । स्वपादीनामारोहणार्थे । गजभूषा-
करणादौ । [सर्गरे च ।

सञ्जित नि० सञ्जा जालास्य तार० इतच् । कृतवेष्टे, भूषिते

सञ्ज सञ्जीयते ऽल सञ्+चि-ङ । वेष्टनार्थे पञ्चभेदे (साच)

सञ्चय ५० सञ्+चि-ञ् । सङ्गरे, सङ्गरे च । ल्युट् । सञ्-
यनम् । सङ्घपत्रे न० । [सीदतीति] इराणम् ।

सञ्चयिन् ५० सम्+चि-इनि । सङ्घकारके, । सञ्चयी नाव-
सञ्च(श्च)र ५० सङ्घरत्ननेन सम्+चर वज्रं कचञ्च वा । सेतौ,

देष्टे, सङ्घादे राश्यान्तरगमने च । भावे क । सङ्गमती

सञ्चाय ५० सञ्जीयतेऽन्वितं सञ् चि-ल्युट् । वधभेदे ।

सञ्चारिका स्त्री० सञ्चारयति नावको रीताम् सम्+चर-
णिच्-खुन । द्रव्या कुट्टित्याम्, युग्मे, प्राप्ते च ।

सञ्चारिन् ५० सम्+चर-णिनि । पूये, वायौ, अस्त्रादौ
स्त्रादादिराश्यासुगुणे नावभेदे च । “व्यक्त सञ्चारिणा

तथेति, साहित्य० सञ्चारकारके नि० स्त्रिया ङीप् ।

“सञ्चारिणी दीपशिखेति” ख । वा च ह्रस्वपदान्च ।

सञ्चाली स्त्री० सञ्चालति सम्+चल-घ गौ० ङीप् । युञ्ज्याम्

सञ्चित नि० सम्+चि-ङ् । सङ्घृष्टे ।

सम्भवन न० सम्+ज-युच्। परस्परानभिमुखतया स्थिते चतुः-
पायेभ्यः।

सम्भवीन न० सम्+जोव-लृट्। चतुःशास्त्रेभ्यः सम्भूमा-
पधारणे च। संजोवयति णिच्-लृट्। औपधिभेदे
स्त्री० ङीप्।

सट् न० स्त्री० सट्-अच्। प्रतिनां केयसङ्घाते, जटायां, पि-
खायां, सिंहादेः जेजरे च "सटाच्छटाभिश्चपनेनेति" भाषः
सटि(टी) स्त्री० सट्-इन् वा ङीप्। घञात्। कन्। नञ्प्रत्यय
इत्वे। सट्-इन् ङीप्। सटोद्यत्। [भेदे।

सहोदीन न० सम्+ङी-ज्ञा। पश्चिषा सकृत्त्व तमनश्च गति
सत् त्रि० अथ-घञ्। सत्ये, सधौ, पूजिते, धीरे, प्रयत्ने,
विद्यामाने च। स्त्रियां ङीप्। भाष्ये प्रतिश्रुतायां, स्त्रियां,
दशकन्यायाश्च। "सती सती योगविच्छेदेहेति" कुमार
ब्रह्मण्यन० "योगित्वमिति निर्दिष्टो ब्रह्मण्यस्तिविध. सङ्गः"
इति गीता। आदरे अर्थः "सदसवी आदरानन्दरयो-
रिति" प्राणिनि। [तद्वति त्रि०।

सतत न० सम्+त-ज्ज्ञा इ० सतीत्यलोपः। निरन्तरेः।

सतप्त न० सङ्घ सङ्घातत्वेन। सभावे।

सतानन्द इ० गौतममुने अङ्गत्यागभर्तृत्वे सतिभेदे।

सतीन इ० सती नयति नी-ङ। वंशभेदे, (चुद्रमटर)
कवायभेदे च। सार्थं कन् तल्ले।

सतीर्थ्य इ० सभाने तीर्थे गुरौ वसति कन् सभानश्च व।
परस्परैकगुणैश्च बाले, निर्विकारोऽथयमित्ये।

सतील इ० सती लघयति ड। (चुद्रमटर) कवाये।

सतीलक इ० सतीलकर कायति कै-ङ, सङ्घ त्रित्वेन तिस्रिंश
क्लेन कङ् इ० दीर्घः। वंशे, (चुद्रमटर) कवायभेदे, च।

सतीला स्त्री० सङ्घ त्रित्वेन तिस्रिंशक्लेन इ० दीर्घः। कवायभेदे
सत्कटि इ० सत्+ज-यच्। विष्णो। सत्कारके त्रि०।

सत्कर्म्मन् न० कर्म०। वेदादिर्विहिते सागादौ कर्मणि।

सत्काश्चनार इ० कर्म०। रत्नकाश्चने।

सत्कार इ० सत्+ज-यच्। सम्मानने, पूजने च।

सत्कृत त्रि० सत्+ज-ज्ञा। पूजिते, ज्ञतश्चाने च।

सत्क्रिया स्त्री० सत्+ज-य। सत्कारे, सम्मानने, पूजने च।

सत्तम त्रि० अतिप्रियेन सन् तमच्। अतिप्रियभाष्ये।

सत्ता स्त्री० सतीभार. तम्। द्रव्यगुणकर्मण्यो आतिभेदे,
विद्यमानतायाश्च।

सत्त्वं न० सद-लृच्। स्यात्वे, सधे, सदादाने, आच्छादने, प-
रत्वे चेतने, धने, गच्छे, दाने, धरणि च।

सत्तम् अर्थः सद-लृच्। सहाये। त। सत्तत्त्वार्थे अर्थः
सत्तमाला स्त्री० इत०। अद्वजवादेदानार्थे कल्पिते गच्छे

सत्ताजित् इ० सत्तेषां जयति लोकान् धा+जि-क्तिप्।
बुद्धिगुणवगरे सत्यभामाजनने राजनेदे। [गृह्ये च।

सत्तिन् इ० सत्त्वं गच्छे यद्येवा विद्यतेऽस्य इति। गच्छयती
सत्त्वं. न० सतीभाव. लृ। सत्त्वविद्ये प्रकाशादिस्थापने प्रक-

त्यारणे पदार्थे, "तत्त्वं सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमना-
मयमिति" गोवा। अथ द्वितकार। इ० एकतकारः। सभावे
द्रव्ये, प्राप्तेषु, व्यवसाये, रणे, आत्मनि, चित्ते, आधुनि,
धने, च। न्यायोक्ते सत्तात्वे आतिभेदे, विद्यमानतायाश्च
द्वितकारः। जन्तुषु इ० व०।

सत्तत्त्वं न० सत्त्वं योभनं पञ्चमम्। पञ्चस्य नवद्वे द्वे०। उद्वे त्रि०

सत्तय इ० कर्म०। योभनभावेन, वेदादिर्विहितसाधारे च।

सत्प्रतिपक्ष इ० सङ्घातः प्रतिपक्षः। साधुदक्षधनस्य प्रति-
पक्षे "सङ्घ विज्ञातया धर्मा दायोक्तम. क्रयोजयः। विभाग,
सप्रयोगश्च सप्रतिपक्षश्चैति" सङ्घति।

सत्प्रतिपक्ष इ० कर्म०। तत्त्वान्तोपधिनि, न्यायोक्ते द्वेष्ट-
दोषभेदे च। [सवति त्रि०।

सत्फल इ० सन्नि योभनानि फलान्यस्य। दाक्षिण्ये उप-

सत्य न० सते क्तिं यत्। सत्ययुगे, प्रपञ्चे, चिन्ताने, याचा-
र्थे च तद्वति त्रि०। अथल्लब्धे नान्दोऽपचापदेने च इ०।
सत्यङ्कार इ० सत्य+ज-यच्. त्रि०। उम्। "मयैतत् अथयं
क्रयमित्ये" सत्यकरणे, सत्यापने (पाथनादेयोया)।

सत्यपुर न० सत्ययुक्ते उरम्। विष्णुकोणे।

सत्यफल इ० सत्यं फलमस्य। विल्लब्धे। [याम्।

सत्यभामा स्त्री० सदाजितोत्तरघटायां श्रीतत्त्वस्य भार्या-

सत्यम् अर्थः सत्+यच्। स्त्रीकारे।

सत्ययुग न० सत्प्रधानं युगम् यावत्। सत्यपुरे प्रपञ्चे युगे।

सत्यलोक इ० सत्यप्रपुरो लोकः। अर्जुनस्य प्रसन्नोद्यमार्थे धर्मो-

परिच्छेदोके। [सत्यरचनादयोऽप्यत्र।

सत्यवचस् इ० सत्यं वचोऽस्य। सती। सत्यरचनायुक्ते त्रि०

सत्यवत् इ० सत्यं विद्यते ऽस्य अक्षप् भल्ल वः। धारिणीपगौ
रूपभेदे, सतिभेदे च। सत्ययुक्ते त्रि० स्त्रियां ङीप् वा च
व्यापस्य आत्रिच।

सत्यवतीमुत इ० इत०। सत्यगम्योऽयं भावे सतिभेदे।

सत्यवाष् इ० सत्या वाष् दल्ल। सगौ, कावे च दल्ल सन्दे-
हि शुभाशुभनिश्चयेन दल्ल वताम्। सत्यरचनायुगेति०।

सत्यवादिन् वि० सत्यं वदति वद-विनि। यथावथाकथं वक्तुम्।
सत्यव्रत उ० सत्यं व्रतमस्य। त्रिषुद्रुनभक्ते राजभेदे। सत्यवत्
यदे ति०।

सत्यसङ्कर सत्यः सङ्करः प्रतिष्ठा यस्य। कुबेरे सत्यप्रतिष्ठाति०

सत्यसन्धे वि० सत्या सन्धा सन्धानं यस्य। सत्यासिन्धौ।

सत्याहति स्त्री० सत्य + हा + लृ + क्तिन्। "सत्यस्येवन्दया-

मेयमित्येवं" प्रतिष्ठाकृते सत्यकरणे (वायवादेवौषा)।

सत्यादृत न० सत्यसङ्कृतमयतं यत्। सत्यगृह्णी यापिष्ये।

सत्यापन न० सत्य + पिप् + लृप् + क्तुः। सत्याहति। युष्।

सत्यापनायत् स्त्री०। [सत्यवाक्ये न०]

सत्योद्य वि० सत्यस्य दस्य वद-क्यप्। सत्यवादिनि। कर्म०।

सत्यं सत्यम् सन्ततौ च यदु० सु० वा० सकृ० ईदृ०। सत्ययते

कथयति। सत्ययते इत्यन्ते।

सत्यं न० सत्यते सत्यते यज्। यज्रभेदे, श्रीलङ्कासुरदेवभेदे च

सत्याजित् उ० सत्ये योजयति योज्। श्रीलङ्कासुरदेवभेदे।

सावर न० सङ्कलरवा। शीघ्रे लघ्वाभिते ति०।

सद्व्यक्त उ० सङ्क दंगेन कप्। कर्म०। दंग्यकृते ति०।

सद्व्यवदन उ० सङ्क दंगेन दयाकारेण तथाभूतं वदनमस्य।

कह्वरिण्ये।

सद्व्यञ्जन न० कर्म०। प्रमाञ्जने रोतिजाते व्यञ्जनभेदे।

सद्वन न० सीदत्यस्मिन् + वद-ल्युट्। वदे, जवे च।

सदय उ० सन् अयः। सायुगुमावहविधौ। सह दयया। दया-

चित्ते ति०।

सदम् स्त्री० न०। सीदत्यस्मात् सद-अधि। सभायाम्।

सदस्य उ० सदसि सायुर्वसति वा यत्। मृनाभिरिहताविप-

र्यवपरिहाराय विधानदर्शनि। सभासदि ति०।

सदा यद्य० सर्वस्मिन् कावे दाष् सादेशः। सर्वस्मिन् कावे

इत्यर्थे।

सदागति उ० सदा गतिरस्य। साधौ सदागतिमुक्ते ति०।

सदाचार उ० कर्म० ईदृ० या "सदस्योदयस्योदयस्योदय-
द्वयम्। तं देवनिर्मितं देवं मन्त्रायनं प्रचक्षते। तस्मिन्

देवे य आचारः पारम्पर्येण भागतः। वर्णानां सामान्य-
मानं य सदाचार इत्येते" इति मन्त्रदेवप्रवृत्तिप्रकारे

"साधवः शीघ्रदीनाय संकल्पः साधुवाचकः। तेनाभा-
वरणयत् सदाचार संज्यते" इत्युक्ते साधुवाचकत्वे च।

सदातन उ० सदा भर, सदा + लृप् + क्तुः। विष्णौ। निज्ये

ति०। क्षिया डीप्। [प्रवाचक्याह।

सदातोया स्त्री० सदा तोयाभि यस्याम्। करतोयानयाम्।

सदात्मन् वि० सन् साधुरात्मा चित्तं यस्य। साधुचित्ते।

सदादान उ० सदा दानं सदञ्जलं त्यागे वा यस्य। सदायते

गच्छे + सदात्मागिनि ति०। [युक्ते ति०।

सदानन्द उ० सदा आनन्दो यस्य। सदायिने। अनवरतानन्द-

सदानन्ति उ० सदा स्वस्ति नत-अच्। सञ्जनविश्वे। सदा

श्रव्यति ति०

सदानीरा स्त्री० सदा नीरवस्थाम्। करतोयानयाम्।

सदापुण्य उ० सदा पुण्यं यस्य। कारितेष्ठये। रत्नायै स्त्री०

डीप्। सदापुण्यमुक्ते ति० [कृते च।

सदाप्रसून उ० सदा प्रसूनमस्य। रोहितकण्ठे, यक्षेष्ठये,

सदाफल उ० सदा फलमस्य। कारितेष्ठये, सद्गुणरूपे च

वाचांशुभेदे ति० क्षियां टाप्।

सदाभद्रा स्त्री० सदा भद्रमस्या। याम्भारोहणे।

सदायिन उ० सदा शिवमस्या। मङ्गादेवे।

सङ्कुत्तर न० कर्म०। व्यग्रहारे, प्रतिष्ठापन्नाद्युत्तरिण्युत्तरे दृष्टस्य

सम्पत्त्युत्तरे च ईदृ०। तदति ति०।

सहच ति० समानं दर्शनमस्य। वय + क्च समानस्य साधेयः।

तत्सहचरे। [तत्सहचरे।

सहय ति० समानं दर्शनमस्य समान + हय-किप् सादेशः।

सहय ति० समानं दर्शनमस्य समान + हय-टङ्। तत्सहचरे

क्षियां डीप्।

सदेय उ० सङ्क देयेन। विभक्ते। देयाभिते ति०।

सदेतु उ० कर्म०। आवाक्ये जेत्वाभासदोपरहिते जेवौ।

सद्भावि उ० सतोभावे, सन् वा भावः। विद्यमानत्वे साधु-

भावे च। "सङ्ग्राहभागत" इति भङि। [इति ति०।

सङ्गत न० सवत् सत् भूतम्। सत् + हि-भू-क्त। यथायं। त-

सद्गन् न० सीदत्यस्मिन् सद-अधि। वदे, जवे च।

सदाहति ति० सदा सत्यवत् क्तुः। वद-क्यप्। तत्प्रचक्षते।

सदाप्राणिकर ति० सदाप्राणिकरं प्राणं वदन् साधुर्दक्षिण

करोति क्त-अच्। "सदाप्राणं नवाय च वाक्ता स्त्री नीर

भोजनम् + वसुधोदकस्यैव सदाप्राणिकराणि पदि-

त्युक्ते" इत्यमरम्।

सदाप्राणिकर वि० सदाः प्राणभायुर्वत् वा इति क्त-अच्।

"शब्दं मायं क्षित्ये दृष्ट्वा वाक्ताकलस्य दधि। प्रभाते संघर्षं

निद्रा सदाप्राणिकराणि पदित्युक्ते" इत्यमरम्।

सदाशोधा स्त्री० सदाः शोभोयस्या। कपिष्वक्षाम्।

सदाशौच न० सदाः शोभयत्येवमशौचम्। पदभुक्ते शोभना-

य्ये शौच्ये ईदृ०। तदति शिल्पकपशौचविवादौ ति०।

सद्यम् अयम् सनेऽति निः। तत्त्वये, समानदिवसे दत्तयेच ।

सद्यस्त नि० सद्योभवः कन् । सद्योजाते ।

सद्योजात उ० सद्योजायते जन-कचैरि ङ् । वत्से, शिवयूतिं मेदे च श्यायजाते नि० ।

सद्योभाविन् उ० सद्योभवति भू-स्थिति । वत्से ।

सदृक्त न० दत्त-ङ्-कर्म० । साधुधर्मात् साधुवर्त्तने । ईदम् सद्यस्तिवति नि० । “सदृक्तसद्विकर्षोहि क्षणार्धवर्षि यक्षते” इति पुराणम् ।

सदृष्टि स्त्री० कर्म० । उत्तमपरित्ये उत्तमव्याख्यानरूपे पश्ये च सती दृष्टिः यस्या । सदृष्टिमति नि० “सदृष्टिः सद्यस्त्वनेति” भाषः । [स्थिराकाङ्क्षा ।

सधर्म्मन् नि० समानोधर्मोऽस्यधनिष् समानस्य सा । सधये ।

सधर्म्मचारिणी स्त्री० सङ् धर्म्मं चरति चर-स्थिति । सङ् धर्म्मकारिण्यर् भाष्यायाम् ।

सधर्म्मिन् नि० समानं धर्म्मं चरति । तत्त्वधर्म्मचरत्कचैरि । स्थिरा स्त्री० । सा च मत्वाङ् ।

सधवा स्त्री० सङ् धवेन । जीवत्यतिवाया स्थित्याम् ।

सध्वत् नि० सङ्-अवृत्ति चत्-च-किङ् सङ्ख्य सतिः । सङ्-चरे स्थितौ स्त्री० सधोचो सा च भाष्यायाम् ।

सन उ०, सन-युच् । पयसापचक्षिष्टवे । [यन्त्रम् ।

सनक उ०, सन-उच् । छिन्नेदे ‘सनक्य सनन्देति’ तर्पण-सनात् उ० सन-यति । चतुर्थे सङ्गणि, सदेत्यर्थे यत्नः ।

सनत्कुमार उ० ईदम् । अङ्गण उक्ते छिन्नेदे ।

सनन्द उ० सङ् नन्देन । छिन्नेदे । कानन्दयुक्ते नि० ।

सनमर्षी स्त्री० सनमेव पश्याम्यस्या स्त्री० । अवनपश्याम् ।

सनस्रत् न० ‘संप्लव प्रलम्बस्य स्रत्’ उ० । काष्ठधारणार्थं प्रलम्बते जावे ।

सना अयम् सदा-नि दस्य न । सदेत्यर्थे ।

सनातन नि० सदा युज् दत्त च नि० । सदाधिव क्लृप्ति निषेधे च स्थितौ स्त्री० सा च सरसता, सङ्गमाङ् । यिने तद्गणि, दिव्यमनुजे च उ० ।

सनाभि उ० समान नाभिर्दस्य । आतो तस्य एकदेशोत्पत्तेन तुल्यनाभिता इति तयात्मम् । अधदुक्ते, स्नेहयुक्ते च नि० ।

सनामक उ० सना सदा यमयति यम-युज् । योषाद्यनद्वे तस्यपञ्चादिभोजनस्य रोमकेतमातयात्मम् । सङ् नाभ्या सङ् । नामयुक्ते नि० ।

सनि उ० सन-यन् । पूजायां, दाने च । सत्कारपूर्वकनिबोधे स्त्री० वा स्त्री० ।

सनिष्ठोऽजैव न० सङ् निष्ठोऽनेन । सङ्ख्युतवाटिकये (सद्युत कारे) ।

सनीड नि० यथावा नीडं सङ् नीडेन वा । निकटस्थे, नीड-सन्तत न० समुत्तन-ङ् । सवते निन्दते । नैरन्यैरिति विकीर्णं च नि० ।

सन्तति स्त्री० सन्तयते सम्+तन-किङ् । गोले, पुष्पे, कन्या याङ् । भावे-किङ् । विचारे, पङ्क्तौ, अविशिष्ट धारायाङ् ।

सन्तप्त नि० सम्+तप-ङ् । आध्यात्म्यादिना परिश्राने, अग्नि तप्ते, तेन विमुक्तं च ‘सन्तप्तानीकतपस्युवक्’मिति भङ्गिः ।

सन्तप्तस्य न० सन्तप्तं तपः अयु सप्ता० । गाङ्गावकारे, मोक्षे च सन्तान उ० सम्+तप-यम् । वंशे, अयस्ये, विचारे, कल-हवे च ।

सन्तानिका स्त्री० सम्+तन-युज् टाप् यत इत्यम् । खाद-सदे, सङ्कटाजावे, येने, क्षुरिकाकले च ।

सन्ताप उ० सम्यक् तापः प्रा० । वङ्गजाते दामे ।

सन्तापन उ० सन्तापयति सम्+तप-विच्-लुट् । कामदेवस्य पञ्चपदान्तरिते यत्नेदे । सन्तापकारवे नि० ।

सन्ताप उ० सम्+तप यज् । धैर्ये, साय्ये च ‘सनीवद्वर्त्तं हि सपतिवि मयः । [यन्त्रिकापत्य स्त्री० ।

सन्दंश उ० सम्+दन्-यच् । (सङ्कायी) दन्त्यवेदे । एतन् ।

सन्दंशपतित उ० सन्द्ये तन्मन्त्रे पतित इव । मोमांसयोक्त न्यासवेदे ।

सन्दर्भ उ० सम्+रभ-यज् । रचनायां, पत्र्ये, प्रत्ये “गुहा-दस्य प्रकाशय शारोहिः श्रेयता तथा । नामापर्ययं वेदात् सन्दर्भः कथ्यते युषैरित्युक्ते अर्थनभेदे, वङ्गात्म्य-विशेषे च ।

सन्दान न० सम्+दी-लुट् । वन्दने, दाभि, सत्यव्यवहारे च टा लुट् । अध्वमुदाने च । मन्त्राद्योपयोगेऽप्युभागे उ० ।

सन्दानिका स्त्री० सन्दानं संघसहनमप्यस्य दन् । विधुपरिदे सन्दानित नि० सन्दानं जातमस्य तार० दगम् । वडे

“रचनासन्दानितचरवेति मानविकास्थितितम्” शिष्ये सन्दानिनी स्त्री० सन्दांश्च द्रव्यं मन्त्रात्म्यं रनि स्त्री० ।

सन्दार्ध उ० सम्+ड-यज् । प्रकाशने ।

सन्दार्ह उ० सम्+दह-यज् । प्रपादित्ये, ध्वज्युदाहे च ।

सन्दिग्य नि० सम्+दिङ्-कर्मि ङ् । सन्देहयुक्ते । सन्देह-ङ् । सन्देहविवरे ।

सत्यवादिन् वि० सत्यं वदति वद-विनि। यथायथाकथं वक्तुम्।
सत्यव्रत उ० सत्यं व्रतमस्य। विषयद्वुनायके राजभेदे। सत्यवत्
यदे ति०।

सत्यसङ्गरः सत्यः सङ्गरः प्रतिज्ञा यस्य। कुबेरे सत्यप्रतिज्ञेति०
सत्यसन्धेः ति० सत्या सन्धा सन्धानं वक्ष्य। सत्याभिसन्धौ।
सत्याकृति स्त्री० सत्य-+कृ-+ल-कृ-तिन्। “अवस्थानेत्सत्य-
कृत्यभिलेखं” प्रतिष्ठाकृत्ये सत्यकरणे (वायनादेशेऽप्यौ)।
सत्याकृतं न० सत्यसङ्घितवचनं सत्यं। सत्यगृह्यौ सत्यगृहे।
सत्याग्रह न० सत्य-+ग्रिच्-पुङ्ख ल्युट्। सत्याकृतौ। युष्।
सत्यागनायति स्त्री०। [सत्यवाक्ये न०।]
सत्याद्यै दि० सत्यस्यै यस्य वद-कप्। सत्यवादिनि। कर्म०।
सत्रि सन्धेः सन्तती च अट० पु० आ० सक० षेट्। सत्यते
असन्नत। सत्यायते इत्यण्ये।

सत्रि न० सत्याते सन्तत्ये चक्षुः कर्मभेदे, श्रीमच्छास्त्रस्य सत्रे, अत्रभेदे च
सत्राजित् उ० बलैः पाजयति शोक नृ। श्रीमच्छास्त्रस्य सत्रे।
सत्वर न० सङ्गत्तरया। योऽत्र सत्वरान्ति ति०।
सदृशश्च उ० सङ्गं दंशेन कप्। कर्म०। दृश्यकृते ति०।
सदृशवदन उ० सङ्गं दंशेन दृशकारेण तयाभूतं वदनमस्य।
कङ्कविहगे।

सदन्तन न० कर्म०। उपान्तने रोगिजाने सन्तनभेदे।
सदन न० बीदत्यस्मिन् +वद-ल्युट्। गृहे, अत्रे च।
सदय उ० सन् यद। साधुपुत्रावर्जवधौ। सङ्गदग्न्या। दया-
न्ति ति०।
सदम् स्त्री० न०। बीदत्यस्मात् सद-अधि। सभावात्।
सदस्य उ० सदसि साधुर्वसति वा वत्। व्युत्पत्तिरज्ञाविष-
य्यवर्गपरिहाराय विधानदर्शयति। सभासदि ति०।
सदा ण्यञ्। सर्वस्मिन् काले दाच सादेशः। सर्वस्मिन् काले
इत्यर्थे।

सदागति उ० सदा गतिरस्य। वायी सदागतियुक्ते ति०।
सदाचार उ० कर्म० इत० वा “सदस्योदयद्वयोर्देवनद्योर्गो-
दनरम्। तं देवनिष्कृतं देवं मन्त्रावर्जं प्रचक्षते। तस्मिन्
देशे यः साधारः पारम्पर्यमागतः। वर्धमानः सान्तर-
मानः स सदाचार इत्यने” इति सन्तुष्टदेशप्रचलितवाक्ये
“साधवाः क्षीणदीपाश्च संक्षन्ते, साधुवाचकः। तेषां वा-
चस्य यमु सदाचारः स उच्यते” इत्युक्ते साधुनासाधारण्ये।
सदातन उ० सदा अत्र सदा + क्तुं दट्। निष्पौ। निवले
ति०। क्षियां ङीप्। [सदाभयान्त्र]।
सदातोया स्त्री० सदा तोयानि यस्याम्। करतोयानद्याम्।

सदाभिनं ति० सन् साधुरात्मा चित्तं यस्य। साधुचित्ते।
सदादान उ० सदा दानं सदैव त्वं त्यागे वा यस्य। ऐरावते
गजे-सदाद्यागिनि ति०। [युक्ते ति०।]
सदानन्द उ० सदा आनन्दो यस्य। सदाशिवे। अनवरतानन्द-
सदानर्त्त उ० सदा न्यत्यति न्यत-अच्। पञ्जनविहगे। सदा
न्यत्यति ति०।

सदानीरा स्त्री० सदा नीरमस्याम्। करतोयानद्याम्।
सदापुत्र्य उ० सदा पुत्र्यं यस्य। नारिकेलहृत्ते। रक्ताक्षे स्त्री०
ङीप्। सदापुत्र्ययुक्ते ति०। [कुन्दे च।]
सदामसूत उ० सदा मसूतमस्य। रोहितपद्मे, शर्कराहृत्ते,
सदाफल उ० सदा फलमस्य। नारिकेलहृत्ते, कुन्दमूलहृत्ते च
वात्तांशुभेदे ति० क्षियां ङाप्।

सदाभद्रा स्त्री० सदा भद्रमस्याम्। नाम्नारीहृत्ते।
सदाशिव उ० सदा शिवमस्याम्। महादेवे।
सदुत्तर न० कर्म०। अवहारे, प्रतिश्रापन्नासुषारिष्युत्तरे ढरस्य
सव्ययुद्धे च इ०। वदति ति०।

सहचर्त्ति उ० सवानं दर्शनमस्य, दय-+क्ष समानस्य सादेशः।
तत्सङ्घे। [तत्सङ्घे।]
सहश्च ति० सवानं दर्शनमस्य समान-+इय-क्षिप् सादेशः।
सहश्र ति० सवानं दर्शनमस्य समान-+इय-ङ्। तत्सङ्घे
क्षियां ङीप्।

सदेय उ० सङ्गं देयेन। निजटे। देयान्ति ति०।
सद्देतु उ० कर्म०। व्यायोक्ते स्वेत्याभासदीपयिते देवौ।
सद्गान उ० सवीभावः, सन् वा भावः। विद्यामानने साधु-
भावे च। “सद्गानमागत” इति भट्टिः। [इति ति०।]
सद्गत न० सवत् सत् भूतम्। सत्-+धि-भू-क्त। सवाने। त०
सद्गन् न० बीदत्यस्मिन् सद-मनिन्। गृहे, अत्रे च।
सदास्तं ति० सदास्तत्पथात् क्त. ल-क्त। तत्सङ्घेति०।

सदाप्राणकार ति० सद्यो हठात् प्राणं वलम् आसुर्यं विद्ध
करोति ल-अच्। “सद्योभावं नराद्यं च भाता स्त्री चौर
भोजनम्” एतत्सुष्ठोदकत्रये “सदाप्राणकराणि पङ्क्ति-
युक्ते” इत्यमरभूते।

सदाप्राणहर ति० सदा प्राणमायुर्वलं वा हरति हृ-अच्।
“यश्च मांसं क्षियौ ढद्वा नाकार्कशरश्च दधि। ममाते वैधनं
निद्रा सदा प्राणहराणि पङ्क्तियुक्ते” इत्यमरभासादिद्रव्यमूले
सदाभोया स्त्री० सदा भोयोवस्थाः। कपिकण्ठ्याम्।

सदाभौच न० सदा भोचमनेयमभौचम्। फलुक्ते योयना-
भौच्यौ च इ०। वदति सिद्धयन्तोविद्यादौ ति०।

सद्यम् अथ्य० समेऽङ्गि नि०। तत्तत्तये, समानदिवसे इत्यर्थे च।

सद्यस्कृत् ति० सद्योभवः कन्। सद्योजाते।

सद्योजात उ० सद्योजाते जन-कर्त्तरि क्त। वल्ले, शिवमूर्ति
मेदे च आराजते ति०।

सद्योभाविन् उ० सद्योभवति भू-षणि। वल्ले।

सद्वृत्त न० इत-क्त-कर्म०। साधुसभावे साधुवर्त्तने। ईश०
सङ्गरितवति ति०। "सहस्रसप्तिकर्षोऽपि सप्तार्द्धमपि
मय्यते" इति उदात्तम्।

सद्वृत्ति स्त्री० कर्म०। उत्तमपरिवे उत्तमव्याख्यानरूपे
यस्ये च इती इति। यल्ले। सद्वृत्तिमति ति० "सद्वृत्तिः
सद्विवक्ष्यतेति" भाष०। [स्त्रियाराङ्गात्।]

सधर्म्मन् ति० समानोषधर्मोऽस्ययनिच् समानस्य च। सधये।

सधर्म्मचारिणी स्त्री० सह धर्म्मं चरति चर-षणि। सह
धर्म्मचारिण्यो भाषायात्।

सधर्म्मिन् ति० समानं धर्म्मं चरति। तल्लधर्म्मचरणकर्त्तरि।
क्षियां ङीप्। सा च यत्थाङ्।

सधवा स्त्री० सह धनेन। जीवत्यतिधायां क्षियाम्।

सध्वत् ति० सह-सहति अन्व-ङिप् सहस्य सध्वि। सह-
चरे क्षियां ङीप् सधोषी वा च भाषायात्।

सन उ० सन-सङ्। सखायाश्चिञ्छे। [मन्त्रम्।]

सनत् उ० सन-इत्। सनिभेदे 'समकच सनन्द्वेति' तर्पण-
सनत् उ० सन-वति। चतुर्थे लङ्। सनन्द्वेति यत्न०।

सनत्कुमार उ० ईश०। मन्त्राय उक्ते सनिभेदे।

सनन्द उ० सह नन्देन। सनिभेदे। सानन्दमुक्ते ति०।

सनमर्ष्या स्त्री० सनभेद मर्षायासा ङीप्। सनमर्ष्याम्।

सनसूय न० 'मयस्य सनसूयस्य अच्' इ०। कालधारपायं
सूयजते आभे।

सना अथ्य० सदा-नि दस्य न। सदेत्यर्थे।

सनातन ति० सदा क्षुन् दट् च ति०। सदाभवे वस्तुनि
निषे च क्षियां ङीप् साच सरसत्वां, सप्तगाङ्। शिवे
मन्त्राय, दिव्यमनुष्ये च उ०।

सनाभि उ० समान भाभिर्मयः। प्राती तस्य एकदेहोत्पत्त्येन
तुन्दनाभिवर इति तदात्मम्। सनयुक्ते, स्त्रे इत्युक्ते च ति०।

सनामिन् उ० सना सदा सनयति सन-इत्। मोषाद्युपहृते
तस्य पञ्चादिभोजनस्य रोगहेतुत्वात्तदात्मम्। सङ् नाभ्या
वट्। नामनुक्ते ति०।

सनि उ० सन-इत्। पूजायां, दाने च। चत्वारपूर्वमङ्गिकोत्ते
भीः वा ङीप्।

सनिष्ठोऽङ्गो न० सह निष्ठोऽङ्गेन। सस्युताकारिके (सद्युत्
कारे)। [युक्ते च।]

सनीड नि० समानां नोडं सह नोडेन वा। निकटस्थे, नोड-
सन्तत न० समुत्पन्न-क्त। सतते निरन्तरे। नैरन्त्येति
विशोभे च ति०।

सन्तति स्त्री० सन्तयते सम्+तन-क्तिङ्। गोत्रे, पुत्रे, कन्या
याद्यु। भावे-क्तिङ्। विस्तारे, पट्टाङ्, अविच्छिन्न
धारायाद्यु।

सन्तत ति० सम्+तन-क्त। सधनत्वादिना परिधाने, अति
तमे, तेन विगुह्ये च 'सन्तप्रचामीपररमुपुष्य' इति भाङ्।

सन्तमस्य न० सन्तर्त दवः अन्व समान०। गाङ्गाव्यवहारे, मोक्षे च
सन्तान उ० सम्+तन-वच्। वंशे, यमले, विस्तारे, कल्प-
द्वये च।

सन्तानिका स्त्री० सम्+तन-एत् ङाप् अत इत्यम्। सोर-
चरे, चरदजावे, फेने, कुट्टिकाफले च।

सन्तोप उ० सम्+तपः। प्रा०। वृद्धजाते तापे।

सन्तोपन उ० सन्तोपयति सम्+तप-णिच्-न्त्यु। सानदेवस्य
पञ्चपरानर्गते चरभेदे। सन्तोपकारे ति०।

सन्तोप उ० सम्+तप यत्। धैर्ये, साख्ये च 'सन्तोपमूर्धं हि
उपनिमि सदा'। [वर्त्मिकापत्त स्त्री०।]

सन्देश उ० सम्+दन्त्य-णच्। (सङ्गामी) दन्त्यभेदे। एतुच्।

सन्देश प्रपतित उ० सन्देशे तत्कथे पतित इव। मोषाद्युपहृते
व्यापभेदे।

सन्देश उ० सम्+दन्-वच्। रचनायां, यन्त्रे, प्रबन्धे 'मृगा-
दंश प्रकाशय चारोक्तिः' चेवता दद्या। 'नामादेवस्य
वेदासं सन्देशः कथ्यते दुर्धै' इत्युक्ते कर्मभेदे, वक्तृतात्म्य-
विशेषे च।

सन्धान न० सम्+दो-लृट्। वज्र्ये, दाहि, सध्यकपण्डने च
टा लृट्। सध्यगदाने च० मन्त्रस्योपगोरोपभागे उ०।

सन्धानिका स्त्री० सन्धानं संघटनमप्यस्य दन्। निदृष्टादिरे
सन्धानिय ति० सन्धानं जातमस्य तार० इतच्। वट्

'रचनासन्धानिकचर' इति मन्त्रविक्रान्तिसिद्धम्। [गोत्रके
सन्धानिनी स्त्री० सन्धानं इत्यनं महाभक्त इति ङीप्।]

सन्धाव उ० सम्+उ-वच्। पञ्चावने।

सन्धाव उ० सम्+दह-वच्। उपादिमोषे, सध्यगृहाहे च।

सन्दिग्ध ति० सम्+दिह-कर्त्तरि क्त। सन्देहयुक्ते। कर्मणि-
क्त। सन्देहविशेषे।

सन्दिह वि सम्+दो-क्त। वहे। [कर्मणि क्त। उपरिष्टे ३०।
सन्दिष्ट न० सम्+दिश भावे-क्त। वाचिकार्थकथने वाचाय म्
सन्दिहान वि० सम्+दिह शानच्। सन्देहयुक्ते।
सन्दी स्त्री० सम्+दो ड गौ०डीप्। खड्गायाम्।
सन्दीय पु० सन्दीयतेऽसौ सम्+दीप-कर्त्तरि यच्। सवूर-
गिराहणे।

सन्देह पु० सम्+दिग्-पञ्। वाचिकार्थकथने वाचायाम्।
सन्देहहर पु० सन्देह हरति अभीष्टस्थान कथनाय नयति
हृ यच्। दूते 'तवैव सन्देहहरादिनि' रपु। ख्युन्।
सन्देहहरकौशल्य।

सन्देह पु० सम्+दिह-पञ्। सप्रयगन्देसायै।
सन्दीष्ट पु० सम्+उह-पञ्। समुहै। सव्युदोहे च
सन्दीव पु० सम्+दु-पञ्। पलायने।
सन्धा स्त्री० सम+धा क्त्वा। स्थितौ, प्रतिष्ठायाय, सन्धाने,
सरोत्पादनाद्युपे व्यापारभेदे, कतुसन्धाने च।

सन्धान न० सम्+धा ख्युट्। सृष्टादिसन्धानाद्युपे व्यापारे
सोमरसकण्ठनालके अभिषेके, अतुषसन्धाने, सङ्घट्टने च
सन्धाने स्त्रीत्वगपि तत्र ङीप्। वा च कृपयावायाञ्च
सन्धि पु० सम्+धा-क्ति। सपाषाण बहुशुषालगते सेलनाथ
मैत्रोहरणकृते व्यापारे, संयोगे, अस्थिहवसयोगस्थाने,
बीरादिहतसृष्टाया 'सन्धि कला न चौर्यमिति स्मृति
भगे, सङ्घट्टने, नाटकाङ्गविशेषे, व्याकरणोक्ते कर्णद्वयजाते
कर्णविकारभेदे।

सन्धिचौर पु० सन्धिना कतुसृष्टया चौर। सन्धि कला
चौर्यकारके (सिन्धव)। [प्रकार्यकारके

सन्धिजीवक पु० सन्धि जीवति जीर ख्युन्। मास्त्रेन
सन्धित वि० सन्धा जाताऽस्य तार-इतवु। उतसन्धे, भिक्षिते च
सन्धिनो स्त्री० सन्धा उपभययोगेन सन्ध्याभेदेऽस्य सन्धा इति
ङीप्। उपभययोगेन इतगर्भायां गवि।

सन्धिपूजा स्त्री० सन्धौ अटन्धा त्रेचे जन्म्याश्च आद्ये टण्डे
पञ्। आश्विनपुष्कराष्टमीनवमीसन्धिकावे विहितपूजायाम्।

सन्धिवन्ध पु० सन्धि वज्राति सयुनक्ति सम्+बन्ध-पञ्।
भूमिचमके। वसेनने हि भन्मसन्धियोजनं नैयाके प्रथिमम्
सन्धिला स्त्री० सन्धि लति पा क्। नद्यां, अदिरायाश्च।
साधे चर्। सृष्टायायाम्।

सन्धिविशदाधिकारिन् पु० सन्धिविषयेषु अधिकारोति
अधि-क्त विनि। अस्यां सन्धिविशदाधिकारिभ्यस्मिभेदे
•सन्धिवेला स्त्री० सन्धियुक्ता वेला समय। अहोरात्रसन्धिसमये

सन्धिहारक पु० सन्धिना सृष्टया हरति परद्रव्यम् ष्ट षुब्
सन्धिवारे। 'सिन्धेले

सन्धुचित वि० सम+धुच क्त। उद्दीपिते।
सन्धेय वि० सम+धा यत्। सयोज्ये मेतन्नेये।

सन्ध्या स्त्री० सम्+ध्व व्यङ् क्त्वा। एक रूपकानोत्तरभाविपर-
रूपकान्तरावकाशे दिवादानस्य मध्यार्त्तिकाले स च
दिवाद्यपि खल्वहितरात्रिप्रथमदृशसक काल तयो-
चतुर्दशज्ञानकालश्च 'त्रियामा रचनीं प्राञ्जल्यक्ताञ्जल
चउचये। नाङ्गोना बहुभे सन्ध्या दिवसाद्यानस्यति इति
स्मृति। अहोरात्रस्य च सन्धि सूर्यनयनार्जित।
वा च सन्ध्या सप्ताष्ट्यातति स्मृति। सायाह्ने, सन्ध्या
कावे-उपास्यादेवताभेदे च। सन्ध्यासुपासने ये न नियतं
यथैवगता इति स्मृति। 'प्रातः सन्ध्या ततः कला
वक्ष्य सुष काचरेदि'ति स्मृति। एतद्विशेषेण इहसन्धि-
धाने। 'वत्सार्थाञ्च सङ्घाति पयापान्य कत युगम्।
तस्य त्रावच्छतो सन्ध्या सन्ध्यायश्च प्रकीर्तित इत्युक्ते
युगसन्धिकावे, नदीभेदे, वत्सप्रतीभेदे च।

सन्ध्याय पु० सन्ध्याया सत्ययुगादेरेय। सत्ययुगादेरभेदे
तत्तुमासस्य सन्ध्यायै द्रव्यम्। 'सन्ध्या सन्ध्यायश्चित्त
विशेषे चतुर्गुणयि सवु।

सन्ध्यापक्ष पु० 'सन्ध्या सवित्र जवरागु तत्र यक्षादिषु सुव।
ततः सन्ध्याचत नाम तस्य गायन्ति देवता' इत्युक्ते पश्चिम-
भेदे।

सन्ध्यानटिन् सन्ध्यायां नटति नट-णिगि। शिमे।
सन्ध्यापुष्पी स्त्री० सन्ध्याया पुष्पसन्धा। जातिहवे।

सन्ध्यावृक्ष पु० सन्ध्याया सन्ध्यापवलिने राजिकावे वृक्षस्य।
रात्रौ वस्युक्ते राक्षसि। [आश्विनमेच च।

सन्ध्याध्व न० सन्ध्याकाशिकसन्धिविच। सुवर्णमैरिदे। सन्ध्या-
सन्ध्याराग न० सन्ध्याया इव रागोऽस्य। सिन्दुरे।

सन्ध्याराग पु० सन्ध्यायां नदाम्बलभार्यायां रमते रम यच्।
चतुर्भुजे मङ्गलि च। [सर्वे।

सन्त्र पु० सौदति रुद क्त। पिपासहर्षे अथहर्षे निःसार्ये कन्।
सन्त्रकट्ट पु० सन्त्र यव सन्त्रक कर्त्त०। पिपासहर्षे, सन्त्रहर्षे च
सन्त्रत वि० सम+नम क्त। पण्यते, मन्त्राद्यभावे च।

सन्त्रति स्त्री० सम+नम क्तिन्। मन्त्राभावे, धनौ, नम्रतायाश्च।
सन्त्र इ वि० सम्+नञ् क्त। कृतवदादे हतवर्धसि, व्यूह
रचनयावस्थिते सैन्यादी, आतङ्गादिनि, मन्त्रादियुक्ते च।

सन्त्रय पु० सम+नो यच्। समूहे, उद्यमिने-व च।

सन्धेन न० सम्+नङ-लुट् । वर्गपदहृत्, उद्योगे, सव्यम्
बन्धने च ।

सन्नाह उ० सन्नहते सम्+नह-वञ् । (शांजोया) वर्धयिष ।

सन्निर्गर्ष उ० सम्+नि+गर्ष-वञ् । सान्निध्ये 'समुत्तसन्निकर्षो'
हि क्षणाईमपि गच्छते' इति पुराणम् । विपरीत्यसम्बन्धे,
न्यायमते ज्ञानलक्षणासाक्षात्तलक्षणायोगजन्यविशेषात्मके
शरीरविक्रमलक्षणाधने उपायभेदे च ।

सन्निर्गर्षण न० सम्+नि+गर्ष-लुट् । वृद्धिधाने ।

सन्निर्गृह्णति उ० सम्+नि+गर्ष-क् । निकटस्थे ।

सन्निध न० सम्+नि+धा-क् । नैकथे । समीपस्थिते लि० ।

सन्निधान न० सम्+नि+धा-लुट् । नैकथे, समीपे ।

सन्निधि उ० सम्+नि+धा-क् । समीपे । कर्मणि लि० ।

इन्द्रियविषये । कर्मणः साधु निधौ ।

सन्निप्रतिष्ठति लि० सम्+नि+प्र-क् । स्थिते, उपस्थिते, कृते च ।

सन्निप्रात उ० सम्+नि+प्रा-वञ् । भेदने "सन्निप्रात
लक्षणेविधिरिति सन्निप्रातल्लेखि" प्या० परि० ।
कमादिधातुल्लक्षणे विज्ञातीवर्षपक्ष्यकल्पिदोषने पिबारे,
नाथे, उपस्थितौ च ।

सन्निप्रातञ्चर उ० सन्निप्रातस्य तद्धोञ्चर । बैद्यकोक्ते
लिदोषजविकारसाधने चरे ।

सन्निप्रातसुदु उ० सन्निप्रातं लिदोषजविकारं सुदवि सुद-
क्षिप् । नेपाठस्थिते ।

सन्निप्रवर्धन न० सम्+नि+वर्ध-क् । नानास्थानस्वभावकानामे-
कल वृद्धने, तदुपयोगिपक्ष्यभेदे च । ७३० । सम्प्रवर्धन-
वति लि० "सहृत्तिः सन्निप्रवर्धनेति" भाष । [वर्धयता ।

सन्निप्र लि० सम्+नि+धा-क् । वृद्धये । निभादिबद्धस्य निष्ठा
सन्निवेश उ० सम्+नि+विश-आधारे वञ् । उपादेर्गोष्ठ्यस्य
देये । भावे वञ् । सम्प्रक्षु स्थितौ ।

सन्निश्चित लि० सम्+नि+धा-क् । निकटस्थे "कस्यापि
चित्तं नैवेति" भोमायाः । सम्प्रक्षुलापिते च । भावे क्त ।
नैकथे न० । [युक्ते, अधिते च ।

सन्ध्या लि० सम्+नि+अस-क् । निश्चिते, लतसम्प्रक्षुलापिते,
सन्ध्यास उ० सम्+नि+अस-वञ् । "कात्यानां कर्मणा
त्यागं सन्ध्याय कवयोचिदु" रित्युक्ते निश्चितकर्मणा विधा-
नेन सम्प्रक्षुलापिते, तदुपयोगिवर्तयामने, चले-कर्मणे
पुराणप्रसिद्धिप्रवर्धने च ।

सन्ध्यासिन्नु उ० सम्+नि+अस-णिनि । सन्ध्यासवति, चतु-
र्धासमवति, चये कर्त्तव्यप्रवर्धन कर्त्तरि च ।

सपत्न उ० सप्तानः पत्नः । तत्त्वकृते साध्यसाधनायये पत्ने च ।

सपत्नकारण न० सप्त पत्नेषु पत्नेषु सपत्नः तथा क्रियते
सपत्न+डाङ्+ङ-लुट् । पत्नेषु सप्त शरवेषकृते व्यस-
नययने । कर्मणि-क् । सपत्नाकृत । तथा प्रोडिते
लि० ।

सपत्न उ० सप्त एकाद्ये पतति यतते पत-न सप्तस्य सः । पत्नौ ।

सपत्नारि उ० सपत्नं व्यपारि । (विजडाह) वयभेदे ।

सपत्नी स्त्री० सप्तानः पतिवर्त्त्याः स्त्रीषु न च । एकभर्त्तृकायां
स्त्रियाम्, समसाभिवादा भूय्यादौ तु सपतिरित्यपि ।

सपदि अन्व० सप्त पदाते पद-रन् सप्तस्य सः । तत्त्वकृते
"सपदि सङ्गतिताक्षीमिति" कुमारः । [पर्यायं ।

सपत् एजायां कच्छादिः पर० सप्त० सेट् । सपर्यति अस-
सपत्त्यां स्त्री० सपत्-यङ्-अ टाप् । पूजायाम् "चोङ्कं हत्यां-
विधिभाजनेनेति" रघुः । [चतुष्टोपविष्टे च ।

सपाद् स्त्री० सप्त पादेन चरणेन चतुर्भागेन वा । पादसङ्घिते,

सपिण्ड लि० सप्तानः पिण्डः । सदेहारम्भकदेहोपस्थ । एत
देहारम्भदेहे सतिभेदे "सपिण्डा च या सार्धरिति"
श्रुतिः । मातीनाञ्च साक्षात् परम्परया जतिपरम्परया
वा एकदेहारम्भत्वाचयात्मम् । तत्र च दाये व्यपौदे च
शापिचयविषये वृद्धविधाने वञ्चते । "दायसुभोक्तु-
त्वेनैकपिण्डवति दायवृक्षोपयोगिन् सपिण्डः" इति
दायभागः ।

सपिण्डोत्तरण न० सप्त पिण्डेन ततः अभूततन्त्राये वि+
ङ-लुट् । प्रेतत्वविधोचनय प्रेतोद्देशेन कर्त्तव्ये पित्रादि
पिण्डसमन्वयकरकर्मणे न्याभेदे "सपिण्डोत्तरणार्थं न
दद्यात् प्रतिभाषिक" इति श्रुतिः ।

सपिण्डोत्तरित लि० सप्त पिण्डेः पित्रादिपिण्डे, सपिण्डः ततः,
वि-ङ-कर्मणि क्त । यदुद्देशेन सपिण्डोत्तरणं न्याभं कृतं
तस्मिन् सन्ने जने "ने सपिण्डोत्तरितः प्रेतः" इति श्रुतिः ।

सपीतक उ० सप्त सप्तानः पीतनेन । राजघोषातमोक्षे च ।

सपीति स्त्री० सप्त-क्तिन् पीतिः पातम् सप्त एकाव पीति ।
प्रात्यादीनां सप्त भोजने । [इति ।

सप्ताधिकतत्तसद्वायां, तद्वाद्यान्ति च ।

सप्तच्छन्द उ० सप्त सप्त यदा प्रतिपन्नम् यक्ष इत्ती यद्वा यदस्य वीशार्धता भाष्योक्ता । (कातिष) छन्दे ।

सप्तजिह्व उ० सप्त जिह्वा इव खासादसाधनानि व्यङ्ग्येयो यक्ष । बज्रैः "काली करावी च धनोज्जवा च खलोहिता चैव ध्रुवचरणां । उवा प्रदीपा च क्षीरोदयोगेः सप्तैव कीलाः कथिताश्च जिह्वा ।" इत्युक्तावां सप्तानामभिन्नावासानेव तन्जिह्वात्वञ्जम् । [रादयोप्यल ।

सप्तज्वाल उ० सप्त ज्वालीत्यादयः क्वावा यक्ष । बज्रैः सप्तार्ध-सप्ततन्तु सप्तभिः भूरादिभिर्महाव्याङ्गुतिभिर्गन्धते वन-तन् । दधे । [ह्यान्ति च ।

सप्तति स्त्री० सप्तयुषिता इत्यति. नि० । (सप्त) सद्वायां तस्य सप्ततितमं नि० सप्ततैः पूरणः तमम् । येन सप्तविषङ्गा पूर्यते तस्मिन् यथे । [पूर्यते तस्मिन् यथे ।

सप्तदय नि० सप्तदयानां पूरणः उदः । येन सप्तदयसङ्ख्या सप्तहोषा स्त्री० सप्त जन्मभूतयोहोषाः दशाः । जन्म प्रथमसप्तहोषवत्वां युषिव्याम् ।

सप्तधा ध्व० सप्तन् + प्रकारे भाष् । सप्तप्रकारे ।

सप्तधातु उ० य० व० । सप्तयुषिता भातव. । देहस्येयुः "रसाक्ष मर्षिपेदोस्त्रिमज्जावः शुक्रसंयुताः । शरीरस्या इमे होषाः यष्टिभूतैः सप्त धातवः" इत्युक्तेषु रसादिषु भातषु ।

सप्तन् उ० ति० । सप्त-प्रतिज् । (सप्त) सद्वास्यान्ति ।

सप्तनामा स्त्री० सप्त नामानि यस्याः काष् । आदित्यभक्त्यायाम्

सप्तपत्र उ० सप्त सप्त पत्राणि प्रतिपन्नं यक्ष । छद्मरुद्धे, सप्त-च्छदश्चे च ।

सप्तपदी स्त्री० सप्तानां पदानां समाहारः ङीप् । विवाह-कावे भवद्भिरिकासु गन्तव्येषु सप्त पदेषु ।

सप्तपर्ण उ० सप्त सप्त पर्षान्यक्ष प्रतिपन्नेम् । (कातिष) छन्दे । सप्तानुलताया स्त्री० ।

सप्तपातल नि० समाहारश्चिः शालादि । "अथर्वं पितृसहैव नितलवृ म्भादध. । मङ्गलवृष्टं तुलवं पातालं सप्त की-र्त्तितं" पितृक्तेषु सप्त पृथेकप. स्थलोक्तेषु ।

सप्तप्रकृति स्त्री० य० व० सप्तसंख्याता. प्रकृतयः । वाङ्मयिहै म-हदहङ्कारचित्तस्पर्शधर्मभूतश्चेतस्येन्द्रादितकदायात्मके च-दार्ध सम्यक् "महदायाः प्रकृतिविकृतयः सप्त" इति साङ्ख्य-कारिका योऽप्रपदाश्चेतस्यानुप्रकृतितत्त्वम् प्रकृतिकाव्यं ताव-निरुक्तिमयायाम् ।

सप्तभद्र उ० सप्त सप्तैव भद्रमस्य । शिरोवधे ।

सप्तमं नि० सप्तानां पूरणः षट् । येन सप्तसंख्या पूर्यते तस्मिन् यथे स्त्रियां ङीप् । या च चन्द्रस्य सप्तमरुतायां छ्वावर्द्ध-रूपाया त्रिषौ च ।

सप्तरत्न उ० सप्त रत्नानि प्रयक्षान्यस्य । "पाणिपादतले रत्ने नेत्रान्तरमथानि च । वातुकाधरजिह्वाश्च प्रयक्षा सप्तर-त्नं ते" इत्युक्तस्यानेषु रत्नानवति जने ।

सप्तर्षि उ० य० व० सप्त ऋषयः कर्म० । "मरीचिराति. पुलह. उषह्य. ऋतरत्निराः यष्टिश्चे" इत्युक्तेषु सप्त ऋषिषु ।

सप्तर्षिमेखल नि० इ० । आकर्म्ये नित्यं भुवनसप्तपरिभ्रा-मणे नक्षत्रसप्तमासके नक्षत्रमखलभेदे "सप्तर्षिमेखलं तस्माद्भ्रमते सत्यं क्षीपरोति" इत्यायम् ।

सप्तसा स्त्री० सप्तधा साविता-ज. । नवमावितायां चर्षक-धर्म, पुद्गायां, पाटलायाञ्च ।

सप्तयती स्त्री० सप्तानां यतानां समाहारः । आर्षस्यैव इरा-थानगते सप्तयतस्य सप्तदायात्मके देवीमाहात्म्यबोधके पन्थभेदे "मथे सप्तयती अपेदिति" इत्यायं तद्विभागो वृद्धमिधाने चक्षते ।

सप्तयत्नाका उ० सप्त यत्नाकारा देवा यक्ष । व्योतिमोक्षे विवाहे-वर्षदीपकृष्णके सप्तयत्नाकारितचक्रभेदे ।

सप्तशिरा स्त्री० सप्त शिरा यस्याः । तन्मूषवङ्गायाम् ।

सप्तसति उ० सप्त सप्तयोऽस्या यक्ष । सूर्ये, अर्कहोत्रे च । सप्तान् दयोऽप्यथ ।

सप्तसागर उ० य० व० सप्तसंख्याता. सागराः । "नवनीतसप्तसर्पिर्देहिद्विभजवानाका" इत्युक्तेषु सप्त सागरेषु । सप्त इत्यादि-कल्पिता. सागराश्च देवपदायात्म्य । इराणोत्ते क्षनाभ-स्थिते महादानभेदे सप्त च वृद्धमिधाने ।

सप्तशु उ० सप्त संशयोक्तावायस्य । "काली करावी चैत्याद्युक्ते" सप्तव्यावावति बज्रौ । [छन्दे च ।

सप्ताष्टवहण उ० सप्त अष्टवा. वहणानामस्य । सूर्ये, अर्के-सति उ० सप्त-ति । सत्ते । ["सप्तशरीरविषद्वितोर्विति" भाष. । सप्तर उ० सप्त-अरन् इ० मस्य क. । (उटी) मत्से स्त्रीत्वमयत् सप्तल नि० सप्त मत्से सप्तस्य य. । अय्यथे, कतयुक्ते च ।

सप्तल नि० सप्त नवेन चामर्थ्येन सैम्येन वा । चामर्थ्यान्ति सैम्ययुक्ते च ।

सप्तह्यचारिन् उ० सप्तानां वज्रं वेदपङ्कषाकारितं त्रय चरति चर-पिनि । एकवृत्तकृत्यानां वेदाध्ययनकावे तद्विभज्यनसप्तानसप्तवारवति । [याम् ।

सप्तर्षेया स्त्री० सप्त ऋषी पत्न्याः । विद्यमानमतिदायां शि-

सभा स्त्री० सह भानि यमोदनिदयार्थमेकल गृहे यत् । व-
ह्नां संभारेगनस्थाने, तदधिष्ठासिलनसमूहे च ।

सभाज सेवने दर्शने च सक० प्रीतौ य० अट० चु० उभ० सेट् ।
सभाजयति ते यस्यसभाजवृत्त ।

सभाजन न० सभाज-व्युट् । समनागमनादिकात् सृष्टानन्द-
प्रीतिसाधने सन्नायणे, पूजने च ।

सभासद्वृ० सभायां सोदति-किल् । समाजिके सभ्ये ।

सभास्तार० उ० सर्वां कृपाति कृ-अण् । सभ्ये ।

सभिक्क० उ० सभा द्यूतसभास्तार इन् । द्यूतकारके

सभीक० उ० सभा द्यूतं प्रयोजनयस्य इक । द्यूतकारे ।

सभोचित० उ० सभा उचिता परिचिता यस्य । सविज्ञते ।

सभायोग्ये जि० ।

सभ्य० उ० सभायां भाषु. यत् । सामाजिके, द्यूतकारे च विच-
ध्ये जि० । [सुवे च ।

सम् अर्थ० सो-कत । सव्यगर्भे, प्रकथे, सङ्गतौ योभने, सच-
सम जि० सम-अण् । समाने, तस्यै, सर्वे, बाधौ च (बोद्ध)
युक्ते, "समेऽर्पिते गर्भे" इति कोशावती । समतयाप्यातेषु
दिनीयचतुर्थपक्षादिषु रायिषु च । अतश्चैऽस्य सर्वना-
म्ना । गीतबोद्धयोरैककाव्यभवे गायककृष्णादिवाक्यनकृते
तावत् न ।

समर्थ० अर्थ० सच्छः समोपम् अर्थयो० अण् । वस्तु.वस्तिकथं
तदज्ञाति अण् । प्रत्यक्षविषये जि० ।

समगन्धक० उ० समालुत्यभागेन निषेयितागन्धाः गन्धयुक्तद्रु-
व्याप्यलक्ष् । ललितमधुमधे । [श्रीरे विभारमूक]

समगन्धिका० उ० सम. सर्वदा तस्यैकव गन्धोऽप्यलक्ष् । उ-

समप जि० समं सकलं यथा स्यात्तथा स्यात्ते पक्ष-इ । सकले ।

समद्रा स्त्री० समकृतेऽनया सम् + अनुज-अण् । सङ्निधायां

समचित्तं लि० समं सर्वदा समभाव चित्तं यस्य । सर्वस्य तस्य-
दृष्टे तत्प्रज्ञानिनि ।

समज० व० समजस्य समजस्य-अण् व्यभाव । जने, समूहे
पशूना संघे, मूषंडन्त्रे च ।

समज्ञा स्त्री० समचित्तं सर्वस्य ज्ञानेऽनया सा-अण् । सोर्त्तौ
समज्ञेया स्त्री० सम् + अज-अण् न बोभाह । सभायाम्. सो-

र्त्तौ च । [धा०. सोर्त्तौ न० ।

समञ्जस लि० सम्यक् अण् यौचित्यं यस्य । उचिते, युक्ते च

समदर्शिनं लि० समचित्तं सर्वस्य ज्ञानेनाऽभिषुतदा पश्यति
इय-दिनि । सर्वस्य समदर्शके तत्प्रज्ञानिनि । "विद्यावि-

नयसम्यगे प्राप्ते गतिरुक्तिनि । द्युति चैव नृपादे च

परिहृताः समदर्शिनः" इति गीता ।

[नि लि० ।

समदृष्टि स्त्री० कर्म० । सर्वस्य तस्यैकदर्शने । इ० । समदर्शि-

समर्पित लि० सम्यक् अर्थिकः प्रा० । अर्थत्यागिने ।

समन्तं पु० सम्यक् अर्थः स यत् वा । सम्यगने, सीमायाम् ।

समन्ततस् अर्थ० समन्त-तस्मिन् । सर्वत्र विस्तारे ।

समन्तदुग्धा स्त्री० समन्ततो दुग्धमस्याः । क्षुहीतले ।

समन्तपञ्चकं न० समन्तात् पञ्चकं नदपञ्चकं यत् । तीर्थभेदे ।

समन्तभट्ट० उ० समन्तात् भट्टमस्य । सुवे ।

समन्तभुज्ज् उ० समन्तात् भुज्जे भुज-किल् । वधौ । [च ।

समन्तात् अर्थ० समन्त-याति । समन्ततः सर्वत्र विस्तारे ।

समन्वित लि० सम् + अत + अण्-क । सङ्गते ।

समपद० न० समं पदं यस्मिन् । अस्मिन् समपदनिधेयमपूर्वमे
"स्थानानि अस्मिन् पक्षे" श्रुपक्रम्य "अस्यै स्थात् समपदं
मित्युक्ते" व्यवस्थानभेदे । [इति ।

समभिव्याहार० उ० सम् + अभि + वि + आ + कृ-अण् । सा-

समभिव्याहृत लि० सम् + अभि + वि + आ + कृ-क । सङ्गते ।

समभिरार० उ० सम् + अभि + कृ-अण् । योन इत्ये "क्रियाच-

अभिरारेण विराध्यन्"मिति भाष. । [क्रान्त इत्यमिति] "रपुः

समम् अर्थ० सम-अण् । साक्षिणे, एकदेशेयं, "सममेव समा-

समय० उ० सम् + अण्-अण् । कावे, सपथे, साधारे चिदाने

निर्द्वये सङ्गते, भावायां, अङ्गीकारे च ।

समया अर्थ० सम + अण्-आ । नैकथे, मध्ये, च ।

समवाधुपित० उ० सम्य अधुपितो यत् । सर्वकारादित-

कावे "उदितेऽनुदिते चैव समवाधुपिते तमेति" मत् ।

समर० पु० न० सम् + अ-अण् । युद्धे ।

समरमूर्ध्वन् उ० इ० । समरस्थाने ।

समञ्जस न० सम्यक् अर्थः प्रा० । सम्यक्पूजने । [पु० ।

समर्थं लि० सम् + अर्थ-क । सम्यक्पूजिते । [प्रयथाभावे

समर्थं लि० सम् + अर्थ-अण् । यत्ने, हिते च । समर्थं प्रा० ।

समर्थनं न० सम् + अर्थ-अण् । रदमित्यनेनेति निषेधेन-

पन्थावेन निषाद्यकव्यापारभेदे युक् । अयनेऽभ्यासावे स्त्री०

समर्थकं लि० समर्थयति सम्-अण्-अण्-अण् । इह एव

दातारि, देवादी ।

समर्थार्थं लि० सह मर्थार्थका । सोपायाम् । समर्थे पु० ।

समर्थ न० सम्यक् अर्थः । विद्यायाम् । सह मर्थेन । कृते लि०

समपतार० उ० समर्थनीयतेऽनेन सम् + अण् + तृ-अण् । अ-

वापतारपथोरावे ।

निम्न ३० समं वर्तते उत-स्थिति । यथे धर्मराजे ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । नाटकभेदे ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । समूहे, सेवने, न्यायोक्ते
नित्ये द्रव्यादिषु जात्यादीनां संवत्सभेदे च ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । मिलिते, समूहान्विते न्या-
योक्तेन समवायसम्बन्धेन स्थिते च ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । सम्यग्व्याप्तौ, समस्ततायाञ्च ।
कर्त्तरि क्तिञ् । संघोभूते समस्तो पदार्थे ।

॥ १९ ॥ ३० समं तिष्ठति स्या - दृष्ट - ३० वा दी-
येः । (शुद्धि) यावे । [यद्धभेदे च ।

समसं न ० सम् + अर + छ - चञ् । समये, संवेदे । [समसमाये

समसं ति ० सम् + अर + छ - चञ् । समये, संवेदे, व्याकरणेन

समस्य ति ० समं तिष्ठति स्या - क । समवायेन तुल्यताया स्थिते

समस्य ली स्त्री ० कर्म ० । गङ्गायुगयोर्ध्वस्थे खन्ने दिदेशे ।

समस्या स्त्री ० समस्तते संविद्यतेऽस्या सम् + अर + छ - चञ् । संवे-
दे च क्तस्य श्लोकपदादेः परस्मैतेन सज्जतेन वा स्वयंसेष

भागान्तरेण संवटनाथं कते प्रत्ये ।

समा स्त्री ० समयेति विषयवर्ति भावान् सम-अर-छ - चञ् । मन्त्रे

अमरकतास्य निबन्धनवचनालताङ्गीकृता प्राचिनिना स

समासरां विज्ञायते इति छन्दे एकवचनान्ता निर्दिष्टा ।

समाससोना स्त्री ० समासरां विज्ञायते प्रकृते च ति ०

आत् समासमानित्यल कालाधारे द्विवीया । प्रतिवर्षं प्रकृ-
ताया गवि ।

समाकर्षिन् ३० सम् + आ + कष - णिनि । अतिदूरगामिनि

गन्धे । सव्यगः कर्षणकर्त्तरि ति ० । [कोर्त्तौ, संघावाञ्च ।

समाख्या स्त्री ० समाख्यायतेऽस्या सम् + आ + छ - चञ् ।

समाघात ३० समाकृत्यतेऽस्य सम् + आ + छ - चञ् । युजे ।

समाज ३० सम् + अर + छ - चञ् । व्याभाव । पण्डितानां समूहे,

समायाप, इति च ।

समाधा स्त्री ० सम् + आ + धा - ण् । निष्पत्तौ, विनाशधञ्जे,

पूर्वपक्षस्य सम्पुचरादुपपत्तिद्वारापुनस्तत्तत्तद्विनाशस्य

गदावधारणे च । स्फुट । समाधामप्रत्यय न ० । वस्ति विर्त्तका-

पेय, ध्येयवस्तुनि निरन्तरस्यापनक्षे समाधौ च ।

समाधि ३० सम् + आ + धा - णिनि । समाधाया, ध्येयवस्तुनि

एकाग्रतया मनसं स्थापनरूपे ध्यानभेदे, वचनाभावे,

नियमे च । [यद्धिते च ।

समाधात ति ० सम् + आ + धा - ण् । सम्पुर्णवर्तिते, सम्पु-
समान ति ० सममानयति अन्-अण् । तुल्ये, साधौ, एकवि-

चिन्तयेत् यन्ममानाधिकरणमिति चिन्तामणिः ।

समानोदक ३० समानमेकं वर्षपादौ देयदृक् दस्य । "समा-

नोदकभाषस्य निवर्त्ततापदार्थं प्रादित्वाङ्गे" एकाद्यावधि-

पदार्थस्यवर्त्यन्ते प्राप्तिभेदे ।

समानोदय ३० समाने उदरे भव. यन् वा न सदिष्ट । एकोदर

आतादी । भगिन्त्या स्त्री ० ।

समाप ३० सम्पुक् आपोयम् अन् समानं ति ० । देवजमम्पाने ।

समापन न ० सम् + आप - ण् । समाप्ते, परिच्छेदे, येने च

समापयन् ति ० सम् + आ - पद - ण् । समाप्ते, प्राप्ते, छिद्ये, च ।

भारे ण् । समाप्ते न ० ।

समाप्त ति ० सम् + आप - ण् । व्यवसानमाप्ते, सम्पुमाप्ते च ।

समाप्ति स्त्री ० सम् + आप + ण् । व्यवसाने, समर्थने, माप्ते च ।

समायोग ३० सम् + आ + युज - ण् । संयोगसमायाङ्गपादि

सम्बन्धे, "अपेर्द्धिसमायोगादिति" उपाणम् । प्रयोजने च ।

समाखिन् ३० समाख्यते सम् + आ + खि - णिनि । भू-

चम्बन्धे । समाख्यन्कर्त्तरि ति ० ।

समाख्यम् ३० सम् + आ + ख्य - ण् । सम्य । ऊर्द्धादिना

गान्तरेणे । लुट् । त्रैविध्यं न ० ।

समावर्त्तन न ० समावर्त्तते । उरुज्जलादनेन सम् + आ + इत -

लुट् । वेदाध्ययनान्तर्गताङ्गस्याय उरुज्जलादागमन

हेतवे संस्कारभेदे ।

समाविष्ट ति ० सम् + आ + विष्ट - ण् । युक्ते, मनोभिनिवेशवधि,

अधीष्टकर्त्तव्यकर्त्तरि चिन्तयतापविष्टेयुक्ते च ।

समावृत्त ३० सम् + आ + इव - ण् । कृतसमावर्त्तनसंस्कारे ।

समावेय ३० सम् + आ + विष - ण् । यन्मानस्युनामिकल

वाक्यादौ व्यवस्थापने, कर्त्तव्येऽभिनिवेशे च ।

समावेयित ति ० सम् + आ + विष - णि - ण् । कृतसमावेयने ।

समास ३० सम् + अर + छ - चञ् । संवेदे, समर्थने, समाहारे, व्याक-

रणोक्ते आदिपदानामेकपदतांशपादके पदसमुदायार्थे

संस्कारभेदे च ।

समासक्त ति ० सम् + आ + सक्त - ण् । संयुक्ते, आत्मनायुक्ते,

अभिनिविष्टे च ।

समासज्ज ३० सम् + आ + सज्ज - ण् । संयोगे, सव्यगमिनिवेशे च

समासवत् ३० समास + अण्वर्थे । लुप् सस्य व । व्याकरणेन

समासयुक्तेष्वन्ते संवेयुक्ते च समासेन तुल्यं वर्तते । समासतुल्ये ।

समासादित ति ० सम् + आ + दद + णि - ण् । कारमाह्वे,

निकटस्थिते ति ० । [शावाम् ।

समासायी स्त्री ० समासेन संवेयेणापरेऽभिहितोदया । सम-

समाहित वि० सम्+धा+भा-क्त । हतसमाधौ, आहिते,
प्रतिज्ञाते, निज्ये, युडे च ।

समाहृत वि० सम्+धा+हृ-क्त । संदृष्टीते, एकलक्ष्यीकृते ।
समाहृति स्त्री-सम्+धा+हृ-क्तिन् । संवेष्टे, संपद्ये, समुद्धे च
समाहृत्य ड० समाहृत्ये सम्+धा+हृ-यन् व्यालाभाय ।

सुडे आह्वाने प्राणिकरणकयुते च, प्राणिभिः क्रियमाणस्य
स विज्ञेयः सहाह्वय' इति स्रुतिः ।

समाह्व स्त्री-समा+ह्व-यस्माः । मेजिह्वारणे ।

समित् स्त्री-समीयतेत्येव सम्+इत्-क्तिः । युडे ।

समिता स्त्री-सम्+इत्-क्त । गोधूमपूजे वृत्तेति वि० ।

समिति स्त्री-सम्+इत्-क्तिन् । समाया, युडे च ।

समिध् स्त्री-समिध्तेऽनया सम्+इत्-क्तिः । काठे, होमीय
काष्ठभेदे च विस्तरो हृद्दमित्याने ।

समिध् ड० समिध्ते हृ+इत्-क्त । काठे यज्ञौ च ।

समिन्वन न० सम्+इत्-ल्युट् । काठे सत्यगृदमी च ।

समीक न० सम-ईक-त् । युडे ।

समीकरण न०+अवस सप्तः क्रियतेऽनेन सम्+पु+क-ल्युट् ।
बीजगणितप्रतिष्ठे अज्ञातसंख्यानां मात्रावर्तां यज्ञा
प्राप्तये प्रक्रियामेते, सत्यद्वयतायादने च ।

समीक्ष न०+अभ्यगोच्यतेऽनेन यन् । चाक्षदर्थने । भावे हन् ।
प्रयोज्येचने, सम्प्रदाने च । च । समीक्षापत्यं चित्ते
युक्ते, भीमांसायास्ते, यत्ने च स्त्री-टाप् ।

समीक्ष्यकारिन् वि० समीक्ष्य प्रयोज्ये च करोति क्त-क्तिनि
उप० । रसुसकृपयार्थोचनपूर्वकार्थकारके ।

समीचीन वि० सत्यगृहम् सम्+अनु+क्तिः ततः च समा
चरिः पश्येत्कारणोपे पूर्वपददीर्घः । यथावे, शशी च
हत्वे न० सप्तमिति वि० ।

समीप वि० यज्ञाया यामोऽन्य सप्त समा चत ईत्सम् । निवृत्ते
समीर ड० सम्यक् ईदयति नोदयति सम्+ईर-अच् । शमी
ड० समीरोत्यत ।

समीरण ड० सम्+ईर-ल्युट् । वायो, मन्त्रकण्ठे, पयिके च

समीरिता वि० सम्+ईर-क्त । कथिते, उच्चारिते चतुर्मुख
समीरितेति वृत्तार । [शान्तिनि च ।

समीक्षित वि० सम्+ईह-क्त । खण्डे । [शान्ति-

समुद्य वि० वृद्धयेन उपख्यापारणे वा सख्ययादेयः ।

समुधित वि० सम्+उध-क्त । सम्यगुपयुक्ते समग्रसे ।

समुद्यय ड० सम्+उध+वि-अच् । हिमादीना रापौ, पर-
सरनिरपेक्षायागवेष्टेयमेकस्मिन् क्रियादात्मने च । यथा

देवदत्तो यददत्तश्च गच्छतीत्यत्र देवदत्तयददत्तयोः परस्पर-
भावेऽवताभावेऽपि एकस्मिन् सम्यगेत्यर्थः । महाचक्षुष
प्रायेण प्रकारः कचित् तत्तादिस्योऽपि ।

समुधित वि० सम्+उध+वि-क्त । जलसमुद्धे 'समुधितफल
कामनानांभिति विधिसकृते गदाधरः ।

समुद्धृ(त्वा)र ड० सम्+उध+चर-अच् यन् वा । सम्यगुद्वा-
रणे, सम्यग्व्याप्ते च । [उत्प्रेषे च ।

समुच्छेद ड० सम्+उध+क्षि-यन् । विनाशे । [विरोधे,

समुच्छ्र(त्वा)य ड० सम्+उध+वि-अच् यन् वा । आनुसृतौ,

असुक्षित वि० सम्+उध+वि-क्त । आनुसृते ।

समुच्छ्रित वि० सम्यक्+उच्छ्रितम् सम्+उध+च-क्त ।

समनात् विस्तोषे (हवतापि) 'समुच्छ्रितविभवा गतिरि'
ति वाच्य म० । [प्रत्युज्जीविते च ।

समुच्छ्रित वि० सम्+उध+च-क्त । सम्यगुच्छ्राययुक्ते,

समुच्छ्राय ड० सम्+उध+च-यन् । उपनादिकाभ्यां प्राय
वायोऽर्धराटे ।

समुज्झित वि० सम्+उज्झ-क्त । जले । [सम्यगुद्भवे च ।

समुत्क्रम ड० सम्+उध+क्रम-यन् न कङ् । जलगतने,

समुत्क्रोश ड० सम्यक् उत्क्रोशति उत्क्रोः यद्वायते सम्+उध+
क्रुष-अच् । उत्प्रेषितयुगे । भावे यन् । आनुसृते ।

समुद्य वि० सम्यगुत्तिष्ठति सम्+उध+स्था-क्त सख्यः च । सम्य-
ग्रत्वे । [योगे, उत्तोदने च ।

समुत्थान न० सम्+उध+स्था-करणे ल्युट् सख्यः च । सप्त-

समुत्पत्ति स्त्री-सम्+उध+पद-क्तिन् । सप्तधने ।

समुत्पन्न वि० सम्+उध+पद-क्त । सप्तधने ।

समुत्पाट ड० सम्+उध+पट-यन् । चाग्रीकटपे ।

समुत्पाटित वि० सम्+उध+उ-पट-क्त । चण्डीकृते । [उ०

समुत्पिङ्ग वि० सम्+उध+पिङ्ग-अच् । कलायुगे । आउल्लेखे

समुत्सर्ग ड० सम्यगुत्सर्गः । सम्+उध+सर्ज-यन् । सम्यग्व्याप्ते

समुत्सृक्त वि० सम्यगुत्सृक्तः प्रागे आनोक्तो दत्तस्तुतायाय

तरतिभिते ।

समुत्सृष्ट वि० सम्+उध+सर्ज-क्त । सम्यग्व्याप्ते । [तापत्र

समुत्सृष्ट ड० सम्+उध+सिप-यन् । आनुसृतौ, अतिस्नेहे ।

समुत्सृक्त वि० सम्+उध+सर्ज-क्त । जूपादेवृत्तभासी ।

समुद्यय ड० सम्+उध+रथ-अच् । समुद्धे, सुदे, मृगभावे, (सप्त

च ज्योतिषोक्ते सख्ये नमः वज्रजः समुदे ड० । [प्रापते च

समुदाचार ड० सम्+उध+आ+चर-यन् । आनिभावे, च

समुदित वि० सम्+उध+रथ-क्त । माधवराते

समेत वि० सम्+या-एष-क्त । समाने, सङ्गते च ।

समेधित वि० सम्+यध-ष्णिक्+ङ । 'संवर्द्धिते मधुसृष्टिद्वये-
धितमेधयेति साध० ।

समोदक न० सम्+उद्+भागेन तुल्यसदृकं यत् । अर्द्धम्
संयोगेन सधितदृजान्ते तत्कथं दे । सह मोदन्ते, सोदक-
सङ्घिते वि० ।

सम्पत्ति स्त्री० सम्+पद-क्तिन् । अतिविशेषे, अयुक्तपात्रभावे
यस्य यद्वरूपता उचितता तस्य तयाभवने च ।

सम्पद् स्त्री० सम्+पद-सम्+क्तिप् । विभवे, सम्पत्तौ च ।

सम्पन्न वि० सम्+पद-क्त । साधिते, सम्पदयुक्ते च ।

सम्पराय पु० सम्+परा+एष-अच् । युद्धे, व्यापदि, उत्तरकाये च

सम्परायिक न० सम्परायाय व्यापदे कृतम् ठन् । युद्धे ।

ठप् । साम्परायिकमयत् ।

सम्पत्तौ पु० सम्+पृच-पञ् । सम्पत्तौ ।

सम्पत्तिन् वि० सम्+पृच-विष्णुन् । सम्पत्तयुक्ते ।

सम्पा स्त्री० सम्पत् अतर्कितं प्रसूति पठ-ड । विद्युति ।

सम्पाक पु० सम्पत् प्राक् यस्याह प्र० । पारगन्धहृत्ते तन्नी-
जने हि भुक्तान्नादे । सप्तान्नाको भवतीति वैद्यके प्रसिद्धम्
हृत्ते, अहत्ते, धर्मेते, लम्पटे च वि० ।

सम्पात पु० सम्+पत-पञ् । प्रसूतिप्रसूते सम्पत्तये च ।

सम्पाति पु० सम्+पत-ष्णिक्-ठन् । जटायुयो ज्योत्स्नातरि,
पथिभेदे । सौम्यं कन् । तत्वे च ।

सम्पुट पु० सम्+पुट-क्त । कुचकण्ठे । सम्पुट पुटनिच उभय
पार्श्ववर्ति यस्य । एकजातीमपदार्थं भिन्नजातीयस्य उभ-
यतो व्याप्ता स्थिते वि० 'सकामे सम्पुटो जाय' इति वल्गुम्

सम्पुटक पु० सम्पुटयति सम्+पुट-पञ् साधे ठन् । पृष्ठकके
समुपाये (पेट्टा) पदार्थविभेदे ।

सम्पूर्ण वि० सम्+पूर्-क्त । परिपूर्णं, सम्यक् च 'वादिषो-
दवनेनाया' प्राङ्मुखसंज्ञावात्ता एकारधोर्णि सम्पूर्णेति
अनुक्ते एकारधोर्भेदे ।

सम्पूत वि० सम्+पू-क्त । मिश्रिते, सम्मिश्रे च ।

सम्प्रापय न० सम्+प्र+प्री-ल्युट् । सम्प्राप्तिसिद्धाते यो-
धाय संस्कारविभेदे, विधाने च ।

सम्प्राति क्त्व० सम्+प्रति+समाहारहृत् । रदानीविजयं ।

सम्प्रातिपत्ति स्त्री० सम्+प्रतिपद्यते क्तिन् । राशुक्रार्थेष्वय
लोकरणे 'सुभाभियोगं प्रत्यर्थी यदि तं प्रतिपद्यते सा त
सम्प्रातिपत्तिः सादिनि अन्तुक्ते व्यवाहारे उत्तरभेदे च ।

सम्प्राट् वि० सम्+प्र+दा-ट् । दातव्यतरि ।

सम्प्रादान न० सम्+प्र+दा-भावे ल्युट् । सम्प्रादाने । सम्प्रादीयते
२० ल्युट् । 'कर्मणा यत्प्रतिपत्तिं च सम्प्रादानमिति पाणिन्युक्ते
दातव्यत्वाद्भावे वज्र निविधम् । 'अनिराकरात्कर्मिष्ठ्या-
मात्रकर्मणश्चित्तम् प्रेरणातुमतिश्यासु लभते सम्प्रादानताम्'
इति । वज्र विष्णवे वक्त्रं ददातीत्यादी अनिराकर्त्तुं सम्प्रादानम्,
याचकाय धनं ददातीत्यादी प्रेरयित सम्प्रादानम्, गुरवे
धनं ददातीत्यादी अनुमन्तु सम्प्रादानम् । [नाट्यसमर्थे ।

सम्प्राधारणा स्त्री० सम्+प्र+ध-वि-ल्युट् । युक्तायुक्ताविविधने-
सम्प्रायोगे पु० सम्+प्र+युज-पञ् । दद्यादित्याभेदाया धना-
दिविविधयोगे । 'विधायः सम्प्रयोगश्चेति स्मृतिः । रक्षणे,
सम्प्राये च ।

सम्प्रयोगिन् वि० सम्+प्र+युज-विष्णुन् । कान्ते जना-
जेष्टिकारणे, सम्प्रयुक्तार्थं धर्मादिविधयोगिने च ।

सम्प्रसाद पु० सम्+प्र+सद-पञ् । योगादिप्राप्तौ चित्तस्थ
नैर्भल्यसम्प्रादके प्रयत्नभेदे । भावे वज्र । सद्यश्चपयतामाप् ।

सम्प्रसाधन न० सम्+प्र+साध-विष्णु कटपे ल्युट् । कट-
कादी भूषणे । भावे ल्युट् । भूषणविधानम् ।

सम्प्रसारण न० सम्+प्र+सृ-विष्णु-ल्युट् । सद्यश्चसारणे
सम्प्रादने, व्याकरणे च यत् । स्थाने जायमाने इत्यसंशयं च

सम्प्रसार पु० सम्प्रसारयते सम्+प्र+सृ-पञ् । युद्धे भावे
वज्र । सद्यश्चसारणे, गमने च । [टोकावस्थामेदे च ।

सम्प्राप्ति स्त्री० सम्+प्र+आप-क्तिन् । सम्प्राप्तौ वैद्यकीकृते
सम्प्राप पु० सम्+प्र+आप-पञ् वा लङ् । निमित्ते । [भेदे
सम्प्राप्तिश्च य० सम्+प्र+आप-ल्युट् । असादिविधनेन संस्कार

सम्प्राप्तित वि० सम्+प्र+उत्त-क्त । सम्प्रादिविधनेन कृत-
सम्प्रादे पदार्थे । [इति स्कारादधोपि तस्यैव ।

सम्प्राप्ति पु० सम्+प्र+पञ् । जेवे । [इत्यन् । सम्प्राप्त
सम्प्राप्ति वि० सम्+प्राप्ति यत् । विहाविते । सम्+प्र+पञ् अत
सम्प्राप्ति सर्वे आ० प० यत् । सम्प्राप्ति अचक्षुः ।

सम्प्राप्ति क्त्व० सम्+प्र+पञ् । जेवे । [इत्यन् । सम्प्राप्त
सम्प्राप्ति वि० सम्+प्राप्ति यत् । विहाविते । सम्+प्र+पञ् अत
सम्प्राप्ति सर्वे आ० प० यत् । सम्प्राप्ति अचक्षुः ।

सम्प्राप्ति क्त्व० सम्+प्र+पञ् । जेवे । [इत्यन् । सम्प्राप्त
सम्प्राप्ति वि० सम्+प्राप्ति यत् । विहाविते । सम्+प्र+पञ् अत
सम्प्राप्ति सर्वे आ० प० यत् । सम्प्राप्ति अचक्षुः ।

सम्प्राप्ति क्त्व० सम्+प्र+पञ् । जेवे । [इत्यन् । सम्प्राप्त
सम्प्राप्ति वि० सम्+प्राप्ति यत् । विहाविते । सम्+प्र+पञ् अत
सम्प्राप्ति सर्वे आ० प० यत् । सम्प्राप्ति अचक्षुः ।

सम्प्राप्ति क्त्व० सम्+प्र+पञ् । जेवे । [इत्यन् । सम्प्राप्त
सम्प्राप्ति वि० सम्+प्राप्ति यत् । विहाविते । सम्+प्र+पञ् अत
सम्प्राप्ति सर्वे आ० प० यत् । सम्प्राप्ति अचक्षुः ।

सम्बल न० सम्ब-कल्च । जले । प्रायेये पु० न० ।

स(ग)म्बाकृत त्रि० स(ग)म्बेन प्रतिबोमेन कृष्टं चोर्त्तं स(ग)म्ब-डाच-
क-क्त । प्रतिबोमकृष्टे चोत्तरौ । भावे घञ् । प्रतिबोमकृष्टे

सम्बाध न० सम्बक् बाधा यत् । नरकैर्बर्त्तनं सम्भ-बाध-
भावे घञ् । अन्त्योत्तरसंघे पु० ।

सम्बुद्धि स्त्री० सम्भ-बुध-क्रिन् । सम्बोधनायै ।

सम्बोध पु० सम्भ-बुध-वञ् । बोधे, भाषे, सम्बुद्धाने च ।

सम्बोधन न० सम्भ-बुध-व्युट् । सम्बुद्धाने । बुध-षिच्-ल्युट् ।

सम्बुद्धाने 'स्वितस्त्राभिसुखोभावाभावं सम्बोधनं पिडुः ।

प्राप्ताभिसुखः पुष्पः क्रिज्जु विज्जुज्जेते' इति व्याकर-

णोक्ते अन्त्योत्तरसम्बोधिसुखोत्तराः य योभोदयिष्याथ

विनिवीत्याय प्रापनादिभ्ये व्यापारे च ।

सम्बन्धी स्त्री० सम्बन्ध भवति सम्भ-भन्-अन् गौ-डीप् ।

कुट्टिन्याम् परउत्तरेण सह अन्त्योत्तरा योजयिष्याम् ।

सम्बन्ध पु० सम्भ-भन्-अन् । उत्तमौ, व्याधिसम्बन्धारे वनाभेय-

नयोन्यावरुमे व्यापारे, उत्कटवर्त्तरे च । यथादाने

अप् । हेतौ । कर्त्तरि कच् । मेलने त्रि० ।

सम्बन्ध पु० सम्भ-भन्-कर्त्तरि यत् । कपिले, सम्बन्धमाधिति नि०

सम्बाध पु० सम्भ-भन्-वञ् । परिपूर्वकतायाम्, समुच्चै, सामान्याच्च

सम्बाधन न० सम्भ-भन्-षिच्-ल्युट् । स्यात्तत्कारभेदे, व्याकर-

णोक्ते क्रियाद्यु योद्युताद्युषाये विडर्भेदे, उत्कटवर्त्तरे च ।

सम्बाधन पु० सम्भ-भन्-वञ् । सम्बाधनाय चकार्त्तौ स्त्री० ।

सम्बाधित त्रि० सम्भ-भन्-षिच्-ल्युट् । सम्बाधयुक्ते पदार्थे ।

सम्बाधण न० सम्भ-भाष-ल्युट् । सम्बाधक्यने, परस्परकथने च

सम्बाधन त्रि० सम्भ-भन्-कृत् । विदित्ति भेदाभिते सम्बन्ध

विदित्ति च 'सम्बाधनकृत्' इति येषोर्ध्वहारः ।

सम्भूति स्त्री० सम्भ-भू-कृत् । विभवे ईश्वरस्यैवर्त्तने च । 'स-

म्भूतिं च उपासते' इति श्रुतिः ।

सम्भूयसमुत्पन्न न० सम्भूय-समुत्पन्नता सम्भूयसमुत्पन्न

नेन । मित्रता वणिज्जा वाणिज्यादिकर्त्तृकत्वे विवादभेदे

सम्भूति स्त्री० सम्भ-भू-क्रिन् । सम्बन्ध पोषणे ।

सम्भूद् पु० संभियते संभियतेऽन् सम्भ-भिद्-आधारे घञ् ।

नदीः सद्रमस्याने । भावे घञ् तन्नाहमे, कथ्यर्थेदेने, स्फुटने,

विभवे रेकृष्ये च । 'सम्भेदे नाभरर्त्तयर्थमिति बोधाया ।

सम्भोग पु० सम्भ-भन्-वञ् । सम्भोगोभे, वृत्ते, हर्षे, देवि-

भावे, 'दर्शनस्यैवर्त्तने निवेधेति शिवादिना । नन्वा-

नरकाभेदेय सम्भोगः सदाहृत' इत्युक्तपक्षे यद्वा-

रदाभ्याभेदे ।

सम्भोग पु० सम्भ-भन्-वञ् न उज्जिः । भवादिक्रान्तिने के

तराया वद्वेदेके, भवे, आदरे, यतिशयभने, स्तूते च ।

सम्भूति स्त्री०, सम्भ-भन्-क्रिन् । व्युत्पत्तौ, आत्माभेदे

कथित्वाये च ।

सम्भूद् पु० सम्भ-भन्-वञ् क । हर्षे । व्युत् । हर्षयुक्ते त्रि० ।

सम्भूद् पु० संभियतेऽन् सम्भ-भन्-वञ् । दुर्गे । भाषे घञ् ।

अन्त्योत्तरसंघे च ।

सम्मान पु० सम्भ-भन्-वञ् । आदरे ।

सम्मानित स्त्री० सम्भ-भन्-षिच्-ल्युट् । दतगोत्रे, सम्राट्ते च

सम्मानन न० सम्भ-भन्-ल्युट् । संयोधने ।

सम्माननी स्त्री० संभूयतेऽन्वा सम्भ-भन्-करणे ल्युट्

डोप् । भूत्वादायपारणार्थे पदार्थे (भूतादा)

सम्मित त्रि० सम्भ-भा-क्त । सदये, तत्त्वपरिभाषे च ।

सम्मुख त्रि० सम्भ-वञ् । सम्भ-वञ् । सम्भिसंवागते ।

सम्मुखीन त्रि० सम्भ-वञ् । सम्भ-वञ् । सम्भिसंवागते ।

सम्भूच्य न० सम्भूच्यत् जायते जन-व । सरभेदे ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूद् त्रि० सम्भ-भन्-वञ् । भाव्योत्पत्तौ । सम्भूत्वादायपार-

सम्भूद् पु० सम्भ-भन्-वञ् । हर्षे, मीतौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भूच्य न० सम्भ-भूच्य-ल्युट् । सम्भूच्यत्, उत्पत्तौ,

बोद्धे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सरसु उ० स०-असु । वायो । ऊट् । अयोध्यान्विकरादिनदीभेदे स्त्री० ।
 सरल उ० स०-सलत् । पीठदास्थि धूपकाभेदे । उदारे,
 कञ्चौ च नि० । निपुटायाम् स्त्री० । [निपुटायाम् ।
 सरलद्रव उ० इत० । सरलद्रवनिर्वासे, (टारपीन) नदीभेदे,
 सरलाङ्ग उ० सरोतो हलोऽङ्गं साधनं यस्य । श्रोत्रेण गन्ध-
 द्रव्ये । [प्लव स्त्री० 'सरसीः परिधीविवृति' इति नैषधम् ।
 सरस् न०-असि । जले, सरोवरे च । गोदा०-होष् । सरोवरे
 सरस् न० स० रसेन जलेन सासादेन च । सरोवरे, रसा-
 न्विते, हाँरे ॥ नि० । 'सरसो सरसा परिसृज्येति' मङ्गि ।
 श्रेतमिदृशायाम् स्त्री० । [निषण्णवहणे (तेषांटाधिज्) ।
 सरसम्मत न० सरसि निर्यासं समस्तमोतिस्मृत्तं प्रत्येत-ड ।
 सरसिज न० सरसि जायते जल-ड धनञ्जय उ० । सधे 'सर-
 विजलसुविद्वि' इति मङ्गलशाल ।
 सरसीसङ्ग न० सरसां सरोवरे रोजति सङ्ग-क । पद्मे ।
 सरस्वत् उ० सरसि जलानि सन्त्यस्य सप्तम् यस्य सः । सरो-
 वरे, हागरे च नद्याम्, नदीभेदे, गङ्गायां गवि, ज्योतिषशां
 ब्राह्मणम्, पत्नी, देवीभेदे, सोमप्रवासाच्च स्त्री०-होष् ।
 सरा स्त्री० स०-अच् । निर्भरे ।
 सराव उ० सर जलमवति सार-अच् । जलाधारे लुण्ठने
 प्राप्तभेदे (सरा) । स०-रानेय, स०-रानेय नि० ।
 सरि उ०-स्त्री०-स०-रन् । स्त्रीत्वमेव वा स्त्री । निर्भरे ।
 सरिका स्त्री० सरोऽक्षयः स०-गुण्ण् । किङ्कपत्रिकायाम्
 सरित् स्त्री० स०-रति । नद्याम्, स्रजे च ।
 सरित्पति उ० इत० । स्रजे । [शिवात् न तस्य द' । स्रजे
 सरित्पत् उ०-सरि सान्वितेनाप्यस्य स्रष्टुं यस्य सः पदवा-
 ॥ सरित्पुत उ० इत० । मङ्गापुत्रे भोजे । [दियोप्यत् ।
 सरिताम्पति उ० इत०-अनुक् च० । स्रजे सरितानां-
 सरित्वरा स्त्री० सरित्पुत्र वरा श्रेष्ठः । मङ्गायाम् ।
 सरित् न० स०-रत् । जले ।
 सरोरूप उ० स०-सर्पेति स०-वह तस्य सुहृ, अच् । सर्व-
 ष्विकादी, ज्योतिषोक्ते ष्विकादिरामो च ।
 सर उ० स०-अच् । स्रष्टुर्दिपटी ।
 सरूप नि० समानं रूपस्य समानस्य स' । तस्यारूपे स्रष्टुं
 सरोज न०-सरसि जायते जन-ड । पद्मे सरोजप्रवाशे नि०-
 सरोजमन्त्र न० सरसि जलं यस्य । पद्मे । ब्रह्माप्रवाशे नि०-
 सरोजिनी स्त्री० सरोजायां समुद्रः सविब्रह्मदेवो वा
 दनि । पद्मसमूहे तदुद्गदेयकृपायां पद्मकृपायाम्, पद्मा
 भारदीर्घिकायाम् ।

सरोरूप(ह) सरसि रोजति रूप-क्विप् क वा । पद्मे ।
 सरोवर उ० सरोभिर्जलेर्विजतेऽसौ स०-अच् । तडागे ।
 सर्ग उ० सृज-अच् । स्वभावे, सृष्टौ, निर्माणे कात्यादेः परि-
 ष्वेदे 'सर्गोऽयमादिर्गत' इति नैषधम् । निघने, 'यदि सर्गे
 एष ते इति' रघुः । योगे, उल्लासे, स्वतन्त्रतौ च । [रिभधाने
 सर्गवन्त्र उ०-सर्गेर्दध्यतेऽसौ वन्त्र-अच् । मङ्गायाम् । उल्लेखे हृत्
 सर्ज्जं अर्ज्जने आ०-पर०-सक-सृट् । सर्ज्जति असर्ज्जित् पोष
 देमात्वाभावात् पत्यच् ।
 सर्ज्जो उ० सृज-अच् । ब्राह्मणे, ब्रह्मे, (धुना) पीतपात्रे च ।
 सर्ज्जका उ० सृज-अच् । पीतपात्रे, ब्राह्मणे च ।
 सर्ज्जगन्धा स्त्री० सर्ज्जलेख गन्धो यस्याः । राज्ञायाम् ।
 सर्ज्जन न० सृज-सृष्ट । सैन्यपक्षाद्भाने, सृष्टौ च ।
 सर्ज्जनिर्यासक उ०-सर्ज्जस्य निर्यास इव पायति कै-च । रात्रे
 सर्ज्जं मणि उ०-सर्ज्जस्य मालवस्य स०-मणिरिव । (धुना) सर्ज्जरे
 सर्ज्जरस उ० इत० । शाकडवरसि (धुना) ।
 सर्ज्जि(ज्जी)स्त्री०-सृज-इत् वा डीप् । सरोभेदे, तत्सृष्टजे सर्ज्जि-
 का चारे (वाजिमाटि) । [नदीभेदे च ।
 सर्ज्जिषा स्त्री० सृज-अच् । राप् यत् इत्यम् । सर्ज्जिकाचारे,
 सर्ज्जिकाचार स्त्री०-सर्ज्जिकायाः चारः । सप्तमप्लवाते चार-
 भेदे, (वाजिमाटि) ।
 सर्ज्जिचार उ० इत० । (वाजिमाटि) सर्ज्जिकाचारे ।
 सर्ज्जि उ०-सर्ज्जलेखे यत् । सर्ज्जरे । सर्ज्ज-पत्यम् । सर्ज्जनीर्षि पुं०
 सर्ज्ज उ०-सृज-अच् । भाग्येश्वरे, भुजङ्गने च 'सर्ज्जपत्यं भद्रम्
 इति भारद्वाज्यं तज्जादिस्त्रियां ङीप् । भावे षच् । मन्त्रे ।
 सर्ज्जकाली स्त्री० सर्ज्जस्य कालावस्थितिर्गो यस्याः गौ-
 ङीप् । सर्ज्जिषातिर्या कतायाम् ।
 सर्ज्जगन्धा स्त्री० सर्ज्जकां निषस्य गन्धो गन्धनं क्विप्नं यस्याः
 षच् । विष्वक्प्लवात् कतायाम् । [स्त्रीकतायाम् ।
 सर्ज्जघातिनी स्त्री० सर्ज्जं सर्ज्जितं क्विप् सृज षिणि । सर्ज्जिष
 सर्ज्जह्य उ० सर्ज्जकृषिनामावस्थेयो यस्य । मङ्गले ।
 सर्ज्जदंष्ट्र उ० सर्ज्जस्य दंष्ट्रेण दध्यमस्य । तावन्मोघस्य । पर्वश
 दंष्ट्रेण स्यमन्वा उ०-सृज-अच् । उदिकादीनामां स्त्री० ।
 सर्ज्जदंष्ट्रिका स्त्री० सर्ज्जदंष्ट्राकारोऽक्षयः । दन् । भजमङ्गायाम्
 सर्ज्जदंष्ट्री स्त्री० सर्ज्जं दध्यमस्य दध्य-अच् । गो०-प्राये ।
 सर्ज्जदन्ती स्त्री० सर्ज्जस्य दन्त्येन दध्यमस्य । गो० ङीप् ।
 नागदन्तीभेदे । [कृष्णायाम् ।
 सर्ज्जदन्ता स्त्री० सर्ज्जं दध्यमस्य दध्य-अच् । षट् ।
 सर्ज्जपुष्पी स्त्री० सर्ज्जस्य सर्ज्जदंष्ट्र इत्यादिभ्यः ङीप् । नागदन्तीभेदे ।

सर्वभुज् ३० सर्वं भुङ्क्ते भुज-क्तिम् । मयूरे ।

सर्वराज ३० सर्वाणां राजा टच् समा० । वासुकी नामभेदे
सर्वतुता स्त्री० सर्पास्था लता । ताम्बूलीलतायाम् ।

सर्वसत् न० सर्वेषु क्षोभद्रव्येषु तन्नाशनाय वा सत्तम् ।

जनमेजयावृत्ति मङ्गाभारतप्रसिद्धे सर्वनाम्नार्थे यन्त्रभेदे ।

सर्वसङ्घा स्त्री० सर्वं सृष्टे सङ्घ-यच् । सर्वकङ्कातीलतायाम् ।

सर्वहन् ३० सर्वं हन्ति हन्-क्तिम् । नकुले ।

सर्पाक्षी स्त्री० सर्पक्षेवादि यस्याः पक्ष् समा० । गन्धमाकुल्याम् ।

सर्पास्थि ३० सर्पस्थास्या यस्याः । नागकेचरे, मङ्गिकन्दभेदे, च

सर्पाक्षी स्त्री० सर्पक्षेवाङ् यस्याः स्त्री० । सर्पकङ्कातीलतायाम् ।

सर्पादनी स्त्री० सर्वं सर्पविषमद्यतेऽनया षट् लुट् स्त्री० ।

नाकुल्याम् ।

सर्पाराति ३० इत् । गच्छे, नकुले च सर्पारिप्रसन्नयोष्यत्

सर्पावास न० सर्पाणामावासे यस्य । चन्दनहले । इत् ।

सर्पाघे ३० ।

सर्पाशन ३० सर्पमश्नाति अश-लुट् । मयूरे, गच्छे च ।

सर्पिस् न० सर्प-रदि । इते । [गणनकारके लि० ।

सर्पिणी स्त्री० सर्प-णिनि । सर्पयोगिनि, सुपभेदे च ।

सर्पाट न० सर्पाणां भुजगीनामिदम् । चन्दनहले ।

सर्पेट न० सर्पाणामिदम् । चन्दने । [तासु पलम् ।

सर्वं सर्वेषु भा० प० सक-ष्टेड् । सर्वति अथर्वात् अपोपदेश-

सर्वं ३० सर्व-यच् । मिते, विष्टौ च । यन्त्रे, सङ्घे च लि० ।

अथङायासस्य सर्वनामता । [कोट्टरि लि० ।

सर्वसङ्घा स्त्री० सर्वं सङ्घे सङ्घ-यच् च । इष्टियात् । सर्व-

सर्व्यकर्तृ ३० सर्वं करोति कृ-ष्टच् । चतुर्मुखे नक्षत्रिणि,

परमेष्ठरे च । [संयामे सर्वकर्त्तारिवादि'ति भट्टिः ।

सर्वकर्मणि लि० सर्वकर्मभ्योऽनं च । सर्वकर्मसमर्थं पदार्थं

सर्वसार ३० सर्वः सारमयः (सारान्) । क्षाति पदार्थे ।

सर्वग न० सर्वं गच्छति गम-ङ् । जले । मिते, परमेष्ठरे, वायो,

आत्मनि च ३० । सर्व्यामिति लि० । मित्यङ्गुष्ठे स्त्री० स्टाप् ।

सर्वगत्य न० सर्वं गत्या कृतम् । "चतुर्गत्यकर्मपरकलोका-

गच्छद्भुतम् सङ्घट्टितैश्चैव सर्वगतं मकोत्तितर्जिस्तुते

गन्धर्वसम्भवे ।

सर्वप्रिय ३० सर्वं प्रियमित्यस्य । प्रियङ्गुस्ये । [लि० ।

सर्वद्रव्य ३० सर्वं द्रव्यं कथं कथं च ३० । माये । सर्वविदेविधि

सर्वजनीन लि० सर्वजनेषु विदितः च । चर्म्मन् विख्याते ।

सर्वज्ञ ३० सर्वं जानाति ज्ञा-ञ् । मिते, बुद्धे, परमेष्ठरे च ।

सर्वपापकर्त्तरि लि० । दुर्गायां स्त्री० ।

सर्वतस्तु चक्षुः सर्व-तस्मिन् । समनत इत्यर्थे ।

सर्वविज्ञा स्त्री० सर्वतः विज्ञा । काकमाच्याम् ।

सर्वतोभट्ट ३० न० सर्वतो भट्टाणि सन्धानि यस्य । चतुर्दोर-

युक्ते मृच्छभेदे, प्रतिष्ठादौ पूज्यदेवनां मण्डपभेदे

ज्योतिषोक्ते शुभागुभ्रानार्थे चरुभेदे, व्यवहारोक्ते वस्त्र-

भेदाद्व्यक्ते चित्तकाव्ये च । सर्वतोभट्ट मल्ल । निम्बहने

३० । गाम्भार्य्यं, नटयोगिति च स्त्री० ।

सर्वतोभट्टचक्र न० सर्वतो भट्टं यत्तद्वर्गं चक्रम् । ज्योति-

षोक्ते शुभागुभ्रानार्थे चरुभेदे ।

सर्वतोभट्टवन्ध ३० सर्वतोभट्टाकारेण वन्धः । चित्तकाव्यभेदे ।

सर्वतोभट्टमण्डल न० सर्वतो भट्टनामकं मण्डलम् । शार-

दातिवक्राद्युक्ते प्रतिष्ठादौ—पूज्यदेवनामण्डलभेदे ।

सर्वतोमुख न० सर्वतोमुखमल्ल । जले । आकामे, मिते, नक्ष-

त्रिणि, परमेष्ठरे, आत्मनि, ब्राह्मणे व्यनौ च ३० ।

सर्वत्र चक्षुः सर्व-त्रम् । सर्वकिन्वा कान्ते, देये, दिशि नेत्यर्थे ।

सर्वतगा ३० सर्वत्र गच्छति गम-ङ् । वायो । सर्वत्र्यामिति लि० ।

सर्वतगामिन् ३० सर्वत्र गच्छति गम-णिनि । वायो सर्वत्र

गच्छति लि० । [घावा, हेनौ च ।

सर्वथा चक्षुः सर्वप्रकारम् वाच् । सर्वप्रकारे, भेदे, प्रति-

सर्वदृशन ३० सर्वान् दृश्यति दृश्-णिच्-लुट् । उद्भ्रान्तवते

भरतव्ये । सर्वदृश्यकर्त्तरि लि० ।

सर्वदर्शिन् ३० सर्वं दृश्यमानं प्रत्यति, दृश्-णिनि । बुद्धे,

परमेष्ठरे च । चक्रवर्त्तुष्टरि लि० ।

सर्वदा चक्षुः सर्वस्थित्वा कान्ते देये दिशि वा दाच् । सर्व-

स्थित्वा कालादावित्यर्थे । [इषादौ ।

सर्वधुरीण लि० सर्वो दुरं वृद्धिश्च । सकलभारवाहके

सर्वनाम् ३० सर्वेषां नाय । आकरणीते काव्यविशेषार्थं ज्ञत-

संज्ञावति सर्वादिशब्दभेदे ।

सर्वभक्ष स्त्री० भक्ष-यच् उभ० । खलादायुः सर्वभक्षके लि० ।

सर्वमङ्गला स्त्री० सर्वानि मङ्गलायस्याः प० । दुर्गायाम् ।

सर्वमय लि० सर्वान्वयः मयट् । सर्वाव्यये । परमेष्ठरे ३० ।

सर्वसूषक ३० सर्वं सृष्ट्याति, सृष्ट-लृक् ३० । बाधे ।

सर्वरेस ३० सर्वोत्तमस्य । (धृता) जावरणे रीवादेर्वाद्यौ,

परिहृते च । कर्म० । लघवे रक्षे ।

सर्वरक्षोत्तम ३० सर्वेषु रक्षेषु उत्तमः । रक्षणे रक्षे ।

सर्वरात्रि ३० सर्वा रात्रिः अच्-लृक् । राजाह्वानाः इतीति

उत्सृज् । सकलरात्रौ ।

सर्वरी स्त्री० ए रणिच् षोऽच् च । रात्रौ ।

सर्वसुपरिवर्त्तः पु० सर्वद्वन्द्वं परिवर्त्तो यत् । वस्तुते ।
 सर्वला(वी) स्त्री० सर्वं लाति ला क वा गौराढोप् । तोषराक्षे
 सर्वलिङ्गिन् पु० सर्वेषां लिङ्गानि सन्त्यस्य इति । वेदविह-
 वाचारिणां भौदादीनां लिङ्गवृद्धं पापखण्डे ।
 सर्वलोह पु० सर्वः लोहमयीयवयो यस्य । लौहमये वाणे ।
 सर्ववर्णिका स्त्री० सर्वं वर्णयति वर्ण-स्तुल्यं स्यात् इत्यम् ।
 गम्भारीवले ।
 सर्वविद् पु० सर्वं वेत्ति विद्-क्लिप् । परमेश्वरे । सर्वघातरि लि०
 सर्ववेद पु० सर्वं वेदां अधीतत्वेन सन्त्यस्य ऋच् । सर्ववेदाध्य-
 यनकर्त्तरि । विद्-अण् लघु० । सर्वज्ञे लि० ।
 सर्ववेदस् पु० सर्वाणि धनानि वेदपते साधयते पालाय इदिति
 विद्-वाभे विद्-अधि । सर्वस्वदक्षिणधनविनिष्ठाधन
 यागकर्त्तरि ।
 सर्ववेदिन् पु० सर्वेषां वेदो धार्यत्वेनास्त्यस्य इति । जडे ।
 सर्वसङ्गत पु० सर्वं सङ्गतसंघितं यस्य । ब्रह्मिन्ने । सर्वलो-
 विते लि० । [सर्ववेद्यस्यलोकार्थेन युद्धयामावाम् ।
 सर्वसङ्गृह्य न० सर्वेषां सङ्गृह्यं युद्धार्थं सङ्कोचकं यत् ।
 सर्वसङ्ग पु० सर्वं सङ्गते ऋच् । युगुद्धौ । सर्वसङ्गिणौ लि०
 सर्वसिद्धि पु० सर्वेषां सिद्धिरकार् । औफले । सकलसाधने लि०
 सर्वस्व न० सर्वं । सकलधने ।
 सर्वस्वदक्षिण पु० सर्वस्व दक्षिणा यत् । विद्वज्ज्ञानकस्यागभेदे
 सर्वहित न० सर्वेण हितम् । सविचे ध्वनं सकलहितहेतुमि०
 सर्वाङ्गीर्षि लि० सर्वाङ्गाणि ज्ञातोति च । सर्वाङ्गव्यवस्थापके
 'सर्वाङ्गोपे तत्त्ववे' इति भट्टिः । [खलम् । दुर्वावाम्
 सर्वाणी स्त्री० सर्वेभ्यः ज्ञानयति सोऽयं ज्ञा-नी-ड पूर्वावदादिति
 सर्वाङ्गकारिणी स्त्री० सर्वभद्रकरोति ऋतु-र-क-णिनि ।
 शास्त्रपदांशु । [घानिनि लि०
 सर्वाङ्गभूति स्त्री० सर्वं भागभूमिर्व्यत्य । त्रेतनिहवागम् तत्त्व-
 सर्वाङ्गभोजिन् लि० सर्वेषां भक्षं सर्वाङ्गव्यापि वा भुङ्क्ते
 भज-णिनि । सर्वाङ्गभक्षके । [भक्षके ।
 सर्वाङ्गीर्षि लि० सर्वेषां भक्षं सर्वभक्ष वा भुङ्क्ते ख । सर्वाङ्ग
 सर्वाभिमुखिन् पु० सर्वेषां व्यापकरो अभिमुख्यास्त्यस्य इति ।
 सर्वज्ञाभिमुखिनि जने ।
 सर्वाभिसार पु० अग्निप्रियते जल अग्नि-र-अ-वच् इति० ।
 सत्तरङ्गैर्यस्य सत्तरङ्गं युद्धयामाभेदे । [यति लि०
 सर्वाधीसिद्ध पु० सर्वेषु अर्धेषु सिद्धः । दुर्गे ब्रह्माधीसिद्धि
 सर्वाङ्ग पु० सर्वभक्षः टप् सत्ताः हृदिषः सत्यम् । सकलदिने
 सर्वेषु पु० सर्वेषां सत्तरङ्गैर्यस्यानामोने इन्द्र्यभिषारो यत् ।

योगीश्वरसर्वभक्ष्याभिसारे कर्म० । सर्वजलनेने ।
 सर्वोपधि स्त्री० कर्म० । 'ऊठमासीष्टिद्राग्निर्वायवेयचन्द-
 नेः । सत्तरावन्दनकपूरेभुक्तः सर्वोपधिः सत्तराव्युक्ते कृपा-
 दिद्रव्यवर्गे ।
 सर्वोपधिगण पु० सर्वाभासोपधीनां गणः । 'सदाभासो
 वचाकुष्ठं ग्रैवेयं रजनीद्वयम् । शठीवन्मकदुलस्य सर्वोपधि
 गणः सत्तराव्युक्ते द्रव्यगणे । [तेलभेदे ।
 सर्वपु पु० स-अण् सृज् च । (वर्त्तमान) सत्यभेदे । [स्वेकृद्धमे
 सर्वपतेत्य न० सर्वस्य स्त्री हः सर्वप्र-र-स्ते ह्यर्ध-नेत्यण । सर्वप-
 सल न० सल-अण् । जवे ।
 सलिल न० सल-इत्यण् । जवे ।
 सलिलकुन्तल पु० सलिलस्य कुन्तल इति । शैशवे ।
 सलिलराशि पु० इति० । सत्तर सलिलनिष्ठादयोऽयम् ।
 सलिलेन्वन पु० सलिलमिन्वनमिषं दाह्यं यस्य । नाटवानने ।
 सल्लकी स्त्री० सल्लकुन्तलस्य पु० गौराः कीर् । शल्लक्याम् ।
 सल पु० सलते सृ-अण् । वस्त्रे, हलाने च । अण् । सृष्टेः सल्लस्य
 सलन न० स-अण् । सल्लोके ज्ञाने, शोभनिष्ठावस्थापारे,
 शोभपाने, यष्टे, शोभनिष्ठावने, प्रसवे च ।
 सल्यस्य लि० सलानं वयो यस्य सलानस्य सः । इत्यस्य 'समयो
 भिरभित' इति दण्डः ।
 सल्य पु० सलानोवयो यस्य । तत्त्वज्ञाने, एकजातीयने सदा-
 विप्रसविप्रजाति । सल्यस्य सल्यवर्जोतिः । 'तस्यास्यमर्थं
 सल्यवर्जोति' स्यात्कारणोक्ते स्तान्नमयताभ्यां तत्त्वमर्थे च
 यथा ककारस्य स्थानेन त्वो नकारादिः, प्रत्ययवाक्येन
 'ककारस्य ककारादिः ककारस्य ककार ककारस्य ककाराः
 ककारस्य वर्गाव्ययवर्गः सः । सत्तर मर्थेन सर्ववर्जिते लि०
 सल्यवा स्त्री० सल्य वस्त्रेन । लिङ्गतायाम् ।
 सल्यस्य लि० सल्य वाक्यम् । सल्यवाग्यविश्वसाधने वेगवति
 सल्यकल्पस्य न० सल्य-विश्वस्य कप् । वेदान्तोक्ते स्यात्तद्वेद-
 भेदादिहस्तसाधकिते आधारभेदे, स्यादोक्ते एकस्मिन् धर्मे
 स्वपरसंशयोनाह्निना शान्तेभेदे च ।
 सल्यकाश् लि० सल्य विकारमेन । प्रमुले, विकसिते, अवहोवे च
 सल्यत् पु० सृ-अण् । जगत्सत्तर परमेश्वरे 'सत् सल्यत्तरेण्य'
 चिति सतिः सृष्टेः इति । [न सृष्ट्वा हाज्यो' इति नैषधम्
 सल्यवि लि० सल्य विप्रति विप्र-त सृष्टस्य सः । निकटे 'सविप्र्येयि
 सल्यस्य लि० सल्य विप्रत्येन । विप्रवापने ।
 सल्येश लि० विप्रत्येन वेदोद्देश्य सल्य वस्त्रेन । निकटे, वेदाप्यिते च
 सल्य निष्कृतमेदये यत् । वागे दक्षिणे, प्रतिपक्षे च विप्रो पु०

सव्यसाचिन् ३० सव्येन वसिने सचति सच-विनि । अर्जुने
सव्येष्ठ ३० सव्ये तिष्ठति स्वा-नक अनुक्त सव्यस्यदि-पत्तम् ।
सारथी । [सारथी ।

सव्येष्ट ३० सव्ये तिष्ठति स्वा-नक अनुक्त सव्यस्यदि-पत्तम् ।
सप्तस्था क्षी- सप्त सखेन । भागदत्तस्य । सख्युक्ते नि- ।
सप्त वा क्षी- सप्त सखेन । गर्भव्यां स्त्रियाम्, प्राण्युक्ते ति-
'न सप्तवेदु गते'ति अत्र ।

सप्तन न- सप्त द्विवे ल्युट् । सप्तार्धं पशुहनेन ।
सप्त न- सप्त-यत् । सप्तदोहां फवे, जेनमते धाये च ।
सप्तसर्वर ३० सप्तं सहयोगि सप्त-इ-अच् । मातृहते ।
सप्तसर्वरण ३० सप्तं संख्याति सप्त-इ-ल्यु । अथकथंके
सप्त अथ- सप्त-अच् । साहिष्ये, साकल्ये, साहस्ये, योगपथे,
विद्यानाये, सप्तहो, सप्तल्ये, सामर्थ्ये च ।

सप्त ३० सप्तते सप्त अच् । अथकथंकेमासे भारादिसहिष्यौ नि-
सप्तनार ३० सप्त युगपत् किरति सौरमन् दूपादौ कृ-अच् ।
अतिदूरगाविशीरभाषिते आत्मे । भावे अन् सप्तवरत्वे ३०
सप्तकारिन् नि- सप्त सभूय करोमि कार्यं क-विनि । वेष्ट
भेदे सप्तमि सप्तार्थकारके हेतौ ।

सप्तगमन न- सप्त-गन्-ल्युट् । सप्तवरत्वे, सप्त गमने च ।
सप्तवर ३० सप्त वरति चर-अच् । प्रीतिक्रिया नीलमि
यत्ताम् । वयस्ये, प्रसिन्नजने, सप्तदे, अतुचरे च नि-
'सप्तवरमपुङ्गवेति' कुमार क्रिया षोड् ।

सप्तचरी क्षी- सप्त चरति चर-ट । प्रीतिक्रियां सप्त-
चरति धर्मं चर-ट । धर्मपात्र्याम् ।

सप्तज्ञ ३० सप्त ज्ञायते जन-इ । सप्तोदरे, निषर्गे च सप्तमविष्टे
'सप्तज्ञाज्ञातावयो'ति भाग सप्तोतिने च नि- ज्योतिषोते
अकल्पनात् ततोवस्थाने न- । [नेयादौ

सप्तजमित्र न- सप्तजं सप्तमसिद्धम् प्राकृतं निवसम् । भागि
सप्तजारि ३० सप्तज सप्तमसिद्धं अरि । वापस्रभावा-
विद्ययुजादौ ।

सप्तदेय ३० सप्त दीयति दिव-अच् । भारीयते पात्रहवभेदे ।
वज्रायाम् दण्डोत्सवे, यादितोवधी क क्षी- यो- षोड् ।
सप्तप्राप्त्यो पीतदण्डोत्सवायाञ्च क्षी टाप् ।

सप्तधर्माणी क्षी- सप्त धर्मागो धर्मादिपत्तस्य रनि । प्रत्याम्
सप्तन न- सप्त-ल्युट् । सप्तार्थ, विविदायं, प्रीत्यादिदिष
पञ्चवने । सप्त-मुष्ट । सप्तियो, सप्तार्थे च नि- ।

सप्तपान न- सप्त पानम् । एकन पत्त्यादिपाने ।
सप्तभाविन् नि- सप्त भवति भू-विनि । सप्ताने ।

सहभोजन न- सह एकन भोजनम् । एकनस्यागमनादौ ।
सहभरण न- सह स्यते पत्त्या सह एकचित्तारोहणेन भर-
अम् । अन्वतिचित्तारोहणेन तत्कृतमरणे ।

सहभरसा क्षी- सह रसेन । सप्तपत्तान् । रसानिते नि- ।
सहस्र न- सह-अधि । वने, ज्योतिषि च मार्गशीर्षे मासे ३० ।
'सहस्रा सहस्रा कतनेपथरिति' भाव ।

सहस्रा अथ- सह-अ-डा । हठादित्यर्थे, अकथ्यादित्यर्थे च ।
सहस्र ३० सहस्रे बलाय द्विवं यत् । प्रीपमासे ।

सहस्र न- समानं इवति हस र । दण्डयतसङ्गाय, वङ्ग-
सङ्गाय, तत्कथानिते च । [पादशेष्यत् ।

सहस्रकर ३० सहस्रं करा किरणाचस्य । स्रव्यं सहस्रकिर-
सहस्रनाण्डा क्षी- सहस्रं नाण्डा यस्याः । अन्वद्वार्याम्
सहस्रददृ ३० सहस्रं वङ्गसङ्गा दंष्ट्रा अथ । पाठीममाल्ये
(योगाल) ।

सहस्रदंष्ट्रिन् ३० सहस्रं दंष्ट्रा वङ्गस्य रनि । पाठानमद्वस्ये
सहस्रधारा क्षी- सहस्रवृषिता धारा । देववाद्यानाम्-
वङ्गस्यवृष्यमनिष्ठवङ्गनवादिधारायाम् ।

सहस्रनयन ३० सहस्रं नयनाचस्य । रन्त्रे । सहस्रनेतादयोऽयम्
सहस्रपत्त न- सहस्रं वङ्गसङ्गाकानि पत्तानि यस्य । पद्मे
सहस्रपादयोष्यत् ।

सहस्रपाद् ३० सहस्रं सहस्रं पादा अथ्य माहाव । विष्णो,
परमेष्ठरे च । 'सहस्रपाद सहस्रपादिति' इत्यपभ्रम् ।

सहस्रपाद ३० सहस्रं पादा किरणाचरणा । स्रव्यस्य
कच् । विष्णो, स्रव्यं अर्कहते च । [ज्योतिषे च

सहस्रभुज ३० सहस्रं सहस्री भुजा अथ्य । विष्णो, वारुणी-
सहस्रभुजं ३० सहस्रं सहस्री भुजा नोऽस्य । विष्णो, सहस्र-
योर्वादयोष्यत् । [जुने, विष्णो च

सहस्रवाङ्ग ३० सहस्रं वाहरोऽस्य । वाचासरे, वाचासरो-
सहस्रवोर्वा क्षी-सहस्रं वङ्गनि योर्वापत्तस्य । द्वयोर्वायाम्,
महायतायाम् ।

सहस्रवेग न- सहस्रं वङ्गो वेगा अथ्य । जुने ।
सहस्रवेधिन् न- सहस्रं विध्यति विध-विनि । द्विष्टौ ।
अमुनेते, कस्यार्थ ३० । सहस्रनेपथरिति नि- ।

सहस्रगिखर ३० सहस्रं वङ्गनि गिषराण्यस्य । विध्यवर्तित
सहस्रा क्षी-सहस्रं वङ्गनि अन्वस्यत् अच् । अन्वस्यत् ।
सहस्रात्र ३० सहस्रवर्षाणि यस्य । स्रव्यं, अर्कहते च । [रन्त्रे च

सहस्रात्र ३० सहस्रवर्षाणि यस्य सप्त सप्तान् । रन्त्रे, विष्णो,
सहस्रात्र न-सहस्रनारा षोडा अथ्य । विर सिते सुभवा

माधुर्यं च । कर्मणि यत् । षोडशे त्रिंशद्विंशत्येव च भो-
यर्थे प्रथितभेदे पु० ।

यतति यत् किम् वा । अथच तदिदं च यत्सात्तान्
दयरोचाद्गच्छति नृति ।

साक्षात्कार उ० साक्षात्-क वच् । प्रत्यक्षे ।
 साक्षिन् लि० सह यदि अस् इति साक्षाद्द्रष्टा इति वा
 नि० । साक्षाद्द्रष्टरि । स्त्रिया ङीप् । परमेष्ठरे पु०
 सात्री नेता केवलोर्निर्गुणत्वति श्रुति । अथशेष प्रावि-
 चेतन्यत्वेन वेदान्तपरिभाषादौ स्वीकृत ।
 साक्ष्य न० साक्षिणो भाव कर्म वा प्रज् । साक्षिकर्मणि,
 व्यवहारविषयवृत्तवृत्तान्तकथनरूपे ब्रह्मणे च । 'य
 साक्ष्यमन्तं वदेदिति' स्मृति । [च ।
 सागर पु०सागरेण निर्हृत अण् । सप्तरे, सगमेदे, ब्रह्माभेदे
 सागरगामिनी स्त्री०गामरं गच्छति गम+विजि न चत्वम् ।
 नद्या, स्रस्त्रेवाद्याश्च । [ष्ठविष्याम्
 सागरतेनि स्त्री० सागर नेत्रिरिव वेदनादातो यस्या ।
 सागरतेस्त्वला स्त्री० सागरी मेखलेव यस्या । [ष्ठविष्याम्
 सागरालय पु०सागर आलयो यस्य । वरणे ।
 सागरोल्य न० सागराद् उत्तिष्ठति उद्+न्या क । साष्टद्वयस्ये
 साग्निक पु०सृष्टान्तिना अग्निहोत्रेण ग कश्च । यौतस्मात्
 ग्नियुक्ते, अग्निहोत्रेणि द्विजे च ।
 साक्ष्यार्थं न सहहरस्य भाव यज् । परस्परभावसमानाधिकरण
 इतिवचने न्यायोक्ते जातिबाधके दोषभेदे पूर्वोक्तसहहरस्य धर्मस्य
 साक्षि लि० सहाजने । अक्षयुक्ते 'साक्षि वत् क्रियते पुनरिति' स्मृ०
 साहित्यिक लि० सहत्या निर्दत्त ठप् । सङ्गते ।
 साक्ष्यात्मिक लि० स्यामात्र प्रभवति ठप् । सेनापतौ, युद्धोप-
 योनिरपादौ च ।
 साक्षि अन्वय-वच् । वक्ते, तिर्थगणेषु च । [वर्णयामात् ।
 साक्षिवाटिका स्त्री० साक्षि वद्या तथा वटति स्तम् । श्वेतपु-
 साक्षोन्नत लि० कसाचि साक्षि क्रियते अष्टि नि० दीर्घ ।
 वन्नीकते 'साक्षोक्तता वास्तरेण तस्यागिति' कुबार ।
 साष्ट प्रहापने अद्+पु०उ०स०श्वेट । साष्टयति त अस्साटत् त
 साष्टोप लि० सृष्टाटोपिन । सगर्जे विकटे च ।
 सात स्ये अ०पु०उभ०यक०श्वेट । सातयति ते अस्सातन् त
 सात न० सात-वच् । सृष्टे । सन क्त । द्ये, नटे च ।
 सातला स्त्री० सावं पुन्र साति ला क । चर्मकषायाम् ।
 साति स्त्री० सन-क्तिन् । अस्मान्ने । दाये, तीव्रपीडयाश्च ।
 सातीनक पु० सवीनयव सार्धं अण् । श्वोनकटके [पुद्गलट
 सात्यकि पु०सत्यकस्य शपिवशस्यकषाधत्तम् अण् । विनेर्नाप्रि
 सनामस्थाने इतिवच्ये चलिभेदे । [विह्वलेदभेदे
 सात्यत् पु० सतमेव सात्यमवति अत क्विप् शक० । गद्गा-
 सात्यत पु० सतमेव सात्यमस्त्वस्य त सत्यगुपोपाधिके निष्ठी ।

सात्वतो देशस्य राजा अण् । निष्ठी, माप्यदेशाधिपे
 नपे यक्ष्णु तस्य लुक् 'भगवान् सात्वता पति'रिति
 पुराणम् । 'सत्य सत्तामयं सत्यगुण सेवित केयवम् ।
 योऽनन्यत्वेन अनसा सात्वत सद्यदाहृत' इत्युक्ते वैष्णवे
 यदुपस्थे अगुपुने नयभेदे च । यदुवंशोत्पत्त्येन मियु
 पातमातरि स्त्री० ङीप् । सा च नाटकस्य वृत्तिभेदे च ।
 सात्विक पु० सत्वात् सत्यगुणप्रधानात् विष्णोर्भवति ठप् ।
 चतुर्मुखे ब्रह्मणि तस्य विष्णुनाभिहृदयजत्वात् तथात्वम् ।
 सत्वमेव सात्विकस्यस्य ठन् । निष्ठी । सत्वगुणन तत्कार्येषा
 अनसा वा निर्हृत ठप् । सत्वगुणजाने, सत्वप्रधान
 अनोविशेषजने च खट्वारादिरसातुगुणे भावभेदे च ।
 सत्वप्रधाने जने लि० । आहृता सात्विकमिया इति
 गोवा । इमांया स्त्री० ङीप् ।
 सादनी स्त्री० सादाने रोगा अवसा सद णिच् ल्युट् । कटुव्याम्
 सादि पु० सद-इण् । सारयौ, योद्वरि च । चरसन्ने लि०
 सादिन् पु० सद-विणि । अक्षारोद्भवकर्त्तरि, गजारोद्दिहि,
 रथारोद्दिहि च । चरसन्ने लि० ।
 सादृश्य न० सद्यस्य भाव यज् । तद्विषये इति तद्वत्भूयो-
 वर्णरूपे समानधर्म, येन सह यस्य सादृश्यं प्रसिद्धं तत्
 दृष्टदमिधाने वक्ष्यते ।
 साधक लि० साधं क्त्वच्, विध-णिच् क्त्वच् साधादेव वा ।
 साधनकर्त्तरि, वन्नीकते मन्त्रादिविशिष्टाकारे मिये च ।
 'साधक विशिष्टाभ्यासादि'ति वक्तव्यम् ।
 साधन न०साधनेऽनेन मिध धिक् ल्युट् साधादेः । करणे,
 क्रियोत्पादे हेतुभेदे 'क्रियाया परिनिष्पत्तिर्विद्यापाराद्-
 नन्तरम् । विनश्यते यदा यत् करण तत्सा'स्त्वतमित्युक्ते
 क्रियासाधकव्यापारवृत्तिकरणे, हेतौ युद्धोपकरणे पुचिहे,
 कारकभेदे, प्रमाणे, अनुभाषके हेतौ च । भावे ल्युट् ।
 सारणे, स्वतन्त्रादेः अस्मिन्दात्वे, गतौ, निष्पादने, अद्यमने,
 सिद्धौ च । कर्मणि ल्युट् । द्रव्ये, धने, मैत्रे च ।
 साधर्म्य न० सधर्मस्य समानधर्मस्य भाव यज् । सक्रियासा-
 धारणधर्मरूपे लक्षणे 'यदक्तं यस्य साधर्म्यमिति' भाषा-
 परिच्छेद । समानो धर्मोऽस्य तस्य भाव यज् । समान
 धर्मं यथा पद्ममिव सुन्दरं सुसमित्यादौ सौन्दर्यम् ।
 साधारण लि० सह धारणया सार्धेऽण् । हठगे अनेक
 स्वत्वव्यञ्जयिन् धने 'साधारणं समानाश्रित यत्किञ्चिदाह-
 नादिकमिति' स्मृति । स्त्रिया भोरा० ङीप् । सा च ऊर्द्धि
 काय, वैशादिनायिकायाश्च न्यायोक्ते 'य शरणे विपले च

मरेत् साधारणम् च' इत्युक्ते चेत्तामासभेदे उ० । यथा
 'वह्निमान्-उभयार्थादिचादौ' इत्यल्लेखेन सधेये प्रत्यये, विषये
 सुदादौ च स्थित इति साधारणः ।
 साधारणधर्म्य उ० कर्म । 'अहिंसा धर्ममहोर्व' गोचमिन्द्रिय
 निषयः । दमसमाज्जं दानं धर्मं साधारणं विद-
 रित्युक्ते 'अहिंसादौ' सर्वार्थान्वयउत्थे धर्म्ये । न्याया
 युक्ते संययधेतो सभानधर्म्ये च रज्जं रज्जतं नयेति संयये
 रज्जजतयोः सामान्यधर्मशाकषिष्यवपुधत्वादिः ।
 साधितं त्रि० वि०-वि०-पु०-कृ० । साधिते, यथासादिनागद्वारिते च
 'साधितात्' इत्यर्थे यत्'मिति सूतिः निष्पादिते' साधिते च
 साधिदेव त्रि० वृद्ध साधिदेवेन साधेऽण् द्विपदसहितः । अवि-
 देवतासहिते साधिभूतसाधियन्त्रावपि परमेवरे ।
 साधिष्ठ त्रि० अतिशयेन साधुः यादो वा दत्तम् साधादेशः डि
 होपो वा । अल्लल्लडे, अतिशयो, अतिशयोने च ।
 साधिष्ठान त्रि० वृद्ध अविशानेन । सविहिते तन्मोक्षे
 पट्टकमथे चतुष्पामधस्ये चक्रमेदे न० ।
 साधीयस् त्रि० अतिशयेन साधुः यादो वा साधादेशः डि
 होपो वा । अल्लल्लडे, न्याये, साधुवरे च । स्त्रियां ङीप् ।
 साधु त्रि० साध-उत् । उत्तमवृद्धजति, सुन्दरे, मनोहरे, पवित्रे
 च । स्त्रियां ङीप् । सनौ, त्रिने च 'न प्रपृच्छति सन्धाने
 ' नारमाने न कुयति । न कुरु । पदं मुदादेवहि साधु-
 चय' मित्याद्युक्तधर्मवति जने वाहुर्विके च उ० ।
 साधुपुय्य न० साधु उभयं यस्य । स्ववृद्धो कर्म । उत्तमवृद्धये
 'साधुवाक्' उ० कर्म । विनीते सुविचिन्ते चोदके ।
 साधुवाङ्मि उ० साधु यथा तथा वृत्ति यिनि । विनीतेऽपे
 सुन्दरवृद्धनक्षत्रे त्रि० ।
 साधुवृत्त उ० कर्म । कदम्बवृत्ते, वरुणवृत्ते, शोभनवृत्तबालेच
 साधु उ० विषय-विषय-यत् । 'मनोमन्त्रा तथा साधो नरोऽ-
 यावच कीर्त्यमानः । निर्भयोनरकैव दयो भार्याययो वयः
 प्रमुचेति समाख्याताः साध्या द्वादश देवता' इत्युक्ते द्वाद-
 शमंस्थले मण्डपेतामरे, निष्कन्धादिषु योगेषु एकत्रिमे
 योगे च । साधनोमे त्रि० । एष्टादशविधादेषु प्रमाणादिना
 उद्भावे पदार्थे । 'प्रतिज्ञादोषनिर्मुक्तं साध्यं सत्कारणानि
 तम् । निश्चितं लोकविशेषं यत्तं यथाविशेषोक्त्युक्ते व्यवहारो
 साधनार्थे प्रतिशये पदे उ० । अत्रियन्त्रा साधनोमे वृद्धमादौ
 च यथा वह्निमान् धूमादित्यादी विधाधविधितः वृद्धिः
 साध्यः । साध्यमस्यास्ति अर्थ आख्या । साध्यवति पदे उ०
 'साध्यनिर्द्ध्य' प्रतिशब्दे निर्यायकत्वम् साध्यत्वत्वा पदवि-

ह्येष इति दीधितिकारः । साध्यं त्रि० सन्ध्याले, पा-
 श्यामस्य साधुवृत्तत्वात् । स्ये द्वितीयपक्षमादिदे
 'विषयः साध्यः सविशोर्धराः यथा' चेत्ता मनीषिनिर्
 त्युक्ते सन्ध्याभेदे च विस्तारो वृद्धिप्रधाने ।
 साध्याना कोः साध्यसाधुमिति विधेयस्य भावः तन् । अत-
 यिति विधेयत्वात्के न्यायोक्ते विषयताभेदे ।
 साध्यातावच्छेदक उ० साध्यातामगच्छन्ति विशेषयति अत्र-
 विद-युत् । येन रूपेण यस्य साध्यातारूपता विषयता
 वक्ष्यन् धर्म । यथा वह्निमान् धूमादित्यत्र वृद्धिः साध्यः
 तस्य साध्याता वृद्धिरस्यार्थमिदमिति वृत्तित्वं साध्याता-
 वच्छेदकम् ।
 साध्यसिद्धि कोः साध्यस्य सिद्धिः निर्निर्णया विषय-हितम् ।
 साध्यस्य वृद्धादेः अनुमितादिना साधनाधीने निर्णये,
 निष्पत्तौ, साध्यस्य प्रविष्टेयार्थस्य सिद्धिर्निर्णयो यम् ।
 अत्रादौ प्रतिपादयितुं साध्यविधातादिभिः निर्निर्णयक्ये
 व्यवहारपादे च ।
 साधस्य न० साधु-यस्यति अय-यत् । भवे ।
 साधी को० साधु-ङीप् । सेदात्तं, 'आसत्ते' इतिना वृद्धे
 श्रोमिने सविना लया । सते निवर्ते या प्रत्यौ साधी
 चेत्ता पतिवृत्तेत्युक्तव्यवसायो जिज्ञासा ।
 सानन्द त्रि० वृद्ध आनन्देन । आनन्दसहिते 'सानन्दं नन्दि
 कृतेति' साधितोपायवत् ।
 सानु उ० न० सन्-जङ् । पर्यवस्ये सन्मुदिदेशे प्रत्ये, वने,
 वातवृद्धे, पवि, अये, बोदिदे, अर्धे, प्रत्ये च ।
 सानुज न० सानो जायते जन-ज । प्रयोज्यरीते । तन्मुरणे
 उ० । वृद्धाजनेन आनन्दसहिते त्रि० ।
 सानुमत उ० सादरत्वस्य वदत् । प्रत्ये ।
 सान्तिपन न० सन्तापवति सन्-तप-पण्यं स्तुट् साधेऽण् ।
 'मोक्षं मोक्षं चीरं इति पर्थे' उ० उ० । एकरात्रो
 पदास्य सन्तं सान्तिपनं विदुः' इत्युक्ते वृद्धसाधो मतभेदे ।
 सान्तर न० सन्तं सन्तरेण साधेयः । विरले व्यवहारसहिते च
 सान्तानिक त्रि० सन्तानं प्रयोजनमस्य ठक् । सन्ताप-
 साधने विधानभेदे । [सन्तसन्तं सान्तापयतीत्युक्ते ।
 सान्त्य आनन्दकृत्तरेण वद-उ० उ० उ० । सान्त्यवति ते
 सान्त्य न० सान्त्य-यत् । सान्त्यपदे, आनन्दकृत्तरे, श्रोतमन-
 मोतिदवायो, प्रियवाक्यादिना श्रोतप्रयमक्ये, सान्त्ये च
 सान्त्येन न० सान्त्य-यत् । आनन्दकृत्तरे प्रियवादादिना
 श्रोतप्रयमक्ये च । युत् । अन्ते को० ।

सान्दीपन पु० सान्दीपनम् इत् । रामकथयोरप्राच्यै
चवन्निपुरवासिनि स्मरे । [मनोरे च वने २० ।

सान्द्र वि० अदि-रक्तं सहे बन्देष्ट । निविडे, सदै, क्षिन्ने,
सान्द्रपुष्प पु० सान्द्रं पुष्पमस्य । विभीतकटके ।

सान्द्रस्त्रिंश वि० सान्द्रं क्षिन्ने । अतिहृद्ये अतिमनोहरे च
सान्द्रिके पु० सन्ना सुराच्यावनं विस्रं वेत्ति ठक् । शौचिके

सन्निः प्रयोजनमस्य ठक् । सन्धिकर्त्तरि वि० ।

सान्ध्य वि० सन्ध्यातां भद्रः कृष् । सन्ध्याकालिके ।

सान्नाय्य न० सन्दीयते सन्तानो-प्यत वि० । सन्नादिना सं-
स्त्रायै वतादौ । [ति] दुर्गाशङ्कनमन्त्रः ।

सान्निध्य न० सान्निधिर्ये यम् । गेहके, 'सान्निध्यनिष्ठं कलये
सान्निपातिक वि० सन्निपातव विदोपयिकारात् आगतः

तेन निर्दोषो वा ठक् । सन्निपाताज्जाते रोपे 'सिकारे
सन्निपातिके' इति कुम्हारः ।

सान्नायसिक पु० सन्नायः प्रयोजनमस्य ठक् । सन्नायिनि ।

सापत्न्य पु० सपत्न एव साधे यम् । श्रौते, सपत्न्यां भद्रः
तस्या अपत्नं वा यम् । सपत्नीपुत्रे । कृष् । सापत्न्येषुभयम्

सापिण्ड्य न० सापिण्ड्य भावः यम् । दायाद्यौषध्याद्युप-
योगिनि सापिण्ये 'सापिण्ड्यं सापरीचयनि'ति छति । [हा] हौ

साप्तपदीन न० साप्तमिः पदेः उच्चारितैर्निष्ठं च यम् । सस्ते सौ-
साप्तपौरुष वि० सप्त उच्यमान् यामोति अण् । सप्तपञ्चम्यापके

साफल्य न० सफलस्य भावः यम् । शार्ङ्गके, अमूर्ध्वतायाञ्च ।
'साम सान्त्वे अट-उ-उ-उ-सिष्ट' । सामयति ते सवसामन् त

सामग पु० साम वदनेदं गावति । सामवेदाध्याविनि ।
सामगर्भ पु० साम गर्भे यस्य । पिण्डी ।

सामग्री स्त्री० न० समपस्य भावः यम् स्त्रीत्वबले ङीप् ङीपि
सहोपः । समसतायाम् 'प्रायेष्ट सामान्यविधा' इति कुमा-

रः साधे यम् । कारकसमूहे, इत्ये च स्त्री० ।

सामञ्जस्य न० समञ्जस्य भावः यम् । सौचित्ये ।

सामन् न० सो-मनिन् । 'सन्नि' दूतं तथोपभेदे, इत्यादिके
वेदभेदे, ततोऽङात् अणु गानभेदे 'इच्छधूतं' साम योजते

इति आन्दोग्यम् । राधां 'साम भेदसभा दानं दण्डके'-
त्युक्ते प्रयुक्तीकरणीयभेदे, म्रियवाक्यादिना सामन्ते च ।

सामन्त्यनरज्जी स्त्री० ङीप् ।

सामन्त पु० सन्तिमानः एकदेशे यत्नमनसस्येवः कृष् ।
सविप्रदाननरपदिदेशाधिपे म्ये । समनान्नः कृष् टि

लोपः । नेष्टप्रजाष्ठ (पठव) यं परस्परया सौवाः
सामनांति अद्विः । [कावोचिते च ।

सामयिक वि० समये भवः उचितो वा ठक् । समयभने,
सामयोनि पु० साम योनिरुपपत्तिस्थानं यस्य । इक्षिनि,

तेषाञ्च सामयोनित्तत्तं पाठकाव्ये 'सूर्यस्यापङ्कपाठे हे
समान्येय प्रजापतिः । इत्याभ्या परितृह्याय सप्त सामान्य

गायत । गायतो मन्त्रसंज्ञायात् सप्तलेखनवृज्ज' इति ।
चतुर्मुखे मन्त्राणि च ।

सामर्थ्य न० समर्थस्य भावः यम् । देहने वत् शक्ती योग्य-
ताया, सद्गुणार्थतायाञ्च । [समवायसम्बन्धिनि वि० ।

सामवायिक पु० समवाये प्रयुक्तः ठक् । मन्त्रिणि । तस्मैदम् ठक् ।
सामाजिक पु० समाजः सम्भवेन प्रयोजनमस्य । अन्ते ।

सामान्य न० समानस्य भावः यम् । साङ्गस्यप्रयोजकमर्थं यथा
संघं पद्ममिव सन्दृष्टव्यादौ सौन्दर्यादि । समानमेव

साधे यम् । इत्युपपन्नं तत्सत्यव्याख्याताया जातौ ।
सामान्यसंज्ञा स्त्री० सामान्यं साधारणमर्थः लक्षणं यस्याः ।

न्यायोक्ते सवोक्तिबलत्वसंज्ञाधने उपपद्यते । यथा एक-
वदप्राने वदतरूपस्यासामान्यमज्ञायात् सकलस्य वदत-

वतो धानम् । [रथस्त्रिणां वेद्यायाम् ।

सामान्या स्त्री० समानैव साधे यम् अजा० टाप् । साधा-
सामि कथ्यः सान-इत् । कर्त्तुं 'सामिपटिते'ति नैपथम् ।

सामिधेनी स्त्री० इत्-इत्थ कथ्ये क्त्वाटि नि० । अग्निहो-
म्यवसाधने इत्यभेदे, समिक्ताये च ।

सामीप्य न० समीपस्य भावः साधे या यम् । गेहके निकटे च ।
'सामीपाख्येपरिवेद्याध्याधारसदृश' इति व्याकरणम् ।

सामुद्र न० सपुत्रे भवः कृष् । (सरकच) कथ्ये ।
सामुद्रक न० सपुत्रेण प्रोक्तम् इत् । इत्यादिरेखादिना स्त्रीपु-

श्चभागुभनमचक्षमाके सन्त्यभेदे, 'सामभागे त्वं नारीयां
दविषे इदमस्य च निर्दिष्ट' लक्षणं तेषा सपुत्रेण

सवोद्विगति' 'सामुद्रं सारसपुत्रे'ति नैपथम् ।
सामुद्रिक वि० सपुत्रेण प्रोक्तम् ठक् । * स्त्रीपुश्चभागुभ-

नमचक्षमाके सन्त्ये । [उष् । दुहे परलोकाधने त्रि०
साम्परायिक न० सम्परायाय सापदे परलोकाय वा हितम् ।

साम्प्रतम् न० सम्प्र-प्र-वन-वटयुक्ते । उचिते ।
साम्बर न० सम्बरदेशे भवम् कृष् । सम्बरदेशेदे तयके

साम्भवा स्त्री० सम्भवः कथ्यस्य प्रयायात् गौ-ङीप् । रक्तोभे
साम्य न० समस्य भावः यम् । तत्सामप्रयोजके साधारणमर्थं

साम्प्रदाय्य न० समाजः भावः यम् । शार्ङ्गभीमते 'भेजे
साम्प्रदाय्योचितमिति रघुः 'नन्नाधिपत्वं राज्यं स्यात्
साम्प्रदाय्यं दक्षवक्त्रे' इत्युक्ते दक्षवक्त्रेजनाधिराज्ये च ।

साय ३० सो-यञ् । दिनान्ते, बाधे च ।

सायसन्ध्या स्त्री० सायम् दिनान्ते सन्ध्या, तत्र सन्ध्यायते सञ्-
धौ-पञ्चमे क वा । दिनान्तसन्ध्यायाम् दिनान्ते-उपास्य
देवताभेदे च । भावे अङ् । तन्नोपासनायाम् ।

सायक ३० सो-युक् । बाधे-छन्दे च ।

सायन्तन लि० सायन्तव शब्द तद् च । दिनान्तमे । क्लिया
ङीप् । “सायन्तनी तिथिमण्डल” इति नङ् ।

सायपुष्पा स्त्री० सायकस्य पुष्पेयस्या ५ व० । वरउत्तराक्षे ।

सायम् अव्य० सो-अस्य दिनान्ते “साय सन्ध्याति वचनं” इत्युद्भूत

क्रियाङ् ३० सायोऽङ्ग एक० त० टञ् छान्द्रेय । दिनान्ते,

“सावाङ्गस्तिष्ठन्तं स्थात् आङ्गत्वं न कारयेदिति” सङ्-

त्युक्ते पञ्चधाविभक्तदिनस्य लिप्साङ्गके पञ्चमे त्रयेऽये च ।

सायुज्य न० सङ्गुनक्ति-युज-क्लिप्सादेय सयुज् तस्य भाव
यञ् । सङ्गुयोगे, पञ्चविधछक्तिमध्ये एकलक्षणवस्यानङ्गमे
छक्तिभेदे च । [सारत् व ।

सार दौर्बल्ये अद० पु० उभ० सञ् । सेट् । सारयति ते अञ्

सार न० स-यञ्, सार-यञ् । जले, धने, स्त्राव्ये, भव-

नीते, बोधे, धने च । बले, स्थिराग्रे, मज्जनि, वर्ज्यकारे, वा-

यौ, रोगे, अतिवृद्धे हृष्यते च उ० न० । नेष्टे, वरे च लि०

सारकं उ० सारयति देवयति स-यिप्-युक् । जयगते ।

देवसङ्गले लि० ।

सारगद्गिरि उ० कर्म० । विट्छदिरे ।

सारगन्ध उ० सार ज्ञे रोगक्षोयस्य । चन्द्रे ।

सारस न० सरसाभिर्निर्दिष्टम् अञ् । सधुनि सौहे ।

सारङ्ग ३० स-यञ् । चातकस्ये, हरिष्ये, गजे, ध्वजे

कले, राजह्वये, चित्तस्ये, वाद्यभेदे, वस्त्रे, नागवर्ण्ये, समूहे

कामदेवे, चामे, जेये, आभरण्ये, पद्मे, शङ्खे, चन्द्रे, कर्पूरे

उज्जे, कौकिल्ये, मेवे, सिङ्गे, राजौ, भूमौ, दीप्तौ च । शार-

मङ्गलस्य यक० । शारङ्गोऽपि फलवृक्षादौ ।

सारङ्गिका ३० सारङ्ग मङ्ग इति ठक् । व्याधे ।

सारज न० सारत् दध्युपात् ज्ञायते जन-ठ । सवनीते ।

सारण न० स-यिप्-युक् । गन्धभेदे, अतीसाररोगे, रावच-

सचिवे च । भद्रवलायाम्, पाप्मातले च उ० ।

सारण्यिणी स्त्री० स-यिप्-युजि ना ङीप् । सुद्रव्या,

प्रसारिण्यान् सङ्क्षेपेण सङ्गत्यादिवोधके ज्योतिषमप्य-

भेदे च ।

सारतश्च उ० सारमधान जलप्रधानस्य । कदलीस्थे ।

सारथि ३० स-यिप्, सङ्ग रथेन सरय घोटक तद्
नियुक्त इत्य् वा । रथादिवाहनमेतरे नियन्त्रि ।

सारदा, स्त्री० सार ददाति दा-क । सरस्वत्याम् “निम्बुति
यदि सङ्गीता सारदेवि” शिवस्तव । सारदातरि लि० ।

सारद्रुम ३० सारद्रोऽद्रुम । यदिरुद्धे ।

सारभाण्ड न० कर्म० यत्तस्मिन्पात्रे, येषपात्रे च । [ह्वे ।

सारभूयिका स्त्री० सारे भूमिकेशमहारकलात् । देवदासी

सारमेय ३० स्त्री० सर्पाया क्रयपणव्या कमत्स्य ठक् ।

ऊकुरे । तद्योषिति स्त्री० ।

सारपोड न० सौष्टेय सार राज० । कौटुसारे [इष्टपात्रे] ।

सारव लि० सरत्या भव अणु लि० । सत्यूनदीभवे ।

सारस न० सरोऽभिजनो निजतवयतिरस्य अणु । पद्मे, कक्षा-

भरण्ये च । सङ्ग रथेन सार्धे यण । चन्द्र, क्षमावस्थाने

पश्चिणि च उ० । तद्योषिति स्त्री० । सरसद्भय अणु ।

सरोवरसम्बन्धिनि लि० ।

सारसन न० सार सनोति सन-यञ् । स्त्रीरुद्धाभरण्ये, छा-

त्रायाम्, कञ्जकदाढ्यायै मध्यकारे निवर्धे, पट्टिकादौ च ।

सारस्वत ३० सरस्वती देवतास्त, सरस्वत्यादय वा अणु ।

विल्लदस्थे, देवभेदे, पञ्चगौडमध्ये ब्राह्मणभेदे सरस्वती

प्रतिपादितव्यनिधेदे, ब्राह्मदिनरूपे कालभेदे च “सारस-

तस्य कल्यसेति” उदात्तम् । रक्षतीत्यन्विति “तस्या

पूर्वाङ्गसमवे कुर्यात् सारसतोत्सवमिति” उदात्तम् ।

सरस्वतीदेवतायै च लि० “तस्यावनाय निर्वाययश्च सार-

स्यतोद्विजे रिति” इति ।

सारस्वतकल्प ३० कर्म० । तन्नोक्ते सरस्वत्या उपासनायै

के विधानभेदे, तन्नामके प्रज्ञादिने च । [दृष्ट्यंसाङ् ।

सारा स्त्री० सारयति स यिप्-यञ् । कृष्णमित्रतायाम्,

साराल ३० सारमास्त्राति सा×स-क । तिष्ठत्ये ।

सारि(री) ३० स्त्री० स रण्य स्त्रीतपये वा ङीप् । पायके

“सारौ चरन्तीं पश्चि । सारयेति नैपथम पश्चिभेदे च ।

सारिका स्त्री० सरयि गच्छति स-युक् । पश्चिभेदे (सारिक)

सारिणी स्त्री० स-यिनि । सहदेवीवत्तायाम् कार्याङ्गा उदा-

त्तमाया, क प्रितिशिष्याया, प्रसारिण्या, रक्षुर्गर्भवायाङ् ।

सारिवा स्त्री० सारिरिव वाति वा क । (यनन्तम्) ।

चताभेदे [भव ठक् । विपभेदे ।

सारोद्भिक ३० सार जेव उद्भोवन सारोड देवभेदस्तन-

सार्ध ३० स-यन् सार्धेऽण् । समूहे, जन्मसमूहे “स जयत्यरि-

सार्धसार्धकीति 'नैयधस्' सह खद्येन वाच्येन वा । वक्षिषु
समूहे । धर्षनि लि० अन् । सार्धक । अर्धधृतिने जने लि०
शब्दोपु० "सार्धक सार्धबोधक इति 'शब्दप्रतिपत्तिप्रकाशिका"
सार्धवाह उ० सार्धं वहति वह-अण् । वक्षिगुजने ।
सार्द्रं लि० सह आर्द्रेन । आर्द्रतायुक्ते । [अर्द्रयुक्ते लि० ।
सार्द्रम् अञ् । सञ् + अर्ध-अण् । आर्द्रत्वे । सह खद्येन । सार्द्र ।
सार्पं तः सर्पदेवतास्य अण् । अक्षेपानक्षले ।
सार्पिष्क लि० सर्पिषा सन्तुतम् उण् । हतसंज्ञते अञ्जनादौ
सार्पजनीन, लि० सर्वेषु जनेषु विदितं सञ् हिपददृष्टि ।
सर्वलोकविदिते ।
सार्पत्रिक लि० सर्वत्र भवम् उञ् । सर्वस्मिन् काव्यादीभ्ये ।
सार्पधातुक न० सर्वधातुञ् व्याजोति उञ् । व्याकरणोक्ते
सर्वधातुप्रकृतिके तिङ्गादौ प्रत्यये ।
सार्पमोतिक लि० सर्पाणि-भूतानि व्याजोति उञ्
हिपददृष्टि । सर्वभूतव्यापके ।
सार्पभोम उ० सर्पाणां भूमेरुत्तर सर्पाणं भूमिषु विदितो
रा अण् । चक्रवर्त्तिनि न्ये, लघ्वदिङ्प्रत्यये जने च ।
सार्पसौमिक लि० सर्वेषु लोकेषु विदितं उञ् हिपददृष्टि ।
सर्वलोकैषु विदिते "ह राम सार्पसौमिक" इति भट्टि ।
सार्पविभक्तिक लि० सर्पाणं विभक्तिषु तदर्थं भव-उञ् ।
सर्वविभक्त्यर्थं विहिते तद्विवादादौ प्रत्यये ।
सार्पप लि० सर्पपस्य विकार अण् । सर्पविकारवैवादादौ
"अङ्गुच सार्पप तेषमिति, सृति" ।
साल उ० सह-अण् । उल्लसाले, "रसायः सालं सवद्वल-
तेति 'नैयधस्' स्नामाख्याते दृष्टभेदे, प्राकारे च ।
सा०न उ० सालं कारणत्वेनास्त्रस्य प्रासादित्वान् न । सास-
नियति (धुना) ।
सालनिर्यास उ० इतः । धुना) सञ्जरेषु । [इत्ये ।
सालमणी स्त्री० सालस्यैव मण्यवस्था स्त्री । (साधपाणि)
सालपुष्प न० सालस्यैव पुष्पं यस्य । स्त्रालपद्मे ।
सालभञ्जिका स्त्री० सालं भग्नं भञ्ज-अण् । काणादि-
निर्मिते जलमजोझासाधने प्रसक्तिकं वायु, वेश्य याञ् ।
सालरस उ० इतः । (धुना) राखे ।
सालवेद उ० सास वेद्यति देह-अण् । राखे (धुना) ।
साला स्त्री० सालं प्राकारोऽस्त्रस्या अण् । न्ये ।
सालालक उ० सालायां लकडर । कुडुरे ।
सालूर उ० सह-अण् णिञ् । भेजे भवदूके

सालेय उ० सालाया भव उञ् । मधुरिकायाम् ।
सालोक्त्र न० समानोक्तोऽस्य तस्य भाव अण् । पञ्चविधमुक्ति
मध्ये एकलोक्त्रस्यैव रूपे मुक्तिभेदे । [न्ये ।
साल उ० व० व० सौभेदे । तेषां रात्रा अण् । तद्देशाभिमे
सालसङ्ग उ० सालं रूपं हतवान् हन-क्तिप् । विष्णौ ।
सावधान लि० सह व्यवधानेन । सचेतने, सतर्के, मनोमि
निवेशयुक्ते च ।
सावन न० सवनं सोमयागाङ्गं स न तस्मैदम् अण् । "अङ्गोरा-
त्तेषु सौमने सावने दिवसं सृष्टं" इति ष्योतिषोक्ते अ-
ङ्गोरात्मात्मने दिवसे, सवनवयस्य अङ्गोरात्माध्यात्म-
ज्ञानसम्बन्धितम् । तन्निष्पत्तिवशात्काले मासभेदे च उ०
'विवाहादौ सृष्टं सौ' शेषेषु सावनेनोत इति सृति ।
"सूत्रकादिपरिच्छेदो दिनमासाद्यापराध्या । मध्यमयज्ञ-
मुक्तिं सावनेन प्रचोर्त्तितं" इति सूर्यसिद्धान्त ।
सा(या)वर उ० स(श)वरेषु निर्द्वित अण् । परमेश्वरमादे च ।
सारथ्य उ० सर्पायां सूर्यस्यैव साराया भव अण् । सवर्था
गर्भने सूर्यजं सवने भवति । इत् । सारथिरेत्यञ् "सूर्या-
ज्जन्तं सारायाय सारथिर्भवति मनुस्मृति" चण्डो ।
सावित उ० सविता देवताऽस्य अण् । विमे । सविद्येने, स्त्री०
स्त्री । "सावित्रीयावत्सावरोऽपीति" सृतिः । सा च
सत्त्वतोभाष्यायाञ् । सवितादेवताते अस्मादौ लि० यज्ञो-
पवीते न० । सावरोदौ अण् । सूर्ये । तस्मैदम् अण् । मङ्गा-
देवे, गर्भे भवति च उ० ।
सावित्रीव्रत न० सावित्रीपूजनसहितं कर्त्तव्यं व्रतम् । ज्वै-
लक्ष्मणवर्द्धस्या सावित्रीपूजनार्थं व्रते । [पवीते ।
सावित्रीसूत्र न० सावित्रीदीक्षाकालिकं सूत्रम् शास्त्रं । यज्ञो-
पवीते स्त्री० सह-अण् णिञ् । योगकल्पिते लोचनपाता-
नके कथ्यते । [करण्ये च ।
सास लि० सह प्यसेष । चतुर्जगन्नि । [सामानाधि
साहचर्य्य न० सहचरस्य भाव अण् । समभिव्यारे, साङ्गि,
साहस न० सहसा वडेन निर्द्वितम् अण् । वनेन कृते पोथ्यं
स्त्रीसप्तपदादौ दुष्टकर्मणि, 'सहसा क्रियते यत्तु तत् साहस
मिति सृष्टं मिति' सृति तच्च पञ्चविधम् "मनुष्यमारण्य
क्षेत्र परदारामिषादीन् । पाशव्यमन्दतैव साहसं पशुधा
पशुमिति" सृति । सहसा व्यक्तिनेन कृतम् कर्म ।
अविश्रयतकर्मणि, लि० । साहसमनुसरति अण् । भृत्य-
ने दयहविषये, "सामोतिदण्डपाङ्गो दण्डउत्तमसाहस ।

तदर्थं सध्यम् प्रोक्तसद्वर्त्ममयं धृतम्" इति स्मृतिः । "पा-
न्यपे त्वाहस्य" इत्युक्ते अग्निभेदे च उ० ।

साहसिकं लि० साहसे प्रसृतं उ० । मनुष्यभारणाद्यभिरते
भोरे, पारदारिके, मिथ्यावादिनि, परस्परवादिनि च ।

साहस्यं न० सहसायां सभूह् अण् । सहस्रसमूहे । सायें
अण् । सहस्रसङ्ख्यायाम् न० । सहस्र परिमाणस्य अण् ।

सहस्रसंख्यान्ति लि० । सहस्रसंख्यकगजसमूहे उ० ।

साहायकं न० सहायस्य भावः उण् । साहाय्ये ।

साहाय्यं न० सहायस्य भावः ण्यञ् । सहायक्यायाम् ।

साहित्यं न० सहितस्य भावः ण्यञ् । मैत्रेये परस्परवशायेचाया
तत्संस्काराण्येकक्रियायां चित्ये, हस्त्येदेकक्रियायां चित्ये,
एकाक्रियायां चित्ये, दुहित्वेयेपविषयत्वे, काव्यभेदे च ।

साक्ष्यं न० सक्ष्यस्य भावः ण्यञ् सक्ष-ण्यत्वात् । सक्ष्ये
सङ्गतीयेति० ।

साक्ष्यं उ० सक्ष्वाङ्गवेनाभिधानेन । अभिधानसहिते "जगाम
गजवाङ्मयमिति" भारतम् । शैयादिप्राधिकरणयूतकस्य
समाक्षये च ।

सिद्धिः उ० हिनव-वर्षं उ० वर्षविपर्ययः । सनामस्थाने वपु
भेदे, रत्नयोभाङ्गने, शैयादित् पक्ष्मये राशौ च । न-
दान्त्य । श्रेष्ठार्थः ।

सिद्धिकेयूरः उ० सिद्धिस्तु केयूरोऽस्य । वज्रवे ।

सिद्धतनुः उ० सिद्धिस्तु तनुमत् । करहयमेव नरूपे ऋद्धौ ।

सिद्धतुण्डः उ० सिद्धिस्तु तण्डुः प्रथमस्य । वृद्धतण्डुत्वे ।

सिद्धद्वारं न० सिद्धिचिह्नितं द्वारम् । उपरवेशनयोग्ये द्वारे

सिद्धध्वनिः उ० सिद्धिस्तु ध्वनिः । सिद्धिस्तुनादे सिद्धभादा-
दयोमत् । इतः सिद्धस्य घट्टे । [गायभेदे ।

सिद्धनर्दिकाः उ० सिद्धिस्तु नर्दति नर्दे-ण्युत् । [चिह्नाः]

सिद्धनादिकाः स्त्री० सिद्धिमपि नादयति नर्दे-ण्युत्-स्युत् ।
इरावतायाम् ।

सिद्धपर्यायः स्त्री० सिद्धिस्तु उच्छ्रयः पर्ययस्य ङीप् । राशकटखे

सिद्धपुच्छिकाः स्त्री० सिद्धिस्तु उच्छ्रयः पुच्छाण्यस्या-कण्,
अतः दन्तम् । [सुद्रपाङ्गुले] हवे ।

सिद्धपुच्छीः स्त्री० सिद्धिस्तु उच्छ्रयः पुच्छाणि पर्णानि बाह्या
ङीप् । चित्रपर्यायः, प्रतिपक्ष्याम, मापयस्याङ् ।

सिद्धपुष्पाः स्त्री० सिद्धिस्तु उच्छ्रयः पुष्पाण्यस्या । प्रतिपक्ष्याम

सिद्धमुखः स्त्री० सिद्धिस्तु उच्छ्रयः मुखस्य दन्त इव प्रथमस्या
ङीप् । वासके । [वाङ्मनादयोमत् ।

सिद्धयानाः स्त्री० सिद्धिस्तु यानां वाङ्मनस्य । इर्गाम् सिद्धि

सिद्धिस्तु उ० सिद्धिस्तु वत् । देवभेदे । तद्देयप्रभयान्तात्
रत्ने, रीतौ त्वे च न० ।

सिद्धवास्थानः उ० सिद्धिस्तु वास्थानस्य । तालसङ्घे हृद्यभेदे ।

सिद्धवाङ्मिनीः स्त्री० सिद्धिस्तु वाङ्मो विद्यतेऽस्या इति
[इर्गाम्] । [विक्रमे लि० ।

सिद्धविक्रान्तः उ० सिद्धिस्तु विक्रान्तः । अन्ते । सिद्धिस्तु

सिद्धविन्नाः स्त्री० सिद्धिस्तु विन्ना विद-क्तः । मापयस्याङ् ।

सिद्धसङ्गमनः लि० सिद्धिस्तु सङ्गमनस्य । पदोद्गम्युक्ते

सिद्धिस्तु उदाहरे, च । "सिद्धिस्तुगुणो दुर्बले" रत्नं ।

सिद्धा[विद्या]नः न० सिद्धि-आनङ् उ० । शौचपक्षे ।

सिद्धासनं न० सिद्धिचिह्नितमासनम् । राजासने पञ्चरात्र-
श्रीडावा जयभेदे, योगासनभेदे च लक्षणं इहदभिधाने ।

सिद्धास्यः उ० सिद्धिस्तु सिद्धिस्तुस्य दन्त इव उर्ध्वस्य । वासके ।

सिद्धिकाः स्त्री० । काव्यपपञ्चा राजभातरि ।

सिद्धिकामुतः उ० इतः । राज्ञो सिद्धिकापुत्रादयोमत् ।

सिद्धीः स्त्री० हिनसि रोगान् हिनृष्य अङ् उ० । वाताश्या,

कण्ठकारिकायाम्, वासके, हृत्वा, सङ्गपर्यायम्, राजभा-

तरि, च । सिद्धि-जातौ ङीप् । सिद्धिचिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सिद्धिः स्त्री० सिद्धि-चिह्नितः । सिद्धि-चिह्नितः ।

सितकुम्भर उ० सित कुम्भरोष्ठः । इन्द्रे । कर्म० । घेरान्तगणे
मितकुम्भा स्त्री० कर्म० । श्वेतकुम्भायाम् ।
सितच्छन्दा स्त्री० सित क्षन्तमिव पुष्पमखा । श्वेतपुष्पायाम् ।
सितच्छद् उ० सितच्छद् पञ्चोदयः । इत्ये । श्वेतदूष्यांस्त्री० ।
सितदर्भ उ० कर्म० । श्वेतउभे । [ओरजे ।
सितदीप्य उ० दीपयत्यस्मिन् दीप-शिब्-यत् कर्म० । श्वेत
सितदूष्या स्त्री० कर्म० । श्वेतदूष्यांस्त्री० ।
सितद्रु उ० कर्म० । मोरद्रुभेदे, गुह्यवर्षादृष्टे च ।
सितधातु उ० कर्म० । कठिण्याम् ।
सितपक्ष उ० सित पक्षोऽयः । इत्ये । कर्म० । चन्द्रस्य उद्दिचारक
पञ्चदशतिथ्यात्मके शुक्ले पक्षे । [इत्ये ।
सितपर्णा स्त्री० सितानि पर्णान्दृष्ट्या उभे । उर्ध्वं पुष्पिका
सितपाटलिका स्त्री० कर्म० । श्वेतपाटल उभे ।
सितपुष्पा स्त्री० सित पुष्पादृष्ट्या । श्वेतपुष्पादृष्ट्या ।
सितपुष्प न० सितानि पुष्पाण्यस्य । श्वेतपुष्पादृष्ट्या । तगर-
इत्ये, काये, श्वेतरोहितकण्ठे च उ० । श्वेताश्वरानिवाया
स्त्री० उभे । भक्षित्वाया स्त्री० टाप् । कर्म० । श्वेतपुष्पे न० ।
सितभरिच न० कर्म० । शुभभरिच ।
सितमाप उ० कर्म० । राजमाये (भरपटौ) [वायाम् ।
सितवर्षाम् स्त्री० वर्षाद् भवति भू-रिप् कर्म० । श्वेतपुष्प-
सितसायका स्त्री० सित सायकोयस्या इत्ये । शुभ-
परपुष्पादृष्ट्या ।
सितशिल्पिका उ० सित शिल्पि र्थस्य कप् । गोधूमे,
सितशूक उ० सित, शुभ शूकोयस्य । इत्ये ।
सितशूरण उ० कर्म० । वनशूरणे (वनयोधे) ।
सितसर्पप उ० कर्म० । गौरसर्पे । [शके ।
सितसार(क) उ० सित सारोनिर्वाणोदय वा कप् । शक्ति-
सिता स्त्री० शो-ज्ञ । शर्करायााम् ।
सितास्यण्ड उ० सिताया स्यण्ड इव । मधुजातयर्षरावायाम् ।
सिताय उ० सितमय यस्य । कच्छे ।
सितादि उ० सितायाद्यादि कारण्यस्य । इत्ये ।
सितापात्र उ० सितमपात्र यस्य । मयूरे ।
सिताज न० कर्म० । श्वेतकण्ठे । सितान्मोक्षाद्दोषण्य ।
सिताभ उ० सितान्मोक्षाया यस्य । कर्पूरे, वन्दे च । तन्ने स्त्री० ।
सिताम्ब उ० अम्ब इव सितम् शुभ राज० । कर्पूरे ।
सिताम्बन न० अम्बकमिव सितम् राज० । कर्पूरे ।
सितार्जक उ० कर्म० । देवद्वयस्याम् ।

सितालन उ० आलयति भूपयति अल णिङ् श्नुन् कर्म० ।
श्वेतपन्दारे । [श्वेतपुष्पायाम् ।
सितासता स्त्री० सित सतो आलतते आ+त अच् ।
सितावर उ० सित श्वेतताभाश्चोति या+उ-अच् (घृणिनि)
याकभेदे ।
सिति उ० शो-क्लिप् । शुद्धवर्षे, क्षणवर्षे च । तद्वति ति० ।
सितिमन् उ० सितस्य भाव इमनिच् । शुभतायास
सितिवार उ० सिति श्वेतता उच्योति इ-अच् । घृणिपक्षे
(घृणिनि)पात् ।
सितिगसम् उ० सिति जण्य वाचोऽस्य । वरदेव ।
सितेतर उ० शिवादितर । श्वाभयाद्धौ कुलये च श्वाभेतर
वर्षे उ० तद्वति ति० ।
सितोपल उ० कर्म० । स्फटिके । कठिण्या न० । शर्कराया स्त्री० ।
सिद्ध न० सिद्ध-ज्ञ । शैश्वरसवये अज्ञानमत्वात्तयात्म
विषये, पक्षे, निमित्ते च ति० । सिद्धिरक्षस्य अच् । व्यासादी
स्मरौ देवयोनिभेदे च उ० । निश्चिते ति० विष्णुस्मादिषु
मध्ये हाविषयोगे, शुक्रे, जन्मधूसरे च उ० । व्योतिपोक्षे
योगिनीदयासम्ये सप्तम्या दयाया स्त्री० । तन्मोक्षे
शिवादिष्वक्षये आध्वनामाद्याद्यत्युक्तोऽस्याद्याध्वनुक्तो
सन्मयेदे उ० ।
सिद्धन उ० सिद्ध इव दशार्थे कन् । सिन्धुवारे, ए वड्ये च
सिद्धजन न० सिद्धपक्ष जन्म । काङ्क्षिते । सिद्धताय, दशोच्यत
सिद्धदेव उ० पिङ्गता देव । मन्त्रादे
सिद्धधातु उ० सिद्ध प्रसिद्धोभावा । पारदे
सिद्धपीठ उ० न० कर्म० । 'जातोऽक्षवर्षिर्धर्म होमोवा काटि-
यज्ञक । महाविद्यानया कोष्थे सिद्धपीठ प्रकीर्तित'
इति तन्मोक्षे स्थानभेदे ।
सिद्धपुर न० कर्म० । "वडाकुमध्यं यनकोदिरस्या मातु
मक्षिणे रोषकपचनञ्च । अधोमत सिद्धपुरेऽस्तुते भूगो-
लक्ष्ये भूदुत्तप दानरितदेशस्ये च वरुणु देशनिमित्तपु
उरपु मध्ये वडाधोभागस्ये पुरभेदे ।
सिद्धपुष्प उ० सिद्ध निष्प पुष्प यस्य । करवीर इत्ये ।
सिद्धप्रयोजन उ० सिद्ध प्रयोजन यस्मात् १३० । गौरवर्षे
सिद्धरस उ० सिद्ध प्रसिद्धोरस । पारदे सिद्धोरसाज्ज
धातुमाते ति० ।
सिद्धविद्या स्त्री० सिद्धा विद्या मन्त्रोपेक्षा । काशी वारा
महाविद्या षोडशो भुवनेश्वरो । भैरवो ज्ञानमस्ता च
विद्या भूमावती यथा । वगला सिद्धविद्या च मानवो ज्ञा-

महाक्रिया । एता दृष्ट मङ्गाविद्या सिद्धविद्या प्रकीर्ति-
ना ॥ इति तन्त्रोक्ताय दृष्टय काव्यादिपु ।

सिद्धसाधन न० सिद्धसि निश्चितस्य साधनमनुमानम् । न्यायोक्ते
सिद्धाधिविधाविरुद्धावे साध्यवत्त्वेन निश्चितस्य पुनरनु-
मानरूपे दोषे । सिद्धसाध्यमिति ख्यु । श्वेतसर्पेण पु० ।

सिद्धसाध्य पु० सिद्धादिचक्रस्य साधकनामाद्याचरयुक्तोपा-
वधितोयकोयस्याद्याचरयुक्ते तन्त्रोक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धसिद्ध पु० तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्य साधकनामाद्याचर-
युक्तोयस्थिताद्याचरयुक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धसिद्ध स्त्री० इ० त० । गङ्गायाम् सिद्धनद्यादयोऽप्यत्र ।

सिद्धसुसिद्ध पु० तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्य साधकनामा-
द्याचरयुक्तोयस्थितायोयकोयस्थिताद्याचरयुक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धान्त पु० सिद्ध निश्चितोऽन्योक्त्यात् । प्रमाणाद्यपन्या-
सेन पूर्वपक्षनिरासने सिद्धपक्षस्य स्थापनरूपे वाक्यस्योपे-
क्ष्योति यास्तभेदे च स च सर्वसिद्धान्त सोमसिद्धान्तादि

सिद्धारि पु० तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्य साधकनामाद्याचर-
युक्तोयस्थितावधितोयकोयस्थिताद्याचरयुक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धार्ये (क) पु० सिद्ध अर्थोऽन्यथात् । पुनः वा कप् । श्वेतसर्पेण
वटीहृत्ते च [६१०] प्रसिद्धार्ये लि० । "सिद्धार्ये सिद्धसम्बन्ध
मिति" प्राञ्ज ।

सिद्धि स्त्री० सिध-क्तिन् । कङ्किनामौषधे, योगभेदे, शल्-
कान्ते, निम्बसौ, भास्के, पाडुकायाम्, कोष्ठे, शम्भसौ,
कश्मिराश्वविषैश्चर्ये, मुक्तौ, साध्यवत्त्वा निचये च ।

सिद्धिद पु० सिद्धि ददाति दा-क्त । बहुकर्मरत्ने । सिद्धिदा-
तरि लि० ।

सिद्धियोग पु० सिद्धिहेतुयोग । "युक्ते नन्दा नृपे भद्रा
शनौ रिक्ता कुजे जना । श्रुतौ पूर्णौ च समुक्ता सिद्धियोग
प्रकीर्तित" इति श्रीविष्णोर्क युक्तादिवारयुक्तनन्दादौ

सिद्धि न० सिध-मन् किञ्च । किलाशरोगे ।

सिद्धन् न० सिध-मनिन् किञ्च । किलाशरोगे मर्दोभवति लि० ।

सिद्धल लि० सिद्धन्-अस्त्ये लृत् । किलाशरोगवति । नि-
कारे स्त्री० । [नक्षत्रे ।

सिध् पु० कार्यं साधयति सिध-सिध्-कर्त्तरि श्यत् लि० । इम
सिद्धक पु० सिधति रोगान् सिध-रन् साधने क्नु । (पुष्प) इत्यभेदे
"वनगिर्यो" रितादिस्मृत्यैव सिद्धकमदस्य शान्तिना द्योते
विधानात् उ स्तमेवास्, अधोरोक्ते स्थापन्यपिर्नम् ।

सिध्क्तावण न० सिद्धकप्रधान न० यन्मू द्योते । हेतोयान् ।

सिन पु० सीयते रभ्यते च सि-पाददस्य न । पादे. पादे च

सिनी स्त्री० सि-क्तस्य नक्षत्रिणा ङीप् । सुखवर्धकियाम् ।

सिनीवाली स्त्री० सिनी श्वेता चन्द्रकलावति धारयति

कम् ङीप् । चन्द्रश्रीयुक्तायामपाराशर्याम् ।

सिन्दु (न्यु) क पु० स्यन्दते स्यन्द-उ समसारणश्च पु० दस्य वा ५

स्वार्थे वा क्नु । सिन्दुवार इत्ये ।

सिन्दु (न्यु) वार पु० सिन्धु गजमद वारयति तिक्तस्यात् ङ-

अन्त्ये । (निशिन्दा) इत्ये । "सुक्ताकलापीकृत सिन्दुवारमिति"

कुमार तस्य च श्वेतप्रमत्तात् सत्तादस्यत्वम् ।

सिन्दूर न० स्यन्द-अरन् समसारणम् । स्तनामस्थाने रक्त-

वर्ण्ये चूर्णभेदे, ठण्भेदे पु० ।

सिन्दूरकारण न० इ० त० । वीर्ये । [सधवायाम् स्त्री० ।

सिन्दूरतिलक पु० सिन्दूरवर्णसिक्कचित्भेदोदस्य । कृत्स्नानि

सिन्दूरी स्त्री० सिन्दूरवर्णानि प्रभा णि सन्त्यस्या अच् गौ-

ङीप् । सिन्दूररोचना, धातव्याश्च ।

सिन्धु पु० स्यन्द-उ समवारण दस्य ध्व । सचद्रे, नदभेदे,

इत्ये, श्वेतदृश्ये, रागभेदे, गजमदे, देयभेदे च । तद्देयवा-

सिनि पु० व० व । नदीभेदे स्त्री० ।

सिन्धुकफ पु० सिन्धो कफरूप । सचद्रेभेदे । [श्वेतदृश्ये ।

सिन्धुकार न० सिन्धुदेये कीयते क्रियते वा कृ-ल-वा-अप् ।

सिन्धुखेस पु० सिन्धुसमीपे खेसति खे-ल-अप् । सिन्धुदेये ।

सिन्धुज न० सिन्धुदेये सचद्रे वा जायते जन-ङ् । सैन्धव-

वयो । चन्द्रे, कर्पूरे च पु० । चक्ष्मार्थं स्त्री० । सिन्धुजातद्वयोमन् ।

सिन्धुनन्दन पु० इ० त० । चन्द्रे, सिन्धुसुताद्वयोमन् चक्ष्मार्थं स्त्री० ।

सिन्धुपुण्ड्र पु० सिन्धो पुष्पाति विकीर्यते डम्-अप् । यङ्गे ।

सिन्धुमन्त्रज न० सिन्धुमन्त्र वा जायते जन-ङ् । सैन्धव

वयो, अन्ते च ।

तरङ्गानिलकम्पिताम्बित'रधु ।

सिम पु० सि-मन् किञ् । सर्वस्मिन् इत्यर्थे, तदर्थेऽस्य सर्वनामता
सिम्बा(म्बि) स्त्री० शायति इतिरनया यम-यन् इन् वा
ष्ट० । (कुटि) सिम्बायाश्च इन्नन् । मखीनामगन्धद्रव्ये । वा
डीप् । डीवन् । निम्बाव्याघ्र ।

सिम्बिजा स्त्री० सिम्बेजायते जन-ड । यशोधान्ये कलायादौ
सिर पु० सि-रञ् । मिषलीमूले । नाद्याम् शम्भुवाङ्मियाश्च
स्त्री० । [सिम्बलीहणे ।

सिम्बली स्त्री० सि-किप् लक्ष-यत् गौरा० डीप् कर्म० ।

सिङ्गण्ड पु० सो-कि सि जेदस ऊण्डते कच्छकाटतयात्
ऊडि-अण् । सुहोष्टे [तत्त्वे व ।

सिङ्ग उ० सिङ्ग-अण् । उक्तधूपारणे गन्धद्रव्ये । सार्धे कम् ।

सिङ्गली स्त्री० सिङ्ग-लकृष्टं गौ० डीप् । कल्लोहणे ।

सिङ्गभूमि स्त्री० सिङ्गस्य गन्धद्रव्यस्य भूमि । सङ्गकोहणे ।
सीक सेचने भा० या० सकृद्वेद । सीकते अवेकिट । षडि न
सुल । अयोपदेयत्वात् पतम् ।

सीकास्यं वा सु० उभ० पुच्छे भा० प० सकृद्वेद । सीकय
ति ते सीकति असीकित् न असीकीत् । न यमम् ।

सीकार पु० सीकयते सिष्यतेऽनेन सीक-अरण् । जलकषे ।

सीता स्त्री० सि त इ० दीर्घ । वाङ्मलपद्मौ, जलकरान्दहि-
तरि, भद्राश्ववर्षस्वितगङ्गावाञ्छ ।

सीतापति पु० इ० त० । श्रीरामे ।

सीतायाःपति पु० इ० त० अलङ्कृतमा० । श्रीरामे "सीताया यतते
नन", इतिपुराणम् अलमकाले पत्ये इति स्थात् ।

सीत्कार पु० सीदितव्यकृत् कार सीत्+क्ष-अण् । अत-
रागले गच्छे ।

सीत्कृत न० सीत्+क्ष भावे क्त । सीत्कारे, अतुरागजयदे
सीत्य न० सीतदा वाङ्मलपद्मत्वा निर्दिष्ट वत् । धान्ये । सीता-
मर्हति यत् । इलकपणयोग्ये सेलादा लि० ।

सीधु पु० सिध-उष्ट० । मद्ये "रक्षो मकरसे सिध सीधु-
रितभिधीयते" इत्युक्ते मद्यभेदे च ।

सीधुगन्ध पु० सीधोरिव गन्धोऽयं न इत् अयि युषाम् । वज्रले ।

सीधुपुष्प पु० सीधुगन्धयुक्तं पुष्पमख । कदम्बे, वज्रले च । धात-
वदा स्त्री० डीप् ।

सीधुरस पु० सीधोरिव रस आसादोऽयं । व्याकृष्टे ।

सीमन्त पु० सीमोऽन शक० । (चित्रि) केयान्तर्गव्यर्का
कारे पदार्थे "पठेऽष्टमे वा सीमन्त" इत्युक्ते यशोवधिके
यष्टे अष्टमे वा मासि कर्त्तव्ये सञ्चारभेदे च ।

सीमन्तका न० सीमन्ते कार्यति कै-क । सिन्दूरे । नरकावासि उ०

सीमन्तिनी स्त्री० सीमन्त+अस्यर्थे रनि । योषिति नात्याम् ।

सीमन्तोन्वयन न० सीमन्तस्य तदाद्यगर्भसञ्चारस्य उन्वयन-
सञ्चावनमत् । स्रत्युक्ते गर्भसञ्चारकर्मभेदे ।

सीमन् स्त्री० सि-रमनि इ० न गुणादि । मर्यादायाम्, अन्वयौ,
स्थितौ-चेत्ते, अयङ्कोषे "सीमि इयङ्कोङ्ग" इति यि-
ज्ञानकोषदो । वेलाद्याश्च । [सीमनुयन्दाद्ये च ।

सीमा स्त्री० सीमन् X डाप् । मर्यादाया, यामादेरन्तर्भागे,
सीमाविवाद उ० सीमाया विवाद । अष्टादशत्वि विवादेषु
मध्ये सनामरसाते विवादभेदे ।

सीर पु० सि रञ् इ० । सूर्ये, अर्थहणे, हृषे च । [जनकहमे

सीरध्वज पु० सीरोहव तच्चिह्नितो ध्वजोयस । चन्द्रवयसे

सीरपाणि पु० सीर इव पाणी यस्य । वलदेवे

सीरिन् पु० सीरोहवोऽस्वस्यायुधत्वेन इति । वलरामे

सी(चे)वन न० सिव-लुट् रि० वा दीर्घ । सेवने वन्त-
वन्ताने (विशेषान) [सार्धे कम् । ततोऽं

सीस न० सि-किप् इ० सी-क कर्म० । (सीसे) धातुभेदे

सीङ्गण्ड पु० सिङ्गण्ड+इ० दीर्घ । सुहोष्टे,

सु अञ् ० छ-डु । पूजायाम्, अतिथये, जघ्ने, अतुमतौ,
सम्बद्धौ, यनायासे च ।

सुकण्डका स्त्री० सुहृ कण्डकोऽस्या । इतकुमार्याम् ।

सुकण्ड स्त्री० सु+कण्ड+अण् डु । कण्डुरोगे (चलकाना)

सुकान्द पु० शोभन कन्दोऽयं । कपरो, शोभनकन्दयुक्ते लि०
सञ्चाया कन् । पञ्चाङ्गी

सुकान्दिन् पु० शोभन हितकर कन्दोऽयस्य इति । वारा-
हीकन्दे, धरणीकन्दे, शूरणे, च । (शौल)

सुनरा स्त्री० सुलेन क्रियते इह्यते वा सु+ल-अण् । सुयी-
लाया गवि । सुषसाध्ये लि० । [कर्त्तव्यते लि० ।

सुकर्षका उ० सुहृ कर्षयन् कन्दोऽयस्य कर् । हस्तिकन्दे । शोभन

सुकार्षिका स्त्री० सुहृ-कर्षाविष पर्यायस्या क् अत
इत्यम् । मूकपक्ष्याम् । [वाचस्पत्याम् (राक्षसप्रया)।

सुकाणी स्त्री० सुहृ कर्षाविष पञ्चाङ्गस्या टोए । इन्द्र-

सुकर्मन् पु० सुहृ कर्म यस्मात् एव० । विष्कम्भादिषु मध्ये
सप्तमे योगे । शोभनकन्दवति लि० प्रादि० । शोभने लले न०

सुकल पु० सुहृ कस्यते ख्यायतेऽसौ सु+कल+पञ् । दाहय-
भोक्तृत्वादिना चिन्त्यते जने सुन्दरभुराव्यक्तयदे च ।

सुकाण्ड पु० सुहृ कण्डोऽयस्य । कारवेत्ते, सुन्दरकाण्डयुक्ते
एवे च काण्डोऽनयाया स्त्री० । सार्धे कम् अतस्त्वम् । तत्वेन

सुकामा स्त्री० सुष्ठुकायस्तेऽप्यौ सुख-क-पञ्च । त्रायभाषा
लतायाम् । योभनकाभवति लि० ।

सुकाष्ठ न० सुष्ठु काष्ठ मा० । देवदारुकाष्ठे, योभनकाष्ठे च ।
सुष्ठुकाष्ठ स्त्री० सुष्ठु काष्ठ यस्याम् । काष्ठकदल्याम्, कटुत्वाच्च
सुकुन्दक इ० सु+कुदि-लुट् । पञ्चाशदौ ।

सुकुन्दन न० सु+कुदि-लुट् । वर्णे

सुकुमारो स्त्री० सु+कुमार-कञ् पञ्च वा । जावीरुचे,
नवभाषिकायाम्, कदल्या, शृङ्गाया, मातुल्याश्च । यतिको-
मले लि० मा० सुन्दरकुमारावस्थान्विते लि० स्त्रिया ङोप्

सुसत् लि० सु+स-कृप् । पुण्यकारके, धार्मिके जने ।

सुसत न० सु+स-क्त । उखले, धर्मे, सुमे च । सुक्रमण्ये न०

सुसति स्त्री० सु+स-क्तिन् । उखले, भद्रत्वे, सत्कर्मण्ये च ।

सुसतिन् लि० सुसतमनेन ङनि । पुण्ययोषे, सुभयुक्ते,
सत्कर्मण्ये च ।

सुकेसर इ० सुष्ठु के सरो यस्या । वीजपूरे ।

सुकोष्ठी स्त्री० मा० । सीरकाकोष्ठायाम् ।

सुकोपका इ० सुष्ठुकोषोऽङ्ग कप् । कोषाग्रे ।

सुख सुखमन्मादने ऋद० सु० उभ० सक० शिट् । सुखयति-ते
असुखसु-त । अयोपदेशस्यास पत्यम् ।

सुख न० सुख-पञ्च । पुण्यजन्ये सुखभेदे आनन्दे अतुल्य-
वेदनये यदनुभवाय चित्तमनुब्रूय भवति तस्मिन् अर्थे । तच्च
आत्मधर्मे इति नैयायिकादयः । चित्तधर्मे इति साङ्ग्या-
दयः । सुखयतीति अच्, सुखमस्यासि अच् वा । सुख-
कारके, सुखिनि च लि० । [इत्ये सुखकारके लि० ।

सुखहारी स्त्री० सुखहारीति क-अच् हम् च ङोप् । लीनवौ
सुखजात लि० जात सुखमस्य परनिपात । जातानन्दे-
"सुखजात सुखापीत इति भट्टि ।

सुखदोष्ठा स्त्री० सुखेन दोष्ठा इह वत् । क्षेप विना
दोषनीयाया शवि-सुखदोष्ठाभ्याम् ।

सुखभाज्जि० सुख भजते भज-सि । सुखयुक्ते ।

सुखमोदा स्त्री० सुख सुखकरोमोदो यस्या । सङ्गकोष्ठे ।

सुखरात्रि स्त्री० सुखा सुखकरी रात्रिर्वर्षासम । आश्विना
मावास्यायाम् दीपान्वितामावास्यायाम् ।

सुखरात्रिका स्त्री० सुखा रात्रिर्वर्षा १३० कप् । दीपान्विता-
मावास्या-पूर्व्याया लक्ष्म्याम् दीपान्विताधृष्यम् । "धृ-
नोया तदा उद्योतिर्विशेषा सुखरात्रिकेति" व्योति
वेचनम् । कवभाष सुखरात्रिरथवा "आस्याता भूवे
देवि । सुखरात्रि । नयोऽस्तु ते" इति दीपान्वितामावास्या-

या लक्ष्मीयुजनमन्त्र ।

[काद्यारे साधिमाटि ।

सुखवर्चस् इ० सुख वर्चयति उद्योपयति वर्च-विष्-लुट् । सर्ज-

सुखवर्चस् इ० सुख सुखकर वर्चो यस्या । सर्जिकाद्यारे ।
(साधिमाटि) । [फलद्वये ।

सुखवास इ० सुख सुखकरोव भोगम्यो यस्या । (तरुसर्ज)

सुखवासन इ० सुख सुखकर वासन गम्यो यस्या । सुखवा-
सनमन्त्रद्वये ।

सुखाधार इ० सुपानामाधार । स्रोतः । कर्म० । सुखकरावासे ।

सुखायत इ० सुखेनायस्यते आ+य-त । विनीतौत्वे ।

सुखायन इ० सुखेनायतेऽनेन अय-लुट् । सुविनीताये । [नके

सुखावह लि० सुखमावहति जनयति आ+वह-अच् । सुपत-

सुखाय इ० सुपा सुपकरीत्याया यस्या । वक्ष्ये । सुखेनायते

अय-पञ्च । रात्रतिनिषेधे इत्ये । सार्धे कन् । सुखायने,

(यथा) रात्रतिनिषेधे च इ० । भाषे यच् । सुखभोजने ।

सुखोत्सव इ० सुखकर उत्सवो यस्याम् ५५० । पत्नी । कर्म० ।

आनन्दकारके, उत्सवे इ० । [आरे (साधिमाटि) ।

सुखोर्ज्ज्वल इ० सुखस्य उर्ज्ज्वल इति रत्नस्य ङम् । सर्जिका-

सुग न० सुष्ठु गच्छति निर्याति गम-ङ् । विद्यायाम् । सुगमे लि०

सुगत इ० सुष्ठु गच्छति जानाति गम-कर्त्तरि-ङ् । सुते ।

सुगन्ध न० सुष्ठु गन्धोऽस्य न इत् । गन्धते, सुष्ठुनीरके,
नीलोत्पले, चन्द्रे, यन्त्रिष्वर्थे च । रक्तपिपौ, गन्धके, चण्डे,
भूयर्थे च इ० । सङ्गमद्रव्ययुक्ते आपणादौ लि० ।

सुगन्धवत् इ० सुष्ठु गन्धोऽस्य कप् । रक्ततल्ला, गन्धके,
नागरदे, कर्काशाश्च ।

सुगन्धयन्ता स्त्री० सुगन्ध यन्त्रयस्या । रङ्गजवायाम् ।

सुगन्धभूयत्वा न० कर्म० । गन्धद्वये, [बाह ।

सुगन्धमूला स्त्री० सुगन्ध मूत्र यस्या । स्वर्गपद्मिनाम्, राक्ष्मा

सुगन्धा स्त्री० सुष्ठु गन्धोऽस्या । राक्ष्माद्या यथा, वन्धा-
वर्षाशाम्, रङ्गजवाया, नाकुल्या, यतुप्राया, नवभाषि-
काया, सूर्ययूथिकाया, शृङ्गाया, सङ्गम्या, गन्धपत्रायाम्,
जवन्त्याया, तल्ला, मातुल्लदे च ।

सुगन्धामलका न० सुगन्धै रस्यैषधिगर्भयुक्तामलकम् ।

"सर्वाधधिधमायुक्ता सुगन्धामलकत्वच । यदातदाय
योगे स्नात् सुगन्धामलकाभिध" इत्युक्ते रस्यैषधिगर्भयुक्ते
युक्ते आमलकवल्कले ।

सुगन्धि इ० सुष्ठु गन्ध इत्यथा० । रत्नगन्धे सरभौ । सुष्ठु गन्धो

स्या सुगन्धयुक्ते लि० यत्वाधुने सुधाया, कुरौ, गन्धद्वये,
धान्यके, पिप्पलीमूले च इ० सार्धे कन् । सुगन्धे ।

सुदर्शन उ० सुध् दृश्यते खल्वर्थे सुच । विष्णुध्वजे (पद्मशुक्ल)
 लताभेदे, इन्द्रपुरे च अमरावत्या स्त्री० ङीप् ।
 सुदत्त उ० सुध् दत्तात्यस्य । जोरभोरटाहके । शालपर्ण्या स्त्री०
 सुदामन् उ० सुध् ददाति दा मनिन् । मेघे पर्वतभेदे
 (हरात् पर्वत) गोपभेदे, सस्रे, ऐरायते गजे, उरध-
 प्रविष्टे श्रीलक्ष्मिणि विप्रभेदे च शोभनदातरि नि० ।
 नदीभेदे स्त्री० ठक् वा ङीप् । सुदाजी ।
 सुदाय उ० सुध् दीयते सु+दा+चञ् । यौतकप्रसादादिना
 देवे भवे । सुध् दायो यस्य । पित्रप्रपत्तौ श्रावौ ।
 सुदि अस्मि० सुध् दीयति सु+दि+ङि । गुह्यपणे ।
 सुदिन न० प्रादि० । प्रथमादिवसे । प्रथमे ति ।
 सुदिनाह न० सुदिनं प्रथममह् टप् सभा० । प्रथमदिवसे ।
 सुदीर्घधर्मा स्त्री० सुदीर्घं अतिविशेषीं भर्मां गुणविभक्तौ
 यस्या जेवस्तत्पराशान्तिश्च ङाप् । अश्वनपत्योम्
 सुदूर ति० प्रादि० । अतिदूरे । [कर्मणि च इ०
 सुदुम्न उ० वैवस्वतमहपुत्रे । [विभेदे, अस्मिन् नागे, विश्व
 सुधन्वन् ति० सुध् धनुर्यस्य अगह् । सुन्दरपुङ्गवे । राज-
 सुधर्मान् स्त्री० सु+ध् मनिन् । देवसभायां । इन्दुविमि उ०
 सुधर्मा स्त्री० सुध् धर्मो यस्याः अति च सभा न ङाप् । देव-
 सभायाम् । गौ० ङीप् । सुधर्मांतीत्यमल ।
 सुधा स्त्री० सुध् धीयते दीयते अर्थे वाचे, धा वाक् । अमृते ।
 सेपनद्रव्ये (कलिपुन) मूषायां, सुध्वा, गङ्गायां, इन्द्र-
 काया, विद्युति, रसे, जले, धान्यां हरीतक्यां मधुनि,
 ग्राह्यपलांश्च ।
 सुधाम् उ० सुधेनाह्नादस्य अथवीत्यस्य । चन्द्रे कर्पूरे च । सुधा-
 करादनीत्यल । [शक्तिरित्ये ।
 सुधामृतैल न० सुधामृता कर्पूरेण गात्रिण तैलम् । कर्पूर
 सुधामुरत न० इत० । नैऋते गत्य चन्द्रमिवत्वाकपालम् ।
 सुधाङ्ग उ० सुधेनायायनमङ्गस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च ।
 सुधाजीविन् उ० सुधा लेपनद्रव्यमाजीयति आ+जीव् शिति ।
 पल्लवस्थे (राज) ।
 सुधाधार उ० इत० । चन्द्रे, कर्पूरे, अमृताधारणस्थे च ।
 सुधानिधि उ० सुधा निधायतेत्य नि+धा ङि । चन्द्रे, कर्पूरे च
 सुधामयस् उ० सुधा लेपनद्रव्यमिव शुभ्रपयो निर्वाहोत्थ ।
 सुदीहये ।
 सुधामुज्ज उ० सुधा मुक्तान् मुञ्चन्-भूते जिह् । देवे ।
 सुधाम्भेकाति उ० सुधा भिष्यते उष्यते सूयते वाऽनेन भ् ङ-
 वा ङि । यष्टे, चन्द्रे कर्पूरे च ।

सुधामय न० सुधात्मकं सेपनद्रव्यात्मकं वा मासुर्यं मयट् ।
 राजभवेन सोपे । अमृतवद्वान्नादकनामयादी नि० ।
 श्रिया ङीप् । [शर्करायाम्, कर्पूरे च ।
 सुधामोदक उ० सुधेव मोदयति सुद शिष्ट-पुन । यवा-
 सुधावर्धित उ० सुधा वर्धति ह्य-शिति । चन्द्रे, कर्पूरे, वज्र-
 णि च । [गन्धो यस्या । तपस्याम् ।
 सुधावास उ० इत० । चन्द्रे, कर्पूरे च । सुधाया इव वासो
 सुधासिन्धु उ० सुधामय सिन्धु । अमृतसमुद्रे ।
 सुधास्रवा स्त्री० सुधा स्रगति स्र+वच् । दन्तोच्छेदो मुहुरिति
 वाच्य (आलजिभ) । [द्वयोप्यल ।
 सुधासर उ० सुधा सरति स्र+वच् । गङ्गे सुधासरा-
 स्रयति उ० स्त्री० सु+धा ङि च न ह्लादेश्ये । कुहारे ।
 सुधी उ० सुध् धीयते । पश्चिन्ते । सुध् धीः । सुन्दरुद्धौ
 स्त्री० । सुध् ध्यायति सु+ध्य् क्तिप् नि० । सुध् धियुते ति०
 सुधीज्ञ उ० सुधया सङ्ग उदरमि उद+भू-वच् । भग्नलटि
 वैद्यराजे । इत० । इदित्यन्तां स्त्री० ।
 सुनन्द न० सुध् नन्दयति सु+नन्द-वच् । बहुराममुपमे
 श्रीलक्ष्म्याश्चरभेदे, राजन्यभेदे च । बानन्दजनके ति०
 मोरोचनयास्य, उवायास्य उवासीभेदे, नायां, अर्ध-
 पल्लोप्ये च (रूपेणूच) स्त्री० । [देवयुते ति० ।
 सुनयन उ० सुध् नयने चक्ष । नृगे । नाया स्त्री० । शोभन
 सुनालक उ० सुध् नायेन वायति कै न । बह्वक्षे सुन्दर-
 नायुक्ते ति० ।
 सुनासिका स्त्री० सुध् नावाऽन्यस्य उन् । नासना-
 नायाम् । प्रा० । सुन्दरनासिकायाम् स्त्री० ।
 सुनासी(मी)र उ० सुध् नासी(मी)र अपगवेष्यं यस्य । इन्द्रे
 सुनासी(मी)र्य उ० सुना(मी)रोरो हेताऽस्य यत् । यज्ञ
 भेदे । च । सुनासी(मी)रीयोऽयम् । [सापे कन् तस्यैव
 सुनिधय न० सुध् निधये सगो यकार् इत० । (सुनिध्) शक्ति ।
 सुनिष्ठ ति० सु+निष्ठ+लप क्त पठम् । अत्यन्तोद्दिष्टे, हस्तरे च
 सुनीति स्त्री० सुध् नीति यस्य । प्रवृत्ताति, सुन्दरनीति
 युक्ते ति० । प्रा० । सुन्दरनीती स्त्री० ।
 सुनील न० प्रा० । [सिधेभेदे (नीलक) । दाक्षिणे, सुन्दरनील-
 नर्थे च उ० । लहति ति० । अतस्त्याम् अपराजितायाम्
 जरायोऽथे च स्त्री० । [धने, नीलरत्ने च ।
 सुनीलक उ० सुनीलमिव इत्यर्थे कन् । नीलभङ्गराजे, नीला
 सुन्द उ० । दैत्यभेदे, वापनभेदे च ।
 सुन्दर ति० सु+वन्द अरन् यङ् । मनोहरे । श्रिया

कोप् । सा च उत्तमस्त्रिया त्रिपुत्रसुन्दरीदेव्याश्च ।
 कामदेवे, हृत्तमेदे च (सुन्दरि) पु० । [प्रियते त्रि० ।
 सुपक्व उ० सुन्दर पच्यते स पच त् तस्य वः । शोभनान्ते सुन्दर
 सुपच त्रि० भुक्त सत् पच्यते पच्यत पच-पच्ये क । सुप-
 पाके द्रव्यमाले ।
 सुपत्न न० सुपु पत्नमस्य । तेजपत्ने खादित्वपत्ने उ० सुन्दर
 पत्नयुक्ते त्रि० रुद्रजटाया, शतावर्था, पावश्या भाव-
 पय्याश्च स्त्री० । • [साया स्त्री० अत इत्यस्य ।
 सुपत्निक उ० सुप पत्नमस्य साधे कन् । शोभाञ्जनदृष्टे जत
 सुपथ उ० सुपु पत्न्या प्रा० अथ सभा० । सुदर्शनं सदा-
 धारे च सुपु पत्न्या यत् अथ सभा० सुन्दरपथयुक्ते त्रि०
 सुपयिन् उ० प्रा० सभासालाभाश्च । सत्ये ।
 सुपद्मा स्त्री० सुपु पदार्थे पद-म । वषायासु । पद्मिण्याः स्त्री०
 सुपर्ण उ० सुपु पर्थ पत्न्य पथो वा यस्य । गृह्णे सुन्दरपर्थं
 युक्ते त्रि० नागकेसरे उ० । वल्लभोद्योयं कप् । आरग्वधे
 दृष्टे, सप्रभदृष्टे, गृह्णे च । घालपथ्या, रेषुकाया,
 मलयाया, सत्यजीवन्त्याश्च स्त्री० कापि कत इत्यस्य ।
 सुपर्णकेतु उ० सुपर्णो गृह्णे केतव्यस्य । विष्णौ ।
 सुपर्णा स्त्री० सुपु पर्थोयस्या गौ० कोष् । सन्ध्या,
 गवत्प्रभातरि च ।
 सुपर्णातनय उ० इत० । गृह्णे । [सुन्दरे प्रवर्षि न० ।
 सुपर्जन उ० सुपु पर्थ यस्य । देवे, वागे, वसे, धूमे च प्रा० ।
 सुपर्वा स्त्री० सुपु पर्थ यस्य टाप् । श्वेतवृज्यायाम् ।
 सुपाङ्ग न० सुपाङ्गमर्हति यत् । विह्वलवत् ।
 सुपाख्ये उ० सुपु पाख्योऽस्य । सुषटके (पाङ्कट) हृत्तमेदे,
 सन्धातिपुत्रे विह्वलमेदे च सुपाया यन् । गृह्णारुह्यते उ
 सुन्दरपादाविति त्रि० । ।
 सुपिङ्गला स्त्री० प्रा० । श्रोतिपङ्गला, श्रोतव्याश्च । [त्रि०
 सुपीत न० प्रा० । गळ्दरे (गालर) । सुन्दरपीतवर्ण उ० । तद्वति
 सुपुट उ० सुपु उटमस्य । कोलकन्दे, विष्णुकन्दे च ।
 सुपुत्रिका स्त्री० सुपु उल पच यस्या कप् अत इत्यस्य ।
 जलकायाम् (तेलोपीका) ।
 सुपुष्करा स्त्री० सुपु उष्करमस्यस्या [सुपु स्वल्पप्रियाया ।
 सुपुष्प न० प्रा० । लघुपुष्पे, मधोपुष्पे च तले, स्त्रीया
 रजसि च । सुपुष्पेराकोष्णे उपपुष्पतपाभन्दरमि ति स्यात्वा
 स्य । सुपु पुष्पमस्य । (पावतामान्दार) उद्यो कप् । पाट-
 ताया स्त्री० अत इत्यस्य ।
 सुपुष्पी स्त्री० सुपु पुष्पमस्य गौ० कोष् । जेतापरजिता-

यां, सुतप्यायाम्, निनेयाया, द्रोणपुष्पायाश्च ।
 सुपूर उ० सुपु पूर्यते सुतपूर च । वीजपूरे ।
 सुपूरक उ० सुपु पूरयति पूर खुल् । वक्तव्ये ।
 सुप् स्त्री० व्याकरणपरिभाषिते सुप्रभृतौ प्रत्यये ।
 सुप्त न० सप्त भावे क्त सप्तशरणम् । निद्राया, यवने च । क
 चरि क्त । निद्रिते त्रि० ।
 सुप्तजन उ० सुप्ते जने यत् । अर्द्धरात्रे ।
 सुप्ति स्त्री० सप्त क्रिन् । यवने निद्रायाम्, सुप्ते च करोति
 सुप्तिर्जनदर्शनातिथिति ति नैषधम् ।
 सुप्रतिभा स्त्री० सुपु प्रतिभा यस्या ५५० । छटायाम् प्रा० ।
 उष्णलघुशो । इव० । तद्वति त्रि० । [पादके अन्तेभेद स्त्री
 सुप्रतिष्ठा स्त्री० प्रा० प्रशस्यायाम् । इव० तद्वति त्रि० । पञ्चाक्षर
 सुप्रतीक उ० सुपु प्रतीक यस्य । रीपानकोपस्थिते दिग्गजे
 शिखे काक्षे च सुन्दरात्रे त्रि० । प्रा० । सुन्दरेऽङ्गे न० ।
 सुप्रभा स्त्री० सुपु प्रभा यस्या । कर्मजिह्वाद्ये । सुन्दर-
 दीप्तिवति त्रि० । प्रा० । शोभनदीप्तौ स्त्री० । [शाम्ये च
 सुप्रभात न० प्रा० । शुभसूचकभावात् कावे, तत्त पाद्यमाह्वय-
 सुप्रयुक्तशर उ० सुप्रयुक्तं शरो येन । शीघ्रहस्ते नापमोच-
 नाभ्यासपाटवयुक्ते ।
 सुप्रयोगविशिष्ट उ० सुपु प्रयोगो भिद्यते यस्य तादयो
 विविचोयस्य । शीघ्रहस्ते नापमोचशीघ्रताक्षुपाटवयुक्ते ।
 सुप्रलाप उ० सु+प्र+लप क्त् । सुप्रवने । " ।
 सुप्रसन्न उ० सु+प्र+सद-क्त । कुवेरे । प्रसादयुक्ते त्रि० । शणावा
 कन् । कृष्णार्जवे उ० । [विचारयुक्ते त्रि०
 सुप्रसरा स्त्री० सु+प्र+स-क्त । प्रसारिण्या-सतायाम्
 सुप्रसाद उ० सुखेयानायासेन प्रसादो यस्य । दिवे । प्रा० ।
 सुन्दरप्रसदायाम् ।
 सुफल उ० सुपु फलमस्य । दाहिने, वदरे सुहृ कर्मिके रे
 क पत्ने च । सुन्दरफलवति त्रि० । इन्द्रादस्या कृष्णा
 श्या, कदल्या, कपिलद्राक्षायाश्च स्त्री० ।
 सुपुन्य उ० सुपेन कथ्यतेऽद्यौ वन्य-पन् । त्रिभुवने ।
 सुभग उ० सुपु भग आह्वत्यादि यस्य । चम्यके, जगोदे,
 रक्षावने, दृष्टव्ये च । सुवर्षे, म्रिये, गोमनैश्चर्ययुक्तं च
 त्रि० । कैमर्त्तसुखाया, भावपय्याम्, हरिद्राया, नीत्र-
 द्रव्यायां, तलस्या, पिबह्नी, कलूया, धर्मकदल्यां, वन-
 मल्लिकायां, पतिप्रियाया क्षिया च स्त्री० ।
 सुभगम्भावुक्त त्रि० च सुभगं सुप्रभगोभरति भू च्युद
 सुभञ्जं सुभञ्ज । प्रियभञ्जिनी ।

सुभगासुत उ० सुभगाया सतिप्रियाया सुत । औभागिनेये
सुभङ्ग उ० सुभेनानायासिन भवति नि सारत्वात् भनृज भन् ।
नारिकेलद्वये ।

सुभट्ट उ० प्रा० । सुन्दरयोद्वि ।

सुभट्ट उ० सुभट्ट भद्र यक्षात् । विष्णो । इ० । गोमनसद्वलति
वि० । श्यामलतायासु श्रीलक्ष्मणस भगिन्याश्च क्षीण कम् ।
देवरये विरहद्वये च उ० ।

सुभट्टाणी क्षी० सुभट्ट सुभट्टसमानयति अ० गो० उ० गो०
कोप् । अलम् । लायलोडतायासु ।

सुभट्टेय उ० इ० । अर्जुने । सुभट्टायाद्वेद्यम् ।

सुभाञ्जन उ० सुभ भाति भ० अ० कर्मा० । गोभाञ्जनद्वये ।

सुभिच्च वि० सुभेन लब्धा भिन्ना यत्न पथ्यान्नालतात् । मउ
राक्षसि काकादौ । । प्रिमिनायासु

सुभिन्ना क्षी० सुभ भिन्नते याच्यतेऽसौ सु० भिन्न च । धातु
सुभीरक उ० सुभ भी सुभी तामोरयति विरहिकासु ईर-
एम् । पलायद्वये ।

सुभूति उ० सुभू भवति । सुभू क्तिप् । पवित्रतमेदे । प्रा० ।
सुन्दरिभूतौ क्षी० इ० । तदति वि० । विलद्वये उ० ।

सुभृग न० सुभृ भगम् । अतिगवे दास्ये । तदति वि० । वि०

सुभृगु क्षी० सुभृ भृगुणा वा कङ् । नाय्यासु सुन्दरभृगुते ।

सुभ न० सुभृगीयतेऽद । सु भा वज्रये क । उ० । अन्ते, कपूरे,
ममि च उ० ।

सुमङ्गला क्षी० सुभृ मङ्गल यक्षा ५० । (पाकडङ्गाता) द्वये
सुमङ्गलवृत्ते वि० । क्षिया कोप् । सुमङ्गली इव वपुर्विरतिवति
सुमदन उ० सुभृ मदयति कोकिलान् यद-चन्त्यु । आद्य-
द्वये । विधुरद्वयुक्ते वि० ।

सुमधुर न० प्रा० । अत्यन्तप्रियवाक्ये, शान्तवाक्ये च । अत्रि-

सुमन उ० सुभृ च यते मन-यत् । गोभूमे पुनूरे च ।

समनःपत्तिका क्षी० सुमनस जात्यान सज्जमक्षा कम्
अत इत्यम् । जागोपत्तिकायाम् । । इ० । जागोपते

सुमनःफल उ० सुभृ मनो यक्षात् तादृक् फलमस्य । अपिमे
सुमनस न० सुभृ मनो यक्षात् यत्न वा । उ० । य० य० इत्ये

'वि सुमने सुमनसं धनवापि गन्ध इति' इत्यङ्गाधर ।
वाक्या क्षी० । मयकाचित्तयुक्ते वि० । प्रा० । मयानमन-चि० ।

सुमना क्षी० सुभृ मयते मन यत् । आनन्दद्वये ।

सुमनोरजस न० इ० । उ० । सुमनो यताते । [वि०]

सुमिता क्षी० यक्षप्रमातृ इत्यप्येतेभेदे । सुन्दरविषयुक्ते

समुद्य उ० सुभृ उपपद्यते, अल वा । गन्धे, विरहे

माकभेदे, गामभेदे, शिताजके, वन्दे, यनवर्गिकायासु ।
सुमसवदने, मनोहरे च वि० । क्षिया कोप् ।

सुसूल उ० सुभृ सुलभस्य । श्वेतशोभाञ्जने । शास्त्रपथ्या इति-
पथ्या च क्षी० । सुन्दरसुलभयुक्ते वि० । सुश्यामा कम् ।

गर्जारे न० । [सुन्दरमेघान्विते वि०]

सुसेमल उ० सुभृ मेखला यक्षात् ५० । उ० । सु० ।
मुसेमस्य क्षी० सुभृ मेघा यक्षा ५० । यक्षिण् । ज्योतिष्या

लतायासु इ० । सुन्दरमेघयुक्ते वि० ।

सुमेक उ० म० । मयतभेदे जपमासापीमासपुटिकायासु ।

सुम्भाक्षा उ० सुभृ-यक्ष उ० । देवभेदे । तद्देवावसि वि० । य० ।

सुयासुन उ० ययनाया इदम् सुभृ यासुन मियतेनास्यस्य च ।

विष्णो, वलराजे प्राकारनिगमे, पञ्चतमेदे, मेघभेदे च ।

सुयोधन उ० सुभेन युधतेऽसौ सु० युध यु० । इतराक्ष-
रावृत्ते उर्वेधने ।

सुर उ० सुभृ रातिद्रुतामोघ सु० रा क । देवे, सुभे, पवित्रे च
सुरकृता क्षी० इ० । सुद्रुत्याम् । देवविभिते वि० ।

सुरक्तक उ० सुरक्त इव कायति चि० । कोपायो, सपेगैरिदे च
सुरसुक् उ० इ० । इत्यस्यतौ ।

सुरग्रामणी उ० सुराणां ग्रामणी नेता । इन्द्रे ।

सुरङ्ग न० सुभृ रङ्गो यक्षात् ५० । विरुदे, (वर्षकमादि)
भेदे । प्रा० । नागरते, गर्भभेदे च ।

सुरद्रुधातु उ० सुभृ रङ्गो रङ्गन यक्षात् कर्म । गैरिदे ।

सुरद्रिका क्षी० सुभृ रङ्गो रङ्गन यक्षात् ५० । कम् अत
इत्यम् । सुनीयाम् । । नासायासु, रङ्गमेभाञ्जने च ।

सुरङ्गी क्षी० सुभृ रङ्गो यक्षा ५० । गो० कोप् । वाच-

सुरज्येष्ठ उ० इ० । ययमेवे मङ्गलि ।

सुरञ्जन उ० सुरञ्जयि सु० रत्नस-वत्-यु । पुराणे ।

सुरत न० सु० रत्न भावे क । स्त्रीपुंसयोः सङ्गमद्वये रम्य
भेदे सु० रत्न उच्यते क । अत्यन्तरते वि० ।

सुरता क्षी० सुराणां समूह भाषो वा नृपत्न वा । देवसमूह,
देवते च । सु० रत्न-क । अत्यन्तरतायां क्षियासु ।

सुरथ उ० सुभृ रथोऽस्य । अन्त्येये ययभेदे 'रथो नाम
रात्राभूदि वि० । अथो । सुन्दररथयुक्ते वि० । [दादृक्]

सुरदास न० एतस्मिन् सुरदासपदार्थेन सङ्गित वा दास । देव-
सुरदीर्घिका क्षी० सुराणां दीर्घमेव । नद्यायाम् । सुरा-

पादकोषज ।

सुरकुन्दमी क्षी० सुराणां कुन्दमीवाद्यादयाम् । दम्बसाम्

सुरद्रुम उ० सुरद्रुमो युक् । देवराजि, देवभेदे च ।

सुरविष् ५० सुरान् द्वेष्टि द्विष-क्रिष् । अघरे देवदेष्टरि नि-
सुरधनुस् न० इत० । इन्द्रधनुषि ।
सुरधूप ५० सुरमित्रो धूप- । रात्रे (धुना) ।
सुरनासादो स्त्री० इत० गायत्र्यम् । महाभारतं सुरधुनादयोष्यत्
सुरनाल ५० सुरमियं नासनस्य । देवनवडले ।
सुरपति ५० इत० । इन्द्रे सुरमादयोष्यत् ।
सुरपथ ५० सुरापां पन्था यन्त्र यच्च सभा० । आकाशे
सुरपर्षा न० सुरमियं पर्यसस्य । सौमित्रिके शेषधिमिन्दे ।
सुरमर्षिण ५० स्त्री० । सुरमियं पर्यं भाषणं तदस्त्वस्य ठक् ।
सुरपद्मागे ।
सुरमर्षिणी ५० सुरमियं पर्यं यस्याः स्त्री । पतामोदले ।
सुरपादप ५० इत० । कलहले सुरपादयोष्यत् ।
सुरपुत्राग ५० सुरमियः पुत्रागः । पुत्रागमिन्दे ।
सुरपुरी स्त्री० इत० । अमरापुरायां सुरनगरादयोष्यत् ।
सुरमिय ५० इत० । अमरपुरायां, इन्द्रस्य, इन्द्रे च । जात्यां,
सुखेन्द्रस्य स्त्री० ।
सुरभि न० सुर+रभ-इत् । सुखे, सुन्दरे, गन्धाम्बुनि च ।
चमले, जातोमलहले, वसने अतो, 'स' सुरभिं सुरभिं
सुभगोभदेति मासः । सुगन्धे, सुमोदले, बद्धले, कष-
पुगुदो, गन्धले, बद्धले, रात्रे, चैत्रे मासि, पक्षिने,
गन्धले च पु० । सुगन्ध्यां, सुगन्ध्यां, मासकामिन्दे, गवि-
सुरायाः, नयमासिकायां, सुगन्ध्यां, सुगन्ध्यां, गवो मासि
च स्त्री० गायत्री । मोरे, सुगन्धमुक्ते, मनोहर, विख्याते,
च नि० ।
सुरभिका स्त्री० सुरभि+साधे कृत् । (भाषाकवा) । इन्द्रे ।
सुरभित्वस्तु स्त्री० सुरभिः त्वं यस्याः । सुगन्ध्यायाम् ।
सुरभिदाह ५० सुरभि दाह स्य । अरुहले ।
सुरभिपत्ता स्त्री० सुरभि पत्तमस्य । अरुहले, राजजम्बुले च
सुरभिपत्तक न० सुरभि पत्तमस्य । अरुहले (शारङ्गिनि)
सुरभिमुखा स्त्री० सुरभि मुखे निचन्दो यस्याः । सुगन्ध्याम्
सुरभित्ता स्त्री० सुरभि अम्बिका । सुगन्ध्याम् । सुगन्ध्यायां
सुरभेदा स्त्री० सुरभिमे भेदोऽस्याः । महाभारताम् ।
सुरभि ५० सुरभिः सभिः । आरदादि । अम्बि ।
सुरभता स्त्री० सुरभिः सता । अम्बिकादि । अम्बि ।
सुरभोय ५० सुरापां भोयः बाहसाभादि । सभे । सुरभ-
नादयेन ।
सुरभन्त ५० सुरापां सन्त दम् । आकाशे ।
सुरभन्ता ५० इत० । देवतायां ।

सुरवल्ली स्त्री० सुरमिया वल्ली । सुगन्ध्याम्
सुरवैरिन् स्त्री० इत० । अघरे सुगन्धोपिनि नि० । सुर-
रिउमभूतयोष्यत् ।
सुरस न० सुखेन रसते सु+रस-इत् । गोत्रे, सुखे, गन्धले,
विष्णुगारे मोषरसे च । मा० छादो रसे । इत० । सु-
सादुरस्युक्ते नि० । सुगन्ध्यां ५० स्त्री० । राधायां, नाग-
मातरि, मित्रेयायां, मातायां, महापतायां च स्त्री० ।
सुरसुन्दरी स्त्री० सुरमिया सुन्दरी । मेनकादासस्य, यो-
गिनीमिन्दे च ।
सुरा स्त्री० सुर+रस-इत् । मद्ये, चमले च ।
सुराकर ५० सुरायां आकरः । मद्योपनिस्थाने ।
सुराचार्य ५० इत० । इन्द्रस्यो ।
सुराजक ५० सुष्ठु राजते राज-स्युत् । भद्रराजे । इत०
कृत् । सुन्दराज्यानि नि० ।
सुराजन् ५० सुष्ठु पूजितो राजा न इत् । सुन्दरे राजनि ।
इत० । सुन्दराज्यानि नि० ।
सुराजीविन् ५० सुरा सुराभ्यादनमाजोवति पा+जीव
विनि । योषिण्डे । [स्वाभ्यन्तकं] इति अतिः
सुराप नि० सुरां विरति पा+क । मद्योपनिस्थाने । सुरापाः
सुरापगा स्त्री० इत० । गन्ध्याम् । सुरवरिण्यादयोष्यत् ।
सुरापान न० सुरा पीयतेऽनेन पा+कषे अत् । अत्रमिन्दे
(वाटनी) सुरापाः पानं देवां याम् । प्राथम्ये जने ५०
सुराभाग ५० सुरायां भागः अयभागाः । सुराभ्यो ।
सुरामगह ५० इत० । सुरायां अयभागाः । सुराभ्यो ।
सुरारिहन्तु ५० सुरापाभरिं हन्ति हन्-इत् । विष्णो ।
सुरार्ह न० सुरान् देवानर्हति अर्ह-इत् । अरिहन्ते ।
सुराङ्ग ५० इत० देवमिन्दे (सुराङ्ग) ।
सुराङ्ग ५० स्त्री० सुराङ्गदेवे जायते जन-च । अरिहन्तायां
कषयले, विष्णुदेवे च पु० । तद्देवजातयाये नि० ।
सुरासु ५० सुरप्रमितां आसु सस्य सुरान् आसुयति गन्धेन
आ+सु-इत् । देवदाहले, अम्बिके, अरिहन्ते च ।
सुरङ्ग ५० सुर+रस-इत् । योषिण्डे ।
सुरङ्ग न० सुन्दरे कषमस्य । इत० । सुन्दराज्यानि नि०
यविन्दे पु० । गन्धेनयं अम्ब्याम् च स्त्री० । मा० ।
सुन्दरे इते न० ।
सुरङ्ग ५० सुर+रस-इत् । मद्ये । [सुगन्ध्यां स्त्री०]
सुरेण्ड ५० इत० । सुगन्धे सन्त दम् । इत० । इन्द्रस्यो ।
सुरेन्द्र ५० सुगन्धे सन्त दम् । राजा मा । इत० । सुरायां ।

सुरेभं न० सु+रेभ+ञच् । रङ् । (रां) ।
 सुरेयट् ५० सु+रेयट् : सु+रेय—ञट् न । राभय्ने ।
 सुरेश्वर ३० सुरायाःशिवः । वरे, इन्द्रे च । स्वर्गपद्मायां,
 दुर्गासाधु स्त्री० स्त्री० । [माझां स्त्री० ।
 सुरेष्ट ३० इत् । शब्दे, सुरेश्वारे, शिवमन्त्राम् च
 सुरोत्तम ३० सुरोत्तमः । सूर्ये, देवत्रये ति० ।
 सुरोत्तर ५० सुरेय तत्त्वज्ञेयूत्तरः श्रेष्ठः । चन्द्रे ।
 सुरोद् ५० सुरेय उद्भवस्य उदादेशः । सुरासुष्टे ।
 सुलभं ति० सुखेन लभ्यते सु+लभ+ञच् । यथायाचल्यते ।
 मायपर्यायं, धूमपञ्चादाश्च स्त्री० ।
 सुलोचन ३० सु+लोचनमस्य । हरिणे । चन्द्रनेत्रयुक्ते ति० ।
 सुलोमया स्त्री० सुलोमानि चल्नस्याः च । काञ्चनह्वाङ्गे
 सुलोमयुक्ते ति० । [मिथ्यश्चदयाश्च ।
 सुलोमा स्त्री० सु+लोमाश्चस्याः स्त्री० । मानवस्याम्,
 सुलोहकं च० प्रा० । पितृते । [विं-विंयां स्त्री० तस्य नच
 सुलोहिता स्त्री० प्रा० । अग्निजिह्वाङ्गे । सुराक्षये ५० नक्षत्रि
 सुवक्त्रा ५० सु+वक्त्रां वेदगात्रयस्याम् । वनपर्वतौ इव० । चन्द्र-
 रागनयुक्ते ति० । प्रा० । चन्द्रे सते न० ।
 सुयच्च् ति० सु+यच् । शान्तिनि ।
 सुवर्च ५० सु+वर्च इति सु+वर्च-विच्-ञच् । वर्जिकाधारे
 सुवर्चसा स्त्री० सु+वर्च इति वर्च-विच्-कञ् । सुवर्चभायां-
 दाम्, वतस्याम्, आदित्यभक्तायां, नागस्याम् । देवभेदे ५० ।
 सुवर्चिक ५० सु+वर्च+यच्-ञच् । वर्जिकाधारे । सप्तभायां स्त्री०
 सुवर्चिन् ३० सु+वर्च+यच् णिनि । वर्जिकाधारे ।
 सुवर्ष ५० सु+वर्ष इति । सप्तमस्याते भाद्रभेदे, हरि-
 चन्द्रे, सप्तमैरिडे, धने, नागभेदे । 'वर्षं सुवर्षस्य
 पार्ष्वे' ति० । चर्षिते कर्षिते कावने च वत्सभेदे, भक्त-
 चण्डगुण्यो च ५० । सु+वर्ष इति वत्सभेदे वाच । सुवर्षे
 चन्द्रावर्युक्ते च ति० । 'न सुवर्षवर्षो वदुः परं नतु
 वागपि तावदो वर्षेति' नैषधम् ।
 सुवर्षेष्ठ ५० पार्ष्वेति दशांश्च नृ । पितृते, सु+वर्षेष्ठ
 च् । चन्द्रावर्युक्ते ति० । [स्याम् (पाराशर्या) ।
 सुवर्षकदली स्त्री० सु+वर्षां कदली । वपे० । सप्तमैरिड-
 सुवर्षकार ३० सुवर्षं सुवर्षमयूषवादि करोति क-ञच् ।
 (वेदरा) सप्तकारे जातिभेदे ।
 सुवर्षगैरिकं पार्ष्वेतिरिडं गैरिकम् । (सप्तमैरिडं)
 गैरिकभेदे । [स्याम् ।
 सुवर्षनकुली स्त्री० पार्ष्वेतिरिडं गैरिकम् । यथाश्वो-

सुवर्णप्रसव न० सुवर्णस्य प्रसव इव । एकशतके ।
 सुवर्णवर्णिज् उ० सुवर्णस्य वर्णिष् कयवित्तवादिभूता ।
 जाविभेदे (सोनादेने) सर्ववर्णिकमध्यतयोयज् ।
 सुवर्णयूयी स्त्री० सुवर्णमिव पीता यूयी । पीतवर्णयूयिकायाम्
 सुवर्णवर्णा स्त्री० सुवर्णस्यो वर्णा यस्याः । हरिद्रायाम्
 सवर्णस्यावर्ण्यते नि० ।
 सुवर्णा स्त्री० सुष्ठु, वर्णा यस्याः । कालागुहणि, वास्यालके च
 सर्वघोषा, हरिद्रायाम्, च सुवर्ण्या च स्त्री० ङीप् ।
 सुवयम् स्त्री० सुष्ठु, वयोदस्याः । प्रीतायां क्षियाम् ।
 सुवल्ली (श्री) स्त्री० मा० । शीवराज्ञीसतायाम् ।
 सुवशा स्त्री० सुत्वेन उज्ज्वले वाद्यगात्री सु+तश्-घञ् ।
 येषालिकायां, राक्षसां, गोधापयाम्, एवापयाम्, गङ्गा-
 क्सां, शेषाया, विडतायाम्, वृजटायां, वृषव्यां, गन्ध-
 नाड्यां, उषस्यां, नीलविज्जुवारे च । सुषारास्ते नि० ।
 सुवास उ० सुष्ठु वाच० । सव्ये च सुवर्णवर्णे च । इ० । सव्य-
 युक्ते, चक्षितास्थानिते च नि० ।
 सुवासिनी स्त्री० सुत्वेन वसति सु+मस+णिनि । विरण्यां
 चिरं पितृकुलस्थां वन्याम् क्षियाम् ।
 सुविद् उ० सुष्ठु रेचि विद्-क्षिप् । वसिते । सुष्ठु विद्यते अभ्यते
 विद्-वाभे क्षिप् । सुषाद्यायां क्षियाम् ।
 सुविद् उ० सु+विद् च । कतुञ्चिनि ।
 सुविद्त् उ० सुविदे सुषाद्यां क्षियमवति सव-क्षिप् । नये
 सविद्भ्य उ० सुविदं रागाभं भाति हा-ञ् । अन्धःपुटे-
 कगधिक्षते, कतुञ्चिनि च । सुविदा रागा भोयते हा-ञ् ।
 अन्धःपुटेस्ययाम् स्त्री० । [युक्ते नि० ।
 सुविनीता स्त्री० सु+विन्+नी-ञ् । एयोवायां गणि । सुविनय-
 सुवीज उ० सुष्ठु, वीज्यतेऽथो वीज-ञ् । (सुष्ठुस्ये) इत्यभेदे
 इ० । एन्द्रेवीजवति नि० । प्रा० । एन्द्रे वीजे न० ।
 सुवीर्य न० सु+वीर ष्व, ष् । वीरोराज्ये ।
 सुवीराष्ट्र न० सुवीरयति वीर्यान्वितं वदोति सु+वीर-
 ष्व, ष्व । काञ्चिके । [प्रा० । उत्तमे वीर्ये न० ।
 सुवीर्य्य न० सुष्ठु वीर्य्यं यस्यात् । वदोक्तके । वनवर्णस्य स्त्री०,
 सुवृष्टा उ० सुष्ठु वृष्ट् । वज्रं । [प्रा० । एन्द्रे (वीज) एन्द्रेष्टा-
 न्तिने नि० । यववर्णां, कावस्तर्, द्राक्षायाश्च स्त्री० ।
 सुवेगा स्त्री० सुष्ठु, वेगे क्षामुविश्वारूपवेगं यस्याः । इ० ।
 वषाज्जीविद्वयाम् ।
 सुवेले उ० सुवगा रेवा वसहृष्ट्येवेव । निद्रारमन्ते । सुष्ठु रेवा
 चक्षोरा स्थितिः दक्ष । गन्धे, वसते च नि० ।

सुवेग ३० सुखेन विद्यते उपमुज्यते सु+विश+पञ् । श्वेतयो
 सुन्दरवेगयुक्ते वि० । [सुन्दरप्रवयुक्ते वि० ।
 सुवती स्त्री० सुष्ठु प्रव निययो यस्या । सुमीवाया यवि
 सुगर्भन् ३० गृहमनिर् सुष्ठु प्रभं सुष्ठं यंस् । न्यभेदे
 सुन्दरहृदयवि वि० ।
 सुशल्य ३० सुष्ठु इदं गल्य यस्यात् । खदरे । [रके च
 सुशवी स्त्री० सु+शव+अष्ट गौरा० ङीप् । कारवेष्ठे, कण्ठो-
 सुशाकं न० सुष्ठु ग्रासो यस्यात् ५४० । आर्द्रके । तस्ययोगे
 हि शाक्य सुखाडता । सुष्ठु ग्रासो यस्यात् । सुष्ठु-
 याके, तपुकोदे, (गटेशाक) भिखुवाया ३० ।
 सुशिव ३० सुन्दरो शिवा यस्यात् । वज्रै, चित्तकटके च
 योभन शिवायुक्ते वि० मयूरविषाया स्त्री० ।
 सुगीत न० प्रा० । गीतवन्द्ये व्यतिशेयवस्त्वर्थे । वहति वि०
 सुगीतल न० प्रा० । गम्यते व्यतिशेयवस्त्वर्थे वि० ।
 सुगीता स्त्री० प्रा० । प्रतपन्नान्, गीतगुणवन्ता शिवा च ।
 सुगीम ३० सु+गं बन् बन्धकारवच्च । गीतव्यर्थे । वहति वि०
 सुगील ३० सुन्दर-गीतमल । विष्णुपार्श्वरभेदे योभनवदि-
 ताविते वि० । [युक्ते वि०
 सुत्रीक स्त्री० सुन्दरो वीरस्य कर् । सप्तवीहसे । सुन्दरनी-
 मुत्रुत ३० सु श्रूयते सु+श्रु+क्त । विद्याभिमलमिदमे विवि-
 द्यायास्तत्तरेति समिभेदे, तत्कृतवन्त्ये च । सुन्दरवृते वि०
 देवास्तस्यैव सुश्रूतेन वरकर्मोक्तेनेति, नैवयम् ।
 सुश्रित वि० सु+श्रि+क्त । सुश्रुते रद्विभिते ।
 सुपम ३० सुन्दर चम प्रा० वलम् । योभने, चमे च परमाया
 योभायां स्त्री० । [जेरक, कण्ठवीरके च ।
 सुपवी स्त्री० सु+पु+अष्ट गौ० ङीप् । कारवेष्ठे, सुशकारवेष्ठे,
 सुपासन् वि० सुष्ठु शान यस्य सुपाभादि-यत् । सुपान्त्र ने
 क्षिप्यं वा वाप् ङीप् च ।
 सुपि स्त्री० सुष्ठु-इन् ३० यस्य चः । सुपौ द्विरे ।
 सुपिर न० सुप विरप् ३० यस्य चः । द्विरे । [वि०
 सुपीम ३० सुष्ठु सोमा यस्य । योभनव्यर्थे । वहति, मगोचं च
 सुपुत्र न० सु+पुत्र भावे क्त । 'यस्य सुपुत्रो न कश्चन कामं
 कामयते न कश्चन अत्र पर्यति तत्/सुपुत्रव्यर्थे' इत्युक्ते
 चाप्युपास्यभेदे । कर्षति च । वदस्याविते वि०
 सुपुत्रि स्त्री० सु+पुत्र+इन् । इतीति शाश्वं मनसा बभोय-
 हने बभंसाप्युक्ते बहान्मोक्ते पथंयदार्हन्त्ये च अपरसा-
 भेदे 'सुपुत्रिभावे बभञ्च कवे' इति वृत्तिः ।
 सुपुत्र्या स्त्री० सुष्ठु इन्त्यर्थे इन्त्यर्थे यस्यात् यस्यात् ।

तन्मोक्ते मेरुदण्डमाह्वस्ये इडापिद्वतानाथोर्मध्यस्ये सूक्ष्मे
 नाडीभेदे ।
 सुपेश ३० सुष्ठु सेनयति सेना करोति वाच पत्वम् । कर-
 म्दके (करमचा) वेतसे, चि कस्यके-गानरभेदे च, विवृति
 स्त्री० ङीप् । कन् वाच इत्यम् । कण्ठविवृति स्त्री० ।
 सुष्ठु अयम् सु+स्था-क्त । अतिशये, प्रशस्ते, सत्ये च ।
 सुसंस्कृत वि० सु+सम्+क्त-क्त-क्तम् च । प्रयत्नेन वृतादि-
 नानाद्रव्येण पक्वे व्यञ्जनादौ ।
 सुसम्पद् स्त्री० प्रा० । सीमान्ये सुष्ठु सम्पद् यस्य । सुसम्पदे वि०
 सुसार ३० सुष्ठु सारोऽस्य । रक्तखदरे ।
 सुसिक्तता स्त्री० प्रा० । यर्कटायां । उत्तमवृत्तयायां व०
 सुस्य वि० सुखेन तिगति स्या च । आरोग्येण युक्ते सुखिनि च
 सुखा स्त्री० सु+खं च । (खेवाटो) यमीधान्यभेदे ।
 सुखात वि० सुष्ठु खात सु+खं क्त । पञ्चदशव्येण कतस्थाने
 सुक्षिते वि० सु+धा-क्त । दग्ने, विक्षिते च । प्रा० । सुन्दरक्षिते
 न० । ५४० । अग्निजिह्वाभेदे स्त्री० ।
 सुष्ट ३० सुष्ठु इदं यन्म मित्रायै हृदादेश । मित्रे
 ज्योतिषोक्ते बन्धाश्चैवैस्मान्ने च ।
 सुष्टय वि० सुष्ठु इदं यस्यात् । प्रशस्तमस्ये । प्रा० । सुविसे न०
 सुष्टयल न० सुष्टयैव वस्त्वर्थे । मित्रव्यये चैव ।
 सू स्त्री० सू-ङिप् । सूतो, प्रवने, जेपे मेरुप् च ।
 सूक न० सू-मेरुप् क्तिप् स्यात् कन् । चतुर्वे, पाप्मे, राते च
 सूकर ३० सू-रत्त्वयक्तं चन्दं करोति क्त-अष्ट । वरादे,
 जम्बवादे, सगभेदे च । वराहकान्नायां, वराहवीमिति च
 स्त्री० ङीप् ।
 सूक्त न० सु+क्त क्त । सुन्दरकवने, एकार्यप्रतिपादके एव-
 देत्ये वेदमन्त्रसुदाये च । यथा श्रीसूक्तं प्रश्नसूक्तमिन्द्रादि
 तानि च वेदे ब्रह्मनि सन्ति तस्य महादानेययोगीनि क्त
 चिन् सूक्तानि तदादानादिप्रवृत्तौ अस्माभिः उक्तानि ।
 'अप्यानि सूक्तानि तथैव वैशा' इति वृत्तिरुत्तरावम् ।
 सूक्ष्म न० सूक्ष्म-इन् । वेतसे, अय्यत्तपदायै, यचकारभेदे
 च । कतकटके ३० । अय्यत्तपदायै, अय्ये च वि० ।
 सूक्ष्मस्तपदायै स्त्री० सूक्ष्म तप्यं फलं यस्या । मध्य-
 जम्बू द्वे ।
 सूक्ष्मस्तपदायै ३० सूक्ष्मस्तपदायै । (यचकार) इति स्याते,
 मियस्यां स्त्री० । [यवापीयसुदौ ।
 सूक्ष्मदर्शिन वि० सूक्ष्मं ध्याति इत्य-विभ । अत्यल्पसुदौ
 सूक्ष्मपरा ३० सूक्ष्म पञ्चवत् । भावने, वनोरक, देवदन्ते,

चक्रपदे, एरण्ये, वनमर्मणे, वायव्ये, मोहितेचौच ।
यमपुत्राय, यताय, लघुनाम्ना इतरनामा, आकाश-
मांसाय स्त्री० । कर्षु चत एतम् । तत्रैव ।

सूक्ष्मपिप्पली स्त्री० कर्म० । वनपिप्पल्याम् ।

सूक्ष्मपुष्पा स्त्री० सूक्ष्माणि पुष्पाण्यस्याः । वनतिलायाम् ।

सूक्ष्मफला स्त्री० सूक्ष्म फलस्यस्याः । भूम्यामवस्थायाम् ।

सूक्ष्मवदरी स्त्री० कर्म० । भूमिवदस्याम् ।

सूक्ष्मभूत न० कर्म० । वेदान्तप्रसिद्धे चपड्भूते भूत्यादीनां
पदानां भूतानां सूक्ष्मांशभेदे ।

सूक्ष्ममूला स्त्री० सूक्ष्मं मूलस्य । जलमूलाय् ।

सूक्ष्मवल्ली स्त्री० कर्म० । तावत्प्रवृत्ता, अतवायाय् ।

सूक्ष्मबीज उ० सूक्ष्मं बीजस्य । (समस्तं) ज्ञाते एते ।

सूक्ष्मकर्कट स्त्री० कर्म० । मानुषायाम् ।

सूक्ष्मपाख उ० सूक्ष्मा पाखाय । जानवपुं ।

सूक्ष्मगालि उ० कर्म० । लघुपाथे श्यामाकादौ ।

सूक्ष्मा स्त्री० सूक्ष्म-कम् टाप् । द्रविण्याया, शुद्धेवाया,
वरण्या, मानुषायाय् ।

सूक्ष्मैला स्त्री० कर्म० । शुद्धेवायाम् (एजराटौ एवाय्) ।

सूक्ष्म रैग्ये (चन्द्रांशे) अद्-पु० उ० उ० उ० उ० । सूक्ष्मयति ते
अप्सूच्यन्ते ।

सूक्ष्म ति० सूक्ष्मं चन्द्रं दृष्टि सूक्ष्म-सुन्द । पिपुने चन्द्र
दोहति, बोधने च । कावे, उकुदे, विहावे, मियावे,
मिशिगवे, इहे, नाडकप्रसिद्धे सूक्ष्मभारतस्य प्रधानभेदे,
कपडे, सूक्ष्मपानी च पु० ।

सूक्ष्म न० सूक्ष्म-कम् टाप् । विंशने, प्रापने च । सुष् । तज्, दही,
मोक्षायाम् अभिनवे च स्त्री० ।

सूक्ष्मिणी स्त्री० सूक्ष्म-इन् वा टोप् । प्रियाया, लोचनसाधने
सनामप्याते दोहमपदार्थे च । [जीविनि (दरणि)]

सूक्ष्मिक ति० सूक्ष्मि । तत्रा लोचनं मित्यस्यस्य इन् । सूक्ष्मा-
सूक्ष्मिका स्त्री० सूक्ष्मि-सार्थे कन् । सूक्ष्माम् सूक्ष्मिच इत्यर्थे
कन् । इतिगुणायाम् । [मित्तया डेव्यापचायाम् ।

सूक्ष्मिकारण न० वेदाकोष्ठे लोचनभेदे तस्य च सूक्ष्मप-
सूक्ष्मिकामुख उ० सूक्ष्मिकेय मन्सूक्ष्मं मुखस्य । यष्टे ।

सूक्ष्मचित्त न० सूक्ष्माकारं ज्ञेयम् । लोचनानां प्रसिद्धे
सूक्ष्माकारके ज्ञेयभेदे ।

सूक्ष्मिति ति० सूक्ष्म-कम् । कथिते, बोधिते, कथिते च ।

सूक्ष्मपञ्चक उ० सूक्ष्मिच पञ्चमस्य कए । शिवार्जवभागे
सूक्ष्मदादयोऽयम् ।

सूक्ष्मपुष्प उ० सूक्ष्माकारं पुष्पं पुष्पाय यस्म । जेतव्ये
सूक्ष्मपुष्पादयोऽयम् ।

सूक्ष्मिणीति उ० कर्म० । सूक्ष्मपाथे श्यामाकादौ ।

सूक्ष्मपत्रा स्त्री० सूक्ष्मं पत्रमस्याः । गण्डद्वन्द्वायाम् ।

सूक्ष्ममुख सूक्ष्म मुखस्य । शितकुपे । हीरके न० ।

सूक्ष्मपस्थानिक उ० सूक्ष्मपथि स्थानं सार्थं कन् । (उन्मुखाय)
तस्यभेदे ।

सूक्ष्म उ० सूक्ष्मवे प्रेरणे येयवे वा क् । सूक्ष्मे । चतियवाते
नाङ्गवीर्यभेदे वर्षचक्रभेदे, लहरि, सारयौ बन्दिनि,
मागवे, लोचनप्राप्ते इत्यादिभिरिति च सारदे उ० न० ।
प्रकृते, प्रेरिते च ति० ।

सूक्ष्मनय उ० सूक्ष्मं नयः । भारतप्रसिद्धे सार्थे कर्णे
सूक्ष्मनयस्योऽयम् । तस्य सूक्ष्मपातितत्वात्तत्वात् ।

सूक्ष्मि स्त्री० सूक्ष्मिन् । प्रसवे 'प्रसवेः सूक्ष्मिभारतेति' इति
सूक्ष्मते कश्चते लोचनस्य सूक्ष्माकारे हिन् । लोचनि-
वन्मसौ ।

सूक्ष्मिका स्त्री० सूक्ष्म कन् चत एतम् । नयसूक्ष्मायां
क्षियाय 'उदकां सूक्ष्मिका विनेति' इति ।

सूक्ष्मिकागार न० सूक्ष्मिका निराशयोऽयमगारम् । सूक्ष्मिका
ग्रहे । सूक्ष्मिकाम्पादयोऽयम् ।

सूक्ष्मिकारोग उ० इत० । वेदाकोष्ठे रोगभेदे ।

सूक्ष्मिकापट्टी स्त्री० सूक्ष्मिकाम्पादयोऽयम् । सूक्ष्मिका
कागारे—प्रसरति रते दिशि पूष्यायां षोडश्याम् ।

सूक्ष्मान ति० सुष्ठु, अस्माच्च उद्योगो यस्म । चतरे,
कर्मप्रत्यये । [रचयाने च ।

सूक्ष्मा स्त्री० सूक्ष्माय ति० । यत्ताकस्याभेदे, अभिनवे, लोच-
सूक्ष्मायौच न० सूक्ष्मिचिचकनायौचम् । जननायौचे
'यानायौचं न कर्त्तव्यं सूक्ष्मायौचं शिष्ययते' इति इति ।

सूक्ष्म पन्थने वेष्टने च अद्-पु० उ० उ० उ० उ० । सूक्ष्मयति ते अक्ष
सूक्ष्मम् ।

सूक्ष्म न० सूक्ष्म-कम् । सूक्ष्मसाधने लोचने, अयस्यायां, नाडक साधने,
प्रकाशे 'सूक्ष्मावरणभेदे' सारत्विज्ये विद्योद्यम् ।

सूक्ष्मपञ्चक उ० सूक्ष्मं कथिते यस्म । विमे, कथिते, चतरीते च ।

सूक्ष्मधार उ० सूक्ष्मं नास्यधारं धारयति धृ-णिच्-कम् ।
नास्यकुशाधनयुक्ते नाडकप्रकाशके प्रधानभेदे, सूक्ष्मधार-
सहिताः संसारं यत् कुर्वन्ते' इति दयस्वकम् इत्ये,
मिलिभेदे (पुष्टार) च ।

सूत्रपुष्प उ० सूत्रगर्भं पुष्पं बल्य । कर्पाणि । [[दरबी]
 सूत्रभिद् उ० सूत्रं, भिनति सूत्र्या, भिद क्तिप् । सूत्र्याजीवे
 सूत्रयन्त न० सूत्ररापनयन्त्रम् । (ताव) सूत्रवापनयन्त्रे ।
 सूत्रला स्त्री० सूत्र नाति ला-क । तर्कुव्याम् (टिको) ।
 सूद्र उ० सूद्रयति बागान् सूद्र चच् । सूद्रकारके, व्यञ्जन
 भेदे सूत्रे, सारथ्ये, अपराधे, तोत्रे, पापे च ।
 सूदन न० सूद-ल्युट् । हिंसने, नि ज्ञेये, चङ्गीकारे च ।
 सूदशाला स्त्री० इत० । गौकयालायाम् ।
 सूद न० सू त्त तस्य न । पुष्पे, प्रसवे च । कर्त्तरि क्त ।
 विक्रियते, जाति च लि० ।
 सूना स्त्री० सू त्त तस्य न । प्राथिवयस्याने 'यञ्ज सूना गृह-
 सखेति, ननु तनयायां, नञ्पुण्यङायाम् बाधविक्रये च ।
 सूनु उ० सू नु । पुत्रे अंतजे, सूत्र्ये, चक्रेष्टये च कन्याया-
 स्त्री० वा कङ् ।
 सूनुत न० सूनुत्यति अनेन सु+नुत-वजयेंङ । सत्ये त्रिजे-
 वाल्ये, भङ्गये च नहति लि० ।
 सूप उ० सुपेन जीयते सु+प नज्येंङ इट्० । (दादि) व्यङ्ग्य-
 भेदे सुपयति सु+प-कष्ट० । सूपकारे दाषके । आधारे
 च । भाण्डे । वरणे क । हाथके ।
 सूपकार उ० सूपं करोति क-अण् । पाषके ।
 सूपधून न स्त्री० भूयतेऽनेन । हिङ्गै, सूपमाके हि हिङ्-
 भूयदान पाकपात्रे प्रक्षिप्त् । [शण्णाम् ।
 सूपपर्या स्त्री० सूपसाधनस्य हस्तले पच्यमखा डीप् । उड्-
 सूपयेष्ट उ० सूपये तुसाधनेषु नैष्ठ । उड् ।
 सूपाङ्ग न० सूपस्यतत्संस्कारकमद्रुपपकरणम् । हिङ्गी ।
 सूर उ० सूरति मेरयति कर्माणि लोकात् सू कर्त्तु । सूत्र्ये,
 चक्रेष्टये च । सूर-क । पविष्टे ।
 सूरण उ० सूर-ल्युट् । नृराचे (श्रीक) ।
 सूरात लि० सु+रप त्ठ० । दयावी ।
 सूरसूत्र उ० इत० । वरणे, गृहपात्रे ।
 सूरि उ० सू त्रिन् । सूत्र्ये, चक्रेष्टये, नादरभेदे, पविष्टे च ।
 'वदा मय्यस्मि सूराय' इति श्रुति राजसर्षपे स्त्री० डीप् ।
 सूरिन् उ० सूर-यिनि । पविष्टे । [करोपदेयताय च ।
 सूर्वा (स्त्री) यनादरे म्यः प-न-क-भेड् । सूर्वास्तीति अस्त्वर्वा (स्त्री)
 सूर्वास्तीया न० सूर्वे (स्त्री) स्तुह् । यनादरे ।
 सूर्व इ-न० । नृपे इ० मस्य च । नृपेयन्दार्थ ।
 सूर्वयसा स्त्री० नृपे रज नया यसा इ० मस्य च यस्म
 राशपप्रग्न्याम् ।

सूर्य्यं स्त्री-श्रमि-पुं शस्य व । श्रमिगन्धार्थं वा स्त्री ।
सूर्य्यं पुं सूर्य्यं नि० दीर्घश्च । दिग्भक्ते, वर्कटने, दानव-
भेदे च ।
सूर्य्यकान्तं पुं सूर्य्यस्य कान्तं प्रिय । स्मृतिमयौ सूर्य्य-
स्यकान्तं यथा मन्त्रमन्त्रस्मृतिश्च मयौ च (आतमो) ।
सूर्य्यग्रहणं न० सूर्य्यस्य राक्षसा तदाम्नात्भक्षायया पक्ष्म
मात्रमणम् । व्योतिषोक्तं राक्ष-विष्टम्भिक्षायया
सूर्य्यमण्डपस्य आक्रमणरूपे पात्रे
सूर्य्यं पुं सूर्य्यात् जायते जन-इ । यनिपत्रे, यने, वैव-
स्वते मनौ, सुपोयगवरे च सूर्य्यपुत्रादयोयत् । यतनाया
स्त्री० ।
सूर्य्यभक्ता पुं सूर्य्यस्य भक्ता इव प्रिय । वस्तुवृत्ते ।
सूर्य्यमणि पुं सूर्य्यप्रिय मणि । सूर्य्यकालमयौ ।
सूर्य्यलता स्त्री सूर्य्यभक्ता इवा । आदिभक्तायाम् ।
सूर्य्यवल्ली स्त्री सूर्य्यवल्गायिका वल्ली । शर्षपुष्पिकाइत्ये ।
सूर्य्यसारथि पुं० इत० । अरण्ये गच्छामयजे । सूर्य्यसूतादयोऽथर्व
सूर्य्या स्त्री सूर्य्यस्य भार्या इप् । कमाहुव्या, सप्तानाचम
सूर्य्यभार्यायाम् । मातृव्या जुत्वात् उप् । सूर्य्योत्तरे ।
सूर्य्यालोका पुं० इत० । आरणे तीरे ।
सूर्य्यावर्त्ता पुं सूर्य्यं दृशवर्त्तते आन-इत च् । (उड्डड्डिया
कुपभदे (सुभ्रिया) शब्दे च आदित्यभक्ताया स्त्री० ।
सूर्य्यास्मन् पुं सूर्य्यप्रिय आस्मन् । सूर्य्यभान्तमयौ ।
सूर्य्याद पुं सूर्य्येण सूर्य्यालकात्वेन लट् प्रापित इह ल ।
सूर्यास्तवधये श्यागवातिथौ ।
सूर्याल पुं सूर्यालम् मल नेत्सम् । श्यागवे ।
सूर्यान् पुं सूर्यान् क्विन् वा मल नेत्सम् । श्योमाल
भागे 'सूर्यान् परिवेष्टि चेति' सूर्या । 'महासूर्याय
शोभिने नृदिक्वरिति' 'सूर्यान् कनध्यातायस्य ।
सूर्यान् न सूर्या क्विन् । श्योमालभागे । पुं सूर्यान् । अथवा
सूर्या पुं सूर्या मल नेत्सम् । मिन्दिपावास्ते ।
सूर्याल पुं सूर्यालम् मल नेत्सम् । अथवा, देवभेदे च ।
सूर्यालवार पुं सूर्यादि वर्त्तित सूर्या क वत स्थाप
क्व कर्म० । सूर्यालवारै । [सूर्यालम् ।
सूर्या पुं सूर्या । यत्नौ । अथवास्ते स्त्री० ताव वा उप् ।
सूर्या शीका स्त्री सूर्या-इन् इवन् वा । नावायाम् ।
सूर्या स्त्री सूर्या प्राप्तिः । यथे । अरण्ये तिन् । यपि । [च
सूर्या नि० सूर्या । अथवास्ते स्त्री० उप् प्राप्ति मातृ
सूर्या यथो भा० पराशर-इति । अथवा क्विन् । अथवा

शेरात् ततः सार्धं यन् । शैराले सार्धं कन् । तत्रैव ।
मोट वि० सह-कृ वा इडभावनः । शान्ते विविक्षिते । कर्षरि
कृ । शोतादिभूतशेषे वि० ।

शोड वि० सह-डच् वा इडभावनः । सह-कर्त्तरि घभावीये
शोत्कण्ठ वि० सह उन्मृष्टया । शोडशुक्लचित्ते चभोट-
सामेच्छया विनम्यावहित्युत्पलुक्ते ।

शोत्पास न० उद-भ-यच्-भन् सह उन्मासेन । शोत्पुष्पे,
शोत्पादक वाक्पुष्पे । शोत्पादकत्वकल्पनया तदुत्तरार्धे,
शोत्पे, शिवशोत्पे च । समष्ट्याष्टे ५० ।

शोदय न० वि० सह उदयेन प्राडभावेण उडा, वा । प्राडभूते,
इडियुक्ते, लाभयुक्ते (शुदयुक्ते) च । [भगिन्यां स्त्री० ।
शोदर ५० सह समानशुदरे यस्य । शोदरभवे, भातरि-
शोदर्य्य ५० सह समाने उदरे यमिना यत् शोदेवः ।
शोदरजाते भातरि । भगिन्यां श्री० ।

शोहन न० सु-विच् सवे नहते नह धर्मेण क । लघुने ।
शोन्माद् ५० सह उन्मादेन । उन्मात्ते, उन्मादिष्यौ ।
शोपयव ५० सह उपदयेन । शोपादानभूषायेन राक्षसा
योगक्षोदयवहिते चन्द्रे तदाभूतचन्द्रायायोगयुक्ते
सूर्ये च । [यथा कृतदागदौ ।

शोपाधिकः सह उपाधिना वा कृ । उपाधियुक्ते प्रविशता
शोपान न० उप-यन्-भावे चञ् सह विद्यमानः उपान ;
उपरि गतित्वेन । शोरोहयवाधने काजादिभिर्भित्ति
(पैठा) प्रभृती पदार्थे ।

शोमाञ्जन ५० शोमाञ्जन+५० । (यजना) हवे ।
शोम ५० सु-मन् । चन्द्रे, कर्पूरे, कुन्ने, यमे, वायौ, वसुभेदे,
जले, शोमकृतोपधौ, तद्वृत्ते, सवृत्ते, दीधितौ च । सह
उभया । मित्रे, ज्ञानरे-द्वयोरे च । [विन्धौ ।

शोमगर्भ ५० शोमस्य तदाकाशतत्त्वमोक्षस्य गर्भः स्थानम् ।
शोमज न० शोमात् तत्त्वपरितीषधिस्यरक्षयानाम् जायते
जन-ड । इत्ये चन्द्रजाते वि० । बुधे ५० ।

शोमतीर्थ न० शोमेन तपस्यता कर्त्तृ शोभेम् । प्रभाषवीथे ।
शोमप ५० शोमं तद्वत् पिबति या-क । यत्ने—शोमरक्षयान-
कर्त्तरि पितृगणभेदे व० व० । पाणिपि शोमपाशयत्न ।

शोमपत्र ५० शोमस्य शोपधिविषयेष्वेव पत्रमस्य । (उल्लुखङ्ग)
तद्वृत्ते ।

शोमपीति(श्वि) ५० शोतमनेन इति शोमं पीतो ५० वा तस्य
वः । यत्ने—शोमरक्षणाविधि । पा-कनिष् । शोमपीतायत्न ।

शोमवन्ध ५० शोमस्य बन्धुः, शोमे नयुरस्य वा । कृते

वृद्धिकरतात् तद्युतयाम् चन्द्रजे बुधे ५० उदये न० ।
शोमभू ५० शोम एव भूभूमितस्थानं यद्य । बुधपदे, चन्द्रवन्दे
चन्द्रिवे च । [यामभेदे ।

शोमयाग ५० शोमेन यामः । यिर्गंवाधे शोमरयमानाङ्गके
शोमयाजिन् ५० शोमेन यजते यज-यिनि । शोमयागकर्त्तरि
शोमयोनि न० शोमः योनिरस्य । चन्द्रभेदे ।

शोमराजी स्त्री० शोमेन राजते राज-यच् गौ० डोप् ।
(शोमराज) शोपधिवेदे । सार्धं कन् । शोमराजिवायत्न ।
राज-यिनि । शोमराजीवायत्न ५० ।

शोमलता स्त्री० सु-मन् धर्म० । लतामस्तातायां लतायाम्
शोमलतिका स्त्री० शोमलतये इत्यर्थे कन् चत इत्यम् । उद्भास्य
शोमवर्ग ५० शोमस्य वर्गः । चन्द्रवन्दे चन्द्रावधिके गौत-
परम्पराजाने चन्द्रिवे च । [शेवरादिरे, कट्टपदे च ।

शोमवल्ल ५० शोमस्यैव वल्लमस्य । कट्टपदे, रीठाकरङ्गे,
शोमवल्लीका स्त्री० शोमवल्लीवै इत्यर्थे कन् । शोमराज्याम्
सार्धं कन् । शोमनतायाम् ।

शोमवल्ली स्त्री० शोमायाम्वाय वल्ली । गुडूच्याम् । शोमरूपा
वल्ली । शोमवतायाम् शोमराज्यां, माङ्गाय, सुदर्पमायाय ।
शोमवार ५० शोमसामिगे वारः । चन्द्रसामिगे दिने ।

शोमविश्रयिन् ५० शोमं विनोषाति वि-श्री-यिनि । शोम
लतायाः वद्वृत्तं वा विनोषति ।

शोमवृष्ट ५० शोम इव वृष्टः । कट्टपदवन्दे, श्वेतुषदिरे च ।

शोमसार ५० शोम इव सारः शोरोहस्य । श्वेतपदिरे ।

शोमविह्वान् ५० शोमज्वतः सिङ्गलः । चन्द्रमौले ज्योतिष
धन्यभेदे । [शोमलतानिमौडने ।

शोमसुत ५० शोमं सुतवान् सु-भूते क्तिप् । यत्प्रार्थं कृत
शोमसुतन् ५० शोमं सुतवान् भूते क्तिप् । कृतशोमरक्षयाने
शोमसुता स्त्री० इत० । नर्षदागदयाम् । बुधे ५० । शोमो-
द्वाद्योचन ५० स्त्री० यथायथम् ।

शोमसूत न० शोमस्य जलस्य सूतमिव प्रपातो । जलनिर्गम
मथाल्याम्, शिवविद्रुसगौरीपट्टस्य जलनिर्गमस्थाने च
'शोमसूतं न सक्तुवेदित' तन्मस्य ।

शोल्मुल्ल वि० सह उल्लुखेन । भूमी शार्धपरिवर्त्तयितुं
यथादौ शन्यार्थवाक्यस्य शन्यपरल्लुक्ते वाक्ये च ।

शोल्मुल्ल न० सह उल्लुखनेन । शन्यवाक्यस्य शन्य-
रूपेण परिवर्त्तनकृते वाक्ये (सुतिपरस्य निन्दापरदा
निन्दापरस्य च सुतिपरता इत्येवं रूपे वाक्ये) ।

शौक्य न० तुकरस्य भावः यन् । यनयावशाद्युते ।

सौराष्ट्रिक न० सूर्यादेये भवः ठक् । विषमेदे ।
 सौरि ५० सूर्यापलम् इत् । 'मनैवरे' 'सौरिवादेऽमृता-
 नोति' ज्योतिषम् ।
 सौरिरत्न न० सौरिमियं रत्नम् शाङ्क० । नीलके मणौ ।
 सौरिय ५० सूरये हितम् ठक् । शुक्लमिष्टग्राम् सार्थं कर्तु
 तत्रैव । [ताम्रमयपत्रनिष्ठांशकर्त्तरि (काचारि)
 सौलि क वि० तुल्यं' ताक्षणावादिनिष्ठांशं' विलम्बस ठक् ।
 सौव त्रि० स्वसेरम् अष्ट न० इतिः वातपूर्व्यं बौह । आत्म-
 संवन्ति । [स्वपायमने प्रदार्थं ।
 सौवप्राप्तिक त्रि० स्वपाये भवः ठक् न इतिः वातपूर्व्ययोग् ।
 सौवर्चल न० सुवर्चदेये भवम् अष्ट । कण्ठवचने ।
 सौवर्णभेदिनी स्त्री० सुवर्णस्य विकारः अष्ट सौवर्णमि
 भिनति प्रकाशते भिद-धिति । मियङ्गौ ।
 सौवर्तिक ५० सौवर्कराये उभयः ठक् न इतिः वातपूर्व्य-
 बौह । पुरोहिते ।
 सौविद ५० सुविदन्ति सु+विद-क सार्थेऽष्ट । यन्मःपुररचने
 सौविदस्य ५० सुविदन्ति निराममपि वाति आ-क सार्थेऽष्ट ।
 यन्मःपुररचने ।
 सौवीर ५० सुवीरो यत्नं सुवीरो देयमेदः तत्र भवः
 अष्ट । सोमोद्भवे । बाङ्गिके, वदरे व न० सार्थं कर्तु ।
 बाङ्गिकमेदे न० । वदरहचे ५० ।
 सौवीरसार ५० न० कर्म० । सोमोद्भवे ।
 सौवीरास्त्रन न० सौवीरास्त्रमस्त्रनम् । अस्त्रममेदे 'सौवीरस्य
 यरैरातेः प्रजैरां निरुचैः' कवम् गोधूमैरपि सौवीरभि'या-
 युक्ते अस्त्रममेदे ।
 सौष्ठव न० सुष्ठु भङ्गं यस्य भावः अष्ट न टिकोयः । आति-
 शये 'ह सोमवीराय्यंविशेषशक्तिनोति'ति भारविः ।
 सौष्टार्ह न० सुष्ठुदो भागः अष्ट । क्लृप्ते, भिन्नत्वे च ।
 सौष्ठित्य न० सुष्ठित्यस्य द्रव्यस्य भावः अष्ट । ज्यौः, 'नातिषोहि
 त्वाभापरेदिति' अतिः ।
 सौष्टव न० सुष्ठुदो भावः अष्ट । भिन्नत्वे वस्तुगत्याम् ।
 सुष्टव उवृत्तय गवौ अष्ट० उवृत्तौ, आधाने च सङ्क० आ० आ०
 सेट् इदित् । स्कन्दते अस्फुटित् । [न्दत् व
 स्कन्द समारारे यदपु० उभ० सङ्क० सेट् । स्कन्दयति ते अचक्ष
 स्कन्द गवौ शोषणे च आ० घट० सङ्क० अस्फुटित् । स्कन्दति अस्फ
 दत् अस्फावलीव ।
 स्कन्द ५० स्कन्दते उवृत्तस्य गच्छति अष्ट । कर्त्तव्ये च ।
 स्कन्दन न० स्कन्द-स्युट् । रेवने, चरये, गवौ शोषणे च ।

स्कन्दं शुक्ल ५० स्कन्दस्यार्थं रथांथो यस्य कर्त् । पारदे । तयोः
 शिववीर्यजलादेकांशतम् ।
 स्कन्ध ५० स्कन्धते व्याकृते कर्मणि घञ् ४० । अंते (कांथ)
 द्रवस्य काष्ठे (शुद्धि) चरे, व्युत्थे, दुष्टे, सङ्घे, काये, भद्रादौ,
 कन्दोभेदे, शीतयतिष्ठेय विज्ञानादिषु मन्त्रेषु 'सङ्काष्टस्कन्ध
 पञ्चकर्मि'ति श्रावः । पति, अन्त्यपरिच्छेदे च । 'स्कन्ध-
 हां दयमि'युक्तमि'ति भावजनविशेषणम् ।
 स्कन्धतश् ५० स्कन्धप्रधानस्यः । नारिकेलहृत् ।
 स्कन्धफल ५० स्कन्धे फलमस्य । नारिकेलहृत्, उहुम्बरहृत् च
 स्कन्धप्रसन्नना स्त्री० स्कन्धे वस्त्रमस्याः । मधुरिजायाम् ।
 स्कन्धस्य ५० स्कन्धान् रोहति सङ्क क । वटहृत् ।
 स्कन्धवाह ५० स्कन्धेन वाहयति सङ्क-ण्वि-चच् । मकडादि
 द्वारा स्कन्धवाहके इषादौ । ल्यु । तत्रैव । [माधायाम् ।
 स्कन्धयात्रा स्त्री० स्कन्धात् पथवि पाया । द्रवस्य प्रधान
 स्कन्धतश् ५० स्कन्धप्रधानं द्रवमस्य । मधुरि ।
 स्कन्धावार ५० स्कन्धार्थवावारः कांठ-वज् । युष्माकं द्युक्त-
 सेनानां स्थापने, तदाधारे-कटके च । [भारैः । चरये०
 स्कन्ध नि० स्कन्द-ज्ञ । ज्ञाते, गच्छते, घटिते, पान्थे, गते च ।
 स्कन्धम प्रविशति ज्ञा० सा० उ० सङ्क० सेट् । स्कन्धादि स्कन्धोते
 स्कन्धोति स्कन्धते । अस्फुटयति अस्फुटित् ।
 स्कन्ध सन्धे आ० आ० सङ्क० सेट् इदित् । स्कन्धते अस्फुटित् ।
 स्फु उवृत्तौ आधाने च ज्ञा० सा० उ० सङ्क० अस्फुटित् । स्फुनाति
 स्फुनीते स्फुनीति स्फुनुते । अस्फुनीत् अस्फुटित् ।
 स्फुट आधाने उवृत्तौ च आ० आ० सङ्क० सेट् इदित् । स्फुन्दते
 अस्फुटित् । [स्फुनाति स्फुनीति । अस्फुनीत् ।
 स्फुन्म रोधने सौ० ज्ञा० सादि० कार्यभागी पञ्चक० सेट् ।
 स्फुट विदारे दि० आ० सङ्क० सेट् । स्फुटयते अस्फुटित् वटादि०
 स्फुटयति । [स्फुटयति स्फुटयति ।
 स्फुल चचे आ० पञ्चक० सेट् वा वटा० । स्फुलति अस्फुलीव
 स्फुलन न० स्फुल-माने ल्युट् । चनने पतने ।
 स्फुलित न० स्फुल-माने क्त । इट्पुश्यादौ-भट्टत्वा वीरमथार्-
 दात् पतने स्फुलनयान्ते च । कर्त्तरि क्त । पठिते नि०
 स्फुन मेघवद्वे अद० पु० उभ० सङ्क० सेट् । स्फुनयति ते अतस्फुनत् त
 स्फुन ५० स्फुन-कच् । (भाट) स्फोषाम् अङ्गमेदे ।
 स्फुनन न० स्फुन-स्युट् । अविधाने, मेघवद्वे, ऊन्यनयदे च ।
 स्फुनन्ध ५० स्त्री० स्फुनं धयति ते-पुम् सप्त च । अतिमिश्री
 क्षियां ङीप् । [टाय् ।
 स्फुनप ५० स्त्री० स्फुनं धयति पा-क । अतिमिश्री वाचके । क्षियां

स्तनभर पु० इत० । स्थूलस्तनभारे वदाभोगे च ।

स्तनयितुः पुं स्तन-इत्तु । मेघे, सप्तके, मेघशब्दे, पिदुति,
मृत्वी, रोये च ।

ज्ञानवृन्ता पु० सनस्य वृन्तद्वयम् । सनाये सनशिखादयोपल

स्तनान्तर न. स्तनयोरन्तरम् । हृदये, स्तनमध्ये च ।

स्तनभोगप्रदं । जनस्य परिपूर्णतायाम् ।

स्नानित न० स्नान—भावे क्त । भेषज्यन्ते, सुरवादिष्यन्ते च ।
कर्मरि क्त । शब्दिते लि० ।

संभ रोधने क्यूं साधकसैट् ज्ञा वेट् । सभाति
सभाति अक्षभत् वृक्षभोत् ।

મુન્યા ન સામે ભવ્મ રુઠ્ઠે । સમજાતે ડુગ્ધે ।

स्तब्धरोमन् पु० स्तब्धानि रोमाणि यस्य । शून्ने ।

સ્વામી સ્વામીને અહીંમાને અન્ન. તત્કારણે, ક્રિયાનિરોધે ચ સદ્.
શ્વા.પ્રા. સદ્દ રૂદિત્ । સ્વામીને અન્નમિદ ।

क्षाम्ब पु० स्वा-यम्बु किञ्च पु० । काण्डरहिते त्रिष्टिपादौ-
द्वये, तेषादौ, पुच्छे च ।

सहस्रकरि पु० शम्भं गुण्य करोति स-इन् । ग्रीहिधान्ये ।

शास्त्रधन उ० साधो ह्यतेभेन हन क नि० । साधोन्
वक्ते धनित्वादी । [धनित्वादी ।

सम्बन्ध लि० सम्बन्ध इत्यनेन दृढ-प्रमाणं च। सम्बन्धोक्तौ
सम्बन्ध ए० सम्बन्ध इत्यादीनां वाक्ये सुखे सुखी वा रमते

अथ यत्नम् ॥ ३॥ [जहीभावे ३॥
 मत्तम् ॥ जन्म-यत्नम् । (यत्न) स्युषायात् । भावे यत्नम् ।

सामान नः साम-जडोकरणे भावे लुट् । जडोकरणे ।
करणे लुट् । तन्मोक्षे जडोकरणसाधने प्रयोगधेदे ।

इति स्मृतं प० क्षत्रियस्य स्त्रिय-विशेषः । तदर्थं पञ्चसु
वाक्येषु, मध्ये वाक्यभेदे ।

स्त्वपि पु० सु-अप् । प्रश्रयायाम्, सुगौ व ।

मन्त्रवक्त्रं पु० स्तु-द्विपु, स्या-मन्त्रवक्त्रं पु० वा । गुणः ।

सावक वि० सु-सुल । सुतिकारके ।

सिमित न. क्षिप्त-भावे क्त । आर्द्रदायाम् अवाप्त्यर्थे । क-
र्त्तरि क्त । अचक्षते, आर्द्रं नु वि० ।

श्रुत ५० सु-क्र। लतकावे ।

श्रुति स्त्री० लु-तिन् । क्त्वे ।

स्तुतिपाठकः पुं स्तुति पठति पठ-एषुम् । राजादेवन्दिनि ।

सुखं रोधने दौः कृताः साः कार्यभागी परः सः सः
 ज्ञावेदः सुधोति सुधाति। असुधोति।

सूयं पु० सू-यक् सूय-यच् वा। रागोक्तं गृत्तिकार्दौ
सघाते, वले, निष्प्रयोजने च।

स्तुभं ३० स्तुभ-भूतं क। आगे। [यीत् व्यसृत व्यसरिह ।

सा विस्तारे सा० छ० सक० अनिट। स्तुषीति स्तुष्यते अस्तु

सु प्रीतौ अक० रणये सक० सा० प० अनिट् । मृषोति अ-
साधीत । अथोपदेशत्वाच्च प । [पदेशत्वाच्च प ।

सृज्य गतौ भ्वा० पर० षत्त्वं सिट् । सृजति यसृजोत् । ययो-
सृज्य वषेत् । प० षत्त्वं सिट् । सृजति यसृजोत् । ययो-

अथोपदेशत्वाच्च य ।
 इति व्याख्यादने ऋगा० आ० उ० सक० सेट् । कृष्याति कृष्याति

अक्षरीत् अक्षरिद अक्षरोद अक्षरीत् । (जेवत्-त)
 जेन चौर्ये नदः च. उभ. सक. छेद । जेनयति-ते अति-

श्रीन ५० श्रीन-यम् । चौर्ये । अष्ट । चोरे त्रि० ।

अमोघदेयत्वाच्च य ।
स्वेयं यः शिव-पुत्र । आर्क्षोभावे, स्वेहे च ।

येन ह. येन्या भाव यत् नित्यं। शौचं "।

वा शानौ वा यदि वा दिवा । यत् परद्रव्यहरणं तेन
 यस्मिन्कीर्तितम् ॥ मित्यत्र परद्रव्यपहारे । [कोपः ।

स्येयिन् त्रि० स्येयमस्य इति । परद्रव्यापहारके । श्रिया-
स्येन(न्या) भ० स्येयस्य भावः यत्, यत् वा । चौर्ये परद्रव्यापह-

રથે । સ્નેહ એક સ્વાર્થે યથા । જોરે તિઃ । [ભાર્ગવે ૧ ।
સૈમિત્ય જઃ સ્તિભિત્તસ્ય ભાવ યસ્ય । જાદો, જોરે, ચાધી-

सूक्त ५० स्तुत-वज्र । धातके, जलविन्दो व । बल्ये ति० ।
 सूक्त ५० लोकाय जल य वायति ध्यायते कै-क । धातके

स्रोत ५० सु-प्रज्ञ । शब्दे-पुण्यकर्मादिभिः प्रयत्नने ।

शब्दभेदे, यथा सामवेदे इडा, होद, प्रथमः । ऐतने, सग्नने च
स्तोम आत्मगुणान्विष्कारणे सदः । पु० उभ० अहः । वंदः ।

लोमयति ते बह्वक्षोभत्-३ ।
लोम पु० लोभ-यञ् सु-यन् वा । सप्पूरे, यत्ते, हरे, व,

महादे, घने, गह्वे, मीष्टदण्डे च न० । बद्धे वि० ।
स्थान न० द्वै-भावे च तस्य न । ध्वजे, जनने, मङ्गले,

आवसे, प्रतिपद्ये च । अर्चयिष्ये । सङ्गतिकारके, ध्वनि-
कारके च द्विः । [अधोपदमत्वात् प्र य

स्त्री श्रो० सु-इद् । योनिनि नायाम् ।

स्त्रीगवी स्त्री० स्त्री चासी गौय यन् सभा० । (गभि) रोहि-
ध्याम् । [भाञ्जने] स्त्रीमनोहारके ति० ।

स्त्रीचिन्तारिन् पु० क्रियाचिन्त इति च्छ-षाति । यो-
स्त्रीचिच्छ न० क्रिया यथाभारण चिच्छम् । योनी

स्त्रीचोर पु० क्रिया चोर इव । काष्ठके ।

स्त्रीजित पु० क्रिया जित जि-ङ् । स्त्रीवश्ये ।

स्त्रीघन न० इत० । स्त्रीस्त्यायन् इध्मभाते इतिभिवाच्यता-
दय । “यथागम्यधावाह्निक भवेदाय तथैव च । आत्मा-
दन्त पितृभ्याश्च पशुविध स्त्रीघन इति” भित्तेव परि-
गणिते स्त्रीस्त्यायने धने इति दायभागादय ।

स्त्रीधर्म पु० इत० । सती भारोक्तुमर्पिकायै रजसि ।

स्त्रीधर्मिणी स्त्री० स्त्रीधर्मोऽस्त्र्या इति । यत्तमस्या स्त्रियाम्

स्त्रीपुष्पम् पु० स्त्रिया पुष्प धर्म तमधिकृत्य व्यवहारो वा ।
स्त्रीपुष्पो यथागाढाचाररूपे धर्मो हृदिमयके यथा-
दृश्य विवादेषु मध्ये विवादभेदे । ‘स्त्रीपुष्पोविभाग-
येति’ इति । [पुष्पयो] ।

स्त्रीपुष्प पु० द्विव० स्त्री च पुष्पाश्च यन् सभा० । गितितयो स्त्री-
स्त्रीपुष्पलक्षणा स्त्री० स्त्रीपुष्पोर्लक्षणासाम् । कामग्रह-
प्रभृतिस्त्रीपुष्पचिह्नधारिण्या स्त्रियाम् ।

स्त्रीमित्र पु० इत० । व्याचष्टे । नारीमित्रभाते ति० ।

स्त्रीलिङ्ग पु० स्त्रिया इव लिङ्ग तत्कार्ये यस्य । स्त्रीलिङ्ग-
विहितव्याकरणोक्तव्यकारयुक्ते शब्दभेदे । इत० स्त्री-
चिह्ने न० ।

स्त्रीवय पु० इत० । स्त्रीवयोभूते ।

स्त्रीविधेय पु० इत० । स्त्रीवयोभूते । [विवादभेदे] ।

स्त्रीसप्रपञ्च न० स्त्रिया सप्रपञ्च यस्य । परस्त्रीहरणरूपे
स्त्रीसम् न० स्त्रीया सभा लोचनम् । स्त्रीसञ्चाले ।

स्त्रीसेवा स्त्री० इत० । स्त्रीसम्भोते, व्यनायधर्मेण नारीसेवने ।

स्त्रीस्वभाव पु० क्रिया स्व स्वभावो यस्य । वन पुररचक
मच्छके इत० । स्त्रीशय शोभे ।

स्त्रीय न० क्रिया इदम् अष्ट नप् । स्त्रीस्वभावे, स्त्रीयेन नीता
विज्ञति लक्ष्मिनेति’ इति । स्त्रीविधेये, स्त्रीसम्भविनि
च ति० ।

स्त्र ति० स्त्रा-क । स्त्रितिभेदे प्रादय उत्तरपदस्त्रित एताय
प्रयुज्यते यथा पदस्य भागस्य निकटस्थ इत्यादि ।

स्त्रग ध्वरण भा० धर० धर० वेद धटा० धिषिच इति ।

स्त्रगति, यन्मगात् । यथोपदेशत्वाच्च ।

स्त्रगन न० भ्यग-स्तुट् । व्याञ्जदने ।

स्त्रगति ति० स्त्रग-क । आगते विरोहिते । [कट्टे] ।

स्त्रयी स्त्री० स्त्रयते इत्या यञ्च्ये क गौ० रोप् । ताम्रयुपाते
स्त्रयिहल न० स्त्रल इत्यन्तु उल्लेख इ । चत्तरे, चपल्यवनति
श्रुत्ये समोक्तते प्रदेये “निवेदुषो स्त्रयिहल एव केवले’
इति कुमार । यथायं परिकृतस्थाने, स्त्रीयार्थं कुपड-
यतिनिधितेन बाहुकादिभिः सन्त्ये मण्डलभेदे च “निर्ध-
नेमिस्तत्र कर्म स्त्रयिहले वा उभापरेत् । इत्यमात्र तु
वन्तु कुपार्थं बाहुयाभिः समन्ततः इति तन्त्रम् ।

स्त्रयिहलयायिन् पु० स्त्रयिहले चत्तरे येते श्रवणशब्दो-
चिनि । व्रतार्थं चत्तरे ययितरि । “स्त्रयिहलयायिच-
येति’ इति । [चत्तरे ययितरि ।

स्त्रयिहलेयय पु० स्त्रयिहले येते यच् यञ्चुच् सभा० । व्रतार्थं
स्त्रयति पु० स्त्रा-क वल्ल यति । कञ्चुकिनि, घित्तिभेदे, (बुद्धार)
कुबेरे, यथोच्ये, उक्त्यतिशयवतामक्यामकर्त्तरि च । सत्ये ति०
स्त्रयुट् ति० विवति स्त्रा-क स्त्र युट् यय । विपरीतप्रदेये,
“स्त्रयुटगतसि द्वय्यमव्ययमसीति’ मावतीमाधवम् ।
विषयस्थाने-सङ्घारिषि-जीये पु० ।

स्त्रल स्थाने भा० धर० धर० वेद धटा० । स्त्रयति यस्या-
वोत् । वृथातद्वैराय गतायै इत्यर्थे ।

स्त्रल न० स्त्री० स्त्रल-यञ् । अत्रयुच्ये-यत्तत्तिने-भूभागे ।
स्त्रीपयसे लीप् । “वनस्पलीर्मैरपञ्च होचा” इति
कुमार । व्रतिमात्रविधप्रदेयभाते, तत्तिमभूमिर्द न० ।

स्त्रलकान्द पु० स्त्रलज गान् । (वनजोष्ठ) क्षपाय्यकान्दे ।

स्त्रलकमल न० स्त्रलजात कमलम् । स्त्रलपद्मे ।

स्त्रलकुमुद पु० स्त्रले कुमुदमन्त्रस्य सारक्षेण यच् । करवीरे ।

स्त्रलपद्म न० स्त्रलजात यद्वा शाक० । लवामस्थाने पुमहर्च ।
स्त्रलज पद्मसिच । यानके पु० ।

स्त्रलपद्मिनी स्त्री० स्त्रलपद्माना समूहं तेषां सचिह्नकहेयो
वा इति । स्त्रलपद्मसमूहे तद्युक्तहर्चे च । “ददर्श दून
स्त्रलपद्मिनीं गल’ इति नेपथम् ।

स्त्रलमञ्जरी स्त्री० स्त्रलस मञ्जरीय । यथाभागे ।

स्त्रलमृदुका पु० स्त्रलजात मृदुका धाकः । गोशूरे तस्य कच्छ-
कावतत्वात् यथात्वम् । [कुपार्थम्] ।

स्त्रलेक्या स्त्री० स्त्रले रोहिति रुह-क यञ्चुक् स० । इत
स्त्रलेयय पु० स्त्रले येते शी-यच् यञ्चुक् स० । पराकृष्ट
ग्रन्थो पयो-स्त्रलयायिनि ति० ।

स्त्रविर न० स्त्रा-किरच् स्त्रवादेय । गौलेव गम्यद्वये । चतुर्मुख
मञ्जयि पु० । यथेष्टे, स्त्रिरेक्ये च निच यथाभावस्या स्त्री०

स्वविष्ट वि० अतिशयेन स्थूलः दृग्नु लोभे युष् । अतिरुद्धे-
र्यसु स्वरीयानपि । अतिरुद्धे । स्त्रियां ङीप् ।

स्यागु उ० स्या व उ० यत्तम् । शिने, याथाश्रय्यत्वे च । अस्त्र-
भेदे उ० स्वरिरे वि० । [तिरि ।

स्यागिष्ठल उ० स्विष्टत्वे ययिवा ऽण् । नतार्थं स्विष्टत्वे ययि
स्यान न० स्या-ल्युट् । स्थितौ, सादृश्ये, अवकाशे, सन्निवेशे,
वसतौ, यन्त्रयन्त्रौ, भाषने, निकटे, व्याकरणेभ्यो प्रथमे,
(यादिगुणानसु यथादेः कारणभूते इत्यादौ) । नीतिनेदि-
नासुपयथापचयङ्गीने साम्बाधस्थाने च ।

स्यानचक्षुसा स्त्री० स्याने स्थितावचि चक्षुसा । वर्वरीरुद्धे
अत्यन्तान् चक्षुसतात्तस्यासाधायाम् ।

स्यानाध्यक्ष वि० स्याने अध्यक्ष । स्यानरक्षणे ।

स्यानिकं वि० स्याने अधिकत ङ्ङ् । स्यानाध्यक्षे ।

स्यानिन् वि० स्यानस्यस्त्रि रभ्यलेन । स्यानरक्षके । स्यानं
प्रसङ्गः अक्षर्ये इति । व्याकरणेभ्यो यादिस्त्रिमानयथादेः
कारणे इत्यादौ "स्यानिवदादेभ्योऽनस्त्रिधाविति" भाषिनिः
स्यानीय न० स्त्रीयतेऽस्मिन् स्या-आधारे यमीदृ । नगरे,
स्यानं वाचयति स्यानस्येदम् वा य । वाचयोग्ये, हेमे
स्यानस्यस्त्रिधा वि० ।

स्याने यद्य० स्या-ने । योग्यत्वे, यौचित्ये च "स्यानेभ्योऽनस्त्रिधा-
धिप, वृद्धिः" रपु । सन्ने, सादृश्ये, करणार्थे च ।

स्यामत्त उ० स्वपतिरेव साधे च यम् । अनं पुररक्षके कचुकि-
प्रभृतौ । तस्य भावः यम् । स्वपतिर्भवे न० ।

स्यामन न० स्या-विष्-ल्युट् । आरोग्ये, समर्थौ, उद्योगार्थे
गर्भभक्षस्तारे च युष् । स्यामनाध्यक्ष स्त्री० सा च विने-
यने च । [पाठाशाम् ।

स्यामनी स्त्री० स्यामनेऽनदा स्या-विष्-करणे ल्युट् ।

स्यामिति वि० स्या-विष्-ङ् । निश्चिते, निवेशिते, व्यस्ये च ।

स्यामन् न० स्या-मनिन् । सामर्थ्ये, वरे च ।

स्यायिन् वि० स्या-यिनि । स्थितिर्भावे, कष्टकारोक्ते रक्षतु-
कृते रत्नादिभावे उ० । "निभावेनातुभावेन व्यञ्जं चक्षु-
रित्या तथा । रत्नादौ रक्षतामिति स्यायो भावः सवेत्तसा
मिति " बाङ्गिना । [५० ।

स्यायुक् वि० स्या-उक्ङ् । स्थितिर्भावे । एकपाथाभिज्ञते
स्याल न० व्यस्यति तिरस्त्रसाद्यम् आधारे यम् । (पाठः यद्य-
पात्रे) । पात्रपात्रे (वाङ्गि) स्त्री० यौ० कोनम् ।

स्वालीपात्र उ० स्वास्या पात्र । गन्धद्वयेन स्वास्यां कृते
पात्रभेदे तद्विधानं उद्दिष्टमिति ।

स्वालीपुलाकं उ० स्वावीक्षाः पुलाकास्तपुलाः सन्त्यय एक
धर्मतोच्चारकत्वेन अच् । भीमांशकोक्ते "स्वलोस्यास्तपु-
लायते सर्वे विकृतिर्भाषिनिः । धमकास्त्रामिषयोगभाषि-
स्यात् प्रविपद्यन्" दित्यनुमानकस्येन न्यायभेदे यथा एकस्य-
पाकद्वयेन अन्येषां पाकस्यानम् एवं एकद्वयाणां धर्मेषां
मेकधर्मास्मान्तमित्येवंकृत्प्रधानम् । [साधने इष्टभेदे ।

स्वालीष्टल उ० स्वात्यै-इत्थः । अन्तर्याकारे स्वालीनिष्कांश
स्वावर वि० स्या-वरच् । अचक्षुषे स्थिरे, इच्छादौ, भूत्यादौ च
"स्वावरं जङ्गमयैव ययिपि स्वयमर्जितमिति" स्वति ।
पर्वते उ० । वसुगुणे न० । [पगमे भवतोति इष्टद्विधाधने ।

स्वाविर न० स्वरिरस्य भावः अण् । इत्येव तद् वृत्तवर्था-

स्यासक उ० स्या-व-सार्वादी कन् । अचङ्कारे, वा चिक्रे
अचङ्कदृष्टे च । [भाङ्गि ।

स्यास्तु वि० स्या-स्तु । स्थितिर्भावे, "स्यास्तु रिवाचिरभेति
स्थित वि० स्या-स्तु । स्थिते, जर्जस्तया दयःप्रधाने,
"स्विवासां स्यामभावे रिति" रपुः निचये "प्रतिप्रायुक्ते
स्थितिर्भाषिनि च । [स्याने च ।

स्थिति स्त्री० स्या-स्थिन् । मर्यादायां, न्यायप्रयास्यत्वा-
स्थिर उ० स्या-स्थिरच् । पर्वते, देवे, इष्टे, कार्त्तिके, धनौ,
भोले, इष्टे, धनद्वये, ज्योतिर्मोक्षे, इष्टिष्वङ्गिष्वङ्ग-
रादिषु च । कठिने, निचये च वि० । माधुसौ, काकोत्सां,
ग्रिय्या, यावपण्याञ्च स्त्री० ।

स्थिरगन्ध उ० स्थिरोगन्धो यस्य । चम्पकद्वये । पाटकायां,
केतव्याञ्च स्त्री० । स्थिरगन्धुक्ते द्रव्यभावे वि० ।

स्थिरच्छद उ० स्थिरच्छदो यस्य । भूर्जपत्रद्वये । [दी च ।

स्थिरच्छाय उ० स्थिराच्छाया यस्य । इष्टभावे वायामभावे वडा-

स्थिरजिह्व उ० स्थिराब्जवृत्ता जिह्वा यस्य । भाष्ये । [नोद्वे

स्थिरजीविता स्त्री० स्थिरं जीवितं मायम् यस्य । भाष्य

स्थिरतर वि० क्षतिभवेन स्थिरतरम् । दालनस्थिरे । रंभरे उ० ।

स्थिरपत्र उ० स्थिराणि पत्राण्यस्य । [पुनाये, ।

स्थिरपुष्प उ० स्थिरं पुष्पमस्य । चम्पकद्वये, नटुनद्वये च ।

स्थिरपुष्पिन् उ० स्थिरं पुष्पमस्य रति । तिरकद्वये ।

स्थिरफला स्त्री० स्थिरं फलं यस्य । इष्टाष्टाष्टम् ।

स्थिरमति स्त्री० स्थिरा-मतिः । स्थिरचित्ते, स्थिरा मति-
यस्य । स्थिरपुष्पिन् वि० "स्थिरचित्ते स्थिरमति
रिति" मोता । [भेदे, स्थिरस्थायीयवपुक्ते वि० ।
स्थिरयोगिन न० उ० स्थिरयोगिनस्य । विद्याभारतो देवयोगिन

स्विररक्षा स्त्री० स्विररक्षो रागोयसा । नोस्याम् ।
स्विररागा स्त्री० स्विररागोरञ्जन यसा । दाहृदिद्रायाम्
स्विरसाधनका उ० स्विर साधयति त्वु वत वन् । त्विन्दु-
वारह्वे ।

स्विरसार उ० स्विर सारोयसा । विवुष) याकवह्वे ।

स्विराङ्गिम उ० कर्म० । द्विनातवह्वे ।

स्विरावुम् उ० स्विरावुम्यस्येदोर्षेकवस्यायित्वात् । शाप्पवि-
ह्वे । विरजोविनि नि० ।

स्वुड वरये तदा० कुटा० मर० सक० वेद० । स्वुडति असु-
जीगु हसोड । वयोपदेशवाच्य व ।

स्वूया स्त्री० सा-नक्षु जदन्वादेशे उ० । (सुटो) नक्षुषाम्ने
“स्वूपावयेष नक्षुमिति” साङ्गि० लौहप्रतिपाद्याम् ।

स्वरिनु० सा-जदन् किञ्च स्वरौ इयादिभारवाहक स्वरौ
ऽस्यस्य साङ्गमेन इनि । इयादिवत्पृष्ठेन भारवाहके
ऽन्वे । स्वरस्य भाव धन् स्वीर नदस्यानि इनि ।
स्वीरोत्तयम् । [स्वुवत् त ।

स्वूव वृह्वे अद० पु० उभ० अक० वेद० । स्वूवयति-ते अत-
स्वूव नि० । स्वूव-धन् । पीवरे, (पीटा) वृटे, वमृहे च न०
मनवे उ० । गजविम्वस्याम्, रमरी, इषदेवायाङ् स्त्री० ।

सावै वन् । पीवरे नि० । सप्तावा कन्(चलुचव)वषभेदे उ०
स्वूवकान् उ० कर्म० । वरकधाने (वीरधान) ।

स्वूवकाणां स्त्री० कर्म० । स्त्रुवजीरके ईव० । पीनकयवति नि० ।

स्वूवकाण्डक उ० स्वूव कण्डकोऽस्य । जालवर्धरे । सप्तावा
कन् अत इत्यम् । मात्सवीह्वे स्त्री० ।

स्वूवकाण्डा स्त्री० स्वूव कण्ड कण्डकोऽस्य । इह्वत्ताम् ।

स्वूवकान् उ० स्वूव कान्दोऽस्य । रत्नवगुने, नुरये, इति
कन्दे, मानके च । [इह्वत्तु स्त्री० ।

स्वूवपत्तु उ० स्वूवा पत्तुरिन् प्रियाऽस्य । महापञ्चुवाके ।

स्वूवजीरका उ० कर्म० । जीरकभेदे (काङ्गविरा) ।

स्वूवताव उ० कर्म० । द्विनाते ।

स्वूवदण्ड उ० स्वूवोदण्डोऽस्य । देवनवे । स्त्रुवनालोऽप्यल ।

स्वूवदर्भ उ० स्वूव इट् इभ्यतेऽनेन वभ-यसा सञ्जे (कव) ।

स्वूवदला स्त्री० स्वूवानि दलानि यसा । वतङ्गमायांम् ।

स्वूवनास उ० स्त्रुवा नासाऽस्य । नूकटे, स्त्रुवनासिकोयत् । इ-
ह्वत्तावति नि० । [स्त्रुवत्तावत्तात् ।

स्वूवपट्ट उ० स्वूव पट्टं यकार् । कापणि वमूवजपट्टस्य

स्वूवपाद उ० स्त्रुवा पीना पादा यस्य न शङ्गाव । गजे

जीपदरोमे च । [स्त्री० । यवतिक्काया स्त्री० जीप् ।

स्वूवपुष्प उ० स्वूव पुष्पं यसा । वज्रह्वे । पर्थतज्ञातामराजितादा-

स्वूवफल उ० स्वूव फलमस्य । शायनोऽवे । इह्वत्तावति

नि० । यषपुष्पा स्त्री० जीप् । [इध्वत्तादो भूते ।

स्वूवभूत न० कर्म० । वेदानोक्ते प्रत्येकमेकामकतामापन्ने

स्वूवमरिच न० कर्म० । कङ्कोले ।

स्वूववत्त(व्य) नि० स्वूव वत्तयति दानाय वज्रह्वे, स्वूव वत्त-
यास्य । वज्रदावरि । [क्रायाम् ।

स्वूववर्ध्वात् उ० स्वूव वर्ध्वा करोति व-क्रिप् । माङ्गपयदि

स्वूववत्तस्य उ० स्वूव वत्तवत्तस्य । रत्नतोमे । स्वूववत्तावतिनि० ।

स्वूववत्तफल उ० स्वूवस्य वत्तवत्तस्य फलमस्य । द्विग्विषयी-
तकव्यभेदे (यवना) ।

स्वूववैदेवी स्त्री० विदेहे भवा अष्ट कर्म० । गजविम्वस्याम् ।

स्वूववाटका उ० कर्म० । स्वूववत्ते स्वूववाटिकादयोथल स्त्री० ।

स्वूववालि उ० कर्म० । यज्ञायावै ।

स्वूववीरिका स्त्री० स्वूव वीरि यसा कम् अत इत्यम् ।
कुट्टिपीरिकायाम् । [वत्ता ।

स्वूवपट्टपद उ० पट्टपद इव स्वूव राज० । वरोढायाम् (वो-

स्वूवस्वन्व उ० स्वूव स्वन्वोऽस्य । नङ्गवे ।

स्वूवाशा स्त्री० स्वूव अयोऽवयोऽसा । गन्धपञ्चाम् ।

स्वूवान्न उ० कर्म० । शाकभेदे ।

स्वूवैला स्त्री० कर्म० । इह्वत्तायाम् ।

स्वूवोत्तय उ० स्वूववापुषलावापुषयोयत् । गण्डगैवे । स्वू-
वस्य गजसपुष्पय । गजमध्यगौ । वरह्वे, गजद-
वच्छिदे च ।

स्वयेय उ० स्त्रीयते विवादिनिष्ठायाकतयावै स्वा-यत् । विवादे-
ववनिर्णायके, (सुरी इतोऽङ्गिते च । स्विरवे नि० ।

स्वयेयम् नि० अतिप्रियेव स्विर इयस्य स्वादेश । स्विरतरे
नि० क्रिया जीप् । इयन् स्वयेयं यत्त नि० । दान्त्वने न० ।

स्वैर्य न० स्विरस्य भाव धन् । स्विरतायाम् ।

स्वोमेय(क) उ० स्वूवया वल्लभीये भर इह्व । पन्थिपर्थ
नामगम्यद्वये ।

स्वौत्य न० स्वूवस्य भाव धन् । पीवरेते ।

स्त्रपन उ० स्त्रा-विष्-उह्व स्त्रुद । अवादिनाऽभिप्रेककरवे

स्त्रव उ० स्त्रु-धन् । वरह्वे, वरह्वे च ।

स्त्रसा स्त्री० स्त्रव-धन् । स्त्रायौ ।

स्त्रातक उ० स्त्रा-भावेन स्त्रावनेदाध्ययनान्नर सपावर्त्तनाद्

खानं तदस्मादि कन् । वेदाध्ययनानन्तरं गार्हस्थ्याय जव-
समावर्तनाद्भक्षाने ।

स्नातकव्रत न० ६१० । स्नातकव्रतं चैव स्रुत्युक्ते व्रतभेदे, “अ-
लाभे चैव जन्मयाः स्नातकव्रतमाचरेदिति” अत्रि ।

स्नान न० स्ना-ल्युट् । मोघने, अवगाहने मज्जने, च तज्ज ।
मन्त्रादि कारणभेदादस्नानं विस्मृतौ इहद्विधाने ।

स्नानतृण न० स्नानार्थं तृणम् । कुये ।

स्नानीय त्रि० स्नानाय कृतम् अ । स्नानार्थेने तैलो-
हर्तनादौ । [वायुवाङ्मनादीभेदे ।

स्नायु स्त्री० स्नाति-गुश्चति दोषोऽन्या स्ना उप् । गोरस्थे
स्निग्ध त्रि० स्निग्ध-त् । स्नेहयुक्ते, वयस्ते, मज्जये, चिक्रये
च । रत्नैरख्ये, वरखण्डे च उ० । मज्जमण्डे न० ।
मेदाया स्त्री० ।

स्निग्धतण्डुल उ० कर्म० । गृष्टिधान्ये ।

स्निग्धता स्त्री० स्निग्धस्य भाव । स्नेहे, प्रियत्वे च । [उत्ते च ।

स्निग्धदाह उ० स्निग्ध दाह कावमस्य । वरखण्डे, देवदाह

स्निग्धपक्षक उ० स्निग्ध पक्षस्य कप् । व्रतफरणे, शुक्लव-
रहणे, गर्जरथये च । यदय्या, मालका, काशीयांश्च स्त्री० ।

स्निग्धमिण्डौतक उ० कर्म० । मदनहचभेदे, पिण्डौतकभेदे

स्निग्धफलं स्त्री० स्निग्ध फलमस्या । नाड्यस्याम् ।

स्निग्धं स्त्री० पु० उ० घञ० सेट् । स्नेहयति- अस्मिच्छिदत्-त् ।
अधोपदेशलाघे च । [आभ्यऽस्नायौ स्त्री० ।

सु उ० सात्+सु आदेशः स्ना-ऊ वा । पर्वतस्य समभू-
तुक्छेद उ० सुक्षुति किन्तु कुलम् सुख, उदोऽन्य । चौरक-
बुनीश्चे ।

सुत उ० सु-त् । चरिते जगदा ।

सुपा स्त्री० सु-वल् । उच्चवधाम्, सुहीडये च ।

सुहृ(त्) स्त्री० सुहृ-किन् वा टाप् । सुहीडये ।

सुहृ(ची) स्त्री० सुहृ-च्च् वा ङीप् । (वनवाङ्मना) उच्ये ।

“सुह्रीवित्तपशयिता भिति” उपाणम् ।

खेह उ० खिह-यत् । प्रेमार्थं, तैसादिरसभेदे, स्वादोक्ते गुण
भेदे च यदभात् दाहवत्कृतम् ।

खेहन घ० खिह-यिच्-ल्युट् । तैसादिभ्योने अच्ङ ।

खेहप्रिय उ० खेहः तैसादि प्रियोऽस्य । प्रदीपे ।

खेहम् स्त्री० ६११ । वेदाख्ये देहस्य भावभेदे, खेहपाने च

खेहदण्ड उ० खेहेन रज्जते रज्ज-उच्छेपि यत् । त्रिवे ।

खेहपत् त्रि० खेहोऽस्य मत्प मस्य च । खेहयुक्ते शिवा
हीप् । या च मेदायां पु० स्त्री० ।

खेहविह्व न० खेहेन विह्वम् । देवदारुणि । [खिहकारणे न० ।

खेहवीक्ष्ण उ० खेहायं वीक्षमस्य । प्रियाखण्डे । ६१० ।

खेहाय उ० खेहमय इति अय-अय् । प्रदीपे ।

खेहिन् उ० खिह-यिनि । वयस्ते वयो, खेहयुक्ते त्रि० ।
स्त्रियां ङीप् । [अस्मिन् ।

खट् ईपत्कम्भे भा० आ० यक्० सेट् । इदित् । अन्त्ये अ-

खन्त् उ० खदि-यत् । ईपत्कम्भे, ईपत्कम्भे, प्रियाभेदे च । नेत-

अन्दादौ शुभाशुभाविषेचन इहद्विधाने ।

खर्च कर्षे (परामिभवेऽप्यायाम्) भा० आत्त० यक्० सेट् ।
अर्द्धते अस्मिन् । [प्रती च ।

खर्चा स्त्री० खर्च-या । कर्षे परामिभवेऽप्यायां, माय्ये, क्रमो-

खर्ग यक्च्ये, स्त्रिये च पु० उ० यक्० सेट् । खर्गयति ते अय-
माङ्गत् ।

खर्ग उ०-खर्ग-युय-वा अच् चल् वा । न्यायोक्ते त्रिगिन्ध्र-
पाक्षौ गुणभेदे, यक्च्ये, रोगे, दुष्टे, गुणभेदे, उपतारणे च ।

खर्गो पु० खर्गं त्रि० अय्-यिच्-यच् । दाते अय्यस्ये । वा-
युना जिह्वापादयोऽन्त, वल्गादिषु नाशनाशे च खर्गं खर्गं पु०

खर्गन न० खर्ग-युय-वा ल्युट् । यक्च्ये, कर्म० च । यिच् ल्युट् ।
खर्गने, दाते च । अय्-कर्त्तरि ल्यु । वावी उ० ।

खर्गलज्जा स्त्री० खर्गलज्जे च लज्जते लज्जा-अच् । लज्जामुद्रणे

खर्गशुद्धा स्त्री० खर्गे शुद्धा । यतमूल्याम् । [दायक ।

खर्गुन् त्रि० अय्-यच् । उपतापयितारि । रोगे उ० । यत् । ख-

ख्य पत्ये माधने च भा० उभ० यक्० सेट् । खयति-ते अय-
योत्-याप्तायोत् । अय्यमिच । [रय्ययेति वाच ।

ख्य उ० खय-यच् । वरमाते, दुष्टे, गूहचदे, च । “राजनीति-

खट त्रि० खय-त् त्रि० इहभावर । व्यक्ते, स्मृते च ।

खु प्रीती यक्० प्रीणने रज्जये पादने च यक्० स्ना० वर-
अनिट् । अयोति अस्मार्थत् ।

खुका स्त्री० अय्-यच् उ० यत् अ । उदायाम् ।

खुग्य खर्गे उ० वर० यक्० अनिट् । अय्यमि अस्मापौत् य-
आर्षोहि अय्यमत् । [दीप् ।

खुगा स्त्री० अय्-यच् । वर०, विनोदये । वर०, यत् ।

खुट मि० अय्-यच् । जवमर्ग्ये, भावे च । अयं न० ।

खुटाखुट न० खुटेन वा स्रव्य अय्यमत् । वर०, यत् ।

खुटाखुटि न० अय्-भावे-यच् मन्+अय्-यच्, अय्यमत्
अय्यमिच हयो वमाहार । अयोप्यमो । “वन्दे

यामदाहे च खुटाखुटि न उदयोति” अत्रि । [वय्यमत्
खुट् वर०, यत् । वर०, यत् । वर०, यत् ।

सुदृश्यीय त्रि० स्फुट-अनोद० । रात्रिनीये, ज्ञाथे च "अहो
वतासि स्फुटप्रीयोन्मि" इति उच्चार० ।

सुदृश्यालु त्रि० स्फुट-आलुष० स्फुट्हापीवे । [उच्चार० ।

सुदृहा स्त्री० स्फुट-यद् । इच्छायां "भिक्षुने स्फुट्हावतीति"

सुदृष्टा इ० स्फुट-यत् । शास्त्रकण्ठजे । रात्रिनीये त्रि० ।

स्फुट विरोधेयाम् यत्नः भा० प० सेट् । स्फुटति अस्फोटोत्-

प० अस्फोटोत् । इदित्यमप्युक्ता ये स्फुटति अस्फोटोत् ।

स्फुट इ० स्त्री० स्फुट-अप् । सर्पकपायाम् । भिदे ।

स्फुटि(टी) स्त्री० स्फुट-इत् वा डीप् । (फट् च । रि) बणिगुद्रव्य

स्फुटि(टी)क इ० स्फुटि(टी)व इत्यर्थे कर्त्तु । सनामप्राप्ते च-

पौ साधेऽण् । स्फाटिकमयत्नः । [स्फाटिकमयत्नंते च ।

स्फाटिकाचल इ० स्फाटिक इव युग्मः अचलः । वैदाचपर्वन्ते,

स्फाटिकाद्रिभिद्(द्) इ० स्फाटिकाद्रि स्फाटिकपर्वन्ते भि-

नन्ति साहस्यत् भिद्-क्रिप् च वा । कर्त्तरे ।

स्फाटिकाश्च इ० स्फाटिकपर्वः कश्च दत्त । कर्त्तरे ।

स्फाटिकारि इ० इत् । (फट् किरि) बणिगुद्रव्यभेदे वल्य स्फ-

टिकतस्फोदीभिमत्तात्तयात्तम् । [अति-ते अपस्फुटन्-त् ।

स्फुट परिहासे पु० उ० अ० सेट् इदित् । स्फुटय-

स्फुट चये स्फूर्तिं च तदा० प० अ० सेट् । स्फुटति अस्फोटोत् ।

स्फुरणं न० स्फुर-ल्युट् । स्फुरणे । [सीत्

स्फुल पले स्फूर्तिं च तदा० पर० अ० सेट् । स्फुलति अस्फा-

स्फाटिकोपल इ० स्फाटिकमेव अण् कर्म० । स्फुलिते ।

स्फाति स्त्री० स्फाय-झिद् । इडौ ।

स्फाय इडौ भा० आ० अ० सेट् । स्फायति अस्फायि-अस्फा

यिद् । निज्यामनिद् स्फोतिः । [ति० ।

स्फार इ० स्फाव-रङ् । सार्धं बुद्धे । निपुणे, विचिटे, प्रभुरे च

स्फारणं न० स्फुर-क्विप्-स्फारादिभ्यः ल्युट् । विकारणे ।

स्फाल इ० स्फन-अण् । स्फूर्तिः । [कट् पले ।

स्फिगुपातन इ० स्फिगं पातयति इव-साधे चिप्-ल्यु ।

स्फिक् श्री० स्फाय-ङिप् । कठिमेघे, वल्ये वातजे रोगभेदे च

स्फिट इडौ चिडे अनादरे च पु० उ० अ० सेट् । स्फोटयति

ते अर्पिस्फुटन् त ।

स्फिर त्रि० स्फाय-चिर्च् । प्रभुरे इडे च ।

स्फोत त्रि० स्फाय-ङ स्फोभाच । इडे-अचडे च ।

स्फुट भेदे पु० उ० अ० सेट् । स्फोटयति ते अण्स्फुटन् त ।

स्फुट विकार्ये भा० प० अ० सेट् । स्फोटति अस्फुटन्

स्फुट विदलने भा० आत्म० अ० सेट् । स्फोटते अस्फोटिद्

स्फुट इने चुरा० उ० अ० अ० सेट् । इदित् स्फुटयति ते

अण्स्फुटन् त ।

स्फुट हिंसे पु० उ० अ० सेट् प्रायेणाद् पूर्वः । आस्फोट-

यति ते आण्स्फुटन् त । [अण्स्फुटन् त ।

स्फुट विकार्ये अद् पु० उ० अ० सेट् । स्फुटयति ते

स्फुट त्रि० स्फुट-ङ । विकारिते, व्यक्ते, भिन्ने, गुले च ।

व्योतिषोक्त्यु मेधादिप्राप्तिषु अर्पिषेपस्थितेषु सूत्रा-

दिपद्ये इ० तेषां तदर्थमङ्कारादिषु गतौ स्त्री० । उन्

मेधायाद्योतने न० । सर्पकपायां स्त्री० ।

स्फुटन न० स्फुट-ल्युट् । विकारणे, विदलीभावे च,

स्फुटवन्धनी स्त्री० स्फुटवन्धनं यस्याः गौ० डीप् कपोतपद्याम्

स्फुटित त्रि० स्फुट-ङ् । विकारिते, भिन्ने "दग्धे वा स्फु-

टितेऽप्येवेति" इत्याद्यम् व्यक्तीकृते, परिहासिते च ।

स्फुटि(टी) स्त्री० स्फुट-इत् वा डीप् । पादस्फोटोते

(फोडा) कर्कटीपले च । [फुटि] । [इत् त ।

स्फुट अनादरे पु० उ० अ० सेट् । स्फुटयति ते अण्स्फु-

टन् इत्ये त् । पु० पर० अ० सेट् । स्फुटति अस्फुटोत्

पुस्फोक् । [अण्स्फुटन् त ।

स्फुट विकार्ये भा० आत्म० अ० सेट् इदित् । स्फुटते

स्फुट परिहासे पु० उ० अ० सेट् इदित् । स्फुटयति ते

अण्स्फुटन् त ।

स्फुर स्फूर्तिं त् । कृता० प० अ० सेट् । स्फुरति अस्फुरोत्

पुस्फोर । "वाच पुस्फोर वाक्स्फुरति" भट्टिः ।

स्फुरणं न० स्फुर-ल्युट् । ईप्सुमन्त्रे । युष् । तल्ले च स्त्री० ।

स्फुर्द्ध विधायके भा० प० अ० सेट् । स्फूर्द्धति अस्फूर्द्धोत्

स्फुर्जं वल्यमन्त्रे भा० प० अ० सेट् । स्फूर्जति अस्फूर्जोत्

स्फुल स्फूर्तिं-चये च अ० अ० सेट् । स्फुलति अस्फुलोत्

स्फुल न० स्फुल-ङ । अक्षगात्रे (तांड) ।

स्फुलनं न० स्फुल-ल्युट् । स्फुरणे ।

स्फुलित इ० स्त्री० स्फुल-ङ् । स्फुरतव्यक्तभेदे विद्वति

मन्त्रति यस्यात् स्फिगि-अण् पु० वा । अस्फुरणे ।

स्फुलित्विनी स्त्री० स्फुलित्वि-अण्वर्थे रवि । अग्निज्ञान-

याम् । स्फुलित्विनी त्रि० ।

स्फूर्ज्य पु० स्फूर्ज-अण् । वल्यमन्त्रे । [प्रतिभायाद् ।

स्फूर्ति स्त्री० स्फूर्ज-स्फुर-रा तिङ् । स्फुरणे विकारणे

स्फूर्तिमत्तं न० स्फूर्तिरस्फुल्यमण्डप । पापुनयासे संसर्ग

प्रतिभाद्युक्ते विकाराद्युक्ते च लि० ।
 स्मेयम् लि० अतिशयेन स्मिर, ईयद् स्मादेय० । अति-
 प्रचुरे, स्मिया ङीप् । इयन् । स्मेयोऽप्यत्र लि० ।
 स्फोट इ० स्फुट्यर्थो यस्मात् स्फुट-यञ् । व्याकरचोक्ते वर्या
 तिरितो पूर्वार्धवर्षादिभवनहितपरत्वनर्थव्याज्ये अर्धमत्वा-
 यजे अचण्डे शब्दभेदे “श्रुषोति य इत्वं स्फोटमिति”
 भागवतम् । “य स्फोटः प्रतीत्यमतीतिभ्यामिति” शारदोर-
 कल्लम् यथा च वर्षवृत्तद्वयानां नावबोधकत्वं तथा
 प्रपञ्चितमस्माभिः, यन्तर्परको । अर्धभेदे च (फोडा) ।
 स्फोटक इ० स्फुट-लृप् । (फोडा) अर्धभेदे विदारणे च ।
 स्फोटन न० स्फुट-ल्युट् । विदारणे, विषागने च ।
 स्फोटनी स्त्री० स्फुट्यतेऽन्वा स्फुट-ल्युट् ङीप् । अतिवेधन-
 करणे यन्त्रभेदे (भोगरी) । [अणु । भङ्गात्वे ।
 स्फोटपीलक इ० स्फोटश्च अर्धभेदस्य पीलम् इतः स्फोर्त्ते
 स्फोटायन इ० स्फोटयवाञ्चनं अर्धवेधकतवाधवायं वस्य ।
 अर्धवेधकत्वेन स्फोटाभ्युपगमनरि वैदाकरणे सतिभेदे
 “अयद् स्फोटाऽयनस्तेषु” पाणिनिः ।
 स्फो न० स्फा-अयद् लि० । चङ्गाकारे यस्मात् कारभेदे ।
 स्फु अय० स्फि-ङ । अतोते, शब्दपूरणे च ।
 स्फय इ० स्फि-अण् । गते, अङ्गुते च ।
 स्फर इ० स्फरति मियमनेन स्फ-अण् । कावरेणे । भावे अण् ।
 स्फरणे । [विषय ।
 स्फुराटश्च न० स्फुरस् स्फुरिष । स्फोचिभ्रमेदे स्फुरन्स्फुराट-
 स्फुरण न० स्फ-ल्युट् । प्रातवसुनीऽनुभवाधोनस्फुराटज्ये
 ज्योत्स्नकृष्णारेण आयमाने प्रातभेदे आध्याने चित्तने च ।
 स्फुरद्वया स्त्री० स्फुरत्वा दया । कायिना स्फुरत्वात् नयनधी-
 नादम् दयश्च दयाश्च । विस्फोटद्विभावे ।
 स्फुरमिया स्त्री० इतः । स्फुरभायोर्वा रतो ।
 स्फुरवीथिका स्त्री० स्फुरस् स्फुरिषेण प्राप्तिहेतुत्वात् वेदात्वात्
 स्फुरत्तर इ० स्फर्त्तति गाययति स्फु-अण् । मङ्गादेवे स्फर-
 मङ्गादयोच्यते । [न हि स्फोर्त्ता स्फुरीदोपनम् ।
 स्फुराङ्गुय इ० स्फुराङ्गुमररुते अकतात् । मर्त्ते, मर्यागते-
 स्फुराश्च इ० स्फुरमिय आचः । राजाच्ये ।
 स्फुरासव इ० स्फुरीदोश्च अचः । कायायाम् कायिनां तनु-
 यावे हि स्फुरीदो यमाचस्यास्त्यासम् ।
 स्यार्त्तं लि० अती विविच, अर्त्तं वेत्यपोते वा अण् । अति-
 शयिते अनादौ “अस्योर्त्तं फाच्यं वाचरेदिति” फा-
 र्त्तं नैद्वचरु परेदिति” च अतिः अतिशयास्माभिः च ।

स्यि अनादरे विख्याये च पु० आ० शक० सेट् । स्मापयते अवि-
 ख्यत । अयोपदेशत्वात् न च । अनातोविख्याये स्मापयतो-
 त्वेच । अयं आदिदपि अमिट् । अयते अयोपे ।
 स्यिट् अनादरे सक० स्त्रेजे अक० पु० उभ० सेट् । अयेत्यति ते
 अविच्छिद्यत् ।
 स्यित् न० स्फि-ङ । ईयद्वास्ते “सुखं विविचयतिस्मिति”
 नातयोपाधनम् । विविचयिते, विविचयिते च लि० ।
 स्यील निषेधणे आ० पर० अक० सेट् । स्त्रीसति कापीलीत्
 स्यु करणे आ० य० उभ० अमिट् । अमरति अस्माभौत् ।
 स्यु सौतृकत्वे आ० य० शक० अमिट्, यटा० । अमरति अस्माभौत्
 स्युत् लि० स्फ-ङ । अतस्फरणे स्फुतिविषये ।
 स्युति स्त्री० स्फ-ङिन् । अतभूतरसुनवहोर्ध्वकृष्णारेण
 संस्कारापीने प्रातभेदे । अर्त्तं ते वेदधर्मोऽनेन अरणे किन्तु ।
 धर्मयामनयास्ते वेदाचारानुभवनस्ते वेदाचारानुद्वारे स्मि-
 मयोति वाक्यरूपे शास्त्रे । “वेदोऽपिस्ते धर्मसुं स्फुतिपीने
 च वसिदा मिति” अतः ।
 स्युतिहेतु इ० इतः । वस्मादे वाचनादने एवभेदे ।
 स्युर लि० स्फि-रन् । विविचयिते ईयद्वास्माभिते य० मङ्गाजन-
 फोरस्फोभविष्यतीति” इमारः । [यखन ।
 स्युद् इ० स्युद्-यज्ये च । वेगे । [स्युन्दे यस्यद्व पस्युन्दि
 स्युन्द अच्ये आ० पा० कुङि, छदि, छङि च उभ०-यज्ये सेट् ।
 स्युन्द इ० स्युन्द-यज्ये । अरणे, मरणे ।
 स्युन्दन न० स्युन्द-भावे लुट् । अरणे । कर्त्तरि ल्यु । जये न० ।
 रणे, तिनिरुद्धे च पु० । [रपादोऽप्ये योर्त्ति ।
 स्युन्दनारोह इ० स्युन्दनारोहति युद्धार्थम्, या० यङ् अण् ।
 स्युन्दनि इ० स्युन्द-अणि । तिनिरुद्धे । ङीप् । बाकायां स्त्री०
 स्युन्दिन् लि० स्युन्द-अणि । प्रकाशयिष । नाकायां स्त्री०
 ङीप् ।
 स्युन्त्र लि० स्युन्त्र-ङ । युते अवादी । [चरुमीत् ।
 स्युम् अच्ये आ० पर० अक० सेट् । आरेट् कृपादि० । अमिति
 स्युम् विवर्त्ते पु० उ० शक० सेट् । स्मापयति ते अविच्छिद्यत् ।
 स्युम् भावे अयद् पु० उभ० शक० सेट् । स्मापयति अविच्छिद्यत् न
 स्युमन्तक० पु० सुख-अण् अण्वायं वन् । योतयन् वसत्ये
 अविभेदे । तस्य युष्माद्विभं इदमितिभेदे रफते ।
 स्युमीका स्त्री० सुख-ईङ् । अयोर्त्तं । काये, भेदे च पु० ।
 स्युत् लि० स्फि-ङ । अस्मादिना अर्त्तं ते अयद् । अतस्फरणे
 याने पु० । इ० अण् । स्फोटाच्यम् ।
 स्युति स्त्री० स्फि-ङिन् । अस्मादिना अस्मादिभ्योर्त्तं ।

सून ४० सिव-भक्तः। सुयं, किरण्ये, सुत्यादिसतपण्डन-
ननिर्मिते पदार्थे (धुवडी) च।
सु सन न० सन्स-सिन् लुट्। जड्वतस्थाधोनयने पातने।
युच्। अंशनायत्र स्त्री०।
ससिन् लि० सन्स-सिनि। अथ प्रवर्गशीले। पीनुद्ये ५०।
सुक गतो भ० आत्मः सक० सेट् इटिन्। सङ्घते अथद्विष्ट।
सुगवत् लि० सक० मास्यकस्य सक० सस्य व कुवम्। मास्य
कृति। विनि। सस्योत्पत्त्य। उभयत्न क्रिया डोप्।
सुज् स्त्री० सुज्यने सुज-किन् लि०। मास्ये।
सुनुस पतने भा० आत्मः लुङि उ० सक० सेट् ङावेट्। संघते
यस्यसत् यस्यसिष्ट। [नामस्य चरित्रं यैव धिति] रघु।
सुनुस प्रगादे भा० या० अक० सेट् ङावेट्। स घते अयसिष्ट।
सुन्म अनवधाने भा० या० अक० सेट् ङावेट्। सघते
अयसिष्ट। [अन्ते अयमात् अयसिष्ट।
सुन्म विनासि भा० आत्मः लुङि उ० सक० सेट् ङावेट्। स-
ख(खा)व इ० सु-अय् वज् वा। सरणे। कर्त्तरि यङ्। निर्भरे
सुयण न० सु-अय्। सुयजो, वस्ये च। नावे ल्युट्। सरणे
सुयन्ती स्त्री० सु-भिष् टोप्। नयाम् योषधिभेदे, सुखा
स्त्राने च। यट्। सरयिषिणे लि०। क्रिया डोप्।
सुयः स्त्री० सु-अय्। मूर्धायाम्।
सुयट् ५० सुज-यट्। वपत्स्वरि, वपत्सुं, मिने च। छटि-
कर्त्तरि लि० क्रिया डोप्।
सुयस् लि० सन्स-ङ्। स्युते पठिते।
सुयस्तर ५० सन्स-तरङ् क्तिङ्। आकने।
सुयश्च यच्च सु-ङाङ्। तस्मिन् व्रतगिष्ये। [लि०]
सुयस्य न० आययति सु-सिच्-स्युस्। सरिषे। नि सारके-
सिच्यत् द्विभे भा० स० सक० सेट् ङावेट्। सिच्यति यस्मिन्कोत्
स्त्रिभ द्विभे भा० स० सक० सेट् ङावेट्। स० मति अद्ये भोत्
स्त्रिभ शीपे अक० दिवा० स० गतो सक० सेट् ङावेट्।
सिच्यते अद्ये रीत्। [पुनर्त्न।
सु गतो सक० सरणे अक० भा० य० यनिट्। सारति यष्ट।
सुगदाश्च ५० सुये यषपायाय दाश्च यष्ट। विकङ्ठा इवे।
सुग्न ५० रेषभेदे। शोऽस्तनिवाय् अष्टमौ डोप्। सर्जि-
बागारे स्त्री०। [बागुवाये यषपायभेदे।
सुघ् स्त्री० सु-सिच् षिट् च। यट्पत्तजवौ विकङ्कनकारजे
स्युत लि० सु-ङ। सरिते अकारो, यते च। द्विभुवत्वा भो०
सुह ५० स्त्री० सु-च। पटिरकारश्च ह्रस्वमिने यषपायभेदे।
यषपाय् मूर्धायाम् स्त्री०।

सु स्त्री० सु-किप् लि०। यषपायभेदे। निर्भरे च।
सु विष्कृतौ-भा० पर० अक० यनिट्। सारति यषपायभेदे।
स्रोत न० सु-ङव्। स्रोतसि वेगेन स्रोतजलनि सरणे।
स्रोतम् न० सु-वसि। वेगेन स्रोतजलनि सरणे रेतसि च।
स्रोतस्त्वत् लि० स्रोतोऽस्त्वस्य सत्पुं भस्य व। स्रोतोयुक्ते। नद्या
स्त्री० टोप्। [तोयुक्ते लि०।
स्रोतस्त्रिनी स्रोतम्-अथर्वे विनि डोप्। नयाम्। स्त्री०।
स्रोतोच्चन न० स्रोतसि सत्तनास्रोतोऽन्यत्तसि सत्तनास्रोत-
रेये भवम् अथर्वम्। स्रोतोरेयेऽन्यत्तनास्रोत-
स्रोतोवशा स्त्री० स्रोतसा वसति सरति वङ्-अट्। नयाम्।
स्र न० स्रन-ङ। धने, आत्मनि स्रातो च ५०। आत्मीये
लि०। आत्मनि आत्मीये, चायेंऽस्य सर्वनामता।
स्रकम्पन ५० स्रोतैव पराश्रयुज्जमान एव कम्पते कपि-दुग्।
वायो। [स्रदेति] गोता।
स्रकर्मन् न० सस्य कर्म। स्रवर्षोऽवते लोते "वकर्मनिरत।
स्रकीय लि० स्रखेदेस् व ऊनु च। आत्मीये। अय निवमेव
ऊनु, अऊनुवृत्तमयोवत्सु स्रपाणि नीय।
स्रग वर्षये भा० स० सक० सेट् इटिन्। स्रगति यषपायभेदे।
स्रगत लि० ससिन् मनसि आत्मनि वा गतम् स्र-ङ्।
मनोवते, आत्मगते च। नाटकाभिनये प्रतिपाद्यपदार्थं
वर्णयित्वा रङ्गविस्मयावाजिजननयपदयोर्वे शोकेन
वक्ष्य इहृदभिवाने।
स्रगुप्ता स्त्री० स्रेनेव गुप्ता। अक्रमिष्याम्, उज्जानुवतायाश्च
स्रच्छ लि० स्रग् अथ्, पा०। अतिनिर्भरे कानुद्वरिङ्।
उज्जाना, स्रच्छिक्ते च ५०। श्वेतद्रव्यायाम् स्त्री०।
स्रच्छन्द लि० सस्य छन्दोऽभिप्राय। स्रजते दस्य। साधोने
स्रच्छयस्त्र न० सस्य वत्तं दस्य। यथये।
स्रच्छर्मणि ५० कर्म०। स्रच्छिक्ते।
स्रव न० स्रपाय् देहात् आत्मनो वा जायते। इधरे।
उच्चे ५० स्रपाया स्त्री० आत्मजाते लि०। [आत्मस्यसिच्योक्ते।
स्रवज्ज ५० सस्येव जनोजननयेन ऊने दस्य। प्रायो। इत०।
स्रव गतो संस्कारेऽन्यकारे च सु० उभ० सक० सेट्। स्रव-
यति-ने यषिच्छतम्-न।
स्रतन्त्र लि० सस्य तन्त्र ययोकारो दस्य। साधोने यषपायभेदे
स्रतम् अथ्। स्र-तसि। आत्म न इत्यर्थे।
स्रता स्त्री० सस्य स्रकोवत्त भाव गत्। स्रकोयते। "राम
स्रतं यमलोति" यजुज्वा।
स्रत्य न० सस्य भागं तत्। द्रव्यादिषु यषेऽन्यत्तस्यार्थादिभिः

यासु निवोजके धर्मभेदे, स्वाभिते च तत्र द्रव्यगत मातृगतवत्
स्वदन न० सद्-सुट्। आसारे, वेदने च। सुट् स्वदनम्।
गुभक्षणे। [आचारार्थादिधर्म]।
स्वधन्मे स्वस वेदादिर्विज्ञोपधर्मः। स्वात्स्न्ये वेदाद्युक्ते
स्वधा अय्य० सद्-या इन्द्रस्य धः। पितृदेवोद्देशेन हवि-
स्यागे। स्वेन धयति धे-क आप्। भास्वत्भेदे स्त्री०
“नमःस्वधायै स्वाहायै” इति पितृगाथा।
स्वध प्रिय इ० सधायिना प्रिय, शान्ति०। कण्ठतिवे, सधोप
बलितशान्तिप्रिये पितादौ च। [गणे, देवे च।
स्वधोभुज् स्वधेयनेन लक्षद्रव्य भुज्ते भुज-किप्। पितृ-
स्वधि(ती) स्त्री० स्वेन धीयते धा-क्तिच् वा डीप्। कृतादे
परस्मिन्। इ०। इधितिरप्यत।
स्वत गच्छे भ्या० पर० अक० सेट्-फणा०। स्वनति। अस्मिन्तो-
अस्मान्तीन्। अयं भूषणे वा षटा०। [नम्-त
स्वन ध्वाने अद० जु० उभ० अक० सेट्। स्वनयति-ते अस्वस्व-
स्वन इ० स्वन-अप्। गच्छे। [मेषमर्जिते च न०
स्वनति त्रि० स्वन-कर्मिर्-क्त। शब्दिते। भावे क्त। गच्छे,
स्वप्न न० स्वप-सुट्। शयने, निद्रायाश्च।
स्वपिषडा स्त्री० स्वेनैव पिषडः पिषडाकारोऽङ्गुष्ठाः अष्ट।
मिण्डपञ्चुष्याम्। [भेदे च।
स्वप्न इ० स्वप-नन्। निद्रायां, शयने, सुप्तस्य मानसब्रह्मण-
स्वप्नस्य न० स्वप्नं निद्रा करोति क्त-किप्। (उच्यते) शब्दे।
स्वप्नञ्च त्रि० स्वप-नजिह्। शयनघोषे।
स्वभाव इ० स्वस्य भावः। निश्चयं, निश्चयिनि-सकौशे-धर्मं च।
स्वभावोक्ति स्त्री० स्वभावस्योक्तिरयम्। अत्रह्कारोक्ते अर्थावहार
भेदे इति०। स्वभावस्य कथने। [इन्द्रे, कामे च।
स्वभू इ० स्वेनैव भवति भू-किप्। मङ्गलि, विष्णौ, गिरे,
स्वयंपर इ० स्वयमात्मना नरो वरयम्। “स्वयमात्मनेन स्वयते-
वरेत्”, इदं स्वयं वर” इति नैपथ्यम्। स्वयं वपुते पतिम्
उ-इत्। पात्मनेन पतिवरपदार्थं कथ्यकार्यं स्त्री०।
स्वयङ्कृत इ० स्वयमात्मना कृत। स्वयमेव स्वयं, आत्मकते
ति०। “पूर्वजुः स्वयन्त” इति श्रुतिः।
स्वयङ्मुक्ता स्त्री० स्वयमात्मनेव मुक्ता। श्रुतिस्वयाम्।
स्वयन्दत्त इ० स्वयमात्मनेन दत्त। पितृप्राप्त्या दत्त। दत्तात्मके
पदभेदे “दत्तात्मा तु स्वयन्दत्त” इति श्रुतिः।
स्वयम् अय्य० सु+यय-कृत्। आत्मनेत्यर्थः।
स्वयम्भु इ० स्वयम्भू भू-उ। मङ्गलि।
स्वयम्भुवा इ० स्वयम्भवति भू-क। पूषपतायाम्।

स्वयम्भु इ० स्वयं भवति भू-किप्। अतस्ते मङ्गलि, कृते च।
स्वर आचमे वेद० चुरा० उभ० सक० सेट्। स्वरयति-ते
अस्रस्वरत्-त।
स्वर् अय्य० सू-विच्। सौर्गे, “यत्र इ स्वेन संभितं न च मल-
मनस्वरम् अमिषापोपनीतस्य तत्सुखं स्वयदास्वद” मित्युक्ते
इ चावभिधे सुखमन्याने, परलोके, देवायते, गोपने च।
स्वर इ० स्वर-अष्ट, सू-अप् वा। उदात्तातुदात्तस्वरितेभ्यो दे-
र्षाङ्गारण्यलभेदे, वा, अस्वरत्वात् च अकारादिषु अङ्गन-
मिषवर्षेषु शिवायश्चक्षा। गन्धोक्ते प्राधादिशब्दोष्वाङ्गार-
भेदे, काक्तादिभ्यो वर्षाद्युच्चारणध्वनिविशेषे, निषादादिषु
गानध्वनिषु च। निस्सरो इहृदिमिधाने।
स्वरपञ्चन न० साराणां निषादादेर्नां गानध्वनिविशेषाणां
पञ्चनपञ्चन। धामभेदे।
स्वरभङ्ग इ० स्वरस्य कण्ठध्वनिभेदस्य भङ्गो दध्यात्। रोगभेदे।
स्वरभगडलिका साराणां मण्डलमन्त्रस्य इत्। वीणायां
इति०। स्वरभूषे। [च-सुनु। वीणायां, वंशाद्यु।
स्वरवासिका स्त्री० सारैः निषादादिभिः सञ्जातं तन्मन्त्रेण ल-
स्वरस इ० स्वेन स्वभावेन रसः आसाद्य।। मिषादिष्वकम्भेदे,
कावभेदे च। स्वस्य रसः रागः। सामिषाये/सगमस्यै, वा
व्यादौ-रसनाभङ्गा च।
स्वराज् इ० सौम्यं राजते राज-किप्। ईश्वरे “सर्वं स्रष्टाभिः
स्वराजिभिः भागवतम्। वैदिकश्रद्धाभेदे च। [ध्वत्।
स्वरापगा स्त्री० स्वर्गस्थापगा। गङ्गायाम् स्वर्गापगादयो-
स्वरित इ० सरोजालोऽस्य इत्। उदात्तातुदात्तस्वरित-
रूपे स्वरभेदे स्वर-क्त। स्वरयुक्ते त्रि०। [अधिकभेदे च।
स्वह इ० सू-उ। स्वयं, पूषस्वयं, वाजे, शत्रे, प्रयत्निरुक्ते,
स्वहचि त्रि० स्वस्तेन हवि, प्रवर्त्तिका सप्तमे यस्य। सप्तमे,
इति०। स्वसाधिकाये स्त्री०।
स्वरूप न० स्वस्य रूपम्। स्वभावे। स्वमेव रूपम्। आत्मके पदार्थं
सं दध्यासं रूपयति रूप-अण्। दध्यास्वरूपधर्मि-न०
चित्ते इ०। स्वेन स्वभावेनैव रूपस्वर। मनोप्रे, त्रि०।
स्वरूपसदृश्य इ० सदृश्यं सम्यग्, सदृश्योर्गं सम्यग्। धा-
योक्ते, आत्मके सम्यग्, सदृशदार्ष्टान्तिरुक्ते परार्थभेदे, भूदा
प्रतिबोधनस्य विषयलक्षित्यादि।
स्वरोदय स्वरप्राप्त्योक्त। स्वरस्य आरम्भमेव गृह्याद्युप
तत्प्राप्त्यनेन तत्प्राप्त्यभेदे।
स्वर्ग इ० स्वरितं गोपने भू-क उ+अज-अन् वा। इ-
पाश्विभ्ये उच्यन्ते, देवाद्यामाश्रयाने च।

स्वर्गनाथ उ० ईत० । इन्द्र । स्वर्गपत्न्यादयोष्यत् ।
 स्वर्गवधू स्त्री० ईत० । यधुरसु ।
 स्वर्गाचल उ० स्वर्गलोचस्योऽपच । सुमेरुपर्वते । [वि०]
 स्वर्गिन् उ० स्वर्गोऽस्य भोग्यत्वेन इति । देवे । स्वर्गवासिनि
 स्वर्गोक्तम् उ० स्वर्गयोको यस्य । देवे ।
 स्वर्जिक उ० शु+यज्-घञ् अकथं ठन् । स्वर्जिकाकारे ।
 कर्म० । स्वर्जिकाकारादयोष्यत् ।
 स्वर्ग न० सुष्ठु यखो बर्षोऽस्य । काश्चने, पुष्टरे, नागकेषरे,
 गौरवर्षपक्षि च । [ह्रस्वस्य षे ङ० ।
 स्वर्गकण्ड न० स्वर्गमिव पीत कथोऽस्य । ऋष्यपुण्ड्रौ ईत० ।
 स्वर्गकाय उ० स्वर्गमिव पीतः कायोऽस्य । गबडे ।
 स्वर्गकार उ० स्वर्गं स्वर्गमयमृद्धारदि करोति अ-यच् ।
 (बेकरा)जातिभेदे ।
 स्वर्गफेननी स्त्री० स्वर्गमिव पीता फेनकी । पीतफेनक्याम् ।
 स्वर्गक्षीरी स्त्री० स्वर्गमिव पीत क्षीर निर्बाहोऽप्यस्य अच्
 गौ० डीप् । ओषधिभेदे वा च मासवदेष्टे जायते । भेदे ।
 स्वर्गगैरिक न० स्वर्गमिव पीत गैरिकम् । (वर्षरुमादि) पदार्थं
 स्वर्गप्रीवा स्त्री० नदीभेदेन ।
 स्वर्गपूत उ० स्वर्गमिव पीता पूता यस्य । चापपक्षिणि ।
 स्वर्गज न० स्वर्गात् जायते जन-ड । वज्रे । स्वर्गजातमात्रे मि०
 स्वर्गजीवनी स्त्री० स्वर्गमिव पीता जीवनी पीतपुष्पजीवनीयाम्
 स्वर्गदी श्री० स्वर्गं यति यमसारयति दल्यवर्षमात्रं दो क
 गौ० डीप् । उषिकाव्याम् । ईत० गङ्गायाम् । [वक्रवत् च ।
 स्वर्गदीधिति उ० स्वर्गमिव भास्वरा दीधितिरेव । यन्त्री, पि-
 स्वर्गद्व उ० स्वर्गमिव पुष्पादौ पीतो द्वु । आरम्भे ।
 स्वर्गपक्ष उ० स्वर्गमिव पीत पक्षोऽस्य । गबडे ।
 स्वर्गपाटक उ० स्वर्गं पाटयति पट-विष्-सुभ् । ट ड षे ।
 स्वर्गपुष्प उ० स्वर्गमिव पीत पुष्पस्य । पथ्ये, आरम्भे,
 उ० श्री० स्त्रीमे डीप् । वा च पथ्यं कृत्याह । चातवायाम्
 कविकारी स्त्री० टाप् । [कटव्याम् ।
 स्वर्गपद्मा स्त्री० स्वर्गमिव पीत फलमस्या । (पाषाणकण) स्वर्ग
 स्वर्गभट्टार उ० स्वर्गमिव स्वर्गमयो वा भट्टार । पीतभट्टारजे
 स्वर्गवत्तवत् च । [उपधातुभेदे ।
 स्वर्गमाचल न० स्वर्गमिव पीत माणिक्यम् । सनामस्याते
 स्वर्गपूयी स्त्री० स्वर्गमिव पीता पूयी । पीतपूषिकायाश्च ।
 स्वर्गता स्त्री० स्वर्गमिव पीता तता । उष्णताव्याम् ।
 स्वर्गपाणी स्त्री० स्वर्गमिव पीता पाणी । इन्द्रियायाम् ।
 स्वर्गलोक उ० स्वर्गमिव पीत वस्त्रवत् । सोमावृत्ते ।

स्वर्गशेफालिका स्त्री० स्वर्गमिव पीता शेफालिका ।
 पीतशेफालिकायाम् । [वर्षदेष्टे ति० ।
 स्वर्गाङ्ग उ० स्वर्गमिवाङ्ग पत्रपुष्पादि यस्य । आरम्भे । पीत-
 स्वर्गारि उ० ईत० । गन्धके वक्ष्य स्वर्गं मारकत्वात्तथात्वम् ।
 स्वर्ग गतो सक० उ० छेनजीवने यत्क० चु० उ० वेष्ट । स्वर्गयति ते
 अक्षसंस्तुत् । [असहिंष्ट ।
 स्वर्ग पीतो यत्क० पीयने वेष्टनेन सक० भ्रा० कात्म० सेट । स्वर्गते
 स्वर्गानव उ० स्वर्गमिव भूमी भावर्दीन्द्रियस्य अच् । गोमेदमपौ
 स्वर्गानु उ० स्वर्गं भावर्दीन्द्रियस्य । राहौ ।
 स्वर्गोक्त उ० स्वर्गं बोध भुवनम् । स्वर्गं, ईत० । स्वर्गस्थलोके ।
 स्वर्गपी स्त्री० स्वर्गस्य वापीव । गङ्गायाम् ।
 स्वर्गस्था स्त्री० स्वर्गस्य रेख्या । मेगकायस्यस्य ।
 स्वर्ग ति० सुष्ठु यत्क० प्रा० । यत्क० सुष्ठु ।
 स्वर्गकेशरिन्नु० स्वर्ग केशरोऽस्यसरिति । कोविदारहसे ।
 स्वर्गपत्रक उ० स्वर्ग पत्रमस्य कप् । गौरमात्रे
 स्वर्गसिनी स्त्री० स्वर्गमिव पीता स्ये वसति वस-षिणि । चिर
 पितृगृहादिवासिन्याम् गायान् नूपाया वा स्त्रियाम् ।
 स्वर्ग स्त्री० सु+यज् ङन् । भगिन्याम् ।
 स्वर्ग गतो चु० उ० यत्क० वेष्ट । स्वर्गयति ते यत्क० संस्तुत् ।
 स्वर्ग यत्क० सु-यज्-ङिच्, यत्क०ति विभक्तिस्वरकम् अय्य
 ५ प्रादि० वा । षेमे, आशिषि, उप्यादौ, स्त्रीकारस्य षे च ।
 स्वर्गिका उ० न० । स्वर्गि गुभाव हितम् ठन् । "स्वर्गिका प्रा-
 ष्युच यत् स्वादिष्विन्धातुगत भवत् । तत्प्रादात्तु गतौ चान्यौ
 तत्पथ्यं लगदोऽपर, इत्युक्तवत् षे षे, चित्तावरणके,
 आश्विनवत् षे, दत्तवत् षे निमित्ते-ति कोपाकारे-द्रव्य-
 भेदे च "इत स्वर्गिष्विन्द्" ति त्वधिवान्नद्रव्यत्वात्क-
 वाक्यम्" षतयत्ते उ० । [३० । स्वर्गिनादिनि ति० ।
 स्वर्गिमुप उ० स्वर्गि षत्वे यादौ यस्य । षेप्ते पञ्चादौ । विवे
 स्वर्गिवाचन न० स्वर्गि शुभस्य विप्रहारा वाचनम् । क्लार-
 ष्ये विप्रोपमत्वात्वे माङ्गल्यकारा उत्तम्यकर्मणा गुभता
 वाचने ।
 स्वर्गिवाचनिका ति० स्वर्गिवाचनस्य क्ति, तत्तथागतम्, तत्त-
 थव वा ठन् । स्वर्गिवाचनसाधने, तदुक्तिप्रथे, तस्य भविति च
 स्वर्गयन न० स्वर्गि शुभस्य यन लभोयक्याम् । शुभार्थे
 क्रियमाणे वेदादिर्विहिते च यथागदी ।
 स्वर्ग रि० स्व परबोधे तिष्ठति स्वमे घमाशन एषेन, वा
 तिष्ठति स्वा-च विषयं बोध । अभावे, भग्नस्थित, विना
 वाचन एषेनावस्थिते च । *स्वर्ग भवन्त्य मयि जायति

धात्तंराष्ट्र" इति विशेषं हारनाटकम् ।

स्वध्याय ३० स्वध्यायम् । भागिनेये भागिनेयां स्त्री० ।

स्वागत न० मुपेनायतम् सु+आ+गम्-ङ् । सुवेनायतने

"स्वागतं स्वागधोकारानिति, कुमार तदस्मात्ति यत् ।
कृत्ये ।

स्वाच्छन्द्य न० स्वच्छन्द्य भावः प्रज्ञः । स्वाधीनत्वे, स्वास्थ्ये च ।

स्वातन्त्र्य न० स्वातन्त्र्य भावः प्रज्ञः । स्वाधीनत्वे परानधीनत्वे ।

स्वाति(ती) ३० स्त्री० स्नेहं स्वार्ति यत इन् स्त्रीत्वपक्षे वा

डीप् । स्वातिस्मादिभ्यः प्रत्यये नञ्त्वे, स्वार्थप्रतीतिदे च ।

स्वाद मीठा यच्च मीथत्वे सेहत्वे च चक० आ० आ० वीट ।

ज्ञादते आज्ञादिभ्यः । [ये च ।

स्वाद ३० सद-स्वाद-वा यञ् । स्वातन्त्र्ये, मीठा, मीथत्वे, सेह-

स्वाद ३० सद-जप् । तदुपपत्ते, वृद्धे, जोषकोपधौ च । दृष्टे,

मधुरे, मधुरे च नि० किर्यां वा डीप् ।

स्वावुकण्डका ३० स्वाडः कण्डकोऽस्त्रः । विकण्डितव्ये ।

स्वादुकान्दा स्त्री० स्वाडु कान्दोऽस्त्रः । विदार्याम् । [न्याम् ।

स्वादुका स्त्री० स्वाडुभ मधुररसिण फायति कै-ञ् । नागद-

स्वादुस्यण्ड ३० स्वाडुः मिष्टः स्यण्डोऽस्त्रः । वृद्धे कर्म० । मधुरे-

भागे । [उपपत्तिः ।

स्वादुगन्ता स्त्री० स्वाडुरितः गन्तोऽस्त्रः । रक्तवर्णभास्त्रे, मूषि

स्वादुपर्णी स्त्री० स्वाडुमि पण्यस्याः डीप् । उम्भितायाम्

स्वाध्वनीका स्त्री० स्वाडुः पाकोऽस्त्रः । काकणाभ्याम् ।

स्वादुमिपडो स्त्री० स्वाडु मिपड विषहाकार फलमस्या । पि-

पण्यस्यैवीम् । [कर्म० ।

स्वादुफल स्त्री० स्वाडु फलमस्या । कोविदस्याम् कर्म० । मिटे-

स्वादुमज्जन् ३० स्वाडु भज्जादयः । पर्यन्तत्वे पीथौ ।

स्वादुमांसी स्त्री० स्वाडु मांसिन फलमस्या । काकोल्याम् ।

स्वादुमूल न० स्वाडु मूलमस्या । मर्दरे (गात्र) ।

स्वादुरसा स्त्री० स्वाडु रसोयस्या । काकोल्याम्, भद्रिराचम्,

परायस्यां, द्राघायाम्, आधातव्ये च ।

स्वादुलता स्त्री० स्वाडो लता । विदार्याम् ।

स्वादूय ३० स्वाडु यञ् । दाक्षिणे । [नभरेकादशेऽप्यञ् ।

स्वाधीन ति० स्व स्वाधीन । स्व सत्ते सत्तमे । [प्रेते स्वाधी-

स्वाधीनपतिका स्त्री० स्वाधीन पतिदस्या कटु । नाविकः

स्वाध्याय ३० भ० भक्तोदये न विविज, चध्याय द्वितीयम्, चधि

+इट-कर्मणि यञ् । द्विष्टे पाथे वेदभाष्येदे-धाध्या-

योऽप्येतत् । इति मुनि । भावे यञ् । कर्मण्यप्येदे-धाध्या-

वने "धाध्यायोऽप्येदे-धाध्यायो वदध्यायकर्मणांति इति ।

स्वान्त न० स्वन्-ङ् । भनयि-सङ्गावे च ।

स्वाय ३० स्वाय-यञ् । निद्रायाम् मयने, ययाने च ।

स्वायतेय न० स्वाय धनस्य पतिः । तस्मै दम् । डञ् । धने ।

स्वाभाविक नि० स्वाभावदायकः । डञ् । स्वाभाविके, क्षिया

डीप् । ("स्वाभाविकी" सच्यतेऽप्युद्धटः)

स्वामिन् ति० स्व+यस्वर्थे मिनि दीर्घः । यधिपती, देन्द्रे च ।

क्षिया डीप् । इदे विभी, यथे कांतिमेवे, भर्त्ति, वान्-

स्वायनस्यै, गच्छे, परमस्यै च ३० ।

स्वायम्भुव ३० स्वायम्भोऽपत्यं, तस्मै दम् वा यन् योरोदिति

वक्तव्ये योर्गुण इति संप्रापूर्वकविधानादभिकल्पान्न पुनः

उपपत्तिः, स्वयम्भुवस्ये मयने, स्वायम्भुवस्वामिनि नि०

"धाम स्वायम्भुव ययुरिति" कुमाराः । क्षिया डीप् । वा

च प्राप्तायाश्च । [स्त्रे मयने ।

स्वार्थिक ति० स्वार्थे विहित । डञ् । स्वार्थविहिते व्याकरणे-

स्वाराज् ३० स्वः स्वार्थे राजते राज-काम् । इच्छे । [ये च ।

स्वाराज्य न० स्वराज स्वाराजोऽभावः । मयने, इच्छे-

स्वारीचिप ३० द्वितीये मयने । "स्वारीचिमेवेन्द्रे मात्रे" इति

चरुः ।

स्वाय ३० स्वाय कर्मः प्रयोजनम् कर्मिभ्यो वा । स्वयोजने

स्वाभिधे च "स्वायः स्वार्थोपपन्नदिति" मयपतिः ।

स्वास्थ्य न० स्वास्व भावः प्रज्ञः । स्वाद्ये, कर्मोऽप्ये, इच्छे च ।

स्वाज्ञा यञ् । ए+आ+ञ्-डा नि० । देवोदेतेन इति-

स्वाज्ञे । यमिभाष्यायां "स्वाज्ञेय इतिभुञ्जमिति" एव । नाञ्

काभेदे च स्त्री० "मयः स्वायं स्वाज्ञे" इति पित्रगाथा ।

स्वाज्ञामिय ३० इतः । यमोः । स्वाज्ञावगाद्योच्यते । द्विरे ।

स्वाज्ञामुञ्च ३० स्वाज्ञेतिवन्त्ये च स्वाज्ञाम् भुञ्जे भुञ्ज-चिप् ।

स्वादु कर्म० सिद्ध-चिप् । मयने, रिते, पादपूरये च ।

स्वाय ति० सिद्ध-ङ् । मयने, मयनेदिति च । [स्वाज्ञादे ।

स्वीकार ३० कवस्य यस्य चारः कवस्य स+वि+ज-पञ् ।

स्वीय ति० मयने दम् कवसादिनोदय न कुमिति मयने ।

ययमयमिति । नायिनाभेदे धोः ।

सुधर्ष ति० स्वायो धोः यञ् । डङ् । सुधर्षे ययमयमिति ।

सुधर्षे ययमयमिति । डङ् । सुधर्षे ययमयमिति ।

सुधर्षे ययमयमिति । डङ् । सुधर्षे ययमयमिति ।

सुधर्षे ययमयमिति । डङ् । सुधर्षे ययमयमिति ।

सुधर्षे ययमयमिति । डङ् । सुधर्षे ययमयमिति ।

सुधर्षे ययमयमिति । डङ् । सुधर्षे ययमयमिति ।

सुधर्षे ययमयमिति । डङ् । सुधर्षे ययमयमिति ।

धातुं राट् "इतिषेषोऽङ्कारनाटकम् ।

स्वस्वीय ५० स्वस्वरपक्षम् । भागिनेये भागिनेयां स्त्री ।

स्वामत न० हृषेनागतम् घृन् + या + गम् - क्त । हृषेनागमने

"स्वामतं स्वानधोकारानिति, कुमारः तदस्यास्ति शब्दः ।
कुर्यात् ।

स्वाध्वन्त्य न० स्वध्वन्त्य भावः ध्वज् । स्वाधीनत्वे, स्वास्थे च ।

स्वातिन्त्य न० स्वतन्त्र भावः ध्वज् । स्वाधीनत्वे परानधीनत्वे ।

स्वाति(ती) ५० स्त्री० स्वेनैव स्वतन्त्र यत् इत् स्त्रीत्वपक्षे वा
होप् । अदिन्यादिषु पञ्चदशे न चत्ते, स्वल्पलोभेदे च ।

स्वाद प्रीती चक्रं प्रीणने वेष्टने च चक्रं भा० घा० छेदः ।
सादने व्याप्तादिष्ट । [ने च ।

स्वाद ५० स्वद-साद-वा पञ् । एसातुने, प्रीती, प्रीणने, वेष्ट-
सादु ५० स्वद-जण् । मधुररसे, रुक्ते, जीवकौषधौ च । दूते,
मधुरे, मर्मोष्णे च ति० क्षिया वा होप् ।

स्वाङ्गुलक ५० साङ्ग कच्छकोऽस्य । विकटवृक्षे ।

स्वादुधन्दा स्त्री० साङ्ग कच्छोऽस्याः । विदायोम् । [न्याम् ।

स्वादुका स्त्री० साङ्ग मधुररसेन चायति के-ञ । नागद-
स्वादुपण्ड ५० साङ्ग मिष्टं चण्डोऽस्य । रुक्ते कर्म० । मधुरे,
भागे । [उप्राणपङ्गाङ् ।

स्वादुगन्वा स्त्री० साङ्गिष्टः मर्मोऽस्याः । एकाग्रोपाङ्गने, भूषि
स्वादुपर्णी स्त्री० साङ्गिष्ट वक्षोऽस्याः होप् । दुग्धिकायाम्
स्वाङ्गुलीया स्त्री० साङ्ग माकोऽस्याः । काकमाण्याम् ।

स्वाङ्गुपिण्डी स्त्री० साङ्ग पिष्टः पिष्टाकारकलमस्या । वि-
रयश्चोऽस्य । [कवे न० ।

स्वादुफल स्त्री० साङ्ग कलमस्या । कोविदस्याम् कर्म० । मिष्टे-
स्वादुमज्जन् ५० साङ्ग भक्ष्यवत् । पर्यन्ते पीनी ।

स्वादुमांसी स्त्री० साङ्ग मांसवत् कलमस्या । काकोल्याम् ।

स्वादुमूल न० साङ्ग मूलमस्य । गजरे (गाजर) ।

स्वादुरसा स्त्री० साङ्ग रसोऽस्याः । काकोल्याम्, मदिरास्यम्,
व्रतारथा, श्लाघायाम्, व्याप्यतश्च ।

स्वादुलता स्त्री० साङ्गी लता । विदायाम् ।

स्वादूर्य ५० भाङ्ग कश्च । दाहिने । [मर्मोऽस्याऽप्यङ् ।

स्वाधीन ति० स्वधीन । स्वधीन स्वतन्त्र । [मिष्टे स्वाधी-
स्वाधीनपत्रिका स्त्री० स्वाधीन पत्रिकायाः रूपं । नादिका
व्याप्य ५० स्वधीनत्वे न विहित, सुध्याय द्विजानाम्, कवि
+ दट् - कश्चोपि पञ् । द्विजैः प्राये वंद्यमानैरेषां व्याप्य-
योऽप्येत्यङ् इति युक्तिः । भावे पञ् । स्वगन्धः प्र वेदाध-
वने "व्याप्योऽत्र दम्बुजो वदाध्वनवर्धयति स्मति ।

स्वान्त न० स्वन्-क्त । मनसि-सहाये च ।

स्वाप ५० स्वप-पञ् । निद्रायाम् घमने, यष्टाने च ।

स्वापतेय न० स्वस्य धनस्य पतिः तस्यैवम् दृक् । धने ।

स्वाभाविक ति० स्वभावादागतः, दृक् । स्वभावविषये, श्रियं
होप् । ("स्वाभाविकी" सञ्ज्ञातेत्युद्धटः)

स्वामिन् ति० स्वन् + स्वयमेव भित्ति दीर्घश्च । अधिपतौ, रक्षके च ।

क्षिया होप् । हरे, विभी, त्वरे कश्चित्केने, भर्त्तरि, वाम्-
स्वायनमनौ, मरुदे, परमहंसे च ५० ।

स्वायम्भुव ५० स्वयंभरोऽप्यङ्, तस्यैवम् वा स्वयं योरोदिति
वक्तव्ये योर्गुण इति संघातार्थं त्रिविधानादित्यस्यायुय
उवह । स्वयम्भुपुत्रे प्रथमे मनौ, स्वयम्भुसम्पत्तिं दि०
"धाम स्वायम्भुव युयुति" कुमारः । क्षिया होप् । हा
च ब्राह्मणाङ् । [स्त्रि प्रत्यये ।

स्वार्थिक ति० स्वार्थे विहितः दृक् । स्वार्थे विहिते व्याजरयो-
स्वाराज् ५० स्वः स्वयं राजते राज-क्षिप् । इन्द्रो- [स्त्रि च ।

स्वाराज्य न० स्वराजः स्वाराजोवा भावः पञ् । मङ्गले, इन्द्र-
स्वाराज्ये ५० हितोये मनीः "स्वाराज्येऽन्तरं मामे" इति
चयती ।

स्वार्थ ५० स्वस्य स्वयः प्रयोजनम् अभिप्रेषो वा । स्वयंप्रोजने
स्वाभिप्रेषे च "स्वार्थकः स्वार्थोपलक्षित" मध्यमिन् ।

स्वास्थ न० स्वस्थ भावः पञ् । वाटोत्वे, मनोरे, मन्त्रे,
स्वाष्टा चयम् ए + या + छे - टा ति० । देहोदेयेषु इति -
स्वाते । यस्मिन् भावार्थां "स्वास्तेषु कविर्भुजमिति । एषु, माय
कापेदे च स्त्री० "ममः स्वायं भावार्थः" इति विज्ञाप्य ।

स्वाहाप्रिय ५० इत० । यमो । स्वाहाप्रियादयोऽप्यङ् । [देवे ।

स्वाहाभुज् ५० स्वाहेतिप्रयोगे स्वतन्त्र्यं भुज् भुज-क्षिप् ।

स्विद्व चयम् स्विद-क्षिप् । म्रये, वितर्के, पादपूरणे च ।

स्विन् ति० स्विद-क्त । स्विद्वत्, पक्षेदात्मने च । [कहोकारे ।

स्वीकार ५० कवस्य स्वस्य कारः करयं स्व + शि + क्त - पञ् ।

स्वीय ति० स्वस्यैवम् स्वस्वाधीनोदरप्य न इति गति भवति ।
स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

स्वयं ति० स्वस्वस्मिन् । नादिकापेदे होप् ।

सेच्छास्यत्यु ड० सेच्छया स्यत्यर्थः। भीष्मे सेच्छाधीन
स्यत्युक्ते ति०।

सेद ड० सेद-सिद-वा, पञ्। पाकभेदे (सिका) घर्मे
गात्रादितो जलादे निव्यन्दने। [सेदजातमाने ति०।

सेदज ड० सेदाज्जायते ज्वन-ट। सेदजाते दशादिजनौ।

सेदन न० सिद-सिच्-ल्युट्। गात्रादितो घर्मादेर्नि-
स्सारणस्यापारे। (भापरा)।

सेदनी स्त्री० सिदते पच्यतः स्यद-सिद-ल्युट्। सौहृदात्-
भेदे (ताथोया) स्त्राया क्त्वा टाडिहस। सेदनिक्ता।

सन्दुहमे पात्रे भज्जन्पात्रे स्त्री०। [च ति०।

सौर न० सस्य ईरम् ईर-यच् इडि। सेच्छार्वाङ्गं तद्वृत्तिमन्त्रे,

सौरिन् ति० सेनैव ईरयित् प्रोथमस्य ईर-पणि इडि।

सेच्छाचारिणि सतर्कः। अभिचारिक्रिया स्त्री० डीप्

सोपाज्जित ति० से न उपाज्जितम्। सयमज्जिते भनादो।

ह

ह अच्। हा-ह। पादपूरणे, सन्तोषने, निशोने, जंघे,
निवहने, प्रसिद्धौ च,। मिने, जले, जून्ने, बहने, यात्राया,
रक्ते, सौं, प्रापहरणे, चन्द्रे, सकोपहारणे, शुक्ले च ड०

हम ड० हस-अच्-ड०। स्वनामस्थाने प्रथिभेदे, निर्वो-
दशमे, विष्णौ, सूर्ये, परमात्मनि, "हस तनो सञ्चि-

न्ति, वरुणमिति" नैपथम्। मत्तरे, यतिभेदे, वनभेदे

देहस्यवायुवेदाभेदे, धरुभेदे, समेव्यर्थत्वे, मिने, व्यप-
स्वित्ते, घेरे, विगुह्ने, अजपासन्नद्वये वसं च "हकारेण

सञ्चिर्वाति सकारेण विद्येतुम्, हरेति सतत मन्त्र जीवो
जयति सर्वदेहि" तन्त्रम्। [नूतुरादौ

नसक्त ड० हसहस कायति प्रदद्याते कै-क। पादकटके
हसगामिनी स्त्री० हसरस चङ्ग गच्छति तप-विनि। अङ्ग-

मानिष्याक्रियाम्। हवेन गच्छति चिनि डीप्। मध्याह्नाम्

हसनादिनी स्त्री० "गच्छेन्नगमना तनी कोवितालाप-
वदता। नित्ये गुप्यिषो या स्नात् धा च्यता हसनादिनी"

तुल्यनपदायां नायाम्।

हसपटी स्त्री० हसस्वेव पाटा मूत्रान्यथा पाद्वान्ने स्निग्धा
नीपि पद्मान्। गोधातकीनतादाम्। सन्तोभेदे तु हसपटा।

हसपाट न० हसग साट्। वदसोपदेश्य कच्। चिह्नये

हसमाटा स्त्री० ईर-पञ्चगाकारेण स्थिते हसपञ्चूट्, हाद्वये च

हसरय ड० हस रय-गाह्वर यम्। चतुर्थये मङ्गलि

हसगहनादयोव। [धातोः]

हसुनोमिय न० हस हस लोपथ कोषयुक्तम्। आशीषे उप-

हसवती स्त्री० हसलयादाकार व्यस्यसा मतम् सस व।
हसपयाम्।

हसवीज न० हसस्य बीजमतः। हसडिम्बे।

हसाङ्घि ड० हससाङ्घमिरि चोहितत्वात्। चिह्नये।

हसारुड ड० हससारुड या-रुड-क्त। मङ्गलि तच्छाया
मङ्गल्यया स्त्री०। [पादके सन्तोभेदे च।

हसी स्त्री० हसस्य भाषा डीप्। हसयोपिति द्वानियत्यस्य
हसो अच्। हसित्यस्य ज्ञानि हा-डो। सन्तोभेदे "हसो

विकस्यवित्तपञ्चमस्य चन्द्रादिति दर्पे, दग्धे, प्रये च।

हस्ते (स्त्रा) अच्। हसित्यस्य जन्तेऽस्य जप-डे डा वा।

नासाङ्गियाया मगभिनेयस्यते चेदोसन्तोभेदे।

हट दीप्तौ भा० प० अक० सेट्। हटति अङ्गीत्-अङ्गीत्

हट्ट ड० हट-ट टस्य नेचम्। कयनिक्रयस्थाने "प्रतिहट्ट-

पणे वट्टजादिति" नैपथम्। [[हाटपोर] कीरभेदे।

हट्टपौरक ड० हट्टे प्रकाशिते स्थाने यत् पौर स्थाप्ये क्त्वा

हट्टविलासिनी स्त्री० हट्टं विलासयति पि-रस-सिच्-

पिनि डीप्। मन्त्रव्यभेदे, हरिद्रायाश्च।

हट कीचरान्ने वयत्कारे ङुडौ च भा० पर० अक्० सेट्।

हटति। अङ्गीत्-अङ्गीत्।

हट ड० हट-अच्। वलात्कारे, प्रघराश्च।

हटपथी स्त्री० हठने प्रवते हट-अच् हट प्रवृत्तान् पथी

यसा डीप्। र्यावाते, कुम्भिकायाश्च।

हटयोग ड० हटात्कारेण योग। प्राण्यामादिप्रक्रियाभ्यासे

राजयोग विनैव परमात्मसाक्षात्कारद्वये चित्तवृत्ति-

रोधात्मके योगे। [[पाना]।

हटात् ड० हट प्रवपान आनुविप। कुम्भिकायाश्च।

हटी स्त्री० हट-अच् वी० डीप्। वारिपण्याम् (पाना)

हडि ड० हट-अच् ड०। पशुमारोपसाधने काष्ठान्ने (हाङ्गकाठ)

चडिक ड० हट-अक् ड०। मीषजातिभेदे (हाङ्ग)।

हड न० हट-ट टस्य नेचम् ड०। कास्य (हाङ्ग)। सघाया

क्त्वा। मीषजातिभेदे (हाङ्ग)।

हण्डा स्त्री० हन-डा डस्य नेचम्। हटति-गट्पातभेदे

(हाङ्ग)। नादोक्तौ मीषस्योभेदे अच्।

हण्डिका स्त्री० बुद्धा हण्डा क्त्वा। मुद्रे यन्त्रपात्रे (हाङ्ग)।

हण्डे अच्। हन-डे डस्य नेचम्। मादोक्तौ मीषस्योभेदे।

हट ति० हन-क्त। नादिते, प्रतिवृत्ते, प्रतिवृत्ते, याया

रहित, गुपिते च। माने क्त, हनने, गुपने च न०।

हटिक ति० हटकर नचमायात् क्त्वा। नचमाये (हडा)।

हताश्रि लि० हता आश्रयः। आश्रयश्च, वन्धे, निर्देये,
पिपुने च। [शुषणे च।
हति स्त्री० हन-क्तिन्। हनने, मारणे, व्याधाते, अपकर्षे,
हत्या स्त्री० हन-कृप्। मारणे, वधे, प्राणवियोगात्कृत व्या-
पारे "मङ्गहत्या मृतापानमिति" स्मृतिः।
हृद्-विशेषार्थे भा० या० अक० सेट्। हृदते अहृदिष्ट।
हन वधे-गतौ च भा० प० सक० अनिट्। हन्ति अवधीन्।
"कुलं हन्ति क्रयोदरी" व्यादावाहकारिकास्तु गतौ निष्-
ताशैतामाहः।
हनन न० हन-ह्युट्। "सायं प्राणविक्षेपफलव्यापारो ह-
ननं कृतं, मित्युक्ते, व्यापारे शुषणे च। [इच्छे।
हनील उ० हन-हन् क्रीड् कृष्णं लीयते लो-ड। शैत्यो
हतु(नू) उ० स्त्री० हन-उन् वा जह्। कयोहयोपेरित्ये छप-
भागे, हृद्विस्तारित्वा, रोगे, अक्षभेदे, अवतौ च स्त्री०।
हतु(नू)मत उ० हतु(नू)+अपत्ये मतप्। रामस्य श्वपुत्रे,
अङ्गनागर्भजाते पवनतनये श्वनरभेदे।
हन्त अच० हन-त। हन्ते, अतुकम्पायां, विप्रादे, आर्त्तां,
वादे, सम्मन्त्रे, वाक्यारम्भे, छेदे, परिच्छेदे, वस्त्रे च।
हन्ताहार उ० हन हन्स काट करणं, हन्तेत्यस्य कारः उच्चा-
रणम् वा ज-वच्। अतिशये देवे-अधे, हन्यन्त्ययोगे च।
हन्तृ लि० हन-हृच्। हननकर्त्रे हततहननात्तुषीवयित,
रि च विद्यां क्रीप्। "नहिनाहृत्पन्त्यापेति", इराणम्।
हन् लि० हृद-क्त। कृतपुत्रीमोत्सर्गे।
हम् अच० ह-हम्। ह्योक्तौ, अतुनये च। [इ०। हस्यायत्।
हम्भा(म्भा) स्त्री० हम्भ-भा-हम्भ-कह् वा। गता भवौ
हम्भ गतौ भा० प० सक० सेट्। हम्भति। अहम्भोत्।
हय गतौ सक० ह्यालौ अह-भा० प० सेट्। हयति अहयीत्।
हय उ० हय-हि-वा अच्। गोटके।
हयगन्ध उ० हयस्येव गन्धोऽस्य। आचरणे। अश्वगन्धायाम्,
अश्वमोदायाश्च स्त्री०।
हयग्रीव उ० हयस्येव दीर्घं ग्रीवाऽस्य। विष्णोरनगरभेदे,
देवभेदे च, "हयग्रीवमोषेत तर्ह्ये भागवत विद्वदिति",
इराणम् दुर्गाया स्त्री०। [विष्णो।
हयग्रीवहन् उ० हयग्रीवात्स्यं देवं हतवान् हन-कृप्।
हयन न० हि-ह्युट्। कर्षारथे। [भाषपर्यायम्।
हयपुष्पी स्त्री० हयस्य पुष्पाकारोऽप्यस्याः कश्च गो-कीन्।
हयमित्र उ० इत०। यो, अश्वमयाया, चर्चुर्वायु स्त्री० अश्व-
रश्मे लि०। ह्येतादयोप्यत्र। [हरतीरे, सुम्। तने व।
हयमार उ० हयं मारयति मृ-णिच्-ल्यु। अश्वशब्दे।

हयमारण उ० हय मारयति मृ-णिच्-ल्यु। अश्वशब्दे।
हयवाहनसङ्कर उ० हयस्य वाहनं चतनं सङ्करितं सम्-
कृ-अच्। रक्तकाञ्चने।
हया स्त्री० हयः हयगन्धोऽप्यस्याः अच्। अश्वगन्धायाम्।
हयाध्यक्ष उ० हयेषु तद्व्यवस्थेयं व्यञ्च्यते। अश्वरक्षणधर्मे।
हयानन्द उ० हयमानन्दयति आ-नन्द-णिच्-अच्। सुखे
हयारि उ० इत०। करवीरे।
हयाशना स्त्री० हयैरप्यते अण-ल्युट्। वल्लकीडणे।
हयोत्तम उ० हयेषु उत्तमः। अश्वरत्ने आनानेयेऽप्ये।
हर उ० ह-अच्। हरे, अग्नौ, गर्भे, विभाजने च, अत्योम्य-
हाराभिहतौ हरायां विति,, लोधावली। ह-भावे अच्।
हरणे, विभाजने च।
हरगौरी स्त्री० हरदेवार्जुनं गौरी। अर्जुनादोदरद्वये
शिवपार्श्वयोर्भूषिभेदे इव०। शिवपार्श्वयोः द्वि० व०।
हरण न० ह-भावे ल्युट्। स्नानान्तरकरणे, विभाजने च
कर्षणि ल्युट्। योतकादौ देवे धने।
हरतेजस्व न० इत०। पारदे शिवरीये च। हरवीनादयोप्यत्र
हरषेखरा स्त्री० हरस्य शेषरक्षागस्येनाप्यस्याः अच्।
गङ्गाशाम्।
हरि उ० ह-हन्। विष्णो, शिवे, गर्भे, श्वनरे, भेके, चन्द्रे,
सूर्ये, वायो, अश्वे अग्ने, हरे, मङ्गलि, मिरणे, मृ-
गभक्षे वर्षभेदे, मयूरे, कोकिले, हृषे मुकुपक्षिणि, भर्तृ-
हरिनामके वायव्यदीव्यमन्त्रकारके पवित्रत/हरे, पोते,
विह्वनवर्षे, हरिहर्षे च। तद्वति लि० 'हरिं विदित्वा
हरिभिश्च पाजिभिरिति' रघु०।
हरिकेश उ० हरि पित्रन्' ब्रह्मोऽस्य। शिवे, शिवभक्तवत्
भेदे च। अथ तत्प्रसादात् आद्यां दयस्मांश्वलाभाश्चान्।
इति आसीद्यष्टदेवितम्। [यववक्त्रपुरीषे च।
हरिहृद न० इत०। हरेर्विष्णुर्गर्भेऽहम्। हरिर्भूतिं गृहे
हरिचन्दन न० हरेरिन्द्रस्य शिवं चन्दनम्, चन्द्यत् चटि-
ल्यु इत० वा। देवतवर्भेदे। हरेर्विष्णोः प्रियं चन्दनम्।
श्रेतवन्दने गोपीमयाधके-कन्दै-कन्दै-कान्ते चन्दनभेदे,
ज्योत्स्नाया, कुटुम्बे, सुन्दराङ्गे च न०।
हरिण उ० ह-हन्। अनापस्याते पपी, शिवे, विष्णो,
हरे, शुक्लवर्षे पाशुरवर्षे च। तद्वति लि०।
हरिणहृदय उ० हरिचक्षुषेव भीतं हृदयमस्य। भीरो।
हरिणाधी स्त्री० हरिचक्षुषेर्वति दक्षा। इत० पृच् अङ्।
कोच्। हृद्विस्तारित्वा अश्वमयाया हृद्विस्तारित्वा अश्व-
मयाया लि०। हरीणां स्त्री०। 'हरिणां च। अङ्। अङ्।

हरिणाङ्ग उ० हरिण शयनाशक्तो ऋणोऽङ्गविहङ्गं, यङ्गे
मोडे वा यस्म । चन्द्रे ।

हरिणी स्त्री० हरितवर्णा स्त्री डीप् तस्य न । हरिदण्पायां
स्त्रिया सर्वप्रतिभावा, ऋण्युभ्या, भङ्गिभावां, वरुण्यं,
वराहस्त्रिया, सप्तदशान्वरपादके ऋणोभेदे च । हरिण्यस्य
स्त्री० डीप् । मय्याम् ।

हरित् उ० हृ-रति । रितोवर्धितवर्णं (पाताररत्नं)
पद्माश्वर्णं च तद्वति लि० । सूर्यांशे, चन्द्रे, चिह्ने,
सूर्ये, विष्णौ च उ० ।

हरित उ० हृ-रतच् । चिह्ने, चम्पानवर्णं, हरिद्वर्णं च । तद्वति
लि० स्त्रिया डीप् तस्य नच । दूर्वायां, जयन्त्या, हरि-
द्रायां, कपिलद्रावाया नीलद्रावायाश्च स्त्री० टाप् ।

हरितक न० हरितेन वर्णेन कायति प्रकायते कै-क । याके
हरितमाक उ० हरितं याकमस्य । गोभाण्डे ।

हरिताल न० हरितवर्णस्य पीतवर्णस्य ताल प्रतिष्ठा यत् ।
पीतवर्णं उपधातुभेदे 'य' हरितालवर्णमानवायुकमिति'
भाव । पीतवर्णप्रतिभेदे उ० 'स्वायं कृ' । हरिताले ।

हरितालिका स्त्री० हरेकातो हस्ततो यस्या कप् चत
इत्स्वम् । सौमद्रास्यरूपतयांम् । हरितवर्णाय व्यति
मर्त्यामेति अन् एल् । दूर्वायाम् । अण् डीप् । हरि-

तालो । दूर्वायाम्, वा च याकाशरेखाया, खड्गवर्णाय
हरिताशम् न० हरितवर्णमशम् अच् ममा० (वेरीजा) नधि-
भेदे । लो० (तले) उपधातुभेदे च । [दोष्यत्वं ।

हरितपर्ण न० हरिद्वर्णं पर्वमस्य । भूतकं (भूता) हरिपर्वा-
हरिद्वर्भ उ० हरि' हरिद्वर्षो द्वर्भ । हरिद्वर्षे कृषे ।

हरिद्वय उ० हरिद्वामकोऽथो यस्य । द्वयौ ।

हरिद्वय उ० हरिद्वर्षोऽधिकतो देवता यस्य । अवस्थानयते
हरिद्वर्भ उ० हरिद्वर्षो गर्भो यस्य । हरिद्वर्षे कृषे ।

हरिद्वय उ० हरिद्वर्षः मित्रवर्षो दूरपुर । नामकेश्वररत्नवि
हरिद्रा स्त्री० हरिं पीतवर्णं रत्नवि द्रु ङ । सगमय्यताते
योवधिभेदे ।

हरिद्रागयोग उ० 'हरिद्रावर्णयुक्तो गणेश' । पीतवर्णं गणेश
हरिद्राभ उ० हरिद्रैव आभाति आभा-भ-क । पीतवर्णो
(पद्माशक्त) कर्तृकं, पीतवर्णं च । तद्वति लि० ।

हरिद्रागमि लि० हरिद्राया इव रागः रत्नवस्तुगमिः ।
चम्परागमि कोऽङ्गे । [हरिद्रागमि द्रु ङ

हरिद्रु उ० हरि' हरिद्वर्षो द्वादिहार, द्रु' । इत्यभावे,

हरिहार न० हारमन्त्रावे हार देवता । शरावध्याते कोऽङ्गे

हरिनामन् न० हरेनाम तदाख्यानं वा । हरिनामनि तदा
खाने च हरेरिव नामास्य । चन्द्रे उ० ।

हरिनेत्र न० हरेर्नेत्रमिव । श्वेतपद्मे इत० । विष्णोर्लोचने ।
हरे सिंहस्थेव नेत्रवत्स्य दोषत्वान् । पेचके उ० ।

हरिन्माणि उ० हरिद्वर्षो मणिः । मरकते मयौ ।

हरिन्मुङ्ग उ० हरिद्वर्षो मुङ्गः । शरदि पकमुङ्गे ।

हरिप्रिय न० हरेर्बन्धो प्रियम् । कालीयके चन्द्रे, उग्रोदे
च । कदम्बे, पीतभङ्गराजे विष्णुकन्दे, कर्पूरी, शङ्खे, बभूके,
मिषे, वातके च उ० । चक्रा, तुलस्या, शृङ्गि, दादस्या-
तिथौ च स्त्री० । हरिप्रियते लि० ।

हरिवालुक न० हरेर्बन्धो प्रियम् बालुकम् । एतत् लुके ।

हरिभक्त दि० हरो विष्णो भक्त' । विष्णुभक्तिमति 'सर्व-
लोकेषु यो विष्णु' भावयेत् सभवावतः । हरो करोति
भक्तिं हरिभक्तः च व स्रज' इति पुराणोक्ते सर्वत्र
समदर्शपूर्णचन्द्रहरिद्विषये उ० ।

हरिभद्र न० हरिं भद्रयति सन्तर्पयति क्वच् । हरिवालुके ।

हरिभुज् उ० हरिं भक्तं भुङ्क्ते भुज-क्तिर् । सर्वे ।

हरिमन्य उ० मन्यते मन्य एव हेतुः । हरि पीतो मन्यो यस्य ।

चणके, तस्य रज्जुमन्त्रेऽपि पीतत्वान्मायाचयात्मम् । हरि
सर्वं मयाति मन्य-यच् । मणिकारिकायाम् देशभेदे च ।

हरिमन्यक उ० हरि पीतो मन्य एव हेतुः यस्य कप् । चणके

हरिमन्यज उ० हरिमन्ये देवे जायते जन- । चणके,
तस्य स्रजे च ।

हरिवंश उ० इत । विष्णुवन्दे, हरेर्बन्धो व्याख्येयमेव गच्छन् व्य-
महाभारतानर्गते चित्तकृषे चन्द्रेभेदे ।

हरिपयं न० हरिपयं चर्वम् । अन्वृहीपस्य नववर्षमथे वर्षभेदे
हरिवासर न० हरिपय वासरम् । एकादशोदिवसे, द्वादशो
प्रथमपादे च । 'सद्वर्माश्रित्य पापानि तिष्ठति' हरिवासरे
इति, द्वादशा मेषम' पादो हरिवासरचक्र' इति च पुरा-

हरिवासन उ० हरि वासयति व्यानान्तरे नयति सङ्ग-विष्-
त्सु । गच्छे इत० । वारिवासनमयम् न० ।

हरिवीज न० हरेर्बन्धो जस्यति कारणाभावात् यस्य व्यच् । हरि-
तावे 'हरितानं हरेर्बन्धो जस्यतामोऽन मन विजेति वैद्यक्य'
हरिशयन ० हरे रयनं निद्रा । विष्णुनिद्रायाम् । हरे शयनं
यत् । वदुषस्तत्रिते शब्दे स च 'भैरवाद्यपदे सपितोऽ'
विष्णु दिव्यपदस्य 'प्रभुपदे भाष्ये च उच्यते' इत्यनेन दृष्टित-

वासादस्य गुह्यहाटयवर्धितमिन्द्रगुह्यहाटगोमर्त्यनक्षत्रा
यावत्पुण्यमाकाङ्क्ष । विस्तरोऽङ्गद्विभाने ।

हरिचन्द्र उ० हरिचन्द्र इव करो सट् इत्यर्थं यो विप्रमुखा
अपमेदे । अगिभित्ते व स सट् । अचन्द्रएव ।

हरिचन्द्रपुर म० इत० । श्रीमन्मरे ।

हरिचन्द्रोत्तिन न० हरिचन्द्रात् संकीर्तनम् । श्री-
प्योनीश्वरारणे 'फलक निष्फलं दाम् ! हरिचन्द्रोत्तिन
निवेति पुराणम् ।

हरिचन्द्र उ० हरिचन्द्रो ह्योयस । इन्द्रो हि विदित्वा हरि-
भिर राजभिः रिति रवी तस्य हरिचन्द्रगलसक्तम् ।

हरिचन्द्र उ० हरिचन्द्रो हरः । हरिचन्द्र सखिधर्मादेह-
तया सिते मूर्तिभेदे । इ० । शिवरात्रयोः द्वि० न० ।

हरिचन्द्रचेत न० हरिचन्द्रयोः रित्यं चेतसु मङ्गलमण्डली-
चक्रमालिकेयसे पाठविप्लावितरक्षा रिति सिते शीर्षभेदे

हरीतकी श्री० हरि योगवणे फलद्वारा इत्येवम् इत्यन्तः ।
कथायां कम् गौ० होए । खानासते उच्ये तस्याः

कलम् यष्ट तस्य मुर । हरीतकीके च ह्रीः । कदाचित्
कृपिता माता मोदयसा हरीतकीं ति दाम् ।

रेणु श्री० पू० पठ । रेणुभागमभेदे निविद्याम् ।
(मटर) हरीते पु० सांभो कनु तैलैव ।

तौ नि० ह० त्व । कणकातिवि । मोदे । च उ० ।
म्यं न० ह० यत् सट् च । पणिना अहमेदे 'रसम्यातममि
मनोभक्त्युत्तम ।

र्यं कन प्र० गतो सक० भा० धर० वेष्ट । हर कलमीन्
रित्यं उ० हरि मित्रममि यस्य यत् यथा ॥ हे, हरेरे च

रित्यं उ० हरिचन्द्रोत्तिन इत्यन्तः ।
इमे उ० हर० चन्द्र । सचे, दद्यादिगमजगानन्

इत्येव उ० सर्वमति श्रीमददामात् पू० वि० । विष्णुभा-
दित्ये चन्द्रोये मोने । हर्षकारे नि० पू० चन्द्र ।

हर्षे न० । (नि०)
हर्षसाध उ० पू० ताभ्यो यो वानम् । पाददेदे सुचिने

हर्षियो श्री० पू० वि० विनि टीए । विजयाम् । हर्ष-
चारक नि० ।

हर्षित नि० हर्षोभायोऽस्य हवत् । आतातने
हल विभेते भा० पर० चक्रः सट् कदाटि । हर यदाभोग्

हल न० हयते स्यात्तनेच हल० चन्द्रोत्तं च । हवे ।
हलहो धा० हल० यत् हलने सवयवि सार मोदयति

दे च गौ० होए । हरिद्राम् ।
हलधर उ० हल धरति यामुपलब्धे च यत् । हवे । हलके
नि० 'उत्तमिना हलधरेच यदागमोति' ।

हलभूति श्री० हवेन हलधाया भवि । हविदत्तो ।

हला व्य० हवेति लोयते ला० का । माओतो हलोमधोभे, धरता,
प्रथिया, जके च ।

हलायुध उ० हवेन आयुधयति आयुध क । वरदेवे । भिदे
हलाहल उ० हवेनेन आयुधयति विलसति आ० हल० यत् । विप्र

हलि उ० हल० इत् । उद्गते ।
हलित् उ० हलोत्तमसायुधनेन इति । वरदाये । कपके नि०

हलीन उ० हलार हितः च । वा० हवे (मैयुग) ।
हलीमा श्री० हलस रिया यत् । भा० वदरुष्टे ।

हल्य नि० हलं हलकर्मणमर्हेति तस्येदं वा यत् । हलजदे
चोलादी, हलवमभिति च । हलाना यमूक यत् ।

हलमूके श्री० ।
हल्ल विनाये भा० पर० यत् । हल्लि अहल्लोत् ।

हल्लक न० हल्ल० क्षुत् । रक्तहल्लादे (हल्ल)
हल्लीम न० हल्ल० क्षिप लप० यत् । हल्ली मण्डलिका-

कारयत् । तत् यत् । तदेव । (आह्वाने च
हल उ० हल० यत् हल० इ० वा । यत्, पात्राय, होम,

हवन न० हल० यत् । होमै र्वाद्युद्देवेन मन्त्रमूर्त्तये वही
हरि प्रमेदे ।

हवनी श्री० हवतोऽस्य हल० यत् । वप्रजपदे ।
हवनीय नि० हल० कर्मणि हवनीयत् । वापद्वये ।

हवा अज० हव वाव हव० । हविद्राये ।
हविराग्न उ० हविराग्नित् अग्न० यत् । वही ।

हविर्मन्वा श्री० हविरो मन्वो यस्यात् । यस्याम् । याद
हविर्गेह न० हविरो यद्गृह । यत्तमवप्रजपदित्तस्य हवनीय

हवसायामो गेहे ।
हविर्मन्त्र उ० हविरे सत्योऽस्यो यत् सट् । मन्त्रिकानीदमे

हविष्य न० हविरे हितम् यत् । वते, हल्लोत्ते हविर्वादा-
यत् च 'वेवर्द्धिष्य भुजान' इति भागवतम् ।

हविष्यान् न० हर्म० । 'हैमलिक विनाशित' भाव्य सुहा-
सितायदा । कनायकृत्तोऽपार वासुदे द्विषोविहा ।

हविदा कावसाकृत् भूतक कल्लवत् । वरके विम,
वासुदे मन्त्रे च हविष्यति । यमोऽनुत्तरात्तत् यम-

नामहरितो । विविधो जोरकदेव नामकृत्त विष्णोः ।
वरवी वरवी यमो कनायकृत्तमपरम् । यतेवदन्तं

हवो हविषात् 'उच्यते' इत्यन्ते वरवी भवत्येव
हविस् च हवते अचर्मणि यत्तु । वत, हल यत्तु च हवे ।
'यदागमोति हविरे' इत्यन्ते 'वति' । भा० वदन्तु । यम

हरिणाञ्जु पु० हरिण गमनामन्त्रो मन्त्रोऽङ्गवित्तु, यद्दे
कोडे वा व्यस्य । चन्द्रे ।

हरिणी स्त्री० हरितवर्णा स्त्री ङीप् तस्य न । हरिद्वर्णायां
स्त्रिया, स्रष्टव्यप्रतिभाया, स्रष्टव्यध्या, मञ्जिषायां, वस्त्र्यां,
वराहस्त्रियां, सप्तमश्वत्थरपादेके अन्धोभेदे च । हरिणस्य
स्त्रीऽङीप् । मृग्याम् ।

हरित् पु० हृ-रति । तृतीयोत्पत्तिवर्षे (पाताररुद्र)
प्रकाशवर्षे च तद्वति त्रि० । सूर्याङ्गे, सङ्गे, धिंष्टे,
सूर्ये, विष्णौ च पु० ।

हरित् पु० हृ-रत् । सिंहे, मन्वानवर्षे, हरिद्वर्षे च । तद्वति
त्रि० स्त्रिया ङीप् तस्य नच । दूर्वायां, जयन्त्यां, हरि-
द्रायां, कपिलद्रावायां नीलद्रावायाञ्च स्त्री० ङाप् ।

हरितका न० हरितैर्न वर्येण कायति प्रकाशते कै-क । याके
हरितग्राक पु० हरितं याकमस्य । गोभाष्ये ।

हरिताल न० हरिवर्षस्य पीतवर्षस्य तालः प्रतिष्ठा यत् ।
पीतवर्षे उपजातभेदे 'स हरितालस्य नामनायकमिति'
भाष० । पीतवर्षप्रतिभेदे पु० सूर्याङ्गे कम् । हरिताले ।

हरितालिका स्त्री० हरेकातो जलतातो यस्यां कम् अत
रूपम् । हरीभाद्रपदचतुर्थ्याम् । हरितवर्षाय अलति
प्रस्थांतीति अन्-पुल्ल । दूर्वायाम् । अप् ङीप् । हरि-
तालो । दूर्वायाम्, हा च आकाशरेखाया, खड्गवतायाञ्च

हरितालम् न० हरितवर्षमस्य अक् सभा० (पिरीजा) गण-
भेदे, १२ये, (तन्ते) उपजातभेदे च । [दशोपम ।

हरितपर्ण न० हरिद्वर्षे वर्षमस्य । मूलके (मूला) हरितपर्ण-
पूरिदम् पु० हरिः हरिद्वर्षो दर्भ । हरिद्वर्षे कृये ।

हरिद्वक्ष पु० हरिद्वर्षमोक्षो यस्य । सूर्ये ।

हरिद्वर्ष पु० हरिद्वर्षाऽधिष्ठानो देवता अयम् । त्रयणानवते
हरिद्वर्षे पु० हरिद्वर्षो गर्भो यस्य । हरिद्वर्षे कृये ।

हरिद्वर्ष पु० हरिवर्षः पित्र्यवर्षो द्वयुग । भाग्येष्टरत्नमिति
हरिद्राभ्यां न० हरिं पीतवर्षं इवति द्व-ङ । स्वामयस्याते
प्राशमभेदे ।

हरिद्रागणेश पु० हरिद्रावर्षमुक्तो गणेशः । पीतवर्षे गणेश
हरिद्राभ पु० हरिद्रेय व्याभाति व्या+भा-ङ । पीतवाते
(प्रदायान) कर्तुरङ्गे, पीतवर्षे च । तद्वति त्रि० ।

हरिद्रागणेश वि० हरिद्राया एव रागः । रत्नमयपुराणोऽयम् ।
यत्प्यरादुरागं होषुदे । [शरहरिद्रायाञ्च

उत्तिद्रु पु० हरिः हरिद्वर्षो दबादिद्वारा, द्व- । उष्णभाते,
हरिद्वार न० हरेस्मृत्योः द्वारं येनाह । सप्तमस्याते तोषभेदे

हरिनामन् न० हरेर्नाम तदाख्यानं वा । हरिनामनि तदा
स्थाने च हरेरिव नामास्य । उक्ते पु० ।

हरिनेत्र न० हरेर्नेत्रमिव । श्वेतपद्मे इत० । विष्णोर्लोचने ।
हरे सिंहस्येव नेत्रमस्य दीर्घमात् । मेचके पु० ।

हरिन्मणि पु० हरिद्वर्षो मणिः । मरकते मणौ ।

हरिन्मुद्ग पु० हरिद्वर्षो मुद्गः । गरदि पकमुद्गे ।

हरिप्रिय न० हरेर्विष्णोः प्रियम् । कातोयके चन्द्रे, उग्रोरे
च । कदम्बे, पीतमङ्गुराजे, विष्णुकन्दे, करवीरे, यङ्गे, मन्त्रके,
धिरे, वातवे च पु० लक्ष्मण, तुलसी, प्रथिष्यो, दादस्या-
तिषो च स्त्री० । हरिवत्सले त्रि० ।

हरिवालुक न० हरेर्विष्णोः पियम् बालुकम् । एतच्च लुके ।

हरिभक्त त्रि० हरो विष्णो भक्तः । विष्णुभक्तिमति 'धर्म-'
जीयेषु सो विष्णु' भावयेत् संसमावतः । हरो करोति
भक्तिञ्च हरिभक्तः स च श्रुतः इति पुराणोक्ते सर्वत्र
समवर्तिष्यैव हरिभक्ते पु० ।

हरिभट्ट न० हरिं भट्टयति सत्परायति व्यञ् । हरिवालुके ।

हरिभुज पु० हरिं भक्तं भुङ्क्ते भुज-क्रिप् । सर्वे ।

हरिमन्य पु० अमन्यते मन्य एकदेवः हरि पीतो अमनो यस्य ।
चणके, तस्य वंङमन्यनेऽपि पीतस्वानपायात्तथात्मम् । हरिं

सर्वं मन्त्राति भन्य-वन् । गणिकारिकायां देयभेदे च ।
हरिमन्यक पु० हरिः पीतो मन्य एकघण्टेऽप्यस्य कम् । चणके

हरिमन्यज पु० हरिमन्ये देये जायते जने च । चणके,
अप्यवहे च ।

हरिवंश पु० इत० । विष्णुवंशे, हरेर्वंशो व्याख्येयत्वेनाख्यस्य अच्
महानारतानर्गते खिलरूपे सन्भेदे ।

हरिवर्ष न० हरिनामके वर्षस्य । जम्बूद्वीपस्य भवर्षमर्थे वर्षभेदे
हरिवासर न० हरिमिव वासरम् । एकदशोदिवर्षे, द्वादशो

प्रथमपदे च । 'अवधार्मिण्यस्य नामानि तिष्ठन्ति हरिवासे'
इति, द्वादश्याः प्रथमः प्रादो हरिवासरसंज्ञकः इति च पुरा-

हरिवाहन पु० हरिं वाहयति स्वानान्तरे नयति वह+णिच्
लुक् । गच्छे इत० वासिवाहनमयन न० ।

हरिवीज न० हरेर्वीजस्य (तिष्ठापत्येनाख्यस्य अच् । हरि-
ताले 'हरितामं हरेर्वीजं नष्टमादौर्जनं मन सिद्धे त्रि दैव्ययम

हरिस्थान न० हरेः गहनं निद्रा । विष्णुनिद्रायाम् । हरेः गहनं
यत् । तदुपनिषते कामे स च 'मैत्रायापदे स्थितेऽ

विष्णु' रित्यप्यस्य 'प्रवृत्त्ये भाष्यचतुष्टयेनेत्यनेन दर्शित-
व्याघाटय गुरुहादगवधार्मिणि कुरुहादगोपय नक्षत्रा

यामचतुष्टयाकः । विष्णोः हृद्दम्भाने ।

